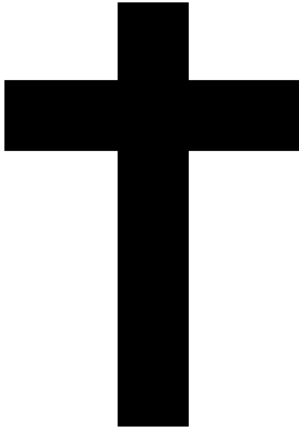

Him Yaaim Me God

The New Testament in the Au language of Papua New Guinea

Him Yaaim Me God

The New Testament in the Au language of Papua New Guinea

Nupela Testamen long tokples Au long Niugini

copyright © 1992 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Au

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

- You include the above copyright and source information.

- You do not sell this work for a profit.

- You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-12-03

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023
4e85f348-3df4-5add-b32a-49bcafe3752a

Contents

MATYU	1
MAK	70
LUK	108
JON	174
APOSEL	220
ROM	280
1 KORIN	312
2 KORIN	344
GALASIA	365
EFESAS	377
FILIPAI	387
KOLOSI	394
1 TESALONAIKA	402
2 TESALONAIKA	408
1 TIMOTI	412
2 TIMOTI	421
TAITAS	427
FAILIMON	431
HIBRU	433
JEMS	459
1 PITA	467
2 PITA	475
1 JON	480
2 JON	487
3 JON	488
JUT	490
REVELESEN	493
XXA	528
Read the New Testament	531
List	543

Him Yaaim Me Kraiss Matyu Kewisim Mau T'iwei Menmen mekre t'iwei ik

Hir mit ne weiwik miutip ne Jisas 1:1-17

Him me Maria wine Jisas 1:18-2:23

Him me Jon Baptais 3:1-12

Jon Baptais kikir Jisas 3:13-17

Seten kakri han ke Jisas 4:1-11

Jisas katip him yaaim keit Galili 4:12-18:35

Jisas ken Jerusalem katip him yaaim 19:1-25:46

Mit nenep Jisas kaa 26:1-27:66

Jisas pike kekrit maain mit n'rek 28:1-20

Niuk me maamrer ne weiwik me Jisas

(Lu 3:23-38)

¹ *Menmen im hi hewisim h'ram niuk me maamrer yap'rwe ne weiwik miutip me Jisas Kraiss, kerek hirak nepenyek ke mit'ik iuwe Devit, hirak nepenyek hak ke maam n'ipu kiau Ebrahim.

² Ebrahim kine Aisak.

Aisak kine Jekop.

Jekop kine Juda ketike heiyiuwerer n'arak, kikrek tirak.

³ *Juda ki'waai ketike Tema hire wine Peres ketike Sara.

Peres kine Hesron.

Hesron kine Ram.

⁴ Ram kine Aminadap.

Aminadap kine Nason.

Nason kine Salmon.

⁵ *Salmon keit Rehap hire wine n'ikan kire Boas.

Boas hirak keit Rut hire wine n'ikan kire Obet.

Obet kine Jesi.

⁶ *Jesi kine Devit hirak mit'ik iuwe king.

Devit kine Solomon. N'ipaa Solomon miye pirak hire m'ite pe mit'ik Yuraia.

Yuraia epei kaa, Devit ketiwe hire m'ite pirak.

⁷ *Solomon kine Riaboam.

Riaboam kine Abaisa.

Abaisa kine Esa.

⁸ Esa kine Jihosafat.

Jihosafat kine Joram.

Joram kine Usaia.

⁹ Usaia kine Jotam.

Jotam kine Ehas.

Ehas kine Hesekaia.

¹⁰ Hesekaia kine Manasa.

Manasa kine Emos.

Emos kine Josaia.

* 1:1 Jen 22:18; 1Kro 17:11

* 1:3 Jen 38:29-30; Rut 4:18-22

* 1:5 Rut 4:13-17

* 1:6 2Sml

12:24 * 1:7 1Kro 3:10-16

- 11 * Josaia kine Jekonaia ketike kikrek n̄rak. Me w̄i im, m̄it ne Babilon netike m̄it ne Isrel nenepan, h̄ir neriyei m̄it ne Isrel neri nen wit k̄ir.
- 12 * H̄ir nari m̄it ne Isrel nen wit k̄ir eik, Jekonaia kine Sialtiel. Siatiel kine Serababel.
- 13 Serababel kine Abaiat. Abaiat kine Elaiakim. Elaiakim kine Eso.
- 14 Eso kine Sedok. Sedok kine Ekim. Ekim kine Elaiat.
- 15 Elaiat kine Eliesa. Eliesa kine Matan. Matan kine Jekop.
- 16 Jekop kine Josep, m̄it̄ik kerek keit m̄ite Maria kerek wine m̄it̄ik Jisas, kerek m̄it nenewek M̄it̄ik Iuwe ek Krai.
- 17 N̄ipaa w̄i Ebrahim kepu ere m̄ite wine Devit, haiu mewenhis maamrer h̄ir nar hiswiyen tekyaāit (14). Me w̄i Devit kepu ere m̄ite wine Jekonaia, w̄i kerek m̄it ne Babilon neriyei m̄it ne Isrel neri nen wit k̄ir, haiu mewenhis maamrer h̄ir nar hiswiyen tekyaāit (14). Me w̄i im ere Maria wine Jisas kerek God keh̄im̄tanek h̄irak k̄ikaap haiu m̄it kaktaihis, haiu mewenhis maamrer h̄ir nar hiswiyen tekyaāit (14).

*H̄im me Maria h̄ire wine Jisas
(Lu 2:1-7)*

18 * Menmen im h̄iram h̄im me Jisas Krai miye p̄irak winaak ek. Jisas miye p̄irak Maria ap wetike Josep neitan wen au. H̄ir neh̄im̄teni wein̄im te h̄ire wertei h̄ire nepei wep̄itu wentar God H̄im̄in Yaaik kau kekrerep kewis n̄ikan kekre tu k̄ire te h̄ire wawinaak. 19 H̄ire wawine n̄ikan te m̄it̄ik k̄ire Josep han kitet h̄irak ap k̄iwaai ketikerep te h̄ire wep̄itu. H̄irak m̄it̄ik yaaik ap hanhan kakwepyap̄ir h̄irak han kitet h̄ire w̄irak enum kakn̄ipiye ȳnk enuk te h̄irak kare kak̄ipak̄in̄ep kaksuwerewep wauno. 20 Josep han kitet m̄ite p̄irak Maria kerek epei wetu, te h̄irak k̄iwaai k̄ityak te m̄it̄ik ensel ke M̄it̄ik Iuwe God kan ketp̄iw̄ek, “Ti nepenyek hak ke maam n̄ipu kit Devit ti ap enaain ti etikerep eiȳtan eiȳntar n̄ikan kekre tu ke m̄ite pit God H̄im̄in Yaaik kewis̄ik kekrerep h̄ire wep̄itu. 21 * H̄ire sip newenep wawine n̄ikan te ti ewis niuk m̄irak Jisas entar h̄irak kak̄ikaap m̄it n̄irak ne Isrel, h̄irak kak̄isak menmen m̄ir enum.”

22 Menmen im mamnen mamises h̄im kerek n̄ipaa M̄it̄ik Iuwe God kat̄ip m̄it profet em. H̄iram mat̄ip mar im: 23 * “Yi m̄it miyap̄ir eiȳmtau im em. Maain m̄ite n̄ihan waw̄itu wawine n̄ikan te m̄it nan̄inewek niuk m̄irak Emanyuel.” Haiu meweik̄in niuk m̄irak men h̄im maiu haiu mat̄ip, ‘God kau ketikewai.’

24 Wanewik epei au, Josep kekrit h̄irak kises menmen kerek m̄it̄ik ensel nepei ketp̄iw̄ek h̄irak k̄iwaai k̄ityak k̄irem, te h̄irak keit Maria h̄ir neitan.

25 * H̄ir neitan te h̄irak ketikerep n̄iran au ere h̄ire sip newenep h̄ire wine n̄ikan. H̄ire winaak epei au, Josep h̄irak kewis niuk m̄irak Jisas.

2

M̄it̄ik̄it wikak te wit hak tertei iuwe h̄irak̄it tan tat̄ir Jisas

* 1:11 2Kin 24:12-16; 2Kro 36:10; Jer 27:20 * 1:12 Esr 3:2 * 1:18 Lu 1:27, 35 * 1:21 Lu 1:31, 2:21; Ap 4:12 * 1:23 Ais 7:14 * 1:25 Lu 2:21

¹ Jisas miye p̄rak winaak keit wit Betlehem keit provins Judia. Maain kike m̄t̄k̄k̄t̄ hak̄t̄ t̄r saur metike h̄r, wit k̄rak̄k̄t̄ keit yan̄m̄n kerek wepni kokai kan, h̄rak̄k̄t̄ t̄naaiw̄r wit k̄rak̄k̄t̄ ten tiun wit Jerusalem, h̄rak̄k̄t̄ titehi m̄t̄ tar ik: ² * “N̄kan kike kerek miye winaak maain h̄rak̄ kakre M̄t̄k̄ Iuwe King kakin̄n naanmampre m̄t̄ ne Isrel, h̄rak̄ keik? Haiu m̄r saur k̄rak̄ kerek keteiknai miye wine m̄t̄k̄ maain h̄rak̄ kakre Iuwe. H̄ram m̄r meke wepni kokai kan, te haiu man mamwen̄pi niuk m̄rak̄.” ³ M̄t̄k̄ iuwe King Herot h̄rak̄ kemtau h̄m kerek m̄te wine n̄kan, h̄rak̄ han enuk kentar h̄rak̄ han kitet maain h̄rak̄ kak̄k̄reh̄r k̄rak̄. M̄t̄ yap̄rwe ne wit Jerusalem h̄r nep̄r̄p̄r n̄napen nentar Herot h̄rak̄ han enuk. ⁴ M̄t̄k̄ Herot ken̄ne m̄t̄ iuwe ne pris netike m̄t̄ ne Skraip kerek nertei h̄m me Moses nat̄p̄ m̄t̄ em, h̄rak̄ kitorhi, “M̄t̄ profet nat̄p̄ m̄te wawine M̄t̄k̄ Kraiskerek God kehimit̄anek kaknen h̄re wawinaak wawit̄ nein?” ⁵ H̄r m̄t̄ newenhi net̄p̄wek, “H̄re wawinaak kak̄t̄ wit Betlehem ke provins Judia kentar im em n̄paa m̄t̄k̄ profet Maika kewis̄ h̄m me God mau t̄wei mar̄ im̄.”

⁶ * “Yi m̄t̄ ne wit Betlehem yeit provins Judia. Yi iuwe yar ke m̄t̄ nin̄n naanm̄pre m̄t̄ ne Isrel. Yi ȳre iuwe yentar maain m̄t̄k̄ hak̄ kekren̄m̄n ke yi m̄t̄, h̄rak̄ kakre m̄t̄k̄ iuwe kakin̄n naanmampre m̄t̄ nai ne Isrel.”

⁷ H̄r net̄p̄wek epei au, te m̄t̄k̄ Herot ken̄ne m̄t̄k̄k̄t̄ kerek t̄r saur h̄rak̄ k̄saw̄n kit̄wek̄t̄hi me w̄ marmenum te h̄rak̄k̄t̄ t̄r saur kerek k̄r k̄r keteik̄n m̄te wine n̄kan kerek maain h̄rak̄ m̄t̄k̄ iuwe. ⁸ Epei au, h̄rak̄ keriuwetet ten Betlehem h̄rak̄ ket̄p̄wek̄t̄ kar ik, “Hi ein̄o eiȳn eiȳneit̄n̄wek̄ ere ye einap̄nek, te ye p̄ke einen eiȳt̄po te hi anen awen nin̄p̄ ewen̄pi niuk m̄rak̄.”

⁹ H̄rak̄k̄t̄ temtau h̄m me Herot epei werek, te h̄rak̄k̄t̄ ten. Te saur kerek n̄paa h̄rak̄k̄t̄ t̄rek h̄rak̄ k̄r kepu kentar wit kerek Jisas miye winaak k̄waaire en. ¹⁰ H̄rak̄k̄t̄ t̄r saur (o h̄r) kau kentar wit te h̄rak̄k̄t̄ han yaaik iuwe. ¹¹ * H̄rak̄k̄t̄ t̄n̄k̄ ten w̄nak̄ n̄m̄n ein̄ t̄r n̄kan Jisas ketike miye p̄rak̄ Maria. Epei au, h̄rak̄k̄t̄ tewen nin̄p̄ tine han k̄rak̄k̄t̄ yaaik teriuwerek̄ tat̄p̄ h̄rak̄ n̄kan yaaik. Epei au, h̄rak̄k̄t̄ tewep̄ tan̄k̄ m̄rak̄k̄t̄ tewet̄wek̄ menmen wein̄m. H̄rak̄k̄t̄ tewet̄wek̄ menmen yaaim gol, metike frankinsens (h̄ram menmen m̄re smok smel), h̄ram metike mir (h̄ram menmen m̄n̄n yaaim m̄re yeirep, semi o k̄pna). ¹² Maain h̄rak̄k̄t̄ t̄tyak̄ t̄r God Haai h̄rak̄ ket̄p̄wek̄t̄, “Yi ap̄ p̄ke ein̄o eit̄p̄ Herot menmen ye epei ȳrem.” Te maain h̄rak̄k̄t̄ t̄naaiw̄r wit Betlehem h̄rak̄k̄t̄ p̄ke titet yayiwe hak̄ h̄rak̄k̄t̄ p̄ke ten wit k̄rak̄k̄t̄ eik.

Josep ketike m̄te n̄kan n̄r̄r̄ nen Isip

¹³ M̄t̄k̄k̄t̄ wikak̄ epei ten, Josep k̄tyak̄ k̄r ensel hak̄ ke God ke w̄taan kan ket̄p̄wek̄, “Ti ekrit̄ eh̄t̄ n̄kan ketike miye p̄rak̄ eri er̄r̄ enaaiw̄r in ek ti eno Isip. Yi eiyu en ek ere hi et̄pi te ye einaaiw̄r wit ik e. Herot k̄nk̄at̄n̄ n̄kan kak̄k̄p̄ kaki.” ¹⁴ Josep k̄waaik̄ k̄r ensel epei au, h̄rak̄ kekrit̄ ke w̄taan ketike miye n̄kan h̄r n̄naaiw̄r wit ik nen Isip. ¹⁵ * H̄r nepu Isip ere maain Herot kaa. Menmen im epei man mar ke M̄t̄k̄ Iuwe God ket̄p̄m te m̄t̄k̄ profet Hosa kewis̄m mau t̄wei. H̄ram mat̄p̄, “Hi epei en̄ne N̄kan kai kan k̄naaiw̄r Isip.”

Herot kat̄p̄ m̄t̄ n̄rak̄ h̄r nan̄nep̄ n̄kerek h̄rak̄k̄t̄ teit wit Betlehem

* 2:2 Nam 24:17 * 2:6 Mai 5:2; Jo 7:42 * 2:11 Sam 72:10-15; Ais 60:6 * 2:15 Hos 11:1

16 Maain Herot kertei m̄t̄k̄it̄ wikak te wit wepni kokai kan en h̄rak̄it̄ epei temit̄wekp̄n, h̄rak̄it̄ ap p̄ike tan au, h̄rak̄ han enuk w̄isenuk. H̄rak̄ n̄paa ketp̄wek̄it̄ te h̄rak̄it̄ p̄ike tatnen tatp̄wek, te h̄rak̄it̄ ap p̄ike tan au. Te h̄rak̄ kesiuwe m̄t̄ nan̄ino wit Betlehem nan̄nep n̄kerek h̄rak̄it̄ wen kike tar tito mar wiketerem mar ke n̄paa m̄t̄k̄it̄ kerek tises saur tan tetp̄wekem me w̄i saur h̄rak̄ kin̄in k̄ir keteiknor m̄te wine n̄kan ik. 17 Mar im h̄m̄ n̄paa profet Jeremaia kewis̄m̄ mau t̄wei h̄ram epei man. H̄ram mat̄p̄ mar im:

18 **H̄r m̄t̄ nemtau h̄m̄ me miyap̄r̄ n̄k̄it̄ neit wit Rama. H̄r nemtau h̄r̄ n̄k̄it̄ h̄m̄ iuwe h̄m̄ iuwe. N̄epenyer̄ ne Resel n̄k̄it̄ n̄kerek n̄r. H̄r m̄t̄ miyap̄r̄ nanrekyi nanweni han yaaik taau nentar n̄kerek n̄r ap nau en au. H̄r naa.*

Josep ketike m̄te n̄kan n̄naaiw̄r̄ Isip nan Isrel

19 Herot epei kaa, Josep keit Isip. W̄itaan ham Josep k̄iwaai k̄ityak k̄ir m̄t̄ik̄ ensel hak kiut̄p̄ ke God kan k̄irek kewepyap̄r̄ h̄rekes. 20 **H̄rak̄ kewepyap̄r̄ h̄rekes ketp̄wek̄ kar ik: “Ti ekrit p̄ike eh̄t̄ n̄kan ketike miye p̄ike eri eno wit ke Isrel. Mit̄ik̄ Herot nepei kaa te m̄t̄ n̄rak̄ ap te nan̄nep n̄kan ik au.”* 21 Ensel ketp̄wek̄ epei au, h̄rak̄ kekrit̄ keit̄ n̄kan ketike miye p̄rak̄ ker̄i ken Isrel. 22 H̄rak̄ ker̄i ken Isrel, h̄rak̄ kemtau Herot n̄kan k̄irak̄ Akeleas kekreh̄r̄ ke haai k̄irak̄ k̄ir̄ak̄ menmen m̄rak̄ naanm̄p̄re m̄t̄ ne Judia, te h̄rak̄ k̄inapen p̄ike kaknen kaku wit Betlehem. H̄rak̄ k̄iwaai k̄ityak ke w̄itaan k̄ir̄ ensel ke God ketp̄wek̄ h̄rak̄ kakno wit hak kaku en. Te Josep k̄inaaiw̄r̄ Judia ken provins Galili. 23 **H̄rak̄ ken provins Galili ken kau wit hak kike m̄t̄ nenewek̄ Nasaret. Mar im h̄m̄ n̄paa m̄t̄ profet newis̄m̄ mau t̄wei me M̄t̄ik̄ Krai h̄ram epei man. H̄m̄ mat̄p̄, “H̄r m̄t̄ nan̄newek̄ m̄t̄ik̄ ke wit Nasaret.”*

3

Jon Baptais kerek k̄ik̄ir̄ m̄t̄ nekre t̄par̄ h̄rak̄ kat̄p̄ m̄t̄ h̄m̄ me God (Mk 1:2-8; Lu 3:1-18; Jo 1:19-28)

1-4 ****Tito yap̄r̄we epei men, h̄r wen nepu wit Nasaret. Me w̄i im m̄t̄ik̄ John kerek k̄ik̄ir̄ m̄t̄ nekre t̄par̄ h̄rak̄ kan kau wit wein̄ik̄ ke Isrel kerek m̄t̄ ap newi en. H̄rak̄ ker̄iuwet kamel tepnek m̄rak̄ mau ȳnk̄ k̄irak̄, h̄rak̄ keit̄ ȳnk̄ m̄ram kam̄r̄ m̄re waai keyīm̄ ketepenem mau mam̄n̄ k̄irak̄. H̄rak̄ kaam weise metike manu n̄kim̄ m̄ram me yaank̄ wein̄m̄. Menmen meiyam au. H̄rak̄ k̄ire m̄t̄ik̄ enuk kerp̄ wein̄m̄. H̄rak̄ kat̄p̄ m̄t̄ h̄m̄ me God. H̄rak̄ ketpor̄ kar ik: “Yi eiweik̄in̄ sip eiwet menmen enum, hi ak̄ir̄i eikre t̄par̄ yi eiyses h̄m̄ yaaim me God eīȳntar̄ menep te haiu mam̄r̄ God kak̄r̄keik̄ h̄rak̄ kakin̄naī naanmam̄rai.” John h̄rak̄ m̄t̄ik̄ ik kerek n̄paa profet Aisaia kat̄p̄ maain h̄rak̄ kaknen. H̄rak̄ kat̄p̄ kar ik:*

“T̄i ik ek ap m̄t̄ nei newik̄, m̄t̄ik̄ hak k̄inap̄ kat̄p̄ kar ik: ‘Yi einet̄it̄ yayiwe me M̄t̄ik̄ Iuwe, yi eir̄akek̄ yaaik̄ ak̄irek̄ te h̄rak̄ kakisesim̄ werek̄.’”

5 Me w̄i im h̄r̄ m̄t̄ ne Jerusalem netike m̄t̄ han nau nerer wit wit me provins Judia netike m̄t̄ wit k̄ir̄ menep mani Jodan, h̄r̄ nan nan̄r̄ Jon. 6 H̄r̄ newepyap̄r̄ menmen enum n̄paa h̄r̄ n̄r̄iakem epei au, te Jon ken k̄ik̄ir̄i nekre mani Jodan.

* 2:18 Jen 35:19; Jer 31:15 * 2:20 Eks 4:19 * 2:23 Ais 11:1, 53:2; Lu 2:39; Jo 1:45-46 * 3:1-4 Mt 4:17; Mk 1:15 * 3:1-4 Ais 40:3 * 3:1-4 2Kin 1:8

⁷* John kír mít iuwe yapírwe nises hím me Farisi netike hím me Sadyusi. Mít in hír mít iuwe natíp mít han hír enises hím me Moses markeik. Hír nan te John kakíkiri te h́rak kinin ketpor, “Yi enun yire ńkerek ne manpen o yenmik. Yenmak te yi han kitet yi yaain hi akíri te yi yairír yainopín yaikeipín menmen enum God maain kakriakem skelim mít enun kakíwaanki kakriuwere a?” ⁸ Yi eiyinín eiweikín sip eiwet menmen enum yi eirák menmen yaaim eiteiknaiyem, haiu mamírtei yi yaain te maain hi akíri eiyíruiwe típar. ⁹* Yi ap han ekitet yi ap eiweikín sip eiwet menmen enum eiyántar yi nepenyerer ne Ebrahim, te God kaktíp yi ńkerek ńrak au! Hi hetpi God yaaik te kakweikínhis nan im mamre mít h́ram mamíkehír ke yi nepenyerer ne Ebrahim. ¹⁰* In ek God kewis híne me yerepí ḿwaaí nu nun ḿram, te nu ap mamine ńkim yaaim h́rak kakman kakwírem mamíkre si. ¹¹* Hi h́kír mít neruiwe típar hentar h́r neweikín sip newet menmen enum. Mítík hak kiutíp kakíkaru kaknen h́rak ḱre Mítík Iuwe kinína hi au weiník. Maain h́rak kaknen h́rak kakweti yi mít menmen wik. H́rak kakweti God Hímín Yaaik kaktike si. H́rak kewet mít menmen im h́ram mar ke ¹²* h́rak keses rais mekre sar. H́rak kesesim epei au, h́rak kaktewewim h́ram haas ḿram mamno pín, h́rak kakít rais kakwísim mamíkre wínak. Te h́rak kakripep haas weiním kakwírem kakísiyem.”

Jon kíkír Jisas kekre mani

(Mk 1:9-11; Lu 3:21-22)

¹³ Maain wí ham, Jisas kínaawír provins Galili ken mani Judan kewepyapír hírekes kitehi Jon te h́rak kakíkírek. ¹⁴ Te Jon hanhan kewenek h́rak ketpíwek kar ik: “Ti henmak te ti han hitauhi te hi akírít? Ti iuwe hi au weiník. H́ram yaaim te ti ekíra.” ¹⁵ Jisas keremiríwekem ketpíwek, “Me in ek ti h́rakem emír ke hi hituthiyem hentar hawír ewises menmen hím me God mau tíwei h́ram matíp menmen.” H́rak katíp epei au, Jon kewenhi kíkírek. ¹⁶* H́rak kíkírek epei au, Jisas kínaawír típar kehín ḱniu ken pín eik, te nepni híremes mewep míre weipír h́rak kír God Hímín Yaaik kekiuwe kan main main ḱre hore tapí h́rak kenterik. ¹⁷* Epei au, God katíp hím h́ram meke nepni man matíp mar im: “Ik ek h́rak Ńkan kai hi hanhan heriuwerek. H́rak kenipa hi han yaaik.”

4

Seten kari han ke Jisas te h́rak kises hím ḿrak au

(Mk 1:12-13; Lu 4:1-13)

¹* Jon kíkír Jisas epei au, God Hímín Yaaik keriyaak ken yaank weiník mít ap newi, te Seten kari han ḱrak. ²* H́rak kau en 40 wítaan ere 40 wanewik, h́rak ap kaam menmen au. H́rak ap kaam menmen au, te ńnpí maak. ³* H́rak ńnpí maak te Seten enuk kewisesik kan kakri han ḱrak. H́rak kan ketpíwek kar ik: “Ti Ńkan ke God ti etíp nan im emweikín emre bret te ti ehím.” ⁴* Jisas ap kises hím ḿrak au, h́rak ketpíwek kar ik: “Hi ap arákem antar hím me God mau tíwei h́ram matíp, ‘Mít miyapír ap te

* **3:7** Mt 12:34, 23:33; Ro 2:5; Rev 6:16-17 * **3:9** Jo 8:33, 39; Ro 2:28-29, 4:12 * **3:10** Mt 7:19;

Lu 13:6-9; Jo 15:6 * **3:11** Jo 1:26-27, 33; Ap 1:5, 13:24-25 * **3:12** Mt 13:30 * **3:16** Jo 1:32

* **3:17** Sam 2:7; Ais 42:1; Mt 12:18, 17:5; Lu 9:35 * **4:1** Hi 2:18, 4:15 * **4:2** Eks 34:28 * **4:3**

Jen 3:1-7 * **4:4** Diu 8:3

nankaap h̄iras nanu nanriuwe menmen wein̄m h̄ir nan̄m au. H̄ir enises h̄im me God te h̄ir nanu werek.' ”

⁵ H̄irak katip̄ epei au, Seten keriyaak keiȳik ken wit Jerusalem kerek m̄it nehimītanek wit ke God. H̄irak keiȳik ken kewis̄ik kerp kent̄ir w̄inak siup ke w̄inak ke God. ⁶ H̄irak kerp kent̄ir w̄inak siup ke w̄inak ke God, Seten ketp̄iw̄ek kar ik: “Ti N̄ikan ke God ti eh̄it̄ik̄ir eh̄iun ti. Ti ap te hahi au eh̄intar h̄im me God n̄ipaa m̄it newis̄im mau t̄iwei matip̄, ‘God kaktip̄ m̄it n̄irak ensel me ti. H̄ir hismamrut te ti ap enamu h̄it m̄it ewenem mamniu nan taau.’ ” ⁷ *Jisas ketp̄iw̄ek, “Hi ap ar̄iakem antar h̄im me God mau t̄iwei matip̄ mar im: ‘Yi m̄it miyap̄ir ap eiri han ke M̄it̄ik Iuwe God ki te h̄irak kakīkepi au emit!’ ”

⁸ H̄irak katip̄ epei au, Seten keriyaak keiȳik ken m̄iniu (o neiȳip) kau niu keteikn̄iw̄ek wit yap̄irwe me m̄it newi metike menmen m̄iram yaaim.

⁹ H̄irak keteikn̄iw̄ekem, h̄irak ketp̄iw̄ek, “Ti ewen ninip̄ ewen̄ipi niuk mai hi iuwe te hi ewetit menmen yap̄irwe im te ti eh̄in̄in naanmamprewem.”

¹⁰ *Jisas p̄ike ketp̄iw̄ek, “Ti enop̄in ekeipno. Hi ap ar̄iakem au antar h̄im me God au t̄iwei matip̄ mar im: ‘Yi m̄it miyap̄ir eiwen̄ipi niuk me M̄it̄ik Iuwe ki God kerek, eir̄iak menmen m̄irak. Menmen ham em au emit.’ ”

¹¹ *Jisas katip̄ epei au, Seten k̄ir̄ir k̄inaiw̄irek. Te Ensel h̄ir nan nekepi.

Jisas kin̄in k̄ir̄iak menmen keit provins Galili

(Mk 1:14-15; Lu 4:14-15)

¹² *Maain Jisas kemtau m̄it natip̄ m̄it han nari Jon neiȳik nen newis̄ik kekre w̄inak enuk kentar h̄irak kene m̄it̄ik̄i iuwe King Herot. H̄irak kemtewek nepei au, h̄irak k̄inaaiw̄ir wit ik p̄ike ken provins Galili.

¹³ *H̄irak ap kau wit Nasaret au. H̄irak k̄inaiw̄irek ken kau wit Kapaneam kerek k̄irap̄it menep wan ke Galili, n̄ipaa m̄it ne weiw̄ik me Sebyulan ketike Naftalai h̄ir newi. ¹⁴ H̄irak kau in te h̄im me God n̄ipaa profet Aisaia kewis̄im mau t̄iwei h̄iram mamnen. N̄ipaa h̄irak kewis̄im h̄im im:

¹⁵ * “Wit ke Sebyulan ketike wit ke Naftalai menep wan iuwe keit p̄inak ke mani Jodan, t̄i mau provins Galili m̄it ap ne weiw̄ik me Isrel newi.

¹⁶ M̄it miyap̄ir kerek newi en h̄ir n̄ire m̄it kerek nau ne w̄itaan toto, te in ek h̄ir n̄ir si iuwe merh̄ihe. M̄it kerek nau enum n̄inaain h̄ir nani h̄ir nar ke m̄it kerek nau wit toto enum im. Te in ek wanewik epei kan.”

¹⁷ *Me w̄i im Jisas katip̄ m̄it h̄im m̄irak, h̄irak katip̄, “Yi m̄it miyap̄ir eiweik̄in sip eiwet menmen enum eȳintar menep h̄iau mam̄ir mam̄irkeik te God kakin̄in naanmamprai h̄iau m̄it.”

Jisas ken̄ine m̄it̄ik̄it tekyaāit (4) tatisesik

(Mk 1:16-20; Lu 5:1-11)

¹⁸ Jisas kitet tenhaan menep wan eik ke Galili, h̄irak k̄ir m̄it̄ik̄it wik tariyak̄it ten tew̄ir hepin iuwe tekin saauk. Niuk m̄irak̄it Saimon (niuk ham Pita) ketike n̄ikik k̄irak Endru. ¹⁹ *Jisas k̄iret te h̄irak ketp̄iw̄ek̄it, “Yi wiketeret yi eiysis̄a. N̄ipaa yi yari saauk. Te in ek hi ateik̄in yi yarkeik te yi eiri han ke m̄it h̄ir nanises God.” ²⁰ *H̄irak ketp̄iw̄ek̄it epei au, in ek h̄irak̄it t̄inaaiw̄ir menmen m̄irak̄it te h̄irak̄it tisesik. ²¹ H̄irak kepno kike k̄ir m̄it̄ik̄it wiketeret hak̄it Jems ketike n̄ikik k̄irak Jon, h̄irak̄it n̄ikerek h̄irak̄it

* 4:6 Sam 91:11-12 * 4:7 Diu 6:16 * 4:10 Diu 6:13 * 4:11 Hi 1:6, 14 * 4:12 Mt 14:3; Mk 6:17; Lu 3:19-20 * 4:13 Jo 2:12 * 4:15 Ais 9:1-2 * 4:17 Mt 3:2 * 4:19 Mt 13:47 * 4:20 Mt 19:27

te m̄t̄ik niuk m̄rak Sebedi. H̄rak̄it tetike haai tau bot k̄rak̄it tekerwo hepin. Jisas ken̄newek̄it, ²² te h̄rak̄it wasenum t̄naaiw̄ir haai k̄rak̄it ketike menmen m̄rak̄it h̄rak̄it tisesik.

Jisas kepno kewepyap̄ir h̄m m̄rak k̄kaap m̄it miyap̄ir yap̄irwe n̄nap te h̄ir n̄re yaain
(Lu 6:17-19)

²³* H̄rak̄it ken̄newek̄it epei au, h̄rak̄it ken kerer wit wit me provins Galili kewepyap̄ir h̄m m̄rak kekere w̄inak m̄it nererik nekine h̄m me Moses h̄rak̄it kat̄ip h̄m yaaim me God kin̄n naanm̄ipre m̄it, h̄rak̄it k̄kaap m̄it miyap̄ir kerek n̄nap o ȳink k̄ir enuk, h̄ir n̄re yaain. ²⁴* H̄rak̄it k̄kaap m̄it miyap̄ir h̄ir n̄re yaain te h̄m me menmen Jisas k̄ir̄akem men merer wit wit me provins Siria. Te h̄ir yap̄irwe newi nari m̄it miyap̄ir n̄nap o ȳink k̄ir enuk h̄ir neriyei neri nen Jisas. M̄it miyap̄ir han h̄ir n̄nap his h̄it enum, han en h̄ir neperper nani, han en herwe mers̄isi te Jisas kekepi h̄ir n̄re yaain. ²⁵* H̄ir m̄it yap̄irwe nisesik. M̄it in h̄ir ne wit Jerusalem provins Judia, Galili, wit Dikapolis ketike t̄i me mani Jodan p̄inak ein.

5

Jisas kerp̄ m̄niu (o neiȳip) kat̄ip m̄it miyap̄ir h̄m m̄rak

¹ Jisas k̄ir m̄it miyap̄ir nisesik, h̄rak̄it k̄niu m̄niu (o neiȳip) ken kau ke n̄m̄in. M̄it n̄rak disaipel h̄ir nan nau netikerek. ² H̄ir nau netikerek, h̄rak̄it kewep h̄m ketpor h̄m im:

Jisas kat̄ip nenmak te m̄it h̄ir han yaaik nanu
(Lu 6:20-23)

³* "Eiȳimtau. M̄it miyap̄ir kerek h̄ir nertei h̄ir ap nises God werek werek h̄ir han yaaik nanu nan̄ntar God kaknen kakin̄ni naanmampror.

⁴* God kenip m̄it miyap̄ir kerek in ek h̄ir n̄k̄it h̄ir nanu werek nentar God kak̄ikepi. ⁵* M̄it miyap̄ir kerek h̄ir newen̄n han k̄ir ke menmen, h̄ir han yaaik nanu nan̄ntar h̄ir nan̄it menmen God n̄paa ketpor h̄rak̄it kakwet̄irem.

⁶* "M̄it miyap̄ir kerek h̄ir hanhan iuwe nises menmen God han yaaik h̄ir nanisesim, h̄ir han yaaik nanu. God kak̄ikepi h̄ir nanu werek nanisesik.

⁷* "M̄it miyap̄ir kerek h̄ir hanhan neriuwe m̄it nekepi h̄ir han yaaik nanu nan̄ntar maain God hanhan kakriuw̄eri kak̄ikepi.

⁸* "M̄it miyap̄ir kerek h̄ir han k̄ir yaaik ap n̄ir̄ak menmen enum, h̄ir han yaaik nanu nan̄ntar maain h̄ir nantike God nanu nan̄it.

⁹* "M̄it miyap̄ir kerek h̄ir newen m̄it han k̄ir te h̄ir nankiyan nanu nan̄it h̄ir han yaaik nanu nan̄ntar God kakt̄ip h̄ir n̄kerek n̄rak.

¹⁰* "M̄it miyap̄ir kerek m̄it han nan̄ip nentar h̄ir nises menmen God ketpor h̄ir enisesim, h̄ir han yaaik nanu. Maain h̄ir nantike God naanmampre menmen yap̄irwe.

¹¹* "M̄it h̄ir netpi enum nerekyi enum naniwep newen̄ni h̄m menmen nan̄ntar yi yises h̄m mai, yi han yaaik yayu. ¹²* Yi han yaaik yayu yaȳntar maain God kakwet̄i menmen yaaim iuwe kak̄it wit k̄rak. Yi yaȳit menmen

* 4:23 Mt 9:35; Mk 1:39; Ap 10:38 * 4:24 Mk 6:55 * 4:25 Mk 3:7-8 * 5:3 Ais 57:15 * 5:4 Ais 61:2-3; Rev 7:17 * 5:5 Sam 37:11 * 5:6 Ais 55:1-2 * 5:7 Je 2:13 * 5:8 Sam 24:3-4, 51:10, 73:1; Jo 3:2-3 * 5:9 Hi 12:14; Je 3:18 * 5:10 1Pi 3:14 * 5:11 1Pi 4:14; Je 1:2 * 5:12 2Kro 36:16; Ap 7:52; Hi 11:32-38; Je 5:10

im yayɪntar nɪpaa mɪt nɪrɪak enum nenep mɪt profet nɪpaa newepɪpɪr hɪm me God, te hɪrak kakwetɪr menmen yaaim iuwe mamɪt wit kɪrak.

Mɪt nises God hɪr nɪre sol metike si

(Mk 9:50; Lu 14:34-35)

¹³ “Yi mɪt yi yɪkaap mɪt ne tɪ ap nises menmen enum mɪre sol mɪkaap sak naan hɪrak ap mamnɪn waswas. Te sol meweiɪn mɪre tɪpar ap mamnɪn hɪm yi eirɪak mekam te hɪram pɪke tokim? Taauye! Yi eiwɪrem mamno witeik te mɪt miyapɪr nanɪntɪram, hɪram enum.

¹⁴ “Yi yɪkaap mɪt ne tɪ nises God yɪre si mekepi me wɪtaan yitet yayiwe. Yi yɪre wit kerek mɪt nau niu. Hɪrak ap te kɪsawɪn taau, kau yaain mɪt miyapɪr nɪrek yanɪmɪn. ¹⁵ *Mɪt miyapɪr ap nekɪsu si nɪsawɪnek kɪnɪk tikenup o newisɪk kɪnɪk yeno au. Hɪr newisɪk kentar yeno te hɪrak kɪriyor kekere winak te hɪr kerek nau nekɪrek nɪr menmen. ¹⁶ *Mar im menmen yi yɪrɪakem hɪram mɪre si. Mɪt nɪrem hɪram yaaim te hɪr nanwenɪpi niuk me Haai kaui God kerek kau keit wit kɪrak.

Jisas katɪp me hɪm lo me God

¹⁷ * “Yi ap han ekitet hi han ehɪwaank hɪm me God Moses ketike mɪt profet nɪpaa newisɪm mau tɪwei. Hi ap han ehɪwaankem au. Hi han arɪak menmen nɪpaa hɪr netpim hɪram mamnen. ¹⁸ *Hi etpi werek. Hɪm mei kike me Moses o me mɪt profet hɪram ap te mamɪwaank mamɪt ere tɪ mamtike nepni hɪram mamwep mamɪwaank mamɪt. Me wɪ im menmen yapɪrwe hɪram epei au mamɪsi mamɪt. ¹⁹ *Mɪt kerek neweiɪn sip newet hɪm mei kike me hɪm me Moses metike hɪm me mɪt profet, hɪr nanri han ke mɪt te hɪr nanisesi, mɪt in niuk mɪr meit wit ke God hɪram weinɪm. Te mɪt kerek hɪr nises hɪm me God werek werek neteiɪn mɪt han hɪr enisesim, maain niuk mɪr meit wit ke God hɪram iuwe. ²⁰ Hi hetpi werek. God katɪp menmen yaaim yi yisesim yɪrɪakem ap te mamɪnɪn menmen mɪt ne Farisi netike mɪt iuwe ne Skraip kerek ninɪn nertei hɪm me Moses natɪp mɪt em hɪr nɪrɪakem, yi ap eitike God eiyyu hɪrak naanmamri. Hi hetpi menmen im hentar mɪt ne Farisi netike mɪt ne Skraip hɪr ap te nanu nantike God taau!

Jisas katɪp menmen me mɪt hɪr han enuk

(Lu 12:57-59)

²¹ * “Nɪpaa ere in yi yemtau hɪm me God Moses kewisɪm mau tɪwei hɪram matɪp, ‘Yi mɪt ap einep mɪt han te hɪr nani au emɪt! Mɪtik kerek kenep mɪtik hak kaki, mɪt neiyɪk nanɪno mɪtik iuwe gavman.’ ²² *Te hi hetpi. Mɪtik kerek han enuk keriuwe kɪrak yinak, mɪt neiyɪk nanɪno nanɪr mɪt iuwe. Mɪtik kerek katɪp kɪrak yinak enum ketawɪnek, hɪr neiyɪk nanɪno nanɪr mɪtik iuwe gavman. Keimɪn katɪp kɪrak yinak enum katɪp hɪrak mɪtik enuk keweikɪn sip kewet God, te hɪrak naanempre hɪrekes te God ap kakwɪrek kakno sɪ.

²³⁻²⁴ * “Wɪ ham ti eno winak iuwe ke God ewenɪpi niuk mɪrak ewetiwek menmen mɪt enwisɪm emɪntar kɪnaan me nan (alta), te ti eket han menmen enum ti hɪrɪak kit yinak em, ti ewis menmen mit emwaai en, ti ehinɪn eno etike kit yinak yi yewepnak yatɪp ere yi yekiyakit yau. Epei au, ti pɪke enen ehɪt menmen mit ewepwarem ewet God em ewenɪpi niuk mɪrak heriuwerem.

* **5:14** Jo 8:12, 9:5; Fl 2:15 * **5:15** Mk 4:21; Lu 8:16, 11:33 * **5:16** Ef 5:8-9; 1Pi 2:12 * **5:17** Mt 3:15; Ro 3:31, 10:4 * **5:18** Lu 16:17, 21:33 * **5:19** Je 2:10 * **5:21** Eks 20:13, 21:12; Lev 24:17; Diu 5:17 * **5:22** 1Jo 3:15 * **5:23-24** Mk 11:25

25 **“Mítik hak han enuk keriuwit hanhan keryit kakno mítik iuwe gavman kakítþiwék kakíswut hím, ti etikerek eitípakít menmen ere yi han yaaik eiyu, o au en, yi yínapín mítik iuwe, hírak kakíswut hím te mítik iuwe gavman kakriuwetít ti eno his me mít hír naanmípre wínak enuk, te hír nanwisít ekíkrekerek. 26 Ti ehu en ere ti píke ewetíwék pewek emrer mírak ere werek, o au en, ti ehu ehít.*

Jisas katíp menmen me mít miyapír nariyan his newenínem

27 **“Nípaa ere in yi yemtau hím me God Moses kewisím mau tíwei híram matíp, ‘Yi ap eiriyan his eiwenínem au emít!’ 28 *Te hi hetpi. Mítik kerek kír míte naanmírewé hírak hemkre menepam hanhanep, hírak epei kíwaaí ketikerep kekere han kírak. 29 *Menmen ti hírem heriuwe nanamír kit ke his yaaím mari han kit ti híriak menmen enum, ti eketim ewírem. Ti eket nanamír kit te ti ehu werek eno wit ke God híram yaaím. Híram enum te ti nanamír kit hírak kepu werek te kakri han kit te God kakwírít ti eno si. 30 His mít yaaím em híram mises han kit míríak menmen enum, ti ehít híne eremír ewírem. Ti eremír his ewírem te ti ehu werek eno wit ke God híram yaaím. His mít yaaím mepu werek te ti híriak menmen enum ti eno si híram enum.*

Jisas katíp menmen me mítik kesiuwe míte piutíp wauno hírak kakít peiyap

(Mt 19:9; Mk 10:11-12; Lu 16:18)

31 **“Nípaa ere in yi nepei yemtau hím me God Moses kewisím mau tíwei matíp, ‘Mítik kerek kesiuwe míte pírak wauno waunaiwírek, hírak kakwetíwe tíwei híram matíp níppaa híre míte pírak te in ek au hírak kepírep wen.’ 32 *Te in ek hi etpi. Mítik kerek kepír míte pírak wínaíwírek, te híre ap wíríak menmen enum wetike mítik hak au, hírak kenipep weweikín sip wewet hím me God, me wí híre píke wawít mítik keiyak. Mítik kerek ketikerep hír nanítan, hírak keweikín sip kewet hím me God ketikerep.*

Jisas katíp menmen me mít hír natíp God hír nanises menmen

33 **“Nípaa ere in yi yemtau hím me God Moses kewisím mau tíwei matíp, ‘Yi ap eiweikín sip eiwet hím níppaa yi yatíp God. Au, yi eiyisesim.’ 34-35 **Te hi hetpi. Yi ap eitíp hím ham me menmen me God mamkaap hím mi yi yatíp mít em te yi eiyisesim au emít! Yi ap eitíp ‘Tru antap’ au emít eiyíntar hírak wit ke God. Yi ap eitíp menmen me tí mamkaap hím mi yi yatíp mít em au emít eiyíntar tí híram míre yeno me God hírak kewis hírt mentíram. Yi ap eitíp menmen me wit Jerusalem mamkaap hím mi yi yatíp mít em au emít eiyíntar hírak wit kerek Mítik Iuwe God kau ketike mít. Yi yatíp mar im yi yatíp níuk me God. Híram enum emít! 36 Yi ap eitíp menmen me paan kí mamkaap hím yi yatíp mít em au emít eiyíntar yi ap te eiriak paan kei kiutíp o yapírwe mau hesnu kí mamre híke o nípiak taau. God kerekek kakriakem te híram míre ti atíp níuk me God. 37 *Yi yatíp mít yi eiriak menmen yi eitíp, ‘O, hi ariakem,’ o ‘Au, hi hínapen.’ Yi eitíp hím meiyam mamkaap hím mi te hír nertei yi eiyisesim, híram menmen enum meke Seten man. Menmen im enum emít!*

* 5:25 Mt 6:14-15, 18:34-35 * 5:27 Eks 20:14; Diu 5:18 * 5:28 2Pi 2:14 * 5:29 Mt 18:8-9; Mk 9:43-47; Kl 3:5 * 5:31 Diu 24:1-4; Mt 19:7; Mk 10:4 * 5:32 1Ko 7:10-11 * 5:33 Eks 20:7; Lev 19:12; Nam 30:2; Diu 23:21 * 5:34-35 Ais 66:1; Mt 23:22; Ap 7:49; Je 5:12 * 5:34-35 Sam 48:2 * 5:37 Je 5:12

*Jisas katip menmen me mit hir nanip nerer mir
(Lu 6:29-30)*

38* "Nipaa ere in yi yemtau him me God Moses kewisim mau twei hiram matip, 'Mitik keketut nanamir kit ti eketiwek kirak. Mitik kenektinut yehes kit, ti enektiniwek kirak.' 39* 'Te in ek hi hetpi yi ap te einep mit mamrer me menmen mi enum nipaa hir nerekyiyem au emit! Mitik kitep ken tekep pinam, ti eteikniwek pinam hirak ekitep ekwim. 40* Mitik kerek keryit kakno mitik iuwe gavman kakmitetpin kakitpwek enum me menmen yaaim ti hirakem, te hirak kakit pewek mei mit ti ewetiwekem emriuwe tanik. 41 Mit iuwe ne gavman nan nanithi yi einenor menmen mir eyim eino menep in, yi ap han enuk eikepi eyim eino menep in au emit. Yi eyim eino yanimn. 42 Mitik kerek kituthi me menmen mit, ti ewetiwekem. Mitik kerek hanhan kakri menmen mit me wi im te maain hirak pike kakwetut mei mirak mamrerim, ti eweniwekhi ewetiwekem.

*Jisas katip me mit hir hanhan neriuwe mit enun nepan nr
(Lu 6:27-28, 32-36)*

43* "Nipaa ere in yi yemtau him me God Moses kewisim mau twei hiram matip, 'Yi hanhan yeriuwe ni yinan, te yi han enuk yeriuwe mit enun nepan ni.' 44* 'Te hi hetpi yi hanhan yeriuwe mit enun nepan ni, yi eyitehi God hirak ap skelim mit kerek nerekyi enum, hirak ekrekyor menmen yaaim. 45* Yi yirak menmen mar im te yi eirak menmen eyir ke haai ki God keit wit kirak hirak kirakem. Hirak kenip wepni kr kikaap mit yaain netike mit enun nirak enum. Hirak kirak haw kan kikaap mit yaain, mit au enun. 46 Yi mit hanhan yeriuwe mit kerek hanhan neriuwi te mit han au, yi han kitet God kakweti menmen yaaim a? Taauye! Mit enun nari pewek me takis hir nirak menmen mar im. Hiram menmen weinim. 47 Yi mit yenine mit han ni yinan hir yaain te mit han au yi han kitet God kakweti menmen yaaim a? Taauye! Mit ap ne weiwik me Isrel ap nises God hir nirak menmen im. Hiram menmen weinim. 48* Yi yirak mit ni enun nepan yaain, te yi yaain eyir ke Haai ki God keit wit kirak hirak yaaik.

6

Jisas katip menmen me mit nikaap mit han ap netenen menmen au

1* "Yi naanempre hiras te yi ap eirak menmen yaaim te mit nanri nanwenipi niuk mi nantip yi yaain au emit. Yi yirak menmen mar im te Haai ki God keit wit kirak kau niu hirak ap kakweti menmen yaaim menterim taau. 2 Wi yi eiwet mit kerek hir netenen menmen auri eiwetir menmen, yi ap eiwepyapir menmen yi yirakem au emit! Mit enun newisesik hir newet mit menmen, hir newepyapirem neit yayiwe o nekre winak kerek mit nekine him me Moses nekrerek, te mit nanir menmen hir nirakem nanwenipi niuk mir nanriuwere. Hi hetpi werek, maain God ap kakwetir menmen mamrerim kakit wit kirak kakintar mit nepei netpwek him yaaim me menmen hirak kirakem. 3* Yi eiyses menmen mir au emit! Yi eirak menmen eikaap mit, te yi eirakem eisawinem te mit ni yinan o mit han ap te nanrem taau. 4 Yi eirakem eisawinem te Haai ki

* 5:38 Eks 21:24; Lev 24:20; Diu 19:21 * 5:39 Lev 19:18; Jo 18:22-23 * 5:40 1Ko 6:7 * 5:43
Lev 19:18 * 5:44 Eks 23:4-5; Lu 23:34; Ap 7:60; Ro 12:14, 20; 1Ko 4:12 * 5:45 Ef 5:1 * 5:48
Lev 19:2; Diu 18:13 * 6:1 Mt 23:5 * 6:3 Mt 25:37-40

God kerek k̄r menmen yi ȳsaw̄n ȳr̄iakem, h̄rak kakweti menmen yaaim mamrerim.

Jisas katip menmen me m̄t nitehi God
(Lu 11:2-4)

5 **“W̄i kerek yi yitehi God menmen yi ap eir̄iakem eiȳr ke m̄t enun newisesik h̄r n̄r̄iakem. H̄r hanhan nerp nekre w̄nak kerek m̄t nekine h̄m me Moses nekrek, o h̄r nerp yayiwe nitehi God menmen te m̄t nan̄ri han kitet h̄r yaain nanwen̄pi niuk m̄r. Hi hetpi werek, maain God kakwet̄r menmen mamrerim kak̄t wit k̄rak taau. 6 *W̄i kerek yi yitehi God menmen, yi eino haau ke w̄nak iyepet weip̄r eiyitehi God kerek m̄t ap n̄rek, yi eit̄wekhi menmen. Te maain Haai ki God kerek k̄r menmen yi ȳsaw̄n ȳr̄iakem h̄rak kakweti menmen yaaim mamrerim.*

7 **“Yi yitehi God menmen, yi ap eit̄p h̄m wein̄m yap̄rwe eiȳr ke m̄t ap nertei God nerer wit wit ap ne Isrel h̄r n̄r̄iakem au em̄t. H̄r han kitet God kak̄mtau menmen m̄r kak̄ntar h̄r netp̄wek neriuwe h̄m yap̄rwe nokim nokim. 8 *Yi ap eiyises menmen h̄r n̄r̄iakem eiȳntar Haai ki God nep̄i kertei menmen yi yait̄wem te maain yi yayu werek.*

9 **“Yi eit̄wekhi menmen yi eit̄p yaȳr ik:
‘Haai k̄au God, ti kerek heit wit kit heven, ti niuk mit iuwe te ti enip m̄t h̄r nanwen̄pi niuk mit.*

10 **H̄au mituthi te ti enen eh̄n̄n naanmamprai h̄au m̄t, te h̄au m̄t yap̄rwe emises han kit mam̄r ke m̄t ensel neit wit kit heven h̄r n̄ises han kit.*

11 *Petepin ti ewetai menmen mei te h̄au mam̄m.*

12 **Ti esak menmen enum h̄au m̄r̄iakem mam̄r ke h̄au mesak menmen enum me m̄t nerekyeyem h̄au mat̄p, H̄ram menmen wein̄m.*

13 **Ti ap ewis menmen enum mam̄r han k̄au h̄au mam̄rak enum au em̄t!
Ti naanemprai me menmen enum.’*

14 **“Eiȳmtau. Yi eiȳsak menmen enum m̄t nerekyeyem yi ap han ekitetim, yi eit̄p h̄ram menmen wein̄m, te Haai ki God h̄rak kak̄sak menmen enum mi. 15 Yi ap eisak menmen enum me m̄t nerekyeyem au, te Haai ki God ap kak̄sak menmen enum mi.*

Jisas katip menmen me m̄t h̄r n̄np̄ maan nanu

16 **“W̄i kerek yi ȳnaain menmen n̄np̄ mamiwei te yi eiyitehi God menmen, yi ap eiwen toni emu ninaan mi eiȳr ke m̄t enun newisesik n̄r̄iakem au em̄t! H̄r newen toni mau ninaan m̄r te m̄t yap̄rwe nan̄ri h̄r han kitet h̄r yaain h̄r newen̄pi niuk m̄r menterim. Hi hetpi werek, maain God ap te kakwen̄pi niuk m̄r taau. 17-18 W̄i kerek yi ȳnaain menmen yi n̄np̄ miwei te yi eiyitehi God menmen, yi ap eiwen toni waniu (o wein) au em̄t! Yi eik̄r eiwepep paan te m̄t han ap nertei yi n̄np̄ miwei yitehi God. Te God Haai ki kerek m̄t ap n̄rek au, h̄rak kertei menmen yi ȳsaw̄n ȳr̄iakem, te maain h̄rak kakweti menmen yaaim menterim.*

Jisas katip menmen me m̄t nan̄t pewek yap̄rwe
(Lu 12:33-34)

* 6:5 Mt 23:5; Lu 18:10-14 * 6:6 2Kin 4:33 * 6:7 1Kin 18:26-29; Ais 1:15 * 6:8 Mt 6:32
* 6:9 Jo 17:6 * 6:10 Mt 7:21; 26:39; Lu 22:42 * 6:12 Mt 18:21-35 * 6:13 1Kro 29:11-13; Mt 26:41; Lu 22:40; Jo 17:15; 2Te 3:3; 2Ti 4:18; Je 1:13
* 6:14 Mk 11:25-26 * 6:16 Ais 58:5-9

19*“Yi ap eiri menmen mei yapirwe me ti im naanemprewem meit winak ki au emit! Mesik, metike wesiun merermirir laplap, ni o heiniut mamwim te menmen mamwep, o mit enun naninen nanwep winak nankintip menmen im. 20*Au, yi yirak menmen yaaim te God kakweti menmen mirak yaaim meit wit kirak. Menmen hirak kakwetaiyem, mesik, wesiun o heiniut maminterim ap te mamwaank menmen im au, mit enun ap te naninen nantiwem taau. 21 Menmen mit han kitet hiram mamkepi nanu werek, han kir kakisesim. Te yi han ekitet menmen me ti au emit! Menmen me God keremem.

Jisas katip menmen me nanamir hirak kire si
(Lu 11:34-36)

22 “Nanamir ki hirak kire si kakikaap yink ki. Nanamir ki yaaik te yi yayir menmen werek werek. Han ki hirak kire nanamir. Yi han kitet menmen yaaim, yi eiyises God werek werek. 23 Te nanamir ki hirak enuk toto te yi ap eyir menmen werek werek au. Han ki kekre yink ki hirak kises menmen enum, hiram mire toto, te menmen im mekretek hiram mamriwaank.

Jisas katip menmen me mit han ekitet God-menmen me ti au emit
(Lu 16:13)

24 “Mitik ap kakises menmen wik werek werek au. Hirak hanhan mitik kiutip, hirak kaknapen keyiak. Hirak kakikaap mitik kiutip, hirak kakweikin sip kakwet keyiak. Yi han ki kakinke kakantar pewek ap te yi eiyises God werek werek au.

Jisas katip menmen me mit han kitet menmen mamkepi nanu werek
(Lu 12:22-31)

25*“Te hi hetpi. Yi ap han kakitet yapirwe me menmen yi yayim te yi yayu werek, o menmen yi eimir emu yink ki au emit! Han ki kinin menmen yi yayim, yink ki kinin klos yi yaimir. God keweti yink ki ketike han ki kekrekrek te yi eiyisesik. Hirak naanmampri me menmen te yi eiyu werek werek. 26*Yi eyir hore hiram menuwe men in men ein. Hiram ap mamir ni mei o meket teket mei men mewisim mekre weisaak au. Te Haai ki God hirak naanmprewem. Yi yinin hore yapirwe te God naanmampri. 27 Mitik kei kiutip kekrek nimen ke yi mit han kitet yapirwe te kakirak menmen mamkepik hirak kaku wi meiyam o tito yapirwe a? Taauye!

28 “Yi ap hanhan yeriuwe menmen yi eimir au emit. Yi yayir timen hiram mewo meit yayiwe. Hiram ap mekerwo laplap o mesikek yirwaap au. 29*Te hi hetpi. Nipaa mitik iuwe King Solomon hirak kamir klos mirak yaaim, te klos mirak ap yaaim mar ke timen im au. 30 God kerekek hirak kenip yenkis timen weinin hiram mire yaaim. Te hiram mepu petepin, teipmen hiram mami te mit nanisiyem. Yi yinin timen te God naanmprewem werek werek hirak naanmampri. Yi ap yises him me God werek werek au. 31 Te yi ap han ekitet emir im: ‘Maain hi ehit menmen mamtike tipar mamit nein te hi hahim o hi ehit klos mamit nein te hi emir? Menmen mar im au emit.’ 32*Yi ap han kitet menmen im au eyintar mit ap ne weiwik mi Isrel kerek ap nises God hir hanhan neriuwe menmen im wisenum. Yi ap han ekitet menmen eyir ke hir han kitetim eyintar God hirak Haai ki nepei kertei menmen yapirwe yi eitwem te yi eiyu werek werek. 33*Te yi mit miyapir

* 6:19 Je 5:1-3 * 6:20 Mt 19:21; Lu 18:22; Kl 3:1-2 * 6:25 Fl 4:6; 1Ti 6:6-8; Hi 13:5; 1Pi 5:7

* 6:26 Mt 10:29-31; Lu 12:6-7 * 6:29 1Kin 10:4-7; 2Kro 9:3-6 * 6:32 Mt 6:8 * 6:33 1Kin 3:10-14; Sam 37:4, 25; Ro 14:17

yin+n hanhan eiyises God h̄rak kin+n naanmampri te h̄rak kakrek̄yi yi yaain. Yi ȳr̄ak menmen im te God naanmampri me menmen meiyam te yi eiyu werek. ³⁴*God naanmampri me menmen meiyam yi eiyu werek, te yi ap hanhan eiriuwe menmen teip hekrit h̄ram mamnen. Menmen teiȳp hekrit h̄ram mamnen, yi ap yaawenem taau. H̄ram mamnen. Te yi han ekitet me menmen enum petepin epei man naanempre h̄ras me menmen im.

7

Jisas kat̄ip menmen me m̄t skelim m̄t han (Lu 6:37-38, 41-42)

¹*“Yi ap skelim m̄t me menmen h̄r n̄r̄akem te God ap skelim yi m̄t me menmen me yi ȳr̄akem taau. ²*Yi ap skelim m̄t eiȳntar God skelim yi m̄t kakriuwe menmen yi ȳr̄ak m̄t han em. Menmen yi ȳr̄ak m̄t han em, God kakrek̄yiyem kak̄nterim. ³Ti henmak te ti h̄r kit yinak menmen kike m̄re yenkis yehes mekre nanam̄r k̄rak te ti hanhan ekin̄wekem mamnop̄n mamkeipn̄wek nanam̄r k̄rak, te ti ap hanhan ekin menmen w̄senum m̄re nu heneik mekre nanam̄r kit a? ⁴H̄ram enum te ti at̄ip kit yinak, ‘Ti ewisa hi ekinut menmen mekre nanam̄r kit emnop̄n emkeip̄n nanam̄r kit,’ te ti menmen w̄senum mamsonut nanam̄r kit te ti ap eh̄r ein ein werek werek taau. ⁵Ti m̄t̄ik enuk ewen̄n h̄m. Ti ehin̄n naanempre nanam̄r kit te maain ti ekaap kit yinak eriuwe nanam̄r k̄rak. H̄ram mar im: Ti ehin̄n eweik̄n sip ewet menmen enum mekre han kit te ti ehu werek. Maain ti ehu werek te ti ekaap kit yinak ekweik̄n sip ekwet menmen enum m̄rak kike.

⁶*“Yi ap eit̄ip m̄t enun han k̄r enuk k̄re samiyak h̄m yaaim me God au em̄t! Yi eir̄akem h̄ram mam̄r ke m̄t̄ik kew̄r hore haam metike pitau (o ȳn̄) o menmen yaaim m̄waai t̄, sak mamnen mam̄nt̄rerim mam̄waankem. H̄ram mam̄nt̄rerim mam̄waankem nepei au, h̄ram mamweik̄n mamw̄r n̄k̄n mamiwep.

Jisas kat̄ip menmen me m̄t h̄r nanitehi God menmen werek werek (Lu 11:9-13)

⁷*“Yi eiyitehi God menmen te h̄rak kakwetiyem. Yi eiȳneit̄n menmen me God te yi eiȳrem. Yi eiȳrp weip̄r eiket teruk te God kak̄keiswiyek. ⁸*Hi hetpi werek. M̄t kerek nitehi God menmen h̄rak kakwet̄rem. M̄t kerek nan̄nant̄n menmen me God h̄r nan̄rem. M̄t kerek nerp weip̄r neket teruk, te God kak̄keiswerek.

⁹*“M̄t̄ik hak kek̄re n̄m̄n ke yi m̄t, n̄kan k̄rak kakit̄wekhi me niu o bret, h̄rak ap kakwet̄wek nan te h̄rak kak̄m au. ¹⁰O n̄kan k̄rak kakitehi haai me saauk, h̄rak ap kakwet̄wek m̄niu han enuk (o neiȳp han) o manpen siurp (o yenmik siurp) enuk te kak̄m taau. ¹¹*Yi m̄t kerek yi enun yi yertei yewet n̄kerek ni menmen yaaim. Te Haai ki God kerek keit wit k̄rak Heven h̄rak yaaik w̄senuk kak̄kaap m̄t kerek nanit̄wekhi me menmen yaaim h̄rak kakwet̄rem h̄ram mamkepi.

¹²*“Te hi hetpi. Yi eiyin̄n eir̄ak m̄t miyap̄r menmen yaaim yi hanhan te h̄r p̄ke nanrek̄iyem. Menmen im hi hetpi yi eir̄akem h̄ram misis

* **6:34** Eks 16:4, 19; Mt 6:11 * **7:1** Ro 2:1; 1Ko 4:5; Je 4:11-12 * **7:2** Mk 4:24 * **7:6** Mt 10:11
* **7:7** Jer 29:13-14; Mk 11:24; Jo 14:13-14, 15:7, 16:23-24 * **7:8** Je 1:5; 1Jo 3:22, 5:14-15 * **7:11**
Je 1:17 * **7:12** Mt 22:39-40; Lu 6:31; Ro 13:8-10

menmen yapirwe mitik Moses ketike mit profet hir newisim mau twei hiram matip yi eiyisesim.

Jisas katip him me weipir kike mit nanitetik te hir nanu werek werek
(Lu 13:24)

13 “Yi eiyitet weipir kike eiyantar ya weipir ke wit si enum hirak khi iuwe, yayiwe kipirak, mit miyapir yapirwe nitetik. 14 *Te weipir kerek mit miyapir nanitetik te hir himin kir kaku werek, hirak au khi kike, ya enuk kike, mit miyapir niutip niutip keriyen nanitetik.

Jisas katip him me mit profet enun nemipin
(Lu 6:43-44, 13:25-27)

15 * “Yi mit miyapir yi naanempre hiras me mit profet enun nemipin. Hir naninen nanmitipin nanriuwe him mir te yi han kitet hir mit yaain God keriuweti nan netpi menmen. Te han kir enuk hir nemipin nanriwaank me menmen me God yi yisesim. 16 *Yi eiyirtei hir yaain o enun nanriuwe menmen hir nanriakem. Nu teketuk ap te mamri mamir ke hinaan nikim au. Waai wakin ap te mamri mamir ke tuwaan au. 17 Nu yaaim hiram mamri nikim yaaim. Nu enum ap mire yaaim te mamri nikim yaaim au. Enum keremem. 18 Nu yaaim ap te mamri nikim enum au. Nu enum ap te mamri nikim yaaim taau. 19 *Nu mei enum ap mine nikim yaaim, mit nanman nanwirem mamno si. 20 *Te hi hetpi werek. Yi eiyirtei mit kerek profet enun nemipin neriuwe menmen hir nriakem.

21 * “Yi ap han kitet mit yapirwe kerek nenewa hi Mitik Iuwe yaaik, hir nanre nikerek ne God. Au, hir mit miyapir kerek nises menmen Haai kai God hirak hanhan hir nanisesim, hir keriyen hir nikerek narak. 22 *Wi maain God kakinke mit, hir yapirwe naninen nanitpo, ‘Mitik Iuwe Yaaik. Haiu epei mekrehir kit haiu matip mit him me God, haiu mepir herwe enum men mekeipin mit, haiu miriak menmen yaaim yapirwe nipaa mit ap nirem, haiu mikaap mit ninap o his hit enum ere hir nre yaain.’ 23 *Hir nanitpo menmen im te hi tewen ehitor, ‘Hi hepitari yi neimin. Yi ap ne God au. Yi mit enun yiriak enum yi einopin eikeipno!’

Jisas katip him me mitikik wik time winak wik.
(Lu 6:47-49)

24 * “Mit miyapir kerek nemtau him mai hir nanisesim hir nanir ke mitik yaaik kime winak kirak kau kentir nan. 25 Maain hawi kan mani kiniu nime yuwerep miniu wisenum te winak kewen au. Hirak mitik kimaak kentir nan. 26 Mit kerek nemtau him hi hetpim hir ap nanisesim hir nanir ke mitik kime winak kiwaai ti kire tenhaan. 27 Maain hawi kaknen, mani kiniu, nime yuwerep miniu, te winak kewen. Winak kewen mani kakip keiyik ken.”

Mit han kir kekrit keriuwe menmen Jisas ketporem

28 *Jisas katip him mirak epei au, mit miyapir yapirwe kerek nemtau menmen hirak ketpim, hir han kekrit neriuerem. 29 Hir han kekrit neriuerem nentar hirak ap ketpor kar ke mit iuwe ne skraip kerek ninin

* 7:14 Jo 10:7, 9; Ap 14:22 * 7:15 Mt 24:4, 24; Ap 20:29; 2Pi 2:1 * 7:16 Ga 5:19-22; Je 3:12

* 7:19 Mt 3:10; Lu 3:9; Jo 15:6 * 7:20 Mt 12:33 * 7:21 Mt 21:31; Lu 6:46; Ro 2:13; Je 1:22, 25

* 7:22 Jer 14:14 * 7:23 Sam 6:8; Mt 10:33, 13:41-42; 2Ti 2:19 * 7:24 Je 1:22 * 7:28 Mk 1:22;

Lu 4:32; Jo 7:46

nertei h̄im me Moses nat̄ip m̄it em. Au, h̄ir nises h̄im me m̄it iuwe ne n̄ipaa ein netporem. Te Jisas ket̄por kar ik au. H̄irak ket̄por kar ke M̄it̄ik Iuwe God keriuwetek kan ket̄por h̄im m̄irak.

8

Jisas k̄ikaap m̄it̄ik enuk lepro mau ȳink k̄irak h̄irak k̄ire yaaik
(Mk 1:40-44; Lu 5:12-14)

¹ Jisas k̄inaaiw̄ir m̄niu (o neiȳip) kekiuwe kan kesiyen, te m̄it yap̄rwe nisesik. ² H̄irak kekiuwe ken kesiyen, m̄it̄ik kerek enuk lepro mau ȳink k̄irak ek kan k̄irek kewen nin̄ip kau menep h̄it m̄irak, h̄irak han kitet h̄irak iuwe, h̄irak ket̄p̄wek kar ik: “Kai Iuwe, ti han kit ti ekepa hi are yaaik.” ³ H̄irak kat̄ip epei au, Jisas kesiuwe his metenenik h̄irak kat̄ip, “Hi han kai ekepit ti ere yaaik.” H̄irak kat̄ip epei au, wasenum m̄it̄ik enuk lepro mewik h̄irak k̄ire yaaik. ⁴ H̄irak k̄ire yaaik, Jisas ket̄p̄wek, “Ti ap eno et̄ip m̄it han menmen hi herekyutem au em̄it! Ti eno w̄inak ke God eteik̄in m̄it pris ȳink kit ewepwar menmen mar ke h̄im me Moses mau t̄wei metput ti h̄irakem. Ti h̄irak menmen im te h̄ir nan̄irtei God kekepit ti h̄ire yaaik.”

Jisas k̄ikaap wok m̄it̄ik ke m̄it̄ik iuwe ke ami
(Lu 7:1-10)

⁵ *Maain Jisas ken kiun wit Kapaneam, m̄it̄ik iuwe ke ami ke wit Rom kewenyip̄rek kit̄iwekhi h̄im iuwe kar ik: ⁶ “Kai Iuwe, m̄it̄ik k̄irak menmen mai h̄irak k̄inap k̄iwaai w̄inak eik. His h̄it m̄irak epei au maa meit, ȳink k̄irak kekek w̄isenum.” ⁷ Jisas kewenhi ket̄p̄wek, “Hi tewen anen akepik te h̄irak kakre yaaik.”

⁸ Te m̄it̄ik iuwe ke ami ket̄p̄wek, “M̄it̄ik Iuwe, hi ap yaaik te ti enen en̄ik w̄inak kai. Ti at̄ip h̄im wein̄ik kerekek te menmen enum mamnop̄in mamkeip̄in m̄it̄ik kerek k̄irak menmen mai h̄irak ekre yaaik. ⁹ Hi hises h̄im me m̄it̄ik hak h̄irak kin̄na h̄irak iuwe naanm̄iprau. Te hi h̄irekes naanm̄ipre m̄it nai hi hin̄ni. Te hi hat̄ip m̄it̄ik keiyak kiut̄ip: ‘Ti eno,’ h̄irak kakno. Hi hat̄ip keiyak: ‘Ti enen,’ h̄irak kaknen. Te hi at̄ip m̄it̄ik kerek k̄irak menmen mai em: ‘Ti eriak menmen eim,’ te h̄irak k̄irakem. Hi hertei ti at̄ip h̄im mit̄ eh̄irp in, h̄irak kakre yaaik.” ¹⁰ *Jisas kemtau h̄im kerek m̄it̄ik ik ek ket̄pim, h̄irak han kekrit kekrit keriuwerem. Te h̄irak kat̄ip m̄it̄ miyap̄ir kerek nisesik, “Hi ap n̄ipaa h̄ir m̄it̄ik kei ke Isrel kat̄ip h̄im mar im kises God werek werek kar h̄irak kisesik au. H̄irak kiut̄ip kerekek.”

¹¹ *Jisas wen kat̄ip: “Hi het̄pi werek. M̄it̄ miyap̄ir yap̄rwe nan̄in nanrer wit wit nanises h̄im mai werek te h̄ir nanu yeno nan̄in menmen nantike Abraham, Aisak, tetike Jekop nanu nan̄it wit kerek God kewiyen.

¹² *Te m̄it̄ miyap̄ir kerek n̄ipaa miyerer n̄ir ninen h̄ir ne Isrel h̄ir ap nanis̄sa au, te maain God kak̄ip̄iri nan̄ino wit enuk toto te h̄ir nank̄it nanine han enuk nan̄ineknen yehes m̄ir nanu en.”

¹³ Jisas ket̄por epei au, h̄irak kat̄ip m̄it̄ik iuwe ke ami ke Rom kerek kin̄in naanm̄ipre m̄it han en, “Ti eno. Menmen mamnen mam̄ir ke ti han kitet h̄iram mamnen.” H̄irak kat̄ip epei au, waswas wok m̄it̄ik k̄irak h̄irak k̄ire yaaik.

* **8:4** Lev 14:1-32; Mt 9:30; Mk 7:36; Lu 17:14 * **8:5** Jo 4:46-47 * **8:10** Mt 15:28 * **8:11** Sam 107:3; Lu 13:28-29 * **8:12** Mt 22:13, 25:30; Lu 13:28

*Jisas kikaap Pita mite pirak miye pire
(Mk 1:29-31; Lu 4:38-39)*

¹⁴ *Maain Jisas kan winak ke Pita eik, hirak kir Pita maam pirak kerek wine mite pirak hire yiwaaai yeno winap yink sisi. ¹⁵ Jisas ken ketenen his mire, te hire winap yink sisi epei au, hire wire yaaip. Te hire wekrit wiriak menmen me Jisas kakim.

*Jisas kikaap mit miyapir yapirwe
(Mk 1:32-34; Lu 4:40-41)*

¹⁶ Maain hinkewi, hir mit han neithis mit miyapir yapirwe kerek herwe enum mau mekre han kir; hir neriyei nan nir Jisas. Hirak kepir herwe enum im kriuwe him hirak ketpim, hirak kikaap mit miyapir kerek hirnap te hir nire yaain hir nanu werek. ¹⁷ *Hirak kiriak menmen im te him nipaa God katip Aisaia kewisim mau tiwei hiram nepei man. Him im matip mar im: "Hirak kepir menmen enum merekyei haiu minap en te haiu mire yaain."

*Him me mitik hanhan kakises Jisas
(Lu 9:57-60)*

¹⁸ In ek Jisas kir mit miyapir yapirwe nisesik neweikniwek te hirak katip mit narak, "Haiu mit han emno wan pinak ein emnaaiwir mit in." ¹⁹ Hirak ketpor epei au, mitik hak ke skraip kerek ninin nertei him me Moses natip mit em, hirak katip Jisas, "Hi apino wit kerek ti eporiyen." ²⁰ *Jisas ketpivek, "Miyak ke niu hiram miwaaai mekre nu herkip. Hore hiram mime yaank mau niu. Te hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe ap winak kei kepu te hi eno ewaai ekreker. Hi ap ewetut menmen au. Ti henmak te ti hanhan ehisisa?" ²¹ *Mitik disaipel hak katip Jisas, "Mitik Iuwe, ti ewisa hi ehinin ano ewis haai kai kerek kaki kakikre hei, te hi pike anen eisesit." ²² *Te Jisas ketpivek, "Au ti ehisisa. Mit kerek ap nises him mai hir enwisik kakikre hei."

*Jisas katip te nime iuwe kerek miniu hiram maa (o matin) meit
(Mk 4:36-41; Lu 8:22-25)*

²³ Hirak katip epei au, Jisas kehin kinu ken kekere bot. Mit disaipel narak hir nisesik. ²⁴ *Hir nau nekere bot epei au, hir nerekir wan. Te yuwerep miniu miriak wan sir miniu misawin bot, te Jisas hirak kiwaaai. ²⁵ Hirak kiwaaai hir nan nekotitek netpivek, "Mitik Iuwe ekepei! Bot epei kaknatin kakikre tipar kakno ti eik te haiu mami." ²⁶ *Jisas ketpor, "Yenmak te yi yinapen? Yi mit ap han kitet menmen yaaim mai iuwe au a?" Hirak ketpor epei au te hirak kekrit katip kewen yuwerep te wasenum nime metike wan tipar mehthe miwaaai meit. ²⁷ Te mit neperper natipan, "Hirak mitik ik ek hirak kire keimin te nime metike wan memtau him mirak te hirak katip yuwerep metike nime te hiram mewire miwaaai meit?"

*Jisas kikaap mitikit wik kepir herwe enum mekre han kirakit
(Mk 5:1-17; Lu 8:26-37)*

²⁸ Jisas ken kiun wan pinak ein, hirak ti ke mit ne wit Gadara. Hirak kiun ein, mitikit wik herwe enum mau mekreret kenipet hirakit tau tekere herwe hei te hirakit tan tewenyipir Jisas. Hirakit enukit tetaritari han ken sip tirak enum te mit miyapir ninaain hirakit tatnip te hir ap nanitet yayiwe

* **8:14** 1Ko 9:5 * **8:17** Ais 53:4 * **8:20** 2Ko 8:9 * **8:21** 1Kin 19:20 * **8:22** Jo 5:25 * **8:24** Sam 4:8 * **8:26** Sam 89:9; Mt 14:31, 16:8

kerek h̄irak̄it tewi en taau. H̄irak̄it tewenyip̄irek h̄irak̄it^{29*} t̄inap ten̄ine tar ik: “N̄ikan ke God, kenmak te ti han heraiwaank. W̄i ap epei man wen au te ti han arekyei menmen enum hep̄irei mamno wit enuk kerek menmen mamwep!”³⁰ Sak ham yap̄irwe maam menmen meit yan̄im̄in kike eik,³¹ te herwe enum mitehi Jisas, “Ti eh̄ip̄irei, te eriuwetei emno em̄ikre sak yap̄irwe eim e.”³² Jisas ketpor, “Yi eino.” Te h̄iram menke m̄ir̄ir men mekre sak, te sak yap̄irwe keremem metaritari m̄ir̄ir men menke mat̄in m̄nīnu (o neiȳip) kerekek ere men mekre wan iuwe eik, t̄ipar mekiuwe h̄im yip̄ir m̄iram h̄iram maam t̄ipar maa meit.

³³ Epei au, m̄it kerek naan̄ipre sak em n̄ir̄ir nen wit iuwe nen nat̄ip m̄it han netpor menmen epei man metike menmen me m̄it̄ik̄it wiketeret n̄ipaa herwe mersiset.³⁴ H̄ir netpor epei au, m̄it miyap̄ir ne wit iuwe nan nanwen yip̄ir Jisas. H̄ir n̄irek h̄ir n̄inein̄ik te h̄ir nit̄iwekhi h̄im iuwe eknaaiw̄ir wit k̄ir, te h̄irak ekno wit hak.

9

Jisas k̄ikaap m̄it̄ik̄ hak his h̄it enum (Mk 2:1-12; Lu 5:17-26)

^{1*} M̄it nat̄ip epei au, Jisas keh̄in k̄inīnu ken kekere bot kerekir wan ken wit k̄irak eik. ² H̄ir m̄it han neit m̄it̄ik hak his h̄it m̄irak epei maa meit, h̄ir neiȳik nan h̄irak k̄iwaai yeno. Jisas k̄iri h̄ir han kitet h̄irak iuwe kak̄ikaap m̄it̄ik ik kakre yaaik, te h̄irak kat̄ip m̄it̄ik kerek his h̄it maa meit em, “Kai yinak, ti enak̄in tokim. In ek hi esak menmen enum mit ti h̄ir̄iakem.”³ Jisas kat̄ip menmen im epei au, m̄it han ne Skraip, kerek nin̄in nertei h̄im me Moses nat̄ip m̄it em, h̄ir nat̄ipan nar ik: “M̄it̄ik ik e h̄irak kat̄ip enum kekreh̄ir ke God kat̄ip hi esak menmen mit enum.”^{4*} Jisas kertei menmen h̄ir han kitetim netpim te h̄irak ketpor, “Kenmak te yi han kitet yekre han ki hi nepei hat̄ip enum a?”⁵ Hi hat̄ip m̄it̄ik k̄iwaai kentar k̄inaan, ‘Hi esak menmen enum n̄ipaa ti h̄ir̄iakem, h̄iram mamno,’ yi yep̄itari hi hat̄ip werek auye. Te hi hat̄ip m̄it̄ik, ‘Ti hekrit etenen yeno eiȳim eno,’ h̄irak kak̄ikrit yeno, yi eiȳirtei hi hat̄ip werek te hi esak menmen enum me yi m̄it. Hi hetpi mekam te yi han ekiteta?^{6*} Hi at̄ip m̄it̄ik ik har ik, ‘Ti ekrit eno,’ te yi eiȳirtei hi M̄it̄ik ke wit ke M̄it̄ik Iuwe han t̄i ik e God kewisa hi ah̄isak menmen enum m̄it n̄ir̄iakem?” H̄irak ketpor epei au, h̄irak kat̄ip m̄it̄ik kerek his h̄it m̄irak maa meit em, “Ti ekrit ekin yeno mit eiȳim eno w̄inak kit eik.”⁷ H̄irak kat̄ip epei au, m̄it̄ik ik h̄irak kekrit ken w̄inak k̄irak eik.⁸ M̄it miyap̄ir yap̄irwe h̄ir n̄ir menmen im h̄ir neperper han kekrit neriuwerem. H̄ir nertei God kewis Jisas k̄ikaap m̄it neriuwerem menmen m̄irak iuwe, te h̄ir newen̄ipi niuk me God.

Jisas ken̄ine Matyu (Mk 2:13-17; Lu 5:27-32)

⁹ Jisas k̄inaaiw̄ir wit ik kerekek, h̄irak kakno, h̄irak k̄ir m̄it̄ik hak niuk m̄irak Matyu kau w̄inak kerek m̄it nari pewek me takis neitai en. Te Jisas ketp̄iwek, “Ti eh̄is̄isa er̄iak menmen mai.” H̄irak kat̄ip epei au, Matyu kekrit k̄inaaiw̄ir menmen m̄irak kisesik.

¹⁰ Maain Jisas kau yeno me w̄inak k̄irak eik ek kak̄im menmen, te m̄it enun kerek nari pewek me takis em h̄ir netike m̄it han enun nises menmen enum nau w̄inak nan̄im menmen netike Jisas ketike m̄it n̄irak disaipel.

* 8:29 Mk 1:24; Lu 4:34, 41 * 9:1 Mt 4:13 * 9:4 Mt 12:25; Lu 9:47; Jo 2:25 * 9:6 Jo 17:2, 5:8

11 *Hir mıt han ne Farisi, kerek han kitet hir ninın mıt han nises him me Moses, hir nır menmen im hir nitehi disaipel nar ik: “Kenmak te Mıtık luwe ki kaam menmen ketike mıt enun kerek nari pewek me takis netike mıt enun nises menmen enum em?”

12 Jisas kemtau him im te hirak katıp him tok piksa mar im: “Mıtık kınap hirak dokta kaku kaktikerek. Mıtık hak han kitet hirak yaaik auye! 13 *Yi eino han ekitet him hi ehıtpiyem hıram mau tıwei me God. Hıram matıp, ‘Hi ap hanhan yi yaiwepwar samiyak menmen yaiwetewem au. Hi hanhan yi eirıak mıt miyapır yaaim.’ Hi ap han henıne mıt kerek han kitet hir mıt yaain te hir enweikın sip enwet menmen enum enisısa au. Hi han hari han ke mıt kerek hir nertei hir enun. Te hir enisısa.”

*Jisas katıp him ham yaaim mamıkrehır ke him me nıpaan ein
(Mk 2:18-22; Lu 5:33-39)*

14 *Maain mıtık Jon disaipel nırak nan nırek nitıwekhi, “Haiu metike mıt ne Farisi me wı ham haiu mınain menmen te haiu nınpı mewei haiu mitehi God. Te mıt disaipel nit au. Hir nenmak?” 15 *Jisas ketpor him tok piksa mar im: “Mıtık hak kerek kakıt mıt ep hirak eku ektike nırak yınan te hir han yaaik. Maain wı mamnen te mıtık kerek keit mıt ep hirak kaknaaiwır mıt nırak, te hir han enuk nınpı mamın nanıt.

16 “Ap mıtık keyyak keremir laplap kerek yaaim nınnam em kekerewewim mamı enum tokim kerek mewep em. Hirak kakrıakem mamır em te maain hirak kakıkemyetıt, yaaim nınnam em mamuwep enum tokim em te mamuwep wısenum. 17 Ap mıtık keyyak keit tıpar wain yaaim mırıram keyım kewenem mekre meme yınk mıram kerek epei enum tokim em au. Hirak kakrıakem mamır keremem te nap mamniu mamnan yınk mıram te meme yınk mamwep mamriuwe nap mırak o tıwerpek mırak te tıpar mamno tı. Au, mıt nanwenem mamıkre yaaim wen petep hıram mamı werek werek.”

*Jisas kıkıap nıki pe mıtık iuwe; hirak kıkıap mıt wetenen laplap mırak
(Mk 5:22-43; Lu 8:41-56)*

18 Jisas wen ketpor him im keremem, mıtık hak iuwe kerek kının naanmıpre mıt han ne Isrel, hirak kan kewen nınpı menep hıt me Jisas kitıwekhi kar ik: “Hi nıki pai in ek epei waa wıwaaı weit, te ti enen ewis his mit emu yınk kıre te hıre wawıkrit wawu.” 19 Hirak katıp epei au, Jisas ketike mıt disaipel nırak nekrit nisesik nen.

20-21 *Mıt ep piutıp winen hemkre hekrit hekrit ere tito hiswiyen wik (12) hıre wisetik. Mekre han kıre hıre watıp, “Hi hewis his emıntar laplap mırak, te hi are yaaip.” Mıt kerepew weke sip ke Jisas wan wewis his wetenen laplap hir mıram kerek Jisas kamır em. 22 *Jisas keweikın kıwaaı nan kırep. Te hirak ketpıwe, “Pai yina yaaip ti enakın tokim. Ti han kitet hi iuwe te hi akepit ti hıre yaaip.” Jisas katıp epei au, waswas hıre wıre yaaip. 23 Jisas kan ere kiun wınak ke mıtık iuwe kerek kının naanmıpre mıt. Hirak kıpıun ein, hirak kır mıt neremım heurek em netike hir mıt miyapır yapırwe nesikeyaanmi nıkıt nıki pırak nepei waa. 24 *Jisas kırı hirak ketpor kar ik: “Yi einepın eikeipnıwe ap eikıt ep au emıt! Hıre ap waa au. Hıre wıwaaı kerepew.” Hirak ketpor kar ek, te hir yapırwe nenwesısek enum wısenum. 25 Hir nan nepır mıt miyapır netpaan nen epei au, te Jisas

* 9:11 Lu 15:2, 19:7 * 9:13 Hos 6:6; Mt 12:7 * 9:14 Lu 18:12 * 9:15 Jo 3:29 * 9:20-21
Mt 14:36 * 9:22 Mk 10:52; Lu 17:19 * 9:24 Jo 11:11

kɪnɪk ken haau nɪki wɪwaairiyen ketenen his mɪre te hɪre wekrit. ²⁶ Hɪm me menmen im em kerek Jisas kɪkaap nɪki ip e men merer wit wit.

Jisas kɪkaap mɪtɪkɪt wiketeret nanamɪr toto tetike mɪtɪk han aurek katɪp hɪm werek werek au

²⁷ *Jisas kɪnaaiwɪr wit kerek ek ken. Hɪrak kitet yayiwe te mɪtɪkɪt wiketeret kerek nanamɪr toto tisesik tenɪnewek tatɪp, “Ti nepenyek ke Devit, ti hanhan heriuwawɪr.” ²⁸ Jisas ken kɪnɪk ken wɪnak, te mɪtɪkɪt wiketeret nanamɪr toto ten tɪrek. Jisas ketpɪwekɪt, “Yi wiketeret yekre han ki yatɪp hi te werek arekyi yi eire yaaikɪt?” Hɪrakɪt tatɪp, “Ti Mɪtɪk luwe te ti werek.” ²⁹ *Te Jisas kewis his menterwekɪt nanamɪr kɪrakɪt hɪrak katɪp: “Hi erekyi yi yaaikɪt hentar yi han kiteta.” ³⁰ *Te nanamɪr kɪrakɪt kɪr. Jisas ketpɪwekɪt hɪm manp kar ik: “Yi wiketeret naanmɪpre hɪrekses te mɪtɪk keiyak kakɪrtei menmen im em au.” ³¹ Hɪrakɪt ten wit eik tises menmen hɪrak ketpɪwekɪtem au. Hɪrakɪt ten terer wit wit tatɪp mɪt menmen Jisas kerekyiwekɪtem.

³² *Hɪrakɪt tepno te mɪt han neit mɪtɪk enuk han aurek, herwe kau kekrerek neiyɪk nan Jisas. ³³ *Kewaai meruri Jisas kepɪr herwe enum, mɪtɪk enuk han aurek kewepnak katɪp, te mɪt nerp en hɪr han kekrit neriuwerek, hɪr natɪp, “Ap nɪpaa mɪtɪk ap kɪrɪak menmen kar ik keit wit kiau Isrel.” ³⁴ *Te mɪt han ne Farisi natɪp, “Mɪtɪk iuwe Seten kerek kɪnɪn naanmɪpre herwe yapɪrwe, hɪrak kɪkaap Jisas kepɪr herwe im e.”

Jisas hanhan keriuwe mɪt miyapɪr yapɪrwe ne Isrel

³⁵ *Epei au, Jisas ken kerer wit iuwe wit kike ken kekere wɪnak kerek mɪt hɪr nererik nekine hɪm me Moses mau tɪwei. Hɪrak ken en katɪp hɪm yaaim me God kaknen naanmɪpre mɪt. Hɪrak kɪkaap mɪt miyapɪr yapɪrwe hɪr nɪnap his hɪt enum, nanamɪr toto, menmen ham te hɪr nɪre yaain. ³⁶ *Hɪrak kɪr mɪt miyapɪr nererik nau en, te hɪrak han tewenɪni kentar hɪr nepu enum han kekrit nɪnapen menmen ham nɪre sipsip mɪtɪk ap naanmɪpewem. ³⁷ *Hɪrak kɪri epei au, hɪrak katɪp mɪt disaipel nɪrak kar ik: “Mɪt in hɪr nɪre menmen mau ni epei yaaim te ap mɪt nei nepu te hɪr nanɪno nantɪwem. ³⁸ Yi eiyitehi haai ke ni im te hɪrak kakriuwet mɪt nanɪkrerem te hɪr nanɪthis mɪt miyapɪr nanri han kɪr te hɪr enisesik.”

10

*Niuk me mɪt aposel nar hiswiyen wik (12)
(Mk 3:13-19; Lu 6:12-16)*

¹ *Jisas kenɪne mɪt nɪrak disaipel nar hiswiyen wik (12), hɪr nan nererik. Hɪr nan nererik, hɪrak kewetɪr menmen mɪrak iuwe hɪr nekrehɪr kɪrak nanɪno nanɪpɪr herwe enum nankaap mɪt miyapɪr hɪr nɪnap his hɪt enum nanamɪr toto, menmen ham te hɪr nanɪre yaain.

²⁻⁴ Im em hɪram niuk me aposel nar hiswiyen wik (12) nɪrak. Saimon kerek niuk mɪrak ham Pita, hɪrak kɪnɪn ketike nɪkik kɪrak Endru. Hɪrakɪt tetike Jems ketike nɪkik kɪrak Jon hɪrakɪt nɪkerek hɪrakɪt te Sebedi. Hɪrakɪt tetike Filip, Batolomyu, Tomas, Matyu kerek keitɪt pewek me takis. Hɪr

* **9:27** Mt 20:29-34 * **9:29** Mt 8:13 * **9:30** Mt 8:4 * **9:32** Mt 12:22 * **9:33** Mk 2:12
* **9:34** Mt 12:24; Mk 3:22; Lu 11:15 * **9:35** Mt 4:23; Mk 1:39 * **9:36** Nam 27:17; 1Kin 22:17; Esi 34:5; Sek 10:2; Mt 14:14; Mk 6:34 * **9:37** Lu 10:2 * **10:1** Mk 6:7; Lu 9:1

netike Jems itai k̄rak, h̄rak n̄kan ke Alfias, Tadius, Saimon kerek kises h̄m me m̄t Selot. H̄r netike Judas ke wit Keriot, m̄tik kerek kewepyap̄r Jisas te h̄r m̄t enun neiȳk nen nak̄p. M̄t in keriyen h̄r m̄t n̄rak aposel.

Jisas keriuwet m̄t n̄rak aposel nar hiswiyen wik (12), h̄r n̄rak menmen (Mk 6:7-13; Lu 9:1-6)

5* Jisas keriuwet m̄t in nar hiswiyen wik (12) nen, h̄rak kin̄n ketpor h̄m im: “Yi ap eino eiyu eitike m̄t ap ne weiw̄k me Isrel o m̄t nau nerer wit wit ke Sameria. 6* Au, yi eino m̄t ne Isrel keriyen. H̄r m̄t miyap̄r han h̄r n̄re sipsip m̄tik ap naanm̄pror te h̄ram m̄r̄r m̄saw̄n meit yaank. 7* Yi wen eino ein yi eiwepyap̄r h̄m im: ‘God menep h̄rak kakteiknai kak̄rkeik te h̄rak kakin̄n naanmamrai haiu m̄t.’ 8* Yi eikaap m̄t miyap̄r n̄nap h̄r en̄re yaain, yi eik̄an m̄t miyap̄r naa te h̄r p̄ke nan̄krit. Yi eikaap m̄t miyap̄r lepro mewi h̄r en̄re yaain. Hi eweti menmen mai iuwe im h̄ram wein̄m te yi eiȳm eikaap m̄t han eiriuerem, yi ap te eiȳt pewek mamr̄rim au em̄t.

9-10** Yi ap eitenen pewek mei mam̄kre tan̄k mi au em̄t! Yi ap eitenen tan̄k iuwe yi eiwis menmen mekrerem au. Yi ap eiȳt teipe o sam̄iyak o h̄ne yipo henmik au. Yi eiȳhis eino eiȳntar yi m̄t kerek ȳrak menmen me m̄t han, h̄r enkepi naanempri me menmen.

11 “Ewaai meruri yi eino wit iuwe o kike, yi eino eiȳneit̄n m̄tik hak yaaik hanhan naanempri me menmen. Yi eiyu eit̄kerek ere yi p̄ke einaaiw̄r wit. 12* Ewaai meruri yi eino w̄nak ke m̄tik hak, yi eit̄p m̄t en eiȳr ik: ‘God kaku kaktikewi naanmam̄pri.’ 13 M̄t miyap̄r in h̄r yaain te h̄m mi mamu mam̄tikeri God kak̄kepi, o au en, h̄m n̄paa yi yetporem h̄ram p̄ke mamu mam̄tikewi te God ap kak̄kepi. 14* Yi eino te m̄t han ap naanmam̄pri me menmen o n̄napen nan̄mtau h̄m mi yaaim yi yetpim, te yi einop̄n eikeip̄n w̄nak o wit k̄r, yi einep̄p toni waniu (o win) mau h̄t mi eiteiknor God han enuk keriuweri. 15* Hi hetpi werek. Maain w̄ God skelim m̄t, h̄rak God kak̄nep m̄t miyap̄r enun n̄paa nau Sodom ketike wit Gomora kak̄n̄p kike. Te m̄t miyap̄r kerek nanweik̄n sip nanwet h̄m mi, maain God kak̄n̄p iuwe kak̄nepi.

Menmen enum yap̄rwe maain mamnen

16* “Yi eiȳmtau. Hi ariuweti yi eino eiȳkre n̄m̄n ke m̄t enun eiȳr ke m̄tik hak kaksuwe sipsip hak kakno kak̄r̄p n̄m̄n ke nepere enum me yaank. H̄ram hanhan mam̄k̄p mam̄k. Yi naanemp̄re h̄ras me menmen yi eir̄akem eiȳr w̄n̄ni naanm̄pre h̄remes me w̄ m̄t nanm̄p̄ h̄ram m̄r̄r. Yi eir̄ak menmen yaaim eikaap m̄t eiȳr ke t̄par nemnok mamkaap m̄t. 17* Te yi naanemp̄re h̄ras me m̄t enun. H̄r nant̄his nan̄swi yi eino eiȳr kaunsil k̄r, te h̄r nan̄t̄ n̄p̄n neiȳk naniwep nan̄t̄ w̄nak kerek m̄t nekine h̄m me Moses nekrerek. 18* H̄r nant̄his nanri nan̄no ninaan me m̄t iuwe o m̄t ne gavman nan̄ntar yi yis̄sa. Te yi eiwepyap̄r h̄m mai yaaim eit̄p m̄t iuwe nant̄ike m̄t ap ne weiw̄k me Isrel eit̄por h̄m mai. 19* Maain h̄r nant̄his nanri yi eino eiȳr̄p ninaan me m̄t, yi p̄ einapen han ekitet menmen yi eiȳtpim maamkaap ȳnk ki au em̄t! W̄ im mamnen

* **10:5** Ap 13:46 * **10:6** Jer 50:6; Mt 15:24 * **10:7** Mt 3:2, 4:17; Lu 10:9, 11 * **10:8** Ap 20:33 * **10:9-10** Lu 10:4 * **10:9-10** Nam 18:31; Lu 10:7; 1Ko 9:14; 1Ti 5:18 * **10:12** Lu 10:5-6 * **10:14** Lu 10:10-12; Ap 13:51, 18:6 * **10:15** Jen 18:20-19:28; Mt 11:24; 2Pi 2:6; Ju 7 * **10:16** Lu 10:3; Jo 10:12; Ap 20:29; Ro 16:19 * **10:17** Mt 24:9 * **10:18** Ap 25:23, 27:24 * **10:19** Lu 12:11-12

God kakweti h̄im m̄irak yaaim. ²⁰ *Te God H̄im̄in Yaaik kakweti h̄im m̄irak yaaim te h̄irak kak̄ikepi yi eit̄ip h̄im m̄irak. H̄im mi au.

²¹ *²¹“Heiyiuwerer nanwepyap̄ir kikrek h̄ir nansiuweri te m̄it nan̄in̄ip nani. Haai kakwepyap̄ir n̄ikan k̄irak kaksuiwerek te m̄it nank̄ip kaki. N̄ikerek nanwepyap̄ir miye haai n̄ir, te m̄it nan̄in̄ip nani. ²² *M̄it yap̄irwe h̄ir nan̄ineini nan̄intar yi yis̄isa, te neim̄in h̄ir nan̄is̄isa ere h̄ir m̄it nan̄in̄ip h̄ir nani, maain hi etorhis h̄ir nanu nantikewa. ²³ *Maain h̄ir m̄it nerekyi enum neit wit hak, yi eir̄ir eino wit hak yaaik eiwi. H̄ir m̄it en nanrekyi enum neit wit hak yaaik yi yewi, te yi p̄ike eir̄ir eino wit hak. Hi het̄pi werek yi ap eino eirer wit wit m̄it ne Isrel newi en ere hi M̄it̄ik ke wit ke M̄it̄ik Iuwe hi p̄ike enen.

²⁴ *²⁴“Sumatin hak ap te kak̄irtei menmen kakin̄in tisa k̄irak au. Wok m̄it̄ik ap te kakin̄in m̄it̄ik kerek h̄irak kerekyiwerek menmen m̄irak. ²⁵ *Au, m̄it sumatin o wok m̄it̄ik h̄ir han yaaik menmen enum nan̄iwaanki nan̄ir ke menmen enum nan̄iwaank tisa k̄ir o m̄it̄ik iuwe k̄ir. M̄it epei nenewa hi Bielsebul h̄iram niuk mei enum me Seten, te hi h̄ire Haai. Maain yi m̄it kerek yis̄isa yi ȳire n̄ikerek nai, h̄ir nanewi h̄im enum enum.

M̄it h̄ir ap n̄inapen m̄it han au- h̄ir nan̄inapen God
(Lu 12:2-7)

²⁶⁻²⁷ *²⁶⁻²⁷“Te yi ap einapen m̄it au. Menmen yap̄irwe in ek h̄iram m̄isaw̄in meit, maain m̄it nan̄irteiyem h̄iram mamnen mamu yaain. Menmen hi h̄isaw̄in het̄piyem yi maain eiȳirp wit iuwe eiwepyap̄irem eit̄ip m̄it em.

²⁸ *²⁸“Yi ap einapen m̄it kerek naniwep yi yayi eiȳintar h̄ir ap te nan̄inepi h̄im̄in ki au. Yi einapen h̄irak God kerek kakiwep epei au, h̄irak kakw̄ir h̄im̄in ki kakno si tat̄kneni.

²⁹ *²⁹“Yi m̄it han ki yi eiw̄ir pewek kiut̄ip yi eiȳit hore wiketeri. H̄ire hore peiyap ap te wawi waunatin wawaai t̄i, te Haai kaiu ap kerteiyek au. H̄irak kertei ye! ³⁰ God epei kertei paan marmenum m̄iwap̄in paan hesnu ki.

³¹ *³¹“Te yi ap einapen menmen au. Yi yin̄in hore yap̄irwe, te God Haai kaiu h̄irak naanempri werek werek.

H̄im me m̄it newepyap̄ir h̄ir nises h̄im me Jisas
(Lu 12:8-9)

³² *³²“M̄it miyap̄ir kerek nerp ninaan me m̄it han nanwepyap̄ir h̄ir nises h̄im mai, te maain h̄ir nan̄irp ninaan me Haai kaiu, hi et̄por h̄ir yaain nises h̄im mai, h̄ir m̄it nai. ³³ *Neim̄in au, te hi au.

Jisas kan kak̄inke m̄it
(Lu 12:51-53, 14:26-27)

³⁴ *³⁴“Yi ap han kitet hi han enip m̄it te h̄ir enkiyan enu en̄it. Au, hi han eh̄inkeri. ³⁵ *Hi han enip n̄ikan ketike haai h̄irakit enuk̄it tepan, o n̄iki wetike miye p̄ire, o yani wetike miye p̄ire h̄ir enun nepan. ³⁶ M̄it miyap̄ir ne weiw̄ik me m̄it̄ik hak h̄ir netikerek nan̄ir ke m̄it enun nepan.

³⁷ *³⁷“M̄it miyap̄ir kerek h̄ir nin̄in hanhan miye haai o n̄ikerek n̄ir te h̄ir ap hanhan werek neruiwa au, h̄ir ap yaain te nan̄is̄isa nan̄im̄tau h̄im mai

* **10:20** Jo 14:26; 1Ko 2:4 * **10:21** Mai 7:6; Mt 10:35 * **10:22** Mt 24:9, 13; Jo 15:18-21 * **10:23** Mt 16:28 * **10:24** Lu 6:40; Jo 13:16, 15:20 * **10:25** Mt 9:34, 12:24; Mk 3:22; Lu 11:15 * **10:26-27** Mk 4:22; Lu 8:17 * **10:28** Je 4:12 * **10:31** Mt 6:26, 12:12 * **10:32** Rev 3:5 * **10:33** Mk 8:38; Lu 9:26; 2Ti 2:12 * **10:35** Mai 7:6 * **10:37** Diu 33:9

au. ³⁸ *Mít miyapír kerek hír nínápen menmen enum mamnen mamníp naníntar hír nises hím mai, hír ap yaain te hír nanisísa au. ³⁹ Mít miyapír kerek neweikín sip newet hím mai naníntar mít naníníp, maain hír ap te nanu nantike God au. Neimín mít hír naníníp naníntar hír nisísa, maain hír nantike God nanu nanít.

Mítík kakríak menmen yaaim, maain God kakwetíwek menmen yaaim (Mk 9:41)

⁴⁰ *Mít miyapír kerek hír nantihis naanmamprí híram mamír ke hír nantauhis naanmamprau. Hír kerek nantauhis naanmamprau, híram mamír ke hír naanmampre hírak God kerek keríuweta hi han in. ⁴¹ Mít miyapír kerek naanmípre mítík profet naníntar hírak profet kerek, maain God kakwetír menmen yaaim miutíp nantike mítík profet. Neimín naanmampre mítík yaaik kises hím me God naníntar hírak mítík yaaik kerek, maain God kakwetír menmen yaaim miutíp nantike mítík yaaik.

⁴² *Mít miyapír kerek hír nankaap mít miyapír weinín kerek nisísa nanrekýor menmen kike yaaim miutíp, maain God kakwetír menmen yaaim.”

11

Jon Baptais keríuwet mít disaipel han nen nír Jisas (Lu 7:18-35)

¹ Jisas katíp mít nírak disaipel nar hiswiyen wik (12) epei au, hír nínaiwírek nen nerer wít wít. Hír nínaiwírek te Jisas kínaaiwír wít kerek hírak kewi, hírak ken katíp mít kerek nau nírapiít wít kírak ík hírak ketpor hím mírak. ² *Me wí im Jon Baptais kepu kekre wínak enuk. Hírak kau kekrek, hírak kemtau menmen Jisas kíriakem, te hírak keríuwet mít disaipel nírak nen nír Jisas. ³ *Hír nen nepítír niun Jisas hír nitíwekhi nar ík: “Ti hírekes mítík kerek Jon katíp ti enen o háiu mamímerír mítík keiyak?” ⁴ Jisas kewenhi ketpor, “Menmen yi epei yan yírem, o yi yemtehem, yi eino eitíp Jon em. ⁵ *Mít miyapír nanamír enum toto, hi enipi hír píke nír ein ein. Mít miyapír his híf enum, hír níre yaain nen ein nen ein. Mít miyapír hír lepro mewí, hír yínk kíri yaaik. Mít miyapír hír níkip toto, hír níre yaain nemtau menmen werek werek. Mít miyapír epei naa, hi híkian hír píke nekrit nau. Hi atíp mít miyapír kerek netenen menmen au, hi hetpor menmen im híram menmen God katíp mítík hírak kaknen kakríakem. ⁶ *Mít han kerek hír han kiteta hi mítík kerek God keríuweta hi han, maain hír han yaaik nanu.”

⁷ *Hírak ketpor epei au, mít ne Jon píke nen. Hír epei naníno, Jisas katíp mít menmen me Jon. Hírak ketpor, “Nípaa yi yen yír Jon yi han kitet yi yayír mítík kíre mekak? Hírak mítík keweikín han yapírwe kíre niyen (o tupne) níme metítíwem híram mírírír a? Taauye! ⁸ Te yi yen yayír mekam? Yi yír mítík keríuwet klos yaaim a? Au, mít kerek neríuwet klos yaaim hír nau wínak ke mít íuwe gavman. ⁹ Im em au, te yi yen yayír mekam? Yi yen yír mítík profet a! Hírak werek, te hi hetpi, yi yír mítík hírak kírin

* **10:38** Mt 16:24-25; Mk 8:34-35; Lu 9:23-24, 17:33; Jo 12:25 * **10:40** Mk 9:37; Lu 10:16; Jo 13:20; Ga 4:14 * **10:42** Mt 25:40 * **11:2** Mt 14:3 * **11:3** Mal 3:1; Mt 3:11; Jo 1:15 * **11:5** Ais 35:5-6, 61:1 * **11:6** Mt 13:57, 26:31 * **11:7** Mt 3:5

profet. ¹⁰ *Hirak mitik kerek nipaa twei me God mitik kewisim matip hirak kaknen. Him matip mar im:

'Hi ariuwet mitik kai kakin kaknen kaktip him mai. Hirak kakimani han ke mit yapirwe te hir nanimtau him mit.' ¹¹ Hi hetpi werek. Jon Baptais hirak kinin mit miyapir yapirwe kerek nipaa ere in miyerer nri ninen. Te neimin hir mit weinin hir nanises him me God maain hir nanu nantike God nanit en te hir naninin Jon kerek wi hirak kau ti ik e.

¹² *Nipaa wi Jon kinin kewepyapir hirekes katip mit menmen, nipaa ein ere in God kewepyapir hirak kakinin naanmampre mit miyapir. Te mit kerek nenehan nenepan nriakan enum hir neweikin sip newet menmen enum hir nises him im. ¹³ Menmen im epei man mentar him nipaa Moses kewisim mau twei metike him mit profet newisim mau twei hiram matip me Jon kaknen kaktip mit him im. ¹⁴ *Te yi han kitet hi hatip werek, hi etpi Jon hirak mitik ik Ilaija nipaa yi yekinaak kau twei hirak epei kaknen. ¹⁵ Neimin hir nemtau him mai hir han ekitetim werek werek. ¹⁶ Hi ewis mit miyapir nau ti in ek hir nire mekam? Hir nire nikerek neninehan neit maket nemitetpin hir natip,

¹⁷ 'Hau miriak tukin menep wekinp, te yi ap yirire au.

Hau menep tukin mitik hirak kaa te yi ap yan yikitek au.' ¹⁸ *Hi hatip menmen im hentar Jon kewepyapir hirekes wi ham hirak nrip maak, hirak ap kaam tipar si enum au. Mit iuwe nirek te hir natip, 'Herwe kersisek hirak han enuk.' Hir ap han yaaik neriuwerek nisesik au. ¹⁹ *Hi Mitik ke wit ke God hi han hewepyapir hirekes hi etike mit hau maam menmen maam tipar. Mit iuwe nira hir natip, 'Eiyirek! Hirak kaam menmen iuwe yeunim, hirak kaam tipar si enum ere ketaritari. Hirak ketike mit enun nari pewek me takis netike mit han enun hir neryeyan nen.' Menmen God ketpawir hi etike Jon hawir wisesim te yi ap han yaaik yeriuwawir yisesawir au. Menmen hawir wiriakem hiram meteikin mit God kertei menmen werek werek."

*Jisas han tewenin mit ne wit ham hir ap nises him mirak
(Lu 10:13-15)*

²⁰ Hirak ketpor epei au, te Jisas kene mit nau nerer wit wit kerek hirak nipaa kiriak menmen yapirwe kikaap mit keriuwerem. Hirak keneri kentar hir ap neweikin sip newet menmen enum hir nises him mirak au. ²¹ *Hirak katip kar ik: "Yi mit miyapir yau wit Korasin yetike mit miyapir ne wit Betsaida! Maain God kakriwaank! Menmen yi yira hi hiriakem heit wit ki, nipaa mit profet nriakem neit wit Taia ketike wit Saidon, te hir waswas nanweikin sip nanwet menmen enum nanwen toni mamantar yink kir nanteikin God hir yink enuk. Te yi mit yi ap yiriakem au. ²² *Hi hetpi werek. Maain wi kerek God skelim mit, hirak kaknep mit ne Taia netike mit ne Saidon kaknip kike, te yi mit au hirak kakiwep iuwe. ²³ *Yi mit ne wit Kapaneam. Yi han kitet God kaktip yi yaain a? Au, God kaktip yi mit enun kakwiri yi eino si. Hi hiriak menmen yaaim heit wit Sodom kerek nipaa hirak kepu kar ke hi epei hiriakem heit wit ki, te hir neweikin sip newet menmen enum te God ap kanip kaknepi wit weinik au. Hir wen

* **11:10** Mal 3:1; Mk 1:2; Jo 3:28 * **11:12** Lu 16:16 * **11:14** Mal 4:5; Mt 17:10-13; Mk 9:11-13

* **11:18** Mt 3:4 * **11:19** Mt 9:14; Lu 15:1-2 * **11:21** Jna 3:6 * **11:22** Ais 23; Esi 26:1-28:26;

Joe 3:4-8; Emo 1:9-10; Sek 9:2-4 * **11:23** Jen 19:24-28; Ais 14:13-15; Ju 7

nepu. ²⁴ *Hi hetpi werek. Maain wî kerek God skelim mît, hîrak kaknep mît ne Sodom kaknîp kike, te yi mît miyapîr au, hîrak kakiwep iuwe.”

*Mît kerek nises hîm me Jisas hîr nanu werek
(Lu 10:21-22)*

²⁵ *Me wî im Jisas katîp kar ik: “Haai ti kerek Mîtik Iuwe ke nepni metike ti, hi han yaaik heriuwit hentar ti hîsawîn menmen mit yaaim tē mît iuwe nepîtariyem. Ti epei ewepyapîrem heteikîn mît weinîn em. ²⁶ Hi han yaaik heriuwit hentar ti hanhan hises han kit te ti hîrîakem mar im. ²⁷ *Haai kai ti epei eweto menmen mît yapîrwe te hi naanmîpewem. Mît ap nertei han ke hi Nîkan kit. Ti Haai kai kerekek. Mît ap nertei han kit au. Hi Nîkan kit hetike mît kerek hi ewepyapîr han kit eteiknorek.

²⁸ * “Yi mît miyapîr kerek yi yîrîak menmen iuwe yises God, te yi han ki enuk yentar yi yisesik werek werek au. Yi einen eiyises hîm mai te hi akepi yi eiyisesik werek werek. ²⁹ *Yi einen eiyises hîm mai te hi eteikni menmen. Yi eiyîsa eiyîntar hi ap hîre mîtik atîp hîm tokik au. Hi ewenîn han kai atîp mît hîm yaaim. Yi eiyîsa te yi han yaaik, yi yayu werek werek.

³⁰ *Menmen hi ahithi yi eiyisesim eirîakem, hîram yaaim. Te yi ap han enuk yayisesim au. Yi han yaaik eiyu.”

12

*Mît ne Farisi nitehi Jisas me menmen mît nîrak nîrîakem me wî Sabat
(Mk 2:23-28; Lu 6:1-5)*

¹ *Maain wî ham Sabat Jisas ketike mît nîrak disaipel neremir (o nitet nîmîn ke) ni kerek wit yehes mîram mewim. Mît nîrak hîr nînpî maan te hîr nerpesis yehes mîram newenwohisem naam. ² *Mît han ne Farisi nîri nîrîak menmen im te hîr natîp Jisas, “Ei ti emtewem! Mît nit disaipel hîr nîrîak menmen me wî Sabat kerek hîm me Moses meriuwesîsem.” ³ *Jisas ketpor kar ik: “Yenmak te yi ap yertei menmen werek werek nîpaa Devit kîrîakem me wî hîrak ketike mît nîrak hîr nînpî maan. ⁴ *Hîrak ken kekre wînak kerek mît newepwar God menmen, hîrak keit bret mîtik hetpris kewetîwekem. Mît epei newet God em te hîrak ketike mît nîrak hîr naam. Hîm me God Moses kewisîm mau tîwei matîp mît pris keriyen hîr nanîm. Mît han au. ⁵ *Te yi yenmak te yi ap yertei menmen werek werek mekre hîm me Moses yi yekinaam a? Wî Sabat yapîrwe miutîp miutîp mît pris hîr nîrîak wok nenep samiyak nesiyem newet God em. Hîr ap nau yain yain nar ke hîm me Moses matîp mît enisesim te God katîp mît pris hîr yaain. Menmen im me God minîn hîm me Moses me wî Sabat. ⁶ *Hi hetpi werek. Menmen kau in hîrak kinîn wînak iuwe ke God. ⁷ *Yi yertei hîm werek werek God kewisîm mau tîwei, te yi ap yatîp enum yene mît kerek nîrîak menmen enum au. Hîm me God matîp mar im: ‘Hi hanhan te yi hanhan yeriuwe mît. Menmen im minîn samiyak yi yamîp yesiyem yewetewem.’ ⁸ Hi hetpi hi Mîtik ke wit ke God hi Iuwe naanmîpre menmen mît ne wî Sabat hîr nîrîakem.”

* **11:24** Mt 10:15; Lu 10:12 * **11:25** 1Ko 1:26-29 * **11:27** Mt 28:18; Jo 1:18, 3:35, 10:15, 17:2; Fl 2:9 * **11:28** Jer 31:25 * **11:29** Jer 6:16 * **11:30** 1Jo 5:3 * **12:1** Diu 23:25 * **12:2** Eks 20:10 * **12:3** 1Sm1 21:1-6 * **12:4** Lev 24:5-9 * **12:5** Nam 28:9-10 * **12:6** Mt 12:41-42; Lu 11:31-32 * **12:7** Hos 6:6; Mt 9:13

*Me wi Sabat Jisas kikaap mitik his enum hirak kire yaaik
(Mk 3:1-6; Lu 6:6-11)*

⁹ Jisas ketpor epei au, hirak kinaaiwir wit ik, hirak ken winak hak kir kerek hir nererik nekine him me Moses metike him me mit profet newiyen. Hirak ken en, ¹⁰ mitik kiutip kau winak ek hirak his mirak miutip enum maa. Mit han en hir hanhan nesiuwe Jisas me menmen him me Moses metpim, te hir nit>wekhi nar ik: “Him me Moses haiu misesim me wi Sabat meriuwesis mitik kakikaap mitik kinaap o au?” ¹¹ *Te Jisas ketpor, “Me wi Sabat mitik keyyak ke yi mit hirak sipsip kirak kiutipen kerek kakinke kakikre hei, hirak kakno kakikinik kakwisik kakit wit eik a? ¹² *Haiu mit minin sipsip hiram au menmen weinim. Te haiu me wi Sabat mamkaap mit te hir nanire yaain.” ¹³ Hirak katip epei au, hirak katip mitik his enum, “Ti esiuwe his mit.” Hirak kesiuwe his miutip mirak te his mire yaaim mar ke his mirak pinam. ¹⁴ *Hirak kiriakem, te mit en ne Farisi hir nen witeik hir nisawin natipan nimenipinek narkeik te hir naninep Jisas kaki.

Jisas kiriak menmen me God kises menmen mau twei kerek nipaa mit profet netpim

¹⁵ *Jisas kertei menmen hir hanhan nanrek>wekem te hirak kinaaiwir wit eik e. Mit yapirwe hir ninap hir nisesik te hirak kekepi hir nire yaain. ¹⁶ *Te hirak ketpor him iuwe hir ap entip mit han menmen hirak kerekorem au emit. ¹⁷ Hirak ketporem te menmen nipaa mitik profet Aisaia ketpim kewisim mau twei mamnen. Him im hiram matip,

¹⁸ ***“Mitik ik hi hehimitanek hirak kiriak menmen mai. Hi hanhan heriuwerek, hirak kenipa hi han yaaik. Hi tewen ariuwet Himin kai Yaaik kaku kakikre han kirak te hirak kakikepi kakno kaktip mit nerer wit wit menmen yaaim hi arekyorem ahisak menmen enum mir.

¹⁹ Hirak kaktike mit han ap nanitpepan, hirak ap te kaknip him iuwe o kakirp yayiwe kaktip mit him mirak au.

²⁰ Hirak ap kakawaank mit miyapir hir nises God yaaik kike nire niyen me mani hiram maa nime mniu mamweninem. Mit miyapir hir nire si metnen kike maain hiram mami, hirak kakikepi hir nanu werek. Hirak kakikepi ere wi hirak kakinin menmen enum te him hirak kaktip mit em, hiram mamnen.

²¹ Te mit miyapir nerer wit wit ap ne weiwik me Isrel, hir enises him mirak nanu naninkikwek ere maain hirak kakne kaktorhis.”

*Mit natip Bielsebul kikaap Jisas kepir herwe enum
(Mk 3:20-30; Lu 11:14-23; 12:10)*

²² *Maain hir mit han neit mitik enuk herwe kenipek nanamir toto, hirak kemesis>wek him ap katip au. Hir neiyik nan Jisas te hirak kepir herwe enuk ken, hirak kire yaaik kir ein ein, katip werek werek. ²³ Mit miyapir yapirwe hir nirek, hir han kekrit natip nar ik: “Yi han kitet mitik ik hirak Kraisi Nepenyek ke Devit kerek nipaa God katip hirak kakriuwetek kaknen?” ²⁴ *Te mit han ne Farisi hir nemtau mit natip menmen mar im hir nemnorem natip nar ik: “Hirak ap Nepenyek ke Devit au. Hirak kepir

* **12:10** Lu 14:3 * **12:11** Lu 14:5 * **12:12** Mt 10:31 * **12:14** Jo 5:16 * **12:15** Mk 3:7-10

* **12:16** Mt 8:4; Mk 3:12 * **12:18** Mt 3:17 * **12:18** Ais 42:1-4 * **12:22** Mt 9:32-33 * **12:24**

Mt 9:34, 10:25

herwe enum kentar m̄tik iuwe ke herwe h̄rak Bielsebul h̄rak kekepik kep̄rem.”

²⁵ Jisas kertei menmen h̄r han kitetim te h̄rak ketpor kar ik: “M̄t nau wit iuwe h̄r newep nau ke n̄m̄n nentar menmen, te m̄t in ap nepu werek werek au. M̄t ne weiw̄k miut̄p o n̄kerek ne m̄tik kiut̄p h̄r newep nau ke n̄m̄n nentar menmen te h̄r ap nepu werek werek naanm̄pre wit k̄r au. H̄r nan̄nke hasini nan̄waank h̄ras. ²⁶ Seten h̄rak kekepa hi ep̄r herwe m̄rak te h̄rak kewep kau n̄m̄n. Karkeik te h̄rak kaku werek werek a? Taau! ²⁷ Yi yat̄p hi hep̄r herwe hentar Bielsebul kekepa. H̄rak kekepa hi hep̄r herwe te m̄t han ne yi m̄t, neim̄n nekepi te h̄r nep̄r herwe mekre han ke m̄t? Seten a? Au! H̄r ap nep̄r herwe nentar Seten kekepi au. God kerekek. Te menmen h̄r n̄riakem meteik̄n yi yetpo enum me Seten kekepa. Au, God kerekek kekepa. ²⁸ *God H̄m̄n Yaaik kerekek kekepa hi hep̄r herwe mamnop̄n mamkeip̄n. Menmen im meteik̄ni God epei kan kau menep kakin̄ni naanmam̄pri.

²⁹ * “Hi wen etpi h̄m ham. M̄tik hak kakno kak̄kint̄p menmen me m̄tik iuwe h̄rak kakin̄n kak̄riak mekam? H̄rak kakin̄n kaksenkek his h̄t me m̄tik iuwe. H̄rak kaksenk̄kwek his h̄t m̄rak, h̄rak kak̄kint̄p menmen m̄rak keiȳm kakno. ³⁰ *Neim̄n h̄r ap nis̄sa h̄r nar ke m̄t enun nepan nai. Neim̄n h̄r ap nekepa haiu mam̄ri han ke m̄t nanises God h̄r nar ke m̄t enun nep̄r m̄t nanises menmen heriyai heriyai.

³¹ * “Te hi hetpi, menmen yap̄rwe m̄t n̄riakem o menmen enum h̄r netpim h̄r newepyap̄rem neweik̄n sip newetiwem maain God kak̄sakem. Te m̄t miyap̄r kerek h̄r nat̄p enum me God H̄m̄n Yaaik, God ap te kak̄sak menmen im au. ³² M̄t miyap̄r kerek h̄r nat̄p enum me hi kerek M̄tik Iuwe keriuweta hi han, maain God kak̄sak menmen enum h̄r netpim. Te neim̄n h̄r nat̄p enum me God H̄m̄n Yaaik, God ap kak̄sak menmen enum h̄r nat̄p in o maain. H̄r nan̄t wit k̄rak yaaik au.

H̄m me nu enum mari mine n̄kim m̄ram enum

(Lu 6:43-45)

³³ * “Nu mei h̄ram yaaim te h̄ram mam̄ri mamine n̄kim m̄ram yaaim. Nu mei enum te h̄ram mam̄ri mamine n̄kim m̄ram enum. M̄t n̄r nu n̄kim m̄ram h̄r nat̄p, ‘Nu im h̄ram yaaim’, o au en, h̄r nat̄p, ‘Nu im h̄ram enum mesine’. ³⁴ *Yi m̄t enun n̄kerek ne manpen Seten. Yi ap eit̄p h̄m ham yaaim eiȳntar yi m̄t enun. M̄t nat̄p h̄m nises menmen mekre han k̄r. ³⁵ M̄tik yaaik kat̄p menmen yaaim kentar han k̄rak yaaik. M̄tik enuk kat̄p menmen enum kentar han k̄rak enuk. ³⁶ Hi hetpi menmen im hentar maain w̄ kerek God skelim yi m̄t, h̄rak kak̄tithi me menmen enum miut̄p miut̄p n̄paa yi yetpim. ³⁷ Maain God kak̄tithi me menmen miut̄p miut̄p yi n̄paa yetpim. Te h̄m mi h̄remes maain mamteik̄n God yi ȳre m̄t yaain o au enun.”

M̄t han nit̄wekhi h̄rak k̄riak menmen kakteknor God keriuwetek kan kekepik k̄riak menmen yaaim n̄paa m̄t n̄rem au

(Mk 8:11-12; Lu 11:29-32)

³⁸ * H̄rak kat̄p epei au, m̄t han ne Skraip, kerek nin̄n nertei h̄m me Moses nat̄p m̄t em, h̄r netike m̄t ne Farisi, kerek han kitet h̄r nin̄n m̄t

* **12:28** Ap 10:38; 1Jo 3:8 * **12:29** Ais 49:24; 1Jo 4:4 * **12:30** Mk 9:40; Lu 9:50 * **12:31** 1Ti 1:13; Hi 6:4-6, 10:26 * **12:33** Mt 7:16-20 * **12:34** Mt 3:7, 15:18, 23:33; Lu 3:7 * **12:38** Mt 16:1; Lu 11:16; Jo 6:30; 1Ko 1:22

han nises h̄im me Moses, h̄ir nat̄ip nar ik: “M̄it̄ik Iuwe, haiu hanhan ti h̄irekes eriak menmen yaa'im n̄ipaa m̄it ap n̄riakem au.”

39 *Te Jisas ketpor kar ik: “Yi m̄it miyap̄ir kerek yitauhi hi ariak menmen yaa'im n̄ipaa m̄it ap n̄riakem, yi m̄it miyap̄ir enun ap yises God au. Hi ap ateikni menmen yi yitauhiyem au. Hi ateikni menmen h̄iram mei me m̄it̄ik kekes Jona h̄irak kekere tu k̄irak ere w̄i wikak. Te hi M̄it̄ik kerek M̄it̄ik Iuwe keriuweta hi han in, hi hahu akre hei eh̄it n̄im̄in ere w̄i wikak. 41 *Maain w̄i God skelim yi m̄it, m̄it n̄ipaa nau neit Nineva nan̄irp nantike m̄it nau ti in. H̄ir nan̄irp nantike m̄it in h̄ir nant̄ip, ‘Yi m̄it enun.’ H̄ir nant̄ip nan̄ir ik nan̄intar n̄ipaa Jona kat̄ip m̄it en h̄im me God te h̄ir neweik̄in sip newet menmen enun nises h̄im me God. M̄it̄ik Iuwe kin̄in Jona h̄irak kau in te yi ap yeweik̄in sip yewet menmen enun au. 42 *Maain w̄i God skelim yi m̄it, m̄ite iuwe kwin h̄ire n̄ipaa naanm̄ipre m̄it nau wit Siba, h̄ire waw̄irp wautike m̄it miyap̄ir nau ti in. H̄ire waw̄irp wautike m̄it miyap̄ir nau ti in ek h̄ire waut̄ip, ‘Yi m̄it miyap̄ir enun.’ H̄ire waut̄ip menmen im waw̄intar n̄ipaa h̄ire w̄inaaiw̄ir wit k̄ire wen h̄it nokim (o yan̄im̄in) te wemtau h̄im yaa'im m̄it̄ik iuwe King Solomon ketpim. M̄it̄ik Iuwe kin̄in King Solomon h̄irak kau in te yi ap yeweik̄in sip yewet menmen enun yemtau h̄im m̄irak au.

H̄im me herwe enuk n̄ipaa k̄inaaiw̄ir m̄it̄ik h̄irak p̄ike kan
(Lu 11:24-26)

43 “W̄i kerek herwe enuk kenke k̄inaaiw̄ir m̄it̄ik, h̄irak kepno ein ein kerekir wit t̄ipar aurek, h̄irak k̄inkat̄in wit hak te h̄irak kakwi. H̄irak k̄inketn̄iw̄ek k̄inketn̄iw̄ek h̄irak ap k̄inap̄inek au. 44 Te h̄irak han kitet kar ik: ‘Hi ap h̄inap̄in wit yaaik au, te hi p̄ike eno wit kai kerek n̄ipaa hi hewik.’ H̄irak p̄ike kepno wit k̄irak, h̄irak k̄ir winak herwe keiyak kewik au. H̄irak yaaik k̄ire m̄it̄ik keripep waniu yaa'im. 45 *H̄irak k̄irek epei au, h̄irak ken k̄inkat̄in herwe enun mar hisp̄inak wik (7) min̄inek. Epei au, h̄irak ketikeri nan̄ino winak eik e nanu nan̄it. N̄ipaa m̄it̄ik h̄irak herwe kewik han enuk k̄ike, te in ek h̄iram herwe mam̄iwaank han k̄irak enuk. Menmen mam̄ir im mamnen mamnep m̄it nau ti im.”

Jisas miye p̄irak wetike kikrek n̄irak nan̄ino nan̄irek
(Mk 3:31-35; Lu 2:19-21)

46 *Jisas wen kat̄ip m̄it menmen m̄irak, te miye p̄irak wetike kikrek n̄irak nan̄an̄irek. H̄ir nerp witeik hanhan netp̄iw̄ek menmen. 47 H̄ir nerp en, m̄it han nerp en netp̄iw̄ek nar ik: “Emtewek. Miye wetike kikrek nit nan nanrit nan̄itput menmen.” 48 Jisas kewen̄iw̄ekhi kat̄ip, “Peim̄in h̄ire miye pai. Neim̄in h̄ir n̄ire kikrek nai?” 49 H̄irak kesiuwe m̄it n̄irak disaipel his h̄irak kat̄ip, “Eiȳiri. M̄it miyap̄ir in h̄ir n̄ire miyerer nai netike kikrek nai. 50 *Neim̄in h̄ir nises menmen Haai kai keit wit k̄irak h̄irak hanhan h̄ir nanisesim, h̄ir n̄ire kikrek nai, yenterer nai o miye pai.”

13

H̄im me m̄it̄ik kam̄ir n̄ikim mekre ni
(Mk 4:1-9; Lu 8:4-8)

* 12:39 Mt 16:4 * 12:40 Jna 1:17 * 12:41 Jna 3:5 * 12:42 1Kin 10:1-10; Mt 12:6 * 12:45
2Pi 2:20 * 12:46 Mt 13:55 * 12:50 Jo 15:14; Ro 8:29

1 Me wi im keremem, Jisas kinaaiwir winak ketpaan ken wit eik ken kau menep wan eik. 2 *Hirak kau en, mit miyapir yapirwe nererik menep menep nersis Jisas. Te hirak kinu ken kekre bot kau en, hir mit miyapir nerp تنهاان nau pin eik. 3 Jisas ketpor menmen yapirwe me tok piksa mar im. Hirak katip: "Mitik hak ken kamir nu nikim mekre ni mirak. 4 Te mitik kewirem mau ni, nikim ham menke miwaai yayiwe kerek wit yaain te hore man maam. 5 Yehes ham menke mentar nan kerek ap ti mei iuwe menterim em, te hiram mewo wasenum mentar ti kike kentar nan. 6 Wepni kan kir kenterim te hiram ap mewir nekenik men ti eik au. Hiram me weiwei te maa meit. 7 Nikim ham menke miwaai waai kerek tiktik mewim em, te waai keremem tiktik mewim em miniu miwapin em. Te hiram mewo werek werek ap mari au. 8 Nikim ham menke miwaai ti yaaik nipaa mitik kewenek te hiram mewo mari yaaim. Ham mari 100, ham mari 60, ham mari 30. 9 Mit miyapir kerek nemtau him mai hir han ekitetim werek werek!"

Jisas kewepyapir kenmak te hirak katip mit miyapir menmen keriuwe tok piksa

(Mk 4:10-12; Lu 8:9-10)

10 Hirak ketpor epei au, mit disaipel nan nitehi Jisas, "Ti henmak ti hetpor him tok piksa?" 11 *Jisas ketpor, "God epei keteikni menmen hirak kakriakem te kakinin naanmipre yi mit. Hirak keteikni yarkeik te yi eire nikerek narak yi eiyisesik. Te mit in en au. 12 *Mit han kerek netenen menmen ham me God, hirak kakwetir meiyam yapirwe te hir nantiwem yapirwe. Te mit han kerek ap netenen menmen iuwe ninapen him mirak, menmen kike hir epei netenenim mamawaank mamit. 13 *Hi hetpor menmen meriuwe tok piksa hentar hir nir menmen te hir ap nertei menmen. Hir nikip memtau, te hir ap nertei menmen hi hetpim werek werek au. 14 *Him ham nipaa mitik profet Aisaia ketpim hirak kewisim mau tiwei hiram epei man mentar menmen mit miyapir in hir nriakem. Hiram matip:

"Yi yayimtau him yeteipim yeteipim te yi yayirtei menmen werek werek au. Yi yayir menmen yaiteipim yaiteipim te yi yayir menmen werek werek au.

15 Hir nanirem werek werek au nentar han ke mit miyapir in en epei au ketaritari, hir nemesis nikip mir epei au ninapen nanimtau him. Te hir ninapipi nanamir kir ap nir menmen hi hriakem. Hir ap nriak menmen im te hir nanir menmen hi hriakem nemtau menmen mai werek werek, han kir enisisa te hi akepi hir enire yaain.'

16 *"Te yi han yaaik eiyu. Nanamir ki epei kir menmen werek werek. Nikip mi epei memtau menmen werek werek. 17 Hi hetpi menmen werek werek. Mit profet yapirwe netike mit yaain nipaa hanhan nanir menmen yi epei yira hi hriakem, te hir ap nirem au. Hir hanhan nanimtau menmen yi epei yemtau hi hetpim te hir ap nemtewem. Au, hir epei naa.

Jisas kewepyapir him mirak me mitik kamir rais nikim

(Mk 4:13-20; Lu 8:11-15)

18 "Yi eiyimtau hir o as me tok piksa me mitik kewir rais nikim miram mau ni. 19 Mit yapirwe nemtau him me God kakinin naanmipre mit te hir

* 13:2 Lu 5:1-3 * 13:11 1Ko 4:1 * 13:12 Mt 25:29; Mk 4:25; Lu 8:18, 19:29 * 13:13 Diu 29:4

* 13:14 Ais 6:9-10; Jo 12:40; Ap 28:26-27 * 13:16 Lu 10:23-24

ap nerteyem werek werek au, h̄r n̄re n̄kim m̄waai yayiwe. Maain Seten kaknen kak̄kre han k̄r k̄kp̄r h̄m kerek epei God kewis̄m mekrerek. ²⁰ N̄kim ham m̄nat̄in m̄waai t̄i kike mentar nan, im em h̄ram m̄re m̄t han wasenum nemtewem han yaaik neriuwerem. ²¹ Te h̄r n̄re n̄kim keremem ap mine nekenik men t̄i eik au te mamu kike. Maain h̄ram p̄ike mami. Mar im em te m̄t neiyān nemtau h̄m me God nisesim. Maain kike m̄t han neneri nerekyor enum nentar h̄r nisesim, te h̄r wasenum neweik̄in sip newet̄iwem. ²² *N̄kim ham menke mekre waai kerek enum t̄ikt̄ik mewim em, h̄ram m̄re m̄t nemtau h̄m im te menmen enum me t̄i ik ek metike pewek h̄r hanhanem h̄ram min̄in h̄m me God. M̄t nar ik ek ap te nanriak menmen yaaim nanises God werek werek au. ²³ N̄kim menke mekre t̄i yaaik h̄ram mar ke m̄t nertei h̄m me God nemi mekre han k̄r. Te h̄ram mine wit mari yehes yap̄rwe, ham mar 100, ham mar 60, ham mar 30, te h̄r n̄riak menmen yaaim yap̄rwe.”

Jisas kat̄ip h̄m tok piksa me yenkis enum mente mau ni

²⁴ Jisas ketpor h̄m tok piksa ham. H̄rak kat̄ip: “Menmen God k̄riakem h̄ram m̄re m̄t̄ik hak kew̄r wit n̄kim mitet ni m̄rak. ²⁵ Maain w̄itaan m̄t miyap̄r n̄waai, m̄t̄ik enuk k̄rak kepan kan kew̄r yenkis yehes m̄ram enum mitet ni kerek h̄rak epei kew̄r wit n̄kim mewi en, te h̄rak ken. ²⁶ Maain wit kerek h̄r epei new̄rem em mau ni eim m̄re iuwe mamine n̄kim, te h̄r n̄r yenkis enum keremem metikerem. ²⁷ M̄t n̄riak menmen me m̄t̄ik iuwe h̄r nen netp̄iwek nar ik: ‘M̄t̄ik iuwe ti nepei ham̄r wit yehes mekre ni mit im e. Ti ham̄r menmen yaaim te menmen im enum meke nein man te h̄ram mewo in?’ ²⁸ H̄rak kewenhi ketpor, ‘M̄t̄ik hak enuk kepan kan kam̄r menmen enum mekre n̄m̄in me menmen yaaim.’ H̄r nit̄iwekhi, ‘Ti hanhan haiu emno emketetim?’ ²⁹ Te h̄rak keweni ketpor, ‘Hi h̄naain yi eiketetim emnop̄in. Yi yaiket menmen yaaim mamtikerem. Au em̄t! ³⁰ *Yi eiwis̄m emu ere maain h̄ram emi. Te hi et̄ip m̄t kerek nanremir nan̄r ik: ‘Yi eiyn̄in eiremir menmen enum eisenkekim emriuwe waai. Maain haiu mam̄siyem. Yi eiremir menmen enum epei au, te yi eino eiremir n̄kim yaaim eiwis̄m em̄kre w̄inak kai.’ ”

Jisas kat̄ip h̄m me nu mastet n̄kim m̄ram metike yis

(Mk 4:30-32; Lu 13:18-21)

³¹ Jisas ketpor h̄m tok piksa h̄rak kat̄ip, “Menmen God k̄riakem h̄ram m̄re nu mastet n̄kim m̄ram. M̄t̄ik hak ket̄iwem kam̄r mau ni m̄rak. ³² Nu mastet n̄kim h̄ram ap iuwe mar ke n̄kim me menmen ham em. Au, h̄ram kike enum. Te maain h̄ram mau ni mam̄niu mamre iuwe mam̄in̄in menmen kerek mau ni em, h̄ram mamre nu te hore mamnen mamwis yaank mamu heneik m̄ram. Mar im m̄t in kerek nises h̄m mai h̄r n̄re niut̄ip niut̄ip. Te maain h̄r nan̄re yap̄rwe.”

³³ Jisas p̄ike ketpor h̄m ham. H̄rak kat̄ip, “Menmen God k̄riakem h̄ram m̄re yis m̄te weiȳm wen wenipem metike flaua weweiknenim mekre sar mau h̄m ere h̄ram nap m̄nanem m̄niu wisenum.”

Jisas kat̄ip m̄t keriuwe h̄m tok piksa keremem

(Mk 4:33-34)

³⁴ Jisas kat̄ip m̄t miyap̄r menmen yap̄rwe keriuwe h̄m m̄re tok piksa. H̄rak ap ketpor h̄m meiyam au. H̄rak ketpor tok piksa keremem.

35 *Hirak katip kar ik te menmen nipaa mitik profet ketpim kewisim mau tiwei, hiram mamnen mamir ke nipaa hirak ketpim. Him im hiram matip, "Hi awep him atip mit tok piksa. Hi atip menmen nipaa hi God hiriak ti ere in mit ap nerteiyem au."

Jisas kewepyapir tok piksa me yenkis enum katip mit disaipel narak em

36 Jisas katip mit miyapir menmen epei au, hirak kinaaiwir mit miyapir hirak kinik ken winak. Hirak kinik ken winak, mit narak disaipel nan nitiwekhi, "Ti etpei werek menmen me yehes enum mekre ni."

37 Jisas kewenhi ketpor, "Mitik kerek kamir yehes yaaam mekre ni hirak hi kerekek. Mitik Iuwe God keriuweta hi han ti ik. 38 *Ni eim hiram ti ik ek. Yehes yaaam hiram mire mit miyapir nises him me God. Yehes enum hiram mire mit miyapir nises him me Seten. 39 Mitik enuk kepan kerek kamir yehes enum hirak Seten. Wi mit hir nan newen yehes hiram mire wi God skelim mit. Mit kerek nen newen yehes hir ensel. 40 *Mamir ke mit neit yehes enum nesenkekim neiyim nan newirem mekre si, te maain wi menmen mamnen mamir im God skelim yi mit. 41 *Te hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe hi asiuwe mit ensel nai nanino nanrer wit wit me ti kerek hi naanmampre mit miyapir hir naninke menmen enum mari han ke mit en. Hir naninke menmen enum metike mit han kerek nriak menmen enum. Te hi enkerem ennopin emkeipin wit kerek Mitik Iuwe naanmprewem. 42 *Te hir nanwir mit miyapir enun nanino nanikre si kerek hir naninepip nanineknen yehes mir. 43 *Me wi im mit miyapir kerek yaaam en nanu wit yaaik God kakwetir menmen mirak iuwe kakikepi te hir nanir nanre wepni nanit wit kirak. Mit neimin nemtau him mai hir han ekitetim!

Him tok piksa me mitik kinkatin bokis pewek mekrerem misawin mekre ti

44 *"Menmen me God hiram yaaam mire okis pewek mekrerem mit nipaa hir mit nisawinem mekre ni ham. Maain mitik hak kiutip kinapinem, hirak pike kisawinem mekre hei, hirak han yaaik, te hirak ken keit menmen mirak yapirwe keiyim ken kesiuwerem men mit, hirak keit nan mererim, hirak keiyim ken kewirem keiyim katin ni keremem.

Him tok piksa me mitik kir pewek winak yaaik

45 "Menmen me God hiram yaaam mire mitik hak kerek kinkatin pewek winak hirak kinkatin kerek yaaam yaaam em, keiyim ken kesiuwerem men mit te kakit moni mamrerim. 46 Hirak kir pewek winak kerek yaaik ek, te hirak ken kesiuwe menmen mirak keiyim ken kesiuwerem men mit, hirak keit moni mererim, hirak keiyim ken kewirem keit winak yaaik kerekek.

Him tok piksa me hepin

47 *"Menmen God kiriakem hiram mire hepin mit hir newirem mekre wan neiyim nanri saauk metike menmen ham yapirwe. 48 Hepin kenempet keriuwerem, te hir neriyaam man mawaai pin elk. Te hir nau nekorirem newis saauk yaaam em mekre tikenuh ham, enum em hir newirem men. 49 Me wi kerek maain God skelim mit ne ti ik ek, hiram mampar ik. Mit ensel ne God naninen naninke mit enun kerek nises menmen enum me nimin me mit yaaam nises menmen yaaam. 50 *Te hir nanwiri nanino

* 13:35 Sam 78:2 * 13:38 1Ko 3:9; 1Jo 3:10 * 13:40 Mt 7:19; Jo 15:6 * 13:41 Mt 24:31, 25:31-46; Mk 13:27 * 13:42 Mt 8:12 * 13:43 Dan 12:3 * 13:44 Mt 19:29; Lu 14:33; Fl 3:7 * 13:47 Mt 22:9-10 * 13:50 Mt 13:42; Lu 13:28

nan+kre si iuwe. Me si im em h̄r nan+nep+p nank+it nan+neknen yehes m̄r naneitaiyen.”

H̄m me m̄t+ik keit menmen yaaim wen petep, metike menmen enum tokim.

⁵¹ Te Jisas kitorhi, “Yi yertei h̄m yap+rwe hi epei hetpiyem?” H̄r newenhi nat+p Jisas, “Kai luwe, haiu merteiyem.” ⁵² Te Jisas ketpor, “Mar keremem te m̄t skraip kerek nertei h̄m me Moses nat+p m̄t em, h̄r epei nertei h̄m hi hewepyap+r̄em, h̄r n̄re m̄t+ik haai ke w̄nak iuwe. H̄rak ken k̄n+ik w̄nak k̄rak kekin menmen yaaim petep metike menmen enum tokim keiy+m kan k̄kaap m̄t kewet+r̄em. H̄r newepyap+r̄ h̄m me God n̄paa h̄rak kat+p m̄t profet em metike h̄m mai yaaim.”

*H̄r m̄t ne Nasaret neweik̄n sip newet Jisas
(Mk 6:1-6; Lu 4:16-30)*

⁵³ *Jisas kat+p h̄m tok piksa im epei au, h̄rak k̄naaiw̄r wit ik ken. ⁵⁴ *H̄rak p̄ike ken wit k̄rak eik ken kat+p m̄t h̄m me God kekre w̄nak kerek h̄r nererik nekine h̄m me Moses neitai en. H̄rak ketpor werek te h̄r nekrit neh+nh̄n nat+p, “Keim̄n ketp̄wek h̄m yaaim h̄rak ketpeiyem? Keim̄n kekepek te h̄rak k̄riak menmen yaaim k̄kaap m̄t keriuwerem kep̄r herwe k̄riak m̄t kerek n̄nap h̄r n̄re yaain? H̄rak m̄t+ik wein+ik kar ke haiu m̄t in. ⁵⁵ *M̄t+ik ik ek n̄kan ke m̄t+ik kerek kime w̄nak kerekek. Maria h̄re miye p̄rak kerep̄. Jems ketike Josep, Saimon Judas h̄r k̄krek n̄rak keriyen. ⁵⁶ Yenterer n̄rak h̄r nau netikewai. Menmen yap+rwe im em h̄rak ket̄wem meke nein man?” ⁵⁷ *H̄r nat+p narik te han k̄r enuk neriuwerek h̄r neweik̄n sip newet̄wek nentar h̄r ap nertei karkeik te h̄rak k̄riak menmen im yaaim. (H̄r han kitet h̄rak m̄t+ik kerekek. M̄t+ik luwe au.) Te Jisas ketpor, “M̄t profet niuk m̄r iuwe mau merer wit wit, te m̄t neit wit k̄rak netike m̄t ne weiw̄k m̄rak, h̄r ap han kitet h̄rak iuwe au.” ⁵⁸ H̄rak ap k̄riak menmen yap+rwe k̄kaap m̄t his h̄t enum metike menmen ham keit wit eik ek kent̄r h̄r ap han kitet h̄rak m̄t+ik kerek God keriuwetek kan au.

14

*Jon kerek k̄k̄r m̄t neriuwe t̄par epei kaa
(Mk 6:14-29; Lu 3:19-20, 9:7-9)*

¹ Me w̄ im, m̄t+ik iuwe gavman Herot ke provins Galili kemtau menmen Jisas k̄riakem. ² Te m̄t+ik Herot kat+p m̄t kerek n̄riak menmen m̄rak, “Hi han kitet ik h̄rak m̄t+ik Jon kerek k̄k̄r m̄t neriuwe t̄par em. H̄rak kaa te in ek h̄rak p̄ike kekrit te menmen w̄senum manpenum mau his m̄rak, te h̄rak k̄riak menmen yaaim im. ³⁻⁴ **N̄paa Jon kat+p Herot, “Ti heit m̄te ip ep. Menmen im e h̄ram ap yaaim au.” Te Herot han enuk ketenen Jon kesenekik keriuwe sen ain kewis̄k kekre w̄nak enuk kent̄r Herot epei keit Herodias, m̄te pe Filip, Herot n̄kik k̄rak. ⁵ *Herot hanhan kaknep Jon kaki, te h̄rak k̄naain m̄t miyap̄r. H̄r han kitet Jon h̄rak m̄t+ik profet ke God.

⁶ Maain w̄ ham miut+p, m̄t han nen nau netike Herot han kitet w̄ kerek n̄paa miye winaak ek. Me w̄ im n̄ki pe Herodias w̄r̄re wen werp n̄m̄n ke h̄r m̄t. Te herot hanhanep w̄senum. ⁷ H̄rak hanhanep w̄senum te

* 13:53 Mt 7:28 * 13:54 Jo 7:15 * 13:55 Lu 3:23; Jo 6:42 * 13:57 Jo 4:44 * 14:3-4 Mt 11:2 * 14:3-4 Lev 18:16, 20:21 * 14:5 Mt 21:26

h̄rak kat̄p m̄ite kerepep kar ik: “Hi hetput werek. Menmen ti hanhan ehitauiyem, hi ewetitem.” ⁸ Miye pe n̄iki ip ep wat̄p n̄iki p̄ire weriuwe h̄im, te h̄ire wat̄p, “Ti erekir teruk ke Jon kerek k̄ik̄ir m̄it en ewis̄ik ek̄ikre t̄kenup eȳik enen ewetewek in ek, te hi hertei h̄rak kaa.”

⁹ H̄ire wat̄p war ik, te m̄it̄ik iuwe eik ek h̄rak han enuk. H̄rak k̄inapen kakrek̄ȳiwekem te h̄rak ȳink enuk kentar m̄it nau naam menmen netikerek nemtau menmen h̄rak ket̄p̄werem. Te h̄rak kat̄p m̄it n̄irak enwet̄we menmen im emnen. ¹⁰ *Herot keriuwet m̄it̄ik ken winak enuk te h̄ir m̄it en nerekir teruk ke Jon neit ein te t̄im̄ir kewen kek̄et. ¹¹ Epei au, h̄ir neit paan k̄irak kek̄re t̄kenup neiȳik nan newet n̄iki ep ek. H̄ire wet̄iwek epei au, h̄ire weiȳik wen wewet miye p̄ire rek. ¹² M̄it disaipel ne Jon nerteyek, h̄ir nan neit herwe ȳink k̄irak neiȳik nen newis̄ik kek̄re hei. H̄ir newis̄ik epei au, h̄ir nen nat̄ip Jisas menmen enum m̄it n̄ir̄iak Jon em.

*Jisas kewet m̄it nar 5,000 menmen h̄ir naam
(Mk 6:30-44; Lu 9:10-17; Jo 6:1-13)*

¹³ Jisas kentau h̄im me m̄ir h̄ir nenep Jon keremem, h̄rak keh̄in k̄iniu ken kek̄re bot kerekir wan ken wit wein̄ik kerek m̄it ap newi au. Te m̄it yap̄irwe nemtau Jisas ken, h̄ir neke t̄i n̄inaaiw̄ir wit k̄ir nisesik nen.

¹⁴ *Jisas epei kau bot keiȳik ken ere epei kiun wit kerek h̄rak hanhan kakno. H̄rak k̄inaaiw̄ir bot kenke ken t̄i, h̄rak k̄ir m̄it miyap̄ir yap̄irwe nisesik nan. Te h̄rak han tewen̄ini k̄ikaap m̄it han kerek n̄inap, his h̄it enum em.

¹⁵ H̄inkew̄i epei man, te m̄it disaipel n̄irak nan nat̄ip Jisas, “Wit ik ek enuk wein̄ik ap m̄it newik. Te w̄i epei men w̄itaan kaknen. Ti eriuwet m̄it miyap̄ir yap̄irwe nan̄ino enrer wit wit kerek menep ek te h̄ir h̄iras enw̄ir pewek en̄it menmen m̄ir nan̄im.” ¹⁶ Jisas ket̄por, “H̄aiu ap te mamriuw̄eti en̄ino au em̄it. Yi eiwet̄ir menmen en̄im me yi h̄iras.” ¹⁷ H̄ir newen̄iw̄ekhi net̄p̄iw̄ek, “H̄aiu ap metenen menmen mei yap̄irwe au. H̄aiu meit bret hisp̄inak (5), saauk wiketerem im em keremem.” ¹⁸ Jisas kat̄p, “Eikin̄im eiȳim einen in.”

¹⁹ *H̄irak kat̄p m̄it miyap̄ir yap̄irwe nau yenkis nau t̄i. Epei au, h̄rak kekin bret hisp̄inak (5) keremem metike saauk wiketerem h̄rak k̄ik̄iam naan men niu nepni eim, h̄rak kitehi God kat̄p h̄rak han yaaik keriuwe menmen im. Epei au, h̄rak kewep bret keremem h̄rak kewet m̄it disaipel n̄irak em, te h̄ir neweik̄n̄im newet m̄it miyap̄ir yap̄irwe rem. ²⁰ *H̄ir naam nen nen ere tu iuwe. Te h̄ir disaipel neit ȳinam kerek epei naam em nemi mekre wapnake ere wapnake hiswiyen wik (12) menemp̄et̄ meriuwerem. ²¹ H̄ir m̄it kerek naam menmen h̄ir yap̄irwe nar 5,000 m̄it. H̄ir ap newenhis miyap̄ir netike n̄ikerek nau netikeri au.

*Jisas kit̄et wan keke niu ken
(Mk 6:45-52; Jo 6:15-21)*

²² Jisas kewt̄ir menmen epei au, h̄rak kat̄p m̄it n̄irak disaipel neh̄in n̄iniu nen nek̄re bot nanin̄in nan̄ino wan p̄inak ein te h̄rak kaku kakriuw̄et m̄it miyap̄ir yap̄irwe nan̄ino. Epei au, h̄rak kakisesi. ²³ *Jisas keriuw̄eti nen te h̄rak h̄irekes k̄iniu m̄iniu (o neiȳip) ken kakitehi God menmen. Nepei h̄inkew̄i kakre w̄itaan h̄rak kiut̄ip kerekek kepu. ²⁴ Bot h̄rak epei ken wan n̄im̄iniuwe eik, te n̄ime m̄iniu meke bot paan k̄irak te wan

* **14:10** Mt 17:12 * **14:14** Mt 9:36 * **14:19** Mt 15:35-39; Mk 8:6-10 * **14:20** 2Kin 4:44

* **14:23** Lu 6:12, 9:28

sir miniu mamuwer bot. ²⁵ Epei menep wanewik hiram wen toto, Jisas keriuwe hit mirak keke niu kitet wan ken kakir mit nrak disaipel. ²⁶ *Hir nrek keriuwe hit mirak keke niu kitet wan te hir neperper, hir natip, "Hirak herwe." Te hir nenepip nenine him iuwe. ²⁷ Wasenum Jisas kenine ketpor, "Yi ap einapen. Yi einakin tokim. Hi kerekek han. Hi ap herwe auye!"

²⁸ Pita kewenhi ketpivek kar ik: "Kaiu Iuwe, ti hirekes te ti etpo hi eriuwe hit mai eitet wan anen arit." ²⁹ *Jisas katip, "Ti enen." Te Pita kinaaiwir bot keriuwe hit mirak kitet wan ken kakir Jisas. ³⁰ Pita kir nime miniu te hirak knapen, hirak kaknatin kakno kakim tpar kakikre wan. Te hirak kenine, "Kaiu Iuwe ekepa!" ³¹ *Wasenum Jisas kewis his ketenen Pita, hirak ketpivek, "Ti ap han kiteta hi Iuwe au? Ti henmak te ti heit han wik wik?" ³² *Nepei au, hirakit wiketeret tinu tau bot te nime maa meit. ³³ *Hir mit kerek nau bot en nr menmen im, hir newenipi Jisas natip, "Hiau mertei werek ti Nikan ke God."

*Jisas kikaap mit miyapir nnap neit Genesaret
(Mk 6:53-56)*

³⁴ Hir epei nerekir wan nen pinak ein niun ti ke Genesaret. ³⁵ Hir mit ne wit ik ek hir nertei hirak Jisas te hir nesiuwe him men merer wit wit kerek menep menep ek, hir neithis mit kerek nnap ek neri nan. ³⁶ *Hir neri nen epei au, hir nnap natip him iuwe nitwekhi hirak ekwisi hir hiras enwis his entenen yink kirak o laplap hir mirak. Hir mit miyapir kerek newis his netenen laplap hir miram netike mit netenen yink kirak, hir yapirwe nre yaain.

15

*Him lo me God hiram minin him me maamrer
(Mk 7:1-13)*

¹ Hirak Jisas wen kepu wit Genesaret, mit han ne farisi netike mit skraip kerek ninin nertei him me Moses natip mit em, hir ninaaiwir Jerusalem nan nr Jisas nitwekhi menmen. ² *Hir natip, "Nenmak te hir mit disaipel nit nrak menmen ap nises menmen kerek npaa maamrer nait nrakem? Hir nanim menmen hir ninin nekemyet his. Te mit disaipel nit au."

³ Jisas kewenhi ketpor, "Yenmak te yi ap yises menmen me God te yi yises him npaa mit kerek yi yisesi hir newetiyem netpiyem a? ⁴ *Npaa God katip, 'Yi eiyimtau him me miye haai ni te maaan yi naanmampri. Mitik kerek katip enum ke menmen miye haai nrak, yi mit eikip kaki.' ⁵ Te yi yises him im au. Yi yatip, 'Mitik keiyak ketenen pewek o menmen kakikaap miye haai nrak, te hirak katip miye haai, 'Hi epei hehimtan im em te hi ewet God em. Hi ap naanempri eriuwerem au.' ⁶ Yi yatip hiram werek hirak ap ekikaap miye haai nrak neriuwerem au.' Me menmen mar im yi yerekir him me God yeriuwe him ham me maamrer ni yi yisesim. ⁷ Yi mit enun yemipin. Mitik profet Aisaia npaa kehimteni werek me wi hirak katip him me God kar ik. Hirak katip,

* 14:26 Lu 24:37 * 14:29 Jo 21:7 * 14:31 Mt 8:26 * 14:32 Mk 4:39 * 14:33 Mt 27:54; Jo 1:49 * 14:36 Mt 9:20-21; Mk 5:27-28; Lu 8:44 * 15:2 Lu 11:38 * 15:4 Eks 20:12, 21:17; Diu 5:16

- 8* “Mít in en hír hanhan newenþi niuk mai neriuwe hím mír, te han kír au nisþsa werek werek au.
 9 Menmen hír netþim newenþi niuk mai neriuwerem híram au enum menmen weinþm. Menmen hír natþp mít hír enisesim híram ap hím mai au. Hím mír weinþm.”

*Menmen enum mírþak han ke mítþk enuk
 (Mk 7:14-23)*

10 Jisas ketpor epei au, hírak kenþne mít miyapír nan nþrek, hírak ketpor, “Yi eiyþrteiyem han ekitetim werek werek! 11* Menmen kerek mít hír nanþm menþp God katþp hír mít enun au. Menmen mít netþim híram menþp God katþp hír mít enun.”

12 Hírak ketpor nepei au, mít nþrak disaipel nan natþp Jisas, “Ti hertei mít ne Farisi nemtau hím ti hetþim em te hír han enuk neperper?”

13* Jisas kewenhi katþp, “Haai kai kau wit kþrak Heven hþrak menmen mþrak mau ni. Menmen kerek hþrak ap kamþr au, hþram mewo weinþm, maain hþrak kakþketim mamriuwe nekenik mþram mamno. 14* Yi eiwisi enu en. Hþr nþre mít nanamþr enuk toto, te hþr nanteikþn mít han kerek nanamþr toto en yayiwe hþr enisesim te hþr nanþr God. Te nanamþr toto kakteikþn mítþk hak nanamþr toto yayiwe, hþrakþt wiketeret tatþnkewþn tatþkre wl.”

15 Pita kewenhi katþp Jisas, “Ti ewepyapþr hím me tok piksa, te haiu emþmtewem.” 16-17 Jisas katþp, “Yi ap han kewi au a? Yi yþre mít han en a? Yi ap yertei menmen kerek mítþk hþrak kewisim mekre hím hþram men mekre nþnþ tþwaak te maain hþrak kakno kaknerem mamþkre hei?”

18* Te menmen mekre han ke mít, maain hþr netþim, im hþram menþp God katþp mít hþr enun. 19* Menmen kerek metpaan meke han ke mítþk hþram mar im: han kitet menmen enum, kenep mít naa, kari miyapþr his kewenem, kekintþp menmen, kewenþn hím, katþp kenþp mítþk hak yþnk enuk. 20 Menmen im em hþram menþp God katþp mítþk ik hþrak enuk. Mítþk ap kekemyet his wen au, te hþrak kakþm menmen, hþram ap te mamþp God kaktþp mítþk kar ik hþrak enuk au.”

*Mþte pe Kenan hþre wises hím me Jisas werek werek
 (Mk 7:24-30)*

21 Jisas kþnaaiwþr wit Genesaret te hþrak ken tþ ke wit Taia ketike Saidon.

22 Mþte hap pe Kenan kerek wau wit eik kerekek, hþre wan wenþnþwek hím iuwe wetþþwek, “Mítþk Iuwe ti Nepenyek ke Devit, ti han etwenþna. Herwe enum mewaank nþki pai.” 23 Te Jisas ap kewenhi ketþþwe menmei au. Hþr mít disaipel nan nþrek netþþwek, “Mþte ip ep hþre wenþne wenþne wisesai wan. Ti ekeþiye te hþre wauno.”

24* Jisas ketpor, “Au, God keriuweta te hi han hþkaap mít kerek ne weiþik miutþp me Isrel, hþr nþre sipsip nþsawþn neit yaank. Mít han au.” 25 Hþrak katþp epei au, mítþe kereþep wan wewen ninþp werp hþt me Jisas watþp, “Kai Iuwe, ti ekeþa.” 26 Jisas ketþþwe tok piksa kar ik: “Hþram enum te haiu mamkin menmen me nþkerek mamwþrem mamno mamwet nepere rem, hþram mamþm.” 27 Mþte watþp, “Kai Iuwe, ti hatþp werek. Haiu enun mþre nepere. Te nepere hþram mekorþr menmen kerek miye haai nþr naam

* 15:8 Ais 29:13 * 15:11 Mt 12:34 * 15:13 Jo 15:2 * 15:14 Mt 23:16, 24; Lu 6:39; Ro 2:19
 * 15:18 Mt 12:34 * 15:19 Jen 8:21; Ga 5:19-21 * 15:24 Mt 10:6

hıram mınatın mıwaai yeno kerek hır naam menmen menterim.” ²⁸ *Hıre watıp war ik te Jisas ketpıwe, “Mıte ti eises hım me God werek werek. Menmen ti hanhan em hıram mamnen.” Hırak katıp epei au, waswas mıte nıki pıre hıre wıre yaaip.

Jisas kıkıkap mıtı yapırwe nıre yaain

²⁹ *In ek Jisas kınaaiwır Taia ketike Saidon te hırak ken kitet menep wan ke Galılı. Hırak ken kınıu mıniı (o neiyıp) ken kau nu ein. ³⁰ Mıt mıyapır yapırwe nan nerek nırek, hır neithıs mıtı kerek hıt enum o han kır enuk, hemik mewekın, han auri netike menmen ham yapırwe hır neri nan nırek. Hır newısı nıwaai menep hıt me Jisas te hırak kerekıyorem hır nıre yaain. ³¹ *Hır mıtı mıyapır nır menmen im te hır han kekrit hır han kitetım nentar hır nır mıtı kerek han auri en natıp, hemik mın em mıre yaain. Mıt nanamır toto en hır nır ein ein werek werek. Mıt kerek hıt enum hır nitet ein ein. Hır nır menmen im te hır newenıpi God ke mıtı ne Isrel nerıwerem.

Jisas kewet mıtı 4,000 menmen hır naam (Mk 8:1-10)

³² *Jisas kekepi epei au, hırak kenıne mıtı disaipel nırak nan, hırak katıp, “Hi hanhan herıuwe hır mıtı mıyapır ein en. Wı wıwak epei men hır nau netikewa te hır menmen me nanım em au. Hi hınapen esıuwerı nınpı mamın nanıno te hır nani nanıtın yayıwe.” ³³ Te hır mıtı disaipel natıp Jisas, “In en ap mıtı nei newı. Te hııu mamıt menmen mamoke neın te mamwet mıtı yapırwe rem te hır nanım?” ³⁴ Jisas kitorhi, “Yı yetenen bret marmenum?” Hır natıp, “Hııu metenen bret hıspınak wık (7), saauk kike kıutıp kıutıp.” ³⁵ Hır netpıwek epei au, Jisas katıp mıtı mıyapır hır nanu tı. ³⁶ Jisas kekin saauk metike bret hıspınak wık (7), hırak kitehi God em kewepım kewet mıtı nırak disaipel em, hır newet mıtı yapırwe rem. ³⁷ Hır yapırwe naam ere tu uıwe, te hır neıt yınam kerek mıtı ap naam te hır nemi mekre wapnake mar hıspınak wık (7). ³⁸ Hır mıtı naam menmen hır nar 4,000, te hır ap newenhis nıkerek mıyapır nau netikerı au. ³⁹ Jisas kerıuwet mıtı mıyapır nen. Hırak kerıuwetı nen, hırak kehın kınıu kekre bot ketike mıtı nırak disaipel, hır nerekir wan nen tı ke mıtı nau neıt Magadan.

16

Mıt nitehi Jisas kırık menmen keteıknor God kerıuwetek kan (Mk 8:11-13; Lu 12:54-56)

¹ *Hır mıtı ne Farısı netike mıtı ne Sadyısı kerek han kitet mıtı epei naa ap pıke nanıkrit nanu au, hır nan nır Jisas. Hır nanmıtıwekıpın nanrı han kırak me ekrık menmen yaaim ekıkıkap mıtı ekııwerem te hır nerteı God kerıuwetek kan. ² Te Jisas ketpor, “Hınkewı epei man yı yatıp nepni mıre nınım te teıpmen hıram wepni yaaik. ³ Yı yekrit yatıp, ‘Napı mıre nıpık wepni kıre nınık, hauwı kaknen.’ Yı yı menmen mau nepni te yı yerteı werek werek mekam mamnen. Te yı ap yerteı werek werek han kitet menmen God kırıkem me wı im a? ⁴ *Yı mıtı mıyapır yapırwe enun, yı ap yıses God werek werek au! Yı yıtauhi hi hırık menmen yaaim te yı eıyırtı God kerıuweta hi han te hi ap arık menmen te yı yayırem au. Hi eteıknı

* 15:28 Mt 8:10, 13 * 15:29 Mk 7:31 * 15:31 Mk 7:37 * 15:32 Mt 14:14-15 * 16:1 Mt 12:38; Lu 11:16; Jo 6:30 * 16:4 Mt 12:39; Lu 11:29

menmen me Jona kerek nĭpaa kaa kekre saauk tu mĭrak. Wĭ wikak epei au, hĭrak pĭke kekrit kau.” Hĭrak keptor epei au, hĭrak kĭnawĭri ken.

Hĭm tok piksa me yis me Farisi netike Sadyusi
(Mk 8:14-21)

⁵ Hĭr mĭt disaipel nau bot nerekir wan nanĭno, te hĭr han kaa ap neit niu metikeri neiyĭm nen. ⁶ *Jisas ketpor tok piksa kar ik: “Yi naanempre hĭras yi einopĭn yis me Sadyusi netike mĭt ne Farisi.” ⁷ Te hĭr hĭras han kitet natĭpan nar ik: “Hĭrak ketpim kentar haiu ap meit bret mei meiyĭm man metikewai.” ⁸ Jisas kertei menmen hĭr netpim te hĭrak katĭp, “Yi mĭt in en ap han kiteta hi luwe naanempri au. Yenmak te yi yatĭp haiu ap meit bret mei au? ⁹ *Yi ap yertei menmen werek wen au a? Te yi ap han ekitet bret mar hispĭnak (5) mĭt nar 5,000 hĭr naam, te wapnake mar hiswiyen wik (12) yi yemi mekrerem? ¹⁰ *Te yi ap han ekitet bret hispĭnak wik (7) kerek mĭt nar 4,000 hĭr naam, te wapnake mar hispĭnak wik (7) yi yemi mekrerem a? ¹¹ Yenmak te yi ap yertei hi ap hetpi menmen me bret. Yi naanmamre hĭras me hĭm me mĭt ne Farisi netike mĭt ne Sadyusi.” ¹² Hĭrak ketpor epei au, hĭr nertei hĭrak ap ketpor naanmĭpre hĭras me yis me bret au. Hĭrak ketpor hĭr naanmĭpre hĭras hĭr ap nises hĭm me Farisi netike hĭm me mĭt ne Sadyusi, kerek hĭr natĭp mĭt enisesim.

Pita kewepyapĭr Jisas hĭrak Mĭtik God keriuwetek hĭrak Kraiss
(Mk 8:27-30; Lu 9:18-21)

¹³ Maain me wĭ Jisas ken tĭ menep wit Sisaria Filipai hĭrak kitehi mĭt disaipel nĭrak, “Hĭr mĭt miyapĭr hĭr natĭp hi Mĭtik ke wit ke Mĭtik luwe, hi keimĭn?” ¹⁴ *Hĭr natĭp, “Mĭt han natĭp ti Jon kerek kĭkĭr mĭt neriuwe tĭpar. Mĭt han natĭp ti profet Ilaija kerek nĭpaa kau tĭ. Mĭt han natĭp ti Jeremaia o mĭtik profet hak nĭpaa nepu tĭ.” ¹⁵ Te Jisas ketpor, “Yi han kitet hi keimĭn?”

¹⁶ *Saimon niuk mĭrak ham Pita hĭrak kewenhi ketpĭwek, “Ti Nĭkan ke God kerek kaku kakĭt tĭpmain tĭpmain enum eik. Ti Mĭtik Kraiss kerek hĭrak keriuwetit ti anen tĭ ekaap haiu mĭt etaihis.”

¹⁷ *Jisas ketpĭwek, “Saimon nĭkan ke Jona, God han yaaik keriuwit. Ap mĭtik kei ke tĭ ik ek keteiknut hĭm im em au. Haai kai God kau wit kĭrak hĭrak keteiknut menmen im. ¹⁸ *Hi hetput, ti Pita ti hĭre teinĭk. Ti ekaap mĭt miyapĭr yapĭrwe nanises hĭm mai. Te menmen ham meke Seten mamnen hĭram ap te maminĭni au. ¹⁹ *Te maain hi ewisit ti ekrehĭr kai. Ti atĭp menmen mĭt miyapĭr kerek nanises hĭm mai hĭr nanĭrakem. Menmen ti hetpor hĭram werek hĭr nisesim. God keit wit kĭrak kaktĭp hĭram yaaim. Menmen ti hetpor hĭram enum hĭr ap te nanisesim nanu tĭ im, God kakĭt wit kĭrak kaktĭp, ti hetpor werek werek.” ²⁰ *Jisas katĭp mĭt disaipel kewĭrnak kekteni ap te enwepyapĭrek entĭp mĭt han hĭrak Kraiss, Mĭtik kerek God keriuwetek kan kĭkaap mĭt ne tĭ.

Jisas katĭp hĭrekes kaki te pĭke kakĭkrit
(Mk 8:31-9:1; Lu 9:22-27)

²¹ Me wĭ im ere maain Jisas katĭp mĭt disaipel nĭrak hĭrak kakno wit Jerusalem, te mĭt iuwe ninĭn naanmĭpre mĭt netike mĭt iuwe ne pris, mĭt

* **16:6** Lu 12:1 * **16:9** Mt 14:17-21 * **16:10** Mt 15:34-38 * **16:14** Mt 14:1-2; Mk 6:14-15; Lu 9:7-8 * **16:16** Jo 6:69 * **16:17** Mt 17:5; Ga 1:15-16 * **16:18** Jo 1:42; Ef 2:20 * **16:19** Mt 18:18; Jo 20:23 * **16:20** Mt 17:9; Mk 9:9

nertei h̄im me Moses nanrekyiwek enum ȳink k̄irak kak̄ikek h̄ir nank̄ip kaki. H̄irak kaki kakwaai ere w̄i wikak, te h̄irak p̄ike kak̄ikrit.

²² H̄irak ketpor epei au, Pita keithis Jisas keyiyik ken p̄in eik te h̄irak kenerek kentar h̄irak kat̄ip h̄irak kaki. H̄irak ketp̄iwek, “Ti kaiu Iuwe kerekek taau. Menmen ti hetpim hi hanhan God ap te kakwis̄im mamnen taau.” ²³ Jisas keweik̄in kat̄ip Pita, “Seten ti eno sip kai enopin. Ti hanhan hari han kai enuk. Ti ap han kitet menmen mar ke God han kitetim au. Ti han kitet menmen mar kerek m̄it keriyen han kitetim.”

²⁴ *H̄irak ketp̄iwek epei au, Jisas kat̄ip m̄it disaipel n̄irak, “M̄it kerek hanhan nis̄isa, h̄ir enwen̄in han k̄ir me menmen h̄ir hanhanem, te h̄ir ap n̄inapen te nani nan̄ir maain hi hahi entar nu tentarak̄it. ²⁵ *M̄it kerek hanhan nani au, nanu werek, maain m̄it in h̄im̄in k̄ir kak̄iwaank. Te m̄it kerek nis̄isa ap n̄inaain m̄it nan̄in̄ip nani nan̄interik, te maain h̄im̄in k̄ir kaku werek. ²⁶ *M̄it̄ik hak ketenen menmen yap̄irwe kerek aku t̄i ik ek te h̄irak ap kises God au, maain h̄irak kaki te h̄im̄in k̄irak kak̄iwaank. Te menmen yap̄irwe kerek n̄ipaa h̄irak ketenenim mau t̄i ik mamkepik te God kakt̄ip h̄irak yaaik mam̄rkeik a? Taau! Te h̄irak kakt̄ik mekam keyiyim kak̄ikaap h̄im̄in k̄irak kaku werek kakt̄ik wit ke God a? Taauye! ²⁷ *Maain hi M̄it̄ik Iuwe ke wit ke M̄it̄ik Iuwe, hi p̄ike anen ariuwe menmen iuwe me Haai kai merh̄ihe m̄ire si. Te m̄it ensel n̄irak nan̄inen nantikewa me w̄i hi p̄ike anen. Me w̄i im hi ariak m̄it miyap̄ir ne t̄i ik ek menmen yaaim o menmen enum mampar kerek n̄ipaa nau t̄i ik ek h̄ir n̄ir̄iakem. ²⁸ Hi hetpi werek. M̄it han kerek neperp in en ap epei naa te h̄ir nin̄in nan̄ir hi M̄it̄ik ke wit ke M̄it̄ik Iuwe, hi anen ariuwe menmen mai Iuwe te hi ehin̄in naanmamre m̄it.”

17

*Ȳink ke Jisas keweik̄inhis k̄ire menmen keit wit ke God
(Mk 9:2-13; Lu 9:28-36)*

¹ W̄i hisp̄inak kiut̄ip (6) epei men, Jisas keithis Pita ketike m̄it̄ik̄it wik Jems ketike n̄ik̄ik k̄irak Jon. H̄irak keryei ker̄i ken m̄iniu (o neiȳip) hak enuk kau niu ein. H̄irak̄it keriyen tepu. ² *H̄irak̄it tepu en, ȳink ke Jisas keweik̄inhis k̄ire hak, h̄irak̄it t̄irek teriuwe nanam̄r. Te ninaan m̄irak m̄ir m̄ire wep̄ni k̄ir, laplap m̄irak mir m̄ire si merh̄ihe. ³ Moses ketike Ilaija wiketeret t̄inaaiw̄ir wit ke God tan te h̄irak̄it disaipel wikak t̄ir m̄it̄ik̄it wiketeret tat̄ip tetike Jisas. ⁴ Pita k̄ir menmen im te h̄irak kat̄ip Jisas, “Haiu mau in h̄iram yaaim. Te ti hanhana, hi aime weisaak mei mam̄r̄iri mamwaai in. Ham h̄iram mit, ham me Moses, ham me Ilaija.”

⁵ *H̄irak wen ketpim, nap̄i k̄ire h̄ike kewen kan k̄iwap̄ini. Te m̄it̄ik hak kat̄ip kek̄re nap̄i kewen kan kat̄ip kar ik: “M̄it̄ik ik h̄irak N̄ikan kai yaaik. Hi hanhan heriuwerek. Yi eiȳimtau h̄im m̄irak eiyisesim!”

⁶ Te h̄irak̄it m̄it̄ik̄it disaipel temtau h̄im im keremem, h̄irak̄it tewen nin̄ip tewis ninaan m̄iwaai t̄i, te h̄irak̄it tep̄irp̄ir wisenum. ⁷ Jisas kan menep k̄iret ketenenik̄it ketp̄iwek̄it, “Yi eiȳikrit. Yi ap einapen!” ⁸ Te h̄irak̄it tekrit terenaan ap t̄ir m̄it̄ik keyiak. Au, h̄irak̄it t̄ir Jisas kerekek. ⁹ *H̄ir n̄inaaiw̄ir m̄iniu (o neiȳip) te h̄ir wen nekiuwe nepno, Jisas ketp̄iwek̄it h̄im

* **16:24** Mt 10:38; Lu 14:27 * **16:25** Mt 10:39; Lu 17:33; Jo 12:25 * **16:26** Mt 4:8-9 * **16:27** Sam 62:12; Pro 24:12; Mt 25:31; Ro 2:6; Rev 22:12 * **17:2** 2Pi 1:16-18 * **17:5** Diu 18:15; Sam 2:7; Ais 42:1; Mt 3:17; Mk 1:11; Lu 3:22 * **17:9** Mt 16:20

manp, “Menmen im yi epei yirem ap te yi pike eitip mit han em. Hiram mamikre (o mamrau) han ki ere maain hi Mitik ke wit ke Mitik luwe hi hahi, hi pike ekrit ahu.” ¹⁰ *Hirak ketpivekit epei au, hirakit mitikit disaipel tirak titiwekhi, “Nenmak te mit nertei him me Moses natip Ilaija kakinin kaknen, te maain mitik kerek God keriuwetek kakikaap haiu mit kaktaihis hirak kakesisik?” ¹¹ Jisas ketpivekit, “O, hiram werék. Ilaija hirak kakinin kaknen kakriak menmen yapirwe mamre yaaim. ¹² *Te hi hetpi, Ilaija epei kan, te hir mit ap nerteyek au. Hir nises han kir te hir nerekyiwék enum. Mar im te hir nanrekya hi Mitik ke wit ke Mitik luwe, hir nanrekya menmen enum nanrewaank.” ¹³ *Jisas katip kar ik, te hirakit mitikit disaipel tertei hirak katip ke Jon kerek kikir mit nekre tepar keremem.

Jisas kikaap nikan hak herwe enum mekrerek hirak kire yaaik
(Mk 9:14-29; Lu 9:37-42)

¹⁴ Hir nen ere niun mit miyapir yapirwe en, mitik hak ken kir Jisas kewen ninip kerp hit mirak. ¹⁵ Hirak katip, “Mitik luwe, ti hanhan heriuwe nikan kai. Hirak enuk ketaritari te yink kirak au enuk. Wi yapirwe hirak kaa kenke kekere si, kekere tpar. ¹⁶ Hi epei etiwekhis heiyik han mit disaipel nit, te hir ap niraakek kire yaaik.”

¹⁷ *Jisas katpor, “Yi mit miyapir yau ti in en ap yises him me God werék werék au. Te han ki ap yaaik. Wi marmenum te hi ehuektikewi te yi yises God werék werék? Yi eitiwék his eiyik einen in.” Hir neiyik nan newisik keit Jisas. ¹⁸ Epei au, Jisas kene herwe enum keremem, te hiram mnaaiwir nikan kerekek men, te wasenum hirak kire yaaik.

¹⁹ *Maain mit disaipel narak neit winak hir nitehi Jisas netpivek, “Haiu menmak te haiu ap mamkaap nikan kike kerekek mampir herwe enum mamno?”

²⁰ *Jisas ketpor, “Yi ap yises God werék werék au, te yi ap yepir herwe ik au. Hi hetpi werék, yi yises him me God werék im e mre nu mastet nikim mirak, te yi eitip miniu (o neiyip) ik ek, ‘Ekrit eno pinak ein en,’ te hirak kakikrit kakno. Yi yises God werék te menmen yi yirakem hiram mampar keremem mamnen.” ²¹ [Te ap menmeiyam me yeiyim yayipir herwe im em taau. Yi nini miwei eiyu eiyit me yi eiyitehi God menmen, te yi eiyipir herwe im keremem.”]

Jisas pike katip keteipim me hirak kaki te maain kakikrit
(Mk 9:30-32; Lu 9:43-45)

²² Maain Hir nariyan nitet Galili te Jisas katip mit disaipel narak: “Maain hir mit nanriuweta hi Mitik ke wit ke Mitik luwe hi ano his me mit enun. ²³ *Te hir naniyep hahi. Me wi wikak hirak God pike kakikoya hi pike ahikrit ahu are mitik.” Hir nemtau menmen hirak kepivekitem, te hir han enuk.

Mit nitehi Pita pewek me takis

²⁴ *Jisas ketike mit narak disaipel epei nen niun wit Kapaneam. Mit kerek neit pewek me takis me winak ke God hir nan nitehi Pita, “Mitik luwe kit hirak kewir pewek me takis me winak ke God a?” ²⁵ Pita hirak ketpor, “O hirak Mitik luwe kaiu kepwirem.” Hirak katip epei au, hir nen

* 17:10 Mal 4:5 * 17:12 Mt 11:14, 14:10 * 17:13 Lu 1:17 * 17:17 Diu 32:5, 20; Jo 14:9

* 17:19 Mt 10:1 * 17:20 Mt 21:21; Mk 11:23; Lu 17:6; 1Ko 13:2 * 17:23 Mt 16:21 * 17:24

ninik winak eik ek te Jisas kitehi Pita, “Pita ti han kitet mekam? Mit iuwe naanmpre mit ne ti hir nari pewek me takis me nikerek nir o me mit han? ²⁶ Pita ketpwek, “Mit narak au. Mit han keriyen.” Jisas ketpwek, “Te mit ne mitik iuwe ap nanwir pewek a? Te hi ap te hewir pewek a! Haiu nikerek ne God te haiu ap mamwir pewek naanmampre winak kirak au. ²⁷ Hiram yaaum te hi ap hewir pewek hirak mit han enuk neriuwerem. Te ti eno wan ewir strin huk mewik ere ti eri saauk eknen tenhaan ik. Te saauk hak kerek epei ti heriyaak kinin kan tenhaan ik ek, te ti etenenik ewep him kirak te ti ehir pewek mau mekrerek. Ti eiyim eno ewirem ewet mit pewek me takis mawir.”

18

Mit miyapir kerek God katip hir iuwe ninin ke mit miyapir han kerek hir nisesik

(Mk 9:33-37; Lu 9:46-48)

¹* Me wi im mit disaipel nan nir Jisas netpwek, “Keimin hirak kinin mit han te hirak kire iuwe ke mit miyapir kerek nises him me God?”

² Hir netpwek, te Jisas kenine nikan hak kan te hirak kewisik kerp ninin ke mit yapirwe. ³* Epei au, hirak katip, “Hi hetpi him werek. Yi ap eiweikin sip eiwet menmen yi yisesim yi eiyises God eiyir ke nikerek kike hanhan nises him me miye haai nir, te yi ap eiyu eiyir ke mit ne weiwik me God. Taau! ⁴* Mitik kerek kewenin han kirak ke menmen yapirwe hirak hanhanem, te hirak kises menmen miutip kar nikan ik ek kisesim, hirak kinin mit han ne weiwik miutip me God, hirak kakises God werek werek. ⁵* Te mit kerek naanempre mitik kiutip kire nikan ik nentar hir nises him mai, hiram mar ke hir nekepa.

Menmen enum mit niriakem nari han ke mit neriuwerem

(Mk 9:42-48; Lu 17:1-2)

⁶ “Te mitik hak kiutip kakri han ke mit weinin hir nire nikerek kike in te hir nises menmen enum ap nises him mai au, hiram yaaum te hir mit han enwenkek nan iuwe kiutip eku timir kirak te hir enwerek ekno ekikre wan ninin iuwe ein kaki te maain God ap kakikip kakiwaankek wisenuk ke menmen im. ⁷ Menmen enum mamwiwaanke mit miyapir nau ti nanri han kir te hir nanises menmen enum. Hekrit hekrit menmen enum mari han ke mit miyapir yapirwe, te maain God kakiwaanke mit o miyapir kerek niriakem nari han ke mit miyapir han neriuwerem.

⁸* “Yi yirak menmen enum eiriuwe his o hit mi, yi eirem ir eiwirem emno. Hiram yaaum yi his hit miutip te yi eitike God eiyu werek. Hiram enum te his hit wik mamu te hir nanri yi eino eikre si enum kerek mamu mamit tipmain tipmain enum eik ap te mamu au. ⁹ Nanamir ki kir menmen kakri han ki me menmen enum, te yi eiketik eiwerek ekno. Hiram yaaum yi nanamir kiutip kaku te yi eiyu werek eitike God. Hiram enum yi nanamir wik te hir nanwiri yi eino eikre si enum me hel, wit kerek God kakiwaanke mit keriuwerem.

Him tok piksa me sipsip kirir kisawin keit yaank

(Lu 15:3-7)

¹⁰* “Yi naanempre hiras werek werek te yi ap han ekitet mitik kei weinik kerek kises him mai. Hi hetpi werek. Mit ensel kerek naanmpre mit

* **18:1** Lu 22:24 * **18:3** Mt 19:14; Mk 10:15; Lu 18:17 * **18:4** Mk 10:43-44 * **18:5** Mt 10:40;
Lu 10:16; Jo 13:20 * **18:8** Mt 5:29-30 * **18:10** Hi 1:14

miyapir nisisa hir nanino nanir Haai kai God kakit wit kirak, hir naniswi him me menmen enum yi yirakem. ¹¹ * [Yi ap yerekyor enum yentar hi Mitik ke wit ke Mitik luwe hi han hinhatin akepi ahithis mit miyapir nises menmen enum te hir nanises him mai.]

¹² “Yi han kitet mekam? Mitik hak kewis 100 sipsip te sipsip hak kiutip kirir kisawin keit yaank, te hirak ap te kakinkakintiwewek pike kaknanek o au? Hirak kakwis 99 sipsip mamirp miniu eik hirak kakno kakinkaktin hak kiutip epei keit nein eik. ¹³ Hi hetpi werék. Maain hirak kinapinek epei au, hirak han yaaik wisenuk kenterik, te hirak han yaaik kike keriuwe 99 sipsip ap meit nein ek kentar hiram mepu werék. ¹⁴ Mar im Haai ki God kau wit kirak Heven kinapen mitik keiyak kiutip ke yi nikerek kike narak kakweikin sip kakwetiwewek kakuwaank hirekes.

Yi mit eikaap mitik hak kerek keweikin sip kewet him yaaim kises menmen enum.

¹⁵ * “Te mitik kit hirekes kerekyut menmen enum ti eno ehirek te ti eteikniwewek menmen enum hirak kirakem. Hirak kemtau him mit kisesim keweikin sip kewetiwewem, te ti epei hetiwewek his kinaaipis menmen enum.

¹⁶ * Te hirak ap kemtau him mit, ti ehit his mitik keiyak kiutip o wiketeret, te yi eiriyakit eino. Mar im te yi wikak eiwepyapir menmen hirak kirakem kesiuwewek him. ¹⁷ * Te hirak ap kemtau him mi, te yi eitip mit han ne weiwik me God. Te hirak ap kemtau him mir te yi einerek mitik enuk hanhan kises menmen enum. Yi eiypirek ap eitikerek yirak menmen ham au.”

¹⁸ * Jisas katip, “Hi hetpi werék menmen yapirwe enum yi ap yesakem meit ti ik ek, keremem te God ap kakisakem kakit wit kirak. Menmen yi yesakem yayit ti ik ek, te God kakisakem kakit wit kirak.

¹⁹ * “Te hi hetpi werék. Mitikit wiketeret te ti ik yi han kipirakit me menmen miutip te yi yitehi God em, Haai kai God kau wit kirak kakrekuyiem. ²⁰ * Hirak kakrekuyiem yi eitwem eiypitar yi mitikit wik o wikak yi yererik yentar yi yisisa yi eiypirtei God te hi ahu atikewi ekre nimin hi akepi.”

Him tok piksa me mitik hirak ap hanhan keriuwe mitik hak nipaa kari menmen mirak

²¹ Jisas katip epei au, Pita kan kir Jisas ketpiwewek, “Mitik luwe, kai yinak hirak kakrekuyiem menmen enum te hi akepi anke menmen enum mirak emno emkeipniwewek mamirmenum? Ti arekyewem mar ke hispinak wik (7) hiram werék?” ²² * Jisas ketpiwewek, “Hi ap hetput are mamir hispinak wik (7) au. Hi hatip ti ekepi anke menmen enum kerek hirak kirakemem ere yapirwe mar ke 490. ²³ Menmen haiu mit kerek mises God haiu mirakem hiram mire menmen mitik iuwe ke gavman hirak kirakem. Hirak katip hirak kakit pewek yapirwe nipaa mit kerek narak menmen mirak hir netiwewek weinim te hir ap pike newetiwewek mererim wen au. ²⁴ Hirak kirak menmen me mit netiwewek weinim ap epei newetiwewek pewek mererim wen au, hir neithis mitik hak neiyik nan. Nipaa hirak ketenen pewek me mitik ik mar 10 million kina te hirak ap kewetiwewek mererim wen au. ²⁵ Te hirak ap ketenen pewek iuwe mar im te kakwetiwewek mererim au. Te mitik iuwe katip hir anithis mitik ketike mit nikerek netike menmen mir ham yapirwe hir nesiuwerem nanit nan

* 18:11 Lu 19:10 * 18:15 Lev 19:17; Lu 17:3; Ga 6:1 * 18:16 Diu 19:15; Jo 8:17 * 18:17 1Ko

5:13 * 18:18 Mt 16:19; Jo 20:23 * 18:19 Mk 11:24; Jo 15:7; Je 1:5 * 18:20 Mt 28:20; Jo 14:23

* 18:22 Lu 17:4

mamrerim me menmen nĭpaa hĭrak ketĭwem weinĭm me mĭtĭk iuwe ik. ²⁶ Hĭrak katĭp epei au, te mĭtĭk kerek kĭrĭak menmen me mĭtĭk iuwe kewen ninĭp kitehi katĭp mĭtĭk iuwe kar ik: “Ti hanhan heriuwa, wen ewisa pewek hi hewetut menmen yapĭrwe mit nĭpaa hi heriyaam.” ²⁷ Te mĭtĭk iuwe hanhan keriuwerek kerek nĭpaa hĭrak ketĭwem weinĭm em meit, hĭrak ketĭpwek hĭram menmen weinĭm te hĭrak kĭnawiĭrek ken.

²⁸ “Maain mĭtĭk kerek kĭrĭak menmen me mĭtĭk iuwe ketpaan ken wit eik, te hĭrak kĭr mĭtĭk wariyakĭt kĭrak kerek nĭpaa hĭrak kewetĭwek pewek mar 100 kina, te hĭrak kewetĭwekem mererim au. Te hĭrak ketenenik kĭr enum kau teruk kĭrak ketĭpwek, ‘Ti eweto pewek emrer mai kerek nĭpaa ti hetĭwem.’ ²⁹ Hĭrak ketpim nepei au, te wariyakĭt kĭrak kewen ninĭp kau kitĭwekhi ketĭpwek hĭm iuwe kar ik: ‘Ti hanhan heriuwa te ti hewisa ere maain te hi pĭke ewetitem.’ ³⁰ Te hĭrak kĭnapen. Hĭrak ken kewĭrek kekere wĭnak enuk kaku kakĭt ere maain hĭrak kakrer pewek nĭpaa hĭrak ketĭwem.

³¹ “Te hĭr mĭt wariyan nĭrak nĭr menmen hĭrak kerekĭwekem hĭr han enuk neriuwerek. Te hĭr nen newepyapĭr menmen enum hĭrak kĭrĭakem natĭp mĭtĭk iuwe kĭr em. ³² Hĭr netpĭwek epei au, te mĭtĭk iuwe kenĭne mĭtĭk kerek nĭpaa kĭrĭak menmen en ketĭpwek kar ik: ‘Ti mĭtĭk hĭrĭak menmen mai, ti enuk! Nĭpaa ti hĭkĭt hetpo te hi han tewenĭnit me menmen nĭpaa ti hetĭwem em. ³³ Hi nĭpaa han tewenĭnit. Henmak te ti ap han tewenĭn wariyakĭt kit a?’ ³⁴ *Te mĭtĭk iuwe kĭrak han enuk keriuwerek te hĭrak kesiuwerek ken mĭt kerek nĭrĭakek menmen enum nanĭwaankek te hĭrak kaku kakĭt ere mamrer menmen kerek nĭpaa hĭrak ketĭwem. ³⁵ *Te han ki, yi eikaap ni yinan me menmen enum hĭr nepei nĭrĭakem. Te Haai kai kau wit kĭrak Heven kakĭrakem mampar keremem me yi. Haai kai kau wit kĭrak Heven kakrekyi menmen mamĭr im. Te yi eikaap ni yinan me menmen enum hĭr nerekyiyem yi eiĭtpor hĭram menmen weinĭm. Yi han kitet menmen werek werek!”

19

Jisas katĭp hĭm me mĭtĭk mĭte epei neitan hĭr nĭnaaiwĭran
(Mk 10:1-12; Lu 16:18)

¹ Jisas katĭp hĭm me menmen epei au, hĭrak kĭnaaiwĭr Galili ken tĭ ke provins Judia keit pĭnak ke mani Jodan ein. ² Hĭrak ken en, mĭt miyapĭr yapĭrwe nisesik. Te hĭrak kĭkaap mĭt miyapĭr kerek nĭnap hĭr nĭre yaain.

³ *Hĭrak keit ein, hĭr mĭt ne Farisi nan nanmitĭwekpĭn nanri han kĭrak natĭp, “Hĭm me Moses haiu misesim matĭp hĭram yaaim te mĭtĭk akĭpĭr mĭte pĭrak hĭre wauno waunaiwĭrek me menmen miutĭp o yapĭrwe hĭre wĭrĭakem hĭrak kĭneinĭm o au?”

⁴ *Te hĭrak kewenhi ketpor, “Yi yenmak te nĭpaa yi ap yertei werek hĭm im em mau tĭwei yi yĭrem a? Hĭram matĭp God nĭpaa kĭrĭak menmen yapĭrwe, nĭpaa enum eik hĭrak kime mĭtĭk ketike mĭte. ⁵ *God kĭrĭak mĭte keriuwe hĭrepit ke mĭtĭk te hĭrak katĭp, ‘Mĭtĭk kaknaaiwĭr miye hai nĭrak hĭrak kaku kaktike mĭte pĭrak, te hĭr wik nankinyan nanu nanĭt.’ ⁶ Te hĭr ap pĭke nĭre hĭre o hĭrak wik wik au. Hĭr nĭre yĭnk kiutĭp kerek. Menmen kerek God epei kehimĭtanem miutĭp, yi mĭt ap te yayĭkerem.”

* 18:34 Mt 5:25-26 * 18:35 Mt 6:15; Mk 11:25; Ef 4:32; Kl 3:13 * 19:3 Mt 16:1 * 19:4 Jen 1:27, 5:2 * 19:5 Jen 2:24; Ef 5:31

7 *Te h̄r m̄t ne Farisi netp̄wek, “Te kenmak Moses kewis h̄m h̄ram mat̄p, “M̄t̄k kakwis t̄wei kakt̄p kak̄n̄mak te h̄rak kak̄n̄ke m̄te h̄rak kakwet̄werek te kak̄nkerep wauno?”

8 Jisas ketpor, “Moses kewisi yi yaȳp̄r miyap̄r ni kentar yi han ki enuk ap yises h̄m me God werek werek au. N̄paa enum eik God ap hanhan keriuwe m̄t h̄r nises miyap̄r n̄r n̄naaiw̄ri nan̄no au. 9 *Hi hetpi h̄m mar im em. M̄te pe m̄t̄k hak ap n̄paa w̄r̄ak menmen enum w̄waai wetike m̄t han, te h̄rak kak̄p̄rep wauno kak̄t̄ m̄te hap, m̄t̄k kar ik h̄rak kewaank h̄rekes k̄re m̄t̄k enuk kari miyap̄r his kewenem.”

10 *Te h̄r m̄t disaipel n̄rak h̄r netp̄wek, “Menmen n̄m̄n ke m̄t̄k ketike m̄te p̄rak h̄ram mar im, te m̄t̄k kak̄t̄ m̄te au em̄t. H̄rak eku wein̄k kerekek.”

11 Te Jisas ketpor kar ik: “Ap te m̄t miyap̄r yap̄rwe nantenen h̄m im em taau. H̄r keriyen kerek God kak̄kepi h̄r nantenenim hanhan nanisesim. 12 M̄t han ap te nan̄t miyap̄r nentar miyerer n̄r n̄paa ninen te h̄r ap yaain te h̄r nanwaai nant̄ke miyap̄r. Nep̄r kerekek m̄t han n̄paa nekin menmen me m̄t han te h̄r ap te nan̄t miyap̄r nanwaai nantikeri au. Te han en han kitet nanises menmen me h̄m me God nanr̄ak menmen m̄rak keremem te h̄r n̄napen nan̄t miyap̄r. M̄t kerek h̄r han kitet h̄m im h̄ram yaaim h̄r nanisesim.”

Jisas han yaaik kewis his mentar n̄kerek kike

(Mk 10:13-16; Lu 18:15-17)

13 H̄rak kat̄p̄ epei au, h̄r m̄t han neit his n̄kerek han kike neri nan, h̄r hanhan nat̄p̄ Jisas te h̄rak ekwis his em̄nteri te ekitehi God kakrekyor menmen yaaim. Te h̄r m̄t disaipel neneri. 14 *H̄r neneri, Jisas kat̄p̄, “Yi eiwis n̄kerek kike en h̄r nan̄nan in. Yi ap eiweni au em̄t! M̄t miyap̄r kerek nises God h̄r han yaaik nanu nan̄r n̄kerek in e.” 15 H̄rak kewis his menter̄i. H̄rak k̄r̄ak menmen im epei au, h̄rak k̄naaiw̄r wit ik ken wit hak.

H̄m me m̄t̄k pip̄ak ketenen menmen yap̄rwe

(Mk 10:17-31; Lu 18:18-30)

16 W̄i ham m̄t̄k hak yaaik kan k̄r Jisas ketp̄wek kar ik: “M̄t̄k Iuwe Yaaik hi ar̄ak mekam yaaim eiysesim te hi hah̄t h̄m̄n yaaik te hi hahu hah̄t tipmain tipmain enum eik?”

17 *Jisas ketp̄wek, “Kenmak te ti hitauhi me menmen mekam yaaim? God kiut̄p̄ kerekek h̄rak Yaaik. Te ti hanhan hah̄t h̄m̄n yaaik ehu etike God, te ti eh̄ses h̄m kerek God kewet Moses em m̄t enisesim.”

18 *Te m̄t̄k kit̄wexhi, “Hi eh̄ses h̄m lo me Moses mekam?”

Jisas ketp̄wek, “Ti eh̄ses h̄m mar im: ‘Ti ap enep m̄t h̄r nani. Ti ap hetike m̄te pe m̄t̄k hak yi eir̄ran au em̄t! Ti ap ekint̄p̄ menmen me m̄t han. Ti ap ewen h̄m et̄p̄ m̄t han. 19 Ti emtau h̄m me miye haai nit eisesim naanmamror me menmen, ti hanhan eriuwe m̄t miyap̄r han eh̄r ke ti hanhan h̄rekes.’”

20 Te m̄t̄k pip̄ak ketp̄wek, “H̄m im em hi epei hisesim. Te hi eh̄ses mekam ham?”

21 *Jisas ketp̄wek, “Ti hanhan are yaaik te ti eno esiuwe menmen mit yap̄rwe eh̄t pewek emrerim te ti ewet m̄t enun ap netenen menmen mei

* 19:7 Diu 24:1-4; Mt 5:31 * 19:9 Mt 5:32; 1Ko 7:10-11 * 19:10 1Ko 7:1-2, 7-9 * 19:14

Mt 18:2-3 * 19:17 Lev 18:5; Lu 10:28 * 19:18 Eks 20:12-16; Lev 19:18; Diu 5:16-20; Ro 13:9

* 19:21 Mt 6:20; Lu 12:33; Ap 2:45, 4:34-37

em. Ti eriak menmen im, ti hetenen menmen yapirwe hahu wit ke God. Ti hirak menmen im epei au, ti enen ehisa.”

²² Mitik pipiak kemtau him im, hirak kinaaiwir Jisas han enuk ken kentar Jisas ketpiwek hirak kesiuwe menmen mirak mamno. Hirak ketenen menmen yapirwe.

²³ Hirak epei ken, Jisas katip mit disaipel narak, “Hi hetpi werék. Menmen yapirwe mit netenenim hiram mewen (o mesenkek) han kir te hir ap nises him me God waswas au. ²⁴ Hi pike hetpi heteipim. Kamel hiram ap te mamnik hei ke nil ke nekerwo laplap neriuwerek ek taau. Hiram hei kike. Mitik ketenen pewek yapirwe hirak ap te kakises God taau kire kamel ap te kakises hei. Hirak kirak menmen au kentar pewek hirak ketenenim hirak han kirak kenke kenterim te kakisesik werék werék taau.”

²⁵ Mit disaipel narak nemtau him im em hir nehinhin te hir han kekrit nitiwekhi, “God ap kakithis mitik kar ik au, te neimin ne haiu mit mamu mantikerek? Taauye!”

²⁶ *Hir natip epei au, Jisas kirapror ketpor, “Mit ap nankaap hiras nanu nantike God au. Menmen mit netenenim mamkepi au. God kerekek kakikepi.”

²⁷ Hirak katip epei au, Pita ketpiwek, “Haiu epei minaaaiwir menmen mai yapirwe te haiu misesit. Maain haiu mamit mekam?”

²⁸ *Jisas kewenhi ketpor, “Hi hetpi menmen im! Hi Mitik ke wit ke Mitik iuwe maain hi hahu yeno mai iuwe naanmampre mit me wi yaaim maain mamnen, te yi mit kerek yisasa yi yayu yeno yaipar ke hi ik ek. Yi skelim mit ne weiwik yapirwe me Isrel. ²⁹ *Hir mit miyapir niutip niutip kerek minaaaiwir winak o menmen mir, kikrek nir, yenterer, miye haai o nikerek nir o ti kir, hir minaaaiwrem nentar hir nises menmen nipaa hir netenenim, maain hir nanit yapirwe mamir ke 100. Te hir nantike God nanu nanit tipmain tipmain enum eik. ³⁰ *Mit miyapir kerek in ek hir niuk mir iuwe, hir maain nanire mit weinin. Mit miyapir yapirwe in ek hir nire mit weinin, maain hir nanire mit iuwe.

20

Him me mit nriak menmen naanmpre ni me tipar wain.

¹ * “Menmen God kirakem me haiu mit hiram mar ke mitik ketenen ti iuwe. Hekrit enum eik hirak ken kakithis mit nanriak menmen naanmpre ni me waai wain mirak. ² Hirak katip ketike mit han nanriak menmen naanmpre ni me tipar wain mirak. Te hirak han yaaik keriuweti te hir nanit pewek iuwe miutip me wi im em. Epei au, hirak keriuweti nen ni me waai wain mirak eim. ³ Maain wepni epei keh in kiniu kan, hirak ken kir mit han nerp weinin neit wit maket. ⁴ Hirak katip mit han in en, ‘Yi eino eirak menmen eipeit ni wain eim, te hi eweti pewek iuwe miutip mampireri keriyen.’ ⁵ Te hir nen. Wepni kau nimin iuwe kewen ken, hirak ken kari mit han keprer kerekek nipaa hirak kirakem.

⁶ “Hinkewi hirak ken kir mit han au nerp neit ap nriak menmen. Te hirak ketpor, ‘Yenmak te yi yerp weinin petepin in ere hinkewi ik ek?’

⁷ Hir netpiwek, ‘Ap mitik kei kewetei menmen haiu mamrakem.’ Hirak ketpor, ‘Yi eino ni me tipar wain mai em eirak menmen.’

* 19:26 Jen 18:14; Jop 42:2 * 19:28 Dan 7:9-10; Mt 25:31; Lu 22:30; Rev 3:21 * 19:29 Hi 10:34

* 19:30 Mt 20:16; Lu 13:30 * 20:1 Mt 21:33

8 *[“]Epei h̄nkewi, te haai ke ni wain katip m̄tik iuwe naanm̄rpe m̄t n̄riak menmen h̄rak ketp̄wek, “Ti en̄ne m̄t n̄riak menmen nan̄nen te ti ewetir pewek. Ti ewet m̄t kerek nan ne h̄nkewi pewek enin̄n. Maain ti ewet m̄t kerek nepei nin̄n nekriteik nan ek n̄karu. Te ti ewetir pewek m̄piram.”

9 “H̄r m̄t kerek nan n̄riak menmen neit ni wain em ne h̄nkewi h̄r neit pewek kiutip. 10 Epei au, m̄t kerek nin̄n n̄riak menmen meit ni wain em, h̄r nan te h̄r han kitet h̄r nan̄t pewek yap̄rwe mamin̄ni, te au, h̄r netiwem m̄piram keremem. Pewek kiutip. 11 H̄r netiwem, te h̄r nene m̄tik kerek ke ni keremem. 12 H̄r natip nar ik: ‘M̄t in en h̄r nan n̄karu. H̄r n̄riak menmen kike keremem, te ti ewetir pewek m̄piram mep̄r ke haiu metiwem. Haiu epei m̄riak menmen iuwe me hekrit eik ere wepni k̄man si kewai meriuwerem.’

13 “H̄r natip nar ik te h̄rak katip m̄tik hak kiutip ke h̄r m̄t en. H̄rak katip, ‘Kai yinak hi ap herekyut enum. N̄paa ti ewenhi h̄ram werek te ti h̄riak menmen eh̄t pewek kiutip a?’ 14 Ti eh̄t pewek kit kiutip te ti eno. Pewek kiutip hi epei ewetitem, m̄r keremem te hi hanhan ewet m̄t pewek kerek n̄karu en em. 15 Mekam! Yi han kitet hi h̄riak menmen hises han kai mamriuwe pewek mai im em o au a? Hi ehisesim ye! Hi h̄riak menmen yaaim me menmen im em yi au han enuk yeriuwa a?’ Haai ke ni ik h̄rak katip kar ik. 16 *[“]Te hi Jisas hetpi. H̄r m̄t kerek in ek h̄r m̄t wein̄n, maain h̄r iuwe. M̄t kerek in ek h̄r iuwe, maain h̄r nan̄re m̄t wein̄n.”

*Jisas katip keteipim ere wikak me h̄rak kaki te p̄ike kakikrit
(Mk 10:32-34; Lu 18:31-33)*

17 Jisas kakniu kakno Jerusalem, te h̄rak keit his m̄t disaipel nar hiswiyen wik (12) h̄r netikerek nen. H̄r nitet yayiwe nen, te Jisas ketpor kar ik: 18 *[“]Eiȳmtau. In ek haiu mamno Jerusalem. Te h̄rak m̄tik kerek kakriuweta hi M̄tik ke wit ke M̄tik luwe hi eno his me m̄t iuwe pris netike m̄t nin̄n nertei h̄m me Moses. Te h̄r nanmitetp̄n nantip hi enuk te hi ahi. 19 *[“]Te h̄r nansiuwa hi ano his me m̄t ap ne weiw̄k me Isrel, h̄r nan̄t̄po enum me nanrekyau ȳnk enuk, h̄r nanwaai n̄p̄in menmen naniyep te nanwenkeka ehu nu tentarakit. Me w̄ wikak, hi p̄ike ekrit hahu.”

*Jems ketike Jon miye p̄irak̄it witehi Jisas te h̄rak̄it tatre iuwe
(Mk 10:35-45)*

20 Me w̄ im Sebedi m̄te p̄irak̄ weithis n̄kerek t̄re Jems ketike Jon h̄re weri wan Jisas. H̄re wewen nin̄p̄ witiw̄ekhi h̄rak kakrek̄iwe menmen yaaim. 21 *[“]Jisas ketp̄we, “Ti hanhan mekam?” H̄re watip, “Maain ti are M̄tik Iuwe King naanmamprai haiu m̄t. Me w̄ im hi hanhan ti atip n̄kerek taw̄r wiketeret it tatu menep tat̄tikewit naanmampre m̄t tatkitewit. Hak kakno his henkik, hak kakno his yaaim tat̄t̄ wit kerek m̄t iuwe newi. H̄ram werek o au?” 22 *[“]H̄re watip warik, te Jisas ketp̄we, “Auye! Yi ap yertei menmen werek werek yi yitauhiyem. H̄ram werek te yi yayises menmen enum yaȳr ke hi ehisesim eiwis menmen enum mamnen mamiwep a?” H̄rak̄it tatip, “Haw̄r te wawisesim.”

23 Te Jisas ketp̄wekit, “H̄ram werek te yi wiketeret yayises menmen hi ehisesim te mamrewaank. Te keim̄n h̄rak kaku kak̄inke kakno his henkik mai, keim̄n kakno his yaaim mai, h̄m im em h̄rak ap h̄m mai te hi

* 20:8 Lev 19:13; Diu 24:15 * 20:16 Mt 19:30; Mk 10:31; Lu 13:30 * 20:18 Mt 16:21, 17:22-23

* 20:19 1Ko 15:4 * 20:21 Mt 19:28; Lu 22:30 * 20:22 Mt 26:39; Jo 18:11

etpiyem au. Yeno keremem hiram me mit han kerek Haai kai God kiriakem te mit han nanwim.”

²⁴ Hir mit disaipel han nar hiswiyen (10) nemtau menmen hirakit titehi Jisas em keremem, hir han enuk neneret. ²⁵ *Te Jisas keninor hir nan nanirek, te hirak katip, “Yi yertei hir mit iuwe ne weiwik ham hir natip mit hir weinin te hir iuwe ninini. Te hir mit iuwe keriyen hir hım manp enuk te hir mit miyapir nises him kir me menmen hir netpim. ²⁶ *Te menmen enum mar im ap emirp ninin me yi mit au. Mitik keimin kakre iuwe ninin ke yi mit, te hirak ekpar mitik kiriak menmen yaaim me kakikepi. ²⁷ Mitik kerek hanhan kakre iuwe ke yi mit, te hirak ekpar mitik weinik kiriak menmen mi. ²⁸ *Hirak kiriak menmen ekpar hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe kerekek hi ariakem. Hi ap han te mit nanrekyo menmen mai nankepa au. Hi han ariak menmen me mamkaap mit, te hi enaaiwir yink kai hahi akaap mit miyapir yapirwe ahisak menmen enum hir nriakem.”

Jisas kikaap mitikit wiketeret kerek nanamir toto
(Mk 10:46-52; Lu 18:35-43)

²⁹ Hir natip epei au, hir ninaaiwir wit Jeriko nen, te mit miyapir yapirwe nises Jisas. ³⁰ *Hir nepno te mitikit wiketeret kerek nanamir toto tau yayiwe. Hirakit temtau him mit natip me Jisas kitet yayiwe kakno, te hirakit tinap tatip tenine him iuwe, “Mitik Iuwe ti Nepenyek ke Devit kerek God kewetit menmen mirak iuwe. Ti han etweninawir.” ³¹ Mit miyapir hir natip him iuwe te hirakit tekintip wire wire. Au, hirakit tinap tatip iuwe tar ik: “Mitik Iuwe ti Nepenyek ke Devit, ti han etweninawir.”

³² Jisas kerp keninewekit katip, “Yi wiketeret yi hanhan hi arekyi mekam?”

³³ Te hirakit tatip Jisas, “Mitik kai Iuwe hawir hanhan ti erekyawir nanamir mawir mamre yaaim te hawir wawir ein ein.”

³⁴ Te Jisas han teweninet kewis his mau nanamir mirakit, te wasenum hirakit tir ein ein werek werek. Te hirakit tisesik ten.

21

Jisas ken Jerusalem kire mitik iuwe king kinin naanmipre mit
(Mk 11:1-11; Lu 19:28-40; Jo 12:12-19)

¹ Hir epei nen menep wit Jerusalem, hir niun wit Betfasi kerek menep miniu (o neiyip) niuk mirak wit Oliv. Hir neit ein te Jisas kakriuwet mitikit disaipel wiketeret. ² Te hirak ketpwekit kinin: “Yi einu wit kike eik eik te yi yayir menep in en. Te wasenum yi yayir donki (hire wire hos) hir mit nesenkekiye weriue waaal werp nu, nikan kire ketikerp. Yi eisiupani eiyiriyei eiyin einen eiwetori. ³ *Te mitik hak kakitpi menmen me yi wiketeret, te yi eitip eiyir ik: ‘Mitik kawir iuwe kakriak menmen ham kakriuwere.’ Maain hirak kakriak menmen kakriuwere epei au, hirak kaksuwere pike mamnen.”

⁴ Menmen im man te hiram mises menmen kerek nipa profet netpim em. Hiram matip mar im:

⁵ * “Yi eitip mit miyapir nau wit Saion emir ik:

‘Eiyir mitik Iuwe ki kaknen kakri. Hirak ap mitik katip him tokim au.

* **20:25** Lu 22:25-26 * **20:26** Mt 23:11; Mk 9:35; Lu 9:48 * **20:28** Lu 22:27; Fl 2:7; 1Ti 2:6

* **20:30** Mt 9:27, 15:22 * **21:3** Mt 26:18 * **21:5** Ais 62:11; Sek 9:9

Hirak kau donki keteikin mit hirak naanmpri werek werek. Hirak keiyik kan.

Hirak kau donki kike, nikan kerek miye pirak hire winaak.’ ”

⁶ Te mitikit disaipel wiketeret ten tises menmen kerek Jisas epei ketp>wekit em. ⁷ Hirakit teithis donki miye wetike nikan kire, te hirakit tewis laplap saket mirakit menterik, te Jisas kau sip kirak. ⁸ *Te hir mit miyapir yapirwe newis laplap saket menmen mawaai yayiwe. Mit han neremir nu heneik newisim mawaai yayiwe nesis>wek neriuwerem. ⁹ *Te hir mit miyapir nin+nek, hirak ketike han nisesik hir nikaru nan n+nap nen+ne,

“Kai yaaik ik hirak Nepenyek ke Devit. Haiu hanhan God kakriak menmen yaaim ke mitik ik kan kakikrehir kirak. Hirak yaaik te haiu emwenipi niuk me God.”

¹⁰ Jisas ken Jerusalem, te mit miyapir neit wit iuwe eik, hir neh+nh+n neriuwerek te hir natip, “Mitik ik ek hirak keim+n?”

¹¹ *Te mit miyapir kerek nen ek natip, “Hirak profet Jisas, mitik ke Nasaret keit provins Galili.”

Jisas kepir mit kerek nesiuwe menmen neiyim nanit pewek neit winak iuwe ke God natip him mirak newiyen

(Mk 11:15-19; Lu 19:45-48; Jo 2:13-22)

¹² Te Jisas kinik ken winak iuwe ke God tempel kerek mit natip mit han him me God nekrerek ek. Te hirak kepir mit kerek nesiuwe menmen nanit pewek mamriuwerem em. Hirak kewir yeno mir kerek hir newis pewek menterim metike yeno me mit kerek hir nesiuwe hore newet mit em hir newi. ¹³ *Hirak kiriakem epei au, hirak katip, “Tiwei me God katip mar ik: ‘Mit nanrer wit wit nankine winak kai nenewek winak kerek mit nanitehi God menmen nanikrerek.’ Te yi yir+akek kire winak ke mit enun nekintip menmen newik.”

¹⁴ Jisas kepeit winak tempel kerek mit natip mit han him me God nekrerek, te mit han nanamir toto netike mit n+nap enum nan n+rek, te hirak kerekyi yire yaa+n. ¹⁵ Te hir mit iuwe ne pris netike mit iuwe nertei him me Moses natip mit em, hir nir menmen yaaim Jisas kiriakem kikaap mit, te hir nemtau nikerek nen+ne neit ein natip nar ik: “Haiu emwenipi niuk me nepenyek ke Devit,” te hir han enuk. ¹⁶ *Hir han enuknetp>wek, “Ti hemtau him kerek hir netpim em a?”

Te Jisas ketpor, “O, hi hemtewem. Yenmak te yi ap han kitet menmen yi epei yekinaam me menmen im a? Hirak katip, ‘Ti God hewep han ke nikerek kike netike han kerek nau sinipau naam nim te hir natip nenenipi niuk mit hiram iuwe.’ ” ¹⁷ Hirak katip nepei au, hirak kinaiwiri keit wit iuwe ik, hirak ken kau Betani me w+taan ik ek.

Jisas katip nu fik keweawei kaki

(Mk 11:12-14, 20-24)

¹⁸ Hekrit enum eik, Jisas pike ken wit iuwe eik te hirak n+npi maak. ¹⁹ *Te hirak kir nu fik hak kiutip keit yayiwe, te hirak ken kirek. Te hirak ap kir nikim mei mewik au. Hirak keperp weinim. Te hirak katip nu fik, “Ti ap hari eine nikim meiyam au.” Te wasenum nu fik keweawei kaa.

* 21:8 2Kin 9:13 * 21:9 Sam 118:25-26 * 21:11 Mt 21:46 * 21:13 Ais 56:7; Jer 7:11 * 21:16 Sam 8:2 * 21:19 Lu 13:6

²⁰ H̄r disaipel n̄rek te h̄r neh̄nh̄n. H̄r nat̄p, “Kenmak te nu fik kewēiwei kaa waswas?”

²¹ *Jisas ketpor, “Hi hetpi werek. Yi yises h̄m me God werek werek, yi ap han kitet God kak̄kepi o au, te maain yi yair̄ak menmen mam̄r ke epei yi yira hi h̄r̄akem me nu fik ik ek. Te menmen im keremem au. Yi yait̄p m̄niu (o neiȳp) ik, “Ti eket eno ekre wan’, te h̄rak kakises h̄m kerek yi epei yetp̄wek ek h̄rak kakno kak̄kre wan. ²² *Yi yises God werek werek yi eyit̄wekhi me menmen, maain h̄rak kakrek̄yiyem.”

M̄t iuwe nitehi Jisas keim̄n ketp̄wek h̄rak kat̄p m̄t h̄m me God (Mk 11:27-33; Lu 20:1-8)

²³ *Jisas p̄ke kan winak iuwe ke God kat̄p m̄t h̄m m̄rak. H̄rak wen ketp̄m, m̄t iuwe pris netike m̄t iuwe kerek nin̄n naanm̄pre m̄t ne Isrel nan nit̄wekhi narik: “Keim̄n kehimit̄anut te ti hat̄p m̄t h̄m im?”

²⁴ Jisas ketpor, “Hi hitihi menmen miut̄p. Yi eyit̄pewem werek, te hi hetpi keim̄n kehimit̄ena hi hat̄p m̄t h̄m im. ²⁵ Keim̄n kehimit̄an Jon h̄rak k̄k̄r m̄t neriuwe t̄par? God kehimit̄anek o h̄rak kises han k̄rak?”

H̄r h̄ras nat̄pan nar ik: “Haiu em̄tp̄wek mekam werek? Haiu mam̄tp̄wek God kehimit̄anek h̄rak k̄riakem, te h̄rak kak̄t̄pei, ‘Yenmak te yi ap yises h̄m me Jon a?’ ²⁶ *Haiu mat̄p Jon kises han k̄rak k̄riakem, haiu m̄napen m̄t nanrek̄yei enum nan̄ntar h̄r han kitet John h̄rak m̄tik iuwe profet. ²⁷ H̄r n̄naain m̄t te h̄r ap nat̄p Jon h̄rak m̄tik wein̄k. Te h̄r nat̄p Jisas, “Haiu au mep̄tari keim̄n kehimit̄anek k̄riakem.”

H̄r nat̄p epei au, Jisas ketpor, “Yi ap yetpo werek menmen me Jon, te hi ap etpi keim̄n kehimit̄ena hi h̄r̄ak menmen im.”

H̄m tok piksa me n̄kerek wiketeret te m̄tik hak

²⁸ *Jisas kat̄p, “Yi han kitet mekam? N̄paa m̄tik hak kine n̄kerek h̄rak̄t wik. H̄rak̄t epei t̄re iuwe, w̄ ham haai ken n̄kan iuwe m̄tik ketp̄wek kar ik, ‘Petepin hi hanhan ti eno er̄ak menmen naanm̄pre ni me waai wain mai.’ ²⁹ H̄rak kat̄p haai k̄rak kar ik: ‘Hi au h̄napen.’ Maain h̄rak keweik̄n han k̄rak ken ni me haai k̄rak k̄riak menmen. ³⁰ Haai ken k̄tehi n̄kan k̄ke ek, “Ti tewen eno ni mai er̄ak menmen naanemp̄wem.’ N̄kan n̄k̄ik ek kewenhi kat̄p, ‘Hi eno’, te h̄rak ap ken ni eim au. ³¹ Yi han kitet keim̄n ke n̄kerek wiketeret kises h̄m me haai?”

H̄r netp̄wek, “N̄kan iuwe m̄tik kerekek.”

Jisas ketpor, “Hi hetpi werek. M̄t enun newen̄n his m̄t h̄r nin̄n neweik̄n sip newet menmen enum nises h̄m me God. Te yi m̄t iuwe au! ³² *H̄r nenmak? Yi yises h̄m me God werek werek au yentar Jon kan keteikni menmen yi yayisesim te yi ap yises h̄m m̄rak au. Te m̄t enun neit̄t pewek me takis netike miyap̄r kewenek nari m̄t his newenem, h̄r keriyen nises h̄m m̄rak. Yi epei ȳri h̄r nises h̄m m̄rak te yi ap yeweik̄n han yisesik. Au, yi yeweik̄n sip yewet̄wek yau wein̄n.”

H̄m tok piksa me m̄t kerek naanm̄re ni me waai wain me m̄tik hak (Mk 12:1-12; Lu 20:9-19)

³³ *Jisas wen ketpor kar ik: “Yi eyim̄tau h̄m tok piksa ham im. M̄tik iuwe ketenen t̄ mei kam̄r waai wain n̄kim m̄rak epei au. H̄rak kime

* **21:21** Mt 17:20; Lu 17:6; 1Ko 13:2; Jo 14:12 * **21:22** Mt 7:7-11; 18:19; Jo 14:13-14 * **21:23** Jo 2:18 * **21:26** Mt 14:5, 21:46 * **21:28** Lu 15:11 * **21:32** Lu 3:12, 7:29-30 * **21:33** Ais 5:1-2; Mt 25:14

nɪwə keweiknɪwem kekin hei kewis yemtɪ wɪsenuk kekrerem te ketepen waai wain nɪkim tɪpar mɪram mekrerek. Epei au, hɪrak kime kɪnaan kau niu naanmɪpre ni mɪrak. Epei au, hɪrak kehimitan mɪt hɪr naanmɪrewem. Te hɪrak kɪnaaiwɪr wit ik ken wit hak keit yanɪmɪn. ³⁴ Maain waai wain nɪkim epei maa, hɪrak keriuwet mɪt nɪrak kerek nɪɪak menmen mɪrak em hɪr nen neit nɪkim pɪnam mɪrak neiyɪm nanɪnen. ³⁵ *Mɪt naanmɪpre ni em nerekyor enum. Hak ek hɪr nakɪp, hak ek hɪr nakɪp kaa, hak ek hɪr newɪr nan nakɪp hemkre maain mekiuwe yɪnk kɪrak. ³⁶ Maain kike, mɪtik iuwe kesiuwe mɪt han nɪrak yapɪrwe nan ninɪn kerek nɪpaa hɪrak keriuweti nan. Hɪrak keriuweti nan te mɪt kerek naanmɪpre ni nerekyor enum mar ke nɪpaa hɪr nɪɪak mɪt han em. ³⁷ Epei au, mɪtik iuwe kesiuwe nɪkan kɪrak kɪkaru kan hɪrak han kitet kar ik: ‘Hɪr nanɪmtau hɪm me nɪkan kai.’ ³⁸ *Mɪt kerek naanmɪpre ni me mɪtik iuwe, hɪr nɪr nɪkan kɪrak kan hɪr hɪras netpepan natɪp nar ik: ‘Ik ek hɪrak nɪkan ke mɪtik iuwe. Haiu emkɪp te haiu emɪt tɪ kɪrak ik ek.’ ³⁹ *Te hɪr natɪp epei werək, hɪr netiwekhis neiyɪk nen nɪnaaiwɪr ni nakɪp kaa. ⁴⁰ Maain mɪtik iuwe ke ni im hɪrak kaknen kakrekyor mekam?”

⁴¹ Hɪr newenhi netpɪwek, “Hɪrak kaknen kaknep mɪt enun en epei au, hɪrak kakwis mɪt han nanɪnen naanmamre ni mɪrak mɪt in hɪr yaain nanwetɪwek menmen yinam mɪrak kerek hɪram epei mekiute.”

⁴² *Jisas ketpor, “Yi yenmak te yi ap yertei werək werək hɪm me God mau tɪwei nɪpaa profet newisɪm? Hɪram matɪp, ‘Teinik yaaik kerek mɪt nime wɪnak hɪr nɪnapen newisɪm mɪwaai, God kehimitanek hɪrak kinɪn teinik ham mɪt epei namɪr.

Mɪtik iuwe God kerekek kɪɪak menmen im haiu han kitet hɪram yaaim.’

⁴³ Te hi hetpi menmen yaaim me God nɪpaa hɪrak kewetiyem yi ap yisesim werək werək, te hɪrak keriyaam mamnopɪn hɪrak kakwet mɪt han em hɪr yaain nanises menmen God hanhan hɪr nɪɪakem neriuwerem. ⁴⁴ *Neimɪn hɪr neweikɪn sip neweto hɪr nanɪwaank nanɪr ke mɪn kaknatɪn kakɪntar teinik hɪram mereprɪr. Maain hi arekyor enum hɪr nanɪwaank nanɪt nanɪr ke teinik kaknatɪn kakɪntar menmen hɪrak kaksesi tɪkip tɪkip mamre niutɪp.”

⁴⁵ Hɪrak katɪp epei au, mɪt iuwe ne pris netike mɪt han ne Farisi nemtau hɪm me Jisas hɪr nertei hɪrak katɪp hɪm tok piksa im keneri keriuwerem.

⁴⁶ *Hɪr nerteiyem epei au, hɪr hanhan netiwek his nanɪriyaak neiyɪk nanɪno nanwisɪk kakikre wɪnak enuk, te hɪr nɪɪakem au. Hɪr nɪnaain mɪt yapɪrwe kerek nererik nemtau hɪm me Jisas hɪr nanɪnɪp nanɪntar hɪr han kitet Jisas hɪrak mɪtik iuwe profet.

22

Jisas katɪp mɪt tok piksa me mɪtik ketike mɪte nanɪtan haai kemani menmen kakwet mɪt nanrerik em

(Lu 14:16-24)

¹ Jisas pɪke katɪp mɪt miyapɪr hɪm keriuwe tok piksa.

² Hɪrak ketpor, “Menmen God kɪɪakem kenɪne mɪt ne tɪ hɪr nanises hɪm mɪrak hɪram mar ke mɪtik iuwe kinɪn naanmɪpre mɪt hɪrak kemani menmen keiyɪm kɪnkɪk mɪt kakɪntar nɪkan kɪrak ketike mɪte nanɪtan.

* **21:35** Mt 22:6 * **21:38** Mt 27:18 * **21:39** Hi 13:12 * **21:42** Sam 118:22-23; Ap 4:11; Ro 9:33; 1Pi 2:6-8 * **21:44** Dan 2:44-45 * **21:46** Mt 21:26

3 Nipaa h̄rak kehimitan m̄t han nan̄nen nan̄m menmen nantikerek. In ek h̄rak keriuwet m̄t n̄rak han h̄r nan̄no nan̄n̄nor nantip̄ m̄t h̄r nan̄nen nan̄m menmen nantikeri. Te h̄r ap n̄napen. 4 *H̄r au n̄napen, te h̄rak ken̄ne m̄t n̄rak han ketpor, ‘Yi eitip̄ m̄t kerek nipaa hi etpor nan̄nen nan̄m menmen eiȳtpor hi epei hemani menmen nepei au, te h̄r en̄nen en̄m. Hi epei enep bulmakau nenium yap̄rwe metike samiyak ham yaaim.’ 5 M̄t en nen netpor menmen epei au, te h̄r neweik̄n sip newet̄rem nises menmen m̄r. M̄t̄k hak ken ni m̄rak, m̄t̄k hak ken stua k̄rak. 6 *M̄t han en nepu h̄r netenen m̄t kerek m̄t̄k keriuweti nan, h̄r nerekyor enum nan̄p naa. 7 H̄r nerekyor enum nan̄p naa, m̄t̄k iuwe han enuk w̄senuk keriuweti te h̄rak keriuwet m̄t n̄rak ne ami h̄r nen nenep m̄t in enun kerek nenep m̄t n̄rak, h̄r nan̄p nenepi nesi wit k̄r. 8 H̄r nan̄p nenepi epei au, m̄t̄k iuwe ken̄ne m̄t n̄riak menmen m̄rak, h̄rak ketpor, ‘Hi epei hemani menmen epei au, te m̄t kerek hi nipaa hehimitenor h̄r nan̄nen h̄r au enun. 9 Te yi eino eirer yayiwe yi eiȳr m̄t yap̄rwe nan nitet yayiwe yi eiȳtpor h̄r en̄nen en̄m menmen hi emaniyem.’ 10 H̄rak ketpor epei au, m̄t n̄rak h̄r nen nerer yayiwe nari m̄t kerek h̄r n̄ri nitet yayiwe en. M̄t han yaain, m̄t han au enun, te h̄r neri nen w̄nak kerek m̄t̄k ketike m̄te h̄r nan̄tan neitai en, ere h̄r nau neneises w̄nak nenepik.

11 “H̄r nau neneises w̄nak nenepik, m̄t̄k iuwe kan kak̄r m̄t kerek nau nererik n̄paam menmen m̄rak. H̄rak kan k̄ri, h̄rak k̄r m̄t̄k kiutip̄ ap hanhan keriuwe m̄t̄k iuwe h̄rak keriuwet klos yaaim me m̄t h̄r nan̄tan au. H̄rak kan ketp̄wek, 12 ‘Kai yinak. Harkeik te ti h̄t̄t̄ naan m̄t nai naanm̄rau weip̄r te ti h̄n̄k han n̄m̄n in a?’ M̄t̄k h̄rak ap ketp̄wek menmen au. H̄rak ȳnk enuk kau en kenesn̄n paan. 13 *Te m̄t̄k iuwe naanm̄pre m̄t h̄rak ken̄ne m̄t n̄riak menmen m̄rak ketpor: ‘Yi eiȳt m̄t̄k ik eisenk̄iwek his h̄t̄ eiw̄rek ekno wit eik toto enuk. H̄rak kak̄k̄t kaknak̄n yehes m̄rak kakine han enuk kaku kak̄t.’ ” 14 Jisas ketpor h̄m im epei au, h̄rak ketpor: “H̄rak k̄k̄t k̄nak̄n yehes kentar God ken̄ne m̄t yap̄rwe nanisesik, te h̄rak kehimitan m̄t niutip̄ niutip̄ keriyen h̄r nan̄nen nanu nantikerek.”

*M̄t hanhan nari han ke Jisas newis̄sik nit̄wekhi me pewek me takis
(Mk 12:13-17; Lu 20:20-26)*

15 *Jisas ketpor h̄m epei au, w̄ im m̄t ne Farisi n̄n̄aiw̄rek h̄r nimen̄p̄nek newis̄wekek neriuwe h̄m ham. 16 H̄r nimen̄p̄nek newis̄wekek epei au, h̄r neriuwet m̄t h̄r han nises h̄m m̄r, h̄r netike m̄t kerek nises h̄m me Herot h̄r nan nanri han k̄rak nit̄wekhi, “M̄t̄k Iuwe tisa, haiu mertei te m̄t̄k yaaik hat̄p menmen yaaim me God werek werek. Ti han kitet m̄t yap̄rwe h̄r n̄p̄ran te ti ap ewis kiutip̄ kakri han kit me menmen. 17 Te haiu hanhan ti etpai han kit. H̄ram yaaim te haiu mamw̄r pewek me takis mamwet m̄t̄k iuwe ke Rom naanm̄prai mamwet̄wekem o au?”

18 Te Jisas kertei han k̄r enuk te h̄rak ketpor, “Yi m̄t enun yewis̄sik. Yi yenmak te yi hanhan yewis̄sewek a? 19 Yi eiȳt pewek yi yew̄rem yewet m̄t ne gavman em me takis eiȳm einen.” H̄rak ketpor, te h̄r nen neit pewek miutip̄ neiȳm nan neteikn̄wekem. 20 H̄r neiȳm nan

* 22:4 Mt 21:36 * 22:6 Mt 21:35 * 22:13 Mt 8:12, 25:30; Lu 13:28 * 22:15 Mk 3:6

neteikniwekem, te h̄rak kitorhi ketpor, “Ninaan me keim̄n metike niuk m̄rak mewik?”

²¹* H̄r nat̄p, “Me m̄tik iuwe Sisa keremem.”

Te h̄rak ketpor, “Te yi eiwet m̄tik iuwe Sisa menmen m̄rak, yi eiwet God menmen m̄rak.”

²² H̄rak ketpor epei au, h̄r han kekrit neriuwe menmen h̄rak epei ketpor nentar h̄r ap te nanwisesik au. Te h̄r n̄nainiwek h̄r nen.

M̄t nitehi Jisas me m̄t h̄r naa h̄r p̄ike nan̄krit
(Mk 12:18-27; Lu 20:27-40)

²³* Me w̄ im keremem, m̄t han ne Sadyusi h̄r nan n̄r Jisas. M̄t in h̄r ap han kitet m̄t epei naa h̄r p̄ike nan̄krit taau. ²⁴* H̄r nan nit̄wekhi nar ik: “M̄tik Iuwe Tisa, h̄m n̄paa Moses kewis̄m mau t̄wei mat̄p, ‘M̄tik kaki kaknaaip̄is m̄te p̄rak, te h̄re ap wine n̄kerek nei au, maain n̄kik k̄rak kakt̄we te h̄re wawine n̄kerek nei nan̄kreh̄r ke haai k̄r.’ ²⁵ N̄paa m̄t ne haai kiut̄p h̄r nar hisp̄nak wik (7), h̄r nepu in. N̄kan iuwe m̄tik keit m̄te te h̄rak kaa ap kine n̄kerek wen au. H̄rak n̄kik k̄rak n̄m̄nek h̄rak ket̄we. ²⁶ H̄rak ket̄we h̄rak kaa, te h̄rak ap kine n̄kerek au. H̄r nep̄r kerekere ere h̄rak̄t̄ p̄paa ap tine n̄kerek nei au. ²⁷ H̄rak̄t̄ p̄paa ere tepnepik, m̄te p̄rak̄t̄ w̄paa w̄pkaru. ²⁸ Maain w̄ kerek m̄t p̄ike nan̄krit nanu, h̄re waure m̄te pe keim̄n? H̄re n̄paa wau wetike m̄kan t̄re tar hisp̄nak wik (7).”

²⁹ H̄r nat̄p epei au, Jisas ketpor kar ik: “Yi m̄t yat̄p enum yentar yi yep̄itari h̄m me God, yi ap yertei God h̄rak manp enuk wisenuk te h̄rak kakises han k̄rak k̄riak menmen yap̄rwe. ³⁰ Me w̄ God kak̄k̄ian m̄t h̄r nanu, h̄r ap nan̄t miyap̄r au. H̄r nanu wein̄n en̄r ke m̄t ensel neit wit ke God.

³¹ “Te menmen yi nep̄i yetpim me m̄t p̄ike nan̄krit yentar yi ap han kitet h̄r p̄ike nan̄krit. Hi het̄pi menmen im. Yi yenmak te yi ap yertei menmen yi yek̄naam mau t̄wei me Moses God ket̄piyem a? ³²* H̄rak kat̄p, ‘Hi God ke Ebrahim, Aisak ketike Jekop.’ H̄rak God ke m̄t h̄r h̄m̄n k̄r kepu keriyen.” ³³ M̄t yap̄rwe nerp menep nemtau menmen h̄rak ketporem, h̄r han kekrit h̄r han yaaik neriuwe h̄m m̄rak.

Jisas kat̄p m̄t ne Farisi h̄m lo me God h̄ram iuwe min̄n
(Mk 12:28-31; Lu 10:25-28)

³⁴ Maain kike, m̄t ne Farisi nemtau Jisas kat̄p werek kin̄n h̄m kerek m̄t ne Sadyusi nit̄wekhiyem, teir ȳnk enuk, h̄r nekint̄p n̄nainiwek. Te h̄r nan nekiyan nau niut̄p nimen̄p̄nan nat̄p. ³⁵ Epei au, m̄tik kiut̄p kekre n̄m̄n ke h̄r m̄t, h̄rak ke m̄t ne Skraip, h̄rak kan kat̄p Jisas k̄n̄nek ket̄p̄wek, ³⁶ “M̄tik Iuwe Tisa, h̄m mekam h̄ram min̄n h̄m ham n̄paa Moses ketike profet newisaiyem mau t̄wei mat̄p?”

³⁷* Jisas kewen̄wekhi ket̄p̄wek, “Yi hanhan M̄tik Iuwe ki God yeriuwe han ki ketike me menmen yap̄rwe mekre ȳnk ki. ³⁸ H̄m im h̄ram iuwe min̄n h̄m ham mau t̄wei n̄paa Moses ketike Profet newisaiyem. ³⁹* H̄m ham iuwe mis̄sim h̄ram nep̄r ke h̄m min̄n em, h̄ram m̄p̄ram. H̄ram mat̄p, ‘Yi hanhan m̄t han o ni yinan yar ke yi hanhan yeriuwe h̄ras.’ ⁴⁰ M̄t nanises menmen wik im te h̄ram mamkepi h̄r nanises h̄m yap̄rwe werek werek n̄paa Moses ketike m̄t profet h̄r newis̄m mau t̄wei.”

* 22:21 Ro 13:7 * 22:23 Ap 23:8 * 22:24 Diu 25:5 * 22:32 Eks 3:6; Mt 8:11 * 22:37 Diu 6:5 * 22:39 Lev 19:18; Mt 7:12; Ro 13:9-10; Ga 5:14

Jisas kitehi mıt ne Farisi him me Mıtık Kraıs kerek God kakriuwetek kaknen

(Mk 12:35-37; Lu 20:41-44)

⁴¹ Mıt ne Farisi wen nekiyan nau niutıp, Jisas kitorhi kar ik. ⁴² *Hırak katıp, “Yi han kitet mekam me Mıtık Kraıs kerek God kakriuwetek kaknen kakıkaap mıt ne ti? Hırak Nepenyek ke keımın?”

Hır netpıwek, “Hırak kakre Nepenyek ke Devit.”

⁴³ Jisas kitorhi keteipim, “Hırak kakre nepenyek ke Devit kerekek, kenmak te God Himın Yaaik kıkıak han ke Devit kene Kraıs hırak Mıtık Iuwe kırak? Devit ketpim kewisım mau tıwei mar im:

⁴⁴ *Mıtık Iuwe God katıp Mıtık Iuwe kai Kraıs kar ik: “Ti ehu yeno im menep his yaaim kerek mıt iuwe newi. Ti ehu in ere hi anep mıt enun nepan ni anıp anepi.” ⁴⁵ Devit kene Kraıs hırak Mıtık Iuwe kırak, karkeik te hırak kenewek nepenyek kırak kerekek? Taau. Hırak Nepenyek ke Devit te hırak kenewek hırak Nıkan ke God!”

⁴⁶ Hırak katıp epei au, mıtık hak kekre nımın ke hır mıt yapırwe ap te newenhi au. Me wı im ere maain hırak mıtık hak kekre nımın ke hır mıt hırak kaknen kakıtıwekhi him meiyam kike au. Hır yınk enuk nınapan.

23

Jisas katıp mıt hır ap enises menmen mıt ne Skraıp netike mıt ne Farisi hır nırıkem

(Mk 12:38-39; Lu 11:43, 46, 20:45-46)

¹ Maain Jisas katıp mıt miyapır kerek nererik nau netike mıt nırak disaipel hırak ketpor kar ik: ² Mıt ne Skraıp kerek nının nertei him me Moses natıp mıt em, hır netike mıt ne Farisi, mıt iuwe hır nehimıteni hır natıp mıt him me Moses ır enisesim. ³ *Te yi eimtau menmen hır netpiyem yi eiyisesim. Te yi ap eiyises menmen hır nırıkem au emıt! Hır natıp him ham te hır ap nisesim au. Hır nises him ham. ⁴ Hır neriuwe him mır kerek hır netpiyem yi eiyisesim hır am mar ke hır neit menmen nımenum neneıpetıtem newisım mau yapır ki yi yeremıme. Te hır ap nankepi nanıt menmen nımenum yi yerermıme au. Hır ap te nanises him enun nıpaa hır netpiyem yi eisesim taau. ⁵ *Hır nırıkem menmen yapırwe te mıt kerek nırem hır nantıp hır mıt yaain. Hır nime ni newisım me prea mekre tanık mır am mau maat metike his mır, te mıt nırem hır natıp hır yaain. Hır nime ni nokim newisım nesese laplap kerek hır newisım mau yınk mır me wı hır nitehi God menmen, te mıt nırem hır natıp hır yaain. ⁶ *Hır hanhan nanu yeno mıt nehimıtanem me mıt iuwe nanwım neit wınak kerek mıt nererik nekine him me Moses neıtai en nekre wınak ke mıt me wı hır nererik naam menmen. ⁷ Hır hanhan mıt miyapır hır nırı neit maket, hır nanwenıpi niuk mır natıp hır mıt iuwe, hır nenewor, ‘Mıt nııu iuwe tısa.’

⁸ Yi ap eiwis mıt hır nenewi yi mıt iuwe Tısa au emıt! Yi yapırwe yıre ni yinan keriyen, mıtık kiutıp hırak Mıtık Iuwe God hırak Tısa ki. ⁹ Yi ap eine mıtık hak kiutıp kau tı ik enewek ‘Mıtık Haai Iuwe’ au ekıt! Yi ap enewek Mıtık Haai Iuwe ki eiyıntar Mıtık Haai Iuwe kiutıp kerekek kepu. Hırak God kekrekrek kerek kepu wit kırak Heven. ¹⁰ Yi ap eiwis mıt hır nenewi yi Mıt Iuwe au emıt eiyıntar Mıtık Iuwe kiutıp ki hi Mıtık kerek

* 22:42 Jo 7:42 * 22:44 Sam 110:1; Mt 26:64; Ap 2:34-35 * 23:3 Mal 2:7-8 * 23:5 Eks 13:9; Nam 15:38-39; Diu 6:8; Mt 6:1 * 23:6 Mt 6:5; Lu 14:7

God kehim+tena hi han akepi yi m+it atihis. ¹¹ *Keim+n hanhan niuk m+irak iuwe kekre n+m+n ke yi m+it h+irak kakwen+n han k+irak kakisesi kak+ikepi kak+riak menmen. ¹² *M+it kerek han kitet h+ir yaain nin+n m+it han, maain God kak+waank niuk m+ir h+iram menmen wein+m. M+it kerek h+ir newen+n han k+ir han kitet h+ir wein+n, maain God kakn+p niuk m+ir h+iram iuwe.

Jisas kene m+it Farisi netike m+it ne Skraip h+ir newisesik

(Mk 12:40; Lu 11:39-42, 44, 52, 20:47)

¹³ “Yi m+it ne Farisi yetike yi m+it kerek yin+n yertei h+m lo me Moses yat+p m+it em. Maain God kakiwep kakriwaank kak+ntar yi enun yewisesik. Yi yar ke m+it enun neiyepet weip+ir ke m+it h+ir nan+no n+m+n. Yi ap hanhan yises h+m me God werék werék au, te yi yewen m+it miyap+ir kerek hanhan nanises God werék werék. ¹⁴ [Yi m+it ne Farisi yetike yi m+it kerek yat+p m+it h+m me Moses. Maain God kakiwep kakriwaank kak+ntar yi enun yewisesik. Yi yemitetp+n miyap+ir kerek m+it epei naa, yi yemitorp+n yeit menmen m+ir mekre w+nak k+ir te maain yi yitehi God yerp ninaan me m+it, yi y+isaw+n menmen enun yi y+ir+akem yeriuwe prea im te yi yenip m+it h+ir han kitet yi yaain.]

¹⁵ “Yi m+it ne Farisi yetike yi m+it kerek yi yin+n yertei h+m lo me Moses yat+p m+it em. Maain God kakiwep kakriwaank kak+ntar yi m+it enun yewisesik. Yi y+ir+ak menmen ham yap+irwe te yi yari han ke m+it+k kiut+p kakises h+m mi. Maain h+irak kises h+m mi, yi yenipek h+irak kakre n+kan ke Seten kakno si tat+knenik, kin+n yi m+it enun h+irak ap kises God kak+ir ke yi m+it.

¹⁶ * “Maain God kakiwep kakriwaank yi m+it enun yar ke m+it nanam+ir toto eiy+ntar yi ap yeteik+n m+it han yayiwe k+irak werék werék au. Yi yemitorp+n. Yi yat+p, ‘M+it+k hak kerek kat+p, ‘Hi tewen a+riak menmen. Hi ap te ewis+yek au hi at+p werék. Hi ekine w+nak iuwe ke God kak+h+im+tenau h+m mai.’ ” Yi yat+p, ‘H+irak kakt+p kak+ir ik, h+irak ap te kakises h+m m+irak au menmen wein+m.’ Yi yat+p, ‘M+it+k hak kat+p, ‘Hi tewen a+riak menmen. Hi ap te ewisesik au. Hi at+p werék. Hi ekine gol mekre w+nak iuwe ke God te hi hat+p werék.’ ” Yi yat+p, ‘H+irak kat+p h+m im, h+irak ekises menmen h+irak ketpim em.’ ¹⁷ Yi m+it enun han auri. Mekam h+iram iuwe min+n? Mekam au h+iram kike m+ikaru? Gol m+waai mekre w+nak ke God o w+nak ke God kerek k+ir+ak gol h+iram yaaim me God. W+nak ke God kerekek kin+n! ¹⁸ Yi wen yat+p, ‘M+it+k kerek kekine k+inaan keit w+nak ke God h+iram mehimitan h+m m+irak h+irak kat+p h+irak kakisesim. Maain h+irak ap kakisesim te h+iram menmen wein+m. Te m+it+k kerek kekine menmen m+it h+ir newisim mentar k+inaan, h+ir nat+p ‘Tru antap’, h+iram mam+h+im+itan menmen h+irak ketpim h+irak kakisesim, te h+irak kakisesim, o au en, h+irak m+it+k enuk.’ ¹⁹ Yi m+it nanam+ir toto! Mekam h+iram iuwe min+n a? Menmen m+it newisim m+waai mentar k+inaan newepwarem newet God, o k+inaan h+irekes kerek k+ir+ak menmen im m+it newet God em h+iram yaaim? K+inaan keremem h+iram min+n. ²⁰ M+it+k kerek kekine k+inaan h+iram mehimitan menmen h+irak ketpim, h+irak kekine k+inaan metike menmen mewim h+iram mehimitan h+m m+irak. ²¹ M+it+k kerek kekine w+nak iuwe ke God kak+h+im+itan menmen h+irak ketpim h+irak kakisesim, h+irak kekine w+nak ketike God kerek H+m+n k+irak kewik h+irak+it tehimitan h+m h+irak ketpim. ²² *M+it+k kerek kekine wit ke God kak+h+im+itan menmen h+irak ketpim, h+irak kekine wit ke God

* **23:11** Mt 20:26; Mk 9:35; Lu 22:26 * **23:12** Jop 22:29; Pro 29:23; Esi 21:26; Lu 14:11, 18:14

* **23:16** Mt 15:14 * **23:22** Ais 66:1; Mt 5:34; Ap 7:49

kerekek au. H̄irak kekine God kerek kau wit k̄irak h̄irak kak̄him̄tan menmen h̄irak kat̄ip h̄irak kakisesim.

23 *²³“Yi m̄it ne Farisi yetike yi m̄it kerek yin̄n yertei h̄im lo me Moses yat̄ip m̄it em. Maaïn God kakriwaank kak̄intar yi m̄it enun yewis̄ik. Yi yewep menmen mi yap̄rwe mar hiswiyen (10) te maaïn yi yewet God menmen mi miut̄ip me menmen hiswiyen (10). Yi yises menmen kike im te yi yeweik̄in sip yewet h̄im iuwe me God ham im. Yi ap yises menmen yaaim, yi ap hanhan m̄it miyap̄r han au, yi ap yises menmen yi yetpim au. Yi ȳriak menmen iuwe im metike menmen kike me yewet God menmen te yi yaain. Te au, yi ȳnapen! ²⁴ Yi m̄it enun ȳre m̄it nanam̄r toto yeteik̄in m̄it han yayiwe ke God. Yi hanhan yayises menmen kike me h̄im me God te yi han kaa yayises menmen m̄irak iuwe.

25 *²⁵“Yi m̄it ne Farisi yetike yi m̄it kerek yin̄n yertei h̄im lo me Moses yat̄ip m̄it em. Maaïn God kakriwaank kak̄intar yi m̄it enun yewisesik. Han ki h̄irak k̄ire wenkepye metike kap kerek m̄it nekemyet̄it neke wit te h̄iram menmen enun mewim meke n̄im̄in h̄ir ap nekemyet̄it au. Han ki enuk keit n̄im̄in kentar menmen yi yisesim yi yet̄iwem yeriuwe menmen enun yi ȳriakem yeriyaam yises han ki. ²⁶ Yi m̄it ne Farisi yi han auri. Yi yar ke m̄it enun nanam̄r toto. Yi eiyin̄n eiyises menmen yaaim mekre han ki te maaïn menmen yi yair̄akem h̄iram mamre yaaim. Menmen im h̄iram mamre m̄it nekemyet̄it wenkepye metike kap neke n̄im̄in, neke wit.

27 *²⁷“Yi m̄it ne Farisi yetike yi m̄it yat̄ip m̄it han h̄im me Moses. Maaïn God kakriwaank kak̄intar yi m̄it enun yewisesik. Yi han ki yar ke hei herwe maa m̄it newis̄im mekrerek. H̄ir nam̄r timen meweik̄n̄wek te m̄it nan̄in nan̄rem h̄ir han kitet hei h̄irak yaaik. Te menmen enun m̄ire herwe hemik paan m̄in̄n mekrerek. ²⁸ *²⁸“Mar im m̄it miyap̄r n̄ri h̄ir han kitet yi m̄it yaain yises h̄im yaaim. Te yi m̄it enun. Menmen enun m̄isaw̄in mekre han ki. Menmen me yi yewisesik ek, metike menmen ham enun enun.

Jisas kat̄ip God kak̄iwaank m̄it ne Farisi netike m̄it nat̄ip m̄it han h̄im me Moses

(Lu 11:47-51)

29 *²⁹“Yi m̄it ne Farisi yetike yi m̄it kerek yi yin̄n yertei h̄im lo me Moses yat̄ip m̄it em. Maaïn God kakriwaank kak̄intar yi m̄it enun yewisesik. Yi yeses hei kerek m̄it profet n̄paa nau t̄i h̄ir naa hemik m̄ir m̄iwaai mekrerem. H̄iram metike hei mei me m̄it yaain n̄paa naa hemik m̄ir m̄iwaai mekrerem. ³⁰ Yi yat̄ip yar ik: ‘N̄paa haiu mepu t̄i w̄i m̄it profet h̄ir nepu netike maamrer naiu, haiu ap te man̄ip mar ke maamrer naiu n̄riakem taau.’ ³¹ *³¹“Te yi yeriuwe h̄im im yi yetpim yewepyap̄r yi nepenyer ne m̄it kerek n̄paa nenep m̄it profet h̄ir naa. ³² Hi hetpi. Yi yayises menmen enun n̄paa maamrer ni h̄ir n̄riakem ere yi enun yaȳr ke h̄ir enun. ³³ *³³“Yi m̄it enun yar ke manpen (o yenmik). Yi m̄it enun nepenyer ne m̄it enun n̄re manpen. Yi yärkeik̄ yi han kitet yi ap eino si fat̄ikneni a? Taauye!

34 *³⁴“Te hi hetpi. Maaïn hi ariuwet m̄it profet nantike m̄it nertei h̄im me God werek werek netike m̄it nanwepyap̄r h̄im mai yaaim. M̄it han ne m̄it in yi yain̄ip yeiwenkeki nanu nu tentarak̄it. M̄it han yi yain̄ip yairiuwe n̄p̄in yaȳit winak kerek yi yekine h̄im me Moses yekrerem. Yi

* 23:23 Lev 27:30; Mai 6:8 * 23:25 Mk 7:4 * 23:27 Ap 2:3 * 23:28 Lu 16:15 * 23:31 Ap 7:52 * 23:33 Mt 3:7, 12:34; Lu 3:7 * 23:34 Ap 7:52; 1Te 2:15; Mt 10:23

yaipri naninaaiwir wit ik yi yayinyei hir nanrir nanino nanrer wit wit.
³⁵ *Yi eiriak menmen im te God kakrekyi enum kakiwep kakrer paan ki. Hirak kakiwep kakintar kakrer paan ki me mit yapirwe yaain naa, me wi hemkre me mitik yaaik Ebel mewen ere me mitik profet Sekaraia, nikan ke Berekaiia, kerek maamer ni hir nakip kaa kekre namin ke kinaan metike winak iuwe ke God. ³⁶ Hi hetpi werek. Menmen im enum yapirwe mamnen yi mit miyapir kerek yi en ek yau ti yayintar menmen hi nepei hetpiyem yi yairakem.

*Jisas kikit mit miyapir ne wit Jerusalem
 (Lu 13:34-35)*

³⁷ * “Yi mit miyapir ne Jerusalem, wit kerek mit newi hir nenep mit profet. Hir nenep mit kerek God keriuweti nan niri. Wi yapirwe hi hanhan naanmipri me menmen enum har ke suware naanmipre nikim mire minik yapir mire. Te yi au yinapen. ³⁸ *Yi eiyintewem. Maain wit ki hirak kaku weinik mit miyapir ap nanwi au. ³⁹ *In ere maain yi mit miyapir ne Jerusalem ap pike nanira meiyam au ere yi eitip, ‘God naanmamre kakikaap Mitik ik Krai kerek kekrehir kirak hirak keriuwetek kan in.’ ”

24

*Jisas katip mit nanwep winak iuwe ke God nanwerek
 (Mk 13:1-2; Lu 21:5-6)*

¹ Jisas kinaaiwir winak iuwe ke God ken witeik, mit nrak disaipel newenyipirek te hir nanteikniwek winak yaaim yapirwe me winak iuwe ke God. ² *Hir neteikniwekem, te hirak ketpor, “Hi hetpi werek. Yi yir menmen yapirwe im a? Maain wi mamnen te nan kerek mit nime winak meriuwerem, hirak ap te mamwaai mamintereram au. Mit naninen nanwepim te hiram yapirwe maminke mamwaai ti.”

*Jisas katip menmen enum mamnen
 (Mk 13:3-13; Lu 21:7-19)*

³ Jisas wen kau miniu (o neyip) mit nenewek wit Oliv, mit nrak disaipel keriyen nan nitwekhi natip, “Ti etpai wi kerek menmen im enum mamnen, metike mekam mamnen mamteiknei wi im epei man te ti enen ewepyapir hirekes te menmen God kakriakem hiram epei au.” ⁴ Jisas kewenhi ketpor, “Yi naanmamre hiras ap eiwis mit han hir nanwisesiyek. ⁵ *Ap eiwis mit han hir nanwisesiyek nanintar hir yapirwe naninen nanmitipin nanikrehir kai nantip, ‘Hi kerek hi Krai kerek God kehimitena hi anen akaap mit.’ Hir nanwis mit miyapir yapirwe nanriuwe him mir. ⁶ Maain yi eiyimtau mit neit menep hir nenepan, yi eiyimtau him me mit hir neit yanimin hir nenepan, te yi ap einapen au emit! Menmen im hiram emnen te wi hi anen awepyapir hirekes nepei man wen au. ⁷ *Mit ne weiwik miutip hir netike mit ne weiwik ham hir naninepan. Mit kerek nau ti menep in nantike mit neit yanimin hir naninepan. Mit nerer wit wit nnp mamn nanintar hir menmen mau ni au. Ti mamrer wit wit mamtanik. ⁸ Menmen im kerek mamnen hiram mamre mite hire tu himir

* **23:35** Jen 4:8; 2Kro 24:20-21; Hi 11:4 * **23:37** Ap 7:59; 1Te 2:15 * **23:38** 1Kin 9:7-8; Jer 12:7, 22:5 * **23:39** Sam 118:26; Mt 21:9 * **24:2** Lu 19:44 * **24:5** Mt 24:23-24; Jo 5:43; Ap 5:36-37; 1Jo 2:18 * **24:7** 2Kro 15:6; Ais 19:2

ketn+nawe iuwe te hire wawine nikan. Mit miyapir nau ti menmen im mamnen mamikrit mamriwaank.

⁹*“Me wi im mit nantihis yi yaino winak enuk te mit naniwep yayi o yink ki hir nanawaankem. Mit nanrer wit wit han enuk nanriuwi nanineini nanintar yi yises him mai. ¹⁰ Wi im mamnen, mit yapirwe nanweikin sip nanwet him mai. Hir nanwepyapiran, han enuk nanriuwehan. ¹¹* Me wi im, mit profet enun newisesik hir yapirwe naninen nanri han ke mit miyapir yapirwe nanwisisorek nanriuwe him mai. ¹² Me wi im mit miyapir nanises han kir nanriak menmen enum yapirwe te mit miyapir yapirwe hir ap hanhan nanriuwehan wisenum au, kike keremem. ¹³* Te mit miyapir kerek nanisisa werek werek ere hir nani, maain hi atorhis hir nanu nantikewa. ¹⁴* Mit miyapir hir nanwepyapir him yaaim me God kakinin naanmamre mit, hir nanitpim nanrer wit wit te mit nanritei menmen yaaim God kirakem. Hir nanwepyapirem epei au, maain wi mamnen te hi anen awepyapir hirekes te menmen God kakriakem hiram epei au.

*Maain menmen enum mamnen ti ik
(Mk 13:14-23; Lu 21:20-24)*

¹⁵*“Maain yi yayir menmen enum mamawaank winak iuwe ke God mamirp mamikre nimen kerek hiram ap te mamno nimen au kerek nipaa profet Daniel katip hiram mamnen (yi mit kerek yekine menmen im, yi han kitem werek werek). ¹⁶ Te yi mit yapirwe kerek yi yepu provins Judia, yi yairir yaino miniu o neiyip eisawin eiyit ein. ¹⁷* Mit miyapir kerek nau wepni neit witeik, hir ap pike nanino nimen winak nanit menmen mir mekreke au emit! Hir nanrir waswas nanino. ¹⁸ Mit miyapir kerek neit ni mit, hir ap pike nanino witeik nanit menmen klos au emit! Hir nanrir waswas nanino. ¹⁹ Maain wi menmen im mamnen, miyapir naninan nikerek kike wen nau sinipau hir nanawaank nanintar hir ap te nanrir waswas au. ²⁰ Yi eiyitehi God te yi ap eirir me hawi hitan o wi Sabat au emit eiyintar yi ap te eirir waswas au. ²¹* Me wi im menmen enum mamnen mamawaank mit miyapir nau ti. Menmen mar im ap man nipaa God kinin kewis ti ere in. Maain menmen enum mar im ap pike mamnen taau. ²² God ap te kakremir wi menmen enum im mamu ti te mit miyapir yapirwe nani. Au, God han kitet mit miyapir kerek hirak kehimiteni hir nises him mirak te hirak kakremir wi menmen im mamu ti.

²³*“Maain me wi im mitik hak kaktipi, ‘Yi eiyirek. Mitik luwe Krai hirak kepu in!’ O ‘Hirak kau keit pinak ein!’ Hirak kaktipi him mamir im yi ap yayisesim au emit! ²⁴* Hi hetpi. Maain mit enun newisesik nanino nantip hir Krai o hir mit profet hir nanwepyapir hiras. Hir nanriak menmen iuwe nipaa mit nriakem au, te hir nanri han ke mit miyapir kerek nises him me God. Te hir ap nanisesim taau. ²⁵ Yi eiyimtau. Hi hinin etpi menmen im. Maain menmen im mamnen yi eiyirteiyem.

²⁶*“Maain mit hir nanitpi nanir ik: ‘Yi einen eiyirek! Hirak kau wit weinik mit ap newi au!’ Te yi ap eino au emit! ²⁷* Yi yir nepni mewenin

* **24:9** Mt 10:22; Jo 15:18, 16:2 * **24:11** Mt 24:5, 24; 1Jo 4:1 * **24:13** Mt 10:22 * **24:14** Mt 10:18, 28:19 * **24:15** Dan 9:27, 11:31, 12:11 * **24:17** Lu 17:31 * **24:21** Dan 12:1; Joe 2:2; Rev 7:14 * **24:23** Mt 24:5, 11 * **24:24** Diu 13:1-3; 2Te 2:9; Rev 13:13-14 * **24:26** Lu 17:23-24 * **24:27** Mt 24:37-39

meke wepni kokai kan ere kewen ken. Kakir eik te maain yi eiyir hi mitik ke wit ke Mitik Iuwe hi pike anen. Mit miyapir yapirwe nanra.

28 **“Wit kerek mitik herwe kiwaaari, hore tepre mamnen mamkip mamkinenik mamik. [Marim im maain mit yapirwe nau ti hir enun enun, hi pike anen etike mit ensel hi skelim hir mit hi ahawaanki.]*

*Maain Mitik Iuwe Kraiskaknen
(Mk 13:24-27; Lu 21:25-28)*

29 **“Maain wi menmen enum epei man mau ti, wepni kakweikin kakre witaan, wenke ap te kakir au, hir mau nepni maminkike, menmen iuwe mau nepni hiram mamtanik. 30 *Menmen im epei au, te menmen mamu nepni mamteikin mit hi mitik ke wit ke Mitik Iuwe hi aweypyapir hirekes, te mit miyapir ne weiwik yapirwe nerer wit wit nankit nanra hi hau hentir napi heriuwe menmen mai iuwe metike menmen mai yaaim merhihe hi anen. 31 *Hi anen, te God kaktentaur. Kaktentaur, hi heriuwet mit ensel nai hir nanino nanrer wit wit kerek mit miyapir hi hehimteni hir nises him mai hir nanwiyen, hir nanri naninen nantikewa mamu niutip.*

*Nu hinaan kikaap mit nanhimtan wi Kraiskaknen
(Mk 13:28-31; Lu 21:29-33)*

32 **“Hi eteikin menmen heriuwe nu fik. Maain wi kerek heneik mirak hiram mamnsiunen, te yi eiyirtei menep te wepni yaaik. 33 Mar im, maain yi eiyir menmen hi etpiyem hiram epei man, te yi eiyirtei hi menep te hi pike anen. 34 *Hi hetpi werek. Mit miyapir kerek nepu ti in ek, hir ap te nani ere menmen yapirwe im mamnen. 35 *Nepni mamtike ti mamawaank mamit te him mai ap te mamawaank au emit! Hiram mamu mamit tipmain tipmain enum eik, te menmen hi nepei hetpim hiram mamnen.*

*Mit ap nertei wi kerek Kraiskaknen ti ik au
(Mk 13:32-37; Lu 17:26-30, 34-36)*

36 **“Mit miyapir nau ti o ensel neit wit ke God o hi mitik iuwe ke wit ke mitik iuwe, haiu yapirwe ap mertei wi kerek God kakriuweta hi pike anen ti. God kiutip kerek kertei. 37 *Wi kerek hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe hi pike anen ti, hiram menmen mamnen mamir ke nipaa wi mitik Noa kau ti ik. 38 Me wi hawi ap epei man miwapin ti wen au, mit miyapir nises menmen mar ke nipaa hir niriakem. Hir naam menmen, neitan, nesiuwe yenterer nantike mit han hir nanitan ere wi Noa ken kau kekere sip. 39 *Hir mit miyapir hir ap nertei menmen enum mamnen ere tipar miniu manip meri men hir naa. Mar im maain hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe hi pike anen, te mit miyapir ap nanmeriyau hi anen au. 40 Maain wi hi pike enen, mitikit wiketeret tatu ni mirakit. Hi ehit his mitik kiutip kaknen, kiutip au hi ewisik kaku kakit ni eim. 41 Maain miyapir wik hir nenepip tiu, hi ehit his piutip, peiyap hi au ewisiye wawu wawit yaank eik. 42 *Yi naanmpre hir as te yi yises God werek werek yayintari yi yepitari wi kerek hi Mitik Iuwe ki hi pike anen. 43 *Yi han kitet menmen im. Mitik kerek kau winak kertei witaan kerek mitik enuk kekintip menmen kaknen, te hirak naanmamre winak kirak ap kakwis mitik enuk kaknen kekintip menmen mirak. Te*

* 24:28 Lu 17:37 * 24:29 Ais 13:10, 34:4; Esi 32:7; Joe 2:10, 31; 2Pi 3:10; Rev 6:12-13 * 24:30 Dan 7:13; Sek 12:10; Mt 26:64; Rev 1:7 * 24:31 Ais 27:13; 1Ko 15:52; 1Te 4:16 * 24:34 Mt 16:28 * 24:35 Mt 5:18 * 24:36 Ap 1:7; 1Te 5:1-2 * 24:37 Jen 6:5-8 * 24:39 Jen 6:13-7:24; 2Pi 3:6 * 24:42 Mt 25:13 * 24:43 Lu 12:39-40; Rev 3:3, 16:15

h̄irak au kep̄itari. Mar im w̄i kerek m̄it nep̄itariyem, hi p̄ike anen t̄i ik.
 44 Te yi m̄it eiyses God werek werek eiys̄ntar hi M̄it̄ik ke wit ke M̄it̄ik Iuwe
 hi p̄ike anen me w̄i yi ap yerteiyem.

*Jisas katip h̄im tok piksa ke m̄it̄ik yaaik ketike m̄it̄ik enuk
 (Lu 12:42-46)*

45 “Yi m̄it̄ keriyen yi ȳire m̄it̄ik yaaik kertei menmen werek werek te
 m̄it̄ik iuwe k̄irak kewis̄ik h̄irak k̄ire m̄it̄ik iuwe naanmamre m̄it̄ miyap̄ir
 kerek n̄riak menmen me m̄it̄ik iuwe, h̄irak kakwet̄ir menmen me w̄i
 h̄irak kehimit̄anem h̄ir nant̄iwem. 46 Maain m̄it̄ik iuwe k̄irak n̄ipaa
 k̄inaaiw̄ir wit, h̄irak p̄ike kaknen kak̄ir ke m̄it̄ik k̄irak menmen n̄ipaa
 h̄irak kehimit̄en̄iwekem, h̄irak han yaaik kakriuwerek te h̄irak wok m̄it̄ik
 k̄irak kahu werek werek. 47 *Hi hetpi werek werek. Maain h̄irak kaknen
 kak̄rek kises menmen yaaim, h̄irak kak̄himit̄anek h̄irak naanmamre
 menmen m̄irak yap̄irwe. 48 M̄it̄ik ik au, h̄irak enuk k̄inapen kises menmen
 me m̄it̄ik iuwe, h̄irak kaktip h̄irekes, ‘M̄it̄ik iuwe kai ken yan̄im̄in ap p̄ike
 kaknen waswas au.’ 49 H̄irak kaktip kak̄ir ik, te h̄irak kaknenp̄ m̄it̄ miyap̄ir
 kerek n̄riak menmen me m̄it̄ik iuwe k̄irak, h̄irak kakno kaktike m̄it̄ enun
 netaritari naam t̄ipar si enum, h̄irak kaktikeri nan̄im. 50 Maain m̄it̄ik iuwe
 k̄irak kaknen me w̄i h̄irak ap han kitet h̄irak kaknen, te h̄irak kemeriȳwek
 au. 51 *M̄it̄ik iuwe kaknen h̄irak kaknep̄ m̄it̄ik ik w̄isenuk kak̄iwaankek
 kaksiuwerek kakno wit kerek m̄it̄ enun newisesik newi en. M̄it̄ neit in h̄ir
 nine han enuk n̄ik̄it n̄inakin yehes.

25

Jisas katip h̄im tok piksa me miyapar n̄ihan nar hiswiyen

1 * “Maain w̄i kerek hi m̄it̄ik ke wit ke M̄it̄ik Iuwe p̄ike anen, God kakwis
 m̄it̄ miyap̄ir nan̄ino wit k̄irak kak̄ir ke miyap̄ir n̄ihan nar hiswiyen (10)
 kerek neit lam m̄ir nen nemer̄ir m̄it̄ik p̄ip̄iak kaknen kak̄it his m̄ite p̄irak.
 2 Miyap̄ir hisp̄inak (5) h̄ir nertei menmen werek werek miyap̄ir hisp̄inak
 (5) au h̄ir netari netari menmen. 3 Miyap̄ir netaritari h̄ir neit lam neiȳim
 nan te h̄ir ap neit t̄ipar mei te nanwenem mam̄ikre lam au. 4 Miyap̄ir h̄ir
 nertei menmen werek werek te h̄ir neit lam metike t̄ipar mei te nanwenem
 mam̄ikre lam m̄ir. 5 H̄ir epei nan nemer̄ir m̄it̄ik ik kaknen te h̄irak ap kan
 waswas au. H̄irak ap kan waswas au te h̄ir nanam̄ir menen h̄ir n̄iwaai.

6 “H̄ir n̄iwaai n̄inat̄in, w̄i n̄im̄in h̄ir nemtau m̄it̄ik hak ken̄ne katip,
 ‘M̄it̄ik pip̄iak kaknen kak̄ithis m̄ite p̄irak, yi eino eiwenyip̄irek eiwis̄ik
 yayiwe yi eit̄iwekhis eiys̄ik einen.’ 7 Miyap̄ir nemtau menmen im, te h̄ir
 nekrit newen t̄ipar mekre lam h̄ir neweik̄n̄im merh̄ihe m̄ir te h̄ir neiȳim
 nen. 8 Te miyap̄ir enun netaritari natip̄ miyap̄ir han yaain en nar ik: ‘Yi
 eiwetei t̄ipar mei mi te haiu emwenem em̄ikre lam maiu, te haiu emtikewi
 emno. Lam maiu t̄ipar epei au mesi te h̄iram mami.’ 9 Te miyap̄ir han
 en netpor, ‘Haiu ap metenen t̄ipar yap̄irwe te haiu mamweti mei au em̄it!
 Au kike. Haiu mamweti t̄ipar mei kike, te maain haiu lam maiu yap̄irwe
 mami. Yi eino eiys̄it mei eiys̄it w̄inak kerek m̄it̄ nansiuwerem nanwet̄ m̄it̄ em
 h̄ir enweti mei.’ 10 H̄ir netpor epei au, miyap̄ir netaritari nen nan̄it̄ t̄ipar
 mei. H̄ir neit ein, m̄it̄ik pip̄iak kan kiun w̄inak eik kan kiun w̄inak eik,
 h̄ir miyap̄ir kerek nemeriȳwek h̄ir netikerek nen n̄im̄in en, h̄ir neiyepet
 weip̄ir.

* 24:47 Mt 25:21, 23 * 24:51 Mt 8:12 * 25:1 Lu 12:35; Rev 19:7

11 **“Maain miyapir han en pike nan nenine natip, ‘Mitik iuwe, mitik iuwe, ti ekeisiuwai weipir.’* 12 **Hir neninewek te hirak ketpor, ‘Hi hetpi werek. Hi ap hertei yi neimin. Yi ap nai yinan au.’* 13 **Te Jisas ketpor kar ik: ‘Yi naanempre hiras te yi eiyises God werek werek eiyintar yi yepitari wi hi Mitik ke wit ke Mitik iuwe hi anen.*

*Him tok piksa me mitikit wikak teit pewek me mitik iuwe kirakit
(Lu 19:11-27)*

14 **“Maain menmen God kakriak mit miyapir em te hir nantikerek nanu nanit wit kirak hiram mamir ke mitik iuwe kakno yanimin. Hirak kakno yanimin te hirak kenine mitikit tirak wikak hirak kehimitanet hirakit naanmamre menmen mirak.* 15 **Hirak han kitet tarkeik te hirakit tirak menmen te hirak kewetiwekit menmen mar im. Mitik kiutip kertei werek, hirak kewetiwek 5,000 pewek. Mitik hak hirak kewetiwek 2,000 pewek. Mitik hak au kertei kike, hirak kewetiwek 1.000 pewek. Hirak kiriak menmen mar im epei au, hirak ken.* 16 *Hirak ken yanimin, mitik kerek ketenen 5,000 pewek ken waswas kewir pewek mirak te hirak keiyim kari pewek 5,000 meiyam man metikerem (mire kas mani).* 17 *Hirak mitik hak kerek ketenen 2,000 pewek, hirak ken kewirem keiyim kari pewek 2,000 ham man metikerem kar ke mitik hak epei kiriakem.* 18 *Mitik hak au. Hirak ken witeik kekin hei keit 1,000 pewek nipaa mitik iuwe kewetiwekem, hirak kisawinem mekretek kiwapinewem miwaai meit.*

19 *“Maain wenke yapirwe epei men, mitik iuwe pike kan kitiwekithi me pewek kerek hirak nipaa kewetiwekitem.* 20 *Mitik kerek nipaa keit 5,000 pewek, hirak kan kewetiwek pewek ham metikerem ketpiewek kar ik: ‘Mitik iuwe, ti nipaa eweto 5,000 pewek im, te hi hirak menmen heriuwerem hi hari 5,000 pewek ham man metikerem.’* 21 **Mitik iuwe kewenhi ketpiewek, ‘Ti hirak menmen yaaim, ti kai yaaik. Ti naanempre werek werek menmen kike im te hi ewetit menmen yapirwe te ti naanmamprewem. Ti enen ehu etikewa han yaaik.’* 22 *Hirak ketpiewek epei au, mitik hak kerek ketenen 2,000 pewek hirak kises mitik kerek ketenen 5,000 pewek kinin kan kir mitik iuwe, hirak kisesik kan katip, ‘Mitik iuwe, nipaa ti eweto 2,000 pewek, te hi hirak menmen heriuwerem, hi hari 2,000 pewek ham man metikerem.’* 23 *Mitik iuwe kewenhi katip, ‘Ti hirak menmen yaaim ti kai yaaik. Ti naanmpre werek werek menmen kike im te hi ewetit menmen yapirwe te ti naanmamprewem. Ti enen ehu etikewa han yaaik.’* 24 *Hirak katip epei au, mitik kerek ketenen 1,000 pewek hirak kiraru kan katip kar ik: ‘Mitik iuwe, hi hertei ti mitik enuk hatip him tokim tokim. Ti atip mit hir namir ni mit, te maain ti ehit menmen yeunim. Ti atip mit hir newen rais hir newis haas miram miwaai han, hir newis nikiim miwaai han. Ti au hetiwem yeunim ewisim meit winak kit. Hir au.* 25 *Hi hertei ti mitik enuk har ke hi hetpim te hi hinapen hewir pewek mit ewaankem. Hi hetiwem heiyim hen hewisim mekre hei. Ehirem. Hi epei heit menmen mit ewetitem im em.’* 26 *Mitik iuwe ketpiewek kar ik: ‘Ti mitik enuk hau yain yain. Ti epei hertei hi hatip mit hir namir ni mai te hi ahit menmen yeunim. Ti hertei hi hatip mit nanwen rais hir nanit nikim miram mamwaal, te hi atiwem yeunim ewisim emikre winak kai a?’* 27 *Te henmak te ti ap hewis pewek mai mekre his me mit hir naanmpre benk te maain hi han hi pike ahit pewek mai mantike pewek meiyam kike*

* 25:11 Lu 13:25, 27 * 25:12 Mt 7:23 * 25:13 Mt 24:42; Lu 12:40 * 25:14 Mk 13:34 * 25:15 Ro 12:6 * 25:21 Mt 24:45-47; Lu 16:10

mamtikerem? ²⁸ Yi mıt nai yerp menep, yi eiyıt pewek me mıtık ik, yi eiwet mıtık kerek ketenen 5,000 pewek em. ²⁹ *Yi eiwetıwewek pewek eiyıntar mıtık kerek kırık menmen kerıuwe menmen hırak ketenenim hırak kakıt meiyam mamtikerem. Te hırak ketenen menmen yapırwe. Mıtık kerek ap kırık menmen kerıuwe menmen kike hırak ketenenim, maain hi ariyaam etiwem hırak kaku weinım. ³⁰ *Yi eiyıtıhis mıtık enuk ik eiyık eiwırek ekno wit enuk toto kerek mıt nau en hır han enuk nıkıt nınakin yehes.'

Maain hi Mıtık ke wit ke Mıtık Iuwe skelim mıt miyapır ne ti

³¹ *'Maain wı hi Mıtık ke wit ke Mıtık Iuwe hi pıke anen ariuwe menmen mai iuwe merhıhe mamtike mıt ensel, hi ehu yeno mai yaaim me Mıtık Iuwe. ³² *Mıt ensel ne God hır nanıtıhis mıt miyapır nanrer wit wit ne ti hır nanrerik nanu nantikewa menep ninaan mai. Hır nanu, te hi ahınkeri han nanıno in, han nanıno ein nanıre mıt hır nenke sipsip metike meme.

³³ *Hi awis mıt miyapır yaain nıre sipsip hır nanıno his yaaim mai, hi awis mıt miyapır enun nıre meme hır nanıno his henkik mai. ³⁴ Epei au, hi Mıtık Iuwe atıp mıt miyapır kerek nerp his yaaim mai etpor har ik: 'Yi mıt miyapır kerek Haai kai God hırak kerekyi yaaim, yi einen eiyıt menmen yaaim mi kerek God nıpaa kime tı metike nepni wen au, hırak kehimıteni yi eitıwem. ³⁵ *Hi nınpı meıyo te yi yeweto menmen mi hi haam. Hi hım niu enuk (o mar kewen kıkau hım) te yi yeweto tıpar hi haam. Hi hıre mıtık ke wit hak yi yeratayi yi epei yetauhis yerya yen wınak ki. ³⁶ Hi klos au te yi epei yewetewem. Hi hınap te yi naanırırau ere hi hıre yaaik. Hi hen hekre wınak enuk te yi yan yıra yekepa yeriuwe menmen.'

³⁷ 'Hi atıp menmen im epei au, hır mıt miyapır yaain hır nanıtauhi, 'Mıtık Iuwe, nıpaa haiu ap mırıt ti nınpı mito, te haiu mewetiti menmen mei au. Nıpaa haiu ap mırıt ti hım niu enuk (o mar kewen kıkut hım) te haiu mewetiti tıpar mei au. ³⁸ Nıpaa haiu ap mırıt ti hıre mıtık ke wit hak au te haiu metuıhis merit men nımın wınak kaiu au, o haiu ap mewetiti klos mei au. ³⁹ Nıpaa haiu ap mırıt ti hınap te haiu ap mekepit ere ti yaaik au, o ti hekre wınak enuk haiu men mırıt au.'

⁴⁰ *'Te hi Mıtık Iuwe ewenhi etpor; 'Hi hetpi werek. Wı kerek yi epei yıkaap mıt nai yinan in kerek nıses hım mai, hıram mar ke yi yerekyewem.'

⁴¹ *'Hi etpor epei au, hi eweikın atıp mıt miyapır nau his henkik mai etpor; 'Yi mıt miyapır enun kerek God kerekyi enum yi einopın eıkeıpnı, yi eino si kerek ap te mami au. Hıram mamı mamıt tıpmain tıpmain enum eik. God epei kemani si im me Seten ketike mıt ensel nırak. ⁴² Yi eino si enum eiyıntar nıpaa hi nınpı meıyo yi ap yeweto menmen mei au. Hi hım niu enuk (o mar kewen kıkau hım) te yi ap yeweto tıpar mei hi hahım au. ⁴³ Nıpaa hi hıre mıtık ke wit hak te yi ap yekepa yerya yan wınak ki au, o hi klos au te yi ap yeweto mei au. Hi hınap te yi ap yekepa hi hıre yaaik au. Hi hen hekre wınak enuk te yi ap yan yıra yekepa yeriuwe menmen mi au.'

⁴⁴ 'Hi etpor epei au, te hır nanıtauhi nanıtıpo, 'Nıpaa haiu ap mırıt ti nınpı mito o ti hım niu enuk (o mar kewen kıkut hım), o ti hıre mıtık ke wit hak, o ti klos au, o ti hınap, o ti hen hekre wınak enuk te haiu ap mekepit au.'

* 25:29 Mt 13:12; Mk 4:25; Lu 8:18 * 25:30 Mt 8:12 * 25:31 Mt 16:27, 19:28; Rev 20:11-13

* 25:32 Esi 34:17; Ro 14:10 * 25:33 Lu 12:32 * 25:35 Ais 58:7 * 25:40 Pro 19:17; Mt 10:42,

18:5; Mk 9:41 * 25:41 Mt 7:23; Ju 7; Rev 20:10

45 “Te hi Mítik Iuwe etpor, ‘Hi hetpi werek. Nípaa yi ap yíkaap mít nai yinan weinín kerek nises hím mai, yi yar ke yi ap yekepa au.’ 46 *Hi etpor epei au, mít miyapír enun hi ariuweti hír nanínno wit enuk kerek hír naníwaank nanít tipmain tipmain enun eik.”

26

Mít iuwe ninín naanmípre mít nimeníþnan nanínep Jisas kaki
(Mk 14:1-2; Lu 22:1-2; Jo 11:45-53)

1 Jisas katíp ketike mít keriyen epei au, hírak katíp mít disaipel nírak.
2 *Hírak katíp, “Yi yertei wí wiketerem mepeit te wí me haiu mamím menmen me Pasova híram mamnen. Te mítik hak kakwepayapír te mít enun nantauhís hi Mítik ke wit ke Mítik Iuwe nanwenkíke ehu nu tentarakít.”
3 Me wí im hír mít iuwe ne pris netike mít iuwe ne kausil nen nererik nau wínak ke mítik iuwe Pris niuk mírak Kaiafas. 4 Te hír nimeníþnan menmen newen hím Jisas te hír nísawín nantenenik nanríak (nanríyaak neiyík) nanínno nansiuwe hím enun te hír nankíp kaki. 5 Te hír natíp, “Haiu ap emríak im em wí kerek mít miyapír nererik naam menmen em, te hír han kekrit nanínepír nansikeyaanmi nanántar hír han kitet Jisas hírak Mítik Iuwe profet, hír nínapen hírak kaki.”

Míte niuk móre Maria wewen típar sanda mínín yaaim móre semi yeirep mentar paan ke Jisas
(Mk 14:3-9; Jo 12:1-8)

6 Jisas kau keit wit Betani keit wínak ke mítik kerek nípaa his hit mínwo niuk mírak Saimon. 7 *Hírak kau wínak ek, míte hap piutíp wan wírek. Híre wetenen mínín típar me nu nad nekenpí mírak mínín yaaim mekrerek. Híre wewír pewek iuwe mererim. Te híre wan wewen típar im mínín yaaim mentar paan ke Jisas kerek hírak wen kaam menmen kau yeno kerek mít naam menmen menterim. 8 Hír mít disaipel nír menmen im, te hír han enuk. Hír natípan, “Wenmak te míte ip wewen típar mínín yaaim em mentar Jisas men weiním? 9 Te haiu emsiuwe típar mínín yaaim im emno mít han enwír pewek emrim emtíwem te haiu emít pewek yapírwe emwet mít enun ap netenen menmen em.”

10 Jisas kertei hím hír netpim, te hírak ketpor, “Yi yenmak te yi yene míte ip einipiye yínk enuk. Híre epei werekyo menmen yaaim. 11 *Wí yapírwe mít enun netenen menmen au hír nanu nantikewi te yi eikepi. Te hi au, hi ap ehu atikewi wí yapírwe. 12 Míte ip híre wewen típar mínín yaaim em mentar yínk kai, híre wíríak menmen im weses yínk mai me hi eno ekre herwe hei. 13 Hi hetpi hím werek. Nerer wit wit kerek mít nanwepayapír hím mai nantíp mítem, hír nantíp menmen míte ip werekyewem te hír han kitetim han tewenínep.”

Judas kewenhi katíp kaksiuwe Jisas kakno his me mít iuwe ne pris
(Mk 14:10-11; Lu 22:3-6)

14 *Me wí im keremem, mítik hak ke hír mít 12 disaipel niuk mírak Judas ke wit Iskeriot, hírak ken kír mít iuwe ne pris. 15 *Te hírak katíp, “Yi eiweto mekam te hi awepypír Jisas asiuwerek aknen his mi?” Hírak ketpor epei

* 25:46 Dan 12:2; Jo 5:29 * 26:2 Eks 12:1-27; Mt 20:18; Lu 24:7 * 26:7 Lu 7:37-38 * 26:11 Diu 15:11 * 26:14 Jo 11:57 * 26:15 Sek 11:12

au, h̄r newet̄wek 30 kina. ¹⁶ Me w̄ im, h̄rak han kitet w̄ meiyam te h̄rak kakwep̄yap̄r Jisas kakno his m̄r.

Jisas kaam menmen me w̄ Pasova ketike m̄t disaipel n̄rak
(Mk 14:12-21; Lu 22:7-14, 21-23; Jo 13:21-30)

¹⁷* Me w̄ im mekrit min̄n te m̄t nererik nan̄m bret me w̄ Pasova me yis ap mekrerem au (mentar h̄r han tewen̄n n̄paa God kenep m̄t ne Isip), h̄r m̄t disaipel nan n̄r Jisas netp̄wek, “Ti hanhan neinan te haiu mam̄mani menmen te haiu mam̄m me Pasova?” ¹⁸* Jisas kat̄p, “Yi einu wit iuwe Jerusalem te yi einu m̄t̄ik hak kiut̄p te yi eȳīp̄wek, ‘M̄t̄ik Iuwe kaiu kat̄p: W̄ mai hi hahi epei man menep. Hi hah̄m menmen me pasova atike m̄t̄ disaipel nai mamu w̄nak kit.’” ¹⁹ H̄rak kat̄p epei au, m̄t̄ disaipel n̄r̄akem nar ke Jisas epei ketp̄wek̄tem, te h̄rak̄t temani menmen me Pasova.

²⁰ H̄nkew̄ Jisas kan kau yeno ketike m̄t̄ disaipel n̄rak nar hiswiyen wik (12). ²¹ H̄r naam menmen nau, h̄rak kat̄p, “Hi hetpi h̄m werek, m̄t̄ik hak kiut̄p ke yi m̄t̄ in en, h̄rak kakwep̄yap̄r kakriuweta hi ano his me m̄t̄ enun.” ²² H̄rak kat̄p epei au, h̄r han enuk te m̄t̄ik kiut̄p m̄t̄ik kiut̄p h̄r nit̄wekhi, “Kai Iuwe hi a?” ²³* Jisas kat̄p, “M̄t̄ik ik ek kerek ketikewa waam menmen mekre t̄kenup im h̄rak kakwep̄yap̄r. ²⁴ Hi m̄t̄ik ke wit ke M̄t̄ik Iuwe, hi ano hahi apar ke n̄paa t̄wei me God epei mat̄p ek. Te m̄t̄ik ik kerek kakwep̄yap̄r hi m̄t̄ik ke wit ke M̄t̄ik Iuwe h̄rak kakine han enuk kakiwaank. Te miye p̄rak ap winaak au, h̄rak yaaik. Te h̄rak ap kakiwaank h̄rekes kakriuwe menmen im.” ²⁵ H̄rak kat̄p epei au, Judas m̄t̄ik kerek kakwep̄yap̄rek, h̄rak kitehi Jisas, “M̄t̄ik Iuwe kai, hi a?” Jisas ketp̄wek, “Ti h̄rekes kerek ek.”

Jisas kewet m̄t̄ disaipel n̄rak niu bret metike wain h̄r naam me han etwen̄nek

(Mk 14:22-26; Lu 22:15-20; 1Ko 11:23-25)

²⁶* H̄r wen naam menmen nanu en, Jisas kekin bret kitehi God kat̄p h̄rak yaaik. Epei au, h̄rak kewepik kewet m̄t̄ disaipel n̄rak em h̄r nan̄m, te h̄rak kat̄p, “Yi yet̄wem yaȳm h̄ram mam̄r ke ȳnk kai.” ²⁷ H̄rak kat̄p epei au, h̄rak kekin t̄par wain mekre hesnu hak, te h̄rak kitehi God keriuwerem, te h̄rak kewet̄rem kat̄p, “Yi yap̄rwe eȳim im em. ²⁸* Im em h̄ram hemkre mai mamwen te God kakises h̄m m̄rak te kak̄sak menmen enun me m̄t̄ miyap̄r yap̄rwe. ²⁹ Hi hetpi werek. In ek ere maain hi ap te hah̄m t̄par wain tauu ere maain hi ekt̄ikewi mam̄m wain petep mam̄t̄ wit ke Haai kai God.”

³⁰* H̄r naam menmen epei au, h̄r nine henyē ham. Epei au, h̄r nen witeik nen ere niu niun m̄niū (o neiȳp̄) niuk m̄rak wit Oliv.

Jisas kat̄p Pita h̄rak kakweik̄n sip kakwet̄wek
(Mk 14:27-31; Lu 22:31-34, Jo 13:36-38)

³¹* H̄r n̄piun m̄niū (o neiȳp̄ niuk m̄rak) wit Oliv, Jisas ketpor, “Yi kerek yises h̄m mai yi yainaiw̄ra me w̄taan im em. T̄wei me God mat̄p, ‘Hi anep m̄t̄ik kerek naanm̄pre sipsip em te h̄ram em̄r̄ em̄nke asin asin o heriyai heriyai. ³²* Hi hahi, te maain hi p̄ke akrit hi ahin̄ni ano provins

* **26:17** Eks 12:14-20 * **26:18** Mt 21:3 * **26:23** Sam 41:9 * **26:26** Mt 14:19 * **26:28** Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Ko 10:16; Hi 9:20 * **26:30** Lu 22:39; Jo 18:1 * **26:31** Sek 13:7; Jo 16:32 * **26:32** Mt 28:7, 16

Galili.” ³³ Pita ketp̄wek, “H̄r yap̄rwe nan̄n̄aiw̄rit nan̄r̄r nan̄ntar m̄t han nantuthis nanitep, te hi taauye! Hi ahu atikewit!” ³⁴ *Jisas ketp̄wek, “Hi hetput h̄m im werek. Me w̄taan im em Suware ap mat̄p wen au, ti eraupak̄n wikak et̄p m̄t ti epratari hises h̄m mai au.” ³⁵ *Pita ketp̄wek, “Hi hahi atikewit, te hi ap aritpak̄n taau!” H̄rak kat̄p te m̄t disaipel yap̄rwe nat̄p nep̄r kerekek.

Jisas kitehi God menmen keit Getsemani
(Mk 14:32-42; Lu 22:39-46)

³⁶ *H̄r nat̄p epei au, Jisas ken ketikeri nen t̄i hak m̄t nenewek wit Getsemani. H̄r niun en, h̄rak ketpor, “Yi eiyu in en, hi ano p̄nak ein ehitehi God menmen.” ³⁷ H̄rak keithis Pita ketike n̄kerek wiketeret te Sebedi, Jems ketike Jon tariyak̄t ten. In ek, h̄rak han k̄rak enuk kekrit kekrit. ³⁸ *Jisas ketpor, “Han kai enuk ere hi hahi. Yi eitikewa eiyu in han tewen̄na.” ³⁹ *Te h̄rak ken kike kenke k̄waai t̄i kitehi God, “Haai kai, h̄ram werek ti eh̄t menmen enum mamnen h̄ram emnop̄n emkeipno. Hi ap ehises han kai au, em̄t! Hi ehises han kit.”

⁴⁰ H̄rak kitehi God epei au, Jisas kan k̄r m̄t̄ik̄t disaipel. H̄rak k̄ret t̄iwaai. H̄rak kekot̄it̄it kat̄p Pita, “Yenmak te yi ap yayu yeitikewa mei kike han tewen̄na a? ⁴¹ *Yi naanmamre h̄ras eiyitehi God kak̄kepi te menmen enum me mamri han ki mamnen mamriwaank. Yi han ki hanhan kises menmen me God te ȳnk ki au k̄napen menmen enum.”

⁴² H̄rak ketp̄wek̄t epei au, Jisas p̄ike ken keteipim kitehi God menmen kat̄p, “Haai kai, te menmen enum im ap te mamnop̄n mamkeipno te hi ehises menmen im. Te ti ehises han kit kerekek.” ⁴³ Jisas p̄ike kan k̄ret t̄iwaai teit. H̄rak̄t nanam̄r mekses te h̄rak̄t t̄iwaai. ⁴⁴ *Jisas p̄ike k̄n̄aiw̄ret, h̄rak ken kitehi God wikak. H̄rak kitehi God me menmen h̄rak epei kit̄wekhiyem.

⁴⁵ Maain h̄rak p̄ike kan k̄r m̄t̄ik̄t disaipel t̄rak h̄rak kekot̄it̄et kit̄wek̄thi, “Yi wen ȳwaai a? Eiȳmtau! W̄i epei man te m̄t̄ik̄ kakwepyap̄r hi M̄t̄ik̄ ke wit ke M̄t̄ik̄ Iuwe hi ano his me m̄t̄ enun nises menmen enum. ⁴⁶ *Yi eiȳk̄rit. Haiu emno. Yi eiȳr m̄t̄ik̄ kerek kewepyap̄r epei kan.”

Judas kewis Jisas ken his me m̄t̄ enun nepan n̄rak
(Mk 14:43-50; Lu 22:47-53; Jo 18:3-12)

⁴⁷ Jisas wen kat̄p kerp, Judas m̄t̄ik̄ hak ke m̄t̄ 12 disaipel n̄rak, h̄rak kan. M̄t̄ yap̄rwe netikerek nan netenen nu m̄r paap yoki metike h̄ne me his. H̄r m̄t̄ iuwe ne pris netike m̄t̄ iuwe ne kaunsil ne Isrel h̄r neriuweti nan. ⁴⁸ M̄t̄ik̄ Judas kerek kakwepyap̄r ek nepei kat̄p m̄t̄ enun h̄m im: “Yi yaira hi heiyewewik em̄wek tekep m̄rak em, h̄rak kerekek m̄t̄ik̄ yi hanhan eitenenik. Yi eit̄wekhis.” ⁴⁹ H̄rak kiun en, h̄rak kan Jisas wasenum kat̄p, “Hi epei han M̄t̄ik̄ Iuwe.” Te h̄rak kem̄wek tekep. ⁵⁰ Jisas ketp̄wek, “Kai yinak, menmen ti erekyewem em, ti erekyewem wasenum.” Te h̄r nan menep h̄r newis his netenenik.

⁵¹ *H̄r neten̄nek, te m̄t̄ik̄ hak kiut̄p kerp ketike Jisas h̄rak keiȳm kari h̄ne ke his k̄rak, keiȳk̄ kenep m̄t̄ik̄ k̄rak menmen me m̄t̄ik̄ iuwe ke pris

* 26:34 Mt 26:69-75 * 26:35 Mt 26:56; Jo 11:16 * 26:36 Jo 18:1 * 26:38 Jo 12:27 * 26:39 Mt 6:10; Hi 5:7-8 * 26:41 Mt 6:13; Hi 2:14, 4:15 * 26:44 2Ko 12:8 * 26:46 Jo 14:31 * 26:51 Jo 18:26

keremiriwek nikip mirak minatin. ⁵² *Te Jisas ketpiwek, “Ti pike ewis hine ke his ekikre narak keriyen ekit! Mit yapirwe nenapan neriuwe hine me his te mit han naninip nanriuwe hine me his mir hir nani. ⁵³ Ti ap hertei hi te enine haai kai God, Te wasenum hirak kakweto mit ensel yapirwe naninip 70,000 mit ne ami a? ⁵⁴ Te hi eriakem mamir im keremem, te him me God mamnen mamirkeim a? Taauye! Tivei ke God katip menmen mamnen te hiram mamnen mampar keremem.”

⁵⁵ *Hirak katip Pita epei au, Jisas katip mit yapirwe keriyen, “Yi yan yaitauhis, yi yetenen hine metike nu mar ke yi yaitenen mitik enuk kekintip menmen enum yaisenkekik a? Wapirwe hi hau hekre winak iuwe ke God hi hatip mit miyapir him me God te yi ap yetenina au.

⁵⁶ *Menmen im epei man te him me nipaa mit profet newisim mau tivei, hiram mamnen.” Hirak katip epei au, te mit disaipel narak ninaaiwir Jisas nirir nen.

Hir nenke Jisas kerp ninaan me mit ne kaunsil
(Mk 14:53-65; Lu 22:54-55, 63-71; Jo 18:13-14, 19-24)

⁵⁷ Hir mit netenen Jisas, te hir netiwek his neiyik nen winak ke mitik hak hetpris Kaiafas. Mit han ninin nertei him lo me Moses hir netike mit iuwe ne kausil hir nererik nau neit en. ⁵⁸ Pita kisesik ken, te hirak au keit yanimin. Hirak epei ken kekere nawa keweikn ti ke mitik hetpris winak kirak kiwaairiyen. Hirak kinik ken kau ketike mit naanmpre wit. Hirak hanhan kakir menmen mei mamnen.

⁵⁹ Hir mit iuwe ne pris netike mit iuwe ne kaunsil ninatin mitik keyyak te kakmitopin Jisas me menmen enum hirak kiriakem te hir nankip kaki.

⁶⁰ Mit yapirwe nan neweniwek him netpiwek enum. Te hir ap epei ninapin mekam enum hirak kiriakem te hir nankip kaki. Maain mitikit wiketeret tan, ⁶¹ *te hirakit tatip, “Mitik ik nipaa katip hirak kakwep winak iuwe ke God te pike kakimaak me wawik keremem.”

⁶² Mitik iuwe ke pris kerp katip Jisas, “Ti ap ewenhi hatip him mei au a? Tenmak te hirakit tewenut him me menmen enum a?” ⁶³ *Te Jisas ap katip him mei au. Te mitik iuwe hetpris ketpiwek, “Hi hituthi hekrehir ke Mitik Iuwe God kerek kaku kakit tipmain tipmain enum eik, ti etpeiyem. Ti Mitik Iuwe Krai Nikan ke God o au?”

⁶⁴ *Jisas ketpiwek, “Ti hirekes kerekek epei hetpim. Te hi hetpi. In ek ere maain yi eiyir hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe hi ahu his yaaime God Iuwe kerek mit iuwe newiyen. Maain hi ahu nepni pike anen in.”

⁶⁵ *Jisas katip kar ik te mitik iuwe hetpris kewep laplap mirak keteikin mit God han enuk te hirak katip, “Hirak katip enum ketawin God kerekiwek yink enuk. Haiu ap te emnine mit neiyen naninen nanwepyapir him ham nipaa hirak ketpim au emit! Hirak epei katip enum ketawin God. Yi epei yemtewem. ⁶⁶ *Te yi han kitet mekam?” Hir newenhi netpiwek, “Hirak kiriak menmen enum te hirak eki.”

⁶⁷ *Hir natip epei au hir nenikin timank men ninaan me Jisas hir nakip. Mit han newis laplap nisawin nanamir kirak nakip nesiuwek tekep, ⁶⁸ hir nitiwekhi natip, “Ti Mitik Iuwe, ti atip him me profet in ek. Ti ewepyapir keimin kitep.”

* 26:52 Jen 9:6; Rev 13:10 * 26:55 Lu 19:47, 21:37 * 26:56 Mt 26:31; Jo 16:32 * 26:61 Jo 2:19-21 * 26:63 Ais 53:7; Mt 27:12 * 26:64 Sam 110:1; Dan 7:13; Mt 24:30 * 26:65 Mt 9:3; Jo 10:33; Ap 14:14 * 26:66 Lev 24:16; Jo 19:7 * 26:67 Ais 50:6, 53:5

*Pita kepakin Jisas kiune katip hi au hepitarijek
(Mk 14:66-72; Lu 22:56-62; Jo 18:15-18, 25-27)*

⁶⁹ Pita kau wit eik kekre niwa ke winak. Te mite hap kerek wiriak menmen em wan wurek watip, “Ti ik ek nipaau hau hetike Jisas ke provins Galili.” ⁷⁰ Te Pita kiune katip kerp menep ninaan me mit yapirwe en, “Ti henmak te ti etpo menmen im? Hi hepitarijek.” ⁷¹ Hirak ketpaan ken witeik kau winak hinp ek. Te mite hap wurek hire watip mit miyapir yapirwe en kerek nerp menep en war ik: “Mitik ik ek nipaau kau ketike Jisas ke Nasaret.” ⁷² Te Pita kiune katip him manp, “Hi hetpi hitehi God kehimitan him mai mitik ik ek hi au hepitarijek.” ⁷³ Maain kike, mit han nerp en nan natip Pita, “Hire watip werek. Ti mitik kiutip ke mit kerek nises Jisas. Teruk kit kewepuyapir merp yaain ti mitik ke Galili.” ⁷⁴ Te in ek Pita katip him iuwe, “God kaknen kakiyep te hi ap hetpi werek. Hiram werek te hi ap hertei mitik ek ek au.” Hirak katip epei au, suware katip. ⁷⁵ *Suware katip epei au, Pita han kitet him kerek nipaau Jisas ketpim em kar ik: “Suware ap katip wen au, te ti hatip wikak ti ap herteiya.” Te Pita ken witeik hirak kikit wisenum kentar hirak yink enuk hirak katip hirak kepitari Jisas.

27

*Hir neithis Jisas neiyik nen mitik iuwe ke gavman Pailat
(Mk 15:1; Lu 23:1-2; Jo 18:28-32)*

¹ Epei wanewik, mit iuwe ne pris netike mit iuwe ne kaunsil ne mit miyapir ne Isrel hir nimenipin natip te naninep Jisas kaki. ² Te hir nesenkekik keriuwe waai neiyik nan nanwet mitik iuwe gavman ke Rom Pailat ek.

*Mitik Judas kikiap hirekes kaa
(Ap 1:18-19)*

³ *Maain Judas kerek kewepuyapirek, hirak kertei mit iuwe neiyik nen newet Gavman ek, hirak yink enuk keriuwe menmen hirak kiriakem te hirak pike ken kewet mit iuwe pris netike mit iuwe ne kaunsil 30 pewek me silva im. ⁴ Hirak kewetirem, hirak katip, “Hi epei hises menmen enum hi hewepuyapir mitik ap kiriak enum au yaaik, te hirak kaki.” Te hir natip, “Hiram ap menmen maiu au. Hiram menmen mit ti hiriakem.” ⁵ Te mitik Judas kewir 30 pewek silva im men miwaai winak iuwe ke God eik, te hirak kinaiwiri ken keit waai keiyik kikiaip hirekes kau teruk hirak kaa.

⁶ Hir mit iuwe ne pris nekin pewek im keremem, hir natip, “Im em hiram pewek me mamnep mitik kaki. Haiu ap emwisim emtike pewek me winak iuwe ke God au emit!” ⁷ Te hir natip nitet han kiutip me pewek keremem. Hir neiyim natin ti ke mitik kerek kime min kewiyen. Hir neit ti keremem nehimitanek me hir nanwis herwe miwaairi en me mit ne yanimin kerek nan nanir Jerusalem. ⁸ Mar keremem te in hir newep niuk me ti kerek nenewek “Ti hemkre kerekek.” ⁹ *Mar im him ham nipaau God ketpim mitik profet Jeremaia kewisim mau tiwei epei man. Hiram matip, “Hir neit 30 pewek me silva, hir Isrel nipaau nehimitanem natip pewek me nanithis mitik ik ek. ¹⁰ Mit pris nesiuwe pewek me silva im hir neiyim natin ti ke mit newi nime min mar ke nipaau kai iuwe God ketpowem.”

* 26:75 Mt 26:34 * 27:3 Mt 26:14-15 * 27:9 Sek 11:12-13; Jer 32:6-9

Hir newis Jisas kerp ninaan me mitik iuwe gavman ke Rom niuk mirak Pailat

(Mk 15:2-5; Lu 23:3-5; Jo 18:33-38)

¹¹ Hir newis Jisas kerp ninaan me mitik iuwe gavman ke Rom. Te mitik iuwe gavman kitiwekhi, “Ti Mitik Iuwe King kir ke Isrel?” Te Jisas katip, “Ti hirekes hatip har kerekek.” ¹² *Hir mit iuwe ne pris netike mit iuwe ne kaunsil ne Isrel neweniwek him natip hirak kiriak menmen enum. Hirak ap kiriak menmen im enum au te hirak ap pike katip him mei kike au. Hirak kekintip wire wire kau keit. ¹³ Mar keremem te Pailat ketpiwek, “Ti ap hertei him yapirwe kerek hir netputem em a?” ¹⁴ *Te Jisas ap kewenhi katip him mei miutip men pailat au. Mar keremem te mitik iuwe gavman ke Rom han kitemit.

Pailat kewenhi katip mit narak enwenkek Jisas eku nu tentarakit
(Mk 15:6-15; Lu 23:13-25; Jo 18:39-19:16)

¹⁵ Wi yapirwe me tito miutip miutip mitik iuwe gavman kesiupan mitik kekere winak enuk ken. Mitik kerekek kaksuwerek kakno witeik. ¹⁶ Me wi im mitik hak enuk kau en keit winak enuk niuk mirak Barabas. ¹⁷ Hir mit miyapir nererik nau in ek, te Pailat kitorhi ketpor, “Yi hanhan hi asiupan keimn ekno his mi? Hi eswi Barabas o Jisas hir nenewek Krais a?” ¹⁸ *Hirak Pailat kertei hir mit iuwe ne pris netike mit iuwe ne kaunsil hir hemkre menepam han enuk neriuwe Jisas nentar mit miyapir hanhanek, te hir newepyapirek nar kerekek kerp ninaan mirak kakikip kaki.

¹⁹ Pailat kau yeno me mitik masistret kerek hirak skelim mit nerp ninaan mirak em, te mite pirak wesiuwek him mau tiwei watip, “Ti ap eriak menmeyam me mitik eik kerekek. Hirak ap kiriak menmei enum au. Witaan hi htyak hirek te hi hiwaai enum henterik.”

²⁰ Hir mit iuwe ne pris netike mit iuwe ne Isrel nari han ke mit miyapir te hir eninap entip Pailat kaksuwerek Barabas, te hir eninap Jisas kaki. ²¹ *Te mitik iuwe gavman pike kitorhi ketpor keteipim, “Mitik it et yi hanhan hi enairwir keimn ekno yi mit?” Hir natip, “Barabas.” ²² Pailat kitorhi kar ik: “Te hi hirak Jisas mekam, kerek mit nenewek Krais?” Te hir yapirwe natip, “Yi eiwenkekik eku nu tentarakit.” ²³ Pailat kitorhi katip, “Hirak kenmak? Hirak kiriak mekam enum a?” Te hir au ninap nenene him iuwe, “Eiwenkekik eku nu tentarakit.”

²⁴ *Mitik Pailat kertei in ek hirak kakitipim au, te mit en nesikeyaanmi naninepan naniruwerek. Te hirak kekin tipar keyim kekemeyet his mirak keit ninaan me mit miyapir yapirwe keteiknor hirak kinapen kakikip. Te hirak katip, “Hi ap hertei mekam enum hirak kiriakem, te hi anep mitik ik kaki. Hiram menmen mi keremem.” ²⁵ *Te mit miyapir newenhi netpiwek, “Ti akip kaki. Hiram ap menmen mit te God han enuk kakriuwit. Maain hirak han enuk kakriuwai hiau mite metike nikerek nau.” ²⁶ Hir natip menmen im nepi au, te Pailat kesiupan Barabas ken his mir. Te hirak katip mit narak niwaai nipin nenep Jisas te hirak kesiuwerek ken his me mit ne ami te hir enwenkekik eku nu tentarakit.

Mit ne ami hir natip enum nitetnaan Jisas
(Mk 15:16-20; Jo 19:2-3)

* 27:12 Ais 53:7; Mt 26:63 * 27:14 Jo 19:9 * 27:18 Jo 11:47-48, 12:19 * 27:21 Ap 3:14
* 27:24 Diu 21:6-9; Mt 27:4 * 27:25 Mt 23:35; Ap 5:28

²⁷ Pailat kesiuwe Jisas ken his me m̄t ne ami ne gavman, h̄r neithis Jisas neiȳk nen w̄nak ke gavman, te h̄r m̄t soldia keriyen nan nererik h̄r yap̄rwe neweikn̄wek en. ²⁸ *Te h̄r nenem̄t̄n laplap m̄rak, te h̄r nem̄r̄wek laplap ham m̄re nin̄m. ²⁹ H̄r nime waai wiw̄r t̄kt̄k mewik ek k̄re teperiye, te h̄r nankiun̄wek kaku paan. Te h̄r newet̄wek niyen nun k̄rak ketenenik ken his yaaim m̄rak nemitet̄p̄n nat̄p̄ h̄rak m̄t̄k iuwe. Te h̄r newen nin̄p̄ menep h̄t̄ m̄rak netp̄wek enum nit̄t̄weknaan nat̄p̄, “Ti yaaik M̄t̄k Iuwe King ke m̄t̄ ne Isrel.” ³⁰ *Te h̄r nenik̄n t̄mank menterik, h̄r nekin niȳn kerek neiȳk nenep paan k̄rak yap̄rwe. ³¹ H̄r netp̄wek nitet̄weknaan enum epei werek, te h̄r nenke laplap mekeip̄n̄wek. Te h̄r p̄ke nemir̄wek laplap m̄rak h̄rekes, te h̄r net̄wek his neiȳk nen nanwenkekik kaku nu tentarak̄t̄.

H̄r newenkek Jisas kau nu tentarak̄t̄
(Mk 15:21-32; Lu 23:26-43; Jo 19:17-27)

³² H̄r nitet̄ yayiwe nen, te h̄r n̄r m̄t̄k ke Sairini niuk m̄rak Saimon. Te h̄r nat̄p̄ h̄m̄ iuwe h̄rak nenipek kaknan nu tentarak̄t̄ ke Jisas kak̄kepek.

³³ H̄r nan niun wit hak niuk m̄rak Golgota kerek haiu meweik̄n h̄m̄ haiu menewek ‘Wit Paan Hesnu.’ ³⁴ *H̄r n̄piun ein h̄r newet̄ Jisas t̄par wain epei neweik̄n̄m metike marasin enum me wekwai te h̄rak kak̄m. H̄rak k̄n̄nem, te ap kaam au k̄napen. ³⁵ *H̄r epei newenkekik kau nu tentarak̄t̄, h̄r neret̄t̄ satu me nein nan̄t̄ saket m̄rak me h̄r h̄ras. ³⁶ H̄r neret̄t̄ satu epei au, h̄r nau t̄ naanm̄prewek. ³⁷ Mau niu m̄erp paan k̄rak h̄r newis h̄m̄ im em kerek n̄paa h̄r nenkerek kerp ninaan me m̄t̄k iuwe em. H̄r newis̄m mar im: IK EK H̄RAK JISAS M̄T̄K IUWE KING KE M̄T̄ MIYAP̄R NE ISREL.

³⁸ *Menep Jisas h̄r newenkek m̄t̄k̄t̄ wiketeret enuk̄t̄ raskel tekint̄p̄ menmen. H̄r newenkek hak kau his yaaim, hak kau ken his henkik.

³⁹ *H̄r nepu en, h̄r m̄t̄ miyap̄r nan nen h̄r netp̄wek enum neweik̄n̄wek nenwesisek, h̄r netp̄wek nar ik: ⁴⁰ * “Ti m̄t̄k kerek ewep w̄nak tempel iuwe ke God ek te t̄ p̄ke eimaak me w̄ wikak keremem, t̄ ekaap h̄rekes! Ti at̄p̄ ti N̄kan ke God te t̄ enaaiw̄r nu tentarak̄t̄ te t̄ enat̄n enen t̄.” ⁴¹ Mar im h̄r m̄t̄ iuwe ne pris netike m̄t̄ nin̄n nertei h̄m̄ lo me Moses netike m̄t̄ iuwe ne Isrel h̄r netp̄wek enum nitet̄weknaan. H̄r nat̄p̄, ⁴² * “H̄rak n̄paa kikaap m̄t̄ han, te h̄rak ap kikaap h̄rekes. H̄rak m̄t̄k iuwe ke Isrel a? H̄rak eknaaiw̄r nu tentarak̄t̄ te haiu emises h̄m̄ m̄rak. ⁴³ *H̄rak kat̄p̄, ‘Hi hises h̄m̄ me God hi N̄kan ke God.’ Te God hanhan keriuwerek te ek̄kepek in ek.” ⁴⁴ Mar im m̄t̄k̄t̄ wiketeret kerek enuk̄t̄ raskel kerek tekint̄p̄ menmen em newenkekik̄t̄ tau nu tentarak̄t̄ tetike Jisas tau menep h̄rak̄t̄ tat̄p̄ Jisas enum.

Jisas epei kaa keit
(Mk 15:33-41; Lu 23:44-49; Jo 19:28-30)

⁴⁵ *Wepni kau n̄m̄n, w̄taan toto man m̄wap̄n t̄ eik ek ere h̄nkew̄i.

⁴⁶ *Menep h̄nkew̄i, Jisas k̄nap ken̄ne h̄m̄ iuwe kar ik: “Eli, Eli, lema Sabaktani?” H̄ram h̄m̄ Hibru mar im em: “Haai kai, Haai kai God, henmak te ti nep̄i heweik̄n sip eweto h̄nairw̄ra?” ⁴⁷ Te m̄t̄ han n̄erp menep h̄r

* 27:28 Lu 23:11 * 27:30 Ais 50:6 * 27:34 Sam 69:21 * 27:35 Sam 22:18 * 27:38 Ais 53:12 * 27:39 Sam 22:7, 109:25 * 27:40 Mt 26:61; Jo 2:19 * 27:42 Jo 11:50 * 27:43 Sam 22:8; Jo 5:18 * 27:45 Emo 8:9 * 27:46 Sam 22:1

nemtewek te h̄ir ap nerteyek werek au, te h̄ir nat̄ip, “M̄it̄ik ik ek h̄irak ken̄ine Ilaija.” ⁴⁸ *Wasenum m̄it̄ik hak kesiuk̄in ken keit mosong o n̄ik me wan eik, te h̄irak kewis̄im mekre wain epei mesine, h̄irak kewis̄im mau niyen nun kesiuwe Jisas em ek̄im. ⁴⁹ Te m̄it̄ han nat̄ip, “Ti ewetiwekem wen au em̄it! Haiu mam̄ir te h̄irak Ilaija kaknen kak̄ikepik o au!” ⁵⁰ Jisas p̄ike k̄inap ken̄ine hisiuwe te h̄irak ker̄iuwet h̄im̄in k̄irak ken kekeip̄n̄wek, h̄irak kaa.

⁵¹ *H̄irak kaa, te laplap iuwe mau w̄inak iuwe ke God (tempel) ek mewep p̄inam p̄inam mau niu ein en ere miun t̄i eik, m̄ire wiketerem. Te God keteik̄in̄ m̄it̄ Jisas kewep yayiwe ker̄iuwe ȳink k̄irak te m̄it nanit̄wekhi menmen. Ti k̄itan̄ik nan iuwe mewep, ⁵² te herwe hei m̄ikaisiu te m̄it miyap̄ir yap̄irwe kerek nises God n̄ipaa epei naa, in ek h̄ir p̄ike nekrit. ⁵³ H̄ir n̄inaaiw̄ir herwe hei maain, Jisas p̄ike kekrit epei au, te h̄ir nen wit yaaik iuwe Jerusalem. Te m̄it yap̄irwe h̄ir n̄iri. ⁵⁴ M̄it̄ik iuwe ke ami ketike m̄it n̄irak nau netikerek nau naanm̄ipre Jisas h̄ir n̄ir t̄i k̄itan̄ik, te h̄ir n̄ir menmen yap̄irwe man, h̄ir n̄inapen w̄isenum h̄ir nat̄ip, “H̄iram werek. M̄it̄ik ik ek h̄irak N̄ikan ke God.”

⁵⁵ *Miyap̄ir yap̄irwe nepu, h̄ir n̄ipaa nises Jisas n̄inaaiw̄ir provins Galili nan nankepik ner̄iuwe menmen. H̄ir miyap̄ir ker̄iyen nerp yan̄im̄in kike h̄ir n̄irek. ⁵⁶ *M̄ite hap pe h̄ir miyap̄ir en h̄ire Maria pe Magdala. Hap ep h̄ire Maria, miye pe Jems wetike Josep. H̄ire wetike Miye pe n̄ikerek wiketeret te Sebedi, Jems ketike Jon.

*M̄it newis Jisas herwe ȳink k̄irak kekre hei ke nan
(Mk 15:42-47; Lu 23:50-55; Jo 19:38-42)*

⁵⁷ Maain h̄inkewi, m̄it̄ik hak kiut̄ip ketenen nan yap̄irwe ke wit Arimatia, kerek niuk m̄irak Josep, h̄irak kan wit kerek Jisas kaa. H̄irak n̄ipaa k̄ire m̄it̄ik disaipel ke Jisas kises h̄im̄ m̄irak. ⁵⁸ *H̄irak ken k̄ir pailat te h̄irak kit̄iwekhi h̄irak kak̄it herwe ȳink ke Jisas. Te Pailat kat̄ip m̄it n̄irak h̄ir newetiwek Jisas ȳink k̄irak. ⁵⁹ Josep h̄irak keit Jisas ȳink k̄irak kesenkekik ker̄iuwe laplap yaaim me h̄ike. ⁶⁰ *H̄irak kesenkekik ker̄iuwe laplap me h̄ike, h̄irak kewis̄ik kekre han kerek m̄it epei nekup̄in̄ hei m̄in̄ik nan me Josep. H̄irak kewis̄ik kekre han nepei au, h̄irak kat̄ip m̄it h̄ir neweiknen nan w̄isenuk k̄iwap̄in̄ h̄im̄ k̄irak. H̄ir newis̄ik k̄iwap̄in̄ h̄im̄ ke hei epei au, h̄ir nen. ⁶¹ M̄it n̄ir̄iak menmen im, Maria pe Magdala wetike Maria hap, h̄ir nau t̄i neit en menep hei.

M̄it ne ami nan naanm̄ipre hei kerek Jisas ȳink k̄irak k̄iwaai kekrek.

⁶² Teipmen, w̄i kerek mises w̄i m̄it neman̄i menmen me Pasova, m̄it iuwe ne pris netike m̄it ne Farisi h̄ir nen nan̄ir Pailat. ⁶³ *H̄ir nen nan̄ir Pailat h̄ir nit̄iwekhi net̄iwek nar ik: “M̄it̄ik iuwe, haiu m̄it han kitet h̄im̄ ham im n̄ipaa m̄it̄ik enuk kewen̄in̄ h̄im̄ h̄irak ketpim. H̄irak kat̄ip, ‘W̄i wikak epei au, hi p̄ike ekrit ehu.’ ⁶⁴ Te haiu hanhan t̄i at̄ip m̄it han nit̄ h̄ir naanmamre h̄im̄ ke hei kerek Jisas ȳink m̄irak m̄iwaai mekreerek, me w̄i wikak. Te m̄it n̄irak disaipel h̄ir ap nan̄inen nan̄ri ȳink k̄irak nant̄ip m̄it h̄irak epei kekrit. H̄ir nan̄riak menmen im, te h̄iram min̄in̄ h̄im̄ enum n̄ipaa h̄irak ketpim me h̄irak M̄it̄ik kerek God kehimitanek kaknen kak̄ikaap m̄it.” ⁶⁵ Pailat kewenhi ketpor kar ik, “Yi eiȳit his m̄it han ne ami eino naanmamre hei ik

* 27:48 Sam 69:21 * 27:51 Eks 26:31-33; Hi 10:19-20 * 27:55 Lu 8:2-3 * 27:56 Mt 20:20

* 27:58 Diu 21:22-23 * 27:60 Ais 53:9 * 27:63 Mt 12:40, 16:21; Jo 2:19-20

werek werek kerek yi yerteiyem.” ⁶⁶ *Hirak katip epei au, hir nen newis waa neriuwes+s hei. Nepei au, hir newis mit han ne ami hir nerp en naanmire herwe hei im.

28

*Jisas kekrit kinaaiwir herwe hei
(Mk 16:1-10; Lu 24:1-10; Jo 20:1-18)*

¹ Maain wi Sabat epei au, menep kakre wanewik me wi Sande, Maria pe wit Magdala wetike Maria hap hir nen nanir hei kerek mit newis Jisas kekrek. ² Hir nen nanir hei waswas ti kitanik kentar ensel ke Mitik Iuwe God kinaaiwir wit kirak kekiuwe kan ti keweikin nan kenkerek kerek kiwapin him ke hei. Hirak keweikin nan kenkerek epei au, hirak kau kenterik. ³ *Ninaan mirak merhihe mire nepni mewenin, klos mirak hiram mire hike mar ke surp wepni yaaik hirak kewep. ⁴ Ensel hirak kau kenterik, mit han ne ami kerek naanmire hei ke herwe kekrek, hir nirek hir nepirpir wisenum nenkewin niwaa ti nar ke herwe epei maa.

⁵ Te ensel katip miyapir wik kar ik: “Yi ap einapen au emit! Hi hertei yi yinyatin Jisas kerek mit newenkekik kau nu tentarakit hirak kaa. ⁶ *Hirak ap kaa kiwaa in au. Hirak epei kekrit kar ke nipaa hirak ketpim. Yi einen in eiyir wit kerek nipaa hir newisik hirak kiwaa. ⁷ *In ek yi einu waswas eitip mit narak disaipel hirak nepei kekrit kinini kakno provins Galili. Yi einu en te yi eiyirek ekit en. In ek hi nepei hetpi him mai.”

⁸ Hirak ketpor epei au, miyapir in ninaaiwir hei ik nepirpir hir han yaaik nesiuknen nen nantip mit narak disaipel. ⁹ Hir wen nesiuknen nitet yayiwe, Jisas kewenyipiri kewisik yayiwe hirak ketpor, “Yi nepei yan?” Hirak ketpor nepei au, hir nan menep neiyewo hit mirak newenpiyek. ¹⁰ *Hir neiyewewik epei au, hirak ketpor kar ik: “Yi ap einapen au emit! Yi einu eitip nai yinan hir enino provins Galili, te hir nanira nanit en.”

Mit ne ami nen natip menmen hir nirem

¹¹ Miyapir wen nitet yayiwe nepno, mit han ne ami kerek naanmire herwe hei, hir nen wit Jerusalem natip mit iuwe ne pris menmen epei man. ¹²⁻¹³ *Hir netpor epei au, mit iuwe ne pris netike mit iuwe ne kaunsil hir nimenipin natip. Epei au, hir newet mit ne ami pewek nari han kir neriuwerem netpor nar ik: “Mit han naninen nanitih me Jisas herwe yink kirak yi eimitorpin eiyitpor wi nimin yi yiwaa, mit disaipel nan nekin yink kirak neiyik nen. ¹⁴ Maain him im mamno mitik iuwe gavman te hirak kerteyem, haiu mamno mamitpiwek te hirak ap han enuk au, te hirak ap kakrek yi enum kakinterim.” ¹⁵ Hir netpor epei au, mit ne ami nen nises him mir natip mit yapirwe him im. Te nipaa ein ere in mit yapirwe ne Isrel hir han kitet him im.

*Jisas katip mit disaipel narak menmen hirak hanhan hir enisesim
(Mk 16:14-18; Lu 24:36-49; Jo 20:19-23)*

¹⁶ *Miyapir wik nen natip disaipel nar hiswiyen kiutip (11) menmen Jisas ketpor epei au, hir nitet yayiwe ke Galili kerek Jisas ketpor hir enino enerek. ¹⁷ Hir nen ein nir Jisas, hir newenpiyek. Te mit han ap han kitet hirak Jisas hirekes au. Hir han kitet hirak herwe kerekek. ¹⁸ *Hir newenpiyek, hirak

* **27:66** Dan 6:17 * **28:3** Mt 17:2; Ap 1:10 * **28:6** Mt 12:40, 16:21 * **28:7** Mt 26:32 * **28:10** Hi 2:11 * **28:12-13** Mt 27:64 * **28:16** Mt 26:32, 28:7, 10 * **28:18** Dan 7:14; Mt 11:27; Jo 13:3; Ef 1:20-22

kan menep ketpor menmen. H+rak kat+p kar ik: “God epei keweto menmen m+rak iuwe te hi hin+n naanmamre menmen yap+rwe meit wit k+rak ketike menmen yap+rwe me t+ metike nepni. ¹⁹*Te yi eino eirer wit wit eiri han ke m+it miyap+r yap+rwe h+r enises h+m mai. Yi eik+ri enriuwe t+par me niuk me God Haai, hi God N+kan wetike God H+m+n Yaaik. ²⁰*Yi eiteiknor h+r enises h+m yap+rwe hi nepei hetpiyem. Yi eiy+mtau. W+ im ere w+ maain God kak+waank t+ im mam+t, hekrit hekrit hi ahu atikewi.”

Mep+r keremem

* 28:19 Ap 1:8 * 28:20 Jo 14:23; Ap 18:10

Him Yaaim Me Jisas Krai Mak Kewisim Mau Tiwei Menmen mekre tiwei ik

Him me Jon Baptais 1:1-8

Jon kikir Jisas keriuwe tipar 1:9-11

Seten kakri han ke Jisas 1:12-13

Jisas katip him yaaim keit Galili 1:14-9:50

Jisas ken Jerusalem katip him yaaim 10:1-13:37

Mit newenkek Jisas kaa 14:1-15:47

Jisas pike kekrit mit nirek 16:1-18

Jisas pike ken wit Heven 16:19-20

*Jon kerek kikir mit neriuwe tipar hirak katip mit him me God
(Mt 3:1-12; Lu 3:1-18; Jo 1:19-28)*

¹ Him im hiram him yaaim me Jisas Krai God Nikan kirak. ² Nipaa Aisaia kewepyapir him me God hirak kewisim mau tiwei hiram matip mar im:

“God katip mitik hirak kehimitanek kar ik:

‘Hi ariuwet mitik kai kaktip him mai kakin+nit kakno kaknetit yayiwe.’

³ *Mitik hak keit wit weinik mit ap newik hirak kinap katip hisiuwe kar ik:
‘Yi eirak yayiwe yaaim me Mitik Iuwe te hirak kakisesim werek.’’

⁴ *Hirak mitik niuk mirak Jon. Hirak kikir mit neriuwe tipar. Hirak kan kepu yaank weinik kewepyapir him me God katip kar ik: “Yi kerek yi eiweikin sip eiwet menmen enum, yi einen in hi akiri te God kakisak menmen enum yi yirakem.” ⁵ Hir mit nerer wit wit ne provins Judia, hir netike mit yapirwe ne wit Jerusalem hir nan nirek. Hir newepyapir menmen enum hir niriakem, te Jon kikiiri nekre mani Jodan.

⁶ *Jon kamir tepnek me kamel mit niriakem mar ke laplap, hirak kamir yink ke kamel kire henpen kau tu. Hirak kaam wise metike manu nikim meit yaank. ⁷ Hirak katip mit miyapir him kar ik: “Maain mitik hak kakikrehir kai. Hirak Mitik Iuwe kinana. Hi ap Mitik Iuwe har ke hirak au. ⁸ Hi epei hikiri yekre tipar, te maain hirak kakwis God Himin Yaaik kakikre han ki.”

*Jon kikir Jisas
(Mt 3:13-17; Lu 3:21-22)*

⁹ Me wi im Jisas kinaaiwir wit Nasaret keit provins Galili hirak kan kiun mani Jodan. Hirak kan kiun mani Jodan, Jon kikierek keriuwe tipar. ¹⁰ Hirak kinaaiwir tipar keh+n kinu ken tenhaan eik, Jon kir nepni hiremes mewep mire weipir, God Himin Yaaik kire hore tapi kekiuwe kan kewik. ¹¹ *Te Mitik Iuwe keit God katip him hiram meke nepni man matip mar im: “Ti Nikan kai hi hanhanit. Hi han yaaik heriuwit.”

*Seten kari han ke Jisas
(Mt 4:1-11; Lu 4:1-13)*

* 1:2 Mal 3:1; Mt 11:10 * 1:3 Ais 40:3 * 1:4 Ap 13:24, 19:4 * 1:6 2Kin 1:8; Mt 11:8 * 1:7 Ap 13:25 * 1:11 Sam 2:7; Ais 42:1; Mt 12:18; Mk 9:7

12 *Wasenum, God Hımın Yaaik keruwet Jisas hırak ken yaank weinik.

13 *Hırak kepu ein me wı 40, te Seten kari han kırak. Jisas ketike miyak me yaank nepu ein. Mıt ensel ne wit ke God hır nan nekepik.

*Jisas katıp mıt miyapır hım me God keit Galili
(Mt 4:12-17; Lu 4:14-15)*

14 **Maain mıt han newis Jon kekre wınak enuk ke gavman. Me wı im Jisas kan provins Galili katıp mıt miyapır hım me God. 15 *Hırak katıp kar ik: “Wı epei man menep te God kakının naanmampri yi mıt miyapır ne ti. Yi eiweikın sip eiwet menmen enum yi eiyımtau hım me God eiyisesim.”

*Jisas kenıne mıtıkıt tekyaaıt (4) hırakıt tatesisik
(Mt 4:18-22)*

16 Jisas keke ti kesiurır wan ken pın, hırak kır Saimon ketike nıkık kırak Andru. Hırakıt tewır hepin iuwe men mekre wan. Hekrit hekrit hırakıt tari saauk. 17 *Jisas ketpıwekıt kar ik: “Yi eitikewa haiu mamno, hi eteikni menmen te yi eiri han ke mıt hır nanises hım mai.” 18 Wasenum hırakıt tınaaiwır hepin mırakıt, hırakıt tisesik.

19 Jisas ken kike, hırak kır Jems ketike nıkık kırak Jon, hırakıt nıkerek hırakıt wik te mıtık niuk mırak Sebedi. Hırakıt tau bot kırakit tekerwo hepin mırakıt. 20 Hırak kenınewekıt, te hırakıt tınaaiwır haai kırakit hırak kau kekre bot ketike mıt han kerek hır nekepik nekerwo hepin, hırakıt ten tises Jisas.

*Jisas kepır herwe enuk kenepın kekeipın mıtık hak
(Lu 4:31-37)*

21 *Hırakıt tisesik, te hır nen niun wit Kapaneam. Hır nepu wit Kapaneam, maain wı Sabat epei man, hırak Jisas ken wınak kerek mıt nererik nekine hım me Moses neıtai, hırak katıp mıt miyapır hım mırak.

22 *Hır nemtau hım mırak, te hır han kekrit neriuwe menmen hırak ketpım. Hırak ap ketpor kar ke mıt kerek ninın nertei hım me Moses netpım. Au, hırak katıp kar ke Mıtık Iuwe Krais kerek God keruwetek kan kekepi kerekek.

23 Me wı im, mıtık enuk herwe kau kekrek hırak kepu wınak ik.

24 *Hırak kınap katıp kar ik: “Jisas ke wit Nasaret, ti han herekyei mekam a? Ti han te hewep a? Hi herteiyit. Ti Mıtık Yaaik Iuwe ke God.” 25 Te Jisas kenerek ketpıwek kar ik: “Herwe enuk ti ekintıp wıre wıre ti enepın ekeipın mıtık ik etpaan eno.” 26 *Jisas katıp kar ik, herwe enuk ketenenik te hırak keperper kenepım him iuwe, herwe ketpaan kenpın kekeipıwek.

27 Mıt miyapır nır menmen im hır nepırpır nitehiyan nar ik: “Mekak ik. Hırak ketpai hım ham yaaim. Hırak kıre Mıtık Iuwe hırak katıp herwe enun hır nemtau hım mırak hır nisesim.” 28 *Te waswas hır mıt miyapır natıpan menmen Jisas kırıkakem te mıt nerer wit wit neit provins Galili hır nertei Jisas.

*Jisas kıkıaap pita maam pırak hıre yaaip
(Mt 8:14-15; Lu 4:38-39)*

29 Jisas kınaaiwır wınak eik e, hırak ketike mıt nırak nen wınak ke Saimon ketike Andru. Jems ketike Jon hırakıt ten tetikeri. 30 Saimon maam

* 1:12 Mt 9:13 * 1:13 Sam 91:11-13 * 1:14 Mk 6:17 * 1:14 Jo 1:43 * 1:15 Mt 3:2; Ga
4:4 * 1:17 Mt 13:47 * 1:21 Mt 4:13 * 1:22 Mt 7:28-29 * 1:24 Mk 5:7 * 1:26 Mk 9:26
* 1:28 Mt 4:24

p̄rak (miye pe m̄te p̄rak) h̄re w̄nap w̄waai yeno h̄re ȳnk sisi. H̄r nat̄p̄ Jisas h̄re w̄nap. ³¹ Te Jisas ken k̄rep ketenen his m̄re k̄ka h̄re wekrit werp, h̄rak ketp̄we kar ik: “Ti h̄nap epei au.” Te ȳnk sisi epei au, h̄re yaap. H̄re yaap te h̄re wemani menmen h̄r nan̄im.

Jisas k̄kaap m̄t miyap̄r yap̄rwe h̄r n̄re yaain

(Mt 8:16-17; Lu 4:40-41)

³²*Maain wepni kewen ken, h̄r m̄t nerer wit wit neriyei m̄t miyap̄r h̄r n̄nap, h̄r netike m̄t miyap̄r han kerek herwe mekleri, h̄r neriyei nen n̄r Jisas. ³³ M̄t miyap̄r yap̄rwe ne wit iuwe ik nen nererik nau menep weip̄r ke w̄nak. ³⁴*Jisas k̄kaap m̄t miyap̄r kerek h̄r n̄nap te h̄r p̄ke yaain. M̄t han h̄rak kep̄r herwe enum menp̄n mekeipnor. H̄rak kat̄p̄ herwe h̄r ap enwepyap̄rek h̄rak keim̄n au em̄t! H̄r nerteiyek h̄rak N̄kan ke God.

Jisas k̄riak menmen kerer wit wit ke provins Galili

(Lu 4:42-44)

³⁵*Hekrit enum eik h̄rak kekrit ketpaan ken yaank wein̄k kitehi God, te h̄rak ketikerek tewepnak. ³⁶Maain, Saimon ketike m̄t han nepu netikerek, h̄r nen nisesik. ³⁷ H̄r nen n̄nap̄nek h̄r netp̄wek nar ik: “M̄t miyap̄r yap̄rwe h̄r nan n̄inetnut.” ³⁸ H̄rak ketpor kar ik: “Em̄t! Haiu wen emno wit ham menep te hi hat̄p̄ m̄t miyap̄r h̄m mai heitai en.” ³⁹*Te h̄rak ken heriyai heriyai me provins Galili, h̄rak kat̄p̄ m̄t miyap̄r h̄m m̄rak keit w̄nak kerek m̄t nererik nekine h̄m me Moses neitei. H̄rak kep̄r herwe enum mau mekre m̄t miyap̄r h̄ram menp̄n mekeipnor.

Jisas k̄kaap m̄tik enuk lepro mewik h̄rak k̄re yaaik

(Mt 8:1-4; Lu 5:12-16)

⁴⁰ M̄tik enuk lepro mewik h̄rak kan kewen nin̄p̄ kitehi Jisas kar ik: “M̄tik Iuwe, ti hanhan eriuwa te ti ekepa hi are yaaik.” ⁴¹ Jisas h̄rak hanhanek te h̄rak kewis his menterik ketp̄wek kar ik: “Hi hanhan ti are yaaik.” ⁴² H̄rak kat̄p̄ epei au, in ek lepro menke menp̄n mekeip̄wek h̄rak k̄re yaaik. ⁴³ Jisas ketp̄wek h̄m manp te h̄rak keruwetek ken wasenum. ⁴⁴*Jisas ketp̄wek kar ik: “Ti emtewem. Ti ap et̄p̄ m̄tik hak menmen im. Au, ti eno eteik̄n m̄tik pris ȳnk kit. Te ti ewet̄wek menmen n̄paa Moses ketpai haiu mamwet God em, te m̄t h̄r nan̄rtei ti p̄ke ere yaaik.” ⁴⁵ Te m̄tik ik kemtau h̄m me Jisas au. H̄rak kewepyap̄rem heriyai heriyai, te maain Jisas ap kakno kakitet witeik au. H̄rak k̄riakem te m̄t nan̄rek h̄r han yaaik nan̄rp̄ nanweik̄n̄wek. Te h̄rak kerp̄ p̄n eik, m̄t nerer wit wit h̄r nan nan̄rek.

2

Jisas k̄kaap m̄tik his h̄t enum h̄rak k̄re yaaik

(Mt 9:1-8; Lu 5:17-26)

¹ Maain w̄ ham, h̄rak p̄ke kan wit Kapaneam. M̄t en nertei h̄rak p̄ke kan kepu w̄nak k̄rak. ² H̄r nertei h̄rak kepu, te h̄r yap̄rwe nen nererik ere w̄nak kenempet keriuwari. M̄t han nerp ya weip̄r menep h̄r nemtau Jisas ketpor h̄m me God. ³ H̄rak wen ketpor h̄m, m̄tik̄t tekyaaait ten teker̄r m̄tik̄t k̄waai kent̄r k̄naan. H̄rak his h̄t maa tupe tupe meit. H̄rak̄t tan tat̄r Jisas tewep m̄t yap̄rwe nerp neiyepet weip̄r, te h̄rak̄t ap

tatno n̄m̄n taau. Te h̄rakit teh̄n t̄niu leta me w̄nak p̄nak ein. ⁴ H̄rakit teh̄n t̄niu w̄nak ten niu ein, h̄rakit tenke toni k̄wap̄n w̄nak siup kerek Jisas h̄rak kerp ket̄n ni en. (M̄t ne Juda h̄r newis toni k̄wap̄n w̄nak siup. N̄p̄n au. Wit h̄rak tenhaan wein̄k, h̄r niu auri.) H̄rakit tenke toni ere k̄hi w̄senuk kepeit, h̄rakit t̄naaiw̄r k̄naan kerek m̄t̄k k̄waa i kekrerem men t̄i. ⁵ *Jisas kertei h̄rakit tetike m̄t̄k k̄waa i k̄naan han kitet h̄rak kak̄kepek, h̄rak ketp̄wek kar ik: “M̄t̄k, hi esak menmen enum mit h̄ram mamno.”

⁶ H̄rak kat̄p kar ik, te m̄t han kerek nin̄n nertei h̄m me Moses nat̄p m̄t miyap̄r em, h̄r nau neit en h̄r han kitet nar ik: ⁷ * “Ko! Kenmak h̄rak kat̄p kar ik? H̄rak kat̄p enum kekreh̄r ke God. H̄rak k̄re God te h̄rak ketp̄m a? God kerekek kak̄sak menmen enum mamno. M̄t taauye!” ⁸ Jisas kertei kekre han k̄rak h̄r han kitet nar ik, te h̄rak ketpor kar ik: “Yi ap han ekitet menmen mekre han ki mar im au em̄t! ⁹ Hi at̄p m̄t̄k k̄waa i kent̄r k̄naan, ‘Hi esak menmen enum n̄paa ti h̄r̄akem h̄ram mamno,’ yi yep̄tari hi at̄p werek auye. Te hi at̄p m̄t̄k, ‘Ti ekrit etenen yeno eiȳm eno, h̄rak kak̄krit kakno, yi eiȳrtei hi at̄p werek te hi esak menmen enum me yi m̄t. Hi etpi mekam te yi han ekiteta?’ ¹⁰ Hi tewen etp̄wek har ik: ‘Ekrit eno,’ te yi eiȳrtei hi M̄t̄k ke wit ke M̄t̄k Iuwe hi esak menmen enum yi m̄t ne t̄i yi ȳr̄akem.” ¹¹ H̄rak ketpor epei au, h̄rak kat̄p m̄t̄k k̄waa i kekre k̄naan kar ik: “Ti ekrit etenen k̄naan mit eiȳm eno witeik.” ¹² H̄rak kat̄p epei au, te m̄t̄k keh̄n kekrit ketenen k̄naan m̄rak kewepi ken witeik. M̄t n̄rek, te h̄r nep̄r̄p̄r newen̄pi God H̄rak Iuwe, h̄r nat̄p nar ik: “Haiu m̄r menmen yaaim mar im n̄paa ein auye.”

Jisas ken̄ne Livai h̄rak kisesik
(Mt 9:9-13; Lu 5:27-32)

¹³ Maain Jisas p̄ke kitet tenhaan ken wan ke Galili, m̄t nen nererik te h̄rak ketpor h̄m me God. ¹⁴ * H̄rak wen kitet tenhaan h̄rak k̄r Livai, h̄rak n̄kan ke m̄t̄k Alfias, h̄rak naanm̄pre w̄nak ke m̄t h̄r new̄r pewek me takis. Jisas k̄rek ketp̄wek kar ik: “Ti etikewa haw̄r wariyak̄t wauno te ti ehises h̄m mai.” Livai kekrit kisesik ketikerek ten.

¹⁵ Maain Jisas kau w̄nak ke Livai. M̄t yap̄rwe enun kerek h̄r neit takis nekint̄p pewek ham n̄saw̄nem, h̄r nen netike m̄t kerek n̄r̄ak menmen enum h̄r naam menmen netike Jisas ketike m̄t n̄rak disaipel kerek nises h̄m m̄rak. ¹⁶ * In ek m̄t han nepu, niuk m̄r Farisi, h̄r nin̄n nises h̄m me Moses. M̄t han nepu niuk m̄r Skraip. H̄r nin̄n nertei h̄m me Moses nat̄p m̄t em. H̄r n̄r Jisas ketike m̄t naanm̄pre pewek me takis netike m̄t kerek h̄r n̄r̄ak enum, h̄r yap̄rwe newepnak nekiyan naam menmen. H̄r m̄t Skraip nat̄p Jisas disaipel n̄rak nar ik: “Kenmak h̄rak k̄paam menmen ketike m̄t nari pewek me takis netike m̄t n̄r̄ak menmen enum a?” ¹⁷ Jisas kemtau h̄m m̄r, te h̄rak ketpor kar ik: “M̄t n̄nap nan̄no nan̄r m̄t̄k dokta. M̄t h̄r manpenun neit taau. Hi epei han t̄ hari han ke m̄t h̄r n̄r̄ak enum. M̄t kerek h̄r han kitet h̄r yaain au.”

Jisas kat̄p me h̄m ham yaaim
(Mt 9:14-17; Lu 5:33-39)

¹⁸ Maain w̄ ham m̄t nises h̄m me Jon netike m̄t ne Farisi h̄r han tewen̄n menmen me God yaaim, te h̄r nan̄t n̄np̄ nanu. M̄t han n̄ri te

* 2:5 Lu 7:48 * 2:7 Ais 43:25; 1Jo 1:9 * 2:14 Jo 1:43 * 2:16 Mt 11:19; Lu 15:1-2

h̄r nan n̄r Jisas nit̄wekhi nar ik: “M̄t ne Jon netike m̄t ne Farisi h̄r nan̄t n̄n̄p̄i nanu. Nenmak te m̄t nises h̄m mit n̄r̄iakem au?” ¹⁹ Jisas ketpor tok piksa kar ik: “M̄t nan̄t n̄n̄p̄i nanu nantike m̄t̄ik epei keit m̄te a? Taauye! H̄r han yaaik nan̄m menmen nantikerek. ²⁰ Maain w̄i ham h̄r m̄t han h̄r nant̄wekhis neiȳik nan̄no, te h̄r m̄t n̄rak nan̄t n̄n̄p̄i rek nanu.”

²¹ H̄rak wen ketpor tok piksa kar ik: “M̄t h̄r ap nekerwo laplap ham kike yaaim ment̄ir ham enum tokim au. H̄r nekerwewim, maain h̄r nankemyet laplap h̄ram mamno mamre kike mamri laplap tokik mamwepim. ²² M̄t h̄r ap newen t̄ipar wain wen petep mekre meme hiyei tokim auye! H̄r nanwenem te wain t̄iwerpek mamniu, hiyei tokim mamwep te wain mamwen mamno t̄i, hiyei enum mamwep mam̄t. Au, m̄t newen wain wen petep mekre meme hiyei wen yaaim n̄mnam.”

*H̄m me w̄i Sabat
(Mt 12:1-8; Lu 6:1-5)*

²³ *Maain w̄i sabat ham, Jisas h̄rak ketike m̄t disaipel n̄rak h̄r nen nitet ni ham. M̄t n̄rak newen wit yehes m̄ram neh̄s newenem h̄r naam. ²⁴ M̄t ne Farisi kerek nin̄n nises h̄m me Moses h̄r nat̄ip Jisas nar ik: “Kol Nenmak te m̄t nit̄ n̄r̄iak menmen im enum a? N̄ipaa God kewet Moses h̄m lo me w̄i Sabat, te haiu metput me m̄t nit̄ h̄r newen wit yehes au em̄t.”

²⁵ *Jisas h̄rak ketpor kar ik: “Yi ap han kitet werék menmen yi yekinaam me h̄m me maam kaiu Devit a? N̄ipaa h̄rak ketike m̄t n̄rak n̄n̄p̄i maan te h̄r naam menmen nar ke haiu m̄f in ek epei maam. Te yi wen yep̄tari h̄r n̄r̄iak enum au, yaaim ye! ²⁶ *Abaiata h̄rak wen m̄t̄ik hetpris naanm̄pre w̄inak ke God, h̄rak Devit ketike m̄t n̄rak nen w̄inak eik n̄m̄n ein naam bret tokim m̄t newis̄m me God m̄waai mensiu k̄inaan menep. M̄t naanm̄pre menmen me God, h̄r keriyen naam bret tokim m̄rak. M̄t han au. H̄m me Moses mat̄ip em̄t, te h̄rak Abaiata kewet Devit ketike m̄t n̄rak em h̄r naam. ²⁷ *God kin̄n k̄r̄iak m̄t. H̄rak hanhani, h̄rak kehimitan w̄i sabat h̄ram mamkaap m̄t keriyen. ²⁸ Hi M̄t̄ik ke wit ke M̄t̄ik Iuwe hi M̄t̄ik Iuwe, hi hin̄n menmen me w̄i sabat.”

3

*Me w̄i Sabat Jisas k̄ikaap m̄t his enum
(Mt 12:9-14; Lu 6:6-11)*

¹ Maain Jisas p̄ike ken w̄inak kerek m̄t nererik nekine h̄m me Moses neitai en. M̄t̄ik enuk his miut̄ip meweik̄in h̄rak kau ein. ² *M̄t han h̄r n̄p̄irek h̄rak kak̄ik̄epik me w̄i Sabat te h̄r nenerek nansiuwek h̄m nanriyaak kakno w̄inak enuk. ³ Jisas kat̄ip m̄t̄ik his enuk kar ik: “Ti enen in.” ⁴ *H̄rak epei kan, Jisas kat̄ip m̄t kar ik: “Me w̄i Sabat h̄m me God kerek Moses kewis̄m mau t̄iwei h̄ram mewisai haiu m̄r̄iak menmen yaaim o enum? Haiu emkaap m̄t o haiu emn̄p̄?” H̄r au nekint̄ip neit. ⁵ *H̄rak k̄iwaainaan k̄iri kemtaant̄iwo han enuk kent̄ar h̄r m̄t han toenuk. H̄rak kat̄ip m̄t̄ik his enum kar ik: “Ti esiuwe his emnen.” H̄rak kesiuwehis m̄rak te his p̄ike m̄re yaaim. ⁶ *His m̄re yaaim te m̄t ne Farisi h̄r nen witeik nen nererik netike m̄t kerek nises h̄m me m̄t̄ik iuwe King Herot, h̄r nimen̄p̄in Jisas nank̄ip.

* 2:23 Diu 23:25 * 2:25 1Sml 21:1-6 * 2:26 Lev 24:5-9 * 2:27 Diu 5:14 * 3:2 Lu 13:14
* 3:4 Lu 14:3 * 3:5 Jo 11:33, 12:40 * 3:6 Mt 22:15-16

Mit yapirwe nises Jisas

⁷ Jisas ketike mit disaipel narak hir nen wan eik. Mit yapirwe ne provins Galili hir nisesik nen nererik netike mit ne Provins Judia, ⁸ *Idumia, wit yapirwe ke mani Jodan pinak ein, wit Taia, wit Jerusalem ketike wit Saidon. Hir yapirwe nemtau menmen Jisas epei kirakem, te hir nan nanirek. ⁹ *Hir epei nan, Jisas katip mit narak kar ik: “Yi yayit bot eiyik einen eiteninek te mit ap nanipira hi ankewin hir nanintirira.” ¹⁰ *Nipaa Jisas kikaap mit miyapir yapirwe nnap hir nre yaain, te in ek mit yapirwe nnap newep mit hir nan nerp menep newis his mentar Jisas, te hir nre yaain. ¹¹ *Hirak ken kitet ein ein, herwe enun nrek nitehir nau ti nenepip nar ik: “Ti Nikan ke God.” ¹² *Te Jisas ketpor hm manp hir ap nanwepypirek au emit!

Jisas hirak kehisi mit disaipel nar hiswiyen wik (Mt 10:1-4; Lu 6:12-16)

¹³ Maain Jisas kehisi mit kerek hirak hanhani keninor hir nan nisesik netikerek nen nau mniu (o neyip) kentir ein. ¹⁴ Hir nau ein, hirak kehisi mit hiswiyen wik (12) hirak kewep niuk kenewor niuk mir “Aposel.” Hekrit hekrit hir netikerek nanriyan nanisesik nanimtau hm mirak. Maain hirak kakriuweti nanino nantip mit miyapir hm mirak. ¹⁵ Maain hirak kakriuweti kakwisi hir nepir herwe enun nanino nankeipin mit. ¹⁶ *Im em hiram niuk me mit hirak ketorhis keriyei netikerek: Saimon (hirak kewis niuk mirak ham Pita), ¹⁷ *Jems, ketike nikik kirak Jon, hirakit nikerek te Sebedi (Hirak kewis niuk mirakit wik Boanesis kentar hirakit tatip hm iuwe mre nepni mewenin). ¹⁸ Hirak wen kehimitan Andru, Filip, Batolomyu, Matyu, Tomas, Jems hirak nikan ke mitik Alfias, Tadias, Saimon Selot, ¹⁹ hir netike Judas ke wit Iskeriot kerek kewepypir Jisas te mit enun nepan narak neiyik nen nakip.

Mit natip Bielsebul kikaap Jisas kepir herwe enun nekeipin mit (Mt 12:24-32; Lu 11:14-23, 12:10)

²⁰ *Jisas kehisi mit hiswiyen wik (12) epei au, hirak ken winak kirak eik. Hirak ken winak, mit yapirwe nererik winak kirak te hirak ketike mit disaipel narak ap te nanim menmen taau. ²¹ *Maain miye pirak wetike kikrek tirak hir nerteiyek, hir nen nare nantiwekhis nanriyaak neiyik nanino nir ein nentar hir han kitet hirak han ken sip hirak ketaritari. ²² *Mit kerek ninin nertei hm lo me Moses natip mit miyapir em, hir ninaaiwir wit Jerusalem nekiuwe nan natip nar ik: “Herwe enuk niuk mirak Bielsebul hirak kersis Jisas te hirak Seten kewis Jisas hirak kinin herwe enun kepiri nanino nankeipin mit.” ²³ Jisas kertei menmen hir netpim te hirak kenine mit ein hir nan nerp menep in, hirak ketpor tok piksa kar ik: “Seten kenmak te hirak kepir herwe narak nekeipin mit a? Taauye! ²⁴ Mit ne wit hak hiras naninepan, te hir nankiyan nantike mit han ne wit hak naninepan taauye! ²⁵ Mit ne weiwik miutip hiras naninepan te hir nanirkeik te hir nankiyan nanu nanit? Au, hir nanawaank hiras. ²⁶ Seten hirekes kepir herwe narak nankeipin mit, hir naninke hasini nanawaank hiras. ²⁷ Hi hinin Seten hi epir herwe narak nekeipin mit,

* 3:8 Mt 4:25 * 3:9 Mk 4:1; Lu 5:1-3 * 3:10 Mt 14:36 * 3:11 Lu 4:41 * 3:12 Mk 1:34
* 3:16 Jo 1:42 * 3:17 Lu 9:54 * 3:20 Mk 6:31 * 3:21 Jo 10:20 * 3:22 Mt 9:34, 10:25

h̄ram mar ke m̄it̄ik hak kin̄n kakno kakwep weip̄r kaksenek m̄it̄ik enuk yehes enum o m̄it̄ik iuwe, te h̄rak kakit̄ menmen m̄irak meit̄ w̄inak eik keip̄m kakno.

28 “Hi etpi werek. Menmen enum m̄it̄ n̄riakem metike h̄m enum h̄r netpim h̄rak God kakisakem han ekitetim au. 29 Te m̄it̄ nat̄ip enum me menmen God H̄m̄in Yaaik k̄riakem, h̄rak ap te kakisakem taau! H̄ram mamu mam̄it̄ tipmain tipmain enum eik.” 30* (Jisas kat̄ip h̄m im kentar m̄it̄ han ne Jerusalem h̄r nat̄ip nar ik: “Herwe enuk kers̄isek kekepik te h̄rak kep̄r herwe enun nekeip̄n m̄it̄.”)

*Neim̄in h̄r ne weiw̄ik me Jisas
(Mt 12:46-50; Lu 8:19-21)*

31* H̄rak kat̄ip epei au, Jisas miye p̄irak wetike kikrek t̄irak nan nerp witeik nen̄newek. 32 M̄it̄ nau neit̄ n̄m̄in nemtau h̄r nen̄newek, h̄r netp̄iw̄ek nar ik: “Miye pit̄ wetike kikrek nit̄ h̄r nerp witeik nen̄nut̄.” 33 Jisas ketpor kar ik: “Neiȳin h̄r n̄re miye wetike kikrek nai?” 34 H̄rak k̄iwaainan k̄r m̄it̄ nau menep te h̄rak kat̄ip: “M̄it̄ in h̄r n̄re miye wetike kikrek nai. 35 M̄it̄ kerek nemtau h̄m me God nisesim, h̄r keriyen n̄re miye wetike kikrek o yenterer nai.”

4

*Jisas kat̄ip tok piksa me m̄it̄ik kam̄r wit̄ yehes mau ni
(Mt 13:1-9; Lu 8:4-8)*

1* Jisas p̄ike ken wan ke Galili kerp tenhaan eik kat̄ip m̄it̄ h̄m me God. H̄rak kepu ein, m̄it̄ yap̄rwe nan nererik nan̄mtau h̄m m̄irak. H̄r nerp menep menep ners̄is Jisas, te h̄rak ken kau bot k̄iwaai kentar wan menep tenhaan. M̄it̄ yap̄rwe nau tenhaan nemtau h̄m m̄irak. 2* H̄rak ketpor tok piksa kar ik:

3 “Yi eiȳmtewem! H̄rak m̄it̄ik hak ken kew̄r yehes meit̄ ni m̄irak. 4 H̄rak wen kew̄rem, ham menke m̄iwaai yayiwe, hore meniuwe man maam. 5 Yehes ham h̄ram menke m̄iwaai t̄i kentar nan mewo waswas mekre t̄i kike. 6 Maain, wepni iuwe kan kam̄p, h̄ram meweiwei maa keremem. 7 Yehes ham menke m̄iwaai t̄i kerek n̄paa waai enum t̄ik t̄ik mewiyen. Maain, waai enum t̄ik t̄ik p̄ike mewo m̄iwap̄nem, te h̄ram ap mari au. 8 Yehes ham menke m̄iwaai t̄i yaaik n̄paa m̄it̄ik kewenek. H̄ram mewo iuwe mari yap̄rwe. Ham mari 30, ham mari 60, ham mari 100.” 9 Jisas kat̄ip h̄m m̄irak m̄ikaru mar ik: “Neim̄in yi yertei h̄m mai werek werek yi han ekitetim werek werek.”

*Kenmak Jisas kat̄ip tok piksa
(Mt 13:10-17; Lu 8:9-10)*

10 Maain, m̄it̄ yap̄rwe epei nen, Jisas h̄rak kepu wein̄m ketike m̄it̄ hiswiyen wik n̄rak (12) netike m̄it̄ han disaipel kerek nemtau h̄m m̄irak keriyen. H̄r nepu nit̄iw̄ekhi h̄m me n̄paa h̄rak ketpim. 11 Te h̄rak ketpor kar ik: “God kewisi yi yertei menmen me h̄rak kin̄n naanm̄pre menmen karkeik. N̄paa God ap kewepyap̄rem, te m̄it̄ h̄r nerteiyem au. Hi etpim h̄saw̄inem te yi m̄it̄ keriyen yertei menmen me God. 12* M̄it̄ han toenuk au. Hi etpim h̄saw̄inem hetpor te

* 3:30 Jo 10:20 * 3:31 Mk 6:3; Jo 2:12; Ap 1:14 * 4:1 Mk 3:7-9; Lu 5:1-3 * 4:2 Mt 13:34; Mk 4:33-34 * 4:12 Ais 6:9-10; Jo 12:40; Ap 2:26-27

‘h̄ir en̄ir menmen te h̄ir ap nerteiyem, h̄ir nemtewem te h̄ir nerteiyem au. H̄ir nertei te h̄ir neweik̄in han newet God em, God kak̄isak menmen enum h̄ir n̄ir̄iakem. H̄ir nep̄itari menmen te h̄irak kak̄isak menmen enum m̄ir au.’

*Jisas kewepyap̄ir h̄im me tok piksa
(Mt 13:18-23; Lu 8:11-15)*

¹³ “In ek yi yep̄itari menmen im hi etpiyem h̄isaw̄inem, te maain yi eiȳrtei menmen ham hi etpiyem h̄isaw̄inem mam̄rkeik? Taauye! Hi are ewepyap̄ir im em, te maain yi eiȳrtei h̄im me God werek werek. ¹⁴⁻¹⁵ Yehes m̄iwaai yayiwe h̄iram mar ke m̄it h̄ir nemtau h̄im me God, te Seten kan keweiknor han k̄ir h̄ir han kaa h̄im m̄irak. ¹⁶ Yehes menke m̄iwaai t̄i kike kentar nan h̄iram mar ke m̄it nemtau h̄im me God h̄ir han yaaik. ¹⁷ *Yehes nekenik kike mewo mepu, maain wepni kam̄p h̄iram meweiwei maa h̄iram m̄ire m̄it. Mar im h̄ir nepu han yaaik, te maain m̄it h̄ir han neneri newepnaki, h̄ir han enuk nan̄naaiwir h̄im me God mam̄it. ¹⁸ Yehes m̄iwaai t̄i n̄ipaa waai t̄ikt̄ik mewi m̄iwap̄in yehes h̄iram mar ke m̄it h̄ir nemtau h̄im me God. ¹⁹ *Te h̄ir han kitet menmen yap̄irwe. H̄ir han yaaik nan̄it pewek yap̄irwe, h̄ir hemkre menepam neriuwe menmen heriyai heriyai ere han k̄ir kenke kenterim. H̄im me God mepu mekre han k̄ir au, h̄ir han kaa rem meit. ²⁰ Yehes m̄iwaai t̄i yaaim mari yap̄irwe, h̄iram mar ke m̄it nemtau h̄im me God h̄ir nisesim n̄ir̄iak menmen yaaim. M̄it han kike, m̄it han iuwe, m̄it han wisenum.”

*H̄im me si m̄it n̄isaw̄inek kekre sar
(Lu 8:16-18)*

²¹ *Jisas h̄irak p̄ike ketpor kar ik: “Yi yayit si te yi eisaw̄inek ek̄ikre sar o ekn̄ik yeno a? Taauye! Yi eiwis̄ik ek̄intar yeno eku niu ek̄ir. ²² *Menmen yap̄irwe m̄isaw̄in meit, maain h̄iram p̄ike mamu yaain m̄it nan̄rteiyem. Menmen ham yap̄irwe m̄it h̄ir nehanem, maain h̄iram mamu yaain m̄it nan̄rteiyem. ²³ Keiȳn kak̄irtei, h̄irak kak̄imtewem.”

²⁴ *H̄irak wen ketpor kar ik: “Menmen yi eiȳmtewem yi han ekitetim werek werek. Mar ke yi han kitet m̄it netike menmen h̄ir n̄ir̄iakem, maain mar im God han kakiteti yi m̄it kakrekyiyem, te h̄irak kakriyaam wisenum. ²⁵ *M̄it̄ik hak ketenen menmen, te God kakwet̄iwek menmen ham mamtikerem h̄iram yap̄irwe. M̄it̄ik hak au ketenen menmen kike, menmen m̄irak kike God kakriyaam mamno mamkeip̄n̄iwek mam̄iwaank mam̄it.”

Tok piksa me yehes mewo

²⁶ Jisas wen kat̄ip: “Menmen God k̄ir̄iakem kakri han ke m̄it te h̄ir nanisesik, h̄iram mar ke m̄it̄ik kam̄r yehes mau ni. ²⁷ *W̄itaan o wanewik h̄irak k̄iwaai o k̄ir̄iak menmen, yehes mewo. H̄irak k̄irem mewo, te h̄irak kep̄itari karkeik te h̄iram mewo. ²⁸ T̄i h̄irekes kenip yehes mewo men mine t̄iwei, maain heneik mewim h̄iram mamri mamine n̄ikim m̄iram. M̄it̄ik au, t̄i erekek kenip menmen mewo. ²⁹ *Maain yehes me nenhep maa, m̄it̄ik kaknen kakwenem.”

*Tok piksa me nu mastet
(Mt 13:31-32; Lu 13:18-19)*

* **4:17** Mt 26:31 * **4:19** Mt 19:23-24 * **4:21** Mt 5:15 * **4:22** Mt 10:26; Lu 12:2 * **4:24** Mt 7:2 * **4:25** Mt 13:12 * **4:27** Je 5:7 * **4:29** Joe 3:13; Rev 14:15

³⁰ Jisas wen ketpor kar ik: “Hi etpi menmen God k^riakem kakri han ke mⁱt kakriuw^rem h^ram m^re mekam? Hi etpi hⁱm im. ³¹ Yehes me nu mastet men tⁱ mewo h^ram kike kike. (H^ram mar ke God kinⁱn naanm^rpre mⁱt, te maain h^r yap^rwe nan^rtei menmen m^rak.) ³² Maain, h^rak mastet nⁱkik kakwo kakre iuwe, h^rak kinⁱn menmen mⁱt nam^r mau ni eim, h^rak ken niu kakw^rr heneik mewik, te hore mamnen mamwik mamwis yaank mentar heneik m^rak.”

Jisas katip mⁱt hⁱm tok piksa keremem
(Mt 13:34-35)

³³ Jisas katip mⁱt yap^rwe tok piksa mar im ere h^rak keremir yinam au meit mentar h^r ap nerteiyem wen au. ³⁴ H^rak katip tok piksa mar im katip mⁱt yap^rwe rem keriyen. Te h^rak ketike mⁱt n^rak nepu wein^m, h^rak kewepyap^r menmen n^rpaa h^rak ketpim k^sawⁱnem.

Jisas katip te yuwerep katⁱn kike kike keit
(Mt 8:23-27; Lu 8:22-25)

³⁵ Maain hⁱnkewⁱ menep kakre wⁱtaan, Jisas katip mⁱt n^rak kar ik: “Haiu emno emrekir wan emno pⁱnak ein.” ³⁶ H^rak ketpor, te h^r netikerek wen nau bot nⁱnaaiw^r mⁱt yap^rwe nerp tenhaan. Mⁱt nau bot ham netikeri nen. ³⁷ H^r wen nepno ein, yuwerep kⁱniu kan keriuwet wan te tⁱpar kehⁱnhⁱn kekre bot. ³⁸ Jisas kⁱwaai kⁱnatin kekre bot sip k^rak kewis paan kentar yeno tap m^rak. Mⁱt n^rak nan nekotitek netpⁱwek nar ik: “Haai, ti ap han kitetai au a? Haiu wan kⁱniu kakwep te haiu mami.” ³⁹ Te Jisas kekrit katip wan yuwerep kewenek kar ik: “Hⁱhe enuk ewaai ehⁱt!” H^rak katip epei au, yuwerep katⁱn kike kike, wan hⁱhe enuk kⁱwaai keit. ⁴⁰ Te Jisas katip mⁱt n^rak kar ik: “Yi yenmak te yi yⁱnaain a? Yi ap han kiteta wen au a?” ⁴¹ H^r nemtau hⁱm m^rak, h^r nⁱnaain natⁱpan main main nar ik: “Mⁱtⁱk ik h^rak keimⁱn? H^rak mⁱtⁱk kerekek? H^rak kertei kewen yuwerep wan hⁱhe enuk kⁱwaai keit.”

5

Jisas kep^r herwe enuk kenpⁱn kekeipⁱn mⁱtⁱk
(Mt 8:28-34; Lu 8:26-29)

¹ H^r nau bot nerekir wan nen pⁱnak ein, h^r niun tⁱ ke wit ke mⁱt ne Gerasa. ² *Jisas h^rak kenke kⁱnaaiw^r bot kiun tenhaan ken pⁱn eik, mⁱtⁱk hak kerek herwe enuk kers^sek h^rak kⁱnaaiw^r herwe hei kⁱnⁱk mⁱniu (o neiyⁱp), h^rak kan Jisas. ³ Mⁱtⁱk ik hekrit hekrit kepu kekre herwe hei kⁱnⁱk mⁱniu (o neiyⁱp). Mⁱt han h^r ap nenke sen nesenkekik neriuw^rem in ek au. ⁴ H^r n^rpaa nesenkekik neriuwe sen mau his hⁱt m^rak, te h^rak au kari me his ketnim, h^rak kew^r nan kenem^tn me hⁱt. Mⁱt han h^r nepⁱtari n^riak menmen te h^rak k^re yaaik kau keit, taau. ⁵ Hekrit hekrit wⁱtaan wepni, h^rak kepu kepeit kepⁱkre herwe hei kⁱnⁱk mⁱniu (o neiyⁱp), h^rak kenepⁱp kenep h^rekes keriuwe nan kerekir yⁱnk k^rak.

⁶ H^rak k^r Jisas keperp ein, h^rak kesuikⁱn ken kewen ninⁱp kith^r kewenⁱpiyek kerp menep, ⁷ *h^rak kenepⁱp katip kar ik: “Ti Nⁱkan ke Mⁱtⁱk Iuwe ti henmak te t!” ⁸ Herwe kⁱnapan kentar Jisas n^rpaa ketpⁱwek kar ik: “Ti herwe enuk enke enepⁱn ekeipⁱwek.” ⁹ Jisas kitⁱwekhi kar ik: “Ti ekine h^rekes.” Herwe katip, “Hi niuk mai mⁱt yap^rwe hentar haiu herwe

* 5:2 Mk 1:23 * 5:7 Mk 1:24

yapirwe mersisek.”¹⁰ Hirak kitehi Jisas hım iuwe te hirak ap kakriuweti naninaaiwir wit ik au ekit!

¹¹ Sak yapirwe meit mınıu (o neiyip) eik maam menmen.

¹² Herwe nitıwekhi nar ik: “Ti eriuwetai haisu mamno mamıkre sak.”

¹³ Jisas hirak kewenhi te hir netpaan nırır nekeipın mitık ik, hir nen nekre sak. Sak yapirwe mar 2,000 hıram mırır mekiuwe mınıu (o neiyip) men mamın wan tıpar mekiuwe hım yipır hıram maa meit.

¹⁴ Mit kerek naanmpre sak hir nırır nen natıp mit ne wit iuwe, mit ne wit kike me menmen im epei man. Hir nemtau menmen im, hir nan nanır menmen mit hir epei netporem. ¹⁵ Hir nan nır Jisas ketike mitık nıpa herwe nersisek. Mitık ik hirak kau ti han yaaik, hirak epei keriuwet klos, te hir mit nınapen. ¹⁶ Mit naanmpre sak wen netpor menmen hir epei nırem me mitık enuk ketaritari ketike sak. ¹⁷ Hir nemtau menmen im, hir nıtehi Jisas hım iuwe hirak kaknaaiwir wit kır.

¹⁸ Hir nitıwekhi nar ek, te hirak ken kau bot. Hirak mitık nıpa herwe nersisek kitehi Jisas, te hirak ketikerek tatno. ¹⁹ Te Jisas ketpıwek kar ik: “Au, ti ehu in eno wit me mit nit eteiknor etpor menmen Mitık Iuwe hirak kerekıyutem han tewenınit kekepit.” ²⁰ *Te hirak ken wit mar hiswiyen (10) niuk mıram Dikapolis, hirak katıp kewepyapır menmen Jisas kerekıwekem. Mit en nemtewem hir nepırpır han yaaik han kitetim.

*Jisas kıkıap mitık iuwe niki pırak wetike mite hire winen hemkre
(Mt 9:18-26; Lu 8:40-56)*

²¹ Jisas pıke ken kau bot ketike mit nırak, hir nerekir wan nen pınak ein. Jisas kenke kınaaiwir bot pıke ken kiun tenhaan eik, mit yapirwe nerp nererik neweiknıwek kerp en. ²² Hir nerp nererik neweiknıwek kerp en, mitık hak kerek naanmpre wınak kerek mit nererik nekine hım me Moses neitai, niuk mırak Jiras, hirak kan kenke kitehir kıwaai hit me Jisas, ²³ *hirak katıp hım iuwe kar ik: “Niki pai nepei menep wawi waunatin wauno. Ti enen etikewa euno ti ewis his menteriye te hire aure yaaip hire pıke wawıkrit wawu.” ²⁴ Hirak ketpıwek, te Jisas ketikerek ten ein.

Hirak tetike mit disaipel nırak nen en, mit yapirwe nisesi nen nerp neweikın Jisas. ²⁵ Mite piutıp wises Jisas wetikeri, hire wınap hekrit hekrit winen hemkre me titu mar hiswiyen wik (12). ²⁶ Hire nıpa wen wir mit dokta yapirwe, hire wewır pewek wewetorem weiyım watın hirehes ere hıram epei au mesi. Te hir nertei nekepye au. Hire wen wınap winen hemkre. ²⁷ *Hire wemtau mit natıp menmen Jisas hirak kırıkem, te hire wisesik. ²⁸ Hire han kitet war ik: “Hi awis his mentar laplap mırak kerekek, te hi pıke are yaaip.” ²⁹ Hire wesiuwe his wewisım mentar laplap mırak, hemkre kire katın keit, hire wıre yaaip. Te hire wertei hire winen hemkre epei au keit. ³⁰ *Jisas hirak kertei menmen mırak yaaım iuwe mınaiwırek men mıkıap neımın, te hirak keweikın kıwaainaan kitehi mit kar ik: “Keımın ketenıno laplap mai?” ³¹ Mit nırak disaipel netpıwek: “Ko! Mit yapirwe neweiknınit. Kenmak te ti hitorhi me laplap mit a?” ³² Au, Jisas wen kıwaainaan kakır keımın ketenınıwek laplap. ³³ Mite ip wertei hire epei wıre yaaip, te hire wepırpır wan wenke wıtehır wıwaai hit me Jisas wewepyapır menmen hire wırıkem. ³⁴ *Te Jisas ketpıwe kar ik, “Mite, ti han kiteta hi ekepit, te ti ere yaaip. Nıpa ti hınap te in ek ti epei ere yaaip.”

* 5:20 Mt 4:25; Mk 7:31 * 5:23 Mt 8:3; Mk 7:32 * 5:27 Mk 6:56; Mt 14:36 * 5:30 Lu 6:19

* 5:34 Mk 10:52; Lu 7:50, 17:19

³⁵ Hĭrak wen ketpĭwe, mĭtĭk Jairas mĭt nĭrak nan netpĭwek nar ik: “Nĭki pit epei waa, henmak te ti eriyaam ektan Jisas? Ti ewisĭk kakno?” ³⁶ Te Jisas kemtewem hĭrak katĭp mĭtĭk Jairas kar ik: “Ti ap enaain au. Ti han ekiteta kerekek.” ³⁷ Hĭrak kewis Pita, Jems ketike nĭkĭk kĭrak Jon tetike mĭtĭk ik keretep, hĭrakĭt ten ein. Hĭrak kewen mĭt han au, hĭr nerp in. ³⁸ Hĭrakĭt ten tĭpiun wĭnak ke mĭtĭk ek, hĭrak Jisas kĭr mĭt hĭr nĭkĭtep nesikeyaanmi. ³⁹ *Hĭrak ken wĭnak ke nĭmĭn ein, hĭrak ketpor kar ik: “Yenmak te yi yĭkĭtep? Hĭre ap waa au, hĭre wĭwaaĭ kerepep.” ⁴⁰ Hĭr nemtewek katĭp kar ik te hĭr nenwesĭsek enum enum nen. Te hĭrak keriuweti nen wit eik. Hĭrak ketike miye haai nĭre nen netike Pita, Jems, Jon neit haau me nĭki wĭwaaĭ weitai en. ⁴¹ *Hĭrak ketenenĭwe his kiutĭp ketpĭwe hĭm me mĭt ne Isrel kar ik: “Talita kumi.” Haiu meweikĭn hĭm haiu matĭp mar ik: “Nĭki kike hi hetput ti ekrit.” ⁴² Hĭre wekrit wasenum witet ein ein. (Nĭpaa ein hĭre wepu tito mar hiswiyen wik (12).) Hĭr mĭt nĭrep hĭre witet ein ein hĭr nenemyĭwe naan natĭp: “Ko!” ⁴³ *Jisas ketpor hĭm iuwe te hĭr ap nanwepypĭrek au emĭt. Epei au, hĭrak ketpor hĭr nanwetĭwe menmen te hĭre wawĭm.

6

Mĭt ne wit Nasaret neweikĭn sip newet Jisas (Mt 13:53-58; Lu 4:16-30)

¹ Jisas kĭnaaiwĭr wit ik ek ken kiun wit kĭrak eik. Mĭt nĭrak hĭr nisesik. ² *Hĭrak ken kiun witeik, maain wĭ sabat ham, hĭrak ken kekre wĭnak kerek mĭt nekine hĭm me Moses neitai en, hĭrak katĭp mĭt miyapĭr hĭm me God. Hĭr nemtewek, hĭr nehĭnhĭn natĭp nar ik: “Keimĭn ketpĭwek hĭm im te hĭrak ketpaiyem? Karkeik te hĭrak kerteĭt menmen im? Hĭrak kĭrĭak menmen yaaim nĭpaa haiu ap mĭrem au. ³ *Mĭtĭk ik ek hĭrak kime wĭnak kerekek. Hĭrak nĭkan ke Maria. Hĭrak heiyyuwe ke Jems, Josep, Judas tetike Saimon. Yenterer nĭrak nau in netikewai. Hĭrak Mĭtĭk Iuwe au. Hĭrak mĭtĭk weinĭk kepĭr ke haiu mĭt keriyen.” Te hĭr han toenuk neriuwerek nĭneinĭk. ⁴ *Jisas ketpor kar ik: “Mĭtĭk hak katĭp mĭt menmen God keteikĭnwekem, niuk mĭrak iuwe men heriyai heriyai merer wit wit. Te niuk mĭrak ap iuwe keit wit kĭrak, o weiwĭk miutĭp mĭrak o miye haai kĭkrek o yenterer nĭrak au.” ⁵ *Hĭrak ap kĭrĭak menmen yaaim yapĭrwe nĭpaa mĭt ap nĭrem au, te hĭrak kewis his mentar mĭt nĭnap kekekpi hĭr nĭre yaain manpenuk neit. ⁶ Hĭrak kenke kekrikeri kentar mĭt in ap han kitetik.

Jisas keriuwet mĭt aposel nĭrak nar hiswiyen wik (12) (Mt 10:5-15; Lu 9:1-6)

⁷ *Hĭrak kari mĭt hiswiyen wik nĭrak (12) nau hĭrak ketpor menmen. Hĭrak ketpor menmen, hĭrak kenkeri keriuweti nĭre wik wik nen nerer wit wit. Hĭrak kewisi hĭr nekrehĭr kĭrak nepĭr herwe enun nanĭno nankeipĭn mĭt. ⁸ *Hĭrak ketpor hĭm iuwe te hĭr ap nanĭt menmen yapĭrwe neiyĭm nanĭno au emĭt! Pewek o wapnake o menmen au. Paap kerekek te hĭr neke tĭ neriuwerek. ⁹ Hĭr neriuwet su, te saket wik au emĭt, miutĭp keremem. Hĭrak ketpor kar ik: ¹⁰ “Me wĭ yi yaino yayu yayĭkre wĭnak hak, yi ap yayĭm menmen eirer wĭnak ham au emĭt. Wĭnak kiutĭp kerekek ere yi yainaaĭwĭr

* 5:39 Jo 11:11 * 5:41 Lu 7:14 * 5:43 Mk 1:44, 7:36 * 6:2 Jo 7:15 * 6:3 Jo 6:42 * 6:4 Jo 4:44 * 6:5 Lu 4:40 * 6:7 Lu 10:1 * 6:8 Lu 10:4-11

wit yaino wit hak. ¹¹ *Mít ne wit hak ap neriya mít naanmampri yayít wínak kíř nanímtau híř mi au, yi einaaiwír mít in einepep toni waniu (o win) mau híř mít, te yi yeteiknor híř níríak enum.” ¹² Hírak ketpor epei au, híř mít nírak nen natíp mít miyapír han híř me God me hířak katíp mít híř nanweikín sip nanwet menmen enum. ¹³ *Hír nepír herwe enun yapírwe nekeipín mít, híř newen wel mentar mít nínap, te híř híre yaain.

Mít nenep Jon kerek kířkír mít, hířak kaa
(Mt 14:1-12; Lu 3:19-20, 9:7-9)

¹⁴ *Mítík iuwe King Herot kinín naanmípre mít ne Isrel, hířak kertei menmen Jisas kíříakem kentar Jisas niuk mírak iuwe te mít híř nertei menmen hířak kíříakem híř netpim nerer wit wit. Te Herot kemtewek. Mít han natíp nar ik: “Jon kerek kířkír mít neriuwe típar hířak nepei kaa, te hířak píke kekrit kepu. Mar im te hířak kíříak menmen yaaim nípaa haiu mít ap mirem au.” ¹⁵ Te mít han natíp nar ik: “Hírak Jisas ik hířak llaisa kerekek.” Mít han natíp: “Au, hířak kíre mít profet nípaa natíp híř me God newepyapírem natíp mít em.” ¹⁶ Herot kemtewem, hířak han kitet kar ik: “Hírak Jon nípaa hi eriuwet mítík hak ken kerekir teruk kířak paan kwen kekét, hířak píke kekrit kau keit.”

¹⁷⁻¹⁸ **Nípaa Jon hířak epei katíp Herot kar ik: “Ti hewaank Herodias míte pe nířkík kit ti hetíwe. Menmen im hířam ap yaaim au, hířam enum!” Herot han enuk keriuwet mít nírak híř netenen Jon nesenkekik newisík kekre wínak enuk kentar míte pe Herot nířkík kířak niuk mírak Filip, hířak herot ketíwe. ¹⁹ Herodias híre han enuk ware waunep Jon, te híre taau. ²⁰ Herot kínaain Jon. Hírak kertei Jon mítík yaaik kises híř me God. Te Herot naanmíprewek. Wí kerek herot kemtau híř mírak hířak kínaain. Te hířak wen píke hanhan kakímtau híř mírak kakteipim kerekek.

²¹ Maain wí ham Herodias hanhan wemírír Herot mítík kíre hířak kaknep Jon. Wí im Herot han kitet wí nípaa miye pířak winaak, te hířak kemani menmen kakwet mít nírak ne gavman netike mít kerek naanmípre mít ne ami netike mít niuk mír neit provins Galili hířak kakwetír menmen híř naním. ²² Hír naam epei au, Herodias nířkí píre wan wíríre winor henye. Hír mít han yaaik iuwe neriuwerep, te Herot ketpíwe kar ik: “Ti itauhi me menmen ti hanhanem, te hi tewen ewetitem. ²³ *Menmen mekam ti itauhiyem hi ewetitem. Ti itauhi me menmen hi naanmíprewem te hi enke pínam ewetitem hi wen hetenen pínam.”

²⁴ Hírak katíp epei au, híre wen witeik witehi miye píre war ik: “Hi ehítíwekhi mekam?” Híre miye wetpíwe war ik: “Ti ehítíwekhi me mítík kakno kaknep mítík Jon Baptais kerek kířkír mít neriuwe típar hířak kakweto paan kířak.” ²⁵ Híre píke wan waswas wetpíwek híř iuwe war ik: “In ek ti eweto paan ke Jon ekíkre tíkenup.” ²⁶ Herot kemtau híř im, hířak han enuk. Te nípaa hířak ketpíwe híř iuwe, mít yapírwe nemtewek. Te hířak kínapen kaknep Jon, te hířak yínk enuk katíp míte auye. ²⁷ Te hířak kesiuwe mítík ken kerekir Jon teruk kířak kekre wínak enuk. ²⁸ Hírak kewis paan kířak kekre tíkenup hířak píke keiyík kan kewet míte rek. Híre wen witeik wewet miye píre paan ke Jon.

²⁹ Maain mít ne Jon nertei hířak epei kaa, híř nen wínak enuk neit yínk kířak neiyík nan newisík kekre hei.

* 6:11 Ap 13:51 * 6:13 Je 5:14 * 6:14 Mt 16:14; Mk 8:28 * 6:17-18 Lev 18:16 * 6:17-18 Lev 18:16 * 6:23 Est 5:3, 6, 7:2

*Jisas kewet mīt nar 5,000 menmen hīr naam
(Mt 14:13-21; Lu 9:10-17; Jo 6:1-13)*

³⁰ *Mīt aposel ne Jisas pīke nan netpīwek menmen hīr nīriakem natīp mīt miyapīr em. ³¹ *Hīrak ketpor kar ik: “Yi eitikewa haiu mamno wit weinīk mamu mamīt ein.” Hīrak katīp kar ik kentar mīt yapīrwe nan netpor wanewik ere wītaan, te hīr ap nau naam menmen taau. ³² Hīr hīras nau bot nepno wit weinīk.

³³ Te mīt yapīrwe ne wit yapīrwe nīri hīr nen, hīr nerteiri hīr neimīn, te hīr mīt miyapīr nesiukneñ ninīn nen wit weinīk eik ek nemeriyor hīr nanīnen. ³⁴ *Jisas kenke kīnaaiwīr bot ken kiun tenhaan kerp tī eik, hīrak kīr mīt yapīrwe nererik in, hīrak hanhani kentar hīr nīre sipsip mīt naanmīpīrem au, hīram mamno heriyai heriyai menmen mamīmīp mamīwaankem. Hīrak katīp keteiknor menmen me God yapīrwe. ³⁵ *Maain menep kakre wītaan hīrak wen ketpor hīm, mīt disaipel nīrak nan netpīwek nar ik: “Wit weinīk ik ek, nepei au kakre wītaan. ³⁶ Ti eriuweti enīno enrer wit wit enīt menmen enīm.” ³⁷ Hīrak Jisas ketpor, “Yi hīras eiwetīr menmen hīr nanīm.” Te hīr pīke netpīwek, “Haiu emno emwīr pewek mar 200 kina mamīt menmen a? Taauye! Haiu ap meit pewek mei yapīrwe au!” ³⁸ Jisas kitorhi kar ik: “Menmen marmenum mepeit in? Yi eino eiwenhisem.” Hīr epei nen newenhisem, hīr pīke nan netpīwek nar ik: “Bret hispīnak (5) metike saauk wik me wan mepeit in keremem.”

³⁹ Hīrak epei kertei, hīrak katīp mīt disaipel nīrak: “Yi eitīp mīt hīr enīnke hasini enu yenkis eim.” ⁴⁰ Hīrak ketpor kar ek, te hīr nenkeri hasini hasini nau nitet yenkis, mīt han nar 100, mīt han nar 50. ⁴¹ Te hīrak ketenen bret metike saauk mau his mīrak, hīrak kīkīamnaan men nepni eim kitehi God katīp hīrak yaaik. Epei au, hīrak kewep bret kewet mīt disaipel nīrak em. Te hīr netīwem neiyīm nen newet mīt miyapīr em. Epei au, hīrak pīke keit saauk kewetīrem hīr neiyīm nen newet mīt miyapīr em hīr naam. ⁴²⁻⁴³ Mīt miyapīr yapīrw naam ere tu iuwe, ham au mepeit. Te mīt disaipel neit menmen yinam mīwaai em kerek mīt hīr naam au, hīr nemi mekre wapnake mar hiswiyen wik (12) ere mau hīm. ⁴⁴ Hīr mīt yapīrwe nar 5,000 mīt keriyen hīr nererik naam menmen.

*Jisas ken kitet tīpar keke niu
(Mt 14:22-23; Jo 6:15-21)*

⁴⁵ In ek Jisas katīp mīt disaipel nīrak hīm manp te hīr eninīn enu bot enīno enrekir wan eniun pīnak ein enmeriyīwek enīt wit Betsaida. Hīrak kakriuwet mīt hīr nanīno heriyai heriyai nanrer wit mīr eim. ⁴⁶ *Hīrak Jisas keriuweti hīr nen, te hīrak ken mīniū (o neiyīp) kitehi God, hīrakīt tewepnak. ⁴⁷ Maain wītaan man, bot ke mīt wen kerekir wan ke nīmīn, hīrak Jisas kerp tī kepu weinīk. Hīrak kīr mīt nīrak hīr neiyīk newen tīpar iuwe neriuwet bot ken, te nīme mīniū meriuwet bot ap ken kiun pīnak ein au. ⁴⁸ Menep wanewik, Jisas hīrak kitet wan keke niu ken. Hīrak kakno kaksipaat mīt nau bot, ⁴⁹ *te hīr nīrek kitet wan keke niu ken, hīr han kitet hīrak herwe. ⁵⁰ Te hīr nīnaain nenepīp. Hīr nenepīp te hīrak ketpor kar ik: “Yi han tokik eiyu. Hi Jisas kerekek hi han. Te yi ap eineina au.” ⁵¹ *Hīrak ketpor epei au, hīrak kehīn kīniū ketikeri nau bot. Te nīme matīn meit.

* 6:30 Lu 10:17 * 6:31 Mk 3:20 * 6:34 Mt 9:36 * 6:35 Mk 8:1-9 * 6:46 Mk 1:35; Lu 5:16, 6:12, 9:28 * 6:49 Lu 24:37 * 6:51 Mk 4:39

Hir nirek, te hir nepirpir iuwe. ⁵²* Hir ap han kitet menmen me bret kerek hirak kiriakem kewet mit em hiram meteiknor hirak Mitik Iuwe. Au, han kir wen toenuk. Mar im te hir nepirpir.

*Jisas kikaap mit miyapir hir ninap neit Genesaret
(Mt 14:34-36)*

⁵³⁻⁵⁴ Hir nerekir wan ere hir niun tenhaan ken pin eik. Hir ninaaiwir bot nerp tenhaan mit yapirwe hir nir ninaan me Jisas hir nerteiyek hirak keimin. Te hir nen heriyai heriyai ⁵⁵ nerer wit wit hir nenerir mit ninap neri nen newisi nwaai nentar yeno, hir ninani neri nen wit kerek hir nemtau Jisas kewiyen. ⁵⁶ Jisas ken kerer wit kike o wit iuwe, hir mit newis mit ninap hir nau yaain menep yayiwe, hir nitiwekhi te hir newir his netenen klos mirak. Mit kerek newir his netenen klos mirak, hir pike nire yaaik.

7

*Jisas kene mit kerek hir nises him me maamrer, ap nises him me God au
(Mt 15:1-9)*

¹ Mit han ne Farisi kerek ninin nises him me Moses, hir netike mit han kerek ninin nertei him me Moses natip mit miyapir em, hir ninaaiwir wit Jerusalem nen nererik neit wit eik nanir Jisas. ²* Hir nir mit disapel han kerek nises him me Jisas hir nipaam menmen te hir ninin nekemyet his mir au. ³ (Mit miyapir ne Isrel hir niutip niutip nises him me maamrer te mit ne Farisi hir nisesim iuwe. Hir nekemyet his au, te hir nanim menmen au. ⁴* Hir nanino wit nanit menmen mit nesiwerem meit maket, hir nantiwem pike naninen wit eik hir ninin nanmir au, te hir nanim menmen au. Hir nises him meiyam me maamrer mar im. Hir nekemyet wa hesnu, min me toni, wenkepye, sar metike min me ain. Au, hir ap te nanim menmen taau!)

⁵ Hir mit ne Farisi netike mit kerek ninin nertei him me Moses natip mit miyapir em, hir nitehi Jisas nar ik: "Nenmak mit hir nises him mit, te hir ap nises him me maamrer? Hir naam menmen neriuwe his enum hapik mewim." ⁶* Jisas ketpor kar ik: "Nipaa Aisaia hirak katip him me yi mit kerek yewenin him. Hirak kewis him mau twei mar im:

'Mit in newenanipi neriuwe him mir, te han kir kisisa au.

⁷ Hir nitehir newen ninip nine henye newenipi niuk mai weinim. Hir natip mit miyapir him mir hiram mar ke him me God.' ⁸ "Yi yeweikin sip yewet him me God, te yi yises him weinim mit keriyen hir netpiyem."

⁹ Hirak wen ketpor, "Yi yertei werek werek eiweikin sip eiwet him me God te yi eiyses him mi. ¹⁰* Nipaa Moses kewis him mau twei katip kar ik: 'Yi naanmampre miye haai ni eiwenipi niuk mir eikepi, maain yi naanmampri. Neimin hir nene miye haai nir nanre newirpaan newepik, hir mit han naninip nani nanit.' ¹¹ Te yi mit yatip mitik hak kaktip miye haai narak menmen hirak maain kakwetrem kakikepi, te hirak kehimitanem kakwet God em, ¹² te maain yi yeriuwesisek hirak ap kakwet miye haai em kakikepi kakriwerem au. ¹³ Mar im yi yewenin him me God yeriuwe menmen maamrer netpiyem yi yisesim yatip mit em. Yi mit yirak menmen yapirwe enum mar im."

* 6:52 Mk 8:17 * 7:2 Lu 11:38 * 7:4 Mt 23:25 * 7:6 Ais 29:13 * 7:10 Eks 20:12, 21:17;
Diu 5:16

*Menmen m̄t n̄r̄iakem menip God h̄rak kat̄ip h̄r̄ enun
(Mt 15:10-20)*

¹⁴ Jisas p̄ike ken̄ne m̄t miyap̄r yap̄rwe h̄rak ketpor kar ik: “Yi m̄t miyap̄r yap̄rwe, yi n̄k̄ip emnep eiȳmtau h̄m mai, yi han ekitetim! ¹⁵ *Menmen m̄t nan̄m mamno tu k̄r h̄ram ap̄ menip God kakt̄ip m̄t h̄r̄ enun au. Menmen mekre han ke m̄t h̄ram meweik̄n han k̄r h̄ram menip God h̄rak kakt̄ip m̄t h̄r̄ enun. ¹⁶ Neim̄n h̄r̄ en̄r̄tei h̄r̄ nan̄mtewem.”

¹⁷ Maain h̄rak epei k̄naaiw̄r m̄t h̄rak ken w̄nak ken n̄m̄n ein, m̄t n̄rak nises h̄m m̄rak h̄r̄ nit̄iwekhi me h̄m n̄paa h̄rak ketpim. ¹⁸ H̄rak kenemyor naan ketpor kar ik: “Yi wen yep̄tariyem yar ke m̄t ein a? Yi yep̄tari menmen h̄ram mamno h̄m ke m̄t h̄ram menip God h̄rak kakt̄ip m̄t h̄r̄ enun taauye! ¹⁹ Menmen h̄ram mamno mam̄ke tu kerekek maain m̄t h̄r̄ nan̄no nan̄nerem mamno mune ne heim.” (Me h̄m im Jisas kat̄ip h̄rak keteiknai menmen yap̄rwe me t̄i h̄ram yaaim te haiu mam̄m.)

²⁰ H̄rak wen kat̄ip, “Menmen enun mekre han ke m̄t h̄ram menip God kakt̄ip h̄r̄ enun. ²¹ *Menmen mekre han ke m̄t meit n̄m̄n h̄ram menipi h̄r̄ han kitet enun, h̄r̄ nisesan n̄r̄ran, h̄r̄ nekint̄ip menmen o h̄r̄ nenep m̄t nani. ²² H̄r̄ nari miyap̄r ne m̄t han his newenem n̄waa netikeri, h̄r̄ hemkre menepam enun nan̄t menmen, h̄r̄ n̄r̄iak menmen enun meit wit wit heriyai heriyai, h̄r̄ newen̄n h̄m, h̄r̄ nenke perke enun o paan tokik nekitet naan, h̄r̄ han enuk neriuwe m̄t h̄r̄ nin̄ni neit menmen yap̄rwe, h̄r̄ netpi nisesi, h̄r̄ han kitet h̄r̄ iuwe nin̄n m̄t han. Menmen im metike menmen ham enun. ²³ Menmen im yap̄rwe meit n̄m̄n mekre han man h̄ram menip God h̄rak kakt̄ip m̄t h̄r̄ enun.”

*M̄te pe Finisia witehi Jisas h̄rak kakepiye
(Mt 15:21-28)*

²⁴ Maain Jisas h̄rak kekrit k̄naaiw̄r wit ik, h̄rak kepno ken h̄n me wit Taia. H̄rak ken kiun ein, h̄rak ken kepu w̄nak hak k̄napen h̄r̄ m̄t en nertei h̄rak kepu w̄nak eik, te h̄r̄ nemtewek. ²⁵ In ek, m̄te hap n̄ki p̄re herwe enuk kers̄sep, h̄re wemtau m̄t nat̄ipan me Jisas. Te h̄re wen wenke w̄waa t̄i menep h̄t me Jisas. ²⁶ M̄te ip h̄re pe Isrel au. H̄re miye p̄re wina (o winiye) weit prov̄ns Sairo Finisia. H̄re witehi Jisas h̄rak kak̄p̄r herwe kaknop̄n kak̄keip̄n n̄ki p̄re.

²⁷ Te Jisas kat̄ip h̄rak kak̄n̄n kak̄kaap m̄t ne Isrel, te h̄rak ketp̄we tok piksa kar ik: “N̄kerek h̄r̄ enin̄n en̄m menmen. H̄ram enun te haiu m̄t mamkin menmen me n̄kerek mamw̄rem mamno mamwet nepere rem.”

²⁸ Te h̄re wetp̄wek, “Ti at̄ip werek M̄tik Iuwe, te nepere mekor̄r menmen me n̄kerek m̄nat̄in m̄waa t̄i.”

²⁹ H̄rak ketp̄we, “Ti at̄ip werek ik, te ti p̄ike eno witeik. H̄rak herwe epei kenke kenp̄n k̄naaiw̄r n̄ki pit.” ³⁰ H̄re p̄ike wen witeik, h̄re w̄r n̄ki p̄re w̄waa yeno, h̄re wertei herwe epei kenke kenp̄n kekeip̄nwe.

Jisas k̄kaap m̄tik enuk ap̄ kat̄ip au, n̄k̄ip toto

³¹ *Maain Jisas k̄naaiw̄r wit ke Taia keit ein, h̄rak ken kewep n̄m̄n ke wit Saidon h̄rak ken menep h̄n me wit hiswiyen (10) h̄rak ken ere kiun wan ke prov̄ns Galili. ³² *M̄t han neit m̄tik hak neiȳk nen neteik̄n Jisas ek. M̄tik ik h̄rak n̄k̄ip toenum kat̄ip werek au. Teruk enuk kemerhin (o kemark̄k). H̄r̄ nat̄ip Jisas h̄m iuwe, te h̄rak kakwis his

* 7:15 Ap 10:14-15 * 7:21 Ga 5:19-21 * 7:31 Mt 15:29-31 * 7:32 Mk 5:23; Lu 4:40, 13:13

maminterik kakikepik. ³³ *Hirak Jisas ketiwekhis keriyaak keyik ken ketikerek tekiyakit tinaaiwir mit yapirwe nererik neit ein. Te hirak kewis histuwak mirak mekre nikip mirak, hirak kenikin timank men nin kirak.

³⁴ *Te hirak kikiam naan men niu kekin han ketpwek kar ik: “Efata.” Haiu meweikn him haiu natip, “Ti nikip mit emnep emtau menmen.”

³⁵ Hirak nikip mirak menep, teruk kerek kemerhin (o kemarkik) epei au, hirak katip werek werek. ³⁶ *Hirak Jisas ketpor him iuwe te hir enwepyapir menmen im emit! Hirak kehimitenorem katip hir ap enipim au emit! Te hir newepyapirem iuwe nerer wit wit heriyai heryiyai. ³⁷ *Mit in han kekrit wisenum hir natip nar ik: “Hirak epei kirak menmen yapirwe yaaim. Hirak wen kirak mitik ik nipaa nikip to enum, hirak nikip menep kemtau him.”

8

Jisas kewet mit nar 4,000 menmen hir naam

(Mt 15:32-39)

¹ In ek mit yapirwe nererik nan, hir ap neit menmen mei te nanim au. Te Jisas hirak kenine mit disaipel narak ketpor kar ik: ² * “Hi hanhan heriuwe mit in. Hir nau netikewa me wi wikak, te in ek menmen hiram epei au mesi hir nnp maan. ³ Hi eriuweti nanit nnp nanino nri ein te hir nnp mamn naninkewin nanwaa yayiwe. Mit han hir neke yanimin nan.” ⁴ Mit narak netpwek nar ik: “Haiu mamwetir menmen hir nanim mamrkeik? Wit ik ek hirak weinik.” ⁵ Jisas hirak kitorhi kar ik: “Menmen marmenum mepeit?” Hir natip, “Menmen hispinak wik(7).”

⁶ Hirak katip him iuwe te mit miyapir yapirwe hir nanu ti. Te hirak ketenen bret hispinak wik (7), hirak kitehi God em katip hirak yaaik. Te hirak kewenin bret kewet mit disaipel narak em hir nenkerem newet mit yapirwe rem. ⁷ Hir mit disaipel narak wen netenen saauk ham kike. Te Jisas kitehi God em, hirak kewet mit narak em ketpor hir enwet mit han em. Hir newetirem. ⁸ Hir mit yapirwe naam menmen ere tu iuwe. Mit disaipel narak nen neit menmen yinam wen mepeit, hir neiyim nen nemi meke wapnake hispinak wik (7) mau him. ⁹ Mit miyapir nar 4,000 hir epei naam menmen im. Hir epei naam, hirak keriuweti nen. ¹⁰ Hirak keriuweti nen, hirak ketike mit disaipel narak hir nehin niniu nau bot, hirak kerekir wan ken kiun hin me distrik Dalmanuta.

Mit Farisi nitehi Jisas hirak kakriak menmen hir nanrem

(Mt 16:1-4; Lu 12:54-56)

¹¹ * In ek mit han ne Farisi kerek hir ninin nises him me Moses hir nan netike Jisas newepnak. Hir nenerek nitiwekhi hirak kakriak menmen kakteknor hirak God keriuwetek kan ti ik. Hir hanhan nanri han kirak. ¹² * Jisas kekin han ketpor kar ik: “Yenmak yi mit yitauhi te hi ariak menmen hi eteikni God keriuweta hi han a? Hi hetpi werek. Hi ap te eteikni yi mit ne ti menmen mar im taau.” ¹³ Hirak katip epei au, hirak knaiwiri kehin kniu kau bot ketike mit narak, hirak kerekir wan kakno pinak ein.

Tok piksa me him me mit ne Farisi netike him me mitik iuwe King Herot

(Mt 16:5-12)

* 7:33 Mk 8:33 * 7:34 Mk 6:41; Jo 11:41 * 7:36 Mk 1:43-45 * 7:37 Ais 35:5 * 8:2 Mk 6:34-44 * 8:11 Mt 12:38 * 8:12 Lu 11:29

14 Hír mıt disaipel nırak neit bret au, hır han kaa rem. Kiutıp kıwaai kekre bot kepeit kerekek. 15 *Bot hırak wen kerekir wan, hırak Jisas katıp hım iuwe ke hım enum mıt newepyapırem natıp hıram yaaim metike menmen mıt ne mıtık iuwe King Herot nırıakem. Hırak ketpor, “Naanempre hıras. Yi einopın eikeipın yis me mıt ne Farisi metike yis me mıt ne Herot.” 16 Te hır natıpan nar ik: “Hıau han kaa bret te hırak kenai ketpaiyem.” 17 *Jisas kemtau hır natıpan, te hırak ketpor kar ik: “Yenmak te yi yatıp yi han kaa bret a? Yi ap han kitet menmen werek werek wen au a? Han ki au to enuk a?”

18 *Yi nanamır kewi te yi yır menmen au. Yi nıkıp mewi, te yi yemtau menmen au. Yi han kaa menmen im a? 19 *Nıpaa ein hi ewepep bret mar hispınak (5) me mıt nar 5,000, yi yeit yınam mekre wapnake mau hım marmenum a?” Hır netpıwek, “Hıau memi mar hiswiyen wik (12).” 20 *Hırak ketpor kar ik: “Me bret hispınak wik (7) me mıt nar 4,000 yi yeit yınam yemi mekre wapnake mau hım marmenum a?” Hır netpıwek, “Hıau meit hispınak wik (7).” 21 Hırak ketpor, “Yi wen yepıtari a? Hi ap heni me bret au. Hi hetpi yi einopın ap eiyises hım enum mıt ne Farisi natıp mıt hır enisesim.”

Jisas kıkıap mıtık ke Betsaida hırak nanamır toto

22 Maain hır nen niun wit Betsaida. Hır mıt han nari mıtık nanamır toto hır neiyık nan nır Jisas, hır nitıwekhi hım iuwe te hırak kakwis his mamıterik. 23 *Jisas ketenıwek his kariyaak ken kınaaiwır wit ken kerp pın eik. Hırak kenikın tımank men nanamır kırak, hırak kewis his menterik. Te hırak kitıwekhi kar ik: “Ti hır menmen o au?” 24 Hırak mıtık kıwaainaan kır ein ein katıp, “Hi hır mıt neke tı o hi hır nu waai?” 25 Hırak Jisas pıke kewis his mentar nanamır kırak. In ek hırak mıtık kır hımın naan menmen hırak kırem werek werek yaaim. 26 *Hırak nanamır yaaik te Jisas kare kaksıuwerek kakno, hırak ketpıwek kar ik: “Ti ap eno wit Betsaida eik, au emıt! Ti eno nit en kerekek.”

Pita kewepyapır Jisas hırak mıtık Kraıs God kesıuwerek kan tı (Mt 16:13-20; Lu 9:18-21)

27 Maain Jisas ketike mıt disaipel nırak nen nerer wit wit me Sisaria Filipai. Hır wen nepno hırak kitehi mıt nırak kar ik: “Mıt hır nenewa hi keimın?” 28 *Mıt nırak hır netpıwek nar ik: “Mıt han natıp ti Jon kerek kıkır mıt nekre tıpar ti pıke hekrit heke herwe hei han. Mıt han natıp ti profet İlajıa ti hınaaiwır wit ke God hekiuwe han tı ik e. Mıt han natıp ti mıtık profet hak nıpaa natıp hım me God newepyapırem natıp mıt em, ti pıke hekrit heke herwe hei han.” 29 *Hırak Jisas kitorhi, “Te yi han kitet hi keimın?” Hırak Pita ketpıwek, “Ti Mıtık Kraıs kerek God kehımıtanit kerek ti ekepai hıau mıt keriyen.” 30 *Jisas ketpor hım iuwe, “Yi ap eiwepyapır hi keimın au emıt!”

Jisas katıp maain hırak kıkı hırak pıke kakıkrit (Mt 16:21-28; Lu 9:22-27)

31 In ek, hırak kının ketpor kar ik: “Maain hi Mıtık ke wit ke Mıtık İuwe hi yınk kai kıkıyewo iuwe. Haairer netike mıt iuwe pris kerek

* 8:15 Lu 12:1 * 8:17 Mk 6:52 * 8:18 Jer 5:21; Esi 12:2; Mk 4:12; Ap 28:26 * 8:19 Mk 6:41-44 * 8:20 Mk 8:6-9 * 8:23 Jo 9:6 * 8:26 Mk 7:36 * 8:28 Mk 6:15 * 8:29 Jo 6:68-69 * 8:30 Mk 9:9

newet God menmen me mīt, hīr netike mīt ninʼn nertei hīm lo me Moses, hīr nanineina te hīr naniyep hi hahi. Te maain wī wikak, hi pīke ekrit ehu.”³² Jisas katip hīm kepakin menmen au, hīrak kewepyapīrem. Te Pita ketpīwek keriyaaq keiyīnk ken pīn eik hīrak kenerek ketpīwek kar ik: “Ti han kitet menmen mar im au emīt.”³³ Jisas keweikīn kīr mīt disaipel nīrak han te hīrak kene Pita ketpīwek kar ik: “Seten ti enopīn ekeipno. Ti ap han kitet menmen har ke God han kitetim au. Ti han kitet menmen har ke mīt keriyen.”

³⁴ *Maain Jisas kenine mīt yapīrwe netike mīt disaipel nīrak. Hīr nan nererik nau, te hīrak ketpor kar ik: “Neimīn hīr hanhan nanisīsa nanīmtau hīm mai, hīr hanhan hīras au. Hīr ap nehīnhīn enīnaain menmen enum mamnen mamriwaanq nentar hīr nises hīm mai.”³⁵ *Neimīn nīrak ek au, te hīr nare nanu nanīt menmen yapīrwe, maain hīr maain nani. Te neimīn nani nanīntar hīm mai hīr nisesim, hīr nantikewa nanu nanīt. ³⁶ Mītīk hak keit menmen yapīrwe me tī te hīmīn kīrak hīrak kakīwaanq, mamīrkeik te hīram mamkepik hīrak kaktike God tatu werek a? Taauye! ³⁷ Mītīk kakwet God mekam te hīrak kakwetīwek hīmīn hak yaaiq kīrak a? Taauye! ³⁸ *Neimīn ne yi mīt yi yīnk enuk ap eitīp mīt enun ne tī ik yi yises hīm mai, maain me wī hi Mītīk ke wit ke Mītīk Iuwe hi heit menmen me Haai merhihe mewepna, hi anen ehīrp tī hetike mīt ensel nai, hi eweikīn sip ewet yi mīt.”

9

¹ *Jisas ketpor kar ik: “Hi etpi werek. Mīt han nepu nepeit in hīr nani wen au, te hīr nanīr menmen iuwe God kīrakem mamnen hīrak keiyīm naanmampre mīt kakriuwere.”

Mīt disaipel nīr yīnk ke Jisas hīrak keweikīn kīre menmen ham
(Mt 17:1-13; Lu 9:28-36)

² Maain wi hispīnak kiutīp (6) epei men, hīrak Jisas keithis Pita, Jems, Jon tetikerek ten mīniu (o neiyīp) kau niu ein. Hīrakīt tepu weinīm. Mīt han au. Hīrakīt tīrek keweikīn his keit in. ³ Laplap mīrak merhihe mīre hike, te hīr mīt ne tī hīr ap te nīrakem mar im taauye. ⁴ Hīrakīt tīr Ilaija ketike Moses, hīrakīt maam nīpu te nīpaa ein, hīrakīt wik tetike Jisas tewepnak. ⁵ Hīrak Pita kīr menmen im te hīrak katip Jisas kar ik: “Haai, haiu mau in hīram yaaim. Haiu mamwep weisak wikak. Kiutīp kit, kiutīp ke Moses, kiutīp ke Ilaija.” ⁶ Hīrak Pita katip hīm im kentar hīrakīt tīnaain te Pita kepītari hīm mekak hīrak ketpiyem, te hīrak ketpi hīm im o hīm eim. ⁷ *Hīrak katip epei au, napī kīwapīni, hīrakīt temtau hīm me God meke napī man matip mar im: “Hīrak Nīkan kai ik hi hanhanek. Nīkīp emnep yi eiyīmtau hīm mīrak.” ⁸ Hīram matip epei au, napī kewep ken hīrakīt terenaan waswas tīr mītīkīt wik au. Hīrakīt tenep teit pīke ten wit ke God. Jisas kerekek hīrak kepu.

⁹ *Hīrakīt tekiuwe mīniu (o neiyīp) Jisas kewenet ketpīwekīt hīrakīt ap tewepyapīr menmen hīrakīt epei tīrem au emīt ere maain hīrak Mītīk ke wit ke Mītīk Iuwe hīrak kaki pīke kakīkrit kaku. ¹⁰ Hīrakīt temtau hīm mīrak hīrakīt tepakīnek. Te hīrakīt titehiyakīt menmen Jisas ketpīwekītem me maain hīrak kaki pīke kakīkrit kaku. ¹¹ Te hīrakīt titīwekhi tatip tar ik:

* **8:34** Mt 10:38-39 * **8:35** Lu 17:33; Jo 12:25 * **8:38** Mt 10:33 * **9:1** Mk 13:30 * **9:7** Mt 3:17; 2Pi 1:17-18; Diu 18:15; Ap 3:22 * **9:9** Mt 12:16; Mk 8:30

“Nenmak m̄t nin̄n nertei h̄m lo me Moses h̄r nat̄p Ilaija kakin̄n kaknen, te maain M̄tik Kraiss k̄karu kaknen?” ¹² *Jisas ketp̄wek̄it, “H̄rak Ilaija kakin̄n kaknen p̄ike kakrīak menmen ere werek. Te nenmak h̄r m̄t ne n̄paa ein newis h̄m mau t̄wei me hi M̄tik ke wit ke M̄tik Iuwe hi ȳnk kakiyewo iuwe, m̄t h̄r nanitetaunaan a?” ¹³ *Te hi hetpi werek. H̄rak Ilaija epei kan, te m̄t h̄r nerekȳwek nises han k̄r mar ke n̄paa m̄t newis̄m mau t̄wei. H̄rak Jon kerekē.”

Jisas k̄kaap n̄kan h̄rak kep̄r herwe enuk kenp̄n kekeip̄n̄wek
(Mt 17:14-21; Lu 9:37-43)

¹⁴ H̄rak ketp̄wek̄it epei au, h̄rak̄it tan t̄r m̄t disaipel n̄rak han. H̄rak̄it t̄r m̄t yap̄rwe nan nererik neweiknor. M̄t disaipel h̄r netike m̄t h̄r nin̄n nertei h̄m lo me Moses h̄r nenehan me menmen. ¹⁵ In ek h̄r m̄t n̄r Jisas kan te h̄r han kekrit han yaaik nen nat̄p nar ik: “Ti epei han.” ¹⁶ H̄rak ketpor, “O hi epei han.” Te h̄rak kitorhi, “Yi yenehan yektaan mekam?” ¹⁷ M̄tik kiut̄p ke h̄r yap̄rwe h̄rak ketp̄wek kar ik: “Haai, hi epei hari n̄kan kai heiȳk han. H̄rak herwe enuk kers̄isek kewek teruk. ¹⁸ Me w̄i h̄rak kers̄isek, h̄rak kew̄rek k̄waai t̄i, h̄rak n̄kan kenik̄n mar t̄werpek, h̄rak kenip yehes m̄rak k̄k̄ir k̄k̄ir, ȳnk kererwo. Hi hitehi m̄t disaipel nit h̄r nan̄p̄r herwe kakno, te h̄r taauye!”

¹⁹ Jisas h̄rak kemtau h̄m im te h̄rak keneri kar ik: “Yi m̄t miyap̄r kerek yi ap han ekit̄ta? W̄i marmenum hi ehu emeryi te yi han ekit̄ta? Ehit̄ n̄kan eiȳk enen.” ²⁰ H̄r neiȳk nan h̄rak herwe enuk k̄r Jisas. Herwe enuk k̄r Jisas, h̄rak han enuk kers̄is n̄kan kenipek kenke k̄waai t̄i. N̄kan keweik̄n heriyai heriyai, h̄rak kenik̄n mar t̄werpek.

²¹ Jisas kitehi haai k̄rak kar ik: “W̄i marmenum h̄rak k̄rīak kar ik e?” Haai k̄rak ketp̄wek, “N̄paa h̄rak n̄kan k̄ike ere in. ²² Hekrit hekrit h̄rak herwe kers̄isek te h̄rak kew̄rek kekre si o kekre wan t̄par te h̄rak kaknep h̄rekes kaki. Ti iuwe ti hertei ep̄r herwe eik, te ti hanhanai ekepik.”

²³ *Jisas h̄rak kenerek kar ik: “Ti henmak ti at̄p te hi hertei a? Keiȳn han kit̄ta h̄rak kakrīak menmen yap̄rwe.” ²⁴ *Waswas haai kitehi Jisas h̄m iuwe, “Hi han kitetit iuwe au, kike keremem. Ti ekepa te hi han ekitetit iuwe.” ²⁵ Jisas k̄r m̄t yap̄rwe nesiukenen nan nererik neweik̄n̄wek nan̄rek, h̄rak kene herwe enuk ketp̄wek kar ik: “Ti herwe enuk hers̄isek hewek teruk hemes̄is̄iwek n̄kip paan toto, hi hetput h̄m iuwe ti etpaan eno ekeip̄n̄wek ap p̄ike eno ekrerek au ek̄it. Ti enop̄n.” ²⁶ *H̄rak herwe kekre n̄kan h̄rak kenep̄p p̄ike kenep̄ n̄kan, h̄rak kaa keperper, h̄rak herwe kenp̄n kekeip̄n̄wek ken. H̄rak n̄kan k̄waai k̄re m̄tik epei kaa, te m̄t yap̄rwe nat̄p, “H̄rak epei au kaa.” ²⁷ Te Jisas keriȳwek his men niu kari n̄kan h̄rak kekrit.

²⁸ Maain h̄rak ken winak n̄m̄n ein, h̄r m̄t disaipel n̄rak nit̄wekhi nar ik: “Menmak te haiu ap mep̄rek ken au a?” ²⁹ Jisas h̄rak ketpor, “Yi yep̄r herwe enuk kar ik yeriuwe menmen ham au. Prea keremem.”

Jisas kat̄p keteip̄m h̄rak kaki, maain h̄rak p̄ike kak̄krit
(Mt 17:22-23; Lu 9:43-45)

³⁰ *Maain h̄r n̄naaiw̄r wit ik, h̄r nen nitet yayiwe neke n̄m̄n ke provins Galili, te h̄rak k̄napen m̄t yap̄rwe h̄r nan̄rteiyek. ³¹ *H̄rak

* 9:12 Mal 4:5; Sam 22:1-18; Ais 53:3 * 9:13 Mt 11:14 * 9:23 Mt 21:21; Mk 11:23 * 9:24 Lu 17:5 * 9:26 Mk 1:26 * 9:30 Jo 7:1 * 9:31 Mk 8:31, 10:32-34

kɪnapen kentar hɪrak hanhan katɪp mɪt disaipel nɪrak hɪm mɪrak. Hɪrak ketpor kar ik: “Hi Mɪtɪk ke wit ke Mɪtɪk Iuwe mɪt han hɪr nanriuweta hi eno his me mɪt enun hɪr naniyep hi hahi. Maain, wɪ wikak, hi pɪke ahɪkrit hahu.” ³² *Hɪr han kitet hɪm mɪrak hɪr nepɪtariyem. Te hɪr nɪnaain nanitɪwekhi me menmen hɪrak ketporem.

Keimɪn hɪrak kɪre mɪtɪk iuwe

(Mt 18:1-5; Lu 9:46-48)

³³ Hɪr newepnak epei au, hɪr nen niun wit Kapaneam. Hɪr epei nen winak nɪmɪn ein, hɪrak kitorhi kar ik: “Nɪpaa haiu wen mɪpitet yayiwe, yi yatɪpan mekam?” ³⁴ *Hɪr au nekintɪp nentar nɪpaa hɪr natɪpan me hɪr hɪras keimɪn ke hɪr hɪrak kinɪni iuwe. ³⁵ *Jisas kau yeno kari mɪt hiswiyen wik nɪrak (12), hɪrak ketpor kar ik: “Mɪtɪk hak kakinɪn mɪt han, hɪrak ekɪkaru ekɪkriak menmen mɪr weinɪm.” ³⁶ Hɪrak kari nɪkan kewisik kerp keit nɪmɪn. Hɪrak keiyewewik ketpor, ³⁷ * “Mɪt neimɪn kerek hɪr nɪkaap mɪtɪk kiutɪp kar ke nɪkan ik nentar hɪr nises hɪm mai, hɪrak kar ke hɪr nɪkaap mɪtɪk kerekek au. Hɪr nekepek ketikewa. Mɪt kerek nekepa, hɪr nekepa kerekek au. Hɪrak kar ke hɪr nekepa hetike Mɪtɪk Iuwe kerek keriuweta hi han tɪ ik.”

Neimɪn hɪr nɪrak menmen mar ke haiu mɪrakem, hɪr naiu yinan
(Lu 9:49-50)

³⁸ *Hɪrak Jon ketpɪwek kar ik: “Mɪtɪk Iuwe, haiu mɪr mɪtɪk hak kepɪr herwe enum kekine niuk mit, te haiu meriuwesisek kentar hɪrak kises hɪm mit ketikewai au. Haiu mɪt keriyen.” ³⁹ *Jisas ketpor kar ik: “Yi yeriuwesisek au ekɪ! Mɪtɪk kerek kɪriak menmen yaaim iuwe kekine niuk mai, hɪrak ap te kaktɪp enum me hi waswas taau. ⁴⁰ *Neimɪn hɪr nɪrak menmen mar ke haiu mɪrakem, hɪr naiu yinan. ⁴¹ *Hi hetpi werek. Mɪt han nekepi, hɪr neweti tɪpar mei yi yayɪm yentar yi yises hɪm me hi Kraiss, God hɪrak ap han kaa menmen im au. Maain hɪrak kakwetɪr menmen yaaim.

Menmen enum mɪtɪk hak kɪriakem mamɪwaank hɪm mɪtɪk hak kisesim
(Mt 18:6-9; Lu 17:1-2)

⁴² *Mɪtɪk hak kakriak nɪkan hak ke nɪkerek yapɪrwe in hɪr han kitɪta kar ik, te hɪrak keweikɪn han kɪrak te hɪrak kakriak enum, hɪrak yaaik te mɪt han hɪr nankaaip nan kariyɪwek teruk hɪr nanwɪrek kakno kakikre wan kaki te maain hɪrak ap kakriak menmen ham enum te God han enuk wɪsenuk kakiwaankek kakikre si. ⁴³ *Ti hɪriak menmen enum heriuwe his mit te ti eremir meiyam pɪnam ewɪrem. Ti eremir meiyam pɪnam ewɪrem hɪram enum kike mentar ti ap erɪak menmen enum ti etike God yi eiye eyɪt tipmain tipmain enum eik. Te ti his mit wik mepwit ti erɪak menmen enum ere ti eno si tatɪknenit te ti ehu en tipmain tipmain enum eik, hɪram menmen enum iuwe. ⁴⁴ [Ti eno wit enuk ik, henek hɪram mamɪk yɪnk ki hɪrak kaki au, si mami au mamu tipmain tipmain enum eik.] ⁴⁵ Ti hɪriak menmen enum heriuwe hɪt mit, te ti eremir meiyam pɪnam ewɪrem. Ti hɪt miutɪp keremem mepwit hɪrak enum kike. Ti etike God yi eiye eyɪt tipmain tipmain enum eik. Te ti hɪt mit wik mepwit ti erɪak menmen enum ere ti eno si tatɪknenit ti ehu tipmain tipmain enum eik, hɪram enum wɪsenum. ⁴⁶ [Ti eno wit enuk ik, henek hɪram mamɪk yɪnk ki hɪrak kaki au, si mami

* 9:32 Lu 18:34 * 9:34 Lu 22:24 * 9:35 Mt 20:25-27; Mk 10:43-44 * 9:37 Mt 10:40 * 9:38 Nam 11:27-29 * 9:39 1Ko 12:3 * 9:40 Mt 12:30; Lu 11:23 * 9:41 Mt 10:42 * 9:43 Mt 5:30

au mamu tipmain tipmain enum eik.] ⁴⁷*Ti h̄r̄iak menmen enum heriwe nanam̄r k̄it, te ti eket keiyak ew̄irek. Ti nanam̄r keiyak kiut̄ip kepwit h̄rak enuk kike. Ti hetike God yi eiyu eiȳit tipmain tipmain enum eik. Te ti nanam̄r wik kepwit te ti h̄r̄iak menmen enum ere ti eno si tat̄iknenit ti ehu tipmain tipmain enum eik, h̄ram enum iuwe. ⁴⁸*Ti eno wit enuk ik, 'henek h̄ram mam̄k ȳnk ki h̄rak kaki au kaku, si mam̄i au mamu tipmain tipmain enum eik.' ⁴⁹Sol (o siyak) mamno mam̄kre menmen mam̄ipem h̄ram yaaam mam̄t̄n h̄m. Mar im menmen enum kerek mewaank m̄t, h̄ram mam̄kepi yi yaȳr ke m̄t yaain. ⁵⁰*Sol h̄ram menmen yaaam. H̄ram merekir nin au, h̄ram enum m̄re t̄par har̄ik, te yi yarkeik eiriakem te h̄ram p̄ke mam̄reki nin a? Taauye! Yi ȳre sol (o siyak) yi han kitet menmen yaaim te yi eitike m̄t han yi eikiyan eiyu eiȳit."

10

Jisas kat̄ip h̄m me m̄t h̄r̄ nep̄r miyap̄r n̄r

(Mt 19:1-12; Lu 16:18)

¹Maain Jisas k̄naaiw̄ir wit Kapaneam h̄rak ken kiun h̄n me provins Judia. Te h̄rak ken kerekir mani Jodan ken p̄nak kerek wepni kekai kan. H̄r̄ m̄t yap̄rwe ne wit yap̄rwe p̄ke nan nererik nan̄rek. H̄rak p̄ke ketpor kar kerek n̄paa ein h̄rak k̄r̄iakem. ²H̄r̄ m̄t han ne Farsi kerek nin̄n nises h̄m me Moses, h̄r̄ nan niun Jisas newisesik, h̄r̄ nit̄wekhi nar ik: "H̄m lo me maamrer h̄ram mewis m̄tik hak kep̄r m̄te p̄rak h̄re wauno waunaiw̄irek o au?" ³Jisas h̄rak kin̄n kitorhi h̄m ham kar ik: "H̄m me Moses h̄ram mat̄ip mekam?" ⁴*H̄r̄ nat̄ip, "H̄m me Moses mewis m̄tik h̄rak kewis t̄wei kakwet m̄te p̄rak ek, te h̄rak kakp̄rep wauno." ⁵*Jisas ketpor kar ik: "H̄rak Moses kewis h̄m im mentar yi m̄t enun han to enuk. ⁶N̄paa enum eik God k̄r̄iak t̄i ketike menmen yap̄rwe, h̄rak kewis m̄tik ketike m̄te p̄rak. ⁷*Mar ik te m̄tik hak kakn̄aiw̄ir miye haai n̄rak, h̄rak kaktike m̄te nanu nan̄t, ⁸h̄r̄ nankiyan nanu nan̄r ke ȳnk kiut̄ip. H̄r̄ wik au, h̄r̄ n̄re niut̄ip. ⁹Te m̄tik m̄te God kerekyor h̄r̄ neitan, h̄r̄ m̄t han ap te nanriuwetep wauno waunaiw̄irek taau."

¹⁰Maain h̄r̄ m̄t n̄rak netikerek nau w̄nak neit n̄m̄n ein, h̄r̄ nit̄wekhi me menmen im. ¹¹*Te Jisas ketpor kar ik: "M̄tik hak kep̄r m̄te p̄rak kak̄it m̄te hap, h̄rak k̄r̄iak enum me m̄te win̄n n̄paa h̄rak ketiwe. ¹²Mar keremem, m̄te piut̄ip waunaiw̄ir m̄tik k̄re waw̄it m̄tik hak, h̄re w̄r̄iak enum me m̄tik kin̄n n̄paa h̄re wet̄wek."

M̄t neit n̄kerek kike neri nan n̄r Jisas

(Mt 19:13-15; Lu 18:15-17)

¹³M̄t han neriuwet n̄kerek n̄r nan̄r Jisas te h̄rak kakwis his mam̄nteri kak̄itpor h̄m yaim. Te m̄t disaipel n̄rak h̄r̄ neneri. ¹⁴Jisas k̄r̄ menmen im, h̄rak han enuk kat̄ip m̄t disaipel n̄rak kar ik: "Yi eiwis n̄kerek h̄r̄ nan̄nen in. Yi ap eiweni au em̄t! H̄r̄ m̄t kerek God h̄rak naanm̄pror h̄r̄ nar ke n̄kerek in. H̄r̄ hanhana. ¹⁵*Hi hetpi wer̄ek. M̄t kerek h̄r̄ hanhan God h̄rak naanmampri, h̄r̄ nanises h̄m m̄rak nan̄r ke n̄kerek in h̄r̄ nises h̄m me miye haai n̄r, o au en, h̄r̄ ap te nanu nantike God

* 9:47 Mt 5:29 * 9:48 Ais 66:24 * 9:50 Mt 5:13; Lu 14:34; Kl 4:6; Ro 12:18; 1Te 5:13 * 10:4

Diu 24:1-4; Mt 5:31 * 10:5 Jen 1:27, 5:2 * 10:7 Jen 2:24; Ef 5:31 * 10:11 Mt 5:32; 1Ko 7:10-11

* 10:15 Mt 18:3

taau!” ¹⁶ H̄irak kat̄p epei au, h̄irak kewis his m̄irak menteri h̄irak ketpor h̄im m̄irak yaaim.

*H̄im me m̄it̄ik kerek keit menmen yap̄irwe
(Mt 19:16-30; Lu 18:18-30)*

¹⁷ Menep te Jisas kaknaaiw̄ir wit ik kakno, m̄it̄ik hak kesiuknen kan k̄ir Jisas kewen nin̄ip kit̄iwekhi kar ik: “M̄it̄ik Iuwe Yaaik. Hi ar̄iak mekam te hi eh̄it h̄im̄n yaaik hi etike God haw̄ir ewu tipmain tipmain enum eik?” ¹⁸ Jisas ket̄iwekhi kar ik: “Ti henmak te ti at̄ip hi M̄it̄ik Iuwe yaaik a? H̄irak God kiut̄ip kerek h̄irak M̄it̄ik Iuwe Yaaik. ¹⁹ *Ti hertei h̄im God ketpaiyem. “Ti ap enep m̄it̄ nani au, ti ewaai etike miyap̄ir ne m̄it̄ han au. Ti ap ekint̄ip menmen me m̄it̄ik hak au. Ti ap ewises m̄it̄ han ek au. Ti naanempre miye haai nit ekepi.” ²⁰ H̄irak kat̄p Jisas kar ik: “M̄it̄ik Iuwe, hi hisesim, hi kike ere in.” ²¹ *Jisas k̄ip̄irek h̄irak hanhanek ket̄p̄iwek kar ik: “Menmen miut̄ip wen mewen̄nit ti hises h̄im me God werek werek. Ti eno esiuwe menmen yap̄irwe mit̄ ti ewet m̄it̄ em wein̄im, te maain menmen mit̄ yaaim mamu wit ke God. Ti esiuwerem epei au, ti enen eh̄isa.” ²² M̄it̄ik h̄irak kemtau h̄im im, h̄irak han kekrit p̄ike ken h̄irak kine han enuk kentar h̄irak ketenen menmen yap̄irwe kinapen kakwet m̄it̄ em wein̄im.

²³ *Jisas k̄iwaanaan kat̄p m̄it̄ disaipel n̄irak kar ik: “H̄iram hat tru te m̄it̄ kerek netenen menmen yap̄irwe te h̄ir nanwis God naanm̄ipri.” ²⁴ H̄ir m̄it̄ disaipel n̄irak nemtau h̄im m̄irak, h̄ir neh̄nh̄in neriuwerem, te h̄irak wen ketpor, “Pipep nai, hi hetpi. H̄iram hat tru te m̄it̄ h̄ir nan̄ino wit ke God nanu nantikerek. ²⁵ H̄irak miyak kamel (h̄irak iuwe k̄ire hos) kakno kakitet hei me t̄ik m̄it̄ nekerwo menmen neriuwerem h̄irak ap hat wok iuwe mar ke m̄it̄ netenen menmen yap̄irwe h̄ir hanhan nanises h̄im me God te h̄irak naanmampri.” ²⁶ M̄it̄ disaipel n̄irak nemtau h̄im im, te h̄ir han kekrit nitehian nar ik: “H̄iram h̄im mar im, te neim̄in h̄ir nantike God nanu nan̄it̄ h̄irak naanmampri a? Taauye!” ²⁷ *Jisas k̄ip̄iri ketpor, “H̄ir m̄it̄ ne t̄i ap te nan̄riak menmen miut̄ip h̄ir nankaap h̄iras, te h̄ir nan̄it̄ h̄im̄n yaaik h̄ir nantike God nanu. God kerek. H̄irak God kertei menmen yap̄irwe h̄irak kakriakem kak̄ikaap m̄it̄ kakriuwere.”

²⁸ Pita h̄irak ket̄p̄iwek kar ik: “Haiu m̄inaaiw̄ir menmen yap̄irwe misisit.” ²⁹ Jisas h̄irak kat̄p, “Hi hetpi werek. M̄it̄ miyap̄ir kerek n̄inaaiw̄ir witeik, o heiyiwe o kikrek o yenten o miye haai o n̄ikerek n̄ir nentar h̄ir nis̄isa hetike h̄im mai yaaim, h̄ir nanu t̄i nan̄it̄ 100 witeik, ³⁰ heiyiuwerer, kikrek, yenterer miyerer haairer, n̄ikerek n̄ir netike t̄i meiyam. Te h̄ir m̄it̄ nanrekyor enum enum nan̄intar h̄ir nises h̄im mai. Maain, h̄ir nan̄it̄ h̄im̄n yaaik h̄ir nantike God nanu nan̄it̄ tipmain tipmain enum eik. ³¹ *In ek m̄it̄ kerek h̄ir nin̄in, maain h̄ir nankaru. In ek h̄ir m̄it̄ kerek h̄ir n̄ikaru o h̄ir m̄it̄ wein̄in, maain h̄ir iuwe nanin̄in m̄it̄ han.”

*Jisas kat̄p wikak h̄irak kaki, te maain h̄irak p̄ike kak̄ikrit
(Mt 20:17-19; Lu 18:31-34)*

³² H̄ir wen nitet yayiwe nepno wit Jerusalem, Jisas kin̄ni ken. M̄it̄ disaipel n̄irak h̄ir nertei m̄it̄ iuwe neit Jerusalem h̄ir hanhan nank̄ip̄ kaki, te h̄ir han kekrit. M̄it̄ miyap̄ir han kerek nisesik, h̄ir n̄inaain. Jisas h̄irak p̄ike kerp kemer̄ir m̄it̄ disaipel n̄irak nar hiswiyen wik (12), h̄irak ketpor

* **10:19** Eks 20:12-17; Diu 5:16-20, 24:14; Je 5:4 * **10:21** Mt 10:38, 6:20; Mk 8:34 * **10:23** Mk 4:19; 1Ti 6:17 * **10:27** Jop 42:2; Mk 14:36 * **10:31** Mt 20:16; Lu 13:30

menmen maain m̄t neit Jerusalem h̄r nanrekyiwekem. ³³ *H̄rak ketpor kar ik: “N̄ik̄p emnep yi eiȳmtau! Haiu mamno Jerusalem. Hi M̄t̄ik̄ ke wit ke M̄t̄ik̄ luwe, m̄t̄ iuwe pris kerek newet God menmen me m̄t̄, h̄r nantike m̄t̄ nin̄n nertei h̄m lo me Moses, h̄r nantauh̄s h̄r nehim̄tena hi hahi, h̄r nanriuweta hi eno his me m̄t̄ han h̄r ap ne Isrel, te h̄r naniyep hi hahi. ³⁴ H̄r nanit̄taunaan h̄r nan̄nik̄n t̄mank mam̄ntera, h̄r nanwaai n̄p̄n naniyep. H̄r naniyep hi hahi, te maain w̄i wikak epei men, hi p̄ke hah̄krit hahu.”

Jems ketike Jon h̄rak̄it hanhan tatre m̄t̄ik̄it iuwe
(Mt 20:20-28)

³⁵ Jems ketike Jon h̄rak̄it n̄kerek h̄rak̄it te m̄t̄ik̄ niuk m̄rak Sebedi h̄rak̄it ten t̄rap̄it Jisas tetp̄wek tar ik: “M̄t̄ik̄ luwe, haw̄r hanhan (o weik̄ikit) menmen haw̄r wituthiyem.” ³⁶ H̄rak ketp̄wek̄it, “Hi herekyi mekam?”

³⁷ H̄rak̄it tetp̄wek tar ik: “Ti ewisaw̄r maain ti naanmampre m̄t̄, haw̄r wautikewit haw̄r waukepit naanmampre m̄t̄ haw̄r wawu menep his yaaim metike his henkik mit.” ³⁸ *H̄rak ketp̄wek̄it kar ik: “Yi yep̄tari yi yitauhi menmen w̄senum. Yi te eiwis menmen enum mamnen mamiwep mam̄r ke menmen enum h̄ram mamnen mamiyep o au?” ³⁹ *H̄rak̄it tewenhi tar ik: “O, haw̄r werteiyem.” Jisas ketp̄wek̄it, “Maain menmen enum mamiwep mam̄r ke h̄ram mamiyep. ⁴⁰ Te hi ewisi yi eitikewa naanmampre m̄t̄ te yi yau menep his yaaim o his henkik mai au. Hi taau. M̄t̄ han kerek God Haai kehim̄teni, maain h̄r keriyen nanu ein nantikewa naanmampre m̄t̄.”

⁴¹ H̄r m̄t̄ disaipel han nar hiswiyen (10) nemtewem, h̄r han enuk neriuwe Jems ketike Jon. ⁴² *Te Jisas h̄rak̄it kari m̄t̄ disaipel n̄rak ketpor kar ik: “Yi yertei m̄t̄ kerek nin̄n m̄t̄ naanm̄pror h̄r nenipi h̄r enises han k̄r. ⁴³ *Te yi ap eir̄iak menmen em̄r im au em̄t̄. Keim̄n ke yi h̄ras kakre iuwe kakin̄ni, te h̄rak kakr̄iak menmen mi. ⁴⁴ Keim̄n ke yi h̄ras hanhan kakin̄ni kakre m̄t̄ik̄ iuwe, te h̄rak ek̄r̄iak menmen mi wein̄m. ⁴⁵ *Hi M̄t̄ik̄ ke wit ke M̄t̄ik̄ Iuwe hi ap han te h̄r m̄t̄ nanr̄iak menmen mai au, taauye! Hi han te hi ar̄iak menmen me m̄t̄ hi akepi. Hi hahi te hi akepi yi m̄t̄ ne t̄ yap̄rwe. Hi akepi atihis te God kakiwep au. H̄rak kakt̄p̄ yi yaain.”

Jisas k̄kaap m̄t̄ik̄ hak nanam̄r toto
(Mt 20:29-34; Lu 18:35-43)

⁴⁶ H̄r nen niun wit Jeriko. Maain Jisas epei kaknaaiw̄r wit ik kaktike m̄t̄ n̄rak, h̄r nitet yayiwe netike m̄t̄ yap̄rwe. H̄rak m̄t̄ik̄ Batimias nanam̄r toto h̄rak n̄kan ke Timias, h̄rak kau yayiwe kitehi m̄t̄ nanwet̄wek pewek me menmen h̄rak kak̄m. ⁴⁷ *H̄r m̄t̄ netp̄wek Jisas ke wit Nasaret epei kan, te h̄rak k̄nap ken̄newek kar ik: “Jisas ti Nepenyek ke maam n̄pu iuwe Devit, ti han etwen̄na ekepa.” ⁴⁸ H̄r m̄t̄ yap̄rwe nenerek netp̄wek h̄rak kekint̄p̄, te h̄rak au. H̄rak k̄nap ken̄newek h̄m iuwe ham kar ik: “Nepenyek ke Devit, ti han etwen̄na ekepa.” ⁴⁹ Jisas h̄rak kerp ketpor kar ik: “En̄newek eiȳk̄ einen.” Te h̄r nen̄ne m̄t̄ik̄ ik nanam̄r toto h̄r netp̄wek nar ik: “Ti han yaaik̄ ehu. Ekrit. H̄rak epei ken̄nut.” ⁵⁰ H̄r

* **10:33** Mk 8:31, 9:31 * **10:38** Mk 14:6; Lu 12:50 * **10:39** Ap 12:2; Rev 1:9 * **10:42** Lu 22:25-26 * **10:43** Mt 23:11; Mk 9:35 * **10:45** 1Ti 2:5-6 * **10:47** Mt 9:27, 15:22

netp̄iwek te h̄rak kenke saket kew̄rem m̄waai t̄i, h̄rak kin kekrit kerp ken kiun Jisas. ⁵¹ Jisas kit̄iwekhi kar ik: “Ti hanhan hi erekyut mekam?” M̄it̄ik enuk nanam̄ir toto ketp̄iwek kar ik: “M̄it̄ik Iuwe, ti ekepa hi ah̄ir ein ein.” ⁵² *Jisas ketp̄iwek, “Ti eno we. Ti epei han kiteta hi ekepit, te ti ehu werek.” In ek kerekek h̄rak k̄ir ein ein kisesik ken yayiwe eik.

11

Jisas ken wit Jerusalem k̄ire m̄it̄ik iuwe king (Mt 21:1-11; Lu 19:28-40; Jo 12:12-19)

¹ Maain h̄ir epei nen menep wit Jerusalem, h̄ir nerp wit Betfasi menep m̄niū (o neiȳip) m̄it̄ nenewek neiȳip ke nu Oliv. Te Jisas h̄rak keriuwet m̄it̄ik̄it disaipel t̄irak wik, ² h̄rak ketp̄iwek̄it kar ik: “Yi einō wit kike p̄inak eik e. Yi eirekir wit kau n̄m̄in kike, te yi eiȳir donki n̄kik (h̄rak k̄ire hos) m̄it̄ h̄ir nekaaip waai kau teruk k̄irak kiyau nu. M̄it̄ h̄ir nau sip k̄irak wen au. Yi eisiupanek eiȳik einen. ³ M̄it̄ han h̄ir nanit̄ihi, ‘Yi ȳir̄iak menmen im yenmak?’ te yi eiȳit̄por eiȳir ik: ‘H̄rak M̄it̄ik Iuwe k̄iau kare hanhanek kakt̄iwek.’ Yi eiȳit̄por eiȳir ek, te h̄ir nan̄isiuwerek kaknen waswas.” ⁴ Te h̄rak̄it ten t̄ir hos n̄kik keit weip̄ir ke w̄inak, te h̄rak̄it tesiupanek. ⁵ M̄it̄ han nerp menep nit̄iwek̄ithi nar ik: “Yi yenmak te yi yesiupan donki ik ek?” ⁶ H̄rak̄it tetpor menmen n̄paa Jisas ketp̄iwek̄it, te h̄ir newis̄ik̄it h̄rak̄it teiȳik ten. ⁷ H̄rak̄it teit donki teriyaak teiȳik ten Jisas. H̄ir m̄it̄ disaipel n̄rak newis saket m̄ir (h̄iram m̄ire laplap) m̄waai menterik. Te Jisas kewik. ⁸ H̄ir m̄it̄ yap̄irwe newis saket m̄waai t̄i neses yayiwe neriuwerem. M̄it̄ han h̄ir neremir nu heneik neiȳim nen newis̄im m̄waai yayiwe kerek h̄ir net̄iwem me ni me yayiwe p̄inak p̄inak. ⁹ *H̄ir m̄it̄ han nin̄in nen netike m̄it̄ han nisesik h̄ir n̄nap nat̄ip nar ik: “H̄iau emwen̄ipi God. M̄it̄ik ik h̄rak kekreh̄ir ke God te h̄iau hanhan God h̄rak kakrek̄iȳiwek yaaim naanmamprewek.” ¹⁰ God kak̄ikaap m̄it̄ik ik h̄rak menep kak̄in̄in naanmamprai h̄iau m̄it̄ kar ke n̄paa maam n̄pu k̄iau Devit̄ kin̄in naanm̄ire maamrer n̄iau. God h̄rak yaaik iuwe!” ¹¹ Jisas h̄rak ken kiun wit Jerusalem h̄rak ken kin̄ik w̄inak iuwe ke God ein. Epei h̄inkew̄i, te Jisas kerenaan k̄ir menmen, h̄rak p̄ike ken wit eik, h̄rak ketike m̄it̄ disaipel n̄rak nar hiswiyen wik (12) h̄ir p̄ike nen wit Betani.

Jisas kat̄ip nu fik h̄rak ap kakine nu n̄kim meiyam au (Mt 21:18-19)

¹² Teip hekrit, h̄rak k̄inaaiw̄ir wit Betani, Jisas n̄n̄p̄i maak kepno. ¹³ *H̄rak k̄ir nu fik kerp yan̄im̄in ein, te h̄rak ken kak̄ir nu n̄kim mari mewik o au. T̄iwei wein̄im keremem. H̄rak ap wepni yaaik wen au. ¹⁴ *Te h̄rak ketp̄iwek kar ik: “Maain ti ap ari eine nu n̄kim meiyam au.” M̄it̄ disaipel n̄rak nemtewek h̄rak kat̄ip.

Jisas ken w̄inak iuwe ke God kep̄ir m̄it̄ kerek nesiuwe menmen (Mt 21:12-17; Lu 19:45-48; Jo 2:13-22)

¹⁵ H̄ir nen niun wit Jerusalem, Jisas h̄rak ken kek̄re w̄inak iuwe ke God. Te h̄rak kep̄ir m̄it̄ kerek nesiuwe menmen neit pewek mererim. Epei au, h̄rak kep̄ir m̄it̄ kerek neit menmen newet God em nek̄re w̄inak iuwe ke

God. H̄rak keweik̄in k̄inaan me m̄it enun h̄r nekreh̄r pewek me m̄it ne wit ham. H̄rak keweik̄in yeno me m̄it enun h̄r nesiuwe hore tap̄ men m̄it pris kerek newet God em. ¹⁶ H̄rak ap kewis m̄it h̄r n̄inan menmen meit winak iuwe ke God n̄im̄in ein, au! ¹⁷ *Epei au, h̄rak ketpor h̄m kar ik: “Yi ap yertei h̄m mau t̄wei me God mat̄p mar ik: ‘Yi yertei winak kai h̄rak k̄re winak ke m̄it ne wit yap̄rwe h̄r nan̄inen nanwenan̄ipi nanitauhi menmen nan̄it n̄im̄in a?’ Te yi m̄it ȳriakek kar ke winak ke m̄it enun nekint̄p menmen.”

¹⁸ *H̄r m̄it iuwe Pris kerek nin̄in naanm̄ipre pris han, h̄r netike m̄it h̄r nin̄in nertei h̄m me Moses, h̄r nemtevek te h̄r nimen̄ip̄in Jisas nank̄ip nan̄rkeik. H̄r n̄inein̄ik nentar m̄it yap̄rwe h̄r han yaaik nan̄im̄tau h̄m me Jisas. ¹⁹ Maain menep w̄itaan, Jisas h̄rak ketike m̄it disaipel n̄rak h̄r n̄inaaiw̄ir wit nen.

*M̄it kerek h̄r han kitet God nit̄iwekhi menmen, h̄r nant̄iwem
(Mt 21:20-22)*

²⁰ *Wanewik h̄r p̄ike nan̄ino wit Jerusalem, h̄r nesipaat nu Fik. H̄rak keweik̄i kaa. ²¹ H̄rak k̄rek te Pita han kitet menmen Jisas nep̄ip ketpim. Te h̄rak ketp̄iwek kar ik: “M̄it̄k Iuwe, nep̄ip ti hat̄p nu fik ik enum, te h̄rak epei kaa.” ²² H̄rak Jisas kat̄p m̄it disaipel n̄rak kar ik: “Yi han kitet God. ²³ *Hi etpi werek. M̄it han nant̄ip m̄iniu (o neiȳp) ik, ‘Ekrit eno em̄in wan eik,’ h̄r ap han kitet wik au, h̄r han kitet menmen h̄ram mam̄n mam̄r ke n̄ipaa h̄r nat̄ip, menmen mam̄n mam̄r im e. ²⁴ *Te hi hetpi werek. Menmen yi yitehi God em, yi han kitet yi eit̄wem, maain yi eȳt̄ menmen mam̄r im. ²⁵ *Me w̄i yi eȳirp winak ke God, yi eȳitehi God me menmen, yi eȳirteit̄ m̄it̄k hak yi han enuk eiriuwerek, yi ap han ekitetim em̄t, te Haai kit God keit wit k̄rak h̄rak kak̄sak menmen enum yi ȳriakem h̄rak ap han ekitetim au. ²⁶ Yi wen han ekitetim, te God ap kak̄sak menmen enum yi ȳriakem, au em̄t!”

*M̄it iuwe nitehi Jisas keim̄in keriuwetek h̄rak k̄riak menmen im
(Mt 21:23-27; Lu 20:1-8)*

²⁷ H̄rak kat̄p epei au, h̄r p̄ike nan Jerusalem. H̄rak keke t̄i kitet winak ke God keit n̄im̄in ein, m̄it iuwe kerek nin̄in m̄it pris kerek newet God menmen, h̄r netike m̄it nin̄in nertei h̄m lo me Moses, h̄r netike m̄it kerek h̄r niuk m̄r iuwe, h̄r nen n̄r Jisas. ²⁸ H̄r nit̄iwekhi nar ik: “Keim̄in keriuwetit̄ ti h̄riak menmen heit in?”

²⁹ Jisas h̄rak ketpor kar ik: “Hi it̄ihi menmen ham. Yi yaȳt̄po te hi etpi keim̄in keriuweta hi han h̄riak menmen im. ³⁰ H̄rak keim̄in keriuwet Jon h̄rak k̄k̄r m̄it neriuwe t̄par? H̄rak God o Jon h̄rekes han kitetim?”

³¹ H̄r nat̄ipan nar ik: “Haiu mam̄t̄p God h̄rak keriuwetek kan in, te h̄rak kak̄tpai, ‘Yenmak te yi yem̄tau h̄m m̄rak au?’ ³² Haiu mam̄t̄p h̄rekes han kitetim keremem, te h̄r m̄it in nanweik̄in sip nanwetai.” (H̄r m̄it iuwe n̄inaain m̄it nererik nan nentar h̄r m̄it yap̄rwe han kitet God keriuwet Jon te h̄rak kat̄p m̄it h̄m m̄rak.) ³³ H̄r nat̄ipan epei au, h̄r nat̄ip Jisas nar ik: “Haiu ap merteyek au.” Te Jisas h̄rak ketpor, “Yi eȳit̄po keim̄inek au, te hi ap te etpi keim̄in keriuweta hi han h̄riak menmen im. Taauye!”

* **11:17** Ais 56:7; Jer 7:11 * **11:18** Mk 14:1; Lu 22:2 * **11:20** Mk 11:14 * **11:23** Mt 17:20;
Lu 17:6 * **11:24** Mt 7:7 * **11:25** Mt 5:23, 6:14-15

12

*Him me mit enun naanmpre ni me waai wain n'kim
(Mt 21:33-46; Lu 20:9-19)*

1 *Jisas wen kepu winak iuwe ke God, hirak katip mit miyapir en him mire tok piksa kar ik: "Nipaa mitik hak kamir ni me waai wain n'kim. Hirak kime niwa me nan keseniuwem, hirak kekin hei kewis yemti iuwe, te hirak kakintirer wain t'par, h'ram mamikiuwe hei m'ram. Epei au, hirak kime k'naan iuwe nokim, te mit hir nanwim nanir mit enun naninen nankintip menmen. Hirak kewis mit han hir naanmprewem. Hir naanmprewem, hirak ken wit hak yanim'n. 2 Maain wain n'kim m'ram mew'inki, hirak haai ke ni im e hirak keriuwet mitik kirak ken kakir mit nipaa naanmpre ni m'arak, hirak kakit n'kim me waai im. 3 Te hir mit netenenik nakip p'ke nesiuwerek keh'is ken. 4 Maain haai ke ni im hirak p'ke keriuwet mitik hak, te hir nenep paan kirak nerekyiw'ek enun. 5 Maain hirak keriuwet mitik hak, te hir nakip kaa. Te hirak keriuwet han, hir n'riakem narek narek. Mit han hir naa, mit han au. 6 *Hirak wen ketenen kiutip, hirak n'ikan kirak. Maain hirak kesiuwerek k'karu ken. Hirak han kitet kar ik: "Hir nan'ntau him m'arak." 7 Hir mit n'rek te hir natipan nar ik: "Ik ek kakit menmen me haai kirak. Haiu emkip kaki te haiu mamit menmen me haai kirak. 8 *Hir natip nar ek, hir netenenik nakip kaa, hir newir y'nk kirak keit witeik. 9 "Hirak mitik kerek kamir ni hirak kakriak mekam? Hirak kaknen kaknep mit enun in nani, hirak kakwis mit han naanmampre ni m'arak. 10 *Yi ap yertei werek werek him me God mit nisesim mau t'wei h'ram matip mar im: 'Nu teinik kerek mit nime winak hir n'neinik, hirak kerekek kaku kakre teinik mitik. 11 God h'irekes k'riakem, te haiu mit han kitet h'ram yaaim.' "

12 Hir mit iuwe ne Isrel neit winak iuwe ke God nansiuwe mit nantenen Jisas te hir n'naain mit yapirwe nererik neit ein. Hir nertei hirak kesiuwor him keriuwe him tok piksa im em. Te hir n'naiw'irek nen.

*Mit nitehi Jisas me mit hir nanwir pewek me takis
(Mt 22:15-22; Lu 20:20-26)*

13 *Maain mit iuwe neriuwet mit han ne Farisi kekek ninin nises him me Moses netike mit kerek nises him me Herot te hir nan nanri han ke Jisas. 14 Hir nan niun Jisas hir nit'wekhi nar ik: "Mitik iuwe, haiu mertei ti mitik yaaik. Ti atip werek, ti han kitet haiu mit yapirwe m'piran. Ti ewepyapir him me God hatip haiu mit miyapir em keremem. Te ti etpai. Him me Moses kewisai haiu mamwir pewek me takis mamno mitik iuwe ke Rom niuk m'arak Sisa o au? Haiu emw'irem o au?" 15 Jisas hirak kertei hir newen'n him nanri han kirak neriuwerem, te hirak ketpor kar ik: "Yi yenmak te yi yaiwis'isewek yairi han kai a? Yi yayit pewek kei kiutip eiyik einen hi eh'rek." 16 Hir newet'wek neiyik nan newet'wekem, hirak k'irem. Te hirak ketpor kar ik: "Ninaan me keim'n im e? Keim'n niuk m'arak mewik?" Hir natip nar ik: "Mitik Iuwe Sisa kerekek." 17 *Te Jisas hirak ketpor, "Yi eiwet Sisa pewek me takis m'arak, te eiwet God menmen m'arak." Hir nemtewek, hir han kekrit neriuwerek.

* 12:1 Ais 5:1-2 * 12:6 Mt 3:17 * 12:8 Hi 13:12 * 12:10 Sam 118:22-23; Ap 4:11 * 12:13 Mk 3:6 * 12:17 Ro 13:7

Mit nitehi Jisas me mitik kaa maain kakikrit
(Mt 22:23-33; Lu 20:27-40)

18 *Maain kike mit han nises him me Sadyusi hir nan. Hir han kitet mit hir naa maain hir pike nanikrit au. Hir nen niun Jisas nitiwekhi nar ik:

19 **“Mitik Iuwe, Moses hirak kewis him mar im: ‘Mitik hak kaki, te mite pirak wepu, hire wine nikerek wen au, mitik heiyiuwe o nikik kaktiwe, hir naniyewan hire wawine nikerek ne mitik epei kaa.’* 20 Nipaa mit hispinak wik (7) ne haai kiutip hir nepu. Hirak iuwe mitik keit mite, te hirak kaa ap kine nikerek nei au. 21 Maain niminek ketiwe hirak kaa ap kine nikerek nei au. 22 Hir narek narek kike yiu ketiwe kaa. Maain mite ip hire waa. 23 Maain hir mit yapirwe pike nanikrit nanu, hire waure mite pe keimn? Hir mit hispinak wik (7) nipaa epei netiwe ye!”

24 Jisas ketpor kar ik: “Yi yetari menmen yentar yi yepitari him me God metike menmen mirak iuwe. 25 Maain, hir mit pike nanikrit, hir nanit miyapir au. Miyapir nanit mit au. Hir nanu nanre mit ensel ne wit ke God.

26 **“Ne mit hir pike nanikrit, yi ap yekine him Moses kewisim me nu tiwei hirak si taak ap kaa a? Hirak God katip Moses kar ik: ‘Hi God ke Ebrahim, Aisak tetike Jokop.’* 27 Hirak God ke mit epei naa neit au. Hirak God ke mit hir nepu. Hir naa neit au, hir nepu. Yi yepitari a?”

Him me God mit nanin nanisesim
(Mt 22:34-40; Lu 10:25-28)

28 Mitik kiutip ke mit kerek hir ninin nertei him me Moses natip mit em, hirak kan kentaumit hir natipan nenehan, hirak kertei Jisas ketpor werek werek. Te hirak kitiwekhi kar ik: “Him mekam hiram iuwe minin him yapirwe nipaa God kewet Moses em hirak kewisim te haiu emisesim?”

29 *Jisas ketpwek kar ik: “Him hiram iuwe minin him ham hiram im: ‘Yi mit ne Isrel nikip emnep eiyimtau! Mitik Iuwe God hirak kiutip kerekek.

30 Yi hanhan Mitik Iuwe God eiriuwe han ki ketike himin ki.’ 31 *Him mises him ham minin hiram im: ‘Yi hanhan eiriuwe mit han nar ke yi hanhan hiras.’ Him wik im minin, him ham yapirwe hiram mikaru.”

32 *Mitik ik kerek kertei him lo me Moses, hirak katip kar ik: “Mitik Iuwe ti atip werek. Ti atip hirak God hirak kiutip. Hirak kerekek kepu. Han au.

33 *Haiu hanhan Mitik Iuwe God keriuwe han kai mamir ke haiu hanhan hiras, te im minin menmen haiu si tatim mamwet God em o menmen haiu mewepwarem mewet God em.”

34 Hirak katip epei au, Jisas hirak kertei hirak mitik katip werek, te hirak ketpwek kar ik: “Ti han kit yaaik te ti hises him me God werek werek.”

Hirak katip epei au, mit han hir ninaain nanitiwekhi menmen ham.

Jisas kitehi mit hir han kitet Krai hirak keimn
(Mt 22:41-46; Lu 20:41-44)

35 Jisas wen katip keit winak iuwe ke God, hirak kitehi mit kar ik: “Nenmak mit kerek hir ninin nertei him lo me Moses hir natip Mitik Krai kerek God kehimitanek hirak Nepenyek ke Devit kerekek? 36 *Nipaa God Himin Yaaik kikiak han ke Devit te hirak kewis him mau tiwei kar ik: ‘Mitik Iuwe God katip Mitik Iuwe kai Krai kar ik: “Ti hau menep his yaaim

* 12:18 Ap 23:8 * 12:19 Diu 25:5 * 12:26 Eks 3:2, 6 * 12:29 Diu 6:4-5 * 12:31 Lev

19:18; Ga 5:14; Ro 13:9; Je 2:8 * 12:32 Diu 4:35; Ais 45:21 * 12:33 Diu 6:5; 1Sml 15:22; Hos 6:6

* 12:36 Sam 110:1

mai ere hi enep m̄t enun nepan nit hi ehin̄ni.” ’ 37 *Devit h̄rak h̄rekes kenewek M̄t̄ik luwe k̄rak. Te h̄rak karkeik h̄rak k̄re Nepenyek ke maam n̄pu k̄rak Devit kerekek a?” Te m̄t miyap̄r yap̄rwe h̄r han yaaik nemtau h̄m m̄rak.

Jisas kene m̄t kerek nin̄in nertei h̄m lo me Moses
(Mt 23:1-36; Lu 11:37-54, 20:45-47)

38 Jisas h̄rak wen kat̄p m̄t miyap̄r h̄m m̄rak h̄rak ketpor kar ik: “Yi naanmampre h̄ras me m̄t kerek h̄r n̄n̄in nertei h̄m me God. H̄r nare nan̄no ein ein, h̄r neriuwet saket yaaim nokim me m̄t kerek h̄r netenen pewek yap̄rwe netike m̄t h̄r nertei menmen iuwe. H̄r han yaaik te m̄t miyap̄r nan̄tpor, ‘Haai, ti epei han?’ neit wit maket kerek m̄t nesiuwe menmen. 39 H̄r nanu yeno ne m̄t niuk m̄r iuwe neit w̄nak ke God, h̄r nanu yeno ne m̄t niuk m̄r iuwe neit w̄nak ke m̄t h̄r nan̄im menmen. 40 H̄r newises miyap̄r kerek m̄t n̄r epei naa. H̄r nari w̄nak m̄r metike menmen m̄r yap̄rwe. H̄r prea yap̄rwe h̄r newises m̄t ek te m̄t yap̄rwe nat̄ip h̄r yaain. Maain God h̄rak kakn̄ip w̄senum!”

M̄te enu menmen aurep h̄re wewet God menmen
(Lu 21:1-4)

41 *Jisas kat̄p epei au, h̄rak ken k̄r t̄kenup m̄re bokis me m̄t h̄r new̄r pewek mekrerem newet God em. T̄kenup m̄re bokis m̄waai ein, h̄rak Jisas kau kereptim keit in. H̄rak k̄r m̄t yap̄rwe new̄r pewek mekrerem. M̄t han netenen pewek yap̄rwe new̄r pewek yap̄rwe. 42 M̄te piut̄ip menmen aurep h̄re wetenen pewek kike, te h̄re wew̄r pewek wik m̄re toea miut̄ip. 43 *Jisas h̄rak ken̄ne m̄t disaipel n̄rak h̄rak ketpor kar ik: “Hi etpi werék. M̄te ip h̄re wew̄r pewek h̄ram min̄in pewek me m̄t kerek h̄r new̄r pewek yap̄rwe mekrerem. 44 H̄r new̄r pewek ham mekre t̄kenup m̄re bokis, te meiyam wen mepeit w̄nak m̄r. H̄r new̄rem nan̄t menmen. Te h̄re au. H̄re wetenen pewek wik wew̄rem epei au, h̄re wawu wein̄m. H̄re waw̄t menmen waw̄m taauye! Meiyam meit w̄nak k̄re au.”

13

Jisas kat̄p m̄t nan̄waank w̄nak iuwe ke God
(Mt 24:1-2; Lu 21:5-6)

1 Jisas h̄rak k̄naaiw̄r w̄nak iuwe ke God kakno witeik, h̄rak m̄t̄ik hak disaipel k̄rak ketp̄wek kar ik: “M̄t̄ik luwe eh̄rem. Nan im yaaim. W̄nak im yaaim.” 2 *Jisas ketp̄wek kar ik: “Ti eh̄r w̄nak yap̄rwe im e? Maain nan im m̄t han nan̄inen h̄r nanwenem mamwaai t̄ wein̄m.”

Jisas kat̄p maain menmen enum mamnen
(Mt 24:3-14; Lu 21:7-19)

3 H̄r nen nau m̄niu (o neiȳp) m̄t nenewem neiȳp me nu Oliv h̄ram menep w̄nak iuwe ke God p̄nak ein. Te Pita, Jems, Jon, tetike Andru h̄rak̄t tan menep tit̄wekhi h̄m tar ik: 4 “Ti etpai me w̄ God kehimitan menmen im h̄ram mamnen. Mekam mamin̄in mamnen te haiu mam̄rtei God kakr̄akem?” 5 Jisas ketpor h̄m m̄rak mar im: “Yi naanmampre h̄ras te h̄r m̄t nanwisiyek au. 6 *M̄t yap̄rwe h̄r nan̄inen nan̄kreh̄r kai nant̄ip m̄t miyap̄r ne t̄ nan̄r ik: ‘Hi M̄t̄ik luwe Kraisk kerek God kehimitena hi han kerekek.’ H̄r nanwisorek h̄r nanisesi. 7 Maain yi eiȳmtau h̄m me

mít hír nantíp mít hír nanínepan menep o mít nanínepan yanímín, yi ap han ekíkrit ein ein au emít. Menmen im maminín mamnen te wí epei mamnen wen au. ⁸*Mít ne weiwík ham hír netike mít ne weiwík ham hír nanínepan. Mít ne wit hak nantike mít ne wit hak hír nanínepan. Tí kaktaník heriyai heriyai. Hawí au te ní meiyam mami mamít menmen au. Menmen enum im maminín mamnen te maain God skelim mít me menmen enum hír níríakem. Hírám mar ke míte weteiknen. Maain híre wawine níkan.

⁹*“Yi naanmampre híras me menmen im e. Maain hír mít nantihis nanírí yi yaino wínak ke kaunsil. Hír nanít nípín naniwep yayít wínak ke God. Yi yayírp yayít wínak ke kaunsil me gavman nantike mít han ninín naanmípre wít heriyai heriyai yayíntar yi yises hím mai. Te yi eiyítpor menmen mai. ¹⁰Yi eiyítpor hím mai maminín, te mít nerer wít wít hír nanímtewem. Te maain wí enum mamnen. ¹¹**Maain yi eiyírp wínak ke kaunsil yi han ekitet yapírwe hí m mekam yi eiyítpor au emít! Menmen God Hímín Yaaik kakítpiyem kakwetiye, yi eiyít pim. Menmen me han ki au. Taauye! ¹²Heiyiuwerer nanwet mít enun kikrek nír hír naníníp nani. Haaírer nanwet mít enun níkerék nír, níkerék han nanwet mít enun haaírer o miyerer hír mít naníníp nani. ¹³*Maain mít yapírwe hír han enuk níneini naníntar yi yises hí m mai. Te neimín nanu nanít nanísisa ere hír nani, maain hi etorhis hír nanu nantikewa haiu mamú mamít wít ke God.

*Maain menmen enum enum mamnen
(Mt 24:15-28; Lu 21:20-24)*

¹⁴*“Maain yi yayír menmen enum mamíwaank wít mamtike mítík hírak kakírp wít kerek God keríuwesísek. (Mít kerek nekine tíwei ik níkíp emnep yi han ekitet menmen im werek wiyek.) Yi mít miyapír yayu provins Judia me wí im yi eírír eino einiu máníu o neiyíp. ¹⁵*Mítík kerek kau kentar wínak siup, hírak ekíkíuwe eknen ekírp tí, hírak ap kakno wínak nímín ein kakít menmen au emít! Hírak ekrír ekno waswas kerekek. ¹⁶Mítík hak keit ní hírak píke kakweikín kakít saket mírak au, emít! Hírak kakír waswas kerekek. ¹⁷*Miyapír kerek hír nepítu o miyapír hír newet níkerék ním hír naam, menmen im enum mamnen mamíwaanki. ¹⁸Yi eiyitehi God te menmen im mamnen wí me hawí hítan au emít! ¹⁹*Maain me wí eim, hír mít menmen mamíwaanki iuwe. Nípaa wí God kewis tí ketike nepni ere in, menmen ap mewaank mít nanír ke menmen im mamíwaanki au. Wí eim epei man, maain menmen mamíwaank mít nanír im taauye! ²⁰God hírak keremir wí im au, te mít yapírwe hír nani nanínéktín te wít weiník. Te hírak keremir wí yinam me mít nípaa hírak kehímíténi hír nírak, hír nises hí m mírak hírak kakíkepi.

²¹“Maain wí eim e, te mítík hak kakítpi kakír ik: ‘Eiyírek, hírak Mítík Krais hírak keit in.’ O mítík hak kakítpi, ‘Hírak kerp ein.’ Yi ap eiyímtau hí m im au emít! ²²*Mít enun tawewai (o newenín hí m) nanínén nanítpi, ‘Hi Mítík Krais’ o hír nantíp, ‘Hi mítík profet hi ewepyapír menmen me God.’ Hír nanríak mít menmen yaaim nípaa hír nírém au mamít nepni o nanít tí. Hír nanríakem te hír nare nanrí han ke mít God kehímíténi hír

* 13:8 Ais 19:2; 2Kro 15:6 * 13:9 Mt 10:17-20 * 13:11 Lu 12:11-12 * 13:11 Mt 10:19-22

* 13:13 Jo 15:18-21 * 13:14 Dan 9:27, 11:31, 12:11 * 13:15 Lu 17:31 * 13:17 Lu 23:29

* 13:19 Dan 12:1; Joe 2:2; Rev 7:14 * 13:22 Diu 13:1-3; Rev 13:13

nirak, h̄r nanwisorek nanises h̄m m̄r; te h̄r au taau. ²³ Yi naanmamre h̄ras. Maain menmen mamnen mam̄r ke hi epei etpiyem.

Maain hi M̄t̄ik ke wit ke M̄t̄ik Iuwe hi p̄ke anen
(Mt 24:29-31; Lu 21:25-28)

²⁴ *Maain w̄ im, menmen enum mam̄waank m̄t̄ epei au, wepni kak̄r iuwe au, h̄rak kakweik̄n kakre w̄itaan, wenke ap̄ te kak̄r taau. ²⁵ H̄r h̄ram mau nepni h̄ram mam̄nke, menmen eim meit nepni h̄ram mamtan̄ik. ²⁶ *Menmen im epei man, te h̄r m̄t̄ nan̄ra hi M̄t̄ik ke wit ke M̄t̄ik Iuwe hi anen ewepyap̄r h̄rekes akre nap̄ ke nepni. Menmen me haai merh̄he mewepna, hi anen ehin̄n naanmampre m̄t̄. ²⁷ *Hi esiuwe m̄t̄ ensel ne wit ke God h̄r nan̄no nanrer wit wit nan̄this m̄t̄ miyap̄r hi ehim̄teni h̄r nises h̄m mai.

Nu fik meteiknai menmen me w̄ maain menmen mamnen
(Mt 24:32-35; Lu 21:29-33)

²⁸ *Nu fik h̄ram meteikni menmen me w̄ maain menmen mamnen. Maain w̄ kerek heneik m̄ram h̄ram mamsiunen, yi eiȳrtei menep te wepni yaaik. ²⁹ Mar nu im, maain yi yaȳr menmen im hi hetpiyem h̄ram mamnen, yi eiȳrtei hi M̄t̄ik ke wit ke M̄t̄ik Iuwe menep te hi p̄ke anen. ³⁰ Hi hat̄ip wererek. M̄t̄ miyap̄r in ek nepu nepeit, h̄r ap̄ te nani ere menmen im hi hetpiyem h̄ram mamnen. ³¹ Nepni metike t̄ mamwep mamweik̄n mamre n̄me mam̄waank mam̄t̄ te h̄m mai au mamu mamnen mam̄r ke hi hetpim.

M̄t̄ h̄r ap̄ nertei me w̄ menmen im mamnen au
(Mt 24:36-44; Lu 17:26-30, 34-36)

³² *Me w̄ menmen im mamnen, m̄t̄ h̄r nep̄tariyem, m̄t̄ ensel ne wit ke God h̄r nep̄tariyem, hi M̄t̄ik ke wit ke M̄t̄ik Iuwe hi ep̄tariyem. God Haai kerekek h̄rak kerteiyem. ³³ *Yi naanmampre h̄ras. Yi yep̄tari w̄ menmen im mamnen. ³⁴ Menmen mamnen mam̄r ke m̄t̄ik iuwe hak kakno yan̄m̄n. Te m̄t̄ nirak nep̄tari w̄ mekam h̄rak p̄ke kaknen. H̄rak kehim̄tan m̄t̄ h̄r naanm̄pre w̄nak k̄rak, h̄rak kat̄ip m̄t̄ik h̄rak naanm̄pre weip̄r ke n̄wa ke wit k̄rak. H̄rak ketp̄wek h̄m iuwe h̄rak naanm̄prewek wererek wererek. ³⁵ *Te yi m̄t̄ naanmamre h̄ras wererek wererek. Yi yep̄tari w̄ me Haai ke w̄nak h̄rak p̄ke kaknen. H̄rak kaknen w̄itaan o w̄ n̄m̄n o wanewik toto o wepni o h̄nkewi, yi yep̄tariyek. ³⁶ Yi naanm̄pre h̄ras te h̄rak kaknen wasenum kakri yi yaiwaai yi ap̄ yayises h̄m m̄rak au. ³⁷ Menmen hi hetpiyem, hi hetpiyem mamno m̄t̄ miyap̄r yap̄rwe. Yi yap̄rwe naanempre h̄ras! Yi yep̄tari w̄ mekam hi M̄t̄ik ke wit ke M̄t̄ik Iuwe hi p̄ke anen.”

14

M̄t̄ nime n̄p̄n nat̄ip̄ h̄r nan̄nep̄ J̄isas
(Mt 26:1-5; Lu 22:1-2; Jo 11:45-53)

¹ *W̄ wik mepeit ere w̄ m̄t̄ h̄r han tewen̄n w̄ Pasova kerek n̄p̄aa God kenep m̄t̄ ne Isip h̄r naa te m̄t̄ ne Isrel au. M̄t̄ h̄r newis yis mekre bret m̄r me w̄ im au. In ek h̄r m̄t̄ pris iuwe kerek nin̄n m̄t̄ pris han kerek newet God menmen me m̄t̄, h̄r netike m̄t̄ h̄r nin̄n nertei h̄m lo

* 13:24 Ais 13:10; Rev 6:12-14, 8:12 * 13:26 Rev 1:7 * 13:27 Mt 13:41 * 13:32 Ap 1:7
* 13:33 Mt 25:13-14 * 13:35 Lu 12:36-38 * 14:1 Mk 11:18; Hi 11:28

me Moses h̄r nererik nime n̄p̄n̄ Jisas n̄saw̄n̄ nemit̄iwep̄n̄ nant̄iwekhis nank̄p̄ kaki. ² H̄r nat̄ip̄ nar ik: “W̄i haiu wen han tewen̄n̄ menmen me w̄i Pasova, haiu ap te mam̄t̄iwekhis mam̄k̄p̄ au. Haiu mam̄riakem te m̄t̄ yap̄rwe h̄r nantikewai haiu mam̄nepan.”

*Maria wewen sanda mekiuwe paan ke Jisas
(Mt 26:6-13; Jo 12:1-8)*

³* Me w̄i im Jisas h̄rak keit wit Betani h̄rak kepu w̄inak ke Saimon n̄paa lepro mewik. H̄rak wen kepu yeno kaam menmen, m̄te piut̄ip̄ h̄re wan wetenen m̄n̄ t̄ipar me nu nad nekenp̄i m̄rak m̄n̄n̄ yaaim mekrerek. M̄t̄ h̄r new̄ir pewek yap̄rwe me menmen im. H̄re weket h̄m̄ m̄rak wewen t̄ipar mentar paan k̄rak. ⁴ H̄r m̄t̄ han nepu en h̄r nat̄ipan main main han enuk nar ik: “Wenmak te h̄re wewen t̄ipar im wewenem wein̄m? ⁵ H̄re wewen t̄ipar im au, te m̄tik hak kaksuwerem kak̄it 300 kina kakwet m̄t̄ enum menmen auri, h̄r nant̄iwem.” H̄r han enuk te h̄r nenerep. ⁶ Te Jisas keneri kat̄ip̄ kar ik: “Yi eiwisiye ew̄it! Yi yenmak te yi yerekȳwe enum. H̄re werekyo menmen yaaim. ⁷* H̄r m̄t̄ enun netenen menmen auri, hekrit hekrit h̄r nau netikewi. W̄i ham yi han ki yi eikepi. Te hi ap ehu etikewi me w̄i yap̄rwe, te yi yairekyo menmen yaaim au. ⁸* M̄te ip h̄re hanhan w̄riakem h̄re epei werekyewem. H̄re weremani maain m̄t̄ h̄r nanwisa hi awaai eh̄kre hei. ⁹ Hi hetpi werek. Wit heriyai heriyai kerek m̄t̄ h̄r nan̄mt̄au h̄m̄ yaaim mai, m̄t̄ h̄r nan̄rtei menmen m̄te ip h̄re werekyewem, h̄r han kitetim h̄r han tewen̄nep.”

*Judas kat̄ip̄ m̄t̄ iuwe ne Isrel h̄rak kak̄ikepi h̄r nan̄this Jisas
(Mt 26:14-16; Lu 22:3-6)*

¹⁰ Jisas kat̄ip̄ epei au, Judas ke wit Iskeriot h̄rak m̄tik̄ kiut̄ip̄ ke m̄t̄ disaipel hiswiyen wik (12) kerek nises h̄m̄ me Jisas, h̄rak ken witeik. H̄rak ken kiun m̄t̄ iuwe ne pris kerek newet God menmen me m̄t̄, h̄rak kewepyap̄ir Jisas kakwet̄irek. ¹¹ H̄r m̄t̄ en nerteiyek, h̄r han yaaik, h̄r nat̄ip̄ Judas h̄r nanwet̄iwep̄ pewek mam̄rerim. H̄rak k̄n̄aiw̄iri ken han kitez̄ h̄rak kakwet̄irek kak̄irkeik.

*Jisas ketike m̄t̄ disaipel n̄rak naam menmen me Pasova
(Mt 26:17-25; Lu 22:7-14, 21-23; Jo 13:21-30)*

¹²* Maain w̄i miut̄ip̄ me w̄i m̄t̄ h̄r ap newis yis mekre bret au, w̄i me Pasova kerek h̄r nenep sipsip mar ke n̄paa m̄t̄ h̄r nenep sipsip te God kenep maamrer au, Jisas m̄t̄ n̄rak nit̄iwekhi nar ik: “Ti are eriuwetai haiu mam̄no nein te haiu emrutmani menmen me w̄i Pasova?” (W̄i Pasova h̄ram w̄i m̄t̄ h̄r han tewen̄n̄ God h̄rak kenep m̄t̄ ne Isip te maamrer ne Isrel au.) ¹³ Te Jisas h̄rak keriuwet m̄tik̄it̄ wik te m̄t̄ disaipel n̄rak h̄rak ket̄p̄iwek̄it̄ kar ik: “Yi yaino wit Jerusalem yi eȳir m̄tik̄ hak kerem̄me m̄n̄ t̄ipar mekrerem, h̄rak kaksipeti. Te yi eȳisesik. ¹⁴ Yi eȳisesik einu w̄inak kerek h̄rak kakno kak̄ikrerek, yi eȳitehi m̄tik̄ ke w̄inak ik eȳir ik: ‘M̄tik̄ Iuwe kaw̄ir h̄rak kituthi haau meiyam miut̄ip̄ meit̄ n̄m̄n̄ wein̄m te haiu m̄t̄ disaipel n̄rak mam̄tikerek emu mam̄im̄ menmen kerekem ke w̄i Pasova mam̄wi?’ ¹⁵ Te h̄rak kakteikni haau miut̄ip̄ wein̄m kau niu kerek yeno metike k̄naam mekrerek. Ein e yi eiraimani menmen te haiu mam̄im̄.” ¹⁶ H̄rak ket̄p̄iwek̄it̄ menmen te h̄rak̄it̄ ten wit Jerusalem, h̄rak̄it̄

* 14:3 Lu 7:37-38 * 14:7 Diu 15:11 * 14:8 Jo 19:40 * 14:12 Eks 12:6, 14-20

tir menmen mar ke nɪpaa Jisas ketpɪwekɪtem. Te hɪrakɪt temani menmen me Pasova wɪ hɪr han tewenɪn nɪpaa God kenep maamer nɪr au.

¹⁷ Maain hɪnkewɪ, hɪrak Jisas ketike mɪt disaipel nar hiswiyen wik (12) hɪr nen wɪnak. ¹⁸ *Hɪr wen naam menmen nau yeno em, Jisas hɪrak ketpor kar ik: “Hi hetpi werek. Mɪtɪk hak kiutɪp (o mɪtɪk keiyak) ke yi mɪt yi yaam menmen yetikewa hɪrak kakwepayapɪr hi eno his me mɪt enun.” ¹⁹ Hɪr nemtewek, hɪr han kekrit nine han enuk, hɪr niutɪp niutɪp nenepepan nitɪwekhi ere hɪr nepnepik hɪr nitɪwekhi nar ik: “Hi ewepityapɪr o au?” ²⁰ Hɪrak ketpor kar ik: “Hɪrak mɪtɪk kiutɪp ke yi mɪt hiswiyen wik (12), hɪrak kiutɪp kaam menmen mekre sak kerepta. ²¹ Hi Mɪtɪk ke wit ke God hi ano hahi ahɪr ke hɪm me God mau tɪwei hɪram metpim. Te hɪrak mɪtɪk kerek kakwepayapɪr hɪrak kakɪwaank hɪrekes. Nɪpaa miye pɪrak ap winaak te hɪram yaaim. Te hɪre epei winaak te in ek hɪrak kakɪwaank hɪrekes.”

Jisas kewet mɪt disaipel nɪrak komunion hɪr naam

(Mt 26:26-30; Lu 22:15-20; 1Ko 11:23-25)

²² Hɪr wen naam menmen, Jisas keit bret kitehi God katɪp hɪrak yaaik. Te hɪrak kewepik kewet mɪt ek ketpor kar ik: “Yi eitɪwek eiyɪk. Ik hɪrak yɪnk kai.” ²³ Hɪr naak, mar keremem te hɪrak keit wa hesnu tɪpar wain mekreerek, hɪrak kitehi God katɪp hɪrak yaaik. Te hɪrak kewetɪrek hɪr naam tɪpar wain mekre wa hesnu. ²⁴ *Te hɪrak ketpor kar ik: “Im em hɪram hemkre mai. Hi enip hɪm ham yaaim kontrak mamɪke wit ke God mamnen. Hemkre mai mamwen te hi akaap mɪt miyapɪr ariuwere. ²⁵ Hi hetpi werek. Hi ap pɪke ehɪm tɪpar wain ere wɪ maain hi ehɪm tɪpar wain yaaim nɪmnam mamɪt wit ke God.” ²⁶ Hɪrak katɪp epei au, hɪr nine henye. Hɪr nine henye, te hɪr nen witeik nɪnaaiwɪr wit Jerusalem, hɪr nɪniu nen mɪniu (o neiyɪp) ke nu Oliv.

Jisas katɪp Pita maain hɪrak kakweikɪn sip kakwetɪwek

(Mt 26:31-35; Lu 22:31-34; Jo 13:36-38)

²⁷ *In ek Jisas ketpor kar ik: “Maain kike yi yainaipɪsa. Hɪm me God hɪram matɪp mar im: ‘Hi God hi enep mɪtɪk naanmɪpre sipsip, hɪram mamɪr mamno heriyai heriyai.’ ²⁸ *Maain, God hɪrak kakɪkoya hi pɪke ekrit, hi ehɪnɪ hi ano provins Galili.” ²⁹ Pita ketpɪwek hɪm iuwe kar ik: “Hɪr mɪt in nanɪnapɪsit nanɪr te hi au. Taauye!” ³⁰ Jisas ketpɪwek kar ik: “Hi hetput werek. Wɪtaan ik ek, suware kaktɪp wik wen au, ti eraupakɪn wikak atɪp mɪt hi epɪtari hɪrak keimɪn.” ³¹ *Te Pita katɪp hɪm iuwe, “Hi hahi etikewit hi hahi, te hi aritpakɪn au. Taauye!” Hɪr mɪt nɪrak yapɪrwe natɪp narek.

Jisas kitehi God menmen keit ni Getsemani

(Mt 26:36-46; Lu 22:39-46)

³² *Hɪr natɪp epei au, hɪr nen wit ni meitai niuk mɪrak Getsemani. Jisas hɪrak katɪp mɪt nɪrak kar ik: “Yi eiyu in hi eno ehitehi God.” ³³ Hɪrak keit Pita, Jems tetike Jon, hɪrakɪt tetikerek ten wit hak. In ek Jisas hɪrak menmen menepɪwek hemkre, hɪrak kine han enuk. ³⁴ *Te hɪrak ketpɪwekɪt kar ik: “Hi hine han enuk ere hi hahi. Hi hanhan hɪrekes wɪsenum.” ³⁵ Hɪrak

* **14:18** Sam 41:9 * **14:24** Eks 24:8; Sek 9:11; Jer 31:31-34; 1Ko 10:16; Hi 9:20 * **14:27** Mk 14:50; Sek 13:7 * **14:28** Mt 28:16; Mk 16:7 * **14:31** Jo 11:16 * **14:32** Jo 18:1 * **14:34** Jo 12:27

ken kike kiwaai ti kitehi God te menmen enum im mamsiur+rek mamno. ³⁶ *Hirak kitehi God kar ik: “Haai kai ti heritei hiriak menmen yapirwe. Ti esiuwe menmen enum im mamno emnopin emkeipo. Te hi hises han kai au, han kit.”

³⁷ Hirak katip epei au, hirak ken kir mitikit tirak tipwaai. Te hirak kene Pita kar ik: “Saimon ti hiwaai a? Ti ap epu naanmipre mit naninen me wi kike au a? ³⁸ *Yi naanmipre mit naninen. Yi eiyitehi God te hirak Seten ap te kakini ni yi eiweikin sip eiweto. Yi han ki yaaik, te yank ki au kinapen kaki kaktikewa.” ³⁹ Hirak katip epei au, Jisas pike ken ein kitehi God menmen kerek nipaa hirak kitiwekhiyem. ⁴⁰ Hirak pike ken kiun mitikit tirak, te hirakit au pike tiwaai nanamir mekses. Hirakit tekrit tepitari tetpwek mekam taauye. ⁴¹ Hirakit yank enuk hirak pike ken kan hirak ketpwekit kar ik: “Yi wen yawaai yinatn a? Epei werek emit! Eiyirek! Wi epei man te hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe hirak mitik hak kakwepayapir hi eno his me mit han nanrekyo enum hir nantenina. ⁴² Eiyikrit haiu emno. Yi eiyirek! Mitik kewepayapir epei kan keit in.”

Mit enun nan neithis jisas

(Mt 26:47-56; Lu 22:47-53; Jo 18:3-12)

⁴³ In ek hirak wen katip, Judas hirak kan. Hirak mitik kiutip ke mit disaipel nar hiswiyen wik (12). Hirak ketike mit yapirwe hir netenen hine metike paap yoki. Hir mit iuwe ne Pris kerek newet God menmen me mit, hir netike mit ninin nertei him lo me Moses, hir netike mit iuwe ne Isrel, hir nesiuwe mit in nan. ⁴⁴ Nipaa hirak mitik Judas kerek kewepayapir hirak ketpor kar ik: “Hirak mitik kerek hi eiyewewik emiwek tekep mirak, yi eitiwekhis eitenenik eiriyaak eiyik einu.”

⁴⁵ Judas kan kiun Jisas hirak katip kar ik: “Mitik Iuwe.” Te hirak keiyewewik. ⁴⁶ Te hir mit han nan neithis Jisas netenenik.

⁴⁷ Te mitik kiutip kirak kerek kerp menep hirak ketenen hine ke his nokik, te hirak kiwaai hine kesipe nikip me mitik hak enuk eik. Mitik iuwe ke mit pris kerek newet God menmen me mit, mitik kirak kirak wok mirak weinim, hirak mitik ik ke Jisas hirak kesipe nikip mirak. ⁴⁸ Hirak Jisas kene mit han enun ein ketpor kar ik: “Yi epei yan yetauhisi eiriuwe hine metike paap yoki yar ke yi yeithis mitik enuk kekintip menmen a? ⁴⁹ *Hekrit hekrit hi etikewi haiu mepu winak iuwe ke God hi ewepayapir him mai. Te yi yetauhisi auye! Yi yiriak menmen im te him me God mit newisim mau twei hiram mamnen mamir em.” ⁵⁰ *Hirak katip epei au, hir mit disaipel narak hir ninaiwerek nirir nen.

Mitik pipiak hak kiutip hirak kirir ken

⁵¹ Mitik pipiak hak kiutip kerek kises Jisas, hirak kamir laplap mire hike misanu traup mirak. Hir mit han nantiwekhis, ⁵² te hirak kehresiuri kenemtin laplap mirak hirak ke puk weinik kirir ken.

Jisas kewepayapir hirekes keit kaunsil

(Mt 26:57-68; Lu 22:54-55, 63-71; Jo 18:13-14, 19-24)

⁵³ Hir mit nari Jisas nen niun mitik iuwe hetpris kinin naanmipre mit pris kerek newet God menmen me mit. Mit iuwe pris yapirwe newet God menmen me mit, hir netike mit niuk mir iuwe, hir netike mit hir ninin nertei him lo me Moses, hir nererik nau ein nemeriyiwek. ⁵⁴ Hirak Pita

* 14:36 Ro 8:15; Ga 4:6; Mk 10:38; Jo 6:38 * 14:38 Lu 11:4; Mt 6:13 * 14:49 Lu 19:47, 21:37; Jo 18:20 * 14:50 Mt 26:31

ketepik yan+m+n, h+rak ken kekre n+wa ke w+nak ke m+tik iuwe kin+n m+pris han. H+rak ketike m+it kerek naan+m+pre w+nak enuk h+ir nau si nemin+n his hit men si.

⁵⁵ H+ir m+it pris iuwe kerek newet God menmen me m+it, h+ir netike m+it han ne kaunsil h+ir n+natin m+it nesiuwe h+m Jisas, te h+ir nank+ip kaki, te h+ir n+nap+n menmen enum h+rak ketpim au. ⁵⁶ M+it yap+irwe nesiuwe h+m Jisas newen+wek h+m te h+m m+ir ap m+ip+ram au. ⁵⁷ M+it han nerp newen+n h+m nat+ip nar ik: ⁵⁸ * “Haiu memtewek h+rak kat+ip, ‘Hi ewep w+nak iuwe ke God m+it nimaak, te maain w+ wikak hi p+ike eimaak m+it ap te nanimaak taau.’ ” ⁵⁹ H+m me m+it in h+ram ap m+ip+ram au.

⁶⁰ H+rak m+tik iuwe hetpris kerek kin+n naan+m+pre m+it kerek newet God menmen me m+it, h+rak kerp kekreri kitehi Jisas kar ik: “Ti p+ike etpai au a? Nenmak te h+ir m+it in neswut h+m a?” ⁶¹ * Jisas h+rak kekint+ip ketpor au. M+tik iuwe hetpris h+rak p+ike kit+iwekhi kar ik: “Ti m+tik Kraiss kerek God kehim+itenit, ti N+ikan ke M+tik Iuwe kerek haiu mewen+piyek o au a? Ti etpai!” ⁶² * Jisas h+rak ketp+wek kar ik: “Hi h+irekes kerek. Maain yi eiy+ir hi M+tik ke wit ke M+tik Iuwe hahu menep his yaaim me God kerek h+rak Iuwe tokik keit, hi anen ekre nap+ me nepni.” ⁶³ M+tik iuwe hetpris h+rak kep+ir+ir kari saket m+irak kewepim kat+ip hisiuwe kar ik: “Menmak te haiu mamri m+it han nansiuwek h+m a? ⁶⁴ * yi epei yemtau h+rak kat+ip enum kekreh+ir ke God. Yi han kitet mekam a?” H+ir yap+irwe nat+ipan nar ik: “H+rak k+ir+ak enum h+rak eki.”

⁶⁵ In ek m+it han nenikin t+imank menterik, h+ir newepn+wek ninaan meriuwe laplap, te h+ir nak+ip neriuwe his m+ir nit+it+weknaan nat+ip nar ik: “Keim+n kitep a? Ti profet te ti etpai.” M+it han h+ir naan+m+pre weip+ir nen n+waailhis nenep+wek tekep.

*Pita kepak+n Jisas kat+ip hi hep+itariyek
(Mt 26:69-75; Lu 22:56-62; Jo 18:15-18, 25-27)*

⁶⁶ H+rak Pita wen kepu witeik keit n+wa ke w+nak, m+ite piut+ip wir+iak menmen me m+tik iuwe hetpris, ⁶⁷ h+ire wan wir pita kau si kemin+n his hit men si. H+ire werp menep wetp+wek war ik: “Ti h+irekes hetike Jisas ke wit Nasaret yi epei yariyak+it.” ⁶⁸ Te Pita kiune h+m kat+ip, “Henmak te ti hitauhi menmen im? Hi hep+itariyek.” H+rak kat+ip epei au, h+rak ken kerp ya weip+ir. Te suware kat+ip. ⁶⁹ M+ite wen w+ip+rek p+ike wat+ip m+it han nerp menep war ik: “H+rak m+tik kises h+m me Jisas kerek.” ⁷⁰ Pita p+ike kiune h+m kat+ip, “Hi hep+itariyek.” Maain kike, m+it h+ir nerp menep nat+ip nar ik: “Ti hises h+m m+irak kerek. Ti h+irekes m+tik ke provins Galili.” ⁷¹ Pita kat+ip h+m iuwe ketpor kar ik: “Hi ep+itari m+tik hak yi yitauhiyek au. Hi at+ip werek au, te God h+rak kaknen kakiyep.” ⁷² * H+rak kat+ip epei au, h+rak suware p+ike kat+ip. Te Pita h+rak han kitet menmen Jisas n+ipaa ketp+wek kar ik: “Maain suware kat+ip wik wen au, ti tewen eraupak+n wikak.” H+rak han kitetim te h+rak kine han enuk k+k+it.

15

*H+ir nesiuwe h+m Jisas kerp ninaan me m+tik iuwe gavman Pailat
(Mt 27:1-2, 11-14; Lu 23:1-5; Jo 18:28-38)*

* **14:58** Jo 2:19-21 * **14:61** Mk 15:5; Lu 23:9 * **14:62** Sam 110:1; Rev 1:7 * **14:64** Jo 19:7
* **14:72** Mk 14:30

1 *Wanewik toto, mit iuwe pris kerek newet God menmen me mit, hir netike mit iuwe hir netike mit ninin nertei him lo me Moses, hir netike mit han yapirwe ne kaunsil hir han kitetim natipan. Epei au, hir nesenkek Jisas his mirak neriyak neiyak nen newet mitik iuwe gavman Pailat ek. 2 Pailat hirak kitiwekhi kar ik: "Ti Mitik Iuwe King ke mit ne Isrel o au?" Jisas ketp>wek kar ik: "Hirak him mit." 3 Mit iuwe pris kerek newet God menmen me mit, hir nesiuwe him Jisas yapirwe. 4 Te Pailat kitehi Jisas kar ik: "Ti pike etpor au a? Hir neswut him yapirwe." 5 *Jisas kekintip, te Pailat han kekrit keriuwerek.

Mitik Pailat katip mit hir nanwis nil emu his me Jisas
(Mt 27:15-26; Lu 23:13-25; Jo 18:39-19:16)

6 Tito yapirwe nipaa ein me wi im mit hir nehish nempem menmen me Pasova hir nitehi Pailat hirak kakikaisiu weipir ke mitik hak nipaa hirak ken kekre winak enuk. 7 Mitik hak niuk mirak Barabas hirak kepu winak enuk ketike mit enun yapirwe nipaa hir netike mit ne gavman hir nenepan, hir nenep mitik kiutip kaa. 8 Hir mit yapirwe nen niun Pailat nit>wekhi hirak kakriak menmen nipaa ein hirak kipriakem. 9 Hirak ketpor kar ik: "Yi han yaaik te hi eweti Jisas Mitik Iuwe ke Isrel hirak kaknen?" 10 Hirak kertei mit iuwe pris kerek newet God menmen me mit hir epei newet>wek Jisas nentar hir hemkre menepam han enuk neriuwerek. 11 *Hir mit pris nikiak han ke mit yapirwe te hir nitehi Pailat ke Barabas. Jisas au. 12 Pailat pike kitorhi kar ik: "Hi eweti Barabas, te hi arak mekam heriuwe mitik yi eiwis niuk mirak Mitik Iuwe King ke Isrel a?" 13 Hir pike natip nar ik: "Ti ewenkek Jisas ekintar nu tentarakit." 14 Pailat ketpor kar ik: "Hi henmak? Hirak kirak mekam enum?" Te hir wen ninap nenine his iuwe natip nar ik: "Ti ewenkekik ekintar nu tentarakit." 15 Pailat hanhan kakriak mit hir han yaaik. Te hirak kewetir mitik Barabas. Hirak katip mit nirak hir naninep Jisas nanriuwe nipin. Hir nakip neriuwe nipin, Pailat hirak keriuwetek ken mit soldia nirak te hir nanino nanwenkek Jisas kakintar nu tentarakit.

Mit soldia hir nitetnaan Jisas
(Mt 27:27-31; Jo 19:2-3)

16 Mit soldia ne ami hir neit nimin winak ke mitik iuwe, hir nari Jisas neiyak nen haau hak. Hir nenine mit han, 17 *te hir neriuwet Jisas saket mire y>wir, hir nime wiwir tiktik enuk newisik keweikin paan kirak. 18 Hir nerp netp>wek nar ik: "Haai, Mitik Iuwe King ke Isrel, ti epei han." 19 Epei au, hir nenep paan kirak neriuwe niuk, hir nenikin tmank menterik, nitehir nemipin newenpiyek. 20 Hir nit>weknaan nenwesisek ere werek, hir neriuwetek (o neres>wek) saket mire y>wir, hir pike newis saket mirak menterik, hir neiyak nanino nanwenkekik kakintar nu tentarakit.

Mit newenkek Jisas kau nu tentarakit
(Mt 27:32-44; Lu 23:26-43; Jo 19:17-27)

21 *Mitik hak niuk mirak Saimon hirak haai ke Rufas ketike Aleksanda, hirak ke wit Sairini, hirak kepnen ni menep. Hir mit soldia hir neit nu tentarakit neiyak nimaasik hirak ekikerir nu ik ke Jisas.

22 Hir nari Jisas neiyak nen niun wit niuk mirak Golgota. Haiu meweikin him haiu matip "Wit Paan Hesnu". 23 Hir newet Jisas tpar wain marasin

* 15:1 Lu 22:66 * 15:5 Ais 53:7; Mk 14:61 * 15:11 Ap 3:13-14, 13:38 * 15:17 Lu 23:11

* 15:21 Ro 16:13

mekrerem, te h̄rak ȳnk k̄rak kekek au. H̄rak k̄napen te h̄rak kaam au. ²⁴ *H̄r m̄t newenkekik kentar nu tentarak̄it, h̄r neit menmen m̄rak neret̄it satu neiȳk n̄r menmen h̄r nant̄iwem.

²⁵ Wen hekrit iuwe wepni keh̄n k̄niu kan, h̄r newenkekik. ²⁶ H̄r newis h̄m mentar nu nenmak h̄r newenkekik nesiuwerek. H̄r neiȳm nen newis̄m mau men paan k̄rak. H̄m im mat̄ip mar ik: “IK EK HIRAK M̄TK IUWE KING KE ISREL.” ²⁷ H̄r newenkek m̄tik̄it enuk̄it raskel wik t̄riak enum tetikerek. H̄rak m̄tik̄ kau ken ke his yaaim, m̄tik̄ hak kau ken ke his henkik. ²⁸ * (Mar im h̄m me God n̄paa m̄t newis̄m mau t̄wei h̄ram epei man. H̄ram mat̄ip mar im: “H̄r han kitet h̄rak k̄re m̄tik̄ enuk̄it raskel k̄riak menmen enum.”)

²⁹ *M̄t kerek h̄r nan nen ein h̄r nit̄iweknaa net̄iwek nar ik: “Ko! Ti m̄tik̄ kerek ti ewep w̄nak iuwe ke God ti p̄ke eimaak me w̄ wikak?” ³⁰ Ti ekaap h̄rekes ekiuwe nu tentarak̄it eh̄rp t̄i.” ³¹ Mar im m̄t iuwe pris kerek newet God menmen me m̄t, h̄r netike m̄t nin̄n nertei h̄m lo me Moses, h̄r nit̄iweknaa nat̄ipan nar ik: “H̄rak k̄kaap m̄t han, te h̄rak k̄kaap h̄rekes taauye! ³² Ti M̄tik̄ God keh̄m̄tenit ti M̄tik̄ Iuwe ke Isrel, ti ekiuwe eh̄rp t̄i, te haiu mamrit han kitetit.” M̄tik̄it h̄r newenkekik̄it tau niu tetikerek, h̄rak̄it t̄et̄iwek enuk̄it tetikeri.

Jisas nepei kaa

(Mt 27:45-56; Lu 23:44-49; Jo 19:28-30)

³³ *Wepni kan kau n̄m̄n iuwe ere h̄nkewi, w̄taan toto m̄wap̄n wit yap̄rwe. ³⁴ *Nepei h̄nkewi Jisas kenep̄p h̄m iuwe kat̄ip kar ik: “Eloi Eloi Lama Sabaktani?” Haiu meweik̄n h̄m haiu mat̄ip mar im: “God kai God kai. Kenmak te ti h̄naw̄ra eweik̄n sip eweto?” ³⁵ M̄t han nerp menep h̄r nemtewek h̄r nat̄ip nar ik: “Eiȳmtewek. H̄rak ken̄ne Ilaija.” ³⁶ *M̄tik̄ kiut̄ip kesiuknen ken ein keit mosong o n̄k me wan eik (h̄ram m̄re wum n̄kik), h̄rak kewis̄ t̄ipar wain mesine mekrerek, h̄rak kewis̄k kentar niyen p̄ke kan kewet̄iwek k̄k̄m̄isek kat̄ip kar ik: “Haiu mam̄r te Ilaija kaknen kaknekt̄n Jisas kakwis̄k kak̄ip t̄i o au.”

³⁷⁻³⁸ *Jisas kenep̄p miut̄ip h̄m iuwe, h̄rak kaa. H̄rak kaa, laplap iuwe m̄wap̄n ya weip̄r me m̄t neh̄m̄tan em me God meit w̄nak iuwe ke God meit n̄m̄n ein h̄ram mewep̄ p̄nam p̄nam mau n̄m̄n mau niu ein ere men miun t̄i ein. ³⁹ H̄rak m̄tik̄ iuwe kerek naanm̄pre m̄t soldia han, h̄rak kerp menep̄ k̄r Jisas h̄rak kaa, h̄rak kat̄ip kar ik: “M̄tik̄ ik h̄rak N̄kan ke God.”

⁴⁰ *Miyap̄r han netikerek nerp ein, te h̄r nerp yan̄m̄n. Maria pe wit Magdala wetike Salomi, h̄r netike Maria miye pe Joses ketike n̄kik k̄rak Jems h̄r nerp ein. ⁴¹ H̄r miyap̄r in nises Jisas me w̄ h̄rak kau keit provins Galili, h̄r newet̄iwek menmen h̄rak kaam. Miyap̄r han yap̄rwe n̄paa netikerek nan nen wit Jerusalem nerp ein.

M̄t newis Jisas kek̄re hei iuwe kewen kin̄k keit m̄niu (o neiȳp)

(Mt 27:57-61; Lu 23:50-55; Jo 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Maain petko mat̄ip, Josep ke wit Arimatia kan k̄r Pailat kentar h̄rak m̄tik̄ iuwe hak ke kaunsil. H̄rak kemer̄r God kaknen naanm̄pre m̄t. H̄rak ap̄ k̄naain au, te h̄rak ken k̄r Pailat kit̄iwekhi ke herwe ȳnk ke

Jisas. ⁴⁴ Pailat han kitet kar ik: “Jisas epei kaa? Kol!” Te h̄rak ken̄ine m̄tik iuwe soldia kerek naanm̄pre m̄t soldia han, h̄rak kit̄wekhi me Jisas epei kaa o au. ⁴⁵ M̄tik eik ketp̄wek Jisas epei kaa, te Pailat kewis Josep kak̄this herwe ȳnk k̄rak. ⁴⁶ Josep h̄rak kew̄r pewek keit laplap yaaim m̄re hike, h̄rak kenke Jisas ȳnk k̄rak kew̄r laplap keweiknenik kewap̄nek kewis̄k kekere hei ke nan iuwe. Epei au, h̄rak keriuwet nan iuwe keyepet hei h̄m k̄rak. ⁴⁷ Maria pe wit Magdala wetike Maria miye pe Joses, h̄r n̄r wit Josep kewis Jisas k̄waairi.

16

Jisas p̄ke kekrit

(Mt 28:1-8; Lu 24:1-12; Jo 20:1-10)

¹ Maain w̄ Sabat h̄ram epei men, Maria pe wit Magdala wetike Salomi, h̄r netike Maria miye pe Jems, h̄r neit menmen yaaim m̄n̄n neiȳm nen nan̄r Jisas nanwen ȳnk k̄rak. ² Wepni kewep kan hekrit iuwe me w̄ Sande te h̄r nen hei k̄rak. ³ H̄r nepnen h̄r nat̄pan nar ik: “Keim̄n kak̄nkaw̄r nan k̄wap̄n weip̄r k̄hi kentar nan h̄rak n̄menuk?” ⁴ H̄r nen menep ein h̄r n̄kaamnaan n̄r nan keit p̄nak ein. N̄paa m̄tik hak keweikn̄k keriuwetek ken p̄n ein. ⁵ H̄r nen n̄piun hei eik, h̄r nen nitetik nen n̄im̄n ein. Te h̄r n̄r m̄tik pip̄ak kau yeno me p̄nak me his yaaim. H̄rak kam̄r laplap nokim yaaim h̄ram m̄re hike. Te h̄r neh̄nh̄n han kekrit neriuwerek.

⁶ H̄rak ketpor kar ik: “Yi ap einaain au. Yi ȳnyat̄n Jisas ke wit Nasaret kerek h̄r m̄t newenekik kau nu tentarak̄t. H̄rak epei kekrit kau. H̄rak kepu in au. Yi eiȳr yeno n̄paa h̄r newis̄k k̄waairi. ⁷ *In ek yi eino eit̄p Pita ketike m̄t disaipel han Jisas ketpor kar ik: ‘Hi ehin̄n ano provins Galili.’ Maain yi eiȳrek eiȳt ein eiȳr ke n̄paa h̄rak epei ketpi.”

⁸ H̄r miyap̄r nen witeik n̄r̄r nen ein, h̄r nep̄rp̄r iuwe han kekrit neriuwerek. H̄r nat̄p m̄t h̄m au. H̄r n̄naain nekint̄p nen.

Maria pe wit Magdala h̄re w̄r Jisas

(Mt 28:9-10; Jo 20:11-18)

⁹ * [Me w̄ Sande hekrit enum eik, Jisas kekrit k̄naaiw̄r hei. H̄rak kekrit kau wanewik, h̄rak kin̄n kewepyap̄r h̄rekes me ninaan me Maria pe wit Magdala. N̄paa h̄rak kep̄r herwe enum mar hisp̄nak wik (7) mekrerep h̄ram metpaan men m̄n̄aiw̄rep. ¹⁰ H̄re epei w̄r Jisas, te h̄re wen wat̄p m̄t n̄paa netikerek h̄r nariyan. H̄r wen han tewen̄nek n̄k̄itek. ¹¹ H̄re wen wetpor h̄re w̄rek h̄rak kepu, te h̄r nemtau h̄m m̄re au.

M̄tik̄t disaipel wik t̄r Jisas keit yayiwe

(Lu 24:13-35)

¹² Maain m̄tik̄t wik t̄rak ten wit hak t̄rek, te h̄rak keweik̄nhis h̄rekes k̄re m̄tik̄ hak. ¹³ H̄rak̄t nepei terteyek, h̄rak̄t p̄ke ten tat̄p m̄t disaipel han n̄rak, te h̄r nemtau h̄m m̄rak̄t au.

Jisas kat̄p m̄t disaipel n̄rak menmen h̄r enisesim

(Mt 28:16-20; Lu 24:36-49; Jo 20:19-23)

¹⁴ * Maain, h̄r m̄t disaipel n̄rak hiswiyen kiut̄p (11) nau naam menmen, Jisas kan keneri kentar h̄r han to enuk nepu, h̄r ap nemtau h̄m me m̄t n̄paa nepei n̄r Jisas. ¹⁵ * H̄rak ketpor kar ik: “Yi eino heriyai heriyai eirer

* 16:7 Mt 26:32; Mk 14:28

* 16:9 Lu 8:2

* 16:14 1Ko 15:5

* 16:15 Ap 1:8

wit wit kerek m̄it miyap̄r newi, yi eiwepyap̄r h̄m yaaim mai, m̄it yap̄rwe nan̄mtewem. ¹⁶*Neim̄n nan̄mtau h̄m mai nanisesim, yi eik̄ri. Maain God kaktorhis, h̄r m̄it miyap̄r n̄rak. Neim̄n nemtau h̄m nanisesim au, God han kitet menmen enum h̄r n̄r̄akem skelim m̄it kak̄nterim. ¹⁷*M̄it kerek h̄r nises h̄m mai, h̄r nanr̄ak menmen im nankinau niuk mai. H̄r nanp̄r herwe enum h̄ram mamno, h̄r nat̄p̄ h̄m ham n̄paa h̄r nerteiyem au. ¹⁸*H̄r nantenen manpen o yenmik o h̄r nan̄m menmen enum menep m̄it, h̄r ap te nani au, h̄r nanu werek. H̄r nanwis his mam̄ntar m̄it h̄r n̄nap, te maain h̄r nanre yaain.”

*God keithis Jisas ken wit k̄rak Heven
(Lu 24:50-53; Ap 1:9-11)*

¹⁹*M̄it̄k Iuwe Jisas ketpor epei au, God ket̄wekhis ken wit k̄rak. H̄rak ken kau menep his yaaim me God. ²⁰*Maain m̄it disaipel n̄rak h̄r nen heriyai heriyai nerer wit wit m̄it miyap̄r newi, h̄r newepyap̄r h̄m me Jisas. M̄it̄k Iuwe Jisas h̄rak kekepi h̄r n̄r̄ak menmen yaaim kerek n̄paa kerek m̄it n̄rem au. Te m̄it h̄r nertei h̄m im m̄it netporem h̄ram yaaim.]

Mep̄r keremem

* **16:16** Ap 2:38, 16:31, 33 * **16:17** Ap 2:4, 10:46, 8:7 * **16:18** Lu 10:19; Ap 28:3-6, 4:30, 5:16
* **16:19** Ap 2:33-34, 7:55-56; Ef 1:20; 1Pi 3:22 * **16:20** Ap 14:3; Hi 2:3-4

Him Yaaim Me Kraiss Luk Kewisim Mau Tiwei Menmen mekre tiwei ik

Him me nikerek Jon ketike Jisas 1:5-2:52

Jon Baptais katip mit him me God 3:1-20

Jon kikir Jisas keriuwe tpar 3:21-38

Seten kakri han ke Jisas 4:1-13

Jisas katip him yaaim keit Galili 4:14-9:50

Jisas ken Jerusalem katip him yaaim 9:51-21:38

Mit newenkek Jisas kaa 22:1-23:56

Jisas pike kekrit mit nirek 24:1-49

Jisas pike ken wit Heven 24:50-53

Luk kewis him im men mitik Tiofilas

¹ *Kai yinak Tiofilas. Mit yapirwe hir neppei newis menmen kerek epei man metin ke nimin ke haiu mit, kerek haiu misesim. ² *Hir newis menmen kerek mit nipa ninin epei nir menmen im newepyapirem hir netpaiyem. ³ Mitik iuwe, hi Luk hi hertei werek menmen yapirwe epei mekrit man ere in. Te hi han kitet hiram yaaim hi hewisut tiwei ik ek hetput menmen werek werek epei man. ⁴ Hi hiriakem te ti ertei menmen werek werek kerek nipa hir mit epei netpiyem.

Ensel ke God katip Sekaraia hirak kakine nikan niuk mirak Jon

⁵ *Nipaa me wi mitik King Herot hirak kire mitik iuwe naanmpre mit ne provins Judia, mitik pris niuk mirak Sekaraia kepu. Hirak ke weiwik me pris niuk mir Abaisa. Hirak mite pirak niuk mire Ilisabet, hire pe weiwik ham me pris han. Hir nepenyerer ne maam nipu kiutip Eron. ⁶ Hirak ketikerep nau werek werek nises God. Hir nises him me Mitik Iuwe God werek werek nipa hirak kewet Moses em. ⁷ Hir ap nine nikerek nei au nentar Ilisabet hire enu tenmin (o rumaa). Hire wetike Sekaraia epei enun ne mit. ⁸ Wi ham Sekaraia wen kiriak menmen kire mitik pris keit winak ke God. Hirak weiwik mirak hiram wi mir te hir nanwensi kuri nanwet God em. ⁹ *Hirak kiriakem kentar hir nises menmen nipa mit pris netpim hir neretit satu God kehimitanek hirak kakno kakikre winak iuwe ke God hirak kaktanen si keyim kakisi kuri tiwei mamantar kinaan newenipi God neriuwerem. Hirak ken en kesi kuri tiwei. ¹⁰ Hirak kesi kuri tiwei, mit yapirwe ne Isrel nererik nau wit eik nitehi God menmen. ¹¹ Hirak keit nimin en, mitik ensel keke wit ke Mitik Iuwe God kan kerp kenke ken his yaaim me kinaan kerek Sekaraia kewis menmen minin mire kuri tiwei hiram miwaa menterim. Hirak kewepyapir hirekes te Sekaraia kirek. ¹² Mitik Sekaraia kirek, hirak han kepipir hirak kinaan, ¹³ te mitik ensel ketpawek kar ik: "Sekaraia, ti ap hinapan au emit! God kemtau menmen ti epei hitiwekhiyem, te mite pit Ilisabet tewen wawine nikan hirak kei. Yi yaiwisawek niuk mirak Jon. ¹⁴ Ti etike mite pit han yaaik eiyu. Mit yapirwe nanirek hir han yaaik nanantar miye hire winaak. ¹⁵ *Hirak maain God han kitet hirak kakre mitik iuwe kakinin mit han nisesik. Hirak ap te kakim tpar wain o tpar si enum au emit! Me wi miye winaak wen au, God Himin Yaaik kaku kakikre han kirak kakneisesik. ¹⁶ Hirak

* 1:1 Ap 1:1 * 1:2 Jo 15:27 * 1:5 1Kro 24:10 * 1:9 Eks 30:7 * 1:15 Nam 6:3

te kakikaap mit yapirwe ne Isrel nanweikin sip nanwet menmen enum hir pike nanises him me God kir. ¹⁷ *Hirak kakinin mitik iuwe kakno kakrer wit wit kaktip him me God kakriuwe menmen iuwe kakri han ke mit kakir nipaa mitik Ilaija ketpim. Hirak kakikaap haairer nantike nikerek nir nanu han kiutip. Hirak kakweikin mit enun nises menmen enum te hir pike nanises menmen mit yaain nisesim. Hirak kakikaap mit nanises mitik iuwe, hir nanu naanmeriyiwek hirak kaknen kaktorhis.”

¹⁸ *Mitik ensel katip epei au, mitik Sekaraia kitiwekhi kar ik: “Harkeik te hi ertei menmen im ti hetpewem hiram werék? Hi epei enuk he mitik te mite pai hire epei enu we mite.” ¹⁹ *Hirak ensel kewenhi ketpiwek, “Hi ensel Gebriel hi herp ninaan me God hirak menmen mirak. Hirak keriuweta hi han hetput him yaaim im e. ²⁰ *In ek ti ap atip him mei taau ere wi menmen mamnen hi epei hetputem hentar ti ap han kitet him mai. Ti ap atip him mei ere wi me menmen im God kehimitanem hiram mamnen.”

²¹ Ensel ketpiwek menmen, mit wen nemerir Sekaraia keit nimin en hir nanirtei kenmak te hirak kepeit winak iuwe ke God. ²² Sekaraia ketpaan kan, hirak ap ketpor, te hir nertei hirak epei kepu kityak kir menmen keit winak nimin en. Hirak ap kaktip him mei miutip te hirak kewir his ketpor keriuwerem. ²³ Wi hirak kirak menmen kekre winak ke God epei au, mitik Sekaraia pike ken winak kirak.

²⁴ Maain wi ham mite pirak Ilisabet wetu, te hire ap winaaiwir winak wenke hispinak (5) ere hire tu iuwe miyapir nertei hire wetu. Hire watip, ²⁵ * “In ek Mitik Iuwe God kekepa mar im. Hirak epei kepir menmen kenipa yink enuk me ninaan me mit miyapir hentar nipaa hi hine nikerek au.”

Ensel ke God katip mite Maria maain hire wawine Jisas

²⁶ Me wenke kar hispinak kiutip (6) mite Ilisabet wepitu, God keriuwet ensel Gebriel ken wit niuk mirak Nasaret keit provins Galili. ²⁷ *Hirak kaktip mite nihan niuk mire Maria. Haai kire kehimitenep wautike mitik niuk mirak Josep, hirak nepenyek ke maam nipu kir Devit. ²⁸ Ensel ke God kan kirep ketpiwe kar ik: “Ti han yaaik ehu. Han yaaik ke God kau ketikewit. Hirak God ketikewit kakrekuyut yaaim.” ²⁹ Mite Maria wemtau him im kerek ensel ketpim te hire han kekrit han kitet war ik: “Kenmak hirak ketpo kar ik?” ³⁰ Te ensel ketpiwe, “Ti ap enapan Maria. God han yaaik keriuwit kakrekuyut yaaim im e. ³¹ *Maain ti ehitu te ti eine nikan, ti ewis niuk mirak Jisas.

³² * “Hirak kakre Mitik Iuwe mit naninewek Nikan ke God hirak Mitik Iuwe. God kakriakek kakre Mitik Iuwe naanmamre mit kakre nipaa maam kirak Devit. ³³ Hirak naanmamre mit ne Isrel kerek hir nepenyer ne mitik Jekop kerek nipaa enum eik hirak kepu. Hirak naanmamre mit hirak kaku kakit tipmain tipmain enum eik. Menmen mirak ap te mamesi taau.”

³⁴ Mite Maria watip ensel ke God war ik: “Hi ap hiwaai hetike mitik hak au. Mamirkeik te hi ahitu?”

³⁵ * Ensel ke God kewenep ketpiwe,

* **1:17** Mt 17:11-13; Mal 3:1, 4:5-6 * **1:18** Jen 18:11 * **1:19** Dan 8:16, 9:21; Hi 1:14 * **1:20**
 Lu 1:45 * **1:25** Jen 30:23 * **1:27** Mt 1:16, 18; Lu 2:5 * **1:31** Ais 7:14; Mt 1:21-23 * **1:32**
 Ais 9:7; 2Sml 7:12, 13, 16; Dan 7:14; Mai 4:7 * **1:35** Mt 1:20

“God Hîmîn Yaaik kaknen kaku kakînterit kakriuwe menmen iuwe me God. Mîť nankinaak hîrak Nîkan yaaik ke God nanîntar God Hîmîn Yaaik kewis nîkan yaaik ik kekere tu kit maain ti einaak.

36 “Ti han kitet menmen God kîriak wekeni pit Ilisabet em. Mîť nîpaa natîp hîre enu tenmîn (o rumaa) ap te wawine nîkerek au. Te hîre hîrehes weriuwet wenke hispînak kiutîp (6) hîre nîkan kewiye. Te hîre epei we mîťe. 37 *Ap te menmen mei miutîp te God ap kakriakem taau.”

38 Maria watîp, “Hi hîre mîťe hanhan hises menmen God hanhan kakriakem, te menmen mamnen mamîr ke ti epei hetpim.” Hîre watîp epei au, Ensel ke God kînaiwîrep ken.

Maria wen wîr Ilisabet wetikerep nau en

39 Ensel ke God kînaiwîrep, wî ham kike Maria wemani menmen wekrit waswas wen wit menep mîniyu (o neiyîp) yapîrwe me provins Judia. 40 Hîre wen wînak ke mîťik Sekaraia, hîre watîp Ilisabet, “Ti yaaip.” 41 *Ilisabet wemtau Maria watîp hîre yaaip te nîkan kekere tu kehîn kekrerep. God Hîmîn Yaaik kau kekere han ke Ilisabet keneisesye, 42 *te hîre watîp weriuwe hîm iuwe, “God kakrekryut ti han yaaik ehînîn miyapîr han. God kakriak yaaim ke nîkan ti ehinaak. 43 Hi mîťe weiniye te hi han yaaik menmen iuwe im man hi, te Mîťik iuwe God miye pîrak wan wîra. 44 Hi hemtau hîm mit epei au, te nîkan kekere tu kai han yaaik kehîn. 45 *Ti han yaaik iuwe hentar ti hises hîm kerek God ketpim. Maain God kakriak menmen hîrak nîpaa ketputem.”

Maria wine henye wentar hîre han yaaik weriuwe God

46 *Maria watîp,
 “Hi han kai yaaik ewenîpi niuk me Mîťik Iuwe God. 47 Hi han yaaik hentar maain God kakîkepa kaktauhîs. Hi mîťe hîriak menmen mîrak hi enu weiniye, 48 *te hîrak hanhan keriuwa. Te in ek ere maain mîť yapîrwe nantîp God kerekya hi han yaaik iuwe, 49 hentar menmen iuwe hîrak kerekrywem. Niuk mîrak yaaim iuwe. 50 *Hîrak hanhan keriuwe mîť kerek hîr nisesik newenîpiyek, me mîť nîpaa ein nepu ere in. 51 *Hîrak kîriak menmen keriuwe menmen mîrak iuwe, hîrak keiyîm kepîr mîť kerek enun hanhan hîras nîriak menmen mîr enum hîr nen. 52 *Hîrak kepîr mîť iuwe naanmîpre mîť, hîrak kewisi hîr nau weinîm, te hîrak kewis mîť weinîm hîr nîre iuwe. 53 *Hîrak epei kewet mîť enun nau weinîm nînpî maan kewetîr menmen wîsenum ere tu iuwe, te hîrak keriuwet mîť netenen menmen yapîrwe ne his nen. 54 *Hîrak kises hîm kerek nîpaa katîp maamrer naiu yem. Hîrak kan kakîkaap mîť nîrak ne wit Isrel. 55 *Hîrak han kitet keriuwe Ebrahim nîpaa kau tî ketike nepenyerer in ek nepu tî. Hîrak kerekryor yaaim tipmain tipmain enum eik, kar ke nîpaa hîrak ketpim.”

56 Hîre watîp menmen im epei au, mîťe Maria wau wetike Ilisabet ere wenke wikak. Maain wenke wikak epei man men, hîre pîke wen wit kîre eik.

* 1:37 Jen 18:14 * 1:41 Lu 1:15 * 1:42 Diu 28:4 * 1:45 Lu 1:20 * 1:46 1Sml 2:1-10
 * 1:48 Lu 1:25, 11:27 * 1:50 Sam 103:13, 17 * 1:51 2Sml 22:28 * 1:52 Jop 12:19, 5:11; Sam 147:6 * 1:53 1Sml 2:5; Sam 34:10, 107:9 * 1:54 Ais 41:8; Sam 98:3 * 1:55 Mai 7:20; Jen 17:7, 18:18, 22:17

Ilisabet wine nikan Jon

⁵⁷ Wⁱ epei man te mⁱte Ilisabet weteiknen, hⁱre wine nikan. ⁵⁸ Mⁱt nⁱre nau menep netikerep hⁱr netike paaprer nⁱre nemtau God kerekyⁱwe yaaim hⁱre wine nikan te hⁱr nan nⁱrep han yaaik netikerep. ⁵⁹ *Maain nikan kⁱre kepu wⁱ hispⁱnak wikak (8), hⁱr nerekir yⁱnk kⁱrak, hⁱr nanwis niuk mⁱrak Sekaraia kakrerⁱr haai kⁱrak. ⁶⁰ *Te miye pⁱrak watⁱp, “Au, hi ewis niuk mⁱrak Jon.” ⁶¹ Te hⁱr netpⁱwe, “Ap te paap o tete o keimⁱn niuk mⁱrak mar em te ti ewisⁱk kakrerim taau!” ⁶² Te hⁱr natⁱp nitehi haai kⁱrak neriuwe his main main, “Ti ewis niuk me nikan ik ek kakrar keimⁱn?” ⁶³ Hⁱrak Sekaraia kitorhi nanwetⁱwek tⁱwei te kakwis niuk mamwik. Hⁱr newetⁱwekem te hⁱrak kewis menmen im mewim: “Niuk mⁱrak Jon.” ⁶⁴ Hⁱr wen han kekrit natⁱp me menmen im, Sekaraia han kewep katⁱp kewenⁱpⁱ niuk me God. ⁶⁵ Te mⁱt netikerek nau menep hⁱr nepⁱrⁱpⁱr te hⁱm me menmen im men merer wit wit meit mⁱniu (o neiyⁱp) me Judia. ⁶⁶ Te neimⁱn kerek nemtewem hⁱr han kitetim nitehiyan, “Te nikan ik e maain kakrⁱak mekam?” Mⁱt nertei God kau ketikerek kewetⁱwek menmen mⁱrak iuwe.

Him Sekaraia katip ke menmen maain mamnen

⁶⁷ Jon haai kⁱrak Sekaraia God kewis Hⁱmⁱn kⁱrak yaaik kekre han kⁱrak te hⁱrak katⁱp menmen maain mamnen. ⁶⁸ *Hⁱrak katⁱp kar ik:

“Haiu emrⁱak menmen emwenⁱpⁱ niuk me Mⁱtⁱk Iuwe God ke Isrel. Hⁱrak epei kan kakⁱkepai haiu mⁱt nⁱrak haiu mamnaaiwⁱr menmen enum hⁱrak kaktaihis. ⁶⁹ *Hⁱrak God kewetei Mⁱtⁱk Iuwe manpenuk kakⁱkepai te kaktaihis, hⁱrak ke weiwⁱk me Devit hⁱrak mⁱtⁱk kⁱrⁱak menmen me God. ⁷⁰ Hⁱrak keweteiyek kar ke nⁱpaa enum eik hⁱrak katⁱp mⁱt nⁱrak profet menmen hⁱr newisⁱm mau tⁱwei newepyapⁱr maamrer nai yem. Hiram matⁱp menmen im. ⁷¹ *God katⁱp hⁱrak kakⁱkepai kaktaihis mamkeipⁱn mⁱt enun nepan hⁱr han enuk nⁱnaain haiu mⁱt. ⁷² *Nⁱpaa hⁱrak katⁱp maamrer nai hⁱrak maain kakrekyei yaaim kakises hⁱm nⁱpaa hⁱrak ketpim. ⁷³⁻⁷⁴ *Nⁱpaa hⁱrak ketike maam kaiu Ebrahim hⁱrakit tekiyakⁱt tau teit, God ketpⁱwek hⁱrak kakⁱkaap nepenyerer nⁱrak. In ek hⁱrak kakises menmen nⁱpaa hⁱrak ketpim, hⁱrak kenipai haiu mⁱt in e mamkeipⁱn mⁱt nepan naiu te haiu ap mⁱnaain au. Haiu emisesik mamrⁱak menmen mⁱrak. ⁷⁵ *Me wⁱ yapⁱrwe haiu mau tⁱ ik, hⁱrak kehimitenei haiu yaain prar prar.” ⁷⁶ *Sekaraia epei ketpor, hⁱrak kemunaan katⁱp nikan kⁱrak kar ik:

“Maain mⁱt nantⁱp ti mⁱtⁱk profet kerek ewepyapⁱr hⁱm me God iuwe kinⁱn menmen yapⁱrwe. Ti kerekek ehinⁱn eno etⁱp mⁱt enⁱnaaiwⁱr menmen enum emⁱt enmerⁱr Mⁱtⁱk Iuwe kaknen. ⁷⁷ *Ti tewen atⁱp haiu mⁱt nⁱrak ne Isrel hⁱrak kakⁱsak menmen enum haiu mⁱrⁱakem hⁱrak kaktaihis. ⁷⁸ *God kⁱrⁱak menmen im kentar hⁱrak yaaik hanhan keriuwai haiu mⁱt. ⁷⁹ *Mⁱtⁱk Iuwe kⁱrak hⁱrak kⁱre wepni kewep kan kⁱr krusai haiu mⁱt ne tⁱ ik te hⁱrak kaknaaiwⁱr wit ke God kaknen kaktⁱp haiu mⁱt han kaiu enuk toto metari hⁱm me God

* **1:59** Jen 17:12; Lev 12:3; Lu 2:21 * **1:60** Lu 1:13 * **1:68** Sam 41:13, 72:18, 106:48; Lu 7:16

* **1:69** Sam 18:2 * **1:71** Sam 106:10 * **1:72** Jen 17:7; Lev 26:42; Sam 105:8-9, 106:45 * **1:73-74**

Jen 22:16-17; Mai 7:20 * **1:75** Ta 2:12-14 * **1:76** Ais 40:3; Mal 3:1; Mt 3:3 * **1:77** Jer 31:34

* **1:78** Ais 60:1-2 * **1:79** Ais 9:2, 58:8; Mt 4:16

kak+tpai h+m m+rak yaaim. Haiu mau enum m+naain mami te h+rak kaknen kakteiknai yayiwe k+rak yaaik te haiu mamu werek werek.”

⁸⁰*Maain n+kan Jon k+niu k+re iuwe, han k+rak tokik ap te k+napen m+ au. H+rak kepu wit wein+ik m+ newi au ere maain w+ h+rak kewepyap+r h+rekes kat+p m+ ne wit Isrel h+m me God.

2

Maria wine Jisas (Mt 1:18-25)

¹ Me w+ keremem Ilisabet wine Jon, m+ik iuwe Sisa Ogastas kesiuwe h+m nen kat+p m+ miyap+r nerer wit wit gavman ne Rom naan+m+pror h+r en+nen enwis niuk m+r emu t+wei. ² Me w+ im m+ newisor niuk m+r mau t+wei, m+ik iuwe Sairinias h+rak k+re m+ik iuwe gavman naan+m+pre m+ ne provins Siria. ³ H+r m+ yap+rwe niut+p niut+p p+ke nen wit k+r kerek n+paa maamrer n+r nin+n newiyen te h+r enwis niuk m+r mau t+wei em+it. ⁴ M+ik Josep k+naaiw+r wit Nasaret keit provins Galili h+rak ken provins Judia keit wit niuk m+rak Betlehem kerek n+paa m+ik iuwe Devit miye p+rak winaak keitai en. Josep ken en kentar h+rak h+rekes nepenyek kei ke Devit. ⁵*H+rak ken kakwis niuk m+rak mamtike niuk me m+te p+rak Maria kerek n+paa h+r epei nehim+itan te h+r nan+itan. H+re epei n+kan kekrerep. ⁶⁻⁷ H+r neit wit Betlehem, w+ epei man te h+re weteiknen wawine n+kan. H+re wine n+kan k+re iuwe m+ik, h+re weit laplap weiy+m weweiknenik wewis+ik kekere t+kenup iuwe kerek h+r newet bulmakau menmen mekrerek. H+r newis+ik kekrerek nentar w+nak pasenda kerek m+ nererik n+waairi en n+paa m+ yap+rwe n+pwaairi nererim te yeno meiyam ap wein+m meit au. M+it n+waai rem nererim nenem+t+ne te h+r nen n+waai weisaak ke bulmakau, h+re wine n+kan weitai.

Ensel h+r nat+p m+ naan+m+pre sipsip me m+te wine n+kan

⁸ Menep wit ik kerek m+te Maria wine n+kan, m+it han neit ni naan+m+pre sipsip ne w+taan. ⁹ H+r naan+m+pre sipsip ne w+taan, ensel kiut+p ke M+ik Iuwe kewepyap+r h+rekes menmen iuwe me God merh+he m+riusor te h+r n+naain nep+r+p+ iuwe. ¹⁰ H+r nep+r+p+ iuwe, ensel ketpor kar ik: “Yi ap einaain au em+it! Hi epei han etpi h+m yaaim mamnip m+ nerer wit wit han yaaik nanu. ¹¹ Me w+taan ik ek m+te wine n+kan weit wit ke Devit niuk m+rak Betlehem. H+rak m+ik God kehim+itanek h+rak M+ik Iuwe kak+kaap m+ kaktorhis. ¹² Menmen im hi hetpiyem mamteikni hi hemitip+n au. Yi yay+r n+kan miye wenke laplap weweiknenik keriuwerem k+waai wewis+ik kekere t+kenup ke bulmakau naam menmen mekrerek, h+rak k+waairi.” ¹³ Wasenum ensel n+re yap+rwe ne wit ke God h+r newepyap+r h+ras nerp netike ensel, h+r nine henye newen+ipi niuk me God nat+p h+m im: ¹⁴*“Haiu hanhan yi m+it eiwen+ipi niuk me God. Yi m+it miyap+r yau t+ yi eikiyan eiyu eiy+it eiy+ntar God han yaaik keriuwi.”

M+it naan+m+pre sipsip nen n+r Jisas

¹⁵ Ensel nine henye epei au, h+r nen nekeipnor p+ke nen wit ke God, te m+it kerek naan+m+pre sipsip en nat+pan, “S+is, haiu emno wit Betlehem em+r menmen epei man, kerek M+ik Iuwe God ketpaiyem.” ¹⁶ Te h+r nesiuk+n nen n+nap+n Maria wetike Josep, h+r n+r n+kan k+waai kekere t+kenup. ¹⁷*M+it kerek naan+m+pre sipsip h+r n+rek epei au, h+r netpor menmen ensel

epei nan netporem me nikan ik e. ¹⁸ Mít yapirwe kerek nemtau him mít naanmipre sipsip netporem, hir han kitet menmen im epei man. ¹⁹ *Maria han kaa menmen au. Hire wewisim mekre han kire, hekrit hekrit hire han kitetim. ²⁰ Mít naanmipre sipsip pike nen nir ein newenipi God natip hirak yaaik iuwe nentar menmen ensel netporem metike menmen hir nirem hiram mar ke ensel epei netporem.

Hir newis niuk me Jisas

²¹ *Wi hispinak wikak (8) epei man te Maria wine nikan, te hir neiyik nen nerekir yink kirak. Hir newis niuk mirak Jisas. Niuk im Ensel katip Maria em nipaa hire ap wepitu wen au.

Simion ketike Ana nir Jisas keit winak iuwe ke God

²² *Maain hire epei man te him me Moses Mau tiwei matip mite waukir te God kaktip hira yaaip. Me wi im Maria wetike Josep ninan Jisas neiyik nen wit Jerusalem newet God ek. ²³ *Hir nen Jerusalem newet God ek nentar him nipaa God kewet Moses hirak kewisim mau tiwei matip mar im: "Nikerek hirakit iuwe mitikit miyapir ninakit hir mit nehimitanet hirakit te God." ²⁴ *Hir nen newet mitik pris menmen kakwet God em nises him God kewet Moses em kewisim mau tiwei matip mit enwet God hore nimanp wik o tapi wik wen tipniu. ²⁵ *Mitik kiutip kau Jerusalem niuk mirak Simion. Hirak mitik yaaik kises God werek werek. Hirak kemerir Mitik God kehimitanek kaknen kakikaap mit ne Isrel. God Himin Yaaik kau ketikerek. ²⁶ Hirak keteiknivek ap te kaki ere hirak kakir Mitik Iuwe Kraisi kerek God kehimitanek kaknen kakikaap mit. ²⁷ God Himin Yaaik kirkak han kirak te hirak ken winak iuwe kerek mit nererik newenipi niuk me God. Maain miye haai ne nikan Jisas neiyik nen winak iuwe ke God eik e nanwet God menmen him me Moses mau tiwei metpim. ²⁸ Simion kir nikan kir hirak kinanek kwenipi God katip kar ik:

²⁹ "In ek Mitik Iuwe God ti epei hises him nipaa ti epei hetpewem, te ti ewisa hi mitik hi hirak menmen mit, hi han yaaik hahi. ³⁰ *Hi han yaaik hahi ehantar hi epei hir Mitik ti hehimitanek hirak kakikaap haiu mit ne Isrel. ³¹ Ti epei hirak menmen im merp niman me mit miyapir yapirwe nerer wit wit. ³² *Hirak kakre wepni (o yann) kir kakteikin mit yaiwe, hirakkakteikin mit miyapir ap ne weiwik me Isrel amirkeim te hir enises him me God. Hirak Mitik Iuwe kakinin naanmampre haiu mit ne Isrel, te mit miyapir nerer wit wit hir nantip nanir ik: 'God epei kirak menmen yaaim.' "

³³ Josep ketike Jisas miye pirak hir nemtau menmen Simion katip me nikan te hir nepirpir han kitetim. ³⁴ *Hir nepirpir, Simion kitehi God kakrekoy yaaim katip Maria miye pe Jisas kar ik:
"God kehimitan Nikan ik e kaknip mit han yapirwe ne Isrel nanawaank nanit. Mit han yapirwe au, God kaktorhis nanu werek. Hirak kire Mitik God kakteikin mit han kirak keriuwerek te mit yapirwe hir nantikerek naninehan nanweikin sip nanwetivek. ³⁵ Te hirak kakweyapir menmen mit han kitetim. Maain menmen enum

* **2:19** Lu 2:51 * **2:21** Lu 1:31, 59 * **2:22** Lev 12:1-8 * **2:23** Eks 13:2, 12, 15 * **2:24** Lev 12:8 * **2:25** Ais 40:1, 49:13 * **2:30** Ais 52:10; Lu 3:6; Ta 2:11 * **2:32** Ais 42:6, 49:6 * **2:34** Ais 8:14; Mt 21:42-44; 1Ko 1:23; 1Pi 2:8

mamir ke mit newir yipo nenep mitik, mit nanrekyiwek enum mamrekir han kit te mamwetit han enuk.”

36 Mite piutip niuk mire Ana hire wepu en. Hire mite profet hire wewepyapir him me God. Hire niki pe mitik Fanyuel, hirak ke weiwik me maam nipu kirak Asa. Hire we mite enu, hire wepu wetike mitik kire tito mar hispinak wik (7). 37 *Maain tito mar hispinak wik (7) epei au, hirak kaa te nipa ere in 84 tito epei men, hire wepu weiniye. Witaan wanewik hire wewenipi niuk me God, hire wepu menep winak iuwe ke God winaiwirek au. Me wi ham hire nnpa maau wepu, hire watip God menmen. 38 *Josep ketike Jisas miye Maria hir wen nepu winak iuwe ke God newet God menmen, mite ip e wan wewenipi niuk me God wepir ke Simion kewenipiyek. Hire watip mit neit Jerusalem kerek hir nemeriyiwek kaknen kakikaap mit ne Isrel hire wetpor me nikan ik e.

Josep ketike Maria neithis Jisas pike nen wit Nasaret

39 *Hir nriak menmen him me Moses matip hir nanisesim epei au, hir pike nen provins Galili hir nau wit kir Nasaret. 40 *Nikan kniu kire iuwe hirak manpenuk kepu hirak kertei menmen werek werek wisenum God kerektywewek yaaim.

Nikan Jisas kepu winak iuwe ke God keit wit Jerusalem kitehi mit iuwe menmen.

41 *Tito miutip miutip miye haai ne Jisas nen wit Jerusalem me wi Pasowa kerek mit ne Isrel nererik naam menmen han tewenin wi God kenep mit ne Isip te hir au, hirak keriyei nnaaiwir Isip. 42 Maain Jisas hirak 12 tito epei au, hirak ketike miye haai nen Jerusalem nises menmen me wi Pasowa mar ke nipa hir nriakem. 43 *Wi me Pasowa epei au, hir pike nanino, te Jisas wen kepeit wit Jerusalem. Te Josep ketike Jisas miye pirak au netariyek. 44 Hir han kitet hirak epei kinin ken ketike mit nir han te hir nen ere witaan. Witaan, hir ninetntywewek nitet mit nir ne wit eik o paaprer nriak te hir ap nnapinek au. 45 Te hir pike nen Jerusalem nen ninetntywewek neit en. 46 Jisas hirak kepeit wit Jerusalem ere wi wikak, hir nnapinek keit winak iuwe ke God kau ketike mit iuwe nertei him me Moses natip mit miyapir em. Hirak kemtau him mir hirak kitorhi menmen. 47 Hir mit kerek nemtau menmen hirak kewenhiyem kerteiyem hir han kekrit natip hirak nikan kertei iuwe. 48 Miye haai nriak nirek, hir han kekrit. Te miye pirak witiwekhi war ik: “Nikan kai, ti henmak te ti herekyawir menmen mar im: Haai kit ketikewa hawir winwetnut wikit. Hawir wikit ere hawir winepnit.” 49 *Hirak kewenhi ketpor kar ik: “Yi yenmak te yi yinyetno? Yi yepitari hi ehises menmen me Haai kai heit winak kirak au a?” 50 Hir ap nertei mekam hirak katip hiram me Haai kirak God. 51 *Hirak ketpor epei au, hirak ketikeri nen wit Nasaret, hirak kises him mir. Te miye pirak wemi han him mirak mekre han kire. 52 *Maain Jisas kire iuwe hirak manpenuk enuk keit hirak kertei wisenum. God ketike mit nau ti hir han yaaik neriuwerek.

* 2:37 1Ti 5:5 * 2:38 Ais 52:9 * 2:39 Mt 2:23 * 2:40 Lu 1:80, 2:52 * 2:41 Eks 12:24-27, 23:14-17; Diu 16:1-8 * 2:43 Eks 12:18 * 2:49 Jo 2:16 * 2:51 Lu 2:19 * 2:52 1Sml 2:26; Pro 3:4; Lu 1:80

3

*Mitik Jon Baptais kerek kikir mit hirak katip mit miyapir him me God
(Mt 3:1-12; Mk 1:2-8; Jo 1:19-28)*

1 Tito hiswiyen hispinak (15) epei men me Taibirias Sisa hirak kerekek naanmpre mit nau ti ik. Me wi im mitik iuwe Pontias Pailat naanmpre mit ne provins Judia, mitik iuwe King Herot naanmpre mit nau provins Galili. Nkik kirak Filip naanmpre mit nau provins wik niuk mirakit Ituria ketike Trakonaitas. Mitik iuwe Laisenas naanmpre Abilini. 2 *Mitik Anas ketike Kaiapas hirakit wik naanmpre mit pris han neit winak iuwe ke God keit Jerusalem. Me wi im em Sekaraia nikan kirak Jon keit wit weinik mit ap newi. Me wi im God ketpiwek kewetiwek him mirak. 3 *Epei au Jon ken kerer wit wit menep mani Jodan. Hirak kewepyapir him katip mit enweikin sip enwet menmen enum te hirak kakikiri nanriuwe tpar te God kakisak menmen enum mir mamno. 4 *Menmen im epei man mar nipaa mitik Aisaia hirak kewepyapir him me God hirak kewisim mau tiwei hiram matip mit neweikin sip newet menmen enum hiram mire mit newep yayiwe. Hiram matip mar ik:

“Mitik keit wit weinik mit ap newik hirak kinap katip, ‘Yi einetit yayiwe ke Mitik Iuwe yi eiriakek yaaik akirak te hirak kakisesim werek.

5 Yi eiwep ti mitit eiwir meri emwapin kerek kinatin keit ek ere ekirak. Yayiwe kerek keweikin yi eiriakem ere ekirak te yayiwe kerek keweikin o hei mekrerek, yi eiriakem ere emiram.

6 *Mit miyapir nerer wit wit nanir mitik kerek God kehimitanek hirak kakikaap haiu mit kaktaihis.’”

7 *Hir mit miyapir yapirwe nan nir Jon te hirak kakikiri. Hirak keneri ketpor, “Yi mit enun yire manpen o yenmik yi yewisesik. Keimin ketpi yi einen hi akiri te yi eirir einopin eikeipin menmen enum God kakriakem maain mamnen a? 8 *Yi eiypin eiriak menmen te hiram mamteikin mit yi epei yeweikin sip yewet menmen enum nipaa yi yiriakem. Te yi ap yaitipan yayir ik: ‘Haiu mit in hirak Ebrahim hirak maam nipu kaiu, te haiu ap mamweikin sip mamwet menmen enum au. Haiu mire mit narak, te maain God kaktaihis.’ Menmen im taau! Hi hetpi. God hirak kakweikin nan im kakriakem mamir ke nepenyerer ne Ebrahim mamkrehiri yi mit enun. 9 *In ek hine ke yerepi epei kiwaai menep nu nekenpi te God kakremir nu ham kerek ap mine nkim yaaim, niman mamwen te mit narak hir nanwrem mamkre si. Yi mit in yi yire nu ap mine nkim au!”

10 Hirak ketpor kar ik, mit yapirwe nitiwekhi, “Te haiu mamriak mekam te mamteikin haiu meweikin sip mewet menmen enum?” 11 Jon hirak ketpor, “Keimin kerek naanmpre sak wik, hirak ektike keimin kerekek au, hirakit etwepim etwetakit. O keimin hirak ketenen menmen yapirwe ekwet keimin hirak menmen au rek.” 12 *Mit han kerek nari pewek me mit nanwet gavman em hir nan nir Jon te hirak kakiri te hir nitiwekhi, “Mitik tisa, haiu mamriak mekam?” 13 Hirak ketpor, “Yi eiypit pewek empar kerek mit ne gavman epei netpim. Yi ap eiypin nem eiri meiyam au emit!” 14 Mit ne Ami nitiwekhi, “Haiu mamriak mekam?” Hirak ketpor, “Yi ap einep mit eiri menmen mir au emit! Yi ap eisiuwe him weinim au emit! Yi han yaaik eiye eiriuwe menmen mit iuwe newetiyem.”

* 3:2 Lu 1:80 * 3:3 Ap 13:24; 19:4 * 3:4 Ais 40:3-5 * 3:6 Lu 2:30-31; Ta 2:11 * 3:7 Mt 12:34, 23:33 * 3:8 Jo 8:33, 39 * 3:9 Mt 7:19; Jo 15:6 * 3:12 Lu 7:29

¹⁵ Mít miyapír yapírwe han kekrit, te hír mít nitehi nekre han kíř nar ik: “Jon hírak Mítík Iuwe krais kerek God kehímítanek kaknen kakíkaap mít o au?” ¹⁶ *Te mítík Jon ketpor yapírwe, “Hi híkri heriuwe típar kerem em. Te hírak mítík kerek wísenuk kířna maain kakíkaru kaknen hírak yaaik kíre Mítík Iuwe, hi au híre mítík weiník. Hi ap werek hířiak menmen mírak kíutíp taau. Maain hírak kaknen hírak kakwis God Hímín Yaaik kaku han ki kakre si hírak si tatím menmen enum mi ere yi yaain. ¹⁷ Hírak kíre mítík keses rais mekre sar. Hírak kesesim epei au, hírak kaktenwewim híram haas míram mamnopín hírak kakít rais kakwisím mamíkre wínak. Hírak kakwisím mamíkre wínak, hírak kakriep haas kakwírem mamíkre si híram mamírhíthe ap te mami au.”

¹⁸ Jon katíp hím ham me kakíkíakyor han kíř me wí hírak kewepypír hím yaaím me God.

Mítík iuwe King Herot kewis Jon kekre wínak enuk

¹⁹ *Maain Jon katíp kene mítík ke gavman King Herot kentar hírak keit Herodia, míte pe níkík kířak. Hírak kenerek kenterik ketike menmen ham enum hírak kířiakem. ²⁰ Te Herot píke kířiak menmen enum. Hírak kewis Jon kekre wínak enuk.

*Jon kíř Jisas keriuwe típar
(Mt 3:13-17; Mk 1:9-11)*

²¹ Herot kewis Jon kekre wínak enuk wen au, Jon kíř mít miyapír yapírwe. Hírak kíř mít miyapír yapírwe epei au, Jisas kan te Jon kířík ketikeri. Hírak Jisas wen kitehi God menmen, te nepni hířemes mewep míre weipír. ²² *Nepni hířemes mewep míre weipír, God Hímín Yaaik keke nepni kan keweikínhis kíre hore tapí hírak kenterik. God katíp hím iuwe mekiuwe man matíp mar im: “Ti Níkan kai yaaik. Hi han yaaik wísenuk heriuwit.”

*Niuk me maamrer ne weiwík me Jisas
(Mt 1:1-17)*

²³ *Me wí Jisas kekrit kířiak menmen mírak, hírak kepu tito mar 30. Mít miyapír han kitet Josep kine Jisas, te hírak au. God kerekek. Im em híram níuk me maamrer ne weiwík mírak:

Hilai nípaá kine Josep.

²⁴ Matat kine Hilai.

Livai kine Matat.

Melkai kine Livai.

Janai kine Melkai.

Josep kine Janai.

²⁵ Matataias kine Josep.

Emos kine Matataias.

Neam kine Emos.

Eslai kine Neam.

Nagai kine Eslai.

Meat kine Nagai.

²⁶ Matataias kine Meat.

Semen kine Matataias.

Josek kine Semen.

Joda kine Josek.

* **3:16** Ap 13:25 * **3:19** Mt 14:3-4; Mk 6:17-18 * **3:22** Mt 17:5; Lu 9:35; Jo 1:32; 2Pi 1:17 * **3:23** Lu 4:22; Jo 6:42

27 *Joanan kine Joda.
 Resa kine Joanan.
 Serababel kine Resa.
 Sialtiel kine Serababel.
 Nerai kine Sialtiel.

28 Melkai kine Nerai.
 Edai kine Melkai.
 Kosam kine Edai.
 Elmadam kine Kosam.
 Ea kine Elmadam.

29 Josua kine Ea.
 Jorim kine Josua.
 Eliesa kine Josua.
 Jorim kine Eliesa.
 Matat kine Jorim.
 Livai kine Matat.

30 Simion kine Livai.
 Juda kine Simion.
 Josep kine Juda.
 Jonam kine Josep.
 Elaiakim kine Jonam.

31 *Melia kine Elaiakim.
 Mena kine Melia.
 Matata kine Mena.
 Netan kine Matata.
 Devit kine Netan.

32 *Jesi kine Devit.
 Obet kine Jesi.
 Boas kine Obet.
 Salmon kine Boas.
 Nason kine Salmon.

33 *Aminadap kine Nason.
 Admin kine Aminadap.
 Anai kine Admin.
 Hesron kine Anai.
 Peres kine Hesron.
 Juda kine Peres.

34 *Jekop kine Juda.
 Aisak kine Jekop.
 Ebrahim kine Aisak.
 Tera kine Ebrahim.
 Neho kine Tera.

35 Serak kine Neho.
 Riyu kine Serak.
 Pelek kine Riyu.
 Iba kine Pelek.
 Sila kine Iba.

36 *Kenan kine Sila.
 Afaksat kine Kenan.
 Sem kine Afaksat.
 Noa kine Sem.

* 3:27 1Kro 3:17, 19; Esr 3:2 * 3:31 2Sml 5:14 * 3:32 1Sml 16:1, 13; Rut 4:17-22 * 3:33 Jen
 29:35 * 3:34 Jen 21:3, 25-26 * 3:36 Jen 11:10-26

Lemek kine Noa.
 Metusala kine Lemek.
³⁷ Inok kine Metusala.
 Jeret kine Inok.
 Mahalalil kine Jerot.
 Kenan kine Mahalalil.
³⁸ *Inos kine Kenan.
 Set kine Inos.
 Adam kine Set.
 God kerekek kime Adam.

4

Seten kari han ke Jisas (Mt 4:1-11; Mk 1:12-13)

¹ God Hīmīn Yaaik hīrak kīkīak Jisas han kīrak te keneisesik hīrak kīnaaiwīr mani Jodan. Hīrak keriyaak ken yaank weinīk mīt ap newi.

² *Hīrak kepu en wī mar 40, Seten kari han kīrak. Hīrak ap kaam menmen mei kises wī kerek hīrak kepu wit weinīk ek au. Me wī yapīrwe em, hīrak nīnpī maak. ³ Hīrak nīnpī maak kepu en wī mar 40, te Seten ketpīwek kar ik: “Ti Nīkan ke God te ti etip nan ik ekweikn ekre bret.”

⁴ *Jisas ketpīwek, “Hīm me God mau tīwei matip, ‘Mītik kaku werek te hīrak ap kakīm menmen metike tīpar weinīm keremem au.’”

⁵ Epei au Seten keriyaak keiyīk ken mīniu (o neiyip) iuwe kau niu ein, waswas hīrak keteiknīwek tī kerer wit wit mīt newiyen. ⁶ *Hīrak ketpīwek kar ik: “Hi awetut wit im yapīrwe metike menmen mīr iuwe ti naanmamrewem te ti ehīt niuk mit iuwe. Nīpaa God kewetewem te hi han kai hi ewet mītik kerek hi hanhanek ewetīwekem. ⁷ Ti ewen nīnīp hitehīr ewenaunīpi hi iuwe te hi ewetutem.” ⁸ *Jisas pīke ketpīwek kar ik: “Hīm me God mau tīwei matip haiu mīt emwenīpi God kaiu, hīrak iuwe kerek ek, haiu emises menmen mīrak. Han en au.”

⁹ Hīrak ketpīwek kar ek, Seten keriyaak keiyīk ken wit Jerusalem kewisīk kentīr wīnak siup ke wīnak iuwe ke God ketpīwek kar ik: “Ti Nīkan ke God te ti ehītikīr ehīn eno tī eik. ¹⁰ *Ti ap hahi au antar hīm me God mau tīwei matip,

‘God katip mīt ensel nīrak hīr maain his mamprut.

¹¹ Hīr nanīnanit nanriuwe his mīr te ti ap enkewīn antar nan enamu hīt mit ewenem mamniū nan taau.’”

¹² *Jisas ketpīwek kar ik: “Hīm me God mau tīwei matip: ‘Yi mīt ap eiri han ke Mītik Iuwe ki God te kakīkepi au ekī!’”

¹³ *Seten kari han ke Jisas keriuwe menmen ham ham epei au, hīrak kisesim au, hīrak kīnaiwīrek ere maain wī ham.

Jisas kīnīn kīriak menmen mīrak keit provins Galili (Mt 4:12-17; Mk 1:14-15)

¹⁴ God Hīmīn Yaaik kekere han kīrak keneisesik kekepik te hīrak pīke ken provins Galili. Hīm me menmen Jisas kīriakem men merer wit wit in. ¹⁵ Hīrak katip mīt miyapīr hīm kekere wīnak kerek mīt nau nererik nekine hīm me Moses, te hīr newenīpi niuk mīrak natip hīrak yaaik.

* 3:38 Jen 4:25-5:32 * 4:2 Hi 4:15 * 4:4 Diu 8:3 * 4:6 Mt 28:18 * 4:8 Diu 6:13-14

* 4:10 Sam 91:11-12 * 4:12 Diu 6:16; 1Ko 10:9 * 4:13 Hi 2:18, 4:15

Mit neit wit Nasaret neweikin sip newet Jisas

(Mt 13:53-58; Mk 6:1-6)

16 Maain Jisas kipiun wit Nasaret kerek nipa hira kerek kerek ere iuwe. Me w Sabat hira ken kekre winak kir kerek hir nekine him me Moses en, hira ken kar nipa hira kirakem, hira kekrit kekine him me God.

17 Mitik kewetiwek twei nipa mitik Aisaia hira profet kewisim, hira kenke twei kinapin him hira matip mar im:

18* "Himin Yaik ke Mitik Iuwe God kekre han kai kentar hira kehimitena hi ewepyapir him yaaim mamno mit enun nau weinim. Hira keruweta hi atip mit har ik: 'Menmen meteneni te hi asiupeni.' Hi akaap mit kerek nanamir toto te hir enir ein ein. Mit hir han enuk neriuwe menmen enum te hi arekyor han kir yaik kakrihis me menmen im.

19 Hira keruweta te hi awepyapir him me tito im God kakriak mit menmen yaaim kakikepi."

20 Hira kekinaam epei au, hira keiyepet twei, hira pike kewet mitik kerek naanmiprewem hira pike kau yeno. Epei au, mit yapirwe nekre winak eik e hir nipirek.

21 Hir nipirek, hira ketpor kar ik: "Petepin him mau twei yi yemtau hi ekaam hira epei mamnen." 22* Hir yapirwe netpiwewek nar ik: "Him im yaaim?" Te hir han kitet him yaaim hira ketpim hir natipan nar ik: "Hira nikan ke Josep kerek ek."

23* Hira ketpor kar ik: "Hi hertei maain yi hanhan eiyitpo him im kerek nipa mit netpim nar ik: 'Mitik ti ahikaap mit hir ninap te ti ikaap hirekes. Menmen haiu memtau ti epei hirakem meit wit Kapaneam ti erakem in meit wit kit haiu mamirem.'" 24* Hira wen ketpor, "Hi hetpi werek. Mit ne wit ke mitik profet hir ap nemtau him mirak nanisesim au. 25* Hi hetp werek. Nipa enum eik miyapir yapirwe neit Isrel mikan nir naa hir nepu weinim. Me w im Ilaija kitehi God keiyepet hawi keit menep ere tito wikak wenke hispinak kiutip (6) te menmen ap mewe mau ni au.

26* God ap keruwet Ilaija ken kikaap miyapir ne Isrel kerek mikan nir naa ek au. Hira keruwetek ken kikaap mite kerepew kerek mitik kire kaa ek, hire weit wit Sarefat ke wit iuwe Saidon. Hire ap pe weiwik me Isrel au.

27* Nipa enum eik me w mitik profet hak niuk mirak Ilaisa kau ti, mit yapirwe ne Isrel lepro mawi, te hira ap kekepi hir nire yaain au. Hira kikaap mitik Neman ke wit Siria kerek, ap ke weiwik me Isrel. Yi yire mit nipa nepu en, neweikin sip newet mitik kir Ilaija. In ek yi yeweikin sip yeweto, te hi anaiwiri."

28 Mit yapirwe hir neit winak eik e nemtau him im hir han enuk neriuwerek wisenuk nentar hir nertei hira keneri keriuwe him im. 29 Hir nekrit neiyik nen nepirek kenpin me wit. Hir neriyaak neiyik nen mniu kerek wit kir kiwaairi, te hir nanwerek kakinkewin kaki. 30 Au, God kenipi han kir toenuk te hira keke ti kewepi nimin ken kinaiwiri ken.

Jisas kepir herwe enuk kekre han ke mitik

(Mk 1:21-28)

31* Jisas kinaaiwir wit Nasaret ken, hira kekuiwe ken kiun Kepeneam, wit hak ke provins Galili. Me w Sabat hira katip mit miyapir him me

* 4:18 Ais 61:1-2, 58:6 * 4:22 Lu 3:23; Jo 6:42 * 4:23 Mt 4:13; Jo 2:12 * 4:24 Jo 4:44 * 4:25 1Kin 17:1, 7, 18:1; Je 5:17 * 4:26 1Kin 17:8-16 * 4:27 2Kin 5:1-14 * 4:31 Mt 4:13; Lu 4:23

God, ³² *Te h̄ir han kekrit han yaaik neriuwe h̄im h̄irak ketporem nentar h̄irak ketpor kar ke M̄it̄ik Iuwe God keriuwetek kan ketpor h̄im m̄irak iuwe. ³³ *M̄it̄ik hak kau winak kerek m̄it nererik nemtau h̄im me Moses m̄it nekinaam, herwe enuk ke Seten kekrerek. Te h̄irak k̄inap kat̄ip h̄im iuwe kar ik: ³⁴ **“Ti henmak te ti han herekyei enum Jisas ke Nasaret? Ti han awep eraiwaank mam̄it. Haiu mertei ti keim̄n. Ti M̄it̄ik Iuwe God kehimit̄anet̄ enen akaap m̄it.”*

³⁵ Jisas kenerek kat̄ip, *“Ti ekint̄ip enke enop̄in ekeip̄n̄iw̄ek.”* Herwe enuk kew̄ir m̄it̄ik kerek kan k̄iwaai t̄i kek̄re n̄im̄in ne m̄it yap̄irwe. H̄irak ket̄p̄iw̄ek kar ik, te h̄irak herwe enuk k̄inaiw̄irek, te h̄irak ap kewaanke au. ³⁶ M̄it yap̄irwe n̄irek h̄ir han kekrit nat̄ipan nar ik: *“H̄im im mekam? H̄irak ketpor keriuwe h̄im m̄irak h̄iram iuwe te herwe mekrerek h̄iram m̄inapen m̄ir̄ir mekeip̄n̄iw̄ek.”* ³⁷ Te h̄im me menmen Jisas k̄ir̄iakem men m̄it nerer wit wit n̄irap̄it̄ Kapaneam.

Jisas k̄ikaap Pita maam p̄irak
(Mt 8:14-15; Mk 1:29-31)

³⁸ Jisas k̄ikaap m̄it̄ik enuk t̄ipir kekrerek, h̄irak kekrit k̄inaaiw̄ir winak kerek m̄it nau nererik nekine h̄im me Moses mekrerem, h̄irak k̄inik ken winak ke Saimon. Saimon maam p̄irak (miye pe m̄ite p̄irak) h̄ire winap wisenum ȳink sisi te h̄ir nen net̄p̄iw̄ek net̄iw̄ekhis kan kak̄irep. ³⁹ H̄irak ken kerp menep yeno m̄ire kerek m̄ite h̄ire winap w̄iwaaiyem em, h̄irak kat̄ip menmen enum, te h̄iram menke mekeip̄n̄iw̄e. Wasenum h̄ire wekrit te h̄ire wewet̄ir menmen wekepi.

Jisas k̄ikaap m̄it miyap̄ir yap̄irwe h̄ir n̄ire yaain
(Mt 8:16-17; Mk 1:32-34)

⁴⁰ In ek wepni kewen ken te m̄it p̄ike nepno ein ein nentar w̄i Sabat h̄iram epei au, te h̄ir neim̄in n̄ir yinan n̄inap neriuwe menmen enum enum h̄ir netorhis neri nan, h̄irak Jisas kewis his mentar h̄ir m̄it miyap̄ir yap̄irwe kekepi h̄ir n̄ire yaain. ⁴¹ *Herwe enum h̄iram menke mekeip̄n̄iw̄e m̄it han menep̄ip mar ik: *“Ti N̄ikan ke God kerek.”* Au, h̄irak keneri ketpor te h̄ir ap p̄ike nekrit nat̄ip nentar h̄ir nertei h̄irak M̄it̄ik Kraiskerek God kehimit̄anek kak̄inap m̄it.

Jisas ken k̄ir̄iak menmen keit wit yap̄irwe
(Mk 1:35-39)

⁴² Maain teip hekrit, Jisas k̄inaaiw̄ir wit ik ken wit weinik kat̄ip God menmen. H̄irak ken wit weinik kitehi God menmen, m̄it n̄inet̄n̄iw̄ek ere h̄ir n̄inap̄inek, h̄ir newenek nat̄ip te h̄irak ektikeri enu en̄it. ⁴³ *Au, h̄irak ketpor, *“Hi are ano herer wit wit awepyap̄ir h̄im mei yaaim me m̄it enwis God naanmamror. God keriuweta te hi awepyap̄irem.”* ⁴⁴ *Te h̄irak ken k̄inaiw̄iri kewepyap̄ir h̄im me God kek̄re winak kerek m̄it nau nererik nekine h̄im me Moses nerer wit wit neit provins Judia.

5

Pita kises h̄im Jisas ket̄pim te h̄irak keit saauk yap̄irwe
(Mt 4:18-22; Mk 1:16-20)

* 4:32 Mt 7:28-29; Jo 7:46 * 4:33 Mt 8:29; Mk 5:7; Lu 8:28 * 4:34 Jo 6:69 * 4:41 Mt 8:29; Mk 3:11-12 * 4:43 Lu 8:1 * 4:44 Mt 4:23

1 *Wî ham mît miyapîr yapîrwe nises Jisas neriuwetan nerp menep nanîmtau hîm me God hîrak kakîtporem kerp wan ke Genesaret. 2 Hîrak wen katîp hîm, hîrak kîr sip wiketerem mîwaai tenhaan. Mît kerek newîr hepin nankin saauk, hîr nînaaiwîr sip nen nekemyet hepin mîr. 3 Hîrak ken kau kekre sip me Saimon. Hîrak kenîne Saimon kitîwekhi hîrak kakriuwet sip mamno tîpar kike. Te hîrak kau kekre sip wen ketpor menmen mîrak.

4 *Hîrak katîp epei au, hîrak katîp Saimon kar ik: “Ti ehu sip eno wan kerek kesikekre, ti etike mît nekepi yi eiwîr hepin emîkiuwe wan kerekek te yi eiyît saauk.” 5 Saimon ketpîwek kar ik: “Mîtik luwe, haiu mewîr hepin me wîtaan ere wanewik te haiu ap mari saauk mei au. Ti hetpo te hi ewîrem emno nîmin ein.” 6 Hîrak ketpor, hîr newîrem men nîmin ein epei au, hîr nari saauk yapîrwe ere hepin mamwep, 7 te hîr nenîne nîr yinan neit sip ham nanînen nankepi. Hîr nan nekepi neriyaam newisîm mekre sip ere mau hîm te sip wik menep te mamnatîn mamîkre wan. 8 Saimon Pita kîr menmen im epei au, hîrak kewen ninîp kerp ninaan me Jisas ketpîwek kar ik: “Ti Mîtik luwe enaiwîra. Hi mîtik enuk ap hises hîm me God werek au.” 9 Hîrak ketike mît kerek netikerek hîr han kekrit nentar saauk yapîrwe hîr netîwem. 10 *Saimon Pita ketike wariyakît tîrak Jems ketike Jon nîkerek te mîtik Sebedi hîrakît tetikerek han kekrit. Jisas katîp Saimon, “Ti ap enaain au. In ere maain ti eri mît enînen enisîsa.” 11 *Jisas ketpîwekît epei au, hîr mît han nekepikît nari sip neiyîm nen tenhaan, hîrakîf tînaiwîrem tisesik.

*Jisas kîkaap mîtik enuk lepro mewik
(Mt 8:1-4; Mk 1:40-45)*

12 Wî ham Jisas keit wit hak kerek mîtik enuk lepro mewik hîrak keitai en. Hîrak kîr Jisas hîrak kan kenke kîwaai tî kitehi Jisas kar ik: “Ti han kitî tî erekyo te hi yaaik.” 13 Jisas kewis his menterik katîp kar ik: “Hi hanhan tî are yaaik.” Wasenum lepro epei menke mekeipnîwek hîrak kîre yaaik. 14 *Jisas ketpîwek hîm manp kar ik: “Ti ap atîp mît menmen im au emît. Ti eno eteikîn pris yînk kit, ti ewetîwek menmen hîrak kakwet God em mamîr ke hîm me Moses mekre tîwei metpim. Menmen im mamteikîn mît tî yaaik.” 15 Hîrak katîp mît hîr ap nanwepyapîr menmen hîrak kerekoyorem, te menmen hîrak kîrîakem, mît nerer wît wit nemtewem te hîr yapîrwe nan nanîmtau hîm mîrak o hîr nan te hîrak kakîkepi te hîr yaain manpenun enu. 16 *Wî yapîrwe hîrak kîpnaaiwîr mît hîrak ken wit weinîm mît ap newî, hîrak prea kitehi God menmen.

*Jisas kîkaap mîtik hak his hît enum
(Mt 9:1-8; Mk 2:1-12)*

17 Wî ham, hîrak kewepyapîr mît menmen, mît han ne Farisi kerek ninîn nises hîm me Moses, hîr netike mît han ne Skraîp kerek newis menmen me hîm me Moses mau tîwei natîp mît em, hîr nau en. Hîr nînaaiwîr wît Jerusalem, han nînaaiwîr wît yapîrwe me provins Galili ketike provins Judia, hîr nan nanîmtau hîm mîrak. Menmen iuwe me Mîtik luwe God metikerek mekepik te hîrak kakîkaap mît nînap o his hît enum te hîr nanre yaain. 18 Mît han nan nînan mîtik hak his hît tupe mekiuwerem epei maa meit, hîr nînanek kekre kînaan kîwaai yeno neiyîk nan. Hîr neiyîk nanoke nein te hîr nanîno nîmin nanwisîk kîwaai hît me Jisas. 19 Hîr nînatîn au nentar mît yapîrwe nerp neiyepet ya weipîr ke wînak te hîr nîniu wînak

* 5:1 Mt 13:1-2; Mk 3:9-10, 4:1 * 5:4 Jo 21:3-8 * 5:10 Mt 13:47 * 5:11 Mt 19:27 * 5:14
Mk 7:36; Lu 8:56; Lev 14:1-32 * 5:16 Mk 1:35

siup nen niu ein, h̄r nenke toni k̄wap̄n w̄nak siup, h̄r nesiuwe m̄tik neriuwe waai kau yeno ken k̄waai t̄i kekreri n̄m̄n ke m̄t netike Jisas. ²⁰ *Jisas h̄rak kertei h̄r han kitet h̄rak kak̄kaap m̄tik ik, h̄rak ketp̄wek kar ik: “Hi esak menmen enum ti h̄riakem h̄ram mamno.”

²¹ *M̄t ne Skraip netike m̄t ne Farisi h̄r nitehian nat̄ipan nar ik: “M̄tik ik h̄rak keim̄n te h̄rak kat̄ip enum, h̄rak kekreh̄r ke God? Keim̄n kak̄sak menmen enum haiu m̄t m̄riakem? M̄t au, God kerekek.” ²² Jisas kertei h̄r nat̄ipan menmen te h̄rak ketpor, “Yi yenmak yi han kitet menmen mekre han ki mar em? ²³ Hi at̄ip m̄tik k̄waai yeno kar ik: ‘Hi esak menmen enum ti h̄riakem mamno,’ te yi yep̄tari hi at̄ip werek o au. Te hi etp̄wek: ‘Ti hekrit etenen yeno eiȳm eno,’ te yi eiȳrtei hi at̄ip werek te h̄rak kak̄krit kakno. Au en, h̄rak wen kakwaai yeno. ²⁴ *Hi hemip̄n ap hesak menmen enum m̄rak au, hi ap te akaap m̄tik ik kakre yaaik taau. Hi tewen at̄ip m̄tik ik har ik: ‘Ti ekrit eno,’ te yi yaȳrtei hi M̄tik ke wit ke M̄tik luwe hi yaaik te hi herp̄ t̄i, hi esak menmen enum m̄t n̄riakem mamno.’ H̄rak ketpor epei au, h̄rak kat̄ip m̄tik enuk his h̄t tupe mekiuwerem epei maa meit, h̄rak ketp̄wek kar ik: “Ti ekrit etenen yeno mit eiȳm eno nit ein.” ²⁵ H̄rak kat̄ip epei au, m̄tik enuk kekrit waswas te h̄r m̄t yap̄rwe n̄p̄rek h̄rak keit yeno kerek n̄paa k̄waaiyem, h̄rak keiȳm ken n̄rak ein kewen̄pi niuk me God. ²⁶ H̄r m̄t miyap̄r yap̄rwe han kekrit newen̄pi niuk me God nenterik, h̄r nat̄ip nar ik: “Petepin haiu m̄r menmen n̄paa m̄t ap n̄rem mar im au.”

Jisas ken̄ne Livai h̄rak kakisesik
(Mt 9:9-13; Mk 2:13-17)

²⁷ H̄rak k̄kaap m̄tik epei au, maain h̄rak ketpaan ken witeik ken k̄r m̄tik kerek keit pewek me takis me m̄t h̄rak kewet gavman em. Niuk me m̄tik ik h̄rak Livai. H̄rak kau w̄nak kerek kari pewek me m̄t keitaak. Jisas ketp̄wek, “Ti eh̄sisa enen.” ²⁸ M̄tik Livai kerek kari pewek me m̄t h̄rak k̄naaiw̄r menmen m̄rak yap̄rwe kekrit kises Jisas.

²⁹ Maain Livai k̄am Jisas menmen iuwe keit w̄nak k̄rak. H̄rak kari m̄t han enun ne m̄t kerek nari pewek me m̄t newet gavman em, h̄r netike m̄t han h̄r nererik nau nekre w̄nak k̄rak naam menmen netikeret. ³⁰ *M̄t ne Farisi netike m̄t Skraip kerek nertei h̄m me Moses nat̄ip m̄t miyap̄r em, h̄r nises menmen me Farisi, h̄r nan nat̄ip nene m̄t disaipel kerek nises Jisas. H̄r nat̄ip nar ik: “Yenmak te yi yetike m̄t enun nari pewek me m̄t, h̄r netike m̄t han n̄riak enum, yi yetikeri yaam menmen metike t̄ipar? Menmen im au enum em̄t!” ³¹ Jisas kewenhi ketpor kar ik: “Neim̄n kerek yaain h̄r ap nari m̄tik dokta kak̄kepi au. Neim̄n kerek n̄nap h̄r keriyen nari m̄tik dokta kak̄kepi. ³² Hi ap han en̄ne m̄t kerek han kitet h̄r n̄re yaain te h̄r enweik̄n sip enwet menmen enum au. Hi han en̄ne m̄t kerek nertei h̄r enun n̄riak enum keriyen.”

Jisas kat̄ip m̄t h̄m yaaim mam̄kreh̄r me h̄m n̄paa m̄t nisesim
(Mt 9:14-17; Mk 2:18-22)

³³ H̄r wen nit̄iwekhi nar ik: “M̄t disaipel ne m̄tik Jon ap naam menmen me w̄ yap̄rwe te h̄r nitehi God menmen. M̄t nises h̄m me Farisi h̄r netikeri ap naam menmen au. Te m̄t nit̄i hekrit hekrit h̄r naam menmen. H̄r nenmak?” ³⁴ *Jisas kewenhi ketpor, “M̄t nau netike m̄tik ketike m̄te epei neitan te h̄r ap naam menmen a? Taauye! H̄r nan̄m ye! ³⁵ Te maain

wi mamnen mit han nantiwek his kaknaaiwir mit nrak yinan. Me wi im mit nrak nneiniwek menmen ap te nanim au. Hir han teweninek.”

³⁶ Jisas ketpor him tok piska mar im. Hirak katip, “Mitik hak ap kakwep laplap mirak yaaim kekerwewim mamu enum tokim au. Keimin kakriak menmen im, hirak kakiwaank mirak yaaim em. Te laplap yaaim kerek epei kewepim kekerwewim mau tokim em ap te mamiram au mentar ti ekemyet, hiram mamweikin his mamre kike. ³⁷ Mitik keiyak ap te kakwen tipar wain wen petep mamikre yink me meme epei enum tokim au. Hirak kakriakem te maain tiwerpek me wain mamniu mamwep yink me meme enum tokim te hiram mamwen, tipar mamno ti. ³⁸ Au, wain tipar wen yaaim emwenem emikre yink me meme wen yaaim weiwei. Tokim au emit! ³⁹ Mitik keiyak kaam wain enum tokim hirak katip hiram yaaim. Hirak kinapen tipar wain wen petep. Hirak kaktip enum tokim em hiram minin.”

6

Mit ne Farisi nene Jisas nentar mit nrak ap nises menmen me wi Sabat (Mt 12:1-8; Mk 2:23-28)

¹ *Me wi Sabat, Jisas ken keremir ni ham wit nikim mewim ketike mit nrak hiswiyen wik (12). Me wi Sabat, mit nrak menmen au, hir nau weinin. Mit disaipel nrak neit nikim me wit (hiram mire rais), hir neh newenem nekeninim naam. ² *Te mit han ne Farisi hir natip neneri nar ik: “Yenmak te yi yirak menmen kerek him me Moses meriuwesisem te yi ap eiriakem me wi Sabat a?” ³ *Jisas keweni ketpor, “Yi epei yekine menmen nipaa maam nipu kiau Devit ketike mit nrak hir nrakem me wi kerek hir nipi maan. Te yi ap han kitetim yerteyem werek werek au a? ⁴ *Hirak ken kinik winak ke God kerek mit newenipi God neit nimin en. Mitik iuwe pris kewetiwekem kekin bret kerek newisim nehimtanem me God, hirak kaam kewet mit kerek netikerek kewtir meiyam hir naam. Him me Moses matip mit pris keriyen nanim bret im e. Mit han au. Mitik hetpris kewis maam nipu kiau Devit kirak menmen im ap kenerek au, te yi yenmak yena yatip hi hirak enum a?” ⁵ Hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe hi yaaik te hi atip mit menmen hir enriakem me wi Sabat. Hi hinin menmen maamrer netpim te yi eiyisesim me wi Sabat.

Me wi Sabat Jisas kikaap mitik his enuk hirak kire yaaik (Mt 12:9-14; Mk 3:1-6)

⁶ Me wi Sabat ham, Jisas ken kekere winak kerek mit nererik nekine him me Moses, hirak kewepyapir him me God. Mitik hak kau en, hirak his yaaim mirak enum meweikin, hemik weinik. ⁷ *Mit han ne Skraip newepyapir him me Moses neitike mit han ne Farisi naanpire Jisas te hir nanirek kakriak menmen kakiikaap mitik ik his enum kaki wi Sabat kerek hir neriuwesisem, te hir nantip nansiuwek him nankip kaki. ⁸ *Hirak kertei han kir, hirak katip mitik kerek his mirak meweikin ketpiwek kar ik: “Enen ehrip in.” Hirak kekrit kan kerp in. ⁹ Jisas ketpor kitorhi, “Him me Moses matip haiu mamriak yaaim o enum mam wi Sabat? Haiu mamriak mitik kinap kaku o kaki me wi Sabat a?” ¹⁰ Hirak naanmenteri mit yapirwe. Hirak naanmenteri, hirak katip mitik ik kar ik: “Ti esiuwe his mit.” Hirak kirakem te his mirak mire yaaim mipiram. ¹¹ Jisas kekepik, te

* 6:1 Diu 23:25 * 6:2 Jo 5:10 * 6:3 1Sml 21:1-6 * 6:4 Lev 24:5-9 * 6:7 Lu 13:14, 14:1

* 6:8 Lu 5:22, 9:47

mít h̄r neperper nine han enuk w̄senum nat̄pan nime n̄p̄nek menmen h̄r nanr̄ak Jisas em enum.

Jisas kehimitan mít aposel nar hiswiyen wik (12)

(Mt 10:1-4; Mk 3:13-19)

¹² Me w̄ im, Jisas k̄niū ken m̄niū (o neiȳp) kitehi God menmen. W̄itaan ere wanewik h̄rak kit̄iwekhi menmen. ¹³ *Wanewik, h̄rak ken ken̄ne mít yap̄rwe kerek nises h̄m m̄rak, h̄rak kehimitan mít hiswiyen wik (12) h̄rak kewepor niuk m̄r kenewor kare “Aposel” n̄rak, maain h̄r enr̄ak menmen m̄rak. ¹⁴ H̄rak kehimitan Saimon kerek h̄rak kewis niuk m̄rak ham Pita. H̄rak ketike n̄kik k̄rak Endru. H̄rak kehimitan Jems, Jon, Filip, Batolomyu, ¹⁵ Matyu, Tomas, Jems h̄rak n̄kan ke mít̄ik Alfias, Saimon kerek niuk m̄rak ham Selot, h̄r netike ¹⁶ Judas, n̄kan ke mít̄ik hak Jems, h̄rak ketike Judas Iskeriot kerek maain kakwep̄yap̄r Jisas te mít enun nepan n̄rak neiȳk nen nak̄p.

Jisas kewep̄yap̄r h̄m me God h̄rak k̄kaap mít n̄nap

(Mt 4:23-25)

¹⁷ Epei au, Jisas ketike mít n̄rak nek̄iūwe m̄niū (o neiȳp), h̄r nen wit k̄p̄rak netike mít yap̄rwe nises h̄m m̄rak. H̄r netike mít yap̄rwe nerer wit wit me provins Judia netike mít ne Jerusalem netike mít ne wan menep wit iuwe Taia ketike Saidon, ¹⁸ h̄r nan nan̄mtau h̄m me Jisas, h̄r nan te h̄rak kak̄kepi. Mít han kerek h̄ram herwe mekreri h̄r nan, te Jisas h̄rak kekepi kepir̄em. ¹⁹ Mít yap̄rwe hanhan nanwis his mamwik nan̄ntar menmen m̄rak iuwe meit n̄m̄n mamno mamkaap mít te h̄r nan̄re yaain.

Jisas kat̄ip h̄m me mít h̄r han yaaik, h̄m me mít h̄r han enuk

(Mt 5:1-12)

²⁰ Jisas kerenaan k̄r mít n̄rak nisesik h̄rak ketpor kar ik:

“Yi mít enun menmen auri. Yi han yaaik eiyu eiȳntar God naanmamri.

²¹ * “Yi mít miyap̄r kerek hanhan eiyises h̄m me God Iuwe, yi han yaaik eiyu eiȳntar maain yi eiyisesik werek eiyu werek eiȳr ke mít kerek h̄r n̄n̄pi maan h̄r naam menmen ere tu iuwe.

²² * “Yi han yaaik eiyu te h̄r mít han enuk ner̄iūweri h̄r nan̄mtaant̄wo h̄r neweik̄n sip newetiyem h̄r netpi nisesi nentar yi yis̄isa hi M̄t̄ik ke wit ke M̄t̄ik Iuwe. ²³ N̄paa enum eik maamrer n̄r n̄r̄ak mít profet enum te God kakwet̄r menmen yaaim iuwe kak̄t wit k̄rak. Maain mít nanrekyi enum nan̄r ke n̄paa maamrer n̄r n̄r̄ak profet em. Maain w̄ menmen enum im mamnen, yi einak̄n tokim han yaaik eiyu eiȳntar maain God kakweti menmen yaaim m̄rak kak̄t wit k̄rak.

²⁴ * “Yi mít in ek yi yetenen menmen yap̄rwe te maain yi han enuk eiyu eiȳntar yi ap yaȳt menmen yaaim meit wit ke God au.

²⁵ “Yi mít in ek yi tu iuwe han enuk eiyu eiȳntar maain yi n̄n̄p̄i mamiwei. Yi mít in ek yenwesis, maain yi han enuk eiyu eiȳntar maain yi yaik̄t.

²⁶ “Newaai meruri mít netpi yi yaain yi naanmamre h̄ras eiȳntar menmen im ap meteik̄n yi yat̄p yaaim au. N̄paa maamrer ne mít in enun h̄r nat̄p mít profet enun nemip̄n h̄r yaain. Te h̄r yaain au. H̄r enun ye!

Yi hanhan mít enun nepan

(Mt 5:38-48)

²⁷ * “Yi mít kerek yemtau h̄m mai hi hetpi har ik: ‘Yi hanhan mít nepan,

* 6:13 Jo 6:70 * 6:21 Rev 7:16-17; Sam 126:5-6; Ais 61:3 * 6:22 Jo 15:19, 16:2; 1Pi 4:14 * 6:24

yi yairiak yaaim me mit hir han enuk neriuwi. ²⁸* Mit kerek newen henye netpi enum te yi yetpor him yaaim. Hir mit kerek nerekyi enum, yi eiyitehi God ekrekoyor yaaim. ²⁹ Mitik kerek kakitap kaknemtinut nikip, ti ewisik pike ekitep ekno nikip pinam. Mitik hak kaknen kakri saket kit, ti ap etenen siot au. Ti ewisik hirak ektiwek ektikerek. ³⁰ Neimin nitih menmen yi eiwetirem, te yi ap pike yetpor hir enwetiyeu au emit! ³¹* Yi eiyin hirak mit menmen yi hanhan maain te mit nanrekuyiem.

³² “Yi hanhan mit keriyen kerek hir hanhani, yi han kitet God kaktip yi yaain? Taau. Hiram menmen weinim. Mit enun nises God au, hir nriak menmen mar im. ³³ Yi eirak yaaim mit keriyen kerek nerekyi yaaim, yi han kitet menmen im hiram iuwe te God kaktip yi yaain? Taau. Hiram menmen weinim. Mit enun nises God au hir nriak menmen mar im. ³⁴ Yi eiwet mit menmen kerek yi han kitet maain hir pike enwetiyeu, yi han kitet menmen im hiram iuwe te God kaktip yi yaain a? Taau! Hiram menmen weinim. Mit enun newet mit han menmen te hir pike nantiwem. ³⁵* Yi hanhan mit nepan eirekyor yaaim, eiwetir menmen te ti ap han kitet pike eiyit menmen au emit! Yi eirak menmen im te God kakweti menmen yaaim. Yi yeteik mit yi yaire nikerek ne God yentar God kirak yaaim kikaap mit enun nises han kir hanhan hiras, hir netike mit yaain. ³⁶ Yi eikaap mit eirekyor yaaim eire Haai ki God kirakem.

*Yi ap skelim mit han eitip yi yaain te hir mit enun au emit
(Mt 7:1-5)*

³⁷* “Yi ap skelim mit me menmen hir nriakem te God ap skelim yi mit me menmen yi yriakem taau. Menmen enum mit nerekiyiem, yi eitip hiram menmen weinim. Te God han yaaik keriuwi kakisak menmen enum mi mamno. ³⁸* Yi eiwet mit menmen te God kakweti menmen ere mau him te mamhinhin. Mamrkeim yi eiwet mit menmen, hiram mamr ke God maain kakwetiyeu.”

³⁹* Jisas ketpor him tok piksa im e. Hirak katip, “Mitik nanamir toto ap te kakteik mit hak kerek nanamir toto tatriyakit tatitet yayiwe. Hirak kakriak menmen mar im te hirakit tatinkewin tatikre wi. ⁴⁰* Nikan sumatin kau skul ap kakirtei menmen kakin mit tisa kirak. Te maain hirak kakirtei menmen epei werek te hirak kakre tisa kirak kerek ek. ⁴¹⁻⁴² Ti henmak te ti hipir menmen mire yenis yehes mekre nanamir ke kit yinak te ti ap hertei nu mire heneik mau mekre nanamir kit a? Ti ehinin eweikin sip ewet menmen enum te maain ti yaaik te ti atip kit yinak menmen enum hirak kirakem.

*Nu enum ap mine nikim yaaim au
(Mt 7:17-20, 12:33-35)*

⁴³ “Nu yaaim ap mine nikim enum au, nu enum ap te mine nikim yaaim au. ⁴⁴ Mit nri nikim me nu ham, hir nertei hiram tuwaan o hinaan. Mit ap nenep tapir mau nu miyak herpe au. Hir ap newen hinaan nikim mari mau sirpit au. ⁴⁵ Mit hir nar nu im. Mitik yaaik kirak menmen yaaim kentar menmen yaaim mau han kirak. Him me mit mewepyapir menmen mekre han kir.

*Him me mit nime winak
(Mt 7:24-27)*

* 6:28 Ro 12:14 * 6:31 Mt 7:12 * 6:35 Lev 25:35-36 * 6:37 Mt 6:14 * 6:38 Mk 4:24
* 6:39 Mt 15:14 * 6:40 Mt 10:24-25

46 * “Yi yenmak yi yatip hi Mítik Iuwe te yi ap yises hím mai au a?
 47-48 Mítik kerek kaknen kakímtau hím mai kakisesim, hírak kakre mítik kime wínak. Mítik ik kekin hei kime wínak kentar nan keit mınıu (o neiyíp). Maain mani kakniu kaknep wínak te ap keket wínak au kentar mítik kimaak yaaik kime wínak kentar nan keit mınıu (o neiyíp).
 49 Mítik kerek kaknen kakímtau hím mai kakisesim au, hírak kakre mítik kime wínak kekin hei kau tenhaan menep mani. Hírak kimaak kau tenhaan, maain mani kakniu kaknep wínak kakwenek, hírak keiyík kakno kakíwaankek.”

7

Jisas kíkkaap mítik hírak kíriak menmen me mítik iuwe ke ami (Mt 8:5-13)

1 Jisas katíp menmen im epei au, hírak ken wit Kapaneam. 2 Hírak ken wit Kapaneam, mítik iuwe ke ami ke wit Rom kepu Kapaneam, hírak han tewenín mítik kerek kíriak menmen mırak, hírak kínap menep te kaki.
 3 Me wí im hírak kemtau Jisas kíkkaap mít, hírak keriuwet mít iuwe ne Juda nau wit eik te hír nanitíwekhi kaknen kakíkkaap mítik ik. 4 Hír nan nír Jisas nitíwekhi hím iuwe netpíwek, “Mítik ik hírak yaaik te ti enen ekepik.
 5 Hírak han tewenín haiu mít ne Isrel hírak kime wínak kiau kerek haiu mau mererik mekine hím me Moses.”

6 Hír natíp epei au, Jisas ketikeri nen. Hír menep te hír nípíun wínak kírak eik, mítik iuwe ke ami keriuwet nırak yinan newenyipírí netpíwek, “Mítik Iuwe ti ap enen au emít! Hi ap yaaik te ti enen eník wínak kai au. Ti Mítik Iuwe hí au weiník. 7 Hi han kítet hi ap yaaik te hi enen erit au. Hi hertei ti atíp hím keremem te mítik kai píke kaku werek kentar 8 hi har ke ti. Hi ehises hím me mít naiu ne ami ninína. Hi hinín naanmípre mít ne ami han. Hi atíp mítik ik, ‘Ti eno,’ te hírak kakno. Hi atíp mítik eik, ‘Ti enen,’ te hírak kaknen. Hi hatíp mítik kerek kíriak menmen mai, ‘Ti eríak menmen im,’ te hírak kakríakem. Ti atíp enen menmen enum mekre yínk ke mítik kai te híram emínke emrír emkepníwek.”

9 Jisas kemtewek katíp karik, hírak han kekrit han yaaik, hírak keweikín katíp kar ik: “Hi etpi hí ap hertei mítik kiutíp ke mít ne weiwík me Isrel hírak han kítet hím me God kar ke mítik ik kisesim au.” 10 Jisas katíp epei au, hírak keriuwet mít kerek mítik iuwe ke ami keriuweti nan nırek, te hír píke nen wínak kírak, hír nír mítik kíriak menmen mırak hírak píke kire yaaik.

Jisas kíkíak mítik pipiak kaa keit wit Nen

11 Maain wí ham Jisas ken wit niuk mırak Nen. Mít nırak nises hím mırak netike mít han yapírwe nen netikerek. 12 Hírak ken kiun ya weipír ke nıwa ke wit eik epei au, hírak kíriak mít nınan herwe kentar kınaan nanwisík kakíkre hei. Herwe kaa, hírak nıkan ke míte kerek nıpaa mítik kire kaa. Mít yapírwe ne wit níkítek nen. 13 * Mítik Iuwe Jisas kíriak miye pírak wíkítek, hírak han tewenínep ketpíwe kar ik: “Ti ap ekítek au emít! Ekintíp!”
 14 * Hírak kan kewis his mentar yeno te hír mít nınanek neiyík nerp neit. Te hírak katíp mítik pipiak kar ik: “Hi hetput ti ekrit.” 15 * Hírak katíp epei au, herwe kerek kaa hírak kekrit kau, hírak katíp. Te Jisas keriuwetek píke ketike miye pírak nen. 16 * Hír nepírípí newenípí niuk me God natíp nar ik:

* 6:46 Mal 1:6; Mt 7:21 * 7:13 Lu 8:52 * 7:14 Lu 8:54 * 7:15 1Kin 17:23; 2Kin 4:36 * 7:16 Lu 1:68, 19:44

“Mítik profet iuwe epei kan kau nímín ke haiu mít. God epei kan kakíkaap haiu mít miyapír nírak.” ¹⁷ Mít newepyapír menmen Jisas kíriakem men merer wit wit me provins Judia ketike wit menep.

*Jon keriuwet mítíkít disaipel wiketeret ten tír Jisas
(Mt 11:2-19)*

¹⁸ Mít disaipel ne Jon netpíwek menmen yapírwe Jisas kíriakem. Te hírak kari mítíkít wik tírak, ¹⁹ *keriuwetet ten Mítik Iuwe Jisas te titíwekhi, “Ti Mítik Iuwe kerek God katíp kaknen ek o haiu mamímerír mítik keiyak?” ²⁰ Mítíkít te Jon epei ten tír Jisas hírakít titíwekhi tarik: “Jon kerek kíkír mít keriuwetawír te hawír wituthi, ‘Ti Mítik Iuwe Kraís kerek God keriuwetit o haiu mamímerír keiyak maain kaknen?’ ”

²¹ Me wí im Jisas kíkíkaap mít hír nínaap hír níre yaain. Hírak kíkíkaap mít han kepír herwe mekre han kír hír níre yaain. Hírak kíkíkaap mít nanamír toto te hír nír ein ein. ²² *Hírak kewen Jon mítíkít tírak ketpíwekít, “Yi píkíe einó eitíp Jon menmen yi yírem, menmen yi yemtewem. Mít nanamír toto hi ekepi te hír nír ein ein. Mít kerek perku enum hír neke tí nen werek werek. Mít lepro mewí, yínk kír kóre yaaik. Mít níkip toto enum hír nemtau. Mít epei naa hi híkían nekrit nepu. Hi atíp mít enun menmen au, hi eweporyapír hím yaain me God. ²³ Mít kerek hír han yaaik neriuwe menmen hi híriakem han kiteta, hi Mítik God keriuweta híkaap mít, hír han yaaik enu.”

²⁴ Hírak ketpíwekítem, mítíkít Jon keriuwetet epei ten, Jisas katíp mít yapírwe in me Jon. Hírak ketpor kar ik: “Yi yen yayír mekam yayít wít weiním a? Yi yír menmen weiním míre niyen (o keneiken) níme metítíwem, ²⁵ o au en, yi yen yayír mekam a? Mítik keriuwet klos yaaim? Au, mít narik hír nau werek werek hír nepu wínak ke mít iuwe gavman keriyen. ²⁶ *Im au, te yi yen yayír mekam a? Mítik profet? Yi epei yír mítik profet, te hi etpi werek. Hírak Jon kinín mít profet. ²⁷ *Jon hírak mítik kerek hím me God mau tíwei matíp mar im:

‘Eiyímtewem! Hi ariuwet mítik kai kaktíp hím kakinínit kakno kaktíp mít, tí Mítik hi God hehimítenut tí enen, te hír enweikín sip enwet menmen enum nanmeriyut.’ ²⁸ Hi hetpi me wí Jon kíriak menmen, hírak mítik iuwe epei kinín mít yapírwe kerek miyapír nípaá ninen. Te in ek hír mít kerek níuk mír kíkíe hír níses God hírak naanmípror, maain hír nanu nantike God nanít en hír nanínín Jon kerek wí hírak kau tí ik e.”

²⁹ *Hír mít weinín netike mít kerek hír nari pewek me takis newet mít iuwe ne gavman em, hír yapírwe nemtau hím Jisas ketpim me Jon, hír natíp, “Hím me God híram yaaim.” (Hír keriyen níses hím me God kehímítanorem, hír newís Jon kíkíri neriuwe típar. ³⁰ *Hír mít ne Farís kerek naanmípre hím me Moses netike mít ne Skraip kerek newepyapír hím me Moses, hír au. Hír neweikín sip newet menmen God hanhan hír nanisesim mamkepi te hír ap newís Jon kíkíri neriuwe típar au.)

³¹ Jisas wen ketpor kar ik: “Hi atíp mekam te hí eteikní mít nau tí ik ek hír neweikín sip newet God hír níre mekam? Hi hetpi. ³² Hír níre níkerek netike miye haai nen maket nesiuwe menmen mír, níkerek han neníne níkerek han netpor,

* 7:19 Sam 40:7; Mal 3:1; Rev 1:8 * 7:22 Ais 35:5-6, 61:1; Lu 4:18 * 7:26 Lu 1:76 * 7:27 Mal 3:1 * 7:29 Lu 3:12 * 7:30 Mt 21:32

‘Haiu m̄riam tuk̄n mine henye te yi ȳip̄re au. Haiu memip̄n menep tuk̄n han tewen̄n herwe kaa, te yi ȳik̄itek au. (Haiu m̄riak menmen ham ham te yi ap han yaaik yeriuwerem au.) Yi m̄t han yi ȳire n̄kerek in.’
 33 H̄rak Jon kerek k̄k̄ir m̄t neriuwe t̄par kan n̄np̄i maak kepu, h̄rak ap kaam wain t̄par si enum, te yi yat̄p herwe kekrerek. 34 *Hi M̄t̄k ke wit ke M̄t̄k luwe epei han haam menmen metike wain t̄par si enum te yi yat̄p, ‘Eiȳrek! H̄rak kaam menmen yap̄rwe kaam t̄par yap̄rwe. H̄rak ketike m̄t nari pewek me takis netike m̄t n̄riak enum, h̄rak ketikeri nariyan n̄riak menmen.’ 35 Menmen God k̄riakem m̄t kerek nisesim nertei h̄ram yaaim.”

Jisas keit w̄nak ke Saimon ke Farisi

36 *M̄t̄k kiut̄p ke m̄t Farisi kitehi Jisas kaktikerek tat̄m menmen tat̄t w̄nak k̄rak, te h̄rak ketikerek ten taam menmen teit w̄nak k̄rak eik. 37 *M̄te hap weit wit ik ek, h̄re enu w̄riak enum. H̄re wertei Jisas kaam menmen keit w̄nak ke m̄t̄k ke Farisi, te h̄re weit m̄n t̄par m̄n̄n yaaim mekrerem weiȳm wan. 38 H̄re wen werp sip ke Jisas menep h̄t m̄rak, witeh̄r wik̄it wan ketnen kentar h̄t m̄rak te h̄re weit paan k̄re nokik weiȳk wesiunen h̄t m̄rak. H̄re weiyew̄wek h̄t te h̄re wewen t̄par sanda kerek yaaim m̄n̄n em menterim.

39 M̄t̄k hak ke Farisi ik ek n̄paa ken̄ne Jisas ken kaam menmen ketikerek h̄rak k̄r menmen im, h̄rak kat̄p kek̄re han k̄rak, “M̄t̄k ik h̄rak k̄re profet, te h̄rak epei kertei m̄te ip ep h̄re peim̄n h̄re w̄re mekap te h̄re wetenenik, h̄re w̄re m̄te enu w̄riak menmen enum.”

40 Jisas kertei han k̄rak te h̄rak ketp̄wek kar ik: “Saimon, hi am̄i hetput menmen.” Saimon kewenhi kar ik: “M̄t̄k luwe, ti etpo.” 41 Jisas kat̄p, “N̄paa m̄t̄k̄it wik̄it tari pewek me m̄t̄k h̄rak kewet̄wek̄item, te p̄ke tatwet̄wek̄item kiut̄p h̄rak kari 500 kina. Hak au 50 kina kerem em. 42 Maān h̄rak̄it ap tetenen pewek te h̄rak̄it p̄ke tatwet̄wekem, h̄rak kat̄p h̄ram menmen wein̄m. Te ti han kitet keim̄n ke m̄t̄k̄it wik̄it h̄rak han tewen̄nek w̄senuk a?”

43 Saimon kat̄p, “M̄t̄k n̄paa kari pewek iuwe, h̄rak han tewen̄nek w̄senuk.” Jisas ketp̄wek, “Ti at̄p werek.”

44 *Jisas k̄waai naan k̄r m̄te ip e, h̄rak kat̄p Saimon, “Ti epei h̄r m̄te ip a? Ti hen̄inau te hi han w̄nak kit. Ti ap eweto t̄par te hi ekemyet h̄t mai ehises menmen me maamrer n̄iau au. Te h̄re wekemyet h̄t mai weriuwe wan ke nanam̄r k̄re, h̄re wesiunenim weriuwe paan k̄re. 45 N̄paa hi han w̄nak kit ti ap heiyewowa au, te h̄re weiyewo h̄t mai kerek n̄paa hi h̄waai yeno ere in. 46 *Ti ap hewis t̄par m̄n̄n yaaim kike mau paan kai au. Te h̄re wewen t̄par m̄n̄n yaaim w̄senum mau h̄t mai. 47 Hi hetput, h̄re han tewen̄na. Menmen im meteik̄n m̄t h̄re han yaaik wentar hi epei hesak menmen enum m̄re yap̄rwe, h̄ram epei men. M̄t̄k kerek ap kertei werek God kesak menmen m̄rak h̄ram iuwe, maān h̄rak han tewen̄n God kike.” 48 *Jisas kat̄p m̄te ip kar ik: “Menmen enum mit, ti n̄paa h̄riakem, hi epei esakem.” 49 M̄t han nau yeno eim naam menmen netikerek h̄r han kitet̄m mekre han k̄r, “H̄rak han kitet h̄rak keim̄n te h̄rak kesak menmen enum m̄t n̄riakem a? H̄rak God a?” 50 *Au, Jisas wen ketp̄we kar ik: “God kekepit kentar ti han kiteta. Ti han yaaik eno.”

* 7:34 Lu 15:2 * 7:36 Lu 11:37 * 7:37 Mt 26:7; Mk 14:3; Jo 12:3 * 7:44 Jen 18:4 * 7:46 Sam 23:5 * 7:48 Lu 5:20-21 * 7:50 Lu 8:48, 17:19, 18:42

8

Miyapir han nises him me Jisas

1 *Maain wⁱ ham Jisas ken wit iuwe, wit kike kewepyapir him yaaim me God naamamre mit. Mit nⁱrak nar hiswiyen wik (12) netikerek nen. 2 *Miyapir han kerek nⁱpaa Jisas kekepi nⁱnap o kepⁱr herwe mewⁱ menpin, niuk mⁱr im: Maria kerek niuk ham Magdala kerek nⁱpaa Jisas kepⁱr herwe hispⁱnak wik (7). 3 Hire wetike Joana kerek mⁱte pe mitik Susa, mitik iuwe naanmⁱpre menmen meit wⁱnak ke mitik iuwe gavman King Herot. Hire wetike Susana, miyapir han yapirwe naanmⁱpre Jisas ketike mit nⁱrak nisesik hir naanmⁱprewek neriuwe menmen mⁱr.

Jisas katip him tok piska ke mitik kamir menmen
(Mt 13:1-9; Mk 4:1-9)

4 Mit nerer wit wit nan nⁱr Jisas. Jisas kir mit yapirwe nererik nerp menep, hirak ketpor him tok piska mar im: 5 "Mitik hak ken kewir rais yehes meit ni mirak. Hirak wen kewirem, ham menke mⁱwaai yayiwe, mit nan nentⁱraam, hore meniuwe man maam. 6 Yehes ham menke mⁱwaai ti kike kentⁱr nan. Hiram mewo te hiram maa mentar tipar au. 7 Yehes ham menke mⁱwaai ti waai enum tiktik enum mewiyen. Yehes metike waai enum mewo mipiram te waai enum mⁱwapⁱnem te hiram ap mari au. 8 Yehes ham menke mekre ti yaaik nⁱpaa mitik kewenek hiram mewo yapirwe mine nⁱkim mar 100." Hirak Jisas wen katip kinap him iuwe, "Keimⁱn ekimtau him mai nⁱkip emnep hirak han etiket menmen hi epei hetpin."

Jisas kewepyapir kenmak te hirak katip mit him tok piska
(Mt 13:10-17; Mk 4:10-12)

9 Hirak katip epei au, mit nⁱrak kerek nises him mirak nitⁱwekhi nar ik: "Ti ewepyapir him nⁱpaa ti hetpin." 10 *Jisas ketpor kar ik: "God kewisi yi yertei han kirak te hirak naanmamre mit. Te mit han en hi hetpor heriuwe tok piska te hir nⁱr menmen hir nepitariyem, hir nemtau him te hir ap nisesim werek au.

Jisas kewepyapir menmen me tok piska
(Mt 13:18-23; Mk 4:13-20)

11 * "Him me tok piksa hiram im: Rais yehes hiram him me God keremem. 12 Yehes mⁱwaai yayiwe hiram mire mit nemtau him me God te Seten kan kari him yaaim mau han kir mamno te hir ap nises him mirak, te hirak God ap kakikepi kaktorhis au. 13 Yehes mⁱwaai ti kike kentⁱr nan hiram mire mit nemtau him me God hir han yaaik hir nⁱre nekenik kike mau pin. Hir han kitet him me God kike keremem, te him mamno han kir au mire yehes nekenik kike mau pin. Maain wepni kakmⁱp hiram mamⁱweiwei. Maain Seten kaknen kakri han kir te hir nanweikⁱn sip nanwet him me God. Him mirak mekre han kir mami. 14 Yehes menke mⁱwaai ti enuk kerek waai tiktik mewiyen, hiram mire mit nemtau him me God te hir hemkre menepam neriuwe pewek o menmen mⁱr, hir hanhan nises menmen han kir katip hiram yaaim, te hiram meiyepet han kir te hir ap nises God werek werek au. 15 Yehes menke mⁱwaai ti yaaim ham mire mit nemtau him yaaim me God. Hir nemi mekre han kir yaaik, hir nisesim ere hir nises God werek werek nⁱriak menmen yaaim mire rais mari yapirwe.

Mit h̄ir ap n̄isaw̄in si kin̄ik sar au
(Mk 4:21-25)

16 **Mit̄ik ap keksiu si k̄isaw̄inek kekre sar o kewis̄ik kin̄ik yeno au.* H̄irak kewis̄ik kau yaain te mit̄ nan̄inen n̄im̄in in nan̄irek. 17 **Menmen yap̄irwe m̄isaw̄in meit te maain h̄iram mamu yaain mit̄ nan̄irem. Menmen yap̄irwe m̄isaw̄in meit te maain God kakwep̄yap̄irem kakteik̄in mit̄ em.* 18 **Menmen yi yemtehem yi naanempre h̄iras te yi yemtehem werek, yi han ekitetim werek werek. Keim̄in ketenen h̄im yaaim kisesim, maain God kakwet̄iw̄ek h̄im ham yaaim. Keim̄in han kitet kerek̄ek h̄irak ketenen h̄im ham h̄irak kisesim, menmen h̄irak han kitet h̄irak kerteyem, God kakriyaam mamno mamkeip̄n̄iw̄ek mam̄iwaank mam̄it̄.*”

Jisas miye p̄irak wetike kikrek n̄irak nan̄inen nan̄irek
(Mt 12:46-50; Mk 3:31-35)

19 Miye pe Jisas wetike kikrek n̄irak nan̄inen nan̄irek te h̄ir ap nanwep̄ mit̄ yap̄irwe nan̄irek. 20 Mit̄ han netp̄iw̄ek, “Miye pit̄ wetike kikrek nit̄ nerp̄ wit̄ eik nan̄rit.” 21 Te Jisas kewenhi ketpor, “O, hi hemtau. Te hi hetpi, mit̄ kerek̄ nemtau h̄im me God nisesim, h̄ir n̄ire miye wetike kikrek nai.”

Jisas kat̄ip̄ kewen yuwerep̄ p̄ike mat̄in meit
(Mt 8:23-27; Mk 4:35-41)

22 W̄i ham Jisas ketike mit̄ nises h̄im m̄irak h̄ir nen nau nekre sip. Te h̄irak ketpor, “H̄aiu mamno wan p̄inak ein.” H̄irak ketpor, te h̄ir nepno. 23 H̄ir nepno, Jisas k̄iwaai k̄inat̄in keit, yuwerep̄ k̄iniu kekiuwe m̄iniu (o neiȳip̄) kan. Yuwerep̄ kekiuwe m̄iniu (o neiȳip̄) kan te wan tipar keh̄in kekre sip, sip menep mam̄iw̄er mam̄riuweri nan̄ikre wan te h̄ir nani. 24 Mit̄ n̄irak nen nekot̄itek netp̄iw̄ek nar ek: “Mit̄ik Iuwe, Mit̄ik Iuwe, h̄aiu menep te mami.” Jisas kekrit kat̄ip̄ kewen yuwerep̄ ketike wan, h̄iram mew̄ire meit. 25 Te h̄irak ketpor, “Yenmak yi ȳinaain te yi ap han kiteta werek werek au a?” Te h̄ir han kekrit h̄ir n̄inaain nat̄ipan nar ik: “Mit̄ik ik h̄irak iuwe, menmen iuwe mew̄ik te h̄irak kat̄ip̄ yuwerep̄ wan h̄iram mew̄ire m̄iwaai meit.”

Jisas k̄iwaap̄ mit̄ik herwe enum mekrerek
(Mt 8:28-34; Mk 5:1-20)

26 Sip merekir wan ere m̄ipiun t̄i ke wit̄ Gegesa. Gegesa k̄iwaai wan keit p̄inak ein te Galili k̄iwaai keit p̄inak in. 27 Jisas kenke ken kiun tenhaan eik, mit̄ik ke wit̄ iuwe kewenȳip̄irek. Mit̄ik ik herwe mekrerek me w̄i yap̄irwe h̄irak ap kam̄ir laplap au. H̄irak kau winak au, h̄irak kepu han kin̄ik m̄iniu (o neiȳip̄) han kerek̄ mit̄ newis herwe maa mekrerem. 28-29 W̄i yap̄irwe herwe merekȳiw̄ek han ken sip, mit̄ naanm̄ip̄rew̄ek h̄ir newenkekik neriuwe sen ain mau his h̄it̄ m̄irak te h̄irak kerem̄ir te herwe meriyaak meiȳik men wit̄ wein̄m̄ mit̄ ap newi. Jisas kat̄ip̄ herwe enum h̄im manp te h̄irak kep̄irem mamno. Jisas wen ketp̄iw̄ek h̄irak kenep̄ip̄ kenkew̄in k̄iwaai ninaan m̄irak h̄irak kat̄ip̄ h̄im iuwe mar im: “Jisas ti N̄ikan ke God W̄isenuk. Ti henmak herekyo menmen im? Hi hituthi ti ap herekyo menmen im au em̄it̄!”

30 Jisas kitehi herwe kar ik: “Ti ekine niuk mit̄.” H̄iram mat̄ip̄ mar im: “Niuk maiu mit̄ yap̄irwe mentar h̄aiu yap̄irwe mekrerek.” 31 Herwe mit̄iw̄ekhi te h̄irak ap kakriuw̄etem mamno hei enuk.

³² Sak yapirwe merp mⁿniu (o neiyip) menep maam menmen te herwe nit^wekhi h^rak ekwisim mamno mam^kre sak im. Jisas kewenhi herwe h^ram mamno. ³³ Jisas kewenhi herwe te h^ram metpaan mekeipin mitik, h^ram men mekre sak. Te sak mesiu^kin mekiuwe tⁿpi (o neiyi) me mⁿniu (o neiyip) men mamⁿ wan te tⁱpar mekiuwe h^m yip^r, h^ram maa meit.

³⁴ H^r mit naanm^pre sak n^r menmen im, h^r n^rr^r nen natip mit ne wit iuwe, mit ne wit kike netporem. ³⁵ H^r netporem, h^r mit ne wit nesiukⁿ nen nan^r menmen h^r nepi netporem me sak. Te h^r nan n^r Jisas ketike mitik kerek Jisas kep^r herwe mekeipⁿwek h^rak kau menep h^t me Jisas. H^rak han yaaik epei kam^r laplap te h^r nⁿaaⁿ. ³⁶ Mit kerek epei n^r Jisas kekepik h^r natip mit ne wit karkeik Jisas kⁱkaap mitik n^paa herwe mekre^rek. ³⁷ Te mit nerer wit wit me Gegesa h^r nan nitehi Jisas kaknaw^ri kak^tar h^r nⁿein^k wisenum, te Jisas ken kau sip kakno pⁿak ein. ³⁸ H^rak kau sip kakno, mitik kerek Jisas kep^r herwe menke menpⁿ mekeipⁿwek kitehi Jisas h^m iuwe kaktikerek tatno, te Jisas keriuwetek ketp^wek, ³⁹ “Ti p^ke eno nit en ewepyap^r atip mit menmen yaa^m iuwe God kerek^yutem.” H^rak ketp^wek, te h^rak p^ke ken n^rak en kewepyap^r katip mit yapirwe neit n^rak en menmen Jisas kerek^ywekem.

*Jisas kⁱkaap Jaires nⁱki p^rak wetike mⁱte kerek wetenen klos m^rak
(Mt 9:18-26; Mk 5:21-43)*

⁴⁰ Jisas p^ke ken kerekir wan ken pⁿak ein, te mit yapirwe h^r han yaaik neriuwerek nentar h^r nemeriy^wek p^ke kerekir wan kaknen en.

⁴¹ H^rak kiun ein, mitik niuk m^rak Jaires ken menep. H^rak mitik iuwe ke wⁿak kerek mit nau nererik nekine h^m me Moses ein. H^rak kan kenke k^waaⁱ h^t me Jisas kit^wekhi h^m iuwe kar ik: “Ti enen wⁿak kai.”

⁴² H^rak kit^wekhi kentar h^rak kine nⁱki piutⁱpen, h^re tito hiswiyen wik (12). H^re wⁿap menep te wawi. Jisas kepno ketikerek, mit yapirwe nisesik neweikⁿwek.

⁴³ Mⁱte hap kerek wⁿen hemkre tito hiswiyen wik (12) h^re wisetik. H^re wew^r pewek m^re epei mesi, te mit nekep^ye werek werek au. ⁴⁴ H^rak kepno, h^re wisetik weke sip k^rak wan wetenen h^r me saket m^rak, te wasenum h^re hemkre katⁿ keit. ⁴⁵ Jisas kitehi katip, “Peimⁿ wetenⁿa?” Te h^r yapirwe niune natip nar ik: “Hi au. Hi au.” Pita katip, “Haiu mit yapirwe meweikⁿut merp menep menep. Ti henmak te ti hatip h^m mar im?” ⁴⁶ Au, Jisas katip, “Mⁱte hap h^re wetenⁿa. Hi hertei menmen mai iuwe epei mⁿaiw^ra mⁱkaap mⁱte peiyap.” ⁴⁷ Mⁱte wertei Jisas kertei menmen h^re w^rakem, te h^re weperper wan wewen ninip w^waaⁱ menep h^t me Jisas, h^re wewepyap^r h^rehes me ninaan me mit yapirwe markeim te wasenum h^rak kekepiye h^re wepu werek werek. ⁴⁸ *H^re wepu werek werek, te Jisas ketp^wek kar ik: “Mⁱte ti han kiteta te God kekepit ti h^re yaaip. Ti han yaaik eno.”

⁴⁹ Jisas wen katip h^m im, mitik hak ke wⁿak ke mitik iuwe Jaires kan ketp^wek kar ik: “Nⁱki pit epei waa. Ti henmak ti eriyaam ektan Jisas? Ti ewisik kakno.” ⁵⁰ Jisas kentewek h^rak katip Jaires kar ik: “Ti ap enaain au. Ti han ekiteta te h^re wawu werek.” ⁵¹ H^rak kⁱpiun wⁿak, te h^rak kewis mit han netikerek nanⁿo n^min wⁿak au. Pita, Jems, Jon netike miye haai h^r keriyen nen n^min. ⁵² *Mit yapirwe ein nⁱkⁱtep h^r han tewenⁿep, te Jisas ketpor, “Yi ap eikⁱtep au emit! H^re ap waa, h^re w^waaⁱ kerep ep.” (H^rak ketpim kentar h^rak hanhan kakⁱka.) ⁵³ H^r nemtewek

hír nenwesisek nentar hír nertei híre epei waa weit. ⁵⁴ *Hír nenwesisek te Jisas keten+níwe his móre ken+newe hím iuwe kar ik: “Níki ti ekrit.” ⁵⁵ Hím+n kóre píke kan kekrerep te wasenum híre wekrit. Jisas katíp miye haai hír enwetíwe menmen híre wawím. ⁵⁶ *Miye haai níre, hír han kekrit, te hírak ketpor hím manp te hír ap nantíp mít menmen hírak kíríakem au emít!

9

Jisas keriuwet mít nírak hiswiyen wik (12) nírák menmen mírak (Mt 10:5-15; Mk 6:7-13)

¹ Jisas kenéne mít nírak disaipel hiswiyen wik nírak (12) kewisi hír nekrehír kírak ninín herwe hír nankaap mít nínáp te hír níre yaain. ² Hírak keriuweti hír nen nanwepyapír God kinín naanmamre mít. Hírak keriuweti nankaap mít miyapír nínáp. ³ Hírak kinín ketpor, “Yi ap eiyít menmen kerek yi yeiyím yaino au. Menmen au, pewek au, laplap meiyam au, taník metike paap au. Yi yewi yíríak menmen mi, ⁴ *maain yi yaino wit mít hír newisi yewi, yi yau wínak kiútíp kerekere ere yi einaaiwír wit. ⁵ *Yi eipiun wit mít ap nanímtau hím mi, yi einaaiwír wit eik, yi einepé toni waniu mamu hít mi te eiteiknor God han enuk kakriuwéri.” ⁶ Hírak ketpor epei au, mít nírak nínaiwírek nen nerer wit wit newepyapír natíp hím yaaim me God, hír níkaap mít ein hír nínáp.

Herot kemtau hím mít hír netpim me Jisas (Mt 14:1-12; Mk 6:14-29)

⁷ *In ek mítík iuwe gavman King Herot hírak naanmípre mít ne provins Galili, hírak kemtau menmen epei man, hírak han kitéúm kentar mít han natíp Jon kerek kíkír mít neriuwe típar nípaá kaa te in ek hírak píke kekrit kepu. ⁸ Mít han natíp, “Ílajja profet ke nípaá hírak píke kan.” Mít han natíp, “Mítík profet hak ke profet yapírwe nípaá ein te God kíkíak hírak epei kan.” ⁹ *Herot kekere han kírak han kítet, “Nípaá hi herekir teruk ke Jon hírak kaa. Hírak keimín hi hemtau hírak kíríak menmen im e?” Hírak hanhan kakírek.

Jisas kewet mít nar 5,000 menmen hír naam (Mt 14:13-21; Mk 6:30-44; Jo 6:1-13)

¹⁰ Maain mít nírak aposel nípaá keriuweti nen, hír epei nan netpíwek menmen hír nírákem. Te hírak kínaaiwír mít yapírwe hírak keithis mít nírak hiswiyen wik (12) ketikeri keriyen hír nen wit Betsaida. ¹¹ Hír nen en, mít yapírwe nerteiyek, hír nisesik nen ein te hírak han yaaik keriuwéri ketpor God kakinín naanmamre mít, hírak kíkíap mít nínáp te hír níre yaain. ¹² Hínkewí, mít nírak nar hiswiyen wik (12) nan netpíwek, “Ti esiuwe mít eníno te hír naníno wit metike ni mít newi hír enít menmen hír enwaai en. Wit ik ek hírak wit weiník ap menmen mewi au.” ¹³ Te Jisas ketpor kar ik: “Yi híras eiwetír menmen hír naním.” Hír newenek netpíwek, “Háiú metenen bret hispínak (5), saauk wiketeret mít epei níam kerem em. Ti hanhan te háiú mamno mamít menmen mamwet mít em? Taauye! Hír mít enun yapírwe!” ¹⁴ Hír natíp menmen im nentar mít keriyen yapírwe hír 5,000 mít neit ein keriyen. Hír ap newenhis miyapír níkerek au.

* 8:54 Lu 7:14 * 8:56 Mk 7:36; Lu 5:14 * 9:4 Lu 10:4-11 * 9:5 Lu 10:11; Ap 13:51 * 9:7
Mt 16:14; Mk 8:28; Lu 9:19 * 9:9 Lu 23:8

Jisas katip mit narak, “Yi eiriak mit nererik nau nire 50 in 50 ein niran ere hir enu ti werek.” ¹⁵ Mit narak nriakem nar hirak ketpim, hir newen mit nau ti. ¹⁶ Te Jisas keit bret hispinak (5), saauk wiketeret kikiamnaa katip God hirak yaai, te hirak kewepim kewet mit narak em te hir nanwetirem. ¹⁷ Mit yapirwe naam ere tu iuwe. Mit narak neit menmen mit naam au, hir neit hause (o wanpnake) mar hiswiyen wik (12) neiyik nemi yinam kerek miwaai em.

Pita kewepyapir Jisas hirak Mitik God kehimitanek
(Mt 16:13-19; Mk 8:27-29)

¹⁸ Wi ham Jisas hirak kitehi God menmen, mit narak nau netikerek neit wit weinik. Hir nau en, hirak kitorhi kar ik: “Mit natip hi keimin?” ¹⁹ *Hir newenhi natip, “Mit han natip ti Jon Baptais kerek nipaa kikiri neriuwe tipar, pike kekrit kepu. Mit han natip ti profet Ilaija ke nipaa. Mit han natip ti mitik profet hak ke nipaa ein mit profet yapirwe nepu te God kikikak katip hirak kaknen.” ²⁰ *Te Jisas hirak kitorhi kar ik: “Yi han kitet hi keimin?” Pita ketpik, “Ti Mitik Krai nipaa God kehimitenit ti enen ekepai haiu mit.”

Jisas katip maain hirak kaki te pike kakikrit
(Mt 16:20-28; Mk 8:30-9:1)

²¹ Jisas katip him manp te hir ap newepyapir hirak Mitik God kehimitanek kerekek au emit! ²² *Hirak wen katip, “Hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe, mit iuwe ne Isrel nantike mit ne Skraip nantike mit iuwe naanmpre winak iuwe ke God hir nanweikin sip nanweto, hir naniyep hi hahi. Maain wi wikak God kakikoya hi pike akrit hahu.”

²³ *Hirak katip epei au, Jisas katip mit narak yapirwe kar ik: “Mitik kerek kakisisa hirak ekwenin han kirak me menmen hirak hanhan kakriakem, hirak kekrit kekrit han kitet, ‘Hi hahi entar hi hisesik hiram menmen weinin te hi ehisesik.’ ²⁴ *Keimin ap kisisa kentar hirak wen hanhan kises han kirak, maain hirak kaki hirak ap kaku werek kaktike God au. Te keimin katip kar ik: ‘Hi ap hepu hises han kai hiram menmen weinim, te hi hises him me God,’ mitik ik kaku werek kakit tipmain tipmain enum eik. ²⁵ Mitik hak kakit menmen yapirwe me ti im te hirak kewaank menmen me kaku werek. Menmen me ti ik mamkepik kaku kaktike God mamirkeik a? Taauye! ²⁶ *Keimin hirak yink enuk kinapen kakisisa hetike him mai yaaim, hi anapen hirak kaku kaktikewa. Maain me wi hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe hi pike anen ariuwe menmen yaaim God Haai kakwetewem, hi etike mit yaain narak ensel, hi hinapen mitik kar ik kaku kaktikewa au. ²⁷ Hi hetpi werek. Mit han neit in hir nani au ere hir epei nri menmen iuwe God kakriakem naanmamre mit kakriwerem.”

Jisas keweikinhis kar ke Mitik ke wit ke Go
(Mt 17:1-13; Mk 9:2-8)

²⁸ Maain wi hispinak wikak (7) epei au, Jisas ken kinu miniu (o neiyip) ken kaktip kaktike God. Hirak keithis Pita, Jems, Jon tetikerek ten. ²⁹ Hirak wen kitehi God menmen, ninaan mirak meweikinhis merhihe, klos mirak merhihe mire nepni mewenin. ³⁰ Waswas mitikit wiketeret tan tetikerek tewepnak. Hirakit Moses ketike Ilaija. ³¹ *Hirakit tetike menmen iuwe

* 9:19 Lu 9:7-8 * 9:20 Jo 6:68-69 * 9:22 Lu 9:44, 18:32-33 * 9:23 Mt 10:38; Lu 14:27

* 9:24 Mt 10:39; Lu 17:33; Jo 12:25 * 9:26 Mt 10:33; Lu 12:9; 2Ti 2:12 * 9:31 Lu 9:22, 13:33

me God merh̄he yaaim man, h̄rakit tetike Jisas tatip me menmen Jisas kakriakem, kises han ke God Haai, kaki kakit wit Jerusalem. ³² *In ek Pita ketike mit̄ikit tau tetikerek h̄rakit tiwaai tinatin te h̄rakit tekrit tir Jisas kerh̄he yaaim, h̄rak ketike mit̄ikit wik terp en. ³³ H̄rakit mit̄ikit wiketeret tatnaaiwir Jisas tatno, Pita katip Jisas, “Kaiu Iuwe, h̄ram yaaim te haiu mau in ek. Haiu emime weisaak emir wikak: Hak kit, hak ke Moses, hak ke Ilaija.” ³⁴ H̄rak wen katip h̄m im e, nap̄i kiwap̄ini te h̄rakit wikak tinapen nap̄i kiwap̄inet. ³⁵ *H̄rakit temtau God katip keke nap̄i kar ik: “Ik ek h̄rak n̄ikan kai, n̄ipaa hi hehim̄itanek. Yi eiȳimtau h̄m mirak!” ³⁶ H̄rakit temtau h̄m matip epei au, h̄rakit tir Jisas kiutipen kerek kepu. H̄rakit tekintip wire wire. H̄rakit ap tatip mit̄ neiyān me w̄i im Jisas ken ketikeri menmen h̄rakit epei tirem au.

Jisas kep̄ir herwe mekeip̄in n̄ikan kike
(Mt 17:14-21; Mk 9:14-29)

³⁷ Maain teipmen h̄r nep̄i nekiuwe m̄niu (o neiȳip) nan, h̄r mit̄ yap̄irwe nan n̄ir Jisas. ³⁸ Mit̄ik hak ken̄ine kekre mit̄ yap̄irwe h̄rak katip kar ik: “Mit̄ik Iuwe, hi hituthi iuwe te ti enen eh̄r n̄ikan kai. H̄rak n̄ikan kai kiutip kerek ek. ³⁹ Herwe keweik̄in han k̄rak te waswas h̄rak kenep̄ir h̄rak keperper kaa, h̄rak teknek mar tiwerpek kekesis h̄m, herwe merekȳiw̄ek enum ere hemkre meneises ȳink k̄rak, h̄rak k̄napen k̄n̄aiwir̄ek au. ⁴⁰ Hi hitehi mit̄ nit te h̄r nep̄irek taau.”

⁴¹ Jisas kewenhi katip, “Yi mit̄ han ki enuk yi han kitet menmen iuwe me God werek werek au. Hi h̄napen hepu hetikewi w̄i yap̄irwe.” H̄rak katip mit̄ik eik kar ik: “Ti eh̄t n̄ikan kit eiȳik enen.” H̄rak katip, te mit̄ik ik keiȳik kep̄nen. ⁴² N̄ikan kep̄nen, herwe kewirek ken ti, h̄rak keperper. Jisas ken̄e herwe enuk kep̄irek kekeip̄niw̄ek, n̄ikan k̄ire yaaik, te h̄rak keriuwet n̄ikan ken haai k̄rak. ⁴³ Mit̄ yap̄irwe han kekrit nentar menmen iuwe yaaim me God h̄r epei n̄irem.

Jisas katip keteipim maain h̄rak kaki
(Mt 17:22-23; Mk 9:30-32)

H̄r wen han kekrit neriuwe menmen im, h̄rak Jisas katip mit̄ n̄irak kar ik: ⁴⁴ * “Yi han ekitet menmen werek werek hi in ek etpiyem. Hi Mit̄ik ke wit ke Mit̄ik Iuwe God, maain mit̄ik hak kakwisa hi eno his me mit̄ enun h̄r nanten̄ina.” ⁴⁵ *Te h̄r ap nertei werek menmen h̄rak ketporem nentar h̄rak ap kekepi werek te h̄r nerteiyem. H̄r n̄inaain p̄ike nanit̄iw̄ekhiyem.

Mit̄ ne Jisas natip̄an mit̄ik keim̄in ke h̄r mit̄ h̄rak kin̄in mit̄ han
(Mt 18:1-5; Mk 9:33-37)

⁴⁶ *Jisas mit̄ n̄irak h̄r natip̄an nenehan keim̄in ke h̄r mit̄ h̄rak kin̄in. ⁴⁷ Jisas kertei menmen h̄r han kitetim, te h̄rak keit n̄ikan kewis̄ik kerp̄ menep̄ h̄irekes h̄rak ketpor kar ik: ⁴⁸ * “Keim̄in k̄ikaap mit̄ik kiutip kar ke n̄ikan kike ik e kentar h̄rak kis̄isa, h̄rak kekepa. Keim̄in kekepa h̄rak kar ke h̄rak k̄ikaap h̄rak Mit̄ik Iuwe kerek keriuweta hi han. Keim̄in h̄rak han kitet h̄rak wein̄ik ke yi mit̄, h̄rak k̄ire iuwe kin̄ini.”

Keim̄in h̄rak k̄ire mit̄ik kepan ke yi mit̄, h̄rak ki yinak yaaik
(Mk 9:38-40)

* 9:32 Jo 1:14; 2Pi 1:16-18 * 9:35 Lu 3:22 * 9:44 Lu 9:22 * 9:45 Lu 18:34 * 9:46 Lu 22:24 * 9:48 Mt 10:40; Lu 10:16; Jo 13:20

49 Mítik Jon katip Jisas kar ik: “Mítik Iuwe, haiu mîr mítik hak kepîr herwe kekrehîr kit te haiu metpîwek hîrak kakrîakem au kentar hîrak ke haiu mít au.” 50 *Jisas ketpîwek, “Yi ap yeremirîwek menmen mîrak hîrak kîrîakem au emî! Keimîn hîrak ap mítik kepan ke yi mít, hîrak ki yinak yaaik yîrîak menmen miutîp.”

Mít ne wit kike ne Sameria nînapen nankaap Jisas

51 *Maain wî menep mamnen te Jisas kakno wit ke God, hîrak han ekitet hîrak kakno wit Jerusalem. 52 Hîrak keriuwet mít han ninîn nen niun wit kike ke provins Sameria hîr nen nînatîn wînak newis menmen neiyîm nemeriyîwek. 53 *Au, mít in ap nekepik nentar hîr nertei hîrak kakno Jerusalem kakwenîpi God, te hîr nîneinîk. 54 *Jems ketike Jon terteyek, hîrakît tatîp tar ik: “Mítik Iuwe, ti hanhan hawîr wari si emoke wit ke God emnen si etîn mít o au?” 55 Te Jisas hîrak keweikîn keneret. 56 Hîrak keneret, te hîr epei nen wit hak.

Mít han nanises Jisas

(Mt 8:19-22)

57 Hîr wen nitet yayiwe nanîno Jerusalem, mítik hak katip Jisas kar ik: “Hi tewen aisesit epno nein kerek me ti epnori en.” 58 Jisas ketpîwek, “Miyak mîwaaî mekre nu herkip, hore mîwaaî mekre yaank mîr, te hi Mítik ke wit ke Mítik Iuwe hi wit aure te hi ewaaîri au. Ti ehîsîsa te ti ewaaî nein?” 59 Jisas katip mítik hak, “Ti ehîsîsa.” Te hîrak ketpîwek, “Mítik Iuwe, ti ewîsa hi ehînîn eno ewîs haai kai kerek menep kaki kakîkre hei, te maain hi ehîsesit.” 60 Jisas ketpîwek, “Ti ewîs mít kerek nisîsa au hîr enwîs mít kerek naa, te ti eno ewepypîr hîm me God naanmamre mít.”

61 *Mítik hak katip, “Mítik Iuwe, hi tewen ehîsesit te hi ehînîn eno atîp miye haai kikrek nai hi enaiwîri.” 62 Jisas ketpîwek, “Mítik kerek hîrak kîses hîm me God te hîrak hanhan menmen enum nîpaa hîrak kîsesim, hîrak ap te kakîses menmen me God werek werek au. Mítik ik kîre mítik kamîr rais keriuwe paap hîhe, hîrak kîwaaînaan mentar sip kîrak hîrak kamîr kewaankem.”

10

Jisas keriuwet 70 mít han nen nîrîak menmen mîrak

1 *Jisas katip mít epei au, hîrak kehîmîtan 70 mít han, hîrak keriuweti ninînek nen hîrak kenkeri wik wik nerer wit wit kerek hîrak menep te kaknen. 2 *Hîrak ketpor kar ik: “Han ke mít hîrak kîre menmen mau ni epei mewînki te mít ap yapîrwe nantîwem mamîsi. Yi eiyîtehi Haai ke ni te hîrak kakriuwet mít yapîrwe te hîr nanîno nanri han ke mít hîr nanisesik. Menmen im hîram mîre mít nanîno ni nanît menmen mewînki ere mamîsi. 3 *Yi eino hi eriuweti yîre sak nîkim mamno yaank nepere kîmaam kakkîp. Te hi heriuweti yi yaino eitîp mít hîm mai te God naanmamri. 4 *Yi ap eiyît tanîk yinak o tanîk me nemi niu mekrerem, hîram metike su mei au emî! Yi eisipat mít yayît yayiwe eitikeri eiwepnak au emî. Yi yayîtpor hîm kike te yi yaino keriyen. 5 Wînak kerek yi yînîk ek, yi eitîp mít neimîn nau wînak ik ek, ‘Hawîr hanhan God kakrekîyî yaain eiyu werek werek.’ 6 Mítik

* 9:50 Mt 12:30; Lu 11:23 * 9:51 Mk 10:32 * 9:53 Jo 4:9 * 9:54 2Kin 1:9-16 * 9:61 1Kin 19:20 * 10:1 Mk 6:7 * 10:2 Mt 9:37-38; Jo 4:35 * 10:3 Mt 10:16 * 10:4 Mt 10:7-14; Mk 6:8-11; Lu 9:3-5

yaaik kepu in te h̄m yaaim mi mamri han ke God kak̄kepek, o au en, God kak̄kepek kaku werek werek au. ⁷*Yi eipau w̄nak kiut̄p kerekek, eipaam menmen eipaam t̄par kerek h̄r newisiyem. Yi ap eiw̄r nan eiwet̄rem eiȳntar yi ȳriak menmen mamkepi te h̄r naanmamri menmen. Yi ap eiyu eirer w̄nak w̄nak au.

⁸*“Yi einu wit hak te h̄r nant̄his, yi yayno yaȳm menmen yaitikeri yaipaam menmen h̄r nan̄kiyem. ⁹ Yi eikaap m̄t n̄nap neitai en, te yi eiȳtpor, ‘God kerek w̄senuk menep naanmamre haiu m̄t ne t̄.’ ¹⁰ Te neim̄n yi yaino wit k̄r h̄r ap nant̄his au, yi yaino eiȳrp yayiwe k̄r eiȳtpor, ¹¹*“Waniu me t̄ me wit ki ik mau h̄t maiu te haiu p̄ke mesiunenim men yi h̄ras meteikni God han enuk keriuw̄i. Te haw̄r wetpi te yi yertei menmen im. Wi epei man menep te God naanmamre haiu m̄t.’ ¹²*Hi hetpi w̄ maain mamnen God skelim m̄t ne menmen enum, m̄t ne Sodom God kak̄iwaanki kike, te God kak̄iwaank m̄t in au w̄senuk.

*M̄t ne wit h̄r ap nises h̄m yaaim au, h̄r nan̄iwaank h̄ras
(Mt 11:20-24)*

¹³*“Yi m̄t ne Korasin God kak̄riwaank. Yi m̄t ne wit Betsaida God kak̄riwaank eiȳntar menmen yaaim God kerek̄iyem, te yi ap yeweik̄n sip yewet menmen enum. Yi epei ȳp̄rem yis̄isa au. Te n̄paa God k̄r̄ak menmen mar im meit wit ke Taia ketike Saidon m̄t n̄rem, te h̄r waswas nam̄r laplap enum newen toni te h̄r neteik̄n God h̄r neweik̄n sip newet menmen enum. Te yi au. ¹⁴ Maain God skelim m̄t, h̄rak kak̄riak m̄t ne wit Taia ketike Saidon kak̄rekyor menmen enum kike, te yi m̄t yeit Korasin ketike Betsaida au iuwe. ¹⁵ Yi m̄t ne Kapaneam, yi han kitet God kat̄p yi yaain a? Au, maain God kakt̄p yi enun ȳre menmen wein̄n.”

¹⁶*H̄rak kat̄p m̄t n̄rak, “Keim̄n kemtau h̄m mi, kemtau h̄m mai. Keim̄n keweik̄n sip kewetiym, h̄rak kar ke h̄rak keweik̄n sip kewetewem. Keim̄n keweik̄n sip keweto, h̄rak kar ke h̄rak keweik̄n sip kewet God kerek keriuweta hi han t̄ ik.”

H̄r m̄t 70 h̄r han yaaik p̄ke nan

¹⁷ Maain m̄t 70 han yaaik p̄ke nan nat̄p M̄tik Iuwe, “N̄paa haiu mat̄p mekreh̄r ke ti herwe metike menmen ham yap̄rwe h̄r nemtau h̄m maiu, haiu min̄ni.” ¹⁸*Jisas kewenhi ketpor, “Hi epei h̄r Seten h̄rak k̄re nepni mewen̄n h̄rak keke nepni ken t̄ kentar menmen yi ȳriakem. ¹⁹*Hi epei heweti menmen mai iuwe te yi yin̄n Seten. Yi yaȳnt̄rer manpen siurp (o yenmik) yehes enum mam̄tike mispenepnam (o n̄ik̄n̄p̄nepnam) te h̄ram mamiwep, yi ap yayi au. ²⁰*Yi ap han yaaik w̄senuk eiȳntar herwe nemtau h̄m mi au. Yi han yaaik w̄senuk eiyu eiȳntar niuk mi God kewis̄im mau weiw̄k miut̄p m̄rak te yi ȳre m̄t n̄rak.”

*Jisas han yaaik kat̄p God h̄rak yaaik
(Mt 11:25-27, 13:16-17)*

²¹*Me w̄ miut̄p keremem God H̄m̄n Yaaik k̄riak Jisas han yaaik. Jisas kat̄p kar ik: “Haai kai ti M̄tik Iuwe ke wit kit ketike t̄ ik. Hi hetput ti yaaik hentar ti epei h̄saw̄n menmen mit me h̄r m̄t iuwe kerek han kitet h̄r

* **10:7** 1Ko 9:6-14; 1Ti 5:18 * **10:8** 1Ko 10:27 * **10:11** Ap 13:51, 18:6 * **10:12** Mt 10:15, 11:24; Jen 19:24-25 * **10:13** Mt 11:21-23 * **10:16** Mt 10:40; Lu 9:48; Jo 5:23 * **10:18** Jo 12:31; Rev 12:8-9 * **10:19** Jen 3:15; Sam 91:13; Mk 16:18 * **10:20** Mt 7:22; Eks 32:32; Fl 4:3; Rev 3:5
* **10:21** 1Ko 1:26-28

nertei menmen werek werek, ti epei heteik+n mit wein+n em. Ti epei h+riak menmen im hises han kit kerekek. ²² *Ti Haai kai Iuwe God epei heweto menmen mit yap+rwē. Mit+ik keiyak ap kertei hi N+ikan kit hi han kai h+rak kar ke kit au. Ti God Haai kerekek herteiyek. Mit+ik keiyak ap kertei ti Haai kai h+rak k+re han kai han kit au. Hi N+ikan kit kiut+ip kerekek, hetike mit in en hi eweputyap+iri. ²³ *H+rak kat+ip epei au, h+rak keweik+n k+ir mit n+rak disaipel ketpor main main kar ik: “Yi han yaaik eiyu eiy+ntar menmen hi h+riakem yi y+rem. ²⁴ *Hi etpi n+ipaa enum eik mit profet yap+rwē kerek newepyp+ir h+im me God, h+ir netike mit kerek naanm+pre mit ne wit Isrel, h+ir hanhan nan+ir menmen yi epei y+ir hi h+riakem, te h+ir au. H+ir hanhan nan+mtau menmen yi epei yemtwem hi hetpim te h+ir au. H+ir epei naa.”

Jisas kat+ip h+im me mit+ik ke Sameria han tewen+in kak+ikaap mit+ik kerek mit nepan nak+ip

²⁵ *W+ ham mit+ik kerek kin+n kertei h+im me Moses kewepyp+irem h+rak kekrit kan kat+ip kewises Jisas keriuwe h+im me Moses. H+rak kan kat+ip Jisas kar ik: “Mit+ik Iuwe. Hi er+ak mekam te hi ehū etike God tipmain tipmain enum eik?” ²⁶ Jisas ketp+wek, “H+im me God Moses kewis+im mau tiwei mat+ip mekam? Ti etpo mekam ti han kitetim.” ²⁷ *H+rak kewenhi ketp+wek, “Ti hanhan Mit+ik Iuwe God kit wisenuk heriuwe han kit, han ekitetik herkit hekrit. Ti hanhan mit han o nit yinan har ke ti hanhan h+rekes.” ²⁸ *Jisas ketp+wek, “H+iram werek. Ti er+ak menmen im te ti etike God yaikiyak+it yayu tipmain tipmain enum eik.”

²⁹ Mit+ik y+nk enuk kentar Jisas kenerek te h+rak kewen tap+n te h+rak kitehi Jisas kar ik: “Keim+n ti hat+ip hi han kitet h+rak kai yinak?” ³⁰ Jisas kewenhi ketp+wek, “N+ipaa mit+ik kiut+ip k+inaaiw+ir wit Jerusalem kekiuwe ken wit Jeriko. Mit enun n+isaw+n nak+ip nari menmen m+irak, n+naiw+irek k+iwaai yayiwe maain h+rak kaki, h+ir n+ir+ir. ³¹ Me w+ im mit+ik pris kerek kewet God menmen me mit, h+rak kekiuwe yayiwe eik, h+rak k+rek te kesipatek ken yayiwe p+inak ein kepno. ³² Maain kike, mit+ik ke weiw+ik me Livai kerek naanm+pre winak iuwe ke God, h+rak kan k+ir mit+ik k+iwaai keriyen, te h+rak kesipatek ken yayiwe p+inak ein kepno.

³³ “Maain mit+ik kiut+ip ke mit yap+rwē ne Sameria kerek n+napen mit ne Isrel, h+rak kerekek kekiuwe yayiwe ken. H+rak k+ir mit+ik k+iwaai, h+rak hanhan keriuwerek. ³⁴ H+rak ken k+rek kewen t+ipar me nu oliv metike wain h+ram m+pre marasin menterik. Te h+rak kems+wek his h+it. Epei au, h+rak k+naneke ere kewis+ik kentar hos p+irak, h+rak keiy+ik ken winak kerek mit nererik n+waai ek, h+rak naanm+prewek. ³⁵ Teipmen, h+rak keit pewek wik kewet mit+ik ke winak em, h+rak ketp+wek, “Ti naanmprewek ere h+rak p+ike yaaik. Maain hi p+ike enen hi ewetit nan emrer mit kerek ti ew+rem eiy+em ekepi heriuwerem.”

³⁶ “Keim+n ke mit+ik+it wikak h+rak k+re k+rak yinak ke mit+ik ik kerek mit enun nak+ip?” ³⁷ Mit+ik Skraip kerek kewepyp+ir h+im me Moses h+rak kat+ip, “H+rak mit+ik kerek kekepi kerekek.” Jisas ketp+wek, “Ti eno er+ak menmen yaaim mam+ir im.”

Jisas ketike mit n+rak disaipel nen n+ir Mata wetike Maria

* 10:22 Jo 3:35, 10:15 * 10:23 Mt 13:16-17 * 10:24 1P1 1:10 * 10:25 Mt 22:35-40; Mk 10:17; Lu 18:18 * 10:27 Diu 6:5; Lev 19:18 * 10:28 Lev 18:5; Ro 10:5; Ga 3:12

³⁸ Jisas ketike m̄it n̄irak disaipel nepno, h̄ir n̄ipiun wit hak m̄ite piut̄ip niuk m̄ire Mata wau en, te h̄ire weriyei nen w̄inak k̄ire, nan̄it menmen nan̄im. ³⁹ *Mata kik̄ir p̄ire Maria, h̄ire wau menep h̄it me Jisas waw̄imtau menmen h̄irak ketpim. H̄ire ap w̄ikaap Mata wemani menmen. ⁴⁰ Mata han enuk wentar menmen yap̄irwe h̄ire waur̄iakem me naanmamre m̄it te h̄ire wan wat̄ip Jisas war ik: “M̄it̄ik Iuwe ti han kitet h̄iram menmen wein̄im kik̄ir pai w̄inaiw̄ira wemtau h̄im mit te hi h̄irehes h̄ir̄iak menmen iuwe im e? Ti etp̄irwe h̄ire eunen eukepa.” ⁴¹ Jisas ketp̄irwe, “Mata, tewisiye ewit! Ti hanhan menmen yap̄irwe ti h̄ir̄iakem. ⁴² *Menmen miut̄ip te ti ap et̄iwem, Maria epei weit̄ menmen im yaaim, te ti ap eriyete te h̄ire waunaiw̄irem au. H̄ire ewu ew̄imtau h̄im hi hetpim.”

11

Jisas keteik̄in m̄it nises menmen m̄irak h̄ir enitehi God menmen em̄irkeik (Mt 6:9-15, 7:7-11)

¹ *W̄i ham Jisas kitehi God menmen keit wit hak. H̄irak kitehi God menmen epei au, m̄it̄ik hak ke m̄it disaipel kerek nises h̄im m̄irak nit̄iwekhi, “M̄it̄ik Iuwe, eteiknai menmen me prea te haiu mamitehi God menmen mam̄ir ke Jon epei keteik̄in m̄it kerek nises h̄im m̄irak.” ² Jisas ketpor kar ik: “Yi eyitehi God menmen em̄ir im. Yi eit̄ip, ‘Haai, haiu hanhan niuk mit m̄ire iuwe te ti enip m̄it h̄ir nanwen̄ipi nuik mit. W̄i mamnen te ti naanmamre haiu m̄it.

³ Ti petepin ewetei menmen em̄im har ke n̄ipaa ti eweteiyem hekrit hekrit. ⁴ Ti esak menmen enum haiu m̄ir̄iakem ap han ekitetim em̄ir ke haiu h̄iras mat̄ip menmen m̄it nerekyeyiem h̄iram menmen wein̄im, haiu han ekitetim au em̄it!

Ti ap ewis menmen enum mamri han kaiu.’”

⁵ Jisas kat̄ip m̄it n̄irak, “M̄it̄ik kiut̄ip ke yi m̄it ke n̄im̄in h̄irak kakno w̄inak ke k̄irak yinak, h̄irak kak̄it̄ip̄iwek, ‘Ti eweto niu mei wikak. ⁶ Kai yinak hak keke yan̄im̄in kan k̄ira, te hi ap etenen menmen mei au, te hi ewet̄iwekem.’ ⁷ H̄irak keit n̄im̄in kakwenuthi kak̄it̄ip̄ut, ‘Hi epei heiyepet weip̄ir, n̄ikerek nai n̄iwaai netikewa, hi ap te akrit awetut menmen taau.’

⁸ *Hi etpi h̄irak ap kak̄ikrit kakwetut menmen kentar m̄it̄ik h̄irak kit yinak au, te h̄irak kak̄ikrit kakwetit menmen kentar ti hit̄iwekhi yap̄irwe me menmen. ⁹ Hi hetpi, yi eyitehi God menmen te h̄irak kakwetiyem. Yi ȳinyat̄in menmen te yi yainap̄inem. Yi yeret̄it weip̄ir te h̄irak k̄ikeiswi weip̄ir k̄irak. ¹⁰ Hi hetpi menmen im hentar keim̄in kitehi God menmen, h̄irak kakwet̄iwekem. Keim̄in k̄inkat̄in menmen kaknap̄inem. Keim̄in keret̄it God kekeis̄iwek weip̄ir.

¹¹ “Keim̄in ke yi m̄it h̄irak k̄ire haai te n̄ikan kit kit̄iwekhi sauk te ti ewet̄iwek manpen siurp o m̄iniuhan (neiȳip han) te h̄irak kak̄im a? Taau! ¹² O h̄irak kituthi suwara ȳinu, te ti ewet̄iwek mispenepnam (o n̄ik̄inpenepnam) a? Taau! ¹³ Te yi m̄it enun yi yertei yewet n̄ikerek ni menmen yaaim, te God Haai ki keit wit k̄irak kak̄in̄in menmen yi yewet n̄ikerek em. H̄irak kakwet H̄im̄in k̄irak Yaai kakno m̄it kerek h̄ir nit̄iwekhi me h̄irak.”

M̄it nat̄ip Seten Bielsebul k̄ikaap Jisas kep̄ir herwe (Mt 12:22-30; Mk 3:20-27)

¹⁴ Maain Jisas kep̄r herwe kek̄re m̄t̄ik kerek han enuk h̄m k̄tapu. Te h̄rak kenip m̄t̄ik h̄rak kau kek̄rerek h̄rak h̄m k̄tapu. Herwe k̄nainw̄irek, m̄t̄ik enuk h̄rak kat̄ip, te m̄t̄ yap̄rwe han kek̄rit neriuwe menmen im. ¹⁵ *Au, m̄t̄ han nat̄ip, “H̄rak kep̄r herwe kent̄ar Bielsebul h̄rak w̄isenuk kin̄n herwe h̄rak kekepik kep̄rek.” ¹⁶ *M̄t̄ han hanhan Jisas kak̄riak menmen n̄paa h̄r n̄riakem taau, kak̄teiknor h̄rak m̄t̄ik kerek God keh̄mit̄anek kak̄nen kak̄ikaap m̄t̄. ¹⁷ Au, Jisas kertei menmen h̄r han kitet̄im, te h̄rak ket̄por kar ik: “Wit kiut̄ipen m̄t̄ newi h̄r h̄ras nenepan te m̄t̄ ne wit hak nan̄n̄ip nani nan̄nepi. Iuwe m̄t̄ik ket̄ike kike tenepak̄it te h̄rakit̄ tatiwaank weiw̄ik m̄rakit̄. ¹⁸ Yi yat̄ip Seten Bielsebul kekepa hi hep̄r herwe m̄rak te yi yat̄ip h̄rak ket̄ike herwe m̄rak nenepan. Seten k̄riak menmen im, karkeik te h̄rak kaku werek naanm̄pre menmen m̄rak werek werek a? Taauye! ¹⁹ Hi hep̄r herwe hent̄ar Bielsebul kekepa, te keim̄n k̄ikaap m̄t̄ kerek nises h̄m mi h̄r nep̄r herwe a? M̄t̄ nises h̄m mi nanteik̄n yi ap yat̄ip werek werek nentar hi hep̄r herwe neriuwe niuk me God. ²⁰ *Te hi hep̄r herwe heriuwe menmen iuwe me God. Menmen im hi h̄riakem meteik̄ni God epei kan menep kak̄in̄n naanmam̄ri yi m̄t̄. ²¹ M̄t̄ik iuwe keit̄ yipo henmik naanm̄pre wit k̄rak, menmen m̄rak mepu werek. ²² *Te m̄t̄ik hak h̄rak manpenuk kin̄n m̄t̄ik ik, h̄rak ket̄ikerek tenepak̄it, h̄rak k̄nainw̄irek h̄rak kak̄ri yipo henmik m̄rak kerek m̄t̄ik n̄paa han kitet̄ h̄ram mam̄kepik, h̄rak kak̄riyaam mam̄tike menmen m̄rak yaaim mam̄no, h̄rak kak̄inkerem kak̄wet n̄rak yinan em. ²³ *Keim̄n h̄rak ap kekepa kari m̄t̄ nan̄isisa, h̄rak kar ke m̄t̄ik kepan kak̄iwaank m̄t̄ nai n̄isisa, h̄r nanwep nan̄r̄ ein.

*Herwe enuk p̄ike kak̄nen kaku m̄t̄ik han k̄rak
(Mt 12:43-45)*

²⁴ “W̄i kerek herwe enuk kak̄naaiw̄ir m̄t̄ik, h̄rak kak̄no wit tenhaan wein̄k kak̄inkat̄in nein te h̄rak kak̄wi, o au en, h̄rak kakt̄ip, ‘Hi p̄ike enen nai kerek n̄paa hi hewiyen.’ ²⁵ H̄rak kak̄nen, h̄rak kak̄r han ke m̄t̄ik k̄pre w̄inak miyap̄r n̄ripep menmen n̄k̄n nak̄rke mekre w̄inak. ²⁶ *H̄rak k̄p̄irek, te h̄rak kak̄no kak̄ithis herwe ham hisp̄nak wik (7) h̄ram enum min̄nek, te h̄ram mam̄tikerek mam̄nen mam̄u m̄t̄ik kerek ek. N̄paa h̄rak m̄t̄ik k̄re enuk te in ek au mam̄iwaankek.”

Menmen m̄t̄ en̄isesim te h̄r han yaaik enu

²⁷ *Jisas kat̄ip menmen im epei au, m̄te piut̄ip pe m̄t̄ yap̄rwe h̄re wat̄ip h̄m iuwe war ik: “Peim̄n h̄re w̄init wewetut n̄m h̄re han yaaik wepu.” ²⁸ *Te Jisas kewenhi kat̄ip, “O, h̄re han yaaik. Te neim̄n nemtau h̄m me God nisesik, h̄r han yaaik k̄r kak̄in̄n miye pai.”

*M̄t̄ han hanhan nan̄r̄ menmen yaaim Jisas kak̄riakem
(Mt 12:38-42; Mk 8:11-12)*

²⁹ *M̄t̄ yap̄rwe nan neweik̄n Jisas, h̄rak wen kat̄ip kar ik: “M̄t̄ miyap̄r nau t̄ in e, h̄r enun h̄r nitauhi hi ar̄iak menmen yaaim eteik̄nor God han yaaik keriuwa. Te hi eteik̄nor menmen yaaim yap̄rwe au. Menmen miut̄ip me m̄t̄ik Jona kerek n̄paa God kekepik kepu kek̄re tu ke sauk me w̄i wikak. ³⁰ N̄paa Jona h̄rak k̄iwaai kek̄re sauk tu k̄rak me w̄i wikak, te God keteik̄n m̄t̄ ne Nineva menmen m̄rak iuwe keriuwerem. Mar im hi M̄t̄ik

ke wit ke Mítik Iuwe hi eteikn mít in menmen mar im eteiknor menmen iuwe me God. ³¹*Me wí God skelim mít, míte iuwe naanmípre mít ne wit Siba, híre wautíp yi enun wentar nípaa híre weke yanímín wan wentau hím yaaim mítík iuwe King Solomon ketpim. Hi hinín mítík iuwe Solomon te yi ap yemtau hím mai au. ³²*Maain wí God skelim mít, mít enun ne Nineva nantíp yi enun yiníni nentar nípaa hír nemtau Jona kewepypír hím me God, hír neweikn sip newet menmen enum. Hi hinín profet Jona, te yi ap yeweikn sip yewet menmen enum, te yi yises hím mai au.

Nanamír hírak kóre si keteikni menmen
(Mt 5:15; 6:22-23)

³³*“Mítík hak ap keksiu si te kakwisik kaksawínek kakník wínak, o kakník tikenup. Au, hírak ekírp yaain te mít neimín nanínen nímín hír enír si mamír. ³⁴Nanamír kit hírak kóre weipír. Nanamír kit naanmípre menmen yaaim te ti han kitet menmen yaaim, o au en, ti nanamír kit naanmípre menmen enum ti han ekitet menmen enum hemkre menepam heriuwerem. ³⁵Te yi naanempre híras te nanamír ki hírak kóre weipír hírak ap ekwis menmen enum mamúkre han ki. ³⁶Mítík han kírak werek, hírak han kitet menmen werek werek. Te hírak kertei werek werek menmen God kíríakem keteikn>wekem. Hírak kóre mítík han kírak kóre si kí keteikn>wek menmen.”

Jisas kene mít Farisi netike mít ne Skraip
(Mt 23:1-36; Mk 12:38-40; Lu 20:45-47)

³⁷*Jisas katíp hím mírak epei au, te mítík hak ke Farisi kitíwekhi, “Ti enen wínak etikewa ewím menmen.” Hírak ketpíwek, hírak ketikerek tariyakít ten. ³⁸*Hírakít tariyakít ten, mítík ke Farisi kehínhín kentar Jisas hírak ap kises hím me maamrér nír, hírak ap kekemyet his mírak te kakím menmen taau. ³⁹Mítík Iuwe Jisas ketpíwek, “Yi mít ne Farisi yekemyet sar wenkepýe mi au werek, te yi ap yíríak han ki keit nímín yaaik au. Hírak enuk kises menmen enum míre hemkre menepam me menmen o yi yetike miyapír yíríran. ⁴⁰Yi yetaritari mít! Hírak God kerek kerekýi yínk ki hírak kíríak han ki ketikerek. ⁴¹Yi eiwet mít menmen mi yapírwe mekre sar o wenkepýe híram mamkepi te menmen mekre han ki híram yaaim. ⁴²*Yi mít ne Farisi menmen enum mamnen mamiwep mamíntar yi yewet God menmen meiyam kike me menmen yapírwe yi yetíwem yaaim te yi ap yíríak mít yapírwe menmen mípíram au. Yi ap han tewenín God werek werek au. Yi eiyín eíríak mít yaaim mípíram, yi hanhan God, menmen im metike menmen me yi eiwet God menmen kike me menmen yapírwe, híram yaaim iuwe. Te yi au yínapan.

⁴³“Yi mít ne Farisi menmen enum mamiwep mamíntar yi hanhan yayu yeno yaaim me mít iuwe yayít wínak kerek mít nererik nekine hím me Moses. Yi hanhan mít nanítipi nanwenípi niuk mi nanít maket, wit kerek mít nererik nesiuwe menmen mír.

⁴⁴“Yi mít ne Farisi menmen enum mamiwep mamíntar yi enun yíre hei ke herwe kekrerek mít ap neríuwesísek au. Menmen yaaim mít hír nírí yi yíríakem, híram mísawín menmen enum mekre han ki míre meri míwapín hei enuk keríuwe herwe enuk kínín kekrerek. Maain mít han nises menmen yi yetporem hír enríakem te hír nepítari hír nises menmen enum mar ke yi mít yíríakem.”

* 11:31 1Kin 10:1-10 * 11:32 Jna 3:5-10 * 11:33 Mk 4:21; Lu 8:16 * 11:37 Lu 7:36, 14:1

* 11:38 Mt 15:2 * 11:42 Lev 27:30

⁴⁵ Mítik ke mít Skraip katíp Jisas kitíwekhi, “Mítik Iuwe, ti atíp menmen im ti enai metikeri.” ⁴⁶ Jisas kewenhi ketpíwek, “Yi mít ne Skraip menmen enum mamiwep mamíntar yi yewis hím ham weiním mamtike hím yaaim me God, te mít ap nanisesim werek werek taau. Yi yenip mít hír nanisesim te yi ap eiyisesim au.”

⁴⁷ “Menmen enum mamiwep mamíntar yi yeses herwe hei mikaap mít han tewenín mít profet kerek nípaá maamrer keriyen hír naníp. ⁴⁸ Yi híras yeteikín yi yertei menmen enum maamrer ní nípaá nírákem, yi han yaaik yeriowerem yentar yi naanmípre herwe hei im e.

⁴⁹ “God kertei menmen im te nípaá hírak katíp hím mar im: ‘Hi tewen ariuwet mít profet nantike mít aposel naníno mít ne Isrel. Han hír nanrekyor enum, mít han hír naníníp.’ ⁵⁰ Te God kaknep yi mít ne Isrel yau tí ik kar ke hírak kaknenp maamrer ní kerek nípaá hír nenep profet yapírwé naa me nípaá enum eik ere in. ⁵¹ *Nípaá Ebel hírak profet kinín kaa hemkre mírak mewen ere mítik profet kíkuru Sekaraia kaa kerp nímin kínaan kerek mít newis menmen me God mewik metike wínak iuwe ke God. God kakríak mít ne Isrel nau in enum enum kakínterim.

⁵² “Yi mít ne Skraip menmen enum mamiwep. Yi yertei hím me God te yi yeweikín hím mírak míre menmen ham. Yi yínapen yises hím mírak werek werek eiyíntar yi hanhan mít nanínen nanitíhi markeik te hír enises God werek werek. Yi enun yar ke mít yeiyepet weipír menmen mau meit nímin. Maain mít nanínen naním menmen yi ap eiwisi naníno nímin naním menmen au. Hír nanu nanít.”

⁵³ Maain Jisas kínaawír wínak ik ken witeik, mít ne Farisi hír han enuk nitíwekhi menmen yapírwé ⁵⁴ *nemeriyíwek hírak kaktíp menmen enum te hír nansiuwek hím nankíp.

12

Yi naanempre híras me hím mít enun nemipín hír netpim (Mt 10:26-27)

¹ *Mít miyapír yapírwé nerp menep menep te hír nentíreran, Jisas katíp mít disaipel nírak kinín kar ik: “Yi naanempre híras te yi ap eiyises hím me mít ne Fárisi. Híram enum míre sak haak. Hi atíp hír mít enun nemipín, hír newírnak nekteni te hír nises han kí. ² *Menmen yapírwé kerek mísawín, maain God kakwepyapírem te mít nanírem naníteiyem. ³ Maain hím kerek yi epei yetpim me wítaan te God ke wepni kakwepyapírem mít nanímtewem. Menmen kerek yi yatíp mít han em yi yísawín yekre wínak, maain God kakwepyapírem kakít wít eik te mít neit wít nanímtewem.

Jisas katíp keimín kerek mít naníneiník (Mt 10:28-31)

⁴ “Hi hetpi nai yinan, yi ap einapen mít au emít! Hír nenep mítik yínk kerekek, te maain hír ap te nanírak menmen meiyam taau. ⁵ Hi hetpi eteikni keimín kerek yi eíneiník. Yi einapen God. Hírak kakiwep epei au, hírak enuk manpenuk te kakwíri yaino sí enum. Hi hetpi, yi eíneiník.

⁶ Hore kike hispínak (5) mít newír pewek wik nantíwem. Hore kike mít namíp híram menmen weiním te God epei kertei híram maa. ⁷ *God epei kertei menmen iuwe, hírak kewenhis kertei paan marmenum míwapín paan hesnu ki. Te yi ap einaain menmen au. God katíp yi hímin ki hírak

* 11:51 Jen 4:8; 2Kro 24:20-21 * 11:54 Lu 20:20 * 12:1 Mt 16:6 * 12:2 Mt 10:26; Lu 8:17

* 12:7 Lu 12:24, 21:8; Ap 27:34

menmen iuwe kin+n hore. Hore h+ram menmen wein+m ap h+m+n kewim au. God hanhan hore, te h+rak hanhani m+it wisenum naanmamri.”

Him me m+it h+r nat+ip h+r nises Jisas

(Mt 10:19-20, 32-33, 12:32)

⁸ Jisas wen kat+ip, “Hi etpi nai yinan, m+it niut+ip niut+ip neim+n newepyap+r h+ras nisa nerp ninaan me m+it miyap+r yap+rwe, te hi M+itik ke wit ke M+itik Iuwe maain hi ewepyap+r m+it in me ninaan me m+it ensel ne God, hi atpor h+r n+kerek ne God keriyen. ⁹ *Te neim+n h+r nepak+n h+r nisa me ninaan me m+it, maain hi M+itik ke wit ke M+itik Iuwe apak+ni h+r ne God nerp ninaan me m+it ensel ne God.

¹⁰ * “M+it neim+n niut+ip niut+ip nat+ip netaw+n hi M+itik ke wit ke M+itik Iuwe, hi asak menmen enum m+r. Neim+n kerek nat+ip nerataw+n God H+m+n Yaaik, God Haai ap te kak+sak menmen m+r taau. H+ram mamu mam+it.

¹¹ * “M+it maain nansiuwe h+m nan+ntar yi yises h+m mai, h+r nantorhis nanri nan+no w+nak kerek m+it nererik nekine h+m me Moses neitai, o yi yay+rp ninaan me m+it iuwe gavman netike kaunsil, te yi ap hanhan menmen te yi yay+tpim te yi eikaap h+ras au. ¹² Yi hanhan em au eiy+ntar me w+ eim God H+m+n Yaaik kakwis menmen mam+kre han ki te yi eiy+tporem.”

Jisas kat+ip tok piksa me m+itik iuwe ap kises God au

¹³ M+itik kiut+ip ke m+it yap+rwe nerp en kat+ip Jisas kar ik: “M+itik Iuwe ti at+ip heiyiuwe kai te h+rak ekweto menmen mei me menmen haai kaw+r kaa kewis+m m+waairi, maain haw+r ew+inkerem ewetak+it.” ¹⁴ Jisas ketp+wek, “M+itik keim+n kehim+tena te hi eh+inke menmen mi a?” ¹⁵ *H+rak keweik+n kat+ip m+it yap+rwe, “Naanempre h+ras te yi ap hemkre menepepam me menmen yap+rwe. Menmen yap+rwe m+itik kentenenim ap te mamkepik kaku au.”

¹⁶ Jisas ketpor h+m tok piksa mar im: “M+itik hak iuwe kam+r ni h+ram mat+n yap+rwe. ¹⁷ Te h+rak han kitet kar ik: ‘Hi ar+ak mekam? Hi menmen yap+rwe te hi ewis+m emwaai nein? W+nak au.’ ¹⁸ H+rak kat+ip, ‘Hi are ar+ak menmen im. Hi ewep w+nak ketike weisaak me teket te hi ehime ham wisenum min+n im te hi ewis menmen mamwaai weisaak mamtike menmen mewo meit ni eim, h+ram mamno mamwaai mam+kre weisaak kerem em. Hi ar+ak menmen im, te ¹⁹ hi at+ip h+rekes, Ti epu werek werek menmen meiyam yap+rwe mepeit me tito yap+rwe. Ti ehu eh+m menmen eh+m t+par si enum ehu han yaaik.’ ²⁰ Au, God ketp+wek kar ik: ‘Ti etaritari m+itik! W+taan ik ek ti hahi, h+m+n kit kakno, te menmen mi yap+rwe ti epei het+wem hewis+m m+waai meit, maain keim+n kakt+wem a? Ti au!’ ²¹ *Keim+n keit menmen yap+rwe kak+kaap h+rekes, te h+rak ap kises menmen God hanhan h+rak kakisesim, h+rak enuk kar ke m+itik eik e.”

Yi han kitet God kak+kepi kerekek

(Mt 6:25-34)

²² Jisas kat+ip m+it n+rak disaipel kar ik: “Yi eiyises menmen God hanhan yi eiyisesim, te hi hetpi menmen im: yi ap han ekitet karkeik eiy+it pewek eiw+rem eiy+it menmen yi yay+im o menmen yi eim+r emu y+nk ki au em+it!

²³ H+m+n ki kepu werek, h+rak kin+n menmen yi eiy+im. Y+nk ki kaku werek werek kak+n menmen yi yam+r. ²⁴ *Yi yay+r hore tepre. H+ram ap mam+r

* **12:9** Lu 9:26 * **12:10** Mk 3:28-29 * **12:11** Mk 13:11; Lu 21:12-15 * **12:15** 1Ti 6:9-10

* **12:21** Mt 6:19-20 * **12:24** Sam 147:9; Lu 12:7

ni meket teket au. Hiram mime winak te mewis menmen mekrerem au, te God kewetir menmen. God han kitet yi iuwe yin+n hore, hiram au menmen wein+m. ²⁵ Mitik keiyak hirak han kitet kakriak menmen te hirak kaku wi meiyam o tito yapirwe au. ²⁶ Yi ap eir+ak menmen kike mar im au, te yi yenmak han kitet menmen ham te yi yayu werek werek a? Au em+!

²⁷ “Yi yayir timen mi+waai yayiwe. Hiram mewo, hiram ap mesikek y+waap mekerwo menmen au. Te hiram yaaim m+r min+n mitik iuwe King Solomon hirak ketenen menmen yapirwe. Hirak n+paa ap kamir menmen mau y+nk kirak yaaim min+n timen im au. Te timen hiram menmen wein+m. ²⁸ God kerekek kirak menmen im hiram yaaim te hiram petepin mepu teipmen mami, te mit nant+wem neiy+m nanw+rem mamikre si. Timen im hiram menmen wein+m, te God kakweti menmen yi yaim+r mamu y+nk. Yi ap han kitet God werek werek au. ²⁹ Yi ap han kitet yapirwe yi yayit menmen o tipar te yi yayim ere tu iuwe au em+! ³⁰ Mit nerer wit wit ap nises God hir han kitet menmen mar im. God hirak Haai ki kertei yi yayit menmen im te yi eiyou. ³¹ Te yi yin+n eiyses menmen God hanhan yi eiysesim, te hirak kakweti menmen mamkepi yi yayu werek werek.”

*Yi hanhan yaiwis menmen yaaim mamu wit ke God
(Mt 6:19-21)*

³² * “Yi mit nai yire sipsip, yi ap einaain menmen au ei+yntar God Haai ki kakwisi yi ei+yin+n naanmamre mit me menmen m+rak. ³³ *Yi yesiuwe menmen yapirwe kerek yi yetenenim yayit pewek mererim eiwet mit wein+n m. Mar im yi yaiwis menmen yaaim mamkepi mamwaai wit ke God. Hiram mamu mamit te mit enun nekintip menmen o wesiuk mamnen mam+waank menmen mi mamit en au em+! ³⁴ Menmen ti hanhanem, han kit ekitetim.

Mit naanempre menmen me mitik iuwe hir enmeriy+wek

³⁵ * “Yi eim+r laplap tokim keremem, yi ei+yit waai ei+yik eitepenem ei+yiksiu si, yi eiyou eimer+r menmen mamnen. ³⁶ *Yi yayre mit nemer+r mitik iuwe kir kaknen kakike wit kerek m+te wetike mitik neitan neitai ein ek, hirak kaknen wit kirak te hir nan+nk+wek weip+r wasenum kerek hirak kan keretitek. ³⁷ *Te mitik iuwe kaknen kakri m+it n+r+ak menmen m+rak ap n+waai au, te mit keriyen hir han yaaik. Hi etpi te hirak kakm+r laplap tokim m+rak hirak kak+tpor nanu yeno kerek naam menmen menterim, te hirak kaknen kakwetir menmen hir nanim kakir ke wok mitik kir. ³⁸ Te hirak kaknen kak+ w+ n+m+n suware kenep enum, hirak kir mit n+r+ak menmen m+rak hir nepu, hir han yaaik nanu.

³⁹ * “Yi ei+yirte menmen im e. Mitik ke winak epei kertei wi kerek mitik enuk kekintip menmen kaknen, te hirak ap kakwis+ik kakwep weip+r kakno n+m+n kekin menmen m+rak au. ⁴⁰ Yi yire mit+ik eik e. Yi eimeriyo hi Mit+ik ke wit ke Mitik Iuwe hi pike anen me wi yi yep+itari hi anen.”

*Jisas katip him tok piska me mitik yaaik mitik enuk
(Mt 24:45-51)*

⁴¹ Jisas katip epei au, Pita kitehi Jisas, “Ti hetpei keriyen him im o haiu mit yapirwe?” ⁴² Te Jisas kewenhi katip, “Hi hetpi yi yapirwe. Yi han kitet keim+n kir+ak menmen me mit+ik iuwe, hirak yaaik kemtau

* 12:32 Lu 22:29; Rev 1:6 * 12:33 Lu 18:22 * 12:35 Eks 12:11; Mt 25:1-13; 1Pi 1:13 * 12:36 Mk 13:33-36 * 12:37 Jo 13:4 * 12:39 Mt 24:43-44; 1Te 5:2

h̄im kisesim? H̄irak m̄it̄ik kerek m̄it̄ik iuwe k̄irak kakwis̄ik kakin̄n naanmamre m̄it̄ han kerek n̄ir̄iak menmen me m̄it̄ik kiut̄ip kerek ek, h̄irak kakin̄n kakwet̄ir menmen yaaim nan̄im me w̄i h̄irak kewet̄irem. ⁴³ Maain m̄it̄ik iuwe kaknen kak̄ir m̄it̄ik k̄ir̄iak menmen m̄irak h̄irak wen k̄ir̄iakem, te h̄irak han yaaik keriuwerek, te m̄it̄ik kerekek han yaaik. ⁴⁴ *Hi hetpi werek. H̄irak kakwis̄ik naanmamre menmen m̄irak yap̄irwe. ⁴⁵ M̄it̄ik hak k̄ir̄iak menmen me m̄it̄ik iuwe k̄irak kakt̄ip, ‘M̄it̄ik iuwe kai ap te kaknen waswas,’ te h̄irak kaknep m̄it̄ han kerek n̄ir̄iak menmen me m̄it̄ik iuwe kerek ek, kaknep miyap̄ir kerek n̄ir̄iak menmen me m̄it̄ik iuwe kerek, neiyewewan, kaam menmen metike t̄ipar si enum. ⁴⁶ Te m̄it̄ik iuwe kerekew maain h̄irak kaknen me w̄i h̄irak ap kermeriȳiwek au. H̄irak han kaa p̄ike kaknen keremem. H̄irak au ketari, te h̄irak kakrek̄iȳiwek enum kak̄iwaankek kaksuwerek kakno kaktike m̄it̄ han kerek n̄ir̄iak menmen m̄irak ap nises h̄im m̄irak werek werek au.

⁴⁷ * “M̄it̄ik kerekek kemtau h̄im me m̄it̄ik iuwe k̄irak, te h̄irak ap kises h̄im m̄irak, h̄irak m̄it̄ik iuwe k̄irak kak̄ip̄ w̄isenum kakriuwe n̄ip̄in. ⁴⁸ Te h̄irak keim̄in ap kertei werek werek menmen m̄it̄ik iuwe k̄irak hanhan h̄irak kak̄ir̄iakem, h̄irak k̄ir̄iak menmen enum, te m̄it̄ik k̄irak kak̄ip̄ kakriuwe n̄ip̄in au kike. M̄it̄ kerek God kewet̄ir menmen yap̄irwe, maain h̄ir p̄ike enwet̄ God em. M̄it̄ neim̄in kerek neit̄ menmen yap̄irwe me m̄it̄, maain h̄ir p̄ike enwet̄irem yap̄irwe.”

Jisas kan kak̄inke m̄it̄ miyap̄ir nanwep̄ p̄inan nan̄ino in, nanwep̄ p̄inan nan̄ino ein

(Mt 10:34-36)

⁴⁹ Jisas wen kat̄ip, “Hi han hew̄ir si meit̄ t̄i ik, te hi hanhan si em̄ir̄ih̄e waswas, ⁵⁰ *te hi ahin̄in ah̄iwaan̄k w̄isenum hahi. Han kai enuk heriuwe menmen mamrewaank ere h̄iram epei au. ⁵¹ Yi han kitet̄ hi epei han te h̄ir̄iak m̄it̄ nankiyan nanu nan̄it̄ a? Au, hi epei han te hi ewep̄ m̄it̄ miyap̄ir han nan̄inepan nan̄intar h̄im mai. ⁵² In ek ere maain m̄it̄ ne w̄inak kiut̄ip nar m̄it̄ hisp̄inak (5) h̄ir nan̄inke. M̄it̄ik̄it̄ wikak̄it̄ tat̄kite m̄it̄ik̄it̄ wiketeret̄ nan̄inehan nan̄inepan nan̄intar h̄im mai. ⁵³ *M̄it̄ nan̄inkehan. Haai kaktike n̄ikan k̄irak tat̄nehak̄it̄ tat̄nepak̄it̄. Miye wautike n̄iki p̄ire nan̄inehan nan̄inepan. M̄ite wautike yañi p̄ire nan̄inehan nan̄inepan nan̄intar h̄im mai.”

M̄it̄ nertei menmen me t̄i o nepni te h̄ir nepit̄ari menmen me God

(Mt 6:2-3; Mk 8:11-13)

⁵⁴ H̄irak kat̄ip disaipel n̄irak epei au, h̄irak kat̄ip m̄it̄ miyap̄ir yap̄irwe kar̄ik: “Yi epei ȳir nap̄i meke w̄it̄ kerek wepni kewen ken keremem, waswas yi yat̄ip, ‘Haw̄i kaknen.’ Maain h̄irak kaknen. ⁵⁵ Yi yemtau n̄ime wenituk meke wepni kokai kan te yi yat̄ip, ‘Wepni sisi iuwe kaknen.’ Maain h̄irak kaknen. ⁵⁶ Yi m̄it̄ enun yemip̄in. Yi yertei menmen me t̄i o nepni. Yi yenmak te yi yetari menmen God in ek k̄ir̄iakem a?

Yi eitike m̄it̄ kerek nansiuwi h̄im yi eikiyan eiyy

(Mt 5:25-26)

⁵⁷ “Yi yenmak te yi ap han kitet̄ menmen yaaim te yi ȳir̄iakem a? ⁵⁸ M̄it̄ik hak kesiuwe h̄im kerwit̄ (o kerwet̄it̄) te ti eno eh̄ir m̄it̄ik iuwe ke gavman. Ti eno kot hitet̄ yayiwe, ti et̄piw̄ek te yi eikiyak̄it̄ eiyy, o au en, h̄irak kak̄ir̄it̄

* **12:44** Mt 25:21, 23 * **12:47** Je 4:17 * **12:50** Mk 10:38-39; Mt 26:38; Jo 12:27 * **12:53** Mai

eno kot, maain mīt nanwirit eno winak enuk. ⁵⁹ Hi etput, ti ehu ere ti ewir pewek eiyim etnik.”

13

Mītik ap keweikīn sip kewet menmen enum hīrak kaki

¹ Me wī im, mīt han nepu en hīr natip Jisas nar ik: “Mīt han ne Galili nen winak ke God nenep samiyak mīr newepwemranwet God em, te mītīk iuwe gavman Pailat kesiuwe mīt nīrak ne ami nen nanip, hemkre mīr meweiknenim metike miyak mīwaai kīnaan.” ² *Jisas kewenhi ketpor kar ik: “Yi han kitet mīt hīr naa nar ik, menmen im meteiknai mīt in ne Galili hīr nīriak menmen enum minin mīt han ne provins Galili a? Taauye! ³ *Hi etpi werék. Yi ap eiweikīn sip eiwet menmen enum yi yayi yayir ke mīt ein ne provins Galili epei naa. ⁴ Yi yertei mīt hiswiyen hispīnak (15) naa neit tīpar me wit Siloam nentar winak nokik kewen kanip? Yi han kitet menmen enum hīr nīriakem hīram minin menmen enum mīt han ne wit Jerusalem nīriakem a? Taauye! ⁵ Hi etpi werék. Yi ap eiweikīn sip eiwet menmen enum yi yayi yayir ke mīt in.”

Jisas katip hīm tok piksa me nu ap kine nīkim au

⁶ *Hīrak wen ketpor hīm tok piksa hīrak katip kar ik: “Nu hīnaan kewo keit ni me mītīk hāk. Hīrak ketpaan ken kakir nīkim au, hīrak kuwaau (o kiwaau). ⁷ *Hīrak kuwaau (o kiwaau) au, hīrak katip mītīk kerek naanmīprīwek ni mīrak kar ik: ‘Ahīrem! Tito wikak hi han hen hīr nu hīrak ap kine nīkim au. Ti ekan nu eik ek eknepin. Hi hīnapen hīrak kaku tī ik e kari nan tī.’ ⁸ *Te mītīk naanmīpre tī kerekek katip mītīk iuwe, ‘Ewisīk akīrek me tito im e, hi awep wī aweiknīwek awir waniu (o win) mamwetīwek. ⁹ Maain hīram mamine nīkim hīram yaaim, o au en, ti ekan eketik eknepin ekīkeipin.’”

Me wī Sabat Jisas kīkaap mīte winap hīre sip kīre kīn

¹⁰ Me wī Sabat, Jisas keit winak kerek mīt nererik nekine hīm me Moses, hīrak kewepyapir hīm me God. ¹¹ Me wī im, mīte hap wepu. Tīpir kaaup te hīre winap tito hiswiyen hispīnak wikak (18). Hīre sip kīre kīn te hīre ap wekrit wen werék au. ¹² Jisas kīrep, te hīrak kenīnwe ketpīwe kar ik: “Mīte hi hepīr menmen enum mewit mamno mamnopin mamkeipnut, te ti ere yaaip.” ¹³ Hīrak kewis his mīrak menteriye, hīre wekrit wenhī hīrehes wekrit werp, hīre wewenīpi niuk me God. ¹⁴ *Mītīk kinin naanmīpre winak ik e, hīrak han enuk kentar Jisas kīkaap mīte me wī Sabat, te hīrak katip kar ik: “Wī hispīnak kiutip (6) haiu mamriak menmen. Yi einen in me wī eim te God kakīkepi te yi yayu werék. Me wī Sabat emīt!” ¹⁵ *Jisas pīke ketpīwek, “Yi mīt enun yewisesik. Yi mīt niutip niutip me wī Sabat yaino yaiiupan bulmakau o hos yairiyaam mamno mamim tīpar. ¹⁶ *Mīte ip e kerek hīre nepenye pe Ebrahim kerek Seten kerekyīwe enum te hīre winap tito hiswiyen hispīnak wikak (18). Hīre winin sak mi te hi ekepye herekyīwe yaaim me wī Sabat.” ¹⁷ Mīt han kerek nīpaa natip menmen enum, hīr yīnk enuk nekintip nentar hīrak katip hīm im. Te mīt yapīrwe han yaaik neriuwe menmen iuwe yapim hīrak kīriakem.

* 13:2 Jo 9:2 * 13:3 Sam 7:12 * 13:6 Mt 21:19 * 13:7 Lu 3:9 * 13:8 2Pi 3:9, 15 * 13:14 Lu 6:7; Jo 5:16; Eks 20:9-10; Diu 5:13-14 * 13:15 Lu 14:5 * 13:16 Lu 19:9

Him me nu mastet n̄kim m̄iram

(Mt 13:31-33; Mk 4:30-32)

¹⁸ Jisas p̄ike kat̄ip, “Menmen God k̄riakem h̄iram m̄ire mekam? Te hi en̄nem mamtike mekam mam̄iram? ¹⁹ H̄iram m̄ire nu mastet n̄kim m̄irak kike enum. M̄it̄ik hak ket̄iwem kam̄ir mau ni m̄irak. Maain h̄irak ken niu k̄re nu iuwe, hore h̄iram meniuwe meke niu mewis yaank mewik.” ²⁰ Jisas p̄ike kat̄ip, “Hi en̄n menmen God k̄riakem mekre han k̄iau h̄iram mamtike mekam mam̄iram? ²¹ H̄iram m̄ire yis m̄ite hap wewis̄im metike plaua, h̄ire weweiknenim ere werek. Maain plaua m̄iniu w̄isenum.”

Jisas kat̄ip ke weip̄ir kike

(Mt 7:13-14, 21-23)

²² Jisas kat̄ip epei au, h̄irak ken wit iuwe wit kike kewep̄yap̄ir h̄im me God te h̄irak k̄akp̄ino Jerusalem. ²³ M̄it̄ik hak ket̄p̄iw̄ek, “M̄it̄ik Iuwe, maain God k̄ak̄this m̄it̄ niut̄ip niut̄ip keriyen nanu nantikerek o au?” Jisas kat̄ip m̄it̄ik ik ket̄ike m̄it̄ yap̄irwe kar ik: ²⁴ * “Yi naanmamre h̄iras te yi eino eitet weip̄ir kike ek. Hi h̄ire weip̄ir. M̄it̄ yap̄irwe h̄ir hanhan nan̄no nantikerek nan̄no n̄im̄in ein te h̄ir au. ²⁵ * Maain m̄it̄ik ke w̄inak kerek k̄ak̄krit k̄ak̄iyep̄et weip̄ir, te yi yaȳirp̄ wit eik yairet̄it weip̄ir yait̄ip, ‘M̄it̄ik Iuwe, ekaīiu weip̄ir.’ H̄irak k̄ak̄t̄ipi, ‘Hi ap̄ ertei yi neim̄in.’ ²⁶ Te yi yaȳit̄p̄iw̄ek, ‘Haiu n̄ipaa maam menmen maam t̄ip̄ar metikewit, te ti herp̄ yaȳiwe k̄iau eik ek ewepēi h̄im.’ ²⁷ * Te h̄irak k̄akt̄ip, ‘Hi het̄pi, hi ap̄ hertei yi neim̄in. Yi eiȳinka eikeip̄no yi m̄it̄ enun ȳriak menmen enum.’ ²⁸ * Te maain yi eiȳir Ebrahim, Aisak, Jepok netike m̄it̄ profet nanu nantike God te yi au eiȳit̄ wit eik yaȳk̄it̄ yainak̄in yehes. ²⁹ * M̄it̄ nan̄nen nanke wep̄ni kokai kan, han nan̄nen nanke wep̄ni kewen ken o nanoke p̄inak nan̄oke p̄inak nan̄nen nanu yeno nan̄it̄ wit ke God nan̄im̄ menmen iuwe. ³⁰ * M̄it̄ han kerek in ek h̄ir m̄it̄ wein̄in ek maain h̄ir nan̄in̄in m̄it̄ iuwe han. In ek h̄ir m̄it̄ iuwe te maain h̄ir nanre m̄it̄ wein̄in.”

Jisas k̄ik̄it̄ Jerusalem kent̄ar m̄it̄ n̄ises h̄im m̄irak au

(Mt 23:37-39)

³¹ H̄irak wen ket̄p̄im, m̄it̄ han ne Farisi h̄ir nan net̄p̄iw̄ek, “Yi eino eikeip̄in! In ek m̄it̄ik Herot hanhan k̄ak̄itep̄!” ³² Jisas ket̄por, “Yi eino eit̄ip̄ manpen mawenek̄in Herot petepin, teip̄men, tep̄in hi ep̄ir herwe enum, h̄ikaap̄ m̄it̄ n̄inaap̄ h̄ir p̄ike n̄ire yaain. Me w̄i wikak̄ menmen mai epei au. Menmen mai epei au, hi ehu eh̄it̄. Herot k̄ak̄iyep̄ au ere hi h̄ir̄iak menmen epei au. ³³ Te hi wen ano eh̄itet yaȳiwe petepin, teip̄men, tep̄in. Hi profet ke God ap̄ ahi eh̄it̄ wit hak au. Wit Jerusalem kerekek.

³⁴ “O m̄it̄ miyap̄ir ne Jerusalem! N̄ipaa God ker̄iuwet m̄it̄ profet h̄ir newep̄yap̄ir h̄im m̄irak te yi yan̄ip̄ naa. W̄i yap̄irwe hi hanhan hari yi m̄it̄ yererik hi naanm̄ip̄ri har ke suware wari n̄kim m̄in̄ik yap̄ir m̄ire, te yi au ȳnapen. ³⁵ In ek God keweik̄in sip kewet wit ki, yi h̄iras naanm̄ip̄rewem. Hi et̄pi werek, yi eira au ere yi yait̄ip̄, ‘God k̄riak yaaim k̄ak̄ikaap̄ m̄it̄ik h̄irak ker̄iuwetek kak̄nen k̄ak̄k̄reh̄ir ke God.’ ”

14

Jisas k̄ikaap̄ m̄it̄ik kinap̄ ȳink̄ kinwo h̄irak k̄ire yaaik

* 13:24 Fl 3:12 * 13:25 Mt 25:10-12 * 13:27 Sam 6:8 * 13:28 Mt 8:11-12 * 13:29 Sam 107:3; Lu 14:15 * 13:30 Mt 19:30

1 *Me wí Sabat, Jisas ken kaam menmen keit wínak ke mítik iuwe ke Farisi. Hír mít nau en naanmíprewek te hírak kíriak menmen. 2 Mítik hak his hít mírak mánwo hírak kerp menep kírapít Jisas. 3 *Jisas katíp mít ninín nertei hím me Moses natíp mít em hír netike mít ne Farisi kerek ninín nises hím me Moses, hírak kitorhi kar ik: “Hím me Moses mamwisai haiu mít mamkaap mít nínap me wí Sabat o au?” 4 Hír ap newenhi au, wíre wíre neit, te Jisas keit mítik kekepik ere werek, hírak kesiuwerek ken. 5 *Hírak kesiuwerek ken, hírak keweikín kitorhi kar ik: “Hos mi o bulmakau mi mamínke mamíkre hei me wí Sabat, yi eiriyaak eiketik me wí Sabat o au?” 6 *Hír ap neweníwekhi netpíwek menmen au. Hír yínk enuk.

Mítik ap han ekitet hírekes mítik iuwe au emít

7 *Jisas epei kír mít yapírwé kerek nanínen naním menmen, hír nau yeno yaaím me mít iuwe te hírak ketpor tok píksa mar im. 8 *Hírak katíp, “Wí kerek mítik hak hírak keníni einen eiyím menmen me níkan kírak kakít míte, yi ap eiyu yeno yaaím me mít iuwe, te mítik iuwe akinínit eknen. 9 Hírak eknen te mítik kerek níkan kírak kakít míte, hírak kaknen kakítpi, ‘Yi eiyínke eino ein, eiwis mítik iuwe ik hírak ekwím.’ Hírak kíriak menmen im te yi yínk enuk eiyíntar yi eiyu yeno weiním. 10 Im em emít! Mítik ketpi yi einen eiyím menmen yi eiyu yeno weiním me mít, te maain mítik nípaa ketput yi einen eiyím, hírak kaktihis kakítpi kakír ik: ‘Nai yinan, yi einen eiyu yeno me mít iuwe newím,’ te mít en nípaa hírak netikewi yayím menmen hír han kitet yi iuwe. 11 *Mítik kerek han kitet hírekes mítik iuwe, God kakríakek hírak mítik weiník.”

Jisas katíp mít naníne neimín nanínen naním menmen

12 Nepei au, Jisas katíp mítik kerek nípaa ketpíwek kaknen hírak ketpíwek kar ik: “Maain ti eníne mít nanínen naním menmen iuwe, ti ap eníne paaprér o haairer o níkerék o kíkrek o nit yinan netenen menmen iuwe au emít! Ti ap eríakem ehísesim ehíntar maain hír píke nanwetut menmen mit mamrerim. 13 *Maain ti hemani menmen, ti eníne mít enun menmen auri o mít his hít nanamír enun. 14 *Ti eríak menmen mar im te God maain kakrekuyut yaaim kakíntar mít in enun te hír ap píke nanwetutem mamrerim. Maain God kakwetutem me wí kerek maain hírak kakíkian mít kerek níre yaain hír píke naníkrit nanu nantikerek.”

*Jisas katíp hím tok píksa me mít naam menmen iuwe
(Mt 22:1-10)*

15 *Mítik kiutíp kau kínaan kaam menmen kentaú menmen Jisas katíp, hírak ketpíwek kar ik: “Mít nau kínaan neit wit ke God naním menmen hír han yaaik nanu.” 16 Jisas ketpíwek, “Nípaa ein mítik kemani menmen keníne mít yapírwé nanínen. 17 Wí epei man te hírak kakwet mít menmen. Hírak keríuwet mítik kírak kakínor kakítpor kar ik: ‘Hi epei emani menmen te yi einen eiyím eitikewa.’ 18 Hírak kitorhi, te hír yapírwé natíp, ‘Haiu ap te mamno au.’ Mítik hak katíp, ‘Hi epei hewír pewek heiyím hatín tí, te hí eno ahírek te hí hanhan ti ap han enuk heriuwe hí ap enen taau.’ 19 Mítik hak katíp, ‘Hi epei hewír pewek etín bulmakau hiswiyen (10) me

* 14:1 Lu 11:37 * 14:3 Lu 6:9 * 14:5 Mt 12:11; Lu 13:15 * 14:6 Mt 22:46 * 14:7 Mt 23:6 * 14:8 Pro 25:6-7 * 14:11 Mt 23:12; Lu 18:14 * 14:13 Diu 14:29 * 14:14 Jo 5:29 * 14:15 Lu 13:29

mamwen ti te hi anō ahirem eninem te hi hanhan ti ewisa hi ehū in ehim menmen mit au.’²⁰ *Mītik hak katip, ‘Hi epei heit mite te hi ap anen au.’

²¹ “Te mītik kerek kīriak menmen mīrak, hīrak ken ketpīwek. Epei ketpīwek, hīrak han enuk ketpīwek kar ik: ‘Ti eno waswas erer yayiwe me wit ehithis mīt kerek his hīt nanamīr mīre enum, kerek nau yayiwe ek e.’
²² Maain mītik hīrak epei kan ketpīwek, ‘Mītik Iuwe, menmen ti etpewem hi epei hīriakem, te yeno ham wen mepeit weinim.’²³ Mītik iuwe katip mītik kerek kīriak menmen mīrak kar ik: ‘Ti eno ehitet yayiwe iuwe, ehitet ya ke yaank, ya meke nīmīn te wīnak kai eknempet ekriuwe mīt miyapīr.
²⁴ Hi etput werek. Ap nei kerek nīpaa hi henīnor nanīnen nanīm menmen nantikewa au.’”

Mītik ekinin han ekitet werek werek te hīrak ekises Jisas
(Mt 10:37-38)

²⁵ Mīt miyapīr yapīrwe nen nises Jisas te hīrak keweikīn ketpor kar ik: ²⁶ * “Mītik kerek kaknen kakisisa hīrak hanhan kinīn kemtau hīm me miye haai nīrak, mīte o nīkerek nīrak, hīrak ap kakises hīm mai taau.
²⁷ * Mītik kerek kisīsa te kīnaain menmen enum mamnen mamkīp, hīrak ap te kakises hīm mai werek werek au.

²⁸ “Keimīn ke yi mīt hanhan kakime wīnak iuwe nokik, hīrak wen eku han ekitet hīrak ketenen teket mei o niu mei kakwet mīt kerek nankepik nanime wīnak kīrak ere nanīnepik. ²⁹ Hīrak epei kekin hei kamīr teinīk kewis tapīn, te hīrak ap kime wīnak kenterim wen au kentar hīrak pewek kike hīram epei au mesi, te mīt kerek nanīnen nanīrek nanitētīweknaan nanīniuwesīsek. ³⁰ Hīr nantīp nar ik: ‘Mītik ik kakime wīnak te hīrak ap kakīmaak ere werek au.’

³¹ “Mītik iuwe kerek naanmīpre mīt yapīrwe en kakno kaktike mīt yapīrwe nīrak 10,000 nanīno nanīnepan nantike mīt iuwe hak ketike mīt nīrak yapīrwe nar 20,000. Hīrak wen eku han ekitet hīrak manpenuk te kakīp kakīnīn mīt hak ik kaktike mīt nīrak o taau. ³² Au en, mīt hak ek wen kepeit yanīmīn, hīrak kakriuwet mīt nīrak nanīno nanwenyīpīrek nanitīwekhi me mekam hīr enīakem te hīr enkiyan enu enīt. ³³ Te keimīn hīrak ap ekinin han kitet werek werek ekweikīn sip ekwet menmen mīrak, hīrak ap te kakises hīm mai taau.

Sol tokim ap matīn hīm au, mīt nanwīrem
(Mt 5:13; Mk 9:50)

³⁴ “Sol hīram menmen yaaim, te hīram tokim ap matīn hīm mamīrmeim te hīram pīke emtīn hīm? Taauye! ³⁵ Mīt ap newīrem te mamkaap tī au. Hīram mamīwaank tī. Hīr nanwīrem mamno mune me bulmakau mamkaap menmen meit ni eim mamwo taau. Mīt nanwīrem mamitet yayiwe weinīk. Nīkīp emnep eyīmtewem!”

15

Jisas katip hīm tok pīksa me sīpsīp kīrīr keit pīn
(Mt 18:12-14)

¹ Wī ham, mīt enun kerek nari pewek me takis, hīr netike mīt han enun nises menmen enum, hīr nan menep nanīmtau hīm me Jisas. ² * Mīt han ne Farisi netike mīt nertei menmen me Moses newepypīr mīt em, natīpan

nene Jisas nar ik: “Hirak hanhan kari mit enun kaam menmen ketikeri.”

³ Te Jisas kewenhi ketpor tok piksa im e:

⁴ * “Mitik kiutip ke yi mit kewis sipsip yapirwe, hak kinaaiwir mitik ik kirir keit yaank te hirak kaknawirem mamu weinim, hirak kakinkakitnawek ere kerek epei kirir ek hirak kaknapinek. ⁵ Hirak kaknapinek, hirak kektin hipi han yaaik kakriuwerek. ⁶ Hirak kektin hipi kaknan ek kakir ik kakiun wit, hirak kaknine narak yinan netike mit ne wit kirak kakipor, ‘Yi han yaaik eitikewa. Hi epei hinapin sipsip kerek nipaa kirir keit yaank eik.’ ⁷ Hi hetpi mit ensel neit wit ke God hir han yaaik kike keriyen neriuwe mit yaain hir nau werek werek. Te hir han yaaik wisenuk neriuwe mitik enuk kiutip keweikin sip kewet menmen enum. Hir han ehitet yayiwe iuwe, ehitet ya keyaaik iuwe nar ke mitik hirak han yaaik kentar sipsip kirak hirak kinapinek.”

Jisas katip tok piksa me pewek minatin

⁸ “Mite peimin wetenen pewek hiswiyen (10), te kiutip kinatin keit, hire weksiu si wiripep winak ere hire winapinek. ⁹ Hire epei winapinek, hire wenine nire yinan netike miyapir ne wit kire eik, hire wetpor war ik: ‘Yi han yaaik eiyu eitikewa eiyantar hi hinapin pewek kerek nipaa kinatin.’ ¹⁰ Hi hetpi mar im. Mit ensel ne God hir han yaaik iuwe neriuwe mitik hak kiutip keweikin sip kewet menmen enum.”

Him me nikan pipiak kinaaiwir haai kirak

¹¹ Jisas wen ketpor kar ik: “Mitik hak kine nikerek hirakit wikereret. ¹² Kike katip haai kirak, ‘Haai enkaau menmen mei in ek maain ti hahi ti ewetewem.’ Nepei au, haai kirak kenke menmen mirak kewet nikerek tirak em. ¹³ *Maain wi ham, kike kesiuwe ti keit pewek mererik keiyim kakno wit iuwe yanimin ein. Hirak kenke menmen mirak kewirem keiyim katin menmen enum. ¹⁴ Hirak kewir pewek keiyim katin menmen enum ere pewek nan epei au mesi hirak kau weinim. Hirak kau weinim, hawi au te ni merer wit wit mewo au, maa meit te mit menmen auri, hir ninp maan. ¹⁵ Hirak ninp maak te hirak ken kiriak menmen me mitik ke wit ik e, hirak kesiuwerek kakno naanmamre sak mirak. ¹⁶ *Hirak hanhan kakim nu weki nikim mit newet sak em kentar hirak menmen au ap mei mau te hirak kakim au.

¹⁷ “Hirak epei kertei hirak kau enum enum hirak han kitet hirekes katip kar ik: ‘Mit yapirwe niriak menmen me haai kai, hir neit menmen werek te hi au ninp meiyu, hi hau in hahi hentar hi menmen au. ¹⁸ *Hi pike eno ahir haai kai hi etpiwek, ‘Haai, hi epei eweikin sip ewet God hi herekyut enum. ¹⁹ Hi ap yaaik te hi hire nikan kit au. Ti ewisa hi are mit niriak menmen mit.’ ²⁰ Hirak han kitet kar ik, te hirak kekrit kakno kakir haai.

“Hirak han kitet yanimin, haai kirak kerek, hirak hanhanek kesiuwin ken keyewewik, kemwek tekep kises menmen me maamrer hirak keteiknawek hirak han yaaik keriuwerek. ²¹ Nikan katip haai kar ik: ‘Haai ye! Hi epei eweikin sip ewet God hi herekyut menmen enum. Hi ap yaaik te ti enewa hi nikan kit au.’ ²² Te haai keremirawek him katip mit niriak menmen mirak ketpor kar ik: ‘Yi ewo waswas eiyit laplap yaaim emriyawekem eiyit pitau eiyinwitem eiriuwetawek su emu hit. ²³ Eiyit bulmakau kerek wa

* 15:4 Esi 34:11, 16; Lu 19:10 * 15:13 Pro 29:3 * 15:16 Pro 23:21 * 15:18 Sam 51:4; Jer 3:12-13

kewik eikɔp eiyɔk te haisu emɔm han yaaik emu. (Haai kɔrɔak menmen im keteikɔn nɔkan kɔrak hɔrak wen hanhan hɔrak kɔre nɔkan kɔrak.) ²⁴ *Haisu mamrɔakem mamɔntar nɔkan kai hɔrak kar ke mɔtɔk kaa. Te in ek haisu mɔnapɔnek epei kekrit kau.' Hɔr nɔrɔak menmen han yaaik neriuwerem naam.

²⁵ "In ek heiyiuwe kɔrak keit ni eim. Hɔrak pɔke kaknen wɔnak eik hɔrak kemtau mɔt nɔrɔre nine henye. ²⁶ Hɔrak kenɔne mɔtɔk ke mɔt nɔrɔak menmen me haai kɔrak, hɔrak kitɔwekhi kar ik: 'Yi mɔt ein yi yɔrɔak mekam?' ²⁷ Hɔrak kewenhi kar ik: 'Nɔkik kit epei kan te haai kit kenep bulmakau wa kewik nɔak naak neiyɔk nɔrɔre nenar nɔkik kit pɔke kan kepu werek, haai hɔrak han yaaik.' ²⁸ *Hɔrak kemtewek epei au, hɔrak kine han enuk. Haai kɔrak ketpaan kan, hɔrak ketpɔwek kari han kɔrak te hɔrak kɔnapen kakno wɔnak nɔmɔn ein. ²⁹ Hɔrak katɔp haai kɔrak, 'Hi epei hɔrɔak menmen mit tito yapɔrwe, ap wɔ miutɔp te hi eweikɔn sip ewet hɔm mit au. Te ti ap eweto sak meme kiutɔpen te hi etike nai yinan mamkɔp mamɔk meiyɔk mamrɔre au. ³⁰ Te nɔkan kit enuk kerek nɔpaa kewɔr pewek kerek nɔpaa ti ewetɔwekem, hɔrak ketike miyapɔr enun nari mɔt his newenɔnem neiyewewan, hɔrak epei kan in, te ti enep bulmakau yaaik wa kewik ekɔp ewetɔwekek.'

³¹ "Haai ketpɔwek, 'Nɔkan kai, ti hekrit hekrit epu etikewa. Menmen yapɔrwe mai hɔram menmen mit. ³² Te haisu han yaaik emu emɔm menmen emrɔre emɔntar nɔkik kit hɔrak kar ke mɔtɔk epei kaa. Te in ek hɔrak pɔke kekrit kepu. Hɔrak kɔre sipsip kepɔr keit yaank, te in ek haisu mɔnapɔnek.' "

16

Mɔtɔk enuk naanmɔpre menmen me mɔtɔk hak kertei kɔrɔak menmen mamkaap hɔrekes

¹ Jisas katɔp mɔt disaipel nɔrak kar ik: "Mɔtɔk hak ketenen pewek menmen ham yapɔrwe, hɔrak kewis mɔtɔk hak naanmɔpre menmen mɔrak. Mɔt han nan netpɔwek, 'Mɔtɔk kerek naanmɔpre menmen mit hɔrak kewɔr pewek mit menep epei mamesi.' ² Hɔrak kemtewek, hɔrak ketpɔwek kar ik: 'Hi epei hemtau ti hɔrɔak enum. Ti ewiso tɔwei eteikno menmen ti epei hɔrɔakem entar ti ap wen naanmɔpre menmen mai au.' ³ Te mɔtɔk kemtau menmen me mɔtɔk iuwe kerekke hɔrak han kitet hɔrekes katɔp kar ik: 'Mɔtɔk iuwe kai kakɔnka kakriuweta hi ano entar hi hɔrɔak enum heriuwe menmen mɔrak. Hi arɔak mekam? Hi ap manpenuk te hi ewep wi au. Hi yɔnk enuk ehu yayiwe ehitehi mɔt nanweto pewek au. ⁴ Hi epei han kitet arɔak menmen ham te mɔt hɔr anɔra entauhis ano wɔnak kɔr hɔr naanemprau. Te maain hi epei henke ekeipɔn menmen nɔpaa ein hi naanmɔprewem hi ehu werek.' ⁵ Te hɔrak kenɔne mɔt yapɔrwe niutɔp niutɔp nan kerek nɔpaa neit menmen me mɔtɔk iuwe kɔrak weinɔm. Hɔr ap newetɔwek nan mererim wen au, te hɔrak katɔp mɔtɔk kerek kɔnɔn kan kar ik: 'Ti nɔpaa heit menmen marmenum me mɔtɔk iuwe kai?' ⁶ Hɔrak ketpɔwek kar ik: 'Hi nɔpaa heit dram me tɔpar mar 100.' Mɔtɔk naanmɔpre menmen ketpɔwek, 'Ehu in ehɔt tɔwei ik ti ewis nɔpaa ti heit 50 dram kerem em.' ⁷ Mɔtɔk hak kan hɔrak kitɔwekhi kar ik: 'Nɔpaa ti heit mekam?' Hɔrak ketpɔwek, 'Nɔpaa hi heit 100 bek rais kerem em.' Hɔrak ketpɔwek, 'Ti ehu in ehɔt tɔwei ik ewis menmen mɔre 80 bek rais kerem em.'

⁸ "Maain mɔtɔk iuwe kɔrak kan katɔp mɔtɔk enuk kɔrak kerek naanmɔpre menmen, hɔrak ketpɔwek hɔrak mɔtɔk enuk weise tɔpar kertei menmen

werek werek kari han ke mît te maain mît ein naanmamriwêk.” Jisas wen katîp, “Mît ne tî ap nises God hîr ninîn mît nises hîm me God me naanmîpre menmen mîr yapîrwe.

9 * “Hi wen hetpi werek. Yi han kitet yayit menmen mi eikaap mît eiriuwêrem te maain yi yayi yaino wit ke God hîrak kakîtpi yi yayu yayitkerek yayîntar yi yîriak menmen yaaim a? Taauye!

10 * “Mîtîk keimîn hîrak naanmîpre menmen kike werek werek, te maain hîrak naanmamre menmen wîsenum werek werek. Te hîrak mîtîk kerek kemipîn me menmen kike, maain hîrak kakmipîn me menmen iuwe.

11 Yi ap naanmîpre pewek werek werek me tî ik e, te keimîn kakwisi yi naanmamre hîm yaaim me God? Taauye! 12 Te yi ap naanmîpre menmen me mît han werek werek, te God ap te kakweti menmen kerek yi yaitenenim taau!

13 * “Mîtîk kîriak menmen me mîtîk hak ap te kakriak menmen me mîtîkîk wiketeres taau. Te hîrak han tatwenîn hak, hak au kakneinîk. O hîrak han kekrit keriuwe hak, han ap kekrit keriuwe hak. Yi han ki kakînke kakîntar pewek ap te yi eiyses God werek werek taau.”

Hîm me Moses metike menmen me God

(Mt 11:12-13)

14 * Mît ne Farisi hanhan pewek, hîr nemtau menmen Jisas ketpim, te hîr netpîwêk enum nanwesîsek. 15 * Te Jisas ketpor, “Yi keriyen yîriak menmen yari han ke mît yeriuwêrem te hîr han kitet yi yîre yaain yinîn mît han. Te God kertei han ki. Menmen mît han kitet hîram yaaim, God han kitet hîram enum weinîm.

16 * “Hîm me Moses metike hîm me mît profet, hîram mepu naanmîpri ere wî Jon kerek kîkîr mît neriuwe tîpar hîrak kan kewepyapîr hîm ham yaaim me God. Me wî eim ere in haiu mewepyapîr hîm im yaaim me God naanmamre mît.

17 * “Maain nepni mamtike tî ik mamno mamîwaank mamît. Te hîm ham kike me hîm yaaim yapîrwe Moses nîpaa kewisîm ap te mamît taau! Mamîr keremem mamu mamît.

Jisas katîp hîm me mîtîk kînaaiwîr mîte kakît mîte hap

(Mt 5:31-32; 19:9; Mk 10:11-12)

18 * “Mîtîk kerek kepîr mîte pîrak kakît hap, hîrak kîre mîtîk enuk kari mîte his kewenem. Keimîn keit mîte nîpaa wînaaiwîr mîtîk kîre, hîrak kîre mîtîk enuk kari miyapîr his kewenem.

Hîm me mîtîk ketenen pewek yapîrwe ketike Lasaras

19 “Nîpaa mîtîk ketenen pewek yapîrwe kepu. Hîrak kewîr pewek yapîrwe keit klos yaaim iuwe. Hekrit hekrit hîrak kau werek, keriuwet klos yaaim, kaam menmen yaaim. 20 Mîtîk enuk weinîk niuk mîrak Lasaras kepu. Hîrak mît nîrak neriyaak neiyîk nan newisîk kîwaai ya weipîr ke nîwa ke wînak eik. 21 * Hîrak kemerîr mît nanît menmen mît newîrem nîpaa mau kînaan ke mîtîk iuwe hîram nenke. Hîrak kau en nepere mepnen meswîwêk (o mesiuwewik) wikes meriuwe nin mîram.

22 “Maain mîtîk weinîk ek kaa, mît newisîk kekre hei te ensel ne God nînan hîmîn kîrak ken kau ketike mîtîk Ebrahim teit wit kîrak kewik.

* 16:9 Mt 6:20; Lu 14:14 * 16:10 Lu 19:17-26 * 16:13 Mt 6:24 * 16:14 Mt 23:14 * 16:15 Mt 23:28; Lu 18:9-14; Pro 21:2 * 16:16 Mt 11:12-13 * 16:17 Mt 5:18 * 16:18 Mk 10:11-12; 1Ko 7:10-11 * 16:21 Mt 15:27

Mitik ketenen menmen yapirwe kaa, te mit newisik kekre hei. ²³ Mitik ketenen menmen yapirwe hirak kekre si enum, menmen merekyiwek han enuk yink mirak mekek. Te hirak kikiamnaan kir Ebrahim keit yanin kau niu ein ketike mitik Lasaras tekiyakit tau. ²⁴ Te hirak kinap kenene, 'Maam Ebrahim, ti han ekiteta esiuwe Lasaras ekwis tipar emintirau nin kai te nime wenina. Hi au si teknina heit wit enuk ik e.'

²⁵ "Te Ebrahim katip, 'Nikan, ti han ekitet nipaa ti etenen menmen yapirwe kerek nipaa ti hau ti eik, Lasaras hirak kau enuk te wikes makip, hirak kaam menmen enum. In ek hirak kau werek werek te ti au enuk yink kitewo. ²⁶ Hi hanhan akepit te menmen mewenina. Wi iuwe kau ninin nipaa God kewisim kerekirai. Te neimin in nanino ein taau. Mit ein ap te nanrekir wi kerekek naninen nanirei taau.'

²⁷ "Mitik ketenen pewek yapirwe katip, 'Hi hituthi ti eriuwet Lasaras kakno winak kerek haai kai nipaa kewik. ²⁸ Ti atip Lasaras hirak kakno kaktip kikrek nai hispinak (5) hirak kakwepapir ekipor hir enweikin sip enwet menmen enum te hir ap aninen entikewa enu wit ik kerek hi yink keiyewo heitai.'

²⁹ "Te Ebrahim katip, 'Hir netenen him me Moses mau twei metike him mit profet newisim mau twei. Ewisi hir enises him mir.' ³⁰ Mitik ketenen pewek yapirwe katip, 'Au, hir ap nanisesim au. Haai Ebrahim mitik hak kerek nipaa kaa ti eriuwetek ekno ekipor, te hir enweikin sip enwet menmen enum.' ³¹ *Ebrahim ketpiwew, 'Hir ap nanimtau him me Moses ketike profet au, te hir ap te nanimtau him me keimin kerek nipaa kaa hirak pike kekrit kakno kaktipor taau.' "

17

Menmen enum mari han ke mitik kises him me God (Mt 18:6-7, 21-22; Mk 9:42)

¹ Jisas katip mit hirak disaipel, "Menmen enum me mamri han ke mit hir nisesim mamriwaank, hiram mamnen. Te keimin kakriak menmen enum kakri han ke mit, maain hirak God kakriwaank kakir ke hirak kiriakem. ² Hiram yaaime te mit nankaaip nan keriyiwewek teruk, hir nanwerek hirak kakno kakikre wan kaki kakit, te hirak kakriak mitik kerek kises him mai hirak kakweikin sip kakises menmen enum. Hirak kaku kakriak enum, maain hirak kaknen kakir God hirak enuk wisenuk.

³ *"Yi naanempre hirras hekrit hekrit yi eiyses menmen yaaime keremem. Kit yinak kerekyut enum ti enerek. Hirak yink enuk keriuwe menmen enum hirak kerekyutem, hirak ketput, "Ti yaaik hi herekyut enum,' te ti hetpiwewek him yaaime mar im: 'Hiram menmen weinim.' ⁴ Hirak ke wi miutip hirak kerekyut enum me hispinak wik (7), te hirak yink enuk keriuwerem, hirak pike kaknen kakitput, "Ti yaaik hi herekyut enum,' te ti etpiwewek, 'Hiram menmen weinim.' Hirak kiriak karek karek ere hispinak wik (7), ti etpiwewek, 'Hiram menmen weinim,' ti eriweksak menmen enum."

Jisas katip menmen me mit enises him me God

⁵ *Mit aposel natip Jisas, "Ti ekepai te haiu emisesit emirp han tokik."
⁶ *Jisas katip, "Yi eiyses God werek werek kike yi yire nu mastet nikim hirak kike te maain hiram mamwo ere wisenum. Yi eiysesik eiyr ek

te yi yaitip niuwaine ik e, h̄irekes kakiket kakriuwe puk m̄irak, te h̄irak kakim̄tau h̄im mit kakno kakik̄ir h̄irekes kakik̄re wan eik kakir̄p kakit̄.

Menmen m̄it̄ik kir̄iak menmen me m̄it̄ik hak kakisesim

7 “Te keim̄n ke yi m̄it̄ h̄irak ketenen m̄it̄ik kerek kir̄iak menmen m̄irak k̄ire kewen t̄i me ni o naanm̄ipre sipsip m̄irak. Maain h̄irak kaknaaiw̄ir ni kaknen w̄inak ti etp̄iwek, “Ti enen ehu yeno wasenum eh̄im menmen?” H̄irak taau! 8 Au, ti etp̄iwek har ik: “Ti em̄r laplap tokim erekyo menmen mai m̄iwaai eiȳim emeriyo ere hi eh̄im menmen, eh̄im t̄ipar. Te maain ti eh̄im menmen, eh̄im t̄ipar mit.” 9 H̄irak katip m̄it̄ik kerekyiw̄ek menmen m̄irak, h̄irak yaaik kentar h̄irak kemtau h̄im m̄irak kerek h̄irak ketp̄iwek em? Au, h̄iram menmen wein̄m. 10 Yi yar ke m̄it̄ik eik kir̄iak menmen keremem. Yi epei yir̄iak menmen God ketpiyem yir̄iakem, yi han ekitetim em̄r im: ‘Haiu m̄it̄ wein̄n keriyen, haiu epei m̄ir̄iak menmen keremem God ketpiyem.’”

Jisas k̄ikaap m̄it̄ hiswiyen (10) kerek lepro mewi

11 *Jisas kepno Jerusalem kitet yayiwe kewep provins Galili ketike provins Sameria. 12 *H̄irak kare kakno wit kike, m̄it̄ hiswiyen (10) lepro mewi h̄ir newenyip̄irek newis̄ik yayiwe eik, h̄ir nep̄ir nenp̄in nekeip̄niw̄ek. 13 H̄ir nep̄ir nenp̄in nekeip̄niw̄ek, h̄ir n̄inap nen̄ine Jisas netp̄iwek, “Jisas M̄it̄ik Iuwe, ti han etwen̄nei.” 14 *Jisas k̄iri ketpor, “Yi eino eiteik̄in m̄it̄ik pris kerek kewet God menmen keit w̄inak k̄irak, yi eiteik̄niw̄ek ȳink ki.” H̄irak ketpor, h̄ir nepno, wasenum lepro epei mekeip̄nor men te ȳink k̄ir k̄ire yaaik. 15 H̄ir nertei h̄ir n̄ire yaain, m̄it̄ik kiut̄ip ke m̄it̄ en p̄ike kan katip h̄im iuwe kewen̄ipi niuk me God. 16 H̄irak kan kenke k̄iwaai h̄it me Jisas ketp̄iwek, “Ti yaaik.” H̄irak m̄it̄ik ke wit Sameria. 17 Epei au, Jisas katip, “Hi epei h̄ikaap m̄it̄ hiswiyen (10) lepro mewi. M̄it̄ hisp̄inak tekyaāit (9) neit nein a? 18 Kenmak te m̄it̄ik ik ke wit hak h̄irak kerekek p̄ike kan kewen̄ipi niuk me God? M̄it̄ ne Isrel au n̄inapen a?” 19 *Jisas ketp̄iwek kar ik: “Ti ekrit eno. Ti epei h̄ire yaaik hentar ti han kiteta.”

*Jisas katip ke w̄i maain h̄irak p̄ike kaknen
(Mt 24:23-28, 37-41)*

20 *M̄it̄ han ne Farisi nitehi Jisas mewaai meruri w̄i mamnen te God kakin̄n naanmamre m̄it̄. H̄irak kewenhi ketpor kar ik: “M̄it̄ ap nan̄ir menmen im me God mamnen au. 21 *Ap te m̄it̄ik keiyak kaktip, ‘Eiȳir menmen God k̄ir̄iakem keit in ek o meit ein e.’ Au, h̄iram mau ke n̄im̄n ke yi m̄it̄, te yi ap eiȳirem eiȳir ke yi eiȳir nu o menmen taau.”

22 H̄irak katip m̄it̄ ne Farisi epei au, h̄irak keweik̄in katip m̄it̄ n̄irak disaipel keriyen kar ik: “W̄i mamnen te yi hanhan hi hahu etikewi w̄i miut̄ip kerekek mar ke in ek hi M̄it̄ik ke wit ke M̄it̄ik Iuwe hau hetikewi, te maain hi ehu etikewi au. 23 *M̄it̄ han maain nan̄it̄ip nan̄ir ik: ‘Eiȳirek! Krāis p̄ike kan.’ o ‘Eiȳirek in.’ Te yi ap eiȳit̄ipaan eino eiȳirek au em̄it! H̄ir nemip̄in. 24 M̄ipre nepni mewen̄in iuwe m̄ir merer wit wit mau yaain, mam̄ir im e te hi m̄it̄ik ke wit ke M̄it̄ik Iuwe me w̄i hi p̄ike enen, m̄it̄ yap̄irwe nan̄ira hi hahu yaain. 25 *Te hi ehin̄n hahi, m̄it̄ ne t̄i in ek enweik̄in sip enweto.

* 17:11 Lu 9:51-52, 13:22 * 17:12 Lev 13:45-46 * 17:14 Lev 14:2-3; Lu 5:14 * 17:19 Lu 7:50 * 17:20 Jo 3:3, 18:36 * 17:21 Mk 13:21 * 17:23 Lu 21:8 * 17:25 Lu 9:22

26 **“Maain wí hi Mítik ke wit ke Mítik luwe pike anen, menmen mamu mamír ke wí nípaa Noa kau tí. 27 *Mít yapírwe nípaa menmen nípaa típar si enum, haairer nesiuwe níkerék híram (o híran) níř te mít netike miyapír neitan, netenenan his ere wí Noa ken kekře sip mírak, wan típar kíniú kenep mít híř naa ere nenepik o nesi. 28 *Wí hi pike enen híram mamír ke wí nípaa Lot kau tí. Mít ein naam menmen metike típar si enum, híř newír pewek neiyím neit menmen o nesiuwe menmen mír neit nan mererim, híř namír ní me wínak, híř nime menmen. 29 Me wí Lot kínaaiwír wit Sodom, God keríuwet si metike nan sisi mánin enum menep mít menepi neit ein. 30 Me wí hi Mítik ke wit ke Mítik luwe maain hi pike enen ewepyapír hířekes, mít nanrírak menmen hi epei hetpiyem.*

31 **“Me wí eim, keimín kentín wínak siup ap te kakíkiuwe kaknen kakinín kakít menmen mírak yaaim mekre wínak kířak au. Hírak kakrír kerek ek. Mítik kerek keit ní mírak, hířak kířem, hířak ap te kaknen wínak kakít menmen ekít. Hírak kakrír kerek ek. 32 *Yi han ekítet Lot míře pířak. Híře weweikín werp wír wit Sodom te God kaaup keweikniye híře weweikín wíře nan. 33 *Mítik keimín hanhan naanmamre hířekes, hířak ap kises híř me God, maain hířak kaku kaktike God au. Keimín kerek ap hanhan naanmíře hířekes te maain hířak kaki kakántar hířak kises híř mái, God kaktíwekhis kaku kaktikerek.*

34 **“Hi hetpi. Me wítaan keremem hi pike enen, mítikít wiketeret tatwaai yeno miutíp, kiutíp hi etíwekhis kaknen kaktikewa, au kiutíp kakwaai yeno kakwaai kakít. 35 Miyapír wiketeri nehís newen níu. Hap piutíp hi etíwehís wawu wautikewa. Hap ep au, wawu wawít en. [36 Mítikít wiketeret tatít ní eim. Mítik hak hi etíwekhis heiyík kaknen, hak au kaku.]”*

37 **Mít nírak disaipel nemtau menmen im hířak ketpor, híř níříwekhi, “Mítik luwe, menmen im mamít nein?” Jísas ketpor tok píksa ik: “Herwe kaa kíwaairi te hore tēpre mamno mamwík mamkinenik mamík.”*

18

Jísas katíp híř tok píksa me míře weiniye wetike mítik masístret

1 **Jísas katíp mít nírak híř tok píksa kakíkepi híř enírteí te híř enítehi God hekrít hekrít, híř ap enínápen. 2 Hírak katíp kar ik: “Nípaa mítik masístret kau wit hak kiutíp, hířak ap kises God, ap hanhan mít au. 3 Míře hap weiniye nípaa mítik kíře kaa híře wau wit kiutíp wetike masístret, híře wen wan wír masístret ik wetpíwek war ik: ‘Mítik hak enuk kan kerekýo enum. Tí ekepa.’ 4 Nípaa enum eik masístret ap kekepye ere maain hířak han kitet menmen im hířak katíp, ‘Hi ap hířápen God au, hi ap hanhan mít. 5 *Hi akaap míře weiniye hentar híř híře wetpewem te híře ewu werek o au en, híře waunen hekrít hekrít te waurekya han enuk eríuwerep.’”*

6 *Jísas wen katíp, “Yi eiyímtau híř me mítik masístret enuk ketpim, yí han ekítetim. 7 In ek yí han ekítet God kakíkaap mít nírak kakímtor híř mír kerek híř nířap nanítíwekhi ekíkepi wítaan wanewík o au? Te hířakkakíkepi waswas o au? 8 Hi etpi, God kakíkepi kakímtau híř mí kakríakem wasenum. Te maain híř Mítik ke wit ke Mítik luwe híř pike enen tí, mít híř han ekíteta nanítehi God menmen nanmeríyo o au?”*

* 17:26 Jen 6:5-12 * 17:27 Jen 7:6-23 * 17:28 Jen 18:20, 19:25 * 17:31 Mt 24:17-18 * 17:32 Jen 19:17, 26 * 17:33 Lu 9:24 * 17:37 Jop 39:30 * 18:1 Ro 12:12; Kl 4:2; 1Te 5:17 * 18:5 Lu 11:7-8

Him tok piksa me mitik ke Farisi ketike mitik enuk kari pewek me mit ne takis

⁹Jisas hirak wen katip him tok piksa im e me mit kerek han kitet hiras hir nriak menmen yaaim, te ninaain han en nriak menmen enum. ¹⁰Hirak katip kar ik: "Mitikit wiketeret tniu ten winak iuwe ke God hirakit titehi God menmen. Hak ke mit ne Farisi, hak ke mit nari pewek me takis me mit. ¹¹*Mitik ke Farisi kerp hirekes kitehi God kar ik: 'God, hi han yaaik heriuwit hentar hi ap enuk har ke mit han au. Hi ap enuk o sampeine hari pewek me mit, hises menmen enum o etike mite wiran au. Hi ap har mitik ik enuk kerek kari pewek me takis me mit au. ¹²*Me wi wik me wik miutip miutip, hi au hit nnp+ hau te hi hituthi menmen. Hi pewek mei man hi ewepim ewetut pinam kike, hi eh+ pinam kerek mepeit en.' ¹³*Hirak katip kar ik, te mitik enuk kari pewek me mit me takis, hirak keit winak ke God kerp yan+m+n, hirak ap k+amnaan men niu wit ke God au. Hirak yink enuk kiwaai his kewen han pank kirak katip God, 'Ti hanhan heriuwa. Hi mitik enuk hirak menmen enum.'

¹⁴*Jisas katip, "Hi hetpi, mitik ik ek enuk kari pewek me mit, hirak kinaaiwir winak ke God hirak God katip hirak yaaik. Te mitik hak eik au. Mitik kerek han kitet hirak yaaik kin+n mit han, God kaktip hirak wein+k. Te mitik kerek hirak han kitet hirak wein+k, God kakreky+wek kaktip hirak yaaik iuwe."

Jisas kewis his mentar nikerek kitehi God naanmamror

(Mt 19:13-15; Mk 10:13-16)

¹⁵Mit han neit nikerek kike n+r neri nan Jisas te hirak ekwis his em+nteri ekitehi God naanmamror. Te mit disaipel n+r miye haai n+r hir natip neneri nar ik: "Jisas epei kikaap mit yapirwe hir n+nap. Nikerek kike hir wein+n. Yi einop+n!" ¹⁶Te Jisas ken+ne nikerek kike en+n en+rek, hirak katip mit disaipel n+rak, "Yi eiwisi hir en+n. Yi ap eiweni ey+ntar mit hir nanises him me God hir han ekitet God nan+r ke nikerek han kitet him me miye haai netpim. ¹⁷*Hi hetpi werék. Neim+n ap nises him me God nanwis+k naanmampri nan+r ke nikerek hir nises him me miye haai n+r, hir ap nan+nt menmen God kakwet+rem taau."

Him me mitik iuwe kin+n mit ketenen menmen yapirwe

(Mt 19:16-30; Mk 10:17-31)

¹⁸*Mitik kiutip ke mit iuwe ne Isrel kan kit+wekhi kar ik: "Mitik Yaaik kerek ti hertei menmen ewepy+rem, hi er+ak mekam te hi eh+ him+n yaaik hi ehu etike God tipmain tipmain enum eik?" ¹⁹Jisas ketp+wek kar ik: "Henmak te ti etpo hi yaaik? Ti hertei ti atip hi hire keim+n te ti atip hi yaaik a? Mitik kiutip kekre n+m+n ne yi mit miyapir hirak yaaik au. God kiutip kerekek. ²⁰*Ti hertei him lo Moses n+paa kewis+im. 'Yi ap eitike miyapir kerek epei neit mit yi ap eir+ran au em+! Yi ap einep mit nani. Yi ap eisaw+n ey+nt menmen me mit han. Yi ap eimip+n eiwen+n him mitik hak. Yi eiwises miye haai ni ey+mtau him m+r.' ²¹Mitik kerek ketenen menmen yapirwe ketp+wek, "Nipaa kerek hi hire n+kan kike ere in ek hi epei hises him me God Moses kewis+im mau t+wei." ²²*Jisas kemtau menmen im, hirak ketp+wek, "Ti wen er+ak menmen ham miutip ti ap

* **18:11** Lu 16:15 * **18:12** Jen 14:20; Mt 23:23 * **18:13** Sam 51:1 * **18:14** Mt 23:12; Lu 14:11
* **18:17** Mt 18:3 * **18:18** Lu 10:25 * **18:20** Eks 20:12-16; Diu 5:16-20 * **18:22** Mt 6:20

hisesim. Ti etenen menmen yapirwe. Ti eno esiuwe menmen mit ehit pewek mamrerim ti ewet mit enun wein'in em. Epei au, ti enen eisisa. Ti eriakem te God kakwetut menmen yaaim mirak kakit wit kirak." ²³ Mitik ketenen menmen yapirwe kementau him im, hirak han enuk kentar hirak ketenen menmen yapirwe. Hirak kinapen kakwet mit em. ²⁴ Jisas kirek, hirak han enuk te hirak katip, "Amirkeik te mit netenen menmen yapirwe hir enwis God kinini naanmamri hir nises him mirak. Taauye! ²⁵ Miyak kamel (hirak kire hos) kakno kakitet pewek khi taau. Mitik kerek wen ketenen menmen yapirwe kakno kakises him me God kakwis God kakin'in naanmamriwek taauye!" ²⁶ Te mit nemtau him im, hir nitiwekhi, "Te keim'in God kaktiwekhis kaku kaktikerek kaku kakit? Taauye!" ²⁷ *Jisas kewenhi ketpor, "Menmen mit ap nanriakem, hiram menmen weinim God hirak kakriakem."

²⁸ Te Pita katip, "Hiau epei m'naaiwir wit kiau, menmen maiu misesit." ²⁹ Jisas ketpor kar ik: "Hi hetpi im e. Neim'in n'naaiwir wit kir o n'naaiwir miyapir n'r o kikrek n'r o miye haairer o nikerek n'r nentar hir nises him me God, ³⁰ hir nanit menmen yaaim yapirwe me wi hir nau ti ik e. Maain God skelim mit, hir nanu nanit nantikerek tipmain enum eik."

Jisas katip keteipim hirak kaki maain pike kakikrit
(Mt 20:17-19; Mk 10:32-34)

³¹ *Jisas keithis mit disaipel n'arak hiswiyen wik (12) keru ken ketpor, "Eiyimtau! Hiau mamno wit Jerusalem menmen yapirwe mit profet n'paa newisim mau tiwei me hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe hiram mamnen. ³² *Te hir nanriuweta hi ano his me mit enun ap ne Isrel hir nanrekuyo enum, nanit'onaan, nanit'po enum, naninik'in timank mamnewa. ³³ Hir naniyep nanriuwe n'p'in, hi ano te mit nanwenkeka hahu nu tentarakit hi hahi. Me wi wikak hi pike akrit ehu." ³⁴ *Mit disaipel ap nertei menmen werek werek au. Te menmen kerek hirak ketpim au m'sawin ap meke yaain au. Te hir ap nertei menmen werek werek Jisas ketpim au.

Jisas k'kaap mitik nanamir toto
(Mt 20:29-34; Mk 10:46-52)

³⁵ Jisas kan menep wit Jeriko, mitik kerekek nanamir toto kau menep yayiwe kenine mit miyapir nanwetiwek nan te kakit menmen kakim. ³⁶ Mitik nanamir toto kementau mit yapirwe nan nanino, hirak kitehi mit han kar ik: "Mit n'riak mekam?" ³⁷ Hir netpiwek, "Jisas ke wit Nasaret kan kesipetit ken." ³⁸ *Hir netpiwek te mitik nanamir toto kinap katip, "Jisas Nepenyek ke Devit. Ti han etwenina." ³⁹ Te mit kerek ninin ek nenerek netpiwek, "Ekintip wire wire!" Te hirak pike kinap yapirwe kenine hisiuwe, "Nepenyek ke Devit, ti han ekepai naanm'prai, te ti han etwenina." ⁴⁰ Jisas kementewek hirak kerp ketpor, "Eiyithis mitik nanamir toto eiyik einen." Hir neiyik nan, hirak kan menep, Jisas kitiwekhi kar ik: ⁴¹ "Ti hanhan hi erekyut mekam?" Mitik nanamir toto katip, "Mitik Iuwe, hi hanhan nanamir kai pike eksipuan te hi ahir menmen werek werek." ⁴² *Hirak katip epei au, Jisas ketpiwek, "Ti esipuan nanamir ehir menmen. Ti han ekiteta te hi hekepit ti hire yaaik." ⁴³ Wasenum hirak kir menmen

* 18:27 Mk 14:36 * 18:31 Lu 24:44 * 18:32 Lu 9:22, 44 * 18:34 Mk 9:32 * 18:38 Mt 15:22 * 18:42 Lu 7:50

werek werek kises Jisas kewenipi God. Mit yapirwe nirek, hir newenipi God nentar hir han yaaik neriuwerek.

19

Him me Sakias

¹⁻² Jisas kepno kitet wit Jeriko kesipatek kepno. Mitik iuwe niuk mirak Sakias hirak kepu wit ik. Hirak kinin naanmipre mit kerek hir nari pewek me mit ne takis newet gavman em. Hirak ketenen menmen yapirwe. ³ Mitik ik hirak kare kakir Jisas hirak keimin. Hirak mitik kike yinak te ap kakir Jisas kentar mit yapirwe nerp menep menep nesoniwewek. ⁴ Te hirak kesiuken kinin mit yapirwe ken kinu nu fik kau niu (hirak kire tapir kup) hirak kakir Jisas kentar hirak kakno kaksipaata nu ik e.

⁵ Jisas kan kerp nu ik e kikiamnaa kir Sakias ketpiwewek kar ik: "Sakias, ekiuwe wasenum enen. Hi etput, hi petepin atikewit wauno winak kit ek."

⁶ Sakias kekiuwe wasenum kan ti, hirak han yaaik keriuwe Jisas kekre han kirak, hirak keriyaak ken winak kirak. ⁷ Hir mit yapirwe nirek, hir natipan ninan yipir newirek hir natip nar ik: "Jisas kakno winak ke mitik enuk kirak menmen enum." ⁸ Maain keit winak eik, Sakias kekrit kerp katip Jisas, "Mitik iuwe emtau! Hi ewet pewek o menmen mai pinam mamno mit enun winen menmen auri. Te hi nipaa emipin mit han ekinortip pewek mir, hi pike ewetirem mamrer mir kerek nipaa hi etiwem miutip, hi ewetirem tekyaaat." ⁹ Jisas katip te mit nau en nemtewek. Hirak katip kar ik: "Petepin mitik ik epei keweikin sip kewet menmen enum. Hirak hirekes nepenyek ke Ebrahim kentar in ek hirak kises God werek werek. Hirak kises God werek werek kentar ¹⁰ hi Mitik ke wit ke Mitik iuwe, hi han te hi hinhatin mit hir newaank hiras nar mitik ik, te hi ekepi etorhis."

Jisas katip him tok piksa ke mit naanmipre pewek me mitik hak (Mt 25:14-30)

¹¹ Jisas katip him tok piksa men mit kerek nemtewek katip Sakias menmen. Hirak katip him im kentar in ek hirak epei menep kakuin wit Jerusalem kaki. Te hir mit han kitet natip epei menep te God kaknen kakriuwe menmen mirak iuwe yaaim kakinin naanmamre mit. ¹² Te Jisas katip kar ik: "Nipaa mitik hak iuwe kepu. Hirak kakno wit hak keit yanimin te mit han nanwisik kakre iuwe naanmamre mit neit ein. Maain hirak pike kaknen wit kirak ik. ¹³ Menep hirak kakno, hirak kenine mit hiswiyen (10) nekepek niriak menmen mirak, hir nan. Hir nan, hirak kewtir pewek mar 20 kina miutip miutip. Epei au, hirak ketpor, 'Eiyimtau menmen. Yi yayit pewek im em, hiram mamri meiyam mamkiterem mamwaa ere iuwe, te hi pike anen.'

¹⁴ "In ek, mit han ne wit kirak, hir naineinik te hir nesiuwe mit han nikaru nen natip nar ik: 'Haiu minapen mitik ik kakre iuwe naanmamrai.'

¹⁵ "Maain mitik iuwe epei naanmipre mit pike kan, wasenum hirak kenine mit kerek niriak menmen mirak em kerek nipaa neit pewek, hirak keriyeyiri hir nan nerp ninaan mirak, hirak kitorhi me pewek nipaa hirak kewetirem, te hir neit pewek meiyam mantikerem o au. ¹⁶ Mitik hak kiutip kinin kan katip, 'Mitik iuwe, me pewek nipaa ti ewetewem mar 20 kina,

* **19:7** Lu 5:30, 15:2

* **19:8** Eks 22:1; Nam 5:6-7

* **19:9** Ap 16:31-34; Lu 13:16

* **19:10** Lu

15:4; Jo 3:17; 1Ti 1:15

* **19:12** Mk 13:34

* **19:14** Jo 1:11

hıram mari ham mıre 200 kina.’ ¹⁷ *Mıtık iuwe ketpıwek kar ik: ‘Ti yaaik, ti mıtık erekyau menmen mai yaaim. Ti yaaik naanmıprau menmen kike mar im werek, te hi ewisit naanmamre wit iuwe mar hiswiyen (10) im e.’

¹⁸ “Hırak epei ken, mıtık hak kerek kırıak menmen mırak ek kan katıp, ‘Mıtık iuwe, me pewek nıpaatı ewetewem mar 20 kina, hıram mari ham mıre 100 kina.’ ¹⁹ Hırak katıp epei au, mıtık iuwe king katıp me mıtık ik kar ik: ‘Ti naanmamre wit mar hispınak (5).’

²⁰ “Hırak epei ken, mıtık hak kırıak menmen mırak kan katıp, ‘Mıtık iuwe, im em hıram pewek mit nıpaatı ewetewem. Hi hırawınem mekre wa hıtın. ²¹ Hi hıneinit hentar ti menmen kerek mıt han nımaam. Ti ewenkek menmen kerek nıpaatı ap emır em au, mıt han namır.’

²² “Mıtık iuwe king ketpıwek, ‘Ti mıtık erıak menmen mai, ti enuk! Hi pıke ehıt hım mit ti etpım me hi, hi pıke enıt erıuwerem. Ti herıeı hi mıtık enuk atıp hım tokik tokik ari menmen ap mai ewenkek menmen kerek hi ap epei hamır au mıt han. ²³ Henmak te ti ap ewısa pewek meı mekre benk? Te hi ehıt meıyam kike weınım mamtıkerem wı kerek hi pıke han in a?’ ²⁴ Te mıtık iuwe king katıp mıt kerek nerp ein en, ‘Eıyıt pewek emkeıpnıwek eıwırem te ye eıwet mıtık hak kerek ketenen 200 kina eıwetıwekem.’

²⁵ “Hır netpıwek, ‘Mıtık iuwe mıtık eık epei ketenen 200 kina, ekıt.’

²⁶ *‘Mıtık iuwe katıp kar ik: ‘Hi etpı mıt kerek netenen menmen hıram yapırwe, te maain hırak mıtık iuwe kakwetır meıyaam. Te mıt kerek ap netenen menmen yapırwe au, menmen kike kerek hır netenenım, mıtık iuwe kaktıwem mamkeıpnor. ²⁷ In ek mıt nai nepan nınaain hi hıre mıtık iuwe naanmamror, ye eıtorhis eınen in ye eınıp te hi ahırı.’ ”

*Jısa ken Jerusalem kakre mıtık iuwe naanmamre mıt
(Mt 21:1-11; Mk 11:1-11; Jo 12:12-19)*

²⁸ Jısa katıp hım im epei au, hırak kının kınıu kakno wit Jerusalem. ²⁹ Hırak kan menep ke wit Betfasi ketıke wit Betanı keıt mınıu (o neıyıp) niuk mırak olıv. Epei au, Jısa kerıuwet mıtıkıt dısaıpel wık tınıu ten. ³⁰ Hırak ketpıwekıt kar ik: “Ye eıno wit eık ye eıyır donkı nıkık (hırak kıre hos) mıt nekeıpkı kerp kerek mıt niutıp niutıp ap nıpaatı newık wen au. Ye eısiupanek eırıyaak eıyık eınen in e. ³¹ Te mıt han nanıtıhı, ‘Ye yenmak te ye yesıupan ek,’ te ye eıyıtpor, ‘Mıtık iuwe hanhan kaktıwek.’ ”

³² *Hırakıt ten ten ere tınapın menmen mar ke Jısa nıpaatı ketpıwekıtım.

³³ Tınapın ek o, hırakıt wen tesıupan hos, mıt kerek naanmıpre hos netpıwekıt, “Ye yenmak te ye yesıupanek?” ³⁴ Hırakıt tatıp, “Mıtık iuwe kawır kakwık.”

³⁵ Hır newenhi te hırakıt tarı hos eık teıyık ten Jısa, hır yapırwe newır sakıt (hıram mıre laplap) mentar hos sıp kırak, te hır nekın Jısa newısık kewık. ³⁶ *Jısa kewık kepno, hır mıt nepno netıkerık nenepep sakıt newısım mının mıwaatı yayıwe neteıkın hır newenıpyek han yaaık nerıuwerek. ³⁷ Jısa kan menep wit Jerusalem kerek yayıwe kın wank kekıuwe ken mınıu Olıv ek, mıt dısaıpel nırak yapırwe nererık menep menep hır han yaaık newenıpı God nıne henye newep hım iuwe nentar menmen yaaim hır epei nır Jısa kırıakem. ³⁸ *Hır natıp nar ik:

* 19:17 Lu 16:10 * 19:26 Mt 13:12; Lu 8:18 * 19:32 Lu 22:13 * 19:36 2Kin 9:13 * 19:38 Sam 118:26; Lu 2:14

“God naanmamre M̄t̄ik Iuwe kerek naanmamre haiu m̄t̄, h̄rak kakikreh̄r God. God hanhan keriuwai haiu m̄t̄. God h̄rak kak̄it niuk iuwe.”

³⁹ Te m̄t̄ han ne Farisi kerek naanm̄pre h̄m me Moses nekre m̄t̄ yap̄rwe en nat̄ip Jisas, “M̄t̄ik Iuwe, ti at̄ip m̄t̄ disaipel nit w̄ire w̄ire nentar h̄r nat̄ip God keriuwetit te ti han t̄ ik. H̄ram enum.” ⁴⁰ Jisas kewenhi ketpor, “Hi etpi, h̄r nekint̄ip w̄ire w̄ire, nan h̄remes kerek m̄waai yayiwe mamnap mamt̄ip mamwen̄ipi niuk mai.”

Jisas k̄ik̄it Jerusalem kentar m̄t̄ neweik̄in sip newet̄iwek

⁴¹ *Jisas epei kan menep wit Jerusalem, h̄rak k̄irek, h̄rak k̄ik̄it m̄t̄ nau wit eik. ⁴² *H̄rak kat̄ip, “Hi hanhan te yi m̄t̄ petepin yertei menmen eit̄iwem me yi eiyu werek werek, te in ek yi ap yerteiyem taau. ⁴³ Maain w̄i mamnen te m̄t̄ ni enun nepan nan̄nen nanweik̄ni h̄r naniyepeti m̄t̄ nan̄nke yinan hesini nan̄nke yinan hasini. ⁴⁴ *Te h̄r nan̄nen naniwep yi m̄t̄ miyap̄r nan̄waank wit k̄i. Ap te nan mei miut̄ip mamu kerek n̄paa mepu ek taau. Menmen im mamnen mam̄ntar yi ap yertei w̄i God kan te kak̄ikepi.”

Jisas ken w̄inak iuwe ke God kep̄r m̄t̄ nesiuwe menmen neit̄ ein (Mt 21:12-17; Mk 11:15-19; Jo 2:13-22)

⁴⁵ Maain w̄i ham Jisas ken w̄inak iuwe kerek m̄t̄ nererik nat̄ip h̄m me God neitai en, h̄rak kene m̄t̄ kerek nesiuwe menmen m̄re sipsip o hore menmen ham m̄t̄ nam̄ip nanwet God em, h̄rak kep̄ri nen. ⁴⁶ *H̄rak ketpor kar ik: “H̄m n̄paa God ketpim m̄t̄ newis̄im mau t̄wei mar im: ‘W̄inak kai m̄t̄ netpim h̄rak ke h̄r nan̄no nanitehi God menmen naneitak.’ Te yi yeweik̄nik k̄ire w̄inak ke m̄t̄ enun nekint̄ip menmen newik̄.”

⁴⁷ *Epei au, hekrit hekrit Jisas kat̄ip m̄t̄ miyap̄r h̄m m̄rak keit̄ w̄inak iuwe ke God kerek ek. Te m̄t̄ iuwe pris newet̄ God menmen me m̄t̄, h̄r netike m̄t̄ ne Skraip kerek nat̄ip m̄t̄ miyap̄r h̄m me Moses, h̄r netike m̄t̄ iuwe nin̄n m̄t̄, h̄r nimen̄ip̄n Jisas hanhan nank̄ip kaki. ⁴⁸ *Te h̄r ap n̄r̄iakem au nentar h̄r m̄t̄ yap̄rwe nemtau h̄m m̄rak ap te nan̄naaiw̄r h̄m meiyam miut̄ip au. H̄r hanhan netikerek neit̄ w̄inak iuwe ke God eik.

20

M̄t̄ iuwe nitehi Jisas: Keim̄n kewisit ti ewepyap̄r h̄m me God? (Mt 21:23-27; Mk 11:27-33)

¹ W̄i ham, kerek Jisas kepeit̄ w̄inak iuwe ke God keit̄ Jerusalem kerekek, h̄rak kat̄ip m̄t̄ miyap̄r h̄m yaaim me God, m̄t̄ han pris iuwe kerek newet̄ God menmen me m̄t̄, h̄r netike m̄t̄ ne Skraip kerek nat̄ip m̄t̄ miyap̄r h̄m me Moses, h̄r netike m̄t̄ iuwe h̄r naanm̄pre m̄t̄ ne Isrel h̄r nan. ² H̄r nan h̄r nit̄iwekhi, “Ti etpai, keim̄n kehim̄tenit̄ te ti han h̄r̄iak menmen im? Keim̄n ketput h̄ram yaaim te ti h̄r̄iakem?” ³ Jisas kewenhi ketpor, “In ek hi hit̄ihi yi eiȳtpewem. ⁴ *M̄t̄ik Jon, God keriuwetek kan h̄rak k̄ik̄ir m̄t̄ neriuwe t̄par ketpor h̄r enweik̄in sip enwet̄ menmen enum o Jon h̄rekes han kitet̄im k̄r̄iakem?” ⁵ *H̄r nat̄ipan han kitet̄im mar im: “Haiu mamt̄ip

* **19:41** Jo 11:35 * **19:42** Ais 6:9-10; Mt 13:14; Ro 11:8 * **19:44** Lu 1:68, 21:6 * **19:46** Ais 56:7; Jer 7:11 * **19:47** Lu 21:37, 22:53; Jo 18:20 * **19:48** Mt 21:46; Mk 14:1-2; Lu 20:19 * **20:4** Mk 4:1-5 * **20:5** Mt 21:32

me God, te h̄rak kaktip, ‘H̄iram meke God man te yi yenmak ap yises h̄im me Jon?’ ⁶ Te haiu mamtip Jon h̄irekes han kitetim k̄riakem, mit yapirwe in en nanwir nan nanwep nanintar h̄ir han kitet Jon h̄rak profet, God keriuwetek kan kewepyapir h̄im mirak.” ⁷ Te h̄ir newenhi natip Jisas nar ik: “Haiu ap mertei menmen Jon ketpim meke nein man?” ⁸ Te Jisas ketpor, “Mar keremem te hi ap hetpi keim̄n keriuweta hi h̄riak menmen.”

Jisas katip h̄im tok piksa me mit enun naanm̄ipre ni me waai n̄kim wain (Mt 21:33-46; Mk 12:1-12)

⁹ *H̄rak ketpor epei au, Jisas katip mit h̄im tok piksa im: “Mitik kiutip kamir wain n̄kim mau ni kewis mit han naanm̄iprewem. Maain h̄ir nanit ham, h̄rak kakit ham. Epei au, h̄rak k̄naaiwir wit k̄rak ken kakit wit hak ere maain tito yapirwe. ¹⁰ *Me w̄i kerek h̄ir nanit waai n̄kim mew̄ink̄i kerem em, h̄rak keriuwet mitik kerek k̄riak menmen mirak kakno kakir mit kerek naanm̄iprewem, h̄ir enwetiwek ham pinam. Te mit kerek naanm̄ipre ni keremem nakip nenipek ȳink enuk nesiuwerek kan ap ketenen menmen mei au. ¹¹ Maain h̄rak p̄ike keriuwet mitik hak ken te mit naanm̄ipre ni keremem h̄ir nakip nenipek ȳink enuk nesiuwerek p̄ike kan ap ketenen menmen mei au. ¹² H̄rak p̄ike kan ap ketenen menmen au, h̄rak keriuwet wok mitik hak kepno, te mit naanm̄ipre ni h̄ir nakip kaa h̄ir new̄irek kenpin. ¹³ H̄ir new̄irek kenpin, mitik ke ni h̄irekes katip, ‘Hi ar̄iak mekam te hi eh̄it menmen mai pinam? Hi hertei. Hi esiuwe n̄kan kai n̄paa hi hinaak kiutip kerek ek. H̄rak ekno te h̄ir han ekitetik enwetiwek menmen.’ ¹⁴ H̄rak keriuwetek ken ni eim, te mit kerek naanm̄iprewem n̄irek h̄ir natipan, ‘Ik ek h̄rak n̄kan k̄rak h̄irekes kerek ek. Haiu emkip te haiu mamit ni me waai wain h̄iram maiu.’ ¹⁵ Te h̄ir nep̄irek kaknop̄in ni me waai n̄kim kerem em, h̄ir nakip. Mitik h̄irekes ke ni keremem ekriak mekam me mit naanm̄ipre ni mirak? ¹⁶ Hi hetpi h̄rak eknen eknep mit kerek naanm̄ipre ni eim, h̄rak p̄ike ekwet han em naanm̄ipre ni me waai keremem.” Mit h̄ir nemtau h̄im im h̄ir natip, “Taaui! Em̄it! Mit kerek naanm̄ipre ni ap te nanrak enum marim auye!”

¹⁷ *Jisas kiri ketpor kitorhi kar ik: “Menmen im ap te mamnen taau, kenmak h̄im me God mau t̄iwei matip mar im:

‘Tein̄ik kerek n̄paa mit kerek nime winak ek n̄nein̄ik nenkerek newisik kiwaai?’ ¹⁸ *Mit neim̄in niutip niutip kerek neweik̄in sip neweto h̄ir nar ke mit h̄ir nerewo tein̄ik ek h̄rak kakrenir̄ir kike kike nanriwaan̄k. Tein̄ik kak̄inke kak̄intar neim̄in h̄rak kaksesi tikip tikip mamre niutip. (Hi kerekek h̄ire tein̄ik ik. Keim̄n ap kises h̄im mai kak̄iwaan̄k h̄irekes.)” ¹⁹ *Mit h̄ir natip mit miyap̄ir h̄im me Moses netike mit iuwe pris kerek nin̄in mit han, h̄ir hanhan in ek nan̄this Jisas nankip nentar h̄rak katip mit h̄im wein̄im tok piksa me h̄ir mit iuwe keriyen. Te h̄ir n̄napen mit miyap̄ir yapirwe nererik menep menep, te h̄ir netiwekhis nanip au.

Mit nan nitehi Jisas menmen me nanwet gavman pewek me takis (Mt 22:15-22; Mk 12:13-17)

²⁰ *Te h̄ir nemer̄ir w̄i te nant̄iwekhis. H̄ir nehimitan mit enun nemip̄in h̄ir n̄ire yaain te h̄ir nan̄nen nanmip̄in Jisas nanit̄iwekhi menmen te h̄ir nanwis̄ik kakno his me mitik iuwe Gavman ke Rom. ²¹ H̄ir nan natip

* 20:9 Ais 5:1 * 20:10 2Kro 36:15-16 * 20:17 Sam 118:22 * 20:18 Ais 8:14-15 * 20:19 Lu 19:47-48 * 20:20 Lu 11:54

Jisas, “Kaiu Iuwe, haiu mertei menmen ti etpim ewepyap^{ir}rem h^{ir}am yaaim. Haiu mertei ti ap h^{ir}naain m^{it} iuwe o m^{it} neimⁱⁿ weinⁱⁿ. H^{ir}am menmen wein^{im} ti etpor h^{im} yaaim me God keremem. ²²*Ti etpei h^{ir}am yaaim werek te haiu emwet m^{it}ik iuwe naanm^{ipre} m^{it} ne Rom netikewei pewek me takis o au?” ²³ Te Jisas kertei kekra han k^{ir}ak h^{ir} nemipⁱⁿ te h^{ir}ak ketpor, “Yi yenmak te yi yitauhiyem a? ²⁴ Yi eiteikno pewek kei kiut^{ip}. H^{im}in metike niuk me keimⁱⁿ im em?” H^{ir} newenhi, “M^{it}ik iuwe Sisa kerek naanm^{ipre} m^{it} ne Rom ek.” ²⁵ Te Jisas kat^{ip}, “Yi eiwet m^{it}ik iuwe naanm^{ipre} m^{it} ne Rom menmen lo metpim. Te yi eiwet God menmen h^{im} me Moses keremem metpim.” ²⁶ H^{ir} ap nemtau h^{im} mei enum h^{ir}ak ketpim te h^{ir} nanriyaak me nanam^{ir} me m^{it} neiy^{ik} nan^{ino} au. Te h^{ir} nekint^{ip} w^{ire} w^{ire} neit, h^{ir} han kekrit neriuwe h^{im} m^{ir}ak.

M^{it} nitehi Jisas menmen me m^{it} nani p^{ike} nan^{ikrit}
(Mt 22:23-33; Mk 12:18-27)

²⁷ M^{it} han pris h^{ir} nises h^{im} me Sadyusi, h^{ir} nan Jisas. H^{ir} keriyen han kitet m^{it} epei naa ap te p^{ike} nan^{ikrit} taau. H^{ir} nit^{iw}ekhi nar ik: ²⁸*“M^{it}ik Iuwe, m^{it}ik Moses kewisai h^{im} lo im em: ‘M^{it}ik kaa k^{inaaiw}ir m^{ite} p^{ir}ak te n^{ik}erek au, m^{it}ik kerekek n^{ik}ik o heiyiuwe k^{ir}ak ek^{it} m^{ite} p^{ir}ak weiniye kerep^{ep} te h^{ire} p^{ike} ewine n^{ik}erek en^{ik}reh^{ir} ke m^{it}ik n^{ipaa} kaa ek e.’ ²⁹ N^{ipaa} m^{it}ik ketike kikrek n^{ir}ak hispⁱⁿak kiut^{ip} (6) ne haai kiut^{ip} h^{ir} nepu. Heiyiuwe k^{ir} keit m^{ite}. Maain h^{ir}ak kaa, te h^{ir}ak ap epei kine n^{ik}erek nei wen au. ³⁰ Te n^{ik}ik k^{ir}ak kerek n^{im}inek ek ket^{iw}e te h^{ir}ak kaa ap epei kine n^{ik}erek au. ³¹ N^{im}nek ket^{iw}e te menmen mar im me h^{ir}ak^{it} hispⁱⁿak wik (7), h^{ir} naa te ap h^{ir} nine n^{ik}erek nei au. ³²⁻³³ H^{ir} naa, maain m^{ite} h^{ire} waa. Maain wⁱ God kak^{ik}ian m^{it} nan^{ikrit}, m^{ite} ip e pe m^{it}ik keimⁱⁿ ke m^{it} hispⁱⁿak wik (7)?”

³⁴ H^{ir} nit^{iw}ekhi epei au, Jisas kewenhi ketpor, “M^{it} miyap^{ir} in ek h^{ir} neitan. Haairer ne miyap^{ir} n^{ihan} h^{ir}am, h^{ir} nesiuwe n^{ik}erek n^{ir} nan^{ino} nan^{it} pewek nanmer^{eyi}. ³⁵ Te m^{it} netike miyap^{ir} kerek h^{ir} yaain en nentar h^{ir} newis God naanm^{ipri}, h^{ir} nani te maain God kak^{ik}ian h^{ir} nan^{ikrit} nanu te maain h^{ir} ap p^{ike} nan^{itan} taau. ³⁶*H^{ir} nanire m^{it} ensel nentar h^{ir} ap te nani au. H^{ir} nanu nanre n^{ik}erek ne God nan^{intar} h^{ir} naa h^{ir} p^{ike} nan^{ikrit}. ³⁷*M^{it}ik Moses kat^{ip} keteiknai werek werek kerek m^{it} naa maain nan^{ikrit} nanu. H^{im} me God mau t^{iw}ei Moses kewis^{im} mat^{ip} menmen me wⁱ h^{ir}ak k^{ir} si taak nu ap kaa au, h^{ir}ak kat^{ip} ke M^{it}ik Iuwe, ‘H^{ir}ak God ke Ebrahim, God ke m^{it}ik Aisak, m^{it}ik Jekop kerek n^{ipaa} enum eik nepu.’ ³⁸*Menmen im meteiknai h^{ir}ak God ke m^{it} h^{ir} naa au. H^{ir} nepu. Haiu m^{it} in han kitet m^{it} epei naa, te God kat^{ip} au h^{ir} h^{im}in k^{ir} kepu. H^{ir} n^{inaaiw}ir y^{ink} k^{ir} kaa kerekek te nan^{it} y^{ink} hak yaaik.”

³⁹ M^{it} han ne Skraip kerek newepyap^{ir} h^{im} me Moses newenhi nat^{ip}, “M^{it}ik Iuwe, ti epei at^{ip} werek.” ⁴⁰ H^{ir} y^{ink} enuk n^{inaain} nanitehi Jisas menmen meiyam au.

Jisas kitehi Sadyusi h^{im} me m^{it}ik God keh^{im}itanek kak^{ikaap} haiu m^{it}
(Mt 22:41-46; Mk 12:35-37)

⁴¹ Jisas ketpor, “Nenmak m^{it} kerek nat^{ip} m^{it} miyap^{ir} h^{im} me Moses nat^{ip} M^{it}ik Krais kerek God keh^{im}itanek h^{ir}ak nepenyek ke Devit kerekek a?”

42 *Hirak nepenyek k̄irak kerekek au kentar Devit h̄irekes kat̄ip mau t̄iwei Sam kar ik:

‘God h̄irak kat̄ip M̄it̄ik Iuwe kai:

Ti ehu etikewa har ke m̄it̄ iuwe, 43 ere maain hi enep m̄it̄ nit enun nepan epei au nesi.’ 44 Devit kene nepenyek k̄irak “M̄it̄ik Iuwe kai.” Markeik te M̄it̄ik Iuwe God kehimit̄anek kaknen kak̄ikaap m̄it̄ h̄irak kakre nepenyek ke Devit kerekek a?” Jisas kat̄ip menmen im keteik̄in m̄it̄ h̄irak k̄ire God.

Jisas kat̄ip m̄it̄ naanmamre h̄iras me menmen m̄it̄ kerek newepyap̄ir h̄im me Moses h̄ir nisesim

(Mt 23:1-36; Mk 12:38-40; Lu 11:37-54)

45 M̄it̄ yap̄irwe nererik nemtewek, Jisas kat̄ip m̄it̄ n̄irak disaipel menmen im: 46 “Yi naanmamre h̄iras me m̄it̄ iuwe newepyap̄ir h̄im me Moses. H̄ir nan̄ino ein ein neweik̄in laplap saket nokik kerek meteik̄in m̄it̄ h̄ir nises God, h̄ir han yaaik nant̄ipan neiyewowan nan̄irp wit maket kerek m̄it̄ nererik nesiuwe menmen. H̄ir hanhan nanu yeno m̄it̄ nehimit̄anem me m̄it̄ iuwe neit w̄inak kerek m̄it̄ nererik nekine h̄im me Moses, o w̄inak m̄it̄ nererik naam menmen neriuwe m̄it̄ han. 47 H̄ir hanhan n̄isaw̄in nanri menmen, w̄inak o t̄i me miyap̄ir m̄it̄ n̄ir epei naa nesiupani. H̄ir epei nari menmen, te h̄ir nan̄ino w̄inak ke God h̄ir nemip̄in n̄itehi God menmen neteik̄in m̄it̄ yap̄irwe h̄ir yaain. Maain God kak̄iwaanki w̄isenum nan̄intar h̄ir nemip̄in n̄ir̄iak enum.”

21

M̄ite weiniye n̄ipaa m̄it̄ik k̄ire kaa, h̄ire wewet God menmen

(Mk 12:41-44)

1 Jisas kerenaan k̄ir m̄it̄ netenen menmen yap̄irwe h̄ir newir pewek yap̄irwe mekre t̄ikenup m̄iwaai w̄inak iuwe ke God. 2 H̄ir new̄irem, Jisas kau k̄ir m̄ite weiniye n̄ipaa m̄it̄ik k̄ire kaa h̄ire wew̄ir pewek kike wik mepno mekre t̄ikenup kerekek. 3 *H̄ire wew̄irem epei au, Jisas kat̄ip, “Hi het̄pi, m̄ite weiniye ip e n̄ipaa m̄it̄ik k̄ire kaa, h̄ire wew̄ir pewek mekre t̄ikenup h̄iram min̄in m̄it̄ han. 4 M̄it̄ han en h̄ir newis ham kerek epei nenkerem men, p̄inam au meit, te h̄ir newet God em. Te h̄ire wetenen pewek mei yap̄irwe au, te h̄ire wewisim wenepim kerek h̄ire wetenenim me weiyim wawim menmen.”

Jisas kat̄ip w̄inak iuwe ke God maain m̄it̄ nan̄iwaankek kak̄it

(Mt 24:1-2; Mk 13:1-2)

5 M̄it̄ han h̄ir nat̄ip menmen me w̄inak iuwe ke God h̄irak yaaik nan yaaim m̄ire tein̄ik m̄it̄ newen ninaan mewik, menmen ham yaaim m̄it̄ newisim neiyim neses w̄inak neriuwerem. Te Jisas ketpor, 6 * “H̄iram menmen im yi ȳirem, maain w̄i mamnen te ap nan kei kiut̄ip kaku taau, te menmen meiyam miut̄ip miut̄ip mam̄intereram taau. M̄it̄ nanw̄irem mamno t̄i heriyai heriyai.”

Jisas kat̄ip menmen maain mamnen mam̄iwaanck m̄it̄

(Mt 24:3-14; Mk 13:3-13)

7 H̄ir m̄it̄ en nit̄iwekhi nar ik: “M̄it̄ik Iuwe, me w̄i mekam te menmen im mamnen? Menmen mekam mamnen mamteik̄nei w̄i epei menep te menmen im mamnen?” 8 Jisas ketpor, “Yi naanmamre h̄iras te m̄it̄ ap nanmit̄ip̄in. M̄it̄ yap̄irwe nan̄in̄en nan̄ikreh̄ir kai, hi M̄it̄ik God kehimit̄ana

hi akaap m̄t. H̄r niut̄ip niut̄ip nan̄inen nant̄ip, ‘Hi epei han,’ o ‘W̄i epei man menep te t̄i kak̄iwaank kak̄it.’ Yi eiȳimtau h̄m im eiyisesim au em̄t!
 9 Maain yi eiȳimtau m̄t nan̄inepan w̄senum yi ap einapen eip̄r̄p̄r̄ au em̄t! Menmen ham yap̄r̄we mamin̄n mamnen keremem te w̄i eik enum epei man menep wen au.”

10 Jisas wen kat̄ip, “M̄t ne wit hak̄ iuwe kiut̄ip nant̄ike m̄t han ne wit hak̄ iuwe nan̄inepan, gavman han nant̄ike gavman han nan̄inepan. 11 Menmen enum mamnen t̄i. T̄i kaktan̄ik kakrer wit wit, haw̄i au, te menmen mamwo au. M̄t miyap̄r̄ n̄inp̄i mam̄n. Menmen enum mam̄krit mamnen te yi yainap. Menmen enum mam̄tike menmen ham iuwe me nepni mam̄r̄ te yi yaȳrem.

12 * “Menmen im maain mamnen te im min̄n mamnen. M̄t h̄r nanwepiyap̄r̄ me menmen yi ȳr̄iakem, nanrekyi enum te nan̄iswi yi yaino m̄t kerek naanm̄pre w̄nak kerek m̄t nekine h̄m me Moses, o m̄t iuwe, o gavman te h̄r nanriwaank yaino w̄nak enuk yaȳintar yi yises h̄m mai.
 13 Im em h̄ram w̄i yaaim te yi eiwepyap̄r̄ h̄m yaaim me God. 14 Yi ap eiyin̄n han ekitet menmen yi eit̄ip m̄t iuwe em naanmam̄pre h̄ras au em̄t! Yi ap eir̄iakem eiȳintar 15 * hi eweti h̄m mai yaaim yi yaȳir̄tei menmen werek werek te m̄t kerek h̄r nepan ni en ap te nanwepiyap̄r̄ nanweni h̄m me ninaan me gavman ke menmen yi yet̄pim.

16 * “M̄t enun nant̄ike miye haai ni, o kikrek ni, yenterer ni, o ni yinan, h̄r nanriuweti yaino m̄t enun nepan, h̄r naniwep yi m̄t neiyān. 17 M̄t yap̄r̄we nan̄ineini nan̄intar yi yises h̄m mai. 18 * Te God naanmam̄re h̄m̄n ki yi eiyu werek werek. 19 * Yi han tokik eiyu eiyises h̄m mai te m̄t naniwep yi yayi, maain h̄m̄n ki kaku werek werek yi yayu yaitikewa.

*Jisas kat̄ip maain m̄t nan̄iwaank wit Jerusalem
 (Mt 24:15-21; Mk 13:14-19)*

20 “Maain w̄i kerek yi eiȳr̄ m̄t ne ami enun nepan nan̄inen nanweik̄n wit Jerusalem, te yi eiȳr̄tei w̄i epei man menep te m̄t nan̄iwaankek. 21 Te neim̄n nau provins Judia enr̄r en̄no m̄niū (o neiȳip) enu en̄t en. Neim̄n kerek nau wit Jerusalem h̄r en̄no en̄nop̄n. Neim̄n kerek nerer wit wit k̄rap̄t menep Jerusalem ap p̄ike en̄nen wit k̄r iuwe ek enu en̄t en au em̄t! 22 * W̄i im h̄ram w̄i God kak̄riak m̄t enum kak̄intar menmen enum h̄r n̄r̄iakem mar ke n̄paa h̄m me God mau t̄iwei met̄pim mamnen.
 23 * Maain me w̄i im h̄r miyap̄r̄ nanine n̄kerek h̄r han enuk, h̄r nant̄ike miyap̄r̄ n̄nan n̄kerek kike newet̄r n̄m nan̄intar h̄r ap nanr̄r waswas au. Menmen im enun mamnen mam̄iwaanki. Menmen enum mamnen m̄t nanu t̄i ik e, God kak̄riak m̄t ne Isrel enum enum. 24 * M̄t han h̄r m̄t enun nan̄in̄p̄ nanriuwe h̄ne me his, h̄r nantorhis nanriyei nan̄no nanrer wit wit nan̄iak menmen me m̄t han. Te m̄t kerek h̄r ap ne weiw̄ik me Isrel au, nanu wit Jerusalem naanmam̄r̄wek ere w̄i kerek God kewis m̄t nanweik̄n sip nanwet menmen enum h̄ram epei au.

*Maain M̄t̄ik ke wit ke M̄t̄ik Iuwe h̄rak p̄ike kaknen
 (Mt 24:29-31; Mk 13:24-27)*

25 * “Maain menmen yap̄r̄we mamu nepni mam̄r̄ im: H̄ram wepni, h̄r, wenke mamweik̄nhis mamre menmen ham, m̄t nanrer wit wit han

* **21:12** Mt 10:18-20; Lu 12:11-12 * **21:15** Ap 6:10 * **21:16** Mt 10:21-22 * **21:18** 1Sml 14:45; Lu 12:7 * **21:19** Hi 10:36 * **21:22** Diu 32:35; Jer 5:29, 46:10; Hos 9:7 * **21:23** 1Ko 7:26 * **21:24** Esr 9:7; Sam 79:1; Ais 63:18; Ro 11:25; Rev 11:2 * **21:25** Sam 46:2-3, 65:7-8; Rev 6:12-13

toenuk nan+napan nan+mtau wan s+r mewen+n wan kakniu. ²⁶ M+it yap+rwe nan+r menmen im han kakitet menmen meiyam enum mamnen t+ ik te h+r han toenuk nan+p+r+p+r nan+nkew+n nanwaai nan+nat+n. Menmen iuwe mau nepni mam+nke mamnaaiw+r wit m+r mamnen in, mamno ein. ²⁷ *Te in ek yi eiy+r hi M+it+k ke wit ke M+it+k Iuwe hi anen akre nap+ etike menmen mai iuwe mamtike menmen mai yaaim mamreh+he. ²⁸ *Menmen im enum mam+ikrit mamnen, yi han ekitet hi M+it+k Iuwe menep hi anen akepi etihis, te yi ap einaain au em+! Yi han yaaik eiyu eiy+.”

Menmen mamu nepni mamteikin Jisas menep te p+ke kaknen mam+r ke nu fik keteiknai menmen

(Mt 24:32-35; Mk 13:28-31)

²⁹ H+rak ketpor epei au, Jisas ketpor h+m tok piksa ham im: “Yi han ekitet nu fik kerek h+rak k+re nu hamis ketike nu ham. ³⁰ W+ yi eiy+r nu heneik m+r am mam+nsiunen, yi eit+p, ‘Wepni yaaik epei te kaknen.’ ³¹ Mar im yi yay+r menmen im me nepni o wan h+r am mamnen mam+r ke hi epei hetpiyem, te yi eiy+rte+i God menep te kaknen naanmamre m+it miyap+r ne t+.”

³² “Hi hetpi werek. M+it nau t+ in ek ap nani ere w+ mamnen te menmen yap+rwe hi hetpim mar im h+r am mam+ikrit mamnen. ³³ *Maain nepni mamtike t+ ik mam+waank mam+it te h+m mai taau, mamu mam+it tipmain tipmain enum eik.

Jisas kat+p m+it disaipel n+rak h+r naanmamre h+ras me w+ God kaknen naanmamre m+it

³⁴⁻³⁵ * “Yi naanmamre h+ras ap han ekitet yay+m menmen yap+rwe, t+par si enum, o menmen me t+, ni m+ o sak o menmen im au em+! Hekrit hekrit yi han ekite eir+ak menmen im keremem te w+ hi Krai s p+ke enen, yi ap yemeriya werek werek au. W+ im mamnen mamwepyap+r m+it yap+rwe nau t+ nerer wit wit h+r ap nises God nan+r ke miyak ketari t+rpe kak+k+p.

³⁶ *Naanmamre h+ras eiyitehi God hekrit hekrit te yi eiy+r p han tokik me menmen enum me w+ enum mamnen te maain yi wen eiyises h+m mai yi yaain te yi eiyu eitikewa hi M+it+k ke wit ke M+it+k Iuwe.”

³⁷ *Me wepni, Jisas ken w+nak iuwe ke God h+rak kewepyap+r h+m m+rak kat+p m+it em. Me w+taan, h+rak k+n+iu m+n+iu (o neiy+p) Oliv ken k+waai ein.

³⁸ Wanewik hekrit, h+r m+it miyap+r nan+p+no w+nak iuwe ke God nan+mtau h+m m+rak.

22

M+it+k Judas kat+p kakwet M+it+k Iuwe Jisas kakwis+ik kakno his m+r
(Mt 26:1-5, 14-16; Mk 14:1-2, 10-11; Jo 11:45-53)

¹ *W+ epei man menep kerek m+it ne Isrel han tewen+n w+ kerek n+pa God kari maamrer n+r n+naiw+r wit Isip, h+rak ken kenep m+it newiyen. W+ im h+r nekinaam Pasova, h+r ap newis yis mekre bret au. ² *M+it iuwe pris netike m+it ne Skraip kerek nat+p m+it miyap+r h+m me God kerek Moses kewis+m mau t+wei, h+r han kitet mam+rkeik te h+r nan+nep Jisas nan+ntar h+r n+napan nanriyaak kak+it wit yaain te m+it kerek nises h+m m+rak h+r nan+n+p.

* **21:27** Dan 7:13; Mt 26:64; Rev 1:7 * **21:28** Ro 13:11 * **21:33** Lu 16:17 * **21:34-35** Mt 24:48-50; Mk 4:19; Lu 17:27; 1Te 5:3 * **21:36** Mk 13:33; Rev 6:17 * **21:37** Lu 19:47 * **22:1** Eks 12:1-27 * **22:2** Lu 20:19

3 *Te Seten kan kari han ke Judas kerek mît nenewek “Mîtik ke wit Keriot,” kerek hak kiutîp ke mît disaipel hiswiyen wik (12). 4 Seten kari han kîrak te Judas ken katîp mît iuwe pris netike mît iuwe naanmîpre polis ne wînak iuwe ke God, hîrak ketpor ekîrkeik te hîrak ekwetîr Jîsas kakno his mîr. 5 Hîr nemtewem, te hîr han yaaik natîp nanwetîwek pewek. 6 Judas kewenhi pewek te hîrak han kitet ekîrkeik te hîrak kakwepayîr Jîsas kakwet mît iuwe rek, te mît yapîrwe nepu au hîr nanîtariyek.

Mîtikîk wiketeret te mît disaipel temani menmen tîrîakem me wî Pasova (Mt 26:17-25; Mk 14:12-21; Jo 13:21-30)

7 *Wî epei man te mît ne Isrel nanîm bret yis mekrerem au. Me wî ik hîr mît enînep sipsip enîr ke hîm me Moses mau tîwei metpim, hîr nanîm me wî Pasova han tewenîn God kîkaap maamrer nîr nîpaa nînaaiwîr Isip. 8 Me wî im Jîsas keriuwet Pita ketike Jon ten ketpîwekîk, “Yi eino eiraimani menmen eirîakem me wî Pasova te haiu mamîm.” 9 Hîrakîk titîwekhi, “Ti hanhan hawîr waumani menmen wawît nein?” 10 Jîsas ketpîwekîk, “Eiyîmtau. Yi eino wit iuwe ek yi yayîr mîtik keremîme mîn tîpar mekrerem. Yi eisesik einîk eino wînak kerek hîrak kaknîk kakno kakîkrerek. 11 Te yi eitîp mîtik hîrekes ke wînak kar ik: ‘Mîtik iuwe kawîr ketput, Ti eweto haau meiyam em te hi etike mît disaipel nai mamîm menmen me Pasova mamwî.’ 12 Hîrak kakteikni haau yaaim mau niu ein epei newis menmen mekrerem. Yi eiyît menmen eiwisîm emwaai haau im e.” 13 *Hîrak katîp epei au, hîrakîk ten tînapîn menmen kerek epei Jîsas ketpîwekîk em, te hîrakîk tîrîak menmen mîwaai werek werek te hîr nanîm menmen me Pasova.

Jîsas kewet mît nîrak disaipel Komunion hîr naam, te hîr han tewenînek (Mt 26:26-30; Mk 14:22-26; 1Ko 11:23-25)

14 Hîrakîk temani menmen epei werek, Jîsas ketike mît aposel nîrak nar hiswiyen wik (12), hîr nan nau neweikînan nanîm menmen. 15 Hîr nau en, Jîsas ketpor, “Hi hanhan iuwe me hi hahîm menmen im me Pasova etikewi maminîn te maain hi hahi. 16 *Hi hanhan ehîm menmen im entar hi etpi, hi ap te ehîm menmen meiyam mar im ere maain God kaknen naanmamri yi mît nai.”

17 Jîsas ketpor epei au, hîrak kekin wa hesnu keriuwe tîpar wain, hîrak kitehi God ketpîwek kar ik: “Ti yaaik.” Epei au, hîrak katîp, “Yi eiyît tîpar mekre wa hesnu ik ek, eiwenem emrer yi mît. 18 Hi hetpi ap te hi pîke ehîm tîpar wain im me wî im ere maain God kakînîn kaknen naanmamri yi mît.” 19 *Epei au, hîrak kekin bret kerek ek, hîrak kitehi God ketpîwek, “Ti yaaik,” te hîrak kewepik kewetîrek katîp, “Ik ek hîrak kîre yînk kai. [Hi hahi te akepi. Yi yaitîwem yayîm han etwenîn menmen hi arîakem.” 20 Hîr naam epei au, mar keremem hîrak kewetîr wa hesnu tîpar wain mekrerem, hîrak ketpor, “Mar im tîpar wain hi ewenem mekre wa hesnu ik e, hîram hemkre mai mamwen mamkepi yi mît te God kakwetî hîm kontrak ham mîrak yaaim me yi eitîkerek eikiyan eiyu han kiutîp.] 21 *Yi eiyîmtau! Hîrak mîtikîk kerek maain kakwepayapîr epei kau ketikewai kaam menmen. 22 Hi Mîtik ke wit ke Mîtik luwe hi hahi ahîr ke nîpaa God epei katîp, te mîtik kerek kakwepayapîrek, hîrak kakîwaank hîrekes.” 23 Hîr nemtewek

* 22:3 Jo 13:2, 27 * 22:7 Eks 12:1-27 * 22:13 Lu 19:32 * 22:16 Lu 13:29 * 22:19 Lu 24:30 * 22:21 Sam 41:9; Jo 13:21-22

epei au, h̄r nekrit nitehiyan ne h̄r h̄ras keim̄nak maain kakr̄iak menmen im e.

H̄r m̄t disaipel nat̄ip nenehan nare keim̄n h̄rak m̄tik iuwe kin̄n

²⁴ *Maain m̄t disaipel nat̄ip nenehan me h̄r keim̄n h̄rak kakin̄ni ne h̄r h̄ras. ²⁵ *H̄r nenehan menmen im te Jisas ketpor, “M̄t iuwe ne m̄t ap ne weiw̄k me Isrel, h̄r naanm̄pre m̄t en, hanhan m̄t nenewor n̄r yinan.

²⁶ *Te yi au. Keim̄n ke yi m̄t h̄rak kakin̄n, h̄rak han ekitet h̄rak k̄re m̄tik wein̄k, h̄rak han ekitet h̄rak k̄re m̄t nitet yayiwe h̄rak k̄karu.

²⁷ *Yi han kitet keim̄n w̄senuk kin̄n. M̄tik kau yeno kaam menmen o m̄tik kerek kemani menmen kekinem kewet m̄tik kau yeno em? M̄tik kau yeno kerek ek.

²⁸ “Yi keriyen epei yetikewa me menmen enum epei man merewaank.

²⁹ *Te hi eweti menmen yi naanmamrewem yaȳr ke haai kai epei kewetewem hi naanm̄prewem. ³⁰ *Te yi yaȳm menmen mamtike t̄par yayu yeno mai yaitikewa. Yi yayu yeno me m̄t iuwe yi skelim m̄t ne weiw̄k hiswiyen wik (12) me Isrel.”

*Jisas kat̄ip Pita maain h̄rak kakweik̄n sip kakwet̄wek
(Mt 26:31-35; Mk 14:27-31; Jo 13:36-38)*

³¹ Jisas ketpor epei au, h̄rak kat̄ip Pita, “Saimon, Saimon, emtewek! M̄tik enuk Seten, God epei ketp̄wek te h̄rak kakmitip̄n me menmen kakri han ke yi m̄t. H̄rak kakr̄iakem kak̄r ke m̄tik kerek keit rais n̄kim keses haas kewis n̄kim yaaim mamwaai in, kew̄r haas men ein. ³² Te hi epei hitehi God kak̄ikepit̄i Saimon te ti ehises h̄m yaaim ap te menmen mam̄waankem. Maain te ti p̄ke eweik̄n ehisisa, ti ekaap nit̄ yinan in.”

³³ Pita kat̄ip keremir̄wek h̄m kar ik: “M̄tik Iuwe, hi ap h̄inaain te haw̄r wauno w̄nak enuk hi hahi etikewit.” ³⁴ Jisas ketp̄wek, “Pita, hi hetput. Suware ap te kaknep enum wen au ere ti epei at̄ip wikak te ti ap erteiya au.”

Jisas kat̄ip disaipel h̄r naanmamre h̄ras en̄ntar w̄i enum epei man

³⁵ *Jisas kat̄ip Pita epei au, h̄rak kat̄ip disaipel n̄rak yap̄rwe kar ik: “N̄paa me w̄i hi heriuweti yi yen ap yeit tan̄k kike o tan̄k iuwe me n̄k̄n nak̄rke metike su, m̄t neweti menmen mei o au? Yi n̄np̄ miwei o au?”

H̄r newenhi nat̄ip, “H̄aiu meit menmen werek.” ³⁶ *Jisas kat̄ip, “Te in ek, yi neim̄n yeit tan̄k kike o tan̄k iuwe au, yi eit̄wem. Yi neim̄n ap yeit h̄ne me his au en, yi eisiuwe saket te yi eiȳt kei ki. ³⁷ *Hi hetpiyem entar yi han tokik eiyu me menmen enum mamnen eiȳr ke m̄tik ketenen h̄ne keȳk kaknep m̄t enun nepan. H̄m me God mau t̄wei n̄paa m̄t newis̄m h̄ram mat̄ip me hi mar ik: ‘M̄t iuwe nanwis̄k kaki kaktike m̄t enun n̄r̄iak enum.’ Menmen mekre t̄wei n̄paa m̄t newis̄m me hi, h̄ram mamnen mam̄rek.” ³⁸ H̄rak kat̄ip epei au, m̄t disaipel nat̄ip, “M̄tik Iuwe, eh̄r im em. H̄aiu metenen h̄ne me his wik.” H̄rak kewenhi kat̄ip, “H̄ram werek. Em̄t. Yi yep̄tari h̄m mai.”

*Jisas prea kitehi God menmen keit m̄niu o neiȳp niuk m̄rak wit Oliv
(Mt 26:36-46; Mk 14:32-42)*

* 22:24 Lu 9:46 * 22:25 Mt 20:25-27; Mk 10:42-45 * 22:26 Mt 23:11; Mk 9:35 * 22:27 Jo 13:12-15 * 22:29 Lu 12:32 * 22:30 Mt 19:28 * 22:35 Lu 9:3, 10:4 * 22:36 Lu 22:49

* 22:37 Ais 53:12; Lu 22:52

39 *Hir natip epei au, Jisas ken witeik kinaaiwir wit Jerusalem, hirak ken miniu (o neiyip) Oliv kepir ke nipaa hirak kiriakem. Mit disaipel narak nisesik nen. 40 Hirak kan wit ik epei au, hirak ketpor, “Yi eiyitehi God te menmen enum Seten kakrekoyorem hiram ap te mamnen mamiwep taau.” 41 Hirak ketpor epei au, hirak kinaiwiri ken ere yanimin ein kire mit newir nan, hirak kewen ninip kau ti kitehi God menmen. 42 *Hirak katip, “Haai, ti han kit te ti ehit menmen im enum emkeipno. Ap han kai, au. Ti han kit ti eriakem.” 43 [Mitik ensel keke wit ke God kan kirek kekepik han tokik kepu.] 44 Jisas han toenuk keriuwe menmen te hirak kitehi God hisiuwe, siuwan mirak meweikinhis mire hemkre metnen men ti. 45 Hirak kitehi God epei au, hirak kekrit pike kakno kakir mit disaipel tirak. Au, hirakit tawaai tentar hirakit han enuk teriuwe menmen enum mamnen. 46 Hirak kitorhi ketpor, “Yenmak te yi yawaai a? Yi eiyikrit eiyitehi God ekikepi te Seten ap kakrekuyi enum taau.”

Mit nan neithis Jisas

(Mt 26:47-56; Mk 14:43-50; Jo 18:3-12)

47 Jisas wen ketpor menmen im, mitik niuk mirak Judas kerek mitik kiutip ke mit disaipel hiswiyen wik (12), hirak kinin mit yapirwe kan kerp ninaan me Jisas te keyewewik kemiwek tekep (kises menmen me maamrer nir.) 48 Te Jisas ketpiwew, “Ti eriuwe menmen im me hawir weiyewewakit hiram mire hawir hirekses te ti ewisa hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe hi eno his me mit enun nepan a?”

49 *Mit disaipel kerek nerp en netikerek nertei menmen mamnen hir nitiwekhi, “Mitik luwe, hiau emnep mit mamriuwe hane me his maiu o au?” 50 Mitik disaipel kiutip kiwaaai hane ke his kenep mitik kiriak menmen me mitik iuwe pris, hirak keremir nikip me his yaaim mewen meket. 51 Au, Jisas katip keremiror him kar ik: “Epei au werek. Eiwisik.” Hirak keit nikip pike kemtin mau paan kirak epei werek te mitik kire yaaik.

52 *Jisas kerekpiwewekem mire yaaim, hirak kitehi mit iuwe pris netike mit naanpre polis kerek naanmire winak iuwe ke God, hir netike mit iuwe ne kaunsil, hir nan nantiwekhis, hirak ketpor, “Yi yenmak te yi yan yetike hane me his o paap yoki te yi yan yetauhis yaire yi yayithis mitik enuk kerek kekintip menmen a? 53 *Hekrit hekrit hi epeu etikewi hi heit winak ke God eik ek, te yi ap eitauihis eiwisa ekre winak enuk ke gavman au. Te in ek hiram wi mi te yi yairiak menmen enum. Seten in ek kare kakinana.”

Pita kepakin Jisas katip kisesik au

(Mt 26:57-58, 69-75; Mk 14:53-54, 66-72; Jo 18:12-18, 25-27)

54 *Hirak katip epei au, hir netiwekhis neriyaak neiyik nen nekre winak ke mitik iuwe hetpris. Pita kisesi wen keit yanimin. 55 Hir mit ne polis niman si nau menep ke winak iuwe eik ek. Epei au, mit nererik nau si, Pita kan kau ketikeri. 56 *Hirak kau ketikeri, mite piutip wirek kau si em, hire wenemiyiwewek naan watip, “Hirak mitik ik ek ketike Jisas.” 57 Hirak keremirwe him kepakinnek katip, “Mite hi epitariyek.” 58 Maain kike, mitik hak kirek te hirak ketpiwewek, “Ti kiutip ke mit yi yisesik.” Te Pita keremirwewek him katip, “Mitik hi ap hisesik taau.” 59 Maain kike, mitik hak katip him manp, “Hi atip werek! Mitik ik nipaa ketikerek kentar

* 22:39 Lu 21:37; Jo 18:1 * 22:42 Mt 6:10 * 22:49 Lu 22:36 * 22:52 Lu 22:37 * 22:53 Jo 7:30, 8:20; Kl 1:13 * 22:54 Sam 31:11; Lu 22:33 * 22:56 Ap 4:13

h̄rak kat̄p k̄re m̄t̄k ke provins Galili, kar ke Jisas ket̄pim.”⁶⁰ Au, Pita keremir̄wek h̄m kat̄p, “M̄t̄k, hi ep̄tari mekam ti et̄pewem.” Pita wen ket̄pim, suware kenep enum.⁶¹ *Suware kenep enum, Jisas kerenaan k̄r Pita. Pita h̄rak keket han n̄paa Jisas ket̄p̄wek me h̄m im, “Suware ap kaknep enum wen au, ti eraupak̄n wikak̄.”⁶² H̄rak han kitet menmen im te h̄rak ken wit eik k̄k̄t̄ w̄senum.

M̄t̄ nitetnaan Jisas nak̄p

(Mt 26:67-68; Mk 14:65)

⁶³⁻⁶⁴ M̄t̄ kerek naanm̄re Jisas h̄r nit̄t̄iweknaan nak̄p. H̄r newenk̄k̄wek nanam̄r neriuwe laplap nit̄iwekhi, “Keim̄n kitep a? Ti profet ti ewepyap̄rek.”⁶⁵ H̄r net̄p̄wek h̄m enum me n̄r̄iakek ȳnk enuk.

Jisas kewepyap̄r h̄rekes keit kaunsil

(Mt 26:59-66; Mk 14:55-64; Jo 18:19-24)

⁶⁶ Wanewik epei kan, m̄t̄ iuwe naanm̄pre m̄t̄ ne Isrel, h̄r netike m̄t̄ iuwe naanm̄pre m̄t̄ pris, h̄r netike m̄t̄ nin̄n nertei h̄m me Moses nat̄p m̄t̄ miyap̄r em, h̄r nererik nau w̄nak ke kaunsil te h̄r nari Jisas kan kerp n̄m̄n. ⁶⁷ *H̄rak kan kerp n̄m̄n, h̄r nit̄iwekhi, “Ti het̄pei ti M̄t̄k kerek God kehimit̄enut kak̄rwet̄t̄ ti enen t̄i ik o au?” H̄rak ket̄por, “Hi het̄pi te yi ap yis̄sa h̄m mai taau. ⁶⁸ Hi ehitihi menmen te yi ap yaȳtpowem taau. ⁶⁹ *In ek ere maain hi M̄t̄k ke wit ke M̄t̄k Iuwe ehu etike God iuwe wawin̄n naanmam̄re m̄t̄.” ⁷⁰ *H̄r yap̄rwe nit̄iwekhi, “Ti at̄p ti N̄kan ke God a?” H̄rak kewenhi kat̄p, “Hi N̄kan ke God hep̄r yi yet̄pim.” ⁷¹ H̄r nat̄pan, “H̄aiu ap mamri m̄t̄ han te nanwepyap̄r h̄m enum n̄paa h̄rak ket̄pim taau. H̄aiu epei memtau menmen enum h̄rak in ek ket̄pim.”

23

H̄r nesiuwe h̄m Jisas kerp ninaan me m̄t̄k iuwe Pailat

(Mt 27:1-2, 11-14; Mk 15:1-5; Jo 18:28-38)

¹ M̄t̄ ne kaunsil nemtau h̄m me Jisas epei au, m̄t̄ yap̄rwe nekrit nari Jisas neiȳk nen m̄t̄k iuwe gavman Pailat. ² *In ek h̄r newepyap̄rek nat̄p, “H̄aiu m̄napen m̄t̄k ik ek h̄rak kariyeinaan m̄t̄ nau ne Isrel, h̄rak ket̄por ap emwet̄r pewek me takis emno m̄t̄ ne gavman ke Rom, h̄rak kat̄p h̄rak h̄rekes Krai, h̄rak M̄t̄k Iuwe kin̄n m̄t̄.” ³ *Pailat kit̄iwekhi, “Ti M̄t̄k Iuwe king hin̄n naanm̄pre m̄t̄ ne Isrel a?” Jisas kewenhi kat̄p, “Ti h̄rekes het̄pim me hi kerekek.” ⁴ Epei au, Pailat keweik̄n kat̄p m̄t̄ iuwe pris netike m̄t̄ yap̄rwe, “Hi ap hertei menmen enum h̄rak k̄r̄akem te hi at̄p h̄rak enuk. Au, h̄rak yaaik̄.” ⁵ Te h̄r newep h̄m nat̄p h̄m iuwe, “H̄rak h̄rekes k̄r̄akem m̄t̄ han kekrit kekrit neriuwe h̄m h̄rak ket̄porem. H̄rak kin̄n k̄r̄akem keit provins Galili, ken kerer wit ke provins Judia te in ek h̄rak epei kan Jerusalem.”

H̄r newepyap̄r Jisas nerp ninaan me m̄t̄k iuwe gavman Herot

⁶ M̄t̄k Pailat kemtau h̄m m̄r im h̄rak kitorhi, “H̄rak m̄t̄k ik ek ke Galili a?” H̄r net̄p̄wek, “O, h̄rak h̄rekes ke Galili.” ⁷ *H̄rak kertei Jisas

* 22:61 Lu 22:34 * 22:67 Jo 10:24, 3:12, 8:45 * 22:69 Ap 7:56 * 22:70 Lu 4:3, 9 * 23:2 Lu 20:25 * 23:3 1Ti 6:13 * 23:7 Lu 3:1

h̄irak ke m̄it kerek Herot naanm̄ipror neit provins Galili, h̄irak keriuwetek ken k̄irek. Me w̄i im, Herot kan kau wit Jerusalem me w̄i kike keremem.

⁸ *M̄it̄ik Herot h̄irak han yaaik kak̄ir Jisas kentar h̄irak epei kemtau menmen me Jisas. Te h̄irak n̄ipaa kemeriw̄iw̄ek kakt̄ip kak̄irek. H̄irak hanhan kak̄ir Jisas kak̄irak menmen m̄it n̄ipaa n̄irem au kak̄ikaap m̄it kak̄riuw̄erem. ⁹ Te Herot kitehi Jisas yap̄irwe, te Jisas ap kewenhi kat̄ip h̄im mei miut̄ip au. ¹⁰ Te m̄it̄ iuwe ne pris netike m̄it newep̄yap̄ir h̄im me Moses nekrit nerp nat̄ip h̄im manp nesiuwe h̄im Jisas. ¹¹ H̄ir nerp nesiuwe h̄im Jisas, m̄it̄ik Herot ketike m̄it̄ n̄irak ne ami nat̄ip Jisas enum, nitet̄iw̄eknaan nerekiw̄iw̄ek enum. H̄ir nemr̄iw̄ek laplap yaaim kerek m̄it̄ iuwe nam̄ir te h̄ir p̄ike neriuwetek ken kak̄ir m̄it̄ik Pailat. ¹² Me w̄i im keremem Herot ketike Pailat tekiyak̄it tau tentar Pailat keriuwet Jisas ken k̄irek. H̄irak̄it̄ n̄ipaa t̄ire m̄it̄ik̄it̄ enuk̄it̄ tepan.

*M̄it̄ik Pailat kat̄ip m̄it̄ nanwis nil emu his me Jisas
(Mt 27:15-26; Mk 15:6-15; Jo 18:39-19:16)*

¹³ M̄it̄ik Pailat ken̄ine m̄it̄ iuwe ne pris, m̄it̄ iuwe ne kaunsil netike m̄it̄ yap̄irwe, ¹⁴ te h̄irak ketpor, “Yi epei yari m̄it̄ik ik ek yeiȳik yan, yi yat̄ip h̄irak kari han ke m̄it̄ In ek, hi epei hit̄iw̄ekhi me ninaan me yi m̄it̄ yap̄irwe, te hi ap h̄inap̄in h̄irak k̄ir̄iak menmen enum kerek yi yetpewem em au. ¹⁵ Herot k̄inap̄inek te h̄irak k̄ir̄iak enum au. Te h̄irak kesiuwerek kan in. M̄it̄ik ik ap k̄ir̄iak menmei enum te h̄irak kaki au. ¹⁶ Hi at̄ip m̄it̄ nai nantenenik nanwaai n̄ip̄in nank̄ip te hi esiuwerek kakno.” ¹⁷ (Me w̄i Pasova m̄it̄ik Pailat k̄inaaiw̄ir m̄it̄ik kiut̄ip kerek n̄ipaa kau kek̄re w̄inak enuk ek, h̄irak kakno m̄it̄ neitei en.)

¹⁸ M̄it̄ yap̄irwe nererik en nat̄ip, “Einep Jisas. Enaaiw̄ir m̄it̄ik Barabas eknen ektike haiu m̄it̄, har ke n̄ipaa me w̄i Pasova ti h̄inaaiw̄ir m̄it̄ han.” ¹⁹ (Barabas n̄ipaa h̄ir newis̄ik kek̄re w̄inak enuk me menmen enum h̄irak k̄ir̄iakem. H̄irak ketike m̄it̄ iuwe ne gavman nenapan te h̄irak kenep m̄it̄ik kaa.) ²⁰ M̄it̄ik Pailat hanhan kaknaaiw̄ir Jisas kakno, te h̄irak p̄ike ken̄ine m̄it̄ yap̄irwe ketpor kar n̄ipaa h̄irak ketpim. ²¹ Te h̄ir n̄inap nat̄ip, “Ewis̄ik eku nu tentarak̄it̄! Ewis̄ik eku nu tentarak̄it̄!” ²² M̄it̄ik Pailat p̄ike ketpor ere wikak kar ik: “Te h̄irak k̄ir̄iak mekam enum te hi ak̄ip a? Hi ap h̄inap̄in menmen enum h̄irak k̄ir̄iakem te hi ak̄ip h̄irak eki! Hi hanhan m̄it̄ nai nantenenik nanwaai n̄ip̄in nank̄ip te hi esiuwerek kakno!” ²³ Te h̄ir n̄inap nenke nat̄ip h̄im iuwe te h̄irak akwenkek Jisas ek̄intar nu tentarak̄it̄. H̄ir n̄inap narek ere Pailat kises h̄im m̄ir. ²⁴ Te Pailat kat̄ip Jisas kaki kakre m̄it̄ hanhanek. ²⁵ H̄irak k̄inaaiw̄ir m̄it̄ik kerek h̄ir hanhanek, kerek n̄ipaa kek̄re w̄inak enuk kentar h̄irak ketike m̄it̄ ne gavman nenapan, h̄irak kenep m̄it̄ik kaa. Te h̄irak kesiuwe Jisas ken kaki kar ke m̄it̄ hanhanek.

*M̄it̄ newenkek Jisas kau nu tentarak̄it̄
(Mt 27:32-44; Mk 15:21-32; Jo 19:17-27)*

²⁶ M̄it̄ ne ami ne Rom h̄ir neithis Jisas neiȳik nen. H̄ir nepno, h̄ir newenyip̄ir m̄it̄ik niuk m̄irak Saimon, h̄irak ke wit Sairini, kerek kan keke wit k̄irak yan̄im̄in. H̄ir net̄iw̄ekhis newis nu kenterik h̄irak keker̄ir nu keiȳik kises Jisas. ²⁷ M̄it̄ yap̄irwe nisesik netike miyap̄ir nei kerek n̄ik̄itek netikeri nen. ²⁸ H̄ir n̄ik̄itek te Jisas keweik̄in ketpor, “Miyap̄ir ne Jerusalem. Yi ap eiȳikta au em̄it̄! Yi eik̄it̄ h̄iras eitike n̄ikerek n̄i eiȳintar m̄it̄ nanriwaank. ²⁹ *Hi hat̄ip h̄im im te w̄i maain mamnen te m̄it̄ nant̄ip,

* 23:8 Lu 9:9 * 23:29 Lu 21:23

'Hiram yaa'im me miyapir tenmin,
o miyapir kerek ap nine nikerek en,
o miyapir ap newet nikerek nim,

hir han yaaik enu.' ³⁰ *Me wi eim mit nantip hir hanhan miniu (o neiyip)
o wank kakwen kakinteri. ³¹ *Hir mit ne Rom neiyep te hi hirak
menmen enum au, te maan hir nanrekyi mekam me menmen enum
mit in nirakem? Hir nanriwaank yayit."

³² Hir neithis mitikit hakit wik, hirakit enukit tirak menmen enum
tenep mit, naniksip tatkite Jisas. ³³ Hir epei nan menep wit kerek mit
nenewek "Paan Hesnu," hir newenkekik kau nu tentarakit, te mitikit
enukit raskel, hak kau kenke ken his yaa'im, hak kau kenke ken his henkik.

³⁴ *Jisas kau kentar nu tentarakit, hirak katip, "Haai, ti han ekitet menmen
im au emit! Ehsak menmen enum hir nerekyewem. Hir ap nertei hi
keimin te hir nerekyewem." Hir mit ne ami nenke laplap newetan nentar
hir neretit satu o sak hemik. ³⁵ *Mit yapirwe nerp en nipirek, te mit
iuwe ne kaunsil ne Isrel natip Jisas enum hir natip, "Hirak kikaap mit
miyapir han te hirak Mitik God nipaa kehimitanek kakikaap haiu mit,
emwisik hirak ekikaap hirekes kakinke kakirp ti te hirak kaki au." ³⁶ *Te
mit ne ami nan hirek netpiwek enum, te hir newen tipar wain enum
minin hir newetiwekem. ³⁷ Hir newetiwekem hir netpiwek, "Ti mitik iuwe
naanmipre mit ne Isrel te ti ahikaap hirekes enke nu ik ehirp ti." ³⁸ Hir
netpim nentar mitik iuwe ke gavman kewis him im mau nu tentarakit mau
niu mentar paan ke Jisas. Hiram matip mar im: "HIRAK MITIK IUWE KING
NAANMIPRE MIT NE ISREL."

³⁹ Mitik ke mitikit hakit kerek epei newenkekikit tau nu tentarakit tetike
Jisas Tatip enum kar ik: "Ti Mitik Iuwe Krais, te ti ekepawir wautikewit."

⁴⁰ Te mitik hak ek kementewek, hirak katip kenerek, "Hawir menmen enum
wetikerek mipiram, te ti enapen atip enum te maain haiu mami God
kakwep wisenum a? ⁴¹ Menmen im enum mit nerekyawirem me menmen
enum hawir wiriakem te hawir wawi wawinterim, hiram werak. Mitik ik
ek au, kaki weinim kakintar hirak ap kirak menmen enum au, menmen
yaa'im." ⁴² *Te hirak katip Jisas, "Ti han etwenina Jisas, maain me wi ti
naanmamre mit." ⁴³ Jisas ketpiwek, "Hi hetput im e. Petepin ti etikewa
ehu wit yaaik kerek mit yaain epei naa, himin kir kewi."

Jisas epei kaa

(Mt 27:45-56; Mk 15:33-41; Jo 19:28-30)

⁴⁴ *In ek hirak wepni kau nimin iuwe, te God kenip wepni kaa ap te kir
au, te witaan miwapin ti ik merer wit wit ere wepni kewen ken hinkewi ik
e. ⁴⁵ *Wepni wen ap kir te wit toto, laplap kerek nipaa mit niman mekre
winak iuwe ke God ek miwapin haau hak holi tru mit nehimitanek ke
God, hiram mewep wiketerem. Mar im God keteikin mit Jisas kaa kakinke
weipir te mit hekrit hekrit nanitehi God nanit ninaan mirak.

⁴⁶ *Menmen im man epei au, Jisas kinaap kenine him iuwe, "Haai, hi
esiuwe himin kai kaknawir yink kai te hi hahi." Hirak katip epei au, hirak
kaa.

* 23:30 Hos 10:8; Rev 6:16 * 23:31 1Pi 4:17 * 23:34 Ais 53:12; Mt 5:44; Ap 7:60; Sam 22:18

* 23:35 Sam 22:7-8 * 23:36 Sam 69:21 * 23:42 Mt 16:28 * 23:44 Emo 8:9 * 23:45 Eks

26:31-33, 36:35 * 23:46 Sam 31:5; Ap 7:59

⁴⁷ Te mitik iuwe naanmipre mit han nar 100 ne ami, hirak kir menmen im Jisas kirakem, hirak kewenipi God katip, "Hi hertei hirak mitik yaaik kirak menmen enum au."

⁴⁸ *Mit yapirwe kerek nererik nerp ein e nir menmen im, hir pike nen nir ein newen toni nikitek.

⁴⁹ *Hir neimn kerek nertei Jisas werek werek netike miyapir kerek nises Jisas neit Galili, hir nerp yanm'n nir menmen me Jisas kaa.

Mit newis Jisas kekre hei iuwe kewen kinik keit miniu (o neiyip)
(Mt 27:57-61; Mk 15:42-47; Jo 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ *Mitik hak niuk mirak Josep, hirak ke wit Arimatia kerek wit kiutip ke Isrel. Hirak mitik yaaik katip menmen yaaim werek werek, kemerir God kaknen naanmamre mit. Hirak mitik kiutip ke mit ne kaunsil te hirak ap han yaaik keriuwari me menmen enum hir natip nanriak Jisas em. ⁵² Hirak ken winak ke mitik iuwe Pailat kitiwekhi ekwetiwek yink ke Jisas kerek epei kaa. Hirak kewenhi epei au, ⁵³ te Josep kesiupan herwe yink ke Jisas kau nu tentarakit ken ti. Hirak kewenkekik keriuwe laplap yaaim meweimei, te hirak kinanek keiyik ken kewisik kinik han nipa mit nekinik kekre nan ke miniu (o neiyip) kerek nipa ap mit newis nei nekrerek wen au. ⁵⁴ Hiram me wi Fraide kerek mit hir nemani nekre menmen, te wi Sabat epei mamikrit. ⁵⁵ *Te miyapir kerek nipa nises Jisas neke Galili nan, hir netike Josep nen nir hirak kewis Jisas yink kirak kekre hei ke miniu (o neiyip) markeik. ⁵⁶ *Epei au, hir pike nen wit eik nriak menmen minn yaaim te neiyim nannen nanwisim mamu yink kirak te hirak ap kakn'n waswas au. Epei au, hir nau neit nar ke hm me Moses mau twei metpim ere wi Sabat hiram epei au.

24

Jisas pike kekrit
(Mt 28:1-10; Mk 16:1-8; Jo 20:1-10)

¹ Wi Sande, wanewik kesiupan toto eik, miyapir nen hei kerek han kewen kinik nipa mit newis Jisas kekrek, hir neit menmen yaaim minn te nanwisim mamu Jisas yink kirak kerek nipa hir nriakem. ² Hir nen nir nan kerek keiyepet hm ke hei ek mit nepei nenkerik kenpin kekeipin hm ke weipir ke hei. ³ Hir ninik nen minn, te hir ninetiwak ap nnapin yink ke Jisas kekre hei kiwaai au. ⁴ *Hir nerp en han kitet me menmen im, te wasenum mitikit wik teriuwet laplap mire hike terp menep tetikeri. ⁵ *Hir miyapir nnapen wisenum te hir nitehir newen ninip nau ti te mitikit hirakit tetpor, "Yenmak te yi yan ynyatin mitik pike kekrit kepu yeit wit ke mit hir epei naa newisi neitai a? ⁶ Hirak ap keit in au. Hirak epei kekrit. Yi han ekitet menmen nipa hirak ketpiyem me wi hirak wen kepu provins Galili. Hirak katip kar ik: ⁷ *Hi Mitik ke wit ke Mitik Iuwe, mit han nanwisa hi eno his me mit en nises menmen enum te hir nanwenkika hahu nu tentarakit hi hahi. Te maain hi pike ahikrit ehu are mitik me wi wikak.'"

⁸ Hirakit tatip epei au, miyapir han kitet menmen me hm nipa hirak ketpim, ⁹⁻¹⁰ *te hir ninaaiwir herwe hei pike nen. Mite kerep ep niuk mire Maria pe Magdala, Joana wetike Maria miye pe Jems, hir netike miyapir han natip hm im men mit aposel nar hiswiyen kiutip (11) netike mit han,

* **23:48** Lu 18:13 * **23:49** Sam 38:11, 88:8; Lu 8:2-3 * **23:50-51** Lu 2:25, 38 * **23:55** Lu 23:49 * **23:56** Eks 12:16, 20:10; Diu 5:14 * **24:4** Ap 1:10 * **24:5** Lu 2:9 * **24:7** Lu 9:22, 17:25 * **24:9-10** Lu 8:2-3

h̄r netpor menmen h̄r epei n̄rem. ¹¹ Te m̄t aposel nat̄p nekre han k̄r menmen miyap̄r netpim h̄r nemip̄n, te h̄r ap nemtewem nisesim au. ¹² Te m̄tik Pita kekrit kesiuk̄n ken hei kerek n̄paa m̄t newis Jisas keitai. H̄rak ken en, h̄rak kiteh̄r k̄r laplap wein̄m. H̄rak ap k̄r menmeiyam au, te h̄rak p̄ike ken wit eik han kitet menmen epei man.

M̄tik̄it wiketeret t̄r Jisas teit yaiwe ken Emeas
(Mk 16:12-13)

¹³ Me w̄i kerek Pita k̄r hei wein̄k keremem, m̄tik̄it wiketeret ten wit hak kiut̄p m̄t nenewek Emeas. H̄rak yan̄m̄n kike k̄re 11 kilomita ke Jerusalem. ¹⁴ Te h̄rak̄it teke t̄i tat̄ipak̄it me menmen epei man keremem. ¹⁵ *H̄rak̄it wen tetpim han kitetim, Jisas h̄rekes kisesik̄it kan kewenyip̄ret. ¹⁶ H̄rak̄it t̄rek te h̄rak̄it ap terteyek h̄rak keim̄n kentar h̄rak kenip̄wek̄it han k̄rak̄it ap terteyek au.

¹⁷ Jisas ketp̄wek̄it, “Yi yewepnak yat̄p mekam yi yeke t̄i yepno?” Te h̄rak̄it terp teit tenep naan mekiuwe. ¹⁸ M̄tik̄ hak niuk m̄rak Kliopas kit̄wekhi, “M̄t miyap̄r yap̄rwe nerer wit wit han nererik neit Jerusalem me w̄i im. Te ti kiut̄p kerekek ap hertei menmen im n̄paaseik epei man a?” ¹⁹ Jisas kit̄wekhi, “Mekam epei man?”

H̄rak̄it tetp̄wek tar ik: “Menmen epei man mewaank Jisas ke wit Nasaret. M̄tik̄ ik h̄rak profet, h̄rak k̄riak menmen n̄paa m̄t ap te n̄riakem. H̄rak m̄tik̄ yaalk kewepyap̄r h̄m yaaim, te God ketike m̄t han kitet h̄rak yaaik iuwe. ²⁰ M̄t nau iuwe ne pris netike m̄t iuwe ne kaunsil newis̄ik ken gavman te h̄r newenkekik kentar nu tentarak̄it h̄rak kaa. ²¹ *Te haiu hanhan h̄rak kiut̄p kerekek kak̄ipeai haiu m̄t miyap̄r ne Isrel kaktaihis keriyen. In ek h̄ram w̄i wikak menmen im nepei man. Menmen im epei man metike menmen ham im. ²² *Miyap̄r han nau nerekyei haiu han kekrit. Wanewik h̄r nen nan̄r hei kerek m̄t newis̄ik k̄waairi en. ²³ Te h̄r ap n̄nap̄n ynk k̄rak au. H̄r p̄ike nan nat̄p h̄r nau n̄tyak n̄r m̄tik̄it ensel tetpor, ‘H̄rak epei kekrit k̄re m̄tik.’ ²⁴ *H̄r nat̄p epei au, m̄t han ne haiu m̄t nen n̄r hei kerek m̄t newis̄ik kekrerek mep̄r ke miyap̄r netpim te h̄r ap n̄nap̄nek au.”

²⁵ *Te Jisas keneret ketp̄wek̄it, “Yi han auri. Yenmak te yi ap yises menmen yap̄rwe profet netpim a? ²⁶ *Mekam? Yi ap yertei Kraiskerek God kehimit̄anek kaknen kak̄ikaap m̄t, h̄rak ekin̄n eki p̄ike kak̄ikrit te maain h̄rak kak̄it niuk iuwe me God a?” ²⁷ *Te Jisas ketp̄wek̄item wererek menmen t̄wei me God metpim me h̄rekes. H̄rak kekrit keit t̄wei Moses kewis̄im, h̄rak kewepwek̄tyap̄r h̄m ere h̄rak ketpor h̄m m̄t profet netpim newis̄im mau t̄wei me h̄rekes.

²⁸ H̄rak̄it tan menep ke wit kerek h̄rak̄it tatnori, te Jisas kemip̄n kare kakno yan̄m̄n. ²⁹ Te h̄rak̄it tewenek kerp tetp̄wek, “Ehu etikewaw̄r (o etikaw̄r). Wepni epei kakwen kakno w̄itaan.” Te h̄rak ken kau ketikeret. ³⁰ *Jisas kau ketikeret tat̄im menmen. H̄rak kekin bret kat̄p God h̄rak yaalk, te h̄rak kewepik kewet̄wek̄itek. ³¹ H̄rak k̄ikiak han k̄rak̄it h̄rak̄it terteyek, te h̄rak keweik̄n his k̄re n̄ime keit, h̄rak̄it ap t̄rek au.

* **24:15** Mt 18:20, 24:19; Mt 21:11 * **24:21** Lu 1:68, 2:38, 19:11; Ap 1:6 * **24:22** Lu 24:1-11

* **24:24** Jo 20:3-10 * **24:25** Lu 24:44 * **24:26** Lu 9:22; Ap 3:13, 17:3; Jo 13:31 * **24:27** Diu

18:15; Sam 22:1-21; Ais 53 * **24:30** Lu 22:19

³² Hĭrakĭt tatĭpakĭt, “Han kawĭr kekrit kerek hĭrak ketpawĭr witet yayiwe ketpawĭr werewek hĭm me God mau tĭwei.”

³³ Hĭrakĭt tatĭpakĭt epei au, hĭrakĭt tekrit wasenum pĭke ten Jerusalem. Hĭrakĭt tĭr mĭt disaipel hiswiyen kiutĭp (11) nererik netike mĭt han. ³⁴ *Te hĭr netpĭwekĭt nar ĭk: “Haiu metpi werewek. Mĭtĭk Iuwe pĭke kekrit kepu. Saimon epei kĭrek kepu.” ³⁵ Te mĭtĭkĭt wiketeret tetpor menmen werewek kerek epei man meit yayiwe eik. Hĭrakĭt tetpor markeik hĭrakĭt tertei Jisas kewep bret kewetĭwekĭtek.

Hĭr mĭt disaipel nĭr Jisas
(Mt 28:16-20; Mk 16:14-18; Jo 20:19-23; Ap 1:6-8)

³⁶ *Hĭrakĭt wen tetpor hĭm im, wasenum Jisas hĭrekes kerp ketikeri ketpor, “Yi eiyu werewek werewek.” ³⁷ *Te hĭr nĭnapen nepĭrpĭr nentar hĭr han kitet hĭr nĭr herwe. ³⁸ Te hĭrak ketpor, “Yenmak te yi han toenuk a? Yenmak te yi han kiteta hi herwe a? ³⁹ Eiyĭr pap me hei mau his hĭt mai. Hi hĭrekes kerek ek. Eirĭrauhis, te yi eiyĭrtei hi hĭrekes. Herwe ap te naan o hemik kewik kar ke epei yi yĭra auye!” ⁴⁰ Jisas ketpor hĭm im epei au, hĭrak keteiknor his hĭt mĭrak. ⁴¹ *Hĭr ap te nanisesim nentar hĭr han yaaik wĭsenuk te hĭrak kitorhi, “Yi yeit menmen mei te yi yeweto mei ehĭm o au?” ⁴² Hĭr newetĭwek saauk hak kiutĭp kerek epei si taak. ⁴³⁻⁴⁴ *Hĭrak kekinĭk kaak, hĭr nĭrek. Hĭrak kaak epei au, hĭrak ketpor, “Menmen im nĭpaa hi epei hetpiyem kerek hi wen hepu hetikewi hĭram im: ‘Menmen yapĭrwe kerek nĭpaa Moses ketike mĭt profet hĭr newisĭm mau tĭwei metike hĭm mau tĭwei Sam hĭram mamnen.’” ⁴⁵ Epei au, hĭrak kerekyor han kĭr kewep te hĭr nanĭrtei hĭm me God mau tĭwei werewek werewek. ⁴⁶ *Te hĭrak ketpor, “Im em hĭram hĭm nĭpaa mĭt newisĭm mau tĭwei: ‘Mĭtĭk God kehimitanek Mĭtĭk Iuwe Kraisi eki te pĭke kakĭkrit me wĭ wikak.’” ⁴⁷ *Yi mĭt nai yeit wit Jerusalem yi yaino yairer wit wit yaitĭp mĭt miyapĭr hĭm yaaim te hĭr nanweikĭn sip nanwet menmen enum God kakĭsak menmen enum mĭr kakĭntar menmen hi hĭriakem. ⁴⁸⁻⁴⁹ **Yi epei yĭr menmen im te yi yaiwepyapĭrem. Hi hĭrekes eriuweti menmen nĭpaa Haai kai katĭp hĭrak kaksuwerewek kaknen, te yi wen eiyu wit iuwe ik ek eimerĭr menmen iuwe me wit ke God mamĭkiuwe mamnen mamwi.”

God kari Jisas kĭniu ken wit kĭrak
(Mk 16:19-20; Ap 1:9-12)

⁵⁰ Jisas katĭp epei au, hĭrak keriyei nen nĭnaaiwĭr wit Jerusalem, hĭr nen wit Betani. In ek hĭrak kĭkĭam his mĭrak kitehi God naanmamror. ⁵¹ Jisas wen kitehi God naanmamror, hĭrak ken kĭnaiwĭri kĭniu ken wit ke God. ⁵² *Epei au, hĭr newenĭpiyek. Hĭr wen newenĭpiyek hĭr pĭke nepno wit Jerusalem han yaaik iuwe. ⁵³ Hekrit hekrit hĭr nen wĭnak iuwe ke God newenĭpiyek.

Mepĭr keremem

* 24:34 1Ko 15:4-5 * 24:36 1Ko 15:5 * 24:37 Mt 14:26 * 24:41 Jo 21:5 * 24:43-44 Lu 18:31, 24:27 * 24:46 Ais 53; Hos 6:2 * 24:47 1Ti 3:16 * 24:48-49 Jo 15:27; Ap 1:8 * 24:48-49 Jo 14:16, 15:26, 16:7; Ap 1:4 * 24:52 Jo 14:28, 16:22

Him Yaaim Me Krajs Jon Kewisim Mau Tiwei Menmen mekre tiwei ik

Jon Baptais katip mit him me God 1:19-34

Jisas kehimtan mit disaipel narak 1:35-51

Jisas katip mit him me God 2:1-12:50

Jisas katip mit disaipel him mirak 13:1-17:26

Mit newenkek Jisas kaa 18:1-19:42

Jisas pike kekrit mit nirek 20:1-31

Jisas ketike mit disaipel neit Galili 21:1-25

Nipaa enum eik mitik kiutip kepu kakwetai him yaaim

¹ *Nipaa enum eik, God kiriak ti wen au, mitik kiutip kepu kerek kakwetai him yaaim. Hirak kau ketike God, hirakit tau niutip tipirakit.

² Menmen mepu wen au, hirak kau ketike God. ³ *God katip mitik ik, te hirak kewis menmen yapirwe kerek mepu, hirak kiriakem. Menmen meiyam miutip ap te hiremes mekrit au. Hirak Haai ke himin hak yaaik kikaap mit hir nanu nanit tipmain tipmain enum eik. ⁴ *Hirak kikaap mit nertei God, hir nanu werek nanir ke si mir te mit hir nanir yayiwe. ⁵ *Him me mitik ik hiram mire si mirius ein ein. Menmen enum mire witaan toto mekre han ke haiu mit ap te maminem mamawaankem taau.

⁶ *God keriuwet mitik kakwepyapir menmen im, hirak itai kai niuk mirak Jon. ⁷ Hirak kan katip mit me mitik ik. Hirak yaaik kire si mir, te mit yapirwe nemtau him me Jon, hir nanises mitik ik. ⁸ *Hirak hirekes ap mitik ik au. Hirak kan katip mit him me mitik ik yaaik kire si mir.

⁹ *Mitik ik hirak kire si, hirak kan ti. Hirak kikaap mit miyapir kerek nepu te hir nertei God. ¹⁰ *Nipaa God kiriak ti keriuwerek, te mitik ik kan kau ti. Mit nau ti nepitari mitik ik hirak Mitik Iuwe kiriak menmen im au. ¹¹ Hirak kan ti kerek nipaa hirak kiriakek, te mit narak en ne weiwik me Isrel neweikin sip newetiwek. ¹² *Te mit han kerek nemtewek nisesik, hirak katip hiram werek te hir nire nikerek ne God. ¹³ *Hir ap nire nikerek ne God nentar miye haai ninen au. Hir nikerek ne God nentar God kehimteni hir narak.

¹⁴ *Mitik ik kan ti keit yink kar ke haiu mit. Haiu mirek hirak Mitik Yaaik kire God, hirak kerekyei haiu mit menmen yaaim, hirak katip him kempin au. Hirak kiriak menmen im yaaim kentar hirak Nikan kiutip kerekek God kiriakek, te hirak mitik kar ek. ¹⁵ *Jon kewepyapirek katip mit kar ik: "Mitik ik hirak mitik nipaa hi hetpiyek har ik: 'Hirak kikaru kakwepyapir him te hirak iuwe kinina kentar nipaa miye wina wen au, hirak kepu ketike God.'"

¹⁶ *Haiu mit meit menmen yaaim me God mentar mitik ik ketenen menmen mirak yapirwe kewetaiyem keteipim keteipim. ¹⁷ *Nipaa God

* 1:1 Jo 17:5; 1Jo 1:1-2; Rev 19:13 * 1:3 1Ko 8:6; Kl 1:16-17; Hi 1:2 * 1:4 Jo 5:26 * 1:5 Jo 3:19 * 1:6 Mt 3:1; Lu 1:13-17, 76, 3:2 * 1:8 Jo 1:20 * 1:9 Jo 8:12; 1Jo 2:8 * 1:10 Jo 1:3, 17:25; Kl 1:16 * 1:12 Ga 3:26 * 1:13 Jo 3:3-6; Je 1:18; 1Pi 1:23 * 1:14 Ga 4:4; Fl 2:7; Hi 2:14; Ais 60:1-2; Lu 9:32; Jo 2:11 * 1:15 Jo 1:27, 30; Mt 3:11 * 1:16 Kl 2:10 * 1:17 Eks 34:28; Ro 6:14, 10:4

kewet Moses h̄im lo m̄rak h̄rak kewetaiyem haiu emisesim o au en, haiu mami. Te Jisas Krais kerekek kerekeye yaaim kewetai h̄im m̄rak ham yaaim. ¹⁸ *M̄tik̄ kiut̄ip̄ keiyak ap k̄ir God au. M̄tik̄ kiut̄ip̄ kerekek h̄rak h̄irekes k̄ire God kau ketikerek menep, h̄rak epei kewepyap̄rek keteiknaiyek te haiu mertei God h̄rak k̄ire mekak.

Jon Baptais

(Mt 3:1-12; Mk 1:2-8; Lu 3:2-18)

¹⁹ W̄i ham m̄it iuwe naan̄m̄pre m̄it ne Isrel h̄ir neriuwet m̄it pris netike m̄it han ne weiw̄ik̄ miut̄ip̄ me Livai kerek h̄ir n̄ikaap pris n̄ir̄iak menmen, h̄ir nan nitehi Jon nar ik: “Ti hat̄ip̄ ti keim̄n?” ²⁰ *H̄rak kepak̄n au h̄rak kewepyap̄irem ketpor kar ik: “Hi ap M̄tik̄ God keh̄im̄tena hi akaap m̄it ne Isrel au.” ²¹ *H̄ir pike nit̄iwek̄hi, “Ti ap M̄tik̄ God keh̄im̄tenut ti ekepai haiu m̄it ne Isrel au, te ti keim̄n? Ti m̄tik̄ profet Ilaija o au?” H̄rak ketpor: “Hi ap Ilaija au.” H̄ir nit̄iwek̄hi neteipim: “Ti m̄tik̄ profet haiu memeriyyut ti enen o au?” H̄rak kat̄ip̄: “Hi m̄tik̄ profet ik au.” ²² H̄ir netp̄iwek̄: “Te ti keim̄n? M̄it kerek neriuwet̄i haiu man in hanhan nan̄rtēi ti at̄ip̄ m̄it ti keim̄n. Te ti etpai.” ²³ *Jon ketpor kar ik: “Hi m̄tik̄ ik ek. Hi m̄tik̄ herp wit tenhaan wein̄ik̄ m̄it ap newi hi h̄nap hat̄ip̄, ‘Yi m̄it einet̄i yayiwe eiriakem yaaim te M̄tik̄ Iuwe kakitetik kaknen.’” N̄ipaa profet Aisaia h̄rak kewis h̄im im mau t̄iwei.

²⁴ M̄it ne Farisi kerek nin̄in nertei h̄im me Moses h̄ir nisesim, h̄ir keriyen neriuwet m̄it in nan nitehi Jon menmen im. ²⁵ *Te m̄it in h̄ir nitehi Jon, “Ti ap M̄tik̄ God keh̄im̄tenut ti ekaap haiu m̄it ne Isrel, ti Ilaija au, ti m̄tik̄ haiu memeriyyut au, ti henmak te ti h̄ik̄ir m̄it miyap̄ir neriuwe t̄ipar a?” ²⁶ Itai kai Jon ketpor, “Hi h̄ik̄ir m̄it neriuwe t̄ipar wein̄im, te m̄tik̄ kiut̄ip̄ kerp n̄im̄in ke yi m̄it yi yep̄itariyek. ²⁷ *H̄rak kisisa, te h̄rak M̄tik̄ Iuwe kin̄ina, hi h̄ire m̄tik̄ enuk wein̄ik̄.” ²⁸ *Menmen im man meit wit Betani meit menke men p̄inak ein ke mani Jodan kerek Jon k̄ik̄iri keitai en.

Jisas N̄ikan k̄ire Sipsip ke God kaki kak̄isak menmen enum maiu

²⁹ *Maain w̄i ham itai kai Jon k̄ir Jisas kaknen kak̄irek h̄rak kat̄ip̄, “Eiȳirek! M̄tik̄ ik ek h̄rak k̄ire Sipsip ke God. H̄rak keriuwetek kan in kaki kak̄ik̄reh̄ir ke haiu m̄it te h̄rak kak̄isak menmen enum haiu m̄ir̄iakem. ³⁰ *H̄rak m̄tik̄ kerekek kerek n̄ipaa hi etpiyek kerek maain k̄ik̄aru kak̄isisa kaknen, h̄rak M̄tik̄ Iuwe kin̄ina kentar n̄ipaa h̄rak kin̄ina kepu ketike God me w̄i miye ap wina wen au. ³¹ N̄ipaa hi ap hertei h̄rak kakre keim̄n, te hi h̄ik̄ir m̄it har ik ek te hi eteik̄in yi m̄it ne Isrel yi eiȳirtēi h̄rak keim̄n.”

³² *Jon kat̄ip̄ h̄im im em me menmen h̄rak k̄irem. H̄rak kat̄ip̄, “Hi h̄ir God H̄im̄in Yaaik kenke keke nepni kan k̄ire hore tap̄i kan kenterik. ³³ *Hi n̄ipaa hep̄itari God keh̄im̄tanek h̄rak m̄tik̄ kerek kak̄ikepai, te God keriuweta hi ak̄iri eiriuwe t̄ipar em, h̄rak ketpo, “Ti ah̄ir God H̄im̄in Yaaik kak̄inke kaknen kak̄ik̄re m̄tik̄, m̄tik̄ ik kerekek kakwet m̄it God H̄im̄in Yaaik kaku kakreri.” ³⁴ *Hi epei h̄irek, te hi etpi h̄rak N̄ikan ke God.”

Jisas keithis m̄it̄ik̄it̄i disaipel tekyait (4)

* 1:18 Eks 33:20; Jo 6:46; 1Ti 6:16; 1Jo 4:12; Mt 11:27 * 1:20 Jo 3:28 * 1:21 Mt 11:14; Diu 18:15, 18; Jo 6:14, 7:40; Ap 3:22 * 1:23 Ais 40:3 * 1:25 Mt 21:25; Jo 1:33 * 1:27 Jo 1:15; Ap 13:25 * 1:28 Mt 3:6; Jo 10:40 * 1:29 Jo 1:36; Ais 53:6-7; 1Pi 1:18-19 * 1:30 Jo 1:15 * 1:32 Mt 3:16 * 1:33 Lu 3:2-3 * 1:34 Mt 3:17, 17:5, 27:54

35 Teipmen, itai kai Jon wen kepeit mani Jordan ketike m̄t̄ik̄t̄ disaipel wiketeret. 36 *H̄irak̄ k̄ir̄ Jisas kan ken te h̄irak̄ kat̄ip̄, “M̄t̄ik̄ ik̄ h̄irak̄ Sipsip ke God. H̄irak̄ keriuwetek kan kaki kak̄ikaap̄ haiu m̄t̄.” 37 M̄t̄ik̄t̄ wik̄ temtau Jon kat̄ip̄ kar̄ ik̄, te h̄irak̄t̄ tises Jisas ten tetikerek. 38 Jisas keweik̄n̄ k̄iret tisesik, te h̄irak̄ kit̄wek̄īthi, “Yi yaȳir̄ mekam?” H̄irak̄t̄ tet̄p̄wek̄, “Rabai, ti hau heit nein?” (Haiu meweik̄n̄ h̄im̄ Rabai h̄iram̄ mat̄ip̄ M̄t̄ik̄ Iuwe tisa.) 39 H̄irak̄ kat̄ip̄, “Einen eiȳirem̄.” Te h̄irak̄t̄ tetikerek tariyak̄t̄ ten t̄ir̄ wit̄ kerek h̄irak̄ kewiyen, te h̄irak̄t̄ ten en tetikerek ere w̄itaan (H̄iram̄ epei h̄inkew̄ī te h̄irak̄t̄ tet̄p̄wek̄ menmen im.)

40 *M̄t̄ik̄ hak̄ niuk̄ m̄irak̄ Endru h̄irak̄ n̄ik̄ik̄ ke Saimon Pita h̄irak̄ m̄t̄ik̄ kiut̄ip̄ ke m̄t̄ik̄t̄ wiketeret h̄irak̄ kemtau h̄im̄ me Jon te h̄irak̄ kises Jisas.

41 *Wasenum, m̄t̄ik̄ Endru k̄inaaiw̄ir̄ Jisas ken k̄inap̄n̄ heiyuwe k̄irak̄ Saimon, h̄irak̄ ket̄p̄wek̄, “Haw̄ir̄ epei w̄inap̄n̄ M̄t̄ik̄ Iuwe Mesaia.” (Haiu meweik̄n̄ h̄im̄ Mesaia haiu mat̄ip̄ Krai, M̄t̄ik̄ kerek God kehimitanek kak̄ikaap̄ haiu m̄t̄.) 42 *H̄irak̄ ket̄p̄wek̄ epei au, Endru keithis Saimon keyik̄ ken k̄ir̄ Jisas. Jisas k̄irek̄, h̄irak̄ ket̄p̄wek̄, “Ti Saimon n̄ikan̄ ke Jon. In ek̄ hi eweik̄n̄ niuk̄ mit̄ mamre Sifas.” (Haiu meweik̄n̄ h̄im̄ h̄iram̄ mat̄ip̄, “Pita” o “Nan”.)

Jisas ken̄ne Filip ketike Nataniel h̄irak̄t̄ tisesik

43 *W̄i ham̄ Jisas kekrit kakno provins Galili. H̄irak̄ han kitet kakno en te h̄irak̄ k̄inap̄n̄ m̄t̄ik̄ Filip ket̄p̄wek̄ kar̄ ik̄: “Ti enen eis̄isa!” 44 Filip h̄irak̄ ke wit̄ Betsaida, wit̄ ke Endru ketike Pita. 45 *Te Filip k̄inap̄n̄ Nataniel h̄irak̄ ket̄p̄wek̄, “Haiu epei m̄inap̄n̄ m̄t̄ik̄ kerek n̄ip̄aa Moses kewis̄im̄ mau t̄wei m̄irak̄, h̄irak̄ ketike m̄it̄ profet newis̄im̄ mau t̄wei. Haiu epei m̄inap̄nek, h̄irak̄ Jisas, n̄ikan̄ ke Josep ke Nasaret.”

46 *Nataniel ket̄p̄wek̄, “Menmen mei miut̄ip̄ yaaim ap te mam̄ike Nasaret mamnen auye!” Filip kewenhi ket̄p̄wek̄ kar̄ ik̄: “Ti eno eh̄irek̄.”

47 *Jisas k̄ir̄ Nataniel kan kak̄irek̄, h̄irak̄ kat̄ip̄, “Eiȳirek̄. H̄irak̄ m̄t̄ik̄ ke Isrel ap kemip̄n̄ au.”

48 Nataniel ket̄p̄wek̄, “Ti harkeik̄ te ti herteiya?” Jisas ket̄p̄wek̄, “Filip ken̄nut̄ wen au, hi h̄irit̄ kerek ti hau h̄in̄k̄ nu fik̄ ek̄.”

49 *Nataniel ket̄p̄wek̄ kar̄ ik̄: “Ti M̄t̄ik̄ Iuwe, ti N̄ikan̄ ke God kerekek. Ti M̄t̄ik̄ Iuwe ehin̄n̄ naanmamrai haiu m̄it̄ ne Isrel.”

50 Jisas ket̄p̄wek̄, “Hi hetput hi h̄irit̄ hau h̄in̄k̄ nu fik̄ te me menmen in ti han kiteta hi M̄t̄ik̄ Iuwe a? Hi hetput maain ti eh̄ir̄ menmen iuwe min̄n̄ menmen im em.” 51 *Te Jisas ket̄por, “Hi hetpi werek̄. Yi maain yaȳir̄ wit̄ ke God kakwep̄ te yi eiȳir̄ m̄it̄ ensel ne God nan̄niu nan̄kiuwe nan̄ntar̄ hi M̄t̄ik̄ ke wit̄ ke M̄t̄ik̄ Iuwe.”

2

M̄t̄ik̄ hak̄ keit̄ m̄ite te Jisas keweik̄n̄ t̄ip̄ar̄ wein̄im̄ h̄iram̄ m̄ire wain

1 *W̄i wikak̄ epei men, m̄t̄ik̄ ketike m̄ite nan̄itan̄ nan̄it̄ wit̄ Kena keit̄ provins Galili. Jisas miye p̄irak̄ h̄ire wepeit̄ en. 2 Te Jisas ketike m̄it̄ disaipel

* 1:36 Jo 1:29 * 1:40 Mt 4:18-20 * 1:41 1Sml 2:10; Sam 2:2; Jo 4:25 * 1:42 Mt 16:18; Mk 3:16 * 1:43 Mt 8:22; Mk 2:14 * 1:45 Diu 18:18; Ais 7:14, 9:6; Jer 23:5; Esi 34:23 * 1:46 Jo 7:41, 52 * 1:47 Sam 32:2 * 1:49 Mt 14:33, 16:16, 27:42; Mk 3:11; Jo 12:13 * 1:51 Jen 28:12 * 2:1 Jo 1:43

nirak natip nanino naniri nanitan. ³*Maain hir naam tipar wain mir epei au, Jisas miye wetpwek war ik: “Hir naam tipar wain epei au mesi.”

⁴*Jisas ketpiwe, “Ti ap etpo menmen hi ehisesim. Hiram ap menmen mit. Au, hiram menmen mai. Wi ap man wen au te hi hewepyapir hirekes hi keimin.”

⁵Te Jisas miye pirak watip mit kerek nriak menmen me mit en, “Yi eiriak menmen eiyises him mirak kerek hirak ketpi ek.”

⁶*Mit ne Isrel newis him lo mau twei matip hir nanin nankemyet his te hir nanim menmen. Me menmen im hir newis min iuwe mar hispinak kiutip (6) (hiram mire heurek nun) hiram mepu. Hiram iuwe te mamtenen tipar yapirwe (Mar ke heurek hiswiyen hiswiyen hiswiyen (30)). ⁷Te Jisas katip mit en, “Yi eiwen tipar emikre min.” Te hir newen tipar mekrerem ere mau him. ⁸Epei au, hirak ketpor, “Yi eiwen tipar mei eiyim eino eiwet mitik naanmipre menmen me neitan em.” Hirak katip epei au, hir neiyim nen newet mitik ek em. ⁹Hir neiyim nen newetiwekem, hirak kaam tipar mei kike kerek Jisas keweikin his em mire tipar wain, hirak kepitari mit neit tipar wain im neit nein. (Te mit kerek niman (o ninmin) tipar im em hir nerteiyem.) Te hirak kenine mitik kerek keit mite ep hirak ketpwek kar ik: ¹⁰“Mit yapirwe newet mit tipar wain yaaim, hir ninin nanim, te maain hir netaritari, hir newetir tipar yaaim kike. Te ti au! Ti etenen tipar wain yaaim ti ewet mit em emakaru.”

¹¹*Menmen im hiram menmen iuwe Jisas kinin kiriakem. Hirak kiriakem keit Kena hirak wit kike ke provins Galili. Ik ek keteikin hiau mit disaipel nirak menmen iuwe God kewetiwekem, te hiau han kitet hirak Mitik God keriuwetek kan kakikepai hiau mit.

¹²*Epei au, Jisas ketike miye pirak kikrek tirak netike mit disaipel nirak nen wit Kapaneam nau en wi ham.

Jisas kepri mit nesiuwe menmen neit pewek neit winak iuwe ke God keit Jerusalem

(Mt 21:12-13; Mk 11:15-19; Lu 19:45-46)

¹³*Wi Pasova menep mamnen te mit ne Isrel han tewenin nipaa God kenep mit ne Isip, te maamrer nir au. Me wi im Jisas ken wit iuwe Jerusalem. ¹⁴Hirak ken kekere winak iuwe ke God, hirak kir mit kerek nesiuwe bulmakau metike sipsip, hore nimanp nanit pewek mamrerim. Hirak kir mit in netike mit han nau yeno hir neit pewek me mit nerer wit wit newetir pewek ham yaaim me Isrel. ¹⁵Hirak kir menmen im, Jisas keit waai kiriakek kire nipin kiwaaiyek kenep sipsip bulmakau. Mit nau yeno netenen pewek hirak kepiri nen witeik. Hirak kepiri nen wit eik, hirak kenke kinaan keit pewek mir kewirem mesikenik miwaai ti. ¹⁶*Hirak katip mit kerek nesiuwe hore kar ik: “Yi eikinim eiyim eino wit eik. Hi hinapen yi yiriak winak ke Haai kai enuk kire winak maket mit neiyik neisuwe menmen neitak.” ¹⁷*Hiau mit disaipel nirak han kitet him nipaa hiau mekinaan mau twei me God hiram matip mar im: “Hi hanhan iuwe me naanmamprut winak kit kaku werek werek.”

* 2:3 Jo 19:26 * 2:4 Jo 7:30, 8:20 * 2:6 Mk 7:3-4 * 2:11 Jo 1:14, 4:54, 11:40; Lu 9:32 * 2:12 Mt 4:13 * 2:13 Eks 12:1-17; Jo 6:4, 11:55 * 2:16 Lu 2:49 * 2:17 Sam 69:9

18* H̄irak k̄riak menmen im epei au, h̄ir m̄it iuwe ne kaunsil ke Isrel nan netp̄iwek, “Ti eriak menmen iuwe manmen emteik̄n God kewisit te ti han hep̄ir menmen im meit w̄inak iuwe k̄irak ik ek.”

19* Jisas ketpor kar ik: “Yi yaiwen w̄inak ke God ik ek, te wi wikak hi p̄ike eimaak.”

20 H̄ir p̄ike netp̄iwek, “Me 46 tito m̄it nime w̄inak iuwe ke God ik ek. Te ti hatip̄ ti p̄ike eimaak me wi wikak keremem a? Taauye!”

21* Jisas ap katip̄ me w̄inak ke God. Au, h̄irak katip̄ me ȳnk k̄irak. 22* Te maain m̄it nenep̄ Jisas kaki, God k̄ik̄iak h̄irak kekrit kepu, haiu m̄it disaipel n̄irak meket han h̄im n̄ipaa h̄irak ketpim, te haiu mises h̄im n̄ipaa God kewisim mau t̄wei. H̄iram metike h̄im me Jisas.

Jisas kertei han ke mit yapirwe

23* Jisas wen kepu Jerusalem me wi Pasova, wi kerek m̄it han tewen̄in God kenep̄ m̄it ne Isrel au, m̄it ne Isip keriyen. Me wi im m̄it yapirwe nisesik nentar menmen yaaim iuwe h̄ir n̄irek h̄irak k̄riakem. 24 Te Jisas ap kemtau h̄im h̄ir netp̄iwekem kisesim au. H̄irak ap kewisi h̄ir nehimitanek m̄itik iuwe king k̄ir naanm̄ipri au, kentar h̄irak kertei menmen m̄it ne ti h̄ir hanhanem. 25* H̄irak epei kertei werek werek menmen mekre han ke m̄it ne t̄i ap m̄itik hak te kakin̄nek kertei han ke m̄it te h̄irak ketp̄iwekem au.

3

Jisas ketike Nikodimas tewepnak

1* M̄itik niuk m̄irak Nikodimas kepu. H̄irak m̄itik hak ke mit ne Farisi kerek h̄ir nin̄in nises h̄im me Moses. H̄irak m̄itik iuwe hak ke m̄it kerek nin̄in naanm̄ipre m̄it ne Isrel. 2* W̄itaan ham h̄irak kan k̄ir Jisas ketp̄iwek kar ik: “M̄itik luwe, haiu mertei God keriuwetit ti han t̄i heteiknai menmen. God kekepit ti h̄irak menmen. M̄it neiyen ap te nanriak menmen iuwe mam̄ir ke t̄i h̄irakem taau!” 3* Jisas ketp̄iwek kar ik: “Hi hetput h̄im im em h̄iram yaaim. M̄itik ap kakweik̄in yaaik kak̄ir ke n̄ikan miye winaak ek, h̄irak ap te kaku kaktike God taau!”

4 Nikodimas kit̄iwekhi kar ik: “Markeik te m̄itik nepei enuk ke m̄itik h̄irak p̄ike kakre m̄itik pip̄iak. H̄irak p̄ike kaku kak̄kre tu ke miye p̄irak te h̄ire p̄ike wawinaak?”

5* Jisas kewenhi ketp̄iwek kar ik: “God ap te kakin̄in naanmampre m̄it ere m̄it han nank̄ri nanriuwe t̄ipar, God H̄im̄in Yaaik kakriak h̄im̄in k̄ir h̄irak yaaik. 6* M̄itik kerek miye winaak, h̄irak k̄ire m̄itik kerekek. M̄itik God H̄im̄in Yaaik kakriakek h̄im̄in k̄irak h̄irak yaaik, h̄irak k̄ire God. 7 Ti ap han kekrit ep̄ip̄ir entar h̄im im hi hetputem me yi yapirwe God H̄im̄in Yaaik ekrekyi h̄im̄in ki h̄irak kakre yaaik. 8* N̄ime m̄iniu mepno in mepno ein. Yi yemtau h̄iram mat̄ip, te yi ap yertei h̄iram meke nein man, te mamno nein. God H̄im̄in Yaaik h̄irak k̄ire n̄ime. Haiu mep̄itari karkeik h̄irak k̄riak menmen k̄ikaap m̄it au.”

9 Nikodimas kit̄iwekhi kar ik: “Mam̄irkeik te menmen im em manmen?”

* 2:18 Mt 21:23 * 2:19 Mt 26:61, 27:40; Ap 6:14 * 2:21 1Ko 6:19 * 2:22 Jo 12:16, 14:26
 * 2:23 Jo 7:31 * 2:25 Mk 2:8 * 3:1 Jo 7:50, 19:39 * 3:2 Mt 22:16; Jo 9:16 * 3:3 Mt 18:3;
 1Pi 1:23 * 3:5 Esi 36:25, 27; Ta 3:5 * 3:6 Sam 51:5; Jo 1:13 * 3:8 Ekl 11:5

¹⁰ Jisas ketp̄wewk, “Ti m̄t̄ik iuwe tisa ti hertei menmen yap̄rwe hin̄n m̄t̄ ne Isrel, te ti ap hertei menmen im au a? Menmen mit! ¹¹ *Hi hetput werek. Haiu mat̄p̄ menmen haiu epei merteiyem, haiu mat̄p̄ menmen haiu epei m̄rem. Te yi yeweik̄n sip yewet menmen haiu metpiyem. ¹² *Hi nepei hetpi menmen me t̄ im e te yi ap han kiketim yisesim au. Te hi hetpi me menmen me wit ke God, mam̄r̄keik te yi yaȳmtau menmen hi etpiyem me wit ke God yi yayisesim a? Taauye! ¹³ *M̄t̄ik keiyak ap n̄paa ken wit ke God heven au. Hi M̄t̄ik ke wit ke M̄t̄ik luwe kerekek, hi h̄naaiwir wit k̄rak hekiuwe han t̄ ik e. ¹⁴ *N̄paa Moses k̄k̄iak manpen kau niu keit wit wein̄k m̄t̄ ap newi. Mar im, m̄t̄ nanwenk̄ika hi M̄t̄ik ke wit ke M̄t̄ik luwe nanwisa antar nu tentarak̄it. ¹⁵ *Te m̄t̄ yap̄rwe kerek nises God, h̄r nanu nantikerek tipmain tipmain enum eik.

¹⁶ * “God hanhan m̄t̄ ne t̄ ik iuwe te h̄rak keriuwet n̄kan k̄rak kiut̄p̄ kerekek kan t̄ ik. Te neim̄n kerek nanisesik, h̄r ap nani au. H̄r nanu nan̄t̄ nantike God tipmain tipmain enum eik. ¹⁷ *God ap kesiuwe hi N̄kan k̄rak hi han t̄ ik skelim m̄t̄ au. Hi han hahi akaap m̄t̄ ne t̄ ik. ¹⁸ *Neim̄n nis̄isa hi N̄kan ke God ap te God skelim h̄r nan̄no si au. Te neim̄n kerek ap nis̄isa hi N̄kan ke God ehu, h̄rak God epei skelim m̄t̄ in nentar h̄r ap han kitet he N̄kan kiut̄p̄ kerekek k̄rak ah̄sak menmen enum h̄r niriakem. ¹⁹ *God skelim m̄t̄ kak̄r ik. H̄m mai yaaim m̄re wepni k̄r, hi han t̄ ik heteik̄n m̄t̄ menmen me God. Te h̄r hanhan menmen enum me t̄ h̄ram m̄re w̄taan toto. Menmen yaaim em me God au. Hir hanhan menmen enum me t̄ nentar h̄r n̄riak menmen enum enum. ²⁰ *Neim̄n h̄r n̄riak menmen enum h̄r n̄re m̄t̄ enun nepan ne menmen yaaim me God. Te h̄r ap nan̄nen nanises hi N̄kan ke God nan̄ntar h̄r n̄napen hi ewepyap̄r menmen enum h̄r n̄riakem. ²¹ Te neim̄n h̄r hanhan nan̄riak menmen yaaim, h̄r nan̄nen hi N̄kan ke God kerek h̄m mai yaaim h̄ram m̄re wepni te h̄r nanteik̄n m̄t̄ yap̄rwe h̄r n̄riak menmen yaaim God kat̄p̄ h̄r enr̄iakem.”

Jon kewepyap̄r Jisas h̄rak keim̄n

²² *Jisas kat̄p̄ Nikodimas epei au, Jisas ketike m̄t̄ disaipel n̄rak n̄naaiwir Jerusalem nen wit hak kike ke Judia. H̄rak kau en ketikeri w̄ ham, h̄r n̄k̄r m̄t̄ miyap̄r neriuwe t̄par. ²³ Jon h̄rak k̄k̄r m̄t̄ neriuwe t̄par menep t̄ niuk m̄rak Inon, h̄rak menep wit Selim. H̄rak k̄k̄r m̄t̄ in kentar t̄par yap̄rwe meitai. M̄t̄ nen nan̄rek te h̄rak k̄k̄ri. ²⁴ *(M̄t̄ik iuwe King Herot ap kewis Jon kek̄re w̄nak enuk ke gavman wen au.)

²⁵ M̄t̄ disaipel han ne Jon netike m̄t̄ik hak ke Isrel h̄r nenehan nentar menmen me n̄k̄r m̄t̄ neriuwe t̄par nises h̄m m̄t̄ ne Isrel n̄paa nisesim.

²⁶ *Te h̄r nen Jon nit̄wewkhi nar ik: “M̄t̄ik luwe, ti han kitet m̄t̄ik kerek n̄paa ketikewit yeit mani Jordan yeit p̄nak eik, kerek ti hat̄p̄ h̄m m̄rak em? H̄rak epei k̄k̄r in ek, te m̄t̄ yap̄rwe nan̄no nan̄rek.”

²⁷ *Jon ketpor, “God keit wit k̄rak Heven ap keriuwet m̄t̄ik kiut̄p̄ menmen h̄rak ap kakt̄iwem au. ²⁸ *Yi h̄ras yertei h̄m mai kerek n̄paa

* **3:11** Jo 3:32, 8:26 * **3:12** Lu 22:67 * **3:13** Pro 30:4; Ro 10:6 * **3:14** Nam 21:9; Jo 8:28, 12:32 * **3:15** Jo 20:31 * **3:16** Ro 5:8, 8:32; 1Jo 4:9-10; Jo 3:36, 10:28 * **3:17** Lu 19:10; Jo 5:22, 12:47; Ap 17:31 * **3:18** Jo 3:36, 5:24 * **3:19** Jo 1:5, 9, 8:12 * **3:20** Ef 5:11-13 * **3:22** Jo 4:1-2
* **3:24** Mt 4:12 * **3:26** Jo 1:26-34 * **3:27** Jo 19:11, 1Ko 4:7; Hi 5:4 * **3:28** Jo 1:20, 23; Mt 11:10

hi hetpim. Hi hatip har ik: 'Hi ap Krais au. God keriuweta te hi h+n+n han hewepyapirek.' ²⁹* Mitik kerek kakit mite hire mite pirak. Jisas hirak kire mitik ik. Mit nises him mirak hir nire mite pirak. Mitik kerek wariyakit kirak kemtewek hirak kaknen ketpiwek menmen, hirak han yaaik kar ke in ek hi han yaaik iuwe. Te hi ap yink enuk hentar mit yapirwe nisesik au. In ek hi han yaaik iuwe. ³⁰ Hirak kakre Mitik luwe keit niuk iuwe, te hi au hi hire mitik weinik."

³¹* Jisas kerek keke wit ke God kan ti ik hirak kinin mit. Keimin hirak ke ti ik hirak mitik kerekek, hirak han kitet menmen me ti ik. Hirak kerek ke wit ke God hirak hirak kinin menmen yapirwe. ³²* Hirak kewepyapir him me menmen hirak epei kirem, menmen hirak apei kemtewem. Hirak kewepyapirem katip mit em te mitik keiyak ap kemtewem kisesim au. ³³ Mitik kerek hirak kemtau kises him mirak hirak keteikin mit han God hirak katip him yaaim. ³⁴* Mitik kerek God keriuwetek hirak kakwepyapir him me God kentar hirak kewetiwek Himin kirak Yaaik keneises han kirak kekepek kirakem. ³⁵* God Haai hanhan Nikan kirak, te hirak kewetiwek menmen yapirwe meit his mirak. ³⁶* Neimin nises nikan ke God nanit himin yaaik kaku kakit tipmain tipmain enum eik. Neimin neweikin sip newet him me nikan ke God, hir ap te nanu nanit au. God han enuk kakriuweri.

4

Jisas ketike mite pe Sameria hir newepnak

¹* Me wi im mit ne Farisi kerek ninin nises him me Moses nemtau him ham mar im: "Jisas keithis mit yapirwe te hirak kikiiri ninin Jon." ² Te Jisas hirekes ap kikir mit au. Hir mit disaipel narak keriyen nikiri. ³ Jisas kertei menmen mit ne Farisi hir nemtewem, te hirak kinaaiwir provins Judia hirak pike kepno provins Galili. ⁴* Te yayiwe hirak kitetik ek ken kerekir provins Sameria.

⁵* Te hirak ken wit hak iuwe ke Sameria niuk mirak Saika. Wit ik hirak menep ti me ni kerek nipaa enum eik Jekop epei kewet nikan kirak Josep em. ⁶ Hei ke mit hir nanman tipar keit in kerek nipaa maam ke Isrel hirak kekinik. Jisas hit mekek te hirak kau menep hei kerekek. Wepni nepei kan kau niminiuwe. ⁷ Jisas kau en, mite hap pe Sameria wan wauman tipar. Te Jisas kitiwahi, "Ti eweto tipar mei ehim." ⁸ (Hir mit disaipel ne Jisas epei nen wit eik nanwir pewek nanit menmen me hir nanim.) ⁹* Mite pe Sameria wewenhi watip, "Ti mitik ke Isrel, hi mite pe Sameria. Kenmak te ti hitauhi tipar te ti ehim a?" (Mit ne Isrel ap te nanit menmen me Sameria mire tikenuw wenkepye kerek naam menmen nekrerem em au. Hir han kitet God kaktip hir enun naninterim.)

¹⁰* Jisas ketpiwe, "Ti ertei werek menmen God kakweti yi mit em, ti hertei hi keimin hi hituthi, "Ti eweto tipar mei ehim", te ti etpo, "Ti eweto tipar mei yaaim mamu mamit tipmain tipmain enum eik." ¹¹ Mite watip war ik, "Mitik iuwe, ti ap heit menmen me tipar. Hei ke tipar ik hirak kesikekre. Te ti ehit tipar yaaim mamkaap haiu mit mamu werek tipmain tipmain enum eik ehit nein?" ¹²* Nipaa maam nipu kaiu Jekop kewetei hei ik. Hirak nipaa

* **3:29** Mt 9:15 * **3:31** Jo 8:23; 1Jo 4:5 * **3:32** Jo 3:11 * **3:34** Jo 1:32; Ap 10:38 * **3:35** Mt 11:27; Jo 5:20, 10:17 * **3:36** Jo 3:16-18; 1Jo 5:12; Lu 3:7 * **4:1** Jo 3:22, 26 * **4:4** Lu 9:52
* **4:5** Jen 33:19; Jos 24:32 * **4:9** Esr 4:1-5, 9:1-10:44; Lu 9:52-53 * **4:10** Jo 4:26, 7:37-38; Rev 21:6 * **4:12** Jo 8:53

ketike n̄kerek, sipsip, bulmakau m̄rak, h̄r naam t̄par im em. Ti are iuwe hin̄n maam kaiu Jekop?" ¹³ Jisas kewenhi kat̄p, "M̄it yap̄rwe nan̄m t̄par im em maain h̄r p̄ke h̄m niu enuk (o mar kakwenk̄kor h̄m) nan̄m t̄par meiyam. ¹⁴ *Te neim̄n nan̄m t̄par kerek hi ewet̄rem, maain h̄r ap te h̄r p̄ke h̄m niu enuk (o mar kakwenk̄kor h̄m) au. T̄par kerek hi ewet̄rem h̄ram mam̄re t̄par mam̄kre han k̄r mamu mam̄t̄ mamkaap m̄t̄ nanu werek werek tipmain tipmain enum eik."

¹⁵ H̄re p̄ke wit̄wekhi war ik: "M̄it̄k Iuwe, ti eweto t̄par mei im em. Te hi ap p̄ke h̄m niu enuk (o mar kakwenk̄kor h̄m) au. Te maain hi ap p̄ke anen in am̄an t̄par mei au."

¹⁶ Jisas ketp̄we, "Ti eno en̄ne m̄t̄k kit te ti p̄ke enen in."

¹⁷ M̄ite wat̄p, "Hi ap heit m̄t̄k au." Jisas ketp̄we, "Ti hat̄p ti m̄t̄k au. Ti at̄p werek. ¹⁸ N̄ipaa ti heit m̄kaan nar hisp̄nak (5). In ek m̄t̄k ti hau hetikerek h̄rak ap m̄t̄k kit. Ti epei hat̄p werek."

¹⁹ *H̄re wetp̄wek, "M̄it̄k Iuwe, hi hertei ti h̄re m̄t̄k profet.

²⁰ *Maamrer nai ne Sameria nises God newen̄piyek neit m̄niū (o neiȳp) ik ek. Te haiu emwen̄pi God emeitak. Te yi m̄t̄ ne Isrel yat̄p wit̄ iuwe Jerusalem h̄rak yaaik kerekek. Wit hak au."

²¹ Jisas ketp̄we, "M̄ite, ti ehises h̄m mai. Maain w̄ ham mamnen te yi m̄t̄ ne t̄ yaiwen̄pi niuk me Haai kai yayit̄ m̄niū (o neiȳp) ik au, o yayit̄ wit̄ iuwe Jerusalem au."

²² *Jisas ketp̄we, "Yi m̄t̄ ne Sameria ap yertei werek keim̄n yi yisesik yewen̄piyek. Haiu m̄t̄ ne Isrel mertei werek keim̄n haiu misesik mewen̄piyek. Menmen God h̄rak k̄r̄akem keithis m̄t̄ miyap̄r h̄r nisesik, h̄rak kewetaiyem. ²³ W̄ epei mamnen menep te m̄t̄ kerek h̄r yaain nises God Haai, h̄r nanwen̄piyek neriuwe han k̄r. Te m̄t̄ nar ik God Haai hanhan h̄r enisesik enwen̄piyek. ²⁴ *God h̄rak H̄m̄n Yaaik kerekek. H̄r m̄t̄ h̄r newen̄pi niuk m̄rak, h̄r enises menmen yaaim enwen̄piyek enriuwe h̄m̄n k̄r yaaik."

²⁵ *Te m̄ite wetp̄wek, "Hi hertei maain m̄t̄k Mesaia kerek God keh̄m̄tanek kaknen, h̄r m̄t̄ nenewek Krai, maain h̄rak kaknen h̄rak kak̄tpai menmen yap̄rwe."

²⁶ *Jisas ketp̄we kar ik: "Hi kerekek hi at̄p etikewit hi Krai."

²⁷ H̄rak kat̄p kar ek, h̄r m̄t̄ disaipel n̄rak h̄r n̄rek kat̄p ketike m̄ite hap, h̄r han kitet yap̄rwe. Te in ek m̄t̄k keiyak ap kit̄wehi kar ik: "Ti eh̄t mekam?" O h̄r nit̄wekhi, "Kenmak te ti hat̄p hetikerep?"

²⁸ H̄re w̄naaiw̄r heurek ke t̄par m̄re, h̄re p̄ke wen wit̄ iuwe eik, te h̄re wen wat̄p m̄t̄ yap̄rwe. ²⁹ H̄re wetpor, "Yi einen eiȳr m̄t̄k ik. H̄rak ketpo menmen yap̄rwe kerek hi n̄ipaa h̄r̄akem. H̄rak m̄t̄k Mesaia kerek God keh̄m̄tanek kak̄kaap haiu m̄t̄?" ³⁰ H̄re wetpor, te h̄r n̄naaiw̄r wit̄ ek nen nan̄r Jisas.

³¹ M̄ite wen wit̄ k̄re eik, m̄t̄ disaipel nat̄p Jisas, "M̄it̄k Iuwe, ti eh̄m menmen."

³² Te Jisas ketpor, "Hi menmen mai yi ap yerteiyem hi hah̄m."

³³ M̄t̄ disaipel n̄rak h̄ras nat̄p nar ik: "M̄it̄k keiyak ket̄wek menmen keiȳm kan o?"

* 4:14 Jo 6:35 * 4:19 Jo 7:40, 9:17; 1Ko 14:24-25 * 4:20 Diu 12:5-14; Sam 122:1-5 * 4:22
2Kin 17:29-41; Ais 2:3; Ro 9:4-5 * 4:24 2Ko 3:17; Ro 12:1; Fl 3:3 * 4:25 Jo 1:41 * 4:26 Mk
14:61-62; Jo 9:37

³⁴* Jisas ketpor, “Menmen mai mar im: Hi hises h̄im me Haai h̄irak n̄ipaa keriuweta te hi han. Hi ariak wok m̄irak enemt̄in h̄iram mar ke menmen hi ah̄im.” ³⁵* Yi m̄it yat̄ip yar ik: “Wenke tekyaaıt (4) ere w̄i mamnen te haiu mamket menmen mau ni. Hi hetpi. Yi eiwaanaan heriyai heriyai eiȳr ni werek werek. Teket epei me yaaim te yi eiketim mamnen. ³⁶ M̄it̄ik h̄irak kerek epei keit menmen, h̄irak keit pewek h̄iram mamu werek. H̄iram mar ke h̄irak kari han ke m̄it h̄ir enises h̄im me God te h̄ir enu en̄it tipmain tipmain enuk eik. M̄it̄ik kerek kam̄r ni h̄irak ketike m̄it̄ik kerek keit menmen me ni h̄irak̄it han yaaik tekiyak̄it. M̄it han nat̄ip m̄it h̄im me God netike m̄it h̄ir nari han ke m̄it h̄ir nises h̄im me God h̄ir n̄ire m̄it̄ik̄it wik it. ³⁷ Mar ek te h̄im im h̄iram yaaim. ‘M̄it̄ik kiut̄ip kam̄r menmen, maain m̄it̄ik hak kak̄iketim.’ ³⁸ N̄ipaa hi eriuweti yi yen yari han ke m̄it h̄ir nises h̄im me God yar ke m̄it̄ik kak̄it menmen epei me yaaim meit ni eim. N̄ipaa yi ap yen yetpor menmen, te yi ȳk̄iak han k̄ir te h̄ir nanises h̄im me God. M̄it han keriyen n̄riak menmen im. Te in ek yi ȳkaap m̄it h̄ir nanises h̄im me God.”

³⁹ Maain m̄it yap̄rwe ne wit kike Saika ke provins Sameria nises Jisas nentar h̄ir nemtau h̄im me m̄ite h̄ire epei wetpor, “H̄irak ketpo menmen yap̄rwe n̄ipaa ein hi h̄irakem.” ⁴⁰ Te m̄it ne Sameria nan n̄ir Jisas h̄ir netp̄iwek eku ektikeri. Te h̄irak kau ketikeri neit wit eik w̄i wik.

⁴¹ M̄it han yap̄rwe h̄ir nemtau h̄im m̄irak te h̄ir nisesik.

⁴²* Te h̄ir nat̄ip m̄ite, “In ek haiu memtau h̄im m̄irak te haiu misesim. Haiu ap misesim mentar menmen n̄ipaa ti epaiyem au. Haiu h̄iras maktemewem te haiu han kitet h̄irak M̄it̄ik Kraıs kerek God keriuwetek kaken kak̄ikaap haiu m̄it miyap̄r ne ti.”

Jisas k̄ikaap n̄ikan ke m̄it̄ik iuwe ke gavman

⁴³* W̄i wik epei au, Jisas k̄inaaiw̄r wit ik h̄irak ken Galili.

⁴⁴* Jisas h̄irekes epei kat̄ip, “M̄it̄ik profet niuk m̄irak iuwe meit wit k̄irak au.” ⁴⁵* Te w̄i Jisas epei ken kiun provins Galili, m̄it nau en netp̄iwek, “Ti yaaik ti han.” H̄ir netp̄iwekem nentar h̄ir h̄iras n̄ipaa nen n̄ir menmen me w̄i Pasova neit Jerusalem me w̄i m̄it nererik han tewen̄in God n̄ipaa kenep m̄it ne Isip h̄ir naa. Te h̄ir epei n̄ir menmen yaaim h̄irak k̄irakem keit ein. ⁴⁶* Epei au, Jisas p̄ike ken wit Kena ke provins Galili, wit kerek n̄ipaa h̄irak keweik̄in t̄ipar wein̄im m̄ire t̄ipar wain. M̄it̄ik iuwe ke gavman keit Kapaneam kau in. N̄ikan k̄irak h̄irak k̄inap. ⁴⁷* H̄irak kemtau Jisas epei k̄inaaiw̄r provins Judia kan Galili, te h̄irak ken k̄irek kit̄iwekhi eknen ek̄ikaap n̄ikan k̄irak k̄inap. N̄ikan k̄irak epei menep kaki. ⁴⁸* Jisas ketp̄iwek, “Yi ap ȳr menmen iuwe hi ariakem, te yi ap eiȳmtau h̄im mai eiȳsesim au.”

⁴⁹ M̄it̄ik iuwe ke gavman ketp̄iwek, “M̄it̄ik Iuwe, ti esiuk̄in, o au en, n̄ikan kai kaki.”

⁵⁰* Jisas ketp̄iwek, “Ti eno! N̄ikan kit kaku werek.” M̄it̄ik ik kemtau h̄im me Jisas kisesim te h̄irak k̄inaaiw̄rek ken. ⁵¹ H̄irak kepno winak k̄irak, m̄it kerek nerekȳiwek menmen h̄ir nan newenek yayiwe h̄ir netp̄iwek, “N̄ikan kit epei k̄ire yaaik.”

* 4:34 Jo 6:38, 17:4 * 4:35 Lu 10:2 * 4:42 1jo 4:14 * 4:43 Jo 4:40 * 4:44 Mt 13:57
 * 4:45 Jo 2:23 * 4:46 Jo 2:1-11 * 4:47 Mt 8:5-6 * 4:48 Jo 2:18; 1Ko 1:22 * 4:50 Mt 8:13; Mk 7:29

⁵² H̄irak kitorhi, “Kewaa*i* meruri n̄ikan kai h̄irak k̄ire yaaik?” H̄ir netp̄iwek, “Nep̄ip wepni kau n̄im̄iniuwe h̄irak ȳink sisi epei au meit.”
⁵³ *Te haai kertei me nep̄ip wepni kau n̄im̄iniuwe, Jisas ketp̄iwek n̄ikan kaku werek. Te h̄irak ketike m̄ite n̄ikerek n̄irak h̄ir nises h̄im me Jisas.

⁵⁴ *Menmen im h̄iram menmen yaaim wik h̄irak k̄iriakem me w̄i h̄irak k̄inaaiw̄ir Provins Judia ken kiun provins Galili.

5

Jisas k̄ikaap m̄it̄ik hak k̄inap h̄irak k̄ire yaaik keit wan werweik ke Betesda

¹ Jisas k̄ikaap n̄ikan ke m̄it̄ik iuwe epei au, w̄i ham kerek m̄it̄ ne Isrel nererik naam menmen epei man. Te Jisas p̄ike ken Jerusalem. ² Meit Jerusalem menep weip̄ir iuwe ke sipsip, wanwerweik iuwe k̄iwaairi. M̄it natip h̄im H̄ibru h̄ir nenewek Betesda. Menep wan werweik kerek m̄it newep weisaak hisp̄inak (5) te m̄it n̄inapen wepni o haw̄i te h̄ir n̄isaw̄in newim. ³ M̄it miyap̄ir yap̄irwe kerek h̄ir n̄inap h̄ir n̄iwaairi. H̄ir m̄it han nanam̄ir toto, m̄it han his h̄it m̄in enum, m̄it han his h̄it epei maa. ⁴ W̄i ham m̄it̄ik ensel ke M̄it̄ik Iuwe God kenke kan wan kerek te h̄iram t̄ipar m̄itanik. T̄ipar m̄itanik nepei au, m̄it̄ik kin̄in kakikwe kakno kakikre t̄ipar, h̄irak kakre yaaik. ⁵ M̄it̄ik kiut̄ip kau weisaak n̄ipaa h̄irak k̄inap ere 38 tito. ⁶ Jisas k̄ir m̄it̄ik ik k̄ipwaa*i* en, h̄irak kertei h̄irak k̄inap k̄iwaai w̄i yap̄irwe, te Jisas ketp̄iwek kar ik: “Ti hanhan ti p̄ike are yaaik a?”

⁷ M̄it̄ik ik kerek k̄inap h̄irak ketp̄iwek, “M̄it̄ik Iuwe, kerek t̄ipar mirir̄ir, hi ap m̄it̄ nei nekina newisa hekre t̄ipar au. Hi h̄irekes eno, m̄it̄ han h̄ir n̄inat̄in nan nin̄ina.”

⁸ *Jisas ketp̄iwek, “Ti ekrit eh̄irp eh̄it yeno mit eiȳim eno.” ⁹ *Wasenum h̄irak m̄it̄ik k̄inap ek h̄irak k̄ire yaaik. H̄irak keit yeno m̄irak keiȳim ken.

W̄i im h̄iram w̄i Sabat. ¹⁰ *M̄it̄ iuwe ne Isrel n̄ir m̄it̄ik ik kemer̄ir yeno m̄irak te h̄ir nenerek netp̄iwek, “Petepin h̄iram w̄i Sabat. W̄i im em ti ap emer̄ir yeno mit em̄it!” ¹¹ H̄irak kewenhi ketpor, “H̄irak m̄it̄ik kerekya hi h̄ire yaaik ketpo, ‘Ekin yeno mit eiȳim ekrit eno.’”

¹² H̄ir nit̄iwekhi, “Keim̄in h̄irak ketput ti ekin yeno mit eiȳim ekrit eno a?”
¹³ M̄it̄ik kerek Jisas kekepik ap kertei h̄irak keim̄in kent̄ar Jisas k̄inaiw̄irek ken ek, m̄it̄ yap̄irwe nererik neit wit eik e.

¹⁴ *Maain Jisas k̄inap̄inek keit w̄inak iuwe ke God h̄irak ketp̄iwek, “Ti epei h̄ire yaaik. Ti ap p̄ike hanhan ehises menmen enum te menmen ham iuwe enum mamnen mamwit.” ¹⁵ H̄irak ketp̄iwek epei au, m̄it̄ik ik ken katip m̄it̄ iuwe ne Isrel kar ik: “M̄it̄ik kerek kerekya hi yaaik h̄irak Jisas.”

¹⁶ *H̄irak ketpor Jisas kekepik te m̄it̄ iuwe ne Isrel h̄ir nin̄in n̄ir̄iak Jisas enum nentar h̄irak k̄ikaap m̄it̄ik enuk k̄inap iuwe h̄irak k̄ire yaaik me w̄i Sabat (kerek m̄it̄ n̄ir̄iak menmen au. H̄ir nau wein̄im.) ¹⁷ *H̄ir natip Jisas enum nenerek, te h̄irak ketpor, “Hekrit hekrit Haai kai k̄ir̄iak menmen, te hi ar̄iakem har ke h̄irak k̄iriakem.”

¹⁸ *H̄im im kerek Jisas ketpim m̄ir̄iak m̄it̄ iuwe ne Isrel han enuk iuwe te h̄ir hanhan nan̄nep Jisas kaki. H̄ir hanhan nankip kent̄ar h̄irak k̄ikaap

* **4:53** Ap 16:14-15, 31 * **4:54** Jo 2:11, 23 * **5:8** Mt 9:6 * **5:9** Jo 9:14 * **5:10** Nia 13:19;
 Jer 17:21; Lu 13:14 * **5:14** Jo 8:11 * **5:16** Mt 12:14 * **5:17** Jo 9:4 * **5:18** Mt 26:4; Jo 7:1,
 30, 10:30, 33

mítik ke wí Sabat kerekek au. Hír han enuk nankíp naníntar hírak katíp God hírekes Haai kírak, te hírak kíriak hírekes iuwe kíre God Haai.

God kehimitan níkan kírak hírak iuwe kíriak menmen mírak

19 *Mít iuwe ne Isrel nenerek, te Jisas ketpor, “Hi etpi híim yaaim! Hi Níkan ap te hi hírekes ariak menmen mei weinim me han kai au. Hi híriak menmen mamír ke hi híri Haai kai kíriakem. Haai kai kíriak menmen, hi herteiyem te hi híriakem. 20 *Haai hírak hanhan keriuwa hi Níkan kírak, hírak keteikno menmen iuwe hírak kíriakem. Maain hírak kakteikno menmen iuwe minin menmen hi epei híriakem te yi yapírwe han kakikrit kakriuwere. 21 *Híram mar ke Haai kíkian mít kerek epei naa ek te híri pike nekrit nau, te hi níkan kírak ehises han kai awis hímin yaaik kaku kakikre han ke mít kerek hi hanhan hewisik kakikre han kíri. 22 *Haai kai hírekes ap skelim mít au. Hírak kewisa hi Níkan kírak hi ekrehír kírak hi skelim mít. 23 *Te mít yapírwe nanwenípi niuk me hi Níkan mamír ke híri newenípi niuk me Haai kai. Mít kerek ap newenípi niuk me hi Níkan, híri ap nanwenípi niuk me Haai kai kerek keriuweta hi han in.

24 *“Hi hetpi híim yaaim. Neimin nemtau híim mai híri nisesim, te híri nanises híim me hírak kerek keriuweta hi han in, te híri nanit hímin yaaik kaku kakit tipmain tipmain enum eik. Hi ap te skelim mít au. Hír nepei nínaaiwir menmen enum, híri neit hímin yaaik nanu werek. 25 *Hi hetpi híim yaaim. Wí kerek nípaa God kehimitanem híram epei man, te mít nípaa naa híri nanímtau híim me hi Níkan ke Mítik Iuwe God. Te neimin nanímtewem, híri nanit hímin yaaik nanu werek. 26 *God Haai hírak kaki au. Hírak Haai ke menmen mamkaap menmen yapírwe mamu mamit. Te hírak keweto hi Níkan kírak menmen te hi ap hahi au. Hi hetenen menmen im te hi akaap mít miyapír te híri nanu nanit tipmain tipmain enum eik. 27 *Hírak kewisa hi Iuwe hi skelim mít hentar hi Mítik ke wit kírak. 28 Yi ap han kekrit ke menmen im epei au emít. Wí mamnen te mít kerek nípaa naa mít newisi nekre hei nanímtau híim me hi Níkan ke Mítik Iuwe. 29 *Te híri nanínaaiwir hei, híri nanitpaan nanínen wítik. Neimin kerek nípaa níriak menmen yaaim e, híri naníkrit nanu nanit. Te mít nípaa níriak enum, híri naníkrit nanino si enum.

Menmen mewepyapír Jisas hírak mítik God keriuwetek kan

30 *“Hi ap híriak menmen hises han kai au. Menmen hi hemtau God ketpewem te hi hisesim skelim mít ariuwere. Hi skelim mít werek werek hentar hi ap hises han kai. Hi hises han ke God kerek keriuweta te hi han tíik e. 31 *Te hi kerekek etpi menmen me hi hírekes yi han kitet hi hemipin. 32 *Mítik kiutíp kepu kewepayapír híim mai. Hi hertei híim im híram matíp mít me hi híram híim yaaim. 33 Yi nípaa yesiuwe mít híri nen nír Jon nitíwexhi menmen, te hírak ketpi híim im me hi híram yaaim. 34 *Hi ap han kitet yapírwe me mítik hírak kewepyapír niuk mai au. Hi hetpiyem te yi eiyírteiyem eiyises híim mai te God kakíkapi yi eiyu eitikerek eiyu werek werek. 35 Jon hírak kíre si keteikni yayiwe, hírak keteikni menmen me God. Me wí hírak kepu yi hanhan yisesik. 36 *Menmen ham minin híim nípaa

* 5:19 Jo 5:30, 8:28 * 5:20 Jo 3:35 * 5:21 Ro 4:17; Ef 2:5; Jo 11:25 * 5:22 Jo 3:17; 5:27; 9:39; Ap 10:42 * 5:23 Fl 2:10-11; 1Jo 2:23 * 5:24 Jo 3:15-18, 8:51; 1Jo 3:14 * 5:25 Mt 8:22; Ef 2:5-6 * 5:26 Jo 1:4 * 5:27 Jo 5:22 * 5:29 Dan 12:2; Mt 16:27; Jo 6:40; Ap 24:15 * 5:30 Jo 5:19, 6:38 * 5:31 Jo 8:13-14 * 5:32 Jo 5:36-37; 1Jo 5:9 * 5:34 Jo 1:19-34, 3:27-30 * 5:36 Jo 3:2, 10:25, 38; 14:11

Jon ketpim me hi. Hiram im. Menmen yaaim haai kai ketpo hi hiraakem. Menmen ham nipa hi hiraakem, hiram meteikin mit miyapir te hir nertei Haai kai God keruweta te hi han in. ³⁷ *Haai kerek keruweta hi han in, hirak kewepayapir ketpi hi keimin. Te yi ap yemtau him mirak au. Yi ap nipa yir ninaan mirak au. ³⁸ *Him mirak ap mau mekre han ki. Yi ap yemtau him me hirak Mitik Iuwe kerek keruweta hi han ti ik. ³⁹ *Yi han kitet him me God mau tiwei, yi yekinaam te yi han kitet hiram mamkepi yi eiyu eitike God, God kakweti himin yaaik te yi eiyu tipmain tipmain enum eik. Te him im yi yekinaam hiram matip me hi! ⁴⁰ Te yi yinapen eiyimtau him mai te hi akepi yi eiyit himin yaaik te yi eiyu eiyit tipmain tipmain enum eik. ⁴¹ Hi ap hanhan mit nanwenipi niuk mai nantip hi yaaik. Hiram menmen weinim. ⁴² Te hi hertei yi mit yi yire mekak. Yi ap hanhan God yekre han ki au. ⁴³ *Hi han hekrehir ke Haai kai, te yi ap yises him mai au. Mit han ne ti hir naninen netpi hir mit iuwe, yi yemtau him mir yisesim. Te yi ap yemtau him mai au! ⁴⁴ *Yi mit hanhan yaiwenipiyani niuk mi, te yi yinapen Mitik Iuwe kiutip hirak God hirak kakwenipi niuk mi kakitpi yi yaain. Yi han kitet menmen im hiram weinim. Yi ap hanhan hirak kaktip yi yaain, te yayirkeik te yi hanhan eiyises him mai? ⁴⁵ *Yi ap han ekitet hi esiuwi him hatip Haai kai me menmen yi yiraakem. Au, him kerek Moses kewisim mau tiwei kerek yi yekinaam han kitet hiram mamkepi te God kaktip yi yaain, hiram mamsiuwi him. ⁴⁶ *Yi yises him me Moses werak werak, te yi eiyises him mai yentar hirak kewis him me hi. ⁴⁷ *Te yi ap yises him Moses kewisim mau tiwei, te yi ap eiyises menmen hi hetpiyem au!”

6

Jisas kewet mit yapirwe nar 5,000 menmen hir naam (Mt 14:13-21; Mk 6:30-44; Lu 9:10-17)

¹ Jisas ketpor menmen im epei au, hirak ken kerekir wan iuwe ke Galili (kerek mit nenewek niuk ham Wan ke Taibirias). ² Mit yapirwe nises Jisas nentar hir nipa nira menmen iuwe hirak kirakem kikaap mit ninaap. Mar ik te hir nisesik. ³ Jisas ken kinu miniu wank ken kau ketike mit disaipel hirak. ⁴ *Wi Pasova man menep. Hiram wi kerek mit ne Isrel nererik naam menmen han tewenin wi nipa God kenep mit ne Isip, kikaap mit ne Isrel. ⁵ Jisas kerenaan kir mit miyapir yapirwe nan nirek. Te hirak katip Filip, “Haiu mamit niu o bret mamit nein te haiu mamwet mit miyapir em hir nanim?” ⁶ (Jisas katip mitik Filip him im em te hirak kakri han kirak kakises mekam. Jisas epei kertei menmen hirakes kakriakem.)

⁷ Filip kewenhi ketpwek kar ik: “Haiu mewir 200 kina mamit niu o bret meriuwerem hiram ap werak te mit in nanim kike kike au.” ⁸ Disaipel ke Jisas niuk mirak Endru, hirak nikik ke Saimon Pita hirak katip Jisas kar ik: ⁹ “Mitik pipiak ik e keit bret bali mar hispinak (5) metike saauk wik. Te hiram ap iuwe me mit yapirwe nar ik.”

¹⁰ Jisas ketpor, “Yi eiwen mit miyapir enu ti. Yenkis yapirwe meit in.” Te mit 5,000 hir yapirwe keriyen nererik nau yenkis keremem nau ti.

* 5:37 Mt 3:17; Jo 5:32, 8:18 * 5:38 Jo 6:29 * 5:39 Lu 24:27, 44; Ap 13:27; 2Ti 3:15-17; 1Pi 1:10-11 * 5:43 Mt 24:5 * 5:44 Jo 12:43 * 5:45 Diu 31:26-27 * 5:46 Diu 18:15; Ap 3:22 * 5:47 Lu 16:31 * 6:4 Jo 2:13

¹¹ Hîr nau tî epei au, te Jisas keit bret keiyîm kitehi God, te hîrak kewenem keketim kewet mît nîrak em hîr newet mît miyapîr em. Epei au, hîrak keit saauk kewepim kewetîrem kar ke nepei ein hîrak kewetîr bret bali, te hîrak kewet mît menmen mar ke hîr hanhanem. ¹² Hîr epei naam tu iuwe, Jisas katîp mît disaipel nîrak kar ik: “Eikinen yinam yinam mît ap naam. Hi hînapen hîr nanwîsim mamu tî. Yi ap eiwis mei kike mamu au.” ¹³ Hîrak katîp epei au, hîr nekorîrim (o nekurerim) ere epei au mesî, te hîr nemi mekre tanîk mar hiswiyen wik (12) meke bret hispînak (5) nîpaa Jisas ketîwem kewet mît em hîr naam. ¹⁴ *Mît miyapîr nîr menmen yaaim Jisas kîriakem te hîr natîp, “Hîram hîm yaaim. Mîtîk ik hîrak profet ik ek kaknen tî.” ¹⁵ *Jisas kertei hîr hanhan nantenenik nanîhimîtanek hîrak mîtîk iuwe king kîr hîrak kaku kakînîm naanmîpror. Te hîrak kînaiwîri hîrak kerekek pîke ken mîniu (o neiyîp) eik.

Jisas ken kitet wan keke niu
(Mt 14:22-23; Mk 6:45-52)

¹⁶ Me hînkewî disaipel ne Jisas hîr nekiuwe nen wan eik.

¹⁷ Hîr nehîn nîniu nekre bot newik nerekir wan nanîno pînak ein. Hîr nen Kapaneam. Nepei au wîtaan, te Jisas ap kan kiunor wen au. ¹⁸ In ek nîme iuwe mîniu te wan kewenîn iuwe.

¹⁹ Hîr neit niu mîrak neiyîk nari wan ere 5 o 6 kilomita nau nîmîn, hîr nîr Jisas kitet wan kitet tîpar keke niu ken menep bot. Hîr nîrek te hîr nînaain.

²⁰ Te Jisas ketpor, “Hi kerekek han. Yi ap einaain.” ²¹ Hîrak ketpor te hîr han yaaik netîwekhis kîniu ketikeri nekre bot. Te wasenum bot kepno menep wit hîr hanhan nanînori.

Hîr mît miyapîr nînatîn Jisas

²² Hekrit eik, mît miyapîr hîr wen nepeit wan pînak eik, hîr nertei nepîp bot ap keyiak kepu au. Kiutîp kerekek kepu, Jisas ap kau ketike disaipel au. Hîr disaipel keriyen nekre bot ik ek te hîr nen. ²³ *Te bot ham me Taibirias man menep wit kerek Jisas kewetîr bret hîr naam newi. ²⁴ Mît yapîrwe nîr Jisas hîrak ap ketike mît disaipel ap nau, te hîr nehîn nekre bot hak, hîr nen Kapaneam nînetîwek.

Jisas hîrak kîre bret yaaik kîkaap mît hîr nanu werek

²⁵ Maain mît nînapîn Jisas keit wan pînak ein epei au, hîr netîwek, “Mîtîk luwe, hewaai meruri te ti han in a?”

²⁶ *Jisas kewenhi ketpor, “Hi hetpi werek. Yi yînyetno yentar yi epei yaak bret ere tu iuwe. Yi ap han kitet menmen yaaim iuwe hi hîriakem au. ²⁷ *Yi ap hanhan yayît menmen me yayîm keremem hîram mamîwaank au ekî! Yi hanhan eiyît menmen yaaim hîram mîre menmen me yi eiyîm, hîram mamkepi te yi yayît hîmîn yaaik ke kaku kakît tipmain tipmain enum eik. Menmen im hi Mîtîk ke wit ke Mîtîk luwe awetiyem hentar God Haai kîriak menmen keteikîn mît hîrak keriuweta hi hîriak menmen mîrak.”

²⁸ Hîrak ketpor hîm im, te hîr nitîwekhi natîp nar ik: “Haiu emriak mekam te haiu emriak menmen God han yaaik keriuwerem?”

²⁹ *Jisas kewenhi ketpor, “Menmen yi yîriakem God han yaaik keriuwerem hîram im. Yi eiyises hîm me hi Mîtîk kerek God keriuweta hi han tî ik.”

* 6:14 Diu 18:15; Jo 5:46 * 6:15 Jo 18:36; Mt 14:23 * 6:23 Jo 6:11 * 6:26 Jo 6:11-12 * 6:27 Jo 4:14; 6:48-58 * 6:29 1Jo 3:23

30 *Hir newenhi natip, “Ti eriak mekam iuwe te haiu emirem te haiu emises him mit a? 31 *Maamrer naitu naam menmen niuk miram mana neit wit weinik mit ap newi en. Him me God matip Moses kewetir menmen meke wit ke God hir naam.”

32 Jisas ketpor, “Hi hetpi werek. Moses kewetir menmen au. Haai kai kewetirem. Menmen me nipa hiram ap bret yaaim mamkaap himin ki au. In ek Haai kai kerekek keweti menmen yaaim me wit kirak, hiram yaaim mire bret mamkaap himin ki kaku werek. 33 Bret God kewetiyek ek, hi Jisas kerek heke wit ke Mitik Iuwe han hi bret ik. Hi aweti himin yaaik kaku kakikri tipmain tipmain enuk eik.” 34 *Hir nitiwekhi nar ik: “Mitik Iuwe, ti ewetai bret kit eknen in ere tipmain tipmain enum eik.”

35 *Jisas ketpor, “Hi hirekes hire bret hikaap mit nanu nanit himin yaaik. Hir neimin nanisisa te hir ap nipi mamn. Neimin hir nanisisa ap te him niu enuk (o mar kakwenkikor him) hanhan nanim tipar mei au. Neimin hir nanisisa ap te him niu enuk (o mar kakwenkikor him) hanhan nanim tipar mei au.

36 * “Hi hetpi yi epei yira te yi ap yises menmen hi etpiyem.

37 *Mit neimin kerek Haai kai God kewetauri, hir naninen nanisisa. Hi ap te aweikin sip ewet neimin kerek naninen nanisisa au. 38 *Hi hinaaiwir wit ke God te hi hises han kai au. Hi hises han ke hirak Mitik Iuwe kerek keriuweta hi han ti ik e. 39 *Hirak kerek keriuweta hi han ti ik hirak hanhan menmen im. Hirak hanhan hi ap hinaaiwir mitik kiutip ke mit yapirwe hirak epei keriuweta au. Hi akian mit miyapir yapirwe nanikrit nanu me wi maain God skelim mit. 40 *Menmen im Haai kai God hanhan hiram im: Neimin nira hi Nikan kirak, hir nisisa nanimtau him mai, hir nanit himin yaaik kaku kakit tipmain tipmain enum eik, te hi akian nanu nanit me wi maain God skelim mit.”

41 Hirak katip epei au, mit ne Isrel natipan nen Jisas nentar hirak katip him im: “Hi bret kerek heke wit ke God hi han in.” 42 *Te hir natip, “Mitik ik hirak kerekek nikan ke Josep. Haiu merite miye haai hirak. Kenmak te hirak katip hirak keke wit ke God kan a?”

43 Jisas kewenhi ketpor, “Yi ap eitip einehan me yi hirasi emit! 44 *Mitik kiutip ap te kakisisa ere God Haai kerek keriuweta hi han hirak kakri han kirak. Hi akiaq hirak kakit himin yaaik ke kaku kakit me wi maain God skelim mit. 45 *Mit profet newis him im mau tiwei hiram matip mar im: ‘Mit yapirwe te God kaitpor menmen kakikepi werek werek.’ Mit neimin niutip niutip kerek epei nentau him me Haai kai God te hir nanisisa. 46 *Mitik kiutip ke mit yapirwe ap te kir God Haai ek au. Hi Mitik kerek God keriuweta hi han ti ik ek, hi kerekek epei hirek. 47 *Hi hetpi werek. Hirak keimin kises him mai kakit himin yaaik ke kaku kakit tipmain tipmain emum eik. 48 *Hi hirekes kerekek hire bret, hi akaap mit nanu nanit tipmain tipmain enum eik. 49 Maamrer ni nipa naam menmen mana God kewetirem neit wit weinik mit ap newi, te hir ap nepu au. Hir epei naa. 50 Hi Mitik kerek hinaaiwir wit ke God han ti ik ek hi hire bret mikaap mit nanu. Neimin nisisa hir nani au. Hir nanu tipmain tipmain enum eik. 51 Hi

* 6:30 Mt 16:1; Jo 2:18 * 6:31 Eks 16:14-15; Nam 11:7-9; Sam 78:24 * 6:34 Jo 4:15 * 6:35 Jo 4:14, 6:48-58 * 6:36 Jo 20:29 * 6:37 Jo 17:6-8; Mt 11:28 * 6:38 Mt 26:39; Jo 4:34 * 6:39 Jo 10:28-29, 17:12 * 6:40 Jo 11:24 * 6:42 Mt 13:55 * 6:44 Jo 6:65 * 6:45 Ais 54:13 * 6:46 Jo 1:18 * 6:47 Jo 3:15-16 * 6:48 Jo 6:35, 58

hîre bret akaap mît nanu nanît tipmain tipmain enum eik. Hi heke wit ke God han. Mît kerek nanîm bret im hîr nanu nanît tipmain tipmain enum eik. Bret im hîram yînk kai kerek hi hewet mît ne tî hîr nanîm te hi akepi hîr nanît hîmîn yaaik.”

⁵² Menmen im hîrak ketpor menip mît ne Isrel nenehan natîpan hîm me hîr hîras, hîr natîp nar ik: “Mîtik ik kakîrkeik te hîrak kakwetei naan me yînk kîrak haiu mamîk a? Taauye!”

⁵³ Jîsas ketpor, “Hi hetpi werek. Yi ap yayîk yînk kai ke hi Mîtik ke wit ke Mîtik luwe, o yi ap yayîm hemkre mai, te yi ap yayît hîmîn yaaik kakîkri. ⁵⁴ Neimîn nanîk yînk kai o nanîm hemkre mai, hîr nanît hîmîn yaaik. Te hi akîan hîr mît kerek nîpaa naa, hîr pîke nanîkrit nanu nanre mît me wî maain God skelim mît. ⁵⁵ Yînk kai hîrak menmen yaaik kîre samiyak kakîkepi. Hemkre mai hîram mîre tîpar yaaîm mamkepi. ⁵⁶ *Neimîn naak yînk kai ketike hemkre mai, hîr nau netikewa nises hîm mai, te hi hau hekre han kîr ⁵⁷ God kerek hîrak Haai ke menmen yapîrwe mepu, hîrak keruweta hi han, hîrak kenipa hi ahu tipmain tipmain enum eik. Neimîn nanîk yînk kai hîr nanu nanît nanriuwerek. ⁵⁸ Hi hîrekes hi hîre bret keke wit ke God kan. Bret ik hîrak ap kîre menmen nîpaa maamrer ni nîpaa naam au. Hîr naam ere hîr ne mît te hîr naa. Neimîn nanîk bret ik hîrak yaaik kakîkepi te hîr nanu nanît tipmain tipmain enum eik.” ⁵⁹ Jîsas katîp mît menmen im keit wînak kerek mît nererik nekine hîm me Moses neitai en neit wit Kapaneam.

Jîsas katîp hîm yaaîm mamkaap mît nanu tipmain tipmain enum eik

⁶⁰ Mît yapîrwe kerek nîpaa nises hîm mîrak nemtau menmen im epei au, hîr natîp, “Hîm im hîram enum merekyei han enuk. Neimîn nanu nanîmtau hîm mamîr im a? Taauye!” ⁶¹ Jîsas epei kertei kekere han kîrak hîr mît disaipel nîrak natîpan menmen im hîrak ketpor kar ik: “Hîm mai merekyi te yi han enuk a? ⁶² *Maain yi eiyîr hi Mîtik ke wit ke Mîtik luwe hi pîke hîniu eno wit kerek nîpaa hi hewik, te yi han enuk yeriuwa wîsenum au. ⁶³ *Yi mît hîras ap te eikaap hîras te yi yayu tipmain tipmain enum eik taau. God Hîmîn Yaaik kerekek kakîkepi. Hîm im hi epei hetpim em, hîram mamkepi hîmîn ki te yi yayu tipmain tipmain enum eik. ⁶⁴ *Te mît han ne yi mît ap yîsîsa au.” (Jîsas epei kertei wî kerek hîrak kehîmîtan mît disaipel nîrak, keimîn ap kakisesik kakwepyapîrek kakwet mît enun nepan ek hîr neiyîk nanîno nankîp.) ⁶⁵ *Jîsas wen katîp, “Nîpaa hi hetpi ap mîtik keimîn kisîsa ere God Haai kakri han kîrak hîrak kakîsîsa.” ⁶⁶ Hîrak katîp epei au, mît yapîrwe nîpaa nisesik neweikîn sip newetîwek. ⁶⁷ Hîr neweikîn sip newetîwek, hîrak katîp mît disaipel nîrak nar hiswiyen wik (12) kitorhi kar ik: “Yi eiweikîn sip eitikeri einaiwîra a?”

⁶⁸ Saimon Pita kewenîwekhi ketpîwek kar ik: “Mîtik luwe, haiu mamno keimîn? Ti kerekek hetpei hîm mamkepei te haiu mamu tipmain tipmain enum eik. ⁶⁹ *In ek haiu hîras keriyen merteiyit ti keimîn haiu misesit. Ti Mîtik kerek God kehîmîtenit ti akaap haiu mît.”

⁷⁰ Jîsas ketpor kar ik: “Hi hîrekes hehîmîtan yi mît yar hiswiyen wik (12), te mîtik hak kiutîp ke yi mît hîrak enuk kîre Seten.” ⁷¹ Hîrak katîp ke Judas nîkan ke Saimon ke wit Iskeriot. Hîrak mîtik kiutîp ke mît hiswiyen wik (12), maain hîrak kakwepyapîr Jîsas kakwet mît enun ek.

* 6:56 Jo 15:4-5; 1Jo 3:24 * 6:62 Jo 3:13; Ap 1:9-11 * 6:63 2Ko 3:6 * 6:64 Jo 13:11 * 6:65 Jo 6:44 * 6:69 Mt 14:33, 16:16; Mk 1:24; Jo 1:49

7

Jisas kikrek narak ap han kitet hirak Kraiss

1 *Menmen im epei au, Jisas ken kerer wit wit me provins Galili hirak kinapen kakno kakrer wit wit me provins Judia kentar mit iuwe nare nankip. 2 *Wi epei man menep te mit ne Isrel nanrerik nanim menmen nau nekre weisaak mir, hir newet God menmen mei me ni mir. 3 Jisas kikrek narak nemipin netpiwek, "Ti enaaiwir wit ik e eno Judia, te mit kerek nises him mit eninen enir menmen yaaim ti eriakem. 4 Mitik kerek hanhan mit nanirteiyek ap te kakriak menmen kaksawinem au. Hirak kakriakem kakrer wit wit te mit yapirwe enirem. Ti ariak menmen im yaaim, ti eno wit Jerusalem eteikin mit iuwe rem." 5 * (Kikrek narak natip menmen im nentar hir ap han kitet hirak Kraiss kerek God kakriuwtek kaknen kakikaap mit au.)

6 *Te Jisas ketpor kar ik: "Wi mai ap epei man te hi awepyapir hirekes hi Mitik Iuwe kerek God keriuweta hi han ti ik. Wi yi han kitetim yi yaino, te yi einu wit Jerusalem eitike mit eiyim menmen. 7 *Mit ne ti ik ek hir ap han enuk neriuwi au. Te hir han enuk neriuwa nentar hi hewepyapir menmen enu hir nriakem. 8 Yi einu eitikeri eiyim menmen. Hi au, hi ehui in me wi ham hentar hi ap ewepyapir hi Mitik God kehimitena wen au." 9 Hirak ketpor epei au, hirak wen kepu provins Galili.

Jisas ken kau ketike mit kerek nererik naam menmen nekre weisaak

10 Jisas kikrek narak nen netike mit han nererik naam menmen epei au, Jisas kepno. Hirak ap ketike mit yapirwe nen au. Hirak kerek ke kau kire mitik kisawin. 11 *Mit iuwe ne Isrel ninatin Jisas neit wit kerek hir nererik naam menmen neitai ein. Hir nitehiyan, "Hirak keit nein?"

12 Neit ein ek, mit yapirwe newepnak natipan me Jisas. Mit han natip hirak yaaik, mit han au natip hirak enuk kari han ke mit yapirwe hir nises him mirak. 13 *Ap mit nei natip nerp yaain menmen me Jisas nentar hir ninapen mit iuwe ninin naanmipre mit ne Isrel hir nanmtewem te hir neneri.

14 Wi wikak epei men kerek mit nererik naam menmen, te Jisas ken winak iuwe ke God keit Jerusalem, hirak katip mit him mirak kerp yaain ketpor menmen. 15 *Mit iuwe ne Isrel nehinhin natip, "Mitik ik weinik kertei menmen mau tiwei karkeik? Nipaa hirak ap ken skul te mit iuwe tisa neteikniwek menmen au."

16 *Jisas kewenhi ketpor, "Menmen hi etpiyem hiram ap mai au. Hiram him me hirak kerek keriuweta te hi han ti ik. 17 Neimin hir nises menmen God hanhan hir nisesim, hir nanirtei him hi hetpiyem hiram me God o him hi hirekes han kitetim etpiyem. 18 *Keimin hirak katip mit menmen hirak han kitetim hirak hanhan mit nanwenipi nuuk mirak keremem. Keimin hanhan kakwenipi nuuk me mitik kerek keriuwetek, hirak kakises menmen yaaim kempin au. 19 *Moses nipaa keweti him mirak mau tiwei te keimin ke yi mit hirak kisesim werek werek? Taauye! Te yi yenmak yi yayiep hi hahi yentar yi yatip hi ap hises him me Moses werek werek au a?"

* 7:1 Jo 5:18 * 7:2 Lev 23:34 * 7:5 Mt 13:55; Ap 1:14 * 7:6 Jo 2:4, 7:30 * 7:7 Jo 15:18

* 7:11 Jo 11:56 * 7:13 Jo 9:22, 12:42, 19:38, 20:19 * 7:15 Mt 13:54; Lu 2:47 * 7:16 Jo 12:49,

14:10 * 7:18 Jo 5:41, 8:50 * 7:19 Ap 7:53; Ro 2:21-24

20 *Mít en h̄r nit̄iwekhi nar ik: “Neim̄n h̄r hanhan nanitep te ti hahi a? Herwe enuk kers̄isit te ti han ken sip te ti hat̄ip menmen mar im!”

21 *Jisas ketpor, “Hi h̄r̄iak menmen miut̄ip yaaim me w̄i Sabat te yi han kekrit han enuk yeriuwa. 22 *N̄ipaa Moses ketpi yi yerekir ȳnk ke n̄ikerek h̄rakit ti. (N̄ipaa maaamrer nin̄n n̄r̄iak menmen im. Moses au.) Yi yerekir ȳnk ke n̄ikerek h̄rakit ti me w̄i Sabat te yi yises h̄m me Moses. 23 *Yi ȳr̄iak menmen im me w̄i Sabat, te yi yises h̄m me Moses werek werek. Te yi yenmak yi han enuk yeriuwa yentar hi h̄kaap m̄tik k̄nap h̄rak k̄re yaaik me w̄i Sabat a? 24 *Yi ap han ekitet menmen hi etpiyem eȳntar yi han kitet hi heremir h̄m yi yisesim. Yi han ekitet menmen werek werek te yi eȳr̄tei menmen hi hetpiyem h̄ram yaaim.”

Mít han nat̄ip Jisas h̄rak m̄tik Kraiss

25 *Mít han nau Jerusalem nat̄ip, “Mít iuwe nin̄n naanm̄prai h̄r hanhan nan̄nep m̄tik ik kaki. 26 Te yi eȳirek. H̄rak kat̄ip m̄t menmen m̄rak keit wit yaaik me ninaan m̄r, te m̄tik hak ap kesiuwek h̄m au. Mít iuwe han kitet m̄tik ik h̄rak M̄tik Kraiss kerek God keriuwetek kaknen kak̄kaap haiu m̄t o au a? 27 *Karkeik te h̄rak M̄tik God kehim̄tanek kaknen kak̄kepai a? Haiu mertei m̄tik ik ek wit k̄rak. Maain w̄i M̄tik Kraiss kerek God kehim̄tanek kaknen in, haiu m̄t ap te nan̄r̄tei h̄rak keke nein kan au!”

28 *Jisas ket w̄nak ke God kat̄ip h̄m iuwe kar ik: “Yi han kitet yi yertei hi keim̄n, yi yertei wit hi hewik. Te yi yep̄tari hi ap han wein̄m au. M̄tik kerek h̄rak keriuweta hi han ik, h̄rak kerekek kepu, te yi au yep̄tariyek. 29 Hi hertei ek werek werek entar hi n̄ipaa hau hetikerek h̄rak keriuweta hi han t̄i ik e.”

30 *H̄rak kat̄ip menmen im epei au, m̄t iuwe hanhan nant̄iwek his nanwis̄ik kak̄kre w̄nak enuk ke gavman. H̄r ap net̄iwek his nentar w̄i kerek maain h̄rak kaki h̄ram ap epei man wen au. 31 *Mít yap̄rwe ne m̄t kerek nemtau h̄m m̄rak h̄r nisesik. H̄r nat̄ip nar ik: “Maain M̄tik Kraiss kerek God kehim̄tanek h̄rak kaknen ap te kakin̄n menmen yaaim iuwe m̄tik ik k̄r̄iakem taauye! M̄tik ik h̄rak Kraiss!”

Mít iuwe neriuwet m̄t polis nan nan̄this Jisas nanwis̄ik kak̄kre w̄nak enuk

32 Mít ne Farisi kerek nin̄n nertei h̄m me Moses h̄r nisesim, h̄r nemtau m̄t nat̄ipan nar ik me Jisas, te h̄r netike m̄t iuwe pris neriuwet m̄t naanm̄pre w̄nak ke God en h̄r nan nan̄t his Jisas. 33 *H̄r epei nan, Jisas kat̄ip, “Hi wen hahu hatikewi w̄i ham, te maain hi p̄ike ano hahu atike h̄rak kerek n̄ipaa keriuweta hi han t̄i ik e. 34 *Maain yi yayinyaȳitno te yi ap yainepya au. Hi ano wit kerek yi ap te yayis̄isa yainen taau.”

35 H̄rak kat̄ip epei au, m̄t iuwe ne Isrel nat̄ipan nar ik: “H̄rak kakno nein te haiu ap m̄n̄ap̄nek a? H̄rak kakno kakrer wit wit me m̄t ap ne weiw̄ik me Isrel kerek m̄t han nai ne Isrel newiyen te h̄rak kakt̄ip m̄t ne weiw̄ik me Grik h̄m me God a? 36 Kenmak te h̄rak kat̄ip menmen im: ‘Maain yi yayinyaȳitno te yi ap yainepya au. Hi ano wit kerek yi ap te yayis̄isa yainen taau?’ ”

* 7:20 Jo 8:48, 52, 10:20 * 7:21 Jo 5:16 * 7:22 Lev 12:3, Jen 17:9-13 * 7:23 Jo 5:8-10, 16

* 7:24 Lev 19:15; Ais 11:3-4; Jo 8:15 * 7:25 Jo 5:18 * 7:27 Jo 7:41, 9:29 * 7:28 Mt 11:27;

Jo 8:55 * 7:30 Jo 7:44, 8:20, 13:1 * 7:31 Jo 2:23, 8:30, 10:42, 11:45, 12:11, 42 * 7:33 Jo 13:33

* 7:34 Jo 8:21, 13:36, 17:24

Jisas hirak kire tipar yaaim mamkaap mit nanu werek

³⁷ *Me wɨ mɨkaru me mit hɨr nererik naam menmen, hɨram wɨ iuwe epei man, Jisas kekrit kerp katɨp keriuwe hɨm iuwe kar ik: “Keimɨn hɨm niu enuk (o mar kewenkikɨwek hɨm) kaknen kakɨra te kakɨm tipar mei.”

³⁸ *Menmen im hɨram mar ke hɨm me God metpim. Hɨram matɨp, “Keimɨn kisisa, te menmen yaaim mamu mamɨt maain mɨre hitɨk meke han kɨrak mamnen witeik.” ³⁹ *Jisas katɨp hɨm im me God Hɨmɨn Yaaik kerek neimɨn nisesik, te hɨr nantɨwek kaku kakɨkre han kɨr. Me wɨ im God Hɨmɨn Yaaik ap kan wen au kentar Jisas ap kaa pɨke kekrit ken wit ke God keit menmen iuwe wen au.

Mit newep hasini pɨnan pɨnan nentar hɨm me Jisas

⁴⁰ *Mɨt yapɨrwe nererik menep menep nemtau Jisas, hɨr natɨp hɨm mar im: “Mɨtik ik ek hirak kire mɨtik profet hɨrekes kinɨn kaknen me wɨ menep Mɨtik Kraiss kaknen.” ⁴¹ *Mɨt han natɨp hirak kerekek Mɨtik God kehɨmɨtanek keriuwetek kaknen ek. Te mɨt han natɨp, “Mɨtik kerek God keriuwetek kaknen ap te mɨtik kei ke provins Galili taau!” ⁴² *Tɨwei me God matɨp, “Mɨtik God keriuwetek kaknen hirak nepenyek ke mɨtik Devit. Te mɨte wawinaak kakɨt Betlehem kerek wit nɨpaa Devit kewi en.” ⁴³ *Te hɨr mɨt yapɨrwe nererik newep nau nɨmɨn pɨnan en han kitet hɨm ham, pɨnan natɨp han kitet hɨm ham me Jisas. ⁴⁴ *Hɨrak katɨp menmen im epei au, mɨt han hanhan nantɨwekhis nanwisɨk kakɨkre wɨnak enuk ke gavman. Te hɨr ap netɨwekhis nentar wɨ kerek maain kaki ap man wen au.

Mit iuwe ninɨn naanmɨpre mit ne Isrel ap nises Jisas au

⁴⁵ Menmen im epei au, mɨt in naanmɨpre wɨnak ke God nɨnaaiwir Jisas pɨke nen natɨp mɨt iuwe pris ninɨn naanmɨpror, netike mɨt ne Farisi. Te hɨr netpor, “Yenmak te yi ap yetɨwekhis yeiyɨk yan in a?” ⁴⁶ Te mɨt in ne wɨnak iuwe ke God netpor, “Mɨt nei ap nɨpaa natɨp nar ke mɨtik ik ek hirak katɨp.”

⁴⁷ Te mɨt ne Farisi neneri netpor nar ik: “Hɨrak kari han ki ketike mɨt miyapɨr en a? ⁴⁸ Yi ap yɨr mɨtik kei kerek kinɨn naanmɨpri ek o haiu mɨt ne Farisi nises hɨm mɨrak au! ⁴⁹ Mɨt yapɨrwe in en ap nertei hɨm lo me Moses nisesim werek nar ke haiu mɨt au. Te God kakriwaank kakɨt ninaan mɨrak me wɨ maain hirak skelim haiu mɨt ne ti.” ⁵⁰ Nikodimas kerek nɨpaa ke wɨtaan ken kɨr Jisas hirak mɨtik kiutɨp ke hɨr mɨt ne Farisi hirak ketpor, ⁵¹ “Hɨm lo maiu hɨram matɨp haiu mɨt iuwe emɨnɨn mamɨntau hɨm mɨtik hirak ketpim, mamɨr menmen hirak kɨrɨakem, te maain haiu matɨp hirak yaaik o enuk. Haiu emɨmtau hɨm mɨrak werek, te haiu emɨrtei menmen hirak kɨrɨakem werek werek.”

⁵²⁻⁵³ Te hɨr nenerek netpɨwek, “Ti enuk ke Galili har ke mɨt en a? Ehɨr tɨwei me God werek werek te ti ertei mɨtik profet kei ap te kaknen in hirak ke provins Galili auye!”

8

Hɨm me mɨte wari mɨtik his wewenem

¹ [Hɨr natɨp epei au, hɨr mɨt yapɨrwe kerek nererik hɨr nen wit kɨr, te Jisas ken mɨniyu (o neiyɨp) mɨt nenewek wit Oliv. ² Teipmen wen hekrit enum eik,

* 7:37 Lev 23:36; Ais 55:1; Jo 4:10, 14 * 7:38 Ais 58:11; Sek 14:8 * 7:39 Jo 16:7, 20:22; Ap 2:4

* 7:40 Diu 18:15; Jo 6:14; Ap 3:22 * 7:41 Jo 4:29, 1:46, 7:52 * 7:42 2Sml 7:12; Sam 89:3-4; Mai

5:2; Mt 2:5-6 * 7:43 Jo 9:16 * 7:44 Jo 7:30

Jisas ken wɪnak iuwe ke God. Te mɪt yapɪrwe nenerik neweiknɪwek nau tɪ te hɪrak ketpor hɪm. ³ Mɪt iuwe ninɪn nertei hɪm lo me Moses natɪp mɪt em, hɪr netike mɪt ne Farisi neit his mɪte kerek epei wetike mɪtɪk hak hɪr nɪrɪran hɪr neiyɪp nan. Hɪr netpɪwe werp nɪmɪn ke ninaan me mɪt. ⁴ Hɪr natɪp Jisas nar ik: “Mɪtɪk luwe, mɪte ip ep epei wari mɪtɪk hak his wewenem te mɪt han nɪri. ⁵ Hɪm lo Moses keweteyem matɪp mɪte wɪrɪak menmen enum mar im haiu emwɪr nan mamip wawi. Te in ek ti atɪp mekam?”

⁶ Hɪr natɪp hɪm mar im me nanri han ke Jisas te hɪr nesiuwek hɪm nantɪwek his kakno wɪnak enuk. Te hɪr ap nanmitɪwekpɪn au. Hɪrak kertei, te hɪrak kitehɪr kenke his tɪwak kɪrak kewis hɪm mɪwaai tɪ.

⁷ Te hɪr au nerp nitɪwekhi menmen. Jisas kekrit kari hɪrekes werek te hɪrak ketpor, “Mɪtɪk keimɪn kiutɪp ke yi mɪt kerek ap kises menmen enum kɪrɪakem au, hɪrak ekinɪn ekwɪr nan ekip.” ⁸ Hɪrak katɪp epei au, hɪrak kitehɪr kewis hɪm meriuwe histuwak kɪrak mau tɪ. ⁹ Te hɪr nemtau hɪm Jisas ketpor kar ik, hɪr nenepep nɪre ne kiutɪp kiutɪp nen witeik. Mɪt iuwe niutɪp niutɪp ninɪn netpaan, hɪr mɪt han weinɪn nɪkaru ere hɪr nɪnaaiwɪr Jisas kiutɪp kepeit nɪmɪn ein ketike mɪte kerepewep. ¹⁰ Jisas kekrit kerp kari hɪrekes te hɪrak ketpɪwe, “Hɪr mɪt neit nein? Ap kei kiutɪp kerp in te hɪrak kaksɪwut hɪm me menmen enum ti hɪrɪakem?”

¹¹ Mɪte wewenhi watɪp, “Mɪtɪk luwe hɪr epei nen. Ap kei kiutɪp kerp in au.”

Jisas ketpɪwe, “Hi ap te heswut hɪm me menmen im enum ti hɪrɪakem taau. Ti enaaiwɪr in eno, te ti ap pɪke eriak menmen enum au emɪt!”]

Jisas kɪrak kɪre wepni kɪr ke tɪ ik ek

¹² Jisas pɪke katɪp mɪt nisesik kar ik: “Hi hɪr hɪre wepni ke tɪ ik ek. Keimɪn kisɪsa kemtau hɪm mai, hɪrak ap kakis es menmen enum mɪre wɪtaan toto taau. Hɪrak kakis es menmen mai yaaim mɪr mɪre wepni te hɪrak kakɪt hɪmɪn yaaik kaku kakɪt.”

¹³ Mɪt ne Farisi natɪp Jisas, “In ek ti etpim me ti hɪrekes. Menmen im ti etpim hɪram menmen weinɪm meteiknai ti keimɪn au.”

¹⁴ Jisas ketpor kar ik: “Au, menmen hi hɪrekes eriakem hatɪp me hi hɪrekes hɪram yaaim werek hentar hi hertei hi eke nein han te hi ano nein. Te yi ap yertei hi heke nein han o hi pɪke ano nein. ¹⁵ Yi skelim hi te yises menmen enum me tɪ. Yi ap yertei werek menmen me hi hɪrɪakem te yi wen yeswo hɪm. Te hi ap skelim mɪtɪk kiutɪp kerekek kar ik au. ¹⁶ Te hi kitet mɪt nanɪp ninaan mai me menmen hɪr nɪrɪakem hɪram te yaaim werek mentar hi ap hɪrekes kiutɪp skelim hɪr mɪt me menmen im. Haai kai God kerek keriuweta hi han in hɪrak kau ketikewa kekepa hawɪr wɪrɪak menmen im. ¹⁷ Hɪram hɪm lo mi matɪp mɪtɪkɪt wiketeret tatɪp menmen miutɪp hɪrap yaaim werek mentar hɪrakɪt tatɪp hɪm miutɪp mɪpɪram. ¹⁸ Hi hetpi me hi hɪrekes hi Mɪtɪk ke wit ke Mɪtɪk luwe. Haai kai kerek keriuweta hi han in hɪrak ketikewa hawɪr wewepyapɪr hi keimɪn.”

¹⁹ Hɪr mɪt en nitɪwekhi, “Haai kit keik?”

Jisas ketpor, “Yi ap yertei hi keimɪn te yi yepɪtari Haai kai. Yi yerteiya te yi yayɪrtei Haai kai.” ²⁰ Jisas ketpor hɪm im keit wɪnak iuwe ke God, keit haau kerek mɪt newis pewek mekre bokis newet God em mɪwaai en. Te mɪt nei ap newɪrek kekre wɪnak enuk nentar wɪ mɪrak hɪrak kaki ap epei man wen au.

Yi ap te eitikewa yaino wit kerek hi anori en taau

²¹ Jisas p̄ike ketpor keteipim, “Hi ano eh̄it en eh̄it (o ano auwesi eh̄it). Te yi maain yaȳnyaitno te yi yayi yeriuwe menmen enum yi ȳr̄iakem. Te yi ap eino nein kerek hi ano en taau.”

²² Te m̄it iuwe ne Isrel nat̄ip, “H̄irak kat̄ip kar ik, ‘Yi ap yaino wit kerek hi ano taau.’ H̄im im h̄irak ketpim m̄ire h̄irak kaknep h̄irekes kak̄it nein te haiu ap mamno mantikerek?”

²³ Jisas kewenhi ketpor, “Yi m̄it yi ne t̄i ik ek keriyen. Te hi au hi ke t̄i ik au. Hi ke wit kau niu. ²⁴ Mar keremem te hi etpi yi yayi yeriuwe menmen enum mau mekre han ki. Yi ap yerteiya hi M̄it̄ik God keriuweta hi han t̄i ik e. Te yi yaino si yaȳntar menmen enum yi ȳr̄iakem.”

²⁵ H̄ir nit̄iwekhi, “Ti keim̄in?”

Jisas kewenhi ketpor, “Hi epei hetpi h̄im menmen n̄ipaa ein ek, w̄i kerek hi hin̄in hewepiyap̄ir h̄im God ketpewem. ²⁶ Menmen yap̄irwe yi ȳr̄iakem te hi etpiyem skelim yi m̄it̄ ariuwem ah̄ir ke m̄it̄ik masistret h̄irak k̄ir̄iakem. Te hi ap ar̄iakem in ek au. In ek hi et̄ip yi m̄it̄ ne t̄i h̄im me M̄it̄ik luwe kerek h̄irak keriuweta hi han in h̄irak yaaik h̄irak ketpewem te hi epei hemtewem. Hi ar̄iak menmen im keremem. Menmen ham au.”

²⁷ H̄ir ap mertei menmen h̄irak ketporem me Haai k̄irak God ek au. ²⁸ Te h̄irak ketpor, “Maain te yi eir̄iak hi M̄it̄ik ke wit ke M̄it̄ik luwe yewerik̄ika hahu nu tentarak̄it, te yi yaȳir̄tei hi keim̄in hi h̄irekes. Te maain yi eiȳr̄tei hi ap h̄ir̄iak menmen me hi h̄irekes au. Hi hetpi menmen miut̄ip kerek epei Haai kai ketpewem. ²⁹ H̄irak kerek keriuweta hi han t̄i ik h̄irak kepu ketikewa. H̄irak ap k̄inaiw̄ira hi kiut̄ipen hep̄u. Au, hekrit hi hemtau menmen m̄irak hisesim te h̄irak han yaaik keriuwa.” ³⁰ M̄it̄ yap̄irwe nemtau h̄im me menmen Jisas ketpim, te h̄ir nisesik.

Jisas kat̄ip h̄im me m̄it̄ nau werek, m̄it̄ au nau enum

³¹ Jisas kat̄ip m̄it̄ ne Isrel kerek nemtau h̄im m̄irak nisesik kar ik: “Yi yises h̄im mai hi epei hetpiyem yi ȳre m̄it̄ disaipel nai. ³² Yi yaȳr̄tei h̄im yaaim werek, te h̄im yaaim im mamkepi yainep̄im yaikeip̄in menmen enum, yar ke m̄it̄ik epei ketpaan k̄inaaiw̄ir w̄inak enuk.”

³³ M̄it̄ han en nat̄ip, “Haiu nepenyerer ne m̄it̄ik Ebrahim. Haiu ap n̄ipaa m̄ire m̄it̄ n̄ir̄iak menmen wein̄im me m̄it̄ik hak kerek naanm̄iprai au. Ti henmak te ti at̄ip h̄im im em, ‘Yi yayu yaaim werek yainop̄in yaikeip̄in menmen enum yar ke m̄it̄ik epei ketpaan k̄inaaiw̄ir w̄inak enuk a?’”

³⁴ Jisas ketpor, “Hi hetpi werek. Yi m̄it̄ yap̄irwe kerek yi ȳr̄iak menmen enum yi yar ke m̄it̄ nekre w̄inak enuk ke menmen enum yi yisesim h̄irak mewenkeki mari han ki yi ap te einaiw̄irem au. ³⁵ M̄it̄ kerek nepu nekre w̄inak enuk ap te nanises han k̄ir nanr̄iak menmen au. Te m̄it̄ik kerek kepu witeik h̄irak kepu kepeit en kises han k̄irak k̄ir̄iak menmen. ³⁶ Te hi N̄ikan ke God hi herekyi yi eire yaain einop̄in eikeip̄in menmen enum, te yi eiyu werek werek. ³⁷ Hi hertei yi nepenyerer ne Ebrahim. Te yi yayiyep yaȳntar yi ap yemtau h̄im mai yisesi. ³⁸ Hi hetpi menmen n̄ipaa Haai kai epei keteiknewem, te yi ȳr̄iak menmen kerek n̄ipaa haai ki h̄irak ketpiyem.”

Jisas kat̄ip m̄it̄ haai k̄ir h̄irak Seten

³⁹ H̄ir newehi netp̄iw̄ek, “Haai kaiu h̄irak Ebrahim.” Jisas ketpor, “Yi n̄ikerek ne Ebrahim h̄iras, te yi yair̄iak menmen yaaim mam̄ir ke h̄irak k̄ir̄iakem. ⁴⁰ Te menmen hi epei hetpiyem h̄iram h̄im yaaim werek hi

hemtewem meke God man. Te yi wen hanhan yaitip yayiyep. Ebrahim h+rak k+napan menmen im. ⁴¹ Yi y+rak menmen kerek haai ki k+rakem.”

H+r nenerek natip, “Miyerer nau ap n+waai netike m+ han te h+r ninaiu nar ke ti au. Haiu Haai kaiu kiutip God h+rekes.”

⁴² Jisas ketpor, “God h+rak Haai ki h+rekes, te yi han tewen+na. H+rak keriuweta hi heke wit k+rak han te hi hau in ek. Hi ap hises han kai h+naaiwir wit te hi han ti ik auye! Haai kai keriuweta. ⁴³ Yi yenmak te yi ap yertei menmen hi epei hetpiyem a? Yi yep+ariyem yentar yi ap yau werek werek yemtau h+m mai. ⁴⁴ Yi n+kerek ne haai ki Seten, te yi hanhan yayises menmen enum m+rak. N+paa enum eik w+ kerek h+rak kin+n kau ek, h+rak enuk kenepep m+ naa. H+rak ap p+ke k+re yaaik mei kike au, kentar h+rak ap katip h+m yaaim mamkaap m+ au. H+rak enuk kemip+n m+ kari han k+r mekrerek. Hekrit hekrit h+rak enuk kemitetp+n, h+rak haai ke m+ h+r nemitetp+n. ⁴⁵ Hi hetpi h+m yaaim ap hemip+n au, te yi ap yis+sa yentar menmen hi nepei hetpim me Seten. ⁴⁶ Keim+n kiutip ke yi ektip menmen hi epei h+rakem h+ram enum? Hi hetpi h+m yaaim te yi yenmak yi ap han kiteta? ⁴⁷ M+ kerek h+r n+kerek ne God h+r en+mtau h+m me God. Te yi ap n+kerek ne God au yentar yi ap yemtau h+m m+rak.”

Ebrahim miye p+rak winaak wen au, hi hin+nek hepu

⁴⁸ M+ iuwe nin+n naanm+pre m+ han ne Isrel h+r netp+wek, “N+paa haiu matip werek. Ti h+rekes m+tik enuk ke wit Sameria herwe kewit te ti han ken sip.”

⁴⁹ Jisas kewenhi ketpor kar ik: “Hi herwe ap mekra au. Hi hewen+pi niuk me Haai kai keremem, te yi au yetpo enum ap yewen+pi niuk mai au. ⁵⁰ Hi ap h+rak menmen te m+ nantip hi yaaik iuwe au. Maain God kakteik+n m+ hi yaaik iuwe, h+rak han ekitet menmen hi h+rakem. ⁵¹ Hi hetpi werek. Neim+n nises h+m mai, h+r ap te nani au. H+r nanu nan+tipmain tipmain enum eik.”

⁵² M+ iuwe ne Isrel netp+wek, “In ek haiu mertei herwe enum mers+ han kit te ti han ken sip. ⁵³ M+tik Ebrahim ketike m+ profet kerek newepyp+r h+m me God natip m+ em, h+r epei naa. Te ti hatip neim+n nises h+m m+ te h+r nanu nan+tipmain tipmain enum eik. Ti iuwe hin+n Ebrahim ketike m+ profet a? Ti han kitet ti keim+n a? Ti han kitet ti h+re God a?”

⁵⁴ Jisas katip kar ik: “Hi h+rekes hewen+pi niuk mai h+ram menmen wein+m. Hi au Haai kai kerek yi yatip yi yisesik yewen+piyek h+rak kewen+pi niuk mai. ⁵⁵ Yi yatip yi yerteiyek, te ti yisesik au. Hi herteiyek hisesik. Hi hatip hi hep+ariyek, te hi m+tik enuk hemip+n har ke yi m+. Au, hi herteiyek, hi hises h+m m+rak. ⁵⁶ Maam ki Ebrahim hanhan kak+r w+ kerek hi anaaiwir wit ke M+tik luwe eweik+n h+re m+tik anen hahu ti ik atike yi m+. H+rak epei k+rek te h+rak han yaaik.”

⁵⁷ M+ iuwe ne Isrel netp+wek, “Ti ap epei enuk he m+tik wen au, ti epei h+r Ebrahim a? Taauye!”

⁵⁸ Jisas ketpor, “Hi hetpi werek Ebrahim miye p+rak winaak wen au, hi kerekek hepu.”

⁵⁹ H+rak katip epei au, m+ neit nan nanw+rem nank+p. Au, Jisas kiune h+rekes h+rak k+naaiwir winak iuwe ke God ketpaan ken witeik.

¹ Jisas keke ti kepno, h̄irak k̄ir m̄it̄ik hak kerek miye winaak h̄irak enuk nanam̄ir toto. ² M̄it̄ disaipel n̄irak nit̄iwekhi nar ik: “M̄it̄ik luwe, nein̄in n̄irak enum te miye p̄irak winaak te h̄irak nanam̄ir toto? H̄irekes o miye haai n̄irak?”

³ Jisas ketpor kar ik: “M̄it̄ik ketike miye haai ap n̄ir̄iak enum au. H̄irak nanam̄ir toto kentar God k̄ir̄iak menmen yaaim kakriuwerek kakteik̄in m̄it̄ em. ⁴ Haiu em̄riak menmen me God kerek keriuweta hi han. Haiu em̄riakem me w̄i h̄irak k̄imat haiu mam̄riakem. Haiu em̄riakem em̄ntar maain w̄i mamnen te m̄it̄ ap te nan̄riak menmen mar im au. ⁵ Hi wen hepu t̄i ik ek, hi h̄ire si m̄ir meteik̄in m̄it̄ yap̄rwe yayiwe, hi heteik̄nor menmen me God.”

⁶ H̄irak kat̄ip menmen im epei au, h̄irak kenik̄in t̄imank men t̄i keweik̄n̄im m̄ire toni, h̄irak kewis̄im mau nanam̄ir ke m̄it̄ik eik. ⁷ H̄irak kewis̄im epei au, h̄irak ketp̄iwek, “Ti eno ek̄ir ekre wan niuk m̄irak Siloam.” (Haiu meweik̄in h̄im im haiu mat̄ip ‘M̄it̄ neriuwetem men.’) Jisas ketp̄iwek epei au, h̄irak ken kekemyet ninaan te h̄irak p̄ike kan k̄ir ein ein werek werek.

⁸ H̄irak epei kan, te m̄it̄ nau menep n̄irap̄itek netike m̄it̄ han n̄irek n̄ipaa kau t̄i ek kitehi m̄it̄ me pewek, h̄ir nat̄ipan nar ik: “M̄it̄ik ik n̄ipaa kau t̄i kitehi m̄it̄ nanwet̄iwek pewek. M̄it̄ik ik o au a?” M̄it̄ han en, h̄ir nat̄ip, “M̄it̄ik ik ninaan m̄irak mar ke m̄it̄ik hak eik kau t̄i.” ⁹ M̄it̄ han nat̄ip, “M̄it̄ik ik kerekek n̄ipaa kau t̄i kitehi m̄it̄ pewek.” Au, m̄it̄ han nat̄ip, “H̄irekes au. H̄irak ninaan m̄irak m̄ire m̄it̄ik kerek n̄ipaa nanam̄ir toto ek.” H̄irak ketpor, “Au, hi m̄it̄ik h̄irekes kerek n̄ipaa nanam̄ir toto.”

¹⁰ H̄irak ketpor, te h̄ir nit̄iwekhi, “Ti harkeik te nanam̄ir kit yaaik te ti h̄ir ein ein a?”

¹¹ H̄irak ketpor kar ik, “M̄it̄ik ik h̄ir nenewek Jisas kenik̄in t̄imank mau t̄i keweik̄n̄enim ere m̄ire toni, te h̄irak kewis̄im mau nanam̄ir kai te h̄irak ketpo kar ik: “Ti eno ekemyet ninaan em̄kre wan niuk m̄irak Siloam.’ Epei au, hi hen hekemyet ninaan mai te nanam̄ir kai k̄ire yaaik hi h̄ir ein ein werek werek.” ¹² H̄irak kat̄ip epei au, h̄ir nit̄iwekhi, “H̄irak keit nein?” H̄irak kat̄ip, “Hi hepit̄ariyek.”

M̄it̄ ne Farisi nitehi m̄it̄ik me menmen Jisas k̄ir̄iakem

¹³ H̄ir m̄it̄ neithis m̄it̄ik ik kerek n̄ipaa nanam̄ir enuk toto ek h̄ir neriyaaik ketikeri nen n̄ir m̄it̄ ne Farisi kerek nin̄in nises h̄im me Moses. ¹⁴ W̄i kerek Jisas kewis̄ toni kau m̄it̄ik nanam̄ir toto te h̄irak nanam̄ir yaaik kesiupan k̄ir ein ein werek werek, h̄irak k̄ir̄iak menmen im me w̄i Sabat kerek m̄it̄ ap n̄ir̄iak menmen au. ¹⁵ H̄irak ketikeri nen n̄ir m̄it̄ ne Farisi, h̄ir nit̄iwekhi p̄ike kak̄it̄por karkeik te h̄irak in ek k̄ir ein ein. H̄irak kewenhi kat̄ip, “M̄it̄ik h̄irak kewen toni kau nanam̄ir kai, hi hekekyet te hi h̄ir ein ein.” ¹⁶ M̄it̄ han ne Farisi nat̄ip, “God keriuwet m̄it̄ik ik au kentar h̄irak k̄ir̄iak menmen me w̄i Sabat ap kises h̄im me Moses au.” M̄it̄ han nat̄ip, “Mam̄irkeik te m̄it̄ik enuk kak̄riak menmen yaaim mam̄ir im?” H̄ir m̄it̄ newep nau n̄im̄in. P̄inan nat̄ip Jisas enuk, han p̄inan nat̄ip h̄irak yaaik.

¹⁷ M̄it̄ ne Farisi nitehi m̄it̄ik neteipim nar ik: “Ti han kitet mekam me m̄it̄ik kerekyut nanam̄ir? H̄irak yaaik?”

H̄irak ketpor, “H̄irak m̄it̄ik profet kerekek.”

¹⁸ M̄it̄ iuwe ne Isrel nertei m̄it̄ik ik au, te h̄ir ap han kitet n̄ipaa h̄irak nanam̄ir enuk toto, te in ek h̄irak k̄ir ein ein. H̄ir nemtau h̄im m̄irak au ere h̄ir n̄itehi miye haai n̄irak. ¹⁹ H̄ir nitorhi nar ik: “Ik ek h̄irak n̄ikan

kit kerek nɪpaa yi yinaak ek, hɪrak nanamɪr toto? Karkeik te hɪrak kɪr ein ein?"

²⁰ Miye haai nɪrak netpor, "Haiu mertei ik ek nɪkan kawɪr kerek hawɪr winaak hɪrak nanamɪr toto, hawɪr werteyek. ²¹ Hawɪr wepɪtari hɪrak karkeik te hɪrak kɪpɪr ein ein. Yi eiyyitɪwekhi. Hɪrak epei kɪre iuwe. Hɪrak kɪrekes kakɪpiyem." ²² Miye haai nɪrak natɪp nar ik nentar hɪr nɪnaain mɪt iuwe ne Isrel. Mɪt iuwe nɪpaa natɪp keimɪn katɪp Jisas hɪrak Mɪtɪk Krai kerek kaknen kakɪkaap haiu mɪt, hɪr ap nanwenɪwekhi kaknen wɪnak kerek mɪt nererik nekine hɪm me Moses neitai au. ²³ Miye haai nɪrak nertei menmen im te hɪr netpor, "Hɪrak epei iuwe, te yi eiyyitɪwekhi em."

²⁴ Mɪt iuwe pɪke nari mɪtɪk kerek nɪpaa nanamɪr toto ek hɪrak kan te hɪr netpɪwek nar ik: "Ti ewenɪpi niuk me God, te ti atɪp werek. Haiu mertei mɪtɪk ik ap kises God werek werek o au. Ti ewepyapɪrek hɪrak enuk."

²⁵ Hɪrak ketpor kar ik: "Hi hepɪtari mɪtɪk ik hɪrak yaaik o enuk. Menmen miutɪp hi hertei. Nɪpaa hi nanamɪr toto, te in ek hi hɪr ein ein werek werek."

²⁶ Hɪr pɪke nitɪwekhi, "Hɪrak kerekuyut mekam? Hɪrak karkeik te hɪrak keniput nanamɪr kit kɪre yaaik?"

²⁷ Hɪrak ketpor kar ik: "Hi epei hetpiyem, te yi ap yisesim werek werek au. Yi yenmak te yi hanhan yayɪmtewem yaiteipim a? Yi hanhan yayisesik yi yayɪr disaipel nɪrak a?"

²⁸ Hɪrak katɪp epei au, hɪr han enuk netpɪwek enum nar ik: "Ti kerekkek hises hɪm mɪrak. Haiu auye! Haiu mises hɪm me Moses! ²⁹ Haiu mertei God katɪp Moses hɪm mɪrak, te mɪtɪk ik weinɪk haiu mepɪtari keimɪn keriuwetek kan."

³⁰ Mɪtɪk keneri ketpor kar ik: "Menmen im yaaim menipa hi heniuwesis. Yi yepɪtari keimɪn keriuwetek hɪrak kan, te hɪrak kekepɪ kɪrɪak nanamɪr kai kɪre yaaik. ³¹ Haiu mertei God hɪrak kemtau hɪm me mɪt enun hɪr nitɪwekhi menmen au. Hɪrak kemtau hɪm keremem me mɪt yaain hɪr nɪrɪak menmen God hanhan hɪr nisesi. ³² Nɪpaa God kewis tɪ ere in haiu ap memtau mɪtɪk hak kɪkaap mɪt nanamɪr enum toto, te hɪr nɪr ein ein werek werek au. ³³ God ap keriuwet mɪtɪk ik te hɪrak ap kakɪrɪak menmen werek werek taauye!"

³⁴ Hɪr mɪt nemtaantɪwo nenerek nar ik: "Nɪpaa miye pit winit ti enuk mɪtɪk weinɪk, te ti han kitet ti mɪtɪk iuwe hetpai menmen me God a?" Hɪr netpɪwek epei au, hɪr nepɪrek ken witeik.

Mɪt ap nises hɪm me Jisas hɪr nɪre mɪtɪk nanamɪr toto

³⁵ Jisas kemtau hɪr epei nepɪrek ken witeik, te hɪrak kɪnketnɪwek. Hɪrak kɪnapɪnek epei au, hɪrak kitɪwekhi kar ik: "Ti kerekkek hises hɪm me mɪtɪk ke wit ke Mɪtɪk luwe o au?"

³⁶ Mɪtɪk ik kitɪwekhi kar ik: "Mɪtɪk luwe, ti etpo hɪrak keimɪn te hi hises hɪm mɪrak."

³⁷ Jisas ketpɪwek, "Ti epei hɪrek hɪrak kerek in ek hɪrak ketput menmen."

³⁸ Hɪrak pɪke katɪp Jisas kar ik: "Mɪtɪk luwe, hi han kitet ti Mɪtɪk ke wit ke Mɪtɪk luwe." Te hɪrak kewen ninɪp kewenɪpi niuk mɪrak.

³⁹ Te Jisas katɪp, "Hi han tɪ ik te hi hewepyapɪr neimɪn nises God, neimɪn hɪr au. Hi han akaap mɪt netari hɪm me God te hɪrak kakrekoyor han kitet hɪr nanamɪr toto te hɪr nanisesik nanɪrteiyek werek werek. Hi han te neimɪn hɪr han kitet hɪr epei nertei hɪm me Moses werek werek, hi heteiknor hɪr ap nises God werek werek au. Hɪr nɪre mɪt enun nanamɪr

toto.”⁴⁰ Mít han ne Farisi nerp netikerek nemtau menmen h́rak ketpim, h́r netp̄iwek nar ik: “Ti ap han kitet haiu nanam̄r toto metike mít yap̄rwe wein̄n au a?”

⁴¹ Jisas ketpor, “Yi yep̄tari hi keim̄n te God ap han kitet menmen yi yerekyewem h́ram enum iuwe au. Kike. Te in ek yi yat̄ip yi yertei menmen me God werek werek, te menmen enum mekre han ki h́ram emu em̄t!”

10

H́m me Jisas naanm̄pre sipsip

¹ “Hi hetpi werek werek. Mítik kerek ap kitet ya weip̄r kakno n̄wa ke sipsip au, h́rak k̄niuu n̄wa keke han kerekir ken n̄m̄n ein, h́rak mítik enuk kekint̄ip menmen. ² Te mítik kerek kitet ya weip̄r h́rak mítik ke naanm̄pre sipsip. ³ Mítik kerek kekiwo n̄wa kau ya weip̄r k̄re mítik ik, h́rak kewis̄ik ken n̄m̄n h́rak kakno n̄m̄n te sipsip mam̄mtau h́m m̄rak, h́rak kekine niuk me sipsip miut̄ip miut̄ip, h́rak keriyaaam keiȳm kakno wit eik. ⁴ H́rak kari sipsip m̄rak h́rak kin̄n kakno. Sipsip h́ram misesik mentar h́rak ken̄newem (o ken̄norem), h́ram memtau ton̄k mekre n̄k̄ip te h́ram misesik. ⁵ Te mítik hak taau. H́ram m̄nein̄k m̄r̄r mentar h́ram ap memtau ton̄k mekre n̄k̄ip k̄re mítik kerek naanm̄prewem (o naanm̄prorem) au.”

⁶ Jisas kat̄ip mít ne Farisi h́m im, te h́r ap nertei menmen werek werek h́rak ketporem me h́rekes au.

Jisas kat̄ip h́rekes k̄re mítik naanm̄pre sipsip

⁷ Mít netari menmen h́rak ketpim te Jisas p̄ike kat̄ip kar ik: “Hi hetpi werek werek hi h́rekes h́re weip̄r ke sipsip. Hi h́kaap mít h́r n̄re sipsip h́r nanises h́m me God. ⁸ Mít yap̄rwe n̄paa nin̄n nan naanm̄pre mít ne Isrel h́r mít enun n̄re mít nekint̄ip menmen. Mít h́r n̄re sipsip ne God ap nises mít in au. ⁹ Hi h́re ya weip̄r. Neim̄n nis̄sa h́r n̄re sipsip nan̄nen n̄m̄n n̄wa, te h́r nanu werek maain nan̄no witeik nan̄nant̄n yenkis yaaim nan̄m. ¹⁰ Mítik enuk kekint̄ip menmen kaknen te kak̄it menmen kaknep sipsip kakiwaank menmen. Hi au hi han te h́r nani au. H́r nanu werek werek nan̄r ke God hanhan h́r nanwim.

¹¹ “Hi h́re mítik yaaik naanm̄pre sipsip hi hahi akaap sipsip nai te h́r nanu werek werek. ¹² Mítik kerek naanm̄pre sipsip kak̄it pewek mamrerim, h́ram ap sipsip m̄rak. H́rak k̄r nepere iuwe ke yaank kaknen, h́rak k̄naain k̄r̄r te nepere iuwe ke yaank kemiyei sipsip ken k̄yaaui kiut̄ip kak̄ip, te h́ram ham m̄r̄r mewep ein mewep ein. ¹³ Mítik kar ik k̄r̄r kent̄ar h́rak ap hanhan sipsip au. H́rak naanm̄prewem kak̄it pewek mamrerim keremem. ¹⁴ Hi h́re mítik yaaik naanm̄pre sipsip. Hi hertei werek werek mít neim̄n h́r n̄re sipsip nai, h́r n̄rteiya nis̄sa. ¹⁵ Hi hetike Haai kai werteyak̄it mar im. Hi hertei mít n̄re sipsip nai, h́r n̄rteiya. Hi hetike sipsip nai hanhan meriuwehan te hi hahi akepi. ¹⁶ Mít han n̄re sipsip nai, h́r nepu, te h́r ap ne weiw̄k me mít nai ne Isrel au. Hi tewen haryei nantike mít han in te h́r nemtau h́m mai nanis̄sa. Maain h́r nanre weiw̄k miut̄ip te hi kiut̄ip naanmampror.

¹⁷ “Haai h́rak hanhan keriuwa hentar hi hanhan hahi akaap mít te hi p̄ike akrit. ¹⁸ Mítik hak ap te kakiyep te hi hahi au. Hi han kai kerekek. God ketpo menmen im te hi ariakem. H́rak kat̄ip werek te hi hahi, maain h́rak kakwisa hi p̄ike akrit hahu.”

19 Mít iuwe ne Isrel en h̄r newepan nau n̄m̄n p̄nan, han kitet menmen im, p̄nan au han kitet menmen ham nentar h̄m m̄rak. 20 Mít yap̄rwe nat̄p, “Herwe kau kekrerek, te h̄rak han ken sip h̄rak ketaritari kat̄p menmen im em. Yi yenmak te yi yerp in yemtau h̄m m̄rak a?”

21 Mít han nat̄p h̄m m̄rak ap h̄m me m̄tik kerek herwe kau kekre han k̄rak au. Herwe ap te k̄rak m̄tik nanam̄r toto enuk ek te h̄rak k̄re yaaik k̄r ein ein werek werek au.

Mít iuwe ne Isrel neweik̄n sip newet Jisas

22 Jisas kat̄p menmen im meit wit Jerusalem me w̄ m̄t nererik han tewen̄n n̄paa m̄t nep̄r menmen enum mekre w̄nak ke God, h̄r p̄ke n̄kaiisu weip̄r, te h̄r p̄ke nan̄no n̄m̄n newen̄pi niuk me God. Me w̄ im h̄ram m̄re haw̄ h̄tan. 23 Jisas ken kitet w̄nak iuwe ke God keit haau m̄t newem ‘H̄np ke m̄tik iuwe King Solomon.’ 24 H̄rak wen kepu en, m̄t iuwe ne Isrel neweik̄n̄wek nit̄wekhi, “W̄ marmenum te ti heteik̄nai haiu mam̄rteiyek. Ti etpai werek werek. Ti M̄tik God keh̄m̄tanit ti akep̄ai haiu m̄t o au?”

25 Jisas ketpor, “Hi epei hetpi te yi ap han kitet h̄m mai werek werek au. Menmen yaaim hi h̄rakem heriuwe menmen iuwe me Haai kai h̄ram mewepayap̄r hi keim̄n. 26 Yi ap yises h̄m mai yentar yi ap ȳre sipsip nai au. N̄paa hi hetpiyem! 27 Sipsip nai h̄r nan̄mtau h̄m mai hi herteiri niut̄p niut̄p h̄r nis̄isa. 28 Te hi ekepi te h̄r nanu nantikewa tipmain tipmain enum eik, h̄r nani au. M̄tik h̄rak ap te kakri m̄t sipsip nai te h̄r ap nanises h̄m mai nan̄waank taau. 29 Haai kai kerek kewetau m̄t in h̄rak kin̄n menmen yap̄rwe. M̄tik hak ap kakri m̄t nisesik te h̄r nanweik̄n sip nanwet̄wek nan̄waank taau. 30 Hi etike Haai kai haw̄r wekiyak̄t wepu niut̄p.”

31 H̄rak kat̄p menmen in epei au, m̄t iuwe ne Isrel p̄ke neit nan te h̄r nank̄p. 32 Jisas kitorhi, “Hi epei h̄rak menmen yap̄rwe me ninaan mi hises menmen Haai kai keh̄m̄tena hi h̄rakem. Me mekam miut̄p te yi eiw̄r nan yayiyep a?”

33 M̄t iuwe ne Isrel net̄p̄wek, “Haiu mam̄tep me menmen yaaim ti h̄rakem au. Haiu mam̄tep mam̄ntar ti at̄p enum, ti h̄re m̄tik kerekkek, te ti hat̄p ti h̄rekes h̄re God.”

34 Jisas kat̄p, “H̄m me God mau t̄wei h̄ram mat̄p mar im: 35 ‘Hi at̄p yi ȳre God.’ Haiu mertei h̄m me God mau t̄wei h̄ram yaaim ap mamweik̄n mat̄p h̄m ham taau. God kat̄p m̄t kerek h̄rak kewet̄r h̄m m̄rak h̄r n̄re God. 36 God Haai keh̄m̄tena h̄rak keriuweta te hi han hau t̄ ik ek te yi yenmak yat̄p hi hat̄p enum hentar hi etpi hi N̄kan ke God a?”

37 “Hi ap h̄rak menmen Haai kai keh̄m̄tena, te yi ap eiyises h̄m mai au em̄t!

38 Te hi h̄rak menmen me Haai kai. Yi ȳnapen han ekitet h̄m hi hetpiyem me Haai kai keriuweta hi han t̄ ik yentar hi m̄tik kerekkek. Te yi han ekitet menmen hi h̄rakem te yi yaȳrtēi werek werek han ekitet Haai kai God ketikewa haw̄r wekiyak̄t wepu han kiut̄p.”

39 H̄rak kat̄p menmen im epei au, h̄r p̄ke nant̄wekhis nanwis̄ik kak̄kre win̄aik enuk, te h̄rak k̄n̄aiw̄ri ken.

40 H̄rak k̄n̄aiw̄ri p̄ke ken kerekir mani Jodan ken kiun wit kerek n̄paa Jon k̄k̄r m̄t, h̄rak kewiyen. 41 M̄t yap̄rwe h̄r nan nat̄p, “Jon ap k̄rak menmen yaaim k̄kaap m̄t enun h̄r n̄re yaain kar ke m̄tik ik k̄rakem. Te menmen h̄rak ketpei me m̄tik ik ek h̄ram yaaim werek.” 42 M̄t yap̄rwe

nau en, h̄ir han kitet h̄irak M̄t̄ik Krais kerek God kehimitanek kaknen kakikaap haiu m̄it.

11

M̄t̄ik Lasaras epei kaa

¹ M̄t̄ik hak kiut̄ip niuk m̄irak Lasaras, h̄irak kau wit Betani. Betani h̄irak wit kerek Maria wetike heiyiwe p̄ire Mata newi en. ² (N̄ipaa m̄ite Maria ip ep wewen t̄ipar yaaim m̄n̄in yaaim m̄ire nat̄in k̄ipna em mentar h̄it me M̄t̄ik luwe Jisas. Epei au h̄ire p̄ike wenke paan k̄ire p̄ike weiȳik wesiun̄in̄iwekem. M̄ite ip e h̄ire yenten k̄ire Lasaras. H̄irak k̄inap.) ³ H̄irak Lasaras k̄inap te Maria wetike Mata h̄ir nesiuwe h̄im men Jisas net̄p̄iwek, “Kit yinak Lasaras nepei k̄inap w̄isenum. Ti enen ekepik te h̄irak kakre yaaik.” ⁴ Jisas kemtewem, h̄irak kat̄ip, “Lasaras k̄inap keremem ap te kaki herwe enuk kakno kak̄sine kak̄it au. Menmen im man te m̄it nanwen̄ipi niuk me God, m̄it nanwen̄ipi niuk mai hi N̄ikan ke God.”

⁵ Jisas han tewen̄in Mata wetike kik̄ire p̄ire, netike yenten k̄ir Lasaras. ⁶ Jisas kemtau h̄im me Lasaras k̄inap, te h̄irak wen kepu wit kerek h̄irak kepwi en ere w̄i wiketerem. ⁷ Epei au, h̄irak kat̄ip m̄it disaipel n̄irak, “Haiu p̄ike emno provins Judia.”

⁸ Te m̄it disaipel newenek nat̄ip, “M̄t̄ik luwe, ti hanhan p̄ike eno wit kerek n̄ipaa ein m̄it nau en nanw̄ir nan nanitep a? Ek̄it haiu emu in!”

⁹ Jisas kat̄ip kar ik: “Ap 12 aua me hekrit ere h̄inkew̄i a? Te m̄it̄ik kakno kakitet yayiwe ap te kakrewo menmen kak̄inkew̄in kentar h̄irak wepni k̄ir kan t̄i ik ek, h̄irak k̄ir yayiwe h̄irak kitetik. ¹⁰ Te h̄irak kakno kak̄i w̄itaan, h̄irak kakrewo menmen te kak̄inkew̄in kentar ap wepni k̄ir keteikn̄iwek menmen werek werek.”

¹¹ Jisas kat̄ip h̄im im em epei au, h̄irak p̄ike ketpor keteipim kar ik: “In ek Lasaras epei k̄iwaai keit, te hi p̄ike eno akot̄itek kak̄ikrit kaku.”

¹² M̄it disaipel net̄p̄iwek nar ik: “M̄t̄ik luwe, h̄irak k̄iwaai, te h̄irak maain p̄ike kakre yaaik. Te haiu emu in a?”

¹³ Jisas ketpor me Lasaras h̄irak epei kaa, te h̄ir han kitet h̄irak keptor h̄irak k̄iwaai kerekek.

¹⁴ Mar keremem te Jisas ketpor werek werek kar ik: “Lasaras epei kaa.

¹⁵ Te hi han yaaik hi ap hau hetikerek kerek w̄i h̄irak kaa kentar maain hi hekepik yi eȳirtei God keriuweta hi han. In ek haiu emno em̄irek.”

¹⁶ M̄t̄ik Tomas h̄ir nekine niuk m̄irak ham nenewek Didimas, h̄irak kat̄ip m̄it disaipel han ne Jisas kar ik: “T̄is, haiu emno emtike M̄t̄ik luwe te haiu mami mantikerek.”

Jisas kan k̄ir Lasaras yentenrer n̄irak h̄ir newepnak

¹⁷ Maain Jisas kan, m̄it net̄p̄iwek nar ik: “W̄i tekyaait Lasaras kaa, h̄ir newis̄ik k̄iwaai kekre han kewen k̄in̄ik.” ¹⁸ Wit Betani ap yan̄im̄in ke wit iuwe Jerusalem. Au menep k̄ire 3 kilomita. ¹⁹ Te m̄it miyap̄ir yap̄irwe ne Isrel epei nan Betani nan̄ir Mata wetike Maria, h̄ir enwenor han k̄ir yaaik nentar yenten k̄ir Lasaras epei kaa. ²⁰ Mata wemtau Jisas kaknen, h̄ire wen te waw̄iwenyip̄irek waw̄i yayiwe eik. Te Maria au wepu w̄inak eik.

²¹ Mata wan wat̄ip Jisas, “M̄t̄ik luwe, n̄ipaa ti epei enen ehu in te yenten kai ap te kaki taau. ²² Te hi hertei God in ek kakwetit menmen kerek ti hit̄iwekhiyem heriuwerem em.”

²³ Jisas jet̄p̄iwe, “Yenten kit tewen kak̄ikrit kaku kakre m̄it̄ik.”

²⁴ Mata wewenhi watip, “Hi hertei maain h̄rak kakikrit me w̄ kerek God kehimītenem skelim m̄it.”

²⁵ Jisas ketp̄iwe, “Hi Haai ke m̄it p̄ike nan̄ikrit nanu. Hi Haai ke m̄it nan̄it h̄m̄n yaaik. Neim̄n nises h̄m̄ mai, h̄r nani, te maain hi p̄ike ak̄an nanu nan̄it. ²⁶ Neim̄n kerek nau nis̄isa h̄r keriyen nan̄it h̄m̄n yaaik nanu nan̄it tipmain tipmain enum eik. Ti han kitet h̄m̄ mai hisesim o au?”

²⁷ Mata wewenhi war ik: “O M̄it̄k luwe, hi hises h̄m̄ mit. Hi hisesit hentar hi hertei ti N̄kan ke God, ti M̄it̄k kerek God kehimītenit ti han t̄ ik e.”

Jisas k̄ik̄it kerwe kaa

²⁸ Mata watip h̄m̄ im epei au, h̄re p̄ike wen wen̄ne kik̄r p̄ire Maria. H̄r wik hasini h̄re wetp̄iwe main main war ik: “M̄it̄k luwe epei kan kitauhi hi hetput ti eno eh̄rek.” H̄re wetp̄iwe epei au, h̄re wen w̄r̄ak menmen.

²⁹ Maria wemtau h̄m̄ im em, h̄re wesiuk̄n wasenum wen waw̄r Jisas. ³⁰ Jisas ap epei kan kiun wit ik wen au. H̄rak wen kepeit wit kerek Mata epei wen w̄rek kewiyen. ³¹ M̄it̄ miyap̄r ne Isrel neit winak k̄r enwen̄n han k̄re h̄r n̄r Maria h̄re wesiuk̄nen wasenum wen, te h̄r nisesiye. H̄r nat̄ip, “H̄re waun̄ne herwe hei te h̄re wauk̄itek.”

³² Te Maria epei wan wiun wit kerek Jisas kewiyen, h̄re w̄rek wenke w̄iwaai hit m̄rak wewen̄piyek. H̄re watip, “M̄it̄k luwe, n̄paa ti epei enen in ne, te yenten kai ap te kaki au.”

³³ Jisas k̄rep w̄ik̄it, te m̄it miyap̄r ne Isrel kerek epei netikerep hanhan ek h̄r n̄p̄k̄itek, h̄rak han enuk te h̄rak han k̄rak kekrit. ³⁴ Te h̄rak kit̄wehi kar ik: ‘Yi yewis̄k k̄waai nein?’

H̄r nat̄ip, “M̄it̄k luwe enen eh̄rek.”

³⁵ Jisas han tewen̄nek k̄ik̄itek. ³⁶ M̄it̄ han en ne Isrel nat̄ip, “Eiȳrek, h̄rak hanhanek w̄isenuk.”

³⁷ Te m̄it han nat̄ip, “H̄rak n̄paa k̄r̄ak m̄it̄k kerek nanam̄r toto h̄rak k̄r ein ein ek a? H̄rak ap te kak̄kaap Lasaras kaa au a?”

Jisas k̄ik̄iak Lasaras kekrit kepu

³⁸ Jisas han enuk han kekrit, te h̄rak ken han kerek m̄it epei newis̄k k̄waairi en. Han ik kerekek n̄paa h̄r nekin̄k kekre nan h̄r newis nan keiyepet h̄m̄ k̄rak. ³⁹ Jisas kat̄ip, “Yi eiȳnke nan ik eknep̄n.”

Mata yenten k̄re kerek kaa ek, h̄re watip, “M̄it̄k luwe, h̄rak epei kaa ere w̄i tekyaāit epei men, te h̄rak epei k̄n̄n enuk. Ti ap ekeisiuwek ek̄it!”

⁴⁰ Jisas ketp̄iwe, “Hi hetput ti ehises h̄m̄ mai te ti tewen hah̄r menmen iuwe me God mamnen.” ⁴¹ H̄rak kat̄ip epei au, h̄r nenkre nan ken p̄n, Jisas k̄ik̄amnān kat̄ip, “Haai ti yaaik ti epei emtau menmen hi hituthiyem. ⁴² Hi hertei me w̄i yap̄rwe ti hemtau h̄m̄ mai, te hi hat̄ip h̄m̄ im em hentar m̄it in en, te h̄r nan̄rtei ti heriuweta hi han t̄ ik ek.”

⁴³ H̄rak kitehi God menmen im epei au, h̄rak ken̄ne h̄m̄ iuwe kar ik: “Lasaras, ti etpaan enen witeik.” ⁴⁴ Te m̄it̄k kerek kaa ek h̄rak ketpaan kan witeik. His hit m̄rak h̄r newenkek̄im meriuwe laplap kerek n̄paa h̄r neiȳm newis̄k ek, te laplap ham mewen̄k̄ik̄iw̄ek ninaan m̄rak. Jisas ketpor, “Yi eisiupen̄w̄ek laplap einaiw̄rek ekno.”

*M̄it̄ iuwe ne Isrel nimen̄p̄inan nat̄ipan nan̄in̄ep Jisas kaki
(Mt 26:1-5; Mk 14:1-2; Lu 22:1-2)*

⁴⁵ Mít miyapír yapírwe ne Isrel kerek epei nan nír Maria, hír nír menmen Jisas kíriakem, te hír han kitet hírak Mítík kerek God keriuwetek kan tí ik.

⁴⁶ Au, mít han píke nen natíp mít ne Farisi me menmen Jisas epei kíriakem.

⁴⁷ Te mít ne Farisi netike mít iuwe ne pris netike mít ne kaunsil hír nererik natíp nar ik: “Haiu emriak mekam? Hírak epei kíriak menmen iuwe mar im! ⁴⁸ Te haiu mamwísk kakriak menmen nampar im, te mít yapírwe nanisesik. Mít nanisesik, te mít iuwe ne wit Rom nansiuwe ami naninen nanwen wínak iuwe ke God hír naníwaankai haiu mít ne Isrel!”

⁴⁹ Mítík hak niuk mírak Kaiafas, kerek me tito im hírak hetpris kinín pris yapírwe, hírak ketpor, “Yi híras ap yertei menmen mei kike taau! ⁵⁰ Yi ap yertei werek híram yaaím te mítík kiutíp ik kaki, haiu mít yapírwe ne weiwík me Isrel au.”

⁵¹ Hírak ap katíp im em me han kírak. Au, hírak mítík het pris kerek kinín naanmípre mít en me tito im em, te hírak katíp hím kóre profet kar ik ek: Jisas kaki kakíkaap mít ne Isrel keriyen. ⁵² Hír keriyen au, hírak kaki te kakri mít miyapír nóre níkerék yapírwe ne God nau nerer wit wit naninen naníre mít ne weiwík miutíp. ⁵³ Me wí in ere maain, mít iuwe ne Isrel nimenípin nanínep Jisas. ⁵⁴ Mar keremem te Jisas ap ken kitet yayiwe yaaik ke mít ne Judia. Hírak kínaiwírí hírak ken yaank weiník mít ap newi en, ken wit hak niuk mírak Efraim. In ek hírak kau ketike mít disaipel nírak.

⁵⁵ Wí me mít ne Isrel nererik naním menmen han tewenín nípaá God kenep mít ne Isip, híram epei man menep. Wí me mít nererik naním menmen wen au, hír mít miyapír nínaaiwír wit kíri níníu nen wit Jerusalem me nanwet pris menmen te God kaktíp hír yaaím, nanír ke hím me Moses ketpim. ⁵⁶ Hír yapírwe nípiun wit Jerusalem, hír nínatín Jisas. Hír neit wínak iuwe ke God nímin ein, hír nitehiyan natípan, “Yi han kitet mekam? Hawír han kitet hírak ap te kaknen in kakím menmen kaktike mít miyapír in taau.” ⁵⁷ Mít iuwe pris netike mít ne Farisi epei natíp mít neimín nertei Jisas keit nein, te hír enínen nanítpor te mít iuwe naníno nantíwek his nankítip.

12

Maria wewen típar mánin yaaím mentar hít me Jisas (Mt 26:6-13; Mk 14:3-9)

¹ Maain wí ham Jisas píke kan wit Betani, wit kerek Lasaras kewiyen. Hírak mítík kerek Jisas kíriak te píke kekrit. Me wí im, wí hispínak kiutíp (⁶) wen mepu ere mít nererik naním menmen me Pasova. Me wí im mít hír han tewenín nípaá God kenep mít ne Isip, te hír Isrel au. ² Mít en hír epei nemani menmen me Jisas kakím neit wit kíri eik. Mata wíkaap mít kerek newetír menmen. Mítík Lasaras kau ketike Jisas tekiyakít taam menmen. ³ Te míte niuk móre Maria, híre yenten pe Lasaras wekin mán típar me nu nad mánin mekremerem me mít hír newír pewek iuwe nantíwem, híre wewenem mentar Jisas hít mírak. Epei au, híre wesiunenim meriuwe paan kóre. Típar yaaím mánin mekre wínak au han iuwe kewen. ⁴ Mítík disaipel hak kiutíp ke Jisas niuk mírak Judas ke Iskeriot, kerek maain kakwepyapír Jisas kakno his me mít iuwe ne Isrel, hírak katíp, ⁵ “Nenmak te mít ap neit típar yaaím mánin im em nesiuwerem nanít pewek mererim mar 300 kina te hír enwet mít enun ap netenen menmen enwetírem?” ⁶ Hírak ap han tewenín mít enun ap netenen menmen au. Hírak enuk kekintíp menmen.

Hirak naanmipre tikenup kerek Jisas ketike disaipel narak newis pewek mekrerek ek te hirak kekenim kisawinem.

⁷ Hirak katip kenerep, te Jisas ketpwek, “Ewisiye ewirp! Hire wetenen menmen im wiriakem me maain hi hahi hir mit nanwisa akre hei. ⁸ Mit enun netenen menmen au hir nanu nantikewi hekrit, te hi au. Wi ham hi anaiwiri.”

Hir mit iuwe pris natip naninep Lasaras kaki

⁹ Mit yapirwe ne Isrel nemtau Jisas keit wit Betani, te hir nen en nanirek. Hir ap nanir Jisas kiutip kerekek au. Hir nanir Lasaras kerek Jisas kikiak kaa ek pike kekrit kau. ¹⁰ Te mit iuwe pris nimenipin naninep Lasaras ketike Jisas. ¹¹ Mit yapirwe neweikin sip newet him me mit iuwe ne Isrel hir nises Jisas, nentar menmen Jisas kiriakem.

Jisas ken wit Jerusalem kire mitik iuwe king

(Mt 21:1-11; Mk 11:1-11; Lu 19:28-40)

¹² Maain wi ham hekrit, mit yapirwe kerek epei nan nererik nanim menmen me wi Pasova kerek hir han tewenin God kenep mit ne Isip, hir nemtau Jisas kaknen wit Jerusalem. ¹³ Te hir neit wapnake neiyim nen newenyipirek neit yayiwe eik. Te hir nnap natip, “God ti yaaik. Haiu emwenipi niuk me mitik ik kan kakikrehir ke ti Mitik luwe God.

Ti akaap mitik ik naanmamre haiu mit ne Isrel.” ¹⁴ Jisas knapin donki (hirak kire hos), te hirak kewik kar ke him me God mau twei metpim mar im:

¹⁵ “Yi mit yau wit Saion, yi ap einapen!

In ek Mitik luwe ki kaknen kakri kau donki wen yaaik kipniu.”

¹⁶ Mit disaipel narak ap nertei nenmak hir nriak menmen im ere maain Jisas kaa pike kekrit ken wit ke God kakit niuk iuwe. Maain hir han kitet menmen nipa twei me God metpim, hir nertei nenmak hir nerekyiwek im em.

¹⁷ Mit yapirwe kerek nipa nau netike Jisas me wi kerek hirak kenine Lasaras nipa hirak kaa te hirak kekrit kekere herwe hei kan. Mit in nir menmen im, te hir nen newepyapir menmen hirak kiriakem. ¹⁸ Mar keremem te hir mit yapirwe nen newenyipir Jisas. Hir nemtau Jisas kiriak menmen iuwe mar im. ¹⁹ Te hir mit ne Farisi nesiuwehan him natipan nar ik: “Yi eiyiri! Menmen haiu miriakem ap te mamwenek taau! Mit yapirwe ne ti ik nisesik.”

Mit han ne Grik hanhan nanir Jisas

²⁰ Mit han ne weiwik me Grik nan Jerusalem netike mit han ne Isrel, te hir nererik naam menmen han tewenin wi nipa God hirak kenep mit ne Isip. ²¹ Hir nan nir mitik Filip (hirak ke wit Betsaida keit provins Galili), te hir natip, “Mitik iuwe haiu hanhan mamir Jisas mamtipwek menmen.” ²² Filip ken katip Endru, te hirakit wiketeret ten tatip Jisas.

²³ Jisas ketpwekit, “Wi apei nenep man te hi Mitik ke wit ke Mitik luwe, God kakweto niuk mirak yaaim iuwe hi etiwem. ²⁴ Hi hetpi him werek. Yehes kei kiutip ke rais kinatin kiwaai ti au, te yehes kiutip kerekek kakpau. Yi eikir ekikre ti, te kakine nikim yapirwe. Mar im hi hir mit nanwisa akre hei. Maain hi akrit hi akaap mit yapirwe nanises him me God. ²⁵ Neimin hanhan nanises han kir nanawaank hiras. Neimin ap nises han kir nau ti ik ek, hir nises han ke God, te maain han kir kaku werek werek tipmain tipmain enum eik. ²⁶ Mit neimin nanriak menmen mai hi hiriakem, te

h̄ir enis̄isa h̄ir nani nan̄r ke hi hahi. Wit kerek hi hewiyen te m̄it n̄riak menmen mai h̄ir nanwiyen. Te Haai kai kakwis niuk m̄r iuwe kent̄ar h̄ir nis̄isa.

H̄ir m̄it enwen̄ipi niuk me hi M̄it̄ik ke wit ke God

²⁷ In ek han kai kekrit keh̄inh̄in te hi at̄ip mekam? Te hi at̄ip Haai hi anaaiw̄ir menmen im mamnen mamiyep? Au, mar keremem te hi han hau t̄i ik e. ²⁸ Haai, ti enip niuk me m̄it emre iuwe!” Jisas kat̄ip kar ik te h̄im meke nepni man mat̄ip mar ik: “Hi henip niuk mai m̄re iuwe, te hi p̄ke ariakem mamre iuwe.”

²⁹ Te m̄it yap̄rwe nerp menep nemtau h̄im kerekek, te h̄ir nat̄ip, “Nepni mewen̄n.” M̄it han au, nat̄ip, “M̄it̄ip ensel ke God ket̄p̄iwek.” ³⁰ Jisas ket̄por, “H̄im em ap man me menmen mai mamkepa au. H̄iram man te mam̄ikepi yi eyir̄tei God keriuweta hi han t̄i ik e. ³¹ In ek, w̄i epei man, te God skelim h̄ir m̄it nau t̄i ik ek me menmen enum n̄ipaa h̄ir n̄riakem. In ek h̄irak kakin̄in Seten kerek naanm̄ipre menmen enum me t̄i. ³² Te maain m̄it nanwenk̄ika hi ahu nu tentarak̄it, te hi ari han ke m̄it yap̄rwe nanis̄isa.” ³³ (Jisas kat̄ip h̄im im keteik̄in m̄it karkeik te h̄irak kaki.)

³⁴ Te m̄it yap̄rwe pike newenhi nat̄ip nar ik: “H̄ir h̄iau misesim n̄ipaa m̄it newis̄im mau t̄iwei h̄iram mat̄ip m̄it̄ik kerek God keh̄im̄itanek kak̄ikaap m̄it en te h̄irak kaku kak̄it tipmain tipmain enum eik. Ti henmak te ti hat̄ip m̄it̄ik ke wit ke M̄it̄ik luwe m̄it han h̄ir nanwenkekik h̄irak kaki? Keim̄in h̄irak M̄it̄ik ke wit ke M̄it̄ik luwe God a?”

³⁵ Jisas kewenhi ket̄por h̄im tok piksa kar ik: “Wepni kak̄ir kike kau n̄im̄in ke yi m̄it. Yi eyitet yayiwe me w̄i wepni (o yanm) k̄ir, te yi eyiu werek, te w̄itaan ap mamsaw̄in yayiwe. Maain hi anauiw̄iri ano, yi eyir̄ m̄it̄ik kerek ke w̄itaan kakno kep̄tari yayiwe h̄irak ken nein. ³⁶ Yi eyis̄isa hi h̄re wepni (o yanm) w̄i hi hepu in, te maain yi ȳre m̄it yi eyises menmen yaain.”

M̄it yap̄rwe ne Isrel ap nises h̄im me Jisas

Jisas kat̄ip menmen im epei au, h̄irak ken kisaw̄in h̄irekes kenp̄in kekeipnor. ³⁷ H̄ir m̄it n̄ipaa n̄rek k̄ir̄iak menmen iuwe k̄ikaap m̄it n̄nap h̄ir n̄re yaain, te h̄ir ap han kit̄et h̄irak Mesaia, m̄it̄ik kerek God keriuwetek kan t̄i au. ³⁸ H̄ir ap nisesik, te h̄im n̄ipaa m̄it̄ik profet Aisaia ket̄pim kewis̄im mau t̄iwei mamnen mar im:

“M̄it̄ik luwe, neim̄in nises h̄im maiu? M̄it̄ auye!
M̄it̄ik luwe keteik̄in menmen m̄irak iuwe men neim̄in?
M̄it yap̄rwe!”

³⁹ Te m̄it ap nisesik nentar h̄im n̄ipaa Aisaia p̄ke kewis̄im mau t̄iwei mar im:

⁴⁰ “God h̄irak kesor nanam̄ir (o naan) k̄ir te h̄irak tokik kepu, h̄irak kenipi te h̄ir han toenuk.

Te h̄ir ap n̄r menmen werek werek au, h̄ir ap nertei menmen werek werek. H̄ir nertei menmen werek werek, te h̄ir nanisesik te h̄irak kak̄ikepi h̄ir n̄re yaain, te h̄ir au.”

⁴¹ M̄it̄ik profet Aisaia kat̄ip menmen im kent̄ar h̄irak k̄ir Jisas keit niuk m̄irak iuwe te h̄irak kewepyap̄rek.

⁴² Me w̄i im, m̄it iuwe ne Isrel yap̄rwe h̄ir nises Jisas. H̄ir n̄napen m̄it ne Farisi, te h̄ir ap newepyap̄r h̄ir nises Jisas. H̄ir nat̄ip te m̄it ne Farisi nan̄p̄ri nan̄nep̄in nankeip̄in winak kerek m̄it nererik nekine h̄im me Moses neitai. ⁴³ H̄ir hanhan iuwe m̄it nant̄ip h̄ir yaain, te h̄ir hanhan kike God h̄irak kak̄it̄por h̄ir yaain. H̄iram menmen wein̄m.

Maain Jisas skelim m̄it nanit wit ke God kakriuwe h̄im n̄ipaa h̄irak kat̄ip m̄it em

⁴⁴ Jisas kat̄ip h̄im iuwe kar ik: “Neim̄in nis̄isap ap nis̄isa hi kiut̄ip kerek au. H̄irak kises M̄it̄ik luwe kerek keriuweta hi han t̄i ik e. ⁴⁵ Neim̄in n̄ira, te h̄iram mam̄ir ke h̄ir n̄ir M̄it̄ik luwe kerek keriuweta hi han t̄i ik e. ⁴⁶ Hi han t̄i ik ek, hi h̄ire wepni k̄ir. M̄it̄ neim̄in niut̄ip niut̄ip kerek nis̄isa, h̄ir ap nanu enum nan̄ir ke m̄it̄ik ke w̄itaan kau auye! ⁴⁷ Neim̄in nemtau h̄im mai te ap nisesim, hi ap skelim h̄ir m̄it̄ au. Hi ap han t̄i skelim m̄it̄ nau t̄i ik ek au. Hi han te hi akepi. ⁴⁸ M̄it̄ik keim̄in ke ȳi m̄it̄ keweik̄in sip keweto ap kemtau h̄im mai, maain menmen mekam skelim m̄it̄ik ik a? Me h̄im kerek n̄ipaa hi hetpiyem, h̄iram skelim m̄it̄ik ik me w̄i kerek God skelim m̄it̄. ⁴⁹ Menmen im h̄iram werek mentar hi ap hises han kai hetpim au. Haai kerek keriuweta hi han ketpo h̄im te hi ewepyp̄irem. ⁵⁰ Hi hertei h̄im h̄irak ketpim mam̄irak m̄it̄ nanu werek tipmain tipmain enum eik. Menmen hi hetpiyem h̄iram menmen Haai kai ketpewem.”

13

Jisas kekemyet̄it̄ h̄it̄ me m̄it̄ disaipel n̄irak

¹ W̄i me m̄it̄ nererik nan̄im menmen me Pasova kerek h̄ir han tewen̄in God kenep m̄it̄ ne Isip teipmen mam̄nen. Jisas kertei w̄i m̄irak epei man te h̄irak kaki kaknaaiw̄ir t̄i ik, te h̄irak p̄ike kakno kak̄ir God Haai. Hekrit hekrit h̄irak han tewen̄in m̄it̄ n̄irak yaain nau t̄i ik ek. (H̄irak han tewen̄ini ere maain h̄irak kaki.) Te in ek h̄irak kakteiknor h̄irak han tewen̄ini w̄isenum. ² Jisas ketike m̄it̄ disaipel n̄irak naam menmen. Seten epei kakri han ke Judas, n̄ikan ke Saimon ke wit Iskeriot, te h̄irak kakwepyp̄ir Jisas kakwet̄ m̄it̄ enun ek. ³ Jisas kertei Haai k̄irak God epei kewetiwek menmen iuwe werek, h̄irak kertei h̄irak kan keke wit ke God, te h̄irak p̄ike kakno kak̄irek. ⁴ Te Jisas kekrit kekeip̄in yeno kerek h̄ir naam menmen menterim em, kenem̄tin laplap saket men, te h̄irak kak̄ir laplap taul nokik mau mam̄in m̄irak. ⁵ Epei au, h̄irak kewen t̄ipar mekre t̄ikenup kekemyet̄it̄ m̄it̄ disaipel n̄irak h̄it̄ hiyap m̄ir. H̄irak kesiuunenim keriuwe taul kerek kak̄ir kau mam̄in m̄irak em, k̄ire m̄it̄ik enuk wein̄ik k̄ir̄iak menmen me m̄it̄ iuwe n̄irak.

⁶ Jisas ken kak̄ir Saimon Pita, te h̄irak Pita ketp̄iwek, “M̄it̄ik luwe, ti henmak te ti hekemyet̄it̄ h̄it̄ mai?”

⁷ Jisas kewenhi ketp̄iwek kar ik: “In ek ti ap hertei menmen in ek hi h̄ir̄iakem. Te maain ti tewen ertejeyem.”

⁸ Pita kat̄ip Jisas, “Ti ap te ekemyetau h̄it̄ mai taauye!”

Te Jisas p̄ike ketp̄iwek, “Hi ap akemyetut̄ h̄it̄, te ti ap har ke m̄it̄ik disaipel kai taau!”

⁹ Saimon Pita kewenhi kat̄ip kar ik: “M̄it̄ik luwe, ti ap ekemyet̄ h̄it̄ mai keremem au. Ti akemyet̄it̄ his metike paan.”

¹⁰ Jisas kat̄ip, “Keim̄in kis̄isa h̄irak k̄ire m̄it̄ik kerek epei k̄ik̄ir, h̄irak yaaik prar prar, te h̄irak ap p̄ike kak̄ik̄ir h̄irekes. Au, me h̄it̄ miut̄ip keremem, h̄irak ek̄ik̄irem. Yi yap̄irwe ȳi yaain ȳire m̄it̄ epei n̄ik̄ir prar prar neit. Kiut̄ip kerek au. H̄irak k̄ire m̄it̄ik hap̄ik mewik.” ¹¹ Jisas epei kertei keim̄in kerek maain kakwepyp̄irek kakno his me m̄it̄ enun, te h̄irak kat̄ip m̄it̄ n̄irak, “Yi m̄it̄ han ki k̄ire m̄it̄ epei n̄ik̄ir prar prar. Te kiut̄ip au han k̄irak enuk k̄ire m̄it̄ik ap k̄ik̄ir hap̄ik mewik.”

¹² Jisas epei kekemyet̄it̄ h̄it̄ m̄ir epei au, te h̄irak p̄ike keriuwet̄ saket m̄irak m̄ire laplap, te h̄irak p̄ike kau yeno. H̄irak kau yeno, h̄irak kitorhi,

“Yi yertei hi henmak te hi epei herekiyiem o au? Hi hetpi. ¹³ Yi yenewa hi Mítik luwe enuk hi ewepiyapír hím. Híram werek te yi yenewa mar im yentar hi hírekes luwe kerekék. ¹⁴ Hi Mítik luwe ki hewepiyapír hím, te hi hekemyeti hít. Yi yises menmen hi herekiyiem, yi eikemyetít hít me ni yinan, yar ke mítik enuk weinik kírak menmen me mítik iuwe kírak. ¹⁵ Hi epei ateikniyem te yi eiyisesim empar kerek hi epei herekiyiem. ¹⁶ Hi hetpi werek. Mítik kírak menmen me mítik hak, hírak ap te kakínnek me menmen taau! Mítik kerek keriuwet mítik hak katíp mít hím mírak, hírak iuwe kinínek. ¹⁷ In ek yi yertei menmen ti hetpiyem werek yi eiyisesim eiriakem. Híram mamkepi te yi han yaaik eiyu.

¹⁸ “Hi ap hatíp me yi yapírwe. Hi hertei neimín kerek hi nípaah ehímíteni en. Te hím mau tíwei mé God em matíp menmen mamnen mamír im: ‘Mítik kere hi hewetíwek menmen hírak kaam, hírak kerekyo enum.’

¹⁹ In ek hi hetpi menmen in. Maain menmen im mamnen mamíyep, te yi eiyírtei hi Mítik ik kerek God keriuweta hi han akaap mít ne tí. ²⁰ Hi hetpi hím werek! Keimín hírak kakíthis mít naanmamprór kerek hi heriuweti naníno ek, hírak kakír hírak kaktauhís. Keimín kaktauhís naanmíprau, hírak kakír ke hírak kakíthis Mítik luwe kerek keriuweta hi han in.”

*Jisas katíp Judas maain kakwepiyapírek te mít enun nankíp
(Mt 26:20-25; Mk 14:17-21; Lu 22:21-23)*

²¹ Jisas katíp hím im epei au, hírak han enuk kekere han kírak, te hírak kewepiyapír ketpor hím im. “Hi hetpi werek, Mítik kiutíp ke yi mít hírak maain kakwepiyapír kakime yipír mít enun hír naniyep.”

²² Te mít disaipel niutíp niutíp níwaainaan níran. Hír nepítari hírak katíp mítik keimín. ²³ Mítik disaipel kiutíp hi John hírekes kerekék Jisas hanhana, hi hau hírapít Jisas menep. ²⁴ Saimon Pita kitauhi keriuwe his katíp, “Ti hitíwekhi hírak katíp ke keimín.”

²⁵ Pita kitauhi epei au, hi mítik disaipel ik ek henke hau hírapít Jisas hitíwekhi, “Mítik luwe, keimín kakírak menmen im?”

²⁶ Jisas ketpo kar ik: “Hi hatíp bret ik ek kerek hi awisik ekre mán típar mekrerek, te hi ewet mítik kere kakírak menmen im em.” Hírak katíp epei au, hírak kewet Judas níkan ke Saimon ke wit Iskeriot bret ik hírak kaak.

²⁷ Judas keit bret ik kaak epei au, Seten kan kari han kírak, te Jisas ketpíwek kar ik: “Ti eno waswas eriak menmen ti hanhan eriakem.” ²⁸ Haiu mít kerek mekiyan maam menmen em ap mertei mekam Jisas ketpíwekem.

²⁹ Haiu mít disaipel mertei Judas ketenen pewek maiu mekre taník, te haiu mít han kaiu han kitet Jisas ketpíwek kakno kakwír pewek keiyím kakít menmen me haiu mamím, o hírak ketpíwek hírak kakno kakwet mít kerek ap netenen menmen kakwetír pewek mei. ³⁰ Te Judas keit bret wasenum, hírak ketpaan ken witeik. In ek hírak wítaan toto.

Jisas katíp mít nírak hím ham yaaim hír enisesim

³¹ Judas epei ken witeik, Jisas katíp, “In ek hi Mítik ke wit ke Mítik luwe ahít niuk iuwe me menmen hi ariakem akaap mít. Te in ek God kakít niuk iuwe kentar menmen hi ariakem. ³² God kakít niuk iuwe, te hírak kakteikín mít hi Mítik ke wit kírak kakteiknor hi niuk mai iuwe. Hírak kakríakem waswas. ³³ Níkerek nai hi ap te hahu tí ik ek atikewi wí yapírwe. Maain yi yayíno te hi hetpi hím im em. Hi epei heptíp mít iuwe ne Isrel em mar im: ‘Yi ap te yaino wit kerek hi anori en.’ ³⁴ Hi etpi hím ham yaaim yi eiyisesim. Yi han etwenínan eiyír ke han teweníni, te yi han etwenínan

em̄it ek keremem. ³⁵ Yi han tewen̄nan, te h̄r m̄t nerer wit wit nanri nant̄p̄ yi disaipel ne hi Jisas.

*Jisas kat̄p̄ Pita kakweik̄n sip kakwet̄wek
(Mt 26:31-35; Mk 14:27-31; Lu 22:31-34)*

³⁶ Saimon Pita kit̄wekhi kar ik: “M̄t̄ik luwe ti eno nein?”

Jisas ketp̄wek, “Ti ap eh̄is̄isa eno wit kerek hi anori en. Te maain ti eh̄is̄isa.”

³⁷ Pita kit̄wekhi, “M̄t̄ik luwe ti henmak te hi ap eh̄is̄esit in ek a? Hi epei hanhan hahi akepit.”

³⁸ Jisas kewenhi kat̄p̄, “Ti werek te ti hanhan hahi akepa a? Hi etput h̄m̄ werek. Suware ap te kaknep enum wen au, te ti eh̄iune at̄p̄ wikak ti herteiya au.”

14

Jisas h̄rak k̄re yayiwe te m̄t̄ nanisesik h̄r nan̄no God Haai

¹ Jisas wen kat̄p̄ kar ik: “Yi ap han enuk te yi han ek̄itet menmen au em̄it! Yi yises God, te in ek yi eiyis̄isa. ² W̄nak ke Haai kai haau yap̄rwe mekrerek. Hi eh̄in̄n ano etn̄ni wit kakmer̄iri. Hi etpiyem mentar menmen im mepu. Au hi ap te etpiyem. ³ Maain hi epei hetn̄ni wit epei au, te hi p̄ke anen at̄his yainen, te yi eiyu wit kerek hi hewiyen. ⁴ Yi yertei eiyises menmen te yi eino wit kerek hi enori en.”

⁵ M̄t̄ik Tomas kat̄p̄ Jisas, “M̄t̄ik luwe, haiu ap mertei nein ti enori en. Em̄r̄keik te haiu em̄r̄keik te haiu em̄r̄tei yayiwe kakno keriyen a?”

⁶ Jisas ketp̄wek, “Hi h̄re yayiwe, te m̄t̄ nan̄r God. Hi Haai ke h̄m̄ yaaim, hi Haai ke menmen mamkaap m̄t̄ nan̄t̄ h̄m̄n̄n yaaik kaku kak̄it tipmain tipmain enum eik. Neim̄n nan̄no Haai kai God ek, te h̄r nanis̄isa nanre h̄r nitet yayiwe. ⁷ In ek yi epei yerteiya. Te yi yaȳrte Haai kai God. Te in ek ere maain yi yerteiyek, yi nepei ȳrek.”

⁸ M̄t̄ik Filip kat̄p̄ Jisas, “M̄t̄ik luwe, to eteiknai God Haai, te haiu han yaaik emu.”

⁹ Jisas ketp̄wek, “N̄paa enum eik hi epei hau hetikewi w̄ yap̄rwe, te in ek Filip, yi wen au yep̄tari menmen? Neim̄n epei n̄ra, te h̄r epei n̄r Haai kai. Ti henmak te ti hitauhi, ‘Eteiknai God Haai h̄rak k̄re mekak a?’

¹⁰ Filip ti ap hertei Haai kai God ketikewa haw̄r wekiyak̄it wau niut̄p̄? Menmen hi hetpiyem h̄rak ap h̄m̄ mai au. Haai kerek kau kekre han kai h̄rak kerek̄ek kises han k̄rak k̄r̄ak̄ menmen m̄rak. ¹¹ Yi eiyises h̄m̄ hi etpiyem kerek hi etpi hi hetike Haai kai God haw̄r wekiyak̄it wau niut̄p̄. Te h̄m̄ im au yi eiȳr̄ menmen kerek hi h̄r̄akem h̄kaap m̄t̄ n̄nap his h̄t̄ enum n̄re yaain, te yi eiȳr̄te hi etike Haai kai haw̄r wekiyak̄it wau niut̄p̄.

¹² Hi hetpi h̄m̄ werek. M̄t̄ neim̄n nanis̄isa, h̄r nan̄riak̄ menmen iuwe mam̄r̄ ke hi h̄r̄akem. Menmen h̄r nan̄riakem h̄ram mamin̄n menmen mai mam̄ntar hi ano ah̄r Haai kai ehu etikerek esiuwe God H̄m̄n̄n Yaaik kaknen kak̄kaap yi m̄t̄. ¹³ Te hi eweti menmen kerek yi eiyitehi God em meriuwe niuk mai iuwe. Hi ewetiyem, te m̄t̄ nanwen̄pi niuk me God Haai nan̄ntar menmen hi arekiyem. ¹⁴ Yi eiyitauhi menmen heriyai heriyai eriuwe niuk mai iuwe, te hi ar̄akem ewetiyem.

Jisas kat̄p̄ h̄rak kaks̄iuwe H̄m̄n̄n Yaaik ke God kaknen

¹⁵ “Yi hanhana, te yi eiyises h̄m̄ hi hetpiyem. ¹⁶ Hi tewen eh̄itehi Haai kai kakweti keiyak kaknen kak̄kepi kaku kakt̄ikewi tipmain tipmain enum eik.

¹⁷ H̄rak God H̄m̄n̄n Yaaik kakt̄p̄ m̄t̄ h̄m̄ yaaim kak̄kre han k̄r. H̄rak

ap kaku han ke mıt ne tı kentar hır ap nırek nerteiyek. Te yi eiyırteiyek eiyıntar hırak kaku kaktikewi kaku kakıkre han ki. ¹⁸ Maain wı hi ano wit ke Haai kai, hi ap enaiwıri te yi yayu weinım eiyır ke nıkan miye haai aurek. Au, hi pıke anen. ¹⁹ Wı epei menep te mıt ne tı ik ek ap te pıke nanıra au. Te yi eiyıra. Maain yi yayi yi pıke yayııkrit yayu eiyıntar hi hahi hi pıke akrit ehu. ²⁰ Maain hi pıke ekrit ehu, yi eiyırtei hi etike Haai kai God hawır wekiyakıt wau niutıp. Yi eiyırtei hi hetikewi haiu mekiyan mau niutıp.

²¹ Mıt neimın nertei hım mai nisesim, hır keriyen hanhana. Te Haai kai hanhani kentar hır hanhana. Te hi hanhani heteiknor hekre han kır hi hau hetikeri.”

²² Mıtık Judas hak (ap mıtık Judas ke wit Iskeriot au) hırak katıp, “Mıtık luwe, ahırkeik te ti anen eteiknai hırekes, te mıt yapırwe ne tı ik ek au a?”

²³ Jisas ketpıwek, “Mıt neimın hanhan nanises hım mai, te Haai kai hanhani. Te Haai kai ketikewa hawır wawu wawıkre han kır. ²⁴ Mıt neimın ap hanhana ap nanises hım mai au. Hım kerek hi epei etpiyem em ap mekre han kai man au. Hıram menmen me Haai kai kerek kerıuweta te hi han tı ik ek, hıram man. ²⁵ “Hi hepu hetikewi te hi epei hetpi hım im em. ²⁶ God Hımın Yaaik kakıkepi, God Haai kaksıuwerek kaknen kakıntera kakteikni menmen yapırwe te kakıkepi han tewenın hım kerek nıpaa hi epei hetpiyem.

²⁷ “Hi are aneiwıri te hi han yaaik kai kaku kakıkri. Hi han yaaik kai hi ewetiye, hıram mamre han yaaik ke mıt ne tı ik ek netıwem au. Yi ap han kekrit einaain menmen mamnen au emıt! ²⁸ Yi epei yemtau hi hetpi hi epei eneiwıri ano. Te hi pıke anen ari. Yi hanhana, te yi han yaaik hi pıke ano ahır Haai kai kentar hırak iuwe kinına kakıkepi iuwe te yi eırak menmen yapırwe. ²⁹ Hi epei hinın hetpi menmen im em in ek me wı menmen ap mamnen wen au. Te maain hıram mamnen, yi eiyırtei hi Mıtık kerek nıpaa God hırak kerıuweta hi han tı ik ek. ³⁰ Hi ap hatıp hetikwei yapırwe hentar mıtık enuk Seten hırak iuwe kinın naanmıpre mıt miyapır ne tı ik e kaknen kaktauhıs. Hırak ap kinına au. ³¹ Te hi ewısık hırak kaktauhıs, te mıt yapırwe ne tı ik ek, hır enırtei hi hanhan Haai kai God, hi hırak menmen yapırwe hırak ketpo hi hırakem. Eiyıkrit, emnaaiwır wit ik haiu emno.”

15

Hi hıre waai yaaim hıkaap mıt

¹ Jisas katıp, “Hi hıre waai yaaim. Haai kai God hırak kıre mıtık naanmıpre waai mekre ni. ² Mıt nisısa hır nıre nu heneik mari. Neimın hır ap nisısa werek werek, hır nıre nu heneik ap mari, te Haai kai kakremir. Nu heneik mari mine nıkim, Haai kai keremir yınam ere hıram yaaim te tito ham hıram mamri mamu menep menep. ³ Yi epei yaain yentar hım mai hi hetpiyem hıram mau mekre han ki. ⁴ Yi eiyısısa, te hi ehu ekre han ki. Nu heneik ap mau waai, hıram mamri mamine nıkim au. Yi mıt ap yısısa, te yi ap yırak menmen yaaim au.

⁵ “Hi hıre waai, yi yıre heneik mai. Neimın hır nisısa, hi hahu akre han kır, hır nanırak menmen yaaim. Yi ap yısısa, te yi yırak menmen yaaim au. ⁶ Neimın ap nisısa, God kerıuweti nen nıre mıt neket heneik enum newırem mıwaai tı meweiwei meit. Maain hır nanıt heneik mar im nanwırem mamno si, si tatım. ⁷ Yi yısısa, hım mai mau mekre han ki merekyi yi yisesim, maain yi eiyitehi God menmen yi hanhanem, te

h̄ram mamnen mam̄r ke yi yit̄wekhiyem. ⁸ Yi ȳriak menmen yaaim, te m̄t nanwen̄pi niuk me Haai kai, te yi yeteik̄n m̄t yi m̄t disaipel nai yi yis̄sa. ⁹ Hi hanhan eriuwi har ke Haai hanhan keriuwa. Yi yewisa hi wen naanempri hanhan heriuwi. ¹⁰ Yi yises h̄m mai, te yi yewisa hi wen naanm̄pri hanhan heriuwi har ke hi hises h̄m me Haai kai, te h̄rak naanm̄prau hanhan keriuwa.

¹¹ “Hi epei etpi menmen im te menmen menipa hi han yaaik mamu mākre han ki, te yi han yaaik iuwe. ¹² Hi hetpi h̄m im yi eiyyisesim. Yi hanhan yeriuwehan eiyr̄ ke hi hanhan heriuwi. ¹³ M̄tik hak ap k̄riak menmen han kakin̄n kakteik̄n m̄t h̄rak hanhan keriuwi w̄senum, te h̄rak kaki te kakikepi. ¹⁴ Yi yises menmen hi epei etpiyem, yi ȳre nai yinan. ¹⁵ In ek, hi ap at̄ip yi ȳre m̄t n̄riak menmen mai wein̄m au, hentar m̄t n̄rak nar ik h̄r netari menmen m̄tik k̄r k̄riakem. Au, hi at̄ip yi nai yinan yentar hi epei etpi menmen yap̄rwe Haai kai ketpewem. ¹⁶ Yi ap yehim̄tena yi yis̄sa au. Hi hehim̄teni yi yis̄sa, yi eir̄ak menmen yaaim, te menmen im mamu mam̄t. Yi ȳriak menmen im, te Haai kakweti menmen menmeiyam yi yit̄wekhiyem kak̄ntar yi yis̄sa. ¹⁷ Te hi etpi h̄m mai im: Yi hanhan m̄t han.

M̄t ne t̄ maain nanre m̄t enun nepan netike m̄t nises h̄m me Krais

¹⁸ “M̄t ne t̄ h̄r n̄neini, te yi han ekitet n̄paa h̄r n̄neina. ¹⁹ Yi m̄t yi yises menmen me t̄ im e te m̄t ne t̄ hanhan neriuwi nar ke h̄r hanhan h̄ras. Au, hi hehim̄teni yi yis̄sa, te yi ap ne t̄ au, h̄r m̄t ne t̄ n̄neini. ²⁰ Yi han ekitet menmen hi hetpiyem. M̄tik k̄riak menmen me m̄tik iuwe k̄rak ap kin̄nek au. N̄paa h̄r m̄t nerekiyo menmen enum, te h̄r nanrekyi menmen enum. N̄paa h̄r m̄t han nises h̄m mai, te maain h̄r nanises h̄m mai. ²¹ H̄r nanrekyi menmen im enum nan̄ntar yi yis̄sa. H̄r ap nertei God kerek keriuweta hi han, te h̄r nisesik au. ²² Hi ap han hetpor menmen, h̄riak menmen yaaim te m̄t nanweik̄n sip nanwet God h̄ram menmen enum kike. Au, hi epei etpor menmen h̄riak menmen yaaim, te in ek h̄r neweik̄n sip newet God te h̄rak kakt̄ip h̄r n̄riak menmen enum iuwe h̄rak kak̄waanki. ²³ Neim̄n n̄neina ap nis̄sa, h̄r n̄naain Haai kai ap nisesik au. ²⁴ Hi ap h̄riak menmen menmeiyam kerek n̄paa m̄t n̄riakem au, te h̄r neweik̄n sip newet God, h̄r n̄riak menmen enum kike. Te h̄r epei n̄r menmen iuwe hi h̄riakem, h̄r neweik̄n sip newet God h̄r n̄neina hetike Haai kai. ²⁵ Menmen im h̄r n̄riakem epei man, te h̄m mau t̄wei h̄r nisesim h̄ram mamnen mam̄r ke h̄m n̄paa m̄t net̄pim h̄ram mamnen. H̄m im mat̄ip mar im: ‘H̄r n̄neina nentar menmen au wein̄m keremem.’

²⁶ “Maain, h̄rak kerek kak̄kaap m̄t, h̄rak kaknen. H̄rak God H̄m̄n Yaaik kat̄ip h̄m yaaim, h̄rak keke wit ke God kaknen. H̄rak kaknaaiw̄r Haai, hi eriuwetek kaknen yi m̄t, h̄rak kakwepyap̄r menmen mai kak̄tpiyem. ²⁷ Yi yetikerek yi yait̄ip m̄t me menmen mai yentar n̄paa w̄ kerek hi hin̄n ewepyap̄r h̄m mai, yi yetikewa haiu mariyan.”

16

¹ Jisas kat̄ip, “Hi epei hetpi h̄m im em te yi ap einaaiw̄r h̄m mai yayises menmen ham enum. ² Te h̄r m̄t nan̄p̄ri yi yainep̄n w̄nak ke God kerek h̄r nererik nekine h̄m me Moses nekrerem. Maain w̄ mamnen te m̄t han kitet h̄r naniwep te h̄r nankaap God. ³ H̄r nanrekyi menmen enum mar im nentar h̄r ap nertei hi hetike Haai kai God, h̄r ap nis̄saw̄r au. ⁴ Hi epei

hetpi h̄im im te maain w̄in mamnen me h̄ir nanrekyi menmen mar im, yi han ekitet n̄ipaa hi epei hetpiyem.

Menmen God H̄im̄in Yaaik kak̄rakem

“N̄ipaa hi ap hetpi menmen in ek hi are etpiyem hentar hi wen hepu hetikewi. ⁵ Te in ek hi han hah̄ir Haai kai kerek keriuweta hi han in. Te ap keim̄in ke yi m̄it hanhan yitauhi, “Ti eno nein.” ⁶ Te in ek hi epei hetpi, te yi epei han enuk kekre han ki. ⁷ Te hi hetpi werek. H̄irak yaaik kak̄ikepi te hi ano hah̄intar hi ap ano, te H̄im̄in Yaaik kerek kak̄ikepi ek ap te kaknen kaku kaktikewi taau. Hi ano, te hi eriuwetek kaknen kaku kaktikewi. ⁸ Te maain h̄irak kaknen h̄irak kakteik̄in kakt̄ip m̄it ne t̄i ik ek ap nan̄irtei h̄ir nises menmen enum, ap nertei mekam yaaim, te God skelim. ⁹ H̄irak kakteik̄in m̄it h̄ir n̄ir̄ak enum nentar h̄ir ap nis̄isa. ¹⁰ H̄irak kakteik̄nor mekam yaaim iuwe kak̄inur hi ano ah̄ir Haai kai h̄irak H̄im̄in yaaik kak̄ikreh̄ir kai. Te yi ap pike eiȳira au. ¹¹ H̄irak kakteik̄in m̄it God skelim m̄it ne t̄i nises menmen enum kak̄intar God epei skelim m̄it̄ik Seten kerek kin̄in naan̄ipre t̄i.

¹² “Hi h̄im yap̄irwe mepu te hi ap etpiyem hentar in ek yi ap yaȳirteiyem werek au. ¹³ Maain God H̄im̄in Yaaik kerek kat̄ip h̄im yaaim kaknen, h̄irak kakteik̄ni menmen yap̄irwe yaaim. H̄irak ap te kakt̄ip menmen me han k̄irak au. N̄ipaa h̄irak kemtewem, te h̄irak kak̄it̄piyem te maain h̄iram mamnen. ¹⁴ H̄irak kakwen̄ipi niuk mai kent̄ar menmen kerek hi het̄ipim, h̄irak kakt̄iwem kak̄it̄piyem kekre han ki. ¹⁵ Menmen yap̄irwe me Haai kai God h̄iram mai. Mar keremem, te hi hat̄ip God H̄im̄in Yaaik kak̄it̄ h̄im mai te h̄irak kak̄it̄piyem kak̄ikre han ki.

In ek yi han enuk eiyu, te maain yi han yaaik

¹⁶ “Maain kike yi ap yaȳira au. Maain w̄i ham yi p̄ike eiȳira.”

¹⁷ M̄it han ne m̄it disaipel n̄irak nitehian nar ik: “Mekam im h̄irak ket̄paiyem kat̄ip, ‘Maain yi ap yaȳira au, maain w̄i ham yi p̄ike eiȳira.’ H̄im im metike h̄im ham im e: ‘Hi hentar hi eno ah̄ir Haai.’ Kenmak te h̄irak ket̄ipim?” ¹⁸ H̄ir nat̄ipan nar ik: “Mekam h̄im h̄irak kat̄ip: ‘Me w̄i kike?’ Haiu mep̄itari h̄im im!”

¹⁹ Jisas kertei h̄ir hanhan nit̄iwekhi me menmen in te h̄irak ket̄por, “Yi yitehian menmen hi et̄ip me maain kike yi ap yaȳira, maain w̄i ham yi p̄ike eiȳira a? ²⁰ Hi et̄pi werek. Maain yi yāiȳikta wisenum han tatwen̄ina, te m̄it ne t̄i h̄ir han yaaik iuwe. Yi han enuk eiyu te maain yi han yaaik iuwe. ²¹ M̄ite sip newenep weteik̄nen weriuwe n̄ikerek h̄ire han enuk wenterim. Maain h̄ire wine n̄ikerek h̄ire ap han kitet menmen im mewo au. H̄ire han yaaik wentar h̄ire wine n̄ikerek. ²² In ek yi han enuk yentar hi hahi, te maain hi p̄ike ekrit ari, te yi han yaaik eiyu. Mit̄ik keiyak ap te kakri menmen im yaaim mau mekre han ki au.

²³ “Maain w̄i eim mamnen, te yi ap eiyitauhi me menmen. Hi et̄pi werek, yi eiyitehi Haai me menmen in ek, te h̄irak kak̄wetiye meyeri uwe niuk mai iuwe. ²⁴ N̄ipaa ere in yi ap yitehi God me menmen yentar yi yeri uwe niuk mai iuwe. Yi yit̄iwekhi menmen yi yait̄iwem, te h̄irak kak̄rekyi han yaaik iuwe.

Jisas epei kin̄in menmen enum me t̄i

²⁵ “Hi epei hetpi h̄im mei m̄ire tok piksa, te maain w̄i mamnen te hi et̄pi eriuwe menmen im au. Hi et̄pi eriuwe h̄im yaaim me God Haai, te yi eiȳirteiyem werek werek. ²⁶ Maain w̄i eim mamnen yi yitehi God yeri uwe

niuk mai iuwe. Hi ap hit>wekhi menmen me yi m̄t au ²⁷ hentar Haai kai God h̄irekes hanhani kak̄mtau menmen mi yi yit>wekhiyem. H̄irak hanhani kentar yi hanhana, yi yertei hi h̄naaiw̄r Haai hi han t̄ ik. ²⁸ N̄paa hi h̄naaiw̄r Haai hi han t̄ ik e. In ek, hi h̄naaiw̄r t̄ ik p̄ike ano ah̄r Haai.”

²⁹ M̄t disaipel n̄rak netp̄wek nar ik: “In ek ti at̄ip werek. Ti ap at̄ip h̄m tok piksa au. ³⁰ In ek haiu mertei ti hertei menmen yap̄rwe, te haiu mituthi menmen ti hetpim h̄ram yaaim au. Haiu mertei ti h̄naaiw̄r God ti han t̄ ik eik mentar menmen im ti etpaiyem.”

³¹ Jisas ketpor, “In ek yi han kitet yi yertei hi h̄naaiw̄r God han in. ³² Te w̄i epei man te m̄t nanrip̄r yi eir̄r eino ein ein, te hi kiut̄ipen kerekek ehu. Hi kerekek ehu au. God kau ketikewa. ³³ Hi epei etpi menmen im te yi yetikewa emkiyan han kiut̄ip emu, te yi han yaaik eiyu. M̄t ne t̄ nanrek̄yi menmen enum, te yi han tokik eiyu. Hi epei hin̄n menmen enum m̄t ne t̄ h̄r nisesim.”

17

Jisas kitehi God kak̄kaap m̄t n̄rak nisesik

¹ Jisas kat̄p menmen im epei au, h̄rak k̄k̄amnaan kat̄p kar ik: “Haai, w̄i epei man. Ti ewen̄pi niuk mai, hi N̄ikan kit heriuwe menmen ti herekyewem, te hi ewen̄pi niuk mit. ² Ti epei heweto h̄m mit ti at̄ip h̄ram yaaim werek, te hi ewet m̄t miyap̄r ne t̄ hewet̄r h̄m̄n yaaik te h̄r nanu werek tipmain tipmain enum eik. ³ M̄t nertei ti, ti God kiut̄ip kerekek, ti etikewa hi Jisas Krai, M̄t̄ik kerek ti heriuweta hi han, h̄r en̄rteiyaw̄r enis̄saw̄r. Neriuwe menmen im h̄r nisesim, h̄ram mamkepi h̄r nanu werek tipmain tipmain enum eik. ⁴ Hi heteik̄n m̄t miyap̄r niuk mit iuwe heit t̄ ik e. Hi epei h̄r̄iak menmen ti ehim̄tanem hi h̄r̄iakem. ⁵ Haai, ti p̄ike eweto niuk mai iuwe kerek n̄paa t̄ kepu wen au, hi hetenenim hau hetikewit.

⁶ “Hi epei hewepyap̄r hat̄p m̄t kerek ti ewetori ne t̄ ik e, hetpor ti h̄re mekam. H̄r m̄t nit te ti ewetori h̄r epei nises h̄m mi. ⁷ In ek h̄r nertei menmen yap̄rwe hi h̄r̄iakem, n̄paa ti ewetewem hi h̄r̄iakem. ⁸ Hi epei hetpor h̄m n̄paa ti etpewem, te h̄r nisesim. H̄r nertei ti heriuweta hi heke wit kit hekuwe han in.

⁹ “Hi hituthi ti ekaap m̄t in. Hi ap hituthi ti ekaap m̄t nises menmen me t̄ au. Hi hituthi ti ekaap m̄t kerek ti ewetori hentar h̄r m̄t nit. ¹⁰ Menmen yap̄rwe hi hetenenim h̄ram mit. Menmen yap̄rwe ti hetenenim h̄ram mai. M̄t nan̄rtēi niuk mai iuwe nentar menmen m̄t nai in n̄r̄iakem. ¹¹ In ek, hi anen arit. Maain hi ap hahu t̄ ik, te h̄r nanu t̄ ik e. Haai Kai Yaaik, ti naanmampror eriuwe niuk mit iuwe, niuk im kerek n̄paa ti ewetewem, te m̄t in nantikewit nankiyan han kiut̄ip nar ke ti etikewa haw̄r wekiyak̄t han kiut̄ip. ¹² W̄i kerek hi hau hetikeri hi naanempror heriuwe menmen iuwe mit. H̄r yap̄rwe nepu werek te kiut̄ipen au kerek h̄rak kak̄waank h̄irekes, te h̄m mit kerek m̄t h̄r newis̄m mau t̄wei mamnen mam̄r ke n̄paa m̄t newis̄m. ¹³ In ek hi enen arit. In ek hi hat̄p h̄m im hi hau t̄ te h̄r nemtau h̄m hi hetputem h̄r nan̄t han yaaik kai iuwe kaku kak̄kri. ¹⁴ Hi epei hetpor h̄m ti etpewem. M̄t miyap̄r nau t̄ h̄r n̄neini nentar m̄t in h̄r ap nises menmen me t̄ nar ke hi ap hisesim. ¹⁵ Hi ap hituthi ti etorhis h̄r n̄naaiw̄r t̄ ik ek au. Hi hituthi te ti naanempror, te m̄t̄ik enuk Seten ap kak̄waanki. ¹⁶ H̄r ap nises menmen me t̄ m̄t nisesim nar ke hi ap hisesim au. ¹⁷ Ti ehim̄teni h̄r m̄t nit neriuwe h̄m yaaim mit hi etporem. H̄m mit h̄ram yaaim. ¹⁸ Hi heriuweti nen m̄t miyap̄r ne t̄ n̄r̄iak menmen mai

nire nɪpaa ti heriuweta hi hen mɪt miyapɪr ne tɪ hɪrɪak menmen mit. ¹⁹ Hi hehimɪtan hɪrekes hi ewetut yɪnk kai hi hahi, te hɪr mɪt ti ehimɪteni hɪr nisesit werek werek neriuwe hɪm yaaim mit hi etporem.

²⁰ “Hi hituthi me mɪt in keriyen au. Hi hituthi ti akaap mɪt miyapɪr nanises hɪm mit nanɪntar hɪm hɪr mɪt in nanɪtporem te hɪr nanɪmtewem.

²¹ Haai, hi hanhan hɪr yapɪrwe nankiyan nanu han kiutɪp, nar ke ti etikewa hawɪr wekiyakɪt wau han kiutɪp. Hi hanhan hɪr han kiutɪp nanisɪsawɪr te mɪt miyapɪr nau tɪ nanɪrtei ti heriuweta hi han in. ²² Hi epei ewetɪr niuk mai iuwe kerek nɪpaa ti ewetewem, te hɪr enu han kiutɪp nanɪr ke ti etikewa hawɪr wekiyakɪt wau han kiutɪp. ²³ Hi hahu ekre han kɪr har ke ti hau ekre han kai, te hɪr nekiyan nanu han kiutɪp te mɪt miyapɪr ne tɪ nanɪrtei ti heriuweta hi han tɪ ik. Ti hanhan heriuweri har ke ti hanhan heriuwa.

²⁴ “Haai, ti epei heweto mɪt in hɪr nai. Hi hanhan hɪr nanɪnen nanu nantikewa nanu wit kerek maain hi hahu en, te hɪr nanɪrtei niuk mai iuwe. Niuk mai iuwe im me wɪ tɪ hɪrɪak tɪ wen au, ti hanhan heriuwa ti ewetewem. ²⁵ Haai Kai Yaai. Mɪt ne tɪ ap nerteiyit nisesit werek werek au. Hi kerekek. Mɪt in hɪr nertei ti heriuweta hi han. ²⁶ Hi epei hetpor me ti, hi wen etporem te ti hanhani har ke ti hanhana, hi ehue ekre han kɪr.”

18

Mɪt nan neithis Jisas neiyɪk nen

(Mt 26:47-56; Mk 14:43-50; Lu 22:47-53)

¹ Jisas kitehi God menmen epei au, hɪrak kɪnaaiwɪr wit ketike mɪt disaipel nɪrak hɪr nerekir hɪtɪk Kidron. Ni miutɪpen mepu in te Jisas ketikeri nen nau en. ² Mɪtɪk Judas hɪrak enuk kewepyapɪr Jisas kertei ni ik ek kentar nɪpaa me wɪ yapɪrwe Jisas ketike mɪt disaipel nɪrak nererik nau en. ³ Judas keit mɪt ne ami han netike mɪt kerek naanmɪpre wɪnak iuwe ke God kerek mɪt iuwe pris netike mɪt han ne Farisi hɪr neriuweti nanɪno, hɪr yapɪrwe netike Judas nen ni im em. Hɪr netenen yipo henmik, hɪr nemsiu si nen. ⁴ Jisas kertei menmen yapɪrwe mɪt nanrekyɪwekem, te hɪrak kinɪn ken katɪp, “Yi yɪnyatɪn keimɪn?”

⁵ Hɪr netpɪwek, “Haiu man mɪnmatɪn Jisas ke wit Nasaret mamtɪwekhis.” Hɪrak ketpor, “Hi hɪrekes Jisas.”

⁶ Judas mɪtɪk enuk kewepyapɪr Jisas kerp ketikeri. ⁷ Jisas ketpor, “Hi hɪrekes Jisas,” te mɪt en hɪr pɪke neriuwet nen nenke nɪwaaɪ tɪ.

Hɪr nen nenke nɪwaaɪ tɪ, Jisas kitorhi keteipim, “Yi yɪnyatɪn keimɪn?”

Hɪr netpɪwek neteipim, “Haiu man mɪnmatɪn Jisas ke wit Nasaret mamtɪwekhis.”

⁸ Jisas pɪke ketpor, “Hi epei hetpi hi hɪrekes Jisas. Yi epei yan yetauhis te yi eiwis mɪt nai in nanɪno.” ⁹ Hɪrak katɪp menmen im, te hɪm nɪpaa hɪrak ketpim mamnen mamɪr em. Nɪpaa hɪrak katɪp, “Haai, mɪt kerek ti ewetauri, hi ap hɪnaaiwɪr keiyak au.”

¹⁰ Saimon Pita ketenen hɪne ke his, hɪrak keketik kekere paus kɪrak kɪwaaɪyek keremir nɪkɪp me mɪtɪk niuk mɪrak Malkas, kerek kɪrɪak menmen me mɪtɪk pris iuwe. ¹¹ Jisas katɪp Pita kar ik: “Ti pɪke ewis hɪne ke his kakno paus kɪrak. Hi are ewis mɪt nanrekiyo menmen Haai kai kehimɪtan hɪr nanrekiywem naniyep nanrewaank.”

Mɪt nari Jisas nen nɪr mɪtɪk iuwe Anas

¹² Mɪt ne ami netike mɪtɪk iuwe kɪr, hɪr netike mɪt kerek naanmɪpre wɪnak iuwe ke God, hɪr neithis Jisas nesenkek his mɪrak, ¹³ hɪr neiyɪk ninɪn

nen n̄r m̄t̄ik Anas. H̄rak ken̄ne Kaiafas yenik k̄rak. Kaiafas me tito im h̄rak k̄re m̄t̄ik iuwe kin̄n pris han yap̄rwe. ¹⁴ H̄rak Kaiafas kerekek n̄paa kat̄ip m̄t̄ ne Isrel h̄ram yaaim te m̄t̄ik kiut̄ip kaki kak̄kreh̄r ke haiu m̄t̄ yap̄rwe.

Pita kepak̄n Jisas kat̄ip hi ep̄tariyek

¹⁵ *H̄r neit Jisas neiȳk nen ein, Saimon Pita ketike hi disaipel hak wises Jisas. M̄t̄ik pris iuwe kin̄n pris han yap̄rwe h̄rak kertei m̄t̄ik disaipel hak, te h̄rak ken kerp ke n̄m̄n ke n̄wa keweik̄n w̄nak. ¹⁶ Pita au h̄rak kerp menep ya weip̄r ke n̄wa keit witeik. Hi m̄t̄ik disaipel kerek m̄t̄ik iuwe pris kerteyek, hi p̄ke hen witeik hat̄ip m̄te werp naanm̄pre ya weip̄r te h̄re weithis Pita weiȳk wen n̄m̄n. ¹⁷ M̄te kerek naanm̄pre weip̄r eik wat̄ip Pita, “Ti ik e m̄t̄ik hises h̄m me Jisas o au?” Pita ketp̄we, “Hi au.” ¹⁸ N̄me menep m̄t̄ n̄riak menmen me m̄t̄ik iuwe pris, h̄r netike m̄t̄ kerek naanm̄pre w̄nak iuwe ke God te h̄r n̄man si nerp neweik̄n̄wem nekin̄n ȳnk k̄r. Pita ken kerp ketikeri kekin̄n ȳnk k̄rak.

M̄t̄ik iuwe hetpris kitehi Jisas menmen

(Mt 26:59-66; Mk 14:55-64; Lu 22:66-71)

¹⁹ M̄t̄ik n̄paa h̄rak hetpris kitehi Jisas ke m̄t̄ h̄r nisesik, kit̄iwekhi me h̄m h̄rak kat̄ip m̄t̄ em. ²⁰ *Jisas ketp̄wek kar ik: “Hekrit hekrit hi hepu wit m̄t̄ nererik, hi hat̄ip m̄t̄ miyap̄r menmen. Hi heit w̄nak kerek m̄t̄ nererik nekine h̄m me Moses o hepu w̄nak tempel ke God wit kerek m̄t̄ ne Isrel nererik, hi hewepyap̄r h̄m mai. Hi ap h̄saw̄n hat̄ip menmen meiyam au. ²¹ Te henmak te ti hitauhi menmen? Ti hitehi m̄t̄ kerek nemtau h̄m mai. Ti hitorhi hi at̄ip mekam. H̄r nertei h̄m mai.”

²² *Jisas kat̄ip menmen im epei au, m̄t̄ik ke polis kerp menep k̄waai his kak̄ip kesin̄iwek kar ik: “Ti ap at̄ip m̄t̄ik pris iuwe enum mar im au em̄t̄.”

²³ Jisas ketp̄wek kar ik: “Hi at̄ip enum ti at̄ip m̄t̄ in h̄ram mekam, o au en, hi at̄ip werek ti henmak te ti eiyep a?”

²⁴ H̄r nitehi Jisas epei au, h̄r n̄paa nesenk̄ik̄iwek his neriuwe waai h̄ram wen mepu, m̄t̄ neriuwetek keriuwerem ken k̄r m̄t̄ik hak h̄rak pris iuwe niuk m̄rak Kaiafas.

Pita p̄ke kepak̄n Jisas kat̄ip hi hep̄tariyek

(Mt 26:71-75; Mk 14:69-72; Lu 22:58-62)

²⁵ Pita wen keperp si kekin̄n ȳnk k̄rak, te m̄t̄ han netp̄iwek nar ik: “Ti etike m̄t̄ han yises h̄m me Jisas o au?”

Pita kepak̄nek ketpor kar ik, “Hi au.”

²⁶ *M̄t̄ik kiut̄ip k̄riak menmen me m̄t̄ik pris iuwe, h̄rak ke weiw̄k me m̄t̄ik kerek Pita keremir n̄k̄p m̄rak, h̄rak kit̄iwekhi kar ik: “N̄paa hi herp ni eim, hi h̄rit ti herp hetikerek yeit ein o au?” ²⁷ *Pita au kiune keteipim kat̄ip kar ik: “Ti h̄ra au.” H̄rak kat̄ip epei au, suware kat̄ip.

M̄t̄ nesiuwe Jisas ken k̄r m̄t̄ik ke gavman Pailat

(Mt 27:1-2, 11-14; Mk 15:1-5; Lu 23:1-5)

²⁸ H̄r m̄t̄ neithis Jisas n̄n̄aaiw̄r w̄nak ke Kaiafas, h̄r nesiuwerek ken w̄nak ke m̄t̄ik iuwe gavman. H̄rak wanewik. M̄t̄ iuwe ne Isrel h̄r n̄napen nan̄no w̄nak ke gavman nentar h̄r nan̄no nan̄kre w̄nak ke m̄t̄ik ap ke weiw̄k me Isrel, h̄m me Moses mat̄ip h̄r enun ne ninaan me

* **18:15** Jo 20:3, 21:20; Mt 26:58 * **18:20** Mt 26:55; Jo 7:26 * **18:22** Ap 23:2; Jo 19:3 * **18:26**

God nar ke m̄it̄ik hap̄ik mewik. Te h̄ir ap nan̄im menmen me w̄i Pasova kerek m̄it nererik han tewen̄in God kenep m̄it ne Isip. ²⁹ H̄ir n̄inapen nan̄ino n̄im̄in, te m̄it̄ik gavman Pailat ken witeik kitorhi kar ik: “Yi yesiuwe h̄im m̄it̄ik ik yentar mekam a?”

³⁰ H̄ir netp̄iwek nar ik: “M̄it̄ik ik ap k̄ir̄iak menmen enum au, haiu ap te meriyaak man in au.”

³¹ * Pailat ketpor kar ik: “Yi h̄iras yet̄iwekhis yesiuwerek kakno kaunsil ni te yi yesiuwek h̄im yises menmen mi n̄ipaa maamrer netpim yi ȳir̄iakem me m̄it̄ik k̄ir̄iak enum.”

H̄ir netp̄iwek nar ik: “M̄it̄i iuwe ne Rom ap newisai haiu mamnep m̄it h̄ir nani.” ³² * (Menmen im epei man te h̄iram mises h̄im kerek n̄ipaa Jisas kat̄ip kak̄r̄keik te h̄irak kaki.)

³³ Pailat kat̄ip epei au, h̄irak p̄ike ken n̄im̄in w̄inak. H̄irak ken̄ine m̄it nan̄it̄ Jisas neiȳik nan̄inen menep. Epei au, h̄irak kit̄iwekhi kar ik: “Ti M̄it̄ik Iuwe King hin̄in naanmampre m̄it ne Isrel o au?”

³⁴ Jisas kit̄iwekhi kar ik: “Ti h̄irekes han kitetim o ti hemtau m̄it han netputem?”

³⁵ * Pailat ketp̄iwek kar ik: “Ti han kitet hi m̄it̄ik ke weiw̄ik me Isrel a? Hi au. M̄it̄ ne weiw̄ik me Isrel netike m̄it iuwe pris n̄ir netuthis neriuwetit ti han in. Ti h̄ir̄iak mekam?”

³⁶ Jisas ketp̄iwek, “Hi ap ehin̄in naanempre m̄it ne t̄i in ek au. Hi naanempre m̄it in, te m̄it kerek nis̄isa h̄ir n̄an̄kepa nantikeri nan̄inapan, te h̄ir ap nantauh̄is. Au, hi eh̄u in ehin̄in naanm̄ipre m̄it au.”

³⁷ * H̄irak kat̄ip epei au, Pailat kit̄iwekhi kar ik: “Ti m̄it̄ik iuwe ehin̄in m̄it a?”

Jisas ketp̄iwek, “Ti at̄ip hi M̄it̄ik Iuwe. Miye pai wina hi herp̄ t̄i te hi h̄ir̄iak menmen im miut̄ip. Hi hat̄ip m̄it h̄im yaaim. Neim̄in nises h̄im yaaim h̄ir nan̄imtau h̄im mai.”

³⁸ Pailat kit̄iwekhi, “H̄im yaaim h̄iram mekam?”

*Pailat kat̄ip kewis m̄it̄ nanwenkek Jisas kau nu tentakak̄i
(Mt 27:15-31; Mk 15:6-20; Lu 23:13-25)*

H̄irak̄it tat̄ip epei au, Pailat p̄ike ken witeik kat̄ip m̄it ne Isrel kar ik: “Hi ap hertei menmen enum h̄irak k̄ir̄iakem, te hi ak̄ip kaki au. ³⁹ Me tito miut̄ip tito miut̄ip hi hises menmen n̄ipaa yi ȳir̄iakem. Me w̄i Pasova hi esiupan m̄it̄ik enuk kiut̄ip kau kekre w̄inak enuk kaknen yi m̄it. Yi hanhan hi esiupan M̄it̄ik Iuwe ke Isrel ik e o au?”

⁴⁰ H̄ir n̄inap netp̄iwek nar ik: “H̄irak au. Haiu hanhan ti esiupan Barabas.” (M̄it̄ik Barabas h̄irak m̄it̄ik enuk kenep m̄it naa h̄irak kekint̄ip menmen.)

19

¹ H̄ir m̄it̄ en n̄inap nat̄ip menmen epei au, m̄it̄ik Pailat keit̄ Jisas ken n̄im̄in kat̄ip m̄it̄ n̄irak ne ami h̄ir nanwaai n̄ip̄in nank̄ip. ² * H̄ir nak̄ip epei au, h̄ir neit̄ waai nekepen nimaak k̄ire teperiye nek̄iun kau paan k̄irak. Epei au, h̄ir neit̄ laplap m̄ire ȳiwir neriuwet̄iwekem nar ke m̄it̄ iuwe ne gavman neriuwetem, te h̄ir nan nit̄it̄iweknaan nat̄ip, ³ * “Haiu hanhan

* **18:31** Jo 19:6-7; Ap 18:15 * **18:32** Mt 20:19; Jo 3:14, 12:33 * **18:35** Jo 1:11 * **18:37** 1Ti 6:13; Jo 3:32-33, 8:47 * **19:2** Lu 23:11 * **19:3** Jo 18:22

mítik iuwe king kin'n naanm

```
pre mít ne Isrel kaku tipmain tipmain enum eik." Epei au, h'ir n'waai his nak'ip.
```

4 *Epei au, h'irak Pailat p'ike ken witeik kat'ip mít en kar ik: "Yi eiy'ímtau. Hi etíwékhis eiy'ík enen witeik te yi yertei hi ep'itari menmen miut'ip h'irak k'ir'akem te h'irak kaki kak'interim." 5 H'irak kat'ip epei au, Jisas ketpaan kan witeik keriuwe waai nekepen kau paan k'irak laplap m'ire y'iwir mau y'ink k'irak. Jisas kan witeik, Pailat kat'ip, "Yi eiy'írek. H'irak mítik ik e."

6 *Mít iuwe pris netike mít kerek naanm

```
pre winak iuwe ke God n'rek, h'ir n'nap nat'ip nar ik: "Yi eiwenkekik eku nu tentarak'it. Yi eiwenkekik eku nu tentarak'it." H'ir n'nap nat'ip, te Pailat ketpor, "Yi yait'iwékhis eiwenkekik eku nu tentarak'it. Hi ep'itari menmen enum h'irak k'ir'akem, te h'irak kaki kak'interim."
```

7 *Mít iuwe ne Isrel nat'ip nar ik: "H'im lo mekre tíwei haiu misesim h'iram mat'ip h'irak eki ek'antar h'irak kat'ip h'irak N'ikan ke God."

8 Pailat h'irak kemtau h'im im, te h'irak k'inaain w'isenum kentar Jisas kat'ip h'irak N'ikan ke God. 9 *H'irak kari Jisas keyi'ík kan w'inak iuwe eik kentar h'irak han kitet Jisas h'irak N'ikan ke God. Te h'irak kit'iwékhi kar ik: "Ti ekine wit kit keik." Jisas au, kekint'ip keit. 10 Pailat ketp'iwék, "Ti henmak te ti etpo au? Ti ep'itari hi iuwe te hi esiupenit o hi ewenkékit ehu nu tentarak'it a?"

11 *Jisas ketp'iwék, "Ti iuwe hin'ina hentar God kewisit ti h'ir'akem. Mítik kerek keriuweta hi han hau his mit h'irak k'ir'ak menmen enum w'isenum. Ti au h'ir'ak enum kike."

12 *Pailat kemtau h'im im h'irak han kitet karkeik te h'irak kaksipuan Jisas. Au, mít ne Isrel netp'iwék nar ik: "Ti esiupanek ti ap ekaap mítik iuwe Sisa keit Rom. Keim'n kat'ip h'irak mítik iuwe kin'n mít, h'irak mítik enuk kepan ke Sisa."

13 Pailat kemtau h'im im, h'irak keithis Jisas keyi'ík ken witeik kau yeno ke mítik iuwe masistret keit wit niuk m'irak "Ya nan" (Mít ne Isrel nekine wit ik "Gabata") 14 W'í im h'iram w'í mít ne Isrel nemani menmen me w'í Pasova kerek h'ir hantewen'in n'ipaa God kenep mít ne Isip te h'ir mít ne Isrel au. Wepni kau n'im'n iuwe, te Pailat ketpor kar ik: "Yi eiy'ir mítik iuwe king ki ik e."

15 H'ir p'ike n'nap netp'iwék, "Ak'ip! Ak'ip! Ti ewenkekik eku nu tentarak'it."

Pailat kitorhi, "Mekam? Yi hanhan hi ewenkek mítik iuwe king ki eku nu tentarak'it a?"

Mít iuwe pris p'ike netp'iwék nar ik: "Sisa kerekek h'irak mítik iuwe kaiu. Mít han au." 16 H'ir nat'ip menmen im epei au, Pailat kewet mít n'irak ek te h'ir net'iwékhis neriyaak nen newenkekik kaku nu tentarak'it.

Mít h'ir newenkek Jisas kentar nu tentarak'it
(Mt 27:32-44; Mk 15:21-32; Lu 23:26-43)

17 Mít ne ami n'irak h'ir net'iwékhis, h'irak keker'ir nu k'irak h'irak keyi'ík ken wit niuk m'irak "Wit Herwe Paan" kerek mít ne Isrel nenewek "Wit Golgota." 18 H'ir newenkekik keit ein. H'ir newenkek mít'ík'it wiketeret tentar nu tentarak'it tetikerek. Kiut'ip kau ken his yaaim kiut'ip kau ken his henkik, Jisas kekere n'im'n. 19 Pailat kewis h'im mau menmen kat'ip mít n'irak

* 19:4 Jo 18:38 * 19:6 Jo 18:31 * 19:7 Lev 24:16; Jo 5:18, 18:31 * 19:9 Mt 26:62-63, 27:12; Lu 23:9 * 19:11 Jo 10:18; Ap 2:23; Ro 13:1 * 19:12 Lu 23:2; Ap 17:7

h̄ir newis̄ik kentar nu tentarak̄it. H̄im m̄irak mat̄ip mar im: “IK JISAS KE NASARET, M̄IT̄IK IUWE KE ISREL.” ²⁰ M̄it̄ yap̄irwe ne Isrel nekine menmen im nentar wit kerek Jisas m̄it̄ newenkekik kau nu tentarak̄it h̄irak menep wit iuwe Jerusalem. H̄im h̄ir newis̄im mekre h̄im me m̄it̄ ne Isrel, h̄im me m̄it̄ Grik metike h̄im me m̄it̄ ne Rom. ²¹ M̄it̄ iuwe pris ne Isrel nen nat̄ip pailat nar ik: “Ti ap ewis̄ m̄it̄ik iuwe king ke Isrel au. Ti ewis̄ m̄it̄ik ik kat̄ip h̄irekes m̄it̄ik iuwe king ke Isrel.”

²² Pailat p̄ike ketpor kar ik: “Menmen hi nepei ewis̄im em̄irem emu!”

²³ M̄it̄ik̄it te ami tewenkekik epei au, h̄irak̄it tekyaāit teit Jisas klos m̄irak tenkerem tewetak̄item. H̄ir̄ neit laplap saket nokim m̄irak kerek m̄ire miut̄ip h̄ir mewim au. ²⁴ *Te m̄it̄ik̄it te ami tat̄ip tar ik: “H̄iau ap mamwepim au. H̄iau emret̄it satu eiȳik emw̄irem te h̄iau em̄irem em̄rtēit keim̄in kakt̄iwem, ti o hi.” H̄irak̄it t̄ir̄iak menmen im, te h̄im me God mau t̄iwei n̄ipaa m̄it̄ profet newis̄im h̄irak mamnen. H̄im im mat̄ip mar ik: “H̄ir m̄it̄ nenke klos mai newetan. H̄ir neret̄it Satu me laplap nokim mai.”

Te m̄it̄ik̄it te ami t̄ir̄iak menmen im.

²⁵ *Jisas miye p̄irak werp wetikewa hi Jon kerek Jisas hanhan keriuwa.

²⁶ *Te h̄irak kat̄ip miye p̄irak, “M̄ite, n̄ikan kit kerp in kerept̄it.” ²⁷ Nepei au, h̄irak kat̄ip hi m̄it̄ik disaipel k̄irak har ik: “Ip e h̄ire miye pit.” Me w̄i ik Jisas ketpim ere maain, h̄ire wen wau wetikewa wau weit̄ w̄inak kai.

Jisas kaa

(Mt 27:45-56; Mk 15:33-41; Lu 23:44-49)

²⁸ *Jisas kat̄ip epei au, h̄irak kertei h̄irak k̄ir̄iak menmen yap̄irwe epei au kerek n̄ipaa m̄it̄ profet newis̄im mau t̄iwei. Menmen miut̄ip keremem mau t̄iwei. H̄irak hanhan h̄iram mamnen mam̄ir n̄ipaa m̄it̄ newis̄im, te h̄irak kat̄ip, “Hi h̄im niu enuk (o mar kewenk̄ika h̄im) eh̄im t̄ipar mei.”

²⁹ *M̄in kiut̄ip kepu t̄ipar si enum mekrerek. M̄it̄ en neit mosong n̄ik̄iam newenem mekre t̄ipar nesenkekim mentar nu heneik ke nu hisop (h̄iram m̄ire map̄ik) h̄ir neriuwetem men h̄im m̄irak. ³⁰ Jisas kaam t̄ipar si enum. Epei au, h̄irak kat̄ip kar ik: “Menmen God kat̄ip hi h̄ir̄iakem h̄iram epei au.” H̄irak kat̄ip epei au, h̄irak kiteh̄ir kaa keriuwet h̄im̄in k̄irak ken.

M̄it̄ik ke ami kan kew̄ir yipo keneper h̄irepit me Jisas

³¹ *M̄it̄ iuwe ne Isrel nen nitehi Pailat h̄irak kaksiuwe m̄it̄ n̄irak nanwen h̄it̄ n̄ian ne m̄it̄ nau nu tentarak̄it h̄ir nani waswas nentar ik ek w̄i kerek m̄it̄ nemani menmen me w̄i Sabat. H̄ir̄ n̄inapen m̄it̄ en wen nanu nan̄it nan̄intar nu tentarak̄it ne w̄i Sabat nentar Sabat im h̄iram w̄i Pasova mekrit, h̄iram w̄i yaaim holi iuwe. ³² H̄ir̄ nitehi Pailat epei au, h̄irak keriuwet m̄it̄ h̄ir nen newen h̄it̄ me m̄it̄ik ke his yaaim, m̄it̄ik ke his henkik kerek h̄ir newenkekik̄it tau nu tentarak̄it tetike Jisas. ³³ H̄ir̄ nan n̄ir Jisas h̄irak epei kaa, te h̄ir ap newen h̄it̄ m̄irak. ³⁴ M̄it̄ik kiut̄ip ke m̄it̄ ne ami h̄irak kew̄ir yipo k̄irak kak̄ip keneper h̄irepit me Jisas te t̄ipar metike hemkre mewen. ³⁵ *(Hi m̄it̄ik kerek hi h̄ir menmen im hi hewis̄im mau t̄iwei te yi eiȳrtēit Jisas h̄irak N̄ikan ke God. Menmen hi hewis̄im h̄iram yaaim. Hi ap hemip̄in au. Hi at̄ip werek.) ³⁶ *Menmen epei man m̄ire h̄im me God mau t̄iwei n̄ipaa m̄it̄ profet newis̄im h̄iram mat̄ip. H̄im im mat̄ip mar im:

* 19:24 Sam 22:18 * 19:25 Mt 27:55-56 * 19:26 Jo 13:23 * 19:28 Sam 22:15 * 19:29 Sam 69:21 * 19:31 Diu 21:22-23 * 19:35 Jo 21:24 * 19:36 Eks 12:46; Nam 9:12; Sam 34:20

“Mīt ap nanwen hemik mei mīrak miutip au.” ³⁷ *Hīm ham mau tīwei matip mar im:

“Mīt nanīr mītik kerek nīpaa hīrnewīr yipo nankip nenepēr hīrepit.”

Mītikit tewis Jisas herwe yīnk mīrak mekre han kewen kīnik
(Mt 27:57-61; Mk 15:42-47; Lu 23:50-56)

³⁸ *Mīt nīriak menmen im epei au, mītik Josep ke wit Arimatia kitehi Pailat hīrak kakinke Jisas herwe yīnk kīrak keit nu tentarakit. Josep hīrak kises hīm me Jisas, te hīrak kepakinem kentār hīrak kīnaain mīt iuwe ne Isrel. Pailat kewenhi, te hīrak ken keit yīnk kīrak keiyik ken. ³⁹ *Mītik Nikodimas kerek nīpaa ken kīr Jisas ke wītaan ken ketike Josep, hīrak keit 50 kilo me tīpar me nu wik mīnin yaaīm. ⁴⁰ Hīrakit teit Jisas herwe yīnk kīrak, hīr neseneketik mekre laplap yaaīm metike nu tīpar. Mar im mīt ne Isrel nemani herwe yīnk ke mīt, hīr newisik kekre han. ⁴¹ Wit kerek mīt newenek Jisas kau nu tentarakit, ni mepu menep han kewen kīnik kepu kerek herwe ap mei mīwaai mekreerek ap nīpaa ein au. ⁴² Te hīrakit tewis Jisas herwe yīnk kīrak kekreerek tentār wī im hīram wī kerek mīt nemani menmen me wī Sabat. Wī ham mepeit te hīrakit tīntatīn wit hak tewisik kekreerek au.

20

Jisas pīke kekrit kepu
(Mt 28:1-8; Mk 16:1-8; Lu 24:1-12)

¹ Wī Sande hekrit enum hīrkiwo, Maria pe Magdala hīre wan han kerek mītikit tewis Jisas kekreerek. Hīre wan wīrek, hīre wīr nan kerek nīpaa keiyepet hīm ke han eik, mīt nenkerek kenpīn kekeipīn hei eik. ² *Hīre wīrek epei au, hīre wīrīr wen wīr Saimon Pita ketike hi mītik disaipel hak kerek Jisas hanhana. Hīre wetpawīr war ik: “Hīr mīt epei neit yīnk ke Mītik Kaiu Iuwe kekre han eik, hīr neiyik nen newisik kīwaai nein te hawīr miyapīr ap wīnapīnek au.”

³ Hīre watip epei au, Pita ketikewa hawīr wīnawīri wen han eik e. ⁴ Hawīr wesiuknen te hi mītik hak eik hīnīn Pita hen hīr han eik. ⁵ Hi hitehīr herenaan hīr laplap mīwaai te hi ap hen nīmīn en au. ⁶ Saimon Pita kīkaru kan kewenayipīr. Hīrak ken kekre han eik kīr laplap yaaīm mīwaai en. ⁷ *Hīrak kīr laplap nīpaa hīrakit mītikit wik tewisīm teiyīm teweikīn paan ke Jisas keriuwerem. Hīram ap mīwaai metike laplap ham au. Hīram miutipen mīwaai ham, hīrak Jisas keweiknenim mīwaai meit. ⁸ Pita ken nīmīn en epei au, hi mītik disaipel hak kerek hi hīnīn han hiun han kewen kīnik eik, hi hisesik hīr menmen te hi hertei Jisas pīke kekrit. ⁹ *Nīpaa ere wī im em, mīt wen nepītari hīm me God mekre tīwei hīram matip mar im: “Hīrak pīke kakīkrit kaku kakit.” ¹⁰ Hawīr wīrek epei au, hawīr pīke wen nawīr en.

Jisas hīrak kewepyapīr Maria pe Magdala hīrekes
(Mk 16:9-11)

¹¹ Maria wan werp han werp witeik witehīr wīwaainaān wīkitek. Hīre wīkitek, hīre witehīr werenaan. ¹² Te hīre wīr mītikit ensel wik teriuwet laplap me hīke tau yeno kerek nīpaa Jisas herwe yīnk kīrak kīwaairi, kiutip

* 19:37 Sek 12:10; Rev 1:7 * 19:38 Jo 7:13, 12:42 * 19:39 Jo 3:1-2 * 20:2 Jo 13:23 * 20:7 Jo 11:44 * 20:9 Ap 2:24-32; 1Ko 15:4

kau yeno paan, kiutip kau yeno me hit. ¹³ H+arak+it titiwehi tar ik: “M+te, ti henmak te ti h+ik+it?”

Hire wetp+wekit, “M+it epei neit herwe y+ink ke M+itik Iuwe kai neiy+ik nen wit hak, te hi hep+itari hir newis+ik keit nein.” ¹⁴ *Hire watip epei au, hire wewei+k+n w+r Jisas kerp menep te hire wep+itari h+arak Jisas.

¹⁵ Jisas kit+wehi kar ik: “M+te ti henmak te ti h+ik+it? Ti h+inhat+n keim+n?”

Hire han kitet h+arak m+itik kerek naanm+pre ni, te hire wetp+wek, “M+itik, ti heit y+ink k+arak hewis+ik k+waai wit hak ti etpau te hi ano et+wek.”

¹⁶ Jisas ketp+we, “Maria.”

Hire wewei+k+n w+ik+ammaan w+rek, te hire wenke h+im me Isrel wetp+wek war ik: “Rabonai.” H+iram matip tisa.

¹⁷ *Jisas ketp+we kar ik: “Ti ap eten+na au em+it. Hi ap han h+r Haai kai wen au. Ti eno atip nai yinan m+it disaipel har ik: ‘Hi ano ah+rek kerek h+arak Haai kai, Haai ki, God kai, God ki.’”

¹⁸ H+arak katip epei au, Maria pe Magdala p+ike wen watip m+it disaipel me menmen hire watip, “Hi epei hir M+itik Iuwe.” Te hire wetpor h+im kerek h+arak nepei ketp+werem.

*Jisas kewepyap+r haiu m+it disaipel n+arak h+irekes
(Mt 28:16-20; Mk 16:14-18; Lu 24:36-49)*

¹⁹ *W+itaan me w+ Sande, haiu m+it disaipel haiu mererik meiyepet weip+r, te m+it ap n+rai mentar haiu m+inaain m+it iuwe ne Isrel nantaihis naniwep. Haiu wen mepeit en, Jisas kan kokn+nai kerp n+m+n ketpai, “Yi han yaaik eiyu.” ²⁰ *H+arak ketpai epei au, h+arak keteiknai his m+arak n+paa m+it nekenpet nil mekre his m+arak, keteiknai h+repit kerek m+itik ke ami kakip keneper keriuwe yipo. Haiu m+it disaipel m+irem, haiu han yaaik iuwe mentar haiu mertei M+itik kiau Iuwe p+ike kekrit. ²¹ *Jisas p+ike ketpai, “Yi han yaaik eiyu. Hi heriuweti yi yepno y+r+ak menmen mai yar ke Haai kai keriuweta hi han ti ik e.” ²² H+arak ketpai epei au, h+arak keten+w+awai ketpai kar ik: “Yi eiy+it God H+im+n Yaaik. ²³ *Yi yesiuwe menmen enum mau mekre han ke m+it ap han kitetim, h+iram mamno, o au en, h+iram mamu han k+r mamu mam+it.”

Jisas kewepyap+r Tomas h+irekes

²⁴ *W+ kerek Jisas kan kewepyap+r haiu m+it disaipel n+arak h+irekes, m+itik kiutip Tomas kepu ketikewai au. Niuk m+arak ham Didimas. ²⁵ Maain, haiu m+it disaipel haiu m+rek haiu metp+wek mar ik: “Haiu epei m+r M+itik Iuwe Jisas.” Au, Tomas ketpai, “Hi ap h+r pap mekre his o heriuwet his mai mamno mitet pap me h+repit m+arak, hi ap han kitet h+arak kepu au.”

²⁶ *Maain w+ hisp+nak wikak (8) epei au, haiu mererik meit n+m+n hir neiyepet weip+r, Tomas kau ketikewai. Haiu meiyepet weip+r te Jisas h+arak kan kokn+nai kerp n+m+n ke haiu m+it miyap+r ketpai kar ik: “Yi han yaaik eiyu.” ²⁷ Epei au, h+arak katip Tomas kar ik: “Ti ewis histuwak kit eknen in eh+r his mai. Epei au ti eriuwet his mamnen mitet h+repit mai. Ti ap ewei+k+n sip eweto au. Ti eis+sa!”

²⁸ Tomas ketp+wek kar ik: “Ti M+itik Iuwe kai, ti God kai!”

* **20:14** Lu 24:16; Jo 21:4 * **20:17** Ro 8:29; Hi 2:11-12 * **20:19** Jo 19:38 * **20:20** Jo 19:34, 16:22; 1Jo 1:1 * **20:21** Jo 17:18 * **20:23** Mt 18:18 * **20:24** Jo 11:16, 14:5, 21:2 * **20:26** Jo 20:19-20

29* Jisas ketp>wek, “Ti han kitet hi p>ike hekrit hentar ti h>ra a? Neim>n ap n>ra te h>r han kitet hi p>ike hekrit, h>r nin>nit.”

Jon katip kenmak h>rak kewis t>wei ik.

30* Jisas k>r>ak menmen yap>rwe yaaim ham k>kaap m>t han. Haiu m>t disaipel epei m>rem te hi ap hewis>m mekre t>wei ik. 31* Menmen hi hewis>m im hi hewis>m, te yi m>t kerek yekine t>wei ik, yi yertei Jisas h>rak m>t>k Kraiss kerek God keruwetek kan t> ik k>kaap haiu m>t ne t>. H>rak n>kan ke God yi eiyisesik yi yay>t h>m>n yaaik eiyu eitikerek eiy>ntar h>rak M>t>k luwe ik kerek n>paa God ketpaiyem.

21

Jisas kewepyap>r haiu m>t disaipel mar hisp>nak wik h>rekes

1* Maain w> ham Jisas kewepyap>r haiu m>t disaipel n>rak h>rekes keit wan Taibirias. H>rak k>r>akem kar ik. 2* Saimon Pita, Tomas (kerek niuk m>rak ham Didimas), Nataniel ke wit Kena ke provins Galili, haw>r n>kerek h>rak>t wik te m>t>k Sebedi, haiu metike disaipel wik hak>t te Jisas. Haiu mererik mau meit. 3 Haiu mererik mau meit, Saimon ketpai kar ik: “Hi are ano hahu bot ew>r hepin eh>t saauk mei.” H>rak katip, te haiu metp>wek, “Haiu mamno mamtikewit.” Haiu men mau bot men mew>r hepin w>taan ere wanewik, te haiu meit saauk mei miut>p au.

4* Wepni kewep kan, Jisas kerp tenhaan menep t>par, te haiu m>t disaipel ap mertei h>rak Jisas au. Haiu han kitet h>rak m>t>k hak. 5* H>rak ketpai kar ik: “Yi pipep, yi yeit menmen o au?” Haiu matip, “Ap saauk mei au.” 6* H>rak katip kar ik: “Yi eiw>r hepin mi emno his yaaim mekre t>par te yi eiy>t saauk mei.” H>rak katip epei au, haiu mew>r hepin mekre t>par, te haiu ap p>ike meriyaam meriuwe saauk yap>rwe m>waaal mekrerem.

7* Hi m>t>k disaipel kerek Jisas hanhana hi hatip Pita, “M>t>k luwe Jisas eik e.” Pita kemtewek, te h>rak keruwet saket iuwe m>wap>n y>nk k>rak. (H>rak keruwet saket kentar h>rak kenke klos m>rak te kak>t saauk.) H>rak keruwetem epei au, h>rak keh>n kam>n t>par kari wan ken kiun Jisas. 8 Haiu m>t disaipel han nau bot man tenhaan mari hepin saauk mekrerem mau niu. Haiu meit yan>m>n au. Haiu menep tenhaan m>re 90 mita keriyen.

9 Haiu man merp tenhaan, haiu m>r si m>waaal meit ein, saauk mekre si metike bret mei. 10 Haiu epei man merp ein, te Jisas ketpai, “Yi eiy>t saauk mei mekre hepin yi epei yet>wem eiy>m einen.” 11* H>rak katip, te Saimon Pita ken kerp kekere bot kari hepin keiy>m kan tenhaan. Saauk iuwe mar 153 m>waaal mekre hepin, te h>ram mewep saauk m>r>r au.

12 Epei au, Jisas ketpai kar ik: “Yi einen eiy>m.” Keiyak ke haiu m>t en ap kit>wekhi h>rak keim>n kentar haiu yap>rwe mertei h>rak M>t>k luwe Jisas. 13* Haiu merp, te Jisas kan keit bret keiy>m kan kewetaiyem.

14* In ek haiu m>t haiu m>r Jisas meteipim wikak me w> n>paa Jisas kaa p>ike kekrit kepu ere in.

Jisas kitehi Pita menmen

* 20:29 1Pi 1:8 * 20:30 Jo 21:25 * 20:31 Jo 3:15; Ro 1:17; 1Jo 5:13 * 21:1 Jo 6:1 * 21:2 Jo 1:45-51, 20:24 * 21:4 Jo 20:14 * 21:5 Lu 24:41 * 21:6 Lu 5:4-7 * 21:7 Jo 13:23; Mt 14:29 * 21:11 Lu 5:6 * 21:13 Jo 6:11 * 21:14 Jo 20:19, 26

15 *Haiu mıt maam menmen epei au, Jisas katıp Saimon Pita, “Saimon ti nıkan ke Jon, ti hinın mıt in hanhana hi o au?” Pita ketpıwek kar ik: “O Mıtık Iuwe, ti hertei hi hanhan ti.” Jisas ketpıwek, “Te ti naanmampre mıt nanisısa ti har ke mıtık naanmıpre sipsip mai.”

16 *Jisas kitıwekhi keteipim, “Saimon ti nıkan ke Jon, ti hanhana hi o au?” Pita ketpıwek keteipim, “O Mıtık Iuwe, ti hertei hi hanhan ti.” Jisas ketpıwek, “Ti naanmamre mıt nanisısa ti har ke mıtık naanmıpre sipsip mai.”

17 *Jisas pıke kitıwekhi keteipim, “Pita, nıkan ke Jon, ti hanhan hi o au?” Pita yınk enuk kentar Jisas pıke kitıwekhiyem wikak, te hırak pıke ketpıwek kar ik: “Mıtık Iuwe ti hertei menmen yapırwe. Ti hertei hi hanhan ti.” Jisas ketpıwek keteipim kar ik: “Ti naanmamre mıt nanisısa ti har ke mıtık naanmıpre sipsip mai.”

18 * “Hi hetput werek. Nıpaa ti pipıak ti heit tanık kit ti hises han kit hen in hen ein. Maain ti he mıtık, ti eriuwet his mit, mıtık hak kaksenekim kakriuwe waai keiyık kakıryit ti eno wit kerek ti hınapen enori.” 19 (Jisas katıp menmen im kewepyapır karkeik te maain Pita kaki kakwenıpi niuk me God.) Epei au, Jisas ketpıwek kar ik. “Ti ehısısa.”

Jisas katıp ke hi mıtık disaipel kerek hırak hanhana iuwe

20 *Pita keweikın kerenaan kıra hi mıtık disaipel kiutıp herp sip kırak kerek Jisas hanhana. Hi mıtık disaipel kerek nıpaa hepu yeno hetike Jisas wırapıtakıt hi hitıwekhi har ik: ‘Mıtık Iuwe, keimın kewepıyapır ti eno mıt enun?’ 21 Pita kıra hırak kitehi Jisas kar ik: “Mıtık Iuwe, mekam mamnen mıtık ik?”

22 *Jisas ketpıwek, “Hi hanhan hırak kaku ere hi pıke anen, hıram menmen mit au. Ti ehısısa.”

23 Te hım epei mekrit te mıt nises hım me Kraıs natıp hi mıtık disaipel ik ek hahi au. Te Jisas ap katıp hi ap hahi au. Hırak katıp, “Hi hanhan mıtık ik kaku ere hi pıke anen, hıram menmen mit au.”

24 *Hi kerekek hi disaipel hi atıp me menmen im, hi ewisım mau tıwei. Yi yertei menmen hi hetpim, hıram hım yaaim, hi ap emipın au. 25 *Jisas kırak menmen yapırwe ham. Mıt hır nanwisım mamu tıwei ham, hi han kitet tı im haiu mıt mewim ap ketenen tıwei yapırwe mar im taau.

Mepır keremem

* 21:15 Jo 1:42; Mt 26:33 * 21:16 Ap 20:28; 1Pi 5:2 * 21:17 Jo 13:38, 16:30 * 21:18 2Pi 1:14; Mt 16:24-25; Mk 1:17; Jo 13:36 * 21:20 Jo 13:23-25 * 21:22 Mt 16:28 * 21:24 Jo 19:35 * 21:25 Jo 20:30

Menmen Mît Aposel Hîr Nîriakem Menmen me tîwei ik

Mît hîr nau nemerîr wî hîr nantîp mît hîm me Jisas 1:1-26

1. Jisas katîp mît disaipel menmen 1:1-14
2. Mîtik kekrehîr ke Judas 1:15-26

Mît newepyapîr hîm me Jisas neit Jerusalem 2:1-8:3

Mît newepyapîr hîm me Jisas neit Judea ketike Sameria 8:4-12:25

Mîtik Pol katîp mît hîm me Jisas 13:1-28:31

1. Namba wan taim Pol ken kerer wit wit 13:1-14:28
2. Mît nererik natîp neit Jerusalem 15:1-35
3. Namba tu taim Pol ken kerer wit wit 15:36-18:22
4. Namba tri taim Pol ken kerer wit wit 18:23-21:16
5. Pol kekere winak enuk keit wit Jerusalem, Sisaria ketike wit 21:17-28:31

Jisas katîp kaksiuwe God Hîmîn Yaaik kaknen kakîkaap mît

¹ *Kai yinak Tiofilas, nîpaa hi Luk hewiswut tîwei hak me menmen Jisas hîrak kîriakem metike hîm hîrak ketpm kewepyapîr mît em, ² *ere wî God ketîwekhis keiyîk ken wit kîrak. God ketîwekhis wen au, Jisas hîrak wen kepu tî, hîrak katîp mît nîrak kerek nîpaa hîrak kehîmîteni hîr aposel hîr nanwep yapîr hîm mîrak. Hîrak ketpor hîm nîpaa God Hîmîn kîrak Yaaik ketpîwekem. ³ *Jisas hîrak kaa pîke kekrit nepei au, me wî 40 hîrak keteiknor hîrak hîrekes kepu keriuwe menmen yapîrwe hîrak kîriakem. Hîrak kewepyapîr hîrekes ketpor menmen me God kakîn mît naanempror. ⁴ *Hîrak wen kepu ketikeri, hîrak ketpor hîm manp te hîr ap nanînaaiwîr wit Jerusalem au. Hîrak katîp kar ik: “Yi eiyît in ere God Hîmîn kîrak Yaaik kerek nîpaa God Haai kai katîp kakriuwetek hîrak kaknen. Nîpaa hi hetpiyem. ⁵ *Nîpaa Jon kîkîr mît neriuwe tîpar keremem. Te maain wî ham God kakweti yi mît Hîmîn kîrak Yaaik kaknen kaku kakîkre han ki, hîrak kakîkepi yi einaaiwîr wit Jerusalem eiwepyapîr hîm me God.”

⁶ *Mît aposel wen nererik nepu, hîr nitîwekhi nar ik: “Mîtik Iuwe me wî im te ti ehuwit Isrel ehînîn naanmamprai haiu mît ne Isrel a?” ⁷ *Hîrak kewenhi ketpor kar ik: “Hîram ap menmen mi te yi eiyîrtei wî te menmen im mamnen au. God Haai hîrekes kîmat wî im kises han kîrak. Te menmen im hi hetpiyem te yi eiyîrteiyem. ⁸ *Maain God Hîmîn Yaaik kaknen kakwî yi yayît menmen mîrak iuwe mamkepi, yi yaino wit Jerusalem eiwepyapîr hîm mai. Im em epei au, yi yaino provins Judia. Im em epei au, yi yaino wit iuwe Sameria metike wit yapîrwe, yi eiwepyapîr hîm mai.”

Jisas kînaaiwîr tî ken wit ke God (Mk 16:19-20; Lu 24:50-53)

⁹ *Hîrak ketpor hîm im epei au, hîr wen nîrek, hîrak God keriyaak kînaaiwîr tî ken niu, napî kîwapînek hîr nîrek nepei au. ¹⁰ *Hîr wen nereweknaan keit nepni, mîtikît wik terp tekiteri klos mîrakît hîram mîre

* **1:1** Lu 1:1-4 * **1:2** Mk 16:19; Lu 24:49-51 * **1:3** Lu 24:36-49; Ap 10:41 * **1:4** Lu 24:49; Jo 14:16-17; Ap 2:33 * **1:5** Mt 3:11 * **1:6** Lu 24:21 * **1:7** Mk 13:32 * **1:8** Mt 28:19; Lu 24:48; Ap 2:32, 3:15, 5:32; Ef 3:16 * **1:9** Jo 6:62 * **1:10** Lu 24:4

hike. ¹¹ *Hirakit tetpor tar ik: “Yi mit ne Galili yi yemak yi yereweknaan keit nepni? Mitik eik Jisas hirekes yi yirek hirak kinaiwiri ken wit ke God, maain hirak pike kaknen kakir ke in ek yi yirek hirak ken nepni.”

Mit aposel nehimitan mitik hak kekrehir ke mitik Judas nipaa kaa

¹² *Hirakit tatip epei au, hir aposel ninaaiwir mniu (o neiyip) niuk mirak wit Oliv, hir nen wit Jerusalem. Hirak ap yanimin au. Hirak menep kar ke mit ne Juda me wi Sabat hir neke ti nanino. Hirak kire 1 kilomita.

¹³⁻¹⁴ **Hir nipiun Jerusalem, hir nan winak kerek nipaa hir newik. Hir ninik nen haau namin ein mekre winak kau niu. Hir mit in: Pita, Jon, Jems, Andru, Filip, Tomas, Batolomyu, Matyu, Jems hirak mitik hak nikan ke mitik Alfias, Saimon kerek kises him me mit Selot, hir netike Judas nikan ke Jems, Maria, miye pe Jisas wetike kikrek narak, hir netike miyapir han. Hir yapirwe nau haau ik e. Wi yapirwe hir nererik neit in, hir nitehi God menmen. ¹⁵ Maain wi ham mit 120 hir nises him me Kraiss, hir nererik nau haau iuwe, Pita kekrit ketpor kar ik: ¹⁶ * “Nai yinan, nipaa God Himin Yaaik kenip mitik iuwe King Devit hirak kewis him mau twei me mitik Judas kerek nipaa kewepyapir Jisas kerp nein te hir mit enun netiwekhis. Him im nepei man mar ke nipaa Devit kewisim hiram mamnen. ¹⁷ Nipaa Judas hirak ketikewai. Jisas kehimitanek kiriak menmen ketikewai. ¹⁸ * (Mitik ik keit ti mei keriuwe pewek hirak nipaa ketiwem me menmen enun hirak kiriak Jisas em. Hirak keit ti, hirak kerp kau niu kenkewin ken ti tu kewep nipi meket men witeik hirak kaa.” ¹⁹ Mit yapirwe neit Jerusalem nemtau Judas kaa karkeik te hir nekine ti ik mekre him mir hir natip Akeldama. Him im hiram matip mar im: “Hemkre mekiuwe ti.”)

²⁰ * “Him mau twei nipaa Devit kewisim hiram Sam. Him im matip mar im, ‘Winak kirak kaku weinik, mitik hak ap kakwik ekit. Mitik hak kakikrehir kirak kakriak menmen nipaa hirak kiriakem.’

²¹⁻²² * “Sis, haiu mamhimitan mitik hak kaktikewai mamwepyapir Mitik Iuwe Jisas hirak pike kekrit. Haiu mamhimitan mitik kerek kekitewai men ein nipaa Mitik Iuwe Jisas kekitewai haiu men me wi Jon kewepyapir him me God hirak kirak mit ere God keithis Jisas keyik ken wit kirak.”

²³ Pita katip epei au, hir nehimitan mitikit wik. Josep kerek mit hir nekinaak Banabas o Jastas, hirak kekite Mataias. Hirakit wik keretet.

²⁴ *Hir nehimitan wik et, hir nitehi Mitik Iuwe God nar ik: “Mitik Iuwe ti epei hertei han ke mit yapirwe te ti eteiknai keimin ke mitikit wik ti ti ehimitanek ²⁵ hirak kakikrehir ke Judas. Judas hirak keweikin sip kewet menmen in me God hirak kaa epei ken wit kerek nipaa ti God ehimitanek hirak kaknori. Hirak kakikrehir kirak te hirak kakriak menmen kakir ke haiu mit aposel.” ²⁶ Hir nitehi Mitik Iuwe God menmen nepei au, hir nen vot keimin kakikrehir ke Judas. Hir nen vot nepei au, hir nehimitan Mataias hirak kakikrehir ke Judas, hirak kaku kaktike mit aposel nar ke hiswiyen kiutip (11).

2

God Himin Yaaik kekiuwe kan kau kekre mit

* **1:11** Mt 26:64; Lu 21:27; Rev 1:7 * **1:12** Lu 24:50-53 * **1:13-14** Mt 10:2-4 * **1:13-14** Jo 7:5

* **1:16** Sam 41:9 * **1:18** Mt 27:3-10 * **1:20** Sam 69:25, 109:8 * **1:21-22** Jo 15:27 * **1:24**

Jo 2:25

1 *Mewaaai meruri wî Pentikos epei man, kerek mît nererik newet God menmen ham me ni mîr, mît kerek nises hîm me Krai hîr nererik nau wînak kiutîp. 2 Hîr nererik nau wînak, wasenum menmen mesikeyaanmi meke nepni man mîre yuwerep mîniu ma mekre wînak, hîram mesikeyaanmi (o mesikewari) wîsenum meit wînak mît newik. 3 *Hîram mesikeyaanmi wîsenum meit wînak eik, hîr mît en nîr menmen mîre si mekinen nin kike kike mau merer mît hîras yapîrwe nau wînak. 4 *Hîr yapîrwe God Hîmîn Yaaik kewi kinîni naanmîpror, hîr natîp hîm ham hîm ham hîr netariyem, kerek God Hîmîn Yaaik kenipi niutîp niutîp hîr netpim.

5 Me wî im mît ne weiwîk miutîp ne Isrel hîr nises hîm me God nitîwekhi menmen, hîr nau nerer wit wit, hîr nan nau wit Jerusalem nanises menmen me wî Pentikos. 6 Mît yapîrwe in hîr nemtau menmen mesikeyaanmi (o mesikewari) meit wînak ke aposel newik, te hîr nesiuknen nan nererik, hîr han kîr kekrit kekrit kentar hîr nemtau mît nises hîm me Krai natîp hîm mîr. 7 *Hîr nehînhîn nemtau menmen im te hîr natîpan nar ik: “Mît in hîr natîp hîm maiu te hîr ne Galili keriyen, 8 te haiu markeik haiu niutîp niutîp memtau hîm maiu me nîpaa ein miye haai haiu netpim neit wit kiau eik? 9 *Haiu mît yapîrwe merer provins mar im em. Haiu ne wit Patia, Midia, Ilam, Mesopotemia, Judia, Kapadosia, Pontas, Esia, 10 Frisia, Pamfilia, wit iuwe Isip, wit me Libia menep Sairini. Haiu mît han ne wit iuwe Rom haiu mau in, 11 haiu mît han ne weiwîk miutîp me Isrel, haiu mît han au weiwîk miutîp ham. Haiu mît han ne wit Krit o Arebia, te haiu mît yapîrwe memtau menmen iuwe God kîrîakem kerek mît in hîr netpaiyem neriuwe hîm maiu.” 12 Han kîr katîp te hîr nitehiyan natîp nar ik: “Mekam im hîram epei man?” 13 Au, mît han hîr nitetnaan natîp, “Mît in naam tîpar si enum wain keremem, te hîr netaritarii.”

Pita kewepyapîr hîm me God

14 Te Pita kekrit ketike mît aposel hiswiyen kiutîp (11) hîrak katîp hîm iuwe katîp kar ik: “Yi mît ne Judia yetike mît yi yau wit Jerusalem, yi nîkîp emnep eiyîmtau menmen im hi etpiyem me menmen im epei man. 15 Yi han kitet mît in hîr naam tîpar si enum hîr netaritari. Hîr au, hîrak weni kekrit wepni kewep kan kerekek. Wîtaan te mît hîr naam tîpar si enum netaritari. 16 Menmen im yi yemtewem hîram menmen nîpaa profet Joel hîrak ketpim kar ik:

17 *Hi God me wî kerek Mîtik Iuwe Krai epei kaknen kaku tî, hi hîrekes ariuwet Hîmîn kai Yaaik kaknen mît yapîrwe. Nîkerek hîrakîtetike nîkerek hîram (o hîran) ni hîr nanwepyapîr hîm mai, yi mît pipep yi wen yepu yîtyaak, yi enun ye mît yi eiwaaai eiyîtyak eiyîr menmen mai. 18 Me wî ham im mît han nai o miyapîr han nai hîr nîrîak menmen mai hi eriuwet Hîmîn kai Yaaik kaknen te hîr nanwepyapîr hîm mai.

19 Me wî eim, hi arîak menmen nîpaa yi yîrem mau nepni o mau tî mar im au. Hi arîak si metike si tîwekre hemkre hîram mamnen.

20 Wepni kakîr au, wenke hîrak kakweikînhis kakre yîwir menep wî yaaim Mîtik Iuwe Krai pîke kaknen tî ik.

* 2:1 Lev 23:15-21; Diu 16:9-11 * 2:3 Mt 3:11 * 2:4 Ap 4:31, 10:44-46, 19:6; Mk 16:17 * 2:7 Ap 1:11 * 2:9 2Ti 1:15 * 2:17 Joe 2:28-32

21 *Te mit miyapir niutip niutip kerek nenine Mitik Iuwe nanitehi Kraiskakikepi, hirak kakikepi kaktorhis.' Profet Joel katip him im.

22 *²²“Yi mit ne Isrel yi eiyimtau him im me Jisas ke Nasaret. Yi yertei Jiskas kiriak menmen yaaim yapirwe, hirak kikaap mit his hit enum keriuwe menmen iuwe God kewetiwekem. God keteikni hirak keriuwet Jiskas kan keriuwe menmen hirak kewis Jiskas kiriakem, yi mit epei yirem. 23 *Nipaa God kertei mekam mamnen te hirak han kitet te kaksiuwe Jiskas kakno his me yi mit. Yi yeriyaak yeiyik yen yewis mit enun newenkekik kau nu tentarakit hirak kaa. 24 *Hirak kaa, te God kikiak hirak kepu kesiuupanek kinaaiwir wit mit epei naa himin kir kewi. Hirak God kinin menmen menip mit nani hir han enuk nentar Jiskas kaki kaku kakit taau. Au, God nipaa katip kakikiak Jiskas kekere hei yink hirak ap te kakisine au. 25 *Him me God nipaa Devit kewisim mau twei matip menmen im:

‘Hekrit hekrit hi hpir Mitik Iuwe menep. Hirak kau ketikewa te hi ap han kirira keriuwe menmen au.

26 Hi han yaaik hentar menmen im. Menmen hi hetpim meteikin mit hi han yaaik. Hi hire mitik kerekek te hi han tokik ehu ehantar

27 *ti God ap ewis himin kai kaku wit ke mit naa himin kir kewi au. Ti ap ewisa hi Mitik kerek nipaa ti ehimtena hi hirak menmen mit, ti ap ewisa hi hahi awaai akre herwe hei te yink kai kaknin taau.

28 Ti epei heteikno menmen hi tewen ariakem te hi ehu ehit. Ti ehu etikewa te hi han yaaik wisenuk.’ Devit epei katip him im:

29 *²⁹“Nai yinan hi hetpi menmen te yi eiyirteiyem me maam nipu kaiu Devit. Hirak kaa mit newisik kekere hei kiwaai keit. Haiu mertei hei kirak wen kiwaai ketike haiu mit, te him nipaa Devit kewisim hirak katip ke hirekes au, mitik hak. 30 *Nipaa Devit wen kepu, hirak kire profet hirak kertei menmen maain God kakriakem kentar God ketpiwewekem. God katip hirak kaknip nepenyek kirak hak hirak mitik iuwe king kire Devit, hirak kakinin haiu mit naanmamprai. 31 *Devit hirak kertei menmen God kakriakem te hirak kewis him mau twei me Mitik God kehimitenek hirak Kraisk maain hirak kaki pike kakikrit. Hirak kewis him hiram matip:

‘Hirak God ap kinaiwirek keit wit ke mit hir naa himin kir kewi, hirak yink kirak kakisine au.’ 32 *God epei kikiak Mitik ik Jiskas pike kekrit kepu.

Haiu mit in epei mirek. 33 *God kikiak Jiskas pike kekrit kau, hirak kau ketike God kinin naanmpre menmen yapirwe. God kewetiwek Himin Yaaik kar ke nipaa hirak ketpim, te in ek menmen yi yirem yemtewem hiram God Himin Yaaik hirak keriuwetek kan haiu mit, hirak kiriakem. 34-35 *Devit hirekes ap ken wit ke God au, mitik hak. Devit kewis him mau twei hiram matip:

‘Mitik Iuwe God katip Mitik Iuwe kai Kraisk “Ti ehu menep etikewa ehinin naanmpre menmen ere hi enip mit enun nepan nanises him mit.”

’ 36 *Pita wen katip kar ik: “Yi mit ne Isrel, yi eiyirteiyem menmen im werek werek. Mitik ik Jiskas kerek yi yewenkekik kau nu tentarakit, God hirak kenipek hirak Mitik Iuwe hirak kehimitenek hirak Kraisk.”

Mit miyapir hir neweikin han nises him me Kraisk, hir Aposel nikiri

* 2:21 Ro 10:13 * 2:22 Jo 3:2 * 2:23 Ap 4:28; 1Pi 1:20 * 2:24 Ap 3:15 * 2:25 Sam 16:8-11

* 2:27 Ap 13:35 * 2:29 1Kin 2:10; Ap 13:36 * 2:30 2Sml 7:12; Sam 89:3-4, 132:11 * 2:31

Sam 16:10 * 2:32 Ap 13:36 * 2:33 Mk 16:19; Ap 1:4, 7:55-56; 1Pi 3:22 * 2:34-35 Sam 110:1

* 2:36 Ap 5:30-31

37* Mít epei nemtau menmen Pita ketpim, hím merikir han kír han enuk natíp Pita kekite mít aposel han netpor nar ik: “Naiu yinan, te in ek haiu emriák mekam?”

38* Pita kewenhi katíp kar ik: “Yi yapírwe niutíp niutíp eiweikín sip eiwet menmen enum haiu mamíkri yayíkri típar mamkine niuk me Jisas Kraís te hírak kakísak menmen enum yi yíríakem te hírak kakweti God Hímín Yaaik. 39* Nípaa God katíp kaksíuwe God Hímín Yaaik kaknen yi mít yaitike níkerék ní, mít yapírwe hír nau neit nerer wit wit kerek God kaknínor hír nanísesik.”

40* Pita ketpor hím ham yapírwe kari han kír keriuwerem, hírak katíp kar ik: “Yi eikaap híras einépín eikeipín menmen enum mamnen mamnep mít enun in nípaa nenep Jisas.” 41* Mít yapírwe hír nemtau hím Pita ketporem te hír newisi níkrí. Me wí im e God kari 3,000 mít hír netike mít aposel hír nises hím me Kraís.

Menmen yaaim mít ne weiwík miutíp me God níriákem

42* Mít in han kír kekrit hír hanhan nemtau hím me mít aposel, hír netike mít nau han kiutíp níkaapan, hír nekiyan naam menmen han tewenín menmen Jisas kíriákem, hír nekiyan nitehi God me menmen. 43* Mít aposel hír níriák menmen yaaim yapírwe níkaap mít nínáp hír níre yaain te mít yapírwe hír han kekrit neríuwe menmen. 44* Mít kerek hír nises hím me Kraís hír nekiyan nau neit, hír han kitet menmen yapírwe hír netenenim, híram me mít, híras au. 45* Hír nesíuwe tí mír o menmen mír nanít nan mererim. Hír neit pewek im hír nenkerem newet mít neimín netenen pewek au, hír neiyím nen nanít menmen. 46* Hekrit hekrit hír nen nekiyan nau niutíp neit wínak íuwe ke God keit Jerusalem, hír nekiyan nau naam menmen nerer wínak mír han tewenín menmen Jisas kíriákem. Hír han yaaik naam menmen mír. 47* Hír newenípi niuk me God, hír mít han yaaik neríuweri. Hekrit hekrit Mítík íuwe God kari han ke mít hír nisesik, te hír nererik nekiyan nau neit neríuwe mít kerek hír nínnín nises God.

3

Mítík hak hít enum Pita kekite Jon tekepik hírak kire yaaik

1* Wí ham hínkewí Pita ketike Jon tariyakít ten wínak íuwe ke God. Hínkewí in ek mít nererik nitehi God menmen. 2* Mítík hak kerek hít enum nípaa miye winaak ere in, hekrit hekrit mít nínanek newisík kau menep ya weipír niuk mírak “Yaaim” híram ya weipír ham me wínak íuwe ke God, hírak kau en kitehi mít miyapír kerek nanínno nímmín hírak ketpor hír nanwetíwek pewek mei me menmen. 3* Hírak kír Pita ketike Jon epei tatno wínak nímmín ein, hírak kítwékihi ke pewek mei ke menmen. 4* Hírákít tírapíríwek, Pita ketpíwek kar ik: “Ti erawír.” 5* Hírak mítík kíkiamnaán kíret hírak han kitet kar ik: “Hírákít tatweto menmen.” 6* Pita ketpíwek kar ik: “Hi hetenen pewek mei au, te menmen hi hetenínem hi ewetutem. Hi hetput ekrehír ke Jisas Kraís nípaa ke wít Nasaret, tí ekrit eke tí eno.” 7* Hírak katíp epei au, hírak ketenen his yaaim mírak keríyaaak kekrit kerp.

* 2:37 Lu 3:10, 12; Ap 16:30 * 2:38 Lu 24:47; Ap 3:19 * 2:39 Ais 57:19 * 2:40 Diu 32:5; Fl 2:15 * 2:41 Ap 2:47, 4:4, 5:14 * 2:42 Ap 20:7 * 2:43 Ap 5:11-12, 6:8 * 2:44 Ap 4:32-35 * 2:46 Lu 24:53 * 2:47 Ap 2:41, 6:7, 11:21, 24 * 3:1 Ap 10:3, 9, 30 * 3:2 Jo 9:1; Ap 14:8 * 3:4 Ap 14:9 * 3:6 Ap 3:16, 4:10, 16:18

Wasenum hit metike hitpar mirak mire yaa'im. ⁸ *Hirak keh'n kekrit kerp hirak keke ti ketikeret ten winak ke God. Hirak keke ti, keh'n kiniu ketik'ir kewen'ipi niuk me God. ⁹ Mit yapirwe en n'rek keke ti kewen'ipi niuk me God. ¹⁰ Hir nertei hirak mit'ik hit enum kerek nipaa kau ya weip'ir niuk mirak "Yaa'im" ke winak iuwe ke God, hirak kekrit kekrit kitehi mit me menmen. Hir nerteiyek te hir neh'inh'n han kitetim nar ik: "Mekam epei man mekepik te hirak kire yaaik?"

Pita keit winak iuwe ke God kewepyapir menmen God kir'iakem

¹¹ Mit'ik ik nipaa hit enum kewen Pita ketike Jon, mit yapirwe nitehiyan menmen im neh'inh'n nep'irp'ir nesiuk'in nen winak h'inp niuk mirak "H'inp ke Solomon." ¹² Pita kir menmen ik hirak kewenhi mit ketpor kar ik: "Yi mit ne Isrel. Yenmak yi yeh'ih'n yentar menmen im? Yi yenmak te yi yirapirawir han kitet hawir yaaik'it wir'iak menmen im meriuwe menmen iuwe mawir te mit'ik ik nipaa hit enum hirak kire yaaik? ¹³ *Hirak God ke maam n'ipu kiau Ebrahim, Aisak, Jekop, hir netike maamrer nau nipaa hir n'ikaru nepu, hirak kenip Mit'ik Jisas kerek kir'iak menmen mirak, kenipek hirak Mit'ik Iuwe. Yi epei yeriuwetek ken mit'ik iuwe gavman Pailat, hirak kin'n naan'iprai hiau mit mau wit Isrel, hirak hanhan kare kaksipuan Jisas te yi yeweik'in sip yewetiwek yatip Jisas hirak mit'ik enuk. ¹⁴ *Yi epei yeweik'in sip yewet Mit'ik Yaaik kerek God keh'im'itanek hirak kises h'im mirak. Yi au hanhan mit'ik iuwe Pailat kaksipuan mit'ik enuk nipaa kenep mit'ik kaa, hirak ken yi mit, ¹⁵ *te yi yenep mit'ik hirak keteik'in mit menmen mamkepi te hir nanu nantike God. Au, yi yakip kaa te God k'ik'iak Jisas p'ike kekrit kepu. Hawir epei w'rek. ¹⁶ Hawir wises h'im me Jisas te menmen iuwe me Jisas kenip mit'ik ik, kerek yi yerteiyek, hirak yaaik. Jisas hirak kenip mit'ik ik yaaik kentar hirak kekepai hiau misesik te menmen iuwe mirak man m'ikaap mit'ik ik te yi epei y'ip'rek, hit mirak tokim meit.

¹⁷ *¹⁷ "In ek nawir yinan, hi hertei yi yetike mit iuwe nin'ini naan'ipri yir'iak menmen im enum yenep Jisas yentar yi yetari hirak keim'n. Yi han kitet hirak mit'ik kerekek. ¹⁸ *God nipaa enum eik kenip mit profet hir newis h'im mau t'wei, hir newepyapir Mit'ik God keh'im'itanek hir mit han mit nan'inaankek. God kir'iak menmen im epei man meriuwe menmen enum yi nepei yir'iak Jisas em.

¹⁹ *¹⁹ "Yi eiweik'in sip eiwet menmen enum, yi eiyises God hirak kakisak menmen enum yi yir'iakem. ²⁰ Te Mit'ik Iuwe kakweti menmen kaknip han ki kaku werek werek, hirak kakriuwet Mit'ik hirak keh'im'itanek hirak kaku kaktikewi. Mit'ik ik hirak Jisas. ²¹ Hirak eku ek'it wit ke God ere wi mamnen God kaknip menmen p'ike mamre yaa'im. Nipaa God katip mit profet me menmen im te hir newis'im mau t'wei newepyapirem.

²² *²² "Nipaa Moses hirak katip kar ik: 'God hirak Mit'ik Iuwe kak'it mit'ik kiutip ke weiw'ik mi, hirak kakwis'ik kakre mit'ik profet kaksiuwerek kakwepyapir menmen me God kak'ir ke hirak keriuweta hi han. Yi n'ik'ip emnep eiy'imtau h'im hirak ketpiyem. ²³ Mit kerek nemtau h'im mirak nisesim au, hirak God k'ip'iri ne weiw'ik me Isrel kaknip nani.' ²⁴ Nipaa mit profet yapirwe hir newepyapir h'im me God. Samyuel kekite profet hir n'ikaru nekeh'ir ke Moses, hir natip me wi im e. ²⁵ *H'im God ketpim kewet

* **3:8** Ap 14:10; Jo 5:14 * **3:13** Eks 3:6, 15; Mt 22:32; Ap 2:23, 7:32; Lu 23:13-25 * **3:14** Mk 15:6-15 * **3:15** Ap 1:8, 2:32, 4:10, 5:30 * **3:17** Lu 23:34; 1Ti 1:13 * **3:18** Lu 24:27, 44, 46 * **3:19** Ap 2:38 * **3:22** Diu 18:15, 18-19; Ap 7:37 * **3:25** Jen 22:18; Ga 3:8

mít profet em, hír newepyapírem híram me yi mít in. Yi eiyít menmen nípaá God katíp kakwet maamrer ní em. Nípaá hírak katíp Ébraham kar ik: ‘Hi eríak yaaim me mít yapírwe nau tí heriuwe nepenyek kit.’ ²⁶ *Te God kehímítan mítík kíríak menmen mírak hírak kíñn ken yi mít ne weiwík me Isrel kerekýi yaaim kenip yi mít niutíp niutíp yeweikín sip yewet menmen enum.”

4

Mít iuwe newis Pita kekite Jon tekre wínak enuk

¹ *Pita kekite Jon wen terp en hírak Pita wen katíp mít menmen, te mít pris kerek newet God menmen me mít, hír netike mítík iuwe kepten ke polis kerek naanmípre wínak ke God, hír netike mít ne Sadyusi kerek han kitet mít naa hír píke nankrit nanu au, hír nan naníthis Pita kekite Jon. ² *Hír nine han enuk neriuweret nentar hírakít tewepyapír híim tatíp mít em, hírakít tatíp Jisas kaa hírak píke kekrit kepu te mít hír nisesik hír nani, maain hír píke nankrit nanu. ³ *Hír netíwekíthis ne hínkewí newisíkít tekre wínak enuk teit in ere wanewik. ⁴ *Te mít yapírwe nemtau híim me God Pita ketpim, hír nisesim. In ek, mít neit Jerusalem hír nises híim me God, hír nar ke 5,000.

Mít iuwe kotim Pita kekite Jon teit wínak ke kaunsil

⁵ Wanewik, mít iuwe pris netike mít iuwe ne kaunsil netike mít ninín nertei híim lo me Moses, hír nererik neit Jerusalem. ⁶ Hír netike Anas, kerek kíñn naanmípre mít pris, hírak ketike Kaiafas, Jon, Aleksanda tekite mít yapírwe ne weiwík me mítík iuwe Anas, hír nan nererik nau wínak iuwe eik. ⁷ *Hír nari Pita ketike Jon neiyít nan newisíkít terp nímín, hír nitíwekíthi nar ik: “Keimín kekepi te yi epei yenip mítík híit enum hírak kíre yaaik? Yi yekine niuk me keimín te yi yekepi?”

⁸ *God Hímín Yaaik kan kau kekere han ke Pita te hírak ketpor kar ik: “Yi mít iuwe yinín naanmípre haiu mít ne Isrel yetike yi mít iuwe ne Kaunsil, ⁹ yi yare yitawírhi me menmen yaaim hawír wenip mítík ik híit mírak enum. Yi hanhan yayírteí markeik te hawír wenipmítík ik kíre yaaik. ¹⁰ *Hi hatíp te yi mít in yetike mít yapírwe ne wit kiau Isrel yi eiyírteí te mítík ik kerp ninaan mí hírak kíre yaaik keriuwe menmen iuwe me Jisas Kraís nípaá ke wit Nasaret kerek yi yewenkekik kau nu tentarakít hírak kaa, te God kíkiak píke kekrit kepu. ¹¹ *Hím me God mau tíwei matíp tok piksa me Jisas mar im.

‘Hírak kíre teiník yaaik, te yi mít yime wínak yi yíneiník yi han kitet hírak enuk yi yepírek. Yi yepírek te God hanhanek kenipek hírak kíre teiník mítík hírak ketenen wínak siup.’ ¹² *Hírak kerekek kakíkaap mít ne tí. Neíyan taau. Haiu mít ne tí merer wit wit God ap kewetai niuk ham te haiu emisesik te hírak kaktaihis taau. Jisas Kraís kerekek.”

¹³ Hír epei nemtau Pita ketike Jon hírakít tatíp híim iuwe hírakít tínaain au, hír nertei hírakít ten skul au, hír han kekrit kekrit me menmen im. Hír nertei nípaá hírakít tau tekite Jisas. ¹⁴ Hír hanhan netpíwekít menmen enum neneret te hír ní mítík kerp ketikeret hírak kíre yaaik te hír nekintíp

* 3:26 Ap 13:46 * 4:1 Lu 22:4, 52 * 4:2 Ap 23:8 * 4:3 Ap 5:18 * 4:4 Ap 2:41, 5:14
 * 4:7 Mt 21:23 * 4:8 Mt 10:19-20; Ap 7:55 * 4:10 Ap 3:6, 13-16 * 4:11 Sam 118:22; Mt 21:42; 1Pi 2:4, 7 * 4:12 Mt 1:21

nerp neit. ¹⁵ H̄r nekint̄p nerp neit o, h̄r netp̄wek̄it tatno witeik t̄naaiw̄r haau h̄r newim. H̄rak̄it tatno. Nepei au, h̄r m̄t ne kaunsil h̄r nat̄pan nat̄p nar ik: ¹⁶ **“Haiu mam̄rak̄ m̄t̄ik̄it it mekam? M̄t yap̄rwe nau wit Jerusalem epei nertei m̄t̄ik̄it wik h̄rak̄it t̄r̄iak menmen ik yaaik te haiu ap mepak̄inet taau. ¹⁷ *Haiu em̄t̄p̄wek̄it emneret h̄rak̄it ap tatwepyap̄r h̄m me Jisas tat̄p m̄t em te menmen im me Jisas mamno m̄t han au em̄t!”*

¹⁸ H̄r nat̄pan epei au, h̄r nen̄in̄wek̄it neriyaaik̄ tan, h̄r netp̄wek̄it h̄m manp te h̄rak̄it ap tatwepyap̄r tat̄p m̄t h̄m me Jisas.

¹⁹ Au, Pita ketike Jon tewenhi tetpor tar ik: *“Yi han ekitet God h̄rak han kitet mekam yaaim haw̄r ewisesim. H̄m mi o h̄m m̄rak. ²⁰ Te haw̄r ewepyap̄r menmen haw̄r w̄rem, menmen haw̄r wemtau h̄rak ketpim. Haw̄r wekint̄p au.”*

²¹ M̄t ne kaunsil wen netp̄wek̄it h̄m manp neneret. Nepei au, h̄r neriuwetet ten wit eik. H̄r ap n̄nap̄in menmen enum te h̄r naks̄p nentar m̄t yap̄rwe newen̄pi niuk me God me menmen h̄rak̄it t̄r̄iakem. ²² M̄t̄ik̄ kerek h̄rak̄it tekepik̄ h̄rak̄ k̄ire yaaik, h̄rak̄ kin̄n 40 tito kau ti.

M̄t nises h̄m me Kraiss nitehi God kak̄ikepi ap n̄naain newepyap̄r h̄m m̄rak

²³ H̄r neriuwetet ten epei au, Pita ketike Jon p̄ike ten n̄rak̄it yinan tetpor menmen m̄t iuwe pris netike m̄t iuwe ne kaunsil netpim. ²⁴ *H̄r nemtewek epei au, m̄t h̄r nitehi God nat̄p nar ik: *“M̄t̄ik̄ iuwe God ti epei hewis nepni mekite t̄i, wan eik, menmen yap̄rwe mewim. ²⁵ *N̄ipaa H̄m̄in kit Yaaik h̄rak kenip maam kiau Devit kewis h̄m mau t̄wei h̄ram mat̄p mar im:*

‘Nenmak m̄t ap ne weiw̄k me Isrel h̄r han enuk w̄isenuk? Nenmak h̄r nimen̄p̄in nat̄p wein̄m me nan̄nep M̄t̄ik̄ iuwe God.

²⁶ M̄t̄ik̄ iuwe kin̄n naanm̄pre m̄t nerer wit wit h̄r neit yipo henmik nopen menmen m̄r h̄r nan nererik nan̄nep M̄t̄ik̄ iuwe God ketike M̄t̄ik̄ h̄rak kehimit̄anek h̄rak Kraiss.’

²⁷ **“Menmen epei man. M̄t̄ik̄ iuwe gavman King Herot ketike m̄t̄ik̄ iuwe gavman Pailat h̄rak̄it tetike m̄t ne weiw̄k me Isrel m̄t han au, ne weiw̄k ham, h̄r yap̄rwe nimoryip̄r neit wit Jerusalem nenep m̄t̄ik̄ yaaik k̄r̄iak menmen mit kerek n̄ipaa ti ehimit̄anek h̄rak Kraiss. ²⁸ *H̄r nererik n̄r̄iak menmen mar ke n̄ipaa ti hanhan heriuwe menmen mit iuwe en̄ipem h̄ram mamnen. ²⁹ *Te in ek M̄t̄ik̄ iuwe God ti emtau menmen enum h̄r netpayem me h̄r nanwep. Ti ekepai haiu ap m̄naain te haiu mamt̄p m̄t miyap̄r h̄m yaaim me Jisas. ³⁰ Ti eteikin m̄t iuwe enun ti enip m̄t h̄r n̄nap o his h̄t enum ti enipi h̄r en̄re yaain, ti ekepai haiu emnip menmen yaaim em̄kreh̄r ke m̄t̄ik̄ Jisas h̄rak k̄r̄iak menmen mit.”*

³¹ *H̄r nitehi God menmen epei au, haau ke w̄inak h̄r nererik nau neit n̄im̄in ein, h̄rak k̄itan̄k, God H̄m̄in Yaaik kan kau kekere han k̄r̄ kekepi te h̄r newepyap̄r h̄m yaaim me God h̄r ap n̄naain au.

M̄t nises h̄m me God h̄r nekiyan nau han kiut̄p

³² *M̄t yap̄rwe h̄r nises h̄m me God nekiyan nau han kiut̄p. M̄t̄ik̄ kiut̄p kari pewek menmen au. H̄r m̄t yap̄rwe han kitet nare menmen me m̄t niut̄p niut̄p h̄ram menmen me haiu m̄t yap̄rwe. ³³ *God k̄ikaap m̄t

* 4:16 Jo 11:47 * 4:17 Ap 5:28-29, 40 * 4:24 Eks 20:11; Nia 9:6; Sam 146:6 * 4:25 Sam 2:1-2 * 4:27 Mt 27:1-2; Lu 23:7-11; Ap 3:13 * 4:28 Ap 2:23 * 4:29 Ef 6:19 * 4:31 Ap 2:4 * 4:32 Ap 2:44 * 4:33 Ap 2:47

apospel keriuwe menmen m̄rak iuwe te h̄r nat̄p werek werek newep̄yap̄r h̄m me Jisas h̄rak kaa God k̄k̄iak p̄ike kekrit kepu. M̄t yap̄rwe han kitet h̄r yaain iuwe. ³⁴*M̄t̄ik kiut̄ip ke m̄t in yap̄rwe h̄rak ap m̄t̄ik ketenen menmen auri me menmen yap̄rwe au. Neim̄n h̄r netenen t̄i o w̄nak h̄r nesiuwerem nan̄t pewek mererim te h̄r neit pewek neiȳm nan ³⁵newet m̄t aposel em te h̄r nenkerem newet m̄t miyap̄r netenen menmen au h̄r newet̄ir em te h̄r nau werek werek. ³⁶*Me w̄i im, m̄t̄ik kiut̄ip niuk m̄rak Josep h̄rak ke weiw̄ik me Livai, h̄rak n̄paa miye p̄irak winaak keit wit Saipras kerek wan kimaak keketik, h̄rak kepu ketike m̄t en. Aposel nekine niuk m̄rak ham me h̄m Grik Banabas. Niuk im h̄ram mat̄ip mar im: “M̄t̄ik k̄ikaap m̄t nises h̄m me God.” ³⁷H̄rak kerekek kesiuwe t̄i m̄rak ham keit pewek mererim keiȳm kan kewet m̄t aposel em.

5

H̄m me Ananias ketike m̄te p̄irak Sapaira

¹Banabas h̄rak kewet m̄t aposel kewet̄ir pewek kenemt̄in me t̄i m̄rak te m̄t̄ik hak au. Niuk m̄rak Ananias. H̄rak m̄te p̄irak Sapaira. H̄rak kesiuwe t̄i m̄rak ham keit pewek mererim. ²*Te h̄rak kenke meiyam p̄inam k̄isaw̄nem, h̄rak kewet m̄t aposel p̄inam h̄rak ketpor kar ik: “Pewek im hi ewetiyem h̄ram keremem. Hi ap etenen meiyam au.” M̄te p̄irak epei wertei han k̄irak h̄re wat̄ip: “H̄ram werek.” ³*Pita kit̄iwekhi kar ik: “Ti henmak te ti hewis Seten kari han kit te ti hewis̄s God H̄m̄n Yaaik ti epei henke ham p̄inam h̄saw̄nem? ⁴N̄paa ti etenen t̄i h̄ram mit. Ti epei hesiuwerem heit pewek mererim, h̄ram mit. Ti henmak te ti han kitet h̄r̄rak menmen enum mar im h̄saw̄n pewek p̄inam. Ti ap hewis̄sai haiu m̄t keriyen meriuwerem au. Ti hewis̄s God ek.” ⁵*Ananias kentau h̄m im epei au, h̄rak kenkew̄n kaa. H̄rak kenkew̄n kaa, m̄t kerek nemtau menmen im h̄r nep̄r̄p̄r iuwe. ⁶H̄r nep̄r̄p̄r iuwe, h̄r m̄t pipep neit laplap neiȳm nan nesenkekik keriuwerem h̄r neiȳk nen newis̄k kekre hei.

⁷Maain, m̄te p̄irak wetari menmen im epei man, te h̄re wan in. ⁸Pita kit̄iwehi kar ik: “Ti hetike m̄t̄ik kit yi epei yeit nan im keremem me t̄i yi yesiuwerem o?” H̄re wewenhi wat̄ip war ik: “Keremem.” ⁹*Pita ketp̄iwe kar ik: “Ti hetike m̄t̄ik kit yi yenmak te yi han kitetan yi yewen̄n h̄m God H̄m̄n Yaaik te h̄rak kakyiwep au? M̄t kerek epei newis m̄t̄ik kit kekre hei, h̄r p̄ike nan̄nen nantuthis nanrit nan̄no.” ¹⁰H̄rak kat̄ip epei au, m̄te ip e h̄re wenkew̄n waa. Wenkew̄n waa, pipep nan n̄m̄n in n̄rep h̄re waa, te h̄r n̄nanep neiȳp nen newisiye w̄waai menep hei ke m̄t̄ik k̄re. ¹¹M̄t ne weiw̄ik miut̄ip me God kerek nises h̄m me Krai neit Jerusalem netike m̄t han kerek nemtau menmen im, h̄r nep̄r̄p̄r w̄senum.

M̄t aposel n̄r̄iak menmei menmei yaaim mirakel n̄kaap m̄t enun n̄nap o his h̄t enum

¹²*M̄t aposel n̄r̄iak menmen yaaim mirakel mekre n̄m̄n ke m̄t neiȳm n̄kaap m̄t neriuwerem. M̄t yap̄rwe kerek nises h̄m yaaim me Krai h̄r nererik nau han kiut̄ip neit w̄nak iuwe ke God neit p̄inak niuk m̄rak “H̄np ke m̄t̄ik Solomon.” ¹³M̄t kerek ap nises h̄m me Krai h̄r n̄napen netikeri nau nererik, te h̄r han kiteti h̄r m̄t yaain. ¹⁴*M̄t miyap̄r

* 4:34 Ap 2:45 * 4:36 Ap 11:22-26, 13:2-3 * 5:2 Ap 4:34-35 * 5:3 Jo 13:2 * 5:5 Ap 2:43
* 5:9 1Ko 10:9 * 5:12 Ap 2:43, 14:3 * 5:14 Ap 2:41, 21:20

yapirwe neweikn sip newet menmen enum nises God, hir nererik netike mit miyapir nipaa nises God. ¹⁵ Mit neit ein nir menmen yaaim aposel nriakem, te hir neit mit ninap neri nen newisi nwaai wit eik nentar yeno te Pita keke ti kakno in o ein kakwis his mamantar mit ninap o au en wepni kir kenep himin kirak kentar mit ninap te hir nanre yaain. ¹⁶ Mit yapirwe nerer wit wit menep Jerusalem hir ninan mit ninap netike mit herwe enum manip mekreri han kir ken sip te hir neri nan te Pita kekepi hir yapirwe niutip niutip nire yaain.

Ensel kikaap mit aposel ninaaiwir winak enuk

¹⁷ Mitik iuwe hetpris ketike mit han kerek nriak menmen netikerek, hir netike mit ne Sadyusi kerek han kitet mit nani pike nanakrit au. Hir yapirwe han mekpep neriuwe mit aposel nentar menmen hir nriakem ¹⁸ te hir nen netorhis newisi nekre winak enuk me nanamir ke mit yapirwe.

¹⁹ Hir newisi nekre winak enuk nepu nepeit, te Ensel ke God ke witaan kan kikaisiu weipir ke winak enuk keriyeni nen wit eik ketpor kar ik: ²⁰ “Yi eino eiyirp winak iuwe ke God eitip mit miyapir him me hir enises menmen ham yaaim hir nanu wererek.” ²¹ Hir nemtau him mirak epei au, wanewik mit aposel nen nekre winak iuwe ke God natip mit miyapir him yaaim. Me wi im, mitik iuwe hetpris ketike mit kerek nriak menmen netikerek hir nenine mit iuwe ne Isrel netike mit han ne Kaunsil hir nererik nau winak nemtau him. Hir nau en, hir nesiuwe mit nanino winak enuk te nantihis naninen. ²² Hir nen ein te hir ap niri nekre winak enuk au, te hir pike nan natip nar ik: ²³ “Haiu men miun winak enuk epei au, haiu mir weipir nepi au nekepetek kik (o pes enum keit), mit nerp weipir naanmprewek te haiu mikaisiu weipir minmatin mit hir nepu au.”

²⁴ Kerek mitik kinin naanmpre mit plisman ke winak iuwe ke God hirak ketike mit iuwe pris nemtau menmen im, hir han kitet karkeik te hir netpaan nen wit eik. ²⁵ Hir wen han kitet menmen im mitik hak kan katip kar ik: “Nikip emnep eiyimtau menmen im. Mit kerek nipaa yi yewisi nekre winak enuk hir nau neit winak iuwe ke God newepyapir menmen natip mit miyapir em.” ²⁶ Hirak katip epei au, mitik kinin naanmpre plisman ketike mit plisman narak epei nen ein netorhis neri nan. Hir nanip au nentar hir ninaain mit yapirwe en nanwir nan naninip.

Mit aposel hir ap ninaain newepyapir him me God neit winak ke kaunsil

²⁷ Hir netorhis neri nan newisi nerp nekre nimin, mit ne kaunsil neweiknor, mitik iuwe pris kinin pris han, hirak kitorhi kar ik: ²⁸ “Nipaa haiu metpi him manp yi ap newepyapir him me Jisas nepei ketpim te yi epei yatip him im merer wit wit ere mit yapirwe ne Jerusalem epei nemtewem nenepim. Yi hanhan yaitip haiu mit in menep Jisas hirak kaa.”

²⁹ Pita ketike aposel han newenhi natip, “Haiu emises him mi au, him me God keremem. ³⁰ Yi epei yenep Jisas hirak kaa kentar nu tentarakit te God ke maamer niau nipaa ein naa, hirak kikiak Jisas hirak pike kekrit kepu. ³¹ God kikiak keriyaak kan ketikerek tau. Hirak kau menep his yaaim kerek mit iuwe newiyen. Hirak kire mitik iuwe kinin mit hirak kakikaap mit ne Isrel te hir enweikin sip enwet menmen enum te hirak kakisak menmen enum hir nriakem. ³² Haiu mewepyapir menmen im.

* 5:16 Ap 19:11-12 * 5:17 Ap 4:1-3, 6 * 5:19 Ap 12:7-10 * 5:26 Mt 14:5 * 5:28 Ap 4:18; Mt 27:25 * 5:29 Ap 4:19 * 5:30 Ap 3:15 * 5:31 Ap 2:33-34; Ef 1:20; Hi 2:10, 12:2 * 5:32 Ap 1:8

Himn Yaak kerek God kewet mit ek te hir nisesik, hirak kewepyapir menmen im.”

Mitik Gameliel katip kaunsil te hir ap naninap mit aposel nani au emit

33 *Mit ne kaunsil nemtau him im nepei au, hir nine han enuk wisenuk hir han kitet naninap aposel naninap naninapi. 34 *Au, mitik kiutip ke kaunsil niuk mirak Gameliel hirak mitik ke Farisi kerek hir ninin nises him lo me Moses, hir mit han kitet hirak iuwe, hirak kerp ninaan me kaunsil katip mit hir nansiuwe aposel nanino wit eik nanino nanikre haau ham. 35 Hir epei nen wit eik, hirak katip mit ne kaunsil kar ik: “Yi mit ne weiwik me Isrel. Yi han ekitet werewek menmen yi hanhan yairiak mit in em. 36 *Nipaa mitik Tiudas kekrit katip hirak mitik iuwe, te mit 400 nererik nisesik. Au, mit nakip kaa te mit nipaa nisesik noknin nanino. 37 *Me wi nipaa mit newis niuk me mit yapirwe mekre tiwei me gavman, mitik Judas ke wit iuwe Galili kari han ke mit hir nisesik te hir mit han nakip kaa, mit kerek nisesik hir noknin nanino. 38 Te in ek hi hetpi me menmen me mit in. Yi ap eiriak enum me mit in au, eiwisi enit. Menmen im hir nisesim hiram han ke mit keremem te hiram mami mamit. 39 Au en, menmen im God hirekes kiriakem, te yi ap eiyinin mit in me menmen au, eiyintar yi eiyirtei yi yetike God yenapan hirak kakikepi.” Hirak katip epei au, mit ne kaunsil nises him hirak.

Mit aposel hir han yaak mit nerekyor enum nentar hir ne Krai

40 *Hir nesiuwe mit nen neithis aposel neri nan, hir natip plisman nanip neriuwe nipin. Hir nanip neriuwe nipin, hir neriuweti nen netpor him manp te hir ap pike nantip mit him kerek nipaa Jisas epei ketpim, au meit. 41 *Aposel ninaaiwir winak ke kaunsil han yaak nentar hir nertei God han kitet hir yaain te hir mit han nanip nentar hir nises him me Jisas. 42 *Hekrit hekrit neit winak iuwe ke God kekite winak ke mit hir wen natip mit miyapir him yaaim me Jisas kerek hirak Mitik God kehimitanek kakikaap mit nantike God nanu.

6

Hir nehimitan mit hispinak wik (7) nikaap mit aposel

1 *Maain wi ham, mit nises him me Krai hir nire yapirwe. Mit nises him me Krai kerek natip him Grik, hir nemtaantiwo neriuwe mit nises him me Krai hir natip him Hibru. Mit natip him Grik hir natip nar ik: “Mit ap newet miyapir han kerek mikaan nir naa epei ninaiwiri, mit han ap nekepi newetir menmen nnpin werewek au.” 2 Te mit aposel hiswiyen wik (12) nenine mit yapirwe nises him me Krai netpor nar ik: “Haiu mit aposel emwet mit miyapir pewek me nnpin menmen meiyam te haiu ap mewepyapir him me God au emit. 3 *Te naiu yinan yi yinyatin mit hispinak wik (7) hir mit yaain God Himn Yaak kau han kir hir nertei menmen werewek haiu mehimiteni hir naanmpre menmen im. 4 Hir enriak menmen im te haiu mehimitan hiras haiu hekrit hekrit mitehi God menmen, haiu matip mewepyapir him me Krai.”

5 *Mit miyapir yapirwe hir han yaak neriuwe him me mit aposel te hir nehimitan mit hispinak wik (7). Hir nehimitan Stiven, hirak mitik

* 5:33 Ap 7:54 * 5:34 Ap 22:3 * 5:36 Ap 21:38 * 5:37 Lu 2:1-2 * 5:40 Ap 4:18 * 5:41 Mt 5:10-12; 1Pi 4:13 * 5:42 Ap 9:22, 17:3 * 6:1 Ap 4:35 * 6:3 1Ti 3:7 * 6:5 Ap 8:5

kises h̄im me God iuwe, God H̄im̄n Yaaik kau kekre han k̄rak iuwe. H̄ir nehim̄tanek kekite Filip, Prokoras, Naikena, Taimon, Pamenas, h̄ir netike Nikolas, kerek n̄ipaa ke wit Antiok. H̄irak ap ke weiw̄ik me Isrel te h̄irak n̄ipaa keweik̄in sip kewet menmen enum kises h̄im me Moses. ⁶ *H̄ir neit m̄t in neriyei neri nen m̄t aposel. H̄ir nitehi God ke m̄t in, h̄ir ner neit m̄t in neriyei neri nen m̄t aposel. H̄ir nitehi God ke m̄t in, h̄ir newis his mau paan k̄r niut̄ip niut̄ip nehim̄teni n̄riak menmen h̄ir n̄ipaa netpim. ⁷ *M̄t miyap̄r neiyān yap̄rwe neit Jerusalem nemtau h̄im me Krai, h̄ir nisesim. M̄t pris h̄ir newet God menmen me m̄t, h̄ir yap̄rwe nises h̄im yaaim me Krai.

M̄t han ne Isrel neithis Stiven neriyaak neiȳk nen kaunsil

⁸ *H̄irak Stiven kerek kises h̄im me Krai, God kerek̄iwēk yaaim, kewet̄iwēk menmen iuwe m̄rak te h̄irak k̄riak menmen yaaim mirakel k̄kaap m̄t kerek h̄ir n̄inap o menmen yap̄rwe man̄ip te h̄ir n̄re yaain. ⁹ Te m̄t han netikerek nenehan. M̄t in h̄ir ne w̄nak kerek m̄t nererik nekine h̄im me Moses nekrerek. Niuk me w̄nak ik h̄iram Friman kentar m̄t n̄ipaa nepu enum n̄riak menmen nan̄t pewek mererim au, te in ek h̄ir n̄inaaiw̄ir menmen im. M̄t in h̄ir ne wit Sairini, wit Aleksandria, Silisia ketike provins Esia, h̄ir netike Stiven nenehan. ¹⁰ *H̄ir nenehan te God H̄im̄n Yaaik k̄kaap Stiven h̄irak kertei menmen wisenum te m̄t en ap nat̄ip menmen nin̄nek taau. ¹¹ *H̄ir han enuk newet m̄t han pewek te h̄ir nan newepyap̄r Stiven nat̄ip nar ik: “Haiu memtewek h̄irak kat̄ip enum me Moses ketike God.” ¹² Mar im h̄ir nari han ke m̄t yap̄rwe h̄ir han enuk h̄ir netike m̄t iuwe ne kaunsil netike m̄t nin̄n nertei h̄im lo me Moses h̄ir nan net̄iwēkhis neriyaak neiȳk nen w̄nak ke kaunsil. ¹³ *H̄ir neithis m̄t han nan nemit̄iwēkp̄n nat̄ip nar ik: “Hekrit hekrit m̄tik ik h̄irak kat̄ip enum me w̄nak iuwe ke God ik ketike h̄im lo me Moses. ¹⁴ Haiu memtau h̄irak kat̄ip M̄tik Jisas ke Nasaret kakwen w̄nak iuwe ke God ik e kaknip haiu m̄t emises h̄im ham me h̄im n̄ipaa Moses kewis̄im kewetaiyem.” ¹⁵ M̄t yap̄rwe neit w̄nak ke kaunsil n̄rap̄ire Stiven n̄r ninaan m̄rak h̄iram m̄re ninaan ke m̄tik ensel ke wit ke God, h̄iram merh̄e.

7

Stiven kat̄ip m̄t ne kaunsil h̄im m̄rak

¹ M̄tik iuwe hetpris kin̄n m̄t pris han, h̄irak kitehi Stiven kar ik: “Menmen m̄t in netpaiyem n̄ipaa ti hetpim o au?”

² *Stiven kewenhi ketpor kar ik: “Nai yinan yetike haairer, yi eiȳmtau h̄im mai. N̄ipaa enum eik Ebrahim h̄irak maam n̄pu kau ken wit Heran wen au, h̄irak kepu wit Kaldia, God h̄irak yaaik kerh̄e kewepyap̄r h̄irekes ³ kat̄ip Ebrahim kar ik: “Ti enaaiw̄ir wit kit ik e, haairer, paaper nit, ti eno t̄i hak hi tewen ateiknutek.” ⁴ H̄irak kat̄ip epei au, Ebrahim k̄inaaiw̄ir wit ke m̄t ne Kaldia ken kau wit Heran. H̄irak kau en ere haai k̄rak epei kaa te maain God kesiuwerek ken wit kerek yi m̄t in yewi. ⁵ *H̄irak kau en me w̄i eim, te God ap kewet̄iwēk t̄i kei kike kiut̄ip au. God kat̄ip Ebrahim h̄irak kakwet̄iwēk t̄i kaktike nepenyerer n̄irak h̄ir nant̄iwēk. W̄i God kat̄ip Ebrahim h̄im im, Ebrahim ap kine n̄ikerek wen

* **6:6** Ap 13:3, 14:23 * **6:7** Ap 2:41, 16:5 * **6:8** Ap 2:43 * **6:10** Lu 21:15 * **6:11** Mt 26:59-61 * **6:13** Jer 26:11 * **7:2** Jen 11:31-12:7 * **7:5** Jen 15:18

au. ⁶ *God katip Ebrahim him im, h'arak katip kar ik: 'N'ikerek ni nanu ti hak ere 400 titu. H'ir nanu enum mit nanrekyor enum, h'ir nanre mit enun nekre winak enuk h'ir nanriak menmen nanit pewek mererim au. ⁷ *Maain hi anep mit kerek nanriak nepenyorer ni enum, hi anip erekyor enum te hi eriyei nepenyorer ni naninaaiwir wit enuk ek nanin'en ti ik nanises him mai nanwenanipi.' ⁸ *H'arak katip epei au, God kewet Ebrahim him h'arak kakisesim me h'arak kerekir y'ink kirak keteikin mit h'arak kises God h'arakit tekiyakit tau teit. Maain h'arak kine n'ikan kirak Aisak. H'arak kepu me w' hispinak wikak (8), haai kirak kerekir y'ink kirak. Maain h'arak Aisak k'ire iuwe, h'arak kine Jekop, te h'arak kerekir y'ink kirak. Maain Jekop k'ire iuwe h'arak kerekir y'ink ke n'ikerek hiswiyen wik n'arak (12). H'ir maamrer n'ipu nauu.

⁹ *Maain h'ir n're iuwe h'ir han menep n'ikik k'ir Josep te h'ir nesiuwerek ken his me mit nanino Isip h'ir neit pewek mererik. Josep k'ir'ak menmen keit pewek mererim au, te God kau ketikerek naanm'iprewek. ¹⁰ *God kekepik keriuwe menmen enum yapirwe epei man mit nerekyiwekem. W' kerek Fero mit'ik iuwe ke wit iuwe Isip kari Josep kan k'irek, God kekepik h'arak katip him yaaim kertei menmen werek werek. Fero epei k'irek h'arak kehimitanek h'arak kinin naanm'ipre wit iuwe Isip ketike winak yapirwe me mit'ik iuwe Fero.

¹¹ *Maain w' man ti hawi au te ni mir mewo au maa meit wit Isip kekite wit Kenan. Menmen im mewaank mit yapirwe, maamrer n'ipu nauu ninatin menmen au. ¹² *Maain Jekop kentau menmen meit wit Isip, h'arak keriuwet n'ikerek, h'ir maamrer n'ipu nauu, h'ir ninin nen Isip nanit menmen. ¹³ *Maain h'ir p'ike nen neteipim te Josep kewepyapir h'rekes ke heiyuwerer n'arak kerek h'ir han k'it n'ipaa ein h'arak kaa. Marik Fero kertei Josep heiyuwerer n'arak, haai kirak h'ir nepu. ¹⁴ *Josep katip heiyuwerer n'arak kar ik: 'Yi eitip haai kai h'arak ketikewi, miyapir ni n'ikerek ni yi einen eiyu wit Isip.' Mit miyapir h'ir yapirwe nar ke 75 mit. ¹⁵ *Epei au, Jekop ketike n'ikerek n'arak nepenyorer n'arak nek'iuwe nen Isip nau en ere h'arak ketike n'ikerek n'arak, kerek maamrer n'ipu nauu, h'ir ne mit h'ir naa. ¹⁶ *Nepenyorer neit herwe y'ink neiyik nen wit Sikem h'ir newisim mekre han kerek n'ipaa Ebrahim kewir pewek ketnik ke mit ne weiwik miutip me mit'ik Hemo.

¹⁷ *W' epei man menep kerek God kakises him n'ipaa h'arak katip Ebrahim em me kakwetiwek ti me wit Kenan, mit haairer ne weiwik maiu h'ir n're yapirwe neit wit Isip. ¹⁸ H'ir n're yapirwe ere mit'ik Fero hak kinin naanm'ipre Isip. H'arak ap kises menmen n'ipaa Josep k'ir'akem au k'ineinim kentar n'ipaa enum eik Josep kaa. ¹⁹ *H'arak kewises maamrer nauu, h'arak kewaanki. H'arak kenipor h'ir newir n'ikerek hemkre tu nen wit eik te h'ir au nani. ²⁰ *Me wit im e, Moses miye p'arak h're winaak h'arak yaaik wetpen. Miye haai naanm'iprewek neit winak ere wenke wikak. ²¹ *Wenke wikak o, miye haai n'arak newisik keit wit eik nises him me mit iuwe ninin naanm'ipre Isip. H'arak kaa au. N'iki pe mit'ik iuwe Fero h're w'irek weriyaak wetiwekhis naanm'iprewek h'arak k'ire n'ikan k'ire. ²² Mit

* 7:6 Jen 15:13-14; Eks 12:40 * 7:7 Eks 3:12 * 7:8 Jen 17:9-14 * 7:9 Jen 37:11, 28, 39:1-3, 21-23 * 7:10 Jen 41:37-44; Sam 105:21 * 7:11 Jen 41:54 * 7:12 Jen 42:1-5 * 7:13 Jen 45:1-4, 16 * 7:14 Jen 45:9-11 * 7:15 Jen 46:1-7, 49:33 * 7:16 Jen 23:2-20, 33:19; Jos 24:32 * 7:17 Eks 1:7-8 * 7:19 Eks 1:10-22 * 7:20 Hi 11:23; Eks 2:2 * 7:21 Eks 2:3-10

ne Isip neteikniwek menmen yapirwe hir nerteiyem te hirak kire mitik iuwe katip him yaaim kiriak menmen yaaim kertei menmen yapirwe.

23 “Maain Moses kepu 40 tito epei au, hirak kare kakno kakir narak yinan ne weiwik miutip mirak me Isrel. 24 *Hirak ken en kir mitik ke Isip kiriak mitik ke Isrel menmen enum te hirak Moses kekepik kenep ke Isip kakip kaa. 25 Hirak han kitet mit ne weiwik miutip mirak nanrtei God kehimitanek te hirak kakikepi hir naninaaiwir Isip te hir au netari. 26 Wi ham hirak kir mitikit wik te weiwik miutip mirak tenepakit te hirak kereksir ketpiwekit kar ik: ‘Emit! Yi mitikit yi te maam kiutip. Yi ap te yi yirakakit enum emit!’ 27 Au, hirak kerek kiriak keiyak enum keriuwet Moses ken ketpiwek kar ik: ‘Ti enopin. Keimin kehimitenut ti mitik iuwe naanmamprai erehirawir hawir wenepakit me menmen?’ 28 Ti han kitet ti eiyep har ke nepip ti nep ke ke Isip a?’ 29 *Moses kemtau menmen mitik ketpiwekem, hirak han kitet mitik iuwe kakimtau hirak kenep mitik ke Isip kaa te hirak kinaain kinaaiwir Isip kirir ken yanimin kipiun wit Midian kau en. Hirak kau en o, hirak kine nikerek hirakit wik.

30 *Hirak kepu wit Midian kau en ere 40 tito. Wi ham, ensel ke God kisawin kekre nu, hirak kenip si metnen mau nu keit wit تنهاان weinik menep miniu (o neiyip) Sainai. Hirak kewepyapir hirekes kekre nu kerek Moses kirek si metnen mewik. 31 Moses kirek si metnen mewik, te hirak kehinhin ken menep kakirek. Hirak ken menep kakirek, hirak kemtau God ketpiwek. 32 Hirak ketpiwek kar ik: ‘Hi God ke maamrer nipu nit. Hi God ke Ibrahim, Aisak, Jekop.’ Moses hirak kepipir kinapen kikiamnaan kirek au. 33 Mitik Iuwe God ketpiwek kar ik: ‘Ti eket su mit. Ti ik ti herp en, hirak ti holi hi hehimitanek hirak kai hentar hi hewik. Hi hanhan ti han ekitita. 34 Hi epei hir menmen enum mit nriak mit ne weiwik miutip mai neit Isip. Hi hemtau him mir hir natip nenepip te hi han akepi. Ti enen in ewisa hi heriuwetit ti eno Isip.’

35 “Moses hirak mitik kerek mit ne Isrel nipaa netpiwek nar ik: ‘Keimin kehimitenut ti naanmamprai erehirai haiu mit menehan menapan me menmen? Taaul’ Hirak kerekek God keriuwetek ken naanmipri, ensel ke God kekre nu sitaak hirak kekepik. 36 *Hirak kekepik, hirak Moses keriyei mit ninaaiwir Isip, hirak kiriak menmen yaaim iuwe mirakel nipaa mit nrem au keit wit Isip ketike Wan kire Yiwir, ketike wit تنهاان weinim ere 40 tito. 37 *Moses kerekek hirak katip mit ne Isrel kar ik: ‘God hirak kakweti mitik hirak profet kakir ke hi hirak keriuweta, hirak ke yi mit te yi yayimtau him mirak.’ 38 *Moses nipaa kepu ketike mit ne Isrel nererik nau wit تنهاان weinim, kerek mit newi au. Hirak kepu ketike maamrer nau netike ensel kerek ketpiwek keit miniu (o neiyip) niuk mirak Sainai. Hirak keit him me God hiram mamkaap mit nanu nanit tipmain tipmain enum eik hirak kewetaiyem.

39 * “Au, maamrer nai nneinik nises him mirak au. Hir neweikin sip newetiwewek, nekre han kir hir hanhan pike nanino Isip, 40 *te hir natip Eron nar ik: ‘Ti eime menmen mire bulmakau hiram mamir ke God kaiu hiram maminin mamno naanmamprai. Haiu mepitari Moses hirak kerek keriyai meit Isip kerai kan, hirak kepeit miniu (o neiyip) o hirak keit neiyin o mekam makip. Ekit en ekit!’ 41 Me wi im hir nime nu mire bulmakau,

* 7:24 Eks 2:11-15, 21-22 * 7:29 Eks 18:3-4 * 7:30 Eks 3:10 * 7:36 Eks 7:3, 14:21; Nam 14:33 * 7:37 Ap 3:22 * 7:38 Eks 19:3; Diu 5:5, 9:10; Ap 7:53 * 7:39 Nam 14:3 * 7:40 Eks 32:1-6, 23

hîr nenep samiyak neit hemkre neiyîm nehînek, nemaniyek naam teipe menmei menmei miunewek neiyîm nîrîre. 42 *Hîr nemaniyek nîrîre o, God keweikîn sip kewetîr kewisi hîr newenîpi hîr mau nepni. Hîm God hîrak kewet mît profet em hîr newisîm mau tîwei matîp mar im:

‘Yi mît ne Isrel. Me 40 tito yi ap yenep samiyak yeit hemkre yeiyîm yehînem au. Yi yewet tîpir ham em.

43 Yi yînan weisaak me yînk me meme me tîpir Molok kerekek. Hi au. Yi yînan menmen mîre me tîpir Refan yi yîrakem. Im em hîram mîre nînaan mau teinîk mi yi yîmaam yewenîpi niuk mîr. Hi au. Te maain hi tewen eriuwet mît nepan ne wit Babilon hîr nanînen nantihis nanri nanîno yi eisipat wit kîr yi einu ein.’

44 *‘Maamrer naiu neremîre weisaak kîr neit wit tenhaan weinîm mît ap newî. Weisaak ik keteiknîr hîrak God kau ketikeri. Hîr epei nîmaak kar ke nîpaa God katîp Moses keteiknîwek han kîrak hîrak kîmaak. 45 *Maain nîkerek nîr neit weisaak kîr ke haairer te hîr netike Josua neiyîk nen, hîr nari tî ke mît ap ne weiwîk me mît ne Isrel. God kepîr mît in nen naa te mît ne Isrel nekrehîr kîr. Weisaak kîr kepu keit wit Isrel ere wî Devit naanmîpre mît en. 46 *God hanhan Devit te Devit kitîwekhi kakime wînak ke God kerek maam nîpu kaiu Jekop kwenîpiyek. 47 *Au, Solomon, Devit nîkan kîrak hîrak kîme wînak eik e.

48 “God hîrak mîtîk iuwe ap kepu wînak mît nîmaak. Au, mîtîk profet Aîsaia kewis menmen im:

49 *‘Mîtîk Iuwe God hîrak katîp kar ik: “Nepni hîram mîre yeno kai hi hau en, hi hinîn naanmîpre menmen, tî hîram mîre tapîn hi hewis hît menterim. Te yi yayime wînak karkeik te hi ehû en? 50 Hi ehû wit karkeik? Hi hîrekes epei hewis menmen yapîrwe.”’

51 *‘Yi mît enun nîkîp paan tokini. Yi yîre mît enun ap yises hîm God ketpiyem. Yi yar ke maamrer ni. Yi yetikeri ap yises hîm me God Hîmîn Yaaik au. 52 *Yi eikine niuk me mîtîk profet kiutîpen ke mît profet yapîrwe kerek nîpaa ein nepu te maamrer nî ap nerekyor enum. Taayue! Hîr nenep mît en kerek nîpaa newepyapîr hîm natîp Mîtîk Yaaik Kraiss God kehîmtanek hîrak kaknen kakîkepai. Yi hîras epei yenep mîtîk ik. 53 *Yi keriyen yeit hîm me God ensel kewetiyem te yi ap yisesim au.”’

Mît newîr nan nenep Stiven hîrak kaa

54 *Mît ne kaunsil nemtau hîm Stiven epei ketpor, hîram merekiror han hîr han enuk neriuwerek yehes matîn mekeipepam. 55 *Stiven kerek God Hîmîn Yaaik kau kekere han kîrak iuwe hîrak kîkîamnaan kîr menmen iuwe me God, hîrak kîr Jisas kerp God his yaaim mîrak kerek mît iuwe nerpai. 56 *Stiven kîrek, hîrak katîp kar ik: “Yi eiyîmtau. Hi hîr nepni mewep hi hîr wit ke God kau yaain. Mîtîk Jisas, hîrak Mîtîk ke wit ke God hîrak kerp his yaaim mîrak.”

57 Hîrak katîp menmen im epei au, hîr mît yapîrwe nînap nenepîp nemesîs nîkîp nînapen nemtau hîm im, hîr nesiuknen nererik neweiknîwek netenenik 58 *neriyaak ken wit eik ere nînaaiwîr nîwa

* 7:42 Jer 19:13; Emo 5:25-27 * 7:44 Eks 25:40 * 7:45 Jos 3:14-17, 18:1, 23:9 * 7:46 2Sml 7:1-16; Sam 132:1-5 * 7:47 1Kin 6:1, 14 * 7:49 Ais 66:1-2 * 7:51 Eks 32:9; Jer 9:26; Ais 63:10 * 7:52 2Kro 36:16; Mt 23:31 * 7:53 Ap 7:38; Ga 3:19; Hi 2:2 * 7:54 Ap 5:33 * 7:55 Mt 22:44; Ap 2:33-34, 5:31 * 7:56 Kl 3:1 * 7:58 Ap 22:20

ke wit Jerusalem, h̄ir new̄ir nan nak̄ip. M̄it n̄ipaa newep̄yap̄irek nenke saket m̄ir nokim newis̄im m̄iwaai h̄it me m̄it̄ik pip̄iak hak niuk m̄irak Sol, h̄irak naanm̄ipre saket m̄ir te h̄ir nenep Stiven. ⁵⁹ *H̄ir wen new̄ir nan nak̄ip, h̄irak Stiven kitehi God kat̄ip kar ik: “M̄it̄ik Iuwe Jisas ti eh̄it h̄im̄in kai.” ⁶⁰ *H̄irak kiteh̄ir kewen nin̄ip k̄inap h̄im iuwe, “M̄it̄ik Iuwe ti ap han ekitet menmen enum h̄ir nerekyewem.” H̄irak kat̄ip menmen im epei au, h̄irak kaa. M̄it̄ik Sol h̄irak han yaaik h̄ir nak̄ip kaa.

8

Sol kare kak̄iwaank m̄it miyap̄ir nises h̄im me Krai

¹ *Me w̄i im m̄it neit Jerusalem newaank m̄it miyap̄ir kerek nises h̄im me Krai. M̄it yap̄irwe h̄ir nises h̄im me Krai n̄inaaiw̄ir Jerusalem n̄ir̄ir nen nau nerer wit wit neit provins Judia kekite provins Sameria. H̄ir m̄it aposel au, h̄ir wen nau neit Jerusalem. ² M̄it han nises h̄im me God wererek, h̄ir neit Stiven herwe ȳink k̄irak nen newep hei newis̄ik, h̄ir n̄ik̄itek h̄im iuwe. ³ *H̄ir n̄ik̄itek te Sol kare kak̄iwaank m̄it miyap̄ir nises h̄im me Krai. H̄irak ken kerer w̄inak w̄inak kari m̄it miyap̄ir ken kewisi nen nekre w̄inak enuk.

M̄it newep̄yap̄ir nat̄ip h̄im yaaim me Krai neit provins Sameria

⁴ M̄it nises h̄im me Krai kerek n̄ipaa n̄ir̄ir n̄inaaiw̄ir Jerusalem nen ein ein nat̄ip m̄it miyap̄ir h̄im me Krai. ⁵ *M̄it̄ik niuk m̄irak Filip ken wit Sameria kat̄ip m̄it ne m̄it̄ik Krai kerek God keh̄im̄itanek kan k̄ikaap m̄it. ⁶ M̄it miyap̄ir yap̄irwe h̄ir han kiut̄ip newis n̄ik̄ip nises menmen h̄irak ket̄ipim nentar h̄ir n̄ir menmen yaaim h̄irak k̄ir̄iakem keiȳim k̄ikaap m̄it. ⁷ *H̄irak kep̄ir herwe enum h̄iram menep̄ip menp̄in mekeip̄in m̄it, h̄irak k̄ikaap m̄it h̄it maa o m̄it h̄it enum h̄ir n̄ire yaain, ⁸ te m̄it neit ein han yaaik nepu.

⁹ M̄it̄ik hak niuk m̄irak Saimon h̄irak kau wit Sameria. N̄ipaa ere w̄i Filip kan h̄irak ketenwo henp̄in, kewen haw̄i menmei menmei marim te m̄it miyap̄ir neit Sameria h̄ir han k̄ir kekrit. H̄irak kewen̄ipi h̄irekes h̄irak iuwe. ¹⁰ M̄it yap̄irwe neit Sameria, m̄it iuwe, m̄it wein̄in, h̄ir nemtau h̄im m̄irak nisesik. H̄ir nat̄ip nar ik: “M̄it̄ik ik h̄irak ketenen menmen me God iuwe h̄irak k̄ire God.” ¹¹ M̄it en h̄ir nisesik iuwe nentar me w̄i yap̄irwe h̄irak kenipi h̄ir han k̄ir kekrit keriuwe menmen h̄irak k̄ir̄iakem. ¹² Te maain Filip kan kat̄ip m̄it miyap̄ir h̄im me God kak̄in̄in naanm̄ipre m̄it, ketpor h̄im me Jisas Krai, m̄it miyap̄ir yap̄irwe h̄ir neweik̄in sip newet Saimon, h̄ir nises h̄im im te Filip k̄ik̄iri. ¹³ Saimon h̄irkes kises h̄im me Krai, Filip k̄ik̄irek. Epei au, h̄irak kises Filip menep̄ip menep̄ip k̄ire wariyak̄it k̄irak, h̄irak k̄ir menmen yaaim iuwe h̄irak k̄ir̄iakem k̄ikaap m̄it keriuwerem te h̄irak han k̄irak kekrit.

¹⁴ M̄it aposel neit Jerusalem nemtau m̄it ne Sameria nises h̄im me God, h̄ir neriuwet Pita kekite Jon h̄irak̄it ten Sameria. ¹⁵ H̄irak̄it ten tiun Sameria, h̄irak̄it titehi God te God H̄im̄in Yaaik kaku han ke m̄it in, ¹⁶ tentar God H̄im̄in Yaaik ap kan kewi wen au. Filip k̄ik̄iri kekine niuk me Jisas kerekek. ¹⁷ *Pita ketike Jon tewis his m̄irak̄it mewi te God H̄im̄in Yaaik kan kau han k̄ir.

* 7:59 Sam 31:5; Lu 23:46 * 7:60 Lu 23:34 * 8:1 Ap 7:58, 8:4, 11:19 * 8:3 Ap 9:1, 13, 22:4, 26:9-11 * 8:5 Ap 6:5 * 8:7 Mt 10:1 * 8:17 Ap 19:6

18 Saimon k̄r aposel tewis his m̄rak̄it mau m̄t God H̄m̄n Yaaik kan kewi, te h̄rak kat̄p kakwet Pita kekite Jon pewek 19 ketp̄wek̄it kar ik: “Yi yenipa hi hertei menmen im te hi ewis his mamu m̄t, God H̄m̄n Yaaik kakwi.”

20 Pita kewenhi kar ik: “Hi hanhan ti hetike pewek mit yaino si tat̄kneni yentar ti han kitet ew̄r pewek eh̄t menmen yaaim me God h̄rak kewet m̄t en em wein̄m. 21 *Menmen im h̄ram menmen mit au, mentar God k̄r han kit h̄rak yaaik au. 22 Ti eweik̄n sip ewet menmen im me ti han kitetim, eh̄tehi God kak̄sak menmen enum ti han kitetim. 23 *Hi hertei ti han enuk hemkre menepam heriuwe menmen haiu m̄r̄rakem. Menmen im enum mau mekre han kit meten̄nit mar ke waai mesenkek m̄t̄k hak his m̄rak keit w̄nak enuk.”

24 Saimon kat̄p Pita kekite Jon: “Yi eiyitehi God ke hi te menmen ti hetpim ap mamnen mamrewaank.”

25 Pita ketike Jon tat̄p menmen h̄rak̄it terteyem me Jisas Kraiss, h̄rak̄it tetpor h̄m me God. Epei au, h̄rak̄it p̄ke tepno Jerusalem, h̄rak̄it ten tat̄p m̄t miyap̄r h̄m me God terer wit wit me provins Sameria ere h̄rak̄it t̄piun wit Jerusalem.

Filip kat̄p m̄t̄k ke Itiopia h̄m yaaim me Kraiss

26 Pita ketike Jon epei ten, ensel ke M̄t̄k Iuwe God kan kat̄p Filip kar ik: “Ti hekrit ekiuwe eno ere ti epiun yayiwe kepno Jerusalem ere wit Gesa.”

N̄paa m̄t nises yayiwe ik te in ek au. 27-28 **Filip kemtewek epei au, h̄rak kekrit ken. Me w̄ im m̄t̄k hak h̄rak m̄t̄k iuwe ke wit Itiopia p̄ke kakno wit k̄rak kitet yayiwe ik kepno. M̄t̄k ik m̄t̄k iuwe naanm̄pre pewek me m̄te iuwe m̄t nekine niuk m̄re nenewe Kwin Kandes, h̄re pe kantri Itiopia. H̄rak ken wit Jerusalem kewen̄pi God te h̄rak p̄ke kau karis k̄rak kepnen. H̄rak kepnen h̄rak kekine t̄wei n̄paa profet Aisaia kewis̄m.

29 God H̄m̄n Yaaik kat̄p Filip kar ik: “Ti eno menep karis im ti etikerek eino.” 30 H̄rak kat̄p epei au, Filip kesiuknen ken menep kemtau m̄t̄k ek kekine h̄m mau t̄wei n̄paa profet Aisaia kewis̄m. Filip kit̄wekhi kar ik: “Ti h̄rtehi h̄r o as me menmen ti ekinaam o au?”

31 *M̄t̄k iuwe eik kewenhi kar ik: “Markeik te hi erteiyem? M̄t̄k ketpo menmen te hi erteiyem. Ti enen etikewa ewu in ti ewepyap̄r menmen te hi erteiyem.”

32 *H̄m m̄t̄k h̄rak kekinaam h̄ram mar im: “H̄rak k̄re sipsip m̄t neriyaak nak̄p h̄rak ketikeri nenepan au. H̄rak k̄re sipsip m̄t nime tepnek m̄rak h̄rak kat̄p h̄m enum au, h̄rak kekint̄p.

33 H̄r nenipek ȳnk enuk, h̄r nanriyaak kakno kot m̄t nankepik au. Keim̄n kakwis niuk me n̄kerek n̄rak mamu t̄wei? H̄rak m̄t̄k hak ap kakwis̄m kak̄ntar h̄r nank̄p kaki, h̄rak ap kaku t̄ kakine n̄kerek au.”

34 M̄t̄k iuwe kitehi Filip kar ik: “Ti etpo profet kat̄p keim̄n? H̄rak h̄rekes o m̄t̄k hak?”

35 Filip ketp̄wek menmen, h̄rak kat̄p me h̄m ek h̄rak kekinam te h̄rak ketp̄wek h̄m yaaim me Jisas. 36 *H̄rak̄it tepno yayiwe t̄piun wit heipun m̄waairi te m̄t̄k iuwe kat̄p, “Ah̄rek! T̄par mei m̄waai in. Ap menmen mei meiyepeta te ti ek̄ra au.”

* 8:21 Sam 78:37 * 8:23 Hi 12:15 * 8:27-28 Ais 56:3-7 * 8:27-28 Ap 9:22, 17:3 * 8:31 Jo 16:13 * 8:32 Ais 53:7-8 * 8:36 Ap 10:47

³⁷ [Filip kewenhi, “Hi ekrit te ti hises Jisas Krai heriuwe han kit.” H̄rak kar ik: “Hi han kitet Jisas h̄rak N̄kan ke God kerekek.”]

³⁸ H̄rakit tatip epei au, m̄tik iuwe katip m̄tik naanm̄pre karis h̄ram merp, te h̄rak ketike Filip tenke ten t̄par, Filip k̄k̄rek. ³⁹ *H̄rakit t̄naaiw̄r t̄par t̄niū ten, God H̄m̄in Yaaik keithis Filip keriyaak ken te m̄tik iuwe kerenaan k̄nketn̄wek k̄rek au. H̄rak p̄ke kau karis kitet yayiwe han yaaik ken n̄rak en. ⁴⁰ *Te God H̄m̄in Yaaik h̄rak kari Filip ken. H̄rak keriyaak ken, te h̄rak kerenaan k̄r h̄rekes h̄rak keit wit Asdot. H̄rak keke t̄ ken kerer wit wit kewepyap̄r h̄m̄ yaaim me God ere h̄rak k̄piun wit Sisaria.

9

Sol keweik̄n sip kewet menmen enum kises h̄m̄ me Jisas

¹ *Filip wen k̄r̄ak menmen, m̄tik Sol wen katip enum kaknep m̄t miyap̄r nises h̄m̄ me God. H̄rak ken k̄r m̄tik iuwe pris kerek kin̄n naanm̄pre pris yap̄rwe, ² h̄rak kit̄wekhi kakit̄ t̄wei keiȳm̄ kakno w̄nak me m̄t ne weiw̄k me Isrel h̄r nau nererik nekine h̄m̄ me Moses neit wit Damaskas. T̄wei ik katip h̄ram yaaim te Sol k̄r m̄t miyap̄r kerek nises h̄m̄ n̄paa Jisas ketpim, h̄rak kaktorhis kakriȳe kakri kaknen wit Jerusalem. ³ H̄rak keit t̄wei epei au, h̄rak ken wit Damaskas. H̄rak kepno menep, si mewen̄n waswas moke nepni man m̄r meweik̄nwek. ⁴ H̄rak kenkew̄n k̄waai t̄ kemtau m̄tik keit ein katip kar ik: “Sol Sol ti henmak te ti erekyo enum?” ⁵ *Sol kit̄wekhi kar ik: “M̄tik Iuwe ti keim̄n?” H̄rak ketp̄wek kar ik: “Hi Jisas kerek ti herkyo enum. ⁶ Ti ekrit eno wit Damaskas. Maain ti heit en, m̄tik hak kaknen kak̄tput menmen ti ehisesim.”

⁷ H̄r m̄t kerek netike Sol nitet yayiwe nen, h̄r nerp neit. H̄r nemtau h̄m̄ te h̄r ap n̄r m̄tik keim̄n katip. ⁸ Jisas ketp̄wek nepei au, Sol kekrit kesiupan nanam̄r te h̄rak ap k̄r menmen au. h̄rak nanam̄r toto, te m̄t netikerek net̄wekhis neriyaak neiȳk nen Damaskas. ⁹ H̄r n̄piun Damaskas, me w̄ wikak Sol epei k̄r menmen au, h̄rak ap kaam t̄par o menmen au.

¹⁰ M̄tik kiut̄ip kises h̄m̄ me Jisas kau wit Damaskas niuk m̄rak Ananaias. H̄rak kepu k̄tyak k̄r M̄tik Iuwe Jisas kan ketp̄wek menmen kar ik: “Ananaias.” H̄rak kek̄ke kar ik: “M̄tik Iuwe hi hep̄u.” ¹¹ *M̄tik Iuwe ketp̄wek, “Ti ekrit eno wit niuk m̄rak “Ya wit k̄p̄rak,” ti eno w̄nak ke Judas ti eit̄wekhi ke m̄tik ke wit Tasas niuk m̄rak Sol. H̄rak prea kitauhi menmen kepu ek. ¹² H̄rak epei k̄tyak k̄r m̄tik niuk m̄rak Ananaias kan kewis his menterik te h̄rak p̄ke kak̄r ein ein.”

¹³ *Ananaias p̄ke ketpim, “M̄tik Iuwe, m̄t yap̄rwe netpo me m̄tik ik e menmen enum yap̄rwe h̄rak k̄r̄akem me m̄t nises h̄m̄ mi neit Jerusalem. ¹⁴ *H̄rak epei kan in ketenen t̄wei ke m̄t iuwe pris, h̄r natip h̄ram yaaim te h̄rak kak̄this m̄t miyap̄r neim̄n newen̄pi niuk mit.”

¹⁵ *H̄rak M̄tik Iuwe Krai ketp̄wek kar ik: “Ti eno kerekek hentar hi epei ehim̄tanek kakwepyap̄r h̄m̄ mai kaktip m̄t ap ne weiw̄k me Isrel em, h̄r netike m̄t iuwe n̄r netike m̄t han ne weiw̄k me Isrel. ¹⁶ *Hi

* **8:39** 1Kin 18:12 * **8:40** Ap 21:8 * **9:1** Ap 8:3 * **9:5** Ap 5:39 * **9:11** Ap 21:39 * **9:13** Ap 8:3 * **9:14** Ap 9:1-2, 21; 1Ko 1:2 * **9:15** Ap 25:13, 23, 27:24; Ro 1:5 * **9:16** 2Ko 11:23-28

h̄irekes tewen eteikn̄iwek mekam mamnen mamk̄ip kak̄intar h̄irak kakt̄ip m̄it miyap̄ir h̄im mai.”

17 M̄it̄ik Iuwe kat̄ip epei au, Ananias ken w̄inak ke Sol kewik, h̄irak kewis his menerik ket̄p̄iwek kar ik: “Kai yinak Sol, M̄it̄ik Iuwe Jisas kerek kewputyap̄ir h̄irekes keit yayiwe te ti h̄irek, h̄irak h̄irekes keriuweta hi han. H̄irak keriuweta te hi ekepit ti p̄ike eh̄ir ein ein, God H̄im̄in Yaaik kaku kak̄ikre han kit.” 18 H̄irak kat̄ip epei au, menmen m̄ire saauk h̄iar mekre nanam̄ir k̄irak m̄inat̄in, te Sol p̄ike k̄ir ein ein. H̄irak kekrit ken, Ananias k̄ik̄irek. 19 Epei au, h̄irak kaam menmen h̄irak p̄ike manpenuk keit.

Sol kat̄ip m̄it h̄im yaaim me Kraais keit Damaskas

20 Sol h̄irak kepu ketike m̄it han nises h̄im me God neit Damaskas me w̄i ham. Waswa h̄irak ken w̄inak ke m̄it ne weiw̄ik me Isrel h̄ir nau nererik nekine h̄im me Moses, h̄irak kewepyap̄ir h̄im me Jisas kat̄ip m̄it h̄irak N̄ikan ke God. 21 *M̄it nemtau h̄im m̄irak h̄ir han kekrit nat̄ipan nar ik: “M̄it̄ik ik kerekek h̄irak keit Jerusalem kenep m̄it kerek nises h̄im me Jisas a? H̄irak kan in te kak̄ithis m̄it kerek newen̄ipi niuk m̄irak kak̄riyei kak̄ri kakno kakwet m̄it iuwe pris en?” 22 *Sol keriuwe h̄im iuwe h̄irak ket̄pim kari han ke m̄it yap̄irwe keteiknor Jisas h̄irak M̄it̄ik Iuwe Kraais kerek God n̄ipaa keh̄im̄itaneke te h̄ir m̄it ne weiw̄ik me Isrel nau Damaskas h̄ir ap nem̄inp̄ h̄im m̄irak.

23 *W̄i yap̄irwe epei men, m̄it han ne weiw̄ik me Isrel nau en nererik nat̄ipan nimen̄ip̄in Sol nank̄ip te 24 m̄it han net̄p̄iwek menmen h̄ir nan̄iakem. W̄itaan wanewik hekrit hekrit h̄ir nerp ya weip̄ir ke wit Damaskas nekiw̄iwek h̄ir nank̄ip. 25 *Au, w̄itaan hak m̄it kerek nises h̄im m̄irak me Jisas h̄ir net̄iwekhis newis̄ik kekre w̄ipo wisenuk h̄ir n̄ikaaip waai n̄inaiw̄irek ken kekre hei ke han iuwe keit wit eik keweik̄in wit Damaskas kekiuwe kerp ti h̄irak k̄ir̄ir.

Sol keit wit Jerusalem

26 *Sol k̄inaaiw̄ir Damaskas epei ken wit Jerusalem, h̄irak kare kaku kaktike m̄it en nises h̄im me Kraais. Au, h̄ir ap nemtau h̄im m̄irak. H̄ir n̄inein̄ik nentar h̄ir han kitet h̄irak ap kises h̄im me Kraais. H̄ir han kitet h̄irak kan kemip̄in kakwenaani kak̄ir neim̄in h̄ir nises Kraais h̄irak kakwisi nan̄ino w̄inak enuk. 27 *H̄ir n̄inein̄ik te m̄it̄ik Banabas ket̄iwekhis keriyaak keiȳik ken m̄it aposel ket̄por Sol kitet yayiwe h̄irak k̄ir M̄it̄ik Iuwe Jisas, h̄irak ket̄p̄iwek menmen. H̄irak wen ket̄por Sol kat̄ip m̄it h̄im me Kraais ket̄por h̄im manp keit wit Damaskas. 28 H̄irak ket̄por epei au, h̄ir newis Sol kau ketikeri te h̄irak ken k̄ir ein ein keit Jerusalem kat̄ip h̄im iuwe ket̄por h̄im me Jisas. H̄irak ap k̄inapen au. 29 H̄irak ketike m̄it ne weiw̄ik me Isrel kerek h̄ir nertei h̄im Grik, h̄ir nat̄ipan nenehan me Jisas te h̄ir nererik nimen̄ip̄ineke nank̄ip. 30 *W̄i kerek m̄it nises h̄im me Jisas ein nemtewek, h̄ir neithis Sol neriuwetek kekiuwe ken wit Sisaria newis̄ik kau sip neriuwetek ken n̄irak en wit Tasas. 31 Me w̄i im m̄it ap nenep m̄it nises h̄im yaaim me Jisas te h̄ir m̄it yap̄irwe nau neit provins̄ Judia, Galili ketike Sameria h̄ir nau werek werek. God H̄im̄in Yaaik kekepi h̄ir n̄inakin tokim h̄ir nari m̄it han nises h̄im me Jisas Kraais h̄ir han kitet h̄irak yaaik.

* 9:21 Ap 8:3, 26:10 * 9:22 Ap 17:3, 18:5, 28 * 9:23 Ap 23:12 * 9:25 2Ko 11:32-33 * 9:26 Ga 1:17-19 * 9:27 Ap 9:4, 20; 1Ko 9:1, 15:8 * 9:30 Ap 11:25; Ga 1:21

Pita kikaap Inias hirak kire yaaik

³² Pita keke ti ken kerer wit wit. Wi ham hirak ken kir mit nises him me God neit wit Lida. ³³ Hirak ken kir mit neit wit Lida, hirak kir mitik niuk mirak Inias. Mitik ik kiwaai yeno me tito hispinak wikak (8) kentar his hit maa te hirak ap kekrit au. ³⁴ Pita ketpwek kar ik: "Inias, Jisas kenipit ti hire yaaik. Ekrit ewen laplap ewisim emintar yeno." Hirak katip epei au, mitik kekrit waswas. ³⁵ Mit yapirwe nau wit Lida kekite wit iuwe Seron nirek hirak kire yaaik te hir neweik+n sip newet menmen enum nises Mitik Iuwe Jisas.

Mite Dokas waa Pita pike kikia (o kekip) wekrit wepu

³⁶ Mite piutip niuk mire Tabita wepu wit Jopa. Me him Grik hir mit nenewe Dokas. Hekrit hekrit hire wiriak menmen yaaim hire wikaap mit enun menmen auri, hire wises him me God. ³⁷ Me wi Pita kepu wit Lida, mite ip winap hire waa. Mit miyapir han en nises menmen me maamrer nir hir nikir yink kire newisiye wiwaai wekre haau mau winak kau niu. ³⁸ Wit Lida hirak menep kirapit wit Jopa te mit nises him me God neit ein nemtau mit natip Pita kepu Lida, te hir nesiuwe mitik+ik wik ten tetpwek tar ik: "Ti etikawir euno wit kawir waswas." ³⁹ Hirakit tatip epei au, Pita kekrit ketikeret ten. Hirakit ten tiun winak eik, hir neriyaak ken haau kau niu ein. Miyapir yapirwe kerek mikaan nir epei naa, hir nerp en nikitep. Hir nir Pita epei kan, te hir nan neweikniwek neteikniwek menmen nipa me wi hire wepu Dokas wekerwo laplap wewet mit miyapir em neriuwetem. ⁴⁰ *Pita keriuweti nen witeik, hirak kitehir kewen ninip kitehi God me hire. Epei au, hirak kerenaan katip herwe yink kire kar ik: "Tabita ti ekrit." Hirak katip epei au, hire wesiupan naan. Hire wesiupan naan wir Pita, te hire wekrit wau yeno. ⁴¹ Hire wekrit wau yeno, Pita kikia hire wekrit werp, hirak kenine miyapir mit nir epei naa nipa ein, hir netike mit han en nises him me God kewetir mite ip pike wan. ⁴² Mit yapirwe neit Jopa nemtau him im te hir nises him yaaim me Mitik Iuwe Kraiss. ⁴³ *Pita kepu wi yapirwe kau winak ke Mitik itai kirak Saimon kerek kenip yink me samiyak yaaim me yerkesi.

10

Ensel ke God ken kir mitik Konilias ketpwek menmen

¹ *Mitik hak niuk mirak Konilias kepu wit Sisaria. Hirak mitik iuwe ke Ami, hirak kinin naanmipre 100 mit soldia ne ami ne wit iuwe Itali keit yanim+n. ² Hirak mitik ik ketike mit nau winak kirak hir han kitet God hirak iuwe te hir newenpiyek. Hekrit hekrit hirak kitehi God menmen, hirak keit pewek kewet mit ne Isrel kerek enun menmen auri kewetirem. ³ *Wi ham menep hinkewi hirak kepu kityak kir ensel kerekek ke God kan ketpwek kar ik: "Konilias."

⁴ Hirak Konilias kirapirwek kepirpir kitikwekhi, "Mekam mitik iuwe?"

Ensel ketpwek kar ik: "God han kitetit ti hitikwekhi hekrit hekrit ti ewet mit enun si enuni pewek herekyor yaaim. ⁵ Te in ek ti esiuwe mit han nanino wit Jopa hir naninant+n mitik kerekek niuk mirak Saimon. Niuk mirak ham hirak Pita. ⁶ *Hirak kau winak ke itai kirak Saimon, kerek kenip

yɨnk me samiyak, hɨrak wɨnak kɨrak kɨwaai tenhaan menep wan eik. Hɨrak kakɨtput menmen te yi eiysesim.”

⁷ Ensel ketpɨwek epei au, hɨrak ken. Hɨrak ken, Konilias kenɨne mɨtikɨt wik tɨɨrak menmen mɨrak tekite mɨtik ke ami kiutɨpen. Mɨtik ke ami kewenɨpi niuk me God, hɨrak hekrit hekrit kau ketike Konilias naanmɨpre menmen mɨrak me ami. ⁸ Hɨrak ketpɨwekɨt menmen hɨrak epei kɨrem. Hɨrak ketpɨwekɨtem epei au, hɨrak kesiuweret ten wit Jopa.

Pita kepu kɨtyak kɨr menmen

⁹ Hɨrak kesiuweret ten, wɨtaan hɨrakɨt tɨwaai ya ke nɨmɨn. Wanewik hɨrakɨt tekrit tepno menep wit Jopa. Menep me wepni nɨmɨn iuwe Pita kɨniyu ken kau wɨnak siup kerek kɨpɨrak ken kitehi God menmen. ¹⁰ Hɨrak Pita kitehi God menmen, hɨrak nɨnpɨ maak hɨrak han kitet kakɨm naanmen, hɨrak wen kemeriyor hɨr wen nɨam mɨwaai si. Hɨrak kepu en hɨrak kepu kɨtyak, ¹¹ *kɨr nepni mewep menmen mɨre laplap mɨt nɨkaaip waai mewim men pɨnak men pɨnak, meɨ yɨnak, men yɨnak, hɨram mekiuwe man menep tɨ. ¹² Menmen yapɨrwe mau mekrerem. Samiyak, manpen, pewen, kɨrin metike hore yapɨrwe. ¹³ Hɨrak kɨrem, hɨrak kemtau mɨtik ketpɨwek kar ik: “Pita ekrit emɨp ehɨm.” ¹⁴ *Au, Pita ketpɨwek kar ik: “Auye! Hi nɨpaa ere in ap haam menmen im hɨm me Moses mau tɨwei meriuwesɨsem mar ik: ‘Yi mɨt ne Isrel ap eiym samiyak im au emɨt.’” ¹⁵ *Hɨrak mɨtik ketpɨwek kar ik: “Menmen God katɨp hɨram yaaim tɨ ap etɨp hɨram enum au emɨt.” ¹⁶ Menmen im man mar wikak. Epei au, menmen mɨre laplap pɨke mɨniyu men nepni eim.

¹⁷ Hɨram mɨniyu men nepni eim, Pita han kitet kar ik: “Menmen im meteikno mekam?” Pita han kitet, mɨtikɨt kerek Konilias nɨpaa keriuwetet tɨpiun Jopa titehi mɨt ere tɨnapɨn wɨnak ke mɨtik Saimon, hɨrakɨt terp ya weipɨr ke nɨwa meweikɨn wɨnak eik e. ¹⁸ Hɨrakɨt tenɨne titehi tar ik: “Mɨtik kiutɨp niuk mɨrak Saimon Pita kau in o au?” ¹⁹ *Pita han kitet menmen hɨrak epei kɨrem, God Hɨmɨn Yaaik ketpɨwek kar ik: “Nɨkɨp emnep emtewek! Mɨtikɨt wikak epei tan tɨntetnut, ²⁰ te tɨ ekrit ekiuwe eno etikeret eino. Tɨ ap enapen han ekitet menmen au emɨt. Hi epei heriuwetet tan.”

²¹ Hɨrak katɨp epei au, Pita kekiuwe ken kɨr mɨtikɨt kerek Konilias keriuwetet tan in, hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: “Hi mɨtik yi yɨnyetno. Yenmak te yi yan?” ²² *Hɨrakɨt tetpɨwek tar ik: “Mɨtik iuwe kinɨn naanmɨpre 100 mɨt ne ami keriuwetet hɨi man in. Hɨrak mɨtik yaaik han kitet God iuwe hɨrak kisesik, mɨt ne weiwɨk me Isrel hɨr natɨp: ‘Hɨrak yaaik,’ mɨtik ik God kesiuwe ensel kɨrak ketpɨwek hɨrak kakɨwetet mɨt han nanɨno nantuthis tɨ enen wɨnak kɨrak tɨ etpɨwek menmen.” ²³ *Hɨrakɨt tatɨp epei au, Pita keriyet kerɨ kan wɨnak nɨmɨn en, hɨrakɨt tɨwaai en me wɨtaan. Wanewik hɨrak kekrit ketike mɨt han ne wit Jopa hɨr nises hɨm me God, hɨr netikeret nen.

Pita ken wɨnak ke Konilias

²⁴ Hɨr netikeret nen ere wɨtaan, hɨr nɨwaai. Wanewik hɨr nekrit nen. Me wɨ im hɨr nɨpiun Sisaria kerek Konilias kemerɨr Pita. Hɨrak epei kari nei ne weiwɨk miutɨp mɨrak, netike nɨrak yinan han hɨr nau wɨnak. ²⁵ Pita ketikeri nare nanɨno nɨmɨn en, Konilias kewenyipɨrek keit ya weipɨr ke

* **10:11** Ap 11:5-17 * **10:14** Lev 11:1-47; Esi 4:14 * **10:15** Mk 7:15, 19 * **10:19** Ap 11:12, 13:2 * **10:22** Ap 10:1-2 * **10:23** Ap 10:45, 11:12

wɪnak kenke kewen ninɪp kitehɪr menep hɪt mɪrak. ²⁶ *Au, Pita kenipek hɪrak kekrit, ketpɪwek kar ik: “Ti ekrit hentar hi ap God au. Hi mɪtɪk har ke ti kerekek.” ²⁷ Pita ketike Konilias tewepnak ten nɪmɪn en, Pita kɪr mɪt yapɪrwe nererik nau en.

²⁸ Hɪrak kɪr mɪt nau en, hɪrak ketpor kar ik: “Yi mɪt hɪras yi yertei werek hɪm haiu mɪt ne Isrel misesim hɪram meriuwesɪsai mamu wɪnak ke mɪt ap ne weiwɪk me Isrel mamɪm menmen mamtikeri au emɪt. Te God epei keteikno hi ap han ekitet mɪtɪk hak enuk kentar hɪrak ap ke weiwɪk me Isrel au. ²⁹ Wɪ kerek yi yeriuwet mɪtɪkɪt tan tetauhis, hi ap hatɪp au. Hi han kerekek. In ek hi hitihi te yi yenmak yi yeriuwet mɪtɪkɪt tan tetauhis te hi han in?”

³⁰ *Konilias katɪp kar ik: “Mar ke petepin ti han in, nɪpaseik wɪ tekyaaɪt (4) hi heit wɪnak kai hi hitehi God menmen ereh menep hɪnkewɪ. Hi wen hepu in, hi hɪr mɪtɪk kiutɪp keriuwet klos merhɪhe kerp ninaan mai. ³¹ Hɪrak ketpo kar ik: ‘Konilias, God kemtau hɪm mit ti hitɪwekhi menmen. Hɪrak han kitet menmen yaaim ti hɪrɪak mɪt enun si enuni em. ³² Ti eriuwet mɪt han nanɪno wit Jopa nanɪnantɪn mɪtɪk niuk mɪrak Saimon Pita. Hɪrak kau wɪnak ke mɪtɪk Saimon kerek kenip yɪnk me samiyak yaaim meyerkesi, hɪrak wɪnak kɪrak kɪwaai tenhaan menep wan eik.’ ³³ Hi epei hemtewek, waswas hi heriuwet mɪtɪkɪt wik ten tɪtetnɪt tetuthis terit tan. Ti mɪtɪk yaaik te ti etikeret epei yan in. Tɪs, God kau ketikewai haiu mererik te haiu mamɪmtau menmen God ketput ti ewepyapɪrem etpaiyem.”

Pita katɪp hɪm me Kraɪs keit wɪnak ke Konilias

³⁴ *Konilias katɪp Pita epei au, Pita ketpor kar ik: “Hi hetpi werek. In ek hi hertei God hɪrak han kitet mɪt miyapɪr yapɪrwe nɪpɪran kerekyor menmen miutɪp. ³⁵ *Weiwɪk miutɪp keremem au. God han yaaik keriuwe mɪt nerer wit wit kerek newenɪpiyek nɪrɪak menmen yaaim nisesik. ³⁶ *Yi yertei hɪm God kewet haiu mɪt haiu nepenyerer ne Isrel kewetaiyem. God kewepyapɪr hɪm yaaim katɪp haiu mamtikerer emu han kiutɪp mamɪntar Jisas Kraɪs. Hɪrak Mɪtɪk Iuwe kinɪn naanmɪpre mɪt yapɪrwe. ³⁷ *Yi yertei nɪpaa Jon katɪp mɪt menmen ketpor hɪr enweikɪn sip enwet menmen enum, hɪrak kɪkɪri. Hɪrak kɪkɪri epei au, Jisas kewepyapɪr hɪm me God mekrit minɪn meit Galili men merer wit wit meit Isrel. ³⁸ *Yi yertei Jisas ke wit Nasaret. God kehimitanek kewetɪwek Hɪmɪn Yaaik kɪrak ken kewik kewetɪwek menmen iuwe mɪrak kakikepik. Hɪrak ken kerer wit wit kɪrɪak menmen yaaim me mɪt, kɪkaap mɪt kerek Seten kewɪr menmen mɪrak enum menteri, kekepi hɪr nɪre yaain kentar God kau ketikerek kekepi. ³⁹ Haiu mɪt aposel mewepyapɪr menmen yapɪrwe hɪrak kɪrɪakem kerer wit wit ke Isrel, mekite wit iuwe Jerusalem. Mɪt iuwe ninɪn naanmɪpre wit Isrel hɪr netɪwekhis neiyɪk nen nakɪp newenkekik kau nu tentarakɪt hɪrak kaa. ⁴⁰ *Au, me wɪ wikak hekrit enum eik, God kɪkɪak hɪrak kekrit kepu hɪrak kewepyapɪr hirekes. ⁴¹ *Mɪt yapɪrwe au. Haiu mɪt aposel kerek nɪpaa God kehimitenai haiu mewepyapɪr menmen mɪrak. Hɪrak kekrit kepu haiu maam tɪpar menmen metikerek. ⁴² *Hɪrak ketpai hɪm manp te haiu mamno mamwepyapɪr hɪrak mɪtɪk God kehimitanek hɪrak skelim mɪt

* **10:26** Ap 14:13-15; Rev 19:10 * **10:30** Ap 1:10, 3:1 * **10:34** 1Sml 16:7; Ro 2:11; Ga 2:6
 * **10:35** Jo 9:31 * **10:36** Sam 107:20; Ais 52:7; Rev 17:4 * **10:37** Mt 4:12-17 * **10:38** Mt 3:16;
 Lu 4:17-20 * **10:40** 1Ko 15:4-7 * **10:41** Jo 14:19, 22-24, 15:27; Ap 1:8; Lu 24:42-43 * **10:42**
 Ap 17:31; 2Ti 4:1; 1Pi 4:5

nɪpaa naa, mɪt wen nepu. ⁴³ *Mɪt profet yapɪrwe nɪpaa newis hɪm mekre tɪwei mewepyapɪr hɪm me mɪtɪk ik. Hɪr natɪp mɪt miyapɪr kerek nisesik, God kakɪsak menmen enum hɪr nɪrɪakem kakɪntar menmen yaaim Jisas kerekyaayem.”

Mɪt ap ne weiwɪk me Isrel God Hɪmɪn Yaaik kan kewi

⁴⁴ *Pita wen ketpor hɪm mɪrak, God Hɪmɪn Yaaik kan kau han ke mɪt miyapɪr kerek nemtau hɪm Pita ketporem. ⁴⁵ Mɪt ne weiwɪk me Isrel, kerek nises hɪm me God nan netike Pita, hɪr nehɪnhɪn natɪp nar ik: “God epei kesiuwe Hɪmɪn kɪrak Yaaik kan kau haiu mɪt ketike mɪt in kerek ap ne weiwɪk me Isrel.” ⁴⁶ *Hɪr natɪp menmen ik nentar hɪr epei nemtau mɪt in natɪp hɪm ham hɪr hɪras nepɪtariyem newenɪpi niuk me God hɪrak iuwe neriuwe hɪm im. Pita katɪp hɪm iuwe kar ik: ⁴⁷ **“God Hɪmɪn Yaaik kan kau han ke mɪt in kar ke nɪpaa hɪrak kan kau haiu mɪt. Keimɪn kaktɪp te mɪt in ap haiu mamkɪri mamriuwe tɪpar au a? Auye!”* ⁴⁸ *Hɪrak katɪp epei au, hɪrak ketpor hɪr nɪkɪri neriuwe tɪpar nekine niuk me Jisas. Hɪr nɪkɪri epei au, hɪr mɪt en nitɪwekhi hɪrak kau ketikeri me wɪ ham.

11

Pita katɪp mɪt nises hɪm me God neit Jerusalem me menmen hɪrak kɪrɪakem

¹ Mɪt aposel netike mɪt kerek nises hɪm me God neit provins Judia nemtau mɪt ap ne weiwɪk me Isrel epei nises hɪm yaaim me God. ² Ewaai meruri Pita pɪke kan wit Jerusalem, mɪt kerek natɪp mɪt nises hɪm me God nerekir yɪnk kɪr hɪr nitɪwekhi nenerek ³ *natɪp nar ik: “Ti henmak te ti hau hetike mɪt ap ne weiwɪk me Isrel, yi yekiyam yaam menmen? Hɪram au emɪt.”

⁴ Au, Pita kewepyapɪr ketpor menmen yapɪrwe epei man kerek God kɪrɪak Konilias em. ⁵ *Hɪrak katɪp kar ik: “Hi hepu wit Jopa, hi hepu ein hi hitehi God menmen, au hi hɪtyak hɪr menmen mɪre laplap mekiuwe man, hɪr newɪr waai neriyaam nen yɪnak nen yɪnak, nen pɪnak nen pɪnak mekiuwe man merp menep hi herpai. ⁶ Te hi hɪr samiyak, manpen, pewen, kɪrin metike hore mei me yaank mekrerem. ⁷ Hi hɪr samiyak mekrerem, hi hemtau mɪtɪk ketpo kar ik: ‘Pita ti ekrit enep mei ehɪm.’ ⁸ Hi hewenhi har ik: ‘Mɪtɪk iuwe auye. Nɪpaa ere in hi ap haam menmen im kerek hɪm me Moses meriuwesɪsim mar im: Yi mɪt ne Isrel ap eiyɪm samiyak im.’ ⁹ Mɪtɪk keit menɪ pɪke ketpo kar ik: ‘Menmen God katɪp hɪram mɪre yaaim, ti ap etɪp hɪram enum au emɪt.’ ¹⁰ Menmen man marim ere mar wikak, te hɪram pɪke mɪniu men nepni. ¹¹ Hɪram pɪke men nepni, mɪtɪkɪt wikak kerek mɪtɪk ke Sisaria keriuwetet, hɪrakɪt ten terp wɪnak hi hewik. ¹² God Hɪmɪn Yaaik ketpo hi ap han ekitet menmen au. Hi eno etikeret kerekkek. Mɪtɪkɪt hispɪnak kiutɪp (6) terp in tetikewa hɪrakɪt tetikewa mariyam men wit Sisaria haiu men mekre wɪnak ke mɪtɪk Konilias. Haiu men wɪnak ke mɪtɪk Konilias, ¹³ hɪrak ketpai hɪrak kɪr ensel kerp wɪnak kɪrak ketpɪwek kar ik: ‘Ti esiuwe mɪtɪk kakno wit Jopa kakɪnkatin mɪtɪk niuk mɪrak Saimon Pita. ¹⁴ *Hɪrak kaknen kaktɪp hɪm mamkaap ti etike mɪt miyapɪr nau wɪnak ki yi eiyises hɪm me God te maain God kaktihis.’ ¹⁵ *Hi han kekrit hare etpor

* **10:43** Ais 33:24, 53:5-6; Jer 31:34; Dan 9:24 * **10:44** Ap 11:15, 15:8 * **10:46** Ap 2:4, 19:6

* **10:47** Ap 8:36 * **10:48** Ap 2:38 * **11:3** Ap 10:28; Ga 2:12 * **11:5** Ap 10:9-48 * **11:14**

Ap 16:31 * **11:15** Ap 2:4

menmen, au God Hīm+n Yaaik kan kau kekre han kīr kar nīpaa kan kau haiu mīt in. ¹⁶ *Hīrak kan kewi, hi han kitet hīm nīpaa Mītīk Iuwe Kraiskatīp. Hīrak katīp kar ik: 'Jon kīkīr mīt keriuwe tīpar te hi tewen esiuwe God Hīm+n Yaaik kaknen kaku yi mīt.' ¹⁷ Haiu mertei nīpaa haiu mises hīm me Mītīk Iuwe Jisas Kraisk, hīrak kesiuwe Hīm+n kīrak yaaik. In ek God epei kewet mīt ap ne weiwīk me Isrel menmen yaaik ik nīpaa hīrak kewetaiyem. Hi keimīn te hi hatīp God ekīt? Taauye!"

¹⁸ *Mīt en nemtau hīm Pita ketpim, hīr ap wen nenerek au. Hīr newenīpi niuk me God natīp nar ik: "God epei kewis mīt ap ne weiwīk me Isrel hīr nanweikīn sip nanwet menmen enum te hīr nanu nanīt nantikerek nanīr ke haiu mīt in."

Mīt kerek nises hīm me Kraisk neit Antiok hīr nīriak menmen

¹⁹ *Me wī mīt nenep mītīk Stiven hīrak kaa, mīt nanīwaank mīt miyapīr kerek nises hīm me God. Au, hīr nīrīr. Han nīrīr nen menep, han au nen yanīmīn ere hīr niun wit Finisia, wit Saipras, wit Antiok natīp mīt ne Isrel nau en keriyen hīm yaaim me Kraisk. ²⁰ Mīt han kerek nises hīm me God hīr ne wit Saipras ketike provins Sairini, hīr nen wit Antiok newepyapīr hīm yaaim me Mītīk Iuwe Jisas, hīr natīp mīt ne Isrel netike mīt ap nei ne Isrel netporem. ²¹ *Mītīk Iuwe God kekepi te mīt yapīrwe nemtau hīm neweikīn sip newet menmen enum hīr nises Mītīk Iuwe Kraisk.

²² *Mīt ne weiwīk me God neit Jerusalem nemtau hīm me menmen im epei man, te hīr nesiuwe Banabas ken wit Antiok kīr menmen. ²³ *Hīrak ken kīri, hīrak kīr God kerekyor yaaim, hīrak han yaaik keriuweri hīrak ketpor hīm manp te hīr wen enises Mītīk Iuwe ekīkre han kīr iuwe. ²⁴ *Banabas hīrak mītīk yaaik, God Hīm+n Yaaik kau kekre han kīrak iuwe, hīrak kises God werek werek, te mīt yapīrwe nises hīm me Mītīk Iuwe Kraisk.

²⁵ *Mīt yapīrwe nises hīm me Kraisk te Banabas ken wit Tasas kīnkātīn Sol. ²⁶ *Hīrak kīnkātīn Sol ere kīnapīnek keriyaak pīke keiyīk ken wit Antiok, hīrak pīke ken wit Antiok kau en tito kiutīp, hīrakīt tau en tekite mīt ne weiwīk me God teteikīn mīt yapīrwe menmen, tetpor hīm me God. Hīr neit wit ik e, mīt han ninīn nekīne niuk me mīt nises hīm me Kraisk, hīr mīt Kristen.

²⁷ *Me wī im, mīt han profet kerek newepyapīr hīm me God, nīnaaiwīr wit Jerusalem nekiuwe nen wit Antiok. ²⁸ *Mīt nan nererik nemtau hīm me God, mītīk kiutīp ke mīt in niuk mīrak Agabas hīrak kekrit kerp nīmīn hīr mīt nau nererik en, God Hīm+n Yaaik ketpīwek te hīrak kewepyapīr menmen im: Maain wī mamnen te hawī ap kaknen kakrer wit wit au, menmen mamu ni ap mamwo au mami. (Menmen im epei man me wī mītīk iuwe gavman ke Rom Klodias hīrak kinīn naanmīpre mīt.) ²⁹ Mīt nises hīm me God en han kitet hīr niutīp niutīp nenke pewek mīr nanīsiuwerem mamno wit Judia kerek hawī ap kan keit ein menmen me ni ap mewo au. Hīram maa. ³⁰ *Hīr nenkerem nemanīyem, hīr newet Banabas ketike Sol pewek im hīrakīt teiyīm ten tetewet mīt iuwe ninīn naanmīpre mīt ne God neit Jerusalem, tetewīrem.

* 11:16 Ap 1:5 * 11:18 Ap 13:48, 14:27 * 11:19 Ap 8:1-4 * 11:21 Ap 2:41 * 11:22 Ap 4:36 * 11:23 Ap 13:43, 14:22 * 11:24 Ap 2:41, 6:5 * 11:25 Ap 9:30 * 11:26 1Pī 4:16 * 11:27 Ap 13:1, 15:32 * 11:28 Ap 21:10 * 11:30 Ap 12:25

12

Mitik iuwe gavman King Herot kenep Jems kaa kewis Pita kekre winak enuk

¹ Me wi im mitik iuwe gavman King Herot kinin naanmpre mit neit Isrel, hirak kewaank mit han ne weiwik me God. ² Hirak keithis Jems, Jon nikik kirak, katip mit ne ami narak hir nerekir teruk kirak kewen keket. ³ *Hirak kaa, hirak Herot kertei mit ne Isrel han yaaik neriuwe menmen hirak epei kirakem, hirak wen kirak menmen enum. Hirak keithis Pita kewisik kekre winak enuk me wi mit nererik han tewenin menmen, hir naam bret yis mekrerem au. ⁴ Hirak kewis Pita kekre winak enuk, mit ne ami naanmprewek. Hir mit nar 16 hir nenkehan nire tekyaaik tekyaaik (4) naanmpre Pita witaan wanewik witaan wanewik. Herot han kitet wi mit nererik han tewenin menmen hir naam menmen epei au, hirak kaksipupaneke kakno witeik mit yapirwe nanirek hir nantip nare nankip. ⁵ *Mit ne ami wen naanmpre Pita, te mit miyapir yapirwe ne weiwik me God hir nitehi God iuwe te kakikepik.

Ensel keithis Pita keriyaak ken kinaaiwir winak enuk

⁶ *Witaan wi miutip mitik King Herot kaknen kakithis Pita kakno wit mit yapirwe nanirek nankip, me witaan ik Pita kiwaai kekre mitikik wik te ami ketin ke nimin, hir newis sen me ain wik mewik, mari hispinam me ami ek, pinam mari ami ek. Mit ami han naanmpre ya weipir ke winak enuk eik e. ⁷ Hir naanmpre ya weipir, ensel ke God kerp en kire si merhihe meit haau ek. Hirak mitik ensel kewis his mau yapir ke Pita kekotitek ketpiwek kar ik: "Ti ekrit waswas." Hirak epei ketpim, sen menke minaaiwir his mirak. ⁸ Hiram minaaiwir his mirak, Ensel pike ketpiwek kar ik: "Ti enke klos mit tokim eriuwet su mit." Pita kirakem epei au, ensel ketpiwek kar ik: "Ti eriuwet saket kit ti eisisa enen." ⁹ Pita kisesik kinaaiwir winak enuk ken wit eik. Hirak kepitari menmen ensel kirakem hiram werek o au. Hirak han kitet hirak kiwaai kityak. ¹⁰ *Hirakit tinaaiwir weipir ke han ke nimin. Epei au, hirakit tinaaiwir weipir ke han ke wit eik ere tiun weipir wisenuk ke ain ke nawa kikaisiu ke wit Jerusalem. Weipir eik au tokik keit te hirekes kikaisiu, hirakit ten wit eik. Hirakit tekiuwe ya, ensel keweikinhis kire nime kinaiwirek,

¹¹ Ensel kinaaiwir Pita, hirak kertei mekam epei man te hirak katip kar ik: "Hi hertei werek. God kesiuwe ensel kirak ketauhis keriya hi hinaaiwir menmen Herot ketike mit ne Isrel han kitet nanrektywem." ¹² *Hirak han kitet menmen im ere werek, hirak ken winak ke Maria, miye pe mitik Jon Mak, mit yapirwe nererik neit ein hir nitehi God me Pita. ¹³ Pita kan kerp weipir ke winak keit witeik keretit weipir keket teruk. Mite niuk mire Roda hire wirak menmen weit pewek im au, hire wan wawir keimin keretit weipir keket teruk. ¹⁴ Hire wen menep witehi war ik: "Ti keimin?" Hirak kekike tonik mekre nikip mire hire wertei hirak Pita. Hire wertei hirak Pita, hire han yaaik wesuknen wen ein wiskaisiu weipir au, watip mit en war ik: "Pita kerp witeik." ¹⁵ *Hir newenuwehi nar ik: "Ti hetaritari." Au, hire weptip yapirwe war ik: "Hirak kerp witeik." Hir natip nar ik: "Au, hirak au, himin kirak kerekek."

* 12:3 Ap 4:3 * 12:5 Je 5:16 * 12:6 Ap 5:23 * 12:10 Ap 5:19 * 12:12 Ap 12:25, 15:37

* 12:15 Ap 26:24; Mt 18:10

16 H̄r wen nat̄pan, Pita wen keret̄it weip̄r te h̄r nare nan̄no nan̄rek. H̄r n̄kasiu weip̄r n̄rek h̄r neh̄nh̄n. 17 *H̄r neh̄nh̄n nesike yaanmi, Pita k̄k̄iam his kesiyor h̄rak kat̄p kar ik: “Yi eikint̄p.” Epei au, h̄rak ketpor karkeik M̄t̄ik Iuwe God ket̄wekhis keriyaak kan k̄naaip̄s w̄nak enuk ke gavman. H̄rak ketpor menmen im epei au, h̄rak ketpor kar ik: “Yi eino eit̄p Jems ketike nau yinan han h̄m im hi epei hetpiyem.” H̄rak ketpor epei au, h̄rak k̄naaiw̄r wit ik k̄r̄r ken wit hak k̄saw̄n kau en.

18 *Maain wanewik epei man, m̄t̄ ne ami neit w̄nak enuk h̄r nekrit han enuk wisenuk h̄r nat̄p nitehiyan nar ik: “Pita ken neiȳn?” 19 M̄t̄ik iuwe King Herot kesiuwe m̄t̄ ne ami han h̄r n̄netn̄iwek n̄etn̄iwek au. H̄r n̄netn̄iwek au, Herot kitehi m̄t̄ kerek naanm̄pre Pita h̄r nep̄itari menmen te h̄rak han enuk kat̄p m̄t̄ ne ami han nantorhis neriyei neri nan̄no nan̄n̄p nani. Epei au, Herot k̄naaiw̄r provins Judia kekiuwe ken wit Sisaria.

M̄t̄ik iuwe King Herot kaki

20 *M̄t̄ik iuwe King Herot kepu wit Sisaria, h̄rak han enuk keriuwe m̄t̄ ne wit Taia ketike wit Saidon. H̄r nerteiyek in ek h̄rak kaknen te h̄r m̄t̄ han nan nererik nen nan̄r King Herot. H̄r n̄piun ein, h̄r nin̄n nat̄p m̄t̄ik niuk m̄rak Blastas kerek naanm̄pre menmen me w̄nak ke King Herot, h̄r netp̄wek menmen h̄r hanhan menmen me n̄paa h̄r netike King Herot han enuk neriuwehan h̄ram nepei werek em̄t̄. H̄r netp̄wek epei au, h̄r nen n̄r King Herot nit̄wekhi enkiyan enu en̄t nentar h̄r neit menmen me wit King Herot naanm̄prewem.

21 Me w̄ h̄rak nepei k̄mat, m̄t̄ik iuwe Herot keriuwet laplap me m̄t̄ik iuwe h̄rak keyim kak̄r m̄t̄, h̄rak kan kau yeno m̄rak me gavman kat̄p m̄t̄ h̄m m̄rak. 22 H̄rak kat̄p epei au, m̄t̄ h̄r n̄nap nat̄p nar ik: “H̄rak kat̄p k̄pre God kerekek. K̄re m̄t̄ik au. 23 *Wasenum h̄rak m̄t̄ik ensel ke God kenip Herot h̄rak k̄nap kentar h̄rak ap keweni ketpor, “Hi God au, hi m̄t̄ik kerekek.” Henek m̄re p̄nike maak tu k̄rak te h̄rak kaa.

24 *Te m̄t̄ miyap̄r yap̄rwe nerer wit wit nemtau h̄m me God h̄r nisesim.

25 *Banabas ketike Sol h̄rakit tewet m̄t̄ neit wit Jerusalem pewek. Me w̄ im hawi ap kan te menmen me ni m̄r ap mewo au. H̄rakit tew̄r pewek epei au, h̄rakit teithis Jon Mak ketikeret p̄ike tekiuwe ten wit Antiok.

13

M̄t̄ ne God neit Antiok neriuwet Banabas ketike Sol tatwepyap̄r h̄m me God

1 *M̄t̄ han profet kerek newepyap̄r h̄m me God, h̄r netike m̄t̄ han tisa kerek neteik̄n m̄t̄ kerek nises h̄m me God neteik̄nor menmen God hanhan h̄r enisesim, h̄r nepu netike m̄t̄ kerek newen̄pi niuk me God neit wit Antiok. Profet netike tisa niuk m̄r im: Banabas, Simion, kerek m̄t̄ han nekine niuk m̄rak ham ‘Naisa’ o ‘Ȳnk n̄p̄ak’, h̄rakit tekite Lusias ke provins Sairini, maneyen kerek n̄paa h̄rak ketike m̄t̄ik iuwe King Herot kin̄n naanm̄pre m̄t̄, h̄rakit tekiyak̄t tau w̄nak kiut̄p, h̄rak ketike m̄t̄ik Sol. 2 *Me w̄ ham, h̄r m̄t̄ in ap naam menmen te h̄r nitehi God, God H̄m̄n Yaak ketpor, “Yi yehim̄tan Banabas ketike Sol, h̄rakit t̄r̄ak menmen

* 12:17 Ap 13:16, 19:33, 21:40 * 12:18 Ap 5:22-24 * 12:20 1Kin 5:11; Esi 27:17 * 12:23

Dan 5:20 * 12:24 Ais 55:11; Ap 6:7, 19:20 * 12:25 Ap 11:29-30, 12:12, 15:37 * 13:1 Ap 11:27

* 13:2 Ap 9:15; Ga 1:15-16

hi epei hehim+ten+wek+item tatr+akem.” ³ *Hirak ketpor epei au, hir wen n+np+ maan nepu, hir nitehi God. Hir nitehi God, hir newis his menterik+it hir neriuwetet ten.

Hirakit tatip mit miyapir him me Kraiss teit Saipras

⁴ *God Him+in Yaaik keriuwetet ten wit ke wan eik niuk mirak Selusia. Hirakit ten wit Selusia, hirakit tau sip ten wit Saipras kerek wan kimaak keketik. ⁵ *Hirakit tau sip ten wit iuwe Saipras, hirakit ten wit Salamis ten winak ke mit ne Isrel nau nererik nekine him me Moses en, hirakit tewepyapir him me God tatip mit em. Hirakit n+paa teithis mit+ik Jon Mak hirak kan kak+ik+pik+it.

⁶ Hirakit teke ti terekir wit Saipras ke n+m+in ten ere t+pion wit p+nak ein niuk mirak Pefos. Hirakit ten en tir mit+ik kertei ketenwo henpin ketike menmen mar im, niuk mirak Ba-Jisas. Hirak ke weiwik me Isrel, hirak katip hirak kewepyapir him God ketp+iwekem, te au, hirak kemip+in.

⁷ Hirak wariyak+it ke Sesias Polas kerek kinik naan+m+pre mit nau wit wan kimaak keketik, hirak mit+ik kertei menmen werewek. Mit+ik Sesias Polas ken+ine Banabas ketike Sol tan tirek tentar hirak hanhan kemtau him me God. ⁸ *Hirak hanhan kemtau him me God te mit+ik Ba-Jisas kerek ketenwo henpin menmei menmei niuk mirak me him Grik h+ram Elimas, hirak katip kekn+iwek+it him mirakit. Hirak han kitet kakri han ke mit+ik iuwe gavman Sesias Polas te hirak ap kises him me God hirakit tewepyap+irem.

⁹ Hirak wen kari han kirak te Sol kerek mit nenewek niuk mirak me him Grik hir nekinaam Pol, God Him+in Yaaik kau kekere han kirak hirak kep+ir mit+ik ik, ¹⁰ ketp+iwek kar ik: “Ti n+kan ke Seten, ti hire mit+ik enuk ti h+napen him yaaim. Han kit kertei werewek menmen enum me memip+in mekte menmei menmei enum te hekrit hekrit ti eweik+in him yaaim me God mire him enum memip+in. ¹¹ *In ek Mit+ik luwe God kakitep te wi ham ti ap eh+ir menmen au. Ti nanam+ir toto ere wi God kehim+itanem epei au mesi.” Hirak katip epei au, wasenum menmen mire nap+ mesiwek nanam+ir, hirak keke ti k+inkat+in mit+ik hak kakt+iwek+hiss kakteik+n+iwek ya.

¹² Mit+ik iuwe gavman Sesias Polas kir menmen im, hirak kises him me God. Hirak han kekrit keriuwe him hirakit tetp+iwek ke Mit+ik luwe Kraiss.

Hirakit tatip mit him me Kraiss teit wit Antiok ke provins Pisidia

¹³ *Pol ketike wariyak+it tirak t+inaaiw+ir Pefos tau sip terekir wan ten wit Pega ke provins Pamfilia. Me wi im Jon Mak k+naiw+iret p+ike ken wit Jerusalem. ¹⁴ Hir n+inaaiw+ir Pega neke ti nen wit Antiok ke provins Pisidia hirakit tau en. Hirakit tau en, me wi Sabat kerek mit nererik nekine him me Moses, hirakit ten tau tetikeri neit winak eik e. ¹⁵ *Hirakit tau tetikeri neit winak eik, hirakit temtau mit nekine him Moses kewis+im mau t+iwei metike him mit profet n+paa newis+im mau t+iwei. Hir mit iuwe nekinaam epei au, hir neriuwet mit+ik kan kit+iwek+ithi kar ik: “Taiu yinak+it, him meiyam mepeit yi eiy+pim eikaap mit eiriuwerem o au?” ¹⁶ *Hirakit tewenhi te Pol kekrit k+ik+iam his mirak katip kar ik:

“Nai yinan yetike mit in ap ne weiw+ik me Isrel yi yewen+ipi God. Yi yap+irwe n+ik+p emnep eiy+mtau him! ¹⁷ *Hirak God kerek haiu mit ne Isrel mewen+piyek, n+paa hirak kehim+itan maamrer nau kerekyor hir n+re yap+irwe me wi hir nau wit Isip nar ke mit ne wit hak in ek hir

* 13:3 Ap 6:6 * 13:4 Ap 15:39 * 13:5 Ap 12:12, 13:13 * 13:8 2Ti 3:8 * 13:11 Ap 9:8

* 13:13 Ap 12:12, 13:5, 15:38 * 13:15 Ap 15:21 * 13:16 Ap 12:17 * 13:17 Eks 1:7, 6:6, 12:51

nau netikewai. Maain God epei keriyeyiri (o keriyeyi) nen ninaaiwir Isip keriuwe menmen iuwe hirak kiriakem. ¹⁸ *Me 40 tito hirak naanmipror keit yaank tenhaan weinim ap mit newi, te hirak kinaain menmen hir nerekiwekem. ¹⁹ *Epei au, hirak kenep mit miyapir ne weiwik hispinak wik (7) neit wit Kenan kanip kenepi kewet mit ne Isrel ti im kar ke nipaa hirak ketpim. Him newim ere 450 tito. ²⁰ *Me wi God kehimitan mit nire masistret, hir nikaap mit ne Isrel nepir mit enun nepan nanino. God kehimitan mit narik ere maain wi mitik Samyuel hirak profet kikaru hirak kinin naanmipre mit.

²¹ * “Me wi im, mit ne Isrel nitehi Samyuel kehimitan mitik hirak kakre king hirak kakini naanmampri, te God kehimitan mitik Sol nikan ke mitik Kis ke weiwik miutip me maam Bensamin. Hirak kinin naanmipre mit ne 40 tito. ²² *Maain God keperek kehimitan Devit hirak kekrehir ke Sol. God katip ke Devit kar ik: ‘Hi hertei mitik ik Devit hirak nikan ke Jesi, hirak mitik kar ke hi hanhanek kakises menmen hi hanhan hirak kakisesim.’ ²³ *Nipaa God katip hirak kakriuwet mitik hak hirak kaknen kakikaap mit ne Isrel kaktorhis nanu werek werek. Mitik Jisas ke weiwik me maam kirak Devit, God kehimitanek hirak Krai kikaap hiau mit ne Isrel.

²⁴ * “Jisas kewepyapir menmen iuwe hirak kakriakem wen au, mitik Jon katip mit miyapir yapirwe ne Isrel hir enweikin sip enwet menmen enum te hirak kakiri. ²⁵ *Hirak Jon kiriak menmen mirak kerek God kehimitanek kiriakem. Hirak kiriakem menep epei au, hirak kitehi mit kar ik: ‘Yi han kitet hi keimin?’ Hi ap Mitik Krai te yi yemeriwek kaknen. Au, yi yemtewek. Hirak kakisisa kerekek kaknen hirak Mitik luwe hi au hire mitik enuk weinik.”

²⁶ Pol wen katip kar ik: “Nai yinan nepenyerer ne Ebrahim, yi yetike mit han in kerek yewenipi God. God epei keriuwetai mitik te kewepaiyapir him yaaim me hirak kakithis hiau mit. ²⁷ *Mit nepu wit Jerusalem netike mit iuwe ninin naanmiprai hir netariyek hirak Mitik God kehimitanek hirak kan kikaap hiau mit ne Isrel. Hir netari him nipaa mit profet newisim mau tiwei me mitik ik, hiram me wi Sabat yapirwe hir nekinaam. Hir nesiuwerek ken winak ke kaunsil nesiuwe him nises menmen nipaa mit profet netpim mamnen. ²⁸ *Hir ap ninapin menmen enum hirak kiriakem au, te hir wen neriuwetek ken mitik iuwe gavman Pailat nitiwekhi hirak kaknep Jisas hirak kaki. ²⁹ *Hir nerekiwek menmen yapirwe him me God mau tiwei profet newisim natip hiram mamnen. Hir nerekiwekem epei au, hirak kaa hir newenkekik kentar nu tentarakit hirak kaa, hir newisik kekre hei ke han. ³⁰ *Au, hirak God kikiak hirak kepu. ³¹ *Me wi yapirwe hirak kewepyapir hirekes mit nipaa ninaaiwir wit Galili nen wit Jerusalem netikerek, hir nirek. In ek hir newepyapir menmen im natip mit ne Isrel em.

³²⁻³³ * “Im ek hiau man metpi him yaaim me mitik Krai. Menmen nipaa God katip maamrer niau ketporem, hirak in ek kerekyei hiau nepenyerer nir kerekyeyem kentar hirak kikiak Jisas kekrit kepu. Him me menmen im mau tiwei Sam nipaa mit newisim mar im. Hiram matip:

* **13:18** Eks 16:35, Nam 14:34, Diu 1:31 * **13:19** Diu 7:1; Jos 14:1 * **13:20** Het 2:16; 1Sml 3:20
 * **13:21** 1Sml 8:5, 19, 10:20-24 * **13:22** 1Sml 13:14, 16:13; Sam 89:20 * **13:23** 2Sml 7:12-16; Ais 11:1
 * **13:24** Mt 3:1-2 * **13:25** Jo 1:20, 27 * **13:27** Jo 16:3; Ap 3:17 * **13:28** Mt 27:22-23
 * **13:29** Mt 27:59-60 * **13:30** Ap 2:24 * **13:31** Ap 1:3, 8 * **13:32-33** Sam 2:7

'Ti nikan kai. Petepin hi hire Haai kit.'

³⁴ *God katip him im me maain hirak kakikiak Jisas pike kakikrit kaku, kaki kaku kakit au. Him mau twei matip mar im:

'Maain hi erekyi yaaim entar him nipaa hi atip Devit hi ewetiwekem.'

³⁵ *Devit kewis him ham mar ik:

'Hi hertei werek ti God ap ewis ti ehimitanek kakikaap mit ye yink kirak kaknin kakikre hei taau.'

³⁶ *Devit hirak Mitik Krais God kehimitanek au. Hirak kiriak menmen God hanhan hirak kisesim, hirak kepu me wi God kehimitanek, te hirak kaa. Hirak kaa, mit newisik kekere hei menep hei ke maamrer narak, hirak kiwaa en kesine keit. ³⁷ Mitik Krais kerek God kehimitanek kikaap haiu mit ne Isrel hirak kiwaa kesine au. God kikiak hirak pike kekrit kepu. ³⁸ *Naiu yinan haiu metpi yi mit in yapirwe him im mentar menmen hirak Jisas kiriakem, hirak kasisak menmen enum yi yiriakem. ³⁹ *Nipaa him me Moses yi yisesim hiram ap werek mamisak menmen enum yi yiriakem te God katip yi yaain au. In ek mit kerek nises him me Jisas, hirak kasisak menmen enum mir te God katip hir mit yaain. ⁴⁰ Yi naanempre hiras te menmen nipaa mit profet newisim mau twei hiram ap manmen yi mit.

⁴¹ *Hiram matip mar im:

'Yi mit yi yinan yipir yewerek yentar him me God. Yi han kitet yapirwe yi yayi yayiwaank hiras me menmen hi hiriakem me wi yi yepu ti, hiram menmen mitik hak kewepyapirem ketpiyem te yi ap eiyisesim au.'

⁴² Pol katip epei au, hirak ketike Banabas tinaaiwir winak kerek mit nekine him me Moses eik, hirakit tepno, mit han netpivekit me wi Sabat ham hirakit pike tatnen tatwepyapir hi mei me menmen hirakit tetpim.

⁴³ *Mit neit winak ek nen witeik epei au, mit ne weiwik me Isrel netike han ap ne weiwik me Isrel au, hir nises him me God, hir nises Pol ketike Banabas. Hirakit tetpor tekeyor han te hir enises menmen yaaim God kiriak mit em.

⁴⁴ Me wi ham Sabat epei man, mit ne wit nen nereik winak kerek hir nekine him me Moses nekrerek eik nenewo ere menep wit weinik te hir nanimtau him me God. ⁴⁵ *Me wi kerek mit ne weiwik me Isrel hir mit yapirwe nererek en, hir yink enuk neriuwerem te hir natip enum me Pol nemniniwek him mirak. ⁴⁶ *Hir nemniniwek him mirak, Pol ketike Banabas tatip him iuwe teneri tar ik: "Yi eiyimtewen. Hiram yaaim te yi mit yinin yemtau him me God. Au, yi yeweik in sip yewetiwem, yi han kitet yi ap yaain te yi yises him im mamkaap yi yayu yaitlike God, te hawir wauno wewepyapir him me God mamno mit ap ne weiwik mi me Isrel.

⁴⁷ *Mitik luwe God ketpawir keriuwe him mirak katip kar ik:

'Hi ehimiteni yi yire si meteik in mit ya ke witaan te yi eiteik in mit han kerek ap ne weiwik me Isrel nerer wit wit eiteiknor hir nanises him me God te hir nanu werek werek God kaktorhis.'

⁴⁸ *Mit miyepir ap ne weiwik me Isrel epei nemtau menmen im te hir han yaaik wisenum hir natip, "Him me God hiram yaaim wisenum." Mit miyapir kerek God nipaa kehimiteni hir nanu nanit nantikerek tipmain tipmain enum eik hir nises him mirak.

* 13:34 Ais 55:3 * 13:35 Sam 16:10 * 13:36 Ap 2:29 * 13:38 Ap 10:43 * 13:39 Ro 10:4

* 13:41 Hab 1:5 * 13:43 Ap 11:23; 14:22 * 13:45 Ap 14:2 * 13:46 Ap 3:26, 18:6; Lu 7:30

* 13:47 Ais 49:6 * 13:48 Ap 11:18

49 Mít natip hím me Mítik luwe God híram men merer wit wit me provins ein. 50 *Te mít han ne weiwík me Isrel nari han ke mít iuwe ninin naanmímpre mít ne wit, hír netike miyapír iuwe han hír nises hím me Moses, hír níríak Pol ketike Banabas enum hír nepíret tínaaiwír provins kír. 51 *Hír nepíret tínaaiwír provins kír te hírakít títaník toni waniu (o win) mau laplap mírakít teteiknor hír mít enun neweikín sip newet God. Epei au, hírakít ten wit Aikoniam. 52 Mít kerek nises hím me God neit wit Antiok hír han yaaik nepu, God Hímín Yaaik kau kekreri keneisesi.

14

Pol ketike Banabas ten wit Aikoniam

1 Hírakít epei tan wit Aikoniam hírakít tíriak menmen mar nípa hírakít tíriakem teit wit Antiok ke provins Pisidia. Hírakít ten wínak ke mít ne Isrel nau nererik nekine hím me Moses ein eik, tatip mít hím yaaím me Kraís te mít yapírwe ne weiwík me Isrel netike mít yapírwe ap ne weiwík me Isrel nises hím mírakít. 2 *Mít han ne weiwík me Isrel hír nínapen nises hím mírakít hír nari han ke mít ap ne weiwík me Isrel te hír nínapen mít nanises hím yaaim me Kraís. 3 *Hírakít aposel tepu en wí yapírwe, hírakít ap tínapan au. Hírakít tatip mít miyapír hím me Mítik luwe Kraís. Mítik luwe kekepikít te hírakít tíriak menmen yaaím tíkaap mít miyapír nínapan o his hít enum hír níre yaain. Mít en nertei hím hírakít tetpim me Jisas Kraís epei kerekyei haiu mít haiu yaain, hím mírakít híram yaaim mentar menmen yaaim hír nír hírakít tíriakem. 4 Mít miyapír yapírwe ne wit ik e, hír newep nau nímín. Han pínan netike mít ne weiwík me Isrel, han pínan netike aposel. 5 *Mít han ne weiwík me Isrel netike mít han au, hír netike mít iuwe nír han kitet nanínep hírakít aposel neriuwe nan te hírakít tati. 6 *Au, hírakít aposel temtewem, hírakít tírir ten wit Listra ketike Debi, híram wit me provins Likionia, híram metike wit ham menep. 7 Hírakít tepeit en tetpor hím yaaim me Kraís.

Hírakít tepu Listra ketike Debi mít newir nan nenep Pol

8 *Mítik kiutip keit wit Listra hít mírak enum me wí miye winaak ere in te hírak kekrit keke tí au. 9 *Hírak kau tí kemtau Pol katip hím me God. Pol kírapírwek kertei hírak kises hím me Kraís werek te hírak kakíkepik. 10 Hírak katip mítik ik hím iuwe kar ik: “Ti ehín ekrit ehírp eriuwe hít mit.” Hírak ketpíwek epei au, mítik kehín kekrit kerp keke tí.

11 *Mít miyapír yapírwe nír menmen im Pol kíriakem, hír nínapan natip neriuwe hím mír Likionia, “God kenipet hírakít teweikínhis tíre haiu mít tekiuwe tan tí.” 12 Hír nekine Banabas hírak Sus. Hír nekine Pol hírak Hemes nentar hírak kerekek katip menmen kar ke hír han kitet Hemes ketpim. 13 Wínak ke típir Sus kau keit witeik kírapít ke wit iuwe eik e. Mítik pris kerek naanmípre wínak ik e keit bulmakau metike timen keiyím kan kéwisím meit ya weipír ke níwa. Hírak ketike mít en hanhan nenep bulmakau neit hemkre neiyím nehín teiník newenípi aposel.

14 Ewaai meruri Pol ketike Banabas tertei menmen mít nare nanriakem hírakít tewepep klos mírakít teteikín mít hír han enuk hírakít tesiukenen

* 13:50 Ap 17:4, 12 * 13:51 Mt 10:14; Ap 18:6 * 14:2 Ap 13:45 * 14:3 Mk 16:20; Ap 19:11

* 14:5 Ap 14:19; 2Ti 3:11 * 14:6 Mt 10:23 * 14:8 Jo 9:1; Ap 3:2 * 14:9 Ap 3:4; Mt 9:28

* 14:11 Ap 28:6

tewep mıt tetın ke nımın ¹⁵* tınap tatıp tar ik: “Yi mıt yenmak te yi yırak menmen im e? Hawır mıtıkıt keretet wıre yi mıt. Hawır epei wan wetpi hım yaaim me Kraıs, te yi eiweikın sip eiwet menmen im weinım yi eiyses God hırak kepu. Hırak kerek kırak nepni, tı wan eik metike menmen yapırwe mewim. ¹⁶* Nıpaa hırak kewis mıt nises han kır hır newenıpi God weinım memipın, ¹⁷* te hırak nıpaa ere in keteikın mıt hırak kepu kerıuwe menmen yaaim hırak kırakem. Hırak kesıuwi hawı keke nepni kan, kenip menmen mi yapırwe mewo yaaim merıuwe wı mırım. Hırak keweti menmen yaaim te yi han yaaik yayu.”

¹⁸ Hırakıt tatıp menmen im te menep hırakıt ap teweni te hır nenep bulmakau neit hemkre neyım nehınet newenıpi niuk mırakıt. ¹⁹* Mıt han ne weiwık me Isrel nau wıt Antiok ke provıns Pisidia hır netike han ne wıt Aikoniam nan nari han ke mıt yapırwe nerıuwe hım mır; hır newır nan nenep Pol. Hır newır nan nenep Pol, hır han kitet hırak nepei kaa, te hır nari yınk kırak neyık nan newırek ken kınaaiwır wıt kır kıwaai keit. ²⁰ Hırak kıwaai keit o, mıt nises hım me Kraıs hır nan nererik nerp neweiknıwek. Hır nerp neweiknıwek, hırak Pol kekrit ketikeri pıke nariyaan nen wıt eik. Wanewık, Pol ketike Banabas tariyakıt ten wıt Debi. Hırakıt pıke ten wıt Antiok ke provıns Siria.

²¹* Pol ketike Banabas tatıp mıt hım yaaim me Kraıs teit wıt Debi te hır mıt yapırwe nemtau hım nisesim. Epei au, hırakıt pıke ten wıt Lıstra ketike wıt Aikoniam. Ten ein epei au, hırakıt pıke ten wıt Antiok ke provıns Pisidia. ²²* Hırakıt tıkaap mıt kerek nises hım me God en te hır han tokik nepu, hır wen nises hım yaaim me Kraıs wısenum. Hırakıt tetpor, “Haiu mıt menmen enum yapırwe mamraıwaank in ek te maain haiu mamu han yaaik God kakinın naanmamprai.” ²³* Ne mıt nerer wıt wıt nises hım me God nererik newepnıpi niuk mırak hırakıt tehımıtan mıt iuwe hır ninın naanmıpre mıt en. Hırakıt nınpı makıt hırakıt titehi Mıtık İuwe kerek hır nisesik, hırak kakıkepikıt.

Pol ketike Banabas pıke ten Antiok ke provıns Siria

²⁴⁻²⁵ Pol ketike Banabas teke tı ere ten tınaaiwır provıns Pisidia hırakıt ten tıpiun provıns Pamfilia. Hırakıt ten wıt Pega hırakıt tatıp mıt ein hım yaaim me Kraıs. Epei au, Hırakıt ten wıt Atelia kerek keit wan eik. Epei au, ²⁶* hırakıt tau sip pıke ten wıt Antiok hak wıt kerek nıpaa mıt nehımıtenikıt nitehi God naanmamprıwekıt me menmen hırakıt in ek epei tırakem. ²⁷* Hırakıt tıpiun Antiok epei au, hırakıt tari mıt ne weiwık me God en hır nererik, hırakıt tetpor menmen yapırwe God kekepikıt tırakem, hırak keteikın hırak hanhan mıt ap ne weiwık me Isrel hır nanisesik. ²⁸ Hırakıt tatıp epei au, hırakıt tau tetikeri me wı yapırwe.

15

Mıt yapırwe nises God nererik neit Jerusalem newepnak netpep menmen

¹* Mıt han ne provıns Judia nen wıt Antiok natıp mıt nises hım yaaim me Kraıs nar ik: “Yi ap yerekir yınk ki kar ke nıpaa Moses ketpım te God ap kaktıhis yi eiterek eıyu au.” ²* Pol ketike Banabas hırakıt tetike mıt

* **14:15** Ap 10:26; Sam 146:6 * **14:16** Ap 17:30 * **14:17** Sam 147:8; Jer 5:24 * **14:19** Ap

17:13; 2Ko 11:25; 2Ti 3:11 * **14:21** Mt 28:19 * **14:22** Ap 11:23, 15:32, 18:23; Mt 7:14; 1Te 3:3

* **14:23** Ap 13:3 * **14:26** Ap 13:1-2, 15:40 * **14:27** Ap 11:18, 15:4, 12 * **15:1** Ga 5:2 * **15:2**

Ap 11:30; Ga 2:1

in h̄r newepnak nat̄p menmen im yap̄rwe, h̄r nenehan. H̄r nenehan te m̄t ne weiw̄k me God en han kitet nanriuwet Pol Banabas tekite m̄t han en ne Antiok te h̄r nan̄no wit Jerusalem nan̄r m̄t aposel netike m̄t iuwe nin̄n naanm̄pre m̄t ne weiw̄k miut̄p me God en han nanitorhi me menmen im. ³ M̄t ne weiw̄k me God neit Antiok neriuweti nen. H̄r nepno newep provins Finisia ketike Sameria, h̄r nat̄p m̄t en, “Yi m̄t ap ne weiw̄k me Isrel yi eiweik̄n sip eiwet menmen enum eiyses God.” M̄t en kerek nises h̄m me God nemtewem te h̄r han yaaik neriuwerem.

⁴ H̄r n̄piun Jerusalem epei au, m̄t aposel, m̄t iuwe nin̄n naanm̄pre m̄t ne weiw̄k me God en netike m̄t en nises h̄m me God nererik newen̄pi God, h̄r han yaaik neriuwe m̄t han nan. Pol ketike Banabas h̄rak̄it tetpor menmen yap̄rwe God kekepīk̄t t̄rīakem. ⁵ H̄rak̄it tetpor epei au, m̄t han ne Farisi kerek in ek nises God h̄r nin̄n nises h̄m lo me Moses h̄r nekrit nat̄p nar ik: “M̄t ap ne weiw̄k me Isrel h̄r enrekir ȳnk k̄r h̄r enises h̄m n̄paa Moses ket̄pm.”

⁶ H̄r nat̄p epei au, m̄t aposel netike m̄t iuwe nin̄n naanm̄pre m̄t ne weiw̄k me God en h̄r nau nererik newepnak nat̄pan menmen im.

⁷ H̄r newepnak nat̄pan yap̄rwe epei au, Pita kekrit kat̄p, “Nai yinan, yi yertei n̄paa enum eik God ke haiu m̄t kehimītena hi hewepyap̄r h̄m yaaim me Krai het̄pim men m̄t ap ne weiw̄k me Isrel te h̄r nemtewem nisesim. ⁸ God h̄rak kertei han ke m̄t keteiknai h̄rak han yaaik te m̄t ap ne weiw̄k me Isrel h̄r nisesik. Haiu merteiyem mentar h̄rak kesiuwe God H̄m̄n Yaaik kewet̄rek kar ke n̄paa h̄rak kewetaiyek. ⁹ God k̄rīak menmen miut̄p me haiu m̄t metike h̄r m̄t ne weiw̄k ham. H̄rak kesak menmen enum h̄r n̄rīakem mentar h̄r nises h̄m m̄rak. ¹⁰ In ek yi yenmak te yi einip God han enuk keriuwe menmen me h̄m me Moses yi han kitet m̄t kerek nises God h̄r enisesim? Menmen im h̄ram m̄re menmen miyap̄r neremt̄it h̄ram n̄menum, h̄ram mamnip han k̄r enum me menmen enum wein̄m. N̄paa maamrer nai netike haiu m̄t in ek ap nises menmen me Moses werek werek au. ¹¹ Au, haiu han kitet God kaktaihis kak̄r ke h̄rak kak̄this m̄t han en kak̄antar M̄tik Iuwe Jisas Krai hanhanai kerekyai yaaim. H̄m me Moses au.”

¹² Pita kat̄p epei au, M̄t nekint̄p nau neit nemtau Banabas ketike Pol h̄rak̄it tetpor menmen yaaim me m̄t his h̄t enum o menmen meiyam enum h̄r n̄re yaain, God kekepīk̄t te h̄rak̄it t̄rīakem me m̄t miyap̄r ne weiw̄k ap me Isrel.

¹³ H̄rak̄it tat̄p epei au, Jems kat̄p h̄m m̄rak kar ik: “Nai yinan, n̄k̄ip emnep eiym̄tau menmen im! ¹⁴ Saimon epei ket̄pai me w̄ God kin̄n keteiknai h̄rak hanhan m̄t ap ne weiw̄k me Isrel h̄rak kari m̄t han ne m̄t han en h̄r m̄t n̄rak. ¹⁵ N̄paa m̄t profet nat̄p me menmen im mar ke haiu met̄pim. H̄m mau t̄wei h̄r newis̄m mat̄p mar im:

¹⁶ “Maain hi M̄tik Iuwe God hi p̄ke anen akaap m̄t ne weiw̄k me maam k̄r Devit. H̄r enun n̄re w̄nak epei kewen te hi p̄ke ekepi h̄r nanu werek nar ke w̄nak hi p̄ke eimaak ek̄ip.

¹⁷ Hi h̄rīak menmen im te m̄t ne weiw̄k ham nerer wit wit nanis̄sa, m̄t kerek hi hehimīteni h̄r m̄t nai.”

¹⁸ N̄paa M̄tik Iuwe God kewepyap̄r h̄m im ket̄pm.

* 15:4 Ap 14:27 * 15:7 Ap 10:1-43 * 15:8 Ap 10:44, 11:15 * 15:9 Ap 10:34-35 * 15:10 Mt 11:30; Ga 3:10, 5:1 * 15:11 Ga 2:16; Ef 2:5-8 * 15:12 Ap 14:27; Ga 2:9 * 15:14 Ap 15:7-9 * 15:16 Emo 9:11-12

19 “Hi Jems hi han kitet te haiu ap mamɨwaank mɨt han ne weiwɨk ham hɨr neweikɨn sip newet menmen enum nises God. 20 *Haiu emwis tɨwei emsiuwerem emno emɨtpor te hɨr ap nanɨm menmen mɨt han newepwar newet tɨpir weinɨm em mentar God keriuwesɨsem hɨram enum. Im metike hɨr ap nariyanhis newenɨnem, hɨr ap nanɨm samiyak mɨt newers tɨmɨr namɨp neriuwe hemkre ap mewen au hɨr ap nanɨm hemkre mei kike au. 21 *Me wɨ Sabat yapɨrwe mɨt epei nekine hɨm me Moses neit wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm mɨrak. Mɨt nerer wit wit nekine hɨm mɨrak natɨp mɨt em. Hɨram ap yaaim te mɨt ap ne weiwɨk me Isrel nau netike mɨt ne Isrel nekre wɨnak mɨt nerer ein neit nenipi yɨnk enum nentar hɨr ap nises menmen Moses nɨpaa keriuwesɨsem.”

Mɨt neit Jerusalem nesiuwe tɨwei ken mɨt ap ne Isrel

22 Hɨr natɨp epei au, mɨt aposel netike mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt ne God en, hɨr netike mɨt yapɨrwe nises God en hɨr han kitet nehɨmɨtan mɨt han neriuweti nanɨno Antiok nantike Pol, Banabas. Hɨr nehɨmɨtan Judas, mɨt nekine niuk mɨrak ham Basabas, hɨrak ketike Sailas. Mɨt nises God in han kitet mɨtikɨt it hɨrakɨt yaaikɨt. 23 Hɨr newis tɨwei newet mɨt em hɨram matɨp mar im:

“Haiu mɨt Aposel metike mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt ne weiwɨk me God in, haiu metike mɨt weinɨn ne weiwɨk mɨrak, haiu yapɨrwe metpi yi yaain, yi mɨt yises God yi ap ne weiwɨk me Isrel yau wit Antiok, Siria, Silisia. 24 *Haiu memtau mɨt han ne haiu mɨt nen wit ki nari han ki keriuwe hɨm hɨr netpiyem te yi han enuk. Haiu ap metpor hɨr nanɨno netpiyem au. 25 Haiu memtewem, te haiu mererik matɨpan menmen im, haiu mehimɨtan mɨtikɨt wik mamriuwetet tatno yi mɨt. Hɨrakɨt tatno tatkite taiu yinakɨt yaaikɨt Banabas ketike Pol. 26 Hɨr mɨt han natɨp nanɨksɨp nanɨntar hɨrakɨt tises hɨm me Mɨtikɨt Iuwe kau Jisas Kraiss, hɨrakɨt tatɨp mɨt em. 27 Haiu epei meriuweti Judas ketike Sailas. Hɨrakɨt tatɨpi tatriuwe hɨm mɨrakɨt hɨm mepɨr menmen haiu mewisɨm mau tɨwei ik e.

28 *God Hɨmɨn Yaaik ketike haiu mɨt in haiu han kitetim matɨpan te haiu ap metpi yi eiyises hɨm me Moses yapɨrwe au. Eiyisesim mei kike keremem. 29 *Yi ap eiyɨm menmen mɨt newepwarem newet tɨpir weinɨm em. Yi ap eiyɨm hemkre au, o samiyak mɨt namɨp newers tɨmɨr hemkre wen meriuwerem, yi ap eiriyahis eiwenɨnem au emɨt! Yi ap eirɨak menmen im haiu mewisiyem te yi eiyu werek werek mepɨr keremem.”

30 Hɨr newis tɨwei epei au, hɨr neriuwet mɨt nen Antiok. Hɨr nɨpiun Antiok, hɨr nari mɨt kerek nises hɨm me Kraiss hɨr nererik hɨr newetɨr tɨwei ik. 31 Hɨr neit tɨwei nekinaak. Hɨr nekinaak, hɨr han yaaik neriuwe hɨm mau tɨwei. 32 *Judas ketike Sailas hɨrakɨt mɨtikɨt profet, te hɨrakɨt tetpor yapɨrwe tekepi hɨr han tokik nepu te hɨr nepu werek. 33 Hɨrakɨt tepu en wɨ ham teit wit Antiok. Epei au, mɨt nises God en neriuwetet pɨke ten, hɨrakɨt tetpor tar ik: “God naanmampri.” [34 Sailas au, hɨrak hanhan kepu en.]

35 Pol ketike Banabas tepu Antiok me wɨ ham. Hɨrakɨt tetikite mɨt han yapɨrwe hɨr natɨp mɨt hɨm me God newepypɨrem.

Pol ketike Banabas tɨnaaipɨsakɨt

36 Maain wɨ ham Pol katɨp Banabas kar ik: “Hawɨr pɨke euno ewɨr nawɨr yinan nises God nerer wit wit nɨpaa hawɨr wewepypɨr hɨm yaaim me

* 15:20 Eks 34:15-17; Jen 9:4; Lev 17:10-16 * 15:21 Ap 13:15 * 15:24 Ap 15:1 * 15:28 Mt 23:4 * 15:29 Ap 15:20 * 15:32 Ap 11:27, 13:1, 14:22

Krais, te hawir wawirtei hir nepu werek nisesim o au.” ^{37*} Banabas hanhan keithis Jon Mak kaktikerek tariyakit tatno, ^{38*} te Pol kinaain ap kaktiwekhis tariyakit tatno kentar nipaa hirak ap kepu ketikeret ere hirakit tirak menmen epei au. Au, hirak kinaiworet keit provins Pamfilia. ^{39*} Hirakit tenehakit tenehakit han enuk wisenum tentar menmen im te hirakit tinaipisakit ten. Banabas keithis Jon Mak hirakit tariyakit tau sip ten wit Saipras wan kimaak keketik. ^{40*} Pol keithis Sailas tariyakit ten. Mit nises God en hir neriuwetet nitahi God naanmamprewekit. ⁴¹ Hirakit teke ti ten provins Siria ketike provins Silisia, hirakit tikaap mit ne weiwik me God ein tekepi hir han tokik enu enises God werek werek.

16

Mitik Timoti kepno ketike Pol Sailas

^{1*} Pol hirak ketike Sailas ten tiun wit Debi ketike Listra. Mitik kises him me God hirak kepu en, niuk mirak Timoti. Miye pirak hire wetikerek nises him me God miye pirak hire pe weiwik me Isrel te haai kirak au, hirak ke weiwik me mit Grik. ^{2*} Mit yapirwe nises him me God neit wit Listra, wit Aikoniam hir natip nar ik: “Timoti hirak mitik yaaik.” ^{3*} Pol hanhan kaktiwekhis te hirak kerekir yink kirak kaknip mit ne weiwik me Isrel han yaaik. Hirak kirak menmen im kentar mit nerer wit wit menep ne weiwik me Isrel nertei Timoti haai kirak hirak mitik ke Grik, hirak ap kerekir yink kirak au. ^{4*} Epei au, hirakit ten terer wit wit tatip mit kerek nises him me God, menmen mit aposel netike mit iuwe ninin naanmpre mit ne God neit Jerusalem hir natip mit ap ne weiwik me Isrel hir enisesim. Hirakit tetpor hir enisesim, ^{5*} te mit ne weiwik me God neit ein hir han tokik nepu nises God werek werek. Mit han yapirwe hekrit hekrit neweikin sip newet menmen enum nises him me God.

Pol kiwaai kityak kir mitik ke provins Masedonia

^{6*} Hirakit teke ti ten provins Frisia ketike Galesia tentar God Himin Yaaik ap kewisikit tatno provins Asia tatip mit miyapir him me Krais. ⁷ Hirakit ten ere tiun hin ke provins Misia, hirakit tare tatno provins Bitinia te God Himin Yaaik kerek Jisas kewet mit ek, hirak ap kewisikit tatno au. ⁸ Hirak ap kewisikit tatno au, te hirakit tinaaiwir Bitinia tekiuwe Misia ere tiun wit Troas. ⁹ Hirakit tpiun wit Troas, witaan Pol kepu kityak kir mitik ke Masedonia kerp kitiwekhi kar ik: “Ti ehu sip enen wit kiau Masedonia ti ekepai.” ¹⁰ Pol kir menmen im epei au, (hi Luk hetikeret) haiu mewen menmen memi mekre tanik kiau haiu mare mamno provins Masedonia mentar haiu epei mertei God keninai kehimitenai mamno en mamtip mit miyapir him yaaim me Krais.

Mite Lidia wises him me God

¹¹ Haiu mau sip mnaaiwir wit Troas merekir wan mesipat wit yapirwe men ere mpiun wit Samotres. Haiu mpiun wit Samotres, haiu mpiun wit Niapolis. ¹² Haiu mpiun Niapolis epei au, haiu mnaaiwir sip meke ti men wit Filipai kerek nipaa mit ne wit iuwe Rom nan newik nenipek kire wit iuwe kinin wit ham me provins Masedonia. Haiu mepu wit eik wi ham.

* **15:37** Ap 12:12, 25 * **15:38** Ap 13:13; Kl 4:10 * **15:39** Ap 4:36, 13:4 * **15:40** Ap 14:26

* **16:1** Ap 14:6; 2Ti 1:5 * **16:2** Fl 2:19-22 * **16:3** Ga 2:3-5 * **16:4** Ap 15:23-29 * **16:5** Ap

2:47 * **16:6** Ap 18:23

13 Me wɨ Sabat haiu mɨnaaiwɨr wit men mani menep wit. Haiu han kitet mɨt nehimɨtan wit menep tɨpar eik te hɨr natɨp God menmen. Haiu mau en metike miyapɨr keriyen nererik nau mani eik haiu mewepnak. 14 Mɨte piutɨp pe miyapɨr kerek nererik en nemtau hɨm maiu, hɨre niuk mɨre Lidia. Hɨre wises God wewenɨpiyek. Hɨre pe wit Taiataira, hɨre wesiuwe laplap mɨre yɨwir wawɨt pewek mamrerim. Mɨtɨk Iuwe God hɨrak keweikɨn han kɨre te hɨre wemtau hɨm Pol ketpim hɨre wisesim. 15 *Hɨre wetike mɨt miyapɨr neit wɨnak kɨre hɨr nitehi haiu mɨt mɨkɨri neriuwe tɨpar. Haiu mɨkɨri neriuwe tɨpar, hɨre witaihi war ik: “Yi han kitet hi hises hɨm yaaim me Kraiss te yi einen eyu wɨnak kai.” Hɨre wari han kaiu te haiu men mau en.

Pol ketike Sailas tekre wɨnak enuk teit wit Filipai

16 *Wɨ ham haiu mepno wit menep mani te mɨtɨp God menmen, mɨte piutɨp kerek wɨriak menmen me mɨt han, hɨre herwe enuk kau kekre han kɨre kekepye wewepyapɨr menmen maain te mamnen. Mɨt kerek naanmɨprewe neit pewek yapɨrwe nentar menmen im. 17 *Hɨre wises Pol ketikewai wɨnap watɨp war ik: “Mɨt in hɨr nɨriak menmen me Mɨtɨk Iuwe God. Hɨr newepyapɨr netpai menmen haiu emisesim te God kakɨsak menmen enum haiu mɨriakem te hɨrak kaktaihis.” 18 Hɨre wɨriakem warek wɨ yapɨrwe ere Pol han enuk keriuwepew keweikɨn ketpɨwe kar ik: “Hi hetput hekrehɨr ke Mɨtɨk Iuwe Jisas ti enke enopɨn ekeipnɨwe.” Hɨrak katɨp epei au, herwe kɨnaiwɨrep kɨrɨr ken waswas.

19 Maain mɨt kerek naanmɨprewe hɨr nertei herwe kenke kekeipnɨwe te hɨr ap nanɨt pewek mei au, hɨr neithis Pol ketike Sailas nerikɨt nen nɨr mɨt iuwe masistret neit wit nɨmɨnek me wit mɨt nesiuwe hɨm nererik neitai, 20 *hɨr nerikɨt nen mɨt iuwe masistret ne Rom natɨp nar ik: “Mɨtɨkɨt it hɨrakɨt te wewiɨk me Isrel, hɨrakɨt tɨriak enum me haiu mɨt mau wit ik e. 21 Hɨrakɨt tetpai menmen te hɨram ap mises menmen mɨt nau iuwe ne Rom natɨp haiu emisesim au.” Haiu ap emises menmen mɨtɨkɨt it tetpaiyem au emɨt. 22 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe netikeri nesiuwe hɨm. Epei au, Mɨt iuwe masistret neriyɨwekɨt klos mɨrakɨt newepim natɨp mɨt nɨr nanɨnen nanwaai nɨpɨn nanɨksɨp. 23 Hɨr nenke nɨpɨn naksɨp yapɨrwe. Te hɨr newɨret tekre wɨnak enuk, hɨr natɨp mɨtɨk naanmɨpre wɨnak enuk te hɨrak naanempe mɨtɨkɨt werek werek. 24 Hɨrak kemtau hɨm mɨr im epei au, hɨrak kewisikɨt tekre haau ke nɨmɨn kewis hɨt mɨrakɨt kemenkekɨm mitet hei me nu nɨmɨnum metenen hɨt me mɨt.

25 Me wɨ nɨmɨn Pol ketike Sailas hɨrakɨt titehi God menmen hɨrakɨt tine henyen. Mɨt han nekre wɨnak enuk ek hɨr nemtau menmen hɨrakɨt tinaam tetpim. 26 Hɨrakɨt tɨriak menmen im, tɨ kɨtanɨk wɨsenum te wɨnak enuk kɨrɨrɨr iuwe, waswas weipɨr yapɨrwe menke, sen hɨram menke mɨnatɨn men mekeipɨn mɨt yapɨrwe nekre wɨnak eik. 27 *Mɨtɨk naanmɨpre wɨnak enuk kekriɨf kerenaan kɨr weipɨr yapɨrwe menke, hɨrak han kitet mɨt neit nɨmɨn en nepei nɨrɨr nen witeik. Hɨrak kekɨt hɨne kɨrak kare kakwɨrek kaknep hɨrekes kentar hɨrak kɨnaain mɨt iuwe nanɨr mɨt enun epei netpaan nɨrɨr nen te hɨr han enuk neriuwerek nankɨp. 28 Hɨrak kaknep hɨrekes, au, Pol kɨnap hɨm iuwe kesinɨwek ketpɨwek, “Au emɨt! Ti ap enep hɨrekes. Haiu mɨrɨr au haiu mepu in.” 29 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk ik kenɨne mɨtɨk hak kakɨt si keyiɨk kaknen. Hɨrak keit si keyiɨk kan, hɨrak kesiuken ken

* 16:15 Ap 16:33, 18:8 * 16:16 Ap 19:24 * 16:17 Mk 1:24, 34 * 16:20 Mk 13:9; Ap 17:6; Mt 5:11 * 16:22 2Ko 11:25; Fl 1:30; 1Te 2:2 * 16:27 Ap 12:18-19

nim'in h̄rak kep̄r̄p̄r̄ kiteh̄r̄ kewen nin̄p̄ menep h̄it me Pol ketike Sailas. ³⁰*Te h̄rak p̄ike kekrit kerp̄ kerik̄it ken witeik kit̄iwek̄ithi kar ik: "Hi ar̄iak mekam te God kak̄isak menmen enum mai h̄rak kaktauh̄is?"

³¹H̄rak̄it tewen̄iwek̄hi tet̄p̄iwek̄ tar ik: "Ti eh̄ises h̄im me M̄it̄ik Iuwe Jisas te ti etike m̄ite n̄ikerek nit, God h̄rak kak̄isak menmen enum yi yr̄iakem." ³²H̄rak̄it tat̄ip̄ epei au, h̄rak ket̄iwek̄ithis ten h̄rak̄it tewepyap̄r̄ h̄im me M̄it̄ik Iuwe Krāis te h̄rak m̄it̄ik ketike m̄it̄ miyap̄r̄ neit w̄inak k̄irak nemtau h̄im me God h̄rak̄it tet̄pim. ³³*H̄rak̄it tat̄ip̄ epei au, h̄ram wen w̄i nim'in, m̄it̄ik ik ket̄iwek̄his ken k̄ik̄r̄ sip̄ k̄irak̄it ere werek. H̄rak k̄ik̄r̄ sip̄ k̄irak̄it, Pol ketike Sailas t̄ik̄r̄ m̄it̄ik ketike m̄it̄ miyap̄r̄ n̄rak neriuwe t̄ipar. ³⁴H̄rak̄it t̄ik̄r̄i, h̄rak m̄it̄ik̄ eik ket̄iwek̄ithis keiȳik̄it ken w̄inak k̄irak kewet̄iwek̄it menmen taam. H̄rak ketike m̄it̄ miyap̄r̄ neit w̄inak k̄irak h̄r han yaaik nentar h̄r in ek nises h̄im me God.

³⁵Wanewik, m̄it̄ iuwe masistret ne Rom nau wit, h̄r nesiuwe m̄it̄ plisman nen w̄inak enuk nat̄ip̄ nar ik: "Yi eisiuwe m̄it̄ik̄it wik h̄rak̄it tatno." ³⁶M̄it̄ nat̄ip̄ epei au, m̄it̄ik̄ naanm̄ipre w̄inak enuk kan kat̄ip̄ Pol kar ik: "M̄it̄ iuwe masistret nesiuwe h̄im nat̄ip̄ yi yaino witeik, yi yaino God naanmampri me menmen."

³⁷*Te Pol kat̄ip̄ m̄it̄ plisman kar ik: "M̄it̄ iuwe ap n̄nap̄in menmen enum haw̄r w̄r̄iakem te h̄r newep̄ neit witeik m̄it̄ yap̄rwe n̄rei. Haw̄r w̄re m̄it̄ nau wit Rom h̄r ap nerek̄yaw̄r menmen em mar im au nentar m̄it̄ iuwe neit wit Rom newis h̄im mau t̄iwei neriuwesisem. In ek h̄r m̄it̄ in nare n̄saw̄n menmen neriuwetaw̄r a? Taau! H̄r h̄ras nan̄nen in nanriuwetaw̄r euno witeik."

³⁸H̄rak̄it kat̄ip̄ menmen im epei au, m̄it̄ plisman p̄ike nen nat̄ip̄ m̄it̄ iuwe h̄im m̄irak. H̄r epei nemtau Pol ketike Sailas h̄rak̄it t̄ire m̄it̄ ne wit Rom h̄r n̄inaain nat̄ip̄ nar ik: "Haiu m̄ir̄iak menmen enum ye." ³⁹*Te h̄r nen n̄r Pol ketike Sailas, h̄r nat̄ip̄ nar ik: "Yi yaaik̄it, haiu mep̄tari yi yr̄e m̄it̄ ne Rom." H̄r nat̄ip̄ epei au, h̄r neriyak̄it ten witeik nit̄iwek̄ithi te h̄rak̄it t̄inaaiw̄r wit k̄ir. ⁴⁰Pol ketike Sailas h̄rak̄it t̄inaaiw̄r w̄inak enuk ten w̄inak ke Lidia. Epei au, h̄rak̄it tat̄ip̄ m̄it̄ kerek nises h̄im me God tet̄por h̄im mamkepi h̄r han tokik nanu. H̄rak̄it tet̄por h̄im ere werek, h̄rak̄it teit menmen teiȳim tatnaaiw̄r wit Filipai tatno.

17

M̄it̄ ne wit Tesalonaika nare nan̄nep Pol ketike Sailas

¹*H̄rak̄it t̄inaaiw̄r Filipai, h̄rak̄it ten tewep̄ wit Amfipolis. H̄rak̄it ten tewep̄ wit Amfipolis tesipatek, h̄rak̄it ten tewep̄ wit Apolonia ten ere t̄ipiun wit Tesalonaika kerek w̄inak ke m̄it̄ ne Isrel nererik nekine h̄im me Moses neitai. ²Pol keit in k̄ir̄iak menmen kar ke n̄paa h̄rak k̄ir̄iakem keit wit hak. Me w̄i Sabat h̄rak ken w̄inak k̄ir. Me w̄i Sabat wikak h̄rak ketikeri newepnak nat̄ipan, h̄rak keit h̄im me God mau t̄iwei ketporem keteiknorem kar ik: ³*"M̄it̄ik God keh̄im̄itanek h̄rak Krāis, God h̄rak kat̄ip̄ m̄it̄ik̄ ik kaki p̄ike kak̄ikrit. M̄it̄ik̄ ik Jisas hi ewepyap̄r̄ et̄piyek h̄rak M̄it̄ik̄ God keh̄im̄itanek h̄rak Krāis kerekek kak̄ikaap haiu m̄it̄ ne t̄i." ⁴*M̄it̄ miyap̄r̄ han ne weiw̄ik me Isrel h̄r nemtau h̄im im h̄r nises Pol ketike Sailas. M̄it̄ han ne Grik kerek newen̄ipi God, h̄r netike miyap̄r̄ iuwe yap̄rwe ne Tesalonaika h̄r nisesik̄it.

* 16:30 Ap 2:37 * 16:33 Ap 15:16 * 16:37 Ap 22:25 * 16:39 Mt 8:34 * 17:1 1Te 2:1-2

* 17:3 Lu 24:26; Ap 3:18, 9:22 * 17:4 Ap 13:50

5 *Te mīt han ne weiwik me Isrel neit wīnak en hīr ap nises hīm im hīr yīnk enuk nentar mīt yapīrwe nises hīm mīrakīt. Hīr nen ya neithis mīt enun nau yain yain hīr nesikeyaanmi nererik nen nari han ke mīt yapīrwe ne wīt. Hīr neweikīn wīnak ke mītīk niuk mīrak Jeson nenke weipīr nīnatīn Pol ketike Sailas te hīr neriyakīt nesiweret ten mīt. 6 *Hīr nīnetnīwekīt nīnetnīwekīt au, hīr nari mītīk Jeson ketike mīt han nises Krai, neriyei nen mīt iuwe masistret nīnap netpor nar ik: “Mīt kerek nīriak enum nerer wit wit epei nan in nīriak enum. 7 *Mītīk ik Jeson kewisi nan nau wīnak kīrak. Hīr neweikīn sip newet hīm me mīt iuwe neit Rom. Hīr natīp nar ik: ‘Mītīk iuwe king hak kinīn Sisa, hīrak niuk mīrak Jisas.’” 8 Hīr natīp hīm im, hīr nīkiak han ke mīt yapīrwe neit wit, hīr netike mīt iuwe masistret. 9 Mīt iuwe en nari pewek me mītīk Jeson ketike mīt han nises Krai te hīr ap pīke nanri han ke mīt han neriuwe hīm me Krai. Hīr nari pewek epei au, hīr nesiupani neriuweti nen witeik.

Pol ketike Sailas ten wit Beria

10 Nepei wītaan, mīt in ne Tesalonaika kerek nises hīm me Krai hīr neriuwet Pol ketike Sailas ten wit Beria. Hīrakīt ten ein epei au, hīrakīt ten wīnak kerek mīt ne weiwik me Isrel nau nererik nekine hīm me Moses me wī Sabat. 11 *Mīt en hīr yaain nīnīn mīt ne wīt Tesalonaika nentar hīr nemtau hīm Pol ketipim, hīr hanhanem. Hekrit hekrit hīr nekine hīm me God mau tīwei te hīr hanhan nanīrtei menmen Pol ketipim hīram yaaim mīre hīm nīpaa God ketipim o au. 12 *Mīt miyapīr yapīrwe ne weiwik me Isrel nises hīm me Krai. Miyapīr han ne Grik hīr miyapīr niuk mīr iuwe, hīr netike mīt ne Grik yapīrwe nises hīm me God. 13 *Maain mīt ne weiwik me Isrel ne wit Tesalonaika nemtau Pol wen kewepyapīr katīp hīm me God kar ke nīpaa hīrak kīriakem keit wit Beria, hīr nan nīkiak han ke mīt en hīr han kekrit enum. 14 Hīr han kekrit enum te mīt nises Krai hīr nīnaain mīt nanīnep Pol kaki te hīr neriuwetek kakno wit yanīnīn ke wan eik. Sailas ketike Timoti au, hīrakīt tepu Beria. 15 Mīt kerek neriuwet Pol nen netikerek ere hīr nīpiun wit Atens. Epei au, hīr epei nanīno nīr ein, Pol ketpor kar ik: “Yi eitīp Sailas ketike Timoti hīrakīt tatnen waswas tatwenayipīr tatīt wit Atens.”

Pol kewepyapīr hīm me God keit wit Atens

16 Pol wen keit wit Atens kemerīr Sailas ketike Timoti, hīrak han kekrit kentar hīrak kīr mīt natīn nīnaan mau teinīk yapīrwe hīram mepu wit kīr eik e. 17 *Hīram mepu wit kīr eik, te hīrak ken wīnak kerek mīt ne weiwik me Isrel hīr netike mīt ne Grik hīr newenīpi God, hīrak ketikerei newepnak natīpan me hīm me Krai. Hīrak kepno en, hīrak hekrit hekrit ken wit maket kerek mīt nesiuwe menmen, hīrak ketike mīt miyapīr nau en newepnak natīpan hīm me Jisas Krai. 18 Mīt han natīp mīt hīm me mītīk Seno, hīr netike mīt han Stoik kerek hīr natīp mīt hīm me mītīk Epikurian, hīr netike Pol newepnak natīpan menmen. Hīr mīt han natīp nar ik: “Mītīk enuk wise tīpar ik katīp mekam?” Mīt han natīp nar ik: “Hīrak katīp menmen me God ke mīt ne wit hak.” Hīr natīp menmen im nentar Pol ketpor hīm me Jisas Krai ketike hīm me mīt epei naa pīke nanīkrit. 19 Te hīr netīwekhis neriyaak neiyīk nen kaunsil ke wit Ariopagas keit Atens. Hīr netpīwek nar ik: “Hau hanhan mamīmtau hīm ham mit ti hatīp mīt

* 17:5 1Te 2:14 * 17:6 Ap 16:20 * 17:7 Lu 23:2; Jo 19:12 * 17:11 Jo 5:39 * 17:12 Ap 13:50 * 17:13 Ap 14:19 * 17:17 Ap 18:19

em. ²⁰ H̄im mei ti etpaiyem h̄iram haiu mep̄tariyem te ti etpaiyem te haiu mertei werek werek.” ²¹ M̄it nau wit Atens netike m̄it ne wit ham h̄ir nau en hekrit hekrit h̄ir nau yain yain nat̄ip h̄im h̄ir hanhan nemtau h̄im ham m̄it nisesim.

²² H̄ir nepei netp̄wek, Pol kekrit kerp n̄im̄in ke m̄it ne kaunsil kat̄ip kar ik: “Yi m̄it ne wit Atens. Hi hertei yi yewen̄ipi t̄ipir yap̄rwe. ²³ Hi heke t̄i herekir wit ki hi h̄ir wit wit yi yewen̄ipi t̄ipir, hi h̄ir k̄inaan kiut̄ip yi yekine menmen im mewik: ‘K̄inaan im me t̄ipir hak haiu m̄it mep̄tari niuk m̄irak.’ Menmen yi m̄it in yep̄tari niuk m̄irak yewen̄ipiyek, hi etpi niuk m̄irak. Niuk m̄irak God.

²⁴ * “God h̄irak kewis t̄i ketike menmen yap̄rwe mewik. H̄irak kin̄in naanm̄ipre nepni metike t̄i te h̄irak ap kepu kekre w̄inak m̄it nim̄iwekek.

²⁵ * H̄irak k̄ir̄iak menmen yap̄rwe, te m̄it nankepik nanr̄iak menmen taau. H̄irak h̄irekes kewetai haiu m̄it h̄im̄in te haiu mepu, h̄irak kewetai menmen yap̄rwe. ²⁶ ** H̄irak kiut̄ip h̄irak kinai haiu m̄it yap̄rwe haiu merer wit wit mau t̄i. N̄ipaa enum eik h̄irak k̄imat w̄i m̄it nau t̄i h̄irak kehimitan wit kerek h̄ir nanwik. ²⁷ H̄irak k̄ir̄iak menmen im te haiu m̄it m̄inmetn̄iwek ere m̄inap̄inek misesik. God ap kerp yan̄im̄in ke haiu m̄it niut̄ip niut̄ip au. ²⁸ H̄irak kekep̄ai haiu mepu t̄i haiu mamno in mamno ein. H̄irak k̄ire m̄it han ni nertei iuwe h̄ir nekine h̄im o h̄ir nine henye h̄ir nat̄ip nar ik: ‘Haiu m̄it haiu n̄ikerek ne God.’ ²⁹ * Haiu n̄ikerek n̄irak te haiu ap han ekitet h̄irak k̄ire gol o silva o nan m̄it n̄ir̄iakem h̄iram mar ke God au. ³⁰ * N̄ipaa m̄it ap nertei God au, te h̄irak ap kat̄ip enum me menmen h̄ir n̄ir̄iakem au. In ek God kat̄ip h̄im manp m̄it yap̄rwe nau nerer wit wit nar ik: ‘Yi eiweik̄in sip eiwet menmen enum.’ ³¹ * God epei k̄imat w̄i h̄irak maain skelim m̄it miyap̄r yap̄rwe werek werek kakriuwe m̄it̄ik h̄irak kehimitanek h̄irak kakr̄iak menmen im. God h̄irak epei keteik̄in haiu m̄it yap̄rwe maain h̄irak kakr̄iak menmen im kentar h̄irak k̄ik̄iak m̄it̄ik ik n̄ipaa kaa h̄irak kekrit kepu.”

³² M̄it en h̄ir nemtau Pol kat̄ip ke m̄it̄ik kaa P̄ike kekrit kepu, m̄it han nat̄ip nitetnaan nenwes̄isek. Au, m̄it han netp̄wek nar ik: “Maain haiu mam̄imtau ti et̄ip menmen im eteipim.” ³³⁻³⁴ Epei au, Pol k̄inaaiw̄ir m̄it ken. M̄it han nen netikerek nises h̄im me God. M̄it̄ik ke m̄it in nises h̄im me God h̄irak m̄it̄ik ke kaunsil Ariopagas niuk m̄irak Daionisias. M̄ite piut̄ip niuk m̄ire Damaris h̄ire wetike m̄it miyap̄r han nises h̄im me God.

18

Pol kat̄ip m̄it miyap̄r ne Korin h̄im yaaim me Krai

¹ Pol kat̄ip h̄im me Krai keit Ariopagas epei au, h̄irak k̄inaaiw̄ir wit Atens ken wit Korin. ² * H̄irak ken wit Korin, h̄irak k̄ir m̄it̄ik hak niuk m̄irak Akwila kerek n̄ipaa miye p̄irak winaak keit wit Pontas. H̄irak ketike m̄ite p̄irak Prisila in ek n̄inaaiw̄ir wit iuwe Itali nan Korin nentar m̄it̄ik iuwe Klodias kerek kin̄in naanm̄ipre m̄it kat̄ip kar ik: “M̄it yap̄rwe ne weiw̄ik me Isrel h̄ir en̄inaaiw̄ir wit Rom.” H̄irak Pol ken ³ * kau w̄inak k̄ir kekepi nime w̄inak laplap kentar h̄irak n̄ipaa (h̄irak ap kises h̄im me krais wen au) h̄irak kime menmen im keit pewek mererim, kar ke in h̄ir nimaam. ⁴ Me wi

* **17:24** 1Kin 8:27; Ap 7:48 * **17:25** Sam 50:12; Ais 42:5 * **17:26** Diu 32:8 * **17:26** Ais 55:6; Sam 145:18; Jer 23:23 * **17:29** Jen 1:27; Ais 40:18-20, 44:10-17; Ap 19:26 * **17:30** Ap 14:16 * **17:31** Sam 9:8, 96:13; Ap 10:42 * **18:2** Ro 16:3 * **18:3** Ap 20:34; 1Ko 4:12

Sabat yapirwe Pol ken winak ke mit ne Isrel ein kerek hir nekine him me Moses, hirak ketikeri newepnak natipan, hirak kare kakteiknor him mirak yaaim me Kraiss te hir enisesim

5 * Me wi Sailas ketike Timoti tinaaiwir provins Masedonia tan wit Korin, Pol ap pike kime winak ke laplap au. Hekrit hekrit hirak katip mit ne weiwik me Isrel nau en ketpor kar ik: "Jisas hirak Mitik Kraiss kerek God nipaa kehimitanek kan kikaap mit ne Isrel." 6 * Hir au nemniniwek him mirak netpiwekit enum, te Pol kitanik laplap mirak keteiknor God ap kesak menmen enum mir au mepu, hirak ketpor, "Yi yayi te yi yayi. Hiram menmen mai au, hiram menmen mi. Me in ek hi eweikin sip eweti, hi eno mit ap ne weiwik me Isrel etpor him yaaim me Kraiss." 7 Epei au, hirak kinaaiwir winak ke mit en nererik nekine him me Moses, hirak ketike Sailas, Timoti ten tau winak ke mitik hak niuk mirak Tisias Jastas. Hirak ap ke weiwik me Isrel te hirak kises him me God. Winak kirak kiwaai kirapit winak ke mit ne Isrel kerek hir nau nererik nekine him me Moses en. 8 * Mitik niuk mirak Krispas hirak kinin naanmpre mit ne winak kerek mit ne Isrel nererik nekine him me Moses en, hirak ketike mite pirak nikerek narak nises him me mitik iuwe Kraiss. Mit yapirwe nau wit Korin nemtau him me God te hir nisesim, Pol ketike Sailas tikiri.

9 * Witaan ham Pol kiwaai kityak, Mitik Iuwe God ketpiwek kar ik: "Ti ap hinaain au. Ti wen etip mit him mai. 10 * Hi hau hetikewit, mitik kiutip ap te kakitap au kakintar mit yapirwe neit wit ik e hir nises him mai." 11 Epei au, Pol kepu wit eik me tito miutip wenke mar hispinak kiutip (6), hirak katip mit miyapir him me God.

12 Me wi im mitik iuwe ke Rom kehimitan mitik Galio hirak ap ke weiwik me Isrel, hirak kinin naanmpre provins Akaia. Hirak kire mitik iuwe gavman ke mit ne Grik, te hir mit ne weiwik me Isrel nau en nekiyan niutip neithis Pol neriyaak neiyik nen mitik iuwe Galio hir nesiuwe him netpiwek nar ik: 13 "Mitik ik kari han ke mit te hir ap nises him me Moses hir ap newenipi God werewek au." 14 Pol kare kaktip him te mitik iuwe Galio katip mit en ketpor kar ik: "Yi mit ne Isrel. Mitik ik kirak menmen enum kekintip menmen o kenep mitik kaa te hi herp hemtau menmen yi yetpewem. 15 * Au, hiram menmen me him metike niuk mei me him me Moses yi yisesim. Yi hiras eiypim ere werewek. Hi au hnapen emtau menmen weinim marim." 16 Hirak katip epei au, hirak katip mit plisman narak hir neri nen witeik. 17 Epei au, hir mit en neithis mitik iuwe hak kinin naanmpre mit nises him me Moses hir neriyaak nen nerp witeik nakip. Mitik Galio ap han kekrit ke menmen im au, hirak katip kar ik: "Menmen weinim."

Pol pike ken wit Antiok ke provins Siria

18 * Pol kepu wit Korin ketike mit nises him me God me wi yapirwe. Epei au, hirak kau sip ketike Prisila wetike mitik kire Akwila, hir nerekir wan nen provins Siria. Nipaa hir nau sip wen au, Pol katip God him me kimat wi keriuwesis menmen. Wi epei au, hirak mitik kime Pol paan kirak keit wit Senkria (keteikin mit wi hirak keriuwesis menmen me hirekes hiram epei au). 19 * Hir nipiun wit Efesas, Prisila wetike mitik kire Akwila hir nau en. Pol ken winak kerek mit nau nererik nekine him me Moses en,

* 18:5 Ap 17:14-15, 9:22 * 18:6 Ap 13:46, 51, 20:26; Lu 9:5 * 18:8 1Ko 1:14 * 18:9 1Ko 2:3
 * 18:10 Jos 1:9; Ais 41:10; Jer 1:8; Jo 10:16 * 18:15 Ap 23:29, 25:18-19; Jo 18:31 * 18:18 Ap 21:24 * 18:19 Ap 17:17

h̄irak ketike m̄it ne weiw̄ik me Isrel h̄ir newepnak nat̄ipan me h̄im me Krai. ²⁰ H̄ir nit̄iwekhi kaku kaktikeri me w̄i yap̄rwe te h̄irak kewenhi au.

²¹ *H̄irak ketpor kar ik: “God hanhan hi p̄ike enen te hi enen eri.” H̄irak ketpor epei au, h̄irak kerekek kau sip k̄inaaiw̄ir wit Efesas. ²² H̄irak k̄ipiun wit Sisaria epei au, h̄irak k̄inaaiw̄ir sip ken wit eik keke t̄i ken wit Jerusalem en k̄ir m̄it nises h̄im me God ein. Epei au, h̄irak p̄ike ken wit Antiok.

Pol p̄ike kepno ein ein k̄ikaap m̄it kerek nises h̄im me Krai

²³ Pol kepu wit Antiok w̄i ham, h̄irak k̄inaaiw̄ir m̄it en ken provins Galesia ketike provins Frisia kerer wit kike kike em k̄ikaap m̄it kerek nises h̄im me God h̄an tokik nepu.

Apolos kat̄ip m̄it miyap̄ir ne wit Efesas h̄im me Krai

²⁴ W̄i ham, m̄it̄ik hak niuk m̄irak Apolos, h̄irak ke weiw̄ik me Isrel, n̄ipaa miye winaak keit wit Aleksandria, h̄irak kan kau wit Efesas. H̄irak kertei kat̄ip h̄im yaaim, h̄irak kertei h̄im me God mau t̄iwei werek werek.

²⁵ *M̄it n̄ipaa neteikn̄iwek menmen me M̄it̄ik Iuwe God te h̄irak han yaaik w̄isenun keriuwe h̄im me God kat̄ip m̄it menmen yap̄rwe Jisas epei k̄ir̄iakem. Te h̄irak kertei menmen me Jon kerek n̄ipaa k̄ik̄ir m̄it keriuwe t̄ipar wein̄im. ²⁶ *H̄irak kan w̄inak ke m̄it ne Isrel nau nererik nekine h̄im me Moses en, h̄irak kat̄ip h̄im iuwe ap k̄inaain m̄it au. Akwila ketike Prisila nemtau h̄irak kat̄ip epei au, h̄ir neriyaak nen w̄inak k̄ir netp̄iwek nekepik kertei werek h̄im me Jisas epei kan t̄i k̄ikaap haiu m̄it h̄irak kaa God p̄ike k̄ik̄iak kekrit kepu. ²⁷ *H̄ir netp̄iwek menmen im epei au, Apolos han kitek kakno provins Akesia ke Grik te m̄it en nises h̄im me God nekine t̄iwei nat̄ip m̄it nises God en h̄ir naanmamrewek. H̄irak ken en, h̄irak k̄ikaap m̄it en kerek nises h̄im yaaim me Krai nentar God kerekyor yaaim. ²⁸ H̄irak ketike m̄it ne weiw̄ik me Isrel newepnak nat̄ipan te h̄irak keriuwe h̄im iuwe m̄irak h̄irak keteik̄in m̄it miyap̄ir h̄im me m̄it en h̄iram ap yaaim. H̄irak keriuwe h̄im me God mau t̄iwei, h̄irak kat̄ip m̄it keteiknor M̄it̄ik Jisas kerekek h̄irak M̄it̄ik Krai kerek God kehimit̄anek k̄ikaap m̄it.

19

Pol kat̄ip m̄it miyap̄ir neit wit Efesas h̄im yaaim me Krai

¹ *M̄it̄ik Apolos wen kepu wit Korin, Pol kepno ken kiun provins Galesia ketike Frisia ere k̄ipiun wit Efesas. K̄ipiun Efesas, h̄irak k̄ir m̄it han nises h̄im me Jisas. ² *Te h̄irak kitorhi kar ik: “N̄ipaa yi yises h̄im me Jisas God H̄im̄in Yaaik kan kau kekre han ki o au?” H̄ir newen̄iwekhi nar ik: “Haiu ap memtau God H̄im̄in Yaaik kepu au.” ³ Pol p̄ike kitorhi, “H̄ir n̄ikri nekine niuk me keim̄in?” H̄ir nat̄ip nar ik: “H̄ir n̄ikrai nekine niuk me Jon.”

⁴ *Pol kat̄ip kar ik: “Jon k̄ik̄ir m̄it kerek neweik̄in sip newet menmen enum, h̄irak kat̄ip m̄it ne weiw̄ik miut̄ip me Isrel h̄ir enises h̄irak m̄it̄ik kerek maain kaknen. H̄irak niuk m̄irak Jisas, h̄irak M̄it̄ik Krai kerek God kehimit̄anek k̄ikaap haiu m̄it.” ⁵ H̄ir nemtau menmen im, h̄ir newis Pol k̄ik̄iri keriuwe t̄ipar kekine niuk me M̄it̄ik Iuwe Jisas. ⁶ *H̄irak k̄ik̄iri epei au, Pol kewis h̄is menteri te God H̄im̄in Yaaik kan kau kekre han k̄ir keneisesi h̄ir nat̄ip h̄im ham n̄ipaa h̄ir nerteyem au, h̄ir nat̄ip h̄im me God.

⁷ Pol k̄ir̄iak menmen im me m̄it nar ke hiswiyen wik (12).

* **18:21** Ro 1:10; 1Ko 4:19; Je 4:15 * **18:25** Ro 12:11; Ap 19:3 * **18:26** Ap 19:8 * **18:27** 2Ko 3:1; Kl 4:10 * **19:1** 1Ko 3:6 * **19:2** Ap 2:38, 8:16; Jo 7:39 * **19:4** Mt 3:1-2 * **19:6** Ap 8:17

8 H̄irak k̄ir̄iak menmen im epei au, Pol ken w̄inak kerek m̄it ne weiw̄ik me Isrel nau nererik nekine h̄im me Moses. H̄irak katip m̄it h̄im me God, h̄irak ap k̄inaain m̄it au. H̄irak ketpor ere wenke wikak, h̄irak ketikeri newepnak natipan. H̄irak kare kakri han k̄ir te h̄ir han kitet menmen h̄irak ketpor me God kin̄in naanm̄ipre m̄it. 9 *M̄it han au enun han tokik h̄ir n̄inapen nanisesim, h̄ir natip enum me menmen me God m̄it in nisesim me ninaan me h̄ir m̄it yap̄irwe. H̄ir natip enum te Pol ketike m̄it h̄ir nises h̄im m̄irak n̄inaaiw̄ir m̄it en. Hekrit hekrit Pol ken w̄inak skul ke m̄it̄ik Tirinas ketike m̄it h̄ir newepnak natipan h̄im me God. 10 H̄irak k̄ir̄iak menmen marim me tito wik, te m̄it yap̄irwe nau provins Esia, h̄ir m̄it ne Isrel, h̄ir m̄it han ne weiw̄ik ham nemtau h̄im yaaim me M̄it̄ik Iuwe Kraiss.

H̄im me n̄ikerek ne m̄it̄ik Siva

11 *God k̄ir̄iak menmen yaaim keriuwe Pol k̄ikaap m̄it keriuwerem. 12 *M̄it han neit laplap hankisip o laplap iuwe m̄iwaai ȳink ke Pol h̄ir neiȳim nen m̄it n̄inap te m̄it han n̄inap h̄ir n̄ire yaain, m̄it han herwe mers̄isi h̄iram metpaan menp̄in mekeipnor h̄ir n̄ire yaain.

13 *M̄it han ne weiw̄ik me Isrel h̄ir nepno neprer wit wit nep̄ir herwe enum mekre m̄it. W̄i ham m̄it han in h̄ir nan̄ip̄ir herwe nanriuwe niuk me Jisas. H̄ir natip herwe enuk nar ik: “Haiu metpi mekre h̄ir ke Jisas kerek Pol katip m̄it en ek. Yi einop̄in ekeip̄in m̄it̄ik ik.” 14 H̄ir n̄ikerek hisp̄inak wik (7) ne m̄it̄ik iuwe pris niuk m̄irak Siva ke weiw̄ik me Isrel, h̄ir keriyen n̄ir̄iak menmen marim. 15 *Au, herwe enuk ketpor kar ik: “Hi hertei Jisas, hi hertei Pol, te yi m̄it yi neim̄in a?” 16 M̄it̄ik kerek herwe enuk kers̄isek kekrit kan̄ip wisenum kerekir ȳink k̄ir kewep klos m̄ir te h̄irak kin̄ini. H̄ir n̄ir̄ir n̄inaaiw̄ir w̄inak hemkre merer ȳink k̄ir h̄ir ne ȳink wein̄ik n̄ir̄ir. 17 *M̄it han yap̄irwe ne Isrel, m̄it han ne weiw̄ik ham, h̄ir nau wit Efesas nemtau me menmen im te h̄ir nep̄irp̄ir newen̄ipi niuk me Jisas. 18 M̄it miyap̄ir yap̄irwe kerek nises h̄im me God nan newepyp̄ir menmen enum h̄ir nepei n̄ir̄iakem. 19 M̄it miyap̄ir han, kerek netenwo henp̄in o marila menmei marim, h̄ir neit t̄iwei m̄ir meteiknor menmen im h̄ir neiȳim nan new̄irem mekre si me ninaan me m̄it yap̄irwe. M̄it han newenhis pewek me m̄it new̄irem neiȳim neit t̄iwei im h̄iram mar 50,000 pewek silva. 20 *Marim h̄im me M̄it̄ik Iuwe Kraiss men merer wit wit te m̄it miyap̄ir yap̄irwe nisesim.

M̄it ne wit Efesas nesikeyaanmi nare nan̄nep Pol

21 *Menmen im epei man, God H̄im̄in Yaai kari han ke Pol te h̄irak han kitet kakno provins Masedonia kaktike Akaiia. Te maain, h̄irak kakno wit Jerusalem. Pol katip kar ik: “Hi ano wit Jerusalem epei au, te hi eno wit Rom.” 22 *Pol keriuwet m̄it̄ik̄it wik h̄irak̄it tekepik, h̄irak̄it tin̄in ten Masedonia, h̄irak wen kepu provins Esia.

23 *Me w̄i im, m̄it han neit wit Efesas han enuk nentar m̄it nises h̄im me M̄it̄ik Iuwe Kraiss. 24 *M̄it̄ik hak niuk m̄irak Demitrias h̄irak kime menmen keriuwe silva. H̄irak kime w̄inak kike kike silva k̄ire w̄inak iuwe ke t̄ipir niuk m̄ire Atemis m̄it nen newepn̄ipi niuk m̄ire nekrerek. Menmen h̄irak kimaam h̄irak ketike m̄it han nesiuwerem men m̄it h̄ir neit pewek yap̄irwe

* 19:9 2Ko 6:14-18; 2Ti 1:15 * 19:11 Ap 14:3 * 19:12 Ap 5:15 * 19:13 Mk 9:38 * 19:15 Mk 1:24, 34 * 19:17 Ap 5:5, 11 * 19:20 Ap 12:24 * 19:21 Ap 23:11; Ro 1:13 * 19:22 Ro 16:23; 2Ti 4:20 * 19:23 2Ko 1:8 * 19:24 Ap 16:16

mererim. ²⁵ Te h̄rak ken̄ne m̄t nime menmen me silva netike m̄t han h̄r n̄riak menmen mar ke h̄r n̄riakem h̄r nererik, h̄rak ketpor kar ik: “Yi m̄t yi yertei haiu meit pewek me menmen metike menmen meiyam meriuwe menmen im haiu m̄riakem. ²⁶ *Yi epei ȳr menmen, yi yemtau menmen m̄tik ik Pol k̄riakem keit wit kau Efesas kerekak au. Ke provins Esia Pol kari han ke m̄t miyap̄r yap̄rwe h̄r neweik̄n sip newet menmen, h̄rak ketpor kar ik: ‘Menmen m̄t nimaam m̄re tein̄k ninaan mewik h̄ram ap m̄re God au. H̄ram memip̄n.’ ²⁷ Menmen im Pol ketpim maain h̄ram man̄ip m̄t h̄r han ekitet menmen haiu m̄t in m̄riakem h̄ram enum. Im keremem au. W̄nak yaaik ke tein̄k ninaan mewik iuwe me m̄te pau Atemis maain mamre niuk wein̄m te m̄t nanisesye au. M̄t yap̄rwe neit Esia netike m̄t nerer wit wit newen̄pi niuk m̄re.”

²⁸ M̄t yap̄rwe nemtau h̄m m̄rak epei au, h̄r han enuk nenep̄p nat̄ip nar ik: “Atemis pe Efesas h̄re yaaip iuwe.” ²⁹ *M̄t nerer wit wit ke wit iuwe Efesas nenep̄p nat̄ip. M̄t han nen neithis Gaias ketike Aristakas h̄rak̄t te provins Masedonia kerek tekite Pol tepno ein ein, h̄r neriyak̄t neiȳt nen wit kerek m̄t nau nererik nemtau menmen. ³⁰ Pol h̄rekes hanhan kakno ein kakt̄ip m̄t menmen te m̄t han en nises h̄m me God newenek. ³¹ *M̄t han h̄r m̄t iuwe gavman ne provins Esia kerek n̄re n̄rak yinan o wariyak̄t n̄rak h̄r nesiuwe h̄m net̄ip̄wek h̄rak ap kakno kakt̄ip m̄t menmen au em̄t.

³² M̄t han neit wit m̄t nererik newik h̄r nat̄ip h̄m ham, m̄t han nat̄ip h̄m ham nentar h̄r yap̄rwe nep̄tari nenmak te h̄r nererik nau en. ³³ M̄t han ne weiw̄k me Isrel neriuwet m̄tik niuk m̄rak Aleksanda kerp kin̄n kent̄r k̄naan te m̄t han en han kitet h̄rak kerekak kin̄n k̄riak menmen enum im. H̄rak k̄k̄iam his kesinor h̄r enkint̄p en̄mtau menmen h̄rak kak̄tpim. ³⁴ Au, m̄t en nertei Aleksanda h̄rak ke Isrel, h̄r yap̄rwe nat̄ip nerekir̄wek h̄m nat̄ip nar ik: “Atemis pe Efesas h̄re yaaip iuwe.” H̄r nenep̄p narek ere 2 aua.

³⁵ Maisiu kike, kuskus ke wit Efesas h̄rak kenip m̄t en nekint̄p nau neit h̄rak ketpor kar ik: “Yi m̄t ne Efesas. M̄t yap̄rwe nertei wit kaui ik e h̄rak wit naanm̄pre w̄nak iuwe ke tein̄k ninaan mewik me m̄te iuwe yaaip Atemis wetike nan m̄t newen̄piyek n̄paa kau nepni kenke kan. ³⁶ M̄tik kei ap kakt̄ip menmen im h̄ram memip̄n au, te yi m̄t eikint̄p yi ap ȳriak menmen enum waswas au em̄t. ³⁷ Yi epei yeithis m̄tik̄t wik it te h̄rak̄t ap tekint̄p menmen meit w̄nak ke Atemis o net̄ip̄we enum au. ³⁸ M̄tik Demitrias ketike m̄t h̄r n̄riak menmen m̄rak nare nansiuwe h̄m m̄tik h̄r en̄no m̄t iuwe masistret h̄r nanmer̄r w̄ h̄r nan̄mtau h̄m me m̄t. H̄r nansiuwe h̄m ein, ³⁹ o au en, yi hanhan eit̄p h̄m meiyam em, yi wen eimer̄r w̄ me haiu m̄t ne wit Efesas haiu mererik memtau h̄m me m̄t iuwe ne witeik. ⁴⁰ M̄t iuwe ne Rom h̄r nansiuwe h̄m nant̄p haiu m̄t m̄riak enum mesiuwe h̄m mesikeyaanmi. Haiu m̄t iuwe ap te metpor yi yenmak yi ȳriak menmen marim au.” ⁴¹ H̄rak kat̄ip epei au, h̄rak kesiuwe m̄t en h̄r nen wit k̄r eik.

20

Pol keke t̄i kepno provins Masedonia ketike Grik

¹ M̄t nererik nesikeyaanmi epei au, Pol ken̄ne m̄t kerek nises h̄m me J̄sas keyewewi ketpor h̄m mamkepi nanises h̄m me God werek werek.

* 19:26 Ap 17:29 * 19:29 Ap 20:4, 27:2; Kl 4:10; Fm 24 * 19:31 2Ti 1:15

Te h̄rak k̄nawiw̄ri kakno provins Masedonia. ² H̄rak ken k̄piun provins Masedonia, h̄rak kerekir kau n̄m̄n ken kerer wit wit kat̄p m̄t h̄m m̄rak yap̄rwe mamkepi nanises h̄m me God werék werék. Epei au, h̄rak ken provins Griik. ³ H̄rak kepu en wenke wikak. H̄rak kepu en wenke wikak, h̄rak kare kaku sip kakno Siria, h̄rak kemtau m̄t han h̄r nimen̄p̄n nank̄p, te h̄rak han kitet kakno kakitet provins Masedonia ere h̄rak k̄nawiw̄rek k̄piun provins Siria. ⁴ *Sopata n̄kan ke Piras ke wit Beria, h̄rak ketike Aristakas, Sekandas h̄rak̄it te wit Tesalonaika, h̄rak̄it tekite Pol tariyak̄it ten. M̄tik Gaias ke wit Debi, Timoti, Tikikas ketike Trofimas te Esia, h̄rak̄it tetike Pol nariyan nen. ⁵ H̄r m̄t nin̄n nen nemeriyei neit wit Troas. ⁶ H̄r nemeriyei neit ein, haiu mau wit Filipai ere w̄ m̄t nererik ap newis yis mekre b̄ref m̄r han tewen̄n menmen God kerek̄yorem h̄ram epei au. Menmen im epei au, haiu m̄naaiw̄r wit Filipai mau sip ere w̄ hisp̄nak (5), haiu m̄piun wit Troas. Haiu men m̄piun wit Troas, haiu meitike m̄t nemeriyei mau en ere w̄ hisp̄nak wik (7).

Pol k̄kiak Yutikas kerek h̄rak kaa keit wit Troas, h̄rak p̄ke kekrit kepu

⁷ *Me w̄ Sabat me w̄taan haiu m̄t yap̄rwe mererik maam menmen han tewen̄n menmen Jisas k̄r̄akem haiu mewen̄pi God. Pol kat̄p m̄t en menmen. H̄rak kare teipmen kakno te h̄rak ketpor h̄m ere w̄ n̄m̄n. ⁸ M̄t epei neit si yap̄rwe newis̄m mekre haau mau niu meit w̄nak haiu mau mererik mekretek. ⁹ M̄tik pip̄iak niuk m̄rak Yutikas kau windo me w̄nak. Pol wen kat̄p kat̄p, h̄rak k̄nap̄i k̄waaai k̄nat̄n. K̄waaai k̄nat̄n o, h̄rak kenke kau niu ken kiun t̄. M̄t nekiuwe nen n̄kiak n̄rek nepei au kaa. ¹⁰ *Pol kekint̄p kekiuwe ken k̄rek, h̄rak kenke kenterik kesiuwewik. Epei au, h̄rak kat̄p kar ik: “Yi ap han enuk au em̄t! H̄rak kaa te in ek p̄ke kekrit kaku.” ¹¹ H̄rak kat̄p epei au, h̄rak ketikeri p̄ke n̄niu nen w̄nak h̄rak kewep niu o b̄ref ketikeri nekiyan naam. Epei au, h̄rak ketikeri newepnak ere wanewik. Wanewik, Pol k̄nawiw̄ri. ¹² Pol k̄nawiw̄ri, h̄r neithis pip̄iak ik kerek n̄paa kenkew̄n kaa Pol p̄ke k̄kiak, h̄r nen w̄nak m̄r h̄r han yaaik iuwe.

Pol k̄naaiw̄r wit Troas k̄piun wit Mailitas

¹³ Haiu min̄n men mau sip merekir wan ere m̄piun wit Asos, kerek Pol kat̄p kakwenyip̄r sip. N̄paa h̄rak ketpai menmen im kent̄r h̄rak k̄napen sip, h̄rak hanhan keke t̄ kakno ein. ¹⁴ H̄rak kewenaiyip̄r keit Asos epei au, haiu met̄wekhis men mau sip m̄naaiw̄r wit Asos men ere miun Mitilini. ¹⁵ Haiu m̄piun Mitilini epei au, haiu me w̄ ham wanewik men mesipat wit Kaios. Haiu wen men me w̄ ham hekrit haiu men mesipat wit Semos. Wit Semos epei au, w̄ ham haiu m̄piun wit Mailitas. Sip m̄waaai meit ein. ¹⁶ Pol epei han kitet h̄rak kau sip ap kakno wit Efesas kent̄r h̄rak k̄napen kaku provins Esia w̄ yap̄rwe. H̄rak hanhan kakno waswas kakiun Jerusalem me w̄ Pentekos.

Pol kat̄p h̄m m̄rak men m̄t iuwe nises God neit wit Efesas

¹⁷ *Pol wen kepu sip keit Mailitas h̄rak keriuwet m̄tik hak kat̄p m̄t iuwe ne weiw̄k me God neit Efesas te h̄r en̄nen Mailitas en̄rek. ¹⁸ *Ewaai meruri h̄r m̄t ne Efesas epei nan, Pol ketpor kar ik: “Yi epei yertei me w̄ hi hin̄n han Esia hau hetikewi yi yertei menmen hi hisesim. ¹⁹ *Yi yertei me w̄ yap̄rwe m̄t han ne weiw̄k me Isrel h̄r nimen̄p̄n nat̄pan naniyep

* 20:4 Ap 19:29, 21:29; Ef 6:21 * 20:7 Ap 2:42, 46 * 20:10 1Kin 17:21 * 20:17 Ap 18:21

* 20:18 Ap 18:19, 19:10 * 20:19 Ap 20:3

te h̄r nenip menmen im menip han kai kekrit h̄r newaank h̄ras. Hi ap ewenipi niuk mai au. Hi h̄riak menmen M̄tik Iuwe Kraiś kehim̄tenewem, w̄i ham hi h̄k̄it henterim. ²⁰ Hi ap hepakin h̄m mamkepi me w̄i hi hewepyp̄r h̄m me God yi yau w̄inak ke m̄t kerek nekine h̄m me Moses yi yererik en o yau w̄inak mi miut̄ip miut̄ip. ²¹ Hi epei hetpi yi m̄t ne weiw̄ik me Isrel netike yi m̄t ne weiw̄ik ham, hi epei hetpi h̄m manp eiweik̄in sip eiwet menmen enum eiyises h̄m me M̄tik Iuwe kaiu Jisas. ²² *In ek hi h̄ses h̄m God H̄m̄in Yaaik ketpewem te hi eno wit Jerusalem. Hi hep̄itari menmen m̄t nanrekyewem nan̄it ein. ²³ *Hi hertei kerekek God H̄m̄in Yaaik epei ketpo merer wit wit m̄t nanrekyo enum nanw̄ire akre w̄inak enuk.

²⁴ *²⁴ “Hi han kitet hi hahi te hi ehises menmen n̄paa M̄tik Iuwe Jisas kehim̄tena hi ehisesim, h̄ram menmen wein̄m. God epei k̄riak m̄t menmen yaaim keriuwe Jisas Kraiś te h̄rak kehim̄tena hi hetpor h̄m yaaim me menmen im.

²⁵ “Yi eiȳmtewem. N̄paa hi hen yi m̄t yap̄rwe hewepiyap̄r h̄m me God kin̄in naanm̄pre haiu m̄t. In ek hi hertei maain hi ap eri meiyam au. ²⁶ *Te hi petepin hetpi h̄m manp, m̄tik kiut̄ip ke yi m̄t maain kakno si tat̄iknenik h̄ram menmen mai au. ²⁷ H̄ram menmen mai au mentar hi ap heripak̄in h̄m mei me menmen me God kakin̄in naanmamre haiu m̄t au. ²⁸ *Yi naanempre h̄ras yetike m̄t kerek God H̄m̄in Yaaik kehim̄teni yi naanm̄pri. Yi yar ke m̄t naanm̄pre sipsip yi naanempre m̄t ne weiw̄ik me God. H̄rak kenip m̄t h̄r ne weiw̄ik m̄rak keriuwe hemkre me N̄kan k̄rak Jisas w̄i h̄rak kaa kentar nu tentarak̄it. ²⁹ *Hi hertei hi anaiw̄ri epei au, maain m̄t nan̄inen n̄m̄in ke yi m̄t nanriwaank han ki nanriuwe menmen enum h̄r nan̄tipiyem. M̄t in h̄r nanre nepere enum men n̄m̄in ke sak nam̄ip newaankem, h̄r nan̄inen nanriwaank. ³⁰ *Maain m̄t han ne yi m̄t h̄r nant̄ip h̄m memip̄in nanri han ke m̄t han ne yi m̄t kerek yises h̄m me God te h̄r enisesim. ³¹ *Yi naanmamre h̄ras me menmen im, yi han ekitet me tito wikak hi w̄itaan wanewik hetpi h̄m manp me menmen me God te yi eiyisesim, hi h̄k̄iti hekepi w̄isenum.

³² *³² “In ek hi hitehi God h̄rak naanmam̄pri te h̄m me God h̄rak kakrekyi yaaim h̄ram mamkepi te yi eiyu werek werek. H̄rak kakweti menmen m̄rak yaaim h̄rak maain kakwet m̄t n̄rak em. ³³ *Hi ap hemkre menepam heit pewek me yi m̄t o laplap mi au. ³⁴ *Yi epei yertei hi h̄riak menmen heriuwe his mai hi ekerwo laplap me w̄inak sel te hi heit pewek mererim. Hi hetike m̄tik̄it wariyak̄it tai naanm̄praw̄ir h̄ras me menmen. Yi au. ³⁵ *Marim hi epei heteikni yi eir̄iak menmen iuwe te yi eikaap m̄t miyap̄r h̄r ap manpenun neit n̄riak menmen au. Yi han ekitet menmen n̄paa Jisas ketpin. H̄rak kat̄ip kar ik: ‘Yi eiwet m̄t menmen h̄ram min̄in m̄t h̄r nanweti menmen, te yi han yaaik eiyu.’ ”

³⁶ *Pol ketpor epei au, h̄rak ketikeri niteh̄r newen nin̄ip nitehi God menmen. ³⁷ H̄r nitehi God menmen epei au, h̄r n̄k̄itek̄it neiyewewik netp̄w̄ek, “Ti yaaik eno e.” ³⁸ *Pol ketpor kar ik: “Maain hi ap p̄ike eri

* 20:22 Ap 19:21 * 20:23 Ap 9:16, 21:4, 11 * 20:24 Ap 21:13; 2Ti 4:7 * 20:26 Ap 18:6
 * 20:28 1Ti 4:16; 1Pi 5:2-4 * 20:29 Mt 7:15; Jo 10:12 * 20:30 1Jo 2:19 * 20:31 Mk 13:37; Ap 19:8, 10; 1Te 2:11 * 20:32 Ap 26:18 * 20:33 1Sml 12:3; 1Ko 9:11-12 * 20:34 Ap 18:3; 1Te 2:9
 * 20:35 Mt 10:8 * 20:36 Ap 21:5 * 20:38 Ap 20:25

meiyam au,” te mıt en hır han toenuk neriuwerek. Hır netpıwek epei au, hır neriuwetek kau sip ken.

21

Pol ketike wariyakıt tırak tau sip tatno Jerusalem

¹ Haiu metpor “Eiyu en,” te haiu mau sip mınaiwıri men. Haiu mınaiwıri men, haiu merekir wan metın ke nımın mesipat wit Kos. Wı ham haiu mesipat wit Ros. Haiu mesipat wit Ros, haiu men ere mıpiun wit Patara. ² Haiu mıpiun wit Patara, haiu menke mınaaiwır sip im mınmatın sip ham mamrei mamno Finisia te haiu man mewim men. ³ Haiu men ere haiu mır Saipras te haiu mesipatek men pınak ke his yaaim wen mepno ere mıpiun provıns Siria. Haiu menke mınaaiwır sip meit wit Taia, wit kerek mıt nau sip nanınke menmen mekre sip. ⁴ *Haiu epei men mır mıt han nises hım me Mıtık Iuwe Kraıs te haiu mau metikeri me wı hispınak wik (7). God Hımın Yaaik kıkıkak han ke mıt en te hır natıp Pol ap kakno wit Jerusalem. ⁵ *Au, wı hispınak wik (7) haiu mınaiwıri men. Hır mıt netike miyapır nıkerek nır neriuwetai ere haiu men tenhaan ek. Haiu men tenhaan ek, haiu mewen ninıp mitehır haiu mitehi God menmen. ⁶ Haiu meketanhis haiu metpor “Eiyu en.” Haiu metpor epei au, haiu men mau sip, hır mıt en pıke nen witeik.

Agabas katıp Pol menmen God Hımın Yaaik keteikıwekem keit wit Sisaria

⁷ Haiu mau sip pıke men mınaaiwır wit Taia men ere mıpiun wit Tolemes. Haiu mıpiun Tolemes, haiu men mır mıt en nises hım me Kraıs haiu mau metikeri wı miutıp. ⁸ *Wanewik haiu mıt metike Pol mınaaiwır Tolemes men ere mıpiun wit Sisaria. Haiu mıpiun Sisaria, ein ek haiu men mau wınak ke Filip mıtık kerek katıp mıt miyapır hım yaaim me Kraıs. Hırak kiutıp ke mıt hispınak wik (7) nıpaam mıt nehimıteni naanmıpre menmen me miyapır mıkaan nır epei naa. ⁹ *Hırak kine nıkerek hıram (o hıram) teyaaıt (4), hır neit mıkaan wen au, hır newepyapır menmen maain mamnen.

¹⁰ *Haiu mepu en wı ham, mıtık profet niuk mırak Agabas kınaaiwır provıns Judia kan Sisaria. ¹¹ *Hırak kan Sisaria, hırak keit waai let ke Pol keiyık kesenkek hırekes his hıt mırak kerıuwerem. Hırak kesenkek his hıt kerıuwerem te hırak katıp kar ik: “God Hımın Yaaik katıp kar ik: ‘Mıtık ke let ik e maain kakno wit Jerusalem, mıt ne weiwık me Isrel nantıwekhis nansenkekik kar ik nanwet mıt ne weiwık ham ek.’”

¹² *Hırak katıp epei au, haiu metike mıt han en metpıwek mewenek mar ik: “Ti ap eno wit Jerusalem au ekıt.” ¹³ *Au Pol kewenhi kar ik: “Yi yenmak yi yıkıt yari han kai? Hi han kitet hıram yaaim te hi ano wınak enuk kerekek au. Hi han kitet hıram yaaim te hi hatıp mıt miyapır hım me Mıtık Iuwe Jıas mıt han hır naniyep hi hahi, hıram menmen weinım.” ¹⁴ Haiu metpıwek metpıwek au. Hırak ketaihim kewırem, haiu mekintıp merp matıp mar ik: “Han kit. Haiu hanhan menmen me Mıtık Iuwe Kraıs hıram mamnen.”

Pol katıp mıt iuwe ne mıt ne God neit Jerusalem hım mırak

* 21:4 Ap 20:23 * 21:5 Ap 20:36 * 21:8 Ap 6:5, 8:40 * 21:9 Ap 2:17 * 21:10 Ap 11:28
* 21:11 Jo 21:18; Ap 20:23, 21:33 * 21:12 Mt 16:22 * 21:13 Ap 20:24

15 Haiu mepu en wɨ ham. Epei au, haiu memani menmen maiu, haiu mɨnainaiwɨri men wit Jerusalem. 16 Mɨt han nises hɨm me Krai nau neit wit Sisaria nan netikewai, hɨr nen newisai neit wɨnak ke mɨtik kerek haiu mamu mamtikerek niuk mɨrak Neson, hɨrak nɨpaa ke wit Saipras. Hɨrak kises hɨm me Krai nɨpaa enum eik ere in. 17 Maain haiu mɨpiun wit Jerusalem, mɨt en nises hɨm me Krai han yaaik hɨr netaihis.

18 *Hɨr netaihis haiu mau wɨ ham, hɨrak Pol ketikewai men mɨr Jems. Mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt nises hɨm me Krai nererik newenɨpiyek, hɨr nau netikerek. 19 *Pol ketpor hɨr yaain, ketpor hɨr yaain epei au, hɨrak ketpor menmen God kekepik hɨrak kɨrakem ke mɨt ap ne weiwɨk me Isrel.

Pol kemtau hɨm me mɨt iuwe hɨrak ken wɨnak iuwe ke God

20 Pol ketpor epei au, hɨr newenɨpi niuk me God. Epei au, hɨr natɨp Pol nar ik: “Ti epei hertei mɨt ne weiwɨk me Isrel hɨr mɨt yapɨrwe nises hɨm me Krai, hɨr wen nises hɨm me Moses. 21 *Mɨt han epei nemipɨn netpor ti epei atɨp mɨt han ne weiwɨk me Isrel nau nerer wit wit ke mɨt ne weiwɨk ham, hɨr enweikɨn sip enwet hɨm me Moses, hɨr ap enrekir yɨnk ke nɨkerek nɨr, hɨr ap enises menmen haiu mɨt ne weiwɨk me Isrel in misesim. 22 Maain mɨt in nanɨrtei ti hepu, te ti eriak mekam? 23 Haiu metpi menmen haiu han kitetim. Mɨtikɨt tekyaa it et hɨrakɨt epei tatɨp God tɨmat wɨ hɨrakɨt teriuwesɨs menmen. 24 *Ti eno etikeret yi eiriak menmen hɨm me Moses matɨp te God kaktɨp menmen im epei au, yi yaain. Ti ewɨr pewek me mɨtikɨt it te mɨtik pris kakrekɨwekɨtem. Epei au te hɨr mɨt enime paan kɨrakɨt. Ti eriak menmen mamɨr im te mɨt yapɨrwe enɨrtei hɨm hɨr nemtewem hɨram weinɨm, ti wen hises hɨm me Moses. 25 *Me mɨt nises hɨm me God hɨr ap ne weiwɨk me Isrel, nɨpaa haiu epei mewisor tɨwei metpor hɨr ap enises hɨm yapɨrwe nɨpaa Moses kewisɨm. Ham im keremem. Haiu han kitet hɨr ap nanɨm menmen mɨt newepwar menmen newet tɨpir em, hɨr ap nanɨm hemkre o miyak mɨt newers tɨmɨr hemkre ap mewen au, hɨr ap netike mɨt miyapɨr nanriyanhis newenɨnem au emɨt.” 26 *Hɨr natɨp epei au, Pol keithis mɨtikɨt it wɨ ham hɨrak keriyakɨt ten tɨriak menmen hɨm me Moses katɨp te God katɨp hɨrakɨt tɨre yaaikɨt. Epei au, hɨrakɨt ten wɨnak iuwe ke God tatɨp mɨt pris me wɨ hɨrakɨt tɨmat ere hɨrakɨt tɨre yaaikɨt te hɨrakɨt tatwet God menmen.

Mɨt ne Isrel neithis Pol kekre wɨnak iuwe ke God

27 Maain wɨ hispɨnak wɨk (7) menep epei au, hɨram wɨ mɨtikɨt tɨmat menmen hɨrakɨt tɨrakem hɨram epei au mesi, mɨt han ne Isrel kerek nau provins Esia hɨr nan nɨr Pol kekre wɨnak iuwe ke God. Hɨr nɨkɨak han ke mɨt miyapɨr en neithis Pol nɨnap natɨp nar ik: 28 * “Yi mɨt ne Isrel. Yi eikepai. Mɨtik ik hɨrak mɨtik kerek kepno keprer wit wit katɨp mɨt yapɨrwe hɨr mɨt ne weiwɨk me Isrel netike hɨm me Moses, wɨnak iuwe ke God hɨram menmen weinɨm. In ek hɨrak epei keithis mɨtik ap ke Isrel keiyɨk kan kekre haau mɨt narik ap te nanɨno nɨmɨn ek au. Mɨt iuwe neriuwesɨsek, nehimɨtanek ne haiu mɨt ne Isrel keriyen.” 29 *Hɨr natɨp menmen im nentar hɨr epei nɨr mɨtik Trofimas kitet wit Jerusalem ketike Pol te hɨr han kitet Pol ketɨwekhis ten wɨnak ke God teit nɨmɨn. Pol kɨrak menmen im au.

* 21:18 Ap 15:2, 13; Ga 1:19 * 21:19 Ap 15:12 * 21:21 Ap 16:3; Ga 2:3 * 21:24 Nam 6:1-21; Ap 18:18 * 21:25 Ap 15:28-29 * 21:26 1Ko 9:20 * 21:28 Ap 6:13; Esi 44:7 * 21:29 Ap 20:4; 2Ti 4:20

³⁰ Mít yapírwe neit Jerusalem en nesikeyaanmi (o nesikewari) nesiuknen nan nererik neithis Pol neriyaak neiyík nen witeik. Hír neriyaak neiyík nen witeik, mít neiyepet weipír ke wínak ke God.

Mítík iuwe ke ami ke Rom keithis Pol keriyaak keiyík ken wínak enuk

³¹ Mít yapírwe nererik hír wen nanínep Pol kaki, mít han nen natíp mítík iuwe Ofisa ke ami ke Rom nar ik: “Mít yapírwe neit Jerusalem hír nenepan.” ³² Hírak kemtau menmen im epei au, hírak keithis mít han ne ami ninín naanmípre mít ne ami nar 100, hír netike soldia ne ami yapírwe nesiuknen nekiuwe nen nír mít en. Hír nekiuwe nen nír mít en, hír nírek ketike mít ne ami yapírwe, hír nenep Pol au. Hír nerp neit.

³³ *Mítík iuwe ke ami kan Pol ketíwekhis katíp mít nírak hír nesenkekik neriuwe sen ain wik. Epei au, hírak kitorhi kar ik: “Mítík ik hírak keimín? Hírak kíriak mekam?” ³⁴ Mít han natíp hím ham, mít han natíp hím ham te hírak ap kertei menmen werek kentar mít nesikeyaanmi yapírwe te hírak katíp mít nírak hír nínanek neiyík nanínno wínak ke ami kí. ³⁵ Hír neiyík nen ere nípiun lata me wínak, mít ne ami nínanek nau niu nentar mít nesikeyaanmi (o nesikewari) yapírwe nanri Pol kaknen te hír nankíp.

³⁶ *Hír nisesik nínap natíp nar ik: “Yi eikíp kaki.”

Pol katíp mít kenmak hírak kíriak menmen

³⁷ Hír neit Pol nanrik nanínno nímín ein, Pol katíp mítík iuwe ke ami keriuwe hím Grik ketpíwek kar ik: “Hi hanhan hetput menmen híram werek?” Mítík iuwe eik ketpíwek kar ik: “Ti harkeik te ti hertei hím Grik?”

³⁸ *Hi han kitet ti mítík ke Isip kerek nípaa ein kari han ke 4,000 mít te hír netike gavman ne Rom nare nanínepan hír neit híne me his, yipo henmik nírir nen wit tenhaan weiním.” ³⁹ Pol kewenhi kar ik: “Hi au. Hi mítík ke weiwík me Isrel, miye wina weit wit Tasas ke provins Silisia, hi mítík ke wit niuk mírak iuwe. Ti ewisa hi etíp mít menmen mai o au?” ⁴⁰ Hírak kewenhi te Pol kerp kentar leta kíkiámhis keweni ketpor kar ik: “Eikintíp.” Hír nekintíp, te hírak ketpor keriuwe hím me mít ne Isrel.

22

¹ Hírak ketpor kar ik: “Nai yinan mít iuwe, mít nai ne watiu, yi eiyímtau hím hi hetpiyem te yi ap aitíp hi hahi.” ² Hír nemtau Pol ketpor keriuwe hím mír Híbru, hír nekintíp wíre wíre te Pol wen ketpor kar ik: ³ * “Hi hetpi werek. Hi ke weiwík me Isrel, miye pai wina weit wit Tasas ke provins Silisia te hi han hau in ere hi iuwe. Mítík iuwe niuk mírak Gameliel keteikno menmen markeik te hi hises hím me Moses kerek nípaa maamer nai nisesim. Hi hises menmen im hises God iuwe har ke yi mít in yi yisesir.

⁴ *Hi hewaank mít enipi hír naa nentar hír nises hím me Kraís. Hi esenkek his hit me mít miyapír hatíp mít plisman hír newíri nekre wínak enuk.

⁵ Mítík iuwe pris kinín naanmípre mít pris han hírak ketike mít iuwe ne kaunsil hír nanwepyapír hi hatíp werek. Nípaa hír neweto tíwei hír newisík ken mít han ne weiwík máiu neit Damaskas te hi epei hen en ehíthis mít miyapír kerek nises hím me Kraís, hi hesenkeki heriyei heri hen Jerusalem te mít iuwe en naníp.

Pol katíp mít karkeik hírak kises hím me Kraís

* **21:33** Ap 20:23, 21:11 * **21:36** Lu 23:18; Ap 22:22 * **21:38** Ap 5:36-37 * **22:3** Ap 5:34; Ro 10:2 * **22:4** Ap 8:3, 22:19

6 “Hi wen hepno menep Damaskas wepni kau n̄m̄niuwe, wasenum si meke nepni man m̄r mewenk̄ka. 7 Hi henkew̄n h̄waai t̄ hi hemtau h̄m ke m̄t̄ik ketpo, ‘Sol, Sol ti henmak te ti herewaank?’ 8 Hi p̄ike hit̄iwekhi, ‘M̄t̄ik Iuwe ti keim̄n?’ H̄rak kar ik: ‘Hi Jisas ke Nasaret kerek ti herewaank.’ 9 M̄t̄ nan netikewa n̄r si te ap nemtau h̄m ke m̄t̄ik werek werek au.

10 “Hi hit̄iwekhi har ik: ‘M̄t̄ik Iuwe ti hanhan hi eriak mekam?’ H̄rak kar ik: ‘Ti ekrit eno wit Damaskas. Ti eh̄t ein te m̄t̄ik kaknen kak̄t̄put menmen God kak̄him̄tanem ti eriakem.’ 11 Hi ap h̄r ein ein hentar si epei m̄r iuwe hi nanam̄r toto te m̄t̄ nan netikewa netauhis neriya haiu mariyan men Damaskas.

12 “M̄t̄ik hak kau en niuk m̄rak Ananaias. H̄rak m̄t̄ik yaaik kises h̄m me Moses te m̄t̄ yap̄rwe ne weiw̄k maiu ein h̄r han kitet nat̄ip h̄rak yaaik. 13 M̄t̄ik ik kan kerp kerepta ketpo kar ik: ‘Kai yinak Sol, ti p̄ike eh̄r ein ein.’ H̄rak kat̄ip epei au, wasawas hi h̄r ein ein te hi h̄rek. 14 H̄rak ketpo kar ik: ‘M̄t̄ik Iuwe God ke maamr̄r nau h̄rak keh̄m̄tenut te ti ertei menmen h̄rak hanhan kak̄riakem, keh̄m̄tenut ti h̄r M̄t̄ik Yaaik kerek k̄riak menmen me God, ti epei hemtau h̄rak ketput keriuwe h̄m m̄rak. 15 Maain ti eno et̄ip m̄t̄ miyap̄r yap̄rwe ewep̄yap̄r menmen ti epei hemtewem epei h̄rem. 16 *In ek ti ap ehu au em̄t! Ti ekrit te hi ek̄rit. Ti en̄e M̄t̄ik Iuwe God eh̄t̄iwekhi t̄ h̄rak kak̄isak menmen enum ti h̄riakem.’

God keh̄m̄tan Pol kakt̄ip m̄t̄ ap ne Isrel h̄m yaaim me Krai mamno m̄t̄ ap ne Isrel

17 “H̄rak ketpo epei au, hi p̄ike hen wit Jerusalem. Hi heit winak iuwe ke God in hi hitehi God menmen. Hi hitehi God menmen, hi hepu hi h̄r menmen mar ke hi h̄tyak, 18 *M̄t̄ik Iuwe Krai ketpo kar ik: ‘Ti ekrit waswas enaaiw̄r wit Jerusalem entar m̄t̄ miyap̄r in ap en̄mtau h̄m ti etporem me hi.’ 19 *Hi p̄ike het̄p̄wek har ik: ‘M̄t̄ik Iuwe, h̄r epei nertei hi epei hen herer wit wit winak m̄t̄ nererik nekine h̄m me Moses nekerrerem, hi hen en heithis m̄t̄ miyap̄r h̄r nises h̄m mit, hi han̄p. 20 *N̄ipaa m̄t̄ nenep m̄t̄ik kewep̄yap̄r h̄m mit niuk m̄rak Stiven hi herp menep at̄ip h̄ram yaaim te h̄r nak̄ip kaa. Hi hetenen laplap saket me m̄t̄ h̄r new̄r nan nak̄ip. Hi etpor menmen mit h̄r en̄mtewem.’ 21 *Au, Krai p̄ike ketpo kar ik: ‘H̄ram menmen wein̄m. H̄r ap te nan̄mtau h̄m mit au. Ti eno entar hi eriuwetit ti eno yan̄m̄n ewep̄yap̄r h̄m mai mamno m̄t̄ ap ne weiw̄k me Isrel.’ ”

M̄t̄ik iuwe ke ami naanm̄pre Pol

22 *M̄t̄ yap̄rwe ein nemtau Pol ere h̄rak kat̄ip menmen me h̄rak kewep̄yap̄r h̄m me m̄t̄ik iuwe kat̄ip m̄t̄ ap ne weiw̄k me Isrel ketporem. H̄rak ketpor menmen im, h̄r han enuk n̄nap h̄m iuwe nar ik: “Yi eik̄p eki. Yi ap eiwis̄ik kaku t̄ au ek̄t!” 23 H̄r n̄nap newep laplap m̄r neteik̄n h̄r han enuk w̄senuk new̄r toni waniu (o win) men niu. 24 H̄r new̄r toni waniu (o win) men niu, m̄t̄ik iuwe ofisa ke ami kat̄ip m̄t̄ n̄rak neithis Pol neriyaak neiȳk nan̄no n̄m̄n, h̄r nank̄ip nanriuwe n̄p̄n ere h̄rak kak̄wep̄yap̄ri nenmak te m̄t̄ ne Isrel en n̄nap nesiuwe h̄m marim. 25 *H̄r

* 22:16 Ap 2:21; Ro 10:13 * 22:18 Ap 9:29-30 * 22:19 Ap 8:3, 26:9-11 * 22:20 Ap 7:58, 8:1

* 22:21 Ap 9:15, 13:2 * 22:22 Ap 21:36 * 22:25 Ap 16:37

netiwekhis neriyaak neiyik nen nesenkekwek his mirak te hir nankip. Hir nesenkek his mirak nankip, Pol katip mitik kerek naanmipre 100 mit ne ami kitiwekhi kar ik: “Him mit iuwe ne Rom hir newisim matip hiram yaam te mit naninsep mitik kerek keit twei yaan mewik kar ke mit ne wit Rom, te hir newisik ken winak ke masistret wen au, hirak ap katip hirak enuk au?”

²⁶ Mitik ik kemtau him im Pol ketpiwekem epei au, hirak ken kir mitik iuwe kirak hirak ofisa ke ami ketpiwek kar ik: “Ti hirak menmen enum. Mitik eik e hirak ketenen twei yaan mewik kire mitik ke Rom.” ²⁷ Hirak katip epei au, mitik iuwe ofisa ke ami kan kir Pol kitiwekhi kar ik: “Ti etpo ti hetenen twei namba mewik kar ke mit ne Rom o au?” Pol kar ik: “O, hi hetenen twei har ke mit ne Rom.” ²⁸ Mitik iuwe ofisa eik ketpiwek, “Hi epei hewir pewek yapirwe te hi heit twei yaan mewik hiram matip hi hire mitik ke Rom.” Pol kar ik: “Miye wina te hi hire mitik ke Rom hentar miye haai hir netenen twei namba mewik hir nire mit ne Rom.”

²⁹ *Wasenum mit kerek nankip nanitiwekhi menmen hir nirir nokninan nenpin nekeipniwek. Mitik iuwe ofisa eik kinaain kentar hirak kertei Pol ketenen twei kar ke mitik ke Rom, hirak kesak him lo me Rom hirak epei kesenkekik keriuwe sen. Mit iuwe ne Rom neriuwesis mit nanirak menmen im me mit ne Rom.

³⁰ Mitik iuwe ofisa hanhan kertei werek menmen mit ne Isrel hir nesiuwe him Pol, te wi ham hirak katip mit mirak nenke sen me Pol, hirak kesiuwe mitik ken katip mit iuwe pris netike mit han en ne kaunsil nanrerik nanu. Epei au, hirak keithis Pol keiyik ken kewisik kerp ninaan me mit ne kaunsil ketpor menmen.

23

Pol katip him mirak men mit ne kaunsil

¹ *Pol kerp kirapit mit ne kaunsil ketpor kar ik: “Nai yinan. Hi hertei hekre han kai menmen me God hi hirakem hi hisesim nipa ere in hiram yaam.” ² *Hirak katip epei au, mitik iuwe pris kinin nanmipre pris han niuk mirak Anaias katip mit nerp menep Pol niwaa his nesiuwek him nentar hirak katip enum. ³ *Pol ketpiwek kar ik: “Maain God kakitep ti hire nu mit newis pen kolta mewik te hiram nepei mesine meit namin. Ti hau en skelim hi heriuwe him lo me Moses, te ti au heweikin sip hewet him me Moses ti hetip mit naniyep.”

⁴ Mit kerek nerp menep Pol netpiwek nar ik: “Ti atip enum me mitik pris iuwe ke God.”

⁵ *Pol katip kar ik: “Hi hertei hirak mitik iuwe pris te hi ap hetpiwek har ek au. Him me God matip mar im: “Yi mit ap eitip enum me mit hir ninin naanmipri.”

⁶ *Pol epei kertei mit han ne kaunsil hir nises him me mit Sadyusi, mit han au hir nises him me Farisi. Hirak kertei menmen im te hirak katip kar ik: “Nai yinan. Hi mitik ke Farisi, hi nikan ke mitik ke Farisi. Petepin mit neriya hi herp ninaan me kaunsil hentar hi han kitet mit epei naa maain nanikrit nanu nanit.”

* 22:29 Ap 16:38 * 23:1 Ap 24:16 * 23:2 Jo 18:22-23 * 23:3 Mt 23:27 * 23:5 Eks 22:28

* 23:6 Ap 4:2, 24:15, 21, 26:5

7 Hĭrak katĭp epei au, mĭt ne Farisi netike mĭt ne Sadyisi nenehan nenterim te hĭr newep nau nĭmĭn pĭnan hasini pĭnan hasini. 8 * (Mĭt ne Sadyisi han kitet mĭt naa hĭr nĭwaai hei, maain pĭke nanĭkrit nanu au, herwe o ensel hĭram mepu au nemipĭn. Mĭt ne Farisi han kitet mĭt nanĭkrit, ensel netike herwe hĭr nepu. Nemipĭn au.) 9 * Hĭr mĭt wen natĭpan nenehan ere wĭsenum, mĭt ne Farisi han kerek newepyapĭr hĭm me Moses hĭr nerp natĭp nesiuwe hĭm nar ik: “Hĭu han kitet mĭtik ik hĭrak yaaik. Hĭu han kitet herwe o ensel epei kan ketpĭwek menmen.”

10 Hĭr nenehan ere wĭsenum te mĭtik iuwe ofisa ke ami han kitet hĭr nanri Pol kaktĭn yinak yinak te hĭrak keriuwet mĭt nĭrak newep mĭt nen nĭwekhis neiyĭk nanĭno wĭnak ke gavman kĭrak.

11 * Wĭtaan, Mĭtik Iuwe Krais kan kerp menep Pol ketpĭwek kar ik: “Ti han tokik ehu. Ti epei hewepyapĭr hĭm mai heit Jerusalem, te ti eno wĭt Rom eriakem empar kerekek.”

Mĭt nimenĭpĭn natĭpan nanĭnep Pol

12-13 Wanewik, mĭt han ne weiwĭk me Isrel nererik nimeyipĭran natĭpan nanĭnep Pol. Mĭt in nererik nĭrak menmen im hĭr ninĭn 40 mĭt. Hĭr mĭt nesiyeahan menmen o tĭpar ere hĭr nanĭnep Pol neiyĭk nanwen han te hĭr nanĭm. 14 Epei au, hĭr nen nĭr pris iuwe netike mĭt iuwe ne kaunsil netpor nar ik: “Hĭu epei mesinehan menmen o tĭpar ap mamĭm ere hĭu manep Pol. 15 * Te yi eitike mĭt ne kaunsil eiriuwet mĭtik kaktĭp mĭtik iuwe ofisa ke ami ke Rom kakĭthis Pol keiyĭk kaknen in. Yi eimitĭwekpĭn yi eiyĭtpĭwek yi hanhan yayĭmtau hĭm meiyam me Pol. Au, hĭu epei memeryĭwek mamkĭp hĭrak wen kaknen in.”

16 Pol nĭkan suware kĭrak epei kemtau menmen me mĭt hĭr nimenĭpĭn nanĭnep Pol te hĭrak ken wĭnak ke mĭtik iuwe ofisa ke ami katĭp Pol em. 17 Hĭrak ketpĭwek epei au, Pol kenĭne mĭtik iuwe kinĭn naanmĭpre 100 mĭt soldia ne ami, hĭrak ketpĭwek kar ik: “Ehĭt pipĭak ik eiyĭk eno mĭtik iuwe ofisa kit. Hĭrak kakĭtpĭwek menmen.” 18 Hĭrak katĭp epei au, mĭtik keiyĭk ken mĭtik iuwe kĭrak ketpĭwek kar ik: “Mĭtik kekere wĭnak enuk Pol kenĭnau kitauhi hi heit pipĭak ik e eiyĭk enen ekrit ekĭntar hĭrak kakĭtput menmen.”

19 Hĭrak ketĭwekhis keiyĭk ken haau weinĭm, hĭrakĭt tekiyakĭt tau, hĭrak kitĭwekhi kar ik: “Ti are etpo mekam?” 20 Hĭrak pipĭak ketpĭwek kewenĭwekhi kar ik: “Mĭt iuwe ne kaunsil natĭp hĭrak werak te hĭr nanĭtuthi teipmen ti ehĭthis Pol eiyĭk eno wĭnak ke kaunsil, hĭr nemipĭn natĭp hĭr hanhan nemtau hĭm meiyam me Pol. 21 Ti ap emtau hĭm mĭr entar mĭt ninĭn 40 mĭt nesiyeahan menmen o tĭpar ap nanĭm ere hĭr nankĭp kaki. Hĭr nemeĭr ere ti etpor te ti eiyĭk enen.” 22 Hĭrak ketpĭwek epei au, mĭtik iuwe ofisa ke ami ketpĭwek kar ik: “Ti ap etĭp mĭtik hak ti epei han hetpo menmen im.” Hĭrak ketpĭwek epei au, hĭrak keriuwetek ken.

Mĭtik iuwe ofisa keriuwet Pol ken mĭtik iuwe gavman Filiks

23 Hĭrak keriuwetek ken, hĭrak kenĭne mĭtikĭt wik hĭrakĭt kepten tinĭn naanmĭpre 100 mĭt ne ami, hĭrak ketpĭwekĭt kar ik: “Yi eiyĭt 200 mĭt soldia neke tĭ hĭr netike 200 mĭt nemeĭr yĭpo hĭr netike 70 mĭt ne ami nau hos, hĭr nanĭt menmen nanĭmaniyem, hĭr nanĭno nanĭthis Pol neiyĭk nanĭno. Me wĭtaan hĭr nanĭthis pol kaktike menmen neiyĭm nanĭno wĭt Sisaria. 24 Yi

* 23:8 Mt 22:23 * 23:9 Ap 25:25 * 23:11 Ap 18:9, 19:21, 27:24, 28:16, 23 * 23:15 Ap 25:3

eiri hos keiyak te Pol kakwik, yi naanmampriwek eiyik (o eirik) eino ere eipiun mitik iuwe gavman Filiks.” ²⁵ Hırak ketpıwekıt epei au, hırak ken kewis tıwei mar im:

²⁶ “Hi Klodias Lisias hi hewis tıwei ik ken ti Filiks ti mitik iuwe ke gavman hinın naanmımpre mit. Ti yaaik. ²⁷ *Mit ne weiwik me Isrel neiyewo mitik ik nare nankıp. Hi hemtau hırak kire mitik ke Rom te hi hetike mit ne ami nai men mekepik meriyaak meiyik men. ²⁸ *Hi hanhan hertei werek nenmak te hır nesiuwe him te hi heiyik hen winak ke kaunsil kır. ²⁹ *Hi han winak ke kaunsil kır, hi hemtau hırak ap kırak menmen mei te hır nankıp kaki o nanwisik kekre winak enuk. Menmen hır nesiuwek him nesiuwerem hıram menmen me him lo me Moses hır nisesim. ³⁰ *Mitik hak kan ketpo mit han ne weiwik me Isrel nimenıpin natıpan te hi han kitet hi esiuwerek aknen ekrit. Hi epei hatıp mit kerek nesiuwek him menmen hır nanıno nanırp ninaan mit nanriuwe him.”

³¹ Hırak kewis tıwei epei au, mit ne ami nises him mırak. Hır neithis Pol neiyik ne wıtaan nen ere nıpiun wit Antipatris. ³² Wanewik, mit ne ami kerek neke tı hır pıke nan winak ke mitik iuwe ofisa ke ami, hır newis mit nau hos neithis Pol neiyik nanıno Sisaria. ³³ Hır neiyik nen Sisaria newet mitik iuwe ke gavman tıwei, hır neithis Pol ken his mırak. ³⁴ Mitik iuwe ke gavman kekine tıwei kitehi Pol kar ik: “Ti ke provins ke nein?” Pol ketpıwek “Hi provins kai Silisia.” Hırak kemtau hırak ke provins Silisia, hırak ketpıwek kar ik: ³⁵ “Maain mit nesiuwe him nanınen, te hi emtau him mit entar hi naanmımpre mit ne Silisia ere in.” Hırak katıp epei au, hırak katıp mit hır naanempre Pol newisik kekre winak iuwe nıpaa mitik iuwe Herot kewik hırak winak enuk ke gavman.

24

Mit iuwe ne Isrel nesiuwe him Pol

¹ Wı hispinak (5) epei man men, mitik iuwe hetpris ke Isrel Ananias, hırak ketike mit iuwe ne kaunsil en hır netike mitik niuk mırak Tetalas kerek kertei lo me mit ne Rom hırak kıkıap mit ne Isrel hır nisesim te hır nesiuwe him mit neit ninaan me mit iuwe masistret hır nan Sisaria. Hır nan Sisaria, hır nen nır mitik iuwe ke gavman Filiks te hır nesiuwe him Pol. ² Mitik iuwe kari Pol hırak kan te mitik iuwe kenıne Tetalas. Hırak kenıne Tetalas, hırak kesiuwe him Pol kar ik: “Ti mitik iuwe ke gavman. Ti nıpaa ere in ti naanmıprai werek te haiu mekiyan mau meit. Ti hekepıai ti henip yaaim mekrehır menmen nıpaa haiu misesim enum merer wit wit. ³ Haiu mit merer wit wit han yaaik meriuwerem te haiu matıp ti yaaik. ⁴ Hi hinapen erwit iuwe, te hi hituthi ti han tewenınai emtau him menmen meiyam yınam haiu mamıputem. ⁵ *Haiu mertei mitik ik hırak mitik enuk kari han ke mit ne weiwik me Isrel nau nerer wit wit te hır nenahan nenepan. Hırak mitik iuwe kei ke mit kerek nises him me Jisas nıpaa ke Nasaret. ⁶ *Hırak kari mitik ap ke weiwik me Isrel ketikerek ten winak ke God iuwe keit Jerusalem, te hırak ap kises him me mit neriuwesıs menmen im. Haiu metıwekhis han kitet mewepyapırek kakises lo maiu. [⁷ Au, mitik iuwe ofisa ke ami Lisias keit mit ne ami nırak hırak kewep kokınai wisenum keithis mitik ik kerik ken. ⁸ Epei au, Lisias katıp neımın

* **23:27** Ap 21:30-33, 22:25-27 * **23:28** Ap 22:30 * **23:29** Ap 18:14-15 * **23:30** Ap 24:5-8

* **24:5** Ap 17:6 * **24:6** Ap 21:28-30

h̄ir nansiuwek h̄im h̄ir an̄inen in en̄irit.] Ti itehi m̄it̄ik ik ti h̄irekes ertei menmen yap̄irwe haiu mesiuwek h̄im.”

⁹ H̄irak kat̄ip epei au, m̄it̄ yap̄irwe ne weiw̄ik me Isrel neit ein nekepik nat̄ip nar ik: “H̄irak kat̄ip werek, h̄irak ap kemip̄in au.”

Pol kat̄ip m̄it̄ik iuwe Filiks h̄im m̄irak

¹⁰ H̄ir nat̄ip epei au, m̄it̄ik iuwe keh̄is ken̄ine Pol kaknen kakt̄ip. Pol kan kerp kat̄ip kar ik: “Hi hertei me tito yap̄irwe ti naanm̄iprai heriuwe menmen yap̄irwe te hi han yaaik etput menmen eteiknut hi h̄ir̄iak mekam.

¹¹ *Ti itehi m̄it̄ in ti hertei menmen hi hetpiyem. Me w̄i hiswiyen wik (12) hi han wit Jerusalem ewen̄ipi God. ¹² M̄it̄ ne Isrel ap n̄ira hi hetike m̄it̄ han mewepnak mat̄ipan meit w̄inak ke God ein, hi ap hari han ke m̄it̄ te h̄ir han kekrit heit w̄inak ke God o heit witeik. ¹³ H̄ir ap neit m̄it̄ik kiut̄ip k̄ira hi h̄ir̄iak menmen marim h̄ir nesiuwau h̄im.

¹⁴ *¹⁴ “Hi etput menmen im. Hi ewen̄ipi niuk me M̄it̄ik Iuwe h̄irak God ke maamrer n̄iau, te hi hises h̄im me menmen me Jisas kerek m̄it̄ nat̄ip h̄iram enum. Hi wen hises menmen yap̄irwe m̄it̄ik Moses ketike m̄it̄ profet h̄ir newis̄im mau t̄iwei. ¹⁵ Hi hises menmen har ke m̄it̄ in me h̄im me God, maain m̄it̄ yaain nantike m̄it̄ enun p̄ike nankrit nanu nan̄it. ¹⁶ *H̄ekrit h̄ekrit hi hare h̄ir̄iak menmen te God ketike m̄it̄ miyap̄ir yap̄irwe n̄ira nat̄ip hi yaaik.

¹⁷ *¹⁷ “Hi heit wit ham me tito meiyam epei au, hi heit wit Jerusalem ewet m̄it̄ nai ne weiw̄ik me Isrel pewek mei, hi are ano ewet God menmen. ¹⁸ *Hi wen heit w̄inak iuwe ke God ein hi h̄ir̄iak menmen im me h̄im me Moses mat̄ip hi h̄ir̄iakem te God kakt̄ip hi p̄ike yaaik, m̄it̄ han n̄ira. M̄it̄ nau netikewa au, haiu ap mewepnak mat̄ipan au. ¹⁹ M̄it̄ han ne weiw̄ik me Isrel h̄ir ne provins Esia h̄ir nepu w̄inak ke God n̄ira netauhis neriya. M̄it̄ en h̄ir h̄iras en̄inen in nant̄ip menmen mei meit ninaan mit te h̄ir nansiuwau h̄im, ²⁰ o au en, ti at̄ip m̄it̄ in h̄ir nat̄ip newepyp̄ir menmen h̄ir n̄ir hi h̄ir̄iakem enum me w̄i hi herp ninaan me kaunsil. Menmen au, ²¹ *o h̄im miut̄ip im. N̄ipaa hi herp ninaan m̄ir hi h̄inap hat̄ip har ik: ‘M̄it̄ neriya heit w̄inak ke kaunsil ik nentar hi han kitet m̄it̄ epei naa p̄ike nan̄ikrit nanu.’”

²² *Pol kat̄ip epei au, m̄it̄ik Filiks kerek kertei werek menmen me h̄im me M̄it̄ik Iuwe Krai, h̄irak ketpor kar ik: “Yi yemer̄ir m̄it̄ik iuwe ofisa ke ami kaknen te hi han kakitet menmen hi ehisesim.” ²³ *H̄irak ketpor epei au, h̄irak kat̄ip m̄it̄ik kepten ke ami kin̄in naanm̄ipre 100 m̄it̄, h̄irak naanm̄ipre Pol te ap keriuwes̄is n̄irak yinan nan̄inen nanwet̄iw̄ek menmen.

Filiks kewis Pol kek̄re w̄inak enuk me tito wik

²⁴ Maain w̄i ham Filiks keit m̄ite p̄irak Drusila kerek pe weiw̄ik me Isrel. H̄irak kesiuwe m̄it̄ik keit Pol keiȳik kan, h̄irak ketikerep nemtau Pol kat̄ip me m̄it̄ enises h̄im me Krai Jisas. ²⁵ *Pol wen ketpor menmen me mekam yaaim, menmen me m̄it̄ik skewen han k̄irak ke menmen yap̄irwe, kat̄ip menmen me w̄i maain God skelim m̄it̄ te Filiks kep̄irp̄ir k̄inaain ketp̄iw̄ek kar ik: “Epei werek. Ti p̄ike eno. Maain han kai hi en̄inut ti etpo menmen.” ²⁶ H̄irak wen han kitet Pol kakwet̄iw̄ek pewek h̄irak kaksiupanek kakwis̄ik

* 24:11 Ap 21:17 * 24:14 Ap 24:5 * 24:16 Ap 23:1 * 24:17 Ro 15:25-26; Ga 2:10 * 24:18 Ap 21:26-27 * 24:21 Ap 23:6 * 24:22 Ap 23:26 * 24:23 Ap 27:3, 28:16, 30 * 24:25 Jo 16:8

kakno witeik. H̄irak han kitet marik te w̄i ham w̄i ham h̄irak keit Pol ketikerek tewepnak.

²⁷ *Pol kepu en ere tito wik epei au. Tito wik epei au, Posias Festas kekreh̄ir ke m̄it̄ik iuwe gavman Filiks. H̄irak Filiks hanhan kenip m̄it̄ iuwe ne Isrel han yaaik neriuwerek te h̄irak wen kewis Pol kekre w̄inak enuk kepu kepeit.

25

Pol kat̄ip kar ik: “M̄it̄ik iuwe Sisa ke Rom kak̄im̄tau h̄im mai”

¹ M̄it̄ik iuwe Festas epei kan naanm̄impre provins ke Judia w̄i wikak keremem, ² *h̄irak k̄inaaiw̄ir wit Sisaria ken Jerusalem, m̄it̄ iuwe pris netike m̄it̄ iuwe ne kaunsil nesiuwe h̄im Pol. H̄ir nitehi Festas ³ *h̄irak kakrekiyor menmen yaaim kakri Pol keiȳik kaknen Jerusalem kak̄im̄tar h̄ir epei nimen̄ip̄in nan̄in̄ep Pol nanwis̄ik yayiwe yinak. ⁴ Festas ketpor, “M̄it̄ik Pol kepu kekre w̄inak enuk keit Sisaria. Hi h̄irekes menep te hi p̄ike eno. ⁵ Yi eit̄ip m̄it̄ ni iuwe nan̄ino nantikewa haiu mamno wit Sisaria. M̄it̄ik ik k̄ir̄iak menmen enum te h̄ir nansiuwek h̄im.”

⁶ H̄irak ketpor epei au, h̄irak wen kepu ein ere w̄i hisp̄inak wikak (8) o w̄i hiswiyen (10) epei au, h̄irak p̄ike ken Sisaria. H̄irak p̄ike ken Sisaria w̄i ham h̄irak kau w̄inak ke gavman kerek m̄it̄ nesiuwe h̄im neitai en, h̄irak kat̄ip Pol eknen. ⁷ *Pol epei kan, te m̄it̄ ne Isrel kerek neke Jerusalem nan, h̄ir nerp nesiuwe h̄im te h̄ir ap neteik̄in werek werek Pol k̄ir̄iak menmen enum im au. H̄ir nesiuwe h̄im wein̄im. ⁸ Pol k̄ikaap h̄irekes kat̄ip, “Hi ap h̄ir̄iak menmen enum herekir h̄im me m̄it̄ ne Isrel o w̄inak iuwe ke God keit Jerusalem o ke m̄it̄ik iuwe Sisa ke Rom au.”

⁹ *Pol kat̄ip epei au, m̄it̄ik Festas hanhan k̄ir̄iak m̄it̄ ne Isrel han yaaik neriuwerek te h̄irak kat̄ip Pol kar ik: “H̄irak werek te ti etikewa euno wit Jerusalem te hi em̄tau m̄it̄ nesiuwut h̄im ein o au?” ¹⁰ Pol p̄ike ketp̄iw̄ek, “Hi herp w̄inak ke gavman ke Rom, m̄it̄ h̄ir nem̄tau m̄it̄ nesiuwe h̄im menmen. In ek kerekek ti em̄tau h̄im te ti et̄ip menmen. Hi ap h̄ir̄iak m̄it̄ ne Isrel menmen enum au. Yi yetike m̄it̄ in ne Isrel yerteiyem. ¹¹ Hi h̄ir̄iak menmen enum te hi hahi eh̄interim, h̄iram menmen wein̄im. Hi hahi kerekek, o au en, m̄it̄ h̄ir nesiuwe h̄im wein̄im me menmen hi h̄ir̄iakem, m̄it̄ik ap kakriyaa kakriuweta te hi eno his m̄ir h̄ir naniyep hi hahi. Hi at̄ip m̄it̄ik iuwe Sisa ke Rom ek̄im̄tau h̄im mai.” ¹² H̄irak kat̄ip epei au, m̄it̄ik Festas ketike m̄it̄ n̄irak kerek nekepek neriuwe h̄im m̄it̄ iuwe ne Rom netpim, h̄ir newepnak. H̄ir newepnak netpim nepei au, h̄irak kat̄ip Pol, “N̄ipaa ti hitehi m̄it̄ik iuwe ke Rom kak̄im̄tau h̄im mit, te in ek haiu mat̄ip ti eno Rom eh̄irek.”

Festas kitehi m̄it̄ik iuwe Agripa ke Pol

¹³ Maain wenke ham, m̄it̄ik iuwe gavman Agripa ketike yenten p̄irak Benaisi nan wit Sisaria nan̄ir Festas nan̄it̄p̄iw̄ek h̄ir han yaaik h̄irak kan kau en. ¹⁴ *H̄ir nepu en w̄i meiyam, Festas kat̄ip Agripa menmen me Pol. H̄irak ketp̄iw̄ek kar ik: “M̄it̄ik kiut̄ip keit in kerek n̄ipaa h̄irak m̄it̄ik Filiks kewis̄ik kekre w̄inak enuk. ¹⁵ **Hi hen wit Jerusalem, m̄it̄ iuwe pris ne Isrel netike m̄it̄ iuwe ne kaunsil nesiuwek h̄im nitauhi te hi at̄ip h̄irak kaki. ¹⁶ Te

* 24:27 Ap 25:9 * 25:2 Ap 24:1, 25:15 * 25:3 Ap 23:15 * 25:7 Ap 24:5-6, 13 * 25:9 Ap 24:27 * 25:14 Ap 24:27 * 25:15 Jo 5:28-29 * 25:15 Ap 25:1-2

hi hetpor gavman me Rom ap neriuwet mitik kakno his ke mit nankip ere mit ninin nansiuwe him nanit ninaan me mitik hirak kakikaap hirekes kaktip him.

¹⁷ “Hir epei nan in hi ap hemerir w+ yapirwe au. W+ ham epei au, hi hen winak ke gavman hemtau him mir, hi hatip mit nai neithis Pol hirak kan. ¹⁸ *Mit kerek hanhan nesiuwe him hir nekrit te hir ap nesiuwe him me menmen enum mar ke hi han kitet nansiuwerem au. ¹⁹ Hir netikerek natipan nenehan me menmen me him lo me Moses kerek hir nisesim, hiram metike him me mitik niuk mirak Jisas n+paa kaa. Au, Pol katip hirak kekrit kepu. ²⁰ *Hi ap han kitet werek werek te hi hises menmen im te hi hitehi Pol hirak werek kakno wit Jerusalem haiu mam+mtau him mit nesiuerem mamit en. ²¹ Au, Pol katip hirak hanhan mitik iuwe Sisa ke Rom kak+mtau him mirak, hirak kaku winak enuk te haiu naanm+prewek. Hirak katip epei au, hi hatip mit naiu hir naanemprewek ere hi esiuwerek kakno mitik iuwe keit Rom.” ²² Hirak katip epei au, mitik Agripa katip Festas, “Hi hirekes emtau him mirak.” Festas kewenhi kar ik: “Teipmen, ti emtau him mirak.”

²³ *Hirakit tatip epei au, wanewik mitik Agripa ketike Benasi hir neses nan, mit yapirwe newenipi niuk neriuwe menmen hir nerekiyorem. Hir nan netike mit iuwe ne ami, mit iuwe ne wit, hir nan nau winak kerek mit nererik nemtau him. Epei au, Festas katip mit mirak hir nanino nan+this Pol neiyik nan+nen. Hir neiyik nan epei au, ²⁴ *Festas katip kar ik: “Mitik iuwe gavman Agripa ti hetike mit yapirwe yan yayu in yetikewa. Yi yr mitik ik kerek mit yapirwe ne Isrel neif in netike mit ne Judia neit Jerusalem, hir nesiuwek him. Hir n+nap natip nar ik: ‘Haiu m+napen hirak kaku. Yi eik+ip kaki.’ ²⁵ Hi hemtau him mir te hi ap hemtau menmen hirak kir+akem te hirak kaki kak+nterim au. Hirak kitehi mitik iuwe Sisa ke Rom kak+mtau him mirak hi han kitet hi esiuwerek kakno. ²⁶ In ek hi ap ertei him enum me mitik ik hi ewis t+wei mamno mitik iuwe ke Rom te hi het+wekhis kan kerp ninaan me ti mitik Agripa ti hetike yi mit yapirwe te yi eiy+mtau him mirak yi eikepaa te hi ewis menmen t+wei esiuwerem mamno. ²⁷ Menmen im hi han kitet hira enum. Hi esiuwe mitik ke winak enuk kakno mitik iuwe Sisa ke Rom te hi ap ewis menmen enum hirak kir+akem mau t+wei hi ewisim hiram enum.”

26

Pol katip Agripa him mirak

¹ Mitik Festas katip epei au, mitik Agripa katip Pol kar ik: “Hi hetput ti hatip ekaap hirekes.” Pol k+ki+am his katip mit kar ik:

² “Mitik iuwe Agripa. Hi han yaaik hentar petepin hi herp ninaan mit hatip him ekaap hirekes me menmen mit ne Isrel nesiuwau him. ³ Hi han yaaik iuwe hentar ti hertei werek werek menmen haiu mit ne Isrel misesim. Ti hertei markeik te haiu mit han kitet him ham, mit han au, han kitet him ham, te hi hituthi ti ap han ekiteta waswas au. Ti emtau him mai.

⁴ “Mit yapirwe ne Isrel nertei menmen yapirwe hi hir+akem n+paa hi kike ere in, me w+ hi hepu wit kerek miye wina weitai metike w+ hi hepu Jerusalem. ⁵ *N+paa ein hir nerteiya te hir han kir hir netputem. Hir nertei n+paa hi hises menmen me Farisi, menmen im hiram min+n menmen ham

* 25:18 Ap 18:15 * 25:20 Ap 25:9-12 * 25:23 Mt 10:18; Mk 13:9 * 25:24 Ap 22:22, 25:2, 7

* 26:5 Fl 3:5-6

hau m̄t m̄r̄iakem hau misesim mewen̄ipi niuk me God meriuwerem. ⁶* In ek hi herp in m̄t nesiuwau h̄m nentar hi han kitet God kak̄ikaap hau m̄t kak̄ir n̄ipaa h̄rak kat̄ip maamrer nau em. ⁷ M̄t ne weiw̄ik hiswiyen wik (12) me Isrel h̄r w̄itaan wanewik newen̄ipi niuk me God nemer̄ir m̄tik kaknen kak̄ikaap hau m̄t kak̄ir n̄ipaa God ket̄pim. M̄tik iuwe Agripa, m̄t ne Isrel nesiuwau h̄m nentar hi hises h̄m me m̄tik kerek kak̄ikaap hau m̄t ne Isrel. ⁸ Yi m̄t ne weiw̄ik me Isrel, yi yenmak te yi ap han ekitet God k̄ik̄ian m̄t n̄ipaa naa?

⁹* “N̄ipaa hi han kitet hi hises menmen yaaim hi h̄r̄iak menmen yap̄rwe te hi hewaank menmen me Jisas ke Nasaret kerek m̄t nisesik. ¹⁰ Hi h̄r̄iak menmen im heit Jerusalem. M̄t iuwe pris newenhi te hi eno ewis m̄t yap̄rwe nekre w̄inak enuk. Maain m̄t ne kaunsil nat̄ip h̄r nani, hi hewenhi hat̄ip h̄ram yaaim te h̄r nani. ¹¹ W̄i yap̄rwe hi h̄r̄iak m̄t enum nan̄ip nekre w̄inak ke m̄t ne Isrel h̄r nererik nekine h̄m me Moses neitai. Hi are enipi h̄r enweik̄in sip enwet h̄m me Krai. Hi han enuk w̄isenuk heriuwerei te hi hen wit yan̄m̄n en̄ip.

Pol kat̄ip Jisas kari han k̄rak h̄rak k̄isesik

¹² “Me menmen im hi hen wit Damaskas. Hi hetenen t̄wei me m̄t iuwe pris nat̄ip h̄ram yaaim te hi eno ein ari m̄t nises h̄m me Krai. ¹³ Hi hitet yayiwe hepno hepno ere wepni kan kau n̄m̄niuwe hi h̄r menmen m̄re si iuwe min̄n wepni h̄ram meke nepni man m̄r meweik̄n̄na hetike m̄t kerek nan netikewa. ¹⁴ Hau yap̄rwe menke m̄waai t̄i, hi hemtau h̄m ke m̄tik ket̄po keriuwe h̄m me m̄t ne Isrel net̄pim, h̄rak kat̄ip kar ik: ‘Sol, Sol henmak te ti herewaank? Ti h̄re bulmakau kew̄ir h̄t kenep paap t̄iknuk ke m̄tik k̄rak ti hewaank h̄rekes.’ ¹⁵ Hi hit̄iwekhi, ‘M̄tik Iuwe ti keim̄n?’ H̄rak M̄tik Iuwe kat̄ip kar ik: ‘Hi Jisas kerek ti herewaank. ¹⁶ Te ti ekrit eh̄rp. Hi hewepyap̄r h̄rekes ti h̄ra hentar hi hehim̄tenut ti eriak menmen mai. Ti eno et̄ip m̄t han menmen ti epei h̄rem hi heteiknutem, im metike menmen maain hi eteiknutem. ¹⁷ Hi naanmamprut te m̄t ne Isrel nantike m̄t han ne weiw̄ik ham h̄r ap te nanitep. Hi eriuwetit ti eno m̄t ap ne weiw̄ik me Isrel. ¹⁸* Ti et̄por h̄m mai h̄r nanisesim nar ke m̄t n̄nap̄ip̄i h̄r nesiupan nanam̄r. Ti eweik̄in han k̄r h̄r ap nises menmen enum m̄r toto au. H̄r nanises menmen yaaim me God m̄re wepni k̄r. H̄r nan̄naaiw̄r Seten h̄r nanises God te h̄r enis̄sa hi ah̄sak menmen enum m̄r h̄r n̄r̄iakem te God kak̄nipi h̄r nanu n̄m̄n ke m̄t God keh̄im̄teni h̄r n̄rak.’

Pol kat̄ip Agripa menmen h̄rak k̄r̄iakem.

¹⁹ “M̄tik iuwe Agripa, hi epei h̄r menmen im meke wit ke God man te hi ap eweik̄in sip ewet h̄m im. ²⁰* Au, hi hin̄n hewepyap̄r menmen im heit wit Damaskas ketike wit Jerusalem. Epei au, hi hen herer wit wit kerek m̄t ne Isrel newi, wit im metike wit m̄t ap ne weiw̄ik me Isrel newim. Hi hat̄ip m̄t h̄r enweik̄in sip enwet menmen enum enises God, h̄r en̄riak menmen yaaim neteik̄in m̄t h̄r epei neweik̄in sip newet menmen enum. ²¹* M̄t ne weiw̄ik me Isrel nitaui hi heit w̄inak iuwe ke God h̄r naniyep nentar hi h̄r̄iak menmen im. ²²* Te God epei kekepa n̄ipaa ere petepin in ek, te hi herp in hat̄ip h̄m yaaim mamno m̄t yap̄rwe, h̄r niuk m̄r iuwe, h̄r m̄t au wein̄n. Menmen hi het̄pim h̄ram menmen keremem n̄ipaa m̄t

* 26:6 Ap 23:6, 28:20 * 26:9 Ap 8:3 * 26:18 Ais 35:5, 42:7, 16; Ef 2:2; Kl 1:13; Ap 20:32 * 26:20 Mt 3:8 * 26:21 Ap 21:30-31 * 26:22 Lu 24:44-47

profet netike mītik Moses katip hīram mannen. ²³ *Hīr natip mītik God kehimitaneK kaknen kakikaap haiu mīt, hīrak kaki maain God kakikaak hīrak kakikrit kakiniin mīt yapirwe ne weiwik me Isrel, mīt au ne weiwik ham, God kaktorhis hīr nanu werek werek. Hīm yaaim in hīram mīre si mamkaap mīt nanir ein werek werek, hīram mamkaap mīt nertei werek menmen yaaim God kirīakem.”

Pol katip kari han ke Agripa te hīrak kakises him me God

²⁴ Pol wen katip menmen im, mītik Festas kīnap ketpīwek kar ik: “Pol ti hetaritari! Menmen yapirwe ti hen skul herteiyem hīram menipit ti enuk han ken sip.” ²⁵ Pol ketpīwek, “Mītik iuwe, hi ap hetaritari au. Menmen hi hetpim hīram hīm yaaim me mītik kertei werek kerekek. ²⁶ *Mītik iuwe Agripa, hi ap hīnaain hetput menmen im hentar ti hertei menmen im. Ti hertei menmen im hentar menmen im epei man meit wit kike au, man meit wit iuwe mīt yapirwe nīrem. ²⁷ Mītik iuwe Agripa ti hises hīm me mīt profet? Hi epei hertei ti hisesim herteiyem mekre han.” ²⁸ Mītik Agripa keremirīwek hīm ketpīwek kar ik: “Me wī im ti han kitet ti ari han kai te hi ehises hīm me Jisas Krais?”

²⁹ Pol ketpīwek, “Me wī in ek o maain, hi hitehi God te ti hetike mīt yapirwe nau in nentau hīm mai yi eiyises hīm yaaim me Krais te yi eiyir ke hi te hi ap hanhan sen mewī mīpre hīram mīwaai his mai.”

³⁰ Pol katip epei au, mītik iuwe Agripa ketike mītik gavman Festas, ketike Benasi wetike mīt yapirwe nīr nekrit nanīno witeik. ³¹ *Hīr nekrit nanīno witeik, hīrakit tatipakit tar ik: “Mītik ik ap kirīak menmen enum te hīrak kaku wīnak enuk o kaki au.” ³² *Agripa katip Festas kar ik: “Mītik ik ap kitehi mītik iuwe Sisa kakimtau hīm mīrak te ti esupaneK kakno.”

27

Mīt neithis Pol neiyik nan newisik kau sip kakno wit iuwe Rom

¹ *Me wī hīr mīt iuwe ne gavman han kitet natipan haiu mamu sip manno Itali, hīr neithis Pol ketike mīt han nekre wīnak enuk hīr newet mītik kepten niuk mīrak Julius newetīwek enun in. Julius hīrak kepten naanmīpre 100 mīt ne ami hīr soldia kerek mīt nenenwor “Mīt ne mītik iuwe Sisa ke Rom.” ² *Haiu mīt men mau sip me wit Adramitiam, menep te hīram mīnaaiwīr Sisaria mamno mamrer wit wit me wan me provins Esia. Haiu mau en epei au, hīram merikir wan men. Mītik niuk mīrak Aristakas ke wit Tesalonaika ke provins Masedonia hīrak ketikewai mau sip men. ³ *Wī ham haiu mīpiun wit Saidon. Julius hīrak kirīak Pol yaaik kewisik ken kakir nīrak yinan te hīr enwetīwek menmen mei te hīrak kau sip werek werek kakno. ⁴ Haiu mīnaaiwīr Saidon men Saipras. Nīme mīniu man mewep te haiu merikir wan men yinak in me Saipras kerek nīme ap mīniu meitai au. ⁵ Haiu merikir wan meperp provins Silisia ketike Pamfilia ere mīpiun wit Maira keit provins Lisia.

⁶ Haiu meit ein, mītik kerek naanmīpre 100 mīt ne ami kīnkatin sip ham ere kīr miutip me wit Aleksandria mamno Itali. Hīrak kīr sip epei au, hīrak kewisai haiu mewim. ⁷ Haiu mewim, sip merikir wan men main main me wī ham mentar nīme mīniu iuwe meiyepetai te haiu mīrak menmen iuwe mesipat wit Naidas. Nīme meiyepetai te haiu mamno ein

* 26:23 1Ko 15:20 * 26:26 Jo 18:20 * 26:31 Ap 23:29; 25:25 * 26:32 Ap 25:11 * 27:1 Ap 25:12 * 27:2 Ap 19:29 * 27:3 Ap 24:23

au, te haiu meweik'in mekiuwe wit Krit kerek wan kimaak keketik kau n'im'in. Haiu mekiuwe pinak n'ime ap m'iniu meitai mesipat Salmoni. ⁸ Haiu men mesiur'ir menep tenhaan haiu m'ir'ak menmen iuwe m'ipiun wit niuk m'irak "Wan yaaik sip mamno pasis" h'irak menep wit niuk m'irak Lasia. ⁹ Haiu mepu wit eik w'i yap'irwe ere w'i kerek m'it ne Isrel n'napen menmen han tewen'in God kak'isak menmen enum h'ir n'ir'akem, h'iram epei man men. H'iram w'i me hauw'i h'itan te wan s'ir mewen'in iuwe, te Pol kat'ip m'it kar ik: ¹⁰ * "Yi m'it, hi hertei haiu mamnaaiw'ir wit ik mamno mamrekir wan h'iram ap yaaim. Au, enum. Maain sip metike menmen mekrerek, wan kak'iswaankem. Eim keremem au. Haiu m'it han mami." ¹¹ Pol kat'ip epei au, m'itik iuwe naanm'impre 100 m'it ne ami ap kises h'im m'irak au. H'irak kemtau h'im me m'itik kerek naanm'impre m'it bos kru n'ir'ak menmen nau sip, h'irak ketike m'itik kerek ketenen stia ke sip keweik'nenik te sip mamno. ¹² Wit ik h'irak ap wit yaaik te sip mamu in me haw'i h'itan, te m'it yap'irwe nau sip hanhan n'inaaiw'ir wit nan'ino nerekir wan ere h'ir n'ipiun Finiks. H'irak wit keit Krit h'irak yaaik ke sip mamu en m'isaw'in te ap m'iniu au. H'ir hanhan nanu en ere haw'i h'itan epei au.

N'ime m'iniu wan kewen'in wisenuk

¹³ Maain n'ime wenituk m'iniu te m'it han kitet h'ir nanises menmen n'ipaa h'ir nat'ipanem. H'ir nesiupan waai neriyaak kan sip h'ir n'inaaiw'ir wit h'ir nesiur'ir menep tenhaan, nitet Krit. ¹⁴ Haiu mepno kike, n'ime m'iniu m'ire yuwerep meke wit Krit man. ¹⁵ N'ime m'iniu m'ire yuwerep man kerek m'it nenewem "No ista" h'iram menep sip te m'itik ap keweik'in stia ke sip werek werek au. H'iram mewep n'ime ke n'im'in mamno au, te haiu mewis'im meit n'ime m'iniu meriuwetem men. ¹⁶ Haiu men ere mesipat wit Koda kerek wan kimaak keketik kau n'im'in. Haiu mesipat Koda ke his en'ik, h'irak keiyepet n'ime kike te haiu mari bot kike kis'isai meriyaak meriyaak ere haiu meit bot eik mewis'ik k'iwaai kentar sip, haiu mesenkekik meriuwe waai h'irak kau keit. ¹⁷ H'irak kau keit, h'ir neit waai neiy'im nemenek sip te ap mamwep au. H'ir n'inaain sip mamno mamt'in tenhaan me wan meperp wit iuwe Afrika mamwep te h'ir nesiupan laplap sel me sip newis'im m'waai. Epei au, h'ir newis n'ime yuwerep meriuwetem men. ¹⁸ Yuwerep k'iniu wan wen kewen'in te wanewik h'ir nenke menmen mekre sip new'irem mekre wan. ¹⁹ W'i ham epei man, h'ir h'iras neit menmen yap'irwe me sip h'ir nenkerem new'irem mekre wan. ²⁰ Me w'i yap'irwe haiu ap m'ir wepni o h'ir, te n'ime wen m'iniu wisenum. Haiu han kitet maain haiu mami.

²¹ M'it nau sip ap naam menmen me w'i yap'irwe nentar yuwerep, Pol kerp n'im'in ke m'it ketpor kar ik: "Yi m'it, n'ipaa hi hetpi yi ap einaaiw'ir wit Krit te sip ap mamriwaank au. Te yi ap yemtau h'im mai. ²² * In ek hi etpi yi han tokik eiyu. Haiu m'it ap mami au. Sip keremem mam'inke mam'kre wan. ²³ Hi hertei menmen im hentar nep'ip w'itaaen God kerek hi hisesik ewen'ipi niuk m'irak h'irak keriuwet enep m'itik hak kan kerp menep ketikewa ketpo kar ik: ²⁴ * "Pol ti ap h'inaain au. Ti eh'irp ninaan me m'itik iuwe Sisa. God kentar h'irak yaaik, h'irak kakwis m'it yap'irwe nau sip netikewit h'ir ap nani au." ²⁵ Yi m'it ap y'inaain au. Hi hises h'im me God, hi hertei menmen mamnen mam'ir ke n'ipaa h'irak ketpewem. ²⁶ * N'ime mamriuwetai haiu mamno sip mamt'in tenhaan em'it wit kerek wan kimaak keketik kau n'im'in."

* 27:10 Ap 27:22 * 27:22 Ap 27:10, 31 * 27:24 Ap 23:11 * 27:26 Ap 28:1

²⁷ Wɪ hiswiyen tekyaaıt (14) epei men, hawɪ yuwerep mɪniu man meıt wan eık niuk mɪrak Edria. Me wɪ nɪmɪn hɪram nɪme meriuwet sip mepno, mɪt naanmɪpre sip han kitet haiu epei man menep tɪ. ²⁸ Hɪr han kitet haiu epei man menep tɪ, te hɪr newɪr waai nesenek nan mewik mekre tɪpar nɪnɪn mak kɪram, hɪram matɪp 40 mita kesikekre. Maain hɪr pɪke newɪrem hɪram matɪp 30 mita kesikere. ²⁹ Hɪr nɪnaain sip kerek haiu mewim mamno mamnep nan iuwe me tenhaan te hɪr neiyɪk nan iuwe tekyaaıt (4), hɪr nesenek waai mewim, hɪr newɪrem mekre wan mɪkaap sip mamno main main. Epei au, hɪr hanhan wanewik o eksiupan waswas. ³⁰ Mɪt naanmɪpre sip hanhan nɪnaaiwɪr sip te hɪr neıt bot kike nesiuwerek kepno kentar tɪpar hɪr newisesik natɪp hɪr nanwɪr waai kakri paan me sip metenenim. ³¹ *Au, Pol katɪp mɪtɪk kepten naanmɪpre 100 mɪt ne ami, hɪrak ketike mɪt nɪrak kar ik: “Mɪt in naanmɪpre sip hɪr nɪrɪr nanɪno, yi yapɪrwe yayi.” ³² Hɪrak katɪp epei au, mɪt ne ami nerekir waai metenen bot kike te hɪrak kenterer tɪpar ken.

³³ Menep kaksiupan hɪrkiwo (o hɪr kaa), Pol kitehi mɪt nanɪm menmen ketpor kar ik: “Yi epei yemerɪr hawɪ yuwerep kaktɪn kakɪt me wɪ hiswiyen tekyaaıt (14), yi ap yaam menmen au. ³⁴ *Hi hitihi hɪm manp yi eiyɪm menmen te hɪram mamkepi yi manpenun eiyu te yayi au. Yi eiyu werek werek.” ³⁵ *Pol katɪp menmen im epei au, hɪrak keıt bret kitehi God hɪrak katɪp God hɪrak han yaaik keriuwerem kerp ninaan me mɪt. Epei au, hɪrak kaam. ³⁶ Hɪrak kɪpaam, hɪr mɪt en han tokik nau hɪr neıt menmen meiyam naam. ³⁷⁻³⁸ Haiu mɪt mar 276 haiu mepu sip im e. Haiu mɪt maam ere werek, mɪt newɪr wit (hɪram mɪre rais), hɪr newɪrem men mekre wan te hɪr nɪkaap sip ap nɪmenum au.

Sip mewep meıt tenhaan

³⁹ Nepei wanewik, mɪt naanmɪpre sip nɪr tɪ te hɪr nepɪtari hɪr neıt neiyɪn. Hɪr nɪr wan mɪre tenhaan yaaim mekrerem, te hɪr han kitet nanɪno ein neriuwet sip mamtɪn mamɪt tenhaan. ⁴⁰ Hɪr nɪrem epei au, hɪr neremir waai nan mewim, hɪram menke mekre wan, hɪr nesiuupan waai metenen stia. Epei au, hɪr nɪkɪam laplap sel meıt paan ke sip te nɪme mamɪnpep meiyɪm mamno tenhaan. ⁴¹ Au, sip men menep tenhaan, hɪram mɪnatɪn meıt. Sip paan kɪram mɪnatɪn meıt ap mepno au, te wan sɪr mewenɪn menep sip mɪkaru mewepim. ⁴² Mɪt ne ami nimenɪpɪn nanɪnep mɪt enun ne wɪnak enuk hɪr hɪras nɪpaa neriyei neri nanɪno Rom te hɪr ap nanri wan nanɪno tenhaan meıt tɪ nɪrɪr nanɪno. ⁴³ Au, mɪtɪk kepten iuwe naanmɪpre 100 soldia ke ami hɪrak hanhan kɪkaap Pol te hɪrak keweni nɪrɪak menmen im. Hɪrak katɪp mɪt kerek nertei narı tɪpar hɪr nehɪn nɪripe tɪpar nerwak nanɪno tenhaan eık. ⁴⁴ *Mɪt han au, hɪr netenen nu o menmen ham me sip mewep hɪr nenterim nanɪno tenhaan. Marim haiu yapɪrwe men mɪpiun tenhaan ke pɪn eık.

28

Menmen Pol kɪrɪakem keıt wit Molta

¹ Haiu mɪpiun tenhaan ke pɪn eık, mɪt han nan netpai tɪ ik kerek wan kimaak keketik kau nɪmɪn niuk mɪrak Molta. ² *Mɪt ne wit in nerekyai yaaim. Hawɪ epei kan, nɪme mewep te hɪr nɪmansı neriyei man menep mau si mewim. ³ Pol keıt haak mei kakwisɪm mamwaai si, manpen asp

* 27:31 Ap 27:22 * 27:34 Mt 10:30 * 27:35 Mt 15:36; 1Ti 4:4-5 * 27:44 Ap 27:22-25 * 28:2 2Ko 11:27

(h̄irak k̄ire manpen siurp) kerek kisaw̄n k̄n̄ik haak h̄irak ketpaan ken kentar haak m̄iwaai si h̄iram sisi. H̄irak ketpaan ken kenep Pol kau his m̄irak kemenkekik kau keit. ⁴ M̄it ne wit in n̄ir manpen siurp (o yenmik) kemenkekhis me Pol h̄ir nat̄ipan nar ik: “N̄ipaa m̄it̄ik ik kenep m̄it̄ik kaa, te t̄ipir kaiu ap kakwis̄k kaku au. H̄irak kin̄n wan te in ek kaki.” ⁵ *Au, Pol kemiyep̄ep his manpen (o yenmik) kenke kek̄re si h̄irak ap k̄inap au. ⁶ *M̄it netp̄epik nare te his m̄irak m̄nīu o h̄irak kenkew̄n kaki. H̄ir netp̄epik netp̄epik, h̄ir ap n̄ir menmen mar ik n̄ipaa au, h̄ir neweik̄n han k̄ir nat̄ipan nar ik: “Au, m̄it̄ik ik h̄irak k̄ire God.”

⁷ T̄i menep wit kerek manpen kenep Pol h̄iram t̄i me m̄it̄ik iuwe naanm̄ip̄re wit wan kimaak keketik kau n̄im̄n ik e niuk m̄irak Pablias. M̄it̄ik ik kan ketaihis keriyei ken w̄nak k̄irak, te h̄irak naanm̄irei werek werek ere w̄i wikak. ⁸ Haiu mepu en, Pablias haai k̄irak k̄inap ȳnk sisi kesiuwe mune k̄iwaai yeno. Pol ken haau k̄irak kitehi God ek. Kitehi God ek, h̄irak kewis his meterik h̄irak kekepek k̄ire yaaik. ⁹ H̄irak k̄ir̄ak menmen im, h̄ir m̄it yap̄rwe ne wit wan kimaak keketik h̄ir n̄inap, h̄ir nan te Pol k̄ir̄aki yaain. ¹⁰ Pol k̄ir̄aki n̄re yaain, h̄ir newetei menmen yaain yap̄rwe. Maain haiu mau sip m̄inaiw̄ri h̄ir newis menmen yap̄rwe te haiu mam̄im me w̄i haiu mau sip mamp̄ino.

Haiu mepno ere m̄ipiun Rom

¹¹ Wenke wikak epei au, haiu m̄inaaiw̄r wit Molta haiu mau sip me Aleksandria niuk m̄iram “T̄ipir wik.” H̄ir newis ninaan me t̄ipir m̄it̄i nenewem “T̄ipir wik” nentar ninaan me n̄ikerek h̄irak̄it wik te t̄ipir niuk m̄irak Sus tau sip paan k̄iram. Sip im n̄ipaa haw̄i h̄itan, h̄iram mepu wit Molta. ¹² Haiu m̄inaaiw̄r Molta epei au, haiu merekir wan men ere m̄ipiun wit Sairakyus. Haiu m̄ipiun wit Sairakyus, haiu mepu en w̄i wikak. ¹³ Haiu m̄inaaiw̄r sairakyus mepno ere m̄ipiun wit Risiam. W̄i ham miut̄ip n̄ime m̄nīu mar ke wentuk te haiu men me w̄i wik haiu m̄ipiun wit Pyutiolai. ¹⁴ Haiu mepu wit Pyutiolai, haiu m̄ir m̄it han kerek nises h̄im me Krai. H̄ir netaihis haiu mamu mamkiteri ere w̄i hisp̄nak wik (7). Marim haiu m̄ipiun Rom. ¹⁵ M̄it kerek nises h̄im me Krai neit wit iuwe Rom h̄ir nemtau haiu mamnen, te h̄ir nen ere n̄ipiun wit ke maket ke Apias ketike wit niuk m̄irak “W̄inak Pasenda Wikak,” h̄ir newenaiyip̄r. H̄ir newenaiyip̄r epei au, Pol han yaaik kitehi God ketp̄iw̄ek h̄irak yaaik.

¹⁶ *Me w̄i kerek haiu m̄ipiun wit Rom, m̄it ne gavman newis Pol h̄irekes kau w̄inak hak kiut̄ip, m̄it̄ik ke ami kiut̄ip naanm̄ip̄rew̄ek.

Pol kewepyap̄r h̄im me Krai keit wit Rom

¹⁷ *Pol kau w̄inak eik ere w̄i wikak, h̄irak kesiuwe m̄it̄ik kitehi m̄it̄i iuwe ne weiw̄ik me Isrel nau en, h̄ir en̄nen en̄rerik en̄imtau h̄im me Pol. H̄ir nererik epei au, Pol ketpor kar ik: “Nai yinan, hi ap h̄ir̄ak menmen enum me m̄it̄i ne weiw̄ik maiu o hi eweik̄n sip ewet menmen n̄ipaa maamr̄er nai nisesim neweteyiem au, te m̄it̄i ne Jerusalem h̄ir netauhis wein̄im newisa hekre w̄inak enuk neriuweta hen m̄it̄i iuwe ne Rom. ¹⁸ *H̄ir m̄it̄i ne gavman ne Rom nitauhi me menmen im h̄ir nare nesiupena nentar h̄ir nertei hi ap h̄ir̄ak menmen enum te hi hahi. ¹⁹ *Au, m̄it̄i iuwe ne Isrel n̄inapen h̄ir nansiupena te hi hat̄ip ‘M̄it̄ik iuwe Sisa ek̄imtau h̄im mai.’ H̄ir neriuweta hi han te hi ap esiuwe h̄im mei me menmen enum h̄ir n̄ir̄akem au. ²⁰ *Hi

* 28:5 Mk 16:18 * 28:6 Ap 14:11 * 28:16 Ap 24:23 * 28:17 Ap 25:8 * 28:18 Ap 26:31

* 28:19 Ap 25:11 * 28:20 Ap 24:15

hentar menmen im hi hitihi yi m̄t yi einen te hi hetpi menmen. Sen im mau his mai mentar hi hises h̄m me h̄rak M̄tik Iuwe kerek m̄t ne Isrel yap̄rwe nmeriȳwek kaknen kak̄kaap haiu m̄t.”

²¹ Pol kat̄ip epei au, h̄r netp̄wek nar ik: “Haiu ap meit t̄wei meke wit Judia m̄t nesiwerem me ti au. Naiu yinan han ap n̄ke Judia nan in netpai me menmen im, te h̄r nat̄ip ti h̄r̄rak enum au. ²² *Haiu hanhan mam̄mtau menmen ti han kitetim mentar haiu mertei m̄t nerer wit wit nat̄ip enum me m̄t nises h̄m im ti hisesim.”

²³ H̄r nat̄ip epei au, h̄r n̄mat w̄i nan̄nen nan̄mtau h̄m me Pol. W̄i h̄r n̄mat nan̄mtau menmen, m̄t yap̄rwe nan winak ke Pol kepwik. Wepni ere w̄itaan Pol ketpor h̄m kewepyap̄r h̄m me God kakin̄n naanmampre m̄t. H̄rak kare kakri han k̄r keteiknor Jisas h̄rak M̄tik Krai kerek God keriuwetek kan k̄kaap haiu m̄t h̄rak ketpor h̄m n̄paa Moses ketike m̄t profet h̄r newis̄im mau t̄wei. ²⁴ M̄t han nises h̄m m̄rak, m̄t han au h̄r n̄naain. ²⁵ H̄r n̄naaiw̄r winak ke Pol h̄r nat̄ip nam̄nanem neriuwe h̄m me Pol. H̄r nat̄ip nam̄nanem nentar h̄m Pol ketporem m̄karu. H̄rak kat̄ip kar ik: “God H̄m̄n Yaaik kat̄ip werek w̄i n̄paa h̄rak kat̄ip profet Aisaia h̄m m̄rak h̄rak kat̄ip maamer ni em. N̄paa h̄rak kat̄ip:

²⁶ *Ti eno et̄ip m̄t in ne weiw̄k me Isrel menmen im: Maa in yi yaȳmtewem yaȳmtewem te yi ap yaȳrteiyem au. Yi eiȳrem eiȳrem te yi ap eiȳrem werek au.

²⁷ Han ke m̄t in epei ken sip, h̄r nemes̄is n̄k̄p ap nemtau h̄m h̄r ap n̄r menmen werek werek au, h̄r n̄nap̄p̄i. H̄r n̄r̄rak menmen im au, te h̄r en̄r menmen neriuwe nanam̄r, h̄r en̄mtewem enriuwe n̄k̄p m̄r, h̄r han k̄r en̄rte menmen werek werek te h̄r enweik̄n sip enis̄isa te hi God hi ekepi.’ ”

²⁸ *Pol kat̄ip h̄m ham mar ik: “Hi hetpi te yi yertei werek. H̄m yaaim me God kak̄kaap haiu m̄t h̄ram epei man m̄t ap ne weiw̄k me Isrel. H̄r keriyen nan̄mtewem nanisesim.” [²⁹ Pol kat̄ip menmen im epei au, h̄r m̄t ne weiw̄k me Isrel n̄naaiw̄r winak k̄rak h̄r nat̄ipan nenehan w̄isenum me menmen h̄rak ketpim.]

³⁰ *Pol kew̄r pewek kat̄in winak ik h̄rak kewik ere tito wik, h̄rak keithis m̄t kerek nan n̄rek, ³¹ *h̄rak ketpor h̄m kewepyap̄r menmen me God kakin̄n m̄t kewepyap̄r me M̄tik Iuwe Jisas Krai. H̄rak ap k̄naain au, h̄rak kat̄ip m̄t yap̄rwe, m̄t ap netp̄wek nar ik: “Ti ap at̄ip im au em̄t.”

Mep̄r keremem

* 28:22 Ap 24:14 * 28:26 Ais 6:9-10; Mt 13:14-15 * 28:28 Sam 67:2; Lu 3:6; Ap 13:46, 18:6
* 28:30 Ap 28:16 * 28:31 Ap 28:23

Tiwei Pol Kewisik Ken Mit Ne Rom Menmen me tiwei ik

Mit yapirwe hir enun nerp ninaan me God 1:1-17

Menmen God kiriakem mamkepai te kaktaihis 1:18-3:20

Haiu meit himin yaaik ke Krai 5:1-8:39

Menmen God kiriak mit ne Isrel em 9:1-11:36

Menmen mit ne weiwik me God hir nanisesim 12:1-15:13

Pol katip menmen maain hirak kakriakem 15:14-33

Pol katip mit ne Rom him gude mikaru 16:1-27

Him me menmen God kehimitan Aposel Pol hirak kiriakem

¹ *Hi Pol hi hewis tiwei ik ken yi mit ne wit Rom. Hi hire wok mitik ke Jisas Krai. Nipaa hirak kehimitena hi hire mitik aposel kirak hirak keriuweta hi hises menmen im keremem. Hi atip mit miyapir him yaaim me God man haiu mit.

² *Nipaa enum eik God katip hirak kaksuwe menmen mirak yaaim im mamnen. Hirak kewepyapirem katip mit profet em te hir newisim mau tiwei. ³ *Him yaaim im hiram matip me God Nikan kirak Jisas Krai Mitik kaiu Iuwe. Haiu mertei hirak kire mitik kentar miye prak hire winaak hirak nepenyek ke mitik iuwe ke weiwik me Juda niuk mirak Devit. ⁴ *God keteiknai Jisas hirak ap kire mitik kerekek au. Himin kirak yaaik kire God. Hirak keteiknai Jisas hirak Nikan kirak keriuwe menmen iuwe hirak kerekyiwekem mar im. Hirak kikiak Jisas kekre nimin ke mit nipaa naa hirak pike kekrit kepu. ⁵ *God han tewenina kehimitena hi hire mitik aposel kirak hentar menmen Jisas Krai kiriakem. Te hirak keriuweta hi eno erer wit wit akaap Krai etip mit him mirak hir enimewem te hir enisesim. ⁶ God kehimiteni yi mit miyapir ne wit Rom yetike mit miyapir ne wit ham yi yapirwe yi ne Jisas Krai.

⁷ *Te hi hewis tiwei ik ken yi mit miyapir yeit wit Rom, kerek God hanhan keriuwi kehimiteni yi mit miyapir mirak. Hi hanhan God Haai kaiu ketike Mitik Iuwe Jisas Krai hirakit tatrekyi menmen yaaim te yi eiyu werek.

Pol hanhan kakno kakir mit miyapir ne Rom

⁸ *Hi ehinin etpi menmen im. Hi atip God eriuwe niuk me Jisas Krai hirak yaaik kentar mit miyapir nerer wit wit hir nemtau yi yises him me Krai. ⁹⁻¹⁰ ** God kerek hi hirak menmen mirak heriuwe han kai iuwe te hi hatip mit him yaaim me Nikan kirak, hirak hirekes kertei hekrit hekrit hi hitiwekhi me yi mit en. Hi hitehi God te hirak in ek kakikepa kakwisa hi anen ari yi mit. ¹¹ Hi hanhan anen ari yi mit hi eweti menmen yaaim God Himin Yaaik kewetaiyem te hiram mamkepi yi mit miyapir han tokik eiyu eit. ¹² Menmen hi hetpiyem hiram mar im. Hi akepi ariuwe menmen hi arekiyem, yi eikepa eiriuwe menmen yi eirekiyem te haiu emkaapan emriuwere.

¹³ *Nai yinan hi hanhan yi eiyirtei me wi yapirwe hi han kitet anen ari. Au, nipaa ere in menmen mewena te hi ap anen ari yi mit au. Hi han kitet

* 1:1 Ap 9:15, 13:2; Ga 1:15 * 1:2 Ro 15:25-26; Ta 1:2 * 1:3 Mt 22:42; Ro 9:5; 2Ti 2:8 * 1:4

Ap 13:33 * 1:5 Ap 26:16-18; Ro 15:18; Ga 2:7-9 * 1:7 1Ko 1:2; 2Ko 1:1; Nam 6:25-26; Ef 1:2

* 1:8 1Te 1:8 * 1:9-10 Ef 1:16; Fl 1:18; 1Te 2:5, 10 * 1:9-10 Ap 19:21; Ro 15:23, 32 * 1:13

Ap 19:21; Jo 15:16

hi hari m̄t miyap̄r han ne yi m̄t en yi eiyises h̄m me God. Hi at̄p m̄t miyap̄r h̄m yaaim me Kraiſ te m̄t han nanisesim h̄ram mar ke m̄t̄k h̄rak kam̄r ni, maain menmen mamwo yap̄rwe. Mar im hi hanhan yi eiyisesim eiȳr ke m̄t han h̄r ap ne weiw̄k me Isrel h̄r nisesim. ¹⁴ God h̄rak kehimītena hi at̄p m̄t miyap̄r h̄m m̄rak. Hi eno m̄t h̄r nau werek nan̄r ke Grik. Hi eno m̄t han au nau wit enuk yaank. Hi eno m̄t h̄r nen skul nertei menmen iuwe, netike m̄t han au h̄r nau wein̄m netaritari menmen im. ¹⁵ Mar keremem te hi hanhan anen yi m̄t miyap̄r ne Rom etpi h̄m yaaim me Kraiſ.

H̄m yaaim me Kraiſ h̄ram iuwe

¹⁶ *Hi ap ȳnk enuk heriuwe h̄m yaaim me Kraiſ au. H̄ram menmen iuwe me God mamkaap m̄t miyap̄r kerek nemtau h̄m m̄rak nisesim, h̄ram mamkepi God kaktorhis. H̄ram min̄n men m̄t ne Isrel, maain h̄ram men m̄t h̄r ap ne weiw̄k m̄r au. ¹⁷ *H̄m yaaim me Kraiſ meteiknai menmen yaaim God kerekyeyem kekepai haiu mamre yaain te haiu mantikerek mamu han kiut̄p. H̄ram menmen im. M̄t nemtau h̄m m̄rak, h̄r nanisesim te h̄ram mam̄krit menmen me God mamkepi, h̄ram mamno ere mam̄si. H̄m me God m̄t newis̄m mau t̄wei mat̄p mar im: “M̄t kerek God kat̄p h̄r yaain nentar h̄r nemtau h̄m nisesim, h̄r nantikerek nanu nan̄t.”

H̄m me m̄t h̄r neweik̄n sip newet God.

¹⁸ *God kerek kau wit k̄rak h̄rak keteiknai h̄rak han enuk keriuwe m̄t miyap̄r yap̄rwe kerek neweik̄n sip newet menmen m̄rak, h̄r n̄riak enum, h̄r nepak̄n h̄m yaaim neriuwe menmen enum h̄r n̄riakem. ¹⁹ *God epei kakiwaank m̄t kak̄ntar menmen m̄t nan̄rteiyem me God h̄rak n̄paa ein keteiknorem. ²⁰ *N̄paa w̄i kerek God kewis nepni metike t̄i m̄t miyap̄r h̄r n̄r menmen h̄rak k̄riakem. Mar keremem te h̄r n̄rem h̄r nertei menmen me God. H̄r ap te nan̄r God kaku nanam̄r k̄r au. H̄r nertei God h̄rak k̄re mekak, h̄r nertei h̄rak w̄isenuk manpenuk kaku kak̄it tipmain tipmain enum eik, te h̄r ap nant̄p God h̄r nep̄tariyek te h̄r ap newen̄pi niuk m̄rak au.

²¹ *H̄r ap te nant̄p God h̄r nep̄tariyek nan̄ntar n̄paa h̄r nertei God h̄rak keim̄n te h̄r n̄napen newen̄pi niuk m̄rak, h̄r ap netp̄wek h̄rak yaaik au. H̄r han kitet menmen enum te han k̄r enuk ketari menmen yaaim m̄re m̄t ne w̄itaan nen yaank ap nemsiu si au h̄r n̄natin yayiwe.

²² *H̄r han kitet h̄r nertei menmen yap̄rwe te h̄r nar ke m̄t enun han ken sip. ²³ *H̄r nar ke m̄t enun han ken sip nentar h̄r epei neweik̄n sip newet God kerek kaku kak̄it tipmain tipmain enum eik, h̄r ap newen̄pi niuk m̄rak au. H̄r neweik̄n newen̄pi niuk me tipir kerek m̄t nat̄n ninaan mau tein̄k. H̄r nime nu m̄re m̄t kerek nani ek, o hore, samiyak o k̄rin, manpen, pewen, menmen ham.

Menmen enum m̄t h̄r n̄riakem

²⁴ *H̄r n̄riak menmen enum mar im, te God k̄nawiri te h̄r nau enum n̄riak menmen enum mar im: H̄r n̄riakan menmen enum neriuwe ȳnk k̄r, h̄r nises menmen han k̄r hanhanem. ²⁵ *H̄r neweik̄n sip newet

* 1:16 Sam 119:46; Mk 8:38; 1Ko 1:18, 24; Ap 13:46 * 1:17 Ro 3:21-22; Hab 2:4 * 1:18 Ef 5:6; Kl 3:6; 2Te 2:12 * 1:19 Ap 14:15-17, 17:24-28 * 1:20 Jop 12:7-9; Sam 19:1; Hi 11:3 * 1:21 Ef 4:17-18 * 1:22 Jer 10:14; 1Ko 1:20 * 1:23 Diu 4:15-19; Sam 106:20 * 1:24 Ap 14:16 * 1:25 Jer 13:25, 16:19; Ro 9:5

h̄m yaaim me God, h̄r nises h̄m enum memitetp̄n. H̄r newen̄pi niuk me menmen God k̄riakem. H̄r ap newen̄pi niuk me God kerek k̄riak menmen yap̄rwe. H̄rak kerek k̄riak yaaik, haiu mamwen̄pi niuk m̄rak tipmain tipmain enum eik.

²⁶ H̄r neweik̄n sip newet God te h̄rak k̄naw̄ri h̄r nises menmen enum h̄r hanhanem. Miyap̄r h̄r ap n̄waai netike m̄t n̄r au. H̄r niyawan n̄waai netike miyap̄r han. ²⁷ *M̄t h̄r n̄riak menmen nar ke miyap̄r n̄riakem. H̄r ap netike miyap̄r n̄r niyawan n̄waai au. H̄r han k̄r kekrit k̄re si, h̄r hanhan netike m̄t han h̄r niyawan n̄waai. H̄r niyawan n̄waai n̄riakan enum te God kerek̄or enum me menmen enum h̄r n̄riakem.

²⁸ M̄t miyap̄r h̄r n̄napen han kakitet God ketike menmen m̄rak te h̄rak k̄naw̄ri te han k̄r kises menmen enum te h̄r n̄riak menmen yaaim au. ²⁹ Te h̄r n̄riak menmen enum heriyai heriyai. H̄r hemkre menepam me menmen, h̄r han kitet menmen enum me m̄t han, h̄r ȳnk enuk neriuwe m̄t han nin̄ni, h̄r m̄t han nenep m̄t han h̄r naa, h̄r nari han ke m̄t h̄r nenke hasini, h̄r nemitetp̄nan me menmen, h̄r han kitet menmen enum me m̄t han, h̄r nat̄pan nisesan me menmen. ³⁰ H̄r newisesik newen̄n h̄m me m̄t han h̄r n̄napen God, h̄r nene m̄t miyap̄r han new̄r paan newepik, h̄r nar ke m̄t enun paan tokik nat̄p h̄r n̄re m̄t iuwe nin̄n m̄t han. H̄r han kitet nan̄riak menmen enum n̄paa m̄t ap n̄riakem au. H̄r ap nises h̄m me miye haai n̄r au. ³¹ H̄r n̄re m̄t enun han ken sip ap han kitet menmen enum maain mamnen, h̄r m̄t ap nises h̄m m̄r h̄r netpim, h̄r ap hanhan neriuwe m̄t miyap̄r han o han tewen̄ni au. ³² H̄r nertei God epei kat̄p m̄t miyap̄r kerek n̄riak menmen enum mar im maain h̄r nani, te h̄r wen n̄riakem. H̄r wen n̄riakem keremem au. H̄r nari han ke m̄t miyap̄r han te h̄r n̄riakem mar ke h̄r n̄riakem, h̄r netpi h̄r yaain.

2

God skelim m̄t werek werek kakises menmen yaaim

¹ *Yi m̄t keriyen ne Isrel kerek yi yesiuwe h̄m yene m̄t kerek ap ne Isrel yentar menmen enum h̄r n̄riakem. Yi ap eit̄p God yi yaain me menmen yi ȳriakem au. Yi yene m̄t yentar menmen enum h̄r n̄riakem. ² Haiu m̄t ne Isrel haiu mertei God ap han ekitet m̄t miyap̄r h̄r neim̄n au. H̄rak han ekitet skelim m̄t miyap̄r h̄r neim̄n n̄p̄ran me menmen enum h̄r n̄riakem keremem. ³ Yi yesiuwe h̄m yene m̄t yentar menmen enum h̄r n̄riakem, te yi yises menmen enum mar ke h̄r n̄riakem, maain God skelim m̄t en me menmen m̄r enum. Te yi han kitet h̄rak kak̄tpi yi yaain a? Taauye! God skelim yi m̄t eitikeri! ⁴ *Yi ȳnan yip̄r yewirek yentar God h̄rak hanhan keriuwi ap kakiwep waswas au a? Yi yep̄tari God h̄rak ap kakiwep waswas te yi eiweik̄n sip eiwet menmen enum a? ⁵ Yi yewen̄n han ki ap yeweik̄n sip yewet menmen enum au. Te maain w̄ kerek God skelim haiu m̄t me menmen, h̄rak kakises menmen m̄rak yaaim, h̄rak kakrekyi enum yap̄rwe. Menmen enum yi ȳriakem maain h̄ram mam̄r ke m̄t̄ik kewepep haak kemi ere mau niu, h̄ram mam̄nke mam̄p̄ mam̄waankek. ⁶ *God tewen kak̄riak m̄t menmen yaaim o menmen enum kak̄ntar menmen n̄paa h̄r n̄riakem. ⁷ M̄t miyap̄r kerek hekrit hekrit n̄riak menmen yaaim, h̄r hanhan God h̄rak kakw̄t̄r h̄m̄n yaaik kakt̄p h̄r m̄t miyap̄r yaain niuk m̄r iuwe kak̄kepi h̄r nantikerek nanu nan̄t

* 1:27 Lev 18:22, 20:13; 1Ko 6:9

* 2:1 Mt 7:1-2; Jo 8:7

* 2:4 Ef 1:7, 2:7; 2Pi 3:15

* 2:6 Mt

16:27; Jo 5:29; 2Ko 5:10

tipmain tipmain enum eik. Te maain God kakwetir menmen im kakikepi hir nantikerek nanu nanit. ⁸ *Te mit miyapir han au. Hir neweikin sip newet menmen yaaim hir nises han kir enuk niriak menmen enum, maain God han enuk kakriuwari hirak kaknip kakiwaanki. ⁹ *Mit miyapir kerek hir niriak menmen enum maain God kakiwaanki hir yank kir kaknen han kir enuk. God kakinin kakiwaank mit miyapir han ne weiwik me Isrel kerek niriak enum. Maain hirak kakiwaank mit miyapir han ne weiwik ham nerer wit wit kerek niriak enum. ¹⁰ Te mit miyapir kerek hir niriak menmen yaaim, maain God kakwetir menmen mirak yaaim, hir nanre mit miyapir iuwe, hir nanu werek. God kakinin kakriak mit miyapir han ne weiwik me Isrel em, maain hirak kakriak yi mit miyapir ne weiwik ham em. ¹¹ *God ap han kitet mit hir niuk mir iuwe o hir au enun weinin au. Hirak han kiteti hir nipiran.

¹² Mit miyapir ap ne weiwik me Isrel hir nepitari him me God nipaa Moses kewisim mau tiwei. Hir niriak enum te God hirak kakiwaanki kakinterim weinim. Mit miyapir ne weiwik me God au. Hir nertei him me God nipaa Moses kewisim te hir niriak enum, maain God kakit him im hirak kakno mit ne Isrel skelim mit miyapir kakriuwere kakawaanki.

¹³ *Mit miyapir kerek nemtau him me God keremem, hirak ap te kaktip hir yaain au. Mit miyapir kerek nemtewem hir nisesim, hir keriyen God kaktip hir yaain. ¹⁴ *Mit miyapir ap ne weiwik me Isrel ap nertei him me God Moses kewisim. Wi kerek hir nises han kir niriak menmen yaaim mar ke him me God nipaa Moses kewisim mau tiwei hiram metpim, te menmen im meteiknai hir nertei menmen yaaim metike menmen enum. ¹⁵ Menmen hir niriakem hiram meteiknai him nipaa God ketpim hiram mau mekre han kir. Wi ham han kir enuk keriuwe menmen enum hir niriakem. Wi ham han kir au yaaik keriuwe menmen yaaim hir niriakem. ¹⁶ *Maain wi mamnen te God kaktip Jisas Krais hirak kakwepyapir menmen mau mekre han ke haiu mit yapirwe, hirak kakrekryei yaaim o enum kakinterim. Menmen im mamnen mamir ke hi hetpiyem heriuwe him yaaim me God.

Yi mit miyapir ne Isrel han ekitet him me God Moses kewisim mau tiwei hiram mamkepi te yi eiyu werek.

¹⁷ *Mit miyapir yi yatip yar ik: "Haiu mit miyapir ne weiwik me Isrel." Yi han kitet yi yetike God yi yekiyen yau yentar hirak keweti him mirak a? Yi yatip yewenipi niuk mi yar ik: "Haiu mit miyapir ne God." ¹⁸ Yi yertei menmen hirak hanhan yi eiyisesim. Yi yertei hanhan menmen yaaim te yi yisesim. Menmen enum au. Yi hanhan eiyises menmen yaaim eiyintar nipaa yi wen nikerek kike ere in haairer hir nepei netpi him me God. ¹⁹ *Yi han kitet yi yertei him me God werek te yi eiteikin mit nepitari menmen mirak te hir nanisesik werek werek a? Yi yire si merhihe yi eiteikin mit kerek ap nertei God hir nire mit ne witaan nanino, yi eiteiknor yayiwe yaaik te hir enisesik a? ²⁰ *Yi han kitet yi werek te yi eiteikin mit kerek hir han kitet menmen enum, yi eiteiknor menmen me God a? O yi eiteikin mit kerek nepitari menmen me God hir nire nikerek, yi eiteiknor werek menmen me God yentar yi han kitet him me Moses meteikin menmen yapirwe God kerteiyem a? ²¹ *Yi yeteikin mit han menmen me God, yi yenmak te yi ap yeteikin hiras menmen a? Yi yatip mit an yar ik: "Yi ap

* 2:8 2Te 1:8 * 2:9 Ro 1:16 * 2:11 Diu 10:17; 2Kro 19:7; Ap 10:34; Ef 6:9; 1Pi 1:17 * 2:13 Mt 7:21; 1Jo 3:7 * 2:14 Ap 10:35 * 2:16 2Ti 2:8 * 2:17 Je 2:19 * 2:19 Mt 15:14; Lu 18:9 * 2:20 2Ti 3:5, 15 * 2:21 Sam 50:16-21; Mt 23:3-4

eikintip menmen me mitik hak.” Te yi eikintip menmen me mit han o au a? ²² Yi yatip, “Yi mit ap eiri miyapir ne mit han eitikeri eiriyahis eiweninem au emit.” Te yi hiras yi yirakem o au a? Yi yinapen mit kerek newenipi niuk me tipir, te yi ap eikintip menmen hir newisim mau kinaana newepwar tipir em. ²³ Mit han ninan yipir newirek nene God nentar menmen yi mit yirakem. Yi yewenipi niuk mi yatip God keweti him mirak, te yi ap yisesim au. Yi yeweikin sip yewetewem. ²⁴ *Menmen hi hetpiyem hiram yaaim mentar him mau tiwei nipaa Aisaia kewisim hiram matip mar im: “Mit ap ne weiwik me Isrel natip enum me niuk me God nentar yi mit ne Isrel.”

Yi yerekir yink te yi han kitet hirak kakikepi yi ne God-Au, menmen mekre han mamkepi keriyen

²⁵ *Yi yises him me Moses, mit nerekir yink ki, hirak yaaik kakikepi. Te yi eiweikin sip eiwet him mirak, hiram mar ke nipaa mit ap nerekir yink ki. ²⁶ *Mit kerek ap nerekir yink kir hir nises him me God werek werek, God han kitet hir yaain nar ke mit hir nepei nerekir yink kir. ²⁷ Te maain him me God kerek mit ap nerekir yink kir hir nisesim, hiram mamteikin yi mit yi enun. Hiram mamteikin yi mit enun yentar yi yerekir yink ki, yi yetenen him me God Moses kewisim mau tiwei, te yi ap yisesim au. Hir netenen him me God Moses kewisim au, te hir nises menmen yaaim. ²⁸ *Yi ap mit ne Isrel keriyen yentar miyerer ni nini yi ne weiwik me Isrel o yentar yi yerekir yink ki au. ²⁹ *Mit miyapir hir ne weiwik me Isrel nentar hir nises God nekre han kir. Menmen im hiram mar ke God Himin Yaaik hirak kehimitenor han kir hirak ke God. Menmen im ap mises menmen Moses nipaa kewisim mau tiwei. Mit han ap nanwenipi niuk me mit nar ik, te God hanhan kakriuwari iuwe.

3

Menmen enum ap te maminin menmen yaaim

¹ Yi han kitet mekam? Mit ne weiwik me Isrel hir ninin mit han ne weiwik ham o au? Menmen hir nisesim nerekir yink kir hiram yaaim mamkepi o au? ² *Hiram yaaim mamkepi yapirwe mar im. God kinin kewet mit ne Isrel him mirak te hir nanartei menmen hirak hanhan hir nanisesim. ³ *Mit han ne weiwik me Isrel hir ap nises him mirak, te yi ap han ekitet God ap kakises him mirak kakintar mit han neweikin sip newetiwewek, au emit. ⁴ *Mit miyapir yapirwe nanweikin sip nanwet him yaaim, God kerek au. Hekrit hekrit hirak kakises him yaaim hirak ketpim. Him me God mau tiwei Sam matip mar im: “Hekrit hekrit ti ehinin mit kerek hir neswut him. Hir nanartei ti atip him yaaim keremem.”

⁵ Mit han nantip, “Menmen enum haiu mit miriakem hiram yaaim. Hiram yaaim mamkaap God kakteikin menmen hirak kiriakem hiram yaaim keremem.” Hiram yaaim te haiu matip God enuk kakintar hirak kakwep haiu mit mamintar menmen enum haiu miriakem a? (Hi hises menmen me mit ne ti hir han kitetim) ⁶ Au, hiram him enum. God ap yaaik te hirak ap te kakriak menmen yaaim o enum me haiu mit miyapir mau ti ik au emit! ⁷ Menmen enum hi hiriakem mamteikin mit God katip him

* 2:24 Ais 52:5; Esi 36:20 * 2:25 Jer 4:4, 9:25 * 2:26 Ga 5:6 * 2:28 Jo 7:24, 8:39 * 2:29

Diu 30:6; Kl 2:11; 1Ko 4:5; 2Ko 10:18 * 3:2 Sam 147:19-20; Ro 9:4 * 3:3 Ro 9:6, 11:29; 2Ti 2:13

* 3:4 Sam 51:4

yaa'im keremem, h̄rak kak̄it niuk iuwe menterim, te kenmak h̄rak kakt̄ip hi m̄it̄ik enuk kerekek, h̄rak kakrek̄yo enum a? ⁸* Haiu ap te mamt̄ip haiu mamr̄iak menmen enum te h̄ram mamwepyap̄r menmen yaa'im au em̄it! M̄it han h̄r nesiuwai h̄m nat̄ip, "Yi m̄it Kristen kerek yises h̄m me God yi yat̄ip enum yar ek." H̄ram yaa'im te maain m̄it h̄r nat̄ip enum mar im me haiu m̄it, God kakn̄ip.

God h̄rak kat̄ip haiu m̄it yap̄rwe enun

⁹* Te haiu han ekitet mekam? Haiu m̄it ne Isrel haiu min̄in m̄it han ne weiw̄ik ham a? Au, hi nepei hetpi haiu m̄it miyap̄r yap̄rwe ne weiw̄ik ne Isrel o m̄it miyap̄r han ne weiw̄ik ham, menmen mekre han kiau merek̄yei haiu yap̄rwe mamr̄iak menmen enum. ¹⁰* H̄m im h̄ram yaa'im mentar m̄it newis h̄m me God mau t̄wei Sam mat̄ip mar im:

"M̄it̄ik kei kiut̄ip kek̄re n̄m̄in ne haiu m̄it yap̄rwe ap te God kakt̄ip h̄rak yaaik au. Haiu yap̄rwe m̄it enun.

¹¹ M̄it̄ik kei kiut̄ip kek̄re n̄m̄in ne m̄it yap̄rwe h̄rak kertei menmen h̄ram yaa'im au. M̄it̄ik kei kiut̄ip kek̄re n̄m̄in ke m̄it yap̄rwe ap te hanhan God kau kek̄re han k̄rak au.

¹² H̄r m̄it yap̄rwe nepei neweik̄in sip newet God, h̄r m̄it enun. Ap kei kiut̄ip k̄r̄iak menmen yaa'im au.

¹³* Menmen h̄r net̄ipim meke h̄m k̄r h̄ram enum mar ke herwe hei m̄it nekeisiuw̄ek. H̄r nemitet̄p̄in neriuw̄erek. Menmen enum h̄r net̄ipim h̄ram mewaank m̄it mar ke nap mekre yehes me manpen siurp kenep m̄it h̄r nani.

¹⁴* Menmen h̄r net̄ipim meke h̄m k̄r man h̄ram enum mar ke saukei wap̄ik mau h̄m ke m̄it̄ik.

¹⁵* H̄r waswas nenep m̄it h̄r nani.

¹⁶ Wit kerek h̄r nen newi, h̄r newaank menmen metike m̄it te h̄r han enuk.

¹⁷ H̄r ap n̄kaap m̄it miyap̄r nekiyan nau neit au.

¹⁸* H̄r ap han kitet newen̄ipi niuk me God h̄rak iuwe au."

¹⁹ Haiu mertei h̄m me God yap̄rwe m̄it newis̄im mau t̄wei, h̄ram me m̄it ne weiw̄ik me Isrel, te m̄it ne Isrel netike m̄it nerer wit wit ap te nant̄ip God h̄r yaain au. God han ekitet menmen h̄r n̄r̄iakem h̄rak skelim h̄r m̄it miyap̄r keriuwerem keremem. ²⁰* God ap kakt̄ip m̄it̄ik kiut̄ip kek̄re n̄m̄in ke haiu m̄it yap̄rwe h̄rak yaaik kent̄ar h̄rak kises h̄m n̄paa Moses kewis̄im mau t̄wei au. H̄m im h̄ram meteiknai haiu m̄it enun haiu m̄r̄iak menmen enum keremem.

M̄it kerek nises h̄m me Krai, God kakt̄ip h̄r m̄it yaain

²¹* In ek God nepei kewepyap̄r menmen h̄rak k̄r̄iakem te h̄rak kat̄ip m̄it kerek nisesik, h̄r n̄re yaain. Menmen im h̄ram ap menmen me h̄m me Moses au, te n̄paa enum eik h̄m Moses ketike m̄it profet h̄r newis̄im mau t̄wei h̄ram mat̄ip menmen im me God mamnen. ²²* Menmen me God mamnen h̄ram im: God kakt̄ip m̄it miyap̄r h̄r yaain nan̄int̄ar h̄r nises h̄m me Jisas Krai. God kakt̄ip m̄it miyap̄r yap̄rwe kerek h̄r nises h̄m me Jisas Krai h̄r yaain. H̄rak ap han kitet h̄r m̄it miyap̄r ne weiw̄ik me Isrel

* **3:8** Ro 6:1, 15 * **3:9** Ro 1:18-2:24, 3:23 * **3:10** Sam 14:1-3, 53:1-3; Ekl 7:20 * **3:13** Sam 5:9, 140:3 * **3:14** Sam 10:7 * **3:15** Pro 1:16; Ais 59:7-8 * **3:18** Sam 36:1 * **3:20** Sam 143:2; Ga 2:16; Ro 7:7 * **3:21** Ap 10:43 * **3:22** Ro 1:17; Ga 2:16

o ne weiwik ham au. Hiram menmen weinim. ^{23*} Hiram menmen weinim mentar mit miyapir yapirwe nerer wit wit hir epei nriak enum, te God ap kakwenipiri kakitpi hir yaain au. ^{24*} Te God kewetai hiau mit menmen mirak yaaim weinim mar im: God kerekyei hiau mit menmen yaaim hirak katip hiau yaain mentar menmen Kraiis Jisas kerekyeyem me wi hirak kaa te kakikepei kaktaihis. ^{25*} God kehimitan Kraiis keriuwetek hirak kan kaa kire sipsip mit nakip nesiyek newet God ek. Hirak kaa hemkre mirak mewen, te hiram mamisak menmen enum maiu me wi hiau mamises him mirak. God kiriak menmen im kakteiknai hiau mit hirak yaaik. Nipaa mit hir nriak enum, te God hanhan keriuweri, hirak ap kanip au, kentar hirak kaksuwe Jisas kaki kakisak menmen enum mir. ²⁶ In ek hirak keriuwet Jisas hirak kan kaa keteiknai hirak yaaik, hirak kesak menmen enum em hiau mit kerek mises him me Jisas, hirak katip hiau yaain.

^{27*} Te hiau mamwenipi niuk maiu hiras a? Taauye! Hiau ap mamwenipi niuk mai mamintar hiau miriak menmen yaaim him me Moses mau tiwei matip hiau emisesim au. Hiau yaain mentar hiau mises him me Jisas Kraiis. Hirak kesak menmen enum maiu te hiau ap mamwenipi niuk mai au emit.

^{28*} Te hiau mertei menmen im. God katip mit hir yaain nentar hir nriak menmen him kerek Moses kewisim mau tiwei matip hir enisesim au. God katip hir yaain nentar hir nemtau him mirak hir nisesim.

^{29-30**} Yi han kitet God hirak ke hiau mit ne Isrel keriyen te mit ne weiwik ham au a? Taauye! Hirak God ke hiau mit yapirwe kentar hirak kaktip mit kerek nerekir yink o mit ap nerekir yink kir, hir nre yaain nentar hir nemtau him mirak hir nisesim. ^{31*} Hiau miriak menmen me him kerek Moses kewisim mau tiwei hiram weinim meriuwe menmen in ek hiau misesim me Kraiis a? Taauye! Hiau meteikin mit him me Moses hiram yaaim mekepai hiau emises him me God.

4

God katip Ebrahim hirak yaaik

¹ Ebrahim hirak mitik kar ke hiau mit. Hirak maam nipu ke hiau mit ne weiwik me Isrel. Te hiau mamtip hirak keit mekam keriuwe menmen hirak kiriakem? ^{2-3*} God hirak katip Ebrahim hirak yaaik kentar hirak kiriak menmen yaaim, te Ebrahim kakwenipi hirekes keriuwe niuk mirak. Te God kir Ebrahim hirak ap kwenipi hirekes keriuwe niuk mirak kentar him me God mau tiwei matip, "Ebrahim han kitet God kakises him nipaa hirak ketpwekem te God katip hirak yaaik. God ap katip Ebrahim hirak yaaik kentar menmen hirak kiriakem au!" ^{4*} Mitik kiriak menmen me mitik hak, maain hirak kakit pewek mamrerim. Mitik ap kakwetwekem weinim au. Hirak kiriak menmen hirak kaktiwem. ⁵ Mit kerek nemtau him me God kerek kesak menmen enum me hiau mit, hir nisesim weinim te God kaktip mit nar ik hir yaain. Mit kerek hir han kitet menmen hir nriakem te hir nanriak God kaktip hir yaain, mit nar ik God kaktip hir au enun. ⁶ Nipaa Devit kewis him mau tiwei hiram matip me mit in ek hir han yaaik nentar God katip hir yaain. Hirak katip hir yaain nentar hir nriak menmen te hir nanriak God kaktip hir yaain au. Hir han kitet hirak kakises menmen hirak ketporem keremem. ^{7*} Him Devit kewisim mau tiwei Sam

* 3:23 Ro 3:9, 5:12 * 3:24 Ef 2:8; Ro 5:1 * 3:25 Ef 1:7 * 3:27 1Ko 1:31 * 3:28 Ga 2:16

* 3:29-30 Ro 10:12 * 3:29-30 Diu 6:4; Ga 3:20; Ro 4:11-12 * 3:31 Mt 5:17; Ro 8:4 * 4:2-3

Jen 15:6; Ga 3:6; Je 2:23

* 4:4 Ro 11:6

* 4:7 Sam 32:1-2

matip mar im:

“Mit kerek God epei kesak menmen enum mir nipaa hir nriakem, hir han yaaik nanu.

⁸ Mit kerek Mitik Iuwe God ap han kitet menmen enum hir nriakem, hirak kakneri kakiwaanki kakinterim au, hir han yaaik nanu.”

⁹ *Menmen yaaim im miriak mit hir han yaaik, hiram menmen me haiu mit ne Isrel keriyen o hiram me mit yapirwe a? Haiu nepei matip Abraham han kitet God kakises him hirak nipaa ketpwekem, te God katip Abraham hirak mitik yaaik. ¹⁰ Kewaa meruri God katip Abraham hirak yaaik? Hirak kerekir yink kirak o wen au a? Wen au ye! ¹¹ *Maain hirak kerekir yink kirak hirak keteikin mit God nepei katip hirak yaaik kentar hirak kises him mirak. Te in ek hirak maam nipu ke mit yapirwe kerek ap nerekir yink kir te God kaktip hir yaain nentar hir nises him mirak. ¹² *Hirak maam nipu ke mit in netike haiu mit han kerek merekir yink kaiu. Hirak maam nipu kaiu kentar haiu merekir yink kaiu au. Hirak maam nipu ke haiu mit yapirwe kentar haiu mises him me God mar ke nipaa hirak kisesim. Hirak kerekir yink kirak wen au, hirak han kitet God kakises him nipaa hirak ketpwekem te God katip hirak yaaik.

Mit kerek nises him me God nanit menmen nipaa hirak ketpim

¹³ *Nipaa God katip Abraham hirak kakrekuyek menmen kaktike haiu nepenyerer narak, maain haiu naanmamre mit miyapir nanrer wit wit nanu ti. Hirak ap katip Abraham menmen kentar Abraham hirak kiriak menmen yaaim kari han ke God keriuwerem au. Hirak ketpwekem kentar hirak kemtau him me God hirak kisesim. ¹⁴ *Mit kerek nriak menmen nanriak God kaktip hir yaain, te hir nanit menmen nipaa God ketpim. Te haiu mit kerek mises him mirak weinim haiu mises menmen enum weinim ap te mamit menmen mirak au. Him im hiram yaaim te him me God haiu misesim hiram weinim, te menmen nipaa God katip kakwet Abraham em hiram menmen enum weinim. Him im au memitetpin! ¹⁵ *Haiu mertei him me Moses kakriak God hirak kakiwaank mit miyapir kerek neremir him mirak hirak kewisim mau twei mentar hir nertei menmen hirak hanhan hir nanisesim. Him me Moses hiram nepei au mesi te haiu ap mamtip mit neremir him mirak mau twei au. Him ap mepu te hir neremir au.

¹⁶ *Menmen God ketpim hirak kakwet haiu mit em haiu yapirwe mamtwem mamintar haiu han kitet hirak kakises menmen nipaa hirak ketpim. God kakweteiyem weinim te hirak kakrekyei menmen yaaim. Hirak kakwetai haiu nepenyerer yapirwe ne Abraham kakwetaiyem. Hirak kakwet mit miyapir kerek nises him me Moses kakwetrem kere-mem au. Hirak kakwetai haiu mit miyapir yapirwe rem kerek mises him me God mar ke nipaa maam nipu kaiu Abraham hirak kisesim. Maain God kakwetai menmen nipaa hirak ketpim. ¹⁷ *Abraham hirak maam ke haiu mit yapirwe kentar him me God mau twei matip mar im: “Hi God hi herekyit ti maam ke mit miyapir maain hir nanu nanrer wit wit.” God han kitet Abraham hirak kire maam ke haiu mit miyapir yapirwe kerek mises him me God. Hirak kises him me God kerek hirak kikian mit kerek epei naa, hir nekrit nau, hirak katip him weinim me menmen nipaa mepu au, hiram minin mekrit mau.

* ^{4:9} Jen 15:6; Je 2:23 * ^{4:11} Jen 17:10-11 * ^{4:12} Mt 3:9 * ^{4:13} Jen 17:4-6, 22:17-18; Ga 3:29 * ^{4:14} Ga 3:18 * ^{4:15} Ro 3:20, 5:13, 7:8 * ^{4:16} Ga 3:7 * ^{4:17} Jen 17:5; Ais 48:13

18* Ebrahim han kitet God kakriak menmen nɪpaa hɪrak ketpim te hɪrak ap kertei karkeik te hɪrak kakriakem au. Hɪrak han kitet kar ik, te God kewisik hɪrak maam nɪpu ke mɪt miyapɪr yapɪrwe nau nerer wit wit. God katɪp Ebrahim hɪm mar ik: "Ebrahim nepenyerer nit maain hɪr nantɪn nanre yapɪrwe." 19* Me wɪ im Ebrahim hɪrak menep 100 tito, te hɪrak han kitet yɪnk kɪrak hɪrak kar ke mɪtik epei kaa au. Mite pɪrak hɪre we mite ap te wawine nɪkerek au, te menmen im ap mari han kɪrak te hɪrak katɪp God hɪrak ap te kakriak menmen nɪpaa hɪrak ketpim au. 20 Hɪrak ap han kitet God ap kakriak menmen nɪpaa hɪrak ketpim au. Hɪrak kises hɪm me God kekere han kɪrak iuwe, hɪrak kewenɪpi niuk me God te maain hɪrak kakɪpekɪk hɪrak kakine nɪkan. 21 Ebrahim hɪrak han kitet God hɪrak manp enuk kakises hɪm me nɪkan nɪpaa hɪrak ketpim. 22* Ebrahim han kitet menmen mar im te God katɪp hɪrak mɪtik yaaik.

23 Hɪm me God kerek matɪp mar ik: "God katɪp hɪrak mɪtik yaaik," hɪram ap matɪp me Ebrahim kiutɪp kerekek au. 24* Hɪram matɪp me Ebrahim ketike haiu mɪt miyapɪr kerek maain God hɪrak kaktɪp haiu yaain mentar haiu kises God kerek hɪrak kɪkɪak Mɪtik Iuwe haiu Jisas kerek nɪpaa kaa, hɪrak kekrit kau. 25* God keruwetek hɪrak kan tɪ kaa te kakɪsak menmen enum haiu mɪriak em. God pɪke kɪkɪak hɪrak kekrit kau, te God kaktɪp haiu mɪt miyapɪr yaain mamɪntar haiu misesik.

5

God katɪp haiu mɪt miyapɪr haiu yaain

1* Te in ek God katɪp haiu mɪt miyapɪr yaain mentar haiu misesik. Haiu metikerek mekiyan mau mentar menmen Mɪtik Iuwe Jisas Kraiss hɪrak kɪriakem. 2* Haiu mises hɪm me Kraiss te hɪrak kerekek kekepai haiu metike God haiu mekiyan mau, God kerekyei menmen yaaim. In ek haiu han yaaik memerɪr menmen yaaim me God haiu mertei maain hɪrak kakwetaiyem. 3* Haiu han yaaik meriuwe menmen im keremem au. Haiu han yaaik me menmen enum mamnen mamraiwaank. Haiu han yaaik meriuwerem mentar haiu mertei hɪram mamkepai haiu han tokik emu emises hɪm me God werek werek. 4 Haiu han tokik emu me menmen enum mamraiwank, te God kaktɪp haiu minɪn menmen enum. God kaktɪp haiu minɪn menmen enum te haiu emisesik emɪmerɪr te maain haiu mamɪt menmen mɪrak yaaim hɪrak kakwetaiyem. 5* Haiu emisesik emerɪr ke maain hɪrak kakwetai menmen mɪrak, haiu ap yɪnk enuk mamɪntar haiu han kitet hɪrak ap kises menmen nɪpaa hɪrak ketpaiyem au. Haiu ap yɪnk enuk mamriuwerek mamɪntar God keteiknai hɪrak han tewenɪnai hɪrak keruwet God Hɪmɪn Yaaik kan kakre han haiu, te haiu mertei maain hɪrak kakwetai menmen.

6 Kraiss hɪrak kan tɪ hɪrak kaa me haiu mɪt miyapɪr kerek enun neweikɪn sip newet God. Me wɪ im haiu enun ap mɪkaap hɪras haiu mɪre yaain, te God kises han kɪrak kɪmat wɪ kerek hɪrak keruwet Jisas hɪrak kan tɪ kaa kakɪkepai. 7 Mɪtik kiutɪp kekere nɪmɪn ke mɪt yapɪrwe ap te hanhan kakɪkaap mɪtik kerek kises menmen yaaim kakɪrehɪr kɪrak kaki. Te mɪtik kiutɪp hanhan keruwe mɪtik hak yaaik kɪkaap mɪt han hɪrak kakɪpekɪk kaki kakɪrehɪr kɪrak. 8* Te God au. Hɪrak keteiknai haiu mɪt enun

* 4:18 Hi 11:1; Jen 15:5 * 4:19 Jen 17:17 * 4:22 Jen 15:6 * 4:24 Ro 15:4; 1Pi 1:21 * 4:25

Ais 53:4-5 * 5:1 Ro 3:24, 28, 4:24 * 5:2 Ef 2:18, 3:12 * 5:3 Je 1:2-3; 1Pi 1:5-7 * 5:5 Sam

22:5, 25:20; Hi 6:18-19 * 5:8 Jo 3:16; 1Jo 4:10

h̄irak hanhan keriuwai. Me w̄i haiu m̄it miyap̄ir haiu wen enun, haiu m̄ir̄iak enum, God keriuwet Krai h̄irak kan kaa kekreh̄ir kaiu kekepai. ⁹*Krais nepei kaa hemkre m̄irak mewen h̄irak kekreh̄ir kaiu te God kat̄ip haiu m̄it miyap̄ir haiu yaain. Te in ek haiu mertei h̄irak manpenuk te h̄irak kak̄ikepai naanmamprai me menmen enum me God maain mamnen mamnep m̄it miyap̄ir enun en. ¹⁰*N̄ipaa haiu mar ke m̄it miyap̄ir enun ap nises God au, N̄ikan k̄irak Krai kaa, h̄irak kenipai haiu metike God mekiyan mau. In ek, haiu metike God mekiyan mau, haiu mertei maain God kaktaihis haiu mamu mamtikerek mam̄ntar Krai h̄irak p̄ike kekrit kau kekepai. ¹¹God ap kaktaihis wein̄im keremem au. Haiu han yaaik mau meriuwerek h̄irak God kaiu yaaik mentar menmen Jisas Krai kaiu Iuwe h̄irak k̄ir̄iakem. N̄ipaa h̄irak kerekek kenipai haiu metike God mekiyan mau.

H̄im me Adam ketike Krai

¹²*Haiu mertei menmen im man. M̄it̄ik kiut̄ip h̄irak k̄ir̄iak menmen enum te h̄irak kaa. H̄irak kaa te haiu m̄it miyap̄ir yap̄irwe haiu mami mam̄ntar haiu misesik haiu m̄ir̄iak enum. ¹³*N̄ipaa God kat̄ip Moses h̄im lo m̄irak h̄irak kewis̄im mau t̄iwei wen au, menmen enum epei man mau t̄i mari han ke m̄it h̄ir n̄ir̄iak enum. God ap han kitet menmen enum kene m̄it kenterim au. H̄irak ap kat̄ip Moses menmen me h̄im m̄irak m̄it miyap̄ir enisesim wen au. ¹⁴*God ap kene m̄it kan̄ip kentar menmen enum m̄ir, te h̄ir m̄it yap̄irwe, n̄ipaa me w̄i Adam kau t̄i ere w̄i God kat̄ip Moses h̄im lo m̄irak, h̄ir yap̄irwe n̄ire ne m̄it h̄ir naa. Adam ketike m̄it miyap̄ir han kerek ap neremir h̄im me God nar ke Adam h̄irak k̄ir̄iakem, h̄ir yap̄irwe naa. Adam kerekek h̄irak k̄ire m̄it̄ik maain kaknen.

¹⁵Menmen enum Adam k̄ir̄iakem metike menmen yaaim God kerekyeyem wein̄im, h̄iram m̄ip̄iram au. Haiu mertei m̄it miyap̄ir yap̄irwe nani nan̄ntar menmen enum Adam k̄ir̄iakem. Te haiu mertei God hanhan keriuwai haiu m̄it miyap̄ir, h̄irak kerekyei menmen yaaim wein̄im kentar menmen m̄it̄ik kiut̄ip Jisas Krai h̄irak k̄ir̄iakem. Menmen yaaim im h̄iram min̄in menmen enum Adam k̄ir̄iakem, h̄iram men m̄ikaap m̄it miyap̄ir yap̄irwe kerek nisesim. ¹⁶Menmen God k̄ir̄iakem h̄iram ap mar ke menmen enum Adam k̄ir̄iakem au. M̄it̄ik kiut̄ip h̄irak keremir h̄im me God, te God kenerek kat̄ip h̄irak m̄it̄ik enuk kaki. Maain, m̄it miyap̄ir han h̄ir n̄ir̄iak menmen enum yap̄irwe, te God kerekyei menmen yaaim h̄irak kesak menmen enum maiu kat̄ip haiu yaain. ¹⁷Haiu mertei m̄it̄ik kiut̄ip keremir h̄im me God h̄irak k̄ir̄iak enum te haiu m̄it yap̄irwe mami. Te menmen M̄it̄ik Jisas Krai kiut̄ip kerekek h̄irak kerekyeyem, h̄iram min̄in menmen ham enum me m̄it̄ik hak eik. Haiu m̄it miyap̄ir yap̄irwe kerek meit menmen im wein̄im me God, kerek hanhan keriuwai kakt̄ip haiu yaain mentar menmen M̄it̄ik Krai kerekyeyem, h̄irak kakn̄ipai haiu mam̄it̄ h̄im̄in yaaik te Krai kekepai haiu emises God werek werek.

¹⁸*Te menmen miut̄ip m̄it̄ik hak k̄ir̄iakem enum h̄irak kenip God kat̄ip haiu m̄it miyap̄ir yap̄irwe enun haiu mami. Mar im, menmen miut̄ip yaaim m̄it̄ik hak k̄ir̄iakem, h̄iram menip God kat̄ip haiu yap̄irwe haiu yaain, haiu mami au. Haiu mamtikerek mamu mam̄it. ¹⁹*M̄it miyap̄ir yap̄irwe God ketpor h̄ir enun nentar m̄it̄ik kiut̄ip keweik̄in sip kewet h̄im me God. Mar im m̄it miyap̄ir yap̄irwe God kak̄itpor h̄ir yaain nan̄ntar m̄it̄ik kiut̄ip kises h̄im me God h̄irak kaa kesak menmen enum maiu.

* 5:9 Ro 1:18, 2:5, 8 * 5:10 Ro 8:7-8 * 5:12 Jen 2:17, 3:6, 16; Ro 6:23 * 5:13 Ro 4:15 * 5:14
1Ko 15:21-22, 45 * 5:18 1Ko 15:22 * 5:19 Ais 53:11

20 *God katip Moses h̄m lo m̄rak h̄rak kewis̄m mau t̄wei te h̄ram menip m̄t miyap̄r h̄r nertei werek werek menmen God hanhan h̄r nanisesim, te h̄r n̄nein̄m h̄r n̄riak menmen enum yap̄rwe. Maain m̄t miyap̄r h̄r n̄riak menmen enum yap̄rwe, menmen yaaim God k̄riakem kent̄ar h̄rak hanhan keriuwai, h̄ram min̄n menmen enum me haiu m̄t miyap̄r. 21 *Haiu m̄t miyap̄r mami mam̄ntar menmen enum (sin) kerek mau t̄ ik h̄ram min̄nai. Te menmen yaaim God k̄riakem kaktip haiu yaain mam̄nterim, h̄ram mamin̄n menmen enum mau t̄ naanmamrai haiu m̄t miyap̄r mamnipai haiu mam̄t h̄m̄n yaaik mam̄ntar menmen M̄tik Iuwe Jisas Krais h̄rak k̄riakem.

6

Haiu maa metike Krais

1 *Te haiu han kitet mekam? Haiu wen mam̄rak menmen enum te God hanhan kakriuwai wisenum kak̄sak menmen maiu enum a? Taauye!
2 *Haiu epei meweik̄n sip mewet menmen enum haiu m̄re m̄t naa, haiu ap te emises menmen meiyam enum au em̄t! 3 *Hi han kitet yi epei yertei menmen im. N̄paa m̄t n̄krai meriuwe t̄par haiu m̄t miyap̄r metike Krais Jisas mau han kiutip, h̄ram mar ke haiu metike Krais haiu maa. 4 *M̄t n̄krai meriuwe t̄par h̄ram mar ke haiu metike Krais maa. God h̄rak yaaik h̄rak manp enuk, te h̄rak k̄k̄iak Jisas Krais kek̄re n̄m̄n ne m̄t epei naa, h̄rak p̄ke kek̄rit kau. Mar im haiu m̄t miyap̄r haiu m̄re m̄t p̄ke nek̄rit nau, haiu mamises menmen yaaim keremem.

Maain haiu mam̄tike Krais mamu haiu mam̄t h̄m̄n yaaik

5 *H̄ram mar im. N̄paa haiu metike Krais mau niutip, haiu maa metikerek. Te maain haiu mam̄tikerek mamu niutip haiu p̄ke mam̄krit mamu mam̄r ke in ek h̄rak epei kek̄rit kau. 6 *Haiu mertei menmen im. Menmen n̄paa haiu misesim mekre han kaiu, h̄ram maa metike Krais mau nu tentarak̄it. H̄ram maa mau nu tentarak̄it te in ek God kak̄waank menmen enum mekre han kaiu kariyei haiu m̄riak enum, te haiu ap emises menmen enum han kai han kitetim mar ke m̄t enises menmen m̄t n̄r iuwe nan̄tporem au em̄t! 7 Yi yaa yetike Krais te menmen enum ap mamri han ki yi eir̄iak menmen enum au eiȳntar yi yertei m̄t kerek h̄r epei naa, menmen enum ap te mamri han k̄r au. 8 Haiu nepei maa metike Krais, haiu mertei te maain haiu mam̄tikerek mamu mam̄t. 9 Haiu mam̄tikerek mamu mam̄t mam̄ntar haiu mertei Krais n̄paa kaa te God k̄k̄iak h̄rak kek̄rit kau. H̄rak ap te p̄ke kaki meiyam taau. Ap menmen mepu mam̄riak̄ek (o mam̄riek̄ek) h̄rak p̄ke kaki taau! 10 *H̄rak nepei kaa, menmen enum mari han ke haiu m̄t ap te mamri han k̄rak taau! H̄rak ap te p̄ke kaki kak̄teipim au. In ek h̄rak kau te h̄rak ketike God tau niutip. 11 *Mar im yi m̄t miyap̄r yi han ekitet yi nepei yaa, te menmen enum ap p̄ke mamri han ki au. Yi p̄ke yek̄rit yetike God yau niutip yentar yi ne Krais.

12 *Yi ap eiwis menmen enum me t̄ p̄ke mamin̄n ȳnk ki kerek maain yi yayi h̄rak kak̄sine au em̄t! Yi ap eiwis̄m h̄ram mamri han ki te yi eiyises menmen enum me han ki h̄rak hanhanem. 13 *Yi ap eiwis his h̄t nanam̄r

* 5:20 Ro 4:15, 7:8; Ga 3:19 * 5:21 Ro 6:23 * 6:1 Ro 3:5-8 * 6:2 1Pi 4:1 * 6:3 Ga 3:27

* 6:4 Kl 2:12 * 6:5 Fl 3:10-11 * 6:6 Ga 5:24 * 6:10 Hi 9:26-28; 1Pi 3:18 * 6:11 2Ko 5:15;

Ga 2:19; 1Pi 2:24 * 6:12 Jen 4:7 * 6:13 Ro 4:15

h̄im n̄ik̄ip̄ h̄iram mamri (o mam̄ryi) han ki te yi eir̄iak menmen enum me t̄i au em̄it! Au, yi eiwet God em emtike han ki, yi eiwis̄ik̄ h̄irak kak̄ikepi yi eir̄iak menmen yaaim. Yi yar ke m̄it naa, te God kekekyi yi yekrit yau, te yi eiwet̄iwek menmen mi yap̄rwe. ¹⁴ *Yi ap eiwis menmen enum me t̄i p̄ike mamin̄ni au em̄it eiyȳantar h̄im lo ap naanm̄pri yi yisesim te God kakt̄ip̄ yi yaain au. Yi nepei yenp̄n yekeip̄n menmen im. Yi yises menmen yaaim God nepei kerekyiyem wein̄m, te menmen enum ap te mamin̄ni au.

Haiu emises menmen yaaim emriakem

¹⁵ *Yi han kitet mekam? Haiu wen mamriak menmen enum me t̄i mam̄ntar haiu menp̄n mekeip̄n h̄im lo me n̄ipaa, in ek haiu mises menmen yaaim God nepei kerekyeyem wein̄m keremem a? Taauye! ¹⁶ *Yi nepei yertei yi h̄iras eiwis m̄it̄ik̄ h̄irak naanmamri yi eir̄iak menmen m̄irak, yi eire m̄it̄ n̄irak. Yi eiwis menmen enum me t̄i mamri han ki yi eiysesim, h̄iram mamrekyi maain yi yayi. Yi eiwis menmen yaaim God kerekyeyem h̄iram mamri han ki yi eiysesim, te yi eitike God eikiyan eiyu, h̄irak kakt̄ip̄ yi yaain. ¹⁷ N̄ipaa yi yewis menmen enum me t̄i mari han ki yi yisesim ȳr̄iak menmen enum. Te maain yi yemtau h̄im yaaim m̄it̄ h̄r netpiyem, te yi yisesim iuwe yeriuwe han ki. Haiu emt̄ip̄ God h̄irak yaaik ek̄antar menmen h̄irak kerekyiyem. ¹⁸ *God h̄irak epei keriyei (o keryiyi) yi m̄it̄ yi yeweik̄n sip yewet menmen enum me t̄i kerek n̄ipaa mari han ki yi yisesim. Te in ek, yi yewis menmen yaaim me God mamri han ki yi eiysesim. ¹⁹ Hi hetpi heriuwe h̄im im me wok m̄it̄ hentar han ki h̄irak ap kertei menmen me God werek werek. N̄ipaa yi yewis his h̄it̄ mi h̄iram mises menmen enum me t̄i mar im: Yi m̄it̄ yetike miyap̄r yairiyahis yewen̄nem o menmen ham enum, te h̄iram m̄ire m̄it̄ik̄ kek̄re winak enuk h̄irak k̄ir̄iak menmen me m̄it̄ik̄ naanm̄priw̄ek ap keit pewek mererim au. Mar ke n̄ipaa yi ȳr̄iak menmen enum em, in ek yi eiwis his h̄it̄ mi o han ki h̄iram emises menmen yaaim, h̄iram mam̄r ke yi eir̄iak menmen yaaim me m̄it̄ik̄ yaaik naanm̄pri me menmen.

²⁰ N̄ipaa yi yises menmen enum h̄iram mari han ki min̄ni, yi ap yises menmen yaaim me God h̄iram naanm̄pri au. ²¹ *N̄ipaa yi yeit mekam yaaim me menmen enum im a? Taauye! In ek yi ȳnk̄ enuk yentar yi ȳr̄iakem. Menmen enum em h̄iram menipi yi yayi. ²² Te in ek God keriyei yi m̄it̄ yi ȳnaaiw̄r̄ menmen enum im h̄iram mari han ki yi ȳr̄iak enum. In ek yi ȳre m̄it̄ ne God yi ȳr̄iak menmen me God te yi yaȳt̄ menmen yaaim mam̄kepi yi eiyses menmen yaaim te maain yi eiyu eitike God tipmain tipmain enum eik. ²³ *Yi eiwis menmen enum mamri han ki yi eiysesim te maain yi eiyȳt̄ menmen im: H̄iram mam̄n̄ipi yi yayi! Te menmen yaaim God kakwet̄aiyem wein̄m, h̄iram menmen im: Haiu mam̄tike God haiu mam̄u mam̄t̄ tipmain tipmain enum eik mam̄ntar haiu m̄it̄ miyap̄r ne M̄it̄ik̄ k̄aiu Iuwe Jisas Krai!

7

Tok piksa me m̄it̄ik̄ ketike m̄ite h̄r neitan

¹ Nai yinan, yi yertei menmen hi tewen etpiyem yentar yi yertei menmen yap̄rwe me h̄im me gavman. W̄i kerek m̄it̄ nau t̄i, h̄im im me gavman naanm̄pr̄or ere h̄r nani, te h̄im au meit. ² M̄ite piut̄ip̄ wetike m̄it̄ik̄ k̄ire h̄r neitan, h̄im me gavman mat̄ip̄ m̄it̄ik̄ wen kepu h̄im̄n̄ keriuwerek, m̄ite

* **6:14** 1Ko 15:21-22, 45 * **6:15** Ro 6:1 * **6:16** Jo 8:34; 2Pi 2:19 * **6:18** Jo 8:32 * **6:21** Ro 7:5, 8:6, 13; 1Pi 1:9 * **6:23** Ro 5:12, 15

wawu wautikerek. Maain h̄rak kaki, h̄m me gavman ap te mamwenep au. H̄re wauno waw̄t m̄t̄k hak. ³ M̄t̄k k̄re wen kepu, h̄re wauno wawu wautike m̄t̄k hak, h̄m me gavman mat̄p h̄re enu wekitet naan. M̄t̄k k̄re kaki, h̄re wauno waw̄t m̄t̄k hak, h̄m me gavman mat̄p h̄re enu au. H̄ram mewisiye h̄re wawises han k̄re.

⁴ *Nai yinan, hi hehim̄teni heriuwe h̄m im me m̄t̄k hak. Yi yaa me h̄m lo yentar yi yetike Kraiſ yi yau han kiut̄p. Yi ȳre p̄nak ke ȳnk k̄rak. H̄rak epei kaa, te h̄ram mar ke yi yaa yetikerek. In ek yi yetike m̄t̄k hak yi yau niut̄p yar ke m̄te m̄t̄k k̄re epei kaa, h̄re wen weit m̄t̄k hak. M̄t̄k hak kerek yi yetikerek yau niut̄p, h̄rak Kraiſ kerek n̄paa kaa. H̄rak n̄paa kaa, te God p̄ke k̄k̄ak kekre n̄m̄n ke m̄t̄ epei naa h̄rak kekrit kau. Te haiu m̄t̄ em̄rak menmen yaaim me God. ⁵ *N̄paa w̄ haiu mises han kaiu, h̄m lo h̄ram menipai haiu hanhan emises menmen enum. Menmen haiu m̄riakem h̄ram menmen enum menipai haiu mami. ⁶ *In ek h̄m lo h̄ram ap naanmamrai me menmen mentar haiu m̄re m̄t̄ epei naa. In ek menmen haiu m̄riakem God H̄m̄n Yaaiſ kekepai haiu emisesim. Menmen me lo n̄paa haiu misesim, te God kakt̄p haiu yaain h̄ram nepei au meit.

Menmen enum me t̄ meraiwaank

⁷ *Haiu mamt̄p mekam? Haiu mamt̄p h̄m me God mau t̄wei h̄ram enum a? Taauye! H̄m me God ap meteikno menmen enum, hi ap hertei h̄ram enum au. H̄m me God ap metpo, “Ti ap hemkre menepam hanhan menmen me m̄t̄k hak,” te hi hep̄tari menmen im h̄ram enum. Te h̄ram nepei meteikno h̄ram enum te hi ȳnk enuk heriuwerem. ⁸ *Menmen enum me t̄ man mekekyo han kai te hi hanhan menmen enum yap̄rwe mentar h̄m me God mat̄p h̄ram menmen enum em̄t. H̄m me God ap mepu metpo menmen h̄ram enum, te hi ap hanhan heriuwerem au, menmen me t̄ h̄ram mau meit mar ke m̄t̄k kaa. Hi hep̄tari h̄ram menmen enum. ⁹ *N̄paa hi hepu te hi hetari menmen me h̄m me God. Maain h̄m me God epei man te hi hemtewem, menmen enum me t̄ mekekyo han kai hi hemkre menepam hanhan menmen enum yap̄rwe, te hi hertei hi h̄riak enum, maain hi hahi. ¹⁰ *Hi hertei h̄m kerek God kewetaiyem, h̄rak hanhan h̄ram mamkepai haiu mamu werek, te h̄ram menipa hi hertei hi enuk maain hi hahi. ¹¹ *Menmen enum me t̄ man menepya mewisesik meriuwe h̄m me God Moses kewis̄m mau t̄wei te hi h̄riak enum, maain hi hahi. ¹² *H̄m Moses kewis̄m mau t̄wei, h̄ram meke God man metike h̄m mat̄p haiu ap hemkre emnepam hanhan menmen au em̄t! H̄m im h̄ram yaaim, h̄ram meteiknai menmen God hanhan haiu m̄t̄ miyap̄r emisesim, h̄ram yaaim mekepai haiu mamu werek.

¹³ Hi at̄p mekam? Menmen h̄ram yaaim menipa hi hahi a? Taauye! Menmen enum me t̄ menipa hi hahi. H̄ram menipa hi hahi heriuwe h̄m yaaim me God. Te h̄m me God im h̄ram meteikno menmen me t̄ h̄ram menmen enum enum.

Menmen me t̄ merikir han kaiu haiu misesim

¹⁴ *Haiu mertei God k̄kaap h̄m m̄rak te hi m̄t̄k enuk kerekek menmen enum me t̄ merikir han kai te hi hisesim. ¹⁵ *Hi hep̄tari henmak te hi

* 7:4 Ro 6:2, 11; Ga 2:19 * 7:5 Ro 6:21 * 7:6 Ro 8:2, 6:4 * 7:7 Eks 20:17; Diu 5:21 * 7:8
 Ro 4:15 * 7:9 Je 1:15 * 7:10 Lev 18:5; Ro 10:5 * 7:11 Je 3:13; Hi 3:13 * 7:12 1Ti 1:8
 * 7:14 Sam 51:5; Jo 3:6 * 7:15 Ga 5:17

h̄riak menmen. Menmen hi hanhan eisesim, hi h̄riakem au. Hi h̄riak menmen enum hi h̄nein̄im. ¹⁶ Hewaai meruri hi h̄riak menmen enum hi h̄nein̄im, h̄ram meteikno h̄im me God Moses kewis̄im mau t̄wei h̄ram yaaim. ¹⁷ Te in ek hi hertei hi h̄rekes ap h̄riak menmen enum im au. Menmen enum me t̄i mekre han kai menipa hi h̄riak enum. ¹⁸ *Hi hertei han kai ap kerekya hi h̄rekes h̄riak menmen yaaim au. Hi hanhan ariak menmen yaaim te hi h̄riakem taau! ¹⁹ Hi ap h̄riak menmen hi hanhan hisesim au. Hi h̄riak menmen hi h̄nein̄im. ²⁰ Hi h̄riak menmen hi h̄nein̄im, h̄ram meteikno hi hertei hi h̄rekes ap h̄riak menmen enum im au. Menmen me t̄i mekre han kai menipa hi h̄riak enum.

²¹ Te hi hertei menmen im mepu. Hi hanhan h̄riak menmen yaaim, te menmen enum keremem h̄ram mau mekre han kai. ²² Hi hekre han kai hatip̄ h̄im me God Moses kewis̄im mau t̄wei h̄ram yaaim. ²³ *Te hi h̄r menmen ham mekre ȳink kai h̄ram m̄riak menmen ham. H̄ram h̄im ham enum im h̄ram metike menmen han kai katip̄ h̄ram yaaim h̄ram menepam. Menmen im min̄ina menipa hi hanhan hises menmen enum me t̄i. ²⁴ Hi m̄tik enuk han enuk. Keim̄in kak̄kepa te hi ehin̄in menmen enum menipa hi hanhan ehises menmen enum me t̄i mekre han kai? ²⁵ *Hi han yaaik hentar God kak̄kepa hi ehin̄in menmen enum mekre han kai hentar menmen M̄tik kau luwe Jisas Krais h̄rak k̄riakem. In ek hi hepu har ik. Hi heriuwe han kai hi hanhan hises h̄im me God, te menmen enum mekre han kai menipa hi hanhan eises menmen enum me t̄i.

8

Krais kesak menmen enum maiu kewetai God H̄im̄in Yaaik kan kau kekre han kau

¹ Te in ek God ap kakwep haiu m̄it miyap̄ir kerek haiu ne Jisas Krais kak̄ntar menmen enum haiu m̄riakem au. ² *God ap kakwep kak̄ntar menmen im: God H̄im̄in Yaaik kerek kewetai h̄im̄in yaaik h̄rak kenipai haiu ne Krais haiu mekiyan mau niutip̄ keriyei haiu man m̄inaaiw̄ir menmen enum me t̄i merekyei haiu m̄riak enum te haiu mami. ³ *Han kau enuk ke n̄paa, h̄rak kewen h̄im me God Moses kewis̄im mau t̄wei h̄ram merekyei haiu mamre m̄it yaain au. Te menmen h̄im me Moses ap merekyei haiu m̄it em au, God h̄rekes k̄riakem. H̄rak keriuwet n̄kan k̄rak kerekek h̄rak kine ȳink k̄rak kar haiu m̄it enun ne t̄i ik ek, h̄rak kan kaa kewaank menmen enum mari han kau menipai haiu m̄riak enum, te h̄ram epei au mesi. ⁴ *H̄rak k̄riak menmen im te haiu m̄it miyap̄ir kerek ap mises han kau enuk au, haiu emises han ke God H̄im̄in Yaaik, haiu emises menmen werek werek h̄im me Moses metpai haiu emisesim (te God kaktip̄ haiu yaain).

⁵ M̄it miyap̄ir kerek h̄r nises han k̄r enuk, h̄r hanhan menmen enum mekre han k̄r kerekek. Te m̄it miyap̄ir kerek h̄r nises han ke God H̄im̄in Yaaik, h̄r hanhan menmen yaaim h̄rak ketporem. ⁶ *M̄it miyap̄ir kerek hanhan nanises menmen enum mekre han k̄r, maain h̄r nani. M̄it miyap̄ir han au, h̄r nanises menmen God H̄im̄in Yaaik ketporem, h̄r nantike God nankiyen nanu nanit te h̄r nanu werek. ⁷ *M̄it miyap̄ir kerek nises menmen enum mekre han k̄r, God katip̄ h̄r enun kentar menmen enum mekre han ke m̄it metike menmen yaaim me God h̄ram menepam. H̄ram

* 7:18 Jen 6:5, 8:21 * 7:23 Ga 5:17; Je 4:1; 1Pi 2:11 * 7:25 1Ko 15:57 * 8:2 Ro 7:23-24

* 8:3 Ap 13:38, 15:10; Fl 2:7; Hi 4:15 * 8:4 Ga 5:16, 25 * 8:6 Ro 6:21 * 8:7 Mt 12:34; Jo

8:43, 12:39; Je 4:4

ap mises h̄im kerek God ketp̄aiyem au, h̄iram m̄nein̄im. ⁸ Te m̄t miyap̄r kerek nises menmen enum mekre han k̄ir, h̄ir ap nanises menmen yaaim God hanhan h̄ir nanisesim.

⁹ *Yi m̄t miyap̄r ap yises menmen enum mekre han ki au. God H̄im̄n Yaaik kau kekere han ki yi yayises menmen yaaim h̄irak ketp̄iyem. M̄t kerek God H̄im̄n Yaaik kerek Krai keriuwetek kan ap kau kekere han k̄ir au, h̄ir ap ne Krai au. ¹⁰ *Maain haiu m̄t miyap̄r mami mam̄ntar menmen enum mekre han kaiu. Te God H̄im̄n Yaaik kerek Krai keriuwetek kan, h̄irak kau kekere han kaiu, h̄im̄n kaiu kaku kaktike God tipmain tipmain enum eik kak̄ntar God kat̄ip haiu yaain. ¹¹ God kerek n̄ipaa k̄ik̄iak Krai Jisas kekere n̄im̄n ke m̄t epei naa, h̄irak kekrit kau, maain h̄irak kak̄ikekyi yi m̄t miyap̄r maain yayi. God H̄im̄n Yaaik kerek n̄ipaa God keriuwetek kan k̄ik̄iak Jisas kerek nepei kaa, h̄irak kau kekere han ki te maain God Haai kakriuwetek kak̄ikekyi yi m̄t miyap̄r.

H̄im̄n Yaaik God keriuwetek kan h̄irak kenipai haiu n̄ikerek n̄irak

¹² T̄is, nai yinan, haiu emises menmen God H̄im̄n Yaaik h̄irak ketp̄aiyem. Haiu ap emises menmen enum mekre han kaiu h̄iram menipai haiu hanhanem. ¹³ *Yi yises menmen enum mekre han ki maain yi yayi, te God H̄im̄n Yaaik kak̄ikepi yi eiȳwaank menmen enum mekre han h̄iram ap mam̄n̄ipi yi hanhan eiȳisesim te yi eitike God eiyu.

¹⁴ M̄t miyap̄r kerek newis God H̄im̄n Yaaik naan̄m̄pror me menmen h̄ir n̄ir̄iakem, h̄ir n̄ire n̄ikerek ne God. ¹⁵ *H̄im̄n Yaaik kerek God keriuwetek kan kau kekere han kaiu ap kenipai haiu ap p̄ike m̄naain maain God kakwep au. H̄irak kenipai haiu m̄ire n̄ikerek ne God h̄irak kekep̄ai keriuwe menmen m̄irak iuwe te haiu niut̄ip niut̄ip mat̄ip God, “Ti Haai kai.” ¹⁶ *God H̄im̄n Yaaik h̄irekes ketpai h̄im̄n kaiu haiu m̄ire n̄ikerek ne God. ¹⁷ *In ek, haiu m̄ire n̄ikerek n̄irak, te haiu mam̄t menmen God kakwet̄aiyem. Haiu mam̄tike Krai mam̄t menmen yaaim mam̄ntar haiu mertei menmen enum mamnen mamraiwaank mar ke n̄ipaa menmen enum man mewaank Krai, haiu mam̄t menmen yaaim me God mar ke Krai epei ket̄iwem, te haiu mam̄u mamre iuwe mam̄tikerek.

Maain haiu m̄t miyap̄r mam̄t menmen yaaim haiu mam̄u mamre iuwe

¹⁸ *Menmen yaaim me Krai maain h̄iram mamnen kerek God kakwep̄ȳrem kakwet̄aiyem h̄iram mamre menmen iuwe, te hi han kitet in ek menmen enum h̄iram mamraiwaank h̄iram m̄ire menmen wein̄im. ¹⁹ *Menmen yap̄rwe God k̄ir̄iakem h̄iram han k̄ir kekrit kekrit n̄emer̄r w̄i God h̄irak kakteiknor haiu n̄ikerek n̄irak. ²⁰ *Menmen kerek God k̄ir̄iakem h̄iram mau enum mentar God kewaankem. H̄irak ap hanhan keriuwe menmen im te God k̄ir̄iakem. Te menmen im m̄epu. ²¹ *Maain God p̄ike kak̄n̄ip menmen h̄iram mam̄naaiw̄ir menmen enum menipem h̄iram mau enum, te h̄iram mamweik̄n yaaim mam̄u werek mam̄r ke haiu n̄ikerek ne God haiu mam̄u mamre iuwe mam̄t menmen yaaim me God.

²² Haiu mertei menmen yap̄rwe God k̄ir̄iakem h̄iram m̄epu enum mar ke miyap̄r h̄ir neteik̄nen nanine n̄ikerek. N̄ipaa ere in h̄iram han enuk m̄epu memer̄r God p̄ike kak̄r̄iak menmen yap̄rwe h̄iram mamre yaaim.

²³ *Te h̄iram keremem au. Haiu m̄t miyap̄r kerek God H̄im̄n Yaaik kau

* **8:9** 1Ko 3:16, 12:3 * **8:10** Ga 2:20; Ef 3:17; 1Pi 4:6 * **8:13** Ga 6:8; Kl 3:5 * **8:15** 2Ti 1:7; Ga 4:5-6; Mk 14:36 * **8:16** 2Ko 1:22 * **8:17** Ga 4:7; Rev 21:7 * **8:18** Ro 5:2; 2Ko 4:17 * **8:19** Kl 3:4 * **8:20** Jen 3:17-19 * **8:21** 2Pi 3:13; 1Jo 3:2 * **8:23** 2Ko 5:2-4; Ga 5:5

kekre han kiau, h̄rak k̄re menmen yaaim min̄n me menmen yap̄rwe maain God kakwetaiyem, haiu metikerem mepu han enuk memer̄r w̄i kerek God kaknipay haiu m̄re n̄kerek n̄rak. Me w̄i im h̄rak kaknipay ȳnk kiau h̄rak yaaik p̄ke kaki taau! ²⁴ *God epei kekepai kaktaihis kentar haiu memtau h̄m h̄rak ketpim haiu misesim, haiu memer̄r h̄rak kakwetaiyem. Haiu memer̄r h̄rak kakwetaiyem mam̄ntar menmen haiu memer̄r mam̄t̄wem h̄ram epei man, te haiu wen memeriuwem meiyam au. Haiu met̄wem epei au. ²⁵ Te haiu ap met̄wem wen au. Haiu wen memer̄r menmen haiu han kitet h̄ram mamnen, haiu mam̄nk̄k̄wem mam̄nk̄k̄wem ere h̄ram mamnen. ²⁶ Mar im God H̄m̄n Yaaik kekepai haiu m̄t̄ miyap̄r kentar haiu ap mertei han ke God werek werek au. Haiu ap mertei mitehi God menmen werek werek au. God H̄m̄n Yaaik h̄rekes kekreh̄r kiau kitehi God Haai menmen keriuwe h̄m̄ haiu m̄t̄ ap metpim au, haiu m̄riakem m̄re m̄t̄ik ketnen park o han toenuk. ²⁷ *God Haai kerek kertei han ke m̄t̄ yap̄rwe, kewenhi menmen God H̄m̄n Yaaik hanhanem kentar h̄rak̄it tau han kiut̄p te h̄rak God H̄m̄n Yaaik kekreh̄r ke haiu m̄t̄ ne God h̄rak kitehi God Haai me menmen h̄ram mises han ke Haai keremem.

²⁸ *Haiu mertei menmen yap̄rwe God k̄riakem h̄ram m̄kaap haiu m̄t̄ miyap̄r kerek haiu hanhan meriuwe God kerek h̄rak keh̄m̄tenai haiu emises menmen h̄rak hanhan em. ²⁹ *Menmen yap̄rwe God k̄riakem h̄ram m̄kaap haiu m̄t̄ miyap̄r mentar haiu m̄t̄ kerek God n̄paa keh̄m̄tenai haiu mamisesik. H̄rak keh̄m̄tenai haiu mam̄r ke N̄kan k̄rak Jisas Krai te h̄rak kakre iuwe m̄t̄ik kak̄kre n̄m̄n ke haiu m̄t̄ miyap̄r haiu mamre kikrek n̄rak. ³⁰ Haiu m̄t̄ miyap̄r kerek h̄rak n̄paa keh̄m̄tenai maain haiu mamisesik, h̄rak kari han kiau haiu mamisesik. Haiu m̄t̄ miyap̄r kerek h̄rak kari han kiau, haiu mamisesik h̄rak ketpai h̄rak kesak menmen enum maiu haiu yaain. Haiu m̄t̄ miyap̄r kerek h̄rak ketpai haiu yaain, h̄rak kewetai menmen m̄rak yaaim.

Menmen Jisas Krai k̄riakem h̄ram meteiknai God han han iuwe keriuwe haiu m̄t̄ miyap̄r

³¹ *Hi han kitet menmen im God h̄rak hanhan keriuwai kekepai mentar menmen hi nepei hetpiyem, neim̄n h̄r nanin̄nai a? Taauye! ³² *God h̄rak ap kepak̄n N̄kan k̄rak au, h̄rak keriuwetek kan kaa kekepai haiu m̄t̄ miyap̄r yap̄rwe. Te h̄rak kakwetai menmen yap̄rwe wein̄m mamkepai mar ke h̄rak kewetai N̄kan k̄rak wein̄k. ³³ *Neim̄n h̄r nansiuwe h̄m nant̄p haiu m̄t̄ miyap̄r kerek God keh̄m̄tenai haiu n̄rak, haiu enun a? Taauye! God h̄rekes epei kat̄p haiu m̄t̄ yaain. ³⁴ *Neim̄n h̄r nant̄p haiu emnen emno si a? Krai Jisas au! H̄rak kaa te God k̄k̄iak h̄rak p̄ke kekrit kau his yaaim me God kerek m̄t̄ iuwe nanwik, h̄rak kitehi God Haai ke haiu m̄t̄! ³⁵ Krai h̄rak han tewen̄nai te mekam mamnen n̄m̄n mamrem̄r menmen m̄rak ap te mamu mamtikewai mamkepai a? Mewaa meruri menmen enum mamnen mamraiwaank, o menmen menipai haiu han enuk, o m̄t̄ h̄r nenoyiyai nanwep, h̄ram menmen mamrem̄r menmen m̄rak ap te mamu mam̄krai mamkepai au a? Mewaa meruri haiu n̄np̄i mewe i o haiu ap metenen klos o pewek mei, o menmen enum mamraiwaank, o m̄t̄ nanwep haiu mami, h̄ram mamrem̄r menmen me Krai ap te mam̄krai mamkepai au a? Taauye! ³⁶ *H̄m̄ me God mau

* 8:24 2Ko 5:7 * 8:27 Sam 139:1; 1Ko 4:5 * 8:28 Ef 1:11 * 8:29 Kl 1:18; Hi 1:6 * 8:31
 Sam 118:6 * 8:32 Jo 3:16 * 8:33 Ais 50:8 * 8:34 Sam 110:1; Ap 7:55-56; 1Jo 2:1 * 8:36
 Sam 44:22; 2Ko 4:11

tɪwei Sam hɪram matɪp mar im:

“Mɪt nanoyiyai haiu mɪt hɪr nanwep me wɪtaan wanewik, hɪr nerekyei haiu mɪre sipsip kerek mɪt neriyei nanɪno nanwep. Mɪt nerekyeyiem nentar haiu mɪt miyapɪr kerek mises hɪm mit em.”

³⁷ *Au, menmen im hɪram weinɪm. Krais hɪrak hanhan keriuwai te haiu maminɪn menmen enum im. Haiu mamu werek me menmen enum mamraiwaank. ³⁸ Haiu maminɪn menmen enum im mamraiwaank mamɪntar hi hertei hɪrak han tewenɪnai te menmen ap mamnen nɪmɪn mamremir menmen mɪrak hɪram ap te mamu mamɪkrai mamkepai au. Haiu wen mepu o maain haiu mami hɪram menmen weinɪm. Ensel o tɪpir o herwe o menmen iuwe meit wit ke God, nepni o menmen epei man in o maain hɪram mamnen, hɪram ap te mamremir menmen me Krais hɪram ap te mamu mamɪkrai mamkepai au! ³⁹ God Haai han tewenɪnai haiu mɪt miyapɪr kentar haiu ne Jisas Krais Mɪtɪk kaiu Iuwe. Te menmen mau nepni o menmen mau mɪnɪk tɪ o menmen mei miutɪp nɪpaa God kɪɪakem ap te mamremir menmen mɪrak hɪram ap te mamu mamɪkrai mamkepai au.

9

Pol han tewenɪn mɪt miyapɪr ne Isrel

¹ Hi hatɪp werek hentar hi hises hɪm me Krais. Hi ap hewisestik au. Han kai keit nɪmɪn kerek God Hɪmɪn Yaaik kau kekrerek, hɪrak ketpo hi hatɪp werek me menmen im. ² Hi han enuk, hekrit hekirt hi han tewenɪn mɪt miyapɪr.

³ *Hi hanhan God kakweikɪn sip kakweto kakɪpɪra hi enaaiwɪr Krais hi ekrerɪr ke mɪt miyapɪr yapɪrwe ne Isrel, haiu ne maam nɪpu kiutɪp, te hɪr nanises hɪm me Krais. ⁴ *Haiu mɪt miyapɪr ne Isrel, God kehimɪtenai haiu nɪrak, hɪrak kenipai haiu nɪkerek nɪrak, haiu nepei mɪr menmen mɪrak yaaim merhɪhe. Hɪrak ketpai hɪm mɪrak hɪrak kakisesim, hɪrak kewetai hɪm mɪrak ham haiu emisesim. Haiu emɪrtei mewenɪpi niuk me God werek werek, God katɪp hɪrak kakikepai kaktaihis. ⁵ *Haiu nepenyerer ne maamrer taiu iuwe Ebrahim, Aisak, Jekop. Krais hɪrak kɪre mɪtɪk ke tɪ hɪrak nepenyek ke maamrer it. Hɪrak kerekek hɪrak God hɪrak naanmɪpre menmen yapɪrwe haiu emwenɪpi niuk mɪrak tipmain tipmain enum eik. Keremem.

God kehimɪtan mɪt miyapɪr nɪrak

⁶ *Hi ap hatɪp menmen nɪpaa God ketpim in ek hɪrak ap kisesim au. Mɪt miyapɪr yapɪrwe ne weiwɪk miutɪp me Isrel, God hɪrak ap kehimɪteni yapɪrwe hɪr nɪrak au. ⁷ *Hɪr nepenyerer yapɪrwe ne Ebrahim hɪr ap nɪkerek ne God nar ke maam kɪr nentar hɪr ap nises hɪm me God. God katɪp Ebrahim kar ik: “Nepenyerer ne Aisak keriyen, hɪr nepenyerer nit. Hi hetput hɪr nanɪt menmen mei. Nepenyerer han en au.” ⁸ *Nɪkerek kerek Ebrahim kinen weinɪn, hɪr ap nɪkerek ne God au. Nɪkerek Ebrahim kinen kentar God hɪrak ketɪwekem kekepik kakini, hɪr keriyen nɪre nɪkerek ne God. ⁹ *God katɪp Ebrahim hɪm mar im: “Maain wɪ kerek hi hɪmat hi pɪke anen hi akaap Sera hɪre wawɪtu hɪre wawine nɪkan.”

* 8:37 Jo 16:33 * 9:3 Eks 32:32 * 9:4 Eks 4:22; Diu 7:6, 14:1-2 * 9:5 Mt 1:1-16; Jo 1:1; Ro 1:25 * 9:6 Nam 23:19; Ro 2:28 * 9:7 Jen 21:12 * 9:8 Ga 4:23 * 9:9 Jen 18:14

10 *Menmen im keremem meteikni nepenyerer ne Ebrahim h̄ir yap̄rwe ap n̄ikerek ne God keriyen au. N̄ikerek h̄irak̄it te Rebeka h̄irak̄it te haai kiut̄ip, h̄irak̄ maam n̄ipu k̄aiu Aisak. 11-12 *Rebeka ap wine n̄ikerek h̄irak̄it tei t̄ire wen au, God kehimit̄an Jekop h̄irak̄ k̄ire n̄ikan k̄irak, te Iso au. H̄irak̄it ap t̄ir̄iak menmen yaaim o enum wen au, God kehimit̄anek te h̄irak kakteiknai h̄irak kises han k̄irak kehimit̄an m̄it h̄ir n̄ikerek n̄irak. Menmen h̄ir n̄ir̄iakem ap mamri han k̄irak au. God kat̄ip Rebeka kar ik: “Maain Iso n̄ikan iuwe m̄it̄ik h̄irak kakises h̄im me n̄ikik k̄irak Jekop.” 13 *H̄im me God mau t̄iwei Malakai kewis̄im h̄iram mat̄ip mar im: “Hi hanhan iuwe heriuwe Jekop hi hehimit̄anek h̄irak n̄ikan kai. Hi hanhan kike heriuwe Iso, hi hep̄irek h̄irak ken.”

14 Te h̄aiu mamt̄ip mekam? God h̄irak kises menmen h̄iram ap yaaim a? Taauye! 15 *God kat̄ip Moses kar ik: “Hi han tewen̄in m̄it miyap̄r kerek hi hanhan akepi. Hi hises han kai hi akaap m̄it miyap̄r.” 16 *Te h̄aiu ap mamt̄ip God h̄irak hanhan keriuwe m̄it miyap̄r kentar menmen h̄ir hanhanem o menmen h̄ir n̄ir̄iakem au. God kises han k̄irak kehimit̄ani h̄ir n̄irak kerek. 17 *H̄aiu mekine h̄im me God Moses kewis̄im mau t̄iwei, God kat̄ip m̄it̄ik iuwe Fero ke Isip menmen kar ik: “Hi hewisit̄i t̄i h̄ire m̄it̄ik iuwe ke Isip te menmen im hi herekyutem, m̄it miyap̄r nan̄ir̄tei hi manp enuk iuwe h̄ir m̄it miyap̄r nerer wit wit nanwen̄ipi niuk mai.” 18 *God h̄irak han tewen̄in m̄it miyap̄r kerek h̄irak hanhan kekepi, te h̄irak kises han k̄irak kenip m̄it miyap̄r han h̄ir nanwen̄in han k̄ir ke menmen.

God kewaank m̄it han, h̄irak k̄ikaap m̄it han

19 M̄it̄ik kiut̄ip kekere n̄im̄in ke yi m̄it ketpo kar ik: “Menmen ti hetpaiyem h̄iram werek, God kenmak te h̄irak kakt̄ip h̄aiu m̄it enun a? Keim̄in kakwen̄in God me menmen h̄irak hanhan kakriakem a? Taauye!” 20 *Kai yinak, ti han kitet ti iuwe te ti p̄ike at̄ip God me menmen h̄irak k̄ir̄iakem a? Hause kerek m̄ite h̄ire wewis̄im me haak h̄iram ap mamt̄ip mam̄ir ik: “Ti henmak ti ap hewena hi h̄ire kurpe a?” 21 *M̄ite kerek weit hause h̄ire wawises han k̄ire waunip menmen w̄eriuwerem. H̄ire weit hause weremir, meiyam h̄ire wewenem m̄ire kurpe, meiyam au h̄ire wewis̄im m̄ire hause me wewis̄im haak o heurek h̄ire weneipetem mekrerem.

22 Menmen God k̄ir̄iakem h̄iram mar im. H̄ir m̄it enun n̄ire t̄ikenup o hause h̄iram mewep, te God hanhan kakteik̄in menmen m̄irak iuwe h̄irak kakt̄iwaank m̄it enun nar ik. H̄irak hanhan kakt̄iwaank m̄it nar ik kerek h̄irak ap k̄ir̄iakem waswas au. 23 *Te h̄irak hanhan kakteiknai menmen yaaim m̄irak iuwe, h̄irak nepei kewetai p̄inam, h̄aiu m̄it han h̄aiu m̄ire hause kurpe te h̄irak hanhan keriuwai. N̄ipaa h̄irak kenipai han kai te maain h̄aiu mamre yaain mam̄it p̄inam me menmen yaaim m̄irak. 24 H̄irak kehimit̄an h̄aiu m̄it miyap̄r han ne Isrel keriyen h̄aiu mam̄it menmen im yaaim au. H̄aiu mamt̄ike m̄it miyap̄r han ne weiw̄ik ham, h̄aiu yap̄rwe mam̄it menmen m̄irak yaaim. 25 *Mau t̄iwei Hosa kewis̄im God kat̄ip kar ik: “M̄it miyap̄r kerek ap ne weiw̄ik mai, hi hehimit̄ani h̄ir m̄it miyap̄r nai. H̄ir ne weiw̄ik n̄ipaa hi ap hanhan heriuweri, te in ek hi hanhan heriuweri.

* 9:10 Jen 25:21 * 9:11-12 Jen 25:23 * 9:13 Mal 1:2-3 * 9:15 Eks 33:19 * 9:16 Ef 2:8

* 9:17 Eks 9:16 * 9:18 Eks 4:21, 9:12, 14:4 * 9:20 Ais 29:16, 45:9 * 9:21 Jer 18:6 * 9:23

Ef 1:3-12; Ro 8:29 * 9:25 Hos 2:23

26 *Maain wit kerek nɪpaa mɪt han natɪp hɪr ap mɪt miyapɪr ne God, te hɪr mɪt han nanɪtpor nanɪr ik, ‘Yi hɪras yi nɪkerek ne God kerek hɪrak kaku tipmain tipmain enum eik.’ ”

27 *Mɪtɪk profet Aisaia kewis hɪm me God katɪp ke Isrel kar ik: “Maain mɪt miyapɪr ne Isrel hɪr nanine nɪkerek nantɪn yapɪrwe nanre tenhaan ke mani, te God kakɪkaap mɪt neiyān kike nɪmɪn ne hɪr mɪt yapɪrwe kaktōhis.

God ap te kakmerɪr wɪ yapɪrwe te mɪt miyapɪr nanweikɪn sip nanwet menmen enum.

28 Au, hɪrak keremir wɪ yinam te hɪrak skelim mɪt kakɪntar menmen enum hɪr nɪrɪakem.” 29 *Nɪpaa Aisaia katɪp me menmen im. Hɪrak kewis hɪm mau tɪwei mɪrak. Hɪram matɪp mar im:

“God hɪrak Mɪtɪk Iuwe naanmɪpre mɪt ne ami neit wit kɪrak hɪrak ap kewis nepenyerer nai ne weiwɪk me Isrel hɪr nepu, te haiu weiwɪk maiu nepei au mesi mɪre mɪt miyapɪr nɪpaa nau neit wit Sodom ketike wit Gomora.”

Hɪm yaaim te God mamkaap mɪt ne Isrel netike mɪt ne weiwɪk ham

30 *Haiu mamtɪp mekam a? Haiu mamtɪp menmen im. Mɪt miyapɪr kerek ap ne weiwɪk me Isrel hɪr ap hanhan nanɪrak God hɪrak katɪp hɪr yaain. Te hɪr nemtau hɪm mɪrak hɪr nisesim te God katɪp hɪr yaain. 31 *Te mɪt miyapɪr ne Isrel kerek God kehɪmɪteni hɪr mɪt nɪrak, hɪr au. Hɪr hanhan nanises hɪm lo me Moses, te God kaktɪp hɪr yaain. Te God au, hɪrak keweikɪn sip kewetɪr. 32 *Kenmak te God katɪp hɪr enun hɪrak keweikɪn sip kewetɪr? Hɪrak kɪrɪakem kentar hɪr ap nises hɪm mɪrak weinɪm au. Hɪr han kitet hɪr enɪrak menmen yaaim te God kaktɪp hɪr yaain. Hɪr han enuk neriuwe Kraiss hɪr ap nisesik au. Hɪr nɪre mɪt kerek Aisaia ketpim kewis hɪm mau tɪwei mɪrak, hɪr nerewo nan nanɪnkewɪn. 33 *Aisaia kewis hɪm mar im:

“Yi eiyɪmtau. Hi God ewis mɪtɪk keit wit Saion hɪrak kakre nan tokik. Hɪrak kakɪwaank mɪt miyapɪr kakɪntar menmen hɪr nɪnapen nanisesim nanɪr ke mɪt hɪr nerewo nan nenkewɪn. Te mɪt kerek hɪr nanɪmtau hɪm mɪrak nanisesim, hɪr ap te han enuk nanriuwerek au, hɪrak kakɪkepi.”

10

Mɪt miyapɪr ne Isrel ap nises God werek werek au

1 Yi nai yinan, hi hanhan wɪsenum mɪt miyapɪr yapɪrwe ne weiwɪk mai Isrel hɪr nanweikɪn sip nanwet menmen enum te God kakɪkepi kaktōhis. Hi hitehi God me menmen im. 2 *Hi hertei te hi hewepyapɪri hetpi hɪr hanhan wɪsenum nises God te hɪr ap nertei werek werek menmen hɪrak hanhan hɪr nanisesim. 3 *Hɪr nertei menmen God kɪrɪakem, te hɪrak katɪp haiu mɪt haiu yaain. Hɪr nertei menmen im me God hɪr nises han kɪr nekrehɪr ke menmen God kɪrɪakem. Te hɪr ap hanhan nanises menmen God kɪrɪakem te hɪrak kaktɪp hɪr yaain au. 4 *Kraiss hɪrak kekrehɪr ke hɪm nɪpaa God kewet Moses em, hɪram nepei au mesi. Te mɪt miyapɪr kerek hɪr nanises hɪm me Kraiss, God kaktɪp hɪr mɪt miyapɪr yaain.

* 9:26 Hos 1:10 * 9:27 Ais 10:22-23 * 9:29 Ais 1:9 * 9:30 Ro 10:20 * 9:31 Ro 10:2-3
 * 9:32 Ais 8:14 * 9:33 Ais 28:16; 1Pi 2:6; Ro 10:11 * 10:2 Ap 22:3 * 10:3 Ro 9:31-32 * 10:4 Mt 5:17; Jo 3:18

God h̄rak hanhan p̄ke kak̄this m̄t miyap̄r yap̄rwe

5 *Moses kat̄p menmen im me h̄m kerek God kewet̄wekem h̄rak kewis̄m mau t̄wei. H̄rak kat̄p kar ik: “M̄t miyap̄r kerek h̄r nanises h̄m im werek werek, maain h̄r nanu natike God.” 6 *Te h̄m me God mat̄p menmen im me m̄t miyap̄r h̄r nises h̄m me Krai te God kakt̄p h̄r yaain. H̄ram mat̄p mar im: “Yi ap han ekitetim em̄r im: ‘Neim̄n h̄r nan̄no wit ke God h̄r nan̄this Krai neiȳk nan̄nen t̄?’” 7 O yi ap eit̄p eiȳr ik: “Neim̄n h̄r nan̄no wit kerek m̄t naa h̄m̄n k̄r k̄waari h̄r nan̄t Krai neiȳk nan̄nen t̄ ik?” 8 H̄m me God mat̄p mar im: “H̄m me God h̄ram mau menep mamkepi. H̄ram mau mekre h̄m mi, mau mekre han ki mentar yi yerteiyem.” H̄m im h̄ram h̄m yaaim haiu metpiyem yi eiyisesim. 9 Haiu mat̄p m̄t miyap̄r menmen mar im: “Yi eit̄p eiriuwe h̄m ki yi eit̄p, ‘Jis̄ h̄rak M̄t̄k Kaiu Iuwe naanemp̄rai,’ yi han kitet eikre han ki God nepei k̄k̄iak Jis̄ kerek k̄waai kek̄re n̄m̄n ke m̄t nepei naa, h̄rak p̄ke kek̄rit kau, te God kakt̄his.” 10 Haiu han kitet menmen me Krai mekre han kaiu, haiu mat̄p meriuwe h̄m maiu haiu misesik, te God kat̄p haiu m̄t yaain, h̄rak kakt̄aihis. 11 *H̄m im yaaim mentar Profet Aisaia kewis̄ h̄m me God mau t̄wei h̄ram mat̄p mar im:

“M̄t miyap̄r niut̄p niut̄p h̄r nises h̄m me Krai, h̄r ap han enuk nanriuwerek au, h̄rak kak̄kepi.” 12 *H̄m im mat̄p me m̄t miyap̄r yap̄rwe ne weiw̄k me Isrel, m̄t miyap̄r ne weiw̄k ham nerer wit wit. God ap han kitet me weiw̄k me m̄t au. God h̄rak ke haiu m̄t miyap̄r yap̄rwe, te h̄rak kak̄kaap m̄t miyap̄r kerek h̄r nises h̄m m̄rak, h̄rak kak̄kepi iuwe. 13 *H̄rak kak̄kepi iuwe kak̄ntar h̄m me God profet Joel kewis̄m mau t̄wei mat̄p mar im:

“M̄t miyap̄r kerek h̄r nitehi M̄t̄k Iuwe, h̄rak kak̄kepi kakt̄orhis.”

14-15 *H̄r ap nises h̄m me Krai nan̄rkeik te h̄r nanit̄wekhi h̄rak kak̄kepi kakt̄orhis a? H̄r ap nemtau h̄m me Krai nan̄rkeik te h̄r nan̄rtehi h̄rak kak̄kepi a? M̄t ap netpor h̄m me Krai nan̄rkeik te h̄r nan̄mtau h̄m m̄rak a? God ap te kaksiuwe m̄t nan̄no nan̄tpor h̄m me Krai nan̄rkeik te h̄r nan̄mtewem a? Taauye! H̄m me God Aisaia kewis̄m mau t̄wei mat̄p mar im: “M̄t kerek h̄r nan̄nen nan̄tpai h̄m yaaim me Krai, h̄r n̄r̄iak menmen yaaim.”

M̄t miyap̄r ne Isrel ap nises h̄m yaaim me Krai

16 *M̄t miyap̄r yap̄rwe ne Isrel ap nises h̄m yaaim im me Krai au. M̄t̄k profet Aisaia kewis̄ h̄m mau t̄wei mat̄p mar im:

“M̄t̄k Iuwe, m̄t miyap̄r niut̄p niut̄p h̄r nemtau h̄m maiu h̄r nisesim.

M̄t miyap̄r yap̄rwe han en au.” 17 *Te m̄t miyap̄r h̄r nises h̄m me Krai nentar h̄r nemtewem. H̄r nemtewem nentar m̄t epei nen netporem. 18 *Hi h̄t̄hi menmen im. M̄t miyap̄r ne Isrel h̄r nepei nemtau h̄m yaaim me Krai im o au a? H̄r epei nemtewem ye! H̄m me God mau t̄wei Sam h̄ram mat̄p mar im:

“H̄m kerek m̄t h̄r netpim men merer wit wit kerek m̄t newi.” 19 *Hi p̄ke eh̄t̄hi menmen. Yi han kitet m̄t miyap̄r ne Isrel h̄r netari h̄m im

* 10:5 Ro 7:10; Ga 3:12 * 10:6 Diu 30:12-14 * 10:11 Ro 9:33 * 10:12 Ap 15:9 * 10:13 Joe 2:32 * 10:14-15 Ais 52:7 * 10:16 Ais 53:1; Jo 12:38 * 10:17 Jo 17:20 * 10:18 Sam 19:4 * 10:19 Diu 32:21

a? Auye! Moses kinin kewis h̄m me God mau t̄wei me menmen im h̄ram mat̄p mar im:

“Maain hi God hi eh̄t m̄t miyap̄r h̄r ne weiw̄k ham wein̄m h̄r netari menmen mai au, hi anipi ȳi ȳnk enuk han enuk eiriuw̄ri ȳi hemkre menepam eiriuwe menmen hi erekyorem.” ²⁰ *Profet Aisaia h̄rak kinapen kewep̄yap̄r h̄m me God au. H̄rak kat̄p kar ik:

“Hi God hewis m̄t kerek n̄paa h̄r ap hanhan nis̄sa, in ek h̄r nerteiya te h̄r nises h̄m mai. Hi hewep̄yap̄r h̄rekes herp yaain te m̄t kerek n̄paa ap nitehi m̄t han me hi, in ek h̄r nises h̄m mai.” ²¹ *Aisaia kat̄p h̄m im me m̄t miyap̄r ne Isrel. H̄rak kat̄p kar ik:

“Hekrit hekrit me w̄i yap̄rwe hi God hewis his mai en̄nor h̄r nanis̄sa, te h̄r au, neweik̄n sip neweto, h̄r nena netpo enum.”

11

God h̄rak hanhan keriuwe m̄t miyap̄r han ne Isrel

¹ *Hi eh̄tithi menmen. Yi han kitet God nepei keweik̄n sip kewet m̄t miyap̄r n̄rak ne Isrel a? Taau! Hi h̄rekes hi m̄t̄k ke Isrel, hi nepenyek ke Ebrahim, hi ke weiw̄k me Bensamin. Te menmen im meteik̄ni God ap keweik̄n sip kewetai m̄t ne Isrel au. ² God ap keweik̄n sip kewet m̄t miyap̄r n̄rak kerek n̄paa h̄rak keh̄m̄teni h̄r n̄rak. Yi yertei h̄m mau t̄wei me God h̄ram mat̄p me Profet Ilaija h̄rak kesiuwe h̄m men Isrel h̄rak kat̄p God kar ik: ³ * “M̄t̄k Iuwe, m̄t ne Isrel h̄r nenep m̄t profet nit, h̄r nari k̄naan newenem me m̄t h̄r newep̄war menmen newetutem. H̄r m̄t enun nenep m̄t profet naa nenepi. Hi kerekek hi hepu h̄r n̄netnau naniyep.” ⁴ *God h̄rak ket̄p̄wek mekam a? H̄rak kat̄p kar ik: “Hi ap heweik̄n sip hewet m̄t miyap̄r nar ke 7,000 h̄r wen nises h̄m mai h̄r ap newen nin̄p nanwen̄pi niuk me t̄pir Bal au.”

⁵ *Mar ke n̄paa God naanm̄pre m̄t kerek h̄r nisesik te in ek h̄rak keh̄m̄tan m̄t miyap̄r ne Isrel han h̄r nisesik nentar h̄rak hanhan keriuw̄ri. ⁶ *God kises han k̄rak keh̄m̄teni h̄r n̄rak kentar h̄rak hanhan keriuw̄ri wein̄m ap menmen h̄r n̄riakem o nisesim au. H̄rak keh̄m̄teni kentar h̄r n̄riak menmen yaaim te God ap hanhan keriuw̄ri wein̄m au.

⁷ *Hi hat̄p menmen im. Menmen Isrel h̄r hanhan nant̄iwem neriuwe h̄m h̄r nisesim, h̄r ap net̄iwem au. Te m̄t kerek God hanhan keriuw̄ri keh̄m̄teni h̄r m̄t n̄rak, h̄r keriyen net̄iwem. M̄t han au, God kewen̄n han k̄r h̄r nisesik au. ⁸ *H̄m me God mau t̄wei m̄t̄k profet Aisaia kewis̄m h̄ram mat̄p mar im:

“God kewen̄n han k̄r te menmen h̄r n̄rem, h̄r ap nisesim. Menmen h̄r nemtewem, h̄r ap nisesim.

H̄r nepu nep̄r kerekek n̄paa ere in.” ⁹ *H̄m me God mau t̄wei Devit kewis̄m h̄ram mat̄p mar im:

“Hi hanhan God h̄rak kakwis menmen kerek h̄r n̄am nan̄m h̄ram mamriwaank mam̄r ke t̄rpe menep samiyak, o mam̄r ke nan k̄iwaai yayiwe m̄t̄k kakrewek̄k h̄rak kak̄nkew̄n.

¹⁰ Hi hanhan nanam̄r k̄r toto te h̄r ap n̄r ein ein au.

* **10:20** Ais 65:1 * **10:21** Ais 65:2 * **11:1** 1Sml 12:22; Sam 94:14; Fl 3:5 * **11:3** 1Kin 19:10,

14 * **11:4** 1Kin 19:18 * **11:5** Ro 9:27 * **11:6** Ga 3:18 * **11:7** Ro 9:31 * **11:8** Diu 29:4;

Ais 29:10 * **11:9** Sam 69:22-23, 35:8

Hir han kir enuk me menmen enum mamnen mamnip mamwaanki nanir ke mite sip kin hire weremt menmen wauno yanimn.

God kikaap mit miyapir ap ne weiwik me Isrel kaktorhis

¹¹* Hi pike ehithi menmen. Yi han kitet mit miyapir ne Isrel hir newaank hiras keriyen nar ke mit nentirer nan nenkewin nani me wi hir neweikin sip newet him me Krais a? Taauye! Hir neweikin sip newet him me Krais te God kakikaap mit miyapir han ne weiwik ham, hirak kaktorhis. Hirak kaknip mit miyapir ne Isrel hir han enuk nanriuwari nanantar menmen yaaim God kerekoyorem. ¹² Menmen enum mit miyapir ne Isrel hir nriakem menip God hirak kikaap mit miyapir han ne weiwik ham kewetir menmen mirak yaaim. Hir ne Isrel neweikin sip newet menmen yaaim me God te God kewet mit miyapir han em. Maain, mit miyapir yapirwe ne Isrel nanweikin sip nanises him me Krais menmen im mamkaap mit miyapir yapirwe nerer wit wit mamkepi wisenum.

¹³ In ek hi hetpi yi mit miyapir ap ne Isrel. Hi aposel kerek God keriuweta hi han yi mit miyapir ap ne weiwik me Isrel, te hi han yaaik hi hetpi yi mit him mirak. ¹⁴ Te hi mitik kiutip ke Isrel hi hari han ke mit miyapir yapirwe ne Isrel hi enipi hir han enuk hemkre menepam neriuwe menmen yaaim God kewet mit miyapir ne weiwik ham em. Te hir hanhan enises him me Krais te God kakikepi kaktorhis. ¹⁵ God nepei kewis yi mit miyapir ne weiwik ham ap ne Isrel yi yetikerek yekiyau yau yentar hirak nepei keweikin sip kewet mit miyapir ne weiwik me Isrel. Maain hirak pike kaktorhis hir nantikerek nankiyau nanu, yi han kitet mekam mamnen? Menmen im. Hir nanu werek nanir ke mit nipa naa hir pike nekrit. ¹⁶ Mit hir nehimitan nu neknp hiram me God, te nu heneik, twei o nikim mirak, hiram me God. Ebrahim ketike mit profet hir yaain hir nikerek ne God. Te maain nepenyerer nir hir nanire nikerek ne God.

¹⁷ God nepei keremir heneik enum me mapik. Menmen im meteiknai God keweikin sip kewet mit miyapir han ne weiwik me Isrel. Te hirak ketihis yi mit miyapir han ne weiwik ham, yi yire mapik me yaank heneik miram, hirak keremir kemtin mau mapik me wit mekrehir ke mapik heneik nepei maa. Yi yepu yari wi miram te yi eiyu werek werek. ¹⁸ Te yi ap einan yipir eiwirek me mit miyapir ne Isrel God kepri kar ke mit hir newen nu heneik newirem au emit! Yi ap han ekitet yi iuwe au. Yi yire nu heneik keriyen. Nu heneik ap te naanmpre neknp au. Hiram neknp em hiram naanmpre nu heneik. Hirak au, hir mit ne Isrel hir nire nu neknp, yi mit ne weiwik ham yi yire nu heneik.

¹⁹ Yi eitip eiyir ik: "God kepri mit miyapir enun ne Isrel kire mit newen nu heneik newirem, kewisai haiu mit miyapir ne weiwik ham haiu mekrehir kir te haiu yaain." ²⁰ Him im hiram yaaim te yi naanmpre hiras me menmen im. God kepri nentar hir ap nises him mirak te yi yekrehir kir yi yau yentar yi yises him mirak. Te yi ap han kitet yi yaain au. Yi naanmpre hiras werek werek me menmen yi yisesim te yi ap einaiwirem au. ²¹ God ap hanhan keriuwe mit miyapir ne Isrel hir neweikin sip newetiwek. Au, hirak kepri. Hir nire mapik heneik me wit, te yi au, yi yar ke mapik heneik ke yaank. Te yi ap eiyisesik, yi han kitet hirak ap kakipri kakriwaank a? Taauye! Hirak kakipri kakriwaank ye! ²² In ek haiu mertei God wi ham hirak hanhan keriuwe mit, wi ham au kakriwaanki. Hirak kwaank mit miyapir kerek ap nisesik, te yi kerek yi yisesik hirak hanhan keriuwi. Yi wen yisesik, hirak hanhan kakriuwu, o au en, hirak kakipri kakir ke mit hir newen nu heneik epei maa hir newirem. ²³ Mit ne Isrel

* 11:11 Ap 13:46; Ro 10:19

nanweik'in sip han ekitet h'im yaaim me Kraiss, h'ir nanises God, h'irak p'ike kaktorhis nantikerek nankiyan nanu nan'ir ke mit neremir nu heneik, h'ir p'ike nekin'im nanwis'im mamu heneik n'ipaa h'ir neremir, h'iram mamwo. ²⁴ God kertei k'ir'iak menmen im kentar menmen hi hetpiyem im. Yi mit ap ne weiwik me Isrel yi y'ire map'ik heneik m'iram me yaank te God nepei kewisi yi yekiyan yau yetikerek y'ire map'ik hen eik me yaank, h'iram mau map'ik me witeik, h'iram mewo. Mit ne Isrel h'ir n'ire map'ik heneik h'iremes me wit te h'iram menmen wein'im God kaktorhis h'ir nantikerek nankiyan nanu nan'ir ke mit p'ike newis map'ik heneik n'ipaa h'ir neremir, h'iram p'ike mamwo.

God hanhan keriuwe mit miyap'ir yap'irwe

²⁵ *Nai yinan, hi hanhan yi yertei werek h'im n'ipaa mit ap nerteiyem. Hi hanhan yi yerteiyem te yi ap han ekitet yi yertei menmen yap'irwe. God nepei kenip mit miyap'ir han ne Isrel h'ir newen'in han k'ir ere maain mit miyap'ir ne weiwik ham kerek God kehimiteni h'ir nanises h'im m'irak h'ir nan'in nanisesik. ²⁶ *Maain w'i im nepei au mesi, mit miyap'ir yap'irwe ne Isrel nanises God h'irak kak'ikepi kaktorhis. H'im me God mau t'wei matip me menmen im h'iram matip:
 "Mit'ik kerek kak'ikaap mit h'irak mit'ik ke wit Saion, h'irak kak'ip'ir menmen enum mekre han ke nepenyerer ne maam n'ipu ke Jekop.

²⁷ *W'i kerek hi ah'isak menmen enum m'ir, hi hises h'im n'ipaa hi hetpim."

²⁸ Mit ne Isrel h'ir neweik'in sip newet h'im yaaim me Kraiss, te God han enuk keriuweri, h'irak k'ikaap yi mit miyap'ir ne weiwik ham. Te God kehimitan mit ne Isrel h'ir mit miyap'ir n'irak h'irak hanhan keriuweri kentar n'ipaa h'irak katip maamrer taiu Ebrahim, Aisak, Jekop, h'irak ketp'iwek'it kar ik: "Hi naanmamre nepenyerer ni erekyor yaaim."

²⁹ Maain God p'ike kakrekyor yaaim kak'antar h'irak ap te kakweik'in han k'irak me mit miyap'ir ne Isrel kerek h'irak kehimiteni h'ir n'irak. H'irak kak'ikepi.

³⁰ N'ipaa yi mit miyap'ir ne weiwik ham, yi yeweik'in sip yewet h'im me God, te in ek God hanhan kariuwi kekepi kentar mit miyap'ir ne Isrel h'ir neweik'in sip newet h'im m'irak. ³¹ God hanhan keriuwi kekepi kentar h'ir mit miyap'ir ne Isrel neweik'in sip newet h'im me God. Te in ek h'irak God p'ike hanhan kakriuwari kak'ikepi. ³² *God nepei kenipai haiu mit yap'irwe haiu meweik'in sip mewet menmen h'irak ketpaiyem. Haiu meweik'in sip mewet menmen h'irak ketpaiyem, te maain h'irak hanhan kakriuwari haiu mit miyap'ir yap'irwe, h'irak kakrekyai menmen yaaim kak'ikepai.

Haiu mamwen'ipi niuk me God

³³ *God kiau h'irak yaaik iuwe. Menmen h'irak han kitetim, menmen h'irak kerteiyem, h'iram yap'irwe m'ire تنهاان me wan, h'iram iuwe mesiken'ik. Haiu ap te mam'irtei kenmak h'irak k'ir'iak menmen o markeik h'irak k'ir'iak menmen me haiu mit. H'irak k'ir'iakem keremem. ³⁴ *iram m'ire h'im me God mau t'wei metpim. H'iram matip mar im:

"Keim'in h'irak kertei menmen Mit'ik luwe God h'irak han kitetim o keim'in h'irak kertei iuwe te h'irak ek'ip'iwek h'irak kak'ir'ak menmen im o menmen eim?"

* **11:25** Ro 12:16; Lu 21:24; Jo 10:16 * **11:26** Mt 23:39; Ais 59:20-21; Sam 14:7 * **11:27** Ais 27:9; Jer 31:33-34 * **11:32** Ga 3:22; 1Ti 2:4 * **11:33** Ais 55:8-9 * **11:34** Ais 40:13; 1Ko 2:16

- 35 *Taauye! Keim+n h+rak nepei kewet God menmen te h+rak kakwet+wekem mam+kreh+r k+rak a?
- 36 *Taauye! Menmen yap+rwe mepu, h+rak God kerek+kiriakem. H+rak wen naanm+re menmen yap+rwe, h+ram mau mamkepik. Haiu emwen+ipi niuk m+rak in ere tipmain tipmain enum eik. Keremem."

12

Haiu mamwet God y+nk kaiu ketike han kaiu mam+r ke m+it newepwar menmen newet God em

1 *Nai yinan, hi hetpi h+m manp mar im. God nepei hanhan keriuwe haiu m+it, h+rak kerek+ei menmen yaaim kekepai keriuwerem. Te yi eiwet God y+nk ki ketike han ki eiyr ke m+it h+r newepwar menmen newet God em. Yi eiwet God y+nk ki ketike han ki, yi eiysesik eir+ak menmen m+rak. Te h+rak han yaaik kakriuwu. Mar im yi yewen+ipi God werek werek yekre han ki.

2 *Yi ap eiyses menmen eiyr ke m+it miyap+r ne t+ h+r nisesim au em+it! Yi eiwis God h+rak kakweik+n han ki te yi eire m+it h+r han k+r hanhan nanises God werek werek. Te yi eiyr+tei menmen God hanhan yi eiysesim. H+ram yaaim mamnip God han yaaik, h+ram mamkepi werek werek.

Haiu mamwis menmen God H+m+n Yaaik kewetiyem h+ram mamkepai haiu mam+rak menmen

3 *Hi hetpi menmen im hentar God hanhan keriuwa hi h+r+ak menmen m+rak. Yi ap han ekitet yi y+re m+it miyap+r iuwe yin+n m+it miyap+r han au em+it! Yar ke yi yises God yeit menmen God H+m+n Yaaik kewetiyem mamkepi yi yr+ak menmen h+rak kehim+teniyem, te yi han kitet yi yaain o au.

4 *H+m im yaaim mentar haiu y+nk kaiu kiut+p te p+nam m+ram yap+rwe. Ham p+nam h+ram m+r+ak menmen ham, p+nam m+r+ak menmen ham.

5 *Mar im haiu m+it miyap+r haiu yap+rwe te haiu m+re y+nk kiut+p mentar haiu mises h+m me Kraiss, te haiu yap+rwe niut+p niut+p mamkaapan.

6 *Menmen God kerek+eyiem kewetiyem h+ram ap m+p+ram au. God nepei keweti haiu m+it han menmen m+rak te haiu mewepyap+r h+m h+rak ketpeiyem, te haiu emwepyap+rem mar ke haiu mises God memtau h+m m+rak.

7 Haiu m+it han kerek God kehim+tenai haiu emkaap m+it, te haiu emkepi. H+rak kehim+tenai haiu m+it han haiu mam+tp m+it menmen, te haiu em+itporem.

8 *Haiu m+it han kerek God kehim+tenai haiu mat+p m+it h+m haiu mamkepi mamkiak han k+r kakriuwem, te haiu mam+tpim mamkepi. Haiu m+it han kerek God kehim+tenai haiu emwet m+it han menmen p+nam me menmen maiu kerek haiu metenenim, te haiu emwet+rem. Haiu m+it han kerek God kehim+tenai haiu naanmamre m+it miyap+r han, te haiu emisesim emriakem werek werek. Haiu m+it han kerek God kehim+tenai haiu m+kaap m+it miyap+r n+n+ap o miyap+r m+kan n+r epei naa, te haiu emkepi werek werek.

Menmen yi yisesim te yi hanhan yeriuwehan

9 *Yi ap eiwisesik au. Yi hanhan yeriuwe m+it. Menmen yaaim yi hanhanem. Menmen enum au, yi einein+m.

10 *Yi hanhan yeriuwe ni yinan

* 11:35 Jop 41:11 * 11:36 1Ko 8:6 * 12:1 Ro 6:11, 13; 1Pi 2:5; Jo 4:24 * 12:2 Ef 4:23, 5:10, 17
 * 12:3 1Ko 12:11; Ef 4:7 * 12:4 1Ko 12:12 * 12:5 1Ko 12:27; Ef 4:25 * 12:6 1Ko 12:4-11;
 1Pi 4:10-11 * 12:8 2Ko 9:7 * 12:9 1Ti 1:5; 1Pi 1:22; Emo 5:15 * 12:10 2Pi 1:7; Fl 2:3

ne Kraiss yar ke yi hanhan yeriuwe ni ne w+nak ki. Yi han ekitet m+it han h+r nin+ni te yi eiwen+pi niuk m+r h+r yaain.

11 *Yi ap eiyu yain yain au em+it. Yi eir+ak menmen yaaim me M+itik Iuwe God yeriuwe han ki iuwe.

12 *Yi han yaaik eiyu eimer+r M+itik Iuwe Kraiss h+rak p+ke kaknen. Menmen enum mamnen mamiwep, te yi han tokik eiyu. Hekrit hekrit yi eiyitehi God menmen.

13 *M+it miyap+r han nises h+m me God, h+r netenen menmen auri, te yi eikepi naanempror eiriuwe menmen mi. Yi naanempre m+it miyap+r han ne wit hak nan+nen nanri.

14 *M+it kerek h+r neriwaanik yi ap eiyitehi God h+rak kakrekryor enum au em+it! Yi eiyit+wekhi h+rak ek+ikepi h+r nanisesik.

15 *M+it miyap+r h+r han yaaik, yi han yaaik eitikeri. H+r han enuk me menmen, te yi han etwen+ni.

16 *Yi han kiut+ip eikiyan eiyu. Yi ap han ekitet yi iuwe au em+it. Yi eitike m+it miyap+r wein+n yi eiriyan eino in eino ein. Yi ap han ekitet yi yertei iuwe yin+n m+it han.

17 *M+it kerek nerekyi enum, yi ap eirekyor menmen enum eiy+r ke h+r nerekyiyem au em+it! Yi eir+ak menmen m+it miyap+r han nertei h+r am yaaim. 18 *Yi ap einahan einapan au em+it. Yi hanhan eitike m+it miyap+r yap+rwe eikiyan eiyu. 19 *Nai yinan, yi ap eir+ak m+it menmen enum eiy+r ke h+r nerekyiyem au em+it. Yi eiwis God maain h+rak kakr+ak m+it menmen kerek han enuk kakriuweri. Yi eiwis+ik h+rak kakr+akem kak+ntar h+rak kat+ip h+m m+it newis+m mau t+wei mar im: "Maain hi God h+rekes ah+wanki arekyor enum." 20 *Te yi ap eirekyor menmen enum au em+it. M+it kerek h+r nerekyi enum, h+r n+n+p+ maan yi eiwet+r menmen h+r nan+m, o h+r h+m niu enuk (o mar kewen+k+kor h+m) yi eiwet+r t+par mei h+r en+m. Yi eir+ak menmen mar im yi eirekyor h+r y+nk enuk neriuwe menmen enum h+r n+r+akem. H+r am mar ke yi yewen si yeunek mentar paan k+r, 21 te yi ap eiwis menmen enum mamri han ki mamin+ni au em+it. Yi eiyin+n menmen enum eiriuwe menmen yaaim yi y+r+akem.

13

Haiu emises h+m me gavman

1 *M+it miyap+r niut+ip niut+ip nan+mtau h+m me m+it iuwe ne gavman h+r enisesim. God kehim+tan gavman h+r naan+m+pre m+it miyap+r nerer wit wit. God kewis m+it ne gavman in ek h+r nau t+ naan+m+prai. 2 M+it kerek h+r ap nises h+m me gavman h+r netpor, h+r neweik+n sip newet menmen God kewis+m. H+r neweik+n sip newet gavman, te maain gavman h+r nan+n+p nan+nterim. 3 *M+it ne gavman h+r ap nepu nenip m+it yaain h+r n+neini au. M+it kerek h+r n+r+ak enum keremem. Yi y+napan gavman h+r han yaaik nanriuwu te yi ap eir+ak menmen enum au. Yi eir+ak menmen yaaim keremem te h+r nant+ip yi yaain. 4 H+r n+re m+it ne God nekreh+r k+rak naanmamri te yi eiyu werek werek. Yi eir+ak enum yi eineini eiy+ntar h+r ap neit niuk iuwe wein+m au. H+r net+wem neiy+m nanriwaanik nanriuwe

* 12:11 Ap 18:25; Rev 3:15 * 12:12 1Te 5:17 * 12:13 Hi 13:2 * 12:14 Mt 5:44; Ap 7:60; 1Ko 4:12 * 12:15 Sam 35:13 * 12:16 Ro 11:20, 15:5; Pro 3:7; Ais 5:21 * 12:17 1Te 5:15 * 12:18 Mk 9:50; Hi 12:14 * 12:19 Diu 32:35; Mt 5:39; Ro 13:4; 2Te 1:6-7; Hi 10:30 * 12:20 Pro 25:21-22; Mt 5:44 * 13:1 Ta 3:1; Pro 8:15; Jo 19:11 * 13:3 1Pi 2:13-14, 3:1, 3

menmen m̄r. H̄r nekreh̄r ke God h̄r nan̄nep m̄t miyap̄r kerek n̄riak menmen enum. ⁵ Te yi eiȳmtau h̄m me gavman eiyisesim. Yi ap eiyisesim eiȳntar yi ȳineini h̄r naniwep keremem au. Yi eiyisesim eiȳntar yi yekre han ki yertei h̄ram yaaim.

⁶ Yi eiw̄r pewek me takis eiȳntar h̄r m̄t ne gavman h̄r nekreh̄r ke God, hekrit hekrit h̄r naanm̄pri te yi eiyu werek werek. ⁷ *Te yi eiwet m̄t ne gavman menmen yap̄rwe h̄r nitihiyem. Yi eiwet m̄t ne gavman pewek me takis h̄r nitihiyem. Yi eiwet m̄t ne gavman pewek me takis me t̄i h̄r nitihiyem. Yi eiwen̄pi niuk me m̄t ne gavman h̄r iuwe. Yi han ekitet m̄t ne gavman h̄r iuwe yi eirekyor menmen yaaim.

M̄t miyap̄r kerek hanhan neriuwe m̄t miyap̄r han h̄r nises h̄m me God Moses kewis̄m mau t̄wei

⁸ *Yi eiwet m̄t menmen emrer m̄r me menmen kerek n̄paa yi yet̄iwem. Menmen miut̄ip mamu te yi eiwet m̄t em. H̄ram menmen im. Yi hanhan yeriuwehan. M̄t miyap̄r kerek h̄r hanhan neriuwehan, h̄r nises h̄m me God n̄paa Moses kewis̄m mau t̄wei. ⁹ *H̄m me God Moses kewis̄m mau t̄wei h̄ram mat̄ip mar im: “Yi m̄t eitike miyap̄r yi ap eirihis m̄t miyap̄r epei neit m̄kan eiwen̄nem au em̄t! Yi ap einep m̄f han h̄r nani. Yi ap eikint̄ip menmen me m̄t han. Yi ap hemkre menepam menmen me m̄t han.” H̄m meiyam mepu h̄ram mises h̄m im miut̄ip Moses kewis̄m. H̄ram mat̄ip, “Yi hanhan eiriuwe m̄t miyap̄r han eiȳr ke yi hanhan eiriuwe h̄ras.” ¹⁰ *M̄t miyap̄r kerek hanhan neriuwe m̄t miyap̄r han ap te nanrekyor enum taau. Te h̄r hanhan neriuwe m̄t miyap̄r h̄r nises h̄m me God werek werek Moses kewis̄m mau t̄wei.

Haiu emises menmen yaaim

¹¹ *Yi hanhan eiriuwe m̄t miyap̄r han eiȳntar yi yertei in ek yi ap eire m̄t ne w̄itaan n̄waai au. Yi eiȳkrit eiyises God yi eir̄akan werek werek eiȳr ke m̄t kerek ne w̄itaan n̄waai. H̄r nekrit nentar n̄paa haiu min̄n mises h̄m me God, w̄i h̄rak p̄ike kaknen kak̄ikepai kaktaihis h̄ram wen yan̄m̄n. Te in ek w̄i epei man menep. ¹² *H̄ram m̄re w̄itaan nepei au, wanewik mamnen te haiu emweik̄n sip emwet menmen enum me t̄i im h̄ram m̄re menmen me w̄itaan. Haiu emises menmen me God h̄ram m̄re nopen o yipo henmik haiu met̄iwem me wepni h̄ram mekep̄ai haiu mamin̄n menmen enum mamri han kaiu. ¹³ *Haiu emises menmen yaaim mamriak menmen yaaim m̄re m̄t ne wepni n̄riakem. Haiu ap emises menmen enum me w̄itaan m̄t n̄riakem mar im. H̄r naam t̄ipar si enum naam menmen yap̄rwe ere h̄r netaritari, h̄r netike miyap̄r nariyanhis nenen̄nem, h̄r hemkre menepam me menmen yap̄rwe, h̄r nenehan nentar menmen im. ¹⁴ *Te yi au. Yi eiyitehi M̄tik kaiu Iuwe Jisas Krai h̄rak kak̄ikepi naanmampri yar ke yi yeriuwet klos mau ȳnk ki. Yi ap han ekitet eiyises menmen enum, menmen han ki hanhanem au em̄t!

14

Haiu ap han mam̄nep mam̄ntar menmen me naiu yinan ne Krai h̄r n̄riakem

* **13:7** Mt 22:21 * **13:8** Mt 22:39-40; Je 2:8 * **13:9** Eks 20:13-17; Lev 19:18 * **13:10** 1Ko 13:4-7 * **13:11** Ef 5:14; 1Te 5:6-7 * **13:12** Ef 5:11, 6:11 * **13:13** Lu 21:34; Ef 5:18 * **13:14** Ga 3:27

1 *Yi eiwis m̄t miyap̄r kerek h̄r nises h̄m me God te h̄r ap nertei menmen werek werek wen au, yi eiwisi h̄r nan̄nen nanu nantikewi eiwen̄pi niuk me God. Te yi ap eitikeri einahan me menmen h̄r han kitet nanisesim au em̄t! 2 *M̄t han nises God werek werek, h̄r nan̄im menmen yap̄rwe. Te m̄t han h̄r nises God h̄r ap nertei menmen m̄rak werek werek. H̄r n̄napen samiyak h̄r naam teket weisan keremem. H̄r han kitet h̄r nan̄im sak te God han enuk kakriuweri. 3 *Yi m̄t miyap̄r kerek yaam menmen yap̄rwe yi ap einan yip̄r eiw̄rek ke m̄t kerek n̄napen samiyak h̄r naam, teket weisan keremem au. 4 *Yi han kitet yi iuwe te yi skelim menmen m̄t han h̄r n̄re wok m̄t ne Krai h̄r n̄riakem a? M̄tik Iuwe Krai kerekek h̄rak han ekitet menmen m̄t n̄rak h̄r n̄riakem, h̄ram yaaim o enum. Hi han kitet h̄rak kakt̄p h̄ram yaaim mam̄ntar h̄rak kak̄kepi nanises menmen yaaim.

5 *M̄t han h̄r han kitet w̄ ham h̄ram min̄n w̄ ham. M̄t han au, h̄r han kitet w̄ yap̄rwe h̄ram m̄p̄ram. Yi m̄t niut̄p niut̄p yi han ekitet werek menmen yi eiysesim. 6 M̄t neim̄n h̄r han kitet w̄ ham h̄ram, h̄r nises menmen im newen̄pi niuk me M̄tik Iuwe Krai neriuerem. M̄t miyap̄r kerek h̄r naam samiyak h̄r newen̄pi niuk me M̄tik Iuwe Krai neriuerem nentar h̄r nat̄p God h̄rak yaaik me menmen h̄rak kewet̄rem. M̄t miyap̄r kerek naam teket weisan wein̄m, h̄r newen̄pi niuk me M̄tik Iuwe Krai, h̄r nat̄p God h̄rak yaaik me menmen h̄rak kewet̄rem.

7 Haiu m̄t ap mepu mises han kaiu, haiu ap mami mamises han kaiu au. 8 *Haiu mamu me menmen haiu m̄riakem, te haiu mamwen̄pi niuk me M̄tik Iuwe Krai. Haiu mami te menmen haiu m̄riakem h̄ram mamwen̄pi niuk me M̄tik Iuwe Krai. Haiu mamu o haiu mami, haiu m̄t miyap̄r mamises han k̄rak mam̄ntar haiu ne Krai. 9 Haiu m̄t miyap̄r ne Krai mentar Krai kaa, te h̄rak kak̄r ke M̄tik Iuwe ke m̄t miyap̄r nepei naa netike haiu m̄t miyap̄r kerek wen mepu.

10 *Yi yenmak te yi skelim ni yinan a? Yi yenmak te yi einan yip̄r eiw̄rek eiym̄ntar ni yinan a? Maain haiu yap̄rwe mam̄rp mamrap̄t God, h̄rak skelim haiu m̄t me menmen haiu epei m̄riakem. 11 *H̄m me God Aisaia kewisim mau t̄wei mat̄p mar im:

“Hi hepu, te hi M̄tik Iuwe God het̄pi werek. M̄t, miyap̄r, t̄pir, h̄r nan̄rp nanerepta nanwen nin̄p naniteh̄r nant̄p nan̄r ik: “Ti h̄rekes kerekek ti God.” 12 *T̄s, haiu yap̄rwe mam̄t̄p God menmak haiu mises menmen haiu m̄riakem me w̄ haiu mau t̄, te haiu naanempre h̄ras. Te haiu skelim naiu yinan me menmen enum h̄r n̄riakem em epei au em̄t!

*Haiu ap mam̄rak menmen meiȳm mam̄waank naiu yinan mamriuw-
erem*

13 Te haiu skelim naiu yinan nepei au em̄t! Yi han ekitet menmen im. Yi ap eir̄ak menmen nan̄nip ni yinan h̄r nan̄rak menmen enum. Menmen im h̄ram mam̄r ke m̄tik kerewo nan kenkew̄n. 14 *Hi hises h̄m me M̄tik Iuwe Jisas, te hi hertei menmen yap̄rwe h̄ram yaaim. M̄tik hak han kitet menmen h̄ram enum te h̄rak ap kakisesim o kakim au em̄t. 15 *Samiyak

* 14:1 Ro 15:7 * 14:2 Jen 1:29, 9:3 * 14:3 Kl 2:16 * 14:4 Mt 7:1; Je 4:11-12 * 14:5 Ga 4:10 * 14:8 Lu 20:38; Ga 2:20; 1Te 5:10 * 14:10 Mt 25:31-32; Ap 17:31; 2Ko 5:10 * 14:11 Ais 45:23; Fl 2:10-11 * 14:12 Ga 6:5 * 14:14 Ap 10:15; Ta 1:15 * 14:15 1Ko 8:11-13

o menmen yi yayim hiram mamawaank ni yinan han kir, te yi ap hanhan yeriuweri au. Yi ap eiwis menmen yi yayim mamnip mit miyapir kerek Krai kaa kakikepi, hiram mamawaank menmen mir me Krai hir nisesim.

¹⁶* Yi ap eiwis menmen yaaim yi yisesim hiram mamnip mit han hir nantip hiram menmen enum. ¹⁷ God naanmprai haiu misesik hiram ap menmen me tipar haiu mamim metike menmen au. Hiram menmen me God Himin Yaaik kewetaiyem haiu misesim, te haiu metike God mekiyan mau haiu han yaaik mamu. ¹⁸ Mit miyapir kerek nertei menmen me menmen mit nanim hiram menmen weinim, hir nises menmen Krai hanhanem, te God han yaaik kakiuweri, mit miyapir han nantip, "Hir yaain."

¹⁹* Te haiu hanhan emises menmen mamnip haiu mit yapirwe emkiyan emu han kiutip haiu emkaapan. ²⁰ Yi ap eiywaank menmen God kiriakem kekere han ke mit miyapir han yentar yi yenehan yentar menmen me yi yayim. Menmen yapirwe hiram yaaim, te yi yayim menmen hiram mamnip ni yinan hir nanises menmen enum, te menmen yi yaam hiram menmen enum. ²¹* Samiyak o tipar si enum yi yaam o menmen yapirwe yi yiriakem hiram menip ni yinan hir nises menmen enum, te yi ap yayim o eiriakem meiyam nepei werek emit! ²² Menmen yi han kitetim me naan o tipar si enum hiram yaaim te yi yayim, yi ap eiwepyapirem eiri han ke mit han eiriwerem au emit! Hiram menmen me yi mit yetike God. Mit kerek han kir ap katip menmen hir nisesim nanim hiram enum me menmen hir han kitet hiram yaaim, hir han yaaik nanu. ²³* Te mit kerek han kir katip menmen im hiram menmen enum, te hir nanim, hir nirak menmen enum. Han kir nepei ketpor hiram enum te hir ap nisesik au. Hir nkiamnaan naam. Menmen mit han kitet hiram enum te nanisesim, menmen mar im hir nisesim God katip hiram enum.

15

Haiu emises han ke Krai

¹ Haiu mit miyapir kerek mises him me God werek werek, haiu ap emises han kaiu mamim menmen o mamrak menmen menip naiu yinan ne kraik ap nises God werek werek hir han enuk neriuwerem au emit! ²* Haiu emwen han kaiu emkepi me menmen hir han kitet hiram enum te hir enises God werek werek. ³* Krai hirak hirekes ap kises han kirak me menmen au. Hirak kises him me God te menmen enum man mewaank. Him me God mau twei Sam hiram matip me menmen mar im: "Hi Mitik luwe hi hekrehir ke ti God hi heriwe menmen enum mit enun netipim me ti hiram man meiyep." ⁴* Him me God yapirwe mit nipaa ein newisim mau twei hiram mamkepai haiu han tokik emu me menmen enum mamnen mamraiwaank, haiu mamerir wi haiu mamit menmen God kakwetiyem. ⁵ Hi hanhan God kerek kekepai haiu han tokik mamu haiu mamrirwek kaktaihis, hirak kakikepi yi eiyses menmen Krai Jisas kiriakem yi eikiyan eiye. ⁶ Te yi yapirwe eire han kiutip yi eiwenipi niuk me God hirak Haai ke Mitik kaiu luwe Jisas Krai.

Krai kikaap mit miyapir ne Isrel netike mit miyapir han ne weiwik ham

⁷* Te yi mit miyapir en yi eiwithis ni yinan eitikeri han kiutip eiye eiyr ke Krai ketihis yi mit miyapir te mit nau ti nanwenipi niuk me

* **14:16** Ta 2:5 * **14:19** Ro 12:18, 15:2 * **14:21** 1Ko 8:13 * **14:23** Ta 1:15 * **15:2** Ro 14:19; 1Ko 9:19, 10:24, 33 * **15:3** Sam 69:9 * **15:4** Ro 4:23-24; 1Ko 10:11 * **15:7** Ro 14:1

God naninterim. ⁸ *Yi eiyithis ni yinan eitikeri eikiyan eiyu eiyintar hi hetpi menmen im me Krai. H̄rak keweik̄n k̄re m̄tik̄ k̄kaap m̄t ne Isrel kerek nerekir ȳnk̄ k̄r, h̄rak keteiknor God kat̄p h̄m yaaim h̄rak kakises menmen n̄paa kat̄p maam n̄purer t̄rak Ebrahim Aisak Jepok h̄rak ketporem. H̄rak ken k̄r̄ak menmen im keremem au. ⁹ Krai kan te m̄t miyap̄r ne weiw̄k ham nanwen̄pi niuk me God me menmen im. God h̄rak hanhan keriuwe haiu m̄t yap̄rwe. H̄m me God mau t̄wei Sam kerek Devit kewis̄m h̄ram mat̄p mar im:

“Hentar menmen im hi hau n̄m̄n ke m̄t miyap̄r ne weiw̄k ham, hi awen̄pi niuk mit, hi hinut henye.” ¹⁰ *H̄ram h̄m ham Moses kewis̄m h̄ram mat̄p mar im:

“Yi m̄t ap ne weiw̄k me Isrel eitike m̄t miyap̄r ne Isrel, yi han yaaik eiyu.”

¹¹ *H̄m ham mat̄p mar im:

“Yi m̄t miyap̄r ap ne weiw̄k me Isrel, yi eiwen̄pi niuk me M̄tik̄ Iuwe God. Yi yap̄rwe yi eiwen̄piyek w̄senum.” ¹² *H̄m me God Aisaia kewis̄m mau t̄wei mat̄p mar im:

“Maain nepenyek hak ke maam Jesi (h̄rak haai ke Devit) h̄rak kaknen kak̄r ke nu h̄r m̄t n̄kan, h̄rak p̄ke kensunen. H̄rak kaknen m̄t ap ne weiw̄k me Isrel h̄rak naanmamror h̄r nanmeriȳwek h̄rak kak̄kepi h̄r nan̄re yaain.”

¹³ Hi hanhan God kerek kenipai haiu mamerȳwek h̄rak kak̄kepai kaktaihis, h̄rak kakn̄pi yi han yaaik w̄senum yi han ki kaku werek yi yisesik werek werek. Te God H̄m̄n Yaaik kakriuwe menmen m̄rak iuwe kakn̄pi yi eimeriȳwek ere God kakweti menmen yaaim m̄rak.

Pol h̄rak han yaaik keriuwe menmen h̄rak k̄r̄akem

¹⁴ Nai yinan, hi h̄rekes hertei hekre han kai yi h̄ras yi yaain, yi ȳr̄ak menmen yaaim. Yi yertei h̄m me God werek werek yi yertei yat̄p m̄t han ne yi h̄ras en yeteiknor menmen m̄rak. ¹⁵⁻¹⁶ *Te hi nepei hewisi menmen ham hetpi h̄m manp heriuwerem. Hi ap h̄napen hetpiyem au. Hi hanhan hetpi menmen me hi hekeyi han ki hentar God h̄rak hanhan keriuwa keh̄m̄tena hi h̄re m̄tik̄ aposel ke Jisas Krai, hi h̄r̄ak menmen h̄kaap m̄t miyap̄r ap ne Isrel neriuwerem. Hi h̄r̄ak menmen har ke m̄tik̄ pris h̄rak k̄r̄akem. Hi hat̄p m̄t miyap̄r ap ne weiw̄k me Isrel h̄m me God, te God H̄m̄n Yaaik kakn̄pi h̄r yaain nan̄r ke menmen m̄t pris newepwarem newet God em, h̄rak keh̄m̄tenor h̄r ne God Haai, h̄rak han yaaik kakriuwari.

¹⁷ Hi han yaaik heriuwe menmen hi h̄r̄akem me God hentar hi ke Krai Jisas. ¹⁸ *Hi ap hat̄p me menmen ham au. Hi hat̄p me menmen Krai kekepa hi h̄r̄akem te m̄t miyap̄r ap ne weiw̄k me Isrel, h̄r nemtau h̄m me God h̄r nisesim. H̄rak kekepa keriuwe h̄m hi hetpim, metike menmen h̄rak kekepa hi h̄r̄akem mar im. ¹⁹ God H̄m̄n Yaaik kekepa hi h̄r̄ak menmen yaaim h̄kaap m̄t miyap̄r n̄nap o his h̄t m̄r enum. Te hi herp Jerusalem, hi hen yan̄m̄n ere hi h̄piun provins Ilirikam, hi hewepyap̄r h̄m yaaim me Krai, hi at̄p m̄t em. ²⁰ *Me menmen im hi h̄r̄akem, hi hanhan w̄senuk hi hewepyap̄r h̄m yaaim me Krai hetpim heit wit kerek m̄t ap nemtau h̄m me Krai wen au. Te hi ap h̄r̄ak menmen heit wit kerek m̄t han nepei netpor h̄m. Hi h̄napen ar̄ak menmen im. H̄ram

* 15:8 Mt 15:24 * 15:8 Ap 3:25; Ro 11:30; Sam 18:49 * 15:10 Diu 32:43 * 15:11 Sam 117:1

* 15:12 Ais 11:10; Rev 5:5 * 15:15-16 Ro 1:5, 11:13, 12:1; Fl 2:17 * 15:18 2Ko 3:5 * 15:20

2Ko 10:15-16

mar ke hi hime wɪnak kentar teinɪk mɪtɪk hak epei hekin hei yem hamɪr.
 21 *Au, hi hanhan hises hɪm me God mau tɪwei nɪpaa Asaia kewisɪm mar im:

“Mɪt miyapɪr kerek mɪt han ap nan netpor menmen me Mɪtɪk Iuwe, hɪr nanɪrek. Hɪr mɪt miyapɪr kerek nɪpaa ap nemtau menmen mɪrak, hɪr nanɪrteiyem.”

Pol hanhan kakɪr mɪt ne Rom te hɪrak kakno wit Spen

22 *Nɪpaa ere in, hi ap han hɪri hentar menmen hi nepei hetpiyem. 23 Te in ek hi hɪrak menmen meit wit im nepei au. Me tito yapɪrwe hi hanhan anen ari. 24 *Te hi han kitet hi ari hi ehu me wɪ meiyam atikewi. Hi ehu etikewi epei au, yi eikepa eiriuweta hi ano ein.

25 *In ek kerekek hi ano wit Jerusalem, te hi akaap mɪt miyapɪr ne God en. 26 *Hi eno Jerusalem hentar mɪt miyapɪr ne Masedonia netike mɪt miyapɪr ne provins Akaia han kitet nanɪsiuwe pewek mamno mamkaap mɪt miyapɪr ne God neit en, hɪr enun ap netenen menmen mei au.

27 *Hɪr hanhan nanriuwet menmen im mamkepi nanriuwere. Hɪr enkepi nanwetɪr menmen mamɪkrehɪr mɪram mentar menmen im. Nɪpaa hɪr mɪt ne Jerusalem hɪr newetɪr menmen mɪr yaaim me God, te in ek hɪr nanwetɪr mei mamɪkrehɪr mɪram nankepi nanwetɪr pewek mei.

28 Te hi hanhan ahinɪn ariak menmen im. Hi hewetɪr pewek im kerek mɪt miyapɪr hɪr netɪwem nesiuwerem man. Epei au, te hi anen ari yi yeit yayiwe ke wit Spen. 29 *Maain wɪ hi anen ari, hi hertei Kraisk kaku kakikre han kai iuwe te hi akepi ariuwe menmen im hɪrak hanhan kakwetiyem.

30 *Nai yinan, hi hitihi hɪm manp hentar yi han kitet menmen me Jisas Kraisk metike menmen me hanhan meriuwehan God Hɪmɪn Yaaik kewisɪm mekre han kaiu, yi yetikewa haiu mamitehi God iuwe me hi. 31 Yi eitɪwekhi hɪrak naanmamrau me mɪt neit provins Judia hɪr ap nises hɪm me God ap te hɪr naniyep. Yi eiyitehi God hɪrak kaknɪp hɪr mɪt miyapɪr nɪrak neit wit Jerusalem hɪr han yaaik nanriuwe pewek hi ewetɪrem. 32 God hanhan hi anen ari, te hi han yaaik ehu etikewi me wɪ mei kike.

33 Hi hanhan God kerek kenipai han kaiu kau werek, hɪrak kaku kaktikewi. Keremem.

16

Pol kesiuwe hɪm gude katɪp mɪt miyapɪr hɪr yaain

1 Hi hanhan hetpi me mɪte paiu yina piutɪp niuk mɪre Fibi. Hɪre mɪte kerek wises hɪm me God hɪre wɪkaap mɪt miyapɪr ne weiwɪk miutɪp me God neit wit Senkria. 2 Hi hetpi me mɪte ip e te yi yaitɪwehis yayɪr ke mɪt miyapɪr ne God enisesim. Yi eirekyɪwerem eiyɪr ke God hanhan yi eirɪakem. Yi eikepiye eiriuwe menmen hɪre hanhan wautɪwem wawɪntar hɪre nepei wekepa hi hetike mɪt miyapɪr yapɪrwe.

3 *Yi yaitɪp Prisila wetike mɪtɪk kɪre Akwila hi hetpor hɪr yaain. Hɪr nɪrak menmen me Jisas Kraisk netikewa. 4 Nɪpaa hɪr menep nani te hɪr nekepa. Hi kerekek han yaaik heriuweri au. Mɪt miyapɪr yapɪrwe ap ne weiwɪk me Isrel kerek nises hɪm me God nerer wit wit hɪr han yaaik neriuweri. 5 *Yi yaitɪp mɪt miyapɪr kerek nererik neit wɪnak kɪr newenɪpi

* 15:21 Ais 52:15 * 15:22 Ro 1:10-13 * 15:24 1Ko 16:6 * 15:25 Ap 19:21, 24:17 * 15:26 1Ko 16:1; 2Ko 8:1, 9:2, 12 * 15:27 Ro 9:4; 1Ko 9:11 * 15:29 Ro 1:11 * 15:30 2Ko 1:11; Kl 4:3; 2Te 3:1 * 16:3 Ap 18:2, 18, 26 * 16:5 1Ko 16:15, 19; 2Ti 1:15

niuk me God neitai, yi yayitpor hi hatip hir yaain. Yi yaitip kai yinak yaaik Epinitas hirak yaaik. Hirak mitik kinin mit miyapir ne Esia, hirak kinin kises him me Krais.

⁶ Yi yaitip Maria hi hetpwe hire yaaip. Hire wriak menmen yapirwe wekepi weriuwerem.

⁷ Yi yaitip Andronaikas ketike Junias hi hetpwekit hirakit yaaikit. Hirakit te weiwik mai hirakit nipa tetikewa men winak enuk. Hirakit mitikit aposel niuk mirakit hiram iuwe mit yapirwe nerteiret. Nipa hi hises him me Krais wen au, hirakit nepei tisesim.

⁸ Yi yaitip Amplietas hi hetpwek hirak yaaik. Hi hanhan heriuwerek, hirak kai yinak ke Krais.

⁹ Yi yaitip Eban hi hetpwek hirak yaaik. Hirak kirak menmen me Krais ketikewai. Yi yaitip Stekis hi hetpwek hirak yaaik, hirak kai yinak yaaik.

¹⁰ Yi yaitip Apelis hi hetpwek hirak yaaik. Hi hemtau mit natip mit enun nerekiwerek enum te hirak kises Krais werek werek. Yi yaitip mit miyapir neit winak ke Aristobyulas hi hetpor hir yaain.

¹¹ Yi yaitip Herodion kerek kai ke weiwik miutip, hi hetpwek hirak yaaik. Yi yaitip mit miyapir neit winak ke mitik Nasisas kerek nises him me Krais, hi hetpor hir yaain.

¹² Yi yaitip Traifina wetike Traifosa hi hetpor hir yaain. Miyapir wik in hir nriak menmen iuwe me Mitik Iuwe Krais. Yi yaitip mite Pesis hi hetpwe hire yaaip. Hire pai yaaip wriak menmen iuwe me Mitik Iuwe Krais.

¹³ Yi yaitip Rufas kerek mitik yaaik kises Mitik Iuwe Krais werek werek, hirak ketike miye pirak, kerek hire wire miye pai, hi hetpor hir yaain.

¹⁴ Yi yaitip Asinkritas, Fligon, Hemis, Patrobas, Hemas netike mit han nises him me Krais nau netikeri, hi hetpor hir yaain.

¹⁵ Yi yaitip Filologas, Julia, Nerias ketike yenten pirak, Olimpasi, hir netike mit miyapir han hir nises God hir nau netikeri, hi hetpor hir yaain.

¹⁶ *Yi mit en yi yises menmen yi yirakem, yi eiktaanhis yaitip yi hiras yi yaain. Mit miyapir yapirwe ne Krais in hir nesiuwe him netpi yi yaain.

Yi einopin eikeipin mit kerek nanri han ke mit hir nenke hasini han nen pinak han nen pinak

¹⁷ *Nai yinan, hi hetpi yi naanmamre hiras me mit kerek hir nanri han ke mit te hir nenke hasini han nen pinak, han nen pinak, hir neweikin sip newet him me God nipa mit hir netpiyem. Hir newaank mit nises him me God neriuwe him ham. Yi einopin eikeipnor. ¹⁸ *Mit nar ik hir ap nriak menmen me Mitik Iuwe Jisas Krais. Au, hir nises menmen me han kir. Hir newises mit miyapir kerek ap han kitet hir netpor enum, hir nemitorpin nimornipin neriuwe him mir yaaim weinim. ¹⁹ *Yi yises him me God werek werek te mit nerer wit wit nemtewem. Menmen im menipa hi han yaaik heriuwi. Hi hanhan yi yertei werek menmen hiram yaaim, te menmen enum mamri han ki yi eiyisesim au. ²⁰ *God kerek hirak kenipai han kiau kau werek menep te kakinin Seten te yi eiyinin menmen mirak. Hi hanhan Mitik kiau Iuwe Jisas hirak kakrekhi yaaim kaku kaktikewi.

Mit han nesiuwe him natip gude me mit ne Rom

* **16:13** Mk 15:21 * **16:16** 1Ko 16:20; 1Pi 5:14 * **16:17** Mt 7:15; Ta 3:10 * **16:18** Fl 3:19; Kl 2:4; 2Pi 2:3 * **16:19** Ro 1:8; Mt 10:16; 1Ko 14:20 * **16:20** Ro 15:33; Jen 3:15

²¹ *Timoti kerek kɪrɪak menmen ketikewa hɪrak ketpi yi yaain. Lusias, Jeson, Sosipata, hɪr ne weiwɪk mai, hɪr netpi yi yaain.

²² Hi Tetias, hi hemtau hɪm me Pol ketpewem hi hewisɪm mau tɪwei im, hi hɪrekes hetpi yi yaain yentar yi yises Mɪtɪk Iuwe.

²³ *Mɪt miyapɪr nises hɪm me God nererik neit wɪnak ke mɪtɪk Gaias newenɪpi niuk me God. Hɪrak kerek naanmɪmprau hi Pol me menmen te hɪrak kerekek ketpi yi yaain. Erastas, hɪrak kuskus ke wit iuwe ik ketike kiau yinak Kwotas, hɪrakɪt tetpi yi yaain.

²⁴ (Hi hanhan Mɪtɪk Iuwe Jisas Kraiss kakrekɪy menmen yaaim.)

Yi eiwenɪpi niuk me God

²⁵ *Haiu mamwenɪpi niuk me God. Hɪrak kakɪkepi yi eiyises hɪm mɪrak werek werek han tokik eiyu. Hɪm im yaaim me Jisas Kraiss kerek hi hatɪp mɪt em, hɪram nɪpaa God kɪsawɪnem. ²⁶ *Te in ek hɪrak kewepyapɪrem keteiknaiyem meriuwe hɪm mɪt profet nɪpaa newisɪm mau tɪwei. God kerek kaku kakɪt tipmain tipmain enum eik nepei katɪp hɪm manp te haiu mɪt mewepyapɪrem mamɪp mɪt miyapɪr ne weiwɪk ham nerer wit wit hɪm mɪrak, te hɪr nanɪmtewem nanisesim. ²⁷ *Hi hanhan haiu mamwenɪpi niuk me God hɪrak kerekek kertei menmen yapɪrwe. Haiu mamwenɪpi niuk mɪrak tipmain tipmain enum eik mamɪntar menmen Jisas Kraiss kerekɪyem.

Mepɪr keremem

Tiwei Pol Kewisik Ken Mit Ne Wit Korin - 1 Menmen me tiwei ik

Pol katip hirak kitehi God ke mit ne wit Korin 1:1-9

Him me mit hir nenke hasini 1:10-4:21

Him me mit miyapir hir nirran nisesan 5:1-13

Menmen mit ne weiwik me God hir nanisesim 6:1-7:40

Him me mit ne ti netike mit ne weiwik me God 8:1-11:1

Him me menmen mit niriakem newenipi niuk eme God neit sios 11:2-14:40

Him me God kikiak Jisas ketike haiu mit ehau kikrek nirak 15:1-58

Him me kolekta mit ne Korin nanisiuwem mamno emit ne Judia 16:1-4

Pol katip menmen maain hirak kakriakem 16:5-12

Pol katip mit ne Korin him mirakru, him gude 16:13-24

¹ Hi Pol hi mitik aposel ke Jisas Krais. Nipaa God hanhan kewisa hi hire mitik aposel te hirak kehimitena hi hirak menmen mirak. Hi Pol hetike kiau yinak Sostenis, ² *hawir mitikit wik wewis tiwei ik ken yi mit miyapir ne weiwik me God yi yau wit Korin. God kerekyi yi mit miyapir yaain yentar yi mit miyapir ne Krais Jisas keriyen. Yi yire mit miyapir ne God yentar God kehimiteni yi nirak. Mit miyapir nerer wit wit kerek newenipi niuk me Mitik Iuwe kiau Jisas Krais, hir yaain. Jisas hirak Mitik Iuwe kir, hirak Mitik Iuwe kiau. ³ *Hi hanhan God Haai kiau ketike Mitik Iuwe Jisas Krais, hirakit tatrekyi menmen yaaim, yi yayu werek werek.

Pol katip God kirak yaaik kentar hirak kikaap mit ne Korin nises him mirak

⁴ Hekrit hekrit hi han kitet yi mit yirik menmen yaaim te hi hatip God hirak yaaik kentar menmen im. Hirak epei kerekyi menmen yaaim mentar yi mit miyapir ne Krais Jisas. ⁵ God epei keweti menmen mirak yapirwe. Yi yetiwem nipaa Krais kewetiyem, te yi yertei him me God werek, yi yetpim yewepyapirem. ⁶ Yi yeit menmen im yentar nipaa haiu man mewepiyapir him me Krais, yi yemtwem te yi yisesim werek. ⁷ *Yi yisesim werek werek te God ap kaksawin menmen yaaim ham au. Hirak kewetiyem te yi yises han kirak werek werek, yi yemerir wi kerek Mitik kiau Iuwe Jisas Krais pike kaknen kakwepyapir hirekes. ⁸ *Hirak God wen kakikepi ere maain wi Jisas Krais pike kaknen kakwepyapir hirekes te God ap kaktip yi enun au yi yaain. ⁹ *God kehimitenai haiu mit metike Nikan kirak Jisas Krais hirak Mitik kiau Iuwe haiu mau han kiutip. God Iuwe ik hirak yaaik ap te kakmipin au. Hirak kakises him mirak kakikepi te yi eiyu werek werek maain me wi em.

Pol keneri hir nenke hasini

¹⁰ *Nai yinan, hi etpi him manp hekrehir ke Mitik Iuwe kiau Jisas Krais. Yi eikiyan han kiutip eiyu me menmen yaaim me God yi yirikem. Yi ap te yayinke hasini au emit. Yi eikiyan han kiutip eiyu me menmen yapirwe yi yirikem. ¹¹ Nai yinan, hi hetpi menmen im hentar mit han nau neit winak ke mite Klowi hir nan in netpo wi ham wi ham yi epei yenehan yentar menmen. ¹² *Hi hemtau mit han ne yi mit yi yatip, "Haiu mises him

* 1:2 1Ko 6:11; Ap 9:14 * 1:3 Ro 1:7 * 1:7 Lu 17:30; 2Te 1:7; Ta 2:13 * 1:8 Fl 1:6; 1Te 3:13, 5:23 * 1:9 1Jo 1:3; 1Ko 10:13; 1Te 5:24 * 1:10 Fl 2:2 * 1:12 1Ko 3:4; Ap 18:24-28; Jo 1:42

me Pol.” Mít han ne yi mít yi yatíp, “Haiu mises hím me Apolos.” Mít han ne yi mít yi yatíp, “Haiu mises hím me Sifas.” Mít han yi yatíp, “Haiu mises hím me Kraiss.” ¹³ Menmen yi yirákem hiram meteikin Mítik Kraiss h́rak kenke pínak pínak (o wik wik) a? Mekam, mít nípaa h́r epei newenwíkka hi Pol hentar nu tentarakít hi haa me yi mít a? Nípaa mít níkri neriuwe típar h́r nekine niuk mai hi Pol te yi yire mít nai a? Taauye! Yi ne Kraiss Jisas.

¹⁴ *Hi ap h́kír mít yapírwe ne yi mít au. Hi h́kír Gaias ketike Krispas keretet. Hi han yaaik hi ap h́kírri yi mít yapírwe. ¹⁵ Te yi ap eitíp haiu mít mises hím me Pol me wí h́rak kíkrai keriuwe típar. ¹⁶ *O, hi han kaa. Hi epei h́kír mítik Stefanass ketike mít na neit wínak ḱrak. Hi han kaa te hi h́kír neiyann o au. Hi han kitetim au. ¹⁷ *Kraiss h́rak ap keriuweta hi han te hi h́kír mít miyapír neriuwe típar au. H́rak keriuweta hi han te hi hewepyapír hím ḿrak yaaim. Hi ap hetpi hím har ke mít h́r nertei iuwe h́r netpim te hi hari han ki heriuwerem te yi eiyisesim au. Hi h́napen henip menmen Kraiss ḱrakem kentarr nu tentarakít h́ram ḿre menmen weiním te h́ram ap mamkepi au.

Menmen Kraiss ḱrakem kentarr nu tentarakít keteiknai God h́rak Iuwe

¹⁸ *H́r mít miyapír kerek nanínno naníkree si tatíkneni h́r natíp hím me Jissas h́rak kaa kentarr nu tentarakít h́ram menmen weiním. Te haiu mít miyapír kerek God kekepai ketaihis, haiu matíp hím me Kraiss h́rak kaa kentarr nu tentarakít, h́ram menmen iuwe God ḱrakem. ¹⁹ *Haiu mertei hím im h́ram yaaim mentarr nípaa mítik profet kewiss hím me God mau tíwei metpim mar im:

“Hi tewen ah́waank han ke mít kerek h́r newenípi h́ras h́r natíp, ‘Haiu mertei menmen yapírwe.’ Hi ah́waank han ke mít han kerek h́r natíp, ‘Haiu h́ras mertei menmen yaaim.’” ²⁰ *Te mít kerek natíp haiu mertei menmen yapírwe h́r ap ńre God au. H́r mít enunn weinín keriyen. Mít kerek nertei hím lo h́r newissim mau tíwei ham h́r ap ńre God au. H́r mít enunn weinín keriyen. Mít nau tí in ek kerek netike mít han h́r netpepan menmen h́r ap ńre God au. H́r mít enunn weinín keriyen. H́r yapírwe h́r mít enunn weinín nentarr God epei keteiknai menmen mít nau tí h́r ńrakem nissess han ḱr God katíp h́ram menmen enunn weiním.

²¹ *God h́rak kertei menmen iuwe han kitet h́rak kaknipp mít nau tí h́r ap nanírteiyek nanriuwe han ḱr weinín taau. H́rak hanhan kakíkaapp mít miyapír han h́r nanírteiyek werek nanriuwe hím yaaim im mít han ne tí natíp h́ram enunn weiním, haiu mewepyapírrem. ²² *Mít miyapír ne Isrell h́r natíp, “Haiu memtauu hím mi haiu mamissessim te yi eiyinín eiteiknai menmen yaaim te haiu mamírtei God keriuweti yi yan yetpai hím im.” Mít han ne weiwík me Grik h́r natíp, “Haiu mít keriyen haiu hanhan te yi eiwepyapír menmen yapírwe te haiu emissess hím mi.” ²³ *Te haiu mít aposel au. Haiu mewepyapír hím me Kraiss kerek mít newenkekik kau nu tentarakít. Te hím maiu im menipp mít ne Isrell han enukk, h́ram menipp mít ne Grik h́r natíp hím im h́ram enunn weiním. ²⁴ *H́r natíp hím im h́ram weiním te haiu mít ne Isrell metike mít ne Grik kerek God kari han kau, haiu mises hím ḿrak, haiu matíp Kraiss keriuwe menmen h́rak

* 1:14 Ap 18:8; Ro 16:23 * 1:16 1Ko 16:15 * 1:17 Mt 28:19; Jo 4:2 * 1:18 2Ko 4:3; Ro 1:16

* 1:19 Ais 29:14 * 1:20 Ais 19:12, 33:18, 44:25; Jop 12:17 * 1:21 Mt 11:25 * 1:22 Mt 12:38;

Ap 17:18, 32 * 1:23 Ro 9:32; 1Ko 2:14 * 1:24 Kl 2:3

kiriakem hiraak keteikin mit menmen iuwe me God, hiraak keteiknor hiraak kinin kertei menmen yapirwe. ²⁵* Mit han hir natip hir nertei menmen iuwe te hir natip menmen God kerteiyem hiram weinin. Au, God kinin kertei menmen yapirwe. Mit han hir natip nire mit iuwe te hir natip God hiraak kire menmen weinin. Au God hiraak wisenuk kiriak menmen minin menmen yapirwe.

²⁶* Nai yinan, yi han ekitet yi yire mekam me wi nipaa God kari han ki yi yisesik. Yi mit han yapirwe yi yire mit iuwe o yi yertei menmen mit nau ti hir natip hiram yaaim? ²⁷ Au, yi niutip niutip keriyen. God kehimitenai haiu niraak kerek mit ne ti hir natip haiu enun weinin. God kehimitenai haiu mit weinin te haiu mamriak mit ne ti kerek han kitet hir nertei iuwe hir yink enuk. God kiriak menmen im te haiu mit weinin mamriak mit ne ti hir mit niuk iuwe hir yink enuk. God ap kehimiteni hir niraak. ²⁸ God kari han ke mit miyapir hir ap ne weiwik iuwe hir nisesik. Mit nau ti hir ninan yipir newirek natip hir mit enun weinin, te God kekepi keriuwe menmen hiraak kerekyorem hir niraak mit kerek han kitet hir ne weiwik iuwe, hir yink enuk God ap kehimiteni hir niraak au. ²⁹* God kiriak menmen im te maain ap te mitik kei kiutip kakirp ninaan me God hiraak kaktip mitik iuwe taau. ³⁰* Haiu mit nau ne Krajs Jisas mentar menmen God kerekyeyem. God kehimitanek hiraak keteiknai God kinin kertei menmen yapirwe. Hiraak kerekek kekepai te God katip haiu mit yaain. God kehimitanek hiraak kerekyei haiu mire mit yaain, hiraak kesiupenai me menmen enum kekepai kaktailhis mamno wit ke God. ³¹* God hiraak nepei kiriak menmen mar im te him mekre tiwei me God mit profet newisim hiram mamnen. Menmen im matip, "Mit kerek hir hanhan nanwenipi niuk mir, hir au nanwenipi niuk me God me menmen hiraak kerekyeyem."

2

Pol katip him me Krajs hiraak kaa kentar nu tentarakit

¹* Nai yinan, nipaa hi han hiri yi mit miyapir, hi hetpi God him mirak yaaim, hi ap atip heriuwe him me mit iuwe nertei menmen iuwe me ti au.

²* Hi hekre han kai hi han kitet hi ap te etpi menmen ham au. Hi etpi him me Jisas Krajs kerekek hiraak kaa kentar nu tentarakit kekepai haiu mit.

³* Wi nipaa hi hau hetikewi hi ap hetpi har ke mitik iuwe au. Hi hinaain hewaank him me God te hi hepripir. ⁴* Hi hetpi hewepiyapir him mai, hi ap te hetpi heriuwe him yaaim me mit iuwe nertei menmen te hi hari han ki keriuwerem au. God Himin Yaaik kiraak keteikni him hi hetpiyem hiram yaaim. Hiraak kiriakem keriuwe menmen iuwe hiraak kekepai hi hiraakem me yi mit miyapir. ⁵ Hiraak kiriak menmen im te yi yertei hiram ap him weinin me mit hir natip hir iuwe keriyen au. Hiram menmen iuwe me God te yi yisesim.

God Himim Yaaik kekepai haiu mertei menmen mirak

⁶* Me wi hi hetike mit aposel han haiu mau yaamin ke mit, hir nertei menmen me God werek werek, haiu matip him yaaim mire mit iuwe. Him mai hiram ap him me mit iuwe nau ti ik hir naaniprai haiu mit au. Hir

* 1:25 2Ko 13:4 * 1:26 Mt 11:25; Jo 7:48; Je 2:1-5 * 1:29 Ro 3:27; Ef 2:9 * 1:30 Jer 23:5-6; Jo 17:19; 2Ko 5:21 * 1:31 Jer 9:24; 2Ko 10:17 * 2:1 1Ko 1:17 * 2:2 Ga 6:14 * 2:3 Ap 18:9; 2Ko 10:1 * 2:4 1Te 1:5 * 2:6 Ef 4:13; Fl 3:15

nantike h̄im m̄ir maain nan̄iwaank nan̄it. ⁷ *Te menmen hi hetpiyem, h̄iram menmen n̄ipaa God k̄isaw̄inem. N̄ipaa h̄irak ap k̄ir̄iak t̄i ketike nepni wen au, h̄irak han kitet kak̄ikepai haiu m̄it haiu mamu mamtikerek mam̄it menmen m̄irak yaaim, te hi hetpim. ⁸ *Ap te m̄it̄ik kei kiut̄ip ke m̄it iuwe h̄ir nau t̄i naan̄m̄iprai haiu m̄it, h̄ir nertei menmen im me God au. H̄ir nerteiyem te n̄ipaa h̄ir ap te nan̄it M̄it̄ik Iuwe k̄aiu Jisas ke wit ke God, h̄ir nanwenkekik kaku nu tentarak̄it h̄irak kaki taau. ⁹ *Te in ek haiu mertei h̄im n̄ipaa ein m̄it profet h̄ir newis̄im mau t̄iwei me God h̄iram yaaim. H̄iram mat̄ip, “God epei k̄ir̄iak menmen yaaim me m̄it miyap̄ir kerek hanhan God h̄ir nanisesik.

Menmen im m̄it miyap̄ir ap n̄irem, h̄ir ap nemtewem, h̄ir ap han kitet h̄iram mepu au.” ¹⁰ *God epei keteiknai menmen im h̄irak k̄ir̄iakem keriuwe H̄im̄in k̄irak Yaaik. God H̄im̄in Yaaik k̄ir menmen yap̄irwe. H̄irak kertei menmen mau mekre han ke God Haai. ¹¹ *M̄it̄ik keim̄in kertei menmen m̄it̄ik hak han kitetim a? Au, m̄it̄ik h̄irekes h̄im̄in k̄irak kerteiyem kerekek. Mar im, m̄it̄ip ap nertei menmen mekre han ke God au. God H̄im̄in Yaaik kerekek kerteiyem kewepaiyap̄irem. ¹² *God ap kewetai haiu m̄it h̄im̄in ke kertei menmen me t̄i keremem au. H̄irak kewetai H̄im̄in k̄irak kau ketikerek te haiu mam̄irtei menmen yaaim God epei kerekyeyiem wein̄im.

¹³ *Haiu mat̄ip menmen im God k̄ir̄iakem te haiu ap mat̄ip meriuwe h̄im m̄it ne t̄i nepei netpaiyem haiu misesim au. Haiu mat̄ip meriuwe h̄im God H̄im̄in Yaaik ketpaiyem. Haiu mewepyp̄irem mat̄ip m̄it kerek God H̄im̄in Yaaik kewi haiu metporem. ¹⁴ *M̄it miyap̄ir kerek God H̄im̄in Yaaik ap te kau kekre han k̄ir, h̄ir hekrit hekrit neweik̄in sip newet God h̄im m̄irak nentar h̄ir nepei nat̄ip h̄iram enum wein̄im. H̄ir ap nentau h̄im m̄irak han kitetim nentar God H̄im̄in Yaaik ap kewi kekepi h̄ir nerteiyem au. ¹⁵ *M̄it miyap̄ir kerek God H̄im̄in Yaaik kau kekre han k̄ir, h̄ir nentau han kitet menmen yap̄irwe me God. Te m̄it han kerek God H̄im̄in Yaaik ap kau kekre han k̄ir h̄ir ap nertei werek han ke m̄it kerek God H̄im̄in Yaaik kau kekreri taau. Te h̄ir nep̄itari menmen me God.

¹⁶ *Haiu mertei h̄im im h̄iram yaaim mentar n̄ipaa m̄it profet h̄ir newis̄im mau t̄iwei me God h̄iram mat̄ip, “M̄it̄ik kei kiut̄ip ke m̄it yap̄irwe ap kertei menmen God han kitetim au. H̄irak ap te kakt̄ip God menmen kak̄ikepik kakriuw̄erem taau.” H̄im im h̄iram yaaim, te haiu m̄it n̄irak han kitet me menmen im me God mar ke Krai h̄irekes han kitetim.

3

Pol kene m̄it miyap̄ir neit Korin kentar h̄ir nenke hasini

¹ *Nai yinan, n̄ipaa hi hau hetikewi hi ap hetpi heriuwe h̄im hi at̄ip m̄it kerek God H̄im̄in Yaaik kau kekre han k̄ir au. Yi ȳire n̄ikerek ne God te hi hetpi heriuwe h̄im hi at̄ip m̄it ap God H̄im̄in Yaaik kau kekre han k̄ir hentar yi ȳire n̄ikerek me menmen Krai keteik̄in m̄it em h̄ir enisesim. ² *Menmen hi nepei hetpiyem h̄iram m̄ire n̄im. H̄im mai h̄iram ap m̄ire menmen m̄it

* **2:7** Ro 16:25; Kl 1:26 * **2:8** Lu 23:34; Je 2:1 * **2:9** Ais 64:4 * **2:10** Mt 13:11 * **2:11** Pro 20:27 * **2:12** Jo 16:13-14 * **2:13** 1Ko 2:4 * **2:14** Jo 8:47, 14:17; 1Ko 1:23 * **2:15** 1Jo 2:20 * **2:16** Ais 40:13; Ro 11:34 * **3:1** Jo 6:12 * **3:2** Hi 5:12-13; 1Pi 2:2

miyapir iuwe nanim mentar han ki ap kitet him yaa'im im werek werek au. Nipaa ere in yi yarek yarek. ³ *Yi ap han kitet him yaa'im im werek werek wen au yentar yi yises han ki ke nipaa ein. Hi hertei menmen im hentar yi yetike ni yinan yi hemkre menepam menmen yenehan yenterim. Te hi hertei yi wen yises han ki ke nipaa yar ke mit enun God Himin Yaaik ap kau kekere han kir au. ⁴ *Hi hetpi menmen im hentar yi mit yenke hasini. Mit han pinan ne yi mit yi yatip, "Hau mises him me Pol." Mit han en natip, "Hau mises him me Apolos." Menmen im meteikno yi yises han ki ke nipaa ein yar ke mit God Himin Yaaik kau kekreri au.

⁵ Yi yenmak yi yenke hasini me hi hetike Apolos a? Yi han kitet Apolos hirak Mitik luwe kire Krai a? Yi han kitet hi Pol hi Mitik luwe hipre Krai a? Au! Hawir mitikit weinikit hawir wiriak menmen war ke God kehimitenai hau mit niutip niutip miriakem. Hawir wiriak menmen me God, God kekepi yi yises him mirak keremem. ⁶ *Hi hinin han hewepyapir him yaa'im me God har ke mitik kamir rais yehes mau ni. Maain Apolos kan kisisa ketpi him meiyam me God. Menmen hirak kiriakem hiram mar ke mitik hirak keit tipar keiyim ken kewenem kempep. Mar im God hirak kenipem mewe, te hirak kikaap him mirak men mekre han ki. ⁷ Mit kerek ninin nan netpi me God hir nar ke mit namir rais yehes, hir mit weinin keriyen. Mit kerek nikaru nan netpi him ham yaa'im hir nar ke mit newen tipar nempep, hir mit weinin keriyen. God kerek hirak luwe kentar hirak kenipem hiram mau mekre han ki mamkepi yi yisesim werek werek. ⁸ Mit kerek ninin hewepyapir him me God hir nar ke mit namir rais yehes. Mit han nikaru hewepyapir him me God nar ke mit newen tipar nempep. Menmen hir miriakem hiram mipiram. Maain God kakwet mit menmen miutip miutip mamrer menmen yaa'im hir miriakem. ⁹ *Hawir wetike God hau miriak menmen miutip. Yi mit yi yire ni God kamir rais yehes mekrerem o yi yire winak hirak kimaak. Te yi ap ne Apolos o hi Pol au. Yi ne God keriyen.

Mitik hewepyapir him me God hirak kire hirak kime winak

¹⁰ *Hi hire mitik hi hertei werek hime winak mei yapirwe. Wi nipaa hi han yi mit, God kekepa hi hewepyapir him mirak. Menmen hi miriakem mekre ninin ke yi mit hiram mar ke hi hemiun teinik me winak. Mit han nepnen netpi him ham yaa'im me God hir miriak menmen mar ke mit nime winak kentar teinik hi epei hekin hei yem hamir. Yi mit yi naanempere hiras me menmen yi miriakem mises menmen hi epei hetpiyem. ¹¹ *Hi hewepyapir him me Jisas kraisi men yi mit, yi yisesik te hirak kerek kekepi yisesik iuwe yar ke teinik mikaap winak minanek hirak kerp. ¹² Hi hetpi yi mit kerek miriak menmen me God. Mit han ne yi mit yi miriak menmen yaa'im. Menmen im hiram mar ke yi yime winak yaaik yesiswem yeriuwe menmen yaa'im gol, silva o nan yaa'im. Mit han ne yi mit kerek miriak menmen me God te yi ap miriakem werek werek yi yar ke mit nime winak enun yeriuwe menmen enum mire nu yipep mamip o hinaan tiwei o nepipe maa. ¹³ *Maain wi God skelim hau mit miyapir, menmen yi miriakem me God hiram mamwepyapir hires hiram yaa'im o au enun mar ke nepipe maa. Me wi im si mamnen si mamitnen mamim menmen mamteikin menmen mar im: Mit hir miriak menmen yaa'im me God hiram mamu mamit. Si ap te mamim au. ¹⁴ Menmen mit hir miriakem me God

* 3:3 1Ko 1:10-11, 11:18 * 3:4 1Ko 1:12 * 3:6 Ap 18:4, 11, 19:1 * 3:9 Mt 13:3-9; Ef 2:20-22

* 3:10 1Ko 15:10; 2Pi 3:15 * 3:11 Ais 28:16; 1Pi 2:4-6 * 3:13 1Ko 4:5; 2Te 1:7-10

h̄iram yaaim si ap te mam̄im au. Maain God kakwet̄r menmen yaaim mamr̄erim. ¹⁵ Te menmen m̄it h̄ir n̄r̄iakem me God h̄iram enum si tat̄im tat̄nepim, God ap te kakwet̄r menmen mamr̄erim taau. H̄ir nani au, God kak̄ikepi kaktorhis nanu nantikerek kak̄r ke m̄it̄k si taak w̄nak k̄irak h̄irak kesiukenen ken n̄m̄in kekot̄t m̄ite n̄ikerek keriyei ker̄i ketpaan ken witeik.

Haiu m̄it miyap̄r ne God haiu m̄ire w̄nak yaaik God kau kekrerek

¹⁶ *Yi m̄it miyap̄r yi han kaa yi ȳire w̄nak yaaik ke God a? God H̄im̄in Yaaik kan kau kek̄re han ki. ¹⁷ M̄it kerek h̄ir nan̄iwaank w̄nak eik ke God, maain God h̄irak kak̄iwaank m̄it in kentar w̄nak k̄irak h̄irak yaaik. Yi h̄iras yi ȳire w̄nak k̄irak keriyen. Te yi naanempre han ki te yi ȳr̄iak enum au, yi eiȳinke hasini au. Yi eikiyan eiyu niut̄p.

Haiu ap mamwen̄ipi niuk me m̄it̄k hak au.

¹⁸ Yi ap eiwises h̄iras me menmen yi han kitetim h̄iram yaaim. M̄it̄k kei kiut̄p kek̄re n̄m̄in ke yi m̄it han kitet h̄irak m̄it̄k iuwe, h̄irak kertei iuwe, h̄irak ekweik̄in sip ekwet̄r menmen im me t̄i. H̄irak kak̄r̄iak menmen im te m̄it ne t̄i nant̄p h̄irak m̄it̄k enuk ketaritari han ken sip. H̄irak k̄r̄iak menmen im te God kakt̄p m̄it̄k ik h̄irak yaaik h̄irak iuwe. ¹⁹ *H̄irak ek̄r̄iak menmen im ek̄intar menmen m̄it ap nises God h̄ir han kitet h̄iram menmen iuwe, God kat̄p h̄iram menmen enum wein̄im. H̄im me God mekre t̄iwei n̄paa m̄it̄k Jop h̄irak kewis̄im h̄iram mat̄p God kewaank m̄it kerek h̄ir han kitet h̄ir iuwe, h̄irak kewaanki keriuwe menmen h̄ir han kitet h̄iram yaaim, h̄irak kerekoyem kar ke m̄it̄k kenep sak kek̄re hei h̄irak kiwap̄inem keriuwe haak heneik o nu t̄iwei. ²⁰ *M̄it̄k hak kewis h̄im mau t̄iwei me God m̄it nekinaak Sam, h̄irak kewis h̄im mei mat̄p: “Menmen m̄it ne t̄i kerek ap nises God h̄ir han kitet h̄iram iuwe, God kat̄p h̄iram menmen enum wein̄im.” ²¹ Te yi ap eiwen̄ipi niuk me haiu m̄it me menmen yaaim me God haiu meteikniyem. Yi eiwen̄ipi God kerek̄ek me menmen yap̄rwe h̄irak kak̄ihim̄itanem mamkaap yi m̄it. ²² Hi Pol, h̄irak Apolos, h̄irak Sifas haiu metike menmen yap̄rwe mau t̄i o nepni, menmen mamkepi yi yepu, o wit yaaik yaino ein w̄f yi yayi, menmen in ek mepu, menmen te maain mamu, h̄iram menmen yap̄rwe God keh̄im̄itanem h̄iram mamkepi. ²³ Yi ȳire m̄it ne Kraīs Jisas. Kraīs Jisas keke wit ke God kan yi m̄it k̄r̄iak menmen m̄irak, te God kakweti menmen im menterik.

4

M̄it̄k Iuwe God skelim m̄it n̄r̄ak nerekȳiwek wok m̄irak

¹ *Yi m̄it han ekitet me haiu m̄it mewep̄yap̄r h̄im me God mar ik. Haiu m̄ir̄iak menmen me Kraīs, haiu naanempre menmen yaaim God han kitetim te haiu mewet̄r m̄it em. ² *Yi yap̄rwe yertei menmen im m̄it n̄r̄iakem. M̄it̄k Iuwe k̄inkat̄in m̄it kerek h̄irak kertei h̄ir naanmamre menmen m̄irak werek werek, h̄irak keh̄im̄it̄eni h̄ir nan̄r̄iakem. ³ Mar im hi hekre han kai ap han kitet yi m̄it ne weiw̄ik me God o m̄it han ap nises h̄im me God yi han ekiteta skelim hi me hi naanm̄ip̄re h̄im me God werek werek o au. H̄iram menmen wein̄im. Hi h̄ire m̄it̄k kerek̄ek, te hi ap skelim h̄irekes taau. ⁴ *Hi hep̄itari n̄paa hi han hat̄p m̄it h̄im me God, hi herekyi yaaim o hi han kaa het̄pi menmen. Menmen im mekre han ki o mekre han kai h̄iram ap meteik̄in m̄it hi herekyi menmen yaaim keremem au. Hi

* 3:16 1Ko 6:19; 2Ko 6:16 * 3:19 Jop 5:13 * 3:20 Sam 94:11 * 4:1 Ta 1:7 * 4:2 Lu 12:42

* 4:4 Sam 143:2

han kitet hi h̄r̄iak menmen yaaim te M̄t̄ik Iuwe God kerekek han ekitet o skelim menmen hi h̄r̄iakem. ⁵*Te yi ap skelim m̄t̄ miyap̄r me menmen h̄r̄ n̄r̄iak God em au em̄t̄! Yi yemer̄r̄ ere maain M̄t̄ik Iuwe pike kaknen. Me w̄ im, h̄r̄ak kakwepyap̄r menmen h̄ram m̄saw̄n mekre han ke m̄t̄, menmen h̄r̄ hanhanem mekre han k̄r̄ h̄r̄ nanriakem. Te God kakwet̄r̄ menmen yaaim o menmen enum h̄r̄ n̄r̄iakem mamrerim.

M̄t̄ ne wit Korin h̄r̄ newen̄ipi niuk m̄r̄ han kitet h̄r̄ m̄t̄ iuwe

⁶*Nai yinan, hi epei hat̄ip̄ h̄m im me hi hetike Apolos te yi yertei werek werek menmen haw̄r̄ w̄r̄iakem weteikniyem. H̄ram menmen im: Yi ap eiweik̄n sip eiwet̄ h̄m me God. Yi ap han ekitet m̄t̄ han h̄r̄ iuwe, yi ap einan yip̄r̄ eiw̄rek han ekitet m̄t̄ han en h̄r̄ enun wein̄. ⁷*Yi ap eir̄iak menmen im au em̄t̄! Keim̄n kerekyi yi yin̄ m̄t̄ han a? Taau! God kerekek epei keweti menmen yap̄r̄we yi yisesim yetenenim, te yi yenmak yi yat̄ip̄ yi h̄ras ȳr̄iak menmen yaaim yer̄iwe menmen mi iuwe a? H̄ram enun em̄t̄!

⁸*Yi m̄t̄ miyap̄r yap̄r̄we ne Korin han kitet yi epei yeit menmen me God werek werek. Yi han kitet yi epei yeit menmen God kewet̄ m̄t̄ em te yi ȳre m̄t̄ iuwe yin̄ m̄t̄ han, te haiu m̄t̄ aposel au a? Taau! Yi ap iuwe au, te hi hanhan yi eire m̄t̄ iuwe te yi eikepai haiu m̄t̄ emtikewi te haiu yap̄r̄we mamre m̄t̄ iuwe. ⁹*Hi han kitet God h̄r̄ak keh̄m̄t̄enei haiu m̄t̄ aposel haiu em̄r̄iak menmen m̄r̄ak te m̄t̄ han kitet haiu m̄karu. Haiu m̄re m̄t̄ kerek m̄t̄ ne gavman h̄r̄ newisai mekre w̄nak enuk netpai nar̄ ik: “Yi ȳre m̄t̄ enun haiu mamiwep̄r̄ yi yayi.” Haiu m̄t̄ aposel m̄re m̄t̄ kerek m̄t̄ miyap̄r̄ nau t̄ h̄r̄ netike m̄t̄ ensel neit wit ke God h̄r̄ nerp̄ n̄rap̄rei, haiu mar ke m̄t̄ m̄r̄iak menmen me God, m̄t̄ newep̄r̄ ȳnk kewewei. ¹⁰*M̄t̄ han ne t̄ h̄r̄ nat̄ip̄ menmen me haiu m̄t̄ aposel mar im: “Yi m̄t̄ enun yi yetari menmen, yi keriyen yewepyap̄r̄ h̄m me Krai.” H̄r̄ netpai h̄m mar im, te yi han kitet yi h̄ras yi yaain yi ne Krai.” H̄r̄ netpai im, te yi han kitet yi h̄ras yi yaain yentar̄ yi ne Krai. M̄t̄ han ne t̄ h̄r̄ nat̄ip̄ haiu aposel haiu m̄t̄ enun wein̄. H̄r̄ netpai h̄m mar im, te yi han kitet God kat̄ip̄ yi m̄t̄ iuwe. M̄t̄ han ne t̄ h̄r̄ n̄neinai n̄nan yip̄r̄ new̄rek, te yi han kitet h̄r̄ newen̄ipi niuk mi a? taauye!

¹¹*N̄paa ere in haiu m̄t̄ aposel m̄r̄iak menmen me God haiu mepu enun. Haiu n̄np̄ meweī au maam t̄par̄ o menmen werek werek au. Haiu ap mam̄r̄ laplap o klos mei yaaim au. M̄t̄ ne t̄ h̄r̄ neit n̄p̄n̄ newep̄r̄ neriuerem nentar̄ haiu mewepyap̄r̄ h̄m me God. Haiu wit aurei mentar̄ haiu men in men ein mewepyap̄r̄ h̄m me God. ¹²*Haiu m̄r̄iak wok meriuwe his maiu te haiu naanm̄pre h̄ras me menmen. W̄i kerek m̄t̄ miyap̄r̄ nereitaw̄n, haiu ap metpor enum au. Haiu metpor menmen yaaim. W̄i h̄r̄ nerekyei enun, haiu mewisi h̄r̄ nerekyeyem ap merekyor enun au. ¹³*W̄i kerek m̄t̄ nenei neswei h̄m, haiu metpor h̄m main main mamkepi h̄r̄ nanises h̄m me God. M̄t̄ miyap̄r̄ ne t̄ h̄r̄ han kitet h̄m m̄t̄ aposel haiu enun mar ke menmen enun heriyai m̄t̄ new̄rem men teipe wenu eim. N̄paa ere in h̄r̄ han kitetei mar im.

Pol kitehi m̄t̄ miyap̄r̄ ne Korin h̄r̄ nanises menmen h̄r̄ak k̄r̄iakem

¹⁴Hi ap hewis̄ t̄wei im eiȳm̄ hetpi yi ȳr̄iak enun keremem te hi henipi yi ȳnk enuk au. Hi hewis̄m te hi hewis̄rnak hekteni henteri yi ȳre n̄kerek

* 4:5 1Ko 3:8 * 4:6 Ro 12:3 * 4:7 Ro 12:6 * 4:8 Rev 3:17, 21 * 4:9 Ro 8:36; Hi 10:33

* 4:10 1Ko 3:18 * 4:11 2Ko 11:23-27 * 4:12 Ap 18:3; 1Ko 9:14-15; 2Te 3:8; Sam 109:28; Mt 5:44

* 4:13 Kra 3:45

nai hi hanhan heriuwi. ¹⁵ *Mít yapirwe hir naninen nanitpi hím me Jisas Krai, hir ap nanre haairer ni au. Hi kiutip hire haai ki kerekek hentar yi yin yises hím me God me wí nípaa hi hinin han hetpi hím yaaim me Jisas kraia. ¹⁶ *Te hi hetpi hím manp, yi eiyises menmen hi hirakem. ¹⁷ *Hi hire haai ki hi han kiteti, te hi heriuwet Timoti hirak ken yi mít te hirak kakikepi yi eirak menmen hi epei hetpiyem. Timoti hirak kire nikan kai hi hanhan heriuwerek hentar hi hari han kirak hekepik hirak kises hím me God werek. Hirak mitik yaaik kises hím mirak. Hirak pike kaktip kakikeki han ki me menmen hi hisesim me wí kerek hi hirak menmen me God. Hi ewepyapir menmen im merer wit wit atip mit miyapir kerek nises hím me God hi hetporem.

¹⁸ Mít han ne yi mít hir han kitet hir mít iuwe te hir natip hi ap hanhani pike anen ari yi mít au. Te hir nari han ki neriuwe hím im, te yi eiweikin sip eiwet hím mai. ¹⁹ *Te hi hetpi. Mitik Iuwe God hanhan te hi anen ari yi mít, te menep hi anen. Hi anen te hi ap hemtau hím me mít in hir han kitet hir mít iuwe. Hi anen ari hir narak menmen God hirak kekepi keriuwe menmen mirak o au. ²⁰ *Haiu mertei menmen God kerekeyi haiu mít mirakem hiram ap me hím enum weinim weise tipar o mewisesik au. Hiram menmen iuwe me God kerekek mekepai. Mar im haiu mamirtei hir nekepi o hir mít enun weise tipar. ²¹ Yi han han mekam? Yi hanhan wí kerek hi anen hi eiwep erekeyi enum eiyantar yi ap eiyises hím mai, o au en, yi hanhan hi anen arekeyi menmen yaaim hanhani eiyantar yi epei yemtau hím mai yi yisesim. Yi han ekitet menmen yi yirakem, yi eiweikin sip eiwetiwem te maain hi anen hi han yaaik eriuwerem.

5

Hím me mitik keit mite pe haai kirak keit wit Korin

¹ *Hi hemtau mít han nan in hir netpi nisesi nanre yi mít ne God ein yi yirak enum. Hir nir mite piutip pe mitik hak hire wirak enum wepu wetike mitik hak. Hir wik narak menmen enum kerek mít ap nises hím me God hir nnapen nanisesim. Mitik iuwe kiutip kekere nimen ke yi mít epei keit mite ip pe haai kirak, hirak kiwaai ketikerep hir neitan. ² Te yi yemak yi han kitet God kaktip yi yaain a? Taaue! Yi yink enuk eiriuwe menmen im yi han ekitetik yi eikitek, yi eiyipir mitik ik kerek kirak menmen enum hirak eknopin eikeipni.

³ *Hi ap hepu hetikewi au, te hi han kiteti. Hi epei han kitet mekam hi arakem. Hi ekrehir ke Mitik Iuwe Jisas Krai, hi hetpi menmen hi arak mitik ik em, kerek kirak menmen im enum. Hi hetpi har ke hi hetikewi haiu mepu. ⁴ *Hi han kitet menmen im. Maain yi eirerik eiyu wit kiutip eiwenipi niuk me God, hi han kiteti wí yi eirerik eirak menmen im. Hiram mamir ke hi hahu etikewi te menmen iuwe me Mitik Iuwe kaiu Jisas mamu mamtikewai. ⁵ *Hi hetpi me wí im, yi eiyipir mitik ik eknopin eikeipni, hirak kire hirak kakno his me Seten hirak kakawaank yink kirak te God kakikaap hím in kirak kaktiwekhis me wí Mitik Iuwe Jisas pike kaknen.

Mít ne Korin nanipir mitik enuk kirak enum kknopin

⁶ *Hiram enum te hi han kitet yi yaain te yi han yaaik yewis menmen im enum mekre nimen ke yi mít. Yi han kitet menmen im. Sak haak kerek ke

* 4:15 Ga 4:19 * 4:16 1Ko 11:1; Fl 3:17; 1Te 1:6 * 4:17 Ap 19:22 * 4:19 Ap 18:21 * 4:20 1Ko 2:4 * 5:1 Lev 18:7-8; Diu 22:30, 27:20 * 5:3 Kl 2:5 * 5:4 Mt 16:19; 2Ko 13:10 * 5:5 1Ti 1:20; 1Pi 4:6 * 5:6 Ga 5:9

wapik (o kewekwaai) hiram menmen kike, te hiram mamwaank sak naan mirak mit ap te nanim taau. Hir nanwirem mamno mamkre hei mamit. Yi eiwis menmen enum mar ke mitik ik kirakem, maain mit han nanisesim nanwaank hiras nanit. ⁷* Au emit! Yi eiypir menmen enum im mekre nimin ke yi mit emno. Hiram enum mamwaank himin ki mamir ke sak haak kerek ke wapik (o kewekwaai) kewep keneises sak naan. Yi eiypir menmen enum im emno te yi eire sak naan yaaim. Yi eirak menmen im eiypitar yi mit yaain. Yi eirak menmen im eiypitar Krai hrak kewepwar hirekes kewis mit hir newenkekik kau nu tentarakit kaa kire sipsip kau kinaan te hrak kakisak menmen enum haiu mit mirakem. ⁸* Te haiu emweikin sip emwet menmen enum haiu mirakem hiram emno. Haiu menmen im hiram emno te hiram mar ke menmen mit ne Juda nriakem. Nipaa hir newir yis men witeik ap newisim mekre bret mir. Menmen im mehimiteni hir neweikin sip newet menmen enum me wi Pasova. Haiu mamriak menmen im mamweikin sip emwet menmen enum te haiu mit yaain, haiu ap mamtip weise tipar au. Him yaaim keremem.

⁹* Nipaa hi hewisi twei ham hi hetpi yi ap eiyses mit kerek hir netike miyapir nariyanhis neweninem au emit. ¹⁰ Hi ap hetpi einopin eikeipin mit miyapir ne ti hir ap nises God. Hir nriak menmen mar im: Hir nariyanhis neweninem o hir hemkre menepam me menmen, hir nekintip menmen me mit han, hir newenipi niuk me tipir. Au, mit miyapir narik nepu nerer wit wit te yi ap yainawiri ere maain yi yayi yainawir ti ik.

¹¹* Mit in taau. Hi nipaa hewisi twei hi hetpi menmen im. Yi ap eiyses mit kerek natip, "Haiu mises him me Krai," te yi yiri hir nriak menmen enum mar im. Hir netike miyapir niran o nariyanhis neweninem, hir hemkre menepam neriuwe menmen, hir wi ham nitehi tipir mamkepi te hir newenipi niuk mir, hir natip enum nesiuwe him mit han, hir naam tipar si enum ere hir netaritari menmen, hir nekintip menmen me mit han. Hi hetpi yi ap eiwepnak eiym menmen eitike mit nar ik mei kike au emit!

¹²⁻¹³** Mekam? Haiu mit han ekitet menmen mit han hir ap ne weiwik me God nriakem a? Taauye! Hiram menmen me God kerek. Haiu au. Haiu han ekitet menmen mit miyapir kerek ne weiwik me God neit wit kiau nriakem keriyen. Him me God nipaa Moses kewisim mau twei matip menmen hi epei hetpiyem. Hiram im: "Yi eiypir mitik enuk kekere nimin ke yi mit eknopin eikeipin."

6

Mit kerek nises him me God ap nanir nir yinan nanino kot au emit

¹ Me wi kerek mitik kei kiutip kekere nimin ke yi mit hrak han enuk kakri ktrak yinak tatno kot, yi yenmak yi yewisik hrak ken kesiuwe him ktrak yinak kenerek keit ninaan me mit ne gavman ap nises him me God a? Au emit! Hrak ekinin ekno mit kerek yises him me God yi eiymtau him mirak te yi han ekitetim ere werek te hrakit etkiyakit etu. ²* Yi han ekitet menmen im. Haiu mit miyapir ne God, hrak kekepai haiu iuwe te maain haiu han ekitet (o skelim) hir mit miyapir kerek ninin naanmpre mit miyapir nau ti ik. Maain yi skelim mit miyapir nau ti ik, te in ek yi yertei werek yi skelim menmen kike im mekre nimin ke yi mit. ³ Yi han

* **5:7** Eks 12:21; 13:7; Ais 53:7; 1Pi 1:19 * **5:8** Eks 12:16-20; Diu 16:3 * **5:9** Mt 18:17; 2Te 3:14

* **5:11** 2Te 3:6; Ta 3:10; 2Jo 10 * **5:12-13** Mk 4:11 * **5:12-13** Diu 13:5, 17:7, 22:24 * **6:2** Rev 3:21

ekitet menmen im. Maain haiu skelim m̄it ensel te ik ek haiu han ekitet haiu yaain te haiu skelim menmen mekre n̄m̄n ke haiu m̄it h̄iras. ⁴ M̄it̄k hak han enuk keriuwe k̄irak yinak, yi yenmak te yi eiwis̄k̄it tatno tat̄r̄p ninaan me m̄it yi yertei h̄ir enun ap ne weiwīk me God tes̄wor h̄im a? Au em̄it. ⁵ Hi hewis h̄im tokim mekre t̄wei ik ken yi m̄it miyap̄r te yi ȳnk enuk yeriuwerem. Mekam! Ap te m̄it̄k kei kiut̄p kek̄re n̄m̄n ke yi m̄it h̄irak ap te han ekitet menmen yaaim werek werek kak̄kepi yi eikiyan eiyȳt au a? ⁶ Mar im au. M̄it han nek̄re n̄m̄n ke yi m̄it h̄ir han enuk nari n̄r yinan nises h̄im me God h̄ir neri nen nan̄r̄p ninaan me m̄it ap nises God au neswor h̄im, te h̄ir nankepi nankiyan nan̄t.

⁷* Menmen im yi ȳriakem h̄iram min̄ni meriwaank han ki. Yi yetike ni yinan yesiuwehan h̄im, te yi ap eikiyan eiyȳt han kiut̄p au. Ni yinan h̄ir nerekyi enu te yi eino kot au em̄it. Me w̄i ni yinan h̄ir nekint̄p menmen mi, yi ap eino kot au em̄it! ⁸ Te yi ap ȳriak menmen im au. Yi yerekyor enum yes̄wor h̄im. Yi ȳriak menmen ham enum im yi yekint̄p menmen me ni yinan kerek h̄ir netikewi yi yises h̄im me God.

⁹* Yi han ekitet menmen im. M̄it miyap̄r kerek enun ap te nan̄no wit kerek God naanm̄pre m̄it miyap̄r yaain taau. Yi ap han ekitet m̄it enun nan̄no nanu nantike God au a? Yi han ekitet h̄ir enun nan̄no wit k̄irak te yi yemip̄n h̄iras me menmen im. M̄it kerek netike miyap̄r n̄r̄ran, o newen̄pi niuk me t̄pir, o n̄waai netike miyap̄r ne m̄it han, o m̄it kerek n̄waai netike m̄it han h̄ir n̄riak enum ap te nanu nan̄t wit kerek God naanm̄pre m̄it miyap̄r yaain taau! ¹⁰ M̄it miyap̄r kerek han kitet nankint̄p menmen me m̄it han o hemkre menepam menmen m̄r o hekrit hekrit naam t̄par si enum ere h̄ir netaritari menmen, o h̄ir nat̄p enum nesiuwe m̄it han h̄im wein̄m o h̄ir nari menmen me m̄it miyap̄r han, h̄ir m̄it nar ik ap te nan̄no nanu wit kerek God naanm̄pre m̄it miyap̄r yaain en taau! ¹¹* M̄it han nek̄re n̄m̄n ke yi m̄it n̄paa yi ȳpriak menmen enum mar im te God H̄im̄n Yaaik kesak menmen enum mekre han ki, kehimīteni yi m̄it n̄rak, h̄irak kat̄p yi yaain yentar yi yises h̄im me M̄it̄k luwe Jisas Kraiss, yi n̄rak.

Yi ȳriak menmen yaaim yeriuwe ȳnk ki te m̄it nanwen̄pi niuk me God nenterim

¹²* Yi yat̄p menmen yap̄rwe kerek God ap kat̄p haiu m̄it ap mam̄riakem au, h̄iram yaaim, te hi hat̄p menmen ham im ap te mamkepai haiu mamu werek au. Yi yat̄p menmen im h̄iram yaaim haiu m̄riakem. Te hi hetpi hi ap te ar̄iak menmen ham im au em̄it hentar hi h̄napen menmen im h̄iram mamri han kai te hi hanhanem wisenum han kai kak̄inke kak̄interim. ¹³* Yi yat̄p God k̄irak menmen te haiu mam̄im. God kewetai tu te haiu em̄im menmen keremem. Te yi ap han ekitet menmen o tu ki h̄iram iuwe au. H̄iram menmen wein̄m! Maain God kak̄n̄p menmen metike ȳnk kaiu h̄iram mamu mam̄it. God k̄irak ȳnk kaiu te haiu mam̄tike m̄it miyap̄r han ap em̄riakan menmen enum au em̄it. Haiu em̄riak menmen me M̄it̄k luwe emwen̄pi niuk m̄rak emriuwe menmen haiu m̄riakem meriuwe ȳnk kaiu. M̄it̄k luwe Kraiss, h̄irak hanhan kak̄ikepai kaku kak̄ikre han kaiu. ¹⁴* M̄it̄k luwe Jisas kaa te God p̄ike k̄ik̄iak. Maain haiu mami, God p̄ike kak̄ikekeyi haiu m̄it ȳnk kaiu keriuwe menmen m̄irak iuwe.

* **6:7** Mt 5:39; 1Te 5:15; 1Pi 3:9

* **6:9** Ga 5:19-21; Ef 5:5; Rev 22:15

* **6:11** Ta 3:3-7

* **6:12**

1Ko 10:23 * **6:13** 1Te 4:3-5

* **6:14** Ro 8:11; 1Ko 15:20; 2Ko 4:14

15 *Yi han ekitet menmen im. Yɨnk kau hɨrak pɨnak pɨnak ke yɨnk ke Krais. Yi han kitet hɨrak yaaik te hau meit yɨnk kau hɨrak ke Krais, hau mamno mamɨt mɨte enu rumaa hau mamɨtan a? Taauye! 16 *Yi han ekitet menmen im. Mɨtik hɨrak keit mɨte enu wori mɨt his wewenem hɨrak ketikerep hɨr nɨre yɨnk kiutɨp. Kekre tɨwei meit newisim God katɨp me mɨt hɨr netike miyapɨr hɨr neitan. Hɨrak katɨp, “Hɨr wik nɨre yɨnk kiutɨp.” 17 *Te mɨt miyapɨr kerek nises Mɨtik Iuwe Krais, hɨr han kɨr kiutɨp ketikerek. 18 Yi einopɨn eikeipɨn menmen enum mɨt netike miyapɨr hɨr nɨrɨakem, hɨr nariyanhis keriyen neweɨnem nɨwaai yeno miutɨp. Menmen enum ham mɨt miyapɨr hɨr nɨrɨakem, hɨram ap mamɨwaank yɨnk kɨr au. Te mɨt miyapɨr kerek nariyanhis newenɨnem, hɨr nanɨwaank hɨras. 19 *Yi han ekitet yɨnk ki hɨrak kɨre winak God kehɨmɨtanek hɨrak kɨrak yaaik, Hɨmɨn kɨrak Yaaik kerek hɨrak keweteiyek, hɨrak kau kekrerek. Yɨnk ki hɨrak ap ke yi mɨt keriyen au. 20 *Hɨrak yɨnk ke God kentar hɨrak epei kesiuwe Nɨkan kɨrak kaa kentar nu tentarakɨt kekepai hau mɨt kaktaihis. Te hau emwenɨpi God emriuwe menmen hau mɨrɨakem emɨntar menmen im iuwe hɨrak kerekyaiyem kekepai keriuwerem.

7

Hɨm me mɨt nantike miyapɨr nanɨtano

1 In ek hi hewisi hɨm me menmen nɨpaa yi yewis tɨwei yi yitauhiyem. Yi yatɨp hɨram yaaim mɨt ap neit miyapɨr o au? 2 Te hi hanhan yi mɨt niutɨp niutɨp yeit miyapɨr ni nereri, yi miyapɨr niutɨp eiyɨt mɨkan ni nereri. Hi etpi menmen im hentar mɨt miyapɨr nerer wɨt wɨt hɨr nisesan nɨrɨran, te hi hɨnapen yi han ekitet eirɨak menmen hɨr nisesim au emɨt! 3 Mɨtik keit mɨte pɨrak hɨrak ekwisiye hɨr enyawan enwaai yeno miutɨp. Mɨte nepei weit mɨtik kɨre hɨre euwisɨk hɨr enyawan enwaai yeno miutɨp. 4 Hi hatɨp menmen im hentar mɨte hɨre ap naanmɨpre yɨnk kɨre weinɨk au. Mɨtik kɨre naanmɨprewek. Mɨtik hɨrak ap naanmɨpre yɨnk kɨrak weinɨk au. Mɨte pɨrak kerepep naanmɨprewek. 5 Mɨtik o mɨte hɨr ap nɨrɨran nanyawan nanwaai yeno miutɨp au emɨt! Hɨram yaaim hɨr ap nanyawan me wɨ mei kike au hɨr natɨpan nar ik: “Hawɨr ap wiyawan me wɨ meiyam kike au te hawɨr witehi God me menmen.” Maain hɨr nitehi God me menmen im epei au, hɨr hanhan pɨke enyawan te Seten ap kakri han kɨr te hɨr nanɨno nanriyanhis nanwenɨnem nantike mɨt miyapɨr han. 6 Hɨm im hi hetpiyem, hi ap hetpi God katɨp yi mɨt niutɨp niutɨp eitike miyapɨr eiyɨtan au. Hi hetpi han ki yi eiyisesim. 7 *Hi hanhan mɨt miyapɨr hɨr nanu weinɨm nanɨr ke hi hau weinɨm im, te God epei kerekyei hau mɨt han in han ein. God kɨrɨak me han hɨr hanhan nanɨt miyapɨr. God kerekyei hau mɨt han au hau mamu weinɨn.

8 Hi hatɨp mɨt miyapɨr kerek ap neitan au, o miyapɨr kerek mɨkan nɨr epei naa. Hɨram yaaim te yi yayu weinɨm yayɨr ke hi hepu weinɨm im. 9 *Yi ap te yewenɨn han ki yi hanhan eiwaai eitike mɨt o miyapɨr han, hɨram yaaim te yi yayɨtan. Hɨram enum te yi yayu weinɨm te yi hanhan eiwaai eitike mɨt miyapɨr han. Eim em au enum emɨt!

10 *Hi hetpi yi mɨt miyapɨr kerek epei yeitan hi hetpi hɨm iuwe yi miyapɨr ap einaaipɨs mɨkan ni. Hi kerekek hetpi hɨm im au. Mɨtik Iuwe ketpo te hi

* 6:15 Ro 12:5; Ef 5:30 * 6:16 Jen 2:24; Mt 19:5 * 6:17 Jo 17:21-23; Ro 8:9-11; Ga 2:20 * 6:19

1Ko 3:16 * 6:20 1Ko 7:23; 1Pi 1:18-19; Fl 1:20 * 7:7 Mt 19:12 * 7:9 1Ti 5:14 * 7:10 Mt 5:32, 19:9

hetpiyem. ¹¹ Miyap̄r kerek n̄naip̄s m̄kan n̄r h̄r ap te nan̄t m̄t han au em̄t, o au en h̄r p̄ike en̄no en̄t m̄kan n̄r keriyen. Yi m̄t ap te yainaiw̄r miyap̄r ni. ¹² Hi h̄rekes hetpi yi m̄t miyap̄r hanhan menmen im. M̄t̄ik luwe Kraiſ ketpewem au. Hi h̄rekes han kifetim. M̄t̄ik kerek kises h̄m me God h̄rak epei keit m̄te kerek ap wises h̄m me God, h̄re hanhanek h̄re wen wau wetikerek, h̄rak ap te kakneiniye kaknaiw̄rep taau. Au, h̄rak ekwisiye h̄re ewu eutikerek. ¹³ M̄te kerek wises h̄m me God epei weit m̄t̄ik kerek ap kises h̄m me God, h̄rak hanhan wen kau ketikerep, h̄re ap waunaiw̄rek au em̄t! ¹⁴ H̄re ap waunein̄k waunaiw̄rek waw̄ntar God epei kat̄ip m̄t̄ik ik ap kises h̄m me Kraiſ, h̄rak kehimitanek kentar m̄te p̄irak h̄re wises h̄m me Kraiſ werek werek. M̄t̄ik ap kaknaain m̄te p̄irak kaknaiw̄rep kak̄ntar God kat̄ip m̄te hap h̄re ap wises h̄m me Kraiſ, h̄rak kehimitanep wentar m̄t̄ik k̄re h̄rak kises h̄m me Kraiſ werek werek. H̄m im h̄ram yaaim te n̄kerek ni God kat̄ip h̄r yaain. H̄m im h̄ram enum memip̄n hi hetpiyem te God kakt̄ip n̄kerek ni h̄r enun n̄re n̄kerek ne m̄t miyap̄r ap nises h̄m me Kraiſ. Te h̄m im h̄ram yaaim, God kat̄ip h̄r yaain. ¹⁵ *M̄t o miyap̄r ap nises h̄m me Kraiſ, h̄r hanhan nan̄naaiw̄r m̄t o miyap̄r n̄r kerek nises h̄m me Kraiſ, h̄r ap te nenipi h̄r nanu nantikeri au em̄t! Yi eiwisi h̄r nan̄naiwi. M̄te kerek wises h̄m me Kraiſ, m̄t̄ik k̄re k̄napen kaku kaktikerep, h̄re ap te wauri han ke m̄t̄ik k̄re kaku kaktikerep au em̄t! M̄t̄ik kerek kises h̄m me Kraiſ m̄te p̄irak w̄napen wawu wautikerek ap te kakri han k̄re te h̄re wawu wautikerek au em̄t. God kehimitenai h̄au m̄t miyap̄r n̄rak te h̄au emises menmen yaaim em̄tike m̄t miyap̄r han emkiyan emu em̄t. ¹⁶ *M̄te hap h̄re wep̄tari menmen im. H̄re wautike m̄t̄ik k̄re ap kises h̄m me Kraiſ h̄r wen nekiyan nau h̄re wauri han k̄rak werek te h̄rak kakis h̄m me Kraiſ o au. M̄t̄ik hak h̄rak kep̄tari menmen im. H̄rak kaktike m̄te p̄irak kerek ap wises h̄m me Kraiſ, h̄r wen nankiyan nanu, h̄rak kakri han k̄re te h̄re wawises h̄m me Kraiſ o au. Te yi han ekitet werek werek menmen God hanhan yi eiysesim eir̄akem.

H̄au emu emises menmen h̄au m̄r̄akem me w̄ n̄paa God kehimitenai h̄au m̄t miyap̄r n̄rak

¹⁷ *Hi hetpi h̄m miut̄ip im. Yi m̄t miyap̄r niut̄ip niut̄ip eiyu eiyses menmen kerek M̄t̄ik luwe Kraiſ kehimitaniyem. Yi eiysesik eiyu eiyr̄ ke n̄paa w̄ h̄rak kari han ki yi yisesik. Hi hat̄ip m̄t miyap̄r kerek nerer wit wit h̄r nises God hi hetpor har ik. ¹⁸ M̄t̄ik kerek n̄paa God kari han k̄r h̄r nises h̄m m̄rak, h̄r m̄t han epei nerekir ȳnk k̄r, h̄r ap te nan̄sak menmen im meteik̄n m̄t h̄r ne weiw̄k me Isrel au em̄t. Mar im m̄t kerek n̄paa God kari han k̄r h̄r nises h̄m m̄rak, h̄r m̄t ap nerekir ȳnk k̄r, h̄r ap hanhan nanwis m̄t nanrekir ȳnk k̄r te h̄r nanre m̄t ne weiw̄k me Isrel au em̄t. ¹⁹ *Menmen im me m̄t h̄r nerekir ȳnk ki, h̄ram menmen wein̄m. M̄t h̄r ap nerekir ȳnk ki h̄ram menmen wein̄n. H̄ram ap mamkepi te God kakt̄ip yi yaain au. Menmen luwe h̄ram menmen im: Yi eiyu eiyses h̄m kerek God ketpi yi eiysesim. ²⁰ M̄t h̄r enu en̄r ke n̄paa w̄ God kari han k̄r h̄r nises h̄m m̄rak. ²¹ Yi ap hanhan eiriuwe menmen im: N̄paa God kari han ki yi ȳr̄ak menmen me m̄t̄ik hak yi yeit pewek mererim au, yi ȳre slev, h̄ram menmen wein̄m. Yi han enuk yeriuwe menmen im au. Te maain h̄r nanwisi yi yainaiw̄ri yi yayu wein̄m, yi eino han yaaik eiyu eiriuerem. ²² *M̄t̄ik kerek h̄rak

* 7:15 Ro 14:19 * 7:16 1Pi 3:1 * 7:17 1Ko 7:20, 24 * 7:19 Ro 2:25; Ga 5:6, 6:15 * 7:22 Fm 16; Ef 6:6; 1Pi 2:16

slev kɪriak menmen me mɪtik iuwe kerek naanmɪprɪwek hɪrak ap kakɪt pewek mererim au, me wɪ God kari han kɪrak hɪrak kises hɪm me Krai, hɪrak kɪre mɪtik yaaik keit pewek me Mɪtik Iuwe God. Mɪtik kerek kepu yaaik ap mɪtik hak naanmɪprewek, me wɪ God kari han kɪrak hɪrak kises hɪm me Krai, hɪrak kɪre mɪtik ke Mɪtik Iuwe God, hɪrak kakɪak menmen mɪrak weinɪm. ²³Jisas kaa hemkre mewen. Me menmen im God epei kewɪr menmen wɪsenum te pɪke ketihs yi mɪt. Te yi ap eiwis mɪt hɪr nanmitipɪn nanriuwe hɪm mɪr nanri han ki te yi eiyses han kɪr au emɪt! ²⁴Tɪs, nai yinan haiu wen mamtike God mamu han kiutɪp, haiu wen mepu mar ke haiu mepu me wɪ nɪpaa God kari han kaiu haiu misesik.

Hɪm me miyapɪr hɪr ap neit mɪkan hɪr netike miyapɪr mɪkan nɪr epei naa

²⁵* In ek hi ewisi hɪm me miyapɪr hɪr ap neit mɪkan. Hi ewisiyem entar yi nɪpaa yitauhiyem. Mɪtik Iuwe Krai ketpo hɪm hi etpiyem au, te hi hetpi han kai me menmen im. God epei hanhana kerekyo yaaim kekepa hi han kitet menmen werek werek. Te yi eiyses hɪm mai hɪram yaaim. ²⁶Hi han kitet menmen im. Hɪram yaaim te mɪt miyapɪr nanu weinɪm nanɪntar hɪm im em mɪt enun ne tɪ nerekyei menmen enum. ²⁷Yi mɪt miyapɪr kerek epei yeitan, yi ap eipɪr mɪkan o miyapɪr ni nɪpaa yi yetor. Yi mɪt yau weinɪm o yi miyapɪr yau weinɪm, yi ap yaitike mɪt o miyapɪr han yi ap yaivyɪtan au emɪt! ²⁸*Yi mɪt o miyapɪr yi yeitan, yi yɪriak menmen enum au. Te hi hetpi menmen im hentar mɪt nerekyi enum hɪram mamɪwaank yi mɪt miyapɪr kerek epei yeitan. Hi han han menmen enum im mamnen mamiwep au, te yi yau weinɪm.

²⁹*Nai yinan, hɪr o as me hɪm im hi hewisiyem hɪram mar im. Wɪ kerek God kehɪmɪtenai haiu mɪt mamu tɪ ik hɪram menep epei au. Yi han ekitet menmen im, yi eiriak menmen me God iuwe. In ere maain mɪt epei neit miyapɪr kerek nɪriak menmen me God nanriakem wɪsenum nanɪr ke mɪt kerek ap neit miyapɪr.

³⁰Mɪt miyapɪr kerek nɪriak menmen me God, hɪr nɪkit me menmen, hɪr enweikɪn enre mɪt miyapɪr kerek ap nɪkit menmen. Mɪt miyapɪr kerek hɪr han yaaik enweikɪn enre mɪt miyapɪr han enuk. Mɪt miyapɪr kerek netenen menmen yapɪrwe enweikɪn enɪr ke mɪt miyapɪr ap netenen menmen. ³¹*Mɪt miyapɪr kerek neit menmen me tɪ ik hɪr ap hanhan iuwe neriuwerem nentar menmen me tɪ ik maain hɪram mamɪwaank mamɪt.

³²Hi hanhan yi han kitet mar im: Yi ap han ekitet menmen me tɪ yapɪrwe te yi han kaa menmen me God au emɪt! Mɪt kerek ap neit miyapɪr hɪr hanhan nanriak menmen me God keremem. Hɪr hanhan nanriak God han yaaik kakriuweri.

³³Mɪt kerek hɪr neit miyapɪr, hɪr han kitet menmen me tɪ hɪr nanriak miyapɪr nɪr han yaaik nanriuwerem. ³⁴Mɪt nar ik hɪr han kitet menmen wik. Hɪr hanhan nanriak miyapɪr han yaaik nanriuweri. Miyapɪr ap neit mɪkan o miyapɪr nɪhan hɪr hanhan nanriak menmen me Mɪtik Iuwe. Hɪr hanhan yɪnk kɪr ketike hɪmɪn kɪr hɪrak yaaik kakɪak menmen me God keremem. Te miyapɪr kerek epei neit mɪt hɪr hanhan nanriak mɪt nɪr han yaaik nanriuweri. Te hɪr hanhan neriuwe menmen me tɪ ik. ³⁵Hi ap hetpi menmen im te hi heremir menmen yi yɪriakem au. Hi hetpiyem hɪram mamkepi yi eiriak menmen yaaim eiysesim werek werek, te menmen me tɪ ap te mamri han ki iuwe me wɪ yi yɪriak Mɪtik Iuwe menmen mɪrak.

³⁶Mɪtik kerek ketike mɪte hɪr nehɪmɪteni nanɪtan, hɪrak yɪnk enuk kentar hɪrak hanhan kakwaai kaktikerep, hɪrak kaktiwe hɪr nanɪtan. Hɪr ap

nanriak menmen enum nanintar h̄r nanitan au. H̄ram yaaim. ³⁷ M̄tik kiut̄ip kerek m̄tik hak ap kari han k̄rak te h̄rak h̄rekes kewen̄n han k̄rak ke menmen im, h̄rak han kitet ap hanhan kakwaa kaktike m̄te, h̄rak k̄napen kaktike m̄te h̄r nanitan, h̄ram yaaim. ³⁸ T̄is, m̄t kerek neit miyap̄r h̄r neitan, h̄r n̄riak menmen yaaim. Te m̄t kerek newen̄n han k̄r ap nanit miyap̄r, h̄r nin̄ni n̄riak yaaim iuwe.

³⁹ *Miyap̄r netike m̄t n̄r h̄r nekiyan nau neit me w̄i m̄t h̄r nau t̄i ik. Maain m̄tik ke m̄te h̄rak kaki, h̄ram werek te h̄re pike waw̄it m̄tik hak. H̄re waw̄it m̄tik hak kerek kises h̄m me M̄tik luwe Kraisk ek. M̄tik keiyak taau. ⁴⁰ Te hi han kitet menmen im. M̄te m̄tik k̄re epei kaa, h̄re wawu weiniye h̄re han yaaik wawu. God H̄m̄n Yaaik k̄rak h̄rak ketpo menmen im.

8

H̄m me menmen m̄t newepwarem newet t̄ipir em

¹ *In ek hi ewisi h̄m me menmen kerek m̄t ne t̄i ap nises God newepwarem newet t̄ipir em. Hi hewisiyem hentar yi n̄paa yitauhiyem. Hi hertei yi yat̄ip menmen im: “Haiu mertei menmen yap̄rwe.” Hi hat̄ip h̄m im: Menmen haiu merteiyem wein̄m h̄ram merekyei haiu menke perkenum o paan tokik, te haiu han tewen̄nan h̄ram mamkep̄ai te haiu yaain em̄r ke Kraisk. ² *M̄t miyap̄r yap̄rwe h̄r han kitet h̄r nertei menmen iuwe, te God kakt̄ip h̄r enun ap han kitet menmen o nertei menmen m̄rak werek werek wen au. ³ *Te m̄t miyap̄r h̄r han tewen̄n God h̄rak kakt̄ip h̄rak kak̄rteit̄i h̄r m̄t miyap̄r n̄rak.

⁴ *Te hi hetpi h̄m im me menmen haiu mam̄m kerek n̄paa m̄t h̄r newepwarem newet t̄ipir em. Haiu mertei h̄m im yi yet̄ipim h̄ram yaaim. Haiu mertei nu m̄t nimaam newis ninaan mau tein̄k newis̄m m̄erp hankiu eik, h̄ram mekreh̄r ke t̄ipir, te h̄ram m̄re God taau. God kiut̄ip kerekek h̄rak kepu. ⁵ Menmen yap̄rwe mau nepni metike t̄i te m̄t ap nises h̄m me God h̄r nat̄ip menmen im h̄ram m̄re God. God yap̄rwe netike m̄t iuwe yap̄rwe nar ek h̄r nepu, te haiu m̄t mertei menmen im. ⁶ *God kiut̄ip kerekek h̄rak Haāi kaiu h̄rak kepu. H̄rak as o h̄r ke menmen yap̄rwe, haiu mau t̄i te emisesik. M̄tik luwe kiut̄ip kerekek kepu. H̄rak niuk m̄rak Jisas Kraisk. N̄paa h̄rak k̄riak menmen yap̄rwe meit nepni, menmen mau t̄i. H̄rak merekyei haiu meit H̄m̄n Yaaik k̄rak h̄rak kekep̄ai haiu m̄pu.

⁷ Te m̄t han kerek nises h̄m me God h̄r nep̄itari ninaan mau tein̄k h̄ram wein̄m. H̄r han kitet h̄ram m̄pu me w̄i h̄r naam menmen kerek n̄paa m̄t nen newepwarem newet t̄ipir em, h̄r han kitet h̄r naam h̄ram mar ke h̄r h̄ras newepwarem newet t̄ipir em. Te h̄r han kitet God kakt̄ip h̄r n̄riak enum. ⁸ *God ap han kitet haiu mam̄m menmen h̄r m̄t newepwarem newet t̄ipir em o haiu ap mam̄m. Au h̄ram menmen wein̄m. Menmen haiu mam̄m ap te mam̄riak God han kitet haiu m̄t miyap̄r enun au. Menmen haiu ap mam̄m ap te mam̄riak God han kitet haiu m̄t miyap̄r yaain au. Menmen haiu mam̄m h̄ram menmen wein̄m.

⁹ *H̄ram menmen wein̄m te yi naanmamre h̄ras me menmen yi yaȳim te yi ap einip m̄t kerek ap nises h̄m me Kraisk werek werek wen au, h̄r nan̄iwaank h̄ras. H̄r nan̄i menmen yi yaam te h̄r ȳnk enuk. Mar im yi yaȳiwaank menmen me Kraisk h̄r nisesim nan̄nterim.

* **7:39** Ro 7:2-3 * **8:1** Ap 15:29 * **8:2** Ga 6:3 * **8:3** Ga 4:9 * **8:4** 1Ko 10:19; Ga 4:8; Diu 4:35, 39, 6:4 * **8:6** Mal 2:10; 1Ko 12:5-6; Ef 4:5-6; Jo 1:3 * **8:8** Ro 14:17 * **8:9** Ro 14:13-15; Ga 5:13

¹⁰ Hi hetpi menmen im hentar maain m̄t̄ik hak h̄rak kaknen kakrit ti hau hankiu haam menmen kerek m̄t̄ han epei newepwarem newet t̄pir em, h̄rak ap kertei ti han kitet menmen im h̄ram wein̄m. H̄rak han kitet ninaan mau tein̄ik h̄ram t̄pir. H̄rak kakrit ti haam menmen te h̄rak han kitet h̄ram werek h̄rak kak̄m. Te h̄rak kak̄waank h̄m me Kraiss h̄rak kisesim. ¹¹*Ti haam menmen im hentar ti hertei ninaan mau tein̄ik h̄ram menmen wein̄m. Te m̄t̄ik hak ap kerteiyem au, h̄rak kak̄m menmen h̄rak kak̄waank menmen me Kraiss h̄rak kisesim kak̄ntar menmen me Kraiss h̄rak kisesim kak̄ntar menmen im h̄rak kaam. ¹² Mar im yi epei ȳriak Kraiss menmen enum yentar yi ȳriak han ke ni yinan h̄r han k̄r kak̄waank me menmen yaaim me Kraiss h̄r nisesim nentar menmen im yi yaam. ¹³*T̄is, hi han kitet menmen kerek hi haam h̄ram mam̄rak kai yinak h̄rak kak̄waank han k̄rak ke menmen yaaim me Kraiss h̄rak kisesim, hi maain ap te hah̄m menmen im meiyam taau. Hi h̄napen ar̄rak kai yinak kak̄waank han k̄rak kak̄nterim.

9

Pol han yaaik h̄rak n̄paa ap kari pewek mei me m̄t̄ ne Korin me menmen h̄rak kerek̄yorem

¹*H̄m meiyam ap te mamwena me menmen hi h̄riakem me God taau. Hi m̄t̄ik aposel kerek̄ek, hi epei h̄r M̄t̄ik Iuwe kaui Jisas Kraiss. Yi m̄t̄ yises h̄m me Kraiss yentar menmen me M̄t̄ik Iuwe Kraiss hi herekyiyem. ²*M̄t̄ han h̄r ap han kitet hi aposel h̄ram menmen wein̄m. Yi m̄t̄ ne Korin han kitet hi aposel hentar menmen hi h̄riakem meteikniyem. Yi h̄ras yertei h̄m me Kraiss te menmen im meteikni M̄t̄ik Iuwe keh̄m̄itena hi h̄re m̄t̄ik aposel k̄rak. ³ M̄t̄ kerek h̄r natip hi Pol hi ap h̄re aposel hi hewen̄nor h̄m, hi hetpor h̄m kerek hi epei hewisiyem. ⁴*Hi han kai hi eh̄t menmen me yi m̄t̄ miyap̄r te hi ah̄m me menmen hi herekyiyem entar hi aposel. Menmen im enum a? ⁵*Hi ap heit m̄te au, te hi hanhan hah̄t pei h̄re wises h̄m me Kraiss h̄re wautikewa waunen wauri a? M̄t̄ik Pita ketike aposel han netike Jisas Kraiss kikrek n̄rak h̄r n̄riakem mar im, te h̄ram yaaim hi hises han kai hi ar̄akem. H̄ram yaaim werek te hi hitihi yi naanempraw̄r me menmen w̄ haw̄r waunen wauri o au a? H̄ram yaaim ye! ⁶ Mekam! Yi han kitet hi hetike Banabas haw̄r wik keretet waur̄ak menmen naanempre h̄rekses me menmen haw̄r waw̄m me w̄ haw̄r wetpi h̄m yaaim me Kraiss, te aposel han en au a? Taau!

⁷ M̄t̄ kerek h̄r n̄re soldia ne ami h̄r ap naanm̄re h̄ras me menmen au. M̄t̄ik iuwe k̄r kewet̄rem. M̄t̄ ap nam̄r ni te m̄t̄ han nan̄t̄por nan̄rik, “Yi eim̄r menmen me ni te yi ap te yaȳm menmen taau.” Auye! M̄t̄ kerek nam̄r ni h̄r h̄ras nan̄m menmen. M̄t̄ han au. M̄t̄ naanm̄pre sipsip h̄r nan̄m n̄m me sipsip. Ap te m̄t̄ han nan̄nen nan̄t̄por au em̄t̄. H̄r ap te nanises menmen mar im au. Te hi hetpi. H̄ram yaaim haw̄r wik witihi te yi naanempraw̄r me menmen me w̄ haw̄r wau wetikewi waukepi.

⁸ Menmen im h̄r netpiyem h̄ram h̄m m̄t̄ keriyen nertei h̄ram yaaim au. H̄m me God mau t̄wei n̄paa m̄t̄ newis̄m h̄ram mat̄p mar im. ⁹*N̄paa Moses kewis̄ h̄m mau t̄wei h̄ram mat̄p: “Yi ap yaȳyepet h̄m ke bulmakau kerek k̄nt̄rer rais haas kewenem te h̄rak ap kak̄m ham p̄nam au em̄t̄!” God ap han kitet bulmakau keremem me w̄ h̄rak kat̄p Moses

* **8:11** Ro 14:15, 20 * **8:13** Ro 14:21 * **9:1** Ap 22:17-18, 26:16; 1Ko 15:8 * **9:2** 2Ko 3:2-3
* **9:4** Lu 10:8; 1Ko 9:13-14 * **9:5** Jo 1:42 * **9:9** Diu 25:4; 1Ti 5:18

im. ¹⁰ *Au, h̄rak kat̄p h̄m im mamkep̄ai haiu m̄it mamtike bulmakau. Moses kewis h̄m im te haiu m̄it yap̄rwe mam̄rtei menmen im: M̄it̄k kerek kewen t̄i kakm̄r menmen ketike m̄it̄k kerek kewen rais haas, h̄rakit̄ wik tatit̄ pewek mam̄r menmen me h̄rakit̄ t̄riakem. ¹¹ *Menmen im h̄ram ap enum te m̄it̄ kerek nam̄r ni o m̄it̄ h̄r newen rais, h̄r nan̄m meiyam p̄nam. Mar im h̄ram ap enum te haw̄r wawit̄ihi yi eiwetaw̄r menmen mamkaap ȳnk kaw̄r yentar haw̄r epei wetpi h̄m yaaim me Kraiis mamkaap h̄m̄in ki. ¹² *H̄ram yaaim m̄it̄ han kerek nekepi neriuwe menmen nan̄it̄ menmen naanempre ȳnk k̄r keriuwerem, te h̄ram yaaim iuwe haw̄r ewit̄ menmen. Haw̄r m̄it̄k̄it̄ iuwe win̄ini!

Te n̄ipaa ere in haw̄r wik ap weit̄ menmen me yi m̄it̄ au. Haw̄r wau enum n̄in̄p̄i mewew̄r te haw̄r ap wari han ki enum te yi ȳnapen yemtau h̄m yaaim me Jisas Kraiis au. ¹³ *Yi han ekitet̄ menmen im. M̄it̄ pris ne Isrel kerek n̄rīak menmen neit̄ w̄nak ke God m̄it̄ newisi h̄r naam menmen p̄nam m̄it̄ newis̄im mekre w̄nak eik nanwet̄ God em. M̄it̄ pris kerek neit̄ menmen me m̄it̄ newis̄im mau k̄naaan newepwar God em, h̄r naam ham p̄nam. ¹⁴ *Mar im, M̄it̄k̄ Iuwe God kat̄p m̄it̄ kerek newepyap̄r h̄m yaaim me Kraiis, h̄r nan̄it̄ menmen me m̄it̄ h̄r nemtau h̄m yaaim im te h̄r naanempre ȳnk k̄r ekrim. ¹⁵ *H̄rak yaaik hi aposel̄ hit̄ihi me menmen, te n̄ipaa hi ap hit̄ihi me menmen au. In ek hi ap hewisi t̄iwei ik te hi it̄ihi yi naanm̄rau me menmen taau. Hi n̄in̄p̄i meiyow̄ wisenum ere hi hahi te hi h̄napen eh̄it̄ menmen me his me m̄it̄k̄ kiut̄p̄. Hi et̄iwem, te hi ap at̄ip̄ hi hewepyap̄r h̄m me God ap heit̄ pewek mererim au. ¹⁶ *Hi ap han yaaik heriuwe h̄rekes hentar hi hat̄p̄ m̄it̄ miyap̄r h̄m yaaim me Kraiis keremem au. M̄it̄k̄ Iuwe Kraiis keh̄im̄itena hi hewepyap̄rem. Hi ap hewepyap̄rem te han kai enuk keriuwe h̄rekes, hi heweik̄in sip ewet̄ menmen M̄it̄k̄ Iuwe ketpewem hi h̄rīakem. ¹⁷ *Hi h̄rekes han kitet̄ hi ano ewepyap̄r h̄m yaaim me Kraiis te hi eh̄it̄ pewek o menmen yaaim emrim. Te hi h̄rekes ap han kekrit̄ te hi h̄rīak menmen im au. Hi kerekek hises menmen n̄ipaa God keh̄im̄itena hi arīakem te hi ap eh̄it̄ pewek o menmen emrim au em̄it̄! Hi h̄rīakem wein̄im. ¹⁸ Hi heit̄ mekam yaaim me hi hewepyap̄r h̄m yaaim me Kraiis a? Hi heit̄ menmen im. W̄i kerek hi hen ein hen ein hewepyap̄r h̄m yaaim me Kraiis, hi han yaaik hat̄p̄ m̄it̄ miyap̄r em wein̄im. Hi ap hari menmen m̄r mererim au, mar ke h̄m me God h̄ram mat̄ip̄ hi han kai eh̄isesim.

Pol Kat̄p̄ h̄rak̄ k̄re wok m̄it̄k̄ ke m̄it̄ miyap̄r yap̄rwe

¹⁹ *Hi hepu wein̄im m̄it̄ han ap nin̄ina naanm̄rau au. Hi naanempre h̄rekes me menmen. Te hi heweik̄in h̄re wok m̄it̄k̄ ke m̄it̄ yap̄rwe te hi hari han k̄r yap̄rwe te h̄r nanises h̄m yaaim me Kraiis. ²⁰ *W̄i kerek hi hau n̄m̄in ke m̄it̄ miyap̄r ne Juda, hi hies h̄m lo me Moses te hi ari han ke m̄it̄ en, h̄r nanises h̄m me Kraiis. Hi han kitet̄ h̄m me Moses mau t̄iwei h̄ram wein̄im ap te mamri han kai. Te w̄i hi hau hetike m̄it̄ ne Juda, hi hisesim te hi ari han k̄r h̄r ap enises h̄m me Moses meiyam au. Hi eh̄ises h̄m yaaim me Kraiis keremem. ²¹ *Hi ap heweik̄in sip hewet̄ h̄m n̄ipaa God kewet̄ Moses em au. Hi hises h̄m me Kraiis kerekek. Te w̄i kerek hi hau hetike m̄it̄ miyap̄r neiyam ap nises h̄m me Moses, hi ap hises h̄m me Moses au. Hi h̄rīak menmen im te hi ari han k̄r h̄r nanises h̄m yaaim

* 9:10 2Ti 2:6 * 9:11 Ro 15:27 * 9:12 Ap 20:34-35; 2Ko 11:9; 1Ko 13:7 * 9:13 Nam 18:8, 31; Diu 18:1-3 * 9:14 Mt 10:10; Lu 10:7; Ga 6:6 * 9:15 Ap 18:3 * 9:16 Jer 10:9 * 9:17 1Ko 4:1 * 9:19 Mt 20:26-27 * 9:20 Ap 21:20-26 * 9:21 Ga 2:3

me Kraiss. ²² *Wî kerek hi hau hekre nîmîn ke mît miyapîr hîr ap nises God werek werek, hi ap hîriak menmen mamnîpi hîr han enuk neriûwa. Au, hi hises menmen hîr han kitet hîram yaaim te hi ari han kîr hîr nanises hîm me Kraiss werek werek. Me wî yapîrwe hi hau hekre nîmîn ke mît yapîrwe nerer wit wit, hi hises menmen hîr han kitet hîram yaaim te hi ari han kîr hîr nanises hîm me Kraiss. ²³ Menmen im yapîrwe hi hîriakem, hi hîriakem mamkaap mît miyapîr nises hîm yaaim me Kraiss te hi atikeri haiu mamît menmen yaaim God kakwetaiyem.

Haiu emises God emîr ke mît nesiuknen resis hîr nanît menmen

²⁴ *Yi han kitet menmen im. Mît yapîrwe nesiuknen te mîtîk kiutîp kerekkek kinîni hîrak kakît menmen. Mar im yi yises hîm me Kraiss werek werek yar ke mîtîk kiutîp hîrak kesiuknen kinîni mît han, te yi yayît menmen yaaim God kakwetiyem. ²⁵ *Mît yapîrwe kerek hanhan nansiukîn nanît menmen, hîr nesiuknen yapîrwe hekrit hekrit te yînk kîr hîrak manpenuk. Hîr nîriak menmen im te hîr nanînîn mît han nanît menmen kerek mît iuwe nanwet mîtîk kerek kinîni hîr nanwetîwekem. Haiu mamriak menmen iuwe emises hîm me God te haiu mamît menmen mîrak yaaim. Menmen God kakwetiyem hîram ap te mamîwaank mamîr ke menmen me tî mît nesiuknen hîr netîwem au. ²⁶ Te hi hîre mîtîk kesiuknen in kesiuknen ein au. Hi hîre mîtîk kesiuknen kakînîn kakiun mak. Hi har ke mîtîk kerek kewîr his weinîm kenep nîme au. Hi har ke mîtîk kerek kewîr his kenep mîtîk kepan kîrak ek hîrak kinînek. Mar im hi hîriak menmen me God werek werek, hi naanempre hîrekes me menmen hi hisesim. ²⁷ *Hi hîre mîtîk hîrak kîriak menmen ere yînk kîrak hemkre hemkre weinîk siuwan makîp wîsenum. Hi hewenîn han kai ke menmen enum hi hanhanem, te maain wî hi hatîp mît miyapîr hîm me God epei au, hîrak Mîtîk Iuwe ap kakîtpo hi au enuk ap ehît menmen yaaim mîrak taau.

10

Yi naanmamre hîras te yi ap eiriak menmen enum

¹ *Nai yinan hi hanhan yi eiyîrtei markeik God kîkaap maamer naiu. Wî nîpaa maamer naiu nises Moses neit yaank netiaan weinîk enuk menmen auri, God keriuwet napî kau nepni naanmîpror keteiknor yayiwe. Me wî im hîrak kîkaap mît miyapîr yapîrwe hîr nen nerekir wan mît nenewek niuk mîrak Wan Ninîk, hîr ap kei kiutîp kaa au. ² Menmen maamer naiu nîriakem napî kau nepni kîwapîn yînk kîr, hîr nerekir wan mît nenewek Wan Ninîk, hîram merekyor hîr mît miyapîr ne Moses, hîr nisesik nar ke in mît newis mît han nîkîri neriuwe tîpar neteikîn hîr ne Mîtîk Iuwe Kraiss hîrak naanmîpror. ³ *Hîr yapîrwe naam menmen hîr nenewem “mana” kerek God kewetîrem meke wit kîrak man, hîram mekepi manpenun. ⁴ *Hîr yapîrwe naam tîpar miutîp kerek God Hîmîn Yaaik kewetîrem meke nan man, hîram mekepi manpenun. Hîr naam tîpar meke nan man, kerek God Hîmîn Yaaik kewetîrem, hîrak kau ketikeri neit wit kerek mît ap nei newi au. Nan ik hîrak Hîmîn ke Kraiss, hîrak kîkaap hîmîn kîr, kar ke tîpar meke nan hîr naam mîkaap yînk kîr. ⁵ *God kîkaap hîr mît yapîrwe te hîrak han yaaik keriuwe menmen mît han niutîp niutîp keriyen nekre nîmîn ke hîr mît hîr yapîrwe nîriakem a? Taauye! God kanîp kenepi te

* 9:22 2Ko 11:29; Ro 11:14 * 9:24 Fl 3:14; 2Ti 4:7-8 * 9:25 2Ti 2:4-5; Je 1:12; 1Pi 5:4 * 9:27

Ro 8:13, 13:14 * 10:1 Eks 13:21-22, 14:22-29 * 10:3 Eks 16:35 * 10:4 Eks 17:6; Nam 20:11

* 10:5 Nam 14:26-30; Hi 3:17; Ju 5

herwe yⁿk k^r k^waa*i* kerer wit wit me wit m^t ap newi. ⁶ *God k^ri^ak menmen im epei man meteiknai haiu ap hanhan emr^ak menmen enum em^r ke h^r n^ri^akem.

⁷ *Haiu ap emwenⁱpi niuk me tⁱpir mam^r ke m^t han nekre nⁱmⁱn ke h^r maamrer naiu en h^r n^ri^akem. Hⁱm me God mau t^wei Moses kewisⁱm h^ram matⁱp mar im: “M^t miyap^r en nau yeno naam menmen. H^r naam menmen epei au, h^r nekrit n^ri^re n^ri^ak tⁱpir h^r nisesik h^rak han yaaik keriuweri.” ⁸ *Haiu m^t miyap^r ap emr^akan emisesan em^r ke nⁱpaa m^t miyap^r han nekre nⁱmⁱn ke h^r m^t h^r n^ri^akem. God han enuk keriuweri h^rak kanⁱp te m^t miyap^r han nar ke 23,000 m^t h^r naa ne wⁱ miutⁱp.

⁹ *Haiu ap te mamri han ke M^tik Iuwe God ere h^rak han enuk keriuwai mam^r ke m^t miyap^r han nekre nⁱmⁱn ke h^r m^t en h^r n^ri^akem. God han enuk keriuweri te h^rak keriuwet manpen (o yenmik) kanⁱp h^r naa.

¹⁰ *Haiu ap te mamne God mam^r ke m^t miyap^r han nekre nⁱmⁱn ke h^r m^t en h^r n^ri^akem. H^r nenerek me menmen te God keriuwet m^tik ensel h^rak kan kanⁱp h^r naa. ¹¹ *Nⁱpaa menmen im yap^rwe epei man menep maamrer naiu mekepi h^r nertei God han enuk keriuwe menmen h^r nisesim. Maain m^t newisⁱm mau t^wei mamkepai haiu m^t miyap^r in. H^ram meteiknai haiu m^t miyap^r kerek mau tⁱ me wⁱ im menep Krai pⁱke kaknen, haiu naanempre h^ras te haiu ap mamises menmen enum kerek nⁱpaa h^r maamrer naiu h^r n^ri^akem.

¹² Te yi m^t miyap^r kerek han kitet yi yinⁱn maamrer ni yi yises hⁱm me Krai werek werek, yi naanmamre h^ras te menmen ap mamri han ki yi yair^ak menmen enum. ¹³ *Menmen yap^rwe epei man mari han ki te yi yayises menmen enum, yi ap han ekitet h^ram man mari han ke yi m^t keriyen au. H^ram epei man mari han ke m^t miyap^r yap^rwe nerer wit wit. God h^rak yaaik kakikepi ap kakwis menmen enum mamnen mamri han ki maminⁱni au. Menmen enum mamnen han ki te h^rak kakikepi te yi eiynⁱnem eiyu.

Haiu ap emises hⁱm me God mamtike hⁱm me tⁱpir au em^t-God kerekek

¹⁴ *Nai yinan yaain, yi eiweikⁿ sip eiwet tⁱpir te yi ap eiwenⁱpi niuk m^r ap em^t eiynⁱtar God kakikepi naanmamri. ¹⁵ Hi hetpi hⁱm im men yi m^t miyap^r kerek yi yertei menmen im werek werek. Yⁱ han ekitet menmen kerek hi hetpiyem. ¹⁶ *Wⁱ kerek haiu mitehi God me tⁱpar me komunion mekre kap haiu mamⁱm, haiu meteikⁿ haiu metike Krai mau han kiutⁱp me hemkre m^rak nⁱpaa mewen. Niu o bret kerek haiu mewenem mamⁱm meteikⁿ haiu metike Krai mau han kiutⁱp me yⁿk k^rak wⁱ nⁱpaa h^rak kaa kentar nu tentarakⁱt. ¹⁷ *Haiu m^t haiu m^re yap^rwe, te haiu maam niu o bret miutⁱp. Haiu maam niu o bret miutⁱp te h^ram meteikⁿ haiu yap^rwe m^re yⁿk kiutⁱp ke Krai.

¹⁸ *Yi han kitet m^t miyap^r ne Isrel. M^t miyap^r kerek naam menmen kerek m^t pris nesenekim newisⁱm mentar kⁱnaan namⁱp, h^ram meteikⁿ h^r netike God nau han kiutⁱp me kⁱnaan im. ¹⁹ *Mekam? Menmen im yi han kitet hi atip menmen m^t ne tⁱ newepwarem newet tⁱpir rem h^ram menmen iuwe a? Taauye! ²⁰ *Menmen m^t ap nises God h^r newepwarem newisⁱm mau kⁱnaan, h^r newet tⁱpir. God au. Te hi hⁱn^apen yi yaam

* 10:6 1Ko 10:11; Nam 11:4, 34 * 10:7 Eks 32:6 * 10:8 Nam 25:1-9 * 10:9 Nam 21:5-6

* 10:10 Nam 16:41-49; Hi 3:11, 17 * 10:11 1Ko 10:6; 1Pi 4:7 * 10:13 1Ko 1:9 * 10:14 1Jo

5:21 * 10:16 Mt 26:26-28 * 10:17 Ro 12:5; Ef 4:16 * 10:18 Lev 7:6 * 10:19 1Ko 8:4

* 10:20 Diu 32:17; Rev 9:20

menmen m̄it newepwarem newet t̄pir rem au em̄it! Yi ȳriak menmen im meteik̄n yi yetike herwe yi yau han kiut̄p. ²¹*Yi ap yaȳm t̄par mam̄kre kap mehimit̄an Krai hemkre m̄rak mewen mam̄tike t̄pir mam̄kre kap kerek m̄it newepwarem newet t̄pir rem. Yi ap yaȳm niu o bret kerek mehimit̄an ȳnk ke Krai w̄i n̄paa h̄rak kaa kentar nu tentarak̄it mam̄tike samiyak m̄it nam̄p nesiye newet t̄pir rem. Menmen im h̄ram enum em̄it! ²²*Yi eiriak menmen im te yi eiriak M̄it̄k Iuwe God han enuk kak̄rwi kakiwep. H̄rak Iuwe h̄au au enun wein̄n. H̄rak kakiwep ap te yi eyin̄nek taau.

Haiu emwen̄pi niuk me God emriuwe menmen h̄au m̄riakem

²³*Yi yat̄p yarik, “Menmen yap̄rwe h̄au m̄riakem h̄ram yaaim.” Te hi hetpi menmen yap̄rwe im ap te mam̄kepai h̄au mises God werék werék au. H̄ram ap mam̄kepei han k̄au h̄rak kaku tokik kakises God werék werék au. H̄m keremem mam̄kepai, te yi han ekitet werék werék menmen yi eyisesim. ²⁴*Yi ap han ekitet menmen mi keremem te yi eyu werék. Au, yi han ekitet menmen mi metike menmen me m̄it han yi eikepi naanmam̄ror h̄r enu werék.

²⁵*Yi ap einapen eino eyit̄ samiyak kerek mau maket. Yi ap eyitorhiyem n̄paa m̄it newepwarem o au, te han ki ap ȳnk enuk kak̄riuwere.

²⁶*N̄paa m̄it newis h̄m mau t̄wei me God h̄ram mau Sam, h̄ram mat̄p mar im: “T̄i im h̄ram me God metike menmen yap̄rwe mewim.” Te h̄au mam̄m menmen yap̄rwe God k̄riakem. ²⁷*M̄it han kerek ap nises h̄m me God h̄r nanit̄hi yi eimen w̄nak k̄r eitikeri yaȳm menmen, yi ap han ekitet eyitorhi me menmen h̄r newetiyem m̄it newepwarem newet t̄pir rem au em̄it! Yi eikint̄p eȳm te han ki kaku werék me menmen im. ²⁸*Te yi eyu eitike m̄it̄k hak h̄rak ketpi kar ik: “N̄paa m̄it newepwar menmen im newet t̄pir rem, yi ap eȳm menmen im em̄it, te yi eikaap han ke m̄it̄k kerek ketpiyem. ²⁹Hi hat̄p me han k̄rak kerekek. Han ki au. Han k̄rak ap kertei menmen me Krai werék werék au. Yi ap eȳm menmen h̄rak ketpiyem. Yi han kitet yar ik: “H̄au menmak h̄au ap te mam̄m menmen mam̄ntar m̄it̄k ap kises h̄m me Krai werék werék a? ³⁰*Hi hat̄p God h̄rak yaaik kentar menmen im hi ah̄m te nenmak m̄it h̄r nant̄p hi enuk me menmen hi haam a?”

³¹*Te hi hetpi menmen im. Menmen yi eȳm, t̄par samiyak o menmen ham o menmen yi ȳriakem, yi ȳriakem te m̄it miyap̄r nanwen̄pi God nan̄nterim.

³²*Yi m̄it miyap̄r ap yair̄ak menmen mam̄p m̄it miyap̄r ne weiw̄k me Isrel o ne weiw̄k me Grik o m̄it miyap̄r han ne weiw̄k me God h̄r han enuk neriuweri au em̄it!

³³*Hi h̄rekes h̄riak menmen im yaaim hi hetpiyem. Hi h̄riak menmen mam̄kaap m̄it miyap̄r yap̄rwe han k̄r. Hi ap h̄riak menmen han kitet h̄ram mam̄kaap han kai kerekek taau. Hi h̄riak menmen mam̄kaap han ke m̄it miyap̄r yap̄rwe te God kak̄sak menmen enum h̄r n̄riakem kaktorhis.

* **10:21** 2Ko 6:15-16 * **10:22** Diu 32:21 * **10:23** 1Ko 6:12 * **10:24** Ro 15:2 * **10:25** 1Ko 8:1-13 * **10:26** Sam 24:1 * **10:27** Lu 10:8 * **10:28** 1Ko 8:7 * **10:30** 1Ti 4:4 * **10:31** Kl 3:17 * **10:32** Ro 14:13 * **10:33** 1Ko 9:20-22

11

1 *Yi mît miyapîr eiyses menmen hi hîrîakem har ke hi hises menmen Kraîs kîrîakem.

Hîm me miyapîr nanwapîn menmen mamu paan kîr nanîw wînak ke God

2 Hi hatîp yi yaain yentar hekrit hekrit yi han kitet menmen yapîrwe hi hetpiyem yi yisesim. 3 *Te hi hanhan yi yertei menmen im. Mîtîk ke mîte hîrak naanîprewe, Kraîs hîrak naanîpre mîtîk, God naanîpre Kraîs. 4 Mît kerek nîwapîn menmen mau paan kîr hîr newepyapîr hîm me God o nitehi God menmen, tapîn metîtor paan kîr. 5 Miyapîr kerek ap nemiun menmen mamu paan kîr hîr natîp miyapîr han hîm me God o hîr nitehi God menmen, hîr tapîn metîtor mar ke mîte hîre nîmk mau paan hîr nîmîwerek. 6 Miyapîr nînapen nanmiun menmen mamwapîn paan kîr, hîr mît enîmîwe paan kîre nanteiknîwe hîre wîrîak menmen enum. Hekrit hekrit miyapîr enmiun menmen mamwapîn paan kîr te hîr ap tapîn metîtor paan. 7 *Mît ap nanwapîn menmen mau paan kîr nanwepyapîr hîm me God o nitehi God menmen nentar haiu mît mehîmtan God hîrak kîre mekak naanîpre menmen yapîrwe. Te miyapîr hîr au. Hîr nehîmtaneî haiu mît haiu niuk maiu iuwe.

8 *God ap kîrîak yînk ke mîtîk Adam ke yînk ke mîte Iv au. God kîrîak yînk ke mîte Iv keriuwe menmen kekere yînk ke mîtîk Adam. 9 *God ap kîrîak mîtîk Adam te kakîkaap mîte Iv au. God kîrîak mîte Iv waukaap mîtîk kîre Adam. 10 Te, hîram yaaim te miyapîr nanmiun menmen mamu paan kîr. Menmen im mamteikîn mît hîr nînîn miyapîr naanempror me wî hîr nau wînak ke God newenîpi niuk me God hîr enrîak menmen im nanîntar mît ensel kerek hîr nîsawîn nîri, hîr han yaaik natîp menmen im hîram yaaim. 11 Miyapîr nanîmtau hîm me mît nîr te haiu mît miyapîr kerek haiu ne Mîtîk Iuwe Kraîs, haiu mîre niutîp te haiu emkaapan mamu werek werek. 12 Haiu emkaapan mamu werek werek mamîntar nîpaa God kînîn kîrîak mîte Iv keriuwe menmen kekere yînk ke mîtîk Adam. Nîpaa ein ere in miyerer nine nîkerek hîram hîrakî. Menmen im meteiknai haiu mît miyapîr emkaapan. Menmen yapîrwe me tî metike haiu mît God kîrîakem, te hîrak Haai ke menmen yapîrwe.

13 Yi hîras han kitet menmen im. Miyapîr hîr nitehi God menmen, hîr ap nemiun menmen mau paan kîr, hîram yaaim o au enum a? Hîram enum ye! 14 Haiu mît miyapîr in mertei menmen im. Mîtîk paan kîrak nokik kar ke miyapîr hîrak tapîn metîtwek kenterim. 15 Te miyapîr ap tapîn metîtor au. Paan kîr nokik kentar God epei kewetîr paan te hîrak kakwapîn paan hesnu kîr. 16 Mît han hîr hanhan nantikewai mamîtpepan me menmen im, hi hetpor hîm mar im. Haiu mît aposel ap mamwis mît miyapîr hîr enises menmen ham au. Mît miyapîr nerer wîf wîf ne weiwik me God hîr ap enises menmen ham au. Menmen hi epei hetpim keremem.

Mît miyapîr ne wîf Korin hîr newaank hîras me menmen me Komunion

17 Hi ap ewenîpi niuk me yi mît me menmen im hi in ek etpiyem hentar menmen enum yi yîrîakem hîram minîn menmen yaaim yi yîrîakem me wî kerek yi yererik yewenîpi niuk me God. 18 *Menmen hi hinîn hetpiyem hîram im. Hi nepei hemtau mît han natîp yi mît miyapîr en yi ap yekiyen yau niutîp au. Yi yenke hasini me wî yi yewenîpi niuk me God. Hi hemtewem te hi han kitet hîm pînam hîr netpewem hîram yaaim.

* 11:1 1Ko 4:16 * 11:3 Jen 3:16; Ef 5:23; 1Ko 3:23 * 11:7 Jen 1:26-27; Je 3:9 * 11:8 Je 2:21-23; 1Ti 2:13 * 11:9 Jen 2:18 * 11:18 1Ko 1:10-12, 3:3

19 *Menmen im me yi m̄t eiȳnke hasini h̄ram mamnen te mamteik̄n m̄t miyap̄r han neim̄n ne yi m̄t h̄r nises God werek werek a? Taauye! 20 Te menmen yi yaam w̄i kerek yi yererik yewen̄pi niuk me God yeriwerem, yi ap yaam menmen han tewen̄n menmen M̄t̄k Iuwe Krais k̄r̄iakem taau. 21 Yi m̄t miyap̄r niut̄ip niut̄ip ap te yi yemer̄ran au. Yi yin̄n yeit menmen yi yaȳm te maain m̄t han n̄karu nan, h̄r n̄np̄i maan. Yi m̄t han yin̄n yaam menmen yi yenepim ere tu iuwe, yi yaam t̄par si enum ere yetaritari yeit. 22 *Yi ap yayu winak ki te yi yin̄n yaȳm menmen au a? Yi winak ki keperp yi yaȳm yaȳt ein te yi au! Yi yan wit kerek yi yererik yi han kitet m̄t miyap̄r han ne Krais h̄r wein̄n te yi yaam menmen yeun̄m yerekyi (o yeriki) h̄r m̄t ap netenen menmen h̄r ȳnk enuk neriuwerem. Yi han kitet hi etpi mekam me menmen im a? Yi han kitet hi ewen̄pi niuk mi me menmen im a? Taau!

M̄t̄k Iuwe Jisas kewet m̄t disaipel n̄rak Komunion
(Mt 26:26-29; Mk 14:22-25; Lu 20:14-20)

23 Hi ap hetpi yi yaain hentar n̄paa hi hemtau h̄m me M̄t̄k Iuwe Krais, te hi epei hetpiyem h̄ram h̄m im: M̄t̄k Iuwe Jisas keit niu o bret ketenenim ke w̄itaan kerek m̄t̄k Judas kewepyap̄rek kesiuwerek ken his me m̄t̄ enun. 24 H̄rak keit niu o bret, h̄rak kitehi God kat̄ip h̄rak yaaik kent̄ar h̄rak epei kewet̄wekem, te h̄rak kewepim kewet m̄t̄ n̄rak em ketpor kar ik: “Menmen im mehim̄tan ȳnk kai hi hahi akepi yi m̄t. Maain yi wen eir̄iakem eiȳm menmen im eiȳr ke hi h̄r̄iakem eh̄m han ekitet menmen in ek hi arekyiyem. 25 *Mar ke h̄rak kewet̄r niu o bret epei au, h̄ra keit t̄par wain mekre kap h̄rak ketpor kar ik: “T̄par wain im mekre kap h̄ram mehim̄tan h̄m ham yaaim me God kewetiyem mamkepi hi anipem h̄ram mam̄krit emriuwe hemkre mai mamwen. Yi yaȳm eir̄iak menmen in han ekitet menmen hi arekyiyem.” 26 Te maain w̄i kerek yi yaȳk niu o bret ketike t̄par mekre kap yaȳr ke h̄rak k̄r̄iakem, yi yehim̄tan Krais kaa kak̄kep̄ai haiu m̄t ere h̄rak p̄ke kaknen.

M̄t kerek newaank Komunion, h̄r n̄r̄iak menmen enum

27 *M̄t miyap̄r han ne yi m̄t kerek h̄r naak bret o naam t̄par mekre kap kerek mehim̄tan menmen M̄t̄k Iuwe Krais k̄r̄iakem, te h̄r ap han ekitet menmen im werek werek, God kat̄ip h̄r n̄r̄iak enum nenip hemkre metike ȳnk ke Krais h̄ram m̄re menmen (enum) wein̄m. 28 *Te m̄t miyap̄r enin̄n han ekitet menmen im werek werek mekre han k̄r̄ en̄p̄r menmen enum te maain h̄r nan̄k niu o bret ketike t̄par mekre kap nehim̄tan menmen M̄t̄k Iuwe k̄r̄iakem. 29 H̄r nanin̄n nan̄r̄iak menmen in nan̄ntar m̄t miyap̄r kerek ap han kitet menmen mekre han k̄r̄ werek werek, h̄r han kitet menmen M̄t̄k Iuwe k̄r̄iakem h̄ram wein̄m, h̄r nan̄k niu o bret ketike t̄par mekre kap te God han enuk kakriuw̄eri kakn̄p. 30 M̄t miyap̄r yap̄rwe ne yi m̄t yi ȳnap ap manpenun au, m̄t han ne yi m̄t epei naa nentar h̄r netikewi yaam niu metike t̄par mekre kap te yi ap yin̄n han kitet menmen werek werek au. 31 Haiu emin̄n han kitet menmen werek werek te maain mam̄m menmen me niu o bret metike t̄par mekre kap. God ap han enuk kakriuw̄eri kakiwep taau. 32 *God han kitet menmen haiu m̄r̄iakem, h̄rak kakwep haiu m̄t mam̄r ke haai kenep n̄kan kekepik kak̄mtau h̄m m̄rak kakriuw̄erem. H̄rak k̄r̄iak menmen im te maain

* 11:19 Diu 13:3; 1Jo 2:19 * 11:22 Je 2:5-6 * 11:25 Eks 24:6-8; Sek 9:11; Hi 8:8-13 * 11:27
Hi 10:29 * 11:28 Mt 26:22; 2Ko 13:5 * 11:32 Hi 12:5-6

hau mamipir menmen enum mekre han kaiu ap te mami mamtike mit miyapir kerek nises menmen me ti.

³³ Te nai yinan, yi yererik yayim menmen yi eimerir mit han nanin nani nen te yi yayim menmen miutip han kakitet menmen Mitik Iuwe kerek yayiem. ³⁴ Mit han ne yi mit kerek yi nnp miwei, yi yayin yayim menmen yayit winak ki. Te maain yi eitike mit han einen eiyu eirerik eiyim menmen te God ap han enuk kakiwep me menmen yi yirakem. Maain hi anen ari, te h+m nppaa yi yitauhiyem, hi hetpiyem me menmen im.

12

Him me menmen yaaim God Himin Yaaik kewetai hau mit em

¹ Nai yinan, hi hanhan yi eiyirtei werek werek menmen God Himin Yaaik kewetaiyem (kerek npaa yi yewis twei yitauhiyem.) ² *Yi yertei npaa yi ap yises him me Krai wen au, Seten kari han ki te yi yises han ki, yi yen yewenipi niuk me tipir kerek mit newis ninaan mau teinik. Te hram ap mamitpi him taau. ³ *Npaa Seten kari han ki te in ek hi hanhan yi eiyirtei menmen im werek werek. Mit miyapir kerek God Himin Yaaik kari han kir te hir newepyapir him ham natip nar ke profet, hir ap te nantip Jisas hirak enuk. Mit miyapir kerek God Himin Yaaik ap kakri han kir, hir ap te nanwepyapir him mirak nantip Jisas hirak Mitik Iuwe au.

⁴ *God ketenen menmen ham mirak yapirwe me hau mit, te God Himin Yaaik kiutip kerekek hirak kakweteiyem. ⁵ *Hau mirak menmen ham yapirwe me God, te hirak God kiutipen kerekek. Han en au. ⁶ Hau mit mirak menmen ham me God meriwe menmen mirak iuwe, te God kerekek hirak kari han ke mit keriuwerem. ⁷ *God Himin Yaaik kewetai mit niutip niutip menmen mirak hau mirem hram ham ham. Te hau emakaap mit miyapir yapirwe kerek nises God emriuwerem. ⁸ God kewet mit han menmen ham, mit han menmen meiyam. God Himin Yaaik kari han ke Mit han te hir natip him yaaim me God hirak kewepyapirem. God Himin Yaaik kerekek kari han ke mit han keteiknor menmen God kakriakem te hir newepyapirem natip mit em. ⁹ God Himin Yaaik kerekek hirak kari han ke mit han te hir nisesik nanriak menmen me God yaaim. God Himin Yaaik kari han ke mit han kekepi te hir nankaap mit miyapir nnap te hir nire yaain. ¹⁰ *Hirak kewet mit han menmen iuwe mirak te hir nriak menmen im: Mit han newepyapir menmen maain God kakriakem hir natip mit em. Mit han nertei menmen meke God man, o au en, menmen meke Seten enum man te hir han kitetim natip mit em. Mit han natip him ham npaa hir nerteiyem au. Mit han neweikin him im newepyapir as o hir miram natip mit em.

¹¹ *God Himin Yaaik kiutip kerekek kewetai hau mit em. Hirak kises han kirak kewen menmen yaaim im kewet hau mit em.

Hau mit yapirwe hau mire pinak ke yink kiutip me Krai

¹² *Hau mertei yink ke hau mit hirak kiutip te hirak pinak pinak. Hau mit miyapir ne Krai hau mire yink. Hau yapirwe te hau mau mire yink kiutip. ¹³ *Hau mit han n+m ke hau mit hau ne Isrel. Yi mit han au yi ne Grik. Yi mit han yi yirak menmen me mit kerek naanmpri yi yeit pewek

* 12:2 Hab 2:18-19 * 12:3 1Jo 4:2-3 * 12:4 Ro 12:6; Ef 4:4 * 12:5 Ef 4:11 * 12:7 1Ko 14:26

* 12:10 Ap 2:4; 1Ko 14:5 * 12:11 Ro 12:3; 1Ko 7:7 * 12:12 Ro 12:4-5; 1Ko 10:17 * 12:13 Ga

mererim au, te haiu m̄t han haiu m̄riak menmen im ap m̄t han iuwe naanm̄prai au. Haiu yap̄rwe mau niut̄p n̄paa w̄ God H̄m̄n Yaaik kan kau kekre han kau kerekeye haiu m̄t niut̄p. God keriuwet H̄m̄n Yaaik kiut̄p kan te h̄rak kaku kak̄kre han kau haiu mamre niut̄p kerekek.

¹⁴ Haiu mertei ȳnk kau h̄rak ap p̄nak kiut̄p kerekek au. H̄rak k̄re yap̄rwe. ¹⁵ H̄t miut̄p me m̄tik hak h̄ram mat̄p mar ik: “Hi ap p̄nak ke ȳnk ke m̄tik ik hentar hi ap his m̄rak au.” H̄t m̄rak mat̄p mar im h̄ram menmen wein̄m. H̄rak wen p̄nak ke ȳnk ke m̄tik ik. ¹⁶ N̄k̄ip miut̄p me m̄tik hak h̄ram mat̄p mar ik: “Hi ap p̄nak ke ȳnk ke m̄tik ik hentar hi ap nanam̄r k̄rak au.” N̄k̄ip m̄rak mat̄p mar im h̄ram menmen wein̄m mentar h̄ram wen p̄nak ke m̄tik ik. ¹⁷ Hi hetpi, ȳnk kau k̄re nanam̄r kerekek mam̄rkeik te haiu mam̄mtau menmen? Ȳnk kau k̄re n̄k̄ip keremem, mam̄rkeik te haiu mam̄m̄ menmen a? Taauye! ¹⁸ God ap k̄riak ȳnk kau men niut̄p. Au, h̄rak kenip p̄nam maiu yap̄rwe kewis̄m kises han k̄rak. ¹⁹ Ȳnk kau ken niut̄p keremem, haiu ȳnk kau ap kaku werek werek au. P̄nak kiut̄p kerekek. ²⁰ Ȳnk kau h̄rak ap ken niut̄p au. P̄nam p̄nam yap̄rwe, te ȳnk kau h̄rak k̄re kiut̄p.

²¹ T̄s, m̄tik nanam̄r k̄rak ap te kakt̄p his m̄rak kak̄r ik: “Ti menmen miut̄p hi ap hanhan heriuwit au, hi hau werek.” Paan ap kakt̄p h̄t kak̄r ik: “Ti menmen mam̄ritwaank hi ap hanhan heriuwit au, hi hahu werek.” H̄ram ap mam̄t̄p mam̄r im au. ²² Han ketike h̄riu h̄ram m̄re weiwei, te h̄ram ap mau werek werek au haiu mami. ²³ Menmen ham me ȳnk kau haiu han kitet h̄ram enum, haiu naanemprewem misaw̄nem meriuwe klos. ²⁴ Menmen ham me ȳnk kau ap te haiu mamsaw̄nem au. God k̄riak menmen te menmen ham me ȳnk kau haiu han kitet h̄ram enum haiu mesis̄wem meriuwe menmen yaaim te h̄ram min̄n menmen ham me ȳnk kau. ²⁵ God k̄riak menmen im te ȳnk kau h̄rak ap kewep p̄nak p̄nak au. H̄rak hanhan keriuwe h̄rekes. ²⁶ Henik k̄nak̄n his o h̄t maiu h̄ram mewewei, te ȳnk kau ap kaku werek werek au. Mar im m̄tik kiut̄p kekre n̄m̄n ke haiu m̄t menmen mewaankek, haiu n̄rak yinan han etwen̄nek. O m̄tik ik k̄riak menmen yaaim keit niuk iuwe, haiu n̄rak yinan haiu metikerek haiu han yaaik mamu.

²⁷ *Yi yetikewei haiu m̄t haiu m̄re ȳnk ke Krai. Haiu m̄t niut̄p niut̄p haiu m̄re p̄nak p̄nak ke ȳnk k̄rak. ²⁸ *God epei kehim̄tenai haiu m̄t han ne m̄t miyap̄r n̄rak haiu mar ik. H̄rak kehim̄tenei haiu m̄t iuwe min̄n haiu m̄re aposel. H̄rak kehim̄tan m̄t han iuwe nisisei h̄r n̄re m̄t profet h̄r nat̄p m̄t h̄m me Krai. Epei au, h̄rak God kehim̄tan m̄t han iuwe h̄r nises profet, h̄r n̄re tisa, h̄r nat̄p m̄t miyap̄r h̄m ham me God te h̄r nanu nanises God werek werek. H̄rak kehim̄teni epei au, h̄rak kehim̄tan m̄t han h̄r n̄riak menmen mirakel keteik̄n m̄t menmen iuwe God k̄riakem, m̄t han h̄r n̄kaap m̄t miyap̄r h̄r n̄nap his h̄t enum te h̄r n̄re yaain. M̄t han nankaap m̄t miyap̄r neyan, m̄t han h̄r naanm̄pre m̄t miyap̄r me menmen. M̄t han h̄r nat̄p neriuwe h̄m ham n̄paa h̄r nerteiyem au.

²⁹⁻³⁰ M̄t yap̄rwe kerek God kehim̄teni h̄r ap n̄re aposel. M̄t yap̄rwe h̄r ap n̄re profet au. M̄t yap̄rwe h̄r ap tisa. M̄t yap̄rwe ap n̄riak mirakel meteik̄n m̄t menmen iuwe me God au. M̄t yap̄rwe ap n̄kaap m̄t miyap̄r n̄naap h̄r n̄re yaain. M̄t yap̄rwe h̄r ap nat̄p h̄m ham n̄paa h̄r ap nerteiyem au. M̄t yap̄rwe h̄r ap neweik̄n h̄m n̄paa h̄r ap nerteiyem au. Au, God kewet m̄t menmen ham ham h̄r nisesim

nanriakem nankaapan nanriuerem. ³¹*Hi hetpi yi eiyitehi God yi hanhan menmen iuwe me menmen God Hîmîn Yaaik kewetai haiu mît em hîram yaaim minîn. Te in ek hi hetpi me menmen yaaim yi eiyisesim hîram minîn menmen God Hîmîn Yaaik kakweteiyem.

13

Hîm me haiu mît miyapîr hanhan meriuwehan

¹ Haiu mît mertei hîm me mît nerer wit wit o haiu mertei hîm me mît ensel haiu metpim, te haiu ap hanhan meriuwe mît miyapîr han mamrekyor yaaim, haiu enun weinîn mar ke mîtik hîrak kîriak tukîn te ap kertei weiwîk mîrak werek au. Haiu mamîr ke mîtik kau winak kîriak wekînp weinîk ap kine henye keriuwerem au. ²*Haiu mît mertei menmen me God te haiu mertei menmen nîpaa God kîsawînem ap keteikîn mît em, te haiu mewepyapîrem matîp mît em, o haiu mertei menmen iuwe me God hîrak kakîkepai haiu matîp mîniu (o neiyîp) hîrak ekînke te hîrak kakises hîm mai kakînke, te haiu ap hanhan mît miyapîr han, haiu enun weinîn. ³*Haiu mamwet mît miyapîr enun ap netenen menmen auri, haiu mamwetîr menmen maiu yapîrwe te hîr nanu werek, o haiu mewepyapîr hîm yaaim me Kraîs mît enun nanriyei mamîkre si tatwei haiu mami haiu mewisi hîr nanrekyeyem, haiu ap te hanhan mît miyapîr han mamrekyor yaaim, menmen im yaaim haiu mîriakem ap mamkepei te God kaktîp haiu yaain taau!

⁴ Haiu hanhan meriuwe mît miyapîr han, haiu mît yaain mamîr ik. Haiu ap te mamine han enuk waswas au. Haiu mamtîp mît miyapîr hîm yaaim mamrekyor yaaim. Haiu ap yînk enuk hemkre menepam meriuwe mît miyapîr han. Haiu ap mamwenîpi niuk maiu haiu iuwe au, haiu ap mît paan tokik au. ⁵*Haiu ap mamriak mît miyapîr hîr yînk enuk nanriuwe menmen haiu mamriakem au emît. Haiu ap mamri pewek o menmen ham mamtîwem yeunîm o haiu meit menmen meit yaank haiu ap te mamîm yeunîm au emît. Haiu ap emîhiak (o emîhiyîk) waswas au emît! Haiu ap han ekitet menmen enum mît nerekyeyem au emît. Haiu emît hîram menmen weinîm. ⁶*Haiu ap han yaaik me wî menmen enum mewaank mît han au emît. Haiu han yaaik meriuwe menmen yaaim keremem. ⁷*Haiu mekintîp ap mamtîp emriuwe menmen enum yapîrwe mamnen. Hekrit hekrit haiu han ekitet menmen yaaim me mît miyapîr han. Haiu mamu han ekitet God kakrekyei menmen yaaim kakîkepei, haiu emnakîn tokim emu emriuwe menmen enum yapîrwe mamnen.

⁸ Menmen me haiu hanhan meriuwe mît miyapîr han mamu mamît tîpmain tipmain enum eik. Te maaîn wî ham mamnen te haiu ap mamwepyapîr hîm God ketpeiyem haiu mamtîp mît em. Maaîn haiu ap te mamtîp hîm nîpaa haiu ap merteiyem. Menmen in ek haiu merteiyem, hîram mamno mamît. ⁹Hîm im hîram yaaim mentar in ek haiu mertei hîm pînam me God keremem, te haiu matîp mît em. Haiu ap mertei meiyam au. ¹⁰Maaîn wî kerek God kaknen kakwepyapîr menmen yapîrwe, menmen in ek haiu merteiyem hîram mamno mamît. Maaîn menmen meiyam yaaim mamîkrehîr me menmen im e. ¹¹Nîpaa haiu mîre nîkerek kike, haiu han kitet menmen mar ke nîkerek han kitetim, haiu matîp mar ke nîkerek netpim, haiu mertei menmen mar ke nîkerek. Te in ek haiu mît iuwe. Haiu meweikîn sip mewet menmen me nîkerek hîr nîriakem, haiu mises

* 12:31 1Ko 14:1 * 13:2 Mt 17:20 * 13:3 Mt 6:2 * 13:5 Fl 2:4 * 13:6 Ro 12:9 * 13:7 Ro 15:1; 1Pi 4:8; 1Ko 9:12

menmen me mıt iuwe hır nisesim. ¹²*In ek haiu mertei menmen me God kike mar ke mıt miyapır nanır hımın kır kekre glas enum tokim hapık mewim. Maain haiu mamno mamır God ninaan mırak, te haiu mamırtei menmen God han kitet hıram iuwe mamır ke in ek God kertei haiu mıt niutıp niutıp werek werek. ¹³*Te, yi han ekitet menmen im. Menmen im iuwe wikak mamu mamıt. Haiu han kitet menmen God ketpaiyem. Haiu hanhan hırak kakrekyei menmen yaaim. Haiu hanhan mamriuwe mıt miyapır han. Menmen miutıp me menmen iuwe wikak im hıram minın. Hıram im: Haiu hanhan mıt miyapır han.

14

Menmen God Hımın Yaaik kewetaiyem hıram minın menmen ham

¹*Yi mıt miyapır en yi eiynın hanhan eiriuwe mıt miyapır han. Menmen im hıram minın: Yi wen hanhan God kakweti menmen ham yaaim me God Hımın Yaaik. Yi hanhan iuwe te God kakweti menmen te yi eitıp mıt hım mırak yaaim. ²Mıt nanpıtıp hım kerek God Hımın Yaaik kewetırem, te mıt netariyem, hır ap nantıp mıt neriuerem au. Hır nantıp God kerek nanıntar hır mıt han ap nanırtei menmen hır nanıtpim. God Hımın Yaaik kekepi te hır natıp menmen me God nıpaa hırak kısawınem. ³Hıram yaaim te mıt kerek natıp mıt hım me God, hır natıp mıt en. God au. Hır netpor nankepi nanises hım me God nanrekyor hır han yaaik nanu. ⁴Mıt kerek nantıp hım ham kerek God Hımın Yaaik kewetırem, hır nantıp menmen nankaap hıras keriyen. Te neimın hır nantıp mıt miyapır hım me God eim, hır nankaap mıt miyapır ne weiwik me God nanriuerem. ⁵*Hi hanhan yi yapırwe yaitıp hım ham mıt nepıtariyem kerek God Hımın Yaaik kewet haiu mıt em. Te hi hanhan wısenum te yi eiypor hım me God. Mıt kerek hır natıp mıt hım me God, hım mır minın hım me mıt kerek natıp hım ham me God Hımın Yaaik kewetırem, te hır mıt han ap nanu nanweikın hım nanwepyapır menmen hır netpim. Mıt han hır nanu nanweikın hım nanwepyapır menmen im te mıt miyapır ne weiwik me God nanırteiyem werek werek. Im yaaim mıre mıt kerek natıp mıt miyapır hım me God nıkaap mıt miyapır neriuerem. ⁶Nai yinan, maain hi anen ari te hi etpi hım ariuwe hım ham God Hımın Yaaik kewetewem yi yepıtariyem, hi ap akepi ere hi eweikın hım awepyapırem hetpiyem. Hi etpi hım me God me hım yi yetpim, yi eiyrteiyem werek werek, o hi etpi menmen maain mamnen, menmen im yi eiymtewem hıram mamkepi yayises God werek werek.

Haiu emtıp hım me God mamriuwe hım haiu yapırwe merteyem

⁷Menmen mıre tukın o wekınp hıram han kewim au. Hıram mıre mıtık katıp keriuwe hım ham. Mıt ap nırak tukın o wekınp nine henye mei werek au, mıt nepıtari menmen hıram tukın o wekınp metpim. ⁸Mıt ap nırıam tukın werek werek au, nanırkeik te mıt hır nanırtei nanıno nanınapan a? Taauye! ⁹Menmen yi mıt yrıakem hıram mepır keremem. Yi eitıp mıt eiriuwe hım ham God Hımın Yaaik kewetiyem, hır mıt nemtewem hır nepıtariyem. Yi yayıtpor menmen, te hım epei au men. ¹⁰Mıt nerer wit wit natıp hım ham hım ham. Hır ap natıp hım weinım au. Hır netike mıt newepnak neriuerem. ¹¹Hi ap hertei menmen werek werek kerek mıtık hak ketpewem, te hırak han kitet hi mıtık ke wit hak, hi han kitet hırak ke wit hak, hawır ap wewepnak au. ¹²Te hi

* 13:12 2Ko 5:7; Je 1:23 * 13:13 1Te 1:3; 1Jo 4:16 * 14:1 1Ko 12:31, 14:39 * 14:5 Nam 11:29

hetpi menmen im. Yi hanhan yayit menmen ham ham kerek God Hımın Yaaik kakwetiye. Te yi eiynın hanhan eiyit menmen yaaim God Hımın Yaaik kakwtai haiu mit em hıram mamkaap mit miyapır ne weiwık me God te hır nanisesik werek werek. ¹³ Te mitik kerek katıp keriuwe hım ham me God Hımın Yaaik kewetiwekem, hırak ap kerteiyem, hırak ekitehi God ekıkepik hırak ekırtei hım hırak epei ketpim te hırak kakwepyapırem katıp mit em. Hırak kakırak menmen im kakıntar hım im hi hetpiyem. ¹⁴ Hi hitehi God hi ewenipi niuk mırak heriuwe hım ham hi hepıariyem kerek God kewetewem, hımın kai ketike God tewepnak, te han kai au kau weinık. ¹⁵ *Te hi arıak menmen im. Hi ehitehi God eriuwe hımın kai ketike han kai, hi tewen aine henye ariuwe hımın kai kaktike han kai. ¹⁶ Yi eiyitehi God yi eiwenipi niuk mırak eiriuwe hım ham mit ap nerteiyem au, nanırkeik te hır nanırtei hım yi yetpim a? Hıram yaaim te hır nantikewi nanwenhiyem a? Taauye! ¹⁷ Yi epei yatıp God hım yaaim yewenipi niuk mırak te yi ap yıkaap mit kerek nemtau hım mi yeriuwerem au. ¹⁸ Hi Pol hi hetenen menmen God Hımın Yaaik kewetewem. Hi han yaaik heriuwe God hentar hi hinini hi atıp God menmen heriuwe hım ham hi ap herteiyem kerek nıpa hırak kewetewem.

¹⁹ Te wı kerek hi hau hetike mit miyapır ne weiwık me God, haiu mererik mewenipi niuk mırak, hi hinin hanhan atıp mit menmen kike ariuwe hım haiu yapırwe merteyem te hıram mamkepi hır nanu werek. Hi hınapen etpor menmen yapırwe ariuwe hım ham hır nepıariyem au emıt! Hıram ap mamkepi au.

²⁰ *Nai yinan, yi ap eire nıkerek eiriuwe menmen yi han kitetim au emıt. Yi eire mit iuwe. Me menmen enum mit nisesim yi eiweikın sip eiwetiwem eitariyem eiyır ke nıkerek kike miyerer nınani. Te menmen yaaim yi han ekitetim werek werek eiyır ke mit miyapır iuwe. ²¹ *Hım me God mau tıwei nıpa profet Aisaia kewisım hıram matıp me mit miyapır natıp hım ham mit netariyem mar im:

“Mit ne wit netike mit han ap ne wit hır nantıp mit in nanriuwe hım ham hi God awetırem.

Hır nanwepyapır hım mai nantıp mit em te hır ap nanisesim au.” ²² Te hım ham im kerek God Hımın Yaaik kewetiye, hıram mamkaap mit ap nises hım me God te hır hanhan nanımtewem. Mit epei nises hım me God hıram mamkepi au. Hım me God ham mit natıp mit han em hıram mamkaap han ke mit ap nisesik au. Hıram mamkaap han ke mit kerek nisesik keriyen. ²³ *Mit miyapır ne weiwık me God nanrerik nantıp nanriuwe hım ham hır nepıariyem kerek God Hımın Yaaik kewetırem, maain mit kerek ap nises hım me God o mit ap nertei menmen im, hır nanınen nanımtau menmen yi eiyıtpim, hır nepıtari menmen yi yetpim te hır han kitet yi enun yıre mit han kır enuk. ²⁴ *Te mit miyapır nererik natıp mit hım me God, maain mit kerek ap nises hım me God o mit ap nertei menmen im hır nanınen nımın nanu nanımtau menmen yi yetpim, hır nanırtei hım im te menmen im mamrekir han kır te hır nanırtei hır hıras mit enun. ²⁵ *Hım me God im mamket menmen enum mekre han kır hır han kitetim te hır newen nınıp nanwenipi niuk me God nantıp nar ik: “In ek hi hertei God kau kekre nımın ke yi mit.”

Yi eiwenipi niuk me God yi eiyses menmen yaaim

* **14:15** Ef 5:19 * **14:20** Ef 4:14; Fl 3:15 * **14:21** Ais 28:11-12 * **14:23** Ap 2:13 * **14:24** Jo 16:8 * **14:25** Ais 45:14; Sek 8:23; Jo 4:19

26 *Nai yinan hi hetpi yi eir'ak mekam a? W'i kerek yi yererik yewen'ipi niuk me God yi eiyses menmen werek werek. Mit'ik hak kine henye, mit'ik hak ketpi h'im, mit'ik hak kewepiyap'ir h'im ham God epei ketp'iwekem, mit'ik hak kat'ip h'im ham h'arak n'ipaa ap kerteiyem au. Mit'ik hak keweik'in h'im im ketpi menmen me mit'ik hak epei ketpim em e. Yi niut'ip niut'ip eir'ak menmen im yap'irwe te h'aram mamkaap han ke mit miyap'ir te yi eiyses h'im me God werek werek. 27 Mit miyap'ir han ne yi mit h'ir nepu h'ir nant'ip h'im ham kerek mit nep'itariyem, yi eiwis wik o wikak nan'itpi h'im im keremem. H'ir ap nant'ip h'im nanre yap'irwe au em'it! Mit'ik hak kakt'ip h'im m'arak, mit'ik keiyak kakwepyap'ir menmen h'arak ketpim. Epei au, mit'ik hak kak'itpi kakriuwe h'im m'arak ham. 28 Mit han ap nepu kerek nanwepyap'ir h'im kerek mit han netpim, h'ir ap te nant'ip h'im im mekre n'm'in ke yi mit miyap'ir kerek yererik yewen'ipi niuk me God au em'it! H'ir keriyen nant'ike God nant'ip nan'ikre han k'ir. 29 *Yi eiwis mit'ik'it wik o wikak kerek h'arak'it tire profet h'arak'it tatwepyap'ir h'im God ketp'iwekitem. H'arak'it tatwepyap'ir h'im me God, te yi mit han yi han ekitet h'im im h'arak'it tewepyap'irem h'aram yaaim o au enum. 30 Mit'ik hak kau yeno kekere n'm'in ke yi mit, God ketp'iwek menmen, h'arak ap ekmer'ir mit'ik hak ketpim au, h'arak ek'ikrit ekno ek'ikreh'ir k'arak ek'itpim. 31 Mar im yi eiwepyap'ir h'im me God eit'ip mit em eire kiut'ip kiut'ip te yi mit miyap'ir yap'irwe yau en yi eiym'tewem werek werek, h'aram mamkepi han ki te yi eiye werek. 32 Mit miyap'ir kerek h'ir n're profet h'ir newepyap'ir h'im God ketporem, h'ir naanm'pre han k'ir me menmen. Han ap naanmamror au. H'ir mit keriyen, te h'ir naanem'pre han k'ir me menmen God ketporem. 33 H'ir en'riak menmen im en'ntar God h'arak ap kakn'ip han ke mit nererik nemtau h'im m'arak te h'ir han kakitet menmen heriyai heriyai nan'itpim au. H'arak kakn'ipai haiu mit mamu han kiut'ip mamises h'im m'arak.

W'i kerek yi mit miyap'ir ne God yererik yewen'ipi niuk me God yi eir'ak menmen mar im. 34 *Yi yairerik yaiwen'ipi niuk me God, miyap'ir ap te nant'ip menmen au, em'it! H'ir nankint'ip nanu nanises h'im me mit n'r nan'ir ke h'im me God mau t'wei metpim. 35 Miyap'ir hanhan nan'irtei h'im me menmen werek werek kerek mit netpim, h'ir ap nanitehi mit in me menmen neit wit kerek h'ir newen'ipi God au em'it! Menmen im enum. Maain h'ir nanu winak k'ir, h'ir nanitehi m'ikan n'ir me menmen h'ir nan'itporem werek werek. 36 Yenmak yi eir'ak menmen im mar ke hi hetpiyem a? Yi han kitet God h'im m'arak h'aram mekrit meke wit Korin man a? O au en, yi han kitet h'im me God man yi mit miyap'ir keriyen te yi eiyses han ki me menmen yap'irwe a? Taau! Yi ap yertei menmen yap'irwe me God te yi eiym'tau menmen hi hetpi yi eiysesim. 37 *Mit han nekre n'm'in ke yi mit h'ir han kitet God epei kewet'ir menmen m'arak iuwe o h'ir n're profet newepyap'ir menmen God ketporem, h'ir nanwenhi menmen hi ewisiyem h'aram menmen Mit'ik Iuwe Krai kat'ip haiu emisesim. 38 Mit kerek ap han kitet menmen hi ewisiyem h'aram h'im me God, haiu ap han kitet h'ir n're mit profet newepyap'ir nat'ip menmen God ketporem. Au, h'ir mit enun netari menmen. 39 Te nai yinan, yi hanhan iuwe te yi eire profet te yi eiwepyap'ir eit'ip h'im God ketpiyem yi eit'ip mit em. Te yi eir'ak menmen mar im keremem au. Yi ap eiwen mit kerek nan'itpi h'im ham yi yep'itariyem au em'it! 40 *Te menmen yi y'ir'akem me w'i yi yererik y'ir'akem, yi yises menmen yaaim yi y'ir'akem.

* 14:26 1Ko 12:8-10; Ef 4:12 * 14:29 Ap 17:11; 1Te 5:21 * 14:34 1Ko 11:3; 1Ti 2:12; Ta 2:5

* 14:37 1Jo 4:6 * 14:40 Kl 2:5

15

Krais nɪpaa kaa, God pɪke kɪkɪak kekrit kau

¹ Nai yinan, in ek hi hanhan ekeyi han ki me hɪm yaaim me Krais nɪpaa hi hetpiyem kerek yi yemtewem yi yisesim werek werek. ² Hɪm hi nepei netpiyem yi yisesim werek werek mar ke nɪpaa hi hewepyapɪr hetpiyem, hɪram mamkepi yi yayises God werek werek yi ap yayɪwaank, o au en, taau!

³ *Hi hetpi hɪm im hɪram menmen iuwe minɪn kerek nɪpaa God ketpewem hi hemtewem. Hɪm mɪram im: Mɪtɪk Krais kaa te kakɪsak menmen enum haiu mɪrɪakem, kar ke hɪm me God mau tɪwei nɪpaa metpim hɪrak kaknen kaki. ⁴ *Hɪrak kaa epei au, mɪt han newisɪk kekre hei ke han hɪrak kinɪk mɪniu (o neiyɪp) Hɪrak kɪwaai kekrerek me wɪ wikak epei au, God kɪkɪak kekrit kau kar ke hɪm me God mau tɪwei metpim. ⁵ *God kɪkɪak kekrit kau epei au, hɪrak kewepyapɪr hɪrekes te Sifas (Pita) kinɪn kɪrek. Hɪrak kɪrek epei au, mɪt han disaipel hɪr nɪrek. ⁶ Hɪr nɪrek epei au, mɪt miyapɪr nar 500 hɪr nɪrek. Mɪt miyapɪr in nɪpaa ere in hɪr nisesik. Mɪt yapɪrwe wen nau tɪ, te mɪt han niutɪp niutɪp epei naa. ⁷ *Hɪr nɪrek epei au, hɪrak Jems kɪrek. Hɪrak kɪrek, te mɪt aposel yapɪrwe hɪr nɪrek.

⁸ *Maain hi hɪrekes hɪkaru, hɪrak kan te hi hɪrek. Hi hɪre mɪtɪk enuk hi hɪrek. ⁹ *Hi hɪre mɪtɪk enuk weinɪk hekre nɪmɪn ke mɪt aposel, hi hɪre hɪkaru. God kehɪmɪtena hi hɪre aposel te hi ap yaaik au! Nɪpaa hi hewaank mɪt miyapɪr kerek nises hɪm me Krais. ¹⁰ *In ek hi hɪre mɪtɪk yi yɪra te yi yerteyɪa hentar menmen yaaim God kerekewem kekepa kerɪuwerem. Hɪrak ap kerekewem weinɪm au. Mɪt aposel hɪr nɪrɪak menmen yaaim te hi hinɪni herɪuwe menmen hi hɪrɪakem me God. Te hi hɪrekes ap hɪrɪak menmen im au. God kekepa te hi hɪrɪak menmen hɪram mɪre yaaim. ¹¹ Mɪt han aposel hɪr netpi hɪm me God o hi hetpi hɪm me God hɪram weinɪm. Menmen iuwe hɪram mar im: Haiu aposel metpi hɪm me Krais mɪpɪram, te yi epei yisesim.

Haiu mɪt yapɪrwe mami te maain God pɪke kakɪkekyei haiu mɪt

¹² Haiu matɪp mɪt hɪm me Krais kaa te God pɪke kɪkɪak kekrit kau. Te yi mɪt han niutɪp niutɪp yekre nɪmɪn ke yi mɪt yapɪrwe, yi yenmak te yi yatɪp mɪt kerek nɪpaa hɪr naa, maain hɪr ap pɪke nanɪkrit au? ¹³ Mɪt hɪr naa pɪke nanɪkrit au, te hɪram mar ke God ap kɪkɪak Krais hɪrak kekrit kepu au.

¹⁴ God ap kɪkɪak Krais hɪrak pɪke kekrit kau au, te haiu mɪt metpi hɪm enum weinɪm te yi yises hɪm weinɪm. ¹⁵ *Yi yises hɪm weinɪm te haiu mɪt enun memitɪpɪn metpi menmen me God haiu merekyi enum matɪp hɪrak epei kɪkɪak Krais kerek nɪpaa kaa, hɪrak kekrit kau. God ap kɪkɪak Krais te maain hɪrak ap te kakɪkaan mɪt kerek epei naa. ¹⁶ Mɪt hɪr naa pɪke nanɪkrit au. Te God ap kɪkɪak Krais hɪrak pɪke kekrit kepu auye! ¹⁷ God ap kɪkɪak Krais te yi yises hɪm mɪrak weinɪm. God ap kesak menmen enum mi yi yɪre mɪt miyapɪr yaain au. Yi enun. ¹⁸ God ap kesak menmen enun haiu mɪt mɪrɪakem, te mɪt kerek nɪpaa nises hɪm me Krais kerek menmen enum mau han kɪr, hɪr nantike God nanu nanɪt au. ¹⁹ Haiu mɪre mɪt kerek nises hɪm me Krais me wɪ haiu mau tɪ in hɪrak kekepai, te maain haiu mami God ap kakɪkepai pɪke kakɪkekyei haiu mamɪkrit, te mɪt nau tɪ in han kitet haiu enun metaritari hɪr han etwenɪnei wɪsenum.

* 15:3 Ais 53:8-9 * 15:4 Mt 12:40; Ap 2:24-32 * 15:5 Lu 24:34; Mt 28:16-17 * 15:7 Lu 24:50

* 15:8 Ap 9:3-6; 1Ko 9:1 * 15:9 Ef 3:8; 1Ti 1:15; Ap 8:3 * 15:10 2Ko 6:1, 11:5, 23 * 15:15 Ap 1:22, 4:33, 5:32

20* Te h̄im im hi nepei hetpim h̄iram au. God epei k̄ik̄iak Kraiṣ h̄irak p̄ike kekrit kepu. H̄irak kekrit kin̄n m̄it miyap̄ir yap̄irwe naa kerek maain God p̄ike kak̄ik̄ian. 21* Menmen hi hetpiyem h̄iram yaaim hentar menmen im. M̄it̄ik̄ kiut̄ip̄ Adam k̄er̄iak menmen enum kenip haiu m̄it miyap̄ir yap̄irwe haiu mami. Mar keremem te m̄it̄ik̄ kiut̄ip̄ Kraiṣ h̄irak kak̄nipai haiu m̄it kerek mami haiu p̄ike mam̄ikrit kak̄intar h̄irak p̄ike kekrit kau. 22 Haiu m̄it yap̄irwe mami mentar haiu nepenyerer ne Adam. Mar keremem te haiu m̄it kerek haiu ne Kraiṣ, maain haiu mami te God kak̄ikekeyei haiu m̄it. 23* Haiu yap̄irwe mami, maain haiu p̄ike mam̄ikrit mamu me w̄i God kemeteiyem. Kraiṣ h̄irak kin̄n kekrit kau. Maain w̄i kerek h̄irak p̄ike kak̄nen kak̄wepyap̄ir h̄irekes, God kak̄ik̄ian m̄it kerek epei nisesik h̄ir m̄it n̄irak.

24 Me w̄i im menmen yap̄irwe maain tewen mami mam̄it. W̄i kerek Kraiṣ kak̄in̄n kak̄iwaank menmen me gavman metike menmen me m̄it iuwe, netike menmen m̄ir iuwe, h̄irak kak̄wis God kak̄in̄n menmen yap̄irwe.

25* Kraiṣ h̄irak kak̄in̄n naanmamre menmen yap̄irwe ere God kak̄in̄n m̄it enun nepan n̄irak. 26* H̄irak kak̄in̄n menmen enum yap̄irwe, maain menmen kerek menip haiu m̄it metike menmen yap̄irwe mami, God kak̄iwaankem h̄iram mam̄it, te haiu mamu mam̄it. 27* H̄im me God mau t̄iwei h̄iram mat̄ip̄ mar im: “God kin̄n menmen yap̄irwe h̄iram mamises han ke Kraiṣ.” H̄im im kerek mat̄ip̄ “Menmen yap̄irwe” h̄iram ap mat̄ip̄ me God h̄irekes au. H̄irak kak̄in̄n menmen yap̄irwe kerek in ek mamises han ke Kraiṣ. 28 Maain God kak̄in̄n menmen yap̄irwe mamises han ke Kraiṣ, te Kraiṣ h̄irak N̄ikan ke God, h̄irak kak̄wis God h̄irekes kak̄in̄nek kak̄intar n̄ipaa God kekekpik kin̄n menmen yap̄irwe. H̄irak kises han ke God epei au, te God h̄irekes kak̄in̄n haiu m̄it yap̄irwe.

29 H̄im im hi hetpiyem me maain God kak̄ik̄ian m̄it miyap̄ir kerek epei naa, h̄iram enum hi emitip̄n heriuwerem, m̄it nenmak te h̄ir newis m̄it han h̄ir n̄ik̄iri neriuwe t̄ipar mamkaap m̄it miyap̄ir h̄ir epei naa a? H̄ir han kitet menmen enum h̄ir n̄ir̄akem. 30* H̄im im h̄iram enum me nemitetp̄n keremem, menmak te haiu m̄it in hekrit hekrit mamwis menmen enum mamnen menep te mamraiwaank a? Au! Haiu emweik̄n sip emwet h̄im me God im emr̄ir. 31* Nai yinan, hi hetpi hekrit hekrit hi h̄ir̄iak menmen me God te menep hi hahi. Menmen hi hetpiyem h̄iram yaaim mar ke h̄im hi hetpiyem in ek. Hi han yaaik heriuwi hentar yi ne Kraiṣ Jisas kiau iuwe.

32* God ap kak̄ik̄oya te hi h̄ir̄iak menmen im wein̄im. N̄ipaa hi heit wit Efesas hi etike m̄it h̄ir enun n̄ire sak m̄it h̄ir nakip̄ henmik̄ ketuk, haiu menahan te menep h̄ir naniyep hi hahi. God ap te kak̄ikekeyei haiu m̄it te h̄im im n̄ipaa m̄it netpim haiu emisesim h̄iram m̄ire yaaim. H̄iram mat̄ip̄, “In ek haiu mam̄m menmen metike t̄ipar si enum ere haiu han yaaik iuwe mam̄ntar maain haiu mami.”

33 Yi ap eiwis m̄it han nanmitip̄n nanriuwe menmen h̄ir netpiyem. Yi eitike m̄it enun eikiyan eiwepnak, h̄ir nan̄iwaank han ki me menmen yi yisesim me God p̄ike kak̄ikekeyei haiu m̄it. 34* Yi han ekitet menmen werek werek eiweik̄n sip eiwet menmen enum. M̄it han en yi m̄it ap yertei God yisesik au. Hi hetpi h̄im im h̄iram merekyi ȳink enuk te yi eiweik̄n sip p̄ike eiyses h̄im yaaim.

* 15:20 Kl 1:18 * 15:21 Ro 5:12, 18 * 15:23 1Te 4:16; Rev 20:5 * 15:25 Mt 22:44 * 15:26 Rev 20:14, 21:4 * 15:27 Sam 8:6 * 15:30 Ro 8:36 * 15:31 2Ko 4:10-11 * 15:32 Ais 22:13; Lu 12:19-20 * 15:34 Ro 13:11; Ef 5:14; Ap 26:8; 1Ko 6:5

Maain God kakikak yink kaiu hirak kakweikin kakre yaaik

³⁵ Mít han nitauhi menmen im: “Mamerkeik te God kakikian mít nípaa naa? Hirak kikian mít epei au, hirak kakwetir yink kakre mekam?” ³⁶ *Mít nanitauhiyem te hi etpor ahir ik: Ti mítik enuk hepítari menmen im. Yehes me rais ti emir emít ni ap te mamwo ere haas míram mamisine te hiram mamwo. ³⁷ Yehes me rais kerek yi yamir mekre ti hiram yehes weain me rais o menmen ham, te hiram ap haas metike nìkim keremem maain mamwo au. ³⁸ *God kewet rais yehes hiram mewo mire menmen ham hirak hanhan kenipem. Menmen yapirwe ap mewo mipiram au. God kehimitanem hiram mamwo mamre menmen ham. ³⁹ Yink yapirwe hiram ap míram au. Yink ke mít miyapir hirak hak. Yink ke samiyak hirak hak. Yink ke hore hirak hak, yink ke saauk hirak hak. ⁴⁰ Menmen yapirwe mau nepni, menmen ham mau ti. Menmen mau nepni hiram yaaim te hiram meweikin me menmen ham yaaim mau ti. ⁴¹ Wepni hirak kir kipre hak, wenke hirak kipir kipre hak, hir me wítan hiram mipir ham. Nímín ke hir yapirwe, ham mir iuwe, ham au mir kike.

⁴² Yink kaiu maain God kakikak hirak kakir ke menmen hi nepi etpiyem. Yink kaiu hirak kire yehes. Yink kaiu maain hir nanwisik kakikre hei, hirak kaknin kakisine kakit. Te yink kaiu kerek God kakikak, hirak ap te kakisine kakit au. ⁴³ *Yink kerek maain mít nanwisik kakikre hei hirak menmen enuk weinik kerekek. Te yink maain kerek God kakikak hirak kakre yaaik. In ek yink hirak kaknap te hirak ap mampenuk. Maain hirak kakre mampenuk wisenuk. ⁴⁴ Yink kaiu kerek maain mít nanwisik kakikre hei, hirak menmen me ti kerekek.

Maain yink kaiu God kakikak, hirak kakweikin kakre hak yaaik kerek kakikaap himin kaiu kaku werek kakikrerek. Yink ke hirak kepu, te haiu merite maain haiu mamit yink hak kakikaap himin kaiu hirak kaku.

⁴⁵ *Him mau tiwei me God mít newisim hiram matip mar im. Hiram matip me Adam, “God kiriakek hirak kepu.” Te Krai hirak kire Adam, hirak kkaru kan kewet haiu mít Himin kirak, haiu mamu mamtikerek. ⁴⁶ Haiu eminin emu ti ik emriuwe yink kerek God naanmiprewek au. Yink ke ti kerekek. Maain God kakweikin yink kaiu te God Himin Yaaik hirak naanmamrai yink kaiu. ⁴⁷ *God kiriak mitik Adam kinin kau ti hirak yink kirak ke ti. Te Mítik Krai kerek kkaru kan, hirak keke wit ke God kan. ⁴⁸ Hir mít miyapir nau ti hir nepenyerer ne mítik Adam kerek nípaa God kiriakek ke ti te hir nar ke hirak kerekek. Maain hir mít miyapir kerek nanu wit ke God, hir nanweikin nanir ke Mítik Krai hirak nípaa keke wit ke God kan hir nanir ke nepenyerer narak. ⁴⁹ Yink kaiu ik hirak kar ke mítik Adam kerek nípaa God kiriakek ke ti, te maain yink kaiu kakweikin kakir ke Krai kerek nípaa keke wit ke God kan.

⁵⁰ *Nai yinan hi hetpi menmen im. Yink kaiu God kiriakek ke ti ap te kaku kakit wit kirak au. Menmen kerek maain kakisine ap te kakno wit kerek menmen ap mamisine au. ⁵¹ *Yi eiyimtau him im hi hetpiyem me menmen nípaa mít hir nerteyem au. Mít han nekre nímín ke haiu mít kerek mises him me Krai mau ti, hir ap te nani taau. Te God kakweikin yink kir waswas. ⁵² *Wi mítik ensel kaktenwo taur kirak kehimitan wi me ti nepi mesi, God kakweikin yink kir waswas kakir ke mítik nanamir hei mewen. Mítik ensel kaktenwo taur kirak epei au, God pike kakikian

* 15:36 Jo 12:24 * 15:38 Jen 1:11 * 15:43 Fl 3:20-21 * 15:45 Jen 2:7; Jo 6:63; 2Ko 3:6, 17
* 15:47 Jen 2:7 * 15:50 1Ko 6:13 * 15:51 1Te 4:15-17 * 15:52 Mt 24:31

mít kerek nípaa naa, hírak kakweikín yínk kái, te haiu ap píke mami taau. ⁵³ *Hírak kakweikín yínk kái kakíntar yínk kái maain kerek haiu mamnap mami hírak ekweikín ekre yínk ap te haiu mamnap o mami.

⁵⁴ *Maain God kakweikín yínk kái kerek kaknipay haiu mamnapo mami, hírak kakweikín kakre yínk yaaik ap te kaknipay haiu mamnap o mami au. Te hím me God nípaa mít newisím mau tíwei mamnen. Híram matíp mar im:

“God epei kinín menmen enum menip haiu mít miyapír yapírwe haiu mami.

⁵⁵ *In ek menmen enum híram menipay haiu mít miyapír mamíwaank, híram epei au enum míre henmik kewen. Menmen enum híram menipay haiu mami híram epei au mesi.”

⁵⁶ *Menmen enum mekre han kái mamnipay haiu mami. Hím me God mau tíwei nípaa Moses kewisím híram míkíam menmen enum mekre han kái, menipay haiu mírak menmen enum te haiu mami. ⁵⁷ Tís, haiu emtíp God hírak yaaik kentar hírak keriuwet Jisas Kraís kái Iuwe hírak kinín menmen enum mekre han kái menipay haiu mami. Te haiu ap mami mamít au, haiu píke mamíkrit mamú.

⁵⁸ *Te nai yinan yaain yi han tokik eiyu ap eiwis hím ham enum memipín mamri han kí. Yi ap einapen eírak menmen me Mítík Iuwe Kraís hekrit hekrit au emít eiyíntar yi yertei menmen yi yírak Mítík Iuwe em, híram ap weiním au.

16

Hím me pewek mít ne Korin nantíwem nanwet mít miyapír han em

¹ *In ek hi ewisi hím me pewek kerek yi híras yewisím míwaai niutíp. Te yi eiwet mít miyapír han kerek hír nises God neit provins Judia yi eiwetírem. Hi ewisiyem entar yi epei yitauhiyem. Yi yises menmen hi epei atíp mít nises hím me God neit provins Galesia em. ² Me wí Sande miutíp miutíp yi mít miyapír yapírwe niutíp niutíp eiremír pewek pínam me menmen God kekepi yi epei yetíwem me menmen yi yírakem. Yi eiremír pewek im eiwisím emwaai niutíp te maain wí kerek hi anen etíwem, yi ap eino ein eino ein eiriyam me mít miyapír en au emít! Híram menmen yi epei yewisím híram emwaai emímeriyo. ³ Maain hi anen hi awis tíwei keiyak kakíkaap mít ne Jerusalem hír nanírtei yi neimín, hi awet mít kerek yi yehimítene hír nantíwek kaktike pewek mí, hi ariuweti hír neiyím eníno wit Jerusalem. ⁴ Maain hi anen hi han kitet híram yaaim te hi ano Jerusalem hír nantikewa haiu emriyan emno.

Pol hanhan kaknén kakír mít miyapír ne wit Korin

⁵ *Hi ehinín ano provins Masedonia. Hi hen en apeí au, te hi píke anen ari yi mít miyapír en. ⁶ *Hi anen ehu etikewi wí mei yapírwe au en, hi ehu wí ere hawí hítan epei au. Hawí hítan epei au, yi eikepa eiriuweta hi ano wit keiyak hi hanhan anori. ⁷ *In ek hi hínapen anen ari me wí hi ano wit hak menep entar hi ehu etikewi wí mei kike au emít. Maain mítík Iuwe Kraís kakwisa hi anen ehu etikewi wí mei yapírwe. ⁸ Te in ek hi ahu in heit wit Efesas ere maain wí haiu mít ne Isrel menewem Pentíkos híram

* 15:53 2Ko 5:4 * 15:54 Ais 25:8 * 15:55 Hos 13:14 * 15:56 Ro 6:14, 7:13 * 15:58 2Kro 15:7; Rev 14:13 * 16:1 Ro 15:25-26; 2Ko 8:1-9; Ga 2:10 * 16:5 Ap 19:21 * 16:6 Ro 15:24; Ta 3:12 * 16:7 Ap 18:21

mammen. ⁹*Hi wen ahu in entar M̄t̄ik Iuwe h̄rak k̄riak menmen yap̄rwe yaa'im epei man mamwisai haiu mamt̄ip m̄t̄ h̄m m̄rak h̄r nanisesim. Te m̄t̄ enun han n̄napen h̄m me God h̄r nau in nanraiwaank menmen haiu mat̄ip m̄t̄ miyap̄r em.

¹⁰*Maain Timoti h̄rak kaknen yi naanemprewek werek werek, te h̄rak ap kakneini au. H̄rak eku werek ektikewi. Hi hetpi h̄m im hentar Timoti ketikewa haw̄r w̄riak menmen me M̄t̄ik Iuwe h̄ram m̄p̄ram. ¹¹*Yi ap eineinik einan yip̄r eiw̄rek yi han kitet h̄rak m̄t̄ik weinik au em̄t̄! Yi eikepik te h̄rak p̄ke kaknen eku werek werek ek̄ntar hi etike nau yinan han in haiu mameriȳwek h̄rak kaknen. ¹²*In ek hi etpi me Apolos. Hi epei hetp̄wek h̄m iuwe h̄rak ektike nau yinan han in h̄r nanriyan nan̄no nanri. Te h̄rak au k̄napen. H̄rak kat̄ip kar ik: "Hi ap te in ek ano au. Maain God kakwisa hi anen, te hi anen ah̄ri." Te hi hetpi, maain h̄rak kaknen.

H̄m ham p̄nam h̄ram m̄karu

¹³*Yi naanempre h̄ras te yi eiyses h̄m me God werek werek. Yi eire m̄t̄ iuwe han tokik (o einakin tokim) eiyu me menmen enum mamnen mamriwaank. ¹⁴Menmen yap̄rwe yi ȳriakem eiȳntar yi hanhan eiriuwe m̄t̄ miyap̄r han eikepi eiriwerem. ¹⁵*Nai yinan, yi yertei menmen im. M̄t̄ik Stefanas ketike m̄te n̄kerek n̄rak h̄r nemtau h̄m me God h̄r nin̄in nisesim nekre n̄m̄n ke yi m̄t̄ miyap̄r yap̄rwe nau neit provins Akaia. H̄r epei nises han k̄r nen n̄kaap m̄t̄ miyap̄r kerek nises h̄m me God. Te hi hitihi h̄m iuwe yi m̄t̄ miyap̄r en. ¹⁶*Yi eiȳmtau h̄m m̄r metike h̄m me m̄t̄ h̄r nekepi n̄riak menmen iuwe mar em. ¹⁷Hi han yaaik hentar Stefanas, Fotyunetas, tetike Akaikas epei tan t̄ra. H̄rak̄t tan tekepa teriuwe menmen yi ap yekepa yeriwerem yentar hi ap hau hetikewi. ¹⁸*Hi han kitet h̄rak̄t terekyi yi han yaaik yar ke h̄rak̄t epei terekyia hi han yaaik. Yi han ekitet m̄t̄ik̄t tar ik h̄rak̄t m̄t̄ik̄t iuwe. ¹⁹*M̄t̄ miyap̄r kerek nises h̄m me God neit provins Esia h̄r nesiuwe h̄m netpi, "Yi yaain." Akwila ketike m̄te p̄rak Prisila h̄r netike m̄t̄ miyap̄r han kerek nises h̄m me God nererik neit w̄nak k̄r in, h̄r yap̄rwe nesiuwi h̄m netpi, "Yi yaain." ²⁰*Nai yinan yap̄rwe in h̄r nesiuwi h̄m netpi, "Yi yaain." W̄i kerek yi yererik yi eit̄pan yi eiyewewan eiȳr ke m̄t̄ yaain ne God n̄riakem.

²¹*In ek hi Pol h̄rekes hewis h̄m mai yinan im mau t̄wei men yi m̄t̄ miyap̄r hi hetpi, "Yi yaain." ²²*M̄t̄ miyap̄r han en kerek h̄r ap hanhan neriuwe M̄t̄ik Iuwe Krai h̄r nemip̄n h̄r han kitet maain h̄rak kak̄waanki. M̄t̄ik Iuwe kaiu Yaaik Krai, ti enen.

²³⁻²⁴Hi hanhan M̄t̄ik Iuwe Krai kakrekyi menmen yaaim. Hi hanhan yi m̄t̄ miyap̄r yap̄rwe en hentar haiu ne Krai Jisas.

Mep̄r keremem

* **16:9** Ap 19:8-10; 2Ko 1:12; Kl 4:3; Rev 3:8 * **16:10** 1Ko 4:17 * **16:11** 1Ti 4:12 * **16:12** 1Ko 1:12; 3:6 * **16:13** Sam 31:24; Ef 6:10 * **16:15** Ro 16:5; 1Ko 1:16 * **16:16** 1Te 5:12 * **16:18** Fl 2:29 * **16:19** Ap 18:2, 18, 26; Ro 16:3-5 * **16:20** Ro 16:16; 2Ko 13:12 * **16:21** Kl 4:18; 2Te 3:17 * **16:22** Ga 1:8-9

Tiwei Pol Kewisik Ken Mit Ne Wit Korin - 2 Menmen me tiwei ik

Pol kitehi God katip h̄rak yaaik ekentar h̄rak kekepek 1:1-11

Pol kewep̄yap̄ir menmen mau mekre han k̄rak ekatip mit ne Korin em 1:12-7:16

H̄im me kolekta mit ne Korin nansiuwerem emamno mit ne Judia 8:1-9:15

Pol naanm̄pre h̄irekes me h̄rak keit eniuk iuwe aposel 10:1-13:10

Pol katip mit ne Korin h̄im mikaru 13:11-14

¹ *Hi Pol hi h̄ire mitik aposel ke Krai Jisas hatip mit h̄im m̄rak. N̄paa God hanhan kewisa hi h̄ire mitik aposel hi h̄ir̄iak menmen m̄rak. Hi hetike kaiu yinak Timoti haw̄ir wik wewis tiwei ik wesiuwerek kaknen yi mit miyap̄ir ne weiwik me God yi yau wit Korin ke provins Akaia, yi yetike mit miyap̄ir ne God yerer wit wit yeit provins eik e. ² *Hi hanhan God Haai kaiu ketike Mitik Iuwe Jisas Krai h̄rak̄it tatrekyi menmen yaaim yi eiyu werek werek.

Pol katip God h̄rak yaaik kentar h̄rak kekepek

³ *Haiu emwen̄ipi niuk me God, h̄rak Haai ke Mitik Iuwe kaiu Jisas Krai. Haiu mertei h̄rak Haai ke han tewen̄nai, h̄rak Haai ke kekepai. ⁴ H̄rak kak̄ikepai han kaiu me menmen enum mamnen te haiu han etwen̄in mit miyap̄ir han haiu emkepi me menmen enum mamnen. Haiu emkepi emriuwe menmen God nepei kekepai keriuwerem. ⁵ *H̄im im yaaim. Menmen enum yap̄irwe mamnen mamriwaank mam̄ir ke n̄paa menmen mewaank Krai. Mar ke menmen enum meraiwaank, te Krai kak̄ikepai me menmen te haiu han yaaik mamu. ⁶ *Mit n̄ir̄iak hi hetike Timoti enum neraw̄irwaank nentar haw̄ir wetpi h̄im yaaim me God, h̄ram mekepi yi han yaaik eiyu yi yertei God kak̄ikepi maain kaknen kaktihs. Mit nerek̄yaw̄ir enum, te God kekepaw̄ir. Menmen im mamkepi yi han yaaik eiyu eiȳntar maain menmen enum mamnen mamriwaank yi yertei God kak̄ikepi kak̄ir ke h̄rak nepei kekepaw̄ir. ⁷ Haw̄ir wertei werek werek me ya mit. Menmen enum mamriwaank mam̄ir ke menmen enum meraw̄irwaank, haw̄ir wertei God kak̄ikepi yi han yaaik eiyu eiȳr ke God kekepaw̄ir han yaaik wepu.

⁸ *Naw̄ir yinan, haw̄ir hanhan yi yertei werek werek menmen enum nepei man mewep̄ir weit provins Esia. Menmen enum epei man h̄ram mewew̄ir han kaw̄ir te haw̄ir han kitet haw̄ir wawi. ⁹ Haw̄ir han kitet haw̄ir wawi waw̄ir ke mitik kerek mitik masistret h̄rak nepei katip haw̄ir wawi. Menmen im nepei man mekepaw̄ir wertei haw̄ir h̄irekses ap waw̄in̄in menmen im au. H̄ram mekepaw̄ir te haw̄ir wertei God kerek h̄rak kikīan mit n̄paa naa h̄ir p̄ike nekrit, h̄rak kerek̄ek kak̄ikepaw̄ir. ¹⁰ *H̄rak nepei kekepaw̄ir me menmen enum te haw̄ir wawi au. Maain h̄rak h̄rak p̄ike kak̄ikepaw̄ir. Haw̄ir han kitet h̄rak in ere maain h̄rak kak̄ikepaw̄ir naanmamraw̄ir. ¹¹ Yi mit eikepaw̄ir eiriuwe menmen yi eiȳtehi God em kak̄ikepaw̄ir. Yi ȳriakem te maain mit miyap̄ir yap̄irwe

* 1:1 1Ko 1:1 * 1:2 1Ko 1:3 * 1:3 Ef 1:3; 1Pi 1:3; Ro 15:5 * 1:5 Sam 34:19, 94:19 * 1:6
2Ko 4:15 * 1:8 Ap 19:23; 1Ko 15:32 * 1:10 2Ti 4:18

nan+mtau God kemtau h+m h+r nit+wekhi me haw+r h+rak kak+kepaw+r, h+r nanwen+pi niuk m+rak nant+ip h+rak yaaik.

Pol keweik+in han k+rak te h+rak ap kan wit Korin au

12 *Haiu han yaaik meriuwe menmen im. Han kaiu kitet menmen haiu m+r+akem haiu mises menmen yaaim God kewetaiyem haiu ap mari han ke m+it miyap+r meriuwerem au. Menmen me t+ m+it nerteiyem ap mekepai haiu m+r+akem au. God kerekek kekepai haiu m+r+akem. Haiu mises menmen im mekre n+m+n ne m+it miyap+r ne t+, te haiu misesim w+isenum mekre n+m+n ne yi m+it miyap+r. Te haiu han yaaik meriuwe menmen im.

13-14 *H+m hi hewisiyem mau t+wei ik, as o h+r h+ram ap m+saw+in m+re h+m tok piksa au. Menmen yi yekinaam h+ram keremem hi hetpiyem. Hi hanhan yi eiyr+tei werek werek menmen in ek yi yerteiyem kike kike me haiu m+it. Te maain w+ kerek M+it+k Iuwe Jisas p+ke kaknen kaktaihis, haiu han yaaik mamriuw+ yentar yi yayu yaitike Krai, yi han yaaik eiriuwe haiu m+it aposel ei+y+ntar haiu metpi h+m yaaim mekepi meriuwerem. 15 Hi han kitet yi han kiteta hi h+re aposel yaaik te hi hanhan hahin+n anen ari, te hi akepi yi han yaaik eiyu mei wik. 16 *Hi n+paa han kitet hi ahin+n anen ari yi yeit wit Korin me w+ hi ano provins hak Masedonia. Au, hi anaiw+ri hah+it wit ki hi in ek han hau provins Masedonia. Maain hi anaaiw+r Masedonia hi p+ke ano ari yi m+it yeit wit Korin, te yi eikepa eiriuweta hi ano provins hak Judia, te hi ari mei wik. 17 Te yi han kitet w+ kerek hi hewis t+wei hat+ip hi hanhan hahin+n anen ari me w+ hi ano provins hak Masedonia, hi ap han kitet menmen werek au. Te hi heweik+in han kai a? Yi han kitet hi h+re m+it+k enuk ke t+, hi hat+ip 'O, hi enen,' te hi hepak+nem mekre han kai hi au h+napan a? Taauye! 18 Mar ke h+m me God h+ram yaaim, hi ap hetpi h+m 'O, hi anen,' te hi hepak+nem mekre han kai hi au h+napan. Taauye! 19 *N+paa hi, Silvenes, Timoti, haiu mau metikewi haiu metpi h+m me N+kan ke God Jisas Krai. Yi yertei Krai h+rak ap kat+ip menmen h+rak kakisesim te maain kakweik+in sip kewet h+m n+paa h+rak ketpim au. H+rak kakisesim keremem. 20 *Menmen yap+rwe God kat+ip h+rak kak+r+akem, Jisas h+rak kakisesim kakrekyiyem. W+ haiu mamwen+pi niuk me God mentar menmen im yaaim, haiu mat+ip M+it+k Krai h+rak yaaik kakises menmen h+rak kat+ip h+rak kakisesim. 21 *God Haai kerekek h+rak kekepai haiu m+it haiu metike Krai mau niut+ip. 22 *God h+rekes keh+m+tenai haiu h+rak, h+rak kewis H+m+n k+rak Yaaik kekre han kaiu, h+rak k+re menmen kike keteiknai menmen h+rak kakwetai menmen yap+rwe.

Pol ap ken k+ri waswas au

23 *Hi hewis+iyek me menmen im te God kertei han kai kakwepyap+rem. Te hi hetpi werek hi ap hewis+ik me menmen au. Hi ap hin+n han h+ri yi m+it ne wit Korin me w+ hi hen provins Masedonia hentar hi h+napan heni yi m+it arekyi yi han enuk. 24 *Haiu ap metpi haiu min+n naanm+pri me menmen me God yi yisesim au. Haiu mertei yi yises God werek werek haiu m+r+ak menmen metikewi mamkepi yi han yaaik eiyu.

* 1:12 Hi 13:18; 2Ko 2:17; 1Ko 1:17 * 1:13-14 2Ko 5:12; Fl 2:16 * 1:16 1Ko 16:5-6 * 1:19 Ap 18:5 * 1:20 Rev 3:14 * 1:21 1Jo 2:27 * 1:22 Ef 1:13-14; 2Ko 5:5; Ro 8:16-17 * 1:23 Ro 1:9; 2Ko 11:31 * 1:24 1Pi 5:3

2

1 *Te hi epei han kai kitet hatip har ik. Hi ap anen ari yi mit etpi menmen me han enuk heriuwerem. 2 Hi anen etpi menmen te yi han enuk, te neim+n nankepa hi han yaaik ehu a? Taauye! Yi mit kerek hi anipi yi han enuk keriyen. 3 Hi h+napan anen ari yi mit miyapir en yi yenipa hi han enuk au. Hi hanhan yi eikepa hi han yaaik etikewi, te hi hin+n hewisi t+wei men yi mit, hi hetpi menmen hi han enuk heriuwerem. Hi hertei wi kerek hi han yaaik heriuwe menmen, te yi yapirwe han yaaik yetikewa me menmen. 4 *Wi hi hewisi t+wei ken yi mit miyapir en, hi hewisik h+arak au kerekyo han kai au toenuk te hi h+ikit. Hi h+napan henipi han enuk heriuwe h+m hi hewisiyem au. Hi epei hanhan yi eiy+rtei hi han tewen+ni wisenum keremem.

Pol katip hir mit ne Korin pike nan+this mit+ik nipaa kir+iak enum

5 *Mit+ik kerek kir+iak menmen enum h+arak ap kenipa han enuk au. H+arak kenipi keriyen yi han enuk. Hi h+napan hemip+n hatip h+arak kenipi yi yapirwe han enuk au. Yi mit han keriyen. 6 Menmen yi mit yapirwe yereky+wekem me menmen enum h+arak kir+iakem h+iram werek. 7 Te in ek yi mit miyapir yi ap han ekitet menmen h+arak kir+iakem, nepei werek emit yi einaip+sem. Yi eiy+tp+wek h+m yaaim em eiy+m eireky+wek han yaaik te menmen im ap mamreky+wek han kirak mam+waankek. 8 Te hi hitihi h+m iuwe te yi eiteikn+wek yi wen han tewen+nek. 9 *Nipaa hi hews t+wei ken yi mit te hi hanhan hertei yi yaain yises menmen hi hetpiyem werek werek o au me yi yepir mit+ik eik kir+iak menmen enum kakno. 10 Yi mit miyapir yi ap han ekitet menmen enum h+arak mit+ik hak kerekuyiem. Yi han t+waaiyem, te hi han t+waaiyem emit. Menmen enum h+iram mepu, te hi han t+waaiyem emit, te hi h+ir+iak menmen im atip Krai em, te h+iram mamkepi yi yertei hi han t+waaiyem emit. 11 *Hi h+ir+iak menmen im hentar hi h+napan Seten kakin+nai kewis+isai me mit+ik kerek haiu nepei menerek mep+rek. Haiu nepei mereti menmen enum Seten han kitet kakrekyaiyem.

Pol hanhan keriuwe Taitas keit wit Troas

12 *Nipaa hi h+niu hen wit Troas hewepyapir h+m yaaim me Krai, Mit+ik iuwe God kin+n ken kekeyor han te hir hanhan nan+mtau h+m hi hetporem. 13 *Te hi han kai ap kepu werek werek au hentar hi hemer+ir kaiu yinak Taitas te h+arak ap kan kira au. H+arak ap kan kira au, te hi hanhanek hi h+naiwir wit Troas hi hen provins Masedonia h+rek h+arak ketpo me yi mit en.

God kikaap mit aposel hir nin+in Seten

14 Te in ek hi hitihi God hatip h+arak yaaik. H+arak kekepai keriuwe menmen iuwe me Krai te haiu min+n menmen me ti. God ketaihis kesiuwai haiu men wit heriyai heriyai haiu matip mit h+m yaaim me Krai. H+m im h+iram yaaim mar ke mit hir nemiwo (o nemiyn) t+par mekre heurek, maa+n hir newepim h+iram m+n+n meprer wit wit heriyai heriyai. 15-16 **Haiu mit aposel haiu m+re menmen m+n+n yaaim me Krai h+arak kewepwarem kewet God em. Haiu m+re menmen min+n yaaim men n+m+n ke mit miyapir kerek God kaktorhis. Me mit miyapir kerek God kaktorhis, menmen haiu misesim h+iram m+re menmen m+n+n yaaim mamkepi hir nanu werek werek. Me mit kerek God ap kaktorhis nan+no si, menmen haiu

* 2:1 1Ko 4:21; 2Ko 12:21 * 2:4 Ap 20:31 * 2:5 1Ko 5:1 * 2:9 2Ko 7:15, 10:6 * 2:11 Lu 23:31 * 2:12 Ap 14:27; 1Ko 16:9 * 2:13 Ap 20:1 * 2:15-16 1Ko 1:18 * 2:15-16 Lu 2:34; 2Ko 3:5-6

misesim h̄iram m̄ire menmen m̄n+n enum menipi h̄ir nani. M̄it neim+n h̄ir nan+rteı menmen im werek werek a? Taauye! 17 *Yi yerteı haiu m̄it ap m̄irak menmen mar ke m̄it yapırwe h̄ir n̄r+akem. H̄ir nepno heriyai heriyai nat̄p m̄it h̄im me God hanhan nanıt pewek mererim keremem. Te h̄ir ap nankaap m̄it miyapır au. Te haiu m̄it aposel au. Haiu m̄it han kaiu yaaik haiu mat̄p m̄it h̄im yaaim me Kraıs mentar God kehım+n tenai haiu m̄r+akem. Haiu metike Kraıs mau han kiut+p, God k̄irai haiu mat̄p m̄it miyapır h̄im m̄irak.

3

Haiu m̄r+ak menmen mat̄p m̄it h̄im lo ham yaaim me God

1 *Menmen hawır wewisiyem menipi yi han kitet hawır wewen+pi niuk mawır iuwe te yi yat̄p hawır yaaikıt a? O au en, yi han kitet hawır war ke m̄it han h̄ir neweti t̄wei m̄it han ne wit hak newisiyek netpi h̄ir m̄it yaain a? O au en, yi han kitet hawır hanhan yi yewisawır t̄wei te hawır wauno wit hak wewet m̄it han ek, te h̄ir nerteı hawır m̄it+ikıt yaaikıt a? Taauye! Hawır w̄napen t̄wei au! 2 *Yi m̄it miyapır keriyen yi ȳre t̄wei hawır wetenenik kekre han kawır, yi yewen+pi niuk mawır yeriuwe menmen yi ȳr+akem te m̄it miyapır han h̄ir n̄rem nerteiyem. 3 *Menmen yi ȳr+akem meteik+n m̄it miyapır han yi ȳre t̄wei Kraıs h̄irak kewis+ik kesiuwerek me his me haiu m̄it aposel. T̄wei ik Kraıs ap kewis+ik keriuwe si yeunek mau nan mar ke n̄paa Moses kewis h̄im me God mau nan au. H̄irak kewis+ik keriuwe God H̄im+n Yaaik k̄irak kerek kepu tipmain tipmain enum eik, h̄irak kesiuwerek ken kekre han ki kewis h̄im m̄irak mekre han ki.

4 Hawır wat̄p hawır m̄it+ikıt yaaikıt wentar hawır werteı God kehım+tenawır w̄r+ak menmen im. Kraıs kekepawır keriuwe menmen m̄irak iuwe kerek God Haai kewet+iwekem, te hawır wawises menmen hawır wetpiyem. 5 *Hawır ap iuwe te hawır wat̄p hawır w̄r+ak menmen im wises han kawır wein+ik au. God kerekek kekepawır kewetawır menmen m̄irak iuwe te hawır w̄r+akem. 6 *God kerekek kekepawır te hawır wat̄p m̄it menmen me h̄im ham yaaim m̄irak. H̄im ham yaaim me God h̄iram ap h̄im lo mau t̄wei m̄it enisesim au. H̄iram h̄im yaaim mat̄p m̄it God H̄im+n Yaaik k̄irak kak+ikepi kaktorhis h̄ir nanu werek. H̄im lo mau t̄wei mat̄p m̄it ap nanisesim werek werek te h̄ir nani. H̄im ham yaaim me God H̄im+n k̄irak Yaaik h̄iram mamkaap haiu m̄it te haiu mamu werek werek.

7 *God kewepyaan h̄im lo, h̄irak kewet Moses em mau nan. Me w̄ h̄irak k̄ir+akem, menmen me God iuwe mer+h̄e m̄rius ninaan me Moses. Maain h̄iram p̄ike mamre kike kike ere mamıt, te m̄it miyapır ne Isrel ap nan+r̄ek p̄ike te naanmew+riyapi me w̄ menmen me God mer+h̄e m̄rius ninaan m̄irak. Menmen me h̄im lo kerek menip haiu m̄it haiu mami, h̄iram man metike menmen iuwe me God mer+h̄e. 8 *Te haiu mat̄p m̄it miyapır h̄im me God H̄im+n k̄irak Yaaik, menmen im m̄irak menipai haiu han yaaik mep̄r+p̄r w̄senum min+n menmen me n̄paa me h̄im lo me Moses. 9 *H̄im lo kerek h̄iram menip haiu m̄it mami, h̄iram man metike menmen iuwe me God mer+h̄e menip m̄it n̄naain nep̄r+p̄r, te h̄im kerek mekepai te God kakt̄p haiu m̄it haiu yaain, h̄iram min+n h̄im me n̄paa God kewet Moses em, te haiu han yaaik mep̄r+p̄r iuwe. 10 *Menmen me God iuwe

* 2:17 2Ko 1:12; 1Pi 4:11 * 3:1 2Ko 5:12; Ap 18:27; Ro 16:1 * 3:2 1Ko 9:2 * 3:3 Eks 24:12; Jer 31:33; Esi 36:26-27 * 3:5 2Ko 2:16 * 3:6 Jer 31:31; 1Ko 11:25; Jo 6:63; Ro 7:6 * 3:7 Eks 34:30 * 3:8 Ga 3:2, 5 * 3:9 Diu 27:26; Ro 1:17, 3:21 * 3:10 Eks 34:29

merh̄he m̄rius ninaan me Moses mar ke n̄paa ein h̄ram men m̄re kike kike ere mepeit. Mar im h̄m yaaim n̄paa God kewet Moses em h̄ram epei men kike kike mentar h̄m ham yaaim me Krai me in ek God kewetaiyem h̄ram mekre h̄r m̄ram. ¹¹ H̄m lo me n̄paa ein man metike menmen iuwe me God merh̄he, te h̄ram p̄ke m̄re kike kike ere meit, h̄ram in ek nepei au mesi. Te h̄m in ek God kewetaiyem mamkep̄ai haiu m̄re yaain te God kaktaihis, h̄ram min̄n h̄m me n̄paa mentar h̄ram ap te mam̄si au. H̄ram mam̄ mam̄t̄ tipmain tipmain enum eik.

¹² Haiu mertei h̄m ham yaaim h̄ram mam̄ mam̄t̄ tipmain tipmain enum eik, haiu mam̄mer̄ menmen m̄rak merh̄he iuwe mamnen te haiu ap mepak̄n h̄m mei au. Haiu mewepyap̄rem te m̄t̄ miyap̄r nerteiyem.

¹³ *Haiu ap m̄r̄ak menmen Moses h̄rak k̄r̄akem. H̄rak kewis laplap p̄nam m̄wap̄n ninaan m̄rak te m̄t̄ miyap̄r ne Isrel ap te nan̄r menmen yaaim me God merh̄he m̄rius ninaan m̄rak men kike kike ere meit.

¹⁴ *Moses kewis laplap p̄nam m̄wap̄n ninaan m̄rak keremem au. M̄t̄ miyap̄r ne Isrel han k̄r̄ ap nertei menmen me God werek werek au, h̄ram m̄re laplap p̄nam m̄wap̄n han k̄r̄. In ek, m̄t̄ miyap̄r ne Isrel h̄r nererik nekine h̄m me Moses, h̄r han k̄r̄ ap nertei menmen me Krai werek werek au. H̄ram mar ke laplap p̄nam wen m̄wap̄n han k̄r̄. M̄t̄ h̄r nemtau h̄m me Krai h̄r nisesim, h̄ram mar ke God keit laplap p̄nam m̄wap̄n han k̄r̄, h̄rak kenemt̄n kew̄rem men. ¹⁵ N̄paa ere in, m̄t̄ nekine h̄m me Moses, menmen m̄re laplap p̄nam m̄wap̄n han k̄r̄ mentar h̄r ap nises h̄m me Krai. ¹⁶ *Me w̄ kerek m̄t̄ o miyap̄r neweik̄n han k̄r̄ nises M̄t̄k̄ Iuwe Krai, h̄ram mar ke God keit laplap p̄nam m̄wap̄n han k̄r̄ h̄rak kenemt̄n kew̄rem men te h̄r nertei menmen m̄rak werek werek. H̄ram mar ke n̄paa Moses ken kek̄re w̄nak ke God, h̄rak kenemt̄n laplap p̄nam keweik̄n ketike M̄t̄k̄ Iuwe tewepnak. ¹⁷ *M̄t̄k̄ Iuwe keit h̄m im h̄rak God H̄m̄n Yaai. H̄rak kepu kek̄re han ke m̄t̄, h̄r ap te nanises menmen h̄m me Moses ketpor te h̄r han kitet God kat̄p̄ h̄r yaain. Au, h̄ram ap mamkep̄ai te God kakt̄p̄ haiu yaain au. ¹⁸ *Haiu m̄t̄ ap menmen m̄wap̄n han haiu au, te menmen yaaim me M̄t̄k̄ Iuwe h̄ram mau mekre han k̄iu. God H̄m̄n Yaai kau kek̄re han k̄iu keweik̄nai han k̄iu haiu p̄ke meweik̄n mar ke h̄rak. M̄t̄ miyap̄r nan̄rtēi God keweik̄nai han k̄iu, haiu mam̄r̄ ke h̄rak te haiu mamwen̄t̄pi niuk m̄rak mam̄nterim.

4

Haiu m̄t̄ aposel mewepyap̄r h̄m yaaim h̄ram m̄re si

¹ *God kerekek h̄rak han tewen̄nai keh̄m̄tenai haiu m̄r̄ak menmen m̄rak mat̄p̄ m̄t̄ miyap̄r h̄m m̄rak, te menmen enum man merek̄yei han k̄iu haiu ap m̄naain misesim iuwe au. ² *Haiu meweik̄n sip mewet menmen enum m̄saw̄n m̄t̄ nanwepyap̄rem haiu ȳnk̄ enuk meriuwerem au em̄t̄. Haiu ap mewises m̄t̄ h̄m me God haiu meweik̄n h̄m m̄rak mat̄p̄ m̄t̄ h̄r enisesim. Au, haiu merp̄ ninaan me God, God h̄rak k̄rai haiu metpor h̄m m̄rak haiu mat̄p̄ h̄m yaaim, te m̄t̄ kerek nerteiyei han k̄iu, h̄r nertei h̄m im h̄ram yaaim. ³ *H̄m yaaim haiu mat̄p̄ m̄t̄ em, m̄t̄ ap nerteiyem werek werek, h̄r keriyen nan̄no si h̄r ap nerteiyem. H̄r ap nises h̄m yaaim nentar t̄pir enuk ke t̄ ik Seten h̄rak kewen̄n han k̄r̄ te

* **3:13** Eks 34:33-35 * **3:14** Ro 11:25 * **3:16** Ro 11:23, 26 * **3:17** Jo 8:32, 36; Ro 8:2; Ga 5:1

* **3:18** Eks 16:7; 24:17 * **4:1** 2Ko 3:6 * **4:2** 2Ko 2:17; 1Te 2:5 * **4:3** 1Ko 1:18

h̄ir ap nisesim au. ⁴*H̄irak kewen̄n han k̄ir te h̄ir ap nertei werek h̄im yaaim me Krai. H̄im yaaim im h̄iram mat̄ip me menmen yaaim me Krai kerek keteiknai God k̄ire mekak kar ke h̄irak k̄ipre God. ⁵*Haiu ap met̄pi h̄im me haiu h̄iras te yi eit̄ip haiu m̄it yaain. Au, haiu met̄pi h̄im im. Jisas Krai h̄irekes M̄it̄ik Iuwe kaiu, te haiu m̄it haiu mar ke wok m̄it mekepi yi eyir̄teiyek werek werek. ⁶*Haiu m̄ir̄iak menmen im mentar God kerek n̄ipaa kat̄ip kar ik: “Me wit toto lait h̄iremes mam̄ir,” h̄irak kerekkek kekepai haiu mertei mekre han kaiu menmen m̄irak yaaim merh̄ihe nepei au man mau Krai.

⁷*God kewis menmen m̄irak iuwe h̄iram man mekre han ke haiu m̄it ne t̄i au haiu wein̄. H̄irak kewis̄im mekre han kaiu kakteik̄in m̄it miyap̄ir ne t̄i menmen yaaim haiu m̄ir̄iakem ap meke han kaiu man. Au, h̄iram meke God man mekre han kaiu mekepai. ⁸*Merer wit wit menmen enum man mewep te h̄iram ap meraiwaank au. Haiu ap mertei menmak menmen enum man mewep te haiu ap m̄inaaiw̄ir menmen haiu m̄ir̄iakem. ⁹M̄it enun noyiyai nanrekyei enum, te God ap k̄inaiw̄irai au. M̄it h̄ir newep haiu menke te haiu ap maa au. ¹⁰*M̄it h̄ir newep neriuwe n̄ip̄in menmen ham yap̄irwe te hekrit hekrit sak mau ȳnk kaiu mar ke n̄ipaa m̄it enun nenep Jisas sak mau ȳnk k̄irak. Sak mau ȳnk kaiu te m̄it nan̄rem h̄ir nan̄r̄tei Jisas Krai kepu ketikewei kak̄ikepei te m̄it nanwep haiu mami au, haiu p̄ike mamu werek. ¹¹*Me w̄i haiu mepu t̄i im, m̄it h̄ir noyiyai nanrekyei enum, haiu mami mentar haiu mises h̄im me Jisas haiu mat̄ip m̄it em. M̄it h̄ir newep menep haiu mami, te m̄it nan̄r̄ ȳnk kaiu kerek maaain kaki, h̄ir nertei Jisas Krai kepu kekepai haiu mami au, haiu p̄ike mamu werek. ¹²M̄it newep menep haiu mami te menmen im haiu m̄ir̄iakem h̄iram mekepi h̄im̄in ki te yi yayu werek werek.

¹³*H̄im me God kerek m̄it̄ik Devit kewis̄im mau t̄iwei Sam h̄iram mat̄ip mar im: “Hi hat̄ip m̄it menmen hentar hi han kitet God naanmamprau kak̄ikepa.” Haiu m̄it in keriyen haiu han kitet God kak̄ikepai kaktaihis kar ke n̄ipaa h̄irak k̄ikaap m̄it̄ik hak Devit. Te in ek haiu mat̄ip m̄it h̄im m̄irak. ¹⁴*Haiu mat̄ip m̄it menmen mentar haiu mertei God kerek n̄ipaa k̄ik̄iak M̄it̄ik Iuwe Jisas, h̄irak kaktaihis haiu mam̄tikewi haiu mam̄irp ninaan m̄irak. ¹⁵*Menmen yap̄irwe enum man menep haiu m̄it aposel, mentar haiu met̄pi h̄im yaaim mekepi meriuwerem. Maain h̄im yaaim me menmen God kerekyaayem mamno mamrer wit wit, m̄it nanisesim, h̄ir nant̄ip God h̄irak yaaik, h̄ir nanwen̄ipi niuk m̄irak me menmen im yap̄irwe h̄irak k̄ir̄iakem.

Menmen enum im h̄iram m̄ire menmen wein̄im mentar haiu mam̄it menmen yaaim

¹⁶*Haiu ap han enuk m̄inaaiw̄ir menmen im God keh̄im̄itenai haiu m̄ir̄iakem mentar haiu mertei God kak̄ikekyei haiu m̄it, haiu yap̄irwe mamwen̄ipi niuk m̄irak. Maain ȳnk kaiu h̄irak kaki, te hekrit hekrit God k̄ikaap h̄im̄in kaiu h̄irak kau werek werek. ¹⁷*Menmen im enum h̄iram meraiwaank h̄iram mar ke menmen kike keremem, te h̄iram mekepai haiu mam̄it menmen yaaim me God wis̄enum h̄iram mamu mam̄it tipmain tipmain enum eik. ¹⁸*T̄is, haiu ap te han ekitet menmen yap̄irwe haiu

* **4:4** Ef 2:2; Kl 1:15; Hi 1:3 * **4:5** 2Ko 1:24 * **4:6** Jen 1:3; Ais 9:2; 2Ko 3:18 * **4:7** 2Ko 5:1
 * **4:8** 2Ko 1:8, 7:5 * **4:10** 1Ko 15:31 * **4:11** Ro 8:36 * **4:13** Sam 116:10 * **4:14** 1Ko 6:14
 * **4:15** 2Ko 1:3-6 * **4:16** Ef 3:16 * **4:17** Ro 8:17-18 * **4:18** Kl 1:16; Hi 11:1-3

mîrem meriuwe nanamîr kiau au. Im em hîram mamu me mî mei kike te maain hîram mamîwaank mamît. Haiu han ekitet mamîmerîr menmen haiu ap mîrem wen au, te maain God kakwetaiyem. Menmen in ek haiu ap mîrem, hîram mamu mamît tipmain tipmain enum eik.

5

Menmen mît aposel hîr nisesim hîram mîkaap han ke mît yapîrwe

¹ *Haiu mertei maain yînk kiau ke tî ik hîrak kaki kakîsine kakît. Haiu mami hîram mar ke mîtik kau weisaak hîrak ketpaan ken kewepik hîrak kînaiwîrek ken wit hak kekin hei weisaak hak. Haiu mami haiu mertei maain God kakrekyei yînk hak yaaik kakît wit kîrak kaku kakît tipmain tipmain enum eik. Menmen im hîram mar ke wînak yaaik God kimaak keit wit kîrak haiu mamwim. ² *Hîm im yaaim. In ek haiu mau yînk kiau ke tî ik, haiu han kitet menmen enum mewep te haiu hanhan mamît yînk hak yaaik God kakwetaiyem kakît wit kîrak. Hîrak hîmîn kiau kakîkrerem te haiu mamu werek werek mamîr ke mîtik kau kekre wînak keit tî ik hîrak kekepik kau werek werek. ³ Maain haiu mami haiu mamît yînk hak yaaik God kakwetaiyek, haiu ap te mamu hîmîn weinîk au. ⁴ *In ek haiu mau yînk kiau ke tî ik, haiu mepu han kitet menmen yapîrwe mewep mewetai han enuk. Haiu ap hanhan mami mamnaaiwîr yînk kiau ke tî ik au. Haiu hanhan mamît yînk hak yaaik God kakweteiyek, hîrak kakîkrehîr ke yînk kiau ik. Te haiu hanhan yînk kiau ik hîrak ap kaki au. Haiu hanhan hîrak kakweikîn kakre yînk hak yaaik kaku kakît kaktike God. ⁵ *God hîrekes kerekek hîrak kenipai han kiau te haiu mamît menmen yaaim mîrak im. Hîrak nepei kewetai God Hîmîn Yaaik kau kekre han kiau keteiknai maain hîrak kakwetai menmen yapîrwe hîrak kerekyeyem.

⁶ *Haiu mertei God kakwetai menmen yapîrwe hîrak kerekyeyem, te hekrit hekrit haiu han tokik mau meit. Haiu mertei wî kerek haiu mau tî mekre yînk kiau ik, te haiu ap mau metike God meit wit kîrak. ⁷ *Haiu ap mîr menmen im God kerekyeyem, te haiu mertei haiu mamîwem mentar God ap kewisesik au. Hîrak katîp werek werek kerekek. ⁸ *Hi hatîp werek. Haiu ap mînaain te haiu mami au. Haiu hanhan mamnaaiwîr yînk kiau ke tî te haiu mamu mamtike Mîtik Iuwe God mamît wit kîrak. Hîram minîn yînk kiau kau keit tî ik e. ⁹ *Haiu mau yînk kiau me tî im e, o haiu mamît yînk hak yaaik kakît wit kîrak, hîram menmen weinîm. Haiu eminîn han ekitet emriak menmen God hanhan haiu emisesim emriakem. ¹⁰ *Hi hetpi menmen im hentar haiu mertei maain haiu yapîrwe mamîrp ninaan me Kraîs hîrak han kakitet menmen enum haiu mîriakem mekre yînk kiau ke tî ik ek haiu mîriakem. Hîrak han kitet o skelim menmen haiu mîriakem hîrak kakrekyai menmen yaaim o enum mamrerim.

Mît aposel nîkaap mît miyapîr netike God nekiyan nau neit

¹¹ *Wî kerek haiu matîp mît miyapîr hîm me God haiu mîriak menmen mari han kîr te hîr nanisesim nentar haiu mertei maain Mîtik Iuwe Kraîs skelim menmen haiu aposel mîriakem. God kertei han kiau te hi hanhan yî yertei yekre han ki hi hises menmen yaaim hekepi heriuwerem ar ke God kertei. ¹² *Haiu ap pîke mari han ki te yî yatîp hîm yaaim au. Haiu hanhan metpi hîm im te yî eiyîrtei haiu menmak te haiu yaaïn. Te maain

* 5:1 2Ko 4:7; 2Pi 1:13-14 * 5:2 Ro 8:23 * 5:4 1Ko 15:53-54 * 5:5 Ro 8:16, 23; 2Ko 1:22

* 5:6 Hi 11:13-16 * 5:7 1Ko 13:12 * 5:8 Fl 1:23 * 5:9 Kl 1:10; 1Te 4:1 * 5:10 Ekl 12:14;

Ro 2:16, 14:10 * 5:11 2Ko 4:2 * 5:12 2Ko 3:1, 1:14

yi eitip mit han kerek han kitet menmen me niuk iuwe o klos yaaim hiram minin menmen mekre han ke mitik, yi yayitpor menmen im hiram yaaim au, hiram enum. ¹³ Haiu mit haiu han kiau ken sip mar ke mit netpim, te haiu han ken sip kentar haiu hanhan miriak menmen mamkepi. ¹⁴ Krais hirak hanhan haiu mit, te menmen im mari han kiau haiu miriak menmen mirak mikaap mit miyapir meriuwerem. Haiu miriak menmen im mentar haiu mertei hirak kiutipen kaa kekrehir ke haiu mit yapirwe, te hiram mar ke haiu mit yapirwe maa metikerek. ¹⁵ *Hirak kaa kekrehir kiau, te haiu mit keriyen haiu mepu ti ik, haiu ap emises han kiau mamriak menmen au emif. Haiu emises han ke mitik kiutipen ik kerek nipaa kaa, God kikiak pike kekrit kau kekepai haiu mit. ¹⁶⁻¹⁷ *Nipaa haiu mit ne ti miriak menmen enum haiu han kitet me Krais mar im: Hirak mitik kerekek. Wi kerek mit miyapir nanises hm me Krais nantikerek nanu niutip, hir neweikin nanir ke mit miyapir yaain. Menmen enum me nipaa hiram epei au mesi meit. Menmen yapirwe yaaim mamikrit mamikrehir ke menmen enum me nipaa ein. Te in ere maain haiu mit ap te han ekitet mit hir yaain o enun nentar hir niuk mir iuwe o hir netenen menmen yapirwe au emif! Menmen im hiram menmen enum me ti. Haiu han ekitet mit hir yaain nentar hir ne Krais keriyen.

¹⁸ *Menmen im me haiu meweikin mire mit miyapir yaain, God kerekek kiriakem. Krais hirak kaa kentar nu tentarakit. Te God keriuwe menmen im Krais kerekeyiem, hirak kekepai haiu mit kerek nipaa haiu enun nepan metike God. In ek haiu metikerek mekiyan mau meit. ¹⁹ *Menmen haiu metpiyem hiram mar im. God kekepai haiu mit miyapir yapirwe mau ti meriuwe menmen Krais hirak kiriakem. Te in ek God kehimitenai haiu narak yaain. Hirak ap han kitet menmen enum haiu miriakem au. Hirak kesakem. In ek hirak kewetai haiu mit aposel hm mirak me hirak hanhan haiu mit ne ti haiu mamtikerek mamkiyan mamu mamit. ²⁰ God kehimitenei haiu mekrehir ke Krais te menmen haiu metpiyem hiram mar ke God hrekes kau ketikewi ketpi. Haiu mikaap Krais haiu metpi hm iuwe: "Yi eiwis God hirak kakikepi te yi eitikerek eikiyan eiyu werek werek." ²¹ *Krais kerekek hirak ap menmen enum mamu han kirak au. Te God kekepai haiu mit hirak keit menmen enum yapirwe haiu miriakem kewisim mentar Krais hirak kekrehir kiau kaa. Hirak kekrehir kiau kaa te haiu mit miyapir kerek haiu mamises hm mirak, God kaktip haiu yaain.

6

Menmen enum mewaank mit aposel kerek natip mit hm me God

¹ *Hi Pol hetike Timoti hawir wetike God wiriak menmen miutip. Te hawir wetpi hm manp, yi nepei yewis menmen yaaim God kerekeyiem hiram mekre han ki te yi ap eiwenem ap mamkepi au emif! ² *Yi ap eiriak menmen im au emif! Hm me God mit newisim mau tiwei matip mar im: "Me wi hi God hanhan ekepi yi yitauhi menmen hi hemtewem hekepi heriuwerem. Me wi hi himat hi atihis yi mit miyapir yau ti, hi hekepi." Yi nikip emnep eiyimtau! In ek God hanhan kakrekyi yaaim. In ek hirak kakikepi kakthis.

* 5:15 1Ti 2:6; Ro 14:7-8

* 5:16-17 Ro 8:1, 10; Ga 6:15; Ais 43:18; Rev 21:5

* 5:18 Ro 5:10

* 5:19 Ro 3:24-25; Kl 1:19-20

* 5:21 Jo 8:46; Hi 4:15; Ga 3:13; 1Ko 1:30; Fl 3:9

* 6:1 2Ko 5:20

* 6:2 Ais 49:8; Lu 4:19-21

³ Haiu m̄t m̄napen m̄t han h̄r han kitet menmen haiu m̄r̄akem me God h̄ram enum, te ap m̄r̄ak menmen miut̄p mamri han k̄r enuk te h̄r nant̄p haiu enun au. Haiu mamr̄ak menmen enum h̄ram mamr̄ haiu mamwis nan mamwaai yayiwe te m̄t̄ik kakitet yayiwe kaknen kakrewo nan im kak̄nkew̄n. Te haiu au m̄napen h̄r han kitet haiu m̄r̄ak enum au. ⁴* Au, me menmen yap̄rwe haiu m̄r̄akem, haiu meteik̄n m̄t haiu m̄re wok m̄t ne God. Haiu meteik̄nor menmen mar im: Haiu han tokik mepu me menmen enum man mewep, me menmen enum merekyei enum metike menmen enum man meraiwaank. ⁵* M̄t h̄r n̄iwaai n̄ip̄n newep, h̄r newisei mekre w̄nak enuk ke gavman, m̄t enun h̄r nererik neweiknei nenep̄p nanwep. Haiu m̄r̄ak menmen iuwe ere haiu meweiwei. W̄ ham haiu ap m̄waai werek werek au, w̄ ham haiu m̄t n̄inp̄i mewei. Menmen im enum yap̄rwe man haiu m̄t mentar haiu mewepyap̄r h̄m m̄rak. ⁶* Haiu m̄r̄ak menmen yaaim keremem, haiu mertei menmen yaaim me God. Haiu ap han enuk meriuwe menmen waswas au, haiu han yaaik keriyen m̄kaap m̄t. Menmen im haiu m̄r̄akem meteik̄n m̄t haiu wok m̄t ne God. Menmen iuwe me God H̄m̄n Yaaik kau kekre han k̄iu, haiu han tewen̄n m̄t miyap̄r han. ⁷* Haiu mewepyap̄r h̄m yaaim, God kekepai haiu m̄r̄ak menmen m̄rak. Haiu mises menmen yaaim h̄ram mekepai men̄ip h̄m enum m̄t nesweiyem h̄ram mami mar ke nopen kekepai k̄saw̄n ȳnk k̄iu. H̄m yaaim me God haiu mat̄p m̄t em h̄ram mekepai merekir han ke m̄t mar ke h̄ne yipo henmik m̄kaap m̄t nenep m̄t enun nepan n̄r neriuwerem. ⁸ M̄t han h̄r nat̄p haiu m̄t yaaim m̄r̄ak menmen yaaim. M̄t han au h̄r nat̄p haiu enun h̄r netpepai nis̄sai haiu enun. H̄r han kitet haiu m̄t enun mem̄ip̄n te haiu au. Menmen im h̄ram menmen wein̄m. Haiu mises menmen haiu m̄r̄akem. Haiu mat̄p h̄m yaaim keremem. ⁹* Haiu ap metenen t̄wei mat̄p m̄t me haiu h̄ras haiu neim̄n. Te m̄t yap̄rwe nerteiyai haiu m̄t aposel keriyen. M̄t han kitet menep haiu mami, te haiu wen au mepu. God kewis m̄t newep te h̄rak naanm̄prai haiu ap mami au. ¹⁰* Menmen enum mari han k̄iu mamrekyei han enuk te haiu au hekrit hekrit han yaaik mepu. Haiu m̄re m̄t enun ap metenen menmen aurei. Te haiu m̄kaap m̄t h̄r netenen menmen me God yap̄rwe. Haiu m̄re m̄t metenen menmen me t̄i au, te haiu metenen menmen yaaim ap te m̄t nan̄riyaam mamno taau!

¹¹ Yi m̄t miyap̄r ne wit Korin. Haw̄r nepei wetpi wewepiyap̄r han kaw̄r wepak̄n menmen au. Haw̄r han tewen̄ni wisenum. ¹² Haw̄r h̄rekses ap wewen̄n han kaw̄r au. Haw̄r han tewen̄ni wisenum. Te yi m̄t au, yi h̄ras yewen̄n han ki ap han tewen̄naw̄r au. ¹³* In ek, hi hetpi har ke haai kat̄p n̄kerek n̄rak, hi hetpi har ik: “Yi han tewen̄naw̄r yaȳr ke haw̄r epei han tewen̄ni yi m̄t miyap̄r.”

Haiu m̄t yaain ne God ap mamtike m̄t enun mamu niut̄p

¹⁴* Yi m̄t miyap̄r kerek yises h̄m me God yi yetike m̄t miyap̄r han ap nises h̄m me God, yi ap yaikiyan yair̄ak menmen o eyisesim au em̄t! Menmen yaaim, menmen enum ap te mamkiyam mamu werek werek taau. Mam̄rkeik te w̄taan wanewik mamkiyan mamu w̄ miut̄p a? Taauye! ¹⁵ Yi han kitet Kraiss ketike Seten tekiyak̄t a? Taauye! Mam̄rkeik te m̄t̄ik kises h̄m me God kaktike m̄t̄ik ap kises h̄m me God han kitet t̄p̄rak̄t

* 6:4 2Ko 4:2 * 6:5 2Ko 11:23-27 * 6:6 1Ti 4:12 * 6:7 1Ko 2:4 * 6:9 2Ko 4:10; Sam 118:18 * 6:10 2Ko 7:4; Fl 2:17; Kl 1:24 * 6:13 1Ko 4:14 * 6:14 Ef 5:7, 11

a? Taauye! ¹⁶* Mamirkeik te mit nanwenipi God kaktike teinik mit newis ninaan mewim mekre pak? Taauye! God han enuk kakwep haiu mit! Haiu mit miyapir keriyen haiu mar ke winak ke God kerek kepu kepeit. God hirekes katip kar ik:

“Hi ano mit miyapir ehu ekreeri. Hi hire God kir, te hir nanir ke mit miyapir nai.” ¹⁷* Te God katip,

“Yi einaaiwir menmen enum mit miyapir enun nisesim, yi eiweikn sip eiwetiwem. Yi einopin menmen hiram enum ap eisesim au, te hi atihis.

¹⁸* Yi yisesim te hi hire haai ki, yi eire nikerek hirakit o nikerek hiram (o hiran) nai.” God kerek hirak kiriak menmen yapirwe me ti metike nepni, hirak katip kar ik.

7

¹ Naiu yinan yaain, God nepei ketpai him yaa'im im, te haiu emipir emnopin emkeipin menmen yapirwe haiu miriakem menipai han kaiu ketike yink kaiu enuk. Haiu minapen mamriak menmen mamnip God yink enuk kakriuwai te hirak kehimitenai haiu nrak yaain.

Mit ne Korin neweikn han te Pol han yaaik keriuweri

²* Yi mit miyapir yi han etweninai. Haiu ap miriak menmen enum me mitik kiutip ke yi mit au. Haiu ap mewaank mitik kiutip ke yi mit au. Haiu ap mewisesiyek me menmen mari menmen me mitik kiutip au, mar ke mit han ein netpiyem me haiu mit. ³* Hi ap hetpi him im heni heswi him wisenum hentar yi han kitet hi herekyi enum au. Hi heni kike keremem hentar nipaa hi hetpi te hi hetpi heteipim, haiu mit in han tewenini wisenum. Haiu han tewenini wisenum te yi yayi, haiu hanhan mami mantikewi, o au en, yi yayu, haiu hanhan mamu mantikewi. Te haiu markeik miriak menmen enum im mit han netpiyem me haiu mit a? Taauye! ⁴ Hi ap hisawin menmen mekre han kai au. Hi hewepiyapirem hetpim. Hi han yaaik wisenum heriuwe yi mit miyapir en. Menmen enum man mewep haiu mit, hi wen han kitet menmen yi mit yirakem te hi han kewe hi han yaaik heriuwi.

⁵* Haiu nepei man provins Masedonia, haiu wen ap mepu werek werek au. Menmen enum nepei man mewep. Haiu metike mit han haiu menehan me menmen, haiu minaan te menmen yapirwe haiu merekyiyem mekre han ki mit han enun nanriwaankem. ⁶* Te God kerek kerekyai han ke haiu mit me menmen hiram meraiwaank han kaiu, hirak kenipawir han yaaik keriuwe mitik Taitas kerek kan kirawir. ⁷ Hirak keriuwet mitik Taitas kan kirawir kerekyawir han yaaik keriuwe menmen im keremem au. Hirak ketpawir hirak nepei ken kiri te yi yerekyiwek han kirak yaaik yeriuwe menmen yaaim yi yisesim yirakem. Hirak kan ketpawir yi hanhan yaira, yi yink enuk yeriuwe menmen yi yirakem yi han tewenina, yi yekrehir kai yatip mit han hir natip hi enuk yi yetpor hi yaaik. Yi yirak menmen im yenipa hi han yaaik heriuwi.

⁸* Tiwei kerek nipaa hi hewisiyek hirak kenipi yi yink enuk yeriuwerek, hi ap han enuk heriuwe hirekes me hi hewisiyek au. Hi hinapen hewisi tiwei hentar hi hertei hirak kaknipi yi yink enuk me wi meiyam. ⁹ Te in ek hi han yaaik hi hewisiyek. Hi ap han yaaik yi yink enuk yeriuwe

* **6:16** 1Ko 3:16; Lev 26:12; Esi 37:27 * **6:17** Ais 52:11; Esi 20:34; Rev 18:4 * **6:18** 2Sml 7:14; Ais 43:6; Jer 31:9; Rev 1:8 * **7:2** Ap 20:33; 2Ko 12:17 * **7:3** 2Ko 6:11-12 * **7:5** 2Ko 2:13 * **7:6** 2Ko 1:3-4 * **7:8** 2Ko 2:4

menmen hi hewisiyem au. Hi han yaaik yi yink enuk yi yeweikn han pike yises menmen yaaim. God keit menmen im hi hewisiyem h̄rak keiyim keweikni han ki te hawir ap weriwaank au. ¹⁰ *God keit menmen im menipi yi yink enuk h̄rak keiyim keweikni han ki te h̄rak kekepi kaktihis kakiriuwerem. Menmen im h̄ram yaaim te haiu ap han enuk meriuwerem au. Menmen menip mit miyapir ne ti h̄r han enuk h̄ram ap mekepi nanweikn han nanises menmen yaaim au. H̄ram mewetir han enuk neriuwe h̄ras keriyen. Menmen im ap mamkepi h̄r nanu werek werek au. H̄ram mamnipi maain h̄r nani. ¹¹ Yi han ekitet menmen im werek werek. God kerek yi menmen yaaim keriuwe h̄m im h̄ram menipi yi yink enuk yeriuerem. H̄ram mekeyi han ki yi hanhan einaiwirerem eiweikn sip eiwet menmen enum hi hewisiyem n̄paa ein mau t̄wei hak. H̄ram mekeyi han yi yene mitik hak kerek kiriak menmen enum. Yi yeperper menmen enum im nepei man, yi hanhan hi anen akepi ariuwerem. Yi hanhan eikaap mitik kerek kiriak menmen enum. Menmen yapirwe yi yisesim yirakem me h̄m hi hewisiyem, h̄ram meteikn yi yetike mitik ik enuk yi ap yau han kiutip me menmen h̄rak kiriakem. Au, yi han enuk yeriuwerek yi yepirek ken.

¹² Hi ap han kitet mitik n̄paa kiriak menmen enum te hi hewisi t̄wei au. Hi ap han kitet mitik n̄paa mitik hak kerek yiwerek enum te hi hewisi t̄wei au. God kertei han kai hi hewisi t̄wei ik ek kakikepi kakteikni te yi yertei werek werek yi h̄ras keriyen hanhanai haiu mit aposel in. ¹³ Menmen yi nepei yirakem h̄ram menipai han kewe mau meit keriyen au.

Menmen yi yirakem h̄ram m̄kaap Taitas han kewe kau keit, te haiu metikerek haiu han yaaik wisenuk. ¹⁴ N̄paa hi hewenipi niuk mi hatip Taitas yi yaain, te menmen yi yisesim yirakem ap menipa hi yink enuk hi hetp̄iwerekem au. Menmen yapirwe hi hetp̄iwerekem me yi mit miyapir en h̄ram yaaim, mar ke h̄m n̄paa haiu metpiyem h̄ram yaaim. ¹⁵ *Taitas h̄rak ken kiri, yi yinaain yeperper yi naanm̄prewek, yi yapirwe yises menmen h̄rak ketpiyem. H̄rak han kitet menmen im te h̄rak han tewen̄ni wisenum. ¹⁶ In ek hi hertei yi ei yises menmen yapirwe hi hetpiyem, te hi han yaaik wisenuk.

8

Mit miyapir ne weiwik me God h̄r enkaap n̄r yinan

¹ *Naiu yinan, haiu hanhan metpi h̄m te yi eyirteit werek werek menmen yaaim God kiriak mit miyapir ne weiwik mirak em neit Masedonia. ² Menmen enum nepei man manip mari han kir. H̄r mit enun netenen menmen au, te h̄r han yaaik wisenuk nentar h̄r nertei God kesak menmen enum mir. H̄r han yaaik te h̄r newis pewek mir men niutip nanwet mit han em. ³ Hi hertei werek te hi hetpi h̄r nises han kir kerekek newis pewek im. H̄r newis pewek p̄nam h̄r netenen p̄nam, h̄r hanhan nanwetir meiyam te h̄r newisim ere mir mesi h̄r netenen kike. Haiu ap mari han kir h̄r n̄riakem au, h̄r h̄ras keriyen. ⁴ *H̄r nitaihi h̄m manp te haiu emwisi h̄r nanwir pewek nantike mit han ne weiwik miutip me God nerer wit wit, h̄r nansiuwe pewek meiyam im mamno mamkaap mit han ne weiwik me God kerek ap netenen menmen au. ⁵ H̄r ninin menmen haiu han kitet h̄r nanriakem. H̄r ninin neweikn han kir ken God. Nepei au, h̄r nemerir God ketpor menmen h̄rak hanhan h̄r nanisesim neriuwe h̄m haiu metporem.

* 7:10 Mt 27:3-5; Hi 12:16-17 * 7:15 2Ko 2:9 * 8:1 Ro 15:26 * 8:4 2Ko 9:1-2

⁶ Haiu han kitet menmen im m̄t ne Masedonia h̄r n̄riakem, haiu mat̄p Taitas h̄m manp te h̄rak kakno kakikepi yi m̄t eiriak menmen im me pewek kerek yi eikaap m̄t eiriuerem. N̄paa Taitas kekekyi han ki te yi eiriakem, te hi hanhan p̄ike eriuwetek h̄rak kakno yi m̄t kakikepi yi eiriakem ere werek. ⁷* Me menmen yap̄rwe, yi m̄t yin̄n ȳriak menmen yaaim. Yi m̄t yises God werek werek, te yi yat̄p m̄t han h̄m m̄rak yeriuwerem. Yi m̄t yertei h̄m me God werek werek te yi ȳkaap m̄t miyap̄r yeriuwerem. Yi han tewen̄nai w̄senum, te haiu hanhan yi eyin̄n m̄t miyap̄r han yi eiwis pewek emno niut̄p emkaap m̄t miyap̄r eiriuerem. ⁸ Hi ap hewisi h̄m lo yi eyisesim au em̄t! Hi nepei heteikni m̄t miyap̄r han h̄r hanhan nanw̄r pewek nankaap m̄t miyap̄r han nanriuerem. Hi hekekyi han ki heriuwe h̄m hi hetpiyem me m̄t miyap̄r, te hi hertei yi han tewen̄n m̄t miyap̄r han werek werek yi eikepi o au. ⁹* Hi hanhan ekekyi han ki hentar yi nepei yertei menmen yaaim M̄tik luwe kiau Jisas Kraiss h̄rak k̄riakem. H̄rak ketenen menmen yap̄rwe ketike God te h̄rak keweik̄n sip kewet menmen im, h̄rak keweik̄n k̄re m̄tik enuk wein̄k. H̄rak keweik̄n k̄re m̄tik enuk wein̄k kentero yi m̄t, te h̄rak kakikepi yi eyit̄ menmen yaaim em me God yap̄rwe. Te yi eyises menmen m̄rak h̄rak k̄riakem yi eikaap m̄t miyap̄r han.

¹⁰ Hi hetpi han kai me menmen im. Tito me n̄paa ein, yi yin̄n yari pewek yewis̄m men niut̄p. Yi yin̄n m̄t han yi hanhan yewis̄m men niut̄p waswas. ¹¹ Te in ek yi eiri pewek meiyam eiwis̄m mamno niut̄p ere werek. Yi n̄paa hanhan yin̄n ȳriak menmen im, te in ek yi ȳriakem yeriuwe pewek mei yi yetenenim. ¹²* M̄t h̄r hanhan nanwet m̄t miyap̄r ne God menmen, God han yaaik keriuwe m̄t nar ik. God han kitet menmen m̄t h̄r netenenim, te h̄rak han kitet menmen m̄t n̄riakem neriuwerem. H̄rak ap hanhan pewek m̄t ap netenenim hanhan m̄t nanwet m̄t han em au. H̄r m̄r.

¹³⁻¹⁴* Hi ap hat̄p yi eiwet m̄t han neit Jerusalem pewek mi einem̄n, te h̄r nanu werek, yi au yau wein̄m pewek auri. Au, hi hanhan yi eiwet̄r meiyam eȳntar in ek yi yetenen pewek mei yap̄rwe, h̄r au pewek m̄r kike keremem. Maain, h̄r nantenen menmen yap̄rwe, te yi au menmen kike, maain h̄r nan̄s̄wi pewek meiyam nankepi nanriuerem. Mar im yi yap̄rwe eiyu werek werek eȳiran. ¹⁵* H̄m em God kewet Moses em kewis̄m mau t̄wei mat̄p mar ik: M̄t kerek nen neit menmen mana yap̄rwe, ap mei mau au. H̄r naam nenepim. M̄t kerek nen neit menmen mana kike, h̄r n̄n̄pi maan au, h̄r naam ere werek.” Te yi eikaap m̄t han kerek h̄r pewek auri, te h̄r nanu werek.

Wok m̄t h̄r nan̄nen wit Korin nankepi

¹⁶ Hi hat̄p God h̄rak yaaik. H̄rak k̄k̄iak han ke Taitas h̄rak hanhan p̄ike kakikaap yi m̄t kar ke haw̄r hanhan waukepi. ¹⁷ Haw̄r wit̄wekhi h̄rak kaknen kakri, te h̄rak kewenhi. Te haw̄r ap wari han k̄rak au. H̄rekes kises han k̄rak h̄rak hanhan kaknen kakri. ¹⁸ Haiu mamriuwet kiau yin̄k kaknen kaktike Taitas. M̄t miyap̄r ne weiw̄k me God nerer wit wit menep in, h̄r newen̄pi niuk m̄rak nentar h̄rak yaaik kat̄p m̄t h̄m me God. ¹⁹ H̄r newen̄pi niuk m̄rak kerekek au. H̄r nehim̄tanek h̄rak kakno kaktikewai mamriyan haiu mam̄rak menmen im mam̄t pewek kerek m̄t miyap̄r newis̄m men niut̄p nanwet m̄t enun netenen menmen au, nanwet̄rem. Haiu mam̄rak menmen im te m̄t h̄r nanwen̄pi

* **8:7** 1Ko 1:5, 16:1-2 * **8:9** Mt 8:20; Fl 2:6-7 * **8:12** Mk 12:43 * **8:13-14** 2Ko 9:12 * **8:15** Eks 16:18

niuk me God mamriuwere, h̄r nan̄rtei haiu hanhan mamkaap m̄t nan̄iakem. ²⁰ Haiu m̄napen mamk̄iak han ke m̄t miyap̄r, te h̄r nant̄p enun nant̄p haiu ap mamwet m̄t enun pewek auri pewek im yap̄rwe kerek m̄t miyap̄r newis̄m men niut̄p. Te haiu nepei mari kaiu yinak ik kaktikewai mamno heriyai heriyai naanmamre menmen haiu m̄riakem.

²¹ Haiu han kitet em̄riak menmen yaaim me ninaan me M̄tik̄ Iuwe God kerekek au. Haiu hanhan m̄t miyap̄r yap̄rwe h̄r nan̄rtei haiu m̄riak menmen yaaim.

²² Te haiu mamriuwet kaiu yinak yaaik ik kaknen kaktike m̄tik̄it wik. Haiu nepei han kitet menmen yap̄rwe h̄rak k̄riakem haiu mertei h̄rak k̄riakem werek werek. In ek, h̄rak kertei yi yises menmen yaaim me menmen yi ȳriakem, te h̄rak hanhan wisenum kaknen kakriak menmen im. ²³ M̄t han nanitihi me Taitas h̄rak keim̄n, yi eiȳtpor h̄rak wariyak̄it kai ketikewa haw̄r w̄riak menmen miut̄p wekepi weriuwerem. Me m̄tik̄it wik kerek tatkiterek tatnen yi m̄t, yi eit̄p m̄t han h̄rak̄it taiu yinak̄it yaaik̄it kerek m̄t miyap̄r ne weiw̄k me God (o sios) menep in h̄r nehim̄tan̄wek̄it tatnen. M̄tik̄it h̄rak̄it t̄riak menmen me God t̄kaap m̄t miyap̄r teriuwerem tat̄p m̄t miyap̄r niuk me Krais teriuwe menmen h̄rak̄it t̄riakem. ²⁴ *Te yi eiteiknor yi han etwen̄inet yi naanmam̄riwek̄it. Yi eir̄iak menmen im te m̄t miyap̄r ne weiw̄k miut̄p me God heriyai heriyai nan̄rtei yi yaain yar ke n̄paa hi hetporem me yi m̄t miyap̄r en.

9

H̄m me pewek mamno mamkaap m̄t miyap̄r neit provins Judia

¹ *Yi nepei yertei me pewek haiu mam̄tiwem mamsiuwerem mano mamkaap m̄t miyap̄r ne weiw̄k miut̄p me God neit provins Judia. Te hi ap hewisi t̄wei nokik hetpiyem au. Kike kerekek. ² Hi hertei yi hanhan yaikaap m̄t miyap̄r ein, te hi hewen̄ipi niuk mi hat̄p m̄t miyap̄r ne God neit provins Masedonia hetpor har ik: “Naiu yinan neit provins Akaia, tito n̄paa ein h̄r nepei nankaap m̄t miyap̄r neit Judia.” H̄r nertei yi nepei yaikaap m̄t miyap̄r en, te menmen im yi ȳriakem h̄ram mekekkyr han k̄r te h̄r nan̄iakem. ³ Hi h̄napen h̄m yaaim hi nepei hat̄p m̄t ne yi m̄t em h̄ram m̄re h̄m wein̄m au. Te hi heriuwet kaiu yinak Taitas ketike m̄tik̄it wik it tatin̄n tatnen yi m̄t tatkepi yi yaiwis pewek mamno niut̄p werek werek. ⁴ Haiu han kitet yi eiwis pewek werek werek te hi han kitet maain hi etike m̄t han ne provins Masedonia haiu mamnen mamri, yi ap yewis pewek werek werek au, yi ȳnk enuk. Hi ȳnk enuk hentar hi hetpor yi nepei yaiwis pewek mamno niut̄p. Hi ȳnk enuk, te yi ȳnk enuk. ⁵ Hi han kitet menmen im te hi hit̄hi taiu yinak̄it it h̄rak̄it tatin̄n tatnen tatkepi yi eiwis pewek mamno niut̄p werek werek. Maain hi anen etike m̄t ne provins Masedonia, menmen mamwaai werek werek. Mar im h̄r nan̄rtei yi nepei yises han ki yewis pewek im, te haiu ap mari han ki meriuwerem au.

⁶ *Yi han ekitet menmen im. Yi eiwet m̄t menmen kike te maain yi eiȳt menmen kike me God. H̄ram mar ke m̄tik̄ kakm̄r ni. H̄rak kakm̄r ni kike, h̄rak kak̄it menmen kike. H̄rak kakm̄r ni iuwe, h̄rak kak̄it menmen yap̄rwe. ⁷ *Yi m̄t miyap̄r niut̄p niut̄p yi eiyin̄n han ekitet werek werek menmen me pewek yi eiwet m̄t em, te maain yi yair̄iakem. Yi ap eir̄iak menmen me pewek eiwis̄m eiȳntar m̄t han nari han ki yi ȳnk enuk au em̄t! Yi eir̄iak menmen im te maain yi han tewen̄in pewek mi epei

* 8:24 2Ko 7:13-14 * 9:1 2Ko 8:1-7 * 9:6 Pro 11:24; 22:9 * 9:7 Ro 12:8

yeweti+rem. Menmen im au emi! God hanhan yi eiwis pewek emno niuti+ eiya+ntar yi hanhan eikaap mit eiri+uwerem. ⁸ God nepei luwe te h+rak kakweti menmen yaaim heriyai heriyai mamin+n menmen yi yeti+wem. Hekrit hekrit h+rak naan+mri menmen te yi yeti+n menmen naanempe h+rak eiri+uwerem, meiyam mamu te yi eikaap mit miyap+r han eiri+uwerem.

⁹ *Hi+m me God mit newis+m mekre tiwei Sam h+ram matip mar im: “Mit+k kerek kises hi+m me God h+rak kikaap mit enun menmen auri. Menmen yaaim h+rak kerek+uwerem h+r han kitetim tipmain tipmain enum eik.”

¹⁰ *Hi+m im yaaim mentar God kerek kewet mit wit (o rais) yehes hir nan+mri te hir nan+it menmen meri+uwerem, h+rak kakweti menmen marim, h+rak kaknipem yap+rwe te yi eikaap mit miyap+r han eiri+uwerem yap+rwe enum yap+rwe. ¹¹ *God kakweti menmen yap+rwe heriyai heriyai te yi eikaap mit miyap+r han ne God eiri+uwerem yap+rwe. Te maain haiu mamnen mam+it pewek yi yewis+m men niuti+, haiu meiy+m mamno mamwet mit han em, h+r nanwen+ipi niuk me God me menmen yi yerekyorem. ¹² *Menmen im yaaim yi eiri+akem h+ram mamkaap mit miyap+r ne God kerek ap netenen menmen au h+ram mamkepi keremem au. H+ram mamnipi h+r han yaaik nanwen+ipi niuk me God nanri+uwerem. ¹³ Menmen im yaaim yi yair+ak ni yinan em h+ram mamteiknor yi yises hi+m me God werek werek yi yewepyap+r hi+m me Kraiss. Hir nan+r pewek yi yaiti+wem mamtike mit han en, h+r nanwen+ipi niuk me God nanri+uwerem. ¹⁴ Te maain hir hanhan nanri h+r nantike God h+rak kak+kepi naanmamri kak+ntar h+rak kerek+uwerem han te yi yir+ak menmen im yekepi yeri+uwerem. ¹⁵ Haiu emti+ God h+rak yaaik kentar menmen yaaim h+rak kewet+iyem. Menmen im haiu ap te mamti+ h+ram yaaim markeik? Au, h+rak yaaik wetpen enuk kepeit kentar presen ik h+rak Jisas Kraiss God N+kan k+rak kerekek h+rak kewet+iyek.

10

Pol kewen+n hi+m enum me mit h+r natip aposel h+r enun

¹ *Hi Pol h+rekes hi hanhan hekeyi han ki yi han kitet menmen Kraiss kir+akem. H+rak kewen+n han k+rak me menmen, h+rak kir+ak menmen han yaaik ketike mit. Mit han nekre n+m+n ne yi mit h+r natip me hi nar ik. Hir natip, “Wi kerek h+rak kau ketikewai, h+rak kewen+n han k+rak katip hi+m yaaik ketikewai, te maain h+rak keit wit hak, h+rak kewisai tiwei kenai ketpai hi+m manp me menmen.” Te in ek hi hitihi hi+m manp. ² *Maain wi hi anen ari, yi ap yenipa me menmen im te hi ani har ke hi ane mit han en natip haiu mit in mises menmen enum me ti m+rak menmen m+kaap mit meri+uwerem. ³ Haiu ap mises menmen me ti m+rak menmen au. Haiu mau ti m+rak menmen te haiu ap m+rak menmen me God meri+uwe menmen mit ne ti hir nisesim au. ⁴ *Menmen yap+rwe haiu metenenim m+rak menmen me God meri+uwerem, h+ram ap menmen me ti au. Haiu metenen menmen iuwe me God h+ram mekepai haiu mamin+n menmen enum me Seten mewen+n han ke mit ap nises hi+m me God. (Menmen iuwe me God h+ram mar ke nopen ketike hine, yipo henmik kerek mit h+r netenenim nen newen paaik nen netike mit nenapan.) ⁵ Menmen iuwe me God haiu metenenim h+ram min+n hi+m enum me ti mit h+r nisesim,

* 9:9 Sam 112:9 * 9:10 Ais 55:10; Hos 10:12 * 9:11 2Ko 1:11, 4:15 * 9:12 2Ko 8:14 * 10:1 1Ko 2:3 * 10:2 1Ko 4:21 * 10:4 Ef 6:13-17

o menmen h̄r han kitetim min̄n mewen̄n han k̄r te h̄r ap nertei God au. Meriuwe menmen iuwe me God haiu metenenim, haiu mari menmen yap̄rwe mekre han ke m̄t h̄ram mamises h̄m me Krai. ^{6*}Haiu memer̄r yi m̄t miyap̄r en, yi eiweik̄n han eiyses h̄m me God werék werék. Yi eiyses God werék werék nepei au, haiu mam̄rak menmen enum me m̄t h̄r n̄napen nan̄mtau h̄m me God haiu mam̄rekyor enum em̄rerim.

⁷ Yi m̄t han kitet yar ik: “Karkeik te Pol h̄rak m̄t̄ik God kehim̄tanek kewepyap̄r h̄m m̄rak h̄rak ap kertei kat̄ip h̄m iuwe?” M̄t han nau nekri yi m̄t en, kerek nat̄ip Krai kehim̄tenor h̄r nat̄ip m̄t h̄m m̄rak, h̄r han ekitet menmen im. Mar ke h̄r ne Krai, haiu m̄t in haiu ne Krai. ^{8*}M̄t̄ik Iuwe Krai kewisai haiu mekre h̄r k̄rak, haiu m̄rak menmen im mamkepi yi eiysesik werék werék, haiu ap te mamriwaank au. Te hi hewen̄pi niuk me haiu h̄ras me menmen haiu m̄rakem, hi ap ȳnk enuk au. Hi han yaaik. ⁹ Hi h̄napen yi han kitet hi hanhan hewisi t̄wei ik henipi yi ȳneina wein̄ au em̄t! ¹⁰ Hi h̄napen yi han kitet menmen marim me hi hentar hi hertei m̄t han en h̄r nat̄ip me hi nar ik: “Pol kewisai h̄m iuwe mau t̄wei h̄rak kesiuwaiyek kari han kaiu keriuwerék, te h̄rak kerp kekrai ket̄n ke n̄m̄n, h̄rak k̄neinai ket̄pai h̄m manp au. H̄m m̄rak h̄ram menmen wein̄m.” ^{11*}M̄t han en nat̄ip nar ik h̄r han ekitet h̄m me hi het̄piyem. Menmen haiu mewisiyem mau t̄wei ik met̄piyem meriuwerék me w̄ haiu mepu yan̄m̄n, h̄ram h̄m keremem haiu mam̄nen mamri haiu mam̄rakem.

^{12*}Haiu m̄napen han kitet haiu mar ke m̄t en o haiu mehim̄tenai haiu m̄re m̄t en kerek newen̄pi niuk m̄r nat̄ip m̄t han em. M̄t narik h̄r h̄ras nehim̄tan menmen h̄r han kitet h̄ram yaaim, h̄r n̄r menmen h̄r h̄ras niut̄ip niut̄ip n̄rakem te h̄r han kitet h̄r yaain. M̄t nar ik h̄r enun netaritari. ^{13*}Te haiu m̄t ap mamwen̄pi niuk maiu mar ke h̄r m̄t en n̄rakem au. Haiu mamwen̄pi niuk maiu me menmen God kehim̄tenai haiu m̄rakem. Menmen h̄rak kehim̄tenai haiu m̄rakem, h̄ram nepei man miuni yi m̄t. ¹⁴ Haiu ap min̄n menmen God kehim̄tenai haiu m̄rakem au. Haiu min̄n man met̄pi h̄m yaaim me Krai, te in ek haiu mewen̄pi niuk mai haiu min̄n naan̄m̄pri. ^{15*}Haiu ap min̄n menmen God kehim̄tenai haiu m̄rakem, te haiu mamwen̄pi niuk maiu me menmen m̄t han h̄r nepei n̄rakem au. Haiu han kitet menmen mar ik. Haiu han kitet yi yayises h̄m me God wisenum te yi eikepai haiu em̄rak menmen wisenum kerek God kehim̄tenai haiu em̄rakem. ^{16*}Yi yair̄ak menmen mam̄r im te haiu mam̄naiw̄ri mamno mam̄t̄ip m̄t miyap̄r h̄m yaaim me Krai mam̄t wit ham yan̄m̄n m̄t newi. Te haiu ap mam̄naiw̄r menmen God kehim̄tenaiyem haiu mam̄rakem au. Haiu ap mamwepyap̄r h̄m me God meit wit hak kerek m̄t̄ik hak kin̄n kan nepei k̄rakem, te haiu mamri menmen m̄rak haiu mamwen̄pi niuk maiu mam̄riwerem au. ^{17*}H̄m em God Jeremaia kewis̄m mau t̄wei, h̄ram mat̄ip mar im:

“M̄t kerek h̄r hanhan nanwen̄pi h̄ras me menmen, h̄r nanwen̄pi M̄t̄ik Iuwe God kerek ek me menmen im. H̄r h̄ras au em̄t!” ^{18*}H̄m im yaaim, te haiu mertei m̄t kerek newen̄pi niuk m̄r me h̄ras keriyen, God ap kakt̄ip h̄r m̄t iuwe au. H̄ram menmen wein̄m. God h̄rekes kakwen̄pi niuk me m̄t, h̄r keriyen niuk m̄r iuwe. Te haiu m̄t aposel ap te nanwen̄pi niuk maiu haiu iuwe au.

* **10:6** 2Ko 2:9 * **10:8** 2Ko 12:6, 13:10 * **10:11** 2Ko 13:2, 10 * **10:12** 2Ko 3:1, 5:12 * **10:13** Ro 12:3 * **10:15** Ro 15:20 * **10:16** Ap 19:21 * **10:17** 1Ko 1:31 * **10:18** 1Ko 4:4-5

11

Pol kewepyapir menmen enum mit enun kerek natip hir hirras aposel hir nriakem

¹ Hi hanhan yi eiwisa hi hatip him kempin kike hewenipi niuk mai. Hi hertei yi yinapen te yi eiwisa. ² *God hirak hanhan kakihimitan mit miyapir hir nriak, te mar im hi Pol hi han kiteti yi mit miyapir en. Hi nepei hehimteni yi eiyit mitik kiutip yi eitikerek eiyu niutip, niuk me mitik ik hirak Kraiss. Hi hanhan ariuweti yi eino Kraiss eiyir ke mite nihan yaaip ap wawaai wetike mitik wen au. ³ *In ek, hi han kitet me manpen nipaa hirak enuk kewisesik kari han ke mite Ip. Hi hinapen him enum me mit natip hir aposel hiram mamri han ki mamriwaank, te yi ap eiyises Kraiss werek werek han ekitetik kerekek. ⁴ *Hi hinaain hentar menmen im. Mitik hak kaknen kakitpi him ham me Jisas ham em, him im hiram ap him haiu metpiyem me Jisas au. Mar im yi eiyit himin hak, ap God Himin Yaaik kerek nipaa yi yetiwek kekere han ki au. Yi yemtau him ham yi yisesim, hiram ap him nipaa yi yemtehem yisesim au. Mitik kar ik hirak kaknen kaku himin ke yi mit, yi han yaaik eiwisik kakriakem keremem.

⁵ *Mit in yi han kitet hir aposel yaain kerek netpi me hi ap aposel hir nemitipin. Hir nemitipin nentar hi han kitet hi yaaik hinin mit aposel ni ein kerek netpi hir yaain iuwe. Hir nesiuwau him natip yi mit hi mitik enuk weinik. ⁶ *Hi ap atip him mei yaaim, te hi hari han ke mit heriuwerem har ke hir mit aposel han en nriakem au. Hir natip werek werek me menmen im, te hi hertei menmen yapirwe me God werek werek. Hir au. Nipaa haiu men haiu meteikni haiu mertei iuwe menmen me God iuwe meriuwe menmen yapirwe haiu nriakem yi yirem.

⁷ *Yi han kitet hi herekyi menmen enum a? Yi han kitet hi mitik enuk weinik hentar hi hatip mit miyapir him me God, te hi ap hari pewek mi mererim a? Hi naanmire hirekes. Hi ap hises menmen har ke aposel han nriakem nari pewek mi mererim te yi han kitet hi herekyi enum a? ⁸ *Hi hau hetikewi hirak menmen, mit miyapir ne weiwik me God nerer wit wit ne provins Masedonia neweto pewek. Mar im hi hari menmen nri weinim. ⁹ *Nipaa hi hau hetikewi hirak menmen, w kerek menmen mai hiram epei au mesi, hi ap hitihi ari han ki me menmen o pewek au. Nai yinan neit provins Masedonia nan neweto menmen yapirwe hi hanhan em. Me menmen yapirwe nipaa ere in hi ap hitihiyem enipi yi han enuk yeriuerem au. Maain hi ariakem mamir ek. ¹⁰ *Him yaaim me Kraiss mau mekre han kaiu, te hi hetpi werek. Ap mitik kei kiutip hirak kakweikin han kai hi hewenipi niuk me hi hirekes me menmen me pewek hi hisesim hirakem heit provins ki Akaia. ¹¹ Hi henmak te hi hatip har ik a? Yi han kitet hi ap hanhan heriuwi a? Taauye! God kertei han kai hi hanhani.

¹² Hi tewen ehises menmen im nipaa hi hirakem te hi ewepyapir mit aposel enun kerek natip hir nriak menmen yaaim nar ke haiu mit aposel haiu nriakem. Hir newenipi niuk mir hirras nerp ninaan me mit natip hir nriak menmen haiu nriakem te hi hanhan menmen hi hisesim mamwepyapir hir enun newisesik, hir him mir weinim. ¹³ *Hir ap mit aposel au. Hir mit enun newisesik. Hir newisesik me menmen hir nriakem hir nisawin han kir hir nari han ke mit miyapir te hir nri

* 11:2 Ef 5:26-27 * 11:3 Jen 3:4, 13 * 11:4 Ga 1:8-9 * 11:5 1Ko 15:10; 2Ko 12:11; Ga 2:6

* 11:6 1Ko 2:1, 13; Ef 3:4 * 11:7 1Ko 9:12, 18 * 11:8 Fl 4:15-18 * 11:9 2Ko 12:13 * 11:10

1Ko 9:15 * 11:13 2Ko 2:17; Fl 3:2

h̄r nat̄p, “H̄r m̄t yaain aposel ne Kraiſ.” ¹⁴ Yi han kekrit eiriuerem au em̄t! H̄ram menmen wein̄m. Haiu mertei Seten h̄rekes k̄saw̄n han k̄rak kari han ke m̄t h̄r han kitet h̄rak enſel yaaik ke God. ¹⁵ Haiu mertei Seten k̄riak menmen im te haiu ap han kekrit me m̄t kerek niſes menmen m̄rak. H̄r niſes Seten h̄r n̄saw̄n han k̄r nari han ke m̄t te h̄r nat̄p h̄r m̄t yaain n̄riak menmen yaaim. H̄ram menmen wein̄m. Maain God kakrek̄yor enum me menmen enum h̄r n̄riakem.

W̄i Pol k̄riak menmen me God menmen enum yap̄rwe mewaankek

¹⁶ *Hi p̄ike hetpi heteipim. Hi h̄napen yi han kitet hi m̄tik enuk hetaritari. Yi han kitet hi m̄tik enuk hetaritari yi eiwiſa hi hewen̄pi niuk mai kike me menmen. ¹⁷ Hi ap hat̄p har ke m̄tik kiſes Kraiſ ketpim, te hi tewen hetpi h̄m im e. Hi hat̄p har ke m̄t aposel in h̄r nenwen̄pi niuk m̄r te hi hat̄p h̄m manp hewen̄pi niuk mai. ¹⁸ M̄t yap̄rwe aposel en h̄r newen̄pi niuk m̄r me menmen h̄r n̄riakem neit t̄i k te hi ehises menmen h̄r n̄riakem hi awen̄pi niuk mai. ¹⁹ Yi m̄t yi han kitet yi yertei menmen yap̄rwe te yi han yaaik yemtau h̄m enum m̄t enun netaritari netpiyem a? ²⁰ Yi yewis m̄t aposel en nemip̄n kerek h̄r nari han ki yi yiſes h̄m m̄r yar ke m̄t nekre w̄nak enuk niſes h̄m me gavman. Yi yewis̄ neit menmen mi yap̄rwe nepei au meſi, nari han ki me h̄m m̄r h̄r netpi newiſesiyek, h̄r newen̄pi niuk m̄r nin̄n naanm̄pri, h̄r new̄r hiſ nenep ninaan mi. ²¹ Yi yewis̄ h̄r nerekyi menmen enum mar im te hi ȳnk enuk hetpi menmen im. N̄paa haiu man mau metikewi haiu m̄naain m̄riak menmen mar h̄r n̄riakem me yi m̄t. M̄t hanhan nanwen̄pi niuk m̄r me menmen h̄r n̄riakem, hi ewen̄pi niuk mai etikeri. In ek, hi tewen at̄p har ke m̄tik enuk ketaritari ap kiſes God hi hewen̄pi niuk mai.

²² *H̄r m̄t aposel nemip̄n nat̄p h̄r m̄t Hibru ne weiw̄k me Isrel a? Hi m̄tik Hibru ke weiw̄k me Isrel har ke h̄r m̄t en. H̄r nat̄p h̄r nepenyerer ne maam n̄pu Ebraham a? Hi nepenyek ke maam n̄pu Ebraham har ke h̄r m̄t en. ²³ *H̄r nat̄p h̄r wok m̄t ne Kraiſ a? In ek hi p̄ike hat̄p har ke m̄tik enuk ketaritari ap kiſes Kraiſ werek werek. Hi h̄riak menmen me Kraiſ hi hin̄ni heriuwerem. Hi h̄riak menmen hi hin̄ni, te menmen im hi are etpiyem mamteikni hi h̄riak menmen iuwe me Kraiſ te m̄t han nerekyo enum. Hi nepei hen hekre w̄nak enuk ke gavman hi hin̄ni hen yap̄rwe hentar hi hat̄p m̄t h̄m yaaim me God. M̄t neiyep neriuwe waai yap̄rwe te hi hin̄ni hentar hi hat̄p m̄t h̄m yaaim me God. Menep hi hahi yap̄rwe te yi han kitet m̄t aposel en nemip̄n h̄r nin̄na a? ²⁴ *Hi wen heteikni hi hin̄ni. M̄t iuwe ne gavman ne Isrel h̄r netauhiſ nar h̄ſp̄nak (5) h̄r n̄waa n̄p̄n neiyep mar 39 nentar hi hat̄p m̄t h̄m me Kraiſ. ²⁵ *M̄t iuwe ne gavman ne Rom h̄r netauhiſ mar wikak h̄r n̄waa n̄p̄n neiyep neriuwerek nentar hi hat̄p m̄t h̄m me Kraiſ. W̄i ham m̄t netauhiſ new̄r nan neiyep menep hi hahi henterim. N̄paa hi hau ſip mar wikak, h̄ram men wan ke n̄m̄n mewep haiu meniuwe menterer t̄par. N̄paa me w̄i im hi heniuwe henterer wan he h̄nkew̄ ere wanewik ere p̄ike h̄nkew̄i. ²⁶ *W̄i yap̄rwe hi hitet yayiwe hen ein ein, mani m̄niun menep h̄ram mamiyep hi hahi, m̄t enun nekint̄p menmen h̄r n̄saw̄n newenanaan naniyep nankint̄p menmen mai. M̄t ne weiw̄k mai me Isrel h̄r hanhan naniyep hi hahi, m̄t han ap ne weiw̄k me Isrel h̄r hanhan naniyep. Hi heit wit, m̄t, hanhan naniyep hi hahi. Hi heit yaank wein̄k menmen eim sk miyak h̄ram menep mamiyep. Hi heit wan ke n̄m̄n menep wan kiſisau

* 11:16 2Ko 12:6 * 11:22 Fl 3:5 * 11:23 Ap 16:23; 1Ko 15:10 * 11:24 Diu 25:3 * 11:25

Ap 16:22, 14:19 * 11:26 Ap 9:23, 14:5

yipir hi hahi. Mit han nemipin hir natip hir nai yinan ne Krais menep hir nerewaank menmen hi hiriakem. ²⁷ *Hi hiriak menmen iuwe ere his hit nanamir meiyewo. Witaan yapirwe, hi ap hivaai au, hi hepu hitehi God menmen. W ham hi nipi meiyu hentar hi ap heit menmen mei au, o tipar mei te hi ahim au. W yapirwe hi ap heit menmen werek te hi ahim, hi nime meiyap iuwe hi heperper, hi ap hetenen klos te hi hwapin yink kai heriuwerem werek werek au.

²⁸ *Menmen im keremem meteikni hi hiriak menmen iuwe me God hinin mit aposel nemipin au. Hekrit hekrit hi han kitet mit miyapir ne weiwik miutip me God nerer wit wit hir nepu werek werek o au. ²⁹ *Nai yinan ne Krais, hir niriak menmen enum, te hi herteiyem hi hanhani. W ham mitik hak kari han ke mitik hak, te hirak kiriak menmen enum, hi han enuk heriuwe mitik kerek kari han kirak.

³⁰ *Hi ewenipi niuk mai me menmen te hi awenipi niuk mai me menmen mamteikin mit hi ap hepu werek werek au, menmen enum yapirwe merewaank. ³¹ *God kerek hirak Haai ke Mitik Iuwe Jisas Krais, hirak niuk mirak iuwe mamu tipmain tipmain enum eik, hirak kertei hi ap hewisesik au. Hi hiriak menmen mirak iuwe. ³² *Nipaa wi hi hepu wit Damaskas, mitik gavman ke mitik iuwe King Aretas, hirak kinat mit hir nanino naanmamre ya weipir ke niwa meweikin wit kir hir nemiyaui hi anen, te hir nantauhis nanwisa ekre winak enuk. ³³ Hir nantauhis nanwisa ekre winak enuk, te nai han yinan ne Krais hir newisa hekre wapnake o basket iuwe, hir nen niwa kewekin wit, hir ninaaiwir waai hi hekiuwe ere hiun ti heik kesikekre enuk te hi hetpaan hinaaiwerek hi hirir hen.

12

Pol kityak kir menmen God keteikniwekem

¹ Hi wen awenipi niuk mai. Hi hertei menmen im ap mekepai God kaktip haiu yaain, te hi wen hetpi menmen hi hityak hirem metike menmen misawin Mitik Iuwe Krais kewepayapirem. ² Nipaa ein 14 tito God ketauhis hi ke Krais, hirak keriya hi hen hetikerek wen wit kirak Heven. Hi hepitari hi yink kai ken o himin kerekek hirak kinaawir yink kai ken. God kerekek hirak kertei. ³ Hi hetpi heteipim. Hi hepitari hi yink kai ken o himin kerekek ken. God kerekek hirak kertei. ⁴ Hi heit wit ke God, hi hemtau menmen hi ap te hetpiyem heriuwe him mai. God ap kewisa hi hewepayapirem hatip mit em. ⁵ *Menmen im hi hirem hiram menmen yaaim te hi awenipi niuk mai menterim. Te hi au hnapen. Hi hanhan awenipi niuk mai me menmen meteikin hi ap hepu werek werek au, menmen enum yapirwe merewaank, te hi mitik enuk weinik, God kerekek hirak Iuwe.

⁶ *Hi hanhan awenipi niuk mai hentar menmen hi hirem hi ap mitik enuk hetaritari au. Hi hirem. Hi ap hewisesik au. Te hi hnapen hewenipi niuk mai te yi mit ap han ekitet hi mitik iuwe henterim. Au, hi hanhan yi han ekitet menmen hi hiriakem, menmen hi hetpiyem, te yi yerteiya hi mitik yaaik o au.

Pol katip me menmen mewaank yink kirak

⁷ *Menmen im yapirwe God keteiknewem meit wit kirak, hiram menmen yaaim iuwe. God hirak knapen hi ewenipi niuk mai menterim, te hirak

* 11:27 1Ko 4:11; 2Ko 6:5 * 11:28 Ap 20:18-21, 31 * 11:29 1Ko 9:22 * 11:30 2Ko 12:5

* 11:31 2Ko 1:23 * 11:32 Ap 9:23-25 * 12:5 2Ko 11:30 * 12:6 2Ko 10:8, 11:16 * 12:7

kewis Seten h̄rak kesiuwe menmen man mekre ȳnk kai menipa hi h̄nap, te hi ap hanhan ewen̄pi niuk mai. ⁸ Hi hitehi God wikak te h̄rak kak̄kepa kakk̄p̄r menmen enum im mekre ȳnk kai h̄ram mamnop̄n. ⁹ *Hi hit̄wekhiyem wikak h̄rak ketpo wikak kar ik: “Au hi ah̄p̄rem h̄ram emnop̄n au. Hi ahu atikewit te h̄ram werék. M̄t kerek h̄r ap manpenun neit, menmen mai iuwe mekepi meteik̄n m̄t em.” Te in ek, hi ap han enuk heriuwerem au. Hi han yaaik hewen̄pi niuk mai me menmen yap̄rwe enum merewaank, te menmen iuwe me Kraiss mamu mam̄kra. ¹⁰ Hi hertei menmen im hi h̄rakem h̄ram mamwen̄pi niuk me Kraiss, te hi ap han enuk hi ap manpenuk, o m̄t h̄r nerekyo enum o h̄r nerewaank, o menmen enum man meiyep te hi hau werék werék au, h̄rak menmen wein̄m. Hi ap han enuk hentar hi hertei w̄ menmen im mamnen mamnipa hi ap manpenuk, Kraiss kak̄kepa hi eh̄t menmen m̄rak iuwe hi ahu werék werék.

Pol hanhan k̄kaap m̄t ne Korin nanises h̄m me God werék werék

¹¹ *Hi nepei hat̄p h̄re m̄tik enuk ketaritari hi hewen̄pi niuk mai. Hi h̄napen te yi yenipa hi h̄rakem hentar yi ap yewen̄pi niuk mai yat̄p m̄t han hi m̄tik yaaik aposel au. Hi h̄re m̄tik wein̄k te m̄t aposel han kerek yi yat̄p h̄r yaain, h̄r ap nin̄na me menmen miut̄p au. ¹² *Menmen h̄ram meteik̄ni hi h̄re m̄tik yaaik aposel, hi henip han kai tokik me menmen enum man meiyep, hi h̄rakem n̄m̄n ke yi m̄t miyap̄r en. Menmen hi h̄rakem heteik̄nyem h̄ram mar im. Hi h̄rak menmen heriyai heriyai meteik̄ni menmen God k̄rakem te m̄t h̄r n̄rem h̄r han kekrit kekrit neriuwerem n̄r menmen iuwe me God. ¹³ *M̄t miyap̄r ne weiw̄k miut̄p me God nerer wit wit h̄r nepei neit menmen mekam hi ap hewetiye a? Menmen im miut̄p. Hi ap hit̄hi yi naanemprau me menmen o w̄nak au. Yi han kitet menmen im h̄ram enum te yi ap han kitet menmen enum im hi nepei herekyiyem hentar hi h̄rak menmen yap̄rwe hekepi heriuwerem.

¹⁴ *In ek hi hanhan anen ari meiyam wikak, te hi ap ari menmen me yi m̄t eikepa eiriuerem au. Hi h̄napen menmen mi au. Hi hanhan yi m̄t miyap̄r keriyen eiyises Kraiss werék werék kerek. N̄kerek h̄r ap neit menmen naanm̄re miye haai neriuwerék au. Miye haai h̄r neit menmen naanm̄pre n̄kerek neriuwerem. Hi h̄re haai ki me menmen me Kraiss, yi ȳre n̄kerek nai te hi ap eh̄t menmen mi au em̄t! ¹⁵ *Hi han yaaik w̄senuk hi hew̄r menmen mai yap̄rwe, hi h̄rak menmen iuwe ere hi hahi, te hi akaap yi m̄t miyap̄r h̄m̄n ki. Hi hanhan iuwe akepi, te maain yi hanhana kike em̄rerim a?

¹⁶ M̄t han ne yi m̄t h̄r nat̄p nar ik: “O, h̄ram h̄m yaaim. H̄rak ap kari menmen maiu haiu merteyek au. Te Pol h̄rak m̄tik enuk kewisesik kari han kiau kin̄nai keriuwe h̄m m̄rak kar ke m̄tik kari han ke miyak keriuwe menmen mau t̄rpe.” ¹⁷ Yi eiȳtpo hi h̄rakem harkeik a? Hi hewisesiyek hari menmen mi heriuwe m̄tik̄t hi heriuwetet tan t̄ri a? Taauye! ¹⁸ *Hi hitehi Taitas h̄m manp te h̄rak kaknen kakri. Hi heriuweték h̄rak kaknen kaktike kiau yinak hak ik. Taitas h̄rak kewisesik kari menmen mi o au a? Au. H̄rak ketikewa haw̄r ap wises menmen m̄p̄ram au a? Yi han ekitet menmen im werék werék!

¹⁹ Hi han kitet yi yekine t̄wei im yi han kitet haiu mewisi t̄wei im mamri han ki, te yi han kitet haiu yain a? Auye! Nau yinan yaain, haiu m̄t ne Kraiss, God k̄rai haiu metpi menmen im. Haiu mewisi h̄m mekre t̄wei im

* 12:9 Fl 4:11-13 * 12:11 2Ko 11:5 * 12:12 Ro 15:19 * 12:13 2Ko 11:9 * 12:14 2Ko 13:1

* 12:15 Fl 2:17 * 12:18 2Ko 8:6, 16-18

keremem, h̄ram mamkepi yi eiyises h̄m me God werek werek. ²⁰* Haiu mewisi t̄wei im mentar menmen im. Hi han kitet yap̄rwe me menmen im. Hi h̄napen maain hi anen ari yi m̄t ap yises menmen mar ke hi hanhan yi yisesim, te yi einapen menmen maain hi ehisesim akepi ariuwerem. Hi han kitet hi anen ari yi yainehan me menmen, yi hemkre menepam me menmen, yi han enuk me menmen, yi yenke yewep p̄nan nen in nen ein, yi eisiuwe ni yinan h̄m enum, yi eiȳtpepan yayisesan me menmen, yi paan tokik, yi ap yekiyān yau han kiut̄p̄ au, yi yises menmen heriyai heriyai. ²¹* Hi han kitet maain hi anen ari, God h̄rak kaknipa hi ȳnk enuk ah̄rp̄ n̄naan mi, hi han tewen̄n m̄t kerek hi ap̄ri en̄nop̄n enkeip̄n m̄t miyap̄r ne weiw̄k miut̄p̄ me God en. Hi ap̄ri entar h̄r n̄riak menmen enum h̄r ap neweik̄n sip newet menmen enum mar im. H̄r nises menmen enum, h̄r netike miyap̄r h̄r nariyanhis newen̄nem, h̄r han k̄r kekrit kekrit me menmen enum heriyai heriyai. Te hi h̄napen ah̄r m̄t miyap̄r nar ik.

13

Pol kat̄p̄ m̄t miyap̄r ne Korin h̄r naanempre menmen h̄r nisesim

¹* In ek hi anen ari meiyam wikak. M̄t han ne yi m̄t h̄r hanhan nansiuwe n̄r yinan h̄m enum, yi eiyises menmen h̄m me God ketpim me menmen im. M̄t̄ik̄t̄ wik o wikak h̄rak̄t̄ tatwenhi me menmen im m̄t h̄r nanwep̄yap̄rem. ² Hi hanhan hat̄p̄ yi m̄t miyap̄r n̄paa yi ȳr̄ak menmen enum yetike yi m̄t han en. N̄paa hi hepu hetikewi meiyam wik, hi hetpi h̄m manp me menmen. In ek hi wen hepu yan̄m̄n hi hetpi heteipim. Maain hi p̄ike anen ari, hi ap ewis m̄t̄ik̄t̄ kei kiut̄p̄ h̄rak kau wein̄m kerek n̄paa h̄rak k̄riak menmen enum ap keweik̄n sip kewet̄wem au. Hi arekyi enum entar yi hanhan hi ateikni menmen iuwe me Krais mewa. ³ Maain hi anen, yi eiȳr̄tei werek werek hi hekreh̄r ke Krais. Hi skelim yi m̄t me menmen yi ȳr̄takem. Menmen me Krais h̄ram ap menmen kike te yi eiyin̄nem. Au, h̄ram menmen iuwe mamriwaank me menmen enum yi yisesim. ⁴* N̄paa Krais h̄rak keweik̄n kar ke haiu m̄t, te m̄t net̄wekhis newenkekik kau nu tentarak̄t̄ h̄rak kaa. Te in ek God kewet̄wek menmen m̄rak iuwe m̄k̄iak h̄rak p̄ike kekrit kepu. Haiu metike Krais haiu mau niut̄p̄ haiu ap m̄t iuwe au. Te God kak̄kepai kakriuwe menmen m̄rak iuwe, te maain haiu mamnen, haiu mamwep̄yap̄r menmen im iuwe n̄m̄n ke yi m̄t en me w̄i haiu skelim yi m̄t me menmen.

⁵* Yi han ekitet h̄ras te yi eiȳr̄tei werek werek yi yises h̄m yaaim me Krais mekre han ki o au. Yi han ekitet h̄ras. Yi ap yertei Krais Jisas h̄rak au kekre han ki a? Yi yisesik werek werek h̄rak kau kekre han ki, o au en, taau! ⁶ Hi han kitet yi yertei Krais Jisas kau kekre han kiau. Haiu ap m̄t enun mewisesik au. ⁷ Haiu mitehi God h̄rak kak̄kepi yi ap eir̄ak menmen enum eiyisesim au em̄t! Haiu ap mit̄wekhi me menmen im te m̄t nan̄r menmen iuwe me God haiu mamrekyiyem mamriwaank mamriuwere, te m̄t nan̄r̄tei God keh̄m̄t̄nēi haiu m̄t aposel. Menmen im au, h̄r han ekitet haiu m̄t enun wein̄n, h̄ram menmen wein̄m. Haiu hanhan yi eir̄ak menmen yaaim eiyises keremem. ⁸* Yi yertei haiu m̄t ap mam̄rak menmen mamremir h̄m yaaim au. Haiu em̄rak menmen keremem h̄ram mamkaap h̄m yaaim. ⁹ Yi yises h̄m me Krais werek werek, haiu han yaaik ap mamteik̄n m̄t menmen maiu iuwe me God mam̄waank menmen enum m̄t nisesim. Te h̄r han kitet haiu m̄t enun

* **12:20** 2Ko 2:1-4 * **12:21** 2Ko 13:2 * **13:1** 2Ko 12:14; Mt 18:16; 1Ti 5:19 * **13:4** Fl 2:7-8

* **13:5** 1Ko 11:28 * **13:8** 1Ko 13:6

wein, hram werék. Hekrit hekrit haiu mitehi God kakikepi te yi eiyises hram m+rak werék werék. ¹⁰* God keweto menmen m+rak iuwe hi skelim m+ miyap+r ne weiw+ik me God neriuwerem, te hi h+napen hariwaank yi m+ miyap+r en ariuwerem au em+! Te yi eiyin+ eiyises hram mai werék werék mau t+wei ik me w+ hi wen heit yan+m+. Yi eiweik+n sip eiwet menmen enum, te maain hi anen ari hi ap ariwaank ariuwe menmen mai iuwe me God au. Hi akepi yi eiyu werék eiriuwerem keriyen.

Hram ham kike m+karu

¹¹* Naiu yinan, in ek haiu meremir hram metpi yi yaain. Yi eiweik+n sip eiwet menmen enum eiyises menmen yaaim keremem. Yi eiy+mtau hram hi hetpiyem mau t+wei ik yi eiyisesim. Yi eikepan yi eiyu han kiut+p yi eikiyan eiyu eiy+t, te God kerek h+rak han tewen+nai kekepai haiu mamu werék werék, h+rak kaku kaktikewi.

¹²* Yi m+ miyap+r ne God en, yi eiketanhis eitike ni yinan eiy+tpor h+r yaain.

¹³ M+ miyap+r ne weiw+ik miut+p me God in h+r netpi yi yaain.

¹⁴ Hi hanhan M+ik luwe Jisas Krais h+rak kakrekyi menmen yaaim, God h+rak han tewen+ni, God H+m+n Yaaik h+rak kaktikewi kaku kak+kre han ki.

Mep+r keremem

Tiwei Pol Kewisik Ken Mit Ne Galesia Menmen me tiwei ik

Pol kewepyapir menmen mau mekre han kirak 1:1-10

Pol naanmpre hirekes me hirak keit eniuk iuwe aposel 1:12-2:21

Him me menmen yaaim God kerekyeiyem 3:1-4:31

Menmen mit ne weiwik me God hir nanisesim enentar hir epei
ninaaiwir menmen enum 5:1-6:10

Pol katip mit ne Galesia him mikaru 6:11-18

1 *Hi aposel Pol. Mit hir netpo neriuweta hi hatip mit him me God au. God ap katip mitik hak hirak kehimitena hi hatip mit him mirak yaaim. Jisas Krai kerek ketike God Haai kerek nipaa hirak kikiak Jisas nipaa kaa ek, hirakit keretet tehimitena hi hire aposel hi hatip mit him yaaim me God. 2 Hi Pol hetike mit nai in kerek haiu miriak menmen miutip, haiu matip yi mit ne weiwik me God yerer wit wit yau provins Galesia, yi yaain. Hi Pol hesiuwe tiwei ik ken yi mit en.

3 *Hi hanhan God Haai kiau ketike Mitik Iuwe kiau Jisas Krai hirakit hanhan teriuwi yi eiyu werek werek. 4 *Krais hirak kises han ke God hirak Haai kiau, hirak kaa kesak menmen enum maiu kekepai keriyei haiu mnaaiwir menmen enum mau ti mari han kiau me wi in ek. 5 Hi hanhan haiu mit emwenipi niuk mirak iuwe tipmain tipmain enum eik.

Him yaaim miutip mepu keremem

6 Hi han kekrit iuwe hentar yi yinaaiwir God nipaa kari han ki keriuwe menmen yaaim Krai kerekyeiyem weinim nipaa wi hirak kaa. In ek yi yinaaiwir him mirak yaaim waswas, yi yises him ham yi han kitet hiram yaaim mamkepi yi yises God. 7 *Te him ham yaaim mepu mamkepi mar im au. Him miutip kerek nipaa hi hetpiyem hiram keremem mamkepi yi eiyises God werek werek. Hi atip menmen im hentar mit han enun nari han ki, hir hanhan nanweikin him yaaim me Krai mamno him ham ham enum memipin. 8 *Te haiu hiras o mitik ensel ke wit ke God kaknen, haiu mamipi him ham me him nipaa haiu metpiyem, neimin nanriak menmen im hi hanhan God kakrekoyor enum kakwaanki nanikre si. 9 Haiu epei metpiyem, te in ek haiu pike metpiyem meteipim. Mit kerek epei nan netpi him ham me him nipaa yi yemtewem yisesim, hi hanhan God kakrekoyor enum kakwaanki nanikre si.

10 *Yi han kitet hi hewis menmen im hetpim, te mit hir han yaaik nanriuwa a? Taauye! Hi hirak menmen te God han yaaik kakriuwa kerek. Hi hirak menmen im enip mit hir han yaaik nanriuwa, te hi ap hirak menmen me Krai au. Hi hirakem me mit keriyen.

Pol keteikin mit God kerek kehimitanek hirak kire aposel

11 *Nai yinan, hi hanhan te yi eiyartei werek werek him yaaim me Krai hi nipaa hetpiyem mit ap neket han em netpim au. 12 *Mitik hak ap ketpo him im keteiknewem au. Jisas Krai kerek ketpewem keteiknewem.

13 *Him im yaaim mentar yi epei yemtau menmen enum hi hirakem nipaa hi hises menmen mit ne Isrel hir nisesim. Hi epei hirak enum iuwe

* 1:1 Ga 1:11-12 * 1:3 Ro 1:7; Fl 1:2 * 1:4 Ga 2:20; 1Ti 2:6; Ta 2:14; 1Jo 5:19 * 1:7 Ap 15:1,
24 * 1:8 1Ko 16:22 * 1:10 1Te 2:4 * 1:11 Mt 16:17 * 1:12 Ga 1:1 * 1:13 Ap 8:3

me m̄t miyap̄r ne weiw̄k me God, hi hanhan an̄p nani. ¹⁴*Hi epei hin̄n nai ne watiu miut̄p̄ ne m̄t naitu ne h̄m haiu m̄t ne Isrel misesim. Hi hin̄ni hentar hi nepei hises menmen w̄senum me menmen maamrer naitu n̄riakem han kitet God han yaaik keriuwerem.

¹⁵*Te n̄paa hi hekre tu ke miye pai, God h̄rak han kitet h̄ram yaaim te h̄rak keh̄m̄tena hi k̄rak. Maāin h̄rak kerek̄yo yaaim ketpo menmen te hi h̄riak menmen m̄rak. ¹⁶*H̄rak ketpo menmen te hi h̄riak menmen m̄rak, h̄rak keteikno N̄kan k̄rak h̄rak keim̄n, te hi hat̄p m̄t h̄m yaaim me Krās. H̄m im men m̄t ap ne weiw̄k me Isrel au. Me w̄ God kerek̄yewem, hi ap at̄p m̄t han hitorhi h̄ram yaaim hi h̄re aposel o au. ¹⁷Hi ap hitet yayiwe h̄niu hen wit Jerusalem h̄r m̄t aposel ein kerek n̄paa God keh̄m̄tenor nin̄n nat̄p m̄t h̄m m̄rak, hi hitorhi me menmen au. Wasenum, hi hen wit Arebia kerek wit enuk m̄t niut̄p̄ niut̄p̄ newiyen. Te maain, hi p̄ke han wit Damaskas.

¹⁸*Maan, tito wikak epei men, hi han hitet yayiwe h̄niu hen hiun wit Jerusalem, hi hen h̄r Pita. Hi etikerek wau en wewepnak me w̄ hiswiyen hisp̄nak (15) keremem. ¹⁹*Hi ap h̄r m̄t aposel han au, Jems h̄rak n̄kik ke M̄tik Iuwe Krās, hi h̄rek kiut̄pen kerek̄ek. ²⁰Menmen hi hewisiyem h̄ram h̄m yaaim. God kertei hi emit̄p̄n au.

²¹*Hi han hiun Jerusalem epei au, hi hen t̄ ke provins Siria ketike provins Silisia. ²²Te in ek, m̄t ne weiw̄k me God neit Judia h̄r ap n̄ra h̄r au netari ninaan mai au. H̄r nemtau m̄t han netpor h̄m wein̄m keremem me hi mar im: ²³“M̄tik kerek h̄rak kewep haiu m̄t ne weiw̄k miut̄p̄ me God, h̄rak in ek kat̄p m̄t h̄m yaaim me Krās kerek h̄rak n̄paa hanhan kak̄iwaankem.” ²⁴H̄r nemtau h̄m me menmen God kerek̄yewem, te h̄r newen̄pi niuk m̄rak.

2

Pol ketike m̄t han aposel n̄riak menmen miut̄p̄

¹*Maain, tito hiswiyen tekyaāit (14) nepei man men, hi Pol hetike m̄tik Banabas haw̄r p̄ke witet yayiwe w̄niu wen wit Jerusalem. Hi heithis m̄tik Taitas h̄rak kan ketikewaw̄r. ²Hi hen ein hentar God keteikno h̄rak hanhan hi ano. Hi hen hat̄p m̄t ein h̄m yaaim hi hat̄p m̄t em herer wit wit hat̄p m̄t ap ne weiw̄k me Isrel em, te hi ap at̄p m̄t yap̄rwe rem au. Hi at̄p m̄t iuwe ne weiw̄k miut̄p̄ me God ein keriyen. Hi hanhan h̄r enwenhi h̄m yaaim hi hat̄p m̄t em. Hi h̄naain te menmen n̄paa hi h̄riakem, o in ek hi h̄riakem h̄ram m̄re menmen wein̄m hentar h̄r ap newenauhi h̄m hi hetpim. ³*Taitas wariyak̄t kai, h̄rak ke Grik, h̄rak ap ke Isrel au, te h̄r m̄t iuwe ein ap nat̄p̄ h̄r enrekir ȳnk k̄rak te h̄rak kakre m̄t ne Isrel h̄r nantikerek nanu niut̄p̄ au. ⁴*Haiu m̄t mat̄p̄ me menmen im mentar m̄t han h̄r nemip̄n nare h̄r naitu yinan, te h̄r ap nises h̄m me Krās werek̄ au. H̄r hanhan nerekir Taitas ȳnk k̄rak. M̄t in h̄r epei nan nau n̄m̄n ke haiu m̄t haiu mep̄tari menmen h̄r nisesim. H̄r n̄re m̄t enun newenainaan me menmen yaaim haiu misesim. Haiu m̄naaiw̄r h̄m lo me Moses me n̄paa ein m̄t ne Isrel nisesim mentar haiu metike Krās Jisas mau niut̄p̄. Te m̄t han in hanhan neriyei haiu emises h̄m lo me Moses me n̄paa ein, te haiu p̄ke mamu enum mamises h̄m me n̄paa

* **1:14** Ap 22:3 * **1:15** Ais 49:1; Jer 1:5; Ro 1:1 * **1:16** Ap 9:3-6; Ga 2:7 * **1:18** Ap 9:26
 * **1:19** Mt 13:55 * **1:21** Ap 9:30 * **2:1** Ap 15:2 * **2:3** Ap 16:3 * **2:4** Ap 15:1, 24; Ga 1:7, 5:1, 13

ein mamre mīt nau nekre wīnak enuk ke gavman. ⁵ Haiu ap mises han kīr mei kike au, te haiu naanempri hīm yaaim me Kraiis werek werek, te yi ap eiyises hīm ham enum mei mīr mantikerem au.

⁶ *Mīt ein hīr mīt niuk mīr iuwe ninīn mīt han. (Hi han kitet hīr iuwe hīram menmen weinīn hentar God hīrak han kitet haiu mīt yapīrwe haiu mīpīran.) Hīr mīt niuk mīr iuwe en, hīr ap netpo hīm meiyam hīr mīt enisesim me hīm hi hatīp mīt em au. ⁷ *Hīr nertei God keweto hīm yaaim kehīmītena keriuweta hi hatīp mīt ap ne Isrel hīm mīrak, har ke God kehīmītan Pita hīrak katīp mīt ne Isrel hīm yaaim me Kraiis. ⁸ Nīpaa God kīkaap Pita hīrak kewepīpīr hīm yaaim mīrak men mīt ne Isrel. Mar im, hīr nertei God kekepa kehīmītena hi hatīp mīt ap ne Isrel hīm mīrak yaaim. ⁹ Hīr epei nertei menmen yaaim God kerekīewem kehīmītena hi hatīp mīt hīm mīrak yaaim, mīt iuwe ne weiwīk miutīp me God neit wit Jerusalem, Jems, Sifas, tetike Jon hīrakīt teketawīrhīs teteiknawīr hīram yaaim te hawīr wen wit kerek mīt ap ne Isrel newiyen, hawīr wetpor hīm me God, hīr nanīno wit kerek mīt ne Isrel newiyen hīr netpor hīm me God.

¹⁰ *Hīr netpawīr hīm miutīp im keremem. Hīr hanhan haiu mīt mamīt pewek mamsiwerem mamno mīt enun netenen menmen au hīr nau neit Judia. Menmen im hi hanhanem, te hi hīrakem.

Pol kene Pita kentar menmen hīrak kīrakem

¹¹ Hi hetike Pita hawīr watīp mīt hīm me God miutīp keremem, te maain wī Pita kan wit Antiok kīr mīt en, hi henerek herp ninaan mīrak hentar hīrak kīrak menmen miutīp enum. ¹² *Hi henerek hentar menmen miutīp im. Nīpaa mītik Jems keriuwet mīt han nen wit Antiok. Pita kīpaam menmen ere in ketike mīt ap ne weiwīk me Isrel. Maain mīt kerek Jems keriuweti nan nīpiun Antiok, Pita kīnaaiwīr mīt ap ne Isrel ap kaam menmen ketikeri kentar hīrak kīnaain mīt in ne Jerusalem. Hīr wen nises hīm me Moses kerek nīpaa matīp mīt kerek nises hīm me God hīr enrekir yīnk kīr, te Pita han kitet hīr nanīnerek nanīntar hīrak ap kises hīm me Moses au. ¹³ Mīt han ne weiwīk me Isrel nepu in, hīr nīpaam menmen ere in netike mīt ap ne Isrel, hīr nīrak enum nīnaaiwīr mīt en netike Pita. Banabas hīrak kīrēk, te hīrak kises enum, hīrak ap kaam menmen ketikeri au. Hīrak kīnaiwīri. ¹⁴ Hi hertei hīr ap nises hīm yaaim me God werek werek au, te hi hatīp Sifas me ninaan me mīt miyapīr yapīrwe, hi hetpīwek har ik: “Ti mītik ke weiwīk me Isrel, te ti ap hises menmen mīt ne Isrel au. Ti hises menmen har ke mīt ap ne Isrel hīr nisesim. Ti henmak te in ek heriuwe menmen ti hisesim hīnaaiwīr mīt ap ne Isrel, ti hari han kīr te hīr enises menmen mīt ne Isrel nīrakem a? Nīpaa ein ti hīrekes ap hisesim au. Ti hīnaain mīt ne Jems epei nan keriyen.”

Neimīn nises hīm me Jisas kerekek God kaktīp hīr yaain kaktorhis

¹⁵ Haiu mīt kerek miyerer ninai, haiu mīt ne Isrel. Haiu ap mar ke mīt nerer wit wit ap ne weiwīk me Isrel kerek haiu matīp hīr ap nises hīm me Moses. ¹⁶ *Haiu mertei God katīp mīt han hīr yaain kaktorhis nentar hīr nises hīm lo me Moses au. Hīrak kaktīp hīr yaain kaktorhis kakīntar hīr nises Jisas Kraiis. Haiu mīt mises Jisas Kraiis kerekek, te God han kitet haiu yaain kaktaihis. Haiu mises menmen hīm lo me Moses metpaiyem, te haiu mīre yaain taau. God ap katīp mītik kiutīp yaaik kaktīwekhis kakīntar hīrak kīrak menmen hīm lo me Moses metpim auye! ¹⁷ Haiu hanhan God

* **2:6** Ap 10:34 * **2:7** Ap 22:21 * **2:10** Ap 11:29-30 * **2:12** Ap 11:3 * **2:16** Ap 15:10-11;
Ro 2:20-28, 4:5; 11:6; Ga 3:11

kaktip haiu yaain kaktaihis kakintar haiu mises Kraiis kerekek. Te God au katip haiu emises him me Moses te hirak kaktaihis, haiu mriak menmen enum. Haiu emweikin sip emwet him me Moses, te haiu mamises him me Kraiis, te menmen im meteikin Kraiis hirak kenipai haiu mirak enum. Him im hiram yaaim a? Taauye! Kraiis ap kenipai haiu mriak enum au. Hirak kerekek kekepai haiu mises him me God werak werak hirak kaktaihis. ¹⁸ *Hi nipaa eweikin sip ewet him lo Moses nipaa kewisim, te in ek hi pike ehisesim, hi heteikin mit him me Moses hiram wen mamkepa God kaktaihis, te hi hriak enum. ¹⁹ *Nipaa hi hises him me God nipaa Moses kewet haiu mit em, hi hertei hi enuk God kakrewaank te hi hahi. Te Kraiis hirak kekrehir kai, God kewaank hirak kaa kentar nu tentarakit. Hiram mar ke hi haa hetikerek, te him lo me Moses ap naanmiprau au. Te in ek hi hises han kai, te hi hises God. ²⁰ *Te in ek hiram mar ke hi ap hepu au, hi haa. Te Kraiis hirak kekrehir kai kekepa hi hepu. In ek hi hepu, te menmen hi hriakem hi han kitet God Nikan kirak Jisas kerek nipaa han tewenana kaa, hirak kakikepa hi etike God hawir waukiyakit wawu han kiutip. ²¹ Hi ap heweikin sip ewet him yaaim me Kraiis henip menmen yaaim God kerekyaayem hiram weinim au. God kaktip mit hir yaain nentar hir nises him mirak nipaa Moses kewet haiu mit em, te nipaa Kraiis ap kan au. Him me Moses mekepai te God kaktip haiu yaain taau. Kraiis kaa weinim au. Hirak kerekek kriak God katip haiu mit haiu yaain. Him nipaa kerek Moses kewisim hiram taauye!

3

Mekam mekepi yi yau werak werak Him me Moses o Him me Kraiis

¹ Yi yetaritari mit ne Galesia! Yi yenmak te yi yewis mit han nari han ki te yi ap yises him yaaim me Kraiis a? Haiu epei metpiyem werak werak hiram mar ke yi epei yirek hirak kaa kentar nu tentarakit. ² Hi hare ehitihi menmen ham miutip. Yi epei yeit God Himin Yaaiik kan kekre han ki yentar yi yises him nipaa Moses kewet mit em o yentar yi yemtau him yaaim me Kraiis nipaa yi yisesim a? Him yaaim me Kraiis keremem! ³ Yardeik te yi yetaritari! God Himin Yaaiik kekepi kari han ki te yi yinin yises him yaaim me Kraiis, te in ek yi han kitet yi wen eiyses menmen mirak werak werak eiriuwe menmen mi manpenuk enuk a? Taauye! ⁴ Menmen yaaim iuwe God kerekyaayem kekre han ki hiram weinim a? Au, hiram menmen iuwe. ⁵ Kenmak te hirak God kerek keweti Himin Yaaiik kirak, hirak kriak menmen yaaim mirak mirakel me his me yi mit? Hirak kriakem kentar yi yises him nipaa Moses kewet mit em o yi yises him yaaim me Kraiis nipaa yi yemtewem a? Me Kraiis keremem!

⁶ *Haiu mertei menmen im mentar him me God nipaa mit profet newisim hiram matip Ebrahim kemtau him me God ketpwekem hirak katip, "Him me God hiram yaaim. Maain hirak kakriakem." Ebrahim han kitet kar ik te God katip hirak yaaiik. ⁷ Yi eiyirtei im e. Mit kerek hir han kitet God kakises menmen hirak ketpim, hir keriyen hir hiras nepenyerer ne Ebrahim nentar hir han kitet God nar ke nipaa Ebrahim han kitetik. ⁸ *God nipaa enum eik kertei hirak han kitet mit ap ne Isrel hir yaain nanantar maain hir han kakitet hirak kakises him mirak. Te hirak kinan katip Ebrahim him yaaim mirak maain mammen hirak ketpwek him mar im: "Maain hi ariak yaaim me mit niutip niutip nerer wit wit henterit."

* 2:18 Ro 4:14, 11:6

* 2:19 Ro 7:6

* 2:20 Jo 13:1; Ga 1:4

* 3:6 Jen 15:6; Ro 4:3

* 3:8

Ebrahim han kitet menmen im God ketp+wekem, h̄rak kakrekoyorem, te God kat̄p h̄rak yaaik. ⁹*Te neim̄n han kitet God kakriak menmen h̄rak ketpim, te h̄rak kakt̄p h̄r yaain nan̄r ke n̄paa h̄rak kat̄p Ebrahim h̄rak yaaik.

¹⁰*Te m̄t kerek wen nises h̄m n̄paa Moses kewet m̄t em, God han enuk keriuwari kakiwaanki kak̄ntar h̄m yaaim m̄rak mau t̄wei mat̄p mar im: “M̄t kerek nises h̄m me God n̄paa Moses kewis̄m mau t̄wei, h̄r enises h̄m m̄rak enepim, o au en, God kakiwaanki.” ¹¹*H̄m me God mau t̄wei mat̄p: “M̄t kerek h̄r han kitet God kakriak menmen h̄rak ketpim, h̄rak kakt̄p h̄r yaain, h̄r nantike God nanu werek werek.” In ek, haiu mertei God ap kat̄p m̄t̄k hak kiut̄p h̄rak yaaik kentar h̄rak kises h̄m n̄paa h̄rak kewet Moses em au. ¹²*Menmen me m̄t nises h̄m me Moses, h̄ram ap mar ke m̄t han kitet God kakriak menmen h̄rak nepei ketpim. Au, h̄m me God mau t̄wei mat̄p mar im: “M̄t kerek nises h̄m me God Moses kewet m̄t em, h̄r enisesim enepim te h̄r nanu werek nan̄nterim.”

¹³*Krais h̄rak kekreh̄r kaiu, m̄t newaankek h̄rak kaa te h̄rak kekepai haiu m̄naaiw̄r menmen enum h̄m me Moses mat̄p mamwep. H̄m me God mau t̄wei mat̄p, “M̄t̄k kerek m̄t nat̄p h̄rak kaki h̄r nanwenkekik kaku nu, menmen im meteiknai haiu m̄t God keh̄m̄tanek h̄rak kakiwaankek kak̄t̄.” ¹⁴Te God kenip m̄t h̄r newaank Krais te menmen yaaim God n̄paa kat̄p Ebrahim em Jisas Krais kekepim h̄ram mamnen m̄t ap ne weiw̄k me Isrel. H̄rak Krais k̄riakem mar em, te haiu m̄t haiu mam̄t H̄m̄n Yaaik kakriak n̄paa h̄rak kat̄p kaksuwerak kaknen, mentar haiu han kitet God kakriak menmen h̄rak n̄paa kat̄p h̄rak kaksisesim.

H̄m Moses kewetaiyem ap mekreh̄r h̄m n̄paa God kewet Ebrahim em au

¹⁵Nai yinan, hi eteikni menmen im hi hetpiyem meriuwe menmen m̄t n̄riakem. M̄t̄k̄t̄ wik tat̄pak̄t̄ menmen h̄rak̄t̄ tatisesim, h̄rak̄t̄ tatwis̄m mamu t̄wei me gavman. Ap te m̄t̄k̄ keiyak kaknen kakwis h̄m ham ke h̄m im kakt̄p enum h̄rak̄t̄ tewis̄m mau t̄wei au. H̄ram mamu mam̄t mam̄r ke n̄paa h̄rak̄t̄ tewis̄m. ¹⁶*Mar im God kat̄p h̄m yaaim men Ebrahim ketike nepenyek k̄rak. H̄m me God mau t̄wei ap mat̄p “nepenyerer n̄rak yap̄rwe” au. H̄ram mat̄p “nepenyek kerekek,” te h̄rak nepenyek k̄rak kiut̄p kerekek h̄rak Krais. ¹⁷*Menmen hi hetpi, han kai kar ik. N̄paa God kat̄p Ebrahim h̄m yaaim, God h̄rekes kaksisesim. H̄r m̄t newen tito tito neneiwewim ere God kewet Moses h̄m ham h̄ram m̄karu man mar ke 430 tito. H̄m im ap mekreh̄r min̄n h̄m n̄paa God kat̄p Ebrahim em, te h̄ram wein̄m au. H̄ram wen mepu. ¹⁸Haiu mam̄t menmen yaaim em God n̄paa kat̄p kakwet Ebrahim em mam̄ntar haiu mises h̄m me God h̄rak n̄paa kat̄p Moses em, te h̄m yaaim God kat̄p Ebrahim em h̄ram enum memip̄n wein̄m. Au, h̄ram mamkepai haiu mam̄t menmen au. Haiu mam̄t menmen yaaim mam̄ntar h̄m God kat̄p Ebrahim em. Me Moses tauu!

¹⁹*H̄m im yaaim kenmak te God kat̄p Moses h̄m a? God kat̄p haiu m̄t h̄m im, te h̄ram meteiknai menmen haiu m̄riakem h̄ram enum. H̄m me Moses mau t̄wei naanm̄pre haiu m̄t ere nepenyek ke Ebrahim kaknen kerek n̄paa God kat̄p h̄m yaaim me h̄rak. M̄t ensel God kewet̄r h̄m, h̄r nat̄p Moses em. Moses h̄rak kerp n̄m̄n ke m̄t netike God

* **3:9** Ro 4:16 * **3:10** Diu 27:26 * **3:11** Ro 1:17; Ga 2:16 * **3:12** Ro 10:5 * **3:13** Ro 8:3; 2Ko 5:21; Ga 4:5; Diu 21:23 * **3:16** Jen 12:7; Ap 7:5 * **3:17** Eks 12:40 * **3:19** Ro 5:20; Ap 7:38

katip mit him m'arak hir newenhi nanisesim. ²⁰ Te God hirekes katip Ebrahim him yaaim. Mitik hak ap kerp n'm+n ketpiwek him au. Te God hirekes katip Ebrahim menmen hirak kakrek+ywekem. Mitik ap kerp n'm+n kenip Ebrahim kewenhi kakises menmen au. God katip hirak kakrek+ywekem weinim. Him im God katip Ebrahim em h'ram min+n him God katip Moses em mentar menmen im. (Mit ne Isrel ap nanises him n'paa hir newenhi nanisesim, God ap te kakwetir menmen. Te hirak kakwet Ebrahim menmen m'arak weinim.)

Him me Moses naanm'prai metaihis hiau mamno mamises Jisas

²¹ *Mekam? Him Moses kewet mit em h'ram meremir him yaaim God kewet Ebrahim em? Taau! Him lo ham n'paa mepu h'ram werék te mamkaap mit hir nantike God nankiyan nanu han kiutip, te God kaktip hir yaain nentar hir nises him im em. Te h'ram mepu au. ²² *Him me God mau tiwei matip, "Mit yapirwe kerek hir n'riak enum hir nan'waank nanit." H'ram mamtip mar im te mit kerek hir nanises Jisas Kraiss, God kaktip hir yaain nan'ntar hir han kitet hirak kakises him n'paa hirak ketpim.

²³ *N'paa him me Kraiss man wen au, him me Moses kewet mit em naanm'prai hiau emisesim ere God kakwepyapir menmen yaaim me Kraiss hiau emisesim. ²⁴ *Te him Moses kewet mit em h'ram meteiknai hiau enun, h'ram menipai hiau hanhan m'rir mamno hiau mamisesik, te God kaktip hiau yaain ap mamraiwaank mam'ntar hiau han kitet hirak kakises menmen n'paa hirak katip hirak kakisesim. ²⁵ In ek, him yaaim me Kraiss epei man, te him me Moses kerek n'paa mepu mekepai, in ek h'ram nepei au meit.

Him h'ram menipai m're n'kerek ne God

²⁶ *Yi yapirwe yi n'kerek ne God yentar yi han kitet hirak kakises menmen n'paa hirak katip hirak kakisesim. Yi yetike Kraiss yi yau han kiutip yi n'kerek ne God yentar n'paa yi mit miyapir ²⁷ *kerek mit han n'kri neriuwe t'par hir nekine niuk me Kraiss, yi yaain y're Kraiss. Te God han kiteti yar ke hirak han kitet Kraiss. ²⁸ *Hiau mepu mar ik, te in ek mit hir ap nenke hasini p'nan ne weiwik me Isrel o mit ap ne Isrel, o mit hir n'riak wok ne mit hir naanm'pri, o mit hir n'riak wok nanit pewek mererim. Au, God han kitet menmen im h'ram weinim. Hiau mit yapirwe hiau m'p'ran mentar hiau ne Kraiss Jisas. ²⁹ *Yi ne Kraiss, te yi nepenyerer ne Ebrahim. Te maain yi eiyit menmen yaaim n'paa God katip kakwet Ebrahim em.

4

Kraiss kekepai hiau wok mit hiau mamre n'kerek ne God

¹ Him mai h'ram im. N'kan ke mitik hak hirak kakit menmen me haai irak naanmamprewem, te hirak wen kike, hirak kaktiwem au. Hirak k're mitik k'riak menmen me mitik iuwe naanm'rewék o haai k'riak weinim. ² Hirak wen kike hirak ekises him me mit hir naanm'prewek ketike menmen m'arak ere wi haai k'imat hirak kaktiwem. ³ *N'paa hiau m're n'kerek ein e. Hiau mises him me God n'paa ensel newet hiau mit em, hir nin+n naanm'prai nar ke mit naanm're mit nekere winak enuk. ⁴ *Te maain wi epei man n'paa God kehimitanem, te hirak keriuwet n'kan k'riak

* 3:21 Ro 8:2-4 * 3:22 Ro 3:9-19, 11:32 * 3:23 Ga 4:3 * 3:24 Ro 10:4 * 3:26 Jo 1:12

* 3:27 Ro 6:3, 13:14 * 3:28 Ro 10:12; 1Ko 12:13 * 3:29 Ro 4:13 * 4:3 Ga 3:23; Kl 2:20

* 4:4 Ef 1:10; Jo 1:14; Ro 1:3

kan tɪ keweikɪn kɪre mɪtɪk. Mɪte hap hɪre winaak hɪrak kɪre nɪkan kiutɪp ke Isrel, te hɪrak ekises hɪm nɪpaa Moses katɪp mɪt ne Isrel em. ⁵ *Hɪrak kɪrɪak menmen im te hɪrak kakɪkepai kaktaihis haiu mɪt kerek mises hɪm me Moses, te haiu mamnaaiwɪr hɪm im naanmɪprai haiu mamre nɪkerek iuwe ne God, haiu mamɪt menmen hɪrak nɪpaa ketpai kakwataiyem.

⁶ *Yi nɪkerek nɪrak iuwe, te God keriuwet God Hɪmɪn Yaaik kerek kau kekre han ke nɪkan kɪrak Jisas, hɪrak kan kekre han ki. God Hɪmɪn Yaaik kenipai haiu han yaaik matɪp God hɪm iuwe mar ik: “Ti Haai kiau! Ti Haai kiau!” ⁷ *Tɪs, in ek yi ap yɪre mɪt enun nepu nekre wɪnak enuk au. Yi nɪkerek iuwe ne God keriyen. Yi yises Krai, te yi nɪkerek iuwe ne God, te yi eiyɪt menmen yapɪrwe God kehimiɪtenaiyem haiu nɪkerek nɪrak.

Pol han kitet mɪt ne provins Galesia

⁸ *Nɪpaa yi ap yertei God, yi mɪt ap ne weiwɪk me Isrel. Yi yises hɪm me tɪpir o menmen hɪram ap te mamweikɪn mamre God taau. ⁹ Te in ek yi yertei God. Yi hɪras yerteiyek au. Hɪrak kehimiɪteni yi nɪrak. Te yi yenmak yi hanhan pɪke eiyises hɪm weinɪm hɪram mar ke menmen weinɪm me tɪpir nɪpaa yi yisesim a? ¹⁰ *Yi yises menmen im, yi han kitet God katɪp yi yaain yayɪntar menmen yi yɪrɪakem hɪram mises menmen me wɪ o wenke o tito nɪpaa Moses katɪp yi mɪt yi eiyisesim einapen menmen me wɪ im. ¹¹ Hi han kitet yi mɪt, hi hɪnaain menmen hi herekiyiem hɪram mamre weinɪm mentar in ek hɪm im yi yisesim, hɪram hɪm weinɪm mar ke hɪm weinɪm nɪpaa yi yisesim.

¹² Nai yinan, hi hetpi hɪm manp. Hi hanhan yi eiweikɪn sip eiwet hɪm me Moses eiyɪr ke hi. Hi epei heweikɪn sip hewetɪwem, te hi har ke yi mɪt kerek nɪpaa hɪm me Moses ap minɪn naanmɪpri au. Nɪpaa yi ap yerekyo enum au, te in ek hi hertei yi ap eirekyo enum. ¹³ *Yi yertei nɪpaa hi hinɪn han hɪri hentar hi hɪnap, te hi heweikɪn han kai ap hen wit hak au. Hi han hetpi hɪm yaaim me Krai. ¹⁴ Menmen enum meiyep hi hɪnap hɪram enum me han ki, te yi ap yɪneina yeweikɪn sip yeweto au. Yi yetauhis yi yatɪp yar ik: “Ti yaaik har ke mɪtɪk ensel ke God.” Yi yetauhis yar ke Krai Jisas kaknen yi eitɪwekhis. ¹⁵ Nɪpaa yi han yaaik hi han hɪri hekepi. In ek yi han kiteta mekam a? Hi etpi menmen im me yi mɪt. Nɪpaa hi hepu hetikewi yi hanhan yeriuwa iuwe, te yi han kitet yar ik: “Haiu emketet nanamɪr kiau emwet Pol em emkepik kɪr ein ein werek werek, te haiu emketim.” ¹⁶ *Nɪpaa yi hanhana iuwe yar ek, te in ek hi hɪre mɪtɪk kepan ke yi mɪt hentar hi hetpi hɪm yaaim a? Taauye!

¹⁷ Mɪt han ein kerek hanhan yi yerekir yɪnk ki hɪr newenɪnɪpi hanhani me menmen yaaim au. Hɪr hanhan nanri han ki, te yi ap han kiteta au. Hɪr hanhan yi hanhani yaitɪp hɪr yaain yar ke hɪr natɪp hɪr hanhani. ¹⁸ Te yi eiyisesi yi yetike mɪt han hanhanan me menmen yaaim, hɪram werek. Hɪram yaaim te hi hepu o au, yi eirɪakem. ¹⁹ Nai yinan yaain, hi pɪke hɪre mɪte weteiknen wawine nɪkan hak. Hi pɪke han enuk har ke nɪpaa hi han enuk hemerɪr yi mɪt ere yi yises Krai werek werek. In ek hi pɪke han enuk hemeryi yi mɪt pɪke eiyises Krai werek werek, yi eitikerek eiyu han kiutɪp. ²⁰ Hi hanhan hi hahu etikewi, te hi ap hetpi hɪm manp heriuwe tɪwei im keremem. Au, hi hanhan hahɪrp ninaan mi hertei han ki, te hi etpi hɪm hɪram mamkepi. Au, hi hanhan yanɪmɪn, te hi hepɪtari hi heni o hi hetpi hɪm yaaim.

* 4:5 Ga 3:13 * 4:6 Ro 8:15-16 * 4:7 Ro 8:17; Ga 3:29 * 4:8 1Ko 8:4-6 * 4:10 Ro 14:5;

Him tok piksa me Sera wetike Hega

21 Yi mît kerek yi hanhan eiyises him lo me Moses eiyarteiyem werek werek, hi hetpi him me him lo mirak. 22 *Him me God mau tiwei matip Ebrahim kiné nikerek hirakit wik. Hega kerek hire wiriak menmen me Sera, hire wine nikan kiutip, Sera hire wine nikan hak kiutip kîkaru, te hire winin mite pe Ebrahim. Hega wiraku. 23 *Nikan kirak kerek mite Hega winaak, hire winaak wentar Ebrahim keriya kiwaai ketikerep kerep, te hire wetu. Te nikan kirak kerek Sera winaak, hire winaak wentar God katip him yaaim hirak kekepiye te maain Ebrahim kiwaai ketikerep hire wetu. 24-25 *Him im hiram mire piksa meteiknai menmen. Miyapir wik hir nehimitan him wik nipaa God kewetei haiu mit em. Hega hire wehimitan him nipaa God kewet Moses em keit miniu (o neiyip) niuk mirak Sainai. Niuk ik Hega hiram mehimitan miniu (o neiyip) Sainai meit wit Arebia. Wit Jerusalem ke mit ne Isrel ketike mit miyapir nau nekrerek hir nar ke mite ip Hega. Hega wine nikan, te hirak ekriak menmen ekir ke miye pirak wiriakem. Hirak ekriak menmen me mit te hirak ap kakit pewek emrerim au. Te mit miyapir kerek nises him me Moses hirak kehimiteni, hir nises him me Moses, hir han kitet God katip hir yaain. Te him ap mamkepi hir nire yaain au. Hiram mamwaanki. 26 *Sera hire wire him ham God kewet Ebrahim em. Hire wehimitan wit Jerusalem ke wit ke God. Hire wepu werek war ke mite ap wau wekre winak enuk, te hire enu tenmin (o rumaa). Wit Jerusalem keit wit ke God ap kises him me Moses au. Hirak kinaaiwir menmen im. Haiu mit miyapir kerek mises him yaaim me Krai, hire miye paiu, haiu mire nikerek nire. 27 *Him me God mau tiwei matip Jerusalem keit wit ke God maain kaknin wit Jerusalem in ek kau ti. Haiu mereti him im yaaim mentar him me God Aisaia kewisim hiram matip him tok piksa mehimitan wit wik tire miyapir wik. Hiram matip mar im:

“Ti mite tenmin (o rumaa) ap nipaa ti hine nikerek, ti han yaaik ehu. Ti enepip esikeyaanmi han yaaik, ti mite ap nipaa ti epitu te ti eteiknen. Hire kerek wepu war ke mite ap weit mitik au, hire wawine nikerek yapirwe naninin nikerek ne mite wepu war ke mite kerek hire weit mitik ek wine nikerek yapirwe.”

28 *Nai yinan, yi yertei Aisak hirak nikan ke Ebrahim kentar him God ketpiwekem. Mar im haiu mire nikerek ne Ebrahim mentar him nipaa God ketpiwekem. 29 Nipaa nikan mite Hega winaak wentar mitik kire kiwaai ketikerep weinim, hirak kiriak enum me nikan hak God kikaap mite tenmin (o rumaa) Sera te hire winaak. In ek mit nises him me Moses nerekyei haiu mit kerek God Himin Yaaikekrai, hir nerekyei enum, nar ke nipaa nikan eik enuk kiriak enum me nikan yaaik ek. 30 *Him me God mau tiwei matip mekam? Hiram matip,

“Eiyapir mite wiriak menmen me mite hap weinim hire wetike nikan kire enuk. Nikan kire ap kakit menmen me haai kirak ketike nikan nipaa God kikaap mite enun tenmin (o rumaa) hire winaak.” Te yi eiweik in sip eiwet him enum mit in enun netpiyem me yi eirekir yink ki. Him im mewaank han ki enuk mar ke mit hir nepu winak enuk. 31 *Te nai yinan, haiu ap mire nikerek ne mite wiriak menmen me mite hap weit pewek weriwerem weinim au. Te haiu ap emises

* 4:22 Jen 16:15, 21:2 * 4:23 Ro 9:7-9 * 4:24-25 Ro 8:15; Ga 5:1 * 4:26 Hi 12:22; Rev 3:12, 21:2, 10 * 4:27 Ais 54:1 * 4:28 Ro 9:7; Ga 3:29 * 4:30 Jen 21:10; Jo 8:35 * 4:31 Ga 3:29

h̄im me n̄ipaa m̄it ne Isrel nisesim. Au, haiu m̄ire n̄ikerek ne m̄ite enu tenm̄in (o rumaa) kerek God kekepye, h̄ire wine n̄ikan, kentar haiu han kitet God kakises h̄im m̄irak kekepai kaktaihis kar ke n̄ipaa h̄irak ketpim.

5

Krais keriyei haiu menp̄in mekep̄in h̄im lo me Moses, haiu ap p̄ike emi

¹ *Krais epei keriyei haiu m̄it haiu m̄inaaiw̄ir h̄im me n̄ipaa ein mar ke m̄it netpan n̄inaaiw̄ir w̄inak enuk, te haiu emu werek emises h̄im me Krais. Te yi einakin tokim ap eiwis m̄it neriyei yi p̄ike eiysesim h̄im me n̄ipaa eiyr̄ ke m̄it p̄ike nan̄no nan̄ikre w̄inak enuk ek au em̄it!

² N̄ik̄ip̄ emnep eiym̄tewem. Hi Pol hetpi menmen im. Yi m̄it kerek eiwis m̄it han nanrekir ȳnk ki, te God kakt̄ip̄ yi yaain, menmen Krais kerekyyiem kak̄ikepi kakt̄ihis, h̄iram ap mamkepi te God kakt̄ip̄ yi yaain au. ³ Hi etpi h̄im manp̄ eteipim. M̄it kerek h̄ir newis m̄it nerekir ȳnk k̄ir, te God kakt̄ip̄ h̄ir yaain, h̄ir enises h̄im ham yap̄rwe me Moses keremem, kerek n̄ipaa h̄irak kat̄ip̄ m̄it ne Isrel em. ⁴ Yi m̄it kerek yi yises h̄im me Moses, te yi hanhan God kakt̄ip̄ yi m̄it yaain, yi epei yeweik̄in sip yewet Krais. Yi yeweik̄in sip yewet menmen yaaim God kerekyyiem wein̄im. Te in ek h̄irak ap kak̄ikepi kakrekyi yaaim kak̄ikepi au. ⁵ Haiu m̄it in meriuwe menmen iuwe me God H̄im̄in Yaaik kekepai, haiu han kitet h̄irak kakises h̄im yaaim m̄irak, te haiu memer̄ir̄wek h̄irak kakt̄ip̄ haiu m̄it haiu yaain h̄irak kakt̄aihis. ⁶ *Haiu m̄it metike Jisas Krais haiu niut̄ip̄, te haiu merekir ȳnk kaiu o au, h̄iram menmen wein̄im ap te mamkepai God kakt̄ip̄ haiu yaain au. Menmen im keremem h̄iram iuwe. Haiu han tewen̄nan m̄ir̄iak menmen yaaim mentar haiu han kitet menmen werek werek me God haiu misesim.

⁷ N̄ipaa yi yises h̄im yaaim me God werek werek, te in ek neim̄in neiyepet han ki, te yi ap yises h̄im yaaim m̄irak werek werek au a? ⁸ *God kerek keh̄im̄teni te yi yisesik, h̄irak ap kari han ki te yi ap yises h̄im im yaaim au. ⁹ *Haak ke sak neniuk, h̄irak menmen kike, te yi yenkerek werek werek au, h̄irak kewep keneises sak naan, m̄it ap te nan̄ik̄ taau. Menmen enu yi yisesim me yi yerekir ȳnk ki, h̄iram kike, te maain h̄iram mam̄iwaank menmen yaaim in ek yi yisesim. ¹⁰ *Hi hertei M̄it̄ik̄ Iuwe kak̄ikepi, te yi ap han kitet h̄im ham me h̄im n̄ipaa hi etpiyem au. Te m̄it kerek h̄ir nari han ki God kakrekyor enum mamrer me menmen enum h̄ir epei nerekyiyem.

¹¹ *Nai yinan, hi wen hat̄ip̄ m̄it heriyai heriyai h̄ir enrekir ȳnk k̄ir enises h̄im yaaim me Krais, nenmak te m̄it kerek nises h̄im me Moses h̄ir wen nerekyo enum a? Hi wen hat̄ip̄ m̄it enrekir ȳnk k̄ir te h̄im me Jisas h̄irak kaa kent̄ar nu tentarak̄it̄ h̄iram ap te mamr̄iak m̄it in han k̄ir kekrit enum neriuwa au a? ¹² Hi hanhan h̄ir m̄it kerek h̄ir nari han ki h̄ir nanrekir ȳnk k̄ir te m̄it nanriuwesi h̄ir ap nanu nantikewi nanri han ki neriuwe h̄im m̄ir, te yi yisesim au.

¹³ *Nai yinan, God keh̄im̄teni yi apei ȳinaaiw̄ir menmen enum n̄ipaa yi han ki h̄irak kisesim, h̄iram mar ke m̄it̄ik̄ kau w̄inak enuk, te yi yau werek werek. God keriyei (o keryiyi) yi epei ȳinaaiw̄ir menmen im, te yi ap eiwis han ki ekitet menmen enum me t̄i menterim au em̄it! H̄irak keryiyi ȳinaaiw̄ir menmen enum te yi eikepan eiyses menmen yaaim yentar yi

* 5:1 Jo 8:32, 36; Ga 2:4, 5:13; Ap 15:10 * 5:6 1Ko 7:19; Ga 6:15 * 5:8 Ga 1:6 * 5:9 1Ko 5:6
* 5:10 Ga 1:7; 2Ko 11:15 * 5:11 1Ko 1:23 * 5:13 1Pi 2:16

han teweninan. ¹⁴ *Him yapirwe nipaa God katip Moses em, hiram mire him miutip im mau mekrerem hirak ketpim. Hiram matip mar im: “Yi han eitwenin eikaap mit miyapir nau menep yar ke yi han tewenin hiras.” Yi eiriak menmen mar im, te yi eiyises menmen iuwe him mirak metpim. ¹⁵ Yi hemkre menepam me menmen yi yenehan yenehan yentar menmen, te yi naanempre hiras te yi ap eiyiwaank hiras eitike menmen yaaim me Krai yi yisesim. Mit kerek nenehan nenepan me menmen, hir enun nar ke miyaak me yaank menepam meketet patin maam naan me han em.

God Himin Yaaik kiriak menmen yaaim, han kiau kiriak menmen enum

¹⁶ *Hi hetpi him im. Yi eiwis God Himin Yaaik kakikepi yi yayises him yaaim me Krai, te yi ap eiyises menmen enum han ki hanhanem. ¹⁷ *Hi hetpi him im hentar menmen enum me ti han ke mit hanhanem, hiram ap mire menmen God Himin Yaaik hanhanem. Menmen God Himin Yaaik hanhanem ap mire menmen enum me ti han ke mit hanhanem. Te hiram mire mit enun nepan mari han ki heriyai heriyai. Hiram mari han ki heriyai heriyai, te yi ap eiyises menmen werek werek yi hanhan eiriakem. ¹⁸ *Yi eiwis God Himin Yaaik naanempri kakri han ki ketpi menmen yaaim yi eiyisesim, te yi ap eiyises him me Moses te God kaktip yi yaain.

¹⁹ *Menmen han ke mit kiriakem haiu merteiyem, hiram im: Mit miyapir nariyanhis neweninem, hir hanhan me menmen enum im em, hir nriak mit miyapir yink enuk neriuweri. ²⁰ Hir nises tipir newenipi niuk mir, o hir nriak nasi, o han enuk neriuwehan, o hir nenehan me menmen, o hir hemkre menepam neriuwe menmen, han kekrit te mit natip enum, mit neit menmen yeunim neruwet mit han em au. Mit nenke hasini nises menmen ham menmen ham. ²¹ Hir han kitet menmen enum me mit han o hir nenep mit nani, o hir naam tipar si enum ere hir netaritari, o hir nanino nanrer wit wit nanine henye me menmen enum, o menmen menmeyam enum mar im. Nipaa hi epei etpi, te in ek hi etpi eteipim. Mit kerek hir nriak menmen mar im, hir ap nanu nantike God nanit menmen yaaim nipaa God ketpim kakwet mit em au.

²² *Te menmen God Himin Yaaik kikaap mit enisesim, hiram im: Mit han tewenina God ketike mit, hir han yaaik nanu, han kir kau werek werek, hir ap han enuk waswas au, hir nriak mit menmen yaaim, hir nikaap mit han weinim, hir nises him nipaa hir natip mit hir nanisesim. ²³ *Hir hanhan neriuwe mit han, hir newenin han kir me menmen. Menmen mar im mit nisesim, him lo ap matip hiram enum au. Hiram matip hiram yaaim. ²⁴ *Mit hir ne Krai Jisas, hir nar ke mit naa netike Krai nau nu tentarakit, te menmen enum me ti nipaa hir nisesim nriakem, hiram ap mau mamkre han kir au. Hiram menmen enum han ke mit nriakem o menmen enum han kir hanhan neriuwerem, te in ek hir neprem mamno hiram mami mamit.

²⁵ *God Himin Yaaik kenipai haiu metike God Haai kiau haiu mau niutip haiu mepu mar ek. Te haiu emwisik hirak naanempri han kiau me menmen yapirwe. ²⁶ *Haiu ap mewenipi niuk maiu haiu iuwe au, haiu ap emkakan han emket han em me menmen au, haiu ap hemkre menepam me menmen maiu haiu miriakem o menmen meiyam au emit!

* 5:14 Lev 19:18; Mt 5:43; Ro 13:9 * 5:16 Ro 8:4 * 5:17 Ro 7:15-23; 1Pi 2:11 * 5:18 Ro 6:14, 8:14 * 5:19 1Ko 6:9-10 * 5:22 Ef 5:9 * 5:23 1Ti 1:9 * 5:24 Ro 6:6; Kl 3:5; 1Pi 2:11 * 5:25 Ro 8:4 * 5:26 Fl 2:3

6

Yi eikaap ni yinan me menmen yap#rwe

¹ *Nai yinan yi eiy#r m#tik hak k#ri#ak menmen enum, yi m#t kerek God H#m#n Yaaik naanm#pre han ki yi hanhan eiriuwerek eikepip p#ke ekises menmen yaaim mar ke n#paa h#rak kisesim. Te yi naanempre h#ras eiwen#n han ki me w# yi han kitet yi yises God werek werek, te menmen enum mamnen mamri han ki, te yi yair#ak menmen enum ye. ² *Yi eikapan me menmen mamnen mamrekyi han ki enuk, te mar im yi eiyises h#m me Kraiss n#paa h#rak ketpim me yi han tewen#nan eikapan. ³ Hi hat#p menmen im hentar m#t kerek han kitet h#r iuwe nin#n m#t han ap te nankepi, h#r newises h#ras nat#p nare h#r iuwe. Te h#r au, h#r m#t wein#n. ⁴ *Yi m#t niut#p niut#p han ekitet menmen yi h#ras y#ri#akem. H#ram yaaim te yi h#ras han yaaik eiriuwerem. Yi ap han ekitet menmen m#t han n#ri#akem, te yi eiyin#ni o au. Menmen im em#! ⁵ *Yi ap eir#ak menmen im eiy#ntar yi yises menmen enum m#tik hak k#ri#akem, te maain yi niut#p niut#p God kakitihi yenmak yi y#ri#ak menmen yi y#ri#akem, h#rak han ekitet menmen miut#p miut#p. ⁶ *H#r m#t kerek m#tik hak kan ketpor keteiknor h#m yaaim me God, h#r en#nk#iwek menmen ham me menmen yaaim m#r h#r naanemprewek nanriuwere.

⁷ Yi ap eimitetp#n h#ras. Yi ap eimip#n God me menmen au em#! Menmen m#t n#ri#akem nisesim, maain h#r en#t menmen yaaim o enum mamrerim me w# God han kakitet menmen haiu m#t m#ri#akem. H#ram mar ke m#tik kam#r ni. H#rak kam#r menmen yaaim, maain h#rak kak#t menmen yaaim. H#rak kam#r menmen enum m#re nap#k tom#k o menmeyam, maain h#rak kak#t menmen enum mar im keremem. ⁸ *M#t han n#ri#ak menmen nises han k#r enuk, te maain han k#r kak#waank kak#t. Menmen im h#ram mar ke m#tik kam#r nap#k tom#k mau ni m#rak. M#t kerek h#r n#ri#ak menmen nises God H#m#n Yaaik, maain h#rak kak#kepi nanu nan#t nantike God tipmain tipmain enum eik. Menmen im h#ram mar ke m#tik kam#r menmen yaaim mau ni, maain h#rak kak#t menmen yaaim. ⁹ *Menmen yaaim yi y#ri#akem yisesim, te yi ap einapen eiyisesim eiy#ntar yi y#ri#akem hekrit hekrit au. Maain ere w# God k#mat haiu mam#t menmen yaaim, te haiu ap mamnapen mamri#ak menmen yaaim em. ¹⁰ T#s, hekrit hekrit haiu mau t# ik e, haiu emri#ak m#t menmen yaaim, te nauu yinan kerek nises h#m yaaim me Kraiss, haiu emrekyor menmen yaaim iuwe.

Pol han yaaik keriuwe Jisas n#paa kaa kent#r nu tentarak#t

¹¹ Yi eiy#r yaan mai iuwe hi h#rekes ewisiyem heriuwe his mai, te yi eiy#rtei hi Pol h#rekes hewisi t#wei ik e. ¹² *M#t kerek h#r hanhan m#t han nanwen#pi niuk m#r nat#p h#r yaain nises God werek werek, h#r netpi yi eirekir y#nk ki. Te h#r n#ri#akem nentar h#r n#napen m#t ne Isrel nan#n#p nanrekyor enum nan#ntar h#r nat#p h#m yaaim me Jisas Kraiss kerek n#paa kaa kent#r nu tentarak#t, te God kak#kaap haiu m#t kaktailhis. ¹³ M#t kerek h#r nerekir y#nk k#r ap nises h#m me Moses yap#rwe au. H#r nises menmen miut#p im keremem. H#r hanhan nerekir y#nk ki nentar h#r nan#t niuk iuwe me m#t ne Isrel, h#r nanwen#piri nan#nterim. ¹⁴ *Te hi kerek hi han kitet hi ewen#pi Jisas kerek n#paa kaa kent#r nu tentarak#t. Hi heriuwe menmen im me Kraiss, hi har ke m#tik kaa, menmen enum me t# ap te mamri han kai.

* 6:1 Mt 18:15; Je 5:19 * 6:2 Ro 15:1 * 6:4 1Ko 11:28; 2Ko 13:5 * 6:5 Ro 14:12 * 6:6 1Ko 9:11, 14 * 6:8 Jo 3:6, 6:63; Ro 8:13 * 6:9 2Te 3:13 * 6:12 Ga 5:11; Fl 3:18 * 6:14 1Ko 1:31, 2:2

Hi han kitet menmen me tɨ mɨt nisesim hɨram mar ke menmen epei maa au meit, te hi ap hanhan heriuwerem meiyam taau. ¹⁵ *Mɨt hɨr nerekir yɨnk ki o au, hɨram menmen weinɨm. Hɨram ap mamkaap mɨt te God katɨp hɨr yaain au. Hɨrak God kerekek kenip mɨt hɨr neweikɨn nɨre mɨt han yaain. Menmen im hɨram menmen iuwe. ¹⁶ Hi hanhan yi mɨt kerek yi yises hɨm hi epei hetpiyem, yi yetike mɨt nerer wit wit neit Isrel hɨr nises hɨm yaaim me Krai. Hi hanhan God hanhani kakrekɨyor yaaim, te hɨr nanu werek werek.

¹⁷ *In ere maain, hi hɨnapen mɨtɨk hak kiutɨp kaktɨp God kehimɨtena hi ap aposel au, hentar mɨt neiyep yapɨrwe hentar hi hɨrak menmen me Mɨtɨk Iuwe Krai, te sak yapɨrwe mau yɨnk kai meteikɨn mɨt hi mɨtɨk ke Jisas Krai kerekek. ¹⁸ Nai yinan, hi hanhan kaiu Iuwe Jisas Krai han yaaik kɨrak, hɨrak kaku kaktikewi kakɨkre han ki.

Mepɨr keremem

Tiwei Pol Kewisik Ken Mit Ne Wit Efesas Menmen me tiwei ik

Pol katip mit ne Efesas him gude 1:1-2

Him me Krais ketike mit narak ne sios 1:3-3:21

Menmen mit ne weiwik me God hir nanisesim 4:1-6:20

Pol katip mit ne Efesas him mikaru 6:21-24

1*Hi Pol nipaa God hanhana harak kehimitena hi aposel ke Krais Jisas hi hatip mit him mirak. Hi hewis tiwei ik ken yi mit miyapir ne God yi yau yeit wit Efesas, yi yises him me Krais Jisas. 2*Hi hanhan God harak Haai kiau, harak ketike Mitik Iuwe Jisas Krais harakit tatrekyi yaaim, yi eiyu werek werek.

God harak kewetai menmen yaaim mentar Krais Jisas

3*Hiau emwenipi niuk me God harak Haai ke Mitik Iuwe kiau Jisas Krais. Harak kerekyei yaaim kentar hiau mit ne Krais, te God harak kewetai menmen mirak yapirwe me wit kirak. 4*Nipaa harak ap kewis ti ketike nepni wen au, harak kehimitenai hiau mit narak mentar hiau ne Krais, te God harak kerekyei hiau emu han yaaik prar prar, te menmen enum mau han kiau au. 5*God nipaa hanhan hiau mit te harak han kitet kakrekyei hiau nikerek narak mentar Jisas Krais. 6*Te hiau emwenipi niuk mirak mamantar harak kerekyei hiau yaain iuwe keriuwe Himin Yaaik ke Krais kerek God hanhanek.

7*Krais nipaa kaa, hemkre mirak mewen, te harak kaktaihis me menmen enum God kakriak mit em. Harak kesak menmen enum hiau miriakem. Krais harak kerekyeyem kentar harak hanhan hiau mit wisenum. 8-9*God kertei menmen wisenum te harak kises menmen nipaa harak han kitet harak kakriakem, te harak kewepaiyapir menmen harak hanhan kaknipem kakriuwe Krais. 10*Menmen God han kitetim hiram mar im: Maain wi harak han kitet hiram yaaim harak kakri menmen yapirwe me ti metike menmen me wit kirak hiram mamnen mamit niutip, te Krais kakinin kaku naanmampre menmen yapirwe.

11*Menmen yapirwe mamnen mamir ke God han kitet hiram mamnen. God kehimitenai hiau mit narak meriuwe Krais mentar menmen harak nipaa enum eik harak han kitet kakriakem. 12 God kiriak menmen im te hiau mit kerek minin mises him me Krais, hiau emwenipi niuk mirak iuwe. 13*Yi yire hiau mit me wi nipaa yi yemtau him me God pike kaktihis, yi yises him me Krais. Yi yisesik epei au, God kehimiteni yi narak yeriuwe God Himin Yaaik. Harak keriuwetek kan kau kekere yi mit kar ke nipaa harak katip harak kaksuwerek. 14*God keteiknai maain hiau mamit menmen mirak yaaim harak ketpim me mit hir nisesik. Harak keteiknaiyem keriuwe Himin Yaaik kirak kerek harak kewetaiyek. Menmen im meteiknai God kaktaihis hiau mamu mamtikerek. God kakit niuk iuwe kakintar menmen im harak nepei kiriakem.

* 1:1 Ro 1:1, 7; 1Ko 1:1; Kl 1:1; Ap 18:19-21; 19:1 * 1:2 2Ko 1:2; Kl 1:2 * 1:3 Ef 2:6 * 1:4 Jo 15:16, 17:24; 2Te 2:13; Ef 5:27; Kl 1:22 * 1:5 Jo 1:12 * 1:6 Mt 3:17; Kl 1:13 * 1:7 Ef 2:7; Kl 1:14, 20 * 1:8-9 Ro 16:25 * 1:10 Ga 4:4; Kl 1:16, 20 * 1:11 Ro 8:28-29 * 1:13 Kl 1:4-6; Ef 4:30 * 1:14 2Ko 1:22

Pol kitehi God kakikaap mit ne Efesas hir nanirtei menmen werék werék

15 *Hi kerekek hentar hi hemtau yi yises hím me Mítik Iuwe Jisas, yi han tewenín mít miyapír yapírwe ne God, 16 *hekrit hekrit hi hatíp God hírak yaaik kentar yi mít miyapír. Hi han kitet yi mít, 17 *te hi hitehi God hírak God ke Mítik Iuwe káiú Jisas Kraís, hírak Haai káiú, haiú mewenípi niúk mírak, hi hitíwekhi hírak kakíkepi yi han kitet menmen mírak werék werék, te yi eiyírtei hím mírak werék werék, te yi eiyírtei God hírekes werék werék. 18 *Hi hanhan hírak God kakíkepi, te yi eiyírtei eiyíkre han kí híram mekam menmen hírak keníni yi yaitíwem, yi eiyírtei menmen kerek nípaá hírak katíp kakwetaiyem, híram menmen yaaim iuwe. 19 *Hi hanhan hírak kakteikní yi eiyírtei menmen mírak iuwe mamkaap haiú mít haiú kerek míses hím mírak. Menmen mírak híram iuwe, te haiú ap mamínkerem au. Menmen im maamkaap haiú mít mamír ke 20 *híram míkaap Kraís wí nípaá hírak kaa, te God kíkiák kekrit keríuwerem, hírak kewisík kau ketikerek keit wít kírak naanmípre menmen. 21 *In ek Kraís kau en kinín menmen yapírwe meit wít ke God, o tí ik e. Hírak kinín típir, herwe, gavman, menmen yapírwe mepu in metike menmen meiyam maain mamkaru mamnen. 22 *God epei kewis menmen yapírwe mamises hím me Kraís, hírak God kehimítanek hírak kinín naanmípre menmen yapírwe me mít ne weiwík mírak. Hírak kíre paan, 23 *haiú mít miyapír ne weiwík me God haiú míre yínk kírak, haiú mekepik hírak kepu kíre Mítik Iuwe, hírak hírekes kau kerer menmen yapírwe.

2

God kenip haiú mít kerek nípaá haiú míre mít naa in ek haiú mepu metike

Kraís

1 *Nípaá yi mít miyapír yi yíre mít epei naa yentar yi yeweikín sip yewet God, yi yírak enum. 2 *Me wí eim yi yises menmen enum me tí. Nípaá yi yises menmen enum me mítik iuwe Seten kerek kinín naanmípre típir, tekét maam, herwe, menmen enum. In ek, hírak kinín naanmípre mít kari han ke mít kerek nípaá hír neweikín sip newet God. 3 *Nípaá haiú mít haiú mar ke mít enun en. Haiú míses menmen haiú hanhanem. Haiú mírak menmen enum han káiú hanhan haiú mírákem, te maain God kakrekyei enum kakraíwaank kakír ke mít han en.

4-5 *Menmen enum nípaá haiú mírákem híram meraiwaank te haiú mami. Te God hírak han tewenínai wísenum keríuwe menmen mírak, te hírak kenipai haiú mamú mamtike Kraís. God píke ketihís kentar hírak hanhani. 6 *Hírak God kekekyei haiú mít metike Kraís, haiú mepu en metikerek, haiú maminín naanmamre menmen. 7 *God kírák menmen im kentar wí im ere maain hírak kakteikín menmen yapírwe han kewim markeim hírak han tewenín haiú mít keríuwe menmen Jisas Kraís kerekyeiyem. 8 *Yi epei yises hím me Kraís, te God hanhani hírak kaktihís. Yi ap yíkaap híras au. God kerekek kerekyyiem weiním. 9 *Yi

* 1:15 Kl 1:4 * 1:16 Kl 1:3; 1Te 1:2 * 1:17 Kl 1:9 * 1:18 Ef 4:4; Kl 1:12 * 1:19 Kl 1:11
 * 1:20 2Ko 13:4; Kl 2:12; Hi 1:3 * 1:21 Kl 1:16, 2:10 * 1:22 Sam 8:6; Mt 28:18; Ef 4:15 * 1:23
 Ro 12:5; Kl 1:18; Ef 4:10 * 2:1 Kl 1:21, 2:13 * 2:2 Kl 3:7; Ta 3:3; Jo 12:31; Ef 5:6, 6:12 * 2:3
 Kl 3:6 * 2:4-5 Lu 15:24, 32; Ro 6:13; Ef 2:1; Ap 15:11 * 2:6 Kl 2:12 * 2:7 Ef 1:7 * 2:8 Jo
 4:10; Hi 6:4 * 2:9 1Ko 1:29-31; 2Ti 1:9

ap yirak menmen yaaim, te God ketihis au, te mitik kiutip ap kakwenipi hirekes kaktip hirak iuwe taau! God kerekek! ¹⁰ *God kenipai (o kerekyei) haiu mit haiu mire mit nrak mentar haiu mises him me Krai Jisas. Nipaa God kehimtan menmen yaaim, te hirak kenipai haiu emisesim mamrak menmen yaaim keremem.

Krais kari weiwik wik men mire miutip

¹¹ *Yi han ekitet nipaa ein mit ne Isrel nerekir yink kir neteikin mit hir nises God. Hir newis niuk mi yi mit enun ap yerekir yink ki te yi ap yises God au. Nipaa yi yire mit ne weiwik ham. ¹² *Nipaa yi yetari Krai, yi ap ne weiwik me mit ne Isrel au. Nipaa God kwet mit han him mrak hir netikerek nekiyan nau neit, te yi au. Yi ap yau ti ik yemerir menmen yaaim mannen au. Te God ap kaku kaktikewi taau!

¹³ *Te in ek yi kerek nipaa yi yetari menmen im hi epei hetpiyem, yi yire mit hir nepeit yanimn. In ek Krai keriuwe hemkre mrak mewen hirak kaa, hirak keithis yi mit miyapir, te in ek yi nepei yises him me God.

¹⁴ *Krais hirekes kerekyei haiu mit miyapir mekiyan mau meit. Nipaa mit ne weiwik me Isrel hir enun nepan neriuwe mit ne weiwik ham nerer wit wit. Te in ek Krai kaa keriuwe yink kirak, hirak kenipai mit miyapir merer wit wit haiu mau niutip. Hirak keremir menmen mwaai nimn me haiu mit kerek nipaa menipai haiu wik mar ke mitik kewen nwa keit ni.

Hirak kenipek kire ni miutip. ¹⁵ *Nipaa Krai hirak kaa kenip him Moses kewisim mau tiwei kerek mit ne Isrel nisesim, hram menmen weinim, te hirak kagnip mit ne weiwik wik hir nanre yink kiutip hir nekiyan nau neit.

¹⁶ *Krais kaa kentar nu tentarakit, te hirak keremir menmen menipai haiu mire wik hram maa. Hirak keriyei haiu mire mit miyapir ne weiwik niutip, haiu mekiyan mau meit mises God.

¹⁷ *Krais hirak kan ti kewepyapir him yaaim katip haiu mit mantike God mamkiyan mamu mamit. Him im epei man yi mit yi yire mit hir nerp yanimn, yi ap yises God au. Him im yi yetike mit hir nises God hir nre neit nau menep netike God.

¹⁸ *Haiu weiwik wik haiu meriuwe God Himn Yaai haiu niutip hirak keriyei haiu men God Haii mentar menmen Krai kerekyeyem.

Haiu mit mises God haiu mire winak kirak

¹⁹ *Te in ek yi ap yire mit hir ap wit mei mir au. Yi yire weiwik miutip yetike mit miyapir nises God. Yi nkerek ne God. ²⁰ *Yi yire winak God kimaak. Haiu mit aposel metike mit profet kerek mewepyapir him kerek God ketpaiyem, haiu mire teinik kerek mit nekin hei em me winak. Jisas Krai hirekes kire teinik mitik iuwe kerp nimn kinan winak siup.

²¹ *Hirak kerekek ketenen nu me winak siup hram tokim mau meit. Hirak kenip winak ik kakre iuwe, hirak kakre winak yaai Mitik Iuwe Krai kaku kakikrerek.

²² *Yi mit miyapir ne Krai, te God kirak yi mit en, yi yetike mit han nises him mrak, yi yapirwe yar ke winak ke God kewik keriuwe God Himn Yaai.

* **2:10** Ta 2:14 * **2:11** Ef 5:8 * **2:12** Kl 1:21; Ro 9:4; 1Te 4:13 * **2:13** Kl 1:20 * **2:14** Ais 9:6; Kl 2:14; 1Ko 12:13 * **2:15** 2Ko 5:17 * **2:16** Kl 1:20, 22 * **2:17** Sek 9:10; Ais 57:19 * **2:18** Ef 3:12 * **2:19** Ef 3:6; Hi 12:22-23 * **2:20** Mt 16:18; 1Ko 3:11 * **2:21** Ef 4:15-16; Kl 2:19; 1Ko 3:16 * **2:22** 1Pi 2:5

3

Menmen Pol kiriakem me mit ap ne wewik me Isrel

1 *Hi Pol kerek hepu winak enuk ke gavman hentar hi hatip yi mit ap ne wewik me Isrel him yaaim me Kraais, hi hitehi God ke yi mit miyapir. 2 *Hi han kitet yi epei yemtau God hanhana kehimitena hi hirak menmen mirak ekepi yi mit miyapir. 3 *God kewepyapir menmen nipaa hirak kepakinem, hirak keteiknewem, te hi herteiyem. Nipaa hi hewisiyem mau twei. 4 Yi eikinaam, te yi eiyirtei hi hertei werék werék menmen me Kraais nipaa God kisawiném méit. 5 Mit nipaa nepitariyem, te in ek God kewepyapirem keteikin haiu mit kerek hirak kehimitenai haiu profet metike aposel narak hirak keteiknaiyem keriuwe God Himin Yaaik. 6 *Him hirak kewepyapirem hiram im: Mit ap ne wewik me Isrel, God kenipi hir netike mit ne wewik me Isrel, hir yapirwe nanit menmen miutip, hir nire yink kiutip ke menmen God katip kakwetaiyem kakintar menmen Kraais kerekyeyem.

7 *Me him yaaim im God kenipa hi mitik ke hi hatip mit han em. Hirak hanhana kekepa keriuwe menmen mirak manpenuk, te hi hirak menmen hirak ketpewem. 8 *God hanhana kehimitena hi kerek hi hkaru ke mit yapirwe nises God, hirak kehimitena hi hatip yi mit ap ne wewik me mit ne Isrel hi hetpi him yaaim me Kraais. Him yaaim me menmen yapirwe Kraais kerekyeyem, mit hir ap nanirtei hir o as miram o iuwe miram marmeim te mamisi taau! 9 *Hirak kehimitena hi akaap mit yapirwe hir nanirtei karkeik te God kakriak menmen nipaa hirak kepakinem. God nipaa kiriak menmen yapirwe kehanem nipaa enum eik ere in. 10 *Hirak kehanem te in ek hirak kakteikin tipir, herwe, tekek maam, Seten o ensel narak yaain neit wit kirak, hirak kakteinor hirak God hirekes kertei menmen yapirwe werék werék keriuwe menmen yaaim mit miyapir ne wewik mirak hir nriakem. 11 God kiriak menmen im kises han kirak nipaa hirak han kitet kakriakem keriuwe menmen Mitik Iuwe kaiu Jisas Kraais kiriakem me wi hirak kaa. 12 *Haiu mises him me Kraais Jisas, te haiu ap mnaain God au. Haiu mertei haiu mamno mamitwekhi me menmen, hirak ap te kakweikin sip kakwetai. 13 *Hi etpi te yi ap han ekiperper eiyintar menmen enum man merewaank mentar hi ekaap yi mit au emit! Yi han yaaik eiyu eiyintar yi yayit niuk iuwe yeriuwe menmen merewaank me yi mit.

Pol hanhan mit ne Efesas hir nanirtei Jisas Kraais hanhani

14 Hi han kitet menmen iuwe God kiriakem, te hi hinapipi hewen ninip hitehi God Haai menmen. 15 God hirak kewet mit ensel neit wit kirak o haiu mit méit ti kewetai niuk mirak. 16 *Hi hitehi God te hirak kaksiuwe Himin Yaaik keriuwe menmen mirak iuwe manp enum hirak kakno kakikre han ki, te yi han tokik eiyu eiyit. 17 *Te yi yises him me Kraais werék werék, te hirak kaku kakit kakikre han ki. Hi hitehi God hirak han tewenini te menmen mirak iuwe, hiram mamkepi yi hanhan eiriuwehan. Te yi eiyu han tokik eiyir ke nu nekenpi mekre ti metenen nu o teinik mitik kekpe

* 3:1 Ef 4:1; Fl 1:7, 13; Fm 1:1, 9 * 3:2 Kl 1:25 * 3:3 Ef 1:9-10; Kl 1:26 * 3:6 Ef 2:13, 16-19
 * 3:7 Kl 1:23, 25 * 3:8 1Ko 15:9-10; Ga 1:16; Ef 1:7 * 3:9 Ro 16:25; Kl 1:26 * 3:10 Ro 11:33;
 1Pi 1:12 * 3:12 Jo 14:6; Ro 5:2; Hi 4:16 * 3:13 Kl 1:24 * 3:16 Kl 1:11 * 3:17 Jo 14:23; Kl 1:23, 2:7

hei ketenen wɨnak siup, te hɨrak tokik kerp. ¹⁸ *Menmen im maamkaap yi mɨt miyapɨr yetike mɨt miyapɨr han ne God nerer wit wit, te yi eiyɨrtei markeik te Kraiss hanhani. Hɨram iuwe minɨn nepni, hɨram mamno mamre nokim, hɨram mamno kesiyen. Hɨrak hanhanai wɨsenum. ¹⁹ *Hi hanhan yi eiyɨrtei haiu mɨt ap te mamɨrtei werek werek marmeim te Jisas hanhanai. Hi hanhan menmen yaaim mau mekre God hɨram mamnen yi mɨt, te yi han ki eku ekriuwerem.

²⁰ *Hi hanhan hɨrak God kerek kɨɨrak menmen iuwe kekere han kaiu minɨn menmen haiu mitɨwekhiyem o han kitetim keriuwe menmen iuwe hɨrak kewisɨm mekre haiu mɨt. ²¹ Hi hanhan haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe ne weiwɨk me God haiu emwenɨpi niuk mɨrak mentar menmen Jisas Kraiss kɨɨrakem. Haiu emwenɨpi niuk mɨrak ere tipmain tipmain enum eik. Mepɨr keremem.

4

Haiu mɨt miyapɨr kerek misis hɨm me God haiu mɨre yɨnk ke Kraiss

¹ *Hi Pol kerek hepu wɨnak enuk ke gavman hentar hi hɨɨrak menmen me Mɨtɨk Iuwe Kraiss. Hi etpi hɨm manp te yi eiyises hɨm me God werek werek kerek nɨpaa God kehimɨteni yi eiyisesim. ² *Yi ap eire iuwe au. Yi yemtau hɨm me mɨt han yi eiyisesim, yi yewenɨn han ki me menmen mɨt nerekiyem, yi ap han enuk waswas me menmen ni yinan nerekiyem au.

³ *God Hɨmɨn Yaaik kenip yi mɨt yi yau han kiutɨp te yi wen han ekɨkrit eiyu han kiutɨp. Menmen im haiu mɨɨrakem hɨram mar ke waai mesenek menmen hɨram menipai haiu mɨre niutɨp. ⁴ *Haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe haiu yɨnk kiutɨp ke Kraiss, God Hɨmɨn Yaaik kau kekrai. Hɨram im em miutɨp mɨre menmen miutɨp yi wen yemeriɨwem God kakwetiye yentar nɨpaa God kehimɨteni yi yisesik. ⁵ *Mɨtɨk Iuwe Kraiss kiutɨp kerekkep. Haiu mɨt misis menmen mɨrak miutɨp. Wɨ nɨpaa mɨt nɨkrai neriuwe tɨpar hɨr nekine niuk miutɨp nektenai. ⁶ *God kiutɨp kerekkep, hɨrak Haai ke haiu mɨt, hɨrak kinɨn naanmɨprai haiu mɨt yapɨrwe, hɨrak kɨɨrak menmen ken nɨmɨn ke haiu mɨt, hɨrak kepu kekere haiu mɨt. ⁷ *Kraiss epei kewetai menmen yaaim mamkaap haiu mɨt ne weiwɨk me God. God epei kewet haiu mɨt niutɨp niutɨp me menmen mɨrak yaaim iuwe. ⁸ *Hɨm me God nɨpaa mɨt newisɨm mau tɨwei matɨp me menmen im. Hɨram matɨp mar im:

“Me wɨ Kraiss epei ken wit ke God, hɨrak keithis mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek nɨpaa hɨr nau netike Seten hɨr nar ke mɨt enun nau wɨnak enuk ke gavman.

Kraiss ketorhis keriyei keru ken kewet haiu mɨt menmen yaaim mɨrak.”

⁹ *Kenmak hɨm matɨp: “Hɨrak ken wit ke God kau niu ein?” Hɨram metpim mentar hɨrak kinɨn kɨnaaiwɨr wit kɨrak kekiuwe kan kau kekere nɨmɨn ke tɨ nɨmɨn ke wit kerek mɨt epei naa hɨmɨn kɨr kewi.

¹⁰ Hɨrak kerek kekiuwe kan tɨ, hɨrak kerekkep pɨke ken kau niu ein kinɨn nepni ken wit ke God, te hɨrak hɨmɨn kɨrak kau kerer wit wit.

¹¹ *Hɨrak kerekkep “kewet mɨt menmen mɨrak,” hɨrak kehimɨtan mɨt han hɨr nɨre aposel, hɨr natɨp mɨt menmen Kraiss kɨɨrakem. Mɨt han

* **3:18** Kl 2:2 * **3:19** Kl 2:10 * **3:20** Kl 1:29 * **4:1** Ef 3:1; Kl 1:10 * **4:2** Kl 3:12-13 * **4:3** Kl 3:14-15 * **4:4** Ro 12:5; Ef 2:16, 18 * **4:5** Jo 10:16 * **4:6** 1Ko 12:6 * **4:7** Ro 12:3, 6 * **4:8** Sam 68:18; Kl 2:15 * **4:9** Jo 3:13 * **4:11** 1Ko 12:28

h̄irak kehimiṯeni h̄ir n̄ire profet, h̄ir newepyap̄ir h̄im me God. M̄it han h̄irak kehimiṯeni h̄ir n̄ire evanselis, h̄ir nat̄ip m̄it h̄im me God nari han k̄ir te h̄ir enisesim. M̄it han h̄irak kehimiṯeni h̄ir n̄ire pasto o tisa, h̄ir naanempre m̄it miyap̄ir h̄ir nekepi h̄ir nises h̄im me God. ¹²*Krais kewet haiu m̄it menmen im, te h̄iram mamkaap haiu m̄it miyap̄ir haiu mamriak menmen m̄irak te haiu m̄it ne weiw̄ik me God, haiu mamre ȳink ke Krais, haiu mamre m̄it iuwe me menmen me God. ¹³*Menmen im mamno ere haiu m̄it mau han kiut̄ip me menmen me God haiu misesim, haiu mau han kiut̄ip me menmen haiu merteyem me Krais, te haiu mamre m̄it iuwe yaain mam̄ir ke Krais. ¹⁴*Haiu mar im, te haiu in ere maain ap mamre n̄ikerek netari menmen. Haiu ap mises h̄im enum me memit̄ip̄n. M̄it nisesim h̄ir nar ke kanu kenterer wan eik, h̄irak k̄iniu kew̄rek kepno in kepno ein. M̄it kerek nises h̄im enum me m̄it kerek h̄ir nari han ke m̄it neriuwe h̄im h̄ir h̄iras han kit̄etim netpim. ¹⁵*Au, haiu hanhan h̄iras mat̄ip h̄im yaaim me God emisesim, te haiu mepno ere haiu m̄ire m̄it iuwe haiu mar ke Krais. ¹⁶*Krais h̄irak k̄ire paan h̄irak kin̄n naanm̄pre haiu m̄it haiu m̄ire ȳink k̄irak, te haiu m̄ir̄iak menmen m̄ire h̄irak kehimiṯan haiu niut̄ip niut̄ip mamriakem. Haiu m̄it haiu m̄ire his, hit nekeni, naan, te haiu mamkaapan, te haiu mamu ȳink kiut̄ip. Haiu mamriak menmen mar im, te haiu mamre iuwe haiu han fewen̄nan.

M̄it nises God h̄ir enweik̄n sip enwet menmen me n̄ipaa

¹⁷*In ek hi hekre h̄ir ke M̄it̄ik Iuwe Krais Jisas hi hetpi h̄im manp. Yi in ere maain ap te yi eiyses menmen m̄it ap ne weiw̄ik me God h̄ir n̄ir̄iakem au em̄it. H̄ir han kit̄et menmen h̄iram enum wein̄im. ¹⁸*Han k̄ir h̄irak k̄ire m̄it̄ik ke w̄itaan ken ap ketenen si au. H̄ir n̄ir̄iak menmen enum nises menmen God k̄inein̄im nentar h̄ir netari menmen me God, nekre han k̄ir h̄ir n̄inein̄im. ¹⁹*Te h̄ir ap ȳink enuk au. H̄ir hanhan iuwe te h̄ir nanises menmen enum me nariyanhis newen̄nem, han k̄ir kekrit te h̄ir n̄ir̄iak menmen enum enum nisesim w̄isenum.

²⁰Yi m̄it miyap̄ir ap yemtau haiu metpiyem yi yises h̄im me Krais mar im taauye! ²¹Hi hertei yi epei yemtau h̄im me Krais, h̄ir m̄it nan netpi h̄im yaain m̄irak. ²²*H̄ir netpi h̄im mar im: “Yi n̄ipaa yi yises han ki enum. H̄iram menmen enum me memit̄ip̄n, hemkre menepam me menmen, te h̄iram mewaank h̄iremes meriuwerem.” H̄ir m̄it nat̄ip menmen im yi eiweik̄n sip eiwet̄iwem einop̄n eikeip̄n̄iwem. ²³*Yi ȳir̄iak menmen im, te God eknip han ki h̄irak yaaik ekriuwe H̄im̄n k̄irak Yaaik. ²⁴*God k̄ir̄iak han ki h̄irak yaaik. H̄irak kenip han ki kak̄ir ke han k̄irak, te han ki ekises menmen yaaim ekriak God kaktike m̄it em.

²⁵*Te yi m̄it miyap̄ir yap̄irwe niut̄ip niut̄ip einop̄n eikeip̄n menmen enum me memit̄ip̄n, eiwen̄n h̄im menmen, eiyr̄ ke m̄it̄ik kenem̄t̄n laplap kerek hap̄ik mewim kew̄rem men p̄n. Yi niut̄ip niut̄ip eit̄ip h̄im yaaim keremem eiriuwe ni yinan eiyr̄ntar haiu m̄it yap̄irwe haiu niut̄ip niut̄ip p̄inan me ȳink kiut̄ip ke Krais. ²⁶*W̄i yi han enuk eiriuwe menmen enum, yi naanempre h̄iras eiwen̄n han ki te yi ap eir̄iak menmen enum

* 4:12 2Ti 3:17 * 4:13 Kl 1:28 * 4:14 1Ko 14:20 * 4:15 Ef 1:22, 5:23; Kl 1:18 * 4:16 Kl 2:19 * 4:17 1Pi 1:14; Ro 1:21 * 4:18 Ef 2:12 * 4:19 Kl 3:5 * 4:22 Ro 8:13; Kl 3:9 * 4:23 Ro 12:2 * 4:24 Jen 1:26; Kl 3:10 * 4:25 Kl 3:8-9; Sek 8:16 * 4:26 Sam 4:4; Je 1:19-20

eyiꝑnterim. Yi ap han enuk han ekitet menmen im yapꝑrwe au emꝑt. Wi miutꝑ kerekkek. ²⁷ Te haiu ap emwis Seten kakri han kaidu haiu mamꝑiak enum. ²⁸ *Mꝑt miyapꝑr kerek nꝑpaa ere in nekintꝑ menmen hꝑr pꝑke nanꝑiakem meiyam au emꝑt! Hꝑram epei au! In ek hꝑr enꝑiak menmen yaaim enriuwe his mꝑr, te hꝑr nantenen menmen yapꝑrwe te nanwet mꝑt enun netenen menmen auri nankepi nanriuerem. ²⁹ *Yi ap eitꝑ hꝑm enum emꝑke hꝑm ki au. Yi eitꝑ hꝑm yaaim hꝑram mamkaap mꝑt han hꝑr nanꝑmtau hꝑm mi, te hꝑr enu werek werek. ³⁰ *Yi ap einip God Hꝑmꝑn Yaaik han enuk ekriuwe menmen yi yꝑriakem kentar hꝑrak kerekkek kehꝑmꝑteni, te maain God kaktihis yi yauy eitkerek. ³¹ *Yi eiweikꝑn sip eiwet menmen enum me yi yine han enuk hekꝑit hekꝑit, yemtaantꝑwo, o yi yanuni yeriuwe menmen. Yi ap eitꝑ yehꝑak yene mꝑt, o yesiuwe hꝑm, te yi hanhan eirꝑak mꝑt menmen enum eiriuwerem au emꝑt. ³² *Te yi eirꝑakan yaaim, han etwenꝑnan, yi eiyꝑsak menmen enum mꝑt han nerekyiyem, yi eitꝑ hꝑram menmen weinꝑm. Yi eirꝑakem eyꝑr ke God. Hꝑrak kesak menmen enum haiu mꝑt mꝑriakem mentar menmen Krai kirꝑakem, te hꝑrak katꝑ hꝑram menmen weinꝑm.

5

Haiu mꝑt miyapꝑr emises menmen yaaim

¹ *God epei hanhani kesak menmen enum yi yꝑriakem, te yi eiyisesik eyꝑr ke nꝑkerek nꝑrak hꝑr nisesik. ² *Yi han etwenꝑnan eyꝑr ke Krai nꝑpaa han tewenꝑnai hꝑrak kaa te kekepai. Hꝑrak kaa, te menmen im hꝑrak kꝑriakem hꝑram mꝑre menmen mꝑt newepwarem hꝑram mꝑnꝑn yaaim mꝑt newet God em.

³ *Yi mꝑt miyapꝑr ne God, te yi ap yimenꝑꝑn yatꝑpan me menmen enum me yisesan yꝑrꝑran, o menmen enum me yꝑnk enuk o menmen me hemkre menepam au emꝑt! ⁴ *Yi ap eitꝑpan me menmen enum menꝑ mꝑt yꝑnk enuk neriuwerem, o hꝑm weinꝑm weinꝑm, o hꝑm hꝑr han enuk neriuwerem au emꝑt. Yi eitꝑpan eiwenꝑpi niuk me God keremem. ⁵ *Yi epei yertei werek werek menmen im. Mꝑt kerek hꝑr enun nariyanhis newenꝑnem o mꝑt enun nises menmen enum, o mꝑt enun hemkre menepam neriuwe menmen hꝑram enum mar ke mꝑt newepwar menmen newet tꝑpir em. Yi yertei mꝑt nar in en, hꝑr ap te nanꝑno nanu nantike God ketike Jisas Krai taau!

⁶ *Yi ap eiwis mꝑt hꝑr nanmitꝑꝑn nanriuwe hꝑm weinꝑm hꝑr natꝑ menmen im enum hi epei hetpiyem hꝑram yaaim au emꝑt. Hꝑr nemꝑnꝑn, te God kaknep mꝑt kerek hꝑr nises menmen enum hi epei hetpiyem. ⁷ Yi ap eiyisesi eyꝑr ke menmen enum hꝑr nꝑriakem eyꝑntar God kaknꝑ. ⁸ *Nꝑpaa yi yar ke mꝑt ne wꝑtaan yeke tꝑ yen, te in ek yi kerek yi mꝑt miyapꝑr ne Mꝑtꝑk Iuwe Krai. Yi yar ke mꝑt miyapꝑr neke tꝑ ne wepni (o yanm), te yi eiyises menmen yaaim keremem. ⁹ Menmen yaaim mꝑt nisesim, hꝑram mꝑre wepni (o yanm) kꝑr, hꝑram meteikꝑn mekam yaaim, mekam hꝑram mises hꝑm me God, mekam hꝑram hꝑm yaaim. ¹⁰ *Yi han ekitet mekam yi eiyisesim hꝑram mamꝑiak Mꝑtꝑk Iuwe God han yaaik. ¹¹ *Yi ap eiyises menmen enum mꝑre wꝑtaan toto mꝑt enun nꝑriakem. Au, yi eiwepyapꝑr mꝑt in em, yi

* 4:28 1Te 4:11 * 4:29 Ef 5:4; Kl 3:8, 4:6 * 4:30 Ais 63:10; 1Te 5:19; Ef 1:13-14 * 4:31 Kl 3:8

* 4:32 Mt 6:14, 18:22-35; Kl 3:12-13 * 5:1 Mt 5:48 * 5:2 Ro 14:15; Ga 2:20; Hi 10:10; Eks 29:18

* 5:3 Kl 3:5 * 5:4 Ef 4:29 * 5:5 1Ko 6:9-10; Kl 3:5 * 5:6 Kl 2:4, 8; Ro 1:18 * 5:8 Ef 2:11,

13; Kl 1:13; 1Pi 2:9; Jo 12:36 * 5:10 Ro 12:2 * 5:11 2Jo 10-11

eiy+tpor menmen h̄ir nisesim h̄iram enum. ¹² Menmen enum m̄it n̄riakem nepakinem, hi ȳnk enuk te hi ap etpiyem au em̄it! ¹³ *Yi yewepyp̄ir menmen yap̄irwe m̄it enun n̄riakem, h̄ir nan̄rtei h̄iram yaaim o enum. Im em h̄iram m̄ire wepni (o yanm) k̄ir te m̄it nan̄r menmen. Yi yewepyp̄ir menmen enum, h̄iram au mami. Im em h̄iram m̄ire m̄it̄ik k̄iman si kekre winak, menmen me toto h̄iram mami, si m̄ir mepu keremem. ¹⁴ *Mar keremem te h̄im me God mau t̄wei mat̄ip mar im:

“Ti m̄it̄ik kerek ti haa h̄iwaai, ti p̄ike ekrit, te Krai kaknen kaku han kit. H̄irak k̄ire wepni (o yanm) k̄ir kenep ein ein.”

¹⁵ Te yi naanempre h̄iras me menmen yi ȳriakem. Yi ap eiriak menmen m̄ire m̄it h̄ir nep̄rtari menmen. Au, yi eiriakem em̄ir ke m̄it h̄ir nertei menmen yap̄irwe. ¹⁶ *W̄i im h̄iram enum, m̄it h̄ir n̄riak enum, te yi naanempre w̄i miut̄ip miut̄ip te yi eit̄ip m̄it h̄im yaaim me God te m̄it nan̄rteiyek. ¹⁷ *Te yi ap eiyises menmen enum au em̄it! Yi eiyises menmen M̄it̄ik luwe God hanhan yi eiyisesim.

¹⁸ *Yi ap eiyim t̄ipar si enum te yi yetaritari eiriak menmen enum. Au, yi eiwis God H̄im̄n̄ Yaaik eku ek̄ikre han ki akin̄ni naanmamri me menmen yi yairakem. ¹⁹ *Yi yetike ni yinan yi eit̄ipan h̄im me God, yi eiyine henye me God. Yi eiyine henye, yi eiwen̄pi niuk me M̄it̄ik luwe God eiriuwe h̄im mi, yi eirīam tuk̄in, wek̄inp, heurek, menmeiyam te yi han yaaik iuwe eiriuerem. ²⁰ *Menmen yap̄irwe kerek mamnen, hekrit hekrit yi eiwen̄pi niuk me God Haai kaiu mentar M̄it̄ik luwe kaiu Jisas Krai kerek n̄paa kekep̄ai keriyei haiu men God.

Pol kat̄ip h̄im men m̄it miyap̄ir h̄ir neitan

²¹ *Yi eiȳmtewan h̄im me ni yinan yi eiyisesim eiȳntar yi yises Krai, yi yewen̄pi niuk m̄irak.

²² *Yi miyap̄ir yeit m̄ikan ni, yi yemtau h̄im me m̄ikan ni yar ke yi yemtau h̄im me M̄it̄ik luwe Krai. ²³ *Yi ȳriak menmen im eiȳntar m̄ikan ni h̄ir nin̄ni naanempri nar ke Krai h̄irak kin̄n naanm̄pre m̄it miyap̄ir h̄ir nisesik. H̄irak kaa, te p̄ike kak̄ithis haiu m̄it, h̄irak k̄ire paan, haiu au haiu m̄ire ȳnk. ²⁴ Yi miyap̄ir yaȳmtau h̄im me m̄ikan ni yayisesim me menmen yap̄irwe yar ke haiu m̄it miyap̄ir ne weiw̄ik me God haiu memtau h̄im me Krai haiu misesim.

²⁵ *Yi m̄it epei yeit miyap̄ir yi hanhani yar ke Krai hanhan haiu m̄it ne weiw̄ik me God. H̄irak kaa te kak̄ikepai kaktaihis, ²⁶ *te h̄irak kenip haiu m̄it haiu yaain mentar haiu mises h̄im m̄irak, te m̄it han n̄k̄irai neriuwe t̄ipar. ²⁷ *H̄irak k̄iriakem, te h̄irak kenip haiu m̄it ne weiw̄ik miut̄ip me God han kaiu h̄irak yaaik iuwe k̄ire m̄it ap wikes o warep mewi au. Haiu yaain mar ke m̄ite yaaip wetpen enu, Krai kaktaihis. ²⁸ Kar ke Krai hanhan haiu m̄it miyap̄ir, te yi m̄it hanhan miyap̄ir ni. Yi hanhani yar ke yi hanhan ȳnk ki. M̄it kerek hanhan miyap̄ir n̄r h̄iram mar ke h̄ir hanhan h̄iras. ²⁹ M̄it̄ik kei kiut̄ip ap k̄inaain ȳnk k̄irak kak̄iwaankek au. H̄irak naanm̄prewek kakwet̄iwek menmen, te h̄irak kaku werek werek kar ke Krai naanm̄pre haiu m̄it ne weiw̄ik me God. ³⁰ *H̄irak naanm̄prai haiu m̄it kent̄ar haiu

* **5:13** Jo 3:20-21 * **5:14** Ais 26:19, 60:1; Ro 13:11 * **5:16** Kl 4:5 * **5:17** Ro 12:2; Kl 1:9
 * **5:18** Lu 21:34 * **5:19** Kl 3:16; Sam 33:2-3 * **5:20** Kl 3:17 * **5:21** 1Pi 5:5 * **5:22** Jen 3:16; Kl 3:18; 1Pi 3:1 * **5:23** 1Ko 11:3; Ef 1:22 * **5:25** Kl 3:19; 1Pi 3:7; Ga 1:4 * **5:26** Ta 3:5; Hi 10:10 * **5:27** 2Ko 11:2; Kl 1:22 * **5:30** 1Ko 6:15; Ef 1:22-23

mire yink kirak. ³¹ *Krais ketike haiu mit ne weiwik me God, haiu mau yink kiutip, mentar him me God mau twei matip mar im:

“Mitik keimin kakit mite, hirak kaknaaiwir miye haai, hirak kaktike mite pirak nanu niutip, hir nire yink kiutip.” ³² *Him im yaaim, hi han kitet hiram matip me Krais ketike haiu mit ne weiwik miutip me God. ³³ Te hiram wen matip yi mit niutip niutih hanhan miyapir ni yar ke yi hanhan hiras. Miyapir yi eiwenipi niuk me mikan ni.

6

Pol katip him me miye haai netike nikerek nir

¹ *Yi nikerek yi eiyimtau him me miye haai ni yentar God kehimiteni hir ninini naanmpri. Im em hiram yaaim. ² *Him me God mau twei matip mar im: “Yi eiyimtau him me miye haai ni eiyintar hiram keremem me him me God minin matip menmen yaaim God kakriak haiu mit em.” ³ Hiram matip mar im: “Yi eiyisesim, yi eiyu werek werek eiyu ti tito yapirwe.”

⁴ *Yi miye haai, yi ap eime nikerek ni eiyipor enum enum yari han kir ere hir nine han enuk nentaantwo neriuwi au emit! Au, yi eineri eiteiknor menmen God hanhan yi yapirwe yi eiriakem.

Pol katip him me mit hir niriak menmen me mit nir iuwe kerek ninini naanmpri

⁵ *Yi wok mit kerek yi yiriak menmen me mit iuwe ni, yi eiyises him me mit hir ninini naanmpri yeit ti ik. Yi naanempre hiras te yi yerekyor yaaim yar ke yi yiriak menmen me Krais. ⁶ Yi ap eiriak menmen yaaim te mit nantipare yi yaain keriyen au emit! Hekrit hekrit yi eiriak menmen eiyir ke mit hir nises Krais enriakem, yi eiyises menmen God hanhan yi eiriakem eiriuwe han ki. ⁷ Yi han yaaik eiriak menmen eiyintar yi yiriak menmen me mit keriyen au. Yi yiriak menmen me God. ⁸ *Yi yertei neimin hir wok mit hir niriak menmen me mit han, o neimin hir mit iuwe ninin naanmpre mit han, hir yapirwe nanriak yaaim, te hir nanit menmen mipram me his me Mitik Iuwe Krais.

⁹ *Yi mit iuwe kerek yinin naanmpre mit weinin, yi eiriak menmen yaaim me mit ni. Yi ap eiyipor enum eineri, te hir enineini enisesi au emit! Mitik Iuwe Krais kepeit wit ke God, hirak kinini yetike mit ni naanmpri. Maain wi God hirak skelim mit, hirak ap han kitet ke mitik hirak iuwe o hirak weinik au. Hirak han kitet menmen mit niriakem mipram.

Mit nises him me God hir nar ke mit ne ami hir netike Seten nenapan

¹⁰ *Hi etpi him im mkaru. Yi eiyu han tokik eiyiriuwe menmen iuwe manpenum ke Mitik Iuwe Krais hirak keweteyem. ¹¹ *Yi eiwapin han ki eiriuwe menmen iuwe God keweteyem, hiram mar ke nopen kiwapin yink ki, te yi han tokik eiyu eiriuwe menmen enum me memipin Seten kakri han ki kakriuwere. ¹² *Haiu ap nenapan metike mit au. Haiu nenapan metike tipir enum mau nepni, Seten, tipir, herwe, teket maam, manmin o menmei ham hiram minin naanmpre menmen enum me ti. ¹³ Te yi eiyit menmen me God mamkepi hiram mar ke nopen, yipo henmik menmeyam.

* **5:31** Jen 2:24; Mt 19:5 * **5:32** Rev 19:7 * **6:1** Kl 3:20 * **6:2** Eks 20:12; Mt 15:4 * **6:4** Kl 3:21; Diu 6:7, 20-25; Sam 78:4; Pro 22:6 * **6:5** Kl 3:22-23; Ta 2:9-10; 1Pi 2:18 * **6:8** 2Ko 5:10; Kl 3:24-25 * **6:9** Kl 4:1; Ro 2:11 * **6:10** 1Ko 16:13 * **6:11** Ro 13:12; 2Ko 10:4; Ef 4:14 * **6:12** Jo 14:30; 1Pi 5:8-9

Te maain wⁱ enum mamnen yi eitike Seten yi einepan, yi yenepan epei au, yi wen eiy^rp eiyu werek werek.

¹⁴ *Yi eiyu eiy^t menmen mamkepi. Yi eiriuwet hⁱm yaaⁱm mamu mamⁱkre han kl eiy^r ke mⁱt ne aml newis waai mau tu kⁱr. Yi y^rak menmen yaaⁱm hⁱram mar ke yi eiremⁱnk tanⁱk mau han pank.

¹⁵ *Yi eit^p mⁱt hⁱm yaaⁱm me God hⁱrak hanhan kaktike mⁱt nankiyan nanu nan^t, hⁱram mar ke yurik mⁱt nem^tn mau nopen hⁱram mⁱwapⁿ hⁱt mi te mⁱt h^r n^r hⁱt mi new^r yipo nanmⁱp au h^r nanⁱmtenim. ¹⁶ Yi eirⁱak menmen im hi epei hetpin, yi wen han ekitet Jisas Kraⁱs eiyisesik, te hⁱram mar ke nopen hⁱrak keseuni menmen enum tⁱkaap, tⁱna^u, henmik o yipo te hⁱram mamiwep yi mⁱt au. Yi han ekitetik eiyisesik. Menmen im mamkepi te Seten kakw^r menmen enum mⁱrak mⁱre si mamnep han ki kariuwerem au. Hⁱram mam^tn^pn mamno mami mamⁱt. ¹⁷ *God keriuwet Jisas kaa, te kakⁱthis haiu mⁱt. Yi han ekitet menmen im, te hⁱram mamkepi mamre wa hesnu mⁱt nemiun mau paan. Yi eiyises hⁱm me God hⁱram mam^r ke hⁱne me his God Hⁱmⁿ Yaaⁱk keweteiyem. ¹⁸ *God Hⁱmⁿ Yaaⁱk hⁱrak kakⁱkepi te hekrit hekrit yi eiyitehi God menmen, yi eiwenⁱpⁱ niuk mⁱrak. Hekrit hekrit yi naanmamre hⁱras, yi ap eiyu yain yain au emⁱt! Yi eiyitehi God kakⁱkaap mⁱt miyap^r n^rak. ¹⁹ *Yi eiyitehi God ke hi, te hⁱrak kakweto hⁱm, hi ap yⁱnk enuk au, hi eh^rp hatⁱp mⁱt hⁱm yaaⁱm me Kraⁱs nⁱpaa God kepakⁱnem. ²⁰ *Hi mⁱtⁱk hatⁱp mⁱt hⁱm yaaⁱm. Te hi hepu wⁱnak enuk ke gavman henterim. Yi eiyitehi God kakⁱkepa hi ap hⁱnaain hatⁱp mⁱt hⁱm mⁱrak au. Hi tewen eh^tp^r menmen har ke nⁱpaa hi hⁱrⁱakem.

Pol katⁱp hⁱm mⁱkaru

²¹ *Tikikas, kiau yinak yaaⁱk kaknen kakⁱtpi menmen yap^rwe nepei man hi. Hⁱrak mⁱtⁱk yaaⁱk k^rak menmen me Mⁱtⁱk Iuwe Kraⁱs. ²² Hi heriuwetek kaknen yi mⁱt kakⁱtpi menmen, te yi eiy^rtei haiu mepu werek werek, te yi han yaaⁱk eiyu.

²³ Hi hanhan God Haai ketike Mⁱtⁱk Iuwe Jisas Kraⁱs hanhani tatrekyi yi eiyu werek werek yi eiyisesik. ²⁴ *Hi hanhan God kak^rak menmen yaaⁱm me mⁱt miyap^r yap^rwe h^r hanhan Mⁱtⁱk Iuwe kiau Jisas Kraⁱs, h^r nisesik nemtau hⁱm mⁱrak werek werek.

Mep^r keremem

* **6:14** Ais 11:5; 59:17; 1Te 5:8 * **6:15** Ais 40:9; Nea 1:15; Ro 10:15 * **6:17** 1Te 5:8; Ais 49:2; Hi 4:12 * **6:18** Lu 18:1; Kl 4:2; 1Te 5:17 * **6:19** Ap 4:29; Kl 4:3-4; 2Te 3:1 * **6:20** 2Ko 5:20; Fm 9 * **6:21** Ap 20:4; Kl 4:7-8; 2Ti 4:12 * **6:24** 1Pi 1:8

Tiwei Pol Kewisik Ken Wit Filipai Menmen me tiwei ik

Pol katip hirak kitehi God ke mit me wit Filipai 1:1-11

Menmen epei man mewaank Pol 1:12-26

Menmen mit nanisim nentar hir ne Krai 1:27-2:18

Pol kewepyapir menmen Timoti ketike Epafrodaitas tiriakem 2:19-30

Pol katip mit hir naanmipre hiras me mit enun netike menmen enum 3:1-4:9

Him me Pol ketike narak yinan neit wit Filipai 4:10-20

Pol katip mit ne Filipai him mikaru 4:21-23

Tiwei Pol kewisik ken mit ne Filipai

¹ *Hi Pol hetike Timoti hawir wiriak menmen iuwe me Jisas Krai kerekek. Hawir wesiuwe tiwei ik ken yi mit kerek yinin naanmipre mit miyapir ne weiwik me God yetike yi mit yekepi yeit wit Filipai, yi yetike mit yapirwe ein kerek yi yises him me Krai Jisas. ² *Hawir hanhan God Haai kau ketike Nikan kirak Mitik Iuwe Jisas Krai hirakit tatrekyi yaaim, yi eiyu werek werek.

Pol kitehi God kakikaap mit yapirwe nankine tiwei ik

³ *Hi hatip God hirak yaaik kentar hi han kitet hirak kerekyi yi yaain te yi mit epei yirak menmen yaaim. ⁴ Wi ham hi hitehi God menmen hi han yaaik hitiwekhi me yi mit yapirwe ⁵ hentar yi yekepa haiu matip mit miyapir him me God, nipaa yi yinin yemtwem ere in. ⁶ *Hi hertei menmen im werek werek. God kerekek nipaa kerekyi yi yisesik hirak kakikepi yi yeipisesik werek werek ere maain wi Jisas Krai pike kaknen kakwepyapir haires. ⁷ Hi hanhan yi mit yekre han kai. Im yaaim mentar God epei kirak yaaim kikaap haiu mit nipaa wi hi hepu hekre winak enuk ke gavman o wi hi hepu witeik, hi hewepyapir him me God hi hari han ke mit te hir nisesik heriuwe menmen hi hiriakem. ⁸ *God hirak kertei hi hanhan iuwe me yi mit yapirwe har ke Jisas Krai hanhan yi mit.

⁹ Hi hitehi God te yi mit han teweninan wisenum, yi eiyirtei menmen me God werek werek, yi eiyirtei mekam yaaim mekam au enum, ¹⁰ *te yi eiyises menmen yaaim iuwe te menmen enum ap mamu mamikre han ki au me wi Krai pike kaknen. ¹¹ *Te in ek Jisas Krai kakrekyi han ki yaaik kau him keriuwe menmen yaaim, yi eirak menmen yaaim te God kakit niuk iuwe kakinterim.

Pol kepu winak enuk, menmen im mikaap him me God mamno heriyai heriyai

¹² *Nai yinan, hi hanhan te yi eiyirtei menmen im epei man merewaank hiram man mewaank him me God au. ¹³ *Hiram men mikaap mit ne ami ne gavman netike mit nau menep menep hir nertei hi hepu hekre winak enuk ke gavman ik e hentar hi hises him me Krai. ¹⁴ Nai yinan in yapirwe hir

* **1:1** Ap 16:12-40 * **1:2** Ro 1:7; Ga 1:3; Fl 3 * **1:3** Ro 1:8; 1Ko 1:4 * **1:6** 1Ko 1:8; Fl 2:13

* **1:8** Ro 1:9; 2Ko 1:23 * **1:10** Hi 5:14; Fl 2:16; 1Te 5:23 * **1:11** Jo 15:8 * **1:12** 2Ti 2:9 * **1:13**

Ap 28:30; Ef 3:1

ap ninaain te h̄r nat̄p m̄t h̄m me God w̄senum nentar h̄r n̄ra hi hepu w̄nak enuk ke gavman ik ek. H̄r han kitet M̄t̄k Iuwe Kraiſ kak̄kepi.

¹⁵ M̄t han nat̄p m̄t miyap̄r h̄m me Kraiſ nentar h̄r hanhan nanri m̄t nanises h̄m m̄r te h̄r nanwen̄pi niuk m̄r. M̄t han newepyap̄r h̄m me Kraiſ nentar h̄r yaain h̄r hanhan n̄riakem nankepa. ¹⁶ M̄t han yaain h̄r n̄riakem nentar h̄r hanhan neriua. H̄r nertei God kehimītena hi naanm̄pre h̄m m̄rak hewepyap̄rem heit in. ¹⁷ M̄t han newepyap̄r h̄m me Kraiſ nentar h̄r hanhan neriua au. H̄r han kitet h̄r nenipau hi ȳnk enuk han enuk hentar hi hepu w̄nak enuk ik ek h̄r nari m̄t yap̄rwe h̄r nanisesi, te hi au. ¹⁸ H̄ram em̄rem! Hi han yaaik heriuwerem hentar m̄t h̄r newepyap̄r h̄m me Kraiſ me han k̄r yaaik o han k̄r enuk. Hi han yaaik ehu entar hi hertei.

Hi hepu t̄ ik, hi hewen̄pi niuk me Kraiſ

¹⁹ *God h̄m̄n yaaik kerek Kraiſ epei keriuwetek kan kak̄kepa kakwisa hi eno witeik entar yi yitehi God kak̄kepa.

²⁰ *Hi han kitet hi ap epak̄n h̄m me God te hi ȳnk enuk eriuwe h̄rekes hentarim te hi han tokik ehu hi hat̄p m̄t h̄m m̄rak har ke n̄paa ein ere in hi hewepyap̄rem. Hi ehu o maain m̄t ne ami naniyep hi hahi, hi hanhan m̄t nant̄p Kraiſ h̄rak yaaik nan̄ntar menmen hi h̄riakem. ²¹ *Hi ehu te hi ehises Kraiſ. Hi au hahi te hi eh̄t menmen yaaim im e: Hi ehu etikerek.

²² *Hi hahi o ehu, te maain menmen hi h̄riakem mamkaap m̄t nanises Kraiſ. Hi hep̄tari mekam min̄n. Hi hahi o hi ehu. ²³ *Hi han kai kekrit kekrit. Hi hanhan te hi hahi te hi ehu etike Kraiſ. H̄ram yaaim iuwe. ²⁴⁻²⁵ Au, hi am̄ ehu te hi ekepi. H̄ram min̄n. Hi han kitet hi hahi au ehu te hi ekepi yi eiyises h̄m me God werek werek yi han yaaik eiyu eiȳntar hi wen hepu. ²⁶ Maain hi enen ehu etikewi yi han yaaik yeriua w̄senum te yi eiwen̄pi niuk me Kraiſ.

M̄t ne Filipai netike Pol h̄r nekiyan nanises h̄m me Kraiſ

²⁷ *Mekam mamnen yi han kitet menmen im. Yi eir̄ak menmen yaaim mar ke m̄t h̄r nises h̄m me God te maain hi ari o au, hi tewen eh̄mtau h̄m yaaim m̄t nan̄tpim me yi m̄t, yi eikiyan eiyu han kiut̄p. ²⁸ Yi ap einaain eiriuwe m̄t enun nerekyi enum au em̄t! Yi eiȳrp eit̄p m̄t h̄m yaaim me God keremem, te menmen im meteiknor maain God h̄rak kak̄waanki, te meteikni yi au maain God kaktihs yi eiyu werek werek. ²⁹ God kewisi yi yises h̄m me Kraiſ wein̄m keremem au. God kewis m̄t enun h̄r nerekyi enum nentar yi yisesik. ³⁰ *Yi yetikewa haiu mekiyan m̄t h̄r nanwep nanraiwaank nar ke n̄paa ere in yi yertei h̄r neiyep nerewaank.

2

Haiu mewen̄n han kaiu han ekitet m̄t h̄r nises h̄m me God

¹ Yi han ki kepu tokik kent̄r yi yises h̄m me Kraiſ. Yi han yaaik yepu yentar Kraiſ h̄rak han tewen̄ni. Yi yetike God H̄m̄n Yaaik yi yau han kiut̄p, yi han ekitet m̄t yi han etwen̄ni. ² Menmen im epei mau han ki te yi ein̄pa te hi han yaaik iuwe. Yi eikiyan eiyu han ekitet menmen miut̄p, yi han tewen̄n m̄t netike God. Yi eiyu han kiut̄p kerek. ³ *Yi ap han ekitan me yi h̄ras keriyen au. Yi han ekitet m̄t han menmen h̄r han

* 1:19 2Ko 1:11 * 1:20 1Pi 4:16 * 1:21 Ga 2:20 * 1:22 Ro 1:13 * 1:23 2Ko 5:8 * 1:27 Ef 4:1; 1Te 2:12; Fl 4:3 * 1:30 Ap 16:19-40; Fl 1:13 * 2:3 Ga 5:26; Ro 12:10

kitetim. ⁴*Yi ap eiriak menmen te mit nantip nanwenipi yi iuwe au emit! Yi eiwenin han ki yi han ekitet mit hir ninini hir yaain.

Krais kinaaiwir menmen mirak yaaim kekepai te God kewenipiyek hirak Iuwe

⁵Yi han ekitet menmen yar ke Krais nipaa hirak han kitetim. Hiram im: ⁶*Hirak kertei hirak kirepre God te hirak ap hanhan kaku kakir ke hirak. Au, ⁷*hirak keweikin sip kewetiwem hirak hirekes keweikinhis kire mitik weinik Maria winaak, hirak kepir ke haiu mit. ⁸*Hirak keweikinhis kar ke mitik weinik, hirak kewenin han kirak kises him me God. God katip hirak eki ekikaap haiu mit, te hirak kises him mirak hirak yink kekek hirak kaa kentar nu tentarakit. ⁹*Hirak kaa kentar nu tentarakit kire mitik enuk, te God katip hirak enuk au. Hirak kewenipiyek katip hirak yaaik wisenuk. ¹⁰*Hirak Mitik Iuwe kinin menmen yapirwe. Hirak yaaik wisenuk te neimin neit wit ke God o nepu ti in o mit epei naa niwaai ti o tipir, hir nanimtau God kekine niuk me Jisas, hir yapirwe nanineinik nanwen ninip nantip nanir ik: ¹¹*“Hirak Yaaik au Iuwe,” hir nanwenipi God Haai hirak iuwe kakintar menmen im me Krais.

Haiu mamre si mamteikin mit yayiwe ke witaan, haiu emteiknor yayiwe ke God

¹²*Nai yinan nipaa hi hepu hetikewi yi yemtau him mai yi yisesim. In ek hi hepu hetikewi au hi heit yanimin. Yi eiyisasa eiyir ke nipaa ein yi yisasa te in ek yi eiyises him mai wisenum. Yi eiyises menmen nipaa God kerekiyem te maain hirak kaktihis. Yi einaain eipirpir te yi ap einipek yink enuk ekiriuwi. ¹³*Yi eiriakem eiyintar God hekrit hekrit kiriak han ki te yi hanhan eiyises menmen hirak hanhan yi eiyisesim.

¹⁴Menmen yapirwe yi yirakem yi ap yenehan yenehan yeriuwerem au emit! Yi eiriakem keremem. ¹⁵*Yi eiriakem mamir im te yi ap eiriak menmen enum au yi eiyu yaain. Yi yaire nikerek ne God yi yaain yar ke si me witaan mir, yi yau ninin ke mit hir niriak enum enum, ¹⁶*yi eiyitpor him yaaim me God mamkaap mit hir nanu werek. Yi eiriak menmen im te maain Jisas pike kaknen hi han yaaik entar hi hertei menmen hi herekiyem hiram weinim au.

¹⁷*Yi yises him me God hiram mar ke yi yewepwar yewis menmen mau kinan yewet God em. Maain hir mit naniyep hi hahi hemkre mamwen hiram mire mit neit tipar naam nerpaasem neiyim nenke menmen. Hemkre mai mamwen hiram mamkepi yi eiyises God werek werek, te hi han yaaik wisenuk. ¹⁸*Menmen im mamnen te yi han yaaik eitikewa eiyir ke hi han yaaik.

Pol ketpor ke Timoti

¹⁹Hi hanhan Mitik Iuwe Jisas kakwisa hi eriuwet Timoti kaknen kakir yi mit te maain Timoti pike kaknen kakitpo hi ertei yi yepu werek yises God, te hi han yaaik eriuwi. ²⁰Hi ap mitik kei yaaik kiper ke Timoti. Hirak kirepre te hirak hanhan kakikaap yi mit eiyu werek werek. Hirak kiutip kerekek.

* 2:4 1Ko 10:24, 33 * 2:6 Jo 1:1-2, 17:5 * 2:7 2Ko 8:9; Jo 1:14; Ro 8:3 * 2:8 Jo 10:17; Hi 5:8, 12:2 * 2:9 Ap 2:33; Ef 1:20-21; Hi 1:3-4 * 2:10 Ro 14:11 * 2:11 Ro 10:9 * 2:12 Sam 2:11; 1Pi 1:17 * 2:13 Jo 15:5; 1Ko 12:6, 15:10; 2Ko 3:5; 1Te 2:13 * 2:15 Dan 12:3; Mt 5:14, 10:16; Ap 2:40 * 2:16 Fl 1:10; 1Te 2:19; Ais 49:4; Ga 2:2 * 2:17 Ro 15:16; 2Ti 4:6 * 2:18 Fl 3:1, 4:4

21 *Mít han h̄r enun han kitet h̄ras. H̄r n̄napen naanm̄pre menmen me Jisas Krais mít nisesim. 22 Te yi yertei Timoti au. H̄rak m̄t̄k yaaik han kitet h̄rekes au han kitet yi mít. H̄rak kekepa haw̄r wewepyap̄r h̄m me God kep̄r ke n̄kan k̄kaap haai k̄rak. 23 Maain hi ertei mekam mamnen h̄r nerekyewem te hi hare esiuwe Timoti kaknen yi mít. 24 Hi han kitet M̄t̄k Iuwe God kak̄kepa hi eno witeik waswas te hi hetike Timoti haw̄r waunen wauri.

Pol kat̄p h̄m me Epafrodaitas

25 *Hi han kitet hi eriuwet Epafrodaitas kaknen yi mít h̄rak kai yinak ki yinak, h̄rak ketikewa haw̄r w̄r̄ak menmen miut̄p me God war ke mít ne ami n̄riakem. N̄paa yi yeriuwetek kan kekepa me menmen. 26 H̄rak hanhan kak̄r yi mít kent̄r yi yemtau h̄rak k̄nap te h̄rak k̄napen yi hanhanek h̄rak k̄nap. 27 N̄paa menep h̄rak kaa te God han tewen̄nek kekepik h̄rak kaa au kepu. H̄rak han tewen̄nek kerekek au. H̄rak han tewen̄na ap kenipek kaa te menmen im ap merewaank han kai, hi wen hau hekre w̄nak enuk. 28 Te hi heriuwetek waswas kakno kakri yi mít te yi eiȳrek yi han yaaik eiriuwerek. Yi han yaaik eiyu te hi han yaaik eriuw̄i. 29 *H̄rak k̄kaiun wit̄ yi yaȳrek yi han yaaik eiriuwe M̄t̄k Iuwe h̄rak kewis̄k ap kaa au. M̄t̄k kar m̄t̄k ik ek yi han ekitet h̄rak iuwe eiȳnt̄r 30 h̄rak ap hanhan h̄rak h̄rekes kaku au. H̄rak han kitet menmen me Krais, h̄rak menep kaki, h̄rak kekreh̄r ki h̄rak kekepa w̄senum te h̄rak k̄nap.

3

Keim̄n kises h̄m me Jisas Krais h̄rak m̄t̄k yaaik

1 *Nai yinan h̄m im m̄karu hi hetpiyem. Yi han yaaik eiyu eiriuwe M̄t̄k Iuwe. Menmen n̄paa hi hewis̄yem, in ek hi hewis̄yem heteipim. Hi ap h̄napen hewis̄m heteipim. Hi hewis̄m mamkepi te yi eiyu werek werek.

2 *Yi naanmamre h̄ras me mít ein h̄r enun n̄re nepere me yaank, h̄r nanri han ki te yi eiyises menmen me n̄paa ein me Moses. Yi naanmamre h̄ras me mít in h̄r nat̄p yi eirekir ȳnk ki. 3 *Haiu mít in haiu keriyen m̄re mít God keh̄m̄tenai haiu mít n̄rak mentar haiu mewen̄pi God meriuwe H̄m̄n Yaaik k̄rak, haiu mat̄p Krais Jisas h̄rak Yaaik haiu misesik. Haiu ap han kitet haiu merekir ȳnk kaiu h̄rak kak̄kepai haiu mam̄t̄ h̄m̄n yaaik haiu mamu mamtike God taau. 4 *Hi hanhan te hi hises menmen me mít h̄r nerekir ȳnk hi hisesim te hi au h̄napen. M̄t̄ han h̄r han kitet h̄r nerekir ȳnk te menmen im mamkepi h̄r nanu werek, hi hertei n̄paa hi hin̄ni me menmen im. 5 *N̄paa hi hemkretuk hi hepu w̄ hisp̄nak wikak (8), mít nerekir ȳnk kai. Miye wina hi m̄t̄k ke Isrel ke weiw̄k me maam kai Bensamin. Hi Hibru hi ke weiw̄k me Ebrahim kerekek. Hi epei hises h̄m me God werek werek hent̄r hi hises h̄m me mít ne Farisi. 6 *Hi han kitet hi h̄rak menmen iuwe me God te hi hewaank mít miyap̄r kerek nises h̄m me Krais h̄r ne weiw̄k me God. M̄t̄ kerek h̄r n̄n̄na nat̄p hi hises h̄m me Moses werek o au, h̄r nat̄p hi yaaik, menmen enum au. 7 *N̄paa hi han kitet h̄ram menmen iuwe te in ek hi han kitet h̄ram menmen wein̄m te hi hises Jisas Krais h̄rak kak̄kepa hahu werek werek.

* 2:21 2Ti 4:10 * 2:25 Fl 4:18 * 2:29 1Ko 16:16, 18; 1Ti 5:17 * 3:1 Fl 4:4 * 3:2 Sam 22:16, 20; Rev 22:15 * 3:3 Ro 2:29 * 3:4 2Ko 11:18, 21 * 3:5 Lu 1:59; Ro 11:1; 2Ko 11:22; Ap 23:6 * 3:6 Ap 8:3 * 3:7 Mt 13:44, 46

8 Hi han kitet menmen im nɪpaa hi hisesim hɪram weinɪm keremem au. Menmen yapɪrwe hi han kitetim hɪram weinɪm mentar hi hertei hi hises Kraiss te menmen mɪrak minɪn menmen yapɪrwe me nɪpaa mamkaap mɪt nanu nantike God. Hi epei heweikɪn sip ewet menmen yapɪrwe marim hi han kitet hɪram mɪre menmen enum meit teipe wenut eim te hi ehises Kraiss werek werek. 9 *In ek hi ap hɪriak menmen iuwe hises menmen me hɪm me Moses werek werek te God katɪp hi mɪtik yaaik au. God katɪp hi yaaik hentar hi hemtau hɪm me Kraiss hi mɪtik ke weiwɪk mɪrak. God kewetai menmen yaaim mekre han kiau kentar hiau mises hɪm me Kraiss keremem. 10 *Hi hanhan menmen im. Hi hanhan hertei Jisas Kraiss werek werek ketike menmen iuwe mɪrak nɪpaa hɪrak ketɪwem wɪ hɪrak kɪnaaiwɪr herwe hei hɪrak kekrit kepu. Hi hanhan menmen nɪpaa menep Kraiss hɪram mamiyep mamkaap han kai kaki ke menmen enum me tɪ kakɪr ke wɪ nɪpaa hɪrak kaa kentar nu tentarakɪt. 11 *Hi hɪriak menmen im te maain, hi hahi, hɪrak kakɪkoya hi pɪke ekrit ehu ekiterek.

Pol hanhan hɪrak kakre mɪtik yaaik kakɪr ke Jisas

12 *Hi ap hatɪp hi epei hises menmen im me Kraiss werek werek o hi epei mɪtik yaaik. Au, hi wen hisesim te hi har ke Kraiss hentar hɪrak epei kehimitena hi mɪtik kɪrak. 13-14 *Nai yinan hi ap han kitet hi epei yaaik hepɪr ke hɪrak. Au, hi hɪriak menmen im: Hi heweikɪn sip ewet menmen me nɪpaa ein, h hɪre mɪtik kesiuksen resis kakɪt menmen, hi hises menmen me God iuwe te maain hi ehɪt menmen hɪrak kehimitan hiau mɪt em. Hɪram menmen im em: God kenɪnau keriuwe menmen Kraiss Jisas epei kɪriakem te hi ano ehu etikerek.

15 *Hiau mɪt hiau mɪre iuwe me menmen me God hiau mau han kiutɪp me hɪm hi epei etpiyem. Yi mɪt han ne yi mɪt ein yi han kitet menmen ham te God kakteikni hɪram enum yi ap eiyisesim au. 16 *Yi ap han ekitet menmen im yapɪrwe emɪt! Menmen me God nɪpaa hiau misesim, yi yetikewai hiau wen mamisesim wɪsenum te hiau mamre yaain mamɪr ke Kraiss.

17 *Nai yinan yi wen eiyises menmen hi hɪriakem. Yi eiyɪhimitan mɪt hɪr nises menmen nɪpaa yi yɪr hiau mɪt in hiau misesim meteikniyem, te yi yises menmen mɪr. 18 *Nɪpaa wɪ yapɪrwe hi hetpi te in ek hi menep hi hɪkɪt hi hetpiyem heteipim. Mɪt han nare nises Kraiss te hɪr neriuwe menmen enum hɪr nɪriakem neteiknai hɪr nisesik au, hɪr nemipɪn. Hɪr nɪre mɪt enun nepan ne Kraiss. 19 *Mɪt narik nanɪwaank hɪras hɪr nanɪno si takɪkneni nanɪntar hɪr nises han ke yɪnk kɪr keremem, God au. Hɪr han yaaik newepyapɪr menmen enum hɪr nɪriakem menip mɪt hɪr yɪnk enuk neriuwerem. Hɪr han kitet menmen me tɪ keremem. Yi ap eiyises menmen mɪr au emɪt! 20 *Hiau mɪt ne tɪ ik e au, hiau mɪt ne wit ke God, hiau memerɪr Mɪtik Iuwe kiau Jisas Kraiss hɪrak kaknaaiwɪr wit ke God kaknen kaktaihis. 21 *Hɪrak kaknen kaktaihis, hɪrak kakɪkrehɪr yɪnk kiau maain kaki, hɪrak kaknipek kakweikɪnhis kakre yɪnk kɪrak yaaik iuwe kakriuwe menmen iuwe mɪrak hɪram werek te maminɪn menmen yapɪrwe te hɪrak naanmamprewem.

* 3:9 Ro 3:21-22 * 3:10 Ro 6:3-5, 8:17; Ga 6:17 * 3:11 Ap 4:2; Rev 20:5-6 * 3:12 1Ti 6:12, 19; Ap 9:5-6 * 3:13-14 1Ko 9:24 * 3:15 1Ko 2:6 * 3:16 Ga 6:16 * 3:17 1Ko 4:16; 1Te 1:7; 1Pi 5:3 * 3:18 1Ko 1:23; Ga 6:12 * 3:19 Ro 16:18, 8:5-6 * 3:20 Ef 2:6, 19 * 3:21 Ro 8:29; 1Ko 15:28, 43-53

4

Yi m̄t han yaaik eiyu yi han kiut̄ip eiyu han ekitet menmen yaaim

1 *Te nai yinan yi han tokik eiyu eiȳntar menmen hi epei hetpiyem. Hi han tewen̄ni hi hanhan p̄ke enen eri, hi han yaaik heriuwi hi ewen̄pi yi m̄t. M̄t han nan̄r menmen yi ȳr̄iakem, h̄r nat̄ip h̄ram menmen yaaim hi heteikniyem.

2 Yuodia hi hetput h̄m manp. Sintiki hi hetput h̄m manp. Yi miyap̄r wik yi eikiyan eiyu han kiut̄ip eiyises M̄t̄ik Iuwe Krai. 3 *Hi hituthi ti m̄t̄ik yaaik kerek n̄paa hetikewa w̄r̄iak menmen miut̄ip, ti akaap miyap̄r wik en enu han kiut̄ip nentar h̄r nekiyan nekepa nat̄ip m̄t̄ miyap̄r h̄m me God, h̄r netike Klemen. M̄t̄ miyap̄r han ne yi m̄t̄ ein yi yetikeri yekepa te God h̄rak kertei niuk mi mekre han k̄rak yi n̄kerek n̄rak.

4 *Yi han yaaik eiyu eiriuwe M̄t̄ik Iuwe Krai. Hi hetpiyem heteipim: Yi han yaaik eiyu.

5 *Yi eiwis m̄t̄ yap̄rwe h̄r en̄rte i yi m̄t̄ ap yises han ki ke menmen yap̄rwe au. Yi yemtau h̄m me m̄t̄ han yentar M̄t̄ik Iuwe Krai kau menep, h̄rak kau ketikewi. 6 *Yi ap ȳnaain han kitet menmen yap̄rwe au em̄t̄! Yi han yaaik eiriuwe God yi eiyit̄wekhi me menmen yi ȳnaain han kitetim, 7 *te God kak̄iKepi kak̄riuwe menmen m̄rak haiu ap merteiyem h̄rak naanmampri kak̄nipi yi m̄t̄ yi han yaaik eiyu yi han ekitet menmen werek werek eiȳntar menmen Krai epei k̄riakem.

8 *H̄m im m̄karu hi eh̄t̄piyem. Yi han ekitet yap̄rwe menmen h̄ram ap me memip̄n au h̄ram yaaim, menmen m̄t̄ han kitet h̄ram yaaim. Yi han ekitet menmen h̄ram menip God ketike m̄t̄ h̄r han yaaik, h̄ram yaaim te h̄r m̄t̄ hanhan nanisesim. Mekam h̄ram yaaim m̄re menmen im yi han kitetim keremem. 9 *Menmen hi epei hetpiyem yi ȳra hi hisesim, yi eiyisesim te God kerek h̄rak kak̄nipi yi han yaaik eiyu, h̄rak kaku kakt̄ikewi kak̄kre han ki.

Pol han yaaik keriuwe m̄t̄ ne Filipai kentar h̄r newet̄wek menmen mekepik

10 Hi han yaaik iuwe heriuwe M̄t̄ik Iuwe Krai hentar n̄paa yi han tewen̄na yekepa. Nepei ein ere in yi han tewen̄na te yi ap yekepa au. In ek yi yekepa yeweto menmen. 11 *Hi ap hetpiyem hentar hi ap hetenen menmen au. Hi epei hertei mekam mamnen hi ap hanhan menmen em̄t̄. Hi eh̄u han yaaik heriuwerem. 12 Hi hertei hepu har ke m̄t̄ik ketenen menmen aurek, hi hepu har ke m̄t̄ik ketenen menmen yap̄rwe. Hi epei hertei werek te w̄ mekam o wit mekam hi hau en, hi n̄n̄p̄ meiyu o hi tu iuwe, hi han yaaik eh̄u. 13 *Hi werek te hi h̄riak menmen yap̄rwe hi epei hetpiyem heriuwe menmen iuwe Krai kewetewem kewis̄m mekre han kai.

14 Yi yerekyo yaaim yi yekepa yeweto menmen yaaim me w̄ menmen enum epei man mewa. 15 *N̄paa me w̄ hi h̄naaiw̄r provins Masedonia hewepyap̄r h̄m me God yi m̄t̄ ne wit Filipai keriyen yi yeweto menmen yi ȳre m̄t̄ n̄rak yinan newet̄wek menmen, h̄rak kewet̄r menmen. M̄t̄ nerer wit wit nekepa au. Yi keriyen. 16 N̄paa hi hepeit̄ wit Tesalonaika

* 4:1 1Te 2:19-20 * 4:3 Sam 69:28; Lu 10:20; Rev 20:12 * 4:4 Fl 3:1 * 4:5 Hi 10:25, 37; Je 5:8-9 * 4:6 Mt 6:25-34; 1Pi 5:7; Kl 4:2 * 4:7 Ais 26:3; Jo 14:27; Kl 3:15 * 4:8 Ro 12:17 * 4:9 Ro 16:20; 1Ko 14:33; 1Te 5:23 * 4:11 1Ti 6:6 * 4:13 2Ko 12:10; 2Ti 4:17 * 4:15 2Ko 11:9

yi yekepa yeriuwet menmen yi p̄ike yeriuwetem yeteipim yekepa. ¹⁷ Hi ap hanhan menmen me yi m̄t̄ yeriuwetewem au. Hi hanhan God kakweti menmen yaaim mentar menmen yi yerekyewem. ¹⁸ *Hi epei heit menmen yap̄rwe min̄n menmen hi hanhanem. Epafrodaitas keten̄nem yi yeriuwetek h̄rak kan kewetewem. Menmen im yi yewetewem h̄ram yaaim menip God h̄rak han yaaik keriuwi. ¹⁹ God kerek epei keriuwet Jisas h̄rak kan kekepai haiu m̄t̄, h̄rak ketenen menmen yap̄rwe, h̄rak kakwetai menmen haiu metenenim au h̄rak naanmamprai t̄e haiu mamu werek werek. ²⁰ Hi hanhan God kerek h̄rak Haai kiau, m̄t̄ h̄r nanwen̄pi niuk m̄rak, h̄rak yaaik tipmain enum eik.

Pol kat̄ip h̄im kike m̄karu

²¹ Hi hetike nai yinan in haiu mat̄ip yi naiu yinan en yises Krai Jisas niut̄ip niut̄ip haiu metpi yi yaain. ²² *M̄t̄ yap̄rwe in nises Krai Jisas h̄r netpi yi yaain. M̄t̄ han nises Krai kerek n̄r̄rak menmen me m̄t̄k̄ iuwe Sisa, h̄r netpi h̄m̄ iuwe nar ik: “Yi yaain.” ²³ Hi hanhan M̄t̄k̄ Iuwe Jisas Krai kerek kakrek̄yi yi eikiyan eiyu werek werek, h̄rak kaku kak̄kre han ki kaku kak̄t̄.

Mep̄r keremem

* 4:18 Fl 2:25; Esi 20:41; Ef 5:2 * 4:22 Fl 1:13

Tiwei Pol Kewisik Ken Mit Ne Wit Kolosi Menmen me tiwei ik

Pol kitehi God katip hirak yaaik kentar mit ne Kolosi 1:1-14
 Krais hirak kire mekak te hirak kiriak mekam 1:15-2:19
 Menmen mit ne weiwik me God hir nanisesim 2:20-4:6
 Pol katip mit ne Kolosi him gude mkaru 4:7-18

1 *Hi Pol hi hire aposel ke Krais Jisas. Nipaa God hanhan kewisa hi hire mitik aposel, te hirak kehimitena hi hirak menmen mirak. Hi hetike kiau yinak Timoti 2 *hawir mitikit wik wewis tiwei ik ken yi mit miyapir ne weiwik miutip me God yeit wit Kolosi. Yi nawir yinan yaain, yi yises Krais werek werek. Hi hanhan God Haai kakrekyi menmen yaaim yi eiyu werek werek.

Pol katip God hirak yaaik kentar mit miyapir ne Kolosi nises him me Krais

3 *Hekrit hekrit hawir witehi God hawir watip God hirak yaaik kentar yi mit yisesik. God kerekek hirak Haai ke Mitik Iuwe kiau Jisas Krais. 4 *Hawir han yaaik weriwe God watip hirak yaaik wentar hawir wentau mit natip yi yemtau him me Krais Jisas yi yisesim werek werek. Te yi hanhan yeriuwe mit miyapir han kerek hir nises him me God, yi yekepi. 5-6 *Yi yemtau him me Krais yi yisesim werek werek, yi hanhan yeriuwe mit miyapir han yentar nipaa w' yi yin'in yemtau him me God, hiram him yaaim metpi me menmen God kakrekyiyem yi yisesim. Yi yisesim yemer'ir menmen God kakwetiyem mamit wit kirak. Him im yaaim me God wen mepno mepner wit wit miriak mit miyapir hir nemtewem hir nire yaain. Hiram mepno mekepi mar ke nipaa him im min'in men yi mit miyapir. Nipaa yi yin'in yemtau menmen yaaim God epei kerekyei hiau mit em, te in ek yi yertei hiram him yaaim. Yi yerteiyem yentar 7 *Ipafras epei ken ketpiyem, te yi yerteiyem. Hirak mitik kiau yaaik kirak menmen me Krais. Hirak ketikewawir hiau miriak menmen miutip, hirak kekepawir katip mit him me Krais. 8 Hirak kan ketpawir God Him'in Yaaik kekepi yi hanhan yeriuwe mit miyapir kerek hir nises him me God

Pol kitehi God hirak kakikaap mit miyapir neit Kolosi

9 *Me w' hawir win'in wentau yi yises him mirak, hawir witehi God me yi mit miyapir yentar menmen hawir epei wentau yi yisesim. Hawir witehi God hirak kakikepi yi mit miyapir te yi eyirteit menmen werek hirak hanhan yi yayisesim. God Him'in Yaaik kakikepi yi mit miyapir han ki te yi ap yepitari me menmen mirak werek werek au. 10 *Yi eyirteit menmen mirak werek werek, te yi yayises menmen God hirak hanhan yi yayisesim, te hirak han yaaik kakriuwari. Yi yairiak menmen yaaim heriyai heriyai, han ki kakirteit menmen me God iuwe. 11 *God hirak Iuwe te kakriak menmen yapirwe. Hawir witiwekhi hirak kakweti pinam miutip me menmen mirak iuwe hiram mamkepi yi mit miyapir, te yi han tokik eiyu me menmen enum yapirwe mamnen. 12 *Yi han yaaik eiyu eitip Haai kiau God hirak yaaik. Hirak kerekek kerekyi mit miyapir yi yire

* 1:1 Ef 1:1 * 1:2 Ro 1:7 * 1:3 Ef 1:16; 1Te 1:2 * 1:4 1Pi 1:4; Ef 1:13, 15 * 1:5-6 Ro 1:13; 1Ti 3:16 * 1:7 Kl 4:12; Fm 23 * 1:9 Ef 1:9, 16-17; Fl 1:9 * 1:10 Fl 1:27; Ef 2:10 * 1:11 Ef 1:19, 3:16 * 1:12 Ef 1:11, 18

yaain, te yi yayit menmen h̄rak kehimiṭeni kakwetiyeṃ. H̄rak kakweti yi m̄it yaitike haiu m̄it miyap̄r yap̄rwe rem mam̄it wit k̄rak yaaik menmen enum mekreṃrem au. ¹³* Haiu mam̄t̄p̄ God h̄rak yaaik kent̄r h̄rak kekepai haiu m̄inaaiw̄r menmen enum h̄ram m̄ire w̄itaan toto h̄ram min̄n han kaiu, h̄rak keriyei haiu men mises N̄ikan k̄rak kerek h̄rak God hanhan keriuwerek iuwe, h̄rak N̄ikan naanm̄iprai. ¹⁴* N̄ikan ke God kerekek h̄rak kekepai kaktaihis keriuwe hemkre m̄rak n̄ipaa mewen, te h̄rak kesak menmen enum mekre han kaiu keriuwerem.

Krais h̄rak M̄it̄k Iuwe h̄rak k̄riak menmen kekepai

¹⁵* Krais h̄rak k̄re God kerek haiu m̄it miyap̄r ap te mam̄irek taau. H̄rak kerekek Iuwe kin̄n menmen yap̄rwe God k̄riakem. ¹⁶* H̄rak Krais kin̄n menmen yap̄rwe kent̄r h̄rak h̄rekes k̄riak menmen mau nepni, menmen mau t̄i. H̄rak k̄riak menmen haiu m̄irem metike menmen haiu ap te mam̄irem au. Im h̄ram m̄it ensel o t̄ipir o menmeiyam. God h̄rak kenip Krais h̄rak k̄riak menmen yap̄rwe, te menmen yap̄rwe kerek mau t̄i o mau nepni, h̄ram me Krais. ¹⁷* N̄ipaa menmen ap mepu wen au, h̄rak Krais kepu. Te h̄rak naanm̄ire menmen yap̄rwe h̄ram mepu werek werek menterik. ¹⁸* H̄rak k̄re paan ke haiu m̄it miyap̄r kerek mises h̄im me God, haiu m̄ire ȳnk k̄rak. H̄rak kerekek h̄rak haai ke menmen God k̄riakem me haiu m̄it miyap̄r haiu mises h̄im m̄rak. God h̄rak k̄riak Krais kerek n̄ipaa kaa, h̄rak kekrit kin̄n kau te h̄rak kakin̄n naanmampre menmen yap̄rwe. ¹⁹* H̄im im yaaim mentar God hanhan menmen yap̄rwe me H̄im̄n Kirak kaku kak̄kre N̄ikan k̄rak h̄im̄n k̄rak. ²⁰* God hanhan menmen yap̄rwe h̄ram m̄ire enun nepan, h̄ram meweik̄n mamtikerek mamu han kiut̄p̄, menmen mau t̄i, menmen mau nepni. H̄rak k̄riakem kin̄n menmen enum keriuwe hemkre me Krais h̄ram mewen mentar nu tentarak̄t.

²¹* N̄ipaa yi m̄it ȳnapen God, te yi ap yisesik au. Yi ȳriak menmen enum. Yi ȳire m̄it enun nepan ne God. ²²* Te Krais epei kaa kau nu tentarak̄t. Mar im God in ek h̄rak kerekyei haiu m̄it metikerek mau han kiut̄p̄. Krais kerekyei haiu m̄it em keriuwe ȳnk k̄rak me w̄i n̄ipaa h̄rak kaa, te h̄rak kerekyei haiu m̄it yaain haiu merp ninaan me God, God han kitet han kaiu h̄rak yaaik ap menmen enum mewik̄ au. M̄it ap te nansiuwe h̄im mei enun au. ²³* Yi wen han tokik eiyu eiyises h̄im yaaim me Krais kerek kaa kekepai haiu m̄it, yi ap eiwis menmen enum mamri han ki yi eiweik̄n sip eiwet menmen God kat̄p̄ kakwetaiyem, te yi eire m̄it yaain. H̄im im yi yisesim h̄ram h̄im yaaim n̄ipaa haiu m̄it metpiyem. Hi pol hi h̄re m̄it̄k God kehimiṭena hi h̄riak menmen m̄rak hi hen hat̄p̄ m̄it miyap̄r yap̄rwe nerer wit wit h̄im yaaim yi yisesim.

Pol k̄ikaap m̄it miyap̄r ne Kolosi

²⁴* Hi han yaaik m̄it newaank ȳnk kai, te hi ekepi heriuwerem, mar ke in ek h̄r nerewaank. Hi hekreh̄r ke Krais, m̄it nerewaank, te hi hat̄p̄ m̄it h̄im m̄rak mamno heriyai mamkaap yi m̄it miyap̄r ne weiw̄k miut̄p̄ me God, yi ȳre ȳnk ke Krais. ²⁵* N̄ipaa God kehimiṭena hi hat̄p̄ m̄it h̄im m̄rak yaaim, te hi hekepi yi m̄it miyap̄r ne weiw̄k me God, har ke wok

* **1:13** Lu 22:53; Ef 2:2 * **1:14** Ef 1:6-7 * **1:15** Jo 1:18; 2Ko 4:4; Hi 1:3 * **1:16** Jo 1:3, 10
 * **1:17** Jo 1:1, 8:58 * **1:18** Ef 1:22-23; Ap 26:23; Rev 1:5 * **1:19** Jo 1:16; Kl 2:9 * **1:20** Ef 1:7, 10; 2:13, 16; 1Jo 2:2; Ro 5:1 * **1:21** Ro 5:10; Ef 2:12, 4:18 * **1:22** Ef 2:14-16, 5:27 * **1:23** Ef 3:17; Hi 3:14; Mk 16:15; 1Ti 3:16 * **1:24** Ef 3:13 * **1:25** Ef 3:2, 7-8

mít nikaap mít han. ²⁶ *Nípaa God kepakín hím im me wí yapírwe ap kewepyapírem au. Te in ek hírak kewepyapírem katíp haiu mít miyapír kerek haiu misesik hírak ketpaiyem. ²⁷ *Hírak hanhan kakteiknai haiu mít miyapír nírak, haiu mamírtei hím mírak im híram yaaim iuwe mamkaap mít ne Isrel nantike mít miyapír ap ne weiwík me Isrel. Hím im híram matíp mar ik: Kraís kau ketikewi yí eimeriyíwek hírak kakweti menmen yaaim me God. ²⁸ *Te haiu mít aposel mepno mít miyapír nerer wit wit han kitet werek werek hím haiu metpor me Kraís. Haiu metpor hím manp hír enweikín sip enwet menmen enum me típir, haiu meteiknor hím yaaim me Kraís. Haiu míríak menmen im, te haiu mamníp mít miyapír hír nanises hím me Kraís werek werek. ²⁹ *Hi híríak menmen im wísenum, te hír nanises hím me Kraís werek werek. Kraís hírak kari han kai wísenum te hi híríak menmen im.

2

Mít ne Kolosi enweikín sip enwet hím enum me nemípín

¹ Hi hanhan yí eiyírtei menmen im. Hi han kiteti yapírwe. Hi híríak menmen yapírwe híkaap yí mít miyapír yeriuwerem yeit wit Kolosi yetike mít miyapír han neit wit Leodisia, hír netike mít miyapír nau provins menep kerek nípaa hír níra ninaan mai au. ² *Hi híríak menmen im, te han kí hírak kaku werek yí hanhan yeriuwehan, yí han ekítet menmen werek, te yí eiyises God werek werek. Hi hanhan yí eiyírtei menmen nípaa God kísawínek. Kraís hírak hírekes kíre menmen nípaa God kísawínek. ³ *Hírak kerekkek kekere han kírak kertei menmen yapírwe híram mamkepái, te haiu mertei menmen me God werek werek, te haiu emíses han kírak me menmen hírak hanhan haiu emisesim. ⁴ *Hi hetpi menmen im me Kraís, te mít han ap nanri han kí nanriuwe hím mír ham me nemítetpín. ⁵ *Hi ap hepu hetikewi au, te hi hekre han kai hi han kitet har ke hi hau hetikewi. Hi han kitet har ke hi hau hetikewi, te hi han yaaik hír menmen yí yíríakem yípíran yises han kiutíp, híram yaaim yí yises hím me Kraís werek werek.

Haiu emtike Kraís emu han kiutíp te haiu ap mamises menmen enum memítetpín

⁶ Yar ke nípaa yí yemtau hím me Kraís yí yisesik, te in ek yí eitikerek eiyu han kiutíp. ⁷ *Yí eitikerek eiyu han kiutíp eiyír ke nu nekenpí ken tí kari típar mamkaap nu kaku. Yí han kí eiyu tokik eiyisesik werek werek eiyír ke teiník mítík ketenen wínak. Yí wen eiyises hím yaaim me Kraís nípaa haiu metpiyem, yí han yaaik eiriuwe God eiyu eiyíntar menmen hírak kerekiyem.

⁸ *Yí naanempre híras. Yí ap eiwis mít han hír nanínen nanítpi hím weiní keremem mít han kítetim nanri han kí hír nanír ke tírpe kari han ke sak, hír nanmítipín nanriuwereim au emít! Mít nar ik natíp me menmen me maamrer o menmen enum me típir me tí o me nepní. Hír ap natíp menmen me Kraís au.

⁹ *Yí ap eiyises hím mír enum eiyíntar Kraís hírak kíre God, menmen mírak yapírwe mau han ke Kraís hírekes. Menmen im meteiknai God hírak

* **1:26** Ro 16:25-26; Ef 3:3-5, 9-10 * **1:27** Ef 1:18; 1Ti 1:1 * **1:28** Ef 4:13 * **1:29** Ef 3:7, 20; Fl 4:13 * **2:2** Ef 3:4, 18; Kl 1:26 * **2:3** Ais 45:3; 1Ko 1:24, 30; Ef 3:19 * **2:4** Ro 16:18; Ef 5:6; Kl 2:8 * **2:5** 1Ko 5:3 * **2:7** Ef 3:17, 2:20-22 * **2:8** Kl 2:4 * **2:9** Jo 1:14, 16

kîre mekak. ¹⁰ *Yi yeit menmen im yapîrwe me God yentar yi yetike Kraiss yau han kiutîp. Hîrak Mîtik luwe kinîn mît ensel o tîpir o herwe metike menmen yapîrwe. ¹¹ *Mît nerekir yînk ki au, hîram menmen weinîm. Yi yetike Kraiss yau niutîp, yi yeweikîn sip yewet menmen enum yi yisesik, hîram mar ke hîrak kerekir yînk ki. ¹² *Nîpaa wî kerek mît nîkîri neriuwe tîpar, menmen im hîram mar ke yi yetike Kraiss yaa hîr mît newisi. Hîr pîke nekeyi yekre tîpar yerp, hîram mar ke God kerek nîpaa kîkîak Kraiss keriuwe menmen mîrak luwe, hîrak kîkîan yi mît yetikeret yentar yi han kitet hîrak kîrîakem. ¹³ *Nîpaa yi ap yises hîm lo me God yîrîak menmen enum yi yises han ki, te menmen im merekyi yi yîre mît enun hîr epei naa me menmen me God. Te God epei kîkîan yi mîf yi yekrit yetike Kraiss yau yentar hîrak epei kesak menmen enum mekre han ki. ¹⁴ *God epei kesak menmen enum mekre han kiau. Mau tîwei nîpaa Moses kewisîm, hîram matîp haiu mît enun, te haiu mami. Hîrak God epei keit hîm im matîp haiu enun, hîram maa wî nîpaa mît newenkek Jisas kau nu tentarakît hîrak kaa. Hîm im hîram maa metikerek. ¹⁵ *God hîrak kinîn herwe o tîpir, menmen iuwe keriuwe menmen Kraiss hîrak kîrîakem kau nu tentarakît. Hîrak kinînem keteikîn mît miyapîr hîrak luwe, hîram au menmen weinîm.

Haiu maa metike Kraiss

¹⁶ *Hîm mau tîwei matîp haiu mît enun te haiu mami, hîram epei au mesi. Te yi ap eiyîmtau hîm me mît han hîr neni me menmen o tîpar yi yayîm o me wî holidi ye ap eiyisesim eiwenîpi God eiriuerem o wî me wenke kaa keit pîke kewep kan te yi eiwenîpi God me wî im, o me wî Sabat o menmen mar im au emî! ¹⁷ *Menmen im hîram mîre piksa keremem kerek nîpaa meteikîn maamrer nau menmen maain Kraiss hîrak kakrîakem. In ek Kraiss epei kan kîrîakem, te menmen me nîpaa ein hîram weinîm mamît. ¹⁸ Yi ap te eiyîmtau hîm me mît han nanrekyi enum nantîp yi ap ne weiwîk me God yentar yi ap yewenîpi niuk me mît ensel. Menmen im au emî! Hîr natîp hîr nepei nîtyak menmen im me ensel te hîr nertei haiu mît yapîrwe emwenîpi niuk mîr. Hîr natîp hîr enun weinîn newenîpi ensel, hîr natîp hîr iuwe, te hîr mît enun paan tokik nises han kîr weinîm. ¹⁹ *Mît nar ik hîr ap netike Kraiss nau niutîp au nentar Kraiss hîrak kîre paan naanmîpre haiu mît kerek haiu mîre yînk, haiu mau niutîp. Paan hîrak kîkaap yînk ketike hemik, nekeni, naan, hîram mîniuham hîram mamre iuwe mamîntar God kewetai menmen mîrak iuwe.

²⁰ *Yi mît miyapîr yi yaa yetike Kraiss, te hîrak kekepi yi yînaaiwîr menmen enum me tî. Te yi ap eiyises menmen mît ne tî hîr han kitet hîr nanisesim, te God kaktîp yi yaain. Te yi yenmak te yi wen yises menmen mît ne tî hîr nisesim a? Yi yenmak te yi yises hîm lo me mît hîram matîp mar ik: ²¹ ***"Yi ap eitenen menmen ham ham, o yi ap eiyînte nin menmen im eiyîm, o yi ap eitîwem eiyîm einewem au emî!" ²² **Hîm im mît keriyen hîr netpim. Hîram ap meke God man au. Hîr mît keriyen newetaiyem, te haiu ap mamîsinehanem au emî! Haiu emîm keremem. ²³ Hîm im hîram mari han kiau haiu han kitet hîram yaain mamkepî haiu mewenîpi niuk me ensel, haiu mewenîn han kiau me menmen haiu mewet yînk kiau em, haiu mewaank yînk kiau. Te menmen im ap mamkepî haiu mît te haiu maminîn menmen enum mekre han kiau taau!

* **2:10** Ef 1:21-22 * **2:11** Ro 2:29 * **2:12** Ro 6:4; Ef 1:19-20; Kl 3:1 * **2:13** Ef 2:1, 4-5 * **2:14** Ef 2:14-16; 1Pî 2:24 * **2:15** Kl 1:13 * **2:16** Ro 14:1-12 * **2:17** Hi 8:5, 10:1 * **2:19** Ef 2:21, 4:15-16 * **2:20** Ga 4:3-5, 9 * **2:21** 1Tî 4:3 * **2:21** Ef 6:4 * **2:22** Ais 29:13; Mt 15:9 * **2:22** Ef 6:5-8

3

God kikian yi mit miyapir yetike Kraiis yi yau

¹*Nipaa God kikiak Kraiis kerek kekrehir ke haiu mit hirak kaa. Menmen im hiram mar ke God kikian yi mit miyapir yi yetike Kraiis yau niutip. Te yi hanhan eiyses menmen me wit ke God kerek Kraiis kau menep his yaaime me God kerek mit iuwe newi, hirak naanmipre menmen. ²*Yi han ekitet me menmen mepu wit kirak, ap menmen mau tik au emit! ³*Yi han ekitet me menmen mepu wit kirak Heven eyintar yi epei yaa me menmen enum me nipaa yi yisesim. Te God kikan yi mit miyapir yetike Kraiis, yi yire niutip, God naanmipre menmen im. ⁴*Krais hirak kenipai haiu metikerek haiu mau niutip. Maain hirak pike kaknen kakwepyapir hirekes, haiu mantikerek mamu mamit menmen yaaime me God.

Yi epei yeit himin yaaik, te yi eiyses menmen yaaime

⁵*Yi epei yeit himin yaaik, te yi yewenin han ki me menmen enum yi hanhanem, hiram enum me tik e. Hi hetpi me menmen mar im. Menmen me yi mit yetike miyapir yi yariyanhis yewenim, o mit netike mit han neyawan, o yi hanhan yeriuwe menmen enum o yi hemkre menepame me menmen, hiram menmen enum mar ke yi yeweikin sip yewet God. Hiram mekrehir ke God. ⁶*Maain God kakawaank mit miyapir kerek ap nises him mirak kakintar hir nirak menmen enum hi epei hetpiyem im e. ⁷Nipaa yi mit miyapir yi yises han ki enuk kar ik te yi yirak menmen enum yar ke mit miyapir kerek maain God kakawaanki.

⁸*Te in ek yi eiweikin sip eiwet menmen yapirwe mar im. Yi ap han enuk eiriuwehan au, yi ap einahan eiwepnakan au, yi ap einahan eitike miye haai o mit han yi eitipan enum enum me yi yewir paan yewepik o yenke yehes yeriyaak, o menmen enum mar im au emit! ⁹⁻¹⁰**Yi ap eiwisesanek me menmen yi yetpim au emit, eyintar yi epei yeweikin sip yewet menmen enum me nipaa yi yirakem wirak yi ap yises God au. In ek, yi yire mit han yaain. God kerek yi mit han yeweikin yire yaain. Hekrit hekrit hirak keweikin han ki yi yire mit yaain, yi yau yayir ke God, te yi yerteiyek werek werek. ¹¹*Me menmen yaaime im God kerek eyiyem hiram menmen weinim, te mit hir ne weiwik me Isrel kerek nerekir yink kir, o mit ne Grik hir ap nerekir yink kir, o mit hir nen skul o au, o mit hir netenen pewek mei yapirwe, o hir mit ap netenen menmen auri. Hiram menmen weinim. Menmen hiram iuwe hiram menmen im. Kraiis kerek hirak iuwe, hirak kau kekere han ke yi mit miyapir yapirwe kerek yi yises him mirak.

Yi mit miyapir yi eiyses menmen yaaime me hanhan yeriuwehan

¹²*God epei kehimiteni yi mit miyapir nirak, hirak hanhan keriuweri iuwe. Te yi hanhan eiriuwe mit miyapir han yi eirekyor menmen yaaime. Yi ap han kitet yi yire mit iuwe au. Yi yirak mit menmen yaaime eitpor him main main. Yi eiwis mit han hir nanises han kir me menmen te yi eiwenin han ki ap han enuk eiriuweri. ¹³*Mitik hak kekere nimin ke yi mit hirak mitik hak kerek yewek enum ap kertei hiram enum, mitik hak eik katip, "Hiram menmen weinim. Maain hirak kakirtei." Kraiis

* **3:1** Kl 2:12; Mk 12:36, 16:19; Ef 1:20 * **3:2** Mt 6:33 * **3:3** Ro 6:2; 2Ko 5:14 * **3:4** Fl 1:21;
1Ko 15:43; 1Jo 3:2 * **3:5** Ro 6:6, 11, 8:13; Ef 4:19, 5:3-5 * **3:6** Ef 5:6 * **3:8** Ef 4:25-31, 5:4
* **3:9-10** Ef 4:22, 25 * **3:9-10** Ef 4:24 * **3:11** Ga 3:28 * **3:12** 1Pi 2:9; Ef 4:2, 32 * **3:13** Ef
4:32, 5:2

epei kesak menmen enum haiu m̄r̄iakem, kat̄p̄ h̄ram nepei au, te haiu emises menmen m̄r̄ak h̄rak k̄r̄iakem. Menmen m̄t̄ han nerekyeiyem, haiu mam̄sak menmen enum h̄r̄ nerekyeiyem haiu ap han kitet̄im au. Haiu mam̄t̄p̄ h̄ram nepei au mesi. ¹⁴ *Menmen ham im h̄ram min̄n. Yi hanhan yeriuwehan. Menmen im h̄ram m̄re let m̄t̄ik kak̄r̄ kau tu keiȳik k̄iwarm laplap m̄r̄ak hitokim (o tokim). Menmen me yi hanhan yeriuwehan h̄ram m̄re let, h̄ram mamkaap m̄t̄ miyap̄r̄ nau han kiut̄p̄ werek werek. ¹⁵ *Krais epei kenipai haiu mekiyan mau meit, te haiu emwis menmen im. H̄ram naanmamrai me menmen yap̄r̄we haiu m̄r̄iakem. N̄paa God kari han ki yi yauyaire ȳnk miut̄p̄, yi yaȳt̄ menmen me Krais h̄ram mamkaap han ki kaku werek werek. Te yi han yaaik eiyu eiȳnterim. ¹⁶ *H̄m me Krais h̄ram mamu mam̄kre han ki iuwe h̄ram naanmamri, te h̄ram mamkepi yi m̄t̄ me w̄i yi yaikapan yeriuwe menmen me God yi yaȳt̄p̄ m̄t̄ han em werek werek, o yi eiw̄rnak eiȳkteni me menmen. Yi han yaaik yeriuwe God eit̄p̄wek h̄rak yaaik, te yi eiyine henye me t̄iwei Sam, o yi eiyine henye ham eiȳt̄ w̄nak ke God, yi eiyine henye te h̄ram mamkaap han ki kaku tokik. ¹⁷ *Menmen ham yap̄r̄we yi ȳr̄iakem o yi yet̄p̄im, yi yekreh̄r̄ ke M̄t̄ik Iuwe Jisas yi ȳr̄iakem. Yi eit̄p̄ God h̄rak yaaik eiȳntar menmen yaaim Krais h̄rak kerekyeiyem.

H̄m me m̄t̄ miyap̄r̄ h̄r̄ neitan, h̄m me n̄kerek n̄r̄

¹⁸ *Yi miyap̄r̄ kerek epei yeit̄ m̄kaan ni, yi eiȳmt̄au h̄m m̄r̄. Menmen im h̄ram yaaim mentar yi yises h̄m me M̄t̄ik Iuwe Krais. ¹⁹ *Yi m̄kaan n̄r̄, yi hanhan eiriuwe miyap̄r̄ ni. Yi ap eirekyor enum eiȳt̄por menmen h̄m t̄okik tokik eiriuwerem au em̄t̄!

²⁰ *N̄kerek yi eiyises h̄m me miye haai ni eiȳntar menmen im h̄ram menip M̄t̄ik Iuwe God h̄rak han yaaik keriuwi. ²¹ Yi haairer yi ap eine n̄kerek ni eiȳt̄por enum enum eiri han k̄r̄ ere h̄r̄ nine han enuk nemtaant̄wo nau neit̄ au em̄t̄!

H̄m me m̄t̄ iuwe netike wok m̄t̄ n̄r̄

²² Yi m̄t̄ kerek ȳriak menmen me m̄t̄ iuwe, yi ȳriak menmen yaaim keremem w̄i kerek h̄r̄ nerp̄ menep naanm̄pri yi ȳr̄iakem, te h̄r̄ nant̄p̄ yi yaain au em̄t̄! Hekrit hekrit yi eir̄iakem yaaim eiȳntar yi ȳriakem me m̄t̄ kerek naanm̄pri keriyen au. Yi ȳriakem eiȳntar yi ȳnapen einip M̄t̄ik Iuwe God h̄rak ȳnk enuk kakriuwi. ²³ Menmen yap̄r̄we yi ȳriakem, yi hanhan ȳriakem. Menmen yi ȳriakem, h̄ram ap me m̄t̄ keriyen au. H̄ram me God. ²⁴ Yi eir̄iak menmen yaaim eiȳntar yi yertei maain God kakweti menmen. Yi eiȳt̄ menmen kerek h̄rak ketenenim. Yi han ekitet̄ menmen im. M̄t̄ik Iuwe Krais h̄rak kin̄n naanm̄pri yi ȳriak menmen m̄r̄ak keremem. ²⁵ *M̄t̄ miyap̄r̄ kerek h̄r̄ n̄r̄iak enum, maain God kakrekyor menmen enum kak̄nterim. H̄rak han kitet̄ haiu m̄t̄ yap̄r̄we haiu m̄p̄iran.

4

¹ *Yi m̄t̄ iuwe, yi ȳriak menmen yaaim me m̄t̄ kerek nerek̄ȳi menmen eiȳntar yi yertei M̄t̄ik Iuwe ki Krais, h̄rak naanm̄pri h̄rak kepu wit̄ k̄rak h̄rak k̄r̄i.

H̄m me m̄t̄ nitehi God menmen, h̄r̄ n̄r̄iak menmen yaaim

* **3:14** Ro 13:8-10; 1Ko 13:13; Ef 4:3 * **3:15** Ef 4:4; Fl 4:7; 1Ko 12:13, 27 * **3:16** Ef 5:19 * **3:17**
 1Ko 10:31; Ef 5:20 * **3:18** Ef 5:22 * **3:19** Ef 5:25 * **3:20** Ef 6:1 * **3:25** Ro 2:11 * **4:1**
 Lev 25:43, 53; Ef 6:9

2 *Hekrit hekrit yi wen eiyitehi God menmen. Yi yirakem yi han ekitet menmen werek werek yi yaitip God hirak yaaik. 3 *Yewaa meruri yi yitehi God me menmen, yi eiyitwekhi me haiu mit in. Yi eiyitwekhi te hirak kakikepai kakwisai haiu mamweyapir him me Krai nipa God kisawinem. Hi heit winak enuk ke gavman hentar hi hatip mit him mirak. 4 *Yi eiyitehi God hirak kakikepa hi tewen hatip mit him me God werek werek har ke nipa God kehimitena hi hatip mit em.

5 *Yi ap eiwis wi miutip mamno te yi ap eirak menmen yaaim. Haiu ap te mamu tik me wi yapirwe au, te yi han ekitet werek menmen yi eirakem mau nimin ke mit miyapir hir ap nises him me God. 6 *Menmen yapirwe yi yaitipim hiram yaaim mamkaap mit mamir ke menmen sol mewim yi yaam, te menmen mit hir nanitih yi mit em, yi eiyirtei werek me menmen eiwenhi eiyitpor menmen.

Pol keriuwet Tikikas ketike Onisimas tatnen Kolosi

7 *Hi eriuwet Tikikas kaknen yi mit kakitpi yi mit me menmen hi hirakem. Hirak kaiu yaaik, te hi hanhan heriuwerek. Hirak mitik yaaik kekepa keriuwe menmen, hirak ketikewa hawir wirak menmen me Mitik Iuwe Krai. 8 *Hi eriuwetek kaknen yi mit te hirak kakitpi menmen im. Hirak kakitpi menmen me haiu mit, te hirak kakrekyi yi han yaaik eiyu. 9 *Hi heriuwet Onisimas ketikerek ten yi mit en. Onisimas hirak kaiu yinak yaaik, hirak mitik ke yi mit en. Maain hirakit tatiun ein epei au, hirakit tatitpi menmen yapirwe epei man haiu mit in.

Pol kesiuwe him yaaim men mit ne Kolosi

10 *Aristakas, kerek ketikewa hawir wekre winak enuk ke gavman, hirak ketike Mak hirakit tesiuwe him tetpi yi yaain. Yi yertei Mak hirak wekne ke Banabas, nipa hi hetpi hirak kaknen yi naanmamriwek. 11 Josua kerek niuk mirak ham Jastas, hirak kesiuwe him ketpi yi yaain. Mitikit wikak it hirakit keretet, te weiwik me Isrel hirakit tises him me Krai, hirakit tekepa haiu mirak menmen me God hirakit tenipa hi han yaaik.

12 *Epafras keswi him ketpi yi yaain. Hirak mitik ke wit ki Kolosi, hirak kirak menmen me Krai Jisas. Hekrit hekrit hirak kitehi God iuwe me yi mit, te yi han tokik eiyu me menmen me God, te yi eiyirtei werek werek menmen God hanhan yi eiyisesim. 13 Hi hertei menmen im, te hi hetpiyam. Hirak kitehi God yapirwe me yi mit yetike mit han ne wit Leodisia netike mit ne wit Hiralpolis. 14 *Luk hirak dokta kaiu yaaik, hirak ketike Dimas hirakit teswi him tetpi yi yaain.

15 Yi eikrehir kai yi eisiuwe him eitip mit naitu yinan neit wit Leodisia hir yaain. Hir netike mite Nimpa wetike mit miyapir han hir nererik neit winak kire hir newenipi niuk me God. 16 Yi nepei yekine twei ik epei au, yi eisiuwerek ekno mit miyapir ne God neit Leodisia te hir nanrerik nanit winak ke God ein nankinaak. Hir naniswi twei kir hi hewisiyek, te yi eikinaak yayit wit ki. 17 *Yi eitip Akipas hirak kakriak menmen Mitik Iuwe God kehimitanwekem ere epei au mamisi.

* 4:2 Ef 6:18; Fl 4:6 * 4:3 Ro 15:30; Ef 6:19; 1Ko 16:9 * 4:4 Ef 6:20 * 4:5 Ef 5:15-16; 1Te 4:11-12 * 4:6 Ef 4:29; 1Pi 3:15 * 4:7 Ef 6:21 * 4:8 Ef 6:22 * 4:9 Fm 10-12 * 4:10 Ap 12:12, 13:13, 19:29; Fm 24 * 4:12 Kl 1:7 * 4:14 2Ti 4:10-11; Fm 24 * 4:17 Fm 2

18 *Hi Pol heriuwe his mai hi hewisi h+m mai kike im pinam hetpi yi yaain. Yi ap han kaa hi hepu hekre w+nak enuk ke gavman. Hi hanhan God kakrekyi menmen yaain.

Mep+r keremem

* 4:18 1Ko 16:21

Tıwei Pol Kewisık Ken Mıt Ne Wit Tesalonaika - 1 Menmen me tıwei ik

Pol katıp mıt ne Tesalonaika gude 1:1

Pol kewepyapır menmen mau han kırak 1:2-3:13

Menmen mıt ne weiwık me God hır nanisesim 4:1-12

Pol katıp mıt hım me Jisas pıke kaknen 4:13-5:11

Pol katıp mıt ne Tesalonaika menmen hır enisesim 5:12-22

Pol katıp mıt hım mıkaru 5:23-28

¹ *Hi Pol hetike Silvenes, Timoti, haiu mewis tıwei ik ken yi mıt miyapır ne weiwık me God yeit wit Tesalonaika. Yi ne God Haai ketike Mıtık İuwe Jisas Krais. Haiu hanhan God Haai ketike Mıtık İuwe Jisas Krais han yaaik kırakıt hırak kaktikewi yi eiyu werek werek.

Pol han yaaik mıt ne Tesalonaika nises God werek werek

² *Hekrit hekrit haiu mitehi God haiu metpıwek haiu han yaaik meri-uwerek mentar yi mıt. ³ *Hekrit hekrit haiu metpıwek hırak yaaik kentar menmen yaaim yi yırıkem yentar yi yises hım mırak, yi han tewenınek, yi yırık menmen İuwe, yi han tokik yepu yemerır Mıtık İuwe Jisas Krais pıke kaknen. ⁴ Naiu yinan, God hanhani, te haiu mıt mertei hırak kehimıteni yi nırak.

⁵ *Haiu mertei menmen im mentar yi ap yemtau hım me Krais haiu metpiyem weinım au. God Hımın Yaaik kerekir han ki keriuwe hım mırak te yi yertei hım mırak yaaim. Yi yertei menmen nıpaai haiu mıırıkem mamkepi yi eiyu werek.

⁶ *Yi yeit hım me God yisesim te mıt neriwaank. Te yi ap han enuk au. God Hımın Yaaik kıkıkak han ki te yi han yaaik yepu. Yi epei yırık menmen yi yır haiumıt mıırıkem metike menmen Mıtık İuwe hırak kırıakem.

⁷ *Mar im yi yeteikın mıt ne provins Masedonia ketike provins Akaia kerek nises hım me God, yi yeteiknor menmen yaaim maain hır enisesim. ⁸ *Hım me God kerek yi yatıp mıt em hıram men heriyai heriyai mar ke mıt hır newır tukın kerer wit wit. Hım men provins Masedonia ketike provins Akaia keremem au. Hım epei men merer wit wit te mıt nemtau yi yises hım me God. Te haiu ap metporem au. Hır hıras nemtewem. ⁹ *Mıt nerer wit wit hır hıras natıp me menmen mekrit nımın ke yi mıt nıpaai haiu mepu metikewi, yi yeweikın sip yewet tıpir, yi yises God kiutıpen kerek kepu tipmain tipmain enum eik. Ninaan me tıpir kerek mıt natın mai teinık hıram menmen weinım. ¹⁰ *Hır natıp yi yemerır Nıkan kırak kaknen kaknaıwır wit Heven, hırak niuk mırak Jisas kerek nıpaai kaa keit. Te God kıkıkak hırak kepu kekepai naanmıprai mamnopın mamkeipın menmen enum God kakırık mıt em kakıntar hır nırık menmen enum.

2

Menmen Pol kırıakem keit wit Tesalonaika

* 1:1 Ap 17:1-10; 2Te 1:1 * 1:2 Fl 1:3-4; Kl 1:3; 2Te 1:11 * 1:3 1Ko 13:13; Kl 1:4-6 * 1:5 1Ko 2:4-5; 4:20 * 1:6 1Ko 4:16; 2Te 3:9; Ap 17:5-9 * 1:7 1Pı 5:3 * 1:8 Ro 1:8 * 1:9 Ap 14:15
* 1:10 Ta 2:13; Ap 17:31; 1Te 5:9

1 *Nai yinan, yi hiras yertei nîpaa haiu man metpi hîm me God, hîram ap man weinîm au. 2 *Yi yertei nîpaa haiu mepu wit Filipai mît newep nerekyei enum nereiiwaank. Te God kekepai haiu ap mînaain mît enun nepan naiu en. Au, haiu man metpi hîm yaaim me God. 3 Haiu metpi menmen im, haiu memitipîn au. Haiu metpi hîm metari au. Haiu metpi hîm werek werek. Haiu han kitet haiu metpiyem te haiu mamri menmen mi au, o haiu mises menmen enum, o haiu memitipîn meriuwerem au. 4 *Nîpaa God skelim han kaiu epei au, hîrak katîp hîram werek te haiu matîp mît hîm mîrak. God kertei han kaiu te haiu matîp mît hîm mîrak haiu mîriak God han yaaik meriuwai kerekek. Mît au. 5 *Yi yertei nîpaa me wî haiu mepu metikewi, hekrit hekrit haiu metpi hîm haiu ap mari han ki ke menmen miutîp au. Haiu ap mîriak menmen im me God memitipîn te haiu mamri menmen mi au. God kertei haiu matîp werek. 6 *Haiu ap mîriak menmen im te haiu mamît niuk iuwe me yi mît o mît han au. Krai keriuwetai haiu mît haiu aposel nîrak, te haiu hanhan mitihi yi yaitîp haiu mît iuwe, hîram yaaim. Te haiu au mînapen. 7 Nîpaa haiu mepu metikewi haiu naanmîpri mar ke mîte hîre naanmîpre nîkerek nîre. Haiu mitihi me menmen au. 8 Haiu hanhani haiu meweti hîm me God keremem au. Nîpaa haiu hanhan mamkepi iuwe, te haiu han yaaik mami mamkepi te yi eiyises God werek werek.

9 *Nai yinan, yi epei yertei haiu metpi hîm me God keremem. Haiu mîriak menmen iuwe wanewik wîtaan me wî yapîrwe te haiu mamri menmen mi mamîm au.

10 Yi yetike God yi yertei menmen haiu mîriakem me yi mît kerek yises hîm me God. Haiu mîriak menmen yaaim kerek God han yaaik keriuwerem keremem. Menmen enum au. 11 *Haiu mîre haai katîp nîkerek nîrak menmen, haiu metpi hîm manp, haiu mekepi yi han yaaik yepu, haiu metpi hîm iuwe, 12 *te hekrit hekrit yi eiyises God werek werek. Hîrak kehimîteni yi yayu yaitikerek hîrak naanmamri yi yayît menmen yaaim mîrak.

Mît ne Tesalonaika han tokik nepu me menmen enum mewaanki

13 *Hekrit hekrit haiu mitehi God metpîwek haiu han yaaik meriuwerek me menmen ham im. Nîpaa haiu metpi hîm me God, yi han kitet hîram hîm me mît keremem au. Yi han kitet hîram hîm me God. Hîm im hîram mîriak menmen iuwe mekre han ki te yi yises hîm mîrak. 14 *Yi mît yi epei yar ke mît ne weiwîk me God neit provins Judia kerek nises Jisas Krai. Ni yinan ein hîr mît ne weiwîk mîr Îsrel hîr nerekyor enum nar ke mît ne weiwîk mi in hîr nerekyi enum yentar yi yises hîm me Krai. 15 *Nîpaa maamrer ne mît ne Îsrel nenep mît profet kerek newepyapîr hîm me God natîp mît em. Te in ek hîr epei nenep Mitîk Iuwe Jisas. Hîr in ek nerekyei menmen enum hîr nîriak God han enuk keriuweri. Hîr nîriak mît yapîrwe enum nentar menmen im. 16 *Hîr newenai haiu matîp mît nerer wit wit nîrapît tî me Îsrel hîm me Krai, te hîr neweikî sip newet menmen enum God kakîkepi. Nîpaa ere in hîr mît enun nîriak enum im. Te menmen iuwe enun God kakîrakem epei mamnen.

Pol hanhan pîke kaknen kakîr mît ne Tesalonaika

* 2:1 1Te 1:5, 9 * 2:2 Ap 16:19-24, 17:1-9 * 2:4 1Ti 1:11; Ga 1:10; Jer 11:20 * 2:5 Ap 20:33; 2Pi 2:3; Ro 1:9; 1Te 2:10 * 2:6 Jo 5:41, 44 * 2:9 Ap 20:34; 1Ko 4:12 * 2:11 Ap 20:31 * 2:12 Fl 1:27; 1Pi 5:10 * 2:13 1Te 1:2; 2Te 2:13; Ga 1:11-12 * 2:14 Ap 17:5 * 2:15 Ap 2:23, 7:52 * 2:16 Mt 23:32-33

¹⁷ *Nai yinan, m̄it ne Isrel nep̄irai haiu men m̄inaiw̄iri me w̄i mei kike. Au, han kaiu wen kau ketikewi. Haiu mar ke n̄ikerek nau wein̄in miye haai au. Haiu hanhan mam̄ir ninaan mi, haiu han kitet mam̄irkeik te haiu mamnen mamri. ¹⁸ Hi Pol h̄irekes hi hanhan anen ari yi yap̄irwe. Taau, hekrit hekrit Seten h̄irak kerekir yayiwe kaiu. ¹⁹ *Maain M̄it̄ik Iuwe kaiu Jisas p̄ike kaknen kaktaihis, haiu mamtikerek mamu. Maain me w̄i im haiu mamt̄ip mekam? Kenmak te haiu han yaaik mamu? Haiu han yaaik menteri yi m̄it keriyen. ²⁰ Yi m̄it h̄iras keriyen, yi ȳire niuk maiu iuwe. Yi ȳir̄iak han kaiu yaaik iuwe.

3

Pol keriuwet Timoti kak̄ikepi han tokik nanu

¹ *Te haiu ap wen memer̄ir w̄i meiyam au. Haiu han kitet h̄irak yaaik te haw̄ir wiketeret wau wit Atens, ² *haw̄ir weriuwet Timoti kan k̄iri. H̄irak kaiu yinak ketikaw̄ir m̄ir̄iak menmen me God, h̄irak kat̄ip m̄it h̄im yaaim me Krai. Haw̄ir wauriuwetek kaknen kak̄ikepi yi han tokik eiyu eiyises menmen me God. ³ *Te yi m̄it eiweik̄in sip eiwet h̄im me God eiȳantar menmen enum im au. Yi h̄iras yertei God kehimiteni me menmen enum im. ⁴ *N̄ipaa haiu mepu metikewi, haiu metpi h̄ir m̄it nanrekyei enum nan̄antar haiu mises h̄im me Krai. Menmen im epei man mar ke n̄ipaa haiu metpiyem. ⁵ *Te hi ap wen hemer̄ir w̄i meiyam au. Hi heriuwet Timoti h̄irak ken kak̄irtei yi wen yises h̄im me God werek werek o au. Hi h̄inaain Seten kakri han ki, te menmen haiu m̄ir̄iakem h̄iram mamre wein̄im.

Timoti p̄ike kan Pol ketp̄iw̄ek m̄it ne Tesalonaika nises God werek

⁶ *In ek Timoti kinaiw̄iri h̄irak epei kan in ketpaw̄ir h̄im yaaim im. H̄irak kat̄ip yi wen yises h̄im me God, yi hanhan m̄it han. Yi wen hanhanai haiu m̄it in, yi hanhan yairai yaȳir ke haiu hanhan mamri. ⁷ *Haiu mepu han yaaik mentar yi m̄it wen yises h̄im me God. M̄it nerekyei menmen enum, haiu ap han enuk au. Menmen haiu memtewem me yi m̄it mekep̄ai haiu han yaaik mepu. ⁸ Yi wen eiyises h̄im me God eiyu han tokik, te haiu mamu werek werek. ⁹ Haiu mat̄ip God mekam te haiu meteikn̄iw̄ek haiu han yaaik w̄isenuk meriuwerek mentar h̄irak k̄ikaap yi m̄it? Taauye! ¹⁰ Hekrit hekrit haiu mitehi God haiu mamri mamkepi werek iuwe yaȳit menmen me God.

Pol kitehi God kak̄ikepi nan̄ino nan̄ir m̄it ne Tesalonaika

¹¹ *Haiu hanhan God Haai kaiu kaktike M̄it̄ik Iuwe kaiu Jisas h̄irekses tatkep̄ai haiu mamno mamri. ¹² Haiu hanhan M̄it̄ik Iuwe kaknipi yi han tewen̄in ni yinan w̄isenum ere yi hanhan m̄it yap̄irwe yaȳir ke haiu m̄it hanhani. ¹³ *Haiu hanhan God kak̄ir̄iak menmen im, h̄irak kaknip han ki tokik. Te maain M̄it̄ik Iuwe kaiu Jisas p̄ike kaknen kaktike m̄it n̄irak yaain h̄irak kehimiteni h̄ir n̄irak, yi eiyu werek werek han ki yaaik prar prar yaȳit ninaan me God Haai kaiu.

4

Menmen God hanhan haiu mam̄irakem

* 2:17 1Te 3:10 * 2:19 Fl 2:15-16, 4:1; 2Te 1:4 * 3:1 Ap 17:15 * 3:2 Ap 16:1-3 * 3:3 Ef 3:13; 2Ti 3:12 * 3:4 Ap 14:22 * 3:5 Fl 2:16 * 3:6 Ap 18:5 * 3:7 2Te 1:4 * 3:11 2Te 2:16 * 3:13 Fl 1:10; 2Te 1:7, 10

1 *Naiu yinan in ek hi hewisi hım ham. Nıpaahaiu metpi meteikni markeik te yi eiyises God te yi eirekyıwek han yaaik kerıuwi. Haiu mertei yi yıřakem, te haiu mekrehr ke Jisas, haiu metpi hım manp te yi eirıakem wısenum.

2 Yi yertei hım nıpaahaiu metpiyem mekrehr ke Jisas.

3 *Menmen im God hanhan yi eiyisesim. Yi eiyu han yaaik prar prar, yi yisesan yıřıran au emıt! 4-5 **Yi mıt yapırwe niutıp niutıp yi wen eiyırtei eiyıt mıyapır ni hıras yayır ke mıt ap nertei God hr nisısan nırıran. Te yi eiyisesim au emıt! Yi yayıt miyapır eiyises menmen yaaim God han yaaik kakırıuwerem. 6 *Yi ap eirıak ni yinan menmen enum eiri miyapır nır eiriyanhis eiwenınem au emıt. Yi ap eirıak menmen enum mar im mentar nıpaahaiu metpi Mıtık Iuwe kaknep mıt nar ik. 7 *Nıpaahaiu God kehımıtenei haiu mırıran o mırıak menmen enum au. Hırak kehımıtenei haiu mamises menmen yaaim, te haiu mamu han yaaik prar prar. 8 *Keımın keweikın sip kewet hım im hırak keweikın sip kewet mıt kerıyen au. Hırak keweikın sip kewet God kerek kewetai Hımın kırak Yaaik te haiu emu han yaaik prar prar.

9 *Hi ap ewisi hım mei mamno yi mıt me yi hanhan yeriuwe ni yinan au. Yi epei yertei yisesim. God epei keteikni yi hanhan yeriuwe ni yinan.

10 *Yi wen hanhan ni yinan nerer wit wit neit provins Masedonia, te haiu metpi hım manp yi naiu yinan, yi hanhani yapırwe. 11 *Yi hanhan eiyu werek werek, yi eiyises menmen mi keremem. Yi eiyu yain yain au emıt! Yi eirıak menmen mi mar ke nıpaahaiu metpi, 12 *te mıt kerek ap nises God hr han kitet yi yaain. Yi eirıakem te ni yinan ap te naanmamrı me menmen yi yayım au emıt!

Maain Mıtık Iuwe pıke kaknen kakıkıan mıt epei naa

13 *Nai yinan, haiu mınapen yi mıt yepıtari me ni yinan hr epei naa. Haiu mınapen yi han enuk me hr mıt kerek epei naa yar ke mıt hr ap nises God hr han enuk au. Hr ap han kitet God kakıkıan mıt epei naa.

14 *Haiu ap hanhan yi han enuk eiyıtar menmen im. Haiu han kitet Jisas epei kaa pıke kekrit, te nıpaahaiu mıt nises hım mırak, hr naa, maain God kakıkıan mıt in hr nantikerek pıke nanınen.

15 *Haiu matıp mıt menmen Mıtık Iuwe ketpeiyem. Maain hırak pıke kaknen, mıt kerek nises hım mırak hr wen nepu, hr ap nanının mıt nıpaahaiu naa au. 16 *Maain Mıtık Iuwe kaktıp hım manp, mıtık ensel hak iuwe ke God kaknap kakıne, hıram heurek me God mamtıp. Me wı im, Mıtık Iuwe Kraıs kakıkıuwe wit ke God kaknen, mıt nises Kraıs hr apeı naa, hr nanının nanıkrit nanu. 17 *Epei au, mıt kerek wen nepu nises Kraıs hr nanınıu nanıno nantikeri nanrerik naniun Mıtık Iuwe nanıt nepni (o nepneyi). Te haiu yapırwe mamu mamtikerek tipmain tipmain enum eik. 18 Te yi mıt eirıak mıt han yaaik eiriuwe hım im yaaim.

5

Haiu naanmamre hıras mamımerır Jisas pıke kaknen

* 4:1 2Te 3:6 * 4:3 1Te 5:23; Hi 10:10; 1Pi 1:16 * 4:4-5 1Ko 6:13, 15 * 4:4-5 Sam 79:6 * 4:6 Sam 94:1 * 4:7 2Te 2:13-14; 1Pi 1:15-16 * 4:8 Lu 10:16; Esi 36:27, 37:14; 2Ko 1:22 * 4:9 Jo 13:34 * 4:10 2Te 3:4 * 4:11 Ef 4:28; 2Te 3:8, 12 * 4:12 1Ko 5:12-13; Kl 4:5 * 4:13 Ef 2:12 * 4:14 Ro 14:9; 1Ko 15:3-4, 12 * 4:15 1Ko 15:51 * 4:16 1Te 1:10; 2Te 1:7; 1Ko 15:52 * 4:17 Jo 12:26

1 *Naiu yinan, haiu ap te mamwisi me wɪ o tito Mɪtɪk Iuwe kaknen au.
 2 *Yi mɪt hɪras yertei werek me wɪ Mɪtɪk Iuwe kaknen hɪrak kakɪr ke mɪtɪk enuk kekintɪp menmen kepakɪnem ke wɪtaan. 3 *Me wɪ mɪt natɪp hɪr nepu werek werek menmen enum au, te menmen mamnɪp mamɪwaanki mamɪr ke mɪte waswas hɪre wauteiknen wawine nɪkan. Hɪr nanrɪr nankeipɪn menmen im au nanɪr ke mɪte weteiknen hɪre ap wawine nɪkan au. 4 Te yi naiu yinan, yi ap yar ke mɪt ap nises God te wɪ mɪrak eim mamiwep mamɪr ke mɪtɪk enuk kekintɪp menmen kaknep mɪt au. 5 *Yi mɪt yapɪrwe yar ke nɪkerek ne God, yi yises hɪm mɪrak. Yi mɪt ne Seten au. Yi ap yises hɪm mɪrak. 6 Te haiu mepu mar ke mɪt han ap nises hɪm me God au. Haiu mepu werek werek naanmɪpre hɪras mises hɪm me God. 7 Mɪt hɪr ap nises God hɪr nar ke mɪt nɪwaai ne wɪtaan, hɪr nɪre mɪt ne wɪtaan naam tɪpar si enum netaritari menmen. 8 *Te haiu au. Haiu mɪt mises God, haiu emu emɪr ke mɪt nau wepni (o yanm) te haiu emu emɪr ke hɪrak. Haiu emises hɪm me God, haiu hanhan meriuwe mɪt. Menmen im mamkepai mamɪr ke mɪt neremɪme nopen mɪwapɪn yɪnk kɪr. Haiu emu emɪmerɪr God maain kaknen kaktaihis kakɪkepai ere werek. Menmen im me haiu emɪmerɪr God hɪram mamkepai mamɪr ke hat o wa hesnu mɪwapɪn paan ke mɪt, te hɪr netike mɪt han nanɪnepan. 9 *God epei kehimɪtenai hɪrak han enuk keriuwai te hɪrak kakraiwaank au. Hɪrak kehimɪtenai maain hɪrak kaknen kaktaihis kakɪkepai kakriuwe Mɪtɪk Iuwe kaiu Jisas Krai. 10 *Nɪpaa hɪrak kaa kakɪkepai, te haiu mepu, o haiu epei maa, maain haiu mamu mamtikerek. 11 *Te yi yaitɪp hɪras hɪm manp eikaap hɪras mamɪr ke in ek yi epei yɪrɪakem.

Pol katɪp hɪm ham yinam

12 *Nai yinan, haiu metpi hɪm iuwe. Yi eiyɪmtau hɪm yaikaap mɪt kerek Mɪtɪk Iuwe kehimɪteni hɪr nɪrɪak menmen nekepi. Hɪr naanmɪpri netpi menmen me God. 13 Yi han kitet mɪt in hɪr yaain, yi hanhani yentar menmen hɪr nɪrɪakem. Yi eitike ni yinan yi eikiyan eiyu eiyɪt.

14 *Nai yinan, haiu metpi hɪm iuwe, yi eitɪp mɪt nau yain yain nɪrɪak enum, yi eitpor hɪm manp te hɪr nanrɪakem epei au emɪt! Yi eikaap mɪt hɪr nɪnaain menmen te hɪr han yaaik nanu. Mɪt kerek hɪr han enuk, yi eiwetɪr hɪpɪn. Yi ap han enuk eiriuwe mɪt au. Yi eitpor hɪm yaaim main main. 15 *Yi naanempre hɪras te yi niutɪp niutɪp ap eirɪak mɪt menmen enum emrer me menmen enum hɪr nerekiyiem. Au, Yi eiyises menmen yaaim eirɪakem me mɪt nar ik, me yi mɪt hɪras yetike mɪt yapɪrwe nerer wit wit

16-17 **Hekrit hekrit yi han yaaik eiyu. Hekrit hekrit yi eiyitehi God menmen. 18 *Yi eitɪp God hɪrak yaaik me menmen yapɪrwe mamnen. Yi eirɪak menmen mar im eiwis Krai Jisas kakɪkepi yi eirɪakem, te God han yaaik kakirwi.

19 *Yi ap eiwenɪn menmen God Hɪmɪn Yaaik hanhan kakrɪakem au emɪt!
 20 *Yi ap yɪnan yipɪr yewɪrek eiwet mɪt kerek newepyapɪr hɪm God Hɪmɪn

* 5:1 Mt 24:36 * 5:2 Mt 24:42-44; 2Pi 3:10; Rev 3:3 * 5:3 Esi 13:10; Mt 24:39; Lu 21:34-35; Jo 16:21-22 * 5:5 Ro 13:12; Ef 5:9 * 5:8 Ef 6:14, 17 * 5:9 1Te 1:10; 2Te 2:14 * 5:10 Ro 14:8-9; 1Te 4:14 * 5:11 Ju 20 * 5:12 1Ko 16:18; 1Ti 5:17 * 5:14 2Te 3:6, 11, 15 * 5:15 Pro 20:22; Ro 12:17; 1Pi 3:9 * 5:16-17 Fl 4:4 * 5:16-17 Lu 18:1; Kl 4:2 * 5:18 Ef 5:20 * 5:19 Ef 4:30
 * 5:20 1Ko 14:1, 39

Yaaik ketporem au em!t! ²¹ *Yi eiysin han ekitet menmen m!t netpiyem h!ram me God o au. Menmen m!t netpiyem yi eitenen menmen yaaim.

²² *Te yi einaain menmen yap!rwe h!ram enum.

²³ *Hi hanhan God h!rekes kerekek h!rak Haai ke han yaaik h!rak kak!kepi yi eiysesik, te yi han ki, h!m!n ki, y!nk ki h!ram mamu werek werek ere M!t!k Iuwe Jisas Krai h!rak p!ke kaknen. ²⁴ *God kerek n!paa kehimi!teni yi n!rak, h!rak ap kakweik!n han au. H!rak kak!kepi te yi eire yaaain.

²⁵⁻²⁶ **Naiu yinan, yi eiyyitehi God h!rak kak!kepai. Yi eiyy!wo ni yinan ein eiyy!tpor h!r yaaain.

²⁷ Hi hetpi h!m manp hekreh!r ke M!t!k Iuwe, yi eikine t!wei ik ekno ninaan me ni yinan yap!rwe ein.

²⁸ Hi hanhan M!t!k Iuwe kaiu Jisas Krai han yaaik k!rak kaku kaktikewi.

Mep!r keremem

* 5:21 1Jo 4:1 * 5:22 Jop 1:1, 8, 2:3 * 5:23 Ro 15:33; 2Te 3:16 * 5:24 1Ko 1:9; 2Te 3:3
 * 5:25-26 Kl 4:3; 2Te 3:1 * 5:25-26 Ro 16:16

Tɪwei Pol Kewisɪk Ken Mɪt Ne Wit Tesalonaika - 2 Menmen me tɪwei ik

Pol katɪp mɪt ne Tesalonaika gude 1:1-2

Maain God kakikepai hɪrak skelim mɪt kerek nerekyei menmen enum
1:3-10

Pol kitehi God kakikaap mɪt ne Tesalonaika 1:11-12

Hɪm me mɪtɪk enuk kekrehɪr ke God 2:1-12

God kehimiɛnai haiu mɪt nɪrak 2:13-17

Menmen mɪt ne weiwɪk me God hɪr enisesim 3:1-15

Po katɪp mɪt ne Tesalonaika hɪm mɪkaru 3:16-18

¹ *Hi Pol hetike Silvenes, Timoti, haiu mewis tɪwei im men yi mɪt ne weiwɪk me God yeit wit Tesalonaika. Yi ne God Haai kaiu ketike Mɪtɪk luwe Jisas Krai.

² *Haiu hanhan God Haai kaiu ketike Mɪtɪk luwe Jisas Krai han yaaik kɪrakɪt hɪrak kaku kaktikewi yi eiyu werek werek.

Pol kitehi God katɪp hɪrak yaaik

³ *Naiu yinan, hekrit hekrit haiu mitehi God haiu metpɪwek haiu han yaaik meriuwerek mentar yi mɪt in. Menmen im yaaim mentar yi mɪt yises God wɪsenum, yi niutɪp niutɪp hanhanan wɪsenum. ⁴ *Te haiu hɪras mewenɪpi niuk mi haiu mewepyapɪrem men mɪt ne weiwɪk me God nerer wit wit. Haiu metpor menmen mɪt nerekyiyem enum. Menmen merekyi han enuk au. Yi yises God, te yi eiyu werek werek.

Maain God han kitet menmen haiu mɪt mɪrakem

⁵ *Yi yau werek werek me menmen mɪt nerekyi enum meteiknai menmen im. God kewis mɪt hɪr ninɪni naanmɪpri hɪr nerekyi enum nentar yi yɪrak menmen mɪrak. Maain hɪrak kakteikɪn mɪt yapɪrwe werek hɪr enun, hɪrak kakre yaaik, te yi eiyu eiterek hɪrak naanmɪpri. ⁶ *Maain God kakɪrak menmen yaaim. Hɪrak kakɪwaank mɪt nɪpaa nerekyi enum nentar in ek hɪr neriwaank. ⁷ *Maain God han kitet werek, te menmen enum mamrekyi yetikewai han enuk, hɪram mamnaaiwɪrai haiu mamu werek werek. Menmen im yapɪrwe mamnaiwɪrai me maain Mɪtɪk luwe Jisas kaktike mɪt nɪrak ensel nanɪnaiwɪr wit ke God, hɪr nanɪnen nanwepaypɪr hɪras nanɪkre si merhɪhe. ⁸ *Hɪrak kakɪrak enum kakɪwaank mɪt kerek nɪnapen nanɪrtei God, o mɪt han kerek nɪnapen nises menmen Mɪtɪk luwe Jisas Krai ketpeiyem. ⁹ *Mɪt nar ik hɪr nanɪt menmen enum mar im. Mɪtɪk luwe kakɪpɪri nanɪno nanɪnaaiwɪr ninaan mɪrak metike menmen mɪrak iuwe merhɪhe, hɪr nanɪwaank nanɪt tipmain tipmain enum eik. ¹⁰ *Maain menmen im mamnen me wɪ eim Krai hɪrak kaknen, te hɪrak kakɪt niuk iuwe me mɪt kerek nisesik. Hɪr nantike haiu mɪt haiu emwenɪpi niuk mɪrak. Te haiu mɪt miyapɪr kerek haiu misesik, haiu yapɪrwe han yaaik mamriuwerek. Yi mɪ yi eitikeri eirɪak menmen im me wɪ eim eiyɪntar haiu merp nɪmɪn ne yi mɪt haiu metpi hɪm me God, te yi yises hɪm im yaaim.

* 1:1 1Te 1:1 * 1:2 Ro 1:7 * 1:3 1Te 1:2-3; 2Te 2:13 * 1:4 2Ko 7:4; 1Te 2:19; Rev 1:9 * 1:5 Fl 1:28 * 1:6 Ro 12:19; Rev 18:6-7 * 1:7 Mt 25:31; 1Te 3:13, 4:16 * 1:8 Sam 79:6; Ais 66:15; Jer 10:25; Ro 2:8; 1Pi 4:17 * 1:9 Ais 2:10, 19, 21 * 1:10 Kl 3:4; 1Te 3:13

Pol kitehi God kakikaap mit ne Tesalonaika han tokik nanu

11 *Haiu han kitet menmen im te hekrit hekrit haiu mitehi God h̄rak kakikepi kakrekyi yi yaain te yi eiriak menmen yaaim h̄rak kehimiṯeni yi eiriakem. Haiu hanhan h̄rak kakikepi yi eiyises menmen yap̄rwe yi hanhan eiriakem meriuwe menmen m̄rak iuwe h̄rak kewetiyem. 12 *Mar im m̄t h̄r nantip̄ M̄tik Iuwe Jisas h̄rak yaaik kakintar menmen yaaim h̄rak kerekyyim kekre han ki, h̄rak kaktip̄ yi yaain kakinterim. Menmen im mamnen mam̄ntar God kiau kaktike M̄tik Iuwe Jisas Kraiss hanhanai tatkepai.

2

H̄m me m̄tik enuk kakikreh̄r ke God

1 *Naiu yinan, in ek haiu hanhan metpi me M̄tik Iuwe kiau Jisas Kraiss p̄ke kaknen, h̄rak kaktaihis kak̄riyei haiu mamno mamtikerek mamkiyan mamu. 2 Haiu mitihi yi ap̄ yinaain yekre han ki waswas yentar yi yemta M̄tik Iuwe epei kan. M̄tik hak ketpiyem, o m̄tik hak kawep̄yap̄r menmen h̄rak han kitet God H̄m̄n Yaaik ketp̄wekem, o m̄tik kewis t̄wei kekinaam katip̄ haiu mewisiyem. Menmen im au em̄t. 3 *Yi ap̄ eiwis m̄t h̄r nanwisesiyek nanriuwe h̄m o t̄wei o menmen meiyam m̄t natip̄ haiu metpiyem au em̄t! M̄tik Iuwe ap̄ kaknen ere m̄t nerer wit wit h̄r nanin̄n nanweik̄n sip̄ nanwet God em, m̄tik enuk kises menmen enum keremem h̄rak kaknen kawep̄yap̄r h̄rekes, h̄rak kak̄waank kakikre si enum. 4 *H̄rak kakwis h̄rekes kakikreh̄r ke God kaktike menmen memip̄n kerek m̄t newen̄piyem. H̄rak kaku kakikre w̄nak iuwe ke God h̄rak kaktip̄ m̄t h̄rekes God. Menmen im epei au, h̄rak M̄tik Iuwe Jisas kaknen.

5 Yi ap̄ han ekitetim au a? N̄paa hi hepu hetikewi hi hetpiyem. 6 In ek yi yertei menmen mewenek te h̄rak ap̄ kin̄n kewep̄yap̄r h̄rekes au, ere w̄ God kehimiṯanek. 7 Menmen enum m̄tik enuk kak̄riakem epei man kike, te maain iuwe, te h̄rak h̄rekes kaknen au ere menmen mewenek h̄rekes kaknaiw̄rek kakno. 8 *Epei au, h̄rak m̄tik enuk kises menmen enum kawep̄yap̄r h̄rekes. M̄tik Iuwe kakik̄ip̄ kakriuwe nap̄ me h̄m m̄rak, h̄rak Jisas kaknen kawep̄yap̄r h̄rekes kaknip̄ m̄tik enuk ik h̄rak wein̄k kerekek. 9 *H̄rak m̄tik enuk kises menmen enum kaknen kakriuwe h̄m me Seten, h̄rak kak̄riak menmen yaaim mirakel kakmip̄n m̄t ap̄ nises h̄m me God. H̄rak kak̄riak menmen mamnip̄ m̄t nan̄p̄r̄p̄r nan̄rem. 10 H̄rak kakmip̄n m̄t kakriuwe menmen enum iuwe me Seten. N̄paa m̄t in h̄r ap̄ nises God au. Maain h̄r nan̄w̄waank nan̄t. H̄rak kemitorp̄n enum enum kak̄ntar h̄r n̄napen nanises h̄m yaaim hanhan neriuerem, te h̄ram mamkepi h̄r nanu werek werek. 11 *Te God kaksiuwe menmen mamitorp̄n, h̄rak kaknipi nanises menmen memip̄n, 12 te m̄t yap̄rwe niut̄ip̄ niut̄ip̄ nan̄t menmen enum me God nan̄ntar h̄r hanhan menmen enum, n̄napen nanises h̄m m̄rak.

God kehimiṯeni yi n̄kerek n̄rak

13 *Naiu yinan kerek God hanhani, hekrit hekrit haiu mitehi God haiu matip̄ h̄rak yaaik kentar yi m̄t. H̄rak kin̄n kehimiṯeni yi n̄rak, h̄rak

* 1:11 Kl 1:9; 1Te 1:2-3 * 1:12 Ais 24:15; Mal 1:11 * 2:1 1Te 4:13-17 * 2:3 1Ti 4:1; 1Jo 2:18, 4:3; Jo 17:12 * 2:4 Dan 11:36; Esi 28:2 * 2:8 Jop 4:9; Ais 11:4; Rev 19:15 * 2:9 Mt 24:24; Rev 13:11-13 * 2:11 2Ti 4:4 * 2:13 2Te 1:3; Jo 15:16; Ef 1:4; 1Te 4:7; 5:9

kekepi yi yir'iak menmen yaaim yeriuwe menmen iuwe me God H'im'in Yaaiik, te yi yises h'im mirak. ¹⁴ God keh'im'iteni me menmen im meriuwe h'im mirak yaaim yi yisesim n'ipaa me w'i haiu metpiyem. Te yi yayit menmen yaaim iuwe me Mit'ik Iuwe Jisas Kraiis. ¹⁵ Naiu yinan, yi han tokik eiyu eiyises h'im n'ipaa haiu metpiyem meriuwe h'im mai metike tiwei haiu mewisiyek. ¹⁶ Haiu hanhan Mit'ik Iuwe Jisas Kraiis hirekes ketike Haai kaiu God kerek n'ipaa hirak'it hanhanai hirak'it tekepai tewetai nem'ink (o h'ip'in). Te haiu han yaaiik em'imeriy'iwek kaknen kaktaihis, ¹⁷ h'irak ektenyi han ki te yi eiyu tokik hirak kak'ikepi yi eir'iak menmen yaaim miut'ip miut'ip, yi eit'ip menmen yaaim.

3

Yi eitehi God hirak kak'ikaap haiu mit

¹ *In ek naiu yinan, yi eiyitehi God ke haiu mit, te h'im me Mit'ik Iuwe wen emno waswas emrer wit wit te mit nan'itewem nanisesim nar ke n'ipaa yi mit yisesim. ² Yi eiyit'iwekhi te hirak kak'iriyei haiu mamnaaiwir mit enun nepan n'ir'iak enum, yentar mit yap'irwe niut'ip niut'ip ap nises God.

³ *Te Mit'ik Iuwe hirak yaaiik kakises h'im mirak. Yi yertei hirak kak'ikepi yi han tokik eiyu hirak naanm'pri ke Seten. ⁴ *Mit'ik Iuwe kakrekyei han kaiu tokik me yi mit, yi wen yir'iak menmen haiu nepei metpiyem, te maain yi wen eir'akem.

⁵ Haiu hanhan Mit'ik Iuwe kakri han ki te yi eiyir'tei God hanhan yi mit, yi han ekitet n'ipaa menmen enum enum man Kraiis hirak han tokik kepu, te yi eir'iak menmen mar im.

Yi mit eiyu yain yain au em'it

⁶ *In ek naiu yinan, haiu metpi h'im manp mekrehir me Mit'ik Iuwe Jisas Kraiis. Keim'in ke yi mit kerek hirak kau yain yain ap kises h'im n'ipaa haiu mewetiyem, yi einep'in eikeipn'iwek. ⁷ *Yi eir'iak menmen im eiy'itar yi h'iras yertei menmen yi eir'akem te yi eir'iak menmen eiyir ke haiu n'ipaa mir'akem. N'ipaa haiu mau metikewi, haiu mau yain yain au.

⁸ *Haiu ap maam menmen me yi mit wein'im au. W'itaan wanewik haiu mir'ak menmen iuwe, te haiu ap mari menmen mi mam'im au. Kenmak haiu mir'ak menmen im? ⁹ *Haiu mir'ak menmen im mentar haiu ap te mamitih menmen wein'im a? Taauye! Haiu mir'ak menmen im mentar haiu hanhan meteikni menmen yi eir'akem te yi eiyis'isai. ¹⁰ *N'ipaa haiu mau metikewi, haiu metpi h'im manp mar im: "Keim'in ap kir'iak menmen au, yi ap eiwet'iwek menmen hirak kak'im au."

¹¹ *Haiu metpiyem mentar haiu memtau mit han ne yi mit hir nau yain yain nari h'im me mit han nat'ip mit han em nat'ipan nisesan. ¹² *In ek haiu mat'ip mit nar ik h'im manp metpor mekrehir ke Jisas Kraiis, hir han ekiwei nan'ir'ak menmen nan'it menmen me h'iras nan'im. Mit han au.

¹³ *Yi naiu yinan han yi ap han enuk eiriuwe menmen yaaim yi yir'akem au em'it! Yi wen yair'akem. ¹⁴ *Neim'in n'napen nanises menmen haiu metpiyem mekre tiwei ik e, yi eiyihim'iteni einaiwir'i, te hir y'ink enuk.

* 2:17 1Te 3:13 * 3:1 1Te 5:25 * 3:3 1Te 5:24 * 3:4 2Ko 7:16; Ga 5:10; 1Te 4:10 * 3:6 Mt 18:17; Ro 16:17 * 3:7 Fl 3:17; 1Te 1:6 * 3:8 1Te 2:9 * 3:9 1Ko 9:4; 1Te 1:6 * 3:10 1Te 4:11 * 3:11 1Ti 5:13 * 3:12 1Te 4:11 * 3:13 Ga 6:9 * 3:14 1Ko 5:9, 11

15 *Yi han kitet h̄r n̄re m̄t ni enun nepan au. Yi eiȳtpor eiȳr ke ni yinan keriyen.

H̄m ham kike m̄karu

16 *Haiu hanhan M̄t̄k Iuwe h̄rekes, h̄rak haai ke kakr̄ak m̄t nanu werek werek, te hekrit hekrit menmen yaa'im o enum mamnen, h̄rak kakrekyi yi eiyu werek werek. M̄t̄k Iuwe kak̄ikepi yi niut̄p niut̄p yi eiyu werek.

17 *Hi Pol h̄rekes ewis h̄m hetpi “gude” mau t̄wei heriuwe his mai. Hi heriuwe menmen im heteikni hi hewis t̄wei ik e. Mar keremem hi hewis̄m mau t̄wei yap̄rwe hi hewis m̄t ek. 18 Haiu hanhan M̄t̄k Iuwe kiau Jisas Krai han yaaik k̄rak kaku kaktikewi niut̄p niut̄p.

Mep̄r Keremem

Tiwei Pol Kewisik Ken Timoti-1 Menmen me tiwei ik

Pol katip Timoti gude 1:1-2

Him me mit ne weiwik me God netike mit iuwe nir naanmpri 1:3-3:16

Pol katip Timoti menmen me wok hirak kakisesim 4:1-6:21

¹*Hi Pol hi aposel ke Krai Jisas. Nipaa God kerek ketalihis naanmpri ketike Krai Jisas kerek haiu wen memeriwek kaknen kaktaihis, hirakit epei tehimitena hi aposel hirakit teriuweta hi ano hatip mit him mirak.

²*Hi Pol hi hesiuwe tiwei ik ken ti Timoti, ti hire nikan kai kerekek ke menmen me God. Hi hanhan God Haai ketike Krai Jisas Mitik Iuwe kaiu han yaiik kirakit tatu tatikewit, hirakit hanhanit tatrekyut yaaim te ti ehu werek werek.

Ti eremir him enum me memipin

³Hi hanhan ti ehu wit Efesas har ke nipaa hi epei ano provins Masedonia hi hetputem. Mit han en hir natip mit him enum me memipin, te hi hanhan ti etpor him manp hir ap natip mit miyapir en him ham me nipaa haiu ap metporem au emit! ⁴*Hir ap han ekitet wit tipir o tipitim mei yapirwe me nipaa maamer nir ne Isrel nekrit neke nein nan au emit! Menmen im me memipin mikaap mit hir nirak menmen me God nisesim au. Hir newepnak netpin weinim te hir nenehan neriuwerem newaank han kir keriuwerem. ⁵*Hi hetput him manp me menmen im hentar hi hanhan mit ein hir hanhan God ketike mit. Hi hanhan hir han yaiik prar prar nepu. Hir nepu nar ek, te hir nanirtei hir hanhan enises God. Te hir ap nemipin natip haiu emises God au. Hir nanriak im, te hir hanhan God ketike mit. ⁶Mit han hir neweikin sip newet him im hi hetputem, hir nises him weinim nar ke mit nitet yayiwe hak nipuun wit hir netariyem. ⁷*Mit in nare nanteikin mit han him me God nipaa Moses kewisim mau tiwei, te hir natip, "Him maiu hiram yaaim." Te hir ap nertei him me Moses werek werek. Hir ap nertei him im hiram matip me mekam au!

⁸*Haiu mertei mit nanises him me God Moses kewisim mau tiwei werek werek, hiram yaaim meteikin mit menmen enum hir nirakem. ⁹God kewet Moses him mirak, te haiu mertei him lo hiram ap me mit yaain au. Hiram me mit kerek ninaain him mirak, neweikin sip newetiwewek kerekek. Mit in hir han kitet menmen enum, hir paan tokik ap nentaui him me mit hir ninin naanmpri au. Hir han menepep God netpempik nisesik, hir newaank menmen mirak, hir nenapan netike miye haai. Hir nenep mit nani. ¹⁰*Hir netike miyapir nariyanhis neweninem, hir netike mit han niyewowan, hir netenen mit neriuweti nen, te hir nanit pewek mamreri. Hir newen him nenepakmenek, hir niune nerp neit. Menmen im metike menmen meiyam enum ap mises Him yaaim me God. ¹¹*Him im yaaim kerek God kewetewem, hi hatip mit miyapir em. Hiram meteiknai mamrkeik God hirak yaiik kire si, hirak hanhan haiu mantikerek mamu werek werek mamir ke hirak kepu.

Pol han yaiik God hanhanek

* 1:1 Kl 1:27 * 1:2 Ap 16:1-3; Ta 1:4 * 1:4 1Ti 4:7; Ta 1:14 * 1:5 Ro 13:10 * 1:7 1Ti 6:4, 20; Ta 1:10 * 1:8 Ro 7:12, 16 * 1:10 Ta 1:9 * 1:11 1Ti 6:15

12* Hi han yaaik heriuwe Mítik Iuwe kiau Krai Jisas kentar h́rak kekepa kenipa hi manpenuk, h́rak han kitet hi yaaik te hi h́riak menmen ḿrak. Hi han yaaik hentar h́rak kehimitena hi h́riak menmen ḿrak. 13* Ńpaa hi eweiḱn sip hewet Jisas hi hatip enum me Krai, hi hanhan h́riak enum hi hewaank ḿt miyaṕr kerek nises h́m ḿrak. Te Krai hanhana keweiḱn han kai te hi hisesik hentar hi hetari menmen ḿrak, hi han kitet hi h́riak menmen yaaim h́kaap God. 14 Mítik Iuwe hanhana ẃsenum, te hi eisesik hanhanek. H́rak kekepai hiau yaṕrwe meriuwerem mentar hiau ḿt ńrak.

15* H́m im h́ram yaaim, h́ram werek te ḿt h́r enisesim ẃsenum. Ńpaa Jisas kan t́, miye ṕrak winaak h́rak ḱre hiau ḿt, h́rak kerp t́ ḱkaap hiau ḿt miyaṕr enun. Hi han kitet hi kiutipen h́riak enum hińn ḿt han hentar hi ewaank ḿt miyaṕr kerek nises h́m ḿrak. 16 Hi h́riak enum hińn ḿt, te Krai Jisas hanhana kentar h́rak kakteiḱn ḿt karkeik h́rak hanhan ḿt ẃsenum kemeriyor te h́r enweiḱn sip enwet menmen enum. H́rak kerekewem te maain ḿt han nemtau hi enuk, te h́r han kitet nar ik: “Krai h́rak werek kaḱkepa kar ke h́rak ḱkaap Pol.” H́r enises h́m ḿrak te h́r enu tipmain tipmain enum eik. 17* Hiau ḿt emweńpi niuk iuwe ḿrak tipmain tipmain enum eik kentar menmen h́rak kerekweiyem. Ńpaa ere in ere maain, h́rak kińn naanḿpre ḿt yaṕrwe. H́rak God kiutip kerekkep. Keiyak au. Ḿt ńrek neriuwe nanaḿr au, te h́rak kakkau tipmain tipmain enum eik. God h́rak yaaik wetpen!

Timoti h́rak kakises h́m yaaim kakińn ḿt enun nepan kakriuwere

18* Ńkan kai Timoti, hi han kitet h́m ńpaa God kewet ḿt em me ti, h́r newepyaṕrem natip ḿt em. Hi hetput h́m im. Ti han ekitet h́m h́r ńpaa netputem, ti ewisim mamkepít ti hepu han tokik. 19* Ti atip ḿt h́m ḿrak yaaim, ti ehińn ḿt enun h́r nepan ne Krai. Ti h́riak menmen im, ti ehises God, ti han yaaik prar prar ehú. Ḿt han h́r neweiḱn sip newet menmen h́r nertei h́ram yaaim, te h́r newaank h́ras me menmen yaaim me God nar ke tuḱn ḱwaaí wit hiau ḿriak ere h́rak kewep. 20* Haimenias ketike Aleksanda wiketeret h́rakít t́riak menmen enum mar im. Hi epei hitehi Krai h́rak kewis Seten kaksip, te h́rakít etírtei ap tatip enum me God au emít!

2

Menmen ḿt enisesim enitehi God em

1* Menmen im mińn hi hanhan hetputem te ti etip ḿt ein h́m manp em h́ram im. H́r enitehi God me ḿt yaṕrwe nerer wit wit h́rak kaḱkepi, h́r natip God h́rak yaaik kenterí. 2 H́r enitehi God h́rak kaḱkaap mítik iuwe king ketike ḿt yaṕrwe kerek nińn naanḿpre hiau ḿt te h́r nanwis hiau ḿt mamú werek werek hiau emises menmen yaaim emweńpi God emriuwere. 3 Mít h́r enit́wekhi nańr ek h́ram yaaim te ḿt nantip hiau yaain. Menmen im maḿrak God kiau h́rak han yaaik. 4* Haiuemithehi God me ḿt yaṕrwe mentar h́rak hanhan h́r nanweiḱn sip nanwet menmen enum nanises h́m yaaim nańr h́rak hanhan hiau emisesim. 5* God kiutip kepu kerekkep. Mítik kekreh́r ke hiau ḿt yaṕrwe kerp níḿn keweńn

* 1:12 Ap 9:15; Ga 1:15-16 * 1:13 1Ko 15:9-10; Ga 1:13 * 1:15 Lu 15:2, 19:10 * 1:17 Ro 16:27 * 1:18 1Ti 4:14, 6:12; Ju 3 * 1:19 1Ti 3:9 * 1:20 2Ti 2:17-18, 4:14-15; 1Ko 5:5 * 2:1 Ef 6:18; Fl 4:6 * 2:4 Esi 18:23; 1Ti 4:10; 2Pi 3:9 * 2:5 Ro 3:29-30; Hi 12:24

God ketikewai yapirwe me menmen enum haiu miriakem. Hirak niuk mirak Krais Jisas. ⁶* Nipaa God kimat wⁱ miutipen te Jisas kaa te hirak kakikepai me menmen enum haiu mit miyapir niutip niutip miriakem, hirak kaktaihis. Hirak keteikin mit yapirwe hirak wen hanhan mit hir enweikin sip nanwet menmen enum, hir nanisesik hirak kaktorhis. ⁷* Mar keremem te God kehimitena hi aposel hirak keriuweta hi hatip mit him mirak. Hi hemipin au. Hirak keriuweta hi hatip mit miyapir him mirak yaaim men mit ne weiwik me Isrel au. Hirak keriuweta hi hen mit heriyai heriyai ap ne weiwik ham te hir enirteiyek enisesik werek.

⁸ Hi hanhan mit nerer wit hir nanitehi God. Hi hanhan mit nar ik hir nanweikin sip nanwet menmen me han enuk o hir nenehan me menmen, hir han yaaik prar prar nepu hir nikiam his mir nitehi God menmen.

Him me miyapir hir enisesim

⁹* Wi miyapir nererik neit winak ke God, hir ap hanhan neremink wipe yehes nises menmen yaaim yapirwe mau paan kir o neriuwet klos yaaim te hir nari han ke mit miyapir au emit! Hir nanriuwet menmen yaaim keremem miyapir yaaim neriuwetem. Te hir nesel hiras mar im. Hir enriak yaaim enkaap mit miyapir han. ¹⁰* Im em hiram yaaim mar ke menmen yaaim hir neriuwetem mau his, o teruk o nikip mir. ¹¹ Hir miyapir hiras nankintip wire wire enu enit enimtau him me mit hir netporem me him me God hir enisesim werek werek. ¹²* Hi ap ewis miyapir nerp natip mit him me God neit winak ke God naanmipror au emit! Hir enkintip enu nentar menmen im. ¹³* Mit ninin naanmipre miyapir nentar nipaa God kinin kewis Adam. Mite niuk mire Iv hire wikaru. ¹⁴* Seten hirak kemipin Adam au. Iv kerepep. Hire winin wriak menmen enum, hire weremir him me God. ¹⁵ Te hir wen nises him me God, hanhan God ketike mit han, hir han yaaik prar prar nepu. Hir naanmamre hiras te hir ap nanriak menmen enum au, te God kakikepi hir nanu werek nantikerek nanintar hir nepu witeik nanine nikerek nanteiknor him mirak.

3

Him me mit kerek naanmipre mit miyapir ne weiwik miutip me God

¹* Him im yaaim. Mitik hak kerek hanhan kinin naanmamre mit miyapir ne weiwik me God, menmen im hirak hanhanem hiram yaaim. ²* Mitik kar ik kiriak menmen yaaim, te mit nansiuwe him enum au. Hirak ketenen mite piutip kerepep. Hirak naanmamre hirekes ke menmen hirak kiriakem. Hirak kakwen han kirak me menmen yapirwe te hirak kakirak menmen kar ke mitik iuwe kakriakem, te mit nantip hirak yaaik te naanmipri. Hirak han yaaik kakwet mit ne wit hak menmen mamit winak kirak. Hirak ekirtei him me God te hirak kaktip mit miyapir han em werek werek. ³ Hirak ap kaam tipar si enum ere ketaritari au emit. Hirak ap ketike mit nenehan nenapan me menmen au. Hirak ketikeri enu enit werek werek. Hirak ap hanhan pewek te han kirak kenke kenterim. ⁴ Hirak naanempre mite wetike nikerek narak werek werek, hir nanises him mirak, te han kir katip kar ik: "Hirak iuwe hirak yaaik te naanmiprai me menmen yapirwe." ⁵ Mitik ap naanmipre mite wetike nikerek werek

* 2:6 Ga 1:4 * 2:7 Ap 9:15; Ga 2:7-8; 2Ti 1:11 * 2:9 1Pi 3:3-5 * 2:10 1Ti 5:10 * 2:12 1Ko 14:34 * 2:13 Jen 2:7, 22; 1Ko 11:8-9 * 2:14 Jen 3:6, 13; 2Ko 11:3 * 3:1 Ap 20:28 * 3:2 Ta 1:6-9

werek au, kakirkeik te hirak naanmamre mit miyapir ne weiwik miutip me God werek a? Taauye! ⁶ Hirak mitik kises him me God nipaa ein ere in au, hirak ap naanmamre mit miyapir ne weiwik miutip me God. Mitik kar ik hirak han ekitet hirekes iuwe kentar mit hir nisesik, te hirak han kitet werek werek au. God kakawaankek kakintar hirak han kitet hirak iuwe kakir nipaa Seten epei kiriakem, te God kepirek kawaankek. ⁷ Mit nerer wit wit han ekitet hirak yaaik. Au, te hir netpwek hirak enuk hirak yink enuk kakises menmen enum, hirak seten kakawaankek kakir saauk mit ne wit nenke hepin nekinenim.

Him me mit hir nanriak menmen me mit miyapir ne weiwik miutip me God

⁸ Mit han kerek niriak menmen me mit miyapir ne weiwik me God hir enpar ke mit ninin naanmpre mit miyapir in. Hir mit yaain enriak menmen yaaim te hir nantip hir iuwe. Hir ap nantip nanwenin him au. Him miutip keremem. Hir naam tipar si enum yapirwe au emit! Hir ap enriak menmen me God, te hir nanri pewek yapirwe me mit kerek nises him mirak au emit! ⁹ Hir han ekitet him yaaim God epei kewepyapirem kewetaiyem hram werek te hir enisesim werek werek mekre han kir. ¹⁰ Yi yin in han ekitet menmen hir epei niriakem hram menmen mit kerek ninin naanmpre mit miyapir ne weiwik miutip me God hir enriakem o au. Hir niriak menmen yaaim, hir enriak menmen mikaap mit miyapir ne weiwik miutip me God. ¹¹ Miyapir nir hir enriak menmen werek, te mit hir nantip hir iuwe nar ke mikan nir. Hir ap nantipan nanisasan enum me mit miyapir han au emit! Hir nanim tipar si enum ere netaritari au emit! Me menmen yapirwe me God, hir enriakem werek werek. ¹² Mit niriak menmen me mit miyapir ne weiwik miutip me God hir enit miyapir niutip keriyen, hir ninin naanmamre miyapir nir nantike nikerek nir werek werek, te hir enises him mit. Hir naanmpiror nantike mit miyapir niriak menmen mekre winak kir. ¹³ Neimin hir niriak menmen yaaim yaaim me mit miyapir ne weiwik me God, mit han nantip hir yaain, te hir natip him yaaim me Krai Jisas wisenum.

Hir o as bilong menmen God kiriakem

¹⁴ Hi hanhan anen ari waswas. Hi hewis tiwei im, te menmen ¹⁵ *metenina kike, ti tewen ertei hinin naanmpre mit miyapir nises him me God. Hirak God kepu kiriak menmen, mit hir ne weiwik miutip mirak. Hir netenen him mirak naanmprewem nar ke teinik minan winak. ¹⁶ *Hiau matip him iuwe me him mirak mar im. Him hirak God kewepyapirem kewetaiyem me Krai hiau misesim hram iuwe, te mit ap nantip hram enum memipin au. Hram matip mar im:

“God keriuwetek kan keweikin his kire mitik, te hirak kakteiknaiyek. God hirak keteikin mit Krai hirak Nikan kirak, wi nipaa God Himin Yaaik kikiak kekrit kau.

Hirak keteikin mit ensel hirekes.

Mit hir nisesik newepyapirek nerer wit wit. Mit nerer wit wit nemtewek nisesik.

God kitiwekhi keyin ken wit kirak, hirak kepu ein naanmpre menmen yapirwe.”

4

Mit enun newen'in him neteik'in mit menmen enum

¹ *God H'im'in Yaaik katip kar ik: Maain mit han nanweik'in sip nanwet him me God, hir nan'ntau him me tipir o herwe enum kerek hanhan nanweik'in han ke mit hir nan'naaiwir him me God. ² Mit enun nemip'in hir nantip mit miyapir him enum mar im. Hekrit hekrit mit in newen'in him ere han kir kakmitorp'in katip hir nemitetp'in mit miyapir han, h'ram menmen wein'm. ³ *Mit nar ik natip mit miyapir h'ram enum te hir nan'tan, o hir nan'im menmen ham meiyam. Te haisu mit kerek mises him me God haisu mertei him mirak werek werek, haisu mertei God kir'ak menmen im te haisu min'in mitehi God haisu metp'iwek hirak yaaik, haisu mam'm. ⁴ *Menmen yapirwe God kir'akem h'ram yaaim. H'ram enum au. Yi yitehi God yi yaitip yi han yaaik yeriuwerek, te yi yayim. ⁵ Him me God metike him yi yewen'piyek yeriuwerem h'ram mir'ak menmen h'ram yaaim te yi yayim.

Timoti kakri'ak menmen yaaim me Kraiss

⁶ Ti atip nit yinan ein him im, te ti mitik yaaik hir'ak menmen me Kraiss Jisas werek werek. Him yaaim me God ti hewetewem, ti esisesim. H'ram mamkepit ti er'ak menmen mirak mar ke menmen mamkaap y'ink kit. ⁷ *Ti eweik'in sip ewet him me wit tipir o tipit'im wein'im kerek mit miyapir enun ne mit hir netpim nisesim. H'ram yaaim te mit kerek nises God hir han kitetim au em'it! Ti naanmampre hir'ekes te han kit hirak kakises him me God kerek. ⁸ *Ti esiuken ein'inem, h'ram mamkepit kike, te ti y'ink kit kaku werek. Ti yaaik er'akem, te ti ehin'in eiyises him me God mekre han kit. Menmen im mamkaap him'in kit wisenum me petepin in ek, h'ram mamakekpik maain ti etike God yi eiyu eiy't.

⁹ *Him im hi hetputem h'ram yaaim mit nan'ntewem nanisesim. ¹⁰ *God kepu haisu memeryi'wek kaknen kak'ithis haisu mit miyapir kerek memtau him mirak misesik. Hirak hanhan kak'ikepei haisu mit yap're, maain hirak kaktaihis, haisu mit miyapir meper'ikem mamaisesim han ekitetim. ¹¹ Ti atip mit miyapir ein him manp me menmen im ti eteiknorem te hir enisesim. ¹² *Ti ap ewis mit hir nan'inan yipir nanwir'ek nan'ntar ti pip'ak au. Ti ehin'in mit eteiknor menmen yaaim, te hir enis'isutem. Ti atip him yaaim, esises menmen yaaim, hanhan heriuwe mit, ehises him me God, han yaaik prar prar ehu, te hir nanises him mit. ¹³ Ti wen emeriyo hi anen, ti ekine him mau tiwei me God etpim him iuwe eteik'in mit miyapir menmen mirak werek werek. ¹⁴ *Ti naanemp're hir'ekes te ti er'ak menmen nipaa God H'im'in Yaaik kewepyap'irem kewetitem. Hirak kewetitem me wi mit profet natip God kewetitem, te mit iuwe kerek naanmip're mit miyapir ne weiwik miut'p me God hir newis his mentar paan kit, te ti het'iwem. ¹⁵ *Ti ehises menmen im ti han ekitetim iuwe te maain mit nanir menmen ti er'akem, hir han kir katip ti epei hir'ak menmen in ek, ti hir'ak menmen yaaim iuwe. ¹⁶ Ti naanmip're menmen mit ti hir'ekes er'akem metike menmen ti eteik'in mit em. Ti esises him im hi hetputem, ti ekaap hir'ekes hetike mit kerek nemtau him mit. Te yi eiyises him me God werek werek, maain yi eiyu eitikerek.

* **4:1** 2Ti 3:1; 2Pi 3:3; 1Jo 2:18; Ju 18 * **4:3** Jen 9:3; Ro 14:6; 1Ko 10:30-31 * **4:4** Jen 1:31; Ap 10:15 * **4:7** 1Ti 1:4; 6:20; 2Ti 2:16 * **4:8** 1Ti 6:6 * **4:9** 1Ti 1:15 * **4:10** 1Ti 2:3-4 * **4:12** Ta 2:15 * **4:14** 2Ti 1:6; Ap 6:6, 8:17 * **4:15** 1Ti 5:22

5

Him mamkaap Timoti kinin naanmipre mit miyapir

1 *Ti ap ene ne mit au emit! Ti etpor main main ekepi har ke ti hikaap haai kit. Ti atip ekaap pipep yapirwe har ke ti ekaap kikrek nit. 2 Ti ekaap miyapir enun ne mit ehir ke ti hikaap miye pit. Ti hikaap miyapir nihan har ke ti ekaap yenten pit. Te ti han yaaik prar prar ehu. Ti ap han ekitet ari nihan au emit!

Him me miyapir mikan nir epei naa

3 Mitik ke mite kerek wises God, hirak kaa, te hire wepu weiniye, ap mitik kei naanmiprewe au, mit miyapir ne weiwik me God nankepiye naanmamprewe werek werek. 4 Au ek, nikerek o nepenyerer nepu, hir nanin nanirtei hiras naanempre miye haai o maamrer nir, hir naanempror emrer menmen nipaa miye, haai o maamrer nerekyorem. Hir enriakem te God han yaaik ekriuweri. 5 *Mitik ke mite hire wises God hirak epei kaa, hire wepu weiniye, mit ap naanmiprewe au, hire wises God hekrit hekrit, hire witwekhi hirak kakikepiye me menmen. 6 Te mite hap kerek mitik kire epei kaa hire wepu weiniye, hire wauriak enum wises han kire, te hire wises menmen yapirwe me ti, hire war ke mite epei waa wentar hire weweikin sip wewet God. 7 Ti etip miyapir etpor him manp hir enises him im hi epei hetputem, te mit han ap nanitpor me menmen enum me wi hir naanmipror me menmen. 8 Neimin hir ap naanmamre mit nir ne weiwik miutip, o neimin hir ap naanempre miye haai nir, hir enun. Menmen enum im hir nriakem hiram enum minin menmen mit enun ap ne weiwik me God hir nriakem.

9 Mit miyapir ne weiwik me God, hir enwis niuk mir emu tiwei me miyapir nar ik hir naanempror. Neimin nepu weinim, hir ne miyapir, hir nanin 60 titu, nipaa hir neit mit niutip niutip keriyen. 10 *Mit miyapir hir entip hir epei nriak menmen yaaim mar im: Hir nine nikerek naanmipror werek werek, hir newet mit miyapir ne wit hak menmen, hir nekemyet hit me mit miyapir nises him me God neteiknor hir han yaaik nankepi. Mit miyapir nipaa menmen mewaanki, hir nipaa nriak menmen yaaim yapirwe nekepi. Neimin nriak menmen mar im, te hir mit miyapir naanmamror. 11 Hir ap enwis niuk mau tiwei hekrit hekrit naanempre miyapir nihan netike miyapir tokek kerek mit nir epei naa au, hir nepu weinin au emit! Maain hir han kir kakikrit, hir han yaaik nriak menmen me Kraus au. Hir hanhan nanino nanit mit han. 12 Te hir nanwen him nipaa hir netpim me hir nanu weinim nanriak menmen me mit miyapir ne weiwik me God keriyen. Hir nriak menmen im, te mit nantip hir nriak enum. 13 *Miyapir nihan netike miyapir tokek mit nir epei naa, hir nriak menmen mar eim metike menmen im. Hir nanu yain yain nanrer winak me miyapir han, hir nanimtau him natipan nisesan me mit miyapir han, hir nanino nantip menmen ap yaaim, te hir nantip menmen haiu minaaain hir netpim. 14 *Te hi hanhan heriuwe miyapir nihan netike miyapir tokek kerek mit nir epei naa, hir enit mit han, nanine nikerek, naanempre menmen mir me wit, te hir ap enwis mit miyapir enun nanipei enum au, haiu emu werek werek, te haiu ap yink enuk au. 15 Miyapir han epei neweikin sip newet menmen yaaim, hir nises menmen enum me Seten. 16 Mit miyapir nises him me God, mitik kei kir kaa, mite

* 5:1 Lev 19:32 * 5:5 Lu 2:37, 18:7 * 5:10 Hi 13:2 * 5:13 2Te 3:11 * 5:14 1Ko 7:9

pirak wepu weiniye, hir hiras naanemprewa, te mit ne weiwik me God au. Hir nankaap miyapir enun ne mit wein-in keriyen, nanwetir menmen naanmamror.

Him me mit iuwe nin-in naanmpre mit miyapir han

¹⁷* Hiram yaaim te hir mit kerek naanmpre mit miyapir ne weiwik me God ein, hir mit miyapir mit ein nanrekyor yaaim. Hiram yaaim te hir enwet mit iuwe in pewek me wi wik me menmen hir nriakem mamre wi miutipen. Hiram yaaim iuwe te mit nin-in naanmpre mit ne weiwik me God netike mit kerek natip mit miyapir him me God, hir enwetir pewek me wi wik me menmen hir nriakem mamrer wi miutipen mar ke mit han ein. ¹⁸* Menmen im hiram yaaim mentar tiwei me God matip mar im: "Bulmakau kentirer rais haas keremuwo, ti ap ehit waai eiyepet him miram au." Hiram wen matip, "Keim-in kiriak menmen, hirak kakit pewek mamrerim." Mit kerek natip mit miyapir him me God, hir mit ne weiwik me God naanmamror nanwetir pewek me menmen. ¹⁹* Ti ap emtau him me mitik kiutip hirak katip kesiuwe him me mitik iuwe naanmpre mit miyapir ne weiwik miutip me God ein au emit! Mitik-it wik o wikak tatnen tatsiuwe him mitik, te ti emtau menmen hirak-it tatputem. ²⁰* Hirak kiriak menmen enum, ti enerek etpewek me ninaan me mit miyapir ne weiwik miutip me God ein, te hir eninaain hir ap enises menmen hirak kiriakem au emit!

²¹ Me ninaan me God, Jisas Krais ketike mit narak ensel, hi hetput him manp. Ti ehises him im hi nepei hetputem. Ti eriak menmen me mit miyapir ne weiwik me God, te ti eriakem empiram empiram. ²² Ti ap ewis his mentar mitik waswas te ti ehimtanek hirak naanmpre mit miyapir ne weiwik me God neit wit hak au emit! Maain hirak kakriak menmen enum, menmen enum mirak mamwit, te ti naanmamre hirekes keim-in ti ewis his menterik ehimtanek hirak kin-in naanmamre it ne weiwik me God. ²³ Ti ap ehim tpar wein-in au emit! Ti hinap yapirwe, te ti ehim tpar wain meiyam emnep menmen mekre tu kit.

²⁴ Menmen enum mit han nriakem, mit yapirwe hir nerteiyem, te haiu han kitetim haiu mereti hir mit enun. Mit han nriak menmen enum nisaw-inem au meit, haiu mepitariyem. Te God han kitetim maain hirak kakwep yapirem kakteik-in mit em. ²⁵ Mar im, menmen yaaim mit han nriakem, mit yapirwe nerteiyem hir han kitetim. Te menmen yaaim mit nriakem te mit nerteiyem au, God han kitetim te maain hirak kakwep yapirem kakteik-in mit em.

6

Him me mit hir nriak menmen me mit nir iuwe

¹* Mit kerek nriak menmen me mit nir iuwe hir han ekitet mit iuwe nir hir yaain, te hir mit iuwe ap nantip enum me niuk me God kaktike menmen mit ne weiwik me God hir nriakem. ²* Mit kerek nriak menmen me mit nir iuwe hir nises him me Krais, hir ap nan-inan yipir nanwrek han kakitet nanir ik: "Hirak kai yinak kerekek, te hi eweik-in sip ewet him mirak ehises han kai kerekek." Menmen im au emit! Hir han ekitet menmen yaaim enriak menmen yaaim iuwe nankaap mit iuwe nir nentar mit iuwe nir nises him me Krais, hir hanhani nanrekyor yaaim.

* 5:17 1Ko 16:18 * 5:18 Diu 25:4; 1Ko 9:9; Mt 10:10 * 5:19 2Ko 13:1 * 5:20 Ga 2:14; Ef 5:11 * 6:1 Ef 6:5; Ta 2:9-10 * 6:2 Fm 16

Menmen yaaim yi eiysesim te yi eyu werek werek

Hekrit hekrit ti eteik'in m̄t menmen im ti etporem te h̄r enisesim. ^{3*}Jisas Krai ketpai h̄m yaaim h̄rak kekepai haiu mises God. M̄tik hak h̄rak ap kises h̄m yaaim me M̄tik luwe kaiu Jisas Krai, h̄rak kat̄p m̄t h̄m ham, ⁴h̄rak m̄tik enuk paan tokim kertei menmen me God werek werek au. H̄rak hanhan ketike m̄t han h̄r nat̄pan nan̄nehan nan̄ntar h̄m wein̄m. H̄m im mam̄iak m̄t h̄r han kekrit han enuk neriuwehan, h̄r nenehan me menmen, h̄r nat̄pan enum nesiuwehan h̄m enum, h̄r han kitet enum me n̄r yinan. ^{5*}M̄t nar ik n̄paa nises God, te in ek h̄r neweik'in sip newet God, te h̄m m̄rak mau mekre han k̄r au. H̄r newaank h̄ras han k̄r enuk netari h̄m m̄rak. H̄r han kitet h̄r nat̄p m̄t h̄m me God h̄ram mamkepi, h̄r nan̄t pewek yap̄rwe, te h̄r nanu werek werek. Te h̄r au.

^{6*}M̄t han yaaik nanu nanriuwe menmen h̄r n̄paa ere in netenenim, h̄r nanises h̄m me God, te menmen im mamkepi h̄r nanu werek werek. ^{7*}N̄paa miyerer naiu ninai, haiu me his mepnen. Maain haiu mami, haiu mam̄his mamno. Pewek h̄ram ap te mam̄rkeik mamkepai te God kakt̄p haiu yaain te haiu mamu werek werek a? Taauey! ^{8*}Haiu metenen menmen mam̄m mam̄tike menmen haiu mam̄riuwetem naanmamre ȳnk kaiu, h̄ram werek. ^{9*}Te m̄t kerek hanhan nan̄t pewek yap̄rwe, h̄r n̄re sak ketut hap̄k me menmen m̄n̄n̄n h̄rak kakno kak̄m au. H̄rak ketari h̄rak kenke kaa kekre hei. M̄t kerek hanhan pewek yap̄rwe, h̄r n̄re sak. Han k̄r kak̄n̄ke kak̄ntar menmen yap̄rwe te h̄r nanises menmen enum, h̄r nan̄waank h̄ras. ¹⁰M̄t han k̄r kenke kentar pewek, h̄ram h̄r o as me menmen enum yap̄rwe. M̄t han h̄r han k̄r kenke kentar pewek, te h̄ram menipi h̄r neweik'in sip newet God. Maain h̄r han tewen̄n h̄ras me menmen enum h̄r n̄riakem.

Ti naanempre menmen God kewisim mekre han kit

¹¹Te ti m̄tik ke God, ti enep̄n menmen im enum. Ti eweik'in sip ewetiweem. Ti eriak menmen yaaim ehises menmen God hanhan haiu mamisesim, ehises h̄m m̄rak, ti hanhan m̄t, ti han tokik ehu me m̄t h̄r nerekyut menmen enum, ti ap han enuk heriuwe m̄t erekyor enum au em̄t! ¹²Ti ehises menmen God em̄kre han kit iuwe enum em̄r ke m̄t h̄r hanhan nesiuken waswas nan̄t menmen. Ti h̄riak menmen mar im, h̄ram mamkepit te ti ehises menmen m̄rak werek werek ere maain ti etike God yi eyu werek werek. N̄paa God kehimitenut me menmen im, ti nepei at̄p m̄t yap̄rwe etpor har ik: "Hi am̄ ehises h̄m yaaim me God." ¹³Hi hetput me ninaan me God kerek k̄riak menmen yap̄rwe mamu mam̄t, h̄rak ketike Jisas Krai kerek n̄paa kat̄p h̄m yaaim me God kerp ninaan me m̄tik iuwe gavman Pontias Pailat, ¹⁴me ninaan me God ketike Krai Jisas hi hetput, ti naanempre h̄rekes ehises h̄m n̄paa hi hetputem, te m̄t han ap nan̄t̄p enum me menmen im au. Ti naanempre menmen im ere M̄tik luwe kaiu Jisas Krai kaknen kakwep̄yap̄r h̄rekes me w̄i God kakt̄p h̄rak werek te h̄rak kak̄riuwet Krai p̄ke kaknen. ¹⁵Krai p̄ke kaknen me w̄i kerek God k̄mat h̄rak kaknen, God ik h̄rak yaaik kerekek h̄rak M̄tik luwe kin̄n m̄t iuwe yap̄rwe, h̄rak h̄rekes kerekek h̄rak iuwe. ¹⁶H̄rak kerekek kaki au h̄rak kaku tipmain tipmain enum eik. H̄rak kau kekre si iuwe merh̄he wisenum min̄n̄n wepni ap te m̄t nan̄no menep nan̄t̄rek tauu! N̄paa ere in m̄tik kiut̄p ap k̄rek, ap te haiu m̄t ne t̄ nan̄t̄rek tauu.

* 6:3 2Ti 1:13; Ga 1:6-9 * 6:5 2Ti 3:8, 4:4; Ta 1:14 * 6:6 1Ti 4:8; Fl 4:11-12; Hi 13:5 * 6:7 Jop 1:21; Ekl 5:15 * 6:8 Pro 30:8 * 6:9 Pro 23:4, 28:22

Haiu mıt emwenıpi niuk mırak hırak iuwe, hırak kakinın naanmamre menmen yapırwe tipmain tipmain enum eik. Keremem.

Hım me mıt hır netenen menmen yapırwe

¹⁷ Ti atıp mıt kerek netenen pewek yapırwe, hır ap han kitet hıras hır yaain ninın mıt han ein, au emıt! Hır ap han ektıp menmen mıır yapırwe mamkepi taau. Hıram mamıwaank waswas. God kerek kewetai menmen yapırwe mamrekyei han yaaik, hırak kerekek kakıkepi. Pewek taau! ¹⁸ Ti etpor pewek mamkepi te hır nanu werek au. Menmen yaaim hır nırıak mıt em hıram mamkaap hıras hır nanu werek werek. Te hır enrıak yaaim enkaap mıt enwetır menmen mıır yapırwe. ¹⁹ Hır nanrıak menmen im nanır ke hır nemi menmen me maaın mamkepi. Hıram yaaim mar ke teinık kıkıkaap wınak keperp, hıram mamkepi nanu werek werek nantike God tipmain tipmain enum eik. Hır nanrıak menmen mar im in ek, hır enu werek werek nanır maaın hır nantike God nanu. Menmen im keremem mamkepi hır nanu werek werek. Pewek taauye!

Ti naanempre menmen mıt werek werek

²⁰ *Timoti, ti naanempre hım yaaim me God werek werek nıpaı mıt han netputem, te ti atıp mıt han em. Ti eweikın sip ewet hım enum weinım ap mises hım me Kraıs. Ti eweikın sip ewet hım enum me meremir hım yaaim haiu misesim. Mıt nemipın natıp nar ik: “Yi eiyises hım maiu yaaim, te yi eiyırtei wısenum.” Menmen im au emıt! ²¹ *Mıt han hır nises hım mar im, te hır nınaıwır hım yaaim me Kraıs newaank hıras.

Hi hanhan God kakrekyi menmen yaaim.

Mepır keremem

Tiwei Pol Kewisik Ken Timoti - 2

Menmen me tiwei ik

Pol katip Timoti gude 1:1-2

Pol kewepyapir menmen mau mekre ehan kirak katip Timoti em 1:3-2:13

Pol katip Timoti menmen me ewok hirak kakisessim 2:14-4:5

Pol katip Timoti menmen mau emarkeik me hirkes 4:6-18

Pol katip Timoti him mīkaru 4:19-22

1 *Hi Pol hi aposel ke Kraisi Jisas. God kehimitena hi hatip mit miyapir him mirak hentar nīpaa hirak katip mit kerek nises him me Kraisi Jisas, hir nanit himin yaaik nanu werek werek.

2 *Timoti, ti nikan kai yaaik ke menmen me God, hi heswut tiwei ik e. Hi hanhan God Haai ketike Kraisi Jisas Mitik Iuwe kiau hirakit han tewenit tatrekyut yaaim, te ti ehu werek werek.

Haiu ap yink enuk mentar him yaaim me God au emit

3 *Maamrer nai hir epei nises him me God, hir nekepa te hi hises him mirak har ke hir nisesim. Hi hertei hekre han kai hi hisesim werek werek. Witaaan wanewik hi hitehi God menmen, hi han kitetit te hi hatip God hirak yaaik kenterit. 4 Hi han kitet nīpaa hawir winaipisakit, ti hīkita. Hekrit hekrit hi hanhan arit te hi han yaaik ehu. 5 *Hi han kitet menmen me God ti hisesim, ti ap hemipin au. Ti hisesim werek werek. Nīpaa maam pit niuk mire Lois wetike miye pit Yunis hir ninin nises God werek werek, te in ek hi hertei werek ti hisesik har ke nīpaa hir nisesik. 6 *Te in ek hi eketut han em te ti naanmīpre menmen yaaim nīpaa God kewetutem wī kerek hi hewis his mentar paan kit hitehi God me ti. Ti erīakem iuwe ehīr ke mitik ketenwo si yeunek merhīhe, ti ekaap mit eriuwerem 7 *hentar ti hertei God ap kewetai Himin kirak Yaaik hirak kenipai haiu mīnaain au. God Himin Yaaik kenipai haiu mamu han tokik, haiu hanhan mit, hirak kekepai haiu mamwen han kai me menmen haiu mamisesim.

8 *Te ti ap yink enuk hatip mit miyapir him me Mitik kiau Iuwe au emit! Ti yink enuk heriwa hi hekre winak enuk ke gavman hentar hi hatip mit miyapir him mirak au emit! Mit nanrekyut enum hentar ti hatip mit miyapir him me God, hirak kakikepit te ti han tokik ehu etikewa me menmen im. 9 *God kekepai ketaihis keninai haiu mamre nīkerek nīrak. Hirak kehimitenai kentar haiu yaain au. Haiu enun. Hirak kehimitenai kentar han kirak kerekek hirak han teweninai. Nīpaa God kewis ti wen au, hirak han teweninai katip maain hirak kaksuwe Kraisi Jisas kaknen kakikepai. 10 *Te in ek, hirak epei keteiknai hirak han teweninai. Hirak keruwet Jisas Kraisi hirak epei kan kaktaihis naanmamrai. Hirak keremir menmen menip haiu mit haiu mami, hirak keteiknai keriuwe him mirak yaaim mar kerekek haiu mamit himin yaaik haiu mamu werek werek tipmain tipmain enum eik. 11 *Me him mirak yaaim keremem, hirak kehimitena hi aposel kirak, hi hewep him mit miyapir hetpor him mirak. 12 Mit nerewaank nenterim, te hi yink enuk au. Hi hertei keimin hi eisesik,

* 1:1 Ef 1:1 * 1:2 1Ti 1:2 * 1:3 Fl 3:5; Ap 23:1, 24:16 * 1:5 Ap 16:1 * 1:6 1Ti 4:14

* 1:7 Ro 8:15 * 1:8 Ro 1:16 * 1:9 Ef 1:8-9; Ta 3:5 * 1:10 1Ko 15:55-57; Hi 2:14 * 1:11

1Ti 2:7

hi hertei h̄irak naanm̄ipre menmen h̄irak kehimitenewem hi h̄ir̄iakem ere w̄i maain h̄irak kaknen skelim m̄it han kitet menmen h̄ir n̄ir̄iakem.

¹³ *Te ti ehises h̄im yaaim ti hemtewem hi n̄ipaa hetputem. H̄im im h̄iram m̄ire piksa meteiknut menmen yaaim. Ti wen eises Krais Jisas ti hanhanek ketike m̄it har ke haiu m̄it yap̄irwe ne Krais Jisas m̄ir̄iakem.

¹⁴ *Ti naanempre werek werek h̄im yaaim me Krais God H̄im̄in Yaaik kerek kau kekre han kaiu h̄irak epei kewetutem.

¹⁵ *Ti hertei werek werek h̄irak Fiselas, Hemosenis tetike m̄it han yap̄irwe ne provins Asia h̄ir ȳnk enuk neriuwa n̄ineina n̄inaip̄isa me w̄i m̄it newisa hi hen hekre w̄inak enuk ke gavman. ¹⁶ Hi hanhan God kakriak m̄it̄ik Onesiforas ketike m̄it n̄irak menmen yaaim. Me w̄i yap̄irwe h̄irak kekepa kenipa han yaaik. H̄irak ȳnk enuk kentar hi ekre w̄inak enuk au. ¹⁷ H̄irak k̄ipiun wit iuwe Rom, h̄irak k̄inketnau k̄inketnau ere h̄irak kenepya. ¹⁸ *Ti hertei werek menmen yap̄irwe Onesiforas kerekewem kekepa keriuwerem keit wit Efesas. Hi hanhan Mit̄ik Iuwe hanhanek kakrek̄iw̄ek yaaim me w̄i maain h̄irak skelim haiu m̄it han kakitet menmen haiu m̄ir̄iakem.

2

Ti h̄ir̄iak menmen me Krais har ke m̄it̄ik ke ami yaaik

¹ Te ti n̄ikan kai ke menmen me God, ti hepu han tokik heriuwe menmen mamkepai kerek God keweteyem kentar haiu ne Krais Jisas. ² H̄im mei yap̄irwe ti epei hemtau hi hetpim m̄it yap̄irwe nemtewem, ti at̄ip m̄it han yaain em, te maain h̄ir nant̄ip m̄it miyap̄ir han em.

³ *M̄it h̄ir neriwaank me menmen, ti wen han yaaik ehu ehises h̄im me Jisas Krais werek werek eh̄ir ke m̄it̄ik ke ami kises h̄im me m̄it̄ik iuwe k̄irak. ⁴ Mit̄ik ke ami ap k̄ir̄iak menmen me m̄it han au. Mit̄ik k̄irak iuwe kerek. H̄irak hanhan kaknip m̄it̄ik iuwe k̄irak han yaaik kakriuwerek kerek. ⁵ *Mit̄ik kesiuknen ketike m̄it han, te h̄irak ekises h̄im werek werek au, h̄irak kakin̄in m̄it, h̄irak ap kakit menmen au. H̄irak kakim̄tau h̄im kakisesim, te h̄irak kakit menmen. ⁶ *Mit̄ik kaan ni m̄irak kam̄ir menmen iuwe, maain h̄irak kakin̄in kakit menmen epei me yaaim, m̄it han nanisesik. ⁷ Ti han kitet menmen wikak im hi hetputem. H̄iram m̄ire piksa meteiknut menmen. Mit̄ik Iuwe kak̄ikepit te ti hertei menmen im werek werek.

⁸ *Hekrit hekrit ti han ekitet Jisas Krais. H̄irak k̄ire m̄it̄ik, h̄irak nepenyek ke m̄it̄ik iuwe Devit ke Juda. H̄irak Jisas h̄irak k̄ire God, h̄irak kaa p̄ike kekrit kepu kepeit kar ke hi hat̄ip m̄it em meriuwe h̄im mai yaaim. ⁹ *M̄it nerewaank hi hepu hekre w̄inak enuk har ke m̄it̄ik k̄ir̄iak enum hentar hi hewepyap̄ir h̄im yaaim me Krais. Te m̄it ap newen̄in h̄im me God au. H̄iram mepno ein ein. ¹⁰ *H̄iram mepno ein ein te hi han yaaik hepu hetike menmen im enum hentar hi hertei menmen hi h̄ir̄iakem h̄iram mamkaap m̄it kerek God kehimitenor h̄ir m̄it ne Krais Jisas, h̄irak kak̄ikepi kaktorh̄is h̄ir nantikerek nanu werek werek tipmain tipmain enum eik. ¹¹ *Haiu mertei h̄im im h̄iram mat̄ip werek. H̄iram mat̄ip mar im:

“Haiu mami mantike Krais Jisas, te haiu mantikerek mamu.

* **1:13** 1Ti 4:6, 6:3; Ta 1:9, 2:1 * **1:14** 1Ti 6:20 * **1:15** 2Ti 4:16 * **1:18** Ju 21 * **2:3** 2Ti 1:8; 4:5 * **2:5** 2Ti 4:8 * **2:6** 1Ko 9:7, 10 * **2:8** 1Ko 15:4, 20; Ro 1:3 * **2:9** Ef 3:1; Fl 1:12-14
* **2:10** Ef 3:13; Kl 1:24 * **2:11** 2Ko 4:11

12 * Haiu mamu han tokik me menmen enum m̄it nerekyeyem, te maain haiu mamu mamtikerek naanmamre m̄it.

Haiu mepak̄nek te h̄rak kakraipak̄n.

13 * Haiu mare mamisesik, te maain au haiu m̄napen, h̄rak wen kakises h̄m m̄rak. H̄rak kakweik̄n his taau.”

M̄it̄ik kime menmen werek werek kar ik, God kakt̄ip h̄rak yaaik

14 * Hekrit hekrit ti ek̄iak han ke m̄it̄ miyap̄r nit en me h̄m hi hetputem. Ti etporem h̄m manp God kak̄rem, ti etpor h̄r ap en̄nehan me h̄m ham h̄m ham au em̄t! Menmen im mamkaap m̄it̄ kerek nemtewem au. H̄ram mamriwaank.

15 * Ti h̄rekes er̄iak menmen yaaim enip God han yaaik eh̄r ke m̄it̄k k̄r̄iak menmen yaaim, h̄rak ȳnk enuk au. Ti hewepyap̄r h̄m me God eteik̄n m̄it̄ em werek werek. 16 * Ti enapen h̄m enum wein̄m hentar h̄m mar im mamri m̄it̄ han k̄r̄ te h̄r nanises menmen enum yap̄rwe. 17 * H̄m im enum mar wikes teknei m̄wap̄n ȳnk ke m̄it̄. H̄m me m̄it̄k̄t wik̄ ti Haimenias ketike Failitas h̄ram enum mar ke wikes teknei. 18 H̄rak̄it̄ t̄naip̄s h̄m yaaim me God, h̄rak̄it̄ tat̄ip God epei keithis m̄it̄ k̄k̄ian. Te h̄rak̄it̄ teweik̄n han ke m̄it̄ han te h̄r ap nises h̄m yaaim au. H̄r nises h̄m enum mar hi epei hetpin.

19 * M̄it̄ nises h̄m me God, h̄r n̄re tein̄k God kam̄r mau winak, h̄r ap te nanises h̄m enum nan̄waank h̄ras au. Me m̄it̄ in God kat̄ip h̄m im: “M̄it̄ik Iuwe kertei neim̄n h̄r n̄kerek n̄rak, neim̄n au. Neim̄n nat̄ip M̄it̄ik Iuwe naanm̄pror, h̄r en̄nep̄n enkeip̄n menmen enum.”

20 * Mekre winak iuwe yaaik sar metike m̄n yap̄rwe mepeit. M̄n ham m̄re gol, m̄n ham m̄re silva, m̄n ham m̄re toni wein̄m. M̄n yaaim m̄it̄ newis menmen mekrerem newet m̄it̄ em h̄r nan̄m. M̄n enum me toni wein̄m o sar, h̄r newis menmen enum me teipe wenut mekrerem.

21 * Keim̄n kenp̄n kekeip̄n h̄m enum h̄rak kak̄r ke m̄n yaaik kerp kemer̄r M̄it̄ik Iuwe kak̄r̄ak menmen yaaim ekriuwerek.

22 * Ti er̄r enep̄n ekeip̄n menmen m̄it̄ pipep hanhanem. Menmen im au em̄t! Ti etike m̄it̄ yaain han k̄r̄ yaaik prar prar, h̄r nit̄hi God menmen, yi eiyises menmen yaaim me God, yi eiyises h̄m m̄rak, hanhan m̄it̄, yi han yaaik eiriuwe m̄it̄ yi eikiyan eiyu eiȳt. 23 * Ti enaaiw̄r h̄m enum kerek m̄it̄ netari menmen me God h̄r nituthiyem au em̄t! Ti hertei yi yat̄ipan me h̄m mar im enum yi ein̄ehan me menmen im. 24 * M̄it̄ik kerek kime menmen me M̄it̄ik Iuwe, h̄rak ketike m̄it̄ han nan̄nehan au em̄t! H̄rak eku han yaaik ekriuwe m̄it̄ yap̄rwe kakteikn̄r menmen me God h̄rak han ek̄wei ekwaai. 25 * kerek keteik̄n m̄it̄ enun menmen m̄r̄r enum h̄r nisesim. Ti ar̄iakem haiu mep̄tari God kak̄kepi te h̄r nanweik̄n sip me menmen enum nan̄rtei h̄m yaaim nanisesim o au. 26 N̄paa Seten keweik̄n han ke m̄it̄ kar ke h̄rak ketorhis nekre hepin m̄rak, h̄rak kenipi nises han k̄rak. Te h̄r nan̄rtei h̄m yaaim h̄r nan̄r̄r nan̄nep̄n nankeip̄n hepin me Seten nan̄r̄r ke sauk m̄r̄r̄r mekeip̄n hepin me m̄it̄.

* 2:12 Mt 10:33 * 2:13 Ro 3:3-4; Nam 23:19; Ta 1:2 * 2:14 1Ti 6:4; Ta 3:9 * 2:15 1Ti 4:6; Ta 2:7-8 * 2:16 1Ti 4:7 * 2:17 1Ti 1:20 * 2:19 Nam 16:5, 26; Jo 10:14; 1Ko 8:3; Ais 52:11 * 2:20 1Ko 3:12 * 2:21 2Ti 3:17 * 2:22 1Ti 6:11 * 2:23 1Ti 4:7 * 2:24 1Ti 3:3; Ta 1:7 * 2:25 1Ti 2:4

3

Wɨ menep Kraiss Jisas p̄ike kaknen, mɨt nanrɨak menmen enum yapɨrwe

1 *Ti han ekitet menmen im. Maain wɨ menep Kraiss Jisas p̄ike kaknen, menmen enum iuwe mamɨkrit mamnen. 2 *Mɨt hanhan hɨras keriyen, hɨr paan tokik, hɨr han kitet hɨr hɨras iuwe, hɨr nantɨp mɨt enum, hɨr nanises hɨm me miye haai au, hɨr han yaaik neriuwe menmen mɨt nanrekoyorem nankepi neriuwerem au, hɨr nantɨp hɨram menmen weinɨm. Hɨr nanɨnapen menmen yaaim. 3 Hɨr hanhan mɨt au, hɨr nanɨnapen te nanu nanɨt, hɨr nansiuwe hɨm enum, hɨr nanwenɨn han kɨr me menmen enum au, hɨr mɨt enun nepan nanɨnaain menmen yaaim. 4 Hɨr nanises hɨm mɨr hɨras au, hɨr han kakitet enum enum, hɨr han kitet hɨr nertei menmen yapɨrwe, hɨr hanhan menmen me Seten mamrekoyor han kɨr yaaik. God au. 5 *Hɨr nemipɨn nanises menmen me God, te mɨt nanɨrem, te menmen iuwe me God mau mekre han kɨr au. Ti eweikɨn sip ewet mɨt nar ik.

6 *Mɨt han nar ik hɨr nen natɨp hɨm yaaim meit winak me mɨt hɨr nemipɨn miyapɨr enun netari hɨr yɨnk enuk neriuwe menmen nɨpaa hɨr nɨrɨakem, hɨr han kɨr kakrit hɨr nanises hɨm heriyai heriyai. 7 *Hɨr nanɨmtau hɨm me mɨt yapɨrwe, te hɨr nertei hɨm me God werek werek au. 8 *Nɨpaa Janis ketike Jambris hɨrakɨt teit hɨm me maam nɨpu kiau Moses hɨm tewɨrem. Mar im mɨt in hɨr nemɨnpɨp hɨm yaaim me God weinɨm. Te hɨr mɨt han kɨr enuk, hɨr netari hɨm yaaim me God au. 9 Hɨr hɨm mɨr mamɨkrit iuwe au. Mɨt yapɨrwe nanɨrtei menmen mɨr enum memipɨn mar ke nɨpaa mɨt nertei me menmen enum Janis ketike Jambris hɨrakɨt tɨrɨakem.

Ti ewis hɨm me God mekre han kit ti ehisesim

10 Au, ti etikewa hawɨr wariyakɨt, te ti hertei hɨm mai, ti hertei menmen hekrit hekrit hi hɨrɨakem. Ti hertei han kai hi hises God werek werek, hi han kekrit han enuk heriuwe mɨt waswas au, hi hanhani. Hi hepu han tokik me menmen enum mɨt nerekyewem. 11 *Ti hertei mɨt nesiuwe hɨm neiyep te hɨr nerewaank iuwe. Ti hertei menmen mɨt nerekyewem meit wit Antiok, Aikoniam, Listra, mɨt en neiyep nerewaank enum. Hi haa au, God kekepa hi wen hepu. 12 *Mɨt yapɨrwe kerek hanhan nises Kraiss Jisas werek werek, mɨt nanɨnɨp nansiuwe hɨm nanriwaank. 13 Te mɨt enun netike mɨt han enun newisesik, maain hɨr nanrɨak enum iuwe, Seten hɨrekes kamitorpɨn, hɨr nanmitetpɨn mɨt miyapɨr yapɨrwe.

14 *Te ti wen ehises hɨm yaaim nɨpaa mɨt netputem ti hisesim hentar ti hertei werek mɨt kerek hɨr netputem hɨr yaain. 15 *Nɨpaa ti kike miye pit wetike maam pit hɨr netput hɨm yaaim me God. In ek haiu mɨt metputem ti hisesim. Hɨm im hɨram yaaim mamteiknut menmen yaaim ti ehisesim me Kraiss Jisas te maain God kakikepit kaktuthis ti nɨkan kɨrak. 16 *Nɨpaa God Hɨmɨn Yaaik kewep han ke mɨt, hɨr newis hɨm mɨrak mau tɨwei. Hɨm im yaaim mamteikɨn haiu mɨt menmen, mamwepyapɨr menmen enum haiu mɨrɨakem, mamkepai haiu mamweikɨn han kiau, mamteiknai menmen yaaim haiu emisesim te han kiau yaaik prar prar. 17 *Hɨram mamkepai haiu mɨt ne God haiu yaain te haiu mamrɨak menmen yaaim yapɨrwe mɨrak.

* 3:1 1Ti 4:1 * 3:2 Ro 1:29-31 * 3:5 Mt 7:15, 21; Ro 2:19-20; Ta 1:16 * 3:6 Ta 1:11 * 3:7 2Ti 2:25 * 3:8 Eks 7:11, 22; 1Ti 6:5 * 3:11 Ap 13:50, 14:5, 19; Sam 34:19 * 3:12 Mt 16:24; Jo 15:20; Ap 14:22 * 3:14 2Ti 2:2 * 3:15 Jo 5:39 * 3:16 Ro 15:4; 2Pi 1:21 * 3:17 2Ti 2:21

4

Ti atip mıt miyapır hım yaaim me God

1-2 ^{*}Hi hetput hım manp, God Haai ketike Jisas Krais, hırakıt tırawır teit ninaan mırakıt. Hi hetput hentar Jisas Krais pıke kaknen te maain hırak skelim mıt nepu nantıke mıt kerek epei naa. Hi hetput te ti atıp mıt miyapır hım me God, ti eteikın mıt hır nises menmen enum, ti enerı, ekeyor han kır te hır enises menmen yaaim. Ti eteiknorem werek werek han enuk eriuweri au emıt! ³*Ti erıak menmen im hentar maain mıt miyapır hır nanınapen nanımtau hım yaaim me God au. Hır hanhan nanımtau hım enum me memipın mamnıp han kır yaaik. Te hır nanrı mıt yapırwe nanitorhi te hır nanıtpor hım, hır hanhan nanımtewem. ⁴*Hır nanweikın sip nanwet hım yaaim em, hır nanises hım weinım me mıt. ⁵Hekrit hekrit te ti naanmamre hırekes, ehırp han tokik me menmen enum enum mamnen, ti atıp mıt hım yaaim me Krais Jisas te hır nanımtewem. Ti erıakem iuwe, te ti ere mıtık ke God yaaik.

Wok me Pol hıram menep epei au

⁶*Ti ehises menmen hi hetputem, te hi au. Wı epei mamnen te mıt naniyep te hi hahi. ⁷*Hi epei hırıak menmen God nıpaahı kehimıtına hi hırıakem. Hi hıre mıtık kesıuknen resis ken kıpıun mak. Menmen hi hırıakem hıram epei au. ⁸*Te menmen yaaim me hımın kai memeriyo mıwaai meıt wit ke God. Maain God hırak Mıtık Iuwe Yaaik skelim mıt, hırak kakwetewem. Te hi kiutıpen au. Hırak kakwet mıt han kerek nanmeriyıwek hır hanhan hırak kakwepyapır hırekes kakıt tı ik, hır nantikewa haiu mamıt menmen yaaim hırak kakwetaiyem.

Hım meiyam kike

⁹*Ti ap era era ehıt yayıwe au emıt! Ti enen waswas hentar

¹⁰*Dimas epei kınaıpısa ken wit Tesalonaika, hırak hanhan kerıuwe menmen enum mıt hanhan em. Kresens epei ken wit Galesia, Taitas ken wit Dalmesia. ¹¹*Luk kiutıpen kerekkek kau ketikewa. Ti ehıthis Jon Mak hırak kaktikewıt yi einen in kakıntar hırak yaaik kakıkepa. ¹²*Hi herıuwet Tikikas hırak epei ken wit Efesas. ¹³*Wı kerek ti enen, ti ehıt saket kai nokik kerek nıpaahı enemıtın ewısım mıwaai meıt wınak ke Kapas keıt wit Troas. Te ti etıwem mamtıke tıwei meı. Tıwei mıt nıpaahı mıt nırıakem me miyak patın, ti etıwem eiyım enen hi hanhanem iuwe.

¹⁴*Aleksanda, mıtık kime bras ain, hırak kerekıyo menmen enum enum. Mıtık Iuwe kakrekıwek enum mamrer menmen me hırak epei kerekıyewem. ¹⁵Ti naanempre hırekes me hırak hentar hırak katıp enum enum me hım yaaim me Krais haiu matıp mıt em. ¹⁶*Wı hi hının hen kot ke gavman hatıp hım naanempre hırekes, mıt han nekepa au, hır nınaıpısa. Hi hanhan Mıtık Iuwe ap han kıtet menmen im enum hır nırıakem keremem. ¹⁷*Te Mıtık Iuwe kekepa kerekıyo hi han tokik hau. Mar im hi hatıp mıt hım me God te mıt yapırwe neıt kot nemtewem. Te Mıtık Iuwe kekepa, mıt ap neiyep hi haa au. Hi hepu werek. ¹⁸Maain Mıtık

^{*} **4:1-2** Ap 10:42; Ro 14:9-10 ^{*} **4:1-2** Ap 20:20, 31 ^{*} **4:3** 1Ti 4:1; 2Ti 1:13 ^{*} **4:4** 1Ti 4:7
^{*} **4:6** Fl 2:17 ^{*} **4:7** 1Ti 6:12 ^{*} **4:8** 1Ko 9:24-25; Rev 2:10 ^{*} **4:9** 2Ti 1:4 ^{*} **4:10** Kl 4:14; Ta
1:4 ^{*} **4:11** Kl 4:14; Ap 15:37-39 ^{*} **4:12** Ef 6:21-22 ^{*} **4:13** Ap 20:6 ^{*} **4:14** 1Ti 1:20; Sam
62:12; Pro 24:12; Ro 2:6 ^{*} **4:16** 2Ti 1:15 ^{*} **4:17** Ap 23:11, 27:23; Dan 6:22

Iuwe kakikēpa me menmen enum enum kakiriya kakwisa hahit wit kīrak naanmamprau. Haiu emwenipi niuk mīrak hīrak iuwe tipmain tipmain enum eik. Keremem.

¹⁹*Ti atip Prisila wetike Akwila hīr netike mīt miyapir nīkerek ne mītīk Onesiforas, ti etpor hīr yaain. ²⁰*Irasas wen kepu wit Korin. Hi hinaipis Trofimas hīrak kīnap keit wit Mailitas. ²¹Te ti enen wasenum. Maain hawī hitan nīme yuwerep mamnen.

Yubyulas, Pyudens, Lainas tetike mīte Klodia natip ti yaaik, hīr netike nit yinan yapirwe in.

²²Hi hanhan Mītīk Iuwe kaku kakikre han kit. Hi hanhan Mītīk Iuwe han yaaik kīrak kaku kaktikewi.

Mepir keremem

* 4:19 Ap 18:2; 2Ti 1:16-17 * 4:20 Ap 19:22, 20:4

Tiwei Pol Kewisik Ken Mitik Taitas Menmen me tiwei ik

Pol katip Taitas him gude 1:1-4

Him me mit iuwe ninin naanmipre emit ne sios 1:5-16

Menmen mit miyapir ne sios nanisesim 2:1-3:11

Pol katip Taitas him mikaru 3:12-15

¹ Hi Pol hi hiriak menmen me God, Jisas Krai kehimitena hi aposel kirak. Hirak keriuweta hi hepno ekaap mit God kehimiteni hir mit narak, te hir enises him mirak werek. Hi etpor him yaaim, te hir enirtei enises menmen me God. ² Hi ekaap mit hir nanises him me God nanmeriyiwek hirak kaknen kaktorhis, te hir nantikerek nanu nanit tipmain tipmain enum eik. God hirak kemipin au. Nipaa enum eik hirak kirak ti wen au, hirak katip hirak hanhan mit nantikerek nanu nanit tipmain tipmain enum eik. ³ *Hirak ketpim epei au, maain wi ham hirak kehimitanem, hirak kewepyapirem. Hirak kewepyapirem keriuwe him hirak kewetewem, te hi atip mit em. God katip hirak kaktaihis haiu mit keriyen, te hirak keweto him im hi atip mit em.

⁴ *Taitas, hi Pol hewisut tiwei ik kan. Ti nikan kai ke menmen me God haiu yapirwe misesim. Hi hanhan God Haai ketike Krai Jisas kerek kekepai kaktaihis, hirakit tatrekyut yaaim, te ti ehu werek werek.

Him me mit iuwe naanmipre mit ne weiwik me God

⁵ Hi hinaiwirit ti hepu wit Krit, te ti eriak menmen ere werek nipaa hi hiriakem. Ti ehimitan mit iuwe naanempre mit miyapir ne weiwik me God nerer wit wit mar ke nipaa hi hetputem. ⁶ *Mit iuwe nipaa ere in hir niriak menmen enum au, hir naanmamre mit miyapir ne weiwik me God keriyen. Hir neit miyapir niutip niutip keriyen. Nikerek nir enises him me Krai, te hir mit han ap nansiuwe him nantip nikerek nir niriak enum nises han kir weinim ap nemtau him me miye haai au emit! ⁷ *Mitik iuwe naanmipre menmen me God, te hirak nipaa ere in kirak menmen yaaim. Hirak mitik enuk paan tokik au emit! Hirak ap han enuk waswas keriuwe menmen au emit! Hirak kaam tipar si enum ere ketaritari au emit! Hirak ketike mit han nenehan nenehan me menmen au emit! Hirak hanhan kakit pewek te han kenke kenterim au emit! ⁸ Au, hirak ekikaap mit han nan neke wit hak, hirak hanhan ekises menmen yaaim. Hirak naanempre hirekes ekriak menmen yaaim ekises him me God. Hirak ekwenin han kirak te hirak eku werek. ⁹ *Hirak ekises him yaaim nipaa haiu metporem, te hirak kaktip mit kakikepi kakriuwe him im yaaim, hirak kakri han ke mit ap nises him yaaim, te hir nanirtei menmen enum hir nisesim.

Mit enun ne wit Krit natip him weinim nemipin

¹⁰ *Hirak ekriak menmen im ekintar mit yapirwe ein ne weiwik me God hir nnapen nemtau him me Krai. Hir natip me menmen weinim nemitipin mit neriuwerem. Mit yapirwe nar ik hir nises him me mit kerek natip nar ik: "Yi eirekir yank ki, te yi yises him me God werek werek."

¹¹ *Hir mit nar ik nemitipin mit neriuwe him mir im enum. Hir nari

* 1:3 Ef 1:9-10; Ta 2:10, 3:4; 1Ti 1:1, 11 * 1:4 2Ko 8:23; Ga 2:3; 2Ti 1:2; 4:10; Ro 1:7 * 1:6 1Ti 3:2-7; 2Ti 2:24-26 * 1:7 1Ko 4:1 * 1:9 2Ti 4:3; Ta 2:1 * 1:10 1Ti 4:7 * 1:11 Jo 10:12; 1Pi 5:2; 2Ti 3:6

han ke m̄t miyap̄r n̄kerek n̄r niut̄p niut̄p nerer wit wit neriwaank. H̄r netpor h̄m enum h̄r enisesim kerek haiu m̄t in haiu ap te mam̄rakem taau. Te h̄r en̄t pewek keremem me m̄t han. Te ti ewen̄n menmen m̄t nar ik h̄r n̄riakem nat̄p m̄t em. ¹² N̄paa m̄t̄k kiut̄p ke m̄t ne Krit h̄r han kitet h̄rak profet yaaik h̄rak kat̄p kar ik: “Hekrit hekrit haiu m̄t ne wit Krit haiu memip̄n, han kaiu enuk haiu m̄riak enum mar ke samiyak enuk, haiu mau yain yain maam menmen wein̄m.” ¹³⁻¹⁴ **H̄m im h̄rak ket̄pim h̄ram yaaim. Ti ene m̄t in ne weiw̄k me God w̄senum, te h̄r ap enises h̄m me weiw̄k me maamrer ne m̄t ne Isrel au em̄t! H̄r ap enises h̄m wein̄m me m̄t nises h̄m lo me n̄paa te h̄r neweik̄n sip newet h̄m yaaim me God em au em̄t! H̄r m̄t ne weiw̄k me God h̄r enises h̄m m̄rak werek werek keremem.

¹⁵ *M̄t han, han k̄r yaaik prar, h̄r han kitet menmen yap̄rwe yaaim te h̄r ap n̄nein̄m au. Te m̄t han kerek han k̄r enuk, h̄r han kitet h̄m me Kraiss werek werek au, h̄r nat̄p menmen yap̄rwe h̄ram enum h̄r n̄nein̄m. Menmen mewaank han k̄r te h̄r netari menmen enum h̄r n̄riakem nisesim. ¹⁶ *H̄r nat̄p h̄r netike God nau han kiut̄p, te menmen h̄r n̄riakem nisesim meteiknai h̄r nemip̄n. H̄r netike God nau han kiut̄p taauye! H̄r nises h̄m me Kraiss au. H̄r m̄t enun paan tokik, h̄r ap nan̄riak menmen mei yaaim miut̄p taauye!

2

H̄m ti at̄p m̄t miyap̄r iuwe em

¹ *Te ti et̄p m̄t miyap̄r h̄m yaaim h̄ram mises h̄m me God. ² Ti at̄p m̄t enun ne m̄t te h̄r ap naam t̄par wain ere h̄r netaritari au em̄t! H̄r naanmam̄re h̄ras en̄riak menmen yaaim, te m̄t han nat̄p h̄r yaain. H̄r enwen̄n han k̄r me menmen h̄r nisesim. H̄r enises h̄m me Kraiss werek werek. H̄r han tewen̄n m̄t. M̄t nerekyor enum te h̄r han tokik enu.

³ *Ti at̄p miyap̄r epei enun ne m̄t te h̄r naanemp̄re h̄ras me menmen yap̄rwe h̄r n̄riakem, en̄r ke miyap̄r nises h̄m me God h̄r en̄riakem. H̄r ap nant̄pan nanisesan au em̄t! H̄r ap hanhan nan̄m t̄par wain yap̄rwe au. H̄r nat̄p miyap̄r han menmen yaaim me God neteiknorem narkeik h̄r nanisesim. ⁴ H̄r ent̄p miyap̄r n̄han menmen enkepi te h̄r han etwen̄n m̄t n̄r niut̄p niut̄p netike n̄kerek n̄r. ⁵ *H̄r nat̄p miyap̄r n̄han menmen, te h̄r naanmam̄re h̄ras te h̄r nan̄riak m̄t miyap̄r menmen yaaim. H̄r ap han ekitet nantike m̄t nan̄riyanhis nanwen̄nem au em̄t! H̄r naanmam̄re menmen me w̄nak, en̄riak menmen yaaim en̄mtau h̄m me m̄t n̄r niut̄p niut̄p keriyen, te m̄t han ap nant̄p enum me h̄m me Kraiss keremem au.

H̄m me m̄t pipep

⁶ Ti at̄p m̄t pipep h̄m manp te h̄r naanemp̄re h̄ras nanwen̄n han k̄r me menmen h̄r han kitetim te h̄r en̄riak menmen yaaim keremem.

⁷ *Menmen yap̄rwe ti h̄riakem, h̄ram m̄re piksa meteiknor menmen h̄r enisesim. W̄i ti etpor menmen, ti ap ari h̄m wein̄m etporem metike h̄m yaaim mit au em̄t, te h̄r nan̄rtei ti m̄t̄k yaaik. ⁸ *Ti at̄p h̄m yaaim mamkaap m̄t keremem, te m̄t han ap te nant̄p enum me h̄m mit. Ti eriak menmen mar im, te m̄t enun nepan ne h̄m me Kraiss h̄r ȳnk enuk nentar h̄r ap nat̄p h̄m enun em menmen yaaim haiu m̄t m̄riakem au.

* **1:13-14** 2Ti 4:2 * **1:13-14** 1Ti 4:7 * **1:15** Mt 15:11; Ro 14:20 * **1:16** 2Ti 3:5; 1Jo 1:6, 2:4
* **2:1** Ta 1:9 * **2:3** 1Ti 3:11 * **2:5** Ef 5:22 * **2:7** 1Ti 4:12; 1Pi 5:3 * **2:8** 1Pi 2:15

Him me wok mit

⁹*Ti atip mit kerek nriak wok me mit han, te hir enises him me mit nri iuwe te hir han yaaik neriuweri me menmen yapirwe hir nriakem. Hir ap enitpor him enum au emit! ¹⁰*Hir ap enkintip menmen me mit nri iuwe enipakinem au emit! Hir naanmamre menmen me mit nri iuwe enises him, te mit nri iuwe enirtei mit in nriak menmen yaaim. Mar im mit nri iuwe hir han kitet him me God kiau kakikepai hiram yaaim.

¹¹Hi hatip menmen im hentar God epei keteiknai hirak hanhan kakikepai hiau mit yapirwe kaktaihis, te hirak keriuwet Jisas hirak kan ti. ¹²*Menmen im meteiknai hiau emweikin sip emwet menmen enum me ti. Hiau ap emises hiras te hiau emriak menmen yaaim emises God emir ke mit nises him me God hir enriakem. Hiau emriak menmen emir im me wi hiau mepu ti im e. ¹³*Hiau emriak menmen im me wi hiau memerir wi yaaim God kiau Iuwe Jisas Kraiis pike kaknen kakwepyapir hirekes kakteikin mit menmen mirak iuwe. ¹⁴*Nipaa hirak kaa kakikepai kaktaihis, te hiau emnaaiwir menmen enum, hiau emises him me God. Hirak kerekyei hiau mepu han yaaik prar prar, hiau mit nriak keriyen. Hiau hanhan wisenum mamrekyiwek menmen yaaim. ¹⁵*Ti wen etpor him im him manp enum. Mit hir ninapen nanises him im, ti etpor him manp hekrehir ke Jisas te hir enisesim. Te ti ap ewis mit hir ninan yipir nanwirek neweikin sip newetutem.

3*Hiau mit emises menmen yaaim*

¹*Hekrit hekrit ti eriak han ke mit miyapir ne weiwik miutip me God te hir nanmtau him me mit ne gavman netike mit kerek naanmpre mit nerer wit wit, hir enises him mir, enriak menmen yaaim enkepi. ²*Hir ap nantip enum nansiuwe him mit han au. Hir netikeri nenehan au. Hir enkiyan enu enkaap mit nanirak mit yapirwe menmen yaaim. ³*Nipaa ein hiau hiras metari menmen me God hiau ap misesim au. Seten kemitaipin kari han kiau, te hiau hemkre menepam me menmen hiau miriak enum, hiau mewenin han kiau me menmen au, hiau miriak menmen mises han kiau keremem. Hiau mises menmen enum mepu weinim miriak han kiau yaaik. Hiau yink enuk meriuwe mit netenen menmen yaaim, o menmen me mit han, hiau mineini, hir nineinai hiau enun nepan keriyen.

⁴*Te God kerek maain kaktaihis, hirak keteiknai hiau mit hirak yaaik hirak han teweninai. ⁵*Te hirak keriuwet Jisas kan kekepai. Hirak kekepai kentar menmen yaaim hiau miriakem au. Hirak kekepai kentar hirak hanhanai. Wi nipaa mit hir nikrai neriuwe tipar, God Himin Yaaik kenipai hiau han yaaik prar prar mepu, hirak kenipai keweikinhis himin kiau te hiau mises menmen yaaim. ⁶*God Haai kesiuwe Himin kirak Yaaik kan kekepai iuwe kentar menmen Jisas Kraiis kerek kekepai kaktaihis hirak kiriakem. ⁷*Hirak keriuwetek te hirak han yaaik kakikepai kakisak menmen enum hiau miriakem hirak katip hiau yaain, kehimitenai hiau eminkerek maain hiau emtikerek emu tipmain tipmain enum eik.

* **2:9** 1Ti 6:1; 1Pi 2:18 * **2:10** Ta 1:3 * **2:12** 1Jo 2:16; Ef 1:4 * **2:13** 1Ko 1:7; Fl 3:20 * **2:14** Ga 1:4; Sam 130:8; Eks 19:5; Diu 7:6; Esi 37:23; 1Pi 2:9; Ef 2:10 * **2:15** 1Ti 4:12 * **3:1** Ro 13:1-7; 1Pi 2:13-14 * **3:2** Fl 4:5 * **3:3** 1Ko 6:11; Ef 2:2, 5:8 * **3:4** Ta 1:3 * **3:5** 2Ti 1:9; Ef 5:26; Jo 3:5 * **3:6** Ap 2:17-18 * **3:7** Ro 3:24

8 Menmen hi etputem h̄ram h̄m yaaim. Hi hanhan te ti etpor h̄m im h̄m manp, te h̄r m̄t kerek nises h̄m me God naanmampre h̄ras nanr̄ak menmen yaaim. Menmen mar im h̄ram yaaim mamkaap m̄t.

9*Ti etike m̄t han yi ap eit̄pan einehan me h̄m enum wein̄m au em̄t! Ti ap eises h̄m me wit t̄pir o menmen n̄paa m̄t maamrer n̄r̄akem em̄t! Ti etikeri yi einehan me h̄m lo Moses kewet m̄t ne Isrel em au em̄t! Menmen mar im mamkaap m̄t au. H̄ram mam̄waanki.

10*M̄t̄ik hak kari han ke m̄t han ne weiw̄ik me God h̄r nisesik, te ti enerek miut̄ip o wik. Epei au, h̄rak wen ap kak̄mtau h̄m m̄t, yi m̄t yap̄rwe eiweik̄n sip eiwet̄iwek. 11*M̄t̄ik kar ik han kitet menmen enum, k̄r̄ak menmen enum. Menmen enum h̄rak k̄r̄akem mewep̄yap̄r h̄rak enuk.

Pol kewis h̄m ham yinam

12*Maain te hi esiuwe m̄t̄ik Atemas o Tikikas h̄rak kiut̄ip kaknen kakiun ein, ti enen waswas, te haw̄r ew̄wen yip̄rak̄it ew̄t wit Nikapolis. Hi am̄i ahu in ere haw̄i h̄tan epei au. 13*Ti ekaap m̄t̄ik Sinas kerek kertei menmen me lo me m̄t ne wit Rom. Ti ekepi ketike m̄t̄ik Apolos. Ti ekepīt, te h̄rak̄it tetenen menmen me h̄r n̄iȳm nan̄no.

14*M̄t miyap̄r n̄iu en̄rtei en̄r̄ak yaaim enkaap m̄t miyap̄r h̄r han enuk me menmen enum man mewaanki. Haiu em̄r̄ak menmen im emkepi te h̄r enu en̄r ke nu h̄r m̄t ap n̄man au, h̄ram mamri yap̄rwe. Mar im h̄r ap nanu wein̄m au, h̄r enises menmen me God werek werek. 15 M̄t miyap̄r kerek netikewa haiu mau in, h̄r nesiuwe h̄m nat̄ip ti yaaik. Ti at̄ip m̄t miyap̄r ein haiu mat̄ip h̄r yaain. Hi hanhan God han yaaik k̄rak kaku kaktikewi.

Mep̄r keremem

* 3:9 2Ti 2:14, 16, 23 * 3:10 Mt 18:15-17; 2Jo 10 * 3:11 1Ti 6:3-5 * 3:12 Ef 6:21-22 * 3:13 Ap 18:24; 1Ko 3:5-6, 16:12 * 3:14 Ef 4:28; Ta 2:14; Mt 7:19

Tiwei Pol Kewisik Ken Failimon Menmen me tiwei ik

Pol katip mitik Failimon him gude 1:1-3

Pol kewenipi niuk me Failimon 1:4-7

Pol kitehi Failimon hirak naanmampre Onisimas 1:18-22

Pol katip Failimon him mīkaru 1:23-25

1* Hi Pol hi hepu hekre winak enuk ke gavman hentar him me Jisas Krais hi atip mit em. Hi hetike kaiu yinak Timoti, hawir wik wewis tiwei ik wesiuwerek ken ti Failimon. Ti kawir yaaik, haiu miriak menmen miutip.

2* Hawir ap weswut ti kiutipen tiwei ik au. Hawir wesiuwerek kakno mit ne weiwik me God kerek nau nererik neit winak kit eik, hir netike Apia yenten pawir wetike Akipas. Hirak kiriak menmen kar ke hawir wiriakem.

3* Hi hanhan God Haai kaiu ketike Mitik Iuwe Jisas Krais han yaaik kirkirit hirak kaku kaktikewi, yi eiyu werek werek.

Failimon kises him me Mitik Iuwe

4* Hekrit hekrit hi hitehi God, hi hetpīwek hirak yaaik hentar 5 hi hemtau ti ehises Mitik Iuwe, ti hanhanek hirak ketike mit hir nises him mirak.

6* Hi hitehi God te hawir wetikewi wewepnak me menmen me God, hirak kakikepit te ti ertei iuwe menmen yapirwe me God haiu metiwem hiram mamkepai wisenum, haiu emises him me Krais werek werek. 7* Kai yinak yaaik, hi han yaaik wisenuk hau werek werek hentar ti hanhan mit ne weiwik me God ein, ti ekepi hir han tokik nepu hir nau werek werek neriuwe menmen me God.

Failimon pike kakithis Onisimas hirak kire kirak yinak

8-10** Hi han kitet menmen im ti hirak mit em hiram menmen yaaim. Hi ami hituthi ti erak menmen yaaim me nikan kai Onisimas. Hi hire haai kirak hentar hi heit winak enuk ke gavman, hi hekepek hirak kises him me God. Hiram werek te hi etput him iuwe menmen im hekrehir ke Krais hentar hirak kehimitena hi mitik iuwe, te ti ehisesim. Au, hi hinapen etput him iuwe au emit! Hawir hanhanakit, te hi hinapen. Hi Pol hi enuk epei he mitik hi heit winak enuk ke gavman hentar him me Jisas Krais hi atip mit em. Hi hare hituthi ti arak yaaim me nikan kai Onisimas. 11 Ti hertei niuk mirak matip mar im: "Hirak kikaap mit," te nipaa hirak kirak menmen hirak ap kekepit au. In ek hirak kises him me God te hirak kiriak menmen yaaim kekepawir. Hirak kekepit, kekepa.

12 In ek hi epei esiuwerek kan kirit. Hi han in han kitetik.

13* Hi hanhan eriuwerek, te hirak kaktikewa kaku in kakikepa kerek hi wen hepu winak enuk ke gavman hentar him me God. Te hi hepu in ti ekepa. Au, ti hepeit ein, te hi hanhan hirak kekrehir kit kekepa. 14* Hi epei hesiuwerek ken ein. Hirak ap kau ketikewa au. Hi ap etenenik ere hi heswut tiwei eituthi ti ewenhi hirak kaku in, te hi esiuwerek ken ein. Hi hinapen ti yink enuk hentar hi etenen mitik kit ere ti ewenhi, te hi epei hesiuwerek ken. Hi hanhan ti erak menmen ti ehises han kit ek. 15 Hi han kai katip kar ik: "God kewisik hirak kinaiwirir kirir ken keit ein wi han

* 1:1 Ef 3:1 * 1:2 Kl 4:17; 2Ti 2:3 * 1:3 Ga 1:3 * 1:4 Ro 1:8-9 * 1:6 Fl 1:9; Kl 1:9 * 1:7
2Ko 7:4 * 1:8-10 Fl 1 * 1:8-10 Kl 4:9; 1Ko 4:15 * 1:13 Fl 2:30 * 1:14 2Ko 9:7; 1Pi 5:2

kentar maain h̄rak ap p̄ke kaknen ¹⁶ *kak̄ir ke m̄t̄ik kit k̄r̄iak wok mit taau! H̄rak kakre kit yinak yaaik kaku kaktikewit. Hi hanhanek iuwe. Ti au ti tewen han tewen̄nek w̄senuk hentar h̄rak kit yinak yaaik ke menmen me Jisas, h̄rak m̄t̄ik kit k̄r̄iak menmen mit.

¹⁷ Te ti han ekt̄ip hi wariyak̄it kit, te han kit ekt̄ip m̄t̄ik hak eik ekp̄ire h̄rak wariyak̄it kit ekpar kerek hi wariyak̄it kit. H̄rak Onisimas kaknen, ti et̄iwekhis. ¹⁸ H̄rak kerekyut menmen enum kekint̄ip menmen k̄saw̄nem, te ti ehitauihi me menmen h̄rak kekint̄ipem. ¹⁹ *Hi Pol hi hewis h̄m im me his mai h̄rekes, te hi h̄rekes p̄ke ewetitem. N̄paa hi ekepit, te ti eweik̄in han hises h̄m me God, te ti eweto menmen me im em au. ²⁰ Te kai yinak, ti erekyo menmen yaaim im. Ti naanm̄pre Onisimas kar ke ti naanm̄mprau. Ti er̄iak menmen im mentar haw̄r w̄ses M̄t̄ik Iuwe, te hi han yaaik eriuwit.

²¹ Hi ewisut t̄wei ik ke han kai kat̄ip ti ehises menmen hi hetputem. Au, hi hertei ti ehin̄in menmen im hi hituthiyem. ²² *Maain Onisimas kaknen kakiun ein, ti et̄iwek his ti wen naanmam̄wek yaaik ti erekȳwek haau mai mam̄ntar hi hanhan God kak̄mtau menmen yi yit̄iwekhi ke hi, te h̄rak kaksipena hi anaaiw̄r w̄nak enuk ke gavman, hi anen ari.

M̄t̄ h̄r nat̄ip gude men m̄t̄ik Failimon

²³ *Hi hetike Epafras wau wekre w̄nak enuk ke gavman wentar h̄m me Jisas Krai. H̄rak kesiuwe h̄m ketput ti yaaik. ²⁴ *Mak, Aristakas, Dimas tetike Luk h̄r netikewaw̄r haiu m̄r̄iak menmen me God. H̄r nesiuwe h̄m nat̄ip ti yaaik. ²⁵ Hi hanhan M̄t̄ik Iuwe Jisas Krai han yaaik k̄rak kaku kaktikewi.

Mep̄r keremem

Tiwei Mitik Kewisik Ken Mit Ne Isrel - Hibru Menmen me tiwei ik

Krais keteiknai God hirak kire mekak 1:1-3

Krais Iuwe kinin mit ensel 1:4-2:18

Krais Iuwe kinin Moses ketike Josua 3:1-4:13

Krais Iuwe kinin mit pris 4:14-7:28

Him me Krais hiram minin him enipaa God kewet Moses em 8:1-9:28

Hemkre me Jisas minin hemkre me bulmakau, ehiram mesak menmen enum maiu 10:1-39

Haiu mit han ekitet Jisas haiu emnakin tokim eemisesim 11:1-12:29

Him me menmen mit ne weiwik me God ehir nanisesim 13:1-19

Him mikaru 13:20-25

God Nikan kirak kekrehir ke Haai kirak ketpai him mirak

¹ Nipaa enum eik me wi ham yapirwe, God katip mit profet him mirak kenipi hir nityak. Nepei au, hirak keriuweti nan natip maamrer him mirak. ² *Te in ek, wi kerek ti nepei au mamisi, God kewepaiyapir him mirak keriuwe menmen Nikan kirak ketpim. God epei kehimitanek hirak kakwetiwek menmen mirak yapirwe. Nipaa God katip Nikan kirak te hirak kises him mirak hirak Nikan kirak menmen yapirwe mau ti mau nepni, mar ke Haai kirak hanhanem. ³ *Nikan kirak Jisas keteiknai menmen iuwe me God merhihe mire tipar meteiknai himin kaiu kentar han kirak kerekek kire God. Hirak him mirak iuwe menip menmen yapirwe hiram mises han kirak te hirak naanmipre menmen yapirwe mau merer wit wit. Hirak hirekes kaa kentar nu tentarakit kesak menmen enum mekre han ke haiu mit. Epei au, hirak ken kau wit kerek God Mitik Iuwe kewiyen, hirak kau menep his yaaime mirak kerek mit iuwe naanmipre menmen yapirwe hir newi.

Nikan ke God kinin mit ensel

⁴ *Jisas kau menep his yaaime me God kerek mit iuwe newi. Mar im God epei keteiknai hirak kirakek hirak kinin mit ensel kar ke niuk kerek God kewetiwekem hiram minin niuk me mit ensel. ⁵ *Niuk mirak iuwe minin niuk me mit ensel mentar nipaa God ap katip mit mirak ensel kar ik:

“Petepin hi hehimitenit ti are nikan kai.” God keteipim pike ketpim kar ik: “Maain hi ahu are Haai kirak, hirak kaku kakre Nikan kai.” God ap katip me mit ensel mirak au. Hirak katip me Nikan kirak Jisas kerekek.

⁶ *Kerek wi nipaa God kakriuwet Nikan kirak iuwe mitik kaknen ti ik, hirak keteipim pike ketpim kar ik:

“Yi mit ensel nai yi eiwenipi niuk mirak.”

⁷ *Hirak katip me mit ensel kar ik:

“Hi herekyor hir niriak menmen mai waswas nar ke nime, hir naniswaank menmen ap mises han kai au nar ke si merhihe.” ⁸ *Te hirak katip me Nikan kirak kar ik:

* 1:2 Sam 2:8; Mt 21:38; Jo 1:3; Kl 1:16 * 1:3 2Ko 4:4; Ap 2:33-34; Kl 1:15; Hi 8:1 * 1:4 Fl 2:9

* 1:5 Ap 13:33; Hi 5:5; 2Sml 7:14; Sam 2:7 * 1:6 Ro 8:29; Sam 97:7 * 1:7 Sam 104:4 * 1:8

Sam 45:6-7

- “Ti are hi God ti Mítik Iuwe naanmipre menmen yapirwe tipmain tipmain enum eik. Ti tewen naanmamre menmen mit ti hír+akem yaaim yaaim.
- 9 Ti hanhan heriuwe menmen yaaim, ti au han enuk heriuwe menmen enum, te ti Mítik Iuwe, hi God kit hi ehim+tanit ti iuwe ti han yaaik ehinin mít yapirwe.” ¹⁰ *God pike katip keteipim kar ik:
- “Ti Mítik Iuwe nípaa enum eik ti hír+ak tí metike nepni meriuwe his mit.
- 11 Maain tí ik ketike nepni híram mamíwaank mamít te ti au. Ti ehu ehít tipmain tipmain enum eik. Mar ke mít neriuwet laplap ere enum hír newírem, maain tí ketike nepni híram mamweikín his mamírem.
- 12 *Mar ke mít nenep laplap enum tokim newírem hír neit ham yaaim neriuwetem, te ti ehít tí ketike nepni enum ti ewírem emít, tí enip meiyam yaaim emíkrehír mírám. Ti hírekes au, ti ehu apar ke in ek ti hírekes hepu. Ti ap te eweikínhis are menmen enum tokim au. Ti ehu tipmain tipmain enum eik.” ¹³ *Nípaa God katip kar ik:
- “Ti ehu menep etikewa eno menep his mai yaaim kerek mít iuwe newi, ti ehu ere hi enep mít enun nepan ní eníp enepi.”
- God hírak ap katíp hím im men mít ensel au. Hírak katíp Níkan kírak em keremem. ¹⁴ *Te mít ensel hír níre mekam? Hír níre hí+mín hír níriak menmen God ketpor, hírak keriuweti naníno nanriakem nankaap mít miyapír kerek hírak hanhan kaktorhis nanu nantikerek.

2

God hírak kakíkepai kaktaihis-Menmen im híram iuwe

1 Níkan ke God Jisas hírak Mítik Iuwe kinín menmen yapirwe, te haiu emises wísenum menmen kerek nípaa haiu memtewem te haiu ap emnaaiwír hím im emweikín sip emwetíwem au emít! ² *Nípaa God katíp mít ensel nírak hím mírak. Hír netíwem netpim newepyapír mít em. Menmen nepei man mar ke nípaa hír netpim. Mít kerek neweikín sip newet hím yaaim me God, hír nises menmen enum God kakrekyor enum mamaír ke hír níriak menmen enum. ³ *Te haiu emweikín sip emwet hím iuwe me God kakíkepai kaktaihis, te haiu ap te mamnopín mamkeipín menmen enum God kakriak mít enum em taau. Nípaa Mítik Iuwe Kraís hírekes kinín kewepyapír God kaktaihis. Nepei au, mít kerek nemtau hím mírak hír nisesim, hír netpai nar ik: “Hím im ap me memitetpín au. Híram hím yaaim.” ⁴ *God hírekes keteikín hím mír híram yaaim keriuwe menmen yaaim hírak kíriakem kíkaap mít keriuwerem. Hírak kíriak menmen im metike hírak keriwet God hí+mín yaaik hírak kises han kírak kan kewet mít menmen mírak yaaim.

Jisas keweikínhis kíre mítik hírak kekepai kaktaihis

⁵ Haiu matíp me tí ham maain God kakriakem mamnen mít kerek nisesik hír nanwik. God ap kehimitan mít ensel hír naanmiprewem. ⁶ *Au, hím me God kerek mítik hak kewisím mau tíwei Sam híram matíp mar im: “God haiu mít míre mekam te ti han tewenínai naanempri? Haiu au enun weinín.

⁷ Me wí yinam te ti herekyei haiu enun te mít ensel hír ninínai hír iuwe. Ti ewetai menmen mít iuwe netíwem te haiu niuk maiu iuwe.

* **1:10** Sam 102:25-27 * **1:12** Sam 22:22 * **1:13** Sam 110:1 * **1:14** Sam 34:7, 91:11 * **2:2** Ga 3:19 * **2:3** Hi 10:29, 12:25 * **2:4** Mk 16:20; 1Ko 12:4, 11 * **2:6** Sam 8:4-6

8*^{Ti} ehim+tenai haiu mamin+n naanmamre menmen mit yap+rwē.”

Him h+ram m+it+ik ik epei kewisim matip haiu mit mamin+n naanmamre menmen yap+rwē. Menmen miutip ap te mamin+nai taau. Te in ek haiu ap min+n naanm+pre menmen wen au. 9*^{Te} in ek haiu mertei menmen me M+it+ik Jisas. N+paa me w+ yinam Jisas kau t+ ik God k+ri+ak Jisas au m+it+ik wein+ik, te m+it+ ensel h+r iuwe nin+nek. In ek God k+ri+akek h+rak k+re M+it+ik Iuwe keit menmen m+rak iuwe kentar Jisas kaa kekreh+r kaiu te God kak+r+ak haiu mit menmen yaaim kakriuwe menmen im Jisas k+ri+akem.

10*^{H+ram} yaaim te h+rak God kerek haai ke menmen yap+rwē h+rak k+ri+ak menmen yap+rwē h+rak kenip Jisas h+rak m+it+ik yaaik wisenuk keriuwe menmen enum mak+ip. Marim God k+ri+ak Jisas yaaik te h+rak kak+ri+yei haiu mit haiu mamre n+ikerek ne God haiu mam+it menmen m+rak yaaim.

11*^{Jisas} kesak menmen enum haiu mit m+r+akem te haiu m+re yaain. H+rak ketikewai haai kiut+ip, te h+rak ap y+ink enuk kat+ip haiu “k+ikrek n+rak.”

12^{H+rak} kat+ip kar ik:

“God hi tewen aweypap+r niuk mit at+ip k+ikrek nai yem. Me n+m+n ke mit yap+rwē nererik nises him mit hi eine henye awen+pi niuk mit.”

13*^{Te} h+rak wen kat+ip kar ik:

“Hi han ekitet h+m me God hi ehisesim.” H+rak p+ke kat+ip kar ik:

“Hi hepu in etike k+ikrek yap+rwē God epei kewetori.”

Jisas keweik+nhis k+re m+it+ik te h+rak kekepai haiu m+it

14*^{Haiu} mit miyap+r Jisas kat+ip haiu k+ikrek n+rak haiu m+re y+ink, hemkre o hemik, te h+rak h+rekes keweik+nhis k+re haiu mit te h+rak kaa kewaank Seten kerek k+ri+ak haiu mit haiu mami. 15^{H+rak} k+ri+akem te haiu mit yap+rwē n+paa haiu m+naain te mami mamno mam+r God, maain haiu ap te mamnap+n mei taau. 16*^{H+rak} ap k+ri+ak menmen k+ikaap mit ensel au. H+rak k+ri+akem kekepai haiu mit nepenyerer ne Ebrahim. 17*^{Te} h+rak Jisas keweik+nhis kar ke haiu mit k+ikrek n+rak h+rak k+re m+it+ik kerek. H+rak keweik+nhis k+re m+it+ik te h+rak k+ri+ak menmen me God k+re m+it+ik iuwe pris kerek hanhan keriuwe mit h+rak k+ri+akem werek werek. H+rak k+ri+ak menmen yaaim keiy+m kesak menmen enum me haiu mit yap+rwē.

18*^{H+rak} yaaik te h+rak kak+ikaap mit wen nanises God werek werek w+ menmen enum mamnen mam+waanki. H+rak kak+ikaap mit kak+intar n+paa menmen enum man mewaank+ek te h+rak ap keweik+n sip kewet God au.

3

Jisas wisenuk kin+n m+it+ik Moses

1*^{Nai} yinan kerek God keit wit k+rak kehimiteni te yi yisesik yay+it menmen m+rak, yi han ekitet Jisas werek werek. H+rak h+rekes God keriuwetek k+re Aposel h+rak kan kewepyp+r him m+rak, h+rak k+ri+ak menmen m+re m+it+ik Hetpris, haiu mit misesik mat+ip mit han ek. 2*^{God} kehimitanek h+rak k+ri+ak menmen m+rak te h+rak k+ri+akem kisesim werek werek, kar ke n+paa m+it+ik Moses k+ri+akem kisesim kau n+m+n ke mit miyap+r ne weiw+ik me God. 3^{M+it+ik} Iuwe ik Jisas God kewis+ik h+rak keit niuk m+rak wisenum kin+n niuk me Moses k+re m+it+ik kime w+nak yaaik

* 2:8 1Ko 15:27 * 2:9 Fl 2:8-9 * 2:10 Ro 11:36 * 2:11 Mt 25:40; Mk 3:35; Jo 20:17 * 2:13 Ais 8:17-18 * 2:14 Jo 12:31; 1Jo 3:8; Rev 12:10 * 2:16 Ais 41:8-9 * 2:17 Fl 2:7; Hi 2:14; 1Jo 2:2, 4:10 * 2:18 Hi 4:15 * 3:1 Hi 4:14, 6:20, 7:26, 8:1, 9:11 * 3:2 Nam 12:7

keit niuk mirak iuwe. Winak au, hirak kepu weinim. ⁴ Winak yapirwe ap te mamime hremes taau. Mit keriyen nimaam, te God kinin kentar hirak kiriak menmen yapirwe. ⁵ *Moses kiriak menmen me God nimin ke mit miyapir ne weiwik mirak. Hirak kire wok mitik kiriak menmen me mitik iuwe kirak. Hirak kewepyapir menmen God katip maain hirak hrekes kakriakem. ⁶ *Krais hirak au. Hirak Nikan ke God kerekek, hirak kiriak menmen me God werek werek. Hirak Mitik Iuwe kinin naanmipre mit miyapir ne weiwik me God. Haiu mamu mamre mit miyapir ne weiwik me God te haiu wen han tokik emu emimerir Mitik Iuwe kanen kaktailhis o au en, taau.

Mit ap nises him me God ap te nanu werek werek taau

⁷ *Haiu emimtau him kerek God Himin Yaaik ketpaiyem emintar haiu ne weiwik miutip mirak. Hirak katip kar ik:

“Petepin kerek yi yemtau God ketpi menmen, ⁸ *yi ap paan tokik (o eiyinke perkenum) eiweikin sip eiwetiwem au emit! Yi ap eiyises menmen me nipaa maamre nau nriakem neweikin sip newet God me wi hir nepu wit تنهاان weinik mit ap newi. Hir han enuk nari han kirak nenipiwek han enuk keriuweri.” ⁹ God katip kar ik:

“Maamrer ni neit wit ik hir nari han kai enuk te hir nir menmen hi hiriakem me 40 tito, te hir au, hir neweikin sip neweto. ¹⁰ Hir nenipa hi han enuk heriuweri te hi hatip har ik:

‘Hir hekrit hekrit hir nises menmen ham enum mekre han kir. Hir au, hir nepitari menmen hi hetpim hir nnapen nisesim.’

¹¹ *Hi han enuk heriuweri te hi hatip him iuwe har ik:

‘Hi ap ewisi hir naninen nanu wit kerek hi ehimitenor hir nanino nani, ap nanino ein ein au.’”

Haiu ap emweikin sip emwet him me God emir ke nipaa hir mit ne Isrel nriakem emit

¹² Nai yinan, yi naanmamre hiras te yi mit ap te eiriak han ki enuk yi eiweikin sip eiwet God kerek kakpau kakpeit nipaa ere in te maain hirak kaku tipmain tipmain enum eik. ¹³ Wi yapirwe God katip hiram mire “petepin” yi hekrit hekrit einakinan hitokim eikapan han tokik eiyu te yi ap eiwis menmen enum mamri han ki memitipin te yi eiweikin sip eiwet God au emit! ¹⁴ *Yi eikapan eiyintar nipaa haiu mit memtau him me Krais. Haiu emisesim ere maain haiu mami te haiu mamtikerek mamu han kiutip haiu mit mamit menmen mamtikerek. ¹⁵ *Haiu mertei him im wen mepu hiram matip mar im:

“In ek yi yemtau him me God kakitpiyem yi ap einakin tokim eiweikin sip eiwet him mirak mar ke nipaa maamrer ni nriakem.” ¹⁶ *Neimin nemtau him God ketpim te hir ap nisesim au, neweikin sip newetiwem? Mit miyapir kerek Moses keriyei kerik ken nnaaiwir wit Isip. ¹⁷ *God hirak han enuk keriuwe neimin me 40 tito a? Hirak han enuk keriuwe mit miyapir nriak menmen enum te hir naa neit wit تنهاان weinik mit ap nei newi. ¹⁸ *Nipaa God katip him iuwe kar ik: “Hir ap naninen nanu wit Keinen kerek hi hehimitanek hir nanwiyan ap nanino ein ein au,” hirak katip karik hirak katip

* 3:5 Nam 12:7 * 3:6 Kl 1:23; Hi 3:14 * 3:7 Sam 95:7-11 * 3:8 Eks 17:7; Nam 20:2-5 * 3:11 Nam 14:21-23 * 3:14 Hi 3:6 * 3:15 Sam 95:7-8; Hi 3:7-8 * 3:16 Nam 14:1-35 * 3:17 1Ko 10:10 * 3:18 Hi 3:11

me neimⁿ a? H^rak kat^p me m^t ne Isrel kerek neweikⁿ sip newet^wewek. ¹⁹ Te haiu mertei h^r ap nen nau wit kerek h^rak epei kehim^teni h^r nanwiyen nentar h^r ap nises h^m m^rak werek werek au.

4

Haiu naanmamre h^ras te haiu emu emtike God

¹ Haiu m^t miyap^r naanmamre h^ras emⁿtar h^m n^paa God ketpim me m^t nanⁿen nanu wit kerek h^rak kehim^teni nanwiyen h^r nanu yaaim nantikerek nanu nan^t. H^m yaaim im h^ram mepu. Yⁱ naanmamre h^ras te God kak^tpi ap te yⁱ yaino yay^t menmen kerek h^rak kehim^teni yⁱ yait^wem. ² Haiu memtau h^m yaaim me God mar ke n^paa h^r m^t maamrer nemtewem. Te menmen h^r nemtewem ap mekepi mentar wⁱ h^r nem^twem h^r neweikⁿ sip newetewem. ³* Haiu m^t miyap^r kerek mises h^m me God, haiu epei mamno wit kerek God kehim^tenai haiu mamwi en mamu yaain mamtikerek mamu mam^t. N^paa God kat^p ke wit ik h^rak kat^p kar ik: “Hi han enuk te hi epei hat^p h^m iuwe har ik: ‘M^t miyap^r kerek ap nis^sa, h^r ap te nanⁿo wit kerek hi ehim^teni nanu nantikewa taau.’”

God n^paa k^riak tⁱ metike nepni. Me wⁱ eim ere in h^rak kau kemer^r m^t h^r nanisesik nanⁿo nanu nantikerek nanu nan^t. ⁴* Me t^wei miut^p n^paa m^t newis h^m me God mekrerem, h^ram mat^p me wⁱ hispⁿak wik (7) mar im: “Wⁱ hispⁿak kiut^p (6) nepei au, teipmen me wⁱ hispⁿak wik (7) God kau wein^m ap pⁱke k^riak menmen ham au.” ⁵* Me t^wei im h^rak pⁱke kat^p kar ik: “M^t han en ap te nanⁿo wit kerek hi hehim^teni nanwiyen taau.” ⁶ H^m im h^ram wen mepu, te haiu mertei m^t han nanⁿo wit kerek God kehim^teni nanu nantikerek. N^paa m^t miyap^r nemtau h^m yaaim me God te h^r ap nen wit God kahim^teni nentar h^r neweikⁿ sip newet h^m m^rak. ⁷* Mar ek te God k^mat wⁱ ham te m^t nanⁿo wit k^rak nanu nantikerek. H^rak kat^p me wⁱ im h^ram m^re petepin. Maain tito yap^rwe epei men me m^t en neweikⁿ sip newet God h^rak pⁱke kewepyp^r h^m im keriuwe menmen Devit ketpim. H^rak kat^p, “Petepin yⁱ yemtau God ketpi menmen yⁱ ap paan tokik (o yenkeperkenum)

yeweikⁿ sip yewet h^m me God.” ⁸* Wit Keinan h^rak wit God kehim^tan Josua keriyei m^t kerⁱ ken te h^r nantike God nanu nan^t te h^rak ap pⁱke kat^p keteipim me wⁱ ham maain h^ram mamnen te haiu mamno wit k^rak mamu mamtikerek. ⁹ Mentar menmen im haiu mertei wⁱ ham mepu memer^r haiu m^t ne weiw^k me God haiu mamu yain yain mam^r ke n^paa God k^riak menmen nepei au, me wⁱ hispⁿak wik (7) h^rak kau yain yain keit. ¹⁰* Neimⁿ h^r nanⁿo nanu nantike God nanu werek werek, h^r nanⁿaaiw^r menmen n^paa h^r n^riakem te h^r han kitet God kat^p h^r yaain. Au h^r enises h^m me Krai. Menmen im h^r n^riakem h^ram mar ke h^r nau yain yain nar ke n^paa God kⁿaaiw^r menmen h^rak k^riakem h^rak kau yain yain. ¹¹ Te haiu yap^rwe naanempre h^ras werek werek te haiu mamno wit ke God haiu mamu yain yain mamtikerek mamu mam^t. Haiu m^t ap te emweikⁿ sip emwet God mam^r ke n^paa maamrer h^r n^riakem.

* **4:3** Sam 95:11; Hi 3:11 * **4:4** Jen 2:2 * **4:5** Sam 95:11 * **4:7** Sam 95:7-8 * **4:8** Diu 31:7; Jos 22:4 * **4:10** Jen 2:2

12 *Haiu naanempre h̄iras me menmen im mentar h̄im me God h̄iram wein̄im au. H̄iram mepu m̄ir̄iak menmen. H̄iram min̄in h̄ine ke his t̄iknuk enuk, h̄iram mepno n̄im̄in han ketike h̄im̄in ke haiu m̄it, h̄iram mewepyap̄ir menmen mau mekrerem kerek haiu m̄it hanhanem o han kitetim, h̄iram meteknai menmen im h̄iram yaaum o au enum. 13 Ap te menmen miut̄ip̄ n̄ipaa God k̄ir̄rakem h̄iram m̄isaw̄in te God ap kerteiyem au. H̄irak kertei menmen yap̄irwe haiu m̄ir̄iakem h̄irak k̄irem. Maain h̄irak skelim haiu m̄it me menmen haiu m̄ir̄iakem.

Jisas h̄irak M̄it̄ik Iuwe Hetpris kaui

14 *Haiu m̄it̄ik kaui iuwe hetpris ken kau ketike God teit wit k̄irak. M̄it̄ik ik h̄irak Jisas kerekek, h̄irak N̄ikan ke God. Te haiu han ekitet menmen wisenum me Jisas kerek haiu mewepyap̄irem. 15 *Haiu m̄it ap te han tokik mamu mamin̄in menmen yap̄irwe mamnen mamri han kaui haiu mamriak enum au. H̄iram mamin̄inai mamri han kaui te hetpris kaui h̄irak k̄ire m̄it̄ik han tewen̄inai keriuwe menmen enum haiu ap te mamin̄inem taau. H̄irak han tewen̄inai kentar n̄ipaa menmen mari han k̄irak kar ke menmen mari han kaui te h̄irak ap kisesim k̄ir̄iak menmen enum au. 16 *Te haiu ap emnaain au. Haiu emitehi God h̄irekes emriuwe h̄im maiu mamno n̄ik̄ip̄ m̄irak te h̄irak kak̄isak menmen enum maiu h̄irak kak̄ikepai me menmen enum mamri han kaui te haiu emin̄inem.

5

Jisas k̄ire Hetpris h̄irak kak̄isak menmen enum maiu kaktaihis

1 Yi yertei m̄it keriyen haiu mari m̄it̄ik hak kau n̄im̄in ke haiu m̄it haiu mehim̄itanek h̄irak kekreh̄ir kaui kitehi God ke haiu m̄it kewet̄iwek menmen maiu, h̄irak kewepwar menmen kewet God em me menmen enum haiu m̄ir̄iakem. 2 *M̄it̄ik hetpris ik h̄irak han tewen̄in m̄it kerek netaritari n̄ir̄iak menmen enum h̄ir ap nises God werek werek au. H̄irak han tewen̄inai kentar w̄i ham menmen enum mari han k̄irak h̄irak k̄ir̄iak menmen enum kep̄ir ke haiu m̄it. 3 *H̄irak ap kewepwar God kewet̄iwek menmen me haiu m̄it keriyen au. H̄irak kewepwarem kewet̄iwek menmen m̄irak metike menmen me haiu m̄it kentar w̄i ham hetpris h̄irekes menmen enum mari han k̄irak h̄irak k̄ir̄iak menmen enum te God kak̄isak menmen m̄irak enum kaktikewai. 4 *M̄it̄ik kerek hetpris, niuk m̄irak iuwe, te m̄it̄ik ap kehim̄itan h̄irekes kakre hetpris au. God kerekek kehim̄itanek k̄ir̄iak menmen im kar ke n̄ipaa h̄irak kehim̄itan m̄it̄ik Eron k̄ire hetpris.

5 *Mar im Krai ap kehim̄itan h̄irekes k̄ire m̄it̄ik iuwe hetpris au. God ketp̄iwek kar ik:

“Ti N̄ikan kai. Petepin hi h̄ire Haai kit.”

6 *Me h̄im mau t̄iwei ham God kat̄ip̄ kar ik:
“Ti are m̄it̄ik iuwe pris niuk m̄irak Melkisedek.”

7 *N̄ipaa w̄i Jisas kau t̄i k̄ire m̄it̄ik, h̄irak kitehi God keriuwe h̄im iuwe wan t̄ipar metpen̄in moke nanam̄ir k̄irak. God kentau menmen h̄irak kit̄iwekhiyem, h̄irak kekepik. H̄irak kaa te God k̄ik̄iak kekrit kepu kentar h̄irak kewen han k̄irak kises han ke God. 8 *Jisas h̄irak N̄ikan ke God te h̄irak menmen enum mak̄ip̄ h̄irak ȳink k̄irak kekek (o meiyeworek) iuwe.

* 4:12 1Pi 1:23; Ef 6:17; Rev 1:16, 19:5; Jo 12:48
Hi 10:19 * 5:2 Hi 4:15 * 5:3 Lev 9:7, 16:6
Sam 110:4; Hi 6:20, 7:1, 17 * 5:7 Mt 26:39-46

* 4:14 Hi 3:1, 10:23 * 4:15 Hi 2:17 * 4:16
* 5:4 Eks 28:1 * 5:5 Hi 1:5; Sam 2:7 * 5:6
* 5:8 Fl 2:6-8

Menmen im makip h̄rak ȳnk k̄rak kekek iuwe, h̄ram mekepik te h̄rak kises han ke God werek werek. ⁹ H̄rak kises han ke God werek werek te h̄ram meteik̄n m̄t menmen enum ap mau mekre han k̄rak au. H̄rak yaaik te h̄rak kenip God h̄rak kak̄kaap m̄t kerek nises h̄m m̄rak te h̄rak kaktorhis nanu nan̄t tipmain tipmain enum eik. ¹⁰ *God keh̄im̄tanek h̄rak k̄re m̄tik hetpris kar ke n̄paa m̄tik Melkisedek h̄rak m̄tik iuwe pris kentar menmen Jisas k̄r̄akem kak̄sak menmen enum maiu.

Yi eyu eyīr ke m̄t iuwe eyises h̄m me God

¹¹ Me menmen me Krais ketike Melkisedek hi hare atpi menmen yap̄rwe te hi ap heteik̄ni yem hetpiyem werek werek au. Yi han enuk yetaritari yau. ¹² *In ek h̄ram w̄i me yi m̄t yi yepu ȳre tisa me h̄m me God yentar n̄paa enum eik yi yemtau h̄m me God yisesim. Te yi ap eire tisa au. Yi ap yertei werek h̄m n̄paa yi yemtewem te m̄tik hak p̄ke eknen ekteik̄niyem te yi eyīrteiyem werek werek. Yi ȳre m̄t iuwe yaam n̄np̄n heriyai heriyai au. Yi ȳre n̄kerek kike yaam n̄m, yi ap te yises h̄m me God werek werek wen au. ¹³ Haiu mertei m̄t miyap̄r kerek p̄ke nemtau h̄m me God n̄paa h̄r nin̄n nemtewem, h̄r netari n̄re n̄kerek wen kike naam n̄m me miyerer n̄r. H̄r netaritari h̄m yaaim me God h̄r ap nertei mekam yaaim mekam au enum. ¹⁴ *M̄t iuwe nertei naam menmen heriyai heriyai h̄r nertei menmen ham yaaim menmen ham au enum. Marim m̄t nises h̄m yap̄rwe me God werek werek h̄r nertei mekam yaaim mekam ham au enum.

6

Haiu m̄t naanempre h̄ras emises h̄m me God werek werek

¹ *Haiu ap han ekitet yap̄rwe h̄m me Krais n̄paa haiu min̄n memtewem em̄t! Haiu emises h̄m m̄rak ham te haiu emisesik werek werek. Haiu ap han ekitet yap̄rwe h̄m n̄paa haiu memtewem marim: Haiu emweik̄n sip emwet menmen enum menipai haiu mami haiu emises h̄m me God, ² o h̄m m̄t netpaiyem me m̄t nank̄r m̄t han neriuwe t̄par o h̄m me m̄t h̄r newis his m̄r em̄tar paan ke m̄t neh̄im̄teni nan̄rak menmen me God, o h̄m me haiu mami maain God p̄ke kak̄ikekyai haiu m̄t yap̄rwe kak̄inkai p̄nan mamno wit k̄rak p̄nan mamno wit enuk si tat̄n tat̄kneni. ³ God hanhan ek̄ikepai te haiu emises h̄m m̄rak ham te haiu emisesik werek werek.

⁴ Hi hatip menmen im hentar m̄t han kerek n̄paa nertei h̄m me God nisesim werek, h̄r neit menmen yaaim God ker̄iuwetem meke wit k̄rak man. God H̄m̄n̄n Yaaik kekiuwe kan kau kek̄re han k̄r. H̄r nanweik̄n sip nanwet God mam̄rkeik te haiu p̄ke mam̄tpor mamri han k̄r te h̄r nanweik̄n sip nanwet menmen enum p̄ke nanisesik? ⁵ *H̄r epei nertei h̄m me God kerek h̄r nisesim em h̄ram yaaim. H̄r epei n̄r menmen iuwe me God kerek epei man mau n̄m̄n̄n ke haiu m̄t me w̄i im. ⁶ *H̄r m̄t nanweik̄n sip nanwet h̄m yaaim me God mam̄rkeik te haiu mamkepi h̄r p̄ke enisesim? Taaye! H̄r ap p̄ke enisesim au nan̄ntar h̄ram m̄re h̄r p̄ke nenep Jisas newenkek̄ik kau nu tentarak̄it te m̄t han ne t̄i n̄r menmen im h̄r natip enum me Krais.

⁷ M̄t kerek nemtau h̄m me God h̄r n̄re t̄i kerek haw̄i kam̄p h̄rak yaaik k̄re t̄par te h̄rak kak̄nip menmen kerek m̄t nam̄r em h̄ram mamwo yaaim, God han yaaik ker̄iuwerem. ⁸ *M̄t kerek n̄paa nises God te in ek

* 5:10 Sam 110:4 * 5:12 1Ko 3:1-3 * 5:14 Ro 16:19; Fl 1:10 * 6:1 Hi 9:14 * 6:5 1Pi 2:3

* 6:6 Mt 12:31; Hi 10:26-27; 1Jo 5:16 * 6:8 Jen 3:17-18

neweik'in sip newetiwek h'ir nar ke t'i enuk waai enum m'ire t'ik t'ik yenkis enum mewim. H'irak t'i enuk wein'ik. God han enuk kakriuweri kaktip h'ir enun nar ke t'i enum, h'irak kakw'iri nan'no si tat'ikneni.

⁹ Nai yinan hi hetpi h'im im me m'it enun neweik'in sip newet God te hi han ekitet yi m'it miyap'ir eir'ak menmen marim au. Yi eir'ak menmen yaaim eisesim te God kak'ikepi kaktihs. ¹⁰ *God h'irak ap enuk te h'irak ap han ekitet menmen yi yisesim au. H'irak kertei menmen yi epei y'ir'akem, yi yeteik'in yi hanhan yeriuwerek yi y'ikaap m'it miyap'ir kerek nises h'im m'irak, yi yekepi n'ipaa ere in yentar yi yises h'im m'irak. H'irak han kakitetim. ¹¹ *Hi hanhan yi m'it miyap'ir niutip niutip yi wen eiyises menmen me God w'isenum eimeriyiwek te maain w'i Jisas p'ike kaknen h'irak kaktihs. Yi y'ir'ak menmen marim ere w'i yi yayu t'i h'iram epei au. ¹² Hi h'napen yi yayu yain yain me menmen me God au em'it! Yi eiyises menmen iuwe yay'ir ke m'it kerek han kitet h'im me God h'ir nemeriyiwek p'ike kaknen te h'ir nan'it menmen yaaim n'ipaa God katip kakwet haiu m'it em.

Haiu han ekitet menmen w'isenum

¹³ N'ipaa w'i God katip Ebrahim h'im m'irak, h'irak ketp'iwek h'im manp h'irak kakises menmen h'irak epei ketpim. H'irak ketp'iwek h'im manp keriuwe niuk m'irak h'rekes kentar h'irak M'it'ik Iuwe God, m'it'ik keiyak ap te iuwe kakin'nek taau. ¹⁴ *H'irak ketp'iwek kar ik: "Ebrahim, maain hi herekyut menmen yaaim hi ewetut nepenyerer nei yap'rwe." ¹⁵ Epei au, Ebrahim kau kemer'ir menmen God ketp'iwekem h'iram mamnen. H'irak kemeriyiwem ere h'irak ket'iwem. ¹⁶ *Menmen m'it'ik katip h'irak kakisesim h'iram mar im. H'irak katip keriuwe niuk me m'it'ik hak iuwe h'irak kin'nek te m'it nemtewek h'ir nekuyan nau neit natip nar ik: "H'iram werek h'irak kakises h'im m'irak." ¹⁷ God hanhan keteiknai haiu m'it kerek mam'it menmen n'ipaa h'irak katip kakwetaiyem, h'irak keteiknai h'irak kakises h'im m'irak te h'irak katip h'im iuwe keriuwe niuk m'irak. ¹⁸ *Menmen im wik me God matip h'im iuwe, h'iram matip meriuwe niuk m'irak h'iram meteiknai h'iram ap te mamweik'in au, te God ap kemitaip'in keriuwerem au. H'iram mekep'ai merekyei haiu han yaaik tokik emu ere maain haiu mam'it menmen God katip kakwetaiyem. ¹⁹ *Haiu mertei maain Krais kak'ikepai kaktaihis te menmen im mekep'ai haiu han tokik mepu mar ke nu nekenik metenen nu h'irak kerp. Menmen im haiu misesim h'iram mamkep'ai mam'ir ke waai o anka kewik ketenen sip kekre wan. Menmen haiu misesim h'iram mar ke h'ine ken keremir laplap m'iwap'in haau me God kewiyen te haiu metikerek mau han kiut'ip. ²⁰ *Jisas h'irak kin'in ken wit ke God. H'irak epei ken kau kekre haau me God kewi h'irak kekreh'ir kiau kekep'ai. H'irak m'it'ik iuwe kaku kak'it kakre hetpris tipmain tipmain kak'ir ke m'it'ik iuwe pris Melkisedek kaku.

7

Melkisedek h'irak m'it'ik iuwe pris

¹ *Jisas h'irak M'it'ik Iuwe Hetpris kar ke Melkisedek kentar menmen im. Melkisedek h'irak m'it'ik iuwe hetpris ke God kerek kin'in naanm'pre menmen yap'rwe. W'i n'ipaa Ebrahim ketike m'it n'irak nenep m'it iuwe

* **6:10** Hi 10:32-34 * **6:11** Hi 3:14 * **6:14** Jen 22:16-17 * **6:16** Eks 22:10-11 * **6:18** Nam 23:19; 1Sml 15:29 * **6:19** Lev 16:2-3, 12, 15 * **6:20** Hi 5:6 * **7:1** Jen 14:17-20

kerek naanmipre mit ne wit hispinak (5) hir nanip nenepi. Epei au, hir wen nepnen wit kir; mitik Melkisedek kewen yipirek ketike mit nrak, hirak ketpwek him yaaim kar ik: ‘God kerek yi menmen yaaim naanmamri.’

² Ebrahim kenke menmen yapirwe hirak ketike mit nrak netiwem me mit hir nanip nenepi, hirak kewepim mar hiswiyen (10), hirak kewetwek pinam miutip, Ebrahim keteninem mar hispinak tekyaaait (9). (Hau meweikin niuk me Melkisedek mamre him maiu hiram matip “Mitik iuwe kises menmen yaaim.” Melkisedek hirak mitik iuwe king kinin naanmipre mit ne wit Selem. Niuk im Selem hiram matip “Wit mit nekiyan newik.” Te niuk mirak ham matip hirak “Mitik iuwe king kenip mit nekiyan enu enit.”) ³ *Nipaa mit ap newis tiwei netpai miye haai nrak o maamrer nrak hir neimin au. Hir ap netpai mite winaak o au. Hir ap netpai hirak kaa o au te hau han kitet hirak kire Nikan ke God kentar hirak wen kau keit. Hirak kau kire mitik iuwe pris kaku kakit tipmain tipmain enum eik.

⁴ Yi mit yi yertei hirak mitik iuwe. Ebrahim han kitet Melkisedek hirak iuwe kininek te hirak kenke menmen mirak hirak ketiwem me wi kerek hirak kenep mit, hirak kewetwek pinam miutip, hirak ketenen pinam mar hispinak tekyaaait (9). ⁵ *Mit han kerek hir nepenyerer ne mitik Livai hir nrak menmen me mit pris. Him me God Moses kewisim mau tiwei matip hir hekrit hekrit nanri pinam miutip me menmen hiswiyen (10) mit ne Isrel nantenenim me ni mir o menmen mit han nanwetirem. Hir mit yapirwe ne Isrel hir nepenyerer ne Ebrahim te mit pris nari menmen me paaprer nir. Menmen im hiram yaaim. ⁶ Te Melkisedek hirak ap ke weiwik me Livai te kenmak hirak kari menmen miutip me Ebrahim a? Hirak ap ke weiwik mir te hirak kari menmen miutip me menmen mar hiswiyen (10) Ebrahim ketenenim keriyaaam me mit nepei naa. Hirak keriyaaam kentar hirak mitik iuwe kinin Ebrahim. Hirak keit menmen pinam nepei au, hirak ketpwek him yaaim kar ik: “God kakrek yi menmen yaaim.” Hau mertei Ebrahim hirak iuwe kentar nipaa God ketpwek him yaaim kakisesim kakrek yiwekem. ⁷ Hau mertei mitik kerek katip mitik hak him yaaim kar ik: “God kakrek yut yaaim,” mitik ik katip menmen im hirak kinin mitik kemtau him mirak kentar hirak kekrehir ke God hirak ketpwek menmen yaaim. ⁸ Mit pris kerek nari menmen miutip me menmen mar hiswiyen (10) mit ne Isrel netenenim, maain mit han ne mit hir nani, te Melkisedek kerek kari menmen miutip me Ebrahim, him me God mau tiwei matip hirak ap te kaki au. Hirak kaku kakit. ⁹ Livai maam nipu kirak Ebrahim kewet Melkisedek menmen miutip me menmen hiswiyen hirak ketenenim. Te hiram yaaim hau matip nipaa mitik Livai kewet mitik Melkisedek menmen. Markeik te Livai kewet Melkisedek menmen em? Miye winaak wen au me wi Ebrahim kepnen wit. ¹⁰ Melkisedek hirak kewen yipir Ebrahim keit yayiwe, te Ebrahim kewetwek menmen. Ebrahim hirak maam nipu ke Livai te hiram mar ke hirak kewet Melkisedek menmen kekrehir ke Livai. Te hau mertei Melkisedek mitik iuwe kinin Livai.

Menmen me pris Melkisedek pike mekrit te menmen me Livai epei au mesi meit.

¹¹ Nipaa God katip mit him mirak hir newisim mekre tiwei. Him im matip maain God kakikrehir ke menmen me mit pris ne weiwik me Eron. Menmen im meteiknai menmen mit pris in hir nrakem hiram ap te mamisak menmen enum mit nrakem au. Te God kewis mitik pris hak kirak menmen kar ke mitik pris Melkisedek nipaa kirakem. Hirak ap

kises menmen mar ke mît pris ne weiwik me Eron hîr nîriakem au. Hîm kerek God katîp Moses em mît pris ne weiwik me Eron, hîr nepenyerer ne maam nîpu kîr Livai, hîr neit hîm im me God hîr newepypîrem natîp mît miyapîr ne Isrel em. Hîr yapîrwe nisesim. ¹² Te in ek mîtîk hak iuwe kekrehîr ke mît pris me weiwik me Eron. Hîm me Moses mît pris natîp mît em hîram ap mamu weinîm au. Hîram mamîsi te hîm ham me God mamîkrehîr mîram. ¹³ Mîtîk ik kerek hîm me God mau tîwei metpim, hîrak ap ke weiwik me mît pris ne Levi au. Hîrak ke weiwik ham. Mît ne weiwik mîrak nîpaa enum eik ere in hîr ap nîre pris nen newis menmen newepwarem newet God em au. ¹⁴ *Haisu mît yapîrwe mertei Mîtîk kiau Iuwe Jisas miye pîrak winaak hîrak ke weiwik me Juda. Hîm me Moses mau tîwei ap matîp mît ne weiwik im hîr nîre pris au. Nepenyerer ne Livai keriyen. Te Mîtîk kiau Iuwe hîrak kîre pris kekrehîr ke mît pris ne weiwik me Livai te menmen mîr hîram nepei au mesi.

Jisas hîrak Mîtîk Iuwe Pris hekrit hekrit kar ke Melkisedek

¹⁵ In ek haiu mertei werek werek God kekrehîr ke pris ne nîpaa ein netike hîm hîr nisesim me wit kerek hîrak kehimîtan Mîtîk Iuwe hak Krai hîrak hetpris kises menmen ham kar ke nîpaa Melkisedek hîrak kisesim. ¹⁶ Hîrak kîre hetpris kentar God ap han kitet hîm nîpaa hîrak katîp Moses em matîp mît pris hîr ne weiwik miutîp me Livai keriyen. Hîrak han kitet hîrak mîtîk iuwe ap te kaki au, te hîrak kehimîtanek hîrak mîtîk hetpris. ¹⁷ *Hîm im yaaim mentar hîm me God mau tîwei matîp mar im: “Ti ehu ehît tipmain tipmain enum eik. Hi ahimîtenit ti are Mîtîk Iuwe Hetpris hises menmen har ke Melkisedek kisesim.” ¹⁸ God nepei kesak hîm mîrak nîpaa hîrak katîp Moses em mît nisesim kentar menmen me hîm im mît nisesim ap mekepai menipai haiu mît yaain te haiu mamu mantike God taau! ¹⁹ *Hîm me Moses mît nisesim ap te mamnip menmen ham miutîp nîpaa enum hîram mamre yaaim au. In ek God kewetai hîm yaaim me Krai hîram minîn hîm me Moses nîpaa ein te haiu mertei haiu emisesim hîram mamkepai haiu mantike God mamkiyan mamu mamît.

²⁰ Haiu mertei wî God kehimîtan Jisas hîrak kîre hetpris, hîrak katîp hîm iuwe hîrak hîrekes kakises menmen im, hîrak ketpim. Nîpaa mît hîr nîre pris, God ap ketpor hîm iuwe kar ke hîrak katîp Krai em, te hîr nîre pris au. ²¹ *Te Jisas hîrak kîre hetpris wî kerek God katîp hîm iuwe kehimîtanek katîp kar ik:

“Hi God hi Mîtîk Iuwe hi hetput heriuwe hîm mai iuwe hi ap te aweikîn han kai atîp menmei ham au. Ti ehu ehît har ke pris tipmain tipmain enum eik.” ²² *Haisu mertei hîm im God ketpim me Jisas hîram yaaim iuwe, hîram minîn hîm me nîpaa ein God kewet Moses em te mît miyapîr newenhi nisesim.

²³ Menmen im hîram ham. Nîpaa pris hîr yapîrwe nentar hîr naa, mît han nekrehîr kîr nar kerekek kerekek me tîto yapîrwe. Mîtîk kiutîp ke hîr mît ein ap kaku tipmain tipmain enum eik au. ²⁴ Jisas kerekek hîrak kaku kakît tipmain tipmain enum eik, te hîrak hîrekes kîriak menmen mît pris nîriakem. Mîtîk hak ap te kakîkrehîr kîrak taau kakîntar hîrak ap pîke kaki au. ²⁵ *Te Jisas Krai hîrak kakîkaap werek werek haiu mît miyapîr kerek misis God mentar haiu misis hîm me Krai. Hîrak kakîkepai

* 7:14 Jen 49:10; Ais 11:1; Mt 2:6; Rev 5:5 * 7:17 Sam 110:4; Hi 5:6 * 7:19 Hi 9:9 * 7:21 Sam 110:4; Hi 5:6 * 7:22 Hi 8:6, 12:24 * 7:25 Ro 8:34; 1Jo 2:1

kakıntar hırak kaki au. Hırak kaku tipmain tipmain enum eik, hırak kau ketike God kitıwekhi me haiu mıt.

Jisas kire Hetpris kinın hetpris ne nıpa, hırak kakıkepai haiu mıt

²⁶ *Jisas kerekek hırak Mıtık Hetpris yaaik te kakıkepai. Hırak mıtık yaaik, han kırak yaaik prar enuk keit, menmen enum ap mau mekre han kırak au. Hırak kınaaiwır haiu mıt enun mau tı hırak God kenipek kau ketikerek hırak niuk mırak wisenum. ²⁷ *Hırak ap kar ke hetpris ne nıpa ein au. Menmen hır newepwarem newet God em hıram ap yaaim te mamısak o mamwapın menmen enum me mıt tipmain tipmain enum eik au. Te hekrit hekrit hır nırıkem. Hır ninın newepwar menmen me menmen enum hır hıras nırıkem nepei au, hır newepwar menmen newet God em me menmen enum mıt han nırıkem. Te Jisas ap kar ke mıt en au. Hırak kırık im miutıp me wı nıpa hırak kaa kentar nu tentarakıt, hırak kewepwar hırekewet God yınk kırak hırak yaaik te kakısak menmen enum haiu mıt miyapır mırıkem. Te hırak ap kaknipem kaktepim au. Kiutıpen kerekek. ²⁸ *Hım nıpa God kewet Moses em mıt miyapır enisesim hıram mehimıtın mıt nıre hetpris, te mıt in hır yaaim au, God katıp hır mıt enun mau mekre han kır. Te kerıuwe hım ham God ketpım hıram mırık man, hırak katıp hım iuwe kehımıtın Nıkan kırak Jisas hırak kire hetpris. Hırak kerekek ap kire mıt hetpris han kerek nırıkem enun au. Hırak nıpa ein ere in tipmain tipmain enum eik hırak yaaik kerekek.

8

Jisas kırık menmen kire hetpris keit wınak yaaik keit wit ke God

¹ *Menmen hi hetpiyam hıram im. Hetpris kiau karık hırak kepu kar ke hi nepei hetpiyam. Hırak kau ketike Mıtık Iuwe God tau wit kırak kau niu. Hırak kau ken menep his yaaim mırak kerek mıt iuwe naanmıpre menmen yapırwe newiyen. ² Hırak kewiyen kırık menmen hetpris kırıkem. Hırak kırıkem kekre wınak God hırekewet kimaak. Wınak kerek nıpa God katıp Moses kimaak, hırak hımın ke wınak ik God hırekewet kimaak keit wit kırak. Mıt au.

³ Hım nıpa God kewet Moses em mıt miyapır enisesim, hıram mehimıtın mıt hetpris hır newepwar menmen newet God em, hır nenep samiyak newet God em. Mıtık kiau Iuwe Hetpris ekwepwar menmen ekwet God em kar ke mıt in netenen menmen newet God em. Hırak ketenen menmen au, hırak ap kire hetpris auye. ⁴ Mıtık kiau Iuwe Jisas hırak kau tı ik hırak ap kakre pris au ekıntar mıt nau nıre pris newepwar menmen newet God em hır nıse hım nıpa God kewet Moses em te mıt enisesim. Te hır nanwis Jisas kakırıkem taau. ⁵ *Menmen im hır nırıkem nar ke pris netike wınak ik kerek hır nırıkem menmen mekremer, hıram hımın keremem. Hıram hımın mıse menmen mau wit ke God. Menmen im hıram mıse menmen meit wit ke God, te wı nıpa Moses kakime wınak ke God, God ketpıwek hım iuwe kar ik:

“Ti ehıse menmen im werek mamır ke nıpa ti heit mınıu (o neiyıp) eik hi heteiknutem.” ⁶ *In ek Kraıs hırak kırık menmen me hetpris hıram yaaim minın menmen mıt han pris nıpa nırıkem. Hırak kinını kar ke hım ham God katıp Jisas em kewet haiu mıt em hıram yaaim minın hım me nıpa maamer nau nısesim. Hıram minın

* 7:26 Hi 3:1 * 7:27 Hi 5:3 * 7:28 Hi 5:1-2 * 8:1 Hi 1:3, 3:1, 10:12, 12:2 * 8:5 Kl 2:17; Hi 9:23; Eks 25:40 * 8:6 2Ko 3:6; Hi 7:22, 9:15

hîm nîpaa mentar hîm ham im mamkepai werek werek. Hîm me nîpaa au, mîkaap maamrer kike keremem.

Hîm ham yaaim minîn hîm me nîpaa ein

⁷Hîm me nîpaa ein God hîrak kewet Moses em hîrak ketpim hîram yaaim mekepai werek werek, kenmak te hîrak pîke ketpai hîm ham? Hîrak ketpai hîm ham haiu emisesim kentar hîm me nîpaa ap werek werek mamkaap haiu mît miyapîr haiu mamre yaain, au haiu mîre enun. ⁸*God katîp hîm me nîpaa ap yaaim mîrak mît miyapîr yaain au. Haiu mertei hîm im yaaim mentar God katîp kar ik:

“Hi Mîtik luwe atîp yi eiyîmtewem. Maain wî ham mamnen te hi atîp mît ne Isrel netike mît ne Juda hîm mai ham yaaim hîr nanwenhi nanisesim. ⁹Hîm mai ham yaaim mît nanisesim ap mamre hîm nîpaa hi atîp maamrer ni yem au, me wî hi hanhan heriuweri heriyei nînaaiwîr Isip. Hi ap aweti hîm mar ke nîpaa ein hi hewetîrem hentar hîr ap nisesim werek werek au. Te hi eweikînsip hewet maamrer ni nenterim.

¹⁰*Maain wî hîm me nîpaa ein hîram epei au, hi Mîtik luwe God hi etpi yi mît ne Isrel hi aweti hîm mai ham yaaim yi eiwenhi eisesim marim. Hi ewisîm mamu mamîkre han ki te mît ap nanîtpi nanri han ki yi eiyisesim. Au, yi hîras hanhan eiyisesim weinîm. Hi are God ki yi eire mît miyapîr nai.

¹¹Maain mît niutîp niutîp ap nantîp heiyiuwerer nîr o kikrek nîr o nîr yinan nar ik: ‘Yi eiyîrtei menmen me Mîtik luwe God.’ Hîr ap te nanîtporem au nanîntar mît yapîrwe niutîp niutîp neimîn luwe o neimîn mît weinîn, hîr yapîrwe nanîrteiya werek werek.

¹²*Hi tewen han tewenîni ahîsak menmen enum mei mekre han kîr hi ap pîke han kakitetim han enuk ariuwereu au.” ¹³Hîm me nîpaa ein God kewet Moses em hîrak ketpim hîram enum tokim mentar in ek God ketpai hîrak pîke kakwetai hîm ham yaaim haiu emisesim hîram mamîkrehîr mîram ham. Haiu mertei hîm hîram enum tokim maain kike hîram mamno mamît mamre laplap enum tokim mît newîrem meit.

9

Hetpris ke nîpaa ein kewet God menmen

¹*Haiu wen han ekitet menmen me wî nîpaa God kinîn kewet maamrer nai ne Isrel kontrak ke hîm mîrak hîr enisesim. Hîrak katîp hîm manp me menmen markeik te hîr enisesim enwenîmpi niuk mîrak. Hîrak katîp hîm ham me wînak mît nimaak te newenîpi niuk mîrak nekretek. ²*Hîr newîr sel hîram mîwapîn wînak ik. Haau wik meit nîmîn. Haau kerek mau menep ya weipîr hîr nenewem ‘Haau mît nehîmîtanem me God.’ Menmen metenen si heureka metike kînaan niu mei kerek mît newepwarem newet God em, hîram mîwaaî mekre haau im. ³*Hîr nîmîan laplap meiyam mau weipîr mîwapîn haau ham mau mîkaru. Hîr nenewem ‘haau me God kewî.’ Hîr neriuwesîsem te mît ap nanînori au emî! ⁴*Menmen ham im mau mekre haau im e. Hîr newen gol sisi mewewekîn mîre tîpar mentar kînaan kerek hîr nesi menmen mîre semi yairep hîram menterim. Kînaan im mepu metike bokis hîr newen gol menterik hîr nenewek “bokis

* 8:8 Jer 31:31-34 * 8:10 Hi 10:16 * 8:12 Hi 10:17 * 9:1 Eks 26:1-30 * 9:2 Eks 25:23-40

* 9:3 Eks 26:31-33 * 9:4 Eks 30:1-6, 25:10-16, 16:33; Nam 17:8-11; Diu 10:3-5

ke kontrak” nentar nan h̄im me God mewim h̄iram m̄iwaai mekrerek. M̄it nime m̄in kiut̄ip k̄ire gol h̄ir newis̄ik kekrerek. M̄it n̄ipaa newis̄ menmen ham mana kerek n̄ipaa God kewet m̄it ne Isrel em neit wit wein̄ik m̄it auri, h̄ir newis̄im mekrerek. Menmen im mau mekre bokis metike nu paap ke Eron kerek nepei kaa n̄ipaa God kenip t̄iwei h̄iram mewo miyak̄rem. Im metike nan wik n̄ipaa God kewis̄ h̄im m̄irak mewim kewet Moses em m̄it enisesim, menmen im yap̄irwe m̄ipwaai mep̄ikre bokis ik e. ⁵ *H̄im̄in me m̄it̄ik̄it̄ ensel wik hak̄it̄ niuk m̄irak̄it̄ Serapim kerek m̄it newis̄ gol m̄iwap̄nem h̄iram merp ment̄ir bokis mau niu naanm̄ipre k̄inaan kerek God kesak menmen enum me haiu m̄it kentaram. H̄im̄in wik me ensel mehim̄itan menmen iuwe me God merh̄ihe mau mekre haau im e. In ek hi h̄inapen etpi menmen yap̄irwe miut̄ip miut̄ip h̄ir n̄ir̄akem neriuwerem au. Yi epei yerteiyem werek werek.

⁶ *H̄ir nemani menmen im werek werek hi nepei hetpiyem, m̄it pris hekrit hekrit h̄ir nen haau iuwe me God menep ya weip̄ir, h̄ir newepwar menmen newet God em. ⁷ *Te m̄it̄ik̄ iuwe hetpris kiut̄ip kerekek h̄irak ken haau kike kerek m̄ikaru m̄irap̄it me haau iuwe, w̄i miut̄ip me tito miut̄ip. H̄irak ken kekre haau im ketenen hemkre me samiyak̄ h̄irak kewepwarem te h̄irak kakwet God em h̄irak kak̄isak menmen enum h̄irak ketike m̄it ne Isrel netaritari n̄ir̄akem. ⁸ *H̄im̄ me God n̄ipaa h̄irak kewet Moses em h̄iram ap mewis̄ m̄it h̄ir nan̄ino haau kike kerek m̄it nehim̄itan God kewi au. Marim God H̄im̄in Yaaik keteiknai w̄i kerek m̄it wen nises h̄im me Moses, h̄ir netike God ap nekian nau neit au. ⁹ *H̄im̄ im me Moses meriuwes̄is̄ m̄it nan̄ino nan̄ikre haau kike h̄iram m̄ire h̄im̄in meteiknai w̄i im menmen yap̄irwe m̄it pris newepwarem newet God em h̄iram ap mamnip han ke haiu m̄it enun kakre yaaik. ¹⁰ *H̄im̄ m̄irak im h̄iram naanm̄iprai me menmen haiu mam̄im o t̄ipar haiu mam̄im o mam̄irkeik haiu mam̄ir te God kat̄ip haiu m̄it yaain. Menmen im h̄iram h̄im me naanm̄iprai ere w̄i God p̄ike kaknip menmen yap̄irwe h̄iram yaaim.

Jis Krai kewepwar hemkre m̄irak kewet God em

¹¹ *Te Krai epei kan k̄ire Hetpris kaiu kewetai menmen m̄irak yaaim epei man. H̄irak k̄ir̄iak menmen mar ke pris h̄irak ken kekre w̄inak ke God keit wit k̄irak, h̄irak yaaik kin̄in w̄inak ke God kau t̄i me n̄ipaa ein. H̄irak kin̄in w̄inak kau t̄i kent̄ar it̄ ap nimaak, h̄irak ap menmen me t̄i au. H̄irak k̄ir̄iak menmen me wit ke God. ¹² Me w̄i n̄ipaa kerek Krai kaa ken kekre haau kerek God h̄irekes kewi, h̄irak ap keit hemkre me samiyak̄ kewepwarem kewet God em k̄ire pris n̄ir̄akem au. H̄irak keit hemkre m̄irak epei mewen keyiyim ken haau kerek God kewi kewepwarem kewet God em. H̄irak ken kekrekereken hemkre miut̄ipen mekrerek, h̄iram yaaim te h̄irak ap p̄ike kaknipem au. H̄iram yaaim te h̄irak kekepai kaktaihis haiu mamtikerek mamu tipmain tipmain enum eik. ¹³ *Markeik te hemkre me meme o bulmakau mamkaap haiu m̄it? H̄iram mamkep̄ai mam̄ir im. M̄it han h̄ir netenen menmen God kat̄ip: “Yi m̄it ap yetenen menmen im,” te maain God kakt̄ip h̄ir ȳnk k̄ir enuk kak̄interim. Ȳnk k̄ir enuk ere m̄it pris h̄ir enin̄in en̄it hemkre me meme metike hemkre me bulmakau, im metike si waniu (o win) me ȳnk me bulmakau n̄ikik h̄ir neiyim nen new̄irem mentar ȳnk ke m̄it in. Epei au, h̄im me God mat̄ip h̄ir p̄ike yaain nentar menmen im mesak menmen enum mau ȳnk k̄ir. ¹⁴ *Hemkre me meme

* 9:5 Eks 25:18-22 * 9:6 Nam 18:2-6 * 9:7 Eks 30:10; Lev 16:2-34 * 9:8 Hi 10:19-20 * 9:9

Hi 10:1-2 * 9:10 Lev 11:2, 25, 15:18; Nam 19:11-13 * 9:11 Hi 3:1, 10:1 * 9:13 Lev 16:3, 14-16;

Nam 19:9, 17-19; Hi 10:4 * 9:14 1Pi 1:18-19; 1Jo 1:7; Hi 6:1

metike bulmakau mesak menmen mau y^{nk} kiau keremem te Krai h^{rak} iuwe kinⁿ meme metike bulmakau, hemkre m^{rak} yaaim minⁿ hemkre m^{ram}, h^{ram} mesak menmen enum mekre han kiau. God H^{m+n} Yaaik kekepik h^{rak} kerek yaaik k^{riak} menmen enum au te h^{rak} Yewepwar hemkre m^{rak} kewet God em. Te hemkre m^{rak} yaaim mamkaap hiau m^t h^{ram} mesak menmen enum mekre han kiau, te hiau emises God werek werek kerek kaku kak^t tipmain tipmain enum eik.

Hemkre me Jisas mⁱkaap h^m ham yaaim God kewetaiyem

¹⁵*Jisas kⁱkaap h^m ham yaaim m^t enisesim h^{ram} mⁱkaru man mentar n^{paa} h^{rak} kaa kesak menmen enum hiau m^t kerek mises h^m ham me n^{paa} enum hiau m^riakem. Jisas kau n^{m+n} ke hiau m^t metike God kⁱkaap h^m ham yaaim m^t enisesim h^{ram} mⁱkaru man te hiau m^t kerek God keh^mteni hiau m^t n^{rak} hiau mamtikerek mamu tipmain tipmain enum eik mam^t menmen yaaim m^{rak} mam^r ke n^{paa} God ketpim h^m iuwe. Jisas kaa te hiau mam^t menmen yaaim im.

¹⁶ Hiau mertei m^tik hak kertei maain h^{rak} kaki, h^{rak} kewis menmen mau t^{wei} mat^p markeik te h^{rak} kakⁿke tⁱ metike menmen yap^{rwe} h^{rak} naanmⁱprewem kakwet nⁱkerek n^{rak} em. Menmen im h^{rak} kewis^m mau t^{wei} h^{ram} niuk m^{rak} “T^{wei} me han.” Maain kerekek wⁱ haai kaki, nⁱkerek n^{rak} nan^t menmen mam^r ke n^{paa} h^{rak} kewis^m mau t^{wei}. ¹⁷ Haai wen kepu, te t^{wei} kerek h^{rak} kewis^m em h^{ram} wen mepu wein^m. Te maain h^{rak} kaki, t^{wei} h^{ram} meh^mtan menmen me nⁱkerek h^r nant^{wem}. ¹⁸ Marim n^{paa} m^t nenep samiyak h^{ram} maa hemkre m^{ram} mewen h^{ram} menip h^m im mekrit mau meit. Hiau mat^p h^m im h^{ram} ap mekepai werek au kerek God kinⁿ kat^p Moses em h^{rak} hanhan m^t enisesim te m^t wen nenep menmen maa te h^m im mekrit mau meit. ¹⁹*Wⁱ n^{paa} Moses kenip h^m im mekrit mau meit h^{rak} kinⁿ kat^p m^t ne Isrel h^m yap^{rwe} God ketp^wekem h^{rak} kewis^m mau t^{wei} te m^t miyap^r nanisesim. H^{rak} ketpor epei au, Moses keit hemkre me bulmakau nⁱkim metike meme kerek h^r epei nam^p hemkre m^{ram} mewen, h^{rak} keit t^{par} metikerem, h^{rak} kesi tepnek me sipsip m^{re} y^{wir} metike timen niuk m^{ram} Hisop, keiy^m ken kemt^t mau hemkre h^{rak} kewis^m mentar t^{wei} h^m me God kewet Moses em mau mekrerem, kewis^m mentar im metike y^{nk} ke m^t miyap^r yap^{rwe}. ²⁰*H^{rak} wen kewis^m mentar t^{wei} metike m^t miyap^r, h^{rak} ketpor kar ik: “Samiyak menmen nepei maa hemkre m^{ram} mewen h^{ram} meteikni yi epei yewenhi yat^p yi eiyises h^m me God n^{paa} h^{rak} kat^p yi eiyisesim.” ²¹*Marim h^{rak} keit hemkre im metike t^{par} kewis^m mentar wⁿak ke God ketike menmen yap^{rwe} mekrerek kerek m^t nererik newenepi God neriuwerem. ²²*T^s, h^m Moses kewis^m mekre t^{wei} h^{ram} mat^p menep menmen yap^{rwe} n^{paa} h^{ram} ap yaaim m^t newenⁱ God neriuwerem hemkre h^{ram} m^riakem h^{ram} m^{re} yaaim. Hiau mertei m^t newen hemkre me menmen keremem te God kak^{sak} menmen enum maiu mekre han kiau, o au en, taau.

Krais kewepwar hemkre m^{rak} kak^{sak} menmen enum me hiau m^t

²³*Menmen wein^m im mau tⁱ h^{ram} mar ke h^{m+n} me menmen iuwe meit wit ke God, Moses kewen hemkre menterim te h^{ram} m^{re} yaaim. Te menmen mau wit ke God h^{ram} iuwe te hemkre im menipem yaaim au. Hemkre ham waminⁿem mamnip menmen iuwe mau wit ke God h^{ram}

* 9:15 1Ti 2:5; Hi 8:6 * 9:19 Eks 24:3, 6-8; Lev 14:4, 6 * 9:20 Eks 24:8 * 9:21 Lev 8:15, 19
* 9:22 Lev 17:11; Ef 1:7 * 9:23 Hi 8:5, 10:1

yaaim te haiu m̄it mamtike God mamkiyan mamu mam̄it. ²⁴ *Krais neppei kenipem h̄iram yaaim kentar h̄irak ap ken kekre winak kerek m̄it nimaak kau t̄i nehimitanek me God au. H̄irak ken wit ke God kerek in ek h̄irak kau keit menep ninaan me God kit̄iwekhi me haiu m̄it miyap̄ir. ²⁵ Krais ken kekre haau me God kewi kewepwar hemkre m̄irak miut̄ipen keremem. H̄irak ap kewepwarem yap̄irwe kar ke n̄ipaa m̄itik pris k̄iriakem au. Me w̄i miut̄ip miut̄ip me tito yap̄irwe h̄irak pris ken haau kerek m̄it nehimitanek me God kau kekererem h̄irak kewepwar hemkre me samiyak mei kewet God em. Te Krais au, miut̄ipen keremem. ²⁶ H̄irak ap ken haau me God kewi yap̄irwe kar ke m̄itik iuwe pris k̄iriakem au. H̄irak ken kewepwar h̄irekes yap̄irwe te h̄irak kaki kak̄intar nu nentarak̄it yap̄irwe me w̄i n̄ipaa God k̄iriak t̄i ketike nepni ere in. Au, in ek h̄irak kan kau t̄i kaa miut̄ipen kerekek h̄iram werek. Me w̄i menep menmen me n̄ipaa h̄iram epei au mam̄isi, h̄irak kan kak̄isak menmen enum mau mekre han kau keriuwe hemkre m̄irak mewen h̄irak kewepwarem kewet God em miut̄ipen keremem. ²⁷ *M̄it miyap̄ir yap̄irwe nani te maain h̄ir nan̄ir God, h̄irak skelim menmen m̄it miyap̄ir in n̄iriakem. ²⁸ *Marim Krais kaa miut̄ip kewepwar h̄irekes kewet God hemkre m̄irak te kak̄isak menmen enum me maiu au. H̄irak p̄ike kak̄nen kak̄ithis haiu m̄it miyap̄ir kerek misesik memerȳiwek kak̄nen.

10

Menmen m̄it n̄ipaa newepwarem h̄iram ap te mam̄isak menmen enum maiu

¹ *H̄im n̄ipaa God kewet Moses em h̄iram m̄ire h̄im̄in wein̄im me menmen yaaim maain mamnen, te h̄iram ap menmen im yaaim h̄iremes au. Me tito tito m̄it iuwe hetpris newepwar hemkre me bulmakau o meme newet God em. H̄ir n̄iriakem mar kerememk keremem. Markeik te h̄im me Moses mam̄riak m̄it kerek nises God h̄ir yaain neriuwe menmen im m̄itik pris kewepwarem kewet God em? Taau! H̄iram h̄im̄in wein̄im me menmen yaaim keremem. ² Menmen m̄it newepwarem newet God em h̄iram yaaim te mam̄isak menmen enum m̄it kerek nises h̄im me God h̄ir n̄iriakem te h̄ir ap p̄ike nan̄inen nan̄riakem meiyam taau nentar h̄ir ap menmen enum mau mekre han k̄ir au. ³ Au, m̄it n̄iriakem nar keremem me tito tito yap̄irwe h̄iram menip m̄it han tewen̄in menmen enum h̄ir n̄iriakem. ⁴ *H̄ir n̄iriakem nentar God kertei hemkre me bulmakau o meme h̄iram ap te mams̄isak menmen enum maiu mekre han ke haiu m̄it au. ⁵ *God kertei menmen im, te w̄i n̄ipaa kerek Krais epei kak̄nen t̄i kaku kaktikewai, h̄irak kat̄ip God kar ik:

“Ti h̄inapen m̄it newepwar bulmakau o meme sipsip h̄ir nanwetutem au. Ti epei eraumani ȳink kai hi ahu ekremer awepwar h̄irekes ewetutem. ⁶ Ti ap han yaaik heriuwe samiyak m̄it n̄imansiyem mau nan m̄ire k̄inaan menmen m̄it newepwarem newetitem te h̄iram mam̄isak menmen enum m̄ir au. ⁷ Te hi Krais hetput har ik: ‘Ti God ti h̄ira hi hepu, hi ar̄iak menmen ti hanhan hi ar̄iakem, mar ke n̄ipaa m̄it newis̄im me hi mau t̄iwei ke Moses ketpim.’”

⁸ H̄irak Krais kin̄in kat̄ip kar ik: “Ti h̄inapen m̄it newepwar menmen nanwetitem au. Ti ap hanhanem te h̄ir n̄imansi samiyak mau nan m̄ire k̄inaan o menmen h̄ir newetitem te mam̄isak menmen enum mau han k̄ir

* 9:24 1Jo 2:1 * 9:27 Jen 3:19 * 9:28 Hi 10:10; Ais 53:12; 1Pi 2:24; Fl 3:20; 2Ti 4:8 * 10:1

Hi 8:5 * 10:4 Hi 9:13 * 10:5 Sam 40:6-8

au.” Krais katip menmen im te him me Moses kewisim mau twei hiram matip mit enisesim. ⁹ Hiram katip menmen eim epei au, maain hiram katip him kar ik: “God ti hira hi hepu. Hi arak menmen ti hanhanem.” Him im metpai Krais kenip menmen tokim me nipa ein me mit hir newepwar menmen newet God em, hiram nepei au mesi, hiram kekrehir miram kewepwar hirekes kewet God yink kiram. ¹⁰ *Jisas Krais kises menmen God hanhan hiram kirakem. Hiram kaa miutip kerekek kewepwar yink kiram kewet God ek te hiram kesak menmen mekre han kiau te hiau mit kerek misesik hiau yaain. Hiau mewenipi niuk me God werek werek.

Menmen Krais kirakem mesak menmen enum mekre han kiau

¹¹ *Hekrit hekrit mit yapirwe nire pris hir nerp nriak menmen newepwarem newet God em. Hir nriakem marem marem te menmen im ap te mamisak menmen enum hiau mit hiau mirakem taau. ¹² *Te Krais hiram kirakem miutip kesak menmen enum maiu. Epei au, hiram ken kau menep his yaaim me God kentar hiram Mitik Iuwe kire God hiram naanmpre menmen. Menmen miutip Krais kirakem hiram mamu mamit mamkepai hiau mit mamisak menmen enum mekre han kiau tipmain tipmain enum eik. ¹³ *Hiram wen kau ketikerek kemeriyiwek ere wi God kaknep mit enun nepan kaknip kaknepi. ¹⁴ Hiau mertei Krais keriuwe menmen miutip hiram kirakem wi kerek hiram kaa kewepwar yink kiram kewet God ek, hiram kirak mit miyapir kerek God kesak menmen enum mir, hir nire yaain nanu tipmain tipmain enum eik.

¹⁵⁻¹⁶ *God Himin Yaaik hiram kewetai him mirak metike him Krais epei ketpim God Himin Yaaik hiram kinin katip kar ik:

“Me wi maain mamnen hi awet mit him mai im hir nanwenhi nanisesim. Hi ewisim mekre han kir te hir han ekitetim.”

¹⁷ Nepei au, hiram katip him ham mar im:

“Hi ap pike han ekitet menmen enum mau mekre han ke mit o menmen hir nriakem te hi han enuk heriuwari au.” ¹⁸ God epei kesak menmen enum mai te mit ap te nanwepwar menmen nanwet God em nanteipim au. Hiram epei au mesi meit.

Hiau emises him me God te hiau emu emtikerek han kiutip

¹⁹ *Te nai yinan, hiau yaain te mamno mamkre haau me God hirekes kewi mentar Jisas kaa kentar nu tentarakit hemkre mirak mewen mesak menmen enum maiu. ²⁰ *Hiram kaa te menmen im hiram mire hiram kinin ken kewep yayiwe keremir o kewep laplap me himin hiram meiyepai hiau mit mamno himin kerek God kewi. Hiram mar ke hiram kewep yayiwe ik keriuwe yink kiram te hiau emisesik mentar nipa hiram kaa pike kekrit kau keit. ²¹ Hiau Mitik kiau Iuwe Hetpris hiram kepu naanmpre menmen meit wit ke God metike hiau mit kerek mises him me God hiau nikerek niram. ²² *Krais kirak menmen im te hiau emnaiwir menmen enum me memitaipin mekre han kiau emit, hiau emises God hiau mamtikerek emu han kiutip. ²³ *Hiau emises menmen werek werek kerek hiau matip hiau han kitetim. Hiau ap emweikin sip emwet him im emntar hiau mertei him nipa God ketpim maain hiram kakisesim kakirakem. ²⁴ Hiau han ekitet markeik te hiau emri han ke niau yinan te hiau yapirwe han etweninan

* **10:10** Hi 9:12, 28 * **10:11** Eks 29:38 * **10:12** Hi 1:3 * **10:13** Sam 110:1 * **10:15-16** Jer 31:33-34; Hi 8:10, 12 * **10:19** Hi 4:16 * **10:20** Mt 27:51; Hi 9:8 * **10:22** Lev 8:30; Esi 36:25; Ef 5:26 * **10:23** Hi 4:14

haiu mamriakan menmen yaaim. ²⁵ *Yi ap einapen yaino eitike ni yinan yererik yewenipi niuk me God yar ke mit han ninapen nriakem au emit! Yi eiri han ki eikiyan wisenum te yi eirerik eiwenipi niuk me God eiyintar wi menep te mamnen Krai pike kaknen kakteipim.

Haiu ap emweikin sip emwet God Nikan kirak Jisas

²⁶ *Haiu mit epei mertei hm me Jisas kaa te kakisak menmen enum mekre han kaiu haiu misesim werek werek te maain haiu emweikin sip emwet hm im au emit! Haiu mamriak enum, menmen ham ap mepu te mit pike nanwepwarem hram mamisak menmen enum maiu te haiu mamre yaain taau. ²⁷ *Haiu emweikin sip emwet hm mirak au emit! Maain haiu mamnaain God skelim haiu mit, kakwrai mamno si kerek God kiman me kakwir mit narak enun nepan nanino nanikrerem si tatn. ²⁸ *Haiu mertei mitikit wik o wikak tewepyapir mitik kiutip keweikin sip kewet hm me Moses, te mit iuwe ne Isrel nantiwekhis hir ap han teweninek au, hir nankip kaki. ²⁹ *Te yi han ekitet God kakiwaan kemitik kerek keweikin sip kewet menmen Jisas kiriakem kakiwaankek kike keremem a? Auye! Hirak kakiwaankek wisenum kentar hirak kinaain Nikan ke God hirak katip menmen hirak kiriakem me wi kerek hirak kaa hemkre mirak mewen hram menmen weinim. Menmen im God kewetaiyem hram hm haiu mamwenhi mamisesim te hirak kakrekyei haiu mamre yaain. Te God kakiwaan kemitik ik enuk kentar hirak keweikin sip kewet Nikan ke God. Menmen im hram mar ke hirak kinan yipir kewerek hirak keweikin sip kewet God Himin Yaaik kerek hanhan keriuwai haiu mit kerekyei menmen yaaim. ³⁰ *Hi hatip menmen im hentar haiu mertei God ap kempin me wi hirak katip kar ik: "Menmen enum mit nriakem, maain hi ewaniupaan mir eriuwerem." Hirak wen katip hm ham kar ik: "Hi Mitik Iuwe God hi skelim mit nai me menmen hir nriakem." ³¹ God kerek kaku kakit tipmain sipmain enum eik skelim mit me menmen enum hir nriakem. Menmen im hirak menmen menipi han yaaik au. Hram menmen enum menipi hir han enuk ninaain wisenum.

Yi han tokik eiyses hm me God werek werek

³² Yi pike han ekitet menmen nepei man me wi nipaa yi yinin yemtau hm me Krai yi yisesim. Yi yisesim epei au, menmen enum man mamriwaan te menmen enum im ap te maminin han ki au. Yi han tokik eiyu eiyit. ³³ *Wi ham mit netpi enum hir nerekyi enum nerp ninaan me mit miyapir yapirwe te hir naninwesisi. Wi ham yi yr mit enun nriak mit han yaain menmen enum yi eiyirp eitikeri eikepi hir han tokik nanu. ³⁴ *Yi hanhan eiriuwe mit yaain mit enun newisi nekre winak enuk. Yi ap han enuk eiriuwe mit kerek nen nari menmen mi neiyim nen au. Yi han yaaik yewisi nari menmen mi yapirwe yentar yi epei yertei God nepei kewisi menmen ham yaaim minin menmen mit neriyaam, hram mamu mamit tipmain tipmain enum eik. ³⁵ Nipaa ere in yi han tokik yepu te in ek yi ap einapen menmen enum mamnen mamriwaan au emit eiyintar yi yertei maain God kakweti mit miyapir kerek yisesik werek werek kakweti menmen mirak yaaim. ³⁶ *Yi wen han tokik eiyu eiyses hm me God te maain yi eirak menmen God hanhan yi yirakem, yi eiyit menmen yaaim

* **10:25** Hi 3:13 * **10:26** Hi 6:4-8 * **10:27** Ais 26:11 * **10:28** Diu 17:6, 19:15 * **10:29** Eks 24:8; Hi 13:20 * **10:30** Ro 12:19; Diu 32:36; Sam 135:14 * **10:33** 1Ko 4:9 * **10:34** Mt 6:20, 19:21, 29 * **10:36** Lu 21:19; Hi 6:12

nipaa hirak katip kakwet mit miyapir kerek hir nisesik kakwetrem. ³⁷*Yi han tokik eiyu eiyantar him me God mau twei matip me Krai mar im: “Maain kike hirak kerekek kaknen. Hirak ap kakmerir wi yapirwe au.

³⁸*Te nai yinan hir han ekiteta nanises him mai hir nantikewa nanu nanit tipmain tipmain enum eik, te mit kerek nanweikin sip nanweto, hi han enuk ariuwari.” ³⁹Haiu mit au, haiu ap ne mit kerek neweikin sip enwet God te hirak kakraiwaank au. Yi yetikewa haiu ne mit kerek nises him me God te hirak kakikepai kaktaihis.

11

Markeik te haiu han ekitet menmen werék werék

¹*Haiu han ekitet menmen God katip hiram mamnen haiu mertei maain hiram mamnen te haiu mameriyiwem mamnen. Menmen im haiu ap mirem wen au te haiu mertei hiram mepu mentar God katip hiram mepu.

²Nipaa mit maamer han hir han kitet God werék te hirak han yaaik keriuwari. ³*Haiu mit i han ekitet him me God hiram yaaim te haiu mertei God kirak ti metike nepni keriuwe him mirak weinim. Te menmen haiu mirem God kirakem keriuwe menmen haiu ap te mamirem taau.

Him me mitik Ebel, Inok tetike Noa

⁴*Mitik niuk mirak Ebel hirak kises him me God te menmen hirak kewepwarem kewet God em. God katip menmen mirak kerek kewetiwekem hiram yaaim te God ketpiwek hirak mitik yaaik kentar hirak kisesik werék werék. Nipaa Ebel hirak kaa hirak wen han kitet God werék werék te him mirak mau twei me menmen nipaa hirak kirakem hiram meteiknai menmen menip God han yaaik keriuwai.

⁵*Inok ap kaa kentar hirak han kitet God werék werék te God ketiwekhis kau ketikerek. Mit han ninetnivek ninetnivek ap ninapinek au nentar God epei ketiwekhis keiyik ken wit kirak. Him me God mau twei matip God ketiwekhis wen au, menmen Inok kirakem hiram menip God han yaaik keriuwerek. ⁶Mit miyapir kerek ap han kitet God, menmen yapirwe hir nanriakem ap te naninip God han yaaik kakriuwari taau. Hir ap te naninip God han yaaik kakriuwari nanantar mit miyapir kerek hir hanhan nises God hir naninin han ekises God hirak kepu, maain hirak kakwet mit miyapir kerek hir hanhan nisesik kakwetir menmen yaaim.

⁷*Wi nipaa God katip Noa me menmen enum hawi yuwerep hiram mamnen, te Noa kir menmen im wen au. Hirak han kitet menmen God ketpim hiram mamnen te hirak kime sip. Maain hirak kimaam werék hawi yuwerep epei man, hirak ketike mte pirak nikerek nirak nen nau nekrerem, te hir ap naa au. Hirak keteikin mit yapirwe hir enun kentar hirak kises him God nipaa ketpiwekem te hir au. Te hirak God katip Noa hirak mitik yaaik kentar hirak kises him mirak.

Ebrahim kises him me God

⁸*Ebrahim kemtau him kerek God ketpiwekem te hirak han kitet him mirak hiram yaaim. Te hirak kanaiwir wit kirak ken wit hak kerek God ketpiwek hirak kakwetwekek. God ap keteiknivek ti ik te hirak kepitari hirak kakno neyin kakit mekam au. ⁹*Ebrahim kises him me God te hirak ken kau wit kerek God katip hirak kakwetwekek. Hirak kau

* 10:37 Hab 2:3-4 * 10:38 Ro 1:17; Ga 3:11 * 11:1 Ro 4:18; 2Ko 5:7 * 11:3 Jen 1:1; Sam 33:6; 2Pi 3:5 * 11:4 Jen 4:3-10 * 11:5 Jen 5:24 * 11:7 Jen 6:13-22, 7:1; 1Pi 3:20; Ro 3:22, 4:13 * 11:8 Jen 12:1-5; Ap 7:2-4 * 11:9 Jen 26:3, 35:12, 17

kekre winak sel kire weisaak kar ke mitik hirak ap ti kirak au. Aisak ketike nikan kirak Jekop hirakit tetike Ebrahim tatit menmen God epei ketpiwekit kakwetiwekitem te hirakit tau winak sel tar ke Ebrahim kewik. ¹⁰ Ebrahim kau winak sel keremem kentar hirak kemerir God kakriyaak kaktiwekhis keyiyik kakno wit kerek God hirekes kimaak hirak kaku kakit kakwetiwek winak yaaik.

¹¹ *Sera hire han kitet him me God te hirak kenipep hire werek te wepitu. Hire epei enu we mite. Hirak kiriakem kentar hire han kitet hirak kakises him nipaa hirak ketpim me hirak kakwetir nepenyerer nei yapirwe. ¹² *Mitik ik hirak epei ke mitik ap te kakine nikerek au, te God kenipek hirak kine nikan. Maain nepenyerer hirak hir yapirwe nar ke tenhaan kau wan eik, o hir mau nepni. Mit ap te nanwenhisi au.

¹³ *Mit in hir yapirwe hir naa te hir han kitet God kakises menmen nipaa hirak ketpim. Hir neit menmen God ketporem au, te hirak keteiknor menmen hirak kakriakem mamnen hir han yaaik neriuwerem nertei hirak kakisesim. Hir natip nar ik: "Ti mit newi hiram ti im ap maiu au. Haiu mau in mar ke mit nau ti ke mit han." ¹⁴ Mit kerek natip nar ik hir neteiknai te hir nanir ti mir ham yaaim hir nanwim nanu nanit. ¹⁵ Hir ap pike hanhan nanu wit kerek nipaa hir ninaiwurek au nentar hir hanhanek te hir pike nen newi. ¹⁶ *Au, hir hanhan nanir wit hak yaaik hir nanino nanwi. Wit ik ek hirak wit ke God. God ap yink enuk hir nenewek God kir kentar hir han kitetik werek werek. Hirak epei kerekyor wit hak yaaik te hir naninen nanwi hirak keteiknai hirak ap yink enuk ke mit nenewek hirak God kir.

¹⁷ *Wi nipaa God katip Ebrahim kininek, Ebrahim kemtau him mirak hirak keit nikan kirak Aisak kewisik kentar nan mire kinaan hirak kakikip kakwepwarek kakwet God ek. Hirak kare kaknep nikan kirak kiutip kerek God nipaa ketpiwek kakwetiwek. ¹⁸ Nipaa God ketpiwek kar ik: "Aisak kerek kakine nikerek te hir keriyen nanre nepenyerer ne weiwik miutip mit, te nepenyerer han ne nikerek nit han au. Aisak kerekek." ¹⁹ *Te Ebrahim han kitet kaknep nikan kirak kaki te God tewen kakikriak kerek kaki. Hirak kar ke hirak pike ketiwekhis kentar God keit sipsip neniuk hirak kewisik kekrehir ke Aisak. Te Aisak ap kaa au. Sipsip kerekek hirak kaa.

Him me Aisak, Jekop tetike Josep

²⁰ *Aisak han kitet God kakises him nipaa hirak ketpim te hirak katip him yaaim men Jekop ketike Iso me menmen yaaim mamnen. ²¹ *Karik Jekop menep hirak kaki hirak katip him yaaim men nikerek hirakit wik te Josep me menmen yaaim mamnen kentar hirak kises him me God hirak han kitet God kakriak menmen nipaa hirak ketpim. Jekop ketpor him yaaim epei au, hirak kises paap kirak keyiyik kire hirekes kerp hirak kewenipi niuk me God. ²² *Josep kises him me God han kitet God kakriak menmen nipaa hirak ketpim, te wi menep hirak kaki, hirak katip heiyiuwerer hirak kar ik: "Maain God kakithis nepenyer niau naninaaiwir wit ik Isip, hir enit herwe yink kai enwisik ekikre hei me wit kerek hir nanwiyen."

Him me menmen Moses kiriakem

* **11:11** Jen 18:11-14, 21:2 * **11:12** Ro 4:19; Jen 15:5, 22:17; Diu 10:22 * **11:13** Jen 23:4; 1Kro 29:15; Sam 39:12; 1Pi 2:11 * **11:16** Eks 3:6, 15; Mk 12:26 * **11:17** Jen 11:1-14; Je 2:21-22; Ro 9:7 * **11:19** Ro 4:17 * **11:20** Jen 27:27-29, 39-40 * **11:21** Jen 48:15-16 * **11:22** Jen 50:24-25; Eks 13:19

23* Moses miye haai n̄rak h̄r han kitet God kak̄kepi te miye winaak epei au, h̄r n̄rek h̄rak n̄kan k̄r yaaik au wetpen enuk keit. H̄r h̄ras ap nak̄p nar ke n̄paa m̄tik iuwe Fero kat̄p h̄r en̄nep n̄kerek h̄rak̄t t̄rek au. H̄r n̄saw̄nek ere wenke wikak.

24* Moses han kitet God kak̄kepi kakri m̄t miyap̄r n̄rak ne Isrel nan̄naaiw̄r Isip te maain h̄rak k̄re m̄tik iuwe h̄rak k̄napen m̄t h̄r ap en̄newek h̄rak m̄tik iuwe ke Isip h̄rak n̄kan ke Fero n̄ki p̄rak kerek n̄paa ere in naanm̄prewek au. 25 H̄rak hanhan kaku kaktike m̄t ne Isrel God n̄paa keh̄m̄teni h̄r m̄t n̄rak, me w̄ m̄t ne Isip newaanki nerekyor enum. H̄rak k̄napen keweik̄n sip kewet God te h̄rak han yaaik kaku kakre m̄tik iuwe ke Isip. Menmen im enum m̄t miyap̄r nisesim h̄ram ap te mamrekyor h̄r han yaaik nanu me w̄ yap̄rwe taau. Me w̄ mei kike keremem. 26* H̄rak han kitet maain Kraiskaknen kakwet m̄t n̄rak menmen, te h̄rak kertei h̄rak kaku kaktike m̄t ne Isrel, m̄t ne Isip netp̄wek enum. H̄rak han kitet menmen im h̄ram min̄n menmen iuwe h̄rak ket̄wem kentar h̄rak iuwe n̄kan hak ke Fero. H̄rak han kitet maain Kraiskaknen kakwet̄wek menmen yaaim min̄n menmen meit Isip.

27* Moses han kitet God kak̄in̄n Fero te h̄rak k̄naaiw̄r Isip, h̄rak ap k̄naain m̄tik iuwe Fero kerek h̄rak han enuk keriuwerek au. H̄rak ap p̄ke keweik̄n ken kau Isip au kentar h̄rak kertei God, kerek haiu m̄t ap m̄rek au, h̄rak kau ketikerek kekepik. 28* Moses han kitet God ap kaknep n̄kerek h̄rak̄t te m̄t kerek newis hemkre mau weip̄r ke winak te h̄rak k̄riak menmen me pasova kin̄n. H̄rak kat̄p m̄t miyap̄r ne Isrel h̄r enwis hemkre emu weip̄r te Ensel ke God kerek kaknep m̄t, h̄rak kaknep n̄kerek h̄rak̄t t̄r iuwe et.

M̄t miyap̄r yap̄rwe ne Isrel nises God werek werek

29* M̄t yap̄rwe ne Isrel nises h̄m me God te h̄r nerekir wan niuk m̄rak Wan Nin̄k, h̄rak kewep p̄nak p̄nak te h̄r nitet ke n̄m̄n nen p̄nak ein n̄re m̄t nitet yayiwe t̄par ap mei m̄waairi au. Maain m̄t ne Isip h̄r nare nanises m̄t miyap̄r ne Isrel nan̄n̄p te t̄par p̄ke kewen kan kan̄p kenepi.

30* M̄t miyap̄r ne Isrel han kitet God kak̄kepi h̄r nan̄nep m̄t miyap̄r ne wit Jeriko te h̄r nen neweik̄n wit k̄r me w̄ hisp̄nak wik. Epei au, God kekepi te n̄wa kerek k̄saw̄n wit Jeriko keweik̄n̄wek kewen te h̄r nen n̄m̄n ein nenep m̄t nan̄p nenepi. 31* M̄te Rehap n̄paa h̄re m̄te enu wari m̄t his wenen̄nem, h̄re han kitet God kak̄kaap m̄t ne Isrel kak̄in̄n m̄t kerek ap nises God nau wit Jeriko wit k̄re, te h̄re w̄kaap m̄tik̄t te Isrel kerek h̄rak̄t tan t̄saw̄n temiyenwonaan t̄r wit. Te maain m̄t ne Isrel nen nenep m̄t ein kerek ap nises God, h̄r ap naaup au. H̄re wau weit. 32 Hi ap etpi h̄m ham au. Hi etpi h̄m me Gidion, Berek, Samson, Jepta, Devit, Samyuel h̄rak̄t tetike m̄t profet yap̄rwe te h̄m mai mamnen nokim enum nokim. 33* M̄t in nentar h̄r nises h̄m me God h̄r netike m̄t nerer wit wit nenapan te h̄r nin̄ni nan̄p nenepi. H̄r n̄riak menmen yaaim te h̄r neit menmen n̄paa God ket̄pim. H̄r nemesis h̄m me pusi ke yaank laion h̄rak iuwe kar ke sak te h̄ram ap man̄p au. 34* M̄t en h̄r nin̄n si iuwe me m̄t enun nan̄p neriuwerem te h̄ram maa. H̄r m̄t han nan̄ menep nan̄n̄p te h̄r n̄r̄r te h̄r nan̄p taau. H̄r m̄t iuwe au h̄r n̄re m̄t wein̄n te God kekepi h̄r n̄re m̄t iuwe manpenun. M̄t nerer wit wit

* 11:23 Eks 1:22, 2:2 * 11:24 Eks 2:10-12 * 11:26 Hi 10:34-35 * 11:27 Eks 12:51, 14:13-14; Ro 1:20; 1Ti 1:17; Hi 11:1 * 11:28 Eks 12:21-30 * 11:29 Eks 14:21-31 * 11:30 Jos 6:12-21 * 11:31 Jos 2:1-21, 6:21-25; Je 2:25 * 11:33 Dan 6:22 * 11:34 Dan 3:23-27

nan netikeri nenapan te h̄r nenep m̄t en h̄r p̄ke n̄r̄r. ³⁵ *Miyap̄r han p̄ke neithis m̄t n̄r netike n̄kerek n̄paa naa h̄r p̄ke nekrit nau. M̄t han nekre w̄nak enuk n̄napen neweik̄n sip newet God te m̄t h̄r nesiupanaa. H̄r m̄t han nisesik te m̄t han nan̄p nerekoy enum enum h̄r naa, h̄r newis m̄t nan̄p te maain God kak̄k̄an h̄r nan̄krit nantikerek nanu nan̄t. ³⁶ *M̄t enun h̄r nitetnaan m̄t han yaain h̄r n̄waa n̄p̄n nan̄p, m̄t han h̄r nesenkekhis h̄t m̄r newisi nekre w̄nak enuk. ³⁷ *M̄t han enun h̄r new̄r nan nan̄p, h̄r neit so neiȳm nerenir̄r yinan yinan, h̄r neit h̄ne me his neiȳm nenep m̄t han neriuwerem h̄r naa. H̄r m̄t miyap̄r han yaain nam̄r ȳnk me sipsip o meme neiȳm nen in nen ein, h̄r ap netenen nan au, m̄t newaanki nerekoy enum h̄r nepu enum. ³⁸ H̄r m̄t miyap̄r nen ein nen ein nitet yaank wein̄k, m̄niu (o neiȳp) wein̄m, h̄r n̄r̄r nen nau n̄n̄k m̄niu (o neiȳp) nekre han o nekre hei iuwe me t̄. H̄r m̄t yaain te m̄t han nau t̄ h̄r ap yaain te h̄r nanu nan̄kreri n̄m̄n au.

³⁹ M̄t miyap̄r in h̄r nises h̄m me God te God katip h̄r yaain niuk m̄r iuwe. Te m̄t in ap neit menmen God n̄paa ketpim kakwetai haiu m̄t em wen au. ⁴⁰ God kewet̄rem wen au kentar h̄rak keraimani menmen hak kin̄n menmen n̄paa h̄r nisesim. H̄rak han kitet kakrekeyi mamtikeri haiu m̄t yaain mentar menmen Krai k̄r̄akem.

12

Haiu emises h̄m me God em̄rak menmen n̄paa Jisas k̄r̄akem

¹ *M̄t in kerek hi nepei hetpiyem h̄r n̄paa nises h̄m me God werek werek h̄r yap̄rwe nerp wit ke God n̄rai n̄re m̄t nerp n̄r n̄kerek h̄r nesiuken neit skul. Te haiu m̄t emweik̄n sip emwet menmen yap̄rwe mamraiwaank o menmen enum kerek haiu hanhan emisesim em̄rakem te h̄ram em̄t. Haiu emnaiw̄rem mar ke m̄t̄k kesiuknen kewenwo laplap h̄rak kenepim kew̄rem te h̄rak kesiuknen waswas. Haiu emnaiw̄rem em̄t te haiu emises menmen werek werek God kehim̄tenai haiu emisesim. ² *Haiu han ekitet Jisas kerek h̄rak kin̄n m̄t han h̄rak k̄re M̄t̄k Iuwe kises God werek werek te h̄rak kekepai haiu mamisesik werek werek. H̄rak kerekem han kitet h̄rak ȳnk enuk kaa kentar nu tentarak̄it h̄ram menmen wein̄m kentar h̄rak kertei maain h̄rak kakin̄n menmen enum kak̄kepai kakriuwe menmen h̄rak k̄r̄akem h̄rak yaaik kaku. Nepei au, h̄rak ken kau menep his yaaim me God k̄re M̄t̄k Iuwe ketikerek naan̄pre menmen yap̄rwe.

God kewis menmen enum mamnen mamraiwaank te haiu mamisesik werek werek

³ Yi han ekitet menmen enum m̄t enun nerekȳwekem te h̄rak kau han tokik kises menmen God kehim̄ten̄wek kakisesim. Te yi ap han enuk waswas yeriuwe menmen miwep te yi yeweik̄n sip yewet menmen yaaim me God. ⁴ W̄i Seten kakri han ki o m̄t nanrekyi enum te yi eiweik̄n sip eiwet Krai, yi ap eir̄ak menmen iuwe wen au te yi yain̄n menmen enum ere hemkre mi mamwen te yi yayi yap̄r ke Krai k̄r̄akem. ⁵ *Yi han kaa menmen God ketpiyem mamkepi yi eiyy han yaaik a? N̄paa h̄m me God m̄t newis̄m mau t̄wei mat̄p yi yar ke n̄kerek n̄rak mar im: “N̄kerek nai, w̄i kerek God kesiuwe menmen miwep kar ke haai kenep n̄kan k̄rak, yi ap han kitet menmen enum h̄remes man miwep

* **11:35** 1Kin 17:17-24; 2Kin 4:18-37 * **11:36** 1Kin 22:24-27; Jer 20:2, 37:15, 38:6 * **11:37** 2Kro 24:21 * **12:1** Ro 7:21; 1Ko 9:24-25; Hi 10:36 * **12:2** Hi 1:3 * **12:5** Pro 3:11-12

au. Yi ap han enuk yeriwerem han kitet God kineini au, wɪ kerek hɪrak kesiuwe menmen enum mamnen mamiwep. ⁶*Yi ap han ekitet eiyɪrik eiyɪntar mɪt miyapɪr kerek God hɪrak hanhan keriuweri hɪrak kewis menmen manɪp kakɪkepi hɪr enises menmen yaaim. Mɪt miyapɪr kerek hɪrak katɪp kar ik: 'Yi nɪkerek nai,' hɪrak kewis menmen mamnɪp mamkepi hɪr nanises menmen yaaim." ⁷*Te yi han tokik eiyu eiriuwe menmen enum mamnen mamiwep. Yi han ekitet menmen im hɪram mɪre menmen haai hɪrak kɪrɪak nɪkerek nɪrak em, te hɪr enises hɪm mɪrak werek werek. Menmen im enum mamiwep, hɪram meteikni God hɪrak han kitet yi nɪkerek nɪrak hɪrak kakɪkepi yi yaain. Nɪpaa yi yertei mɪtik hak ap kenep nɪkan kɪrak o au a? Taau. Mɪt yapɪrwe nenep nɪkerek nɪr. ⁸Haai ki God hɪrak ap te kakrekɪyi menmen mi enum, menmen im hɪram meteikni yi ap nɪkerek yaain au. Yi yɪre nɪkerek ne weiwɪk ham. ⁹Nɪpaa haiu yapɪrwe haairer naiu hɪr nerekyei menmen enum maiu te haiu mɪneini han kitet hɪr iuwe. Te God hɪrak kinɪn haairer naiu, hɪrak Haai ke hɪmɪn kaiu te haiu emisesik emwisɪk hɪrak kerekɪyi menmen enum maiu te haiu mamtikerek mamu mamɪt. ¹⁰Haairer naiu hɪr nises han kɪr nerekyei menmen enum maiu me wɪ ham haiu wen kike. God hɪrak au. Hɪrak kerekɪyi menmen maiu enum kekepai te haiu yaain mamɪr ke hɪrak. ¹¹*Wɪ God o mɪt nerekyai menmen maiu enum, haiu han kitet hɪram menmen enum te hɪram ap menɪpai han yaaik meriuwerem au. Maain haiu mɪt kerek God kerekɪyi menmen mar im, hɪram menɪpai haiu mamre mɪt yaain mamrɪak menmen yaaim haiu mamu werek werek.

Haiu naanempre hɪras te haiu ap emweikɪn sip emwet God

¹²*Yi mɪt han yi yɪnapen yises hɪm me Jisas Kraiɪs yar ke mɪt kerek nen yanɪmɪn hɪr his hɪt maa. Yi ap eiyu han tewenɪn hɪras me menmen epei man miwep au emɪt! Yi pɪke hanhan eiyises hɪm me Jisas werek werek.

¹³*Yi eiyises God werek werek hɪram mamɪr ke mɪt nɪpaa hɪt par mewers, hɪr nitet yayiwe yaaik kɪpɪrak te hɪt mɪr mamre yaaim. Mɪt han narik kerek neweikɪn sip nanwet Kraiɪs hɪr nɪri yi pɪke yises God werek werek te hɪr pɪke hanhan nanisesik werek werek.

¹⁴*Yi mɪt miyapɪr yetike mɪt miyapɪr han yapɪrwe yi eikiyan eiyu. Yi eiyises menmen yaaim God hanhan yi eiyisesim eiyɪntar yi ap eiyises menmen yaaim im te yi ap yayu yaitike Mɪtik Iuwe God au. ¹⁵*Yi naanmamre hɪras werek werek. Hɪram ap yaaim te yi ap yayɪt menmen yaaim yapɪrwe God kakrekɪyem kakwetiyem au. Mɪtik hak hɪrak kar ik hɪrak kɪre hepnek ke tɪ enum mowo mɪsawɪn mekre nɪmɪn ke yenkis te maain mɪt nerp nentɪram nɪk mɪram meketet mau hɪt mɪr. Mɪtik kar ik hɪrak kakrɪak menmen enum kakri han ke mɪt miyapɪr yapɪrwe kakriwaank kakriuwere. ¹⁶*Yi naanmamre hɪras te yi mɪt o miyapɪr han ap te eiriyanhis eiwenɪnem, o han kitet menmen me God hɪram menmen weinɪm mar ke nɪpaa mɪtik Iso kɪrɪakem. Hɪrak han kitet hɪm God katɪp maam kɪrak Ebraham hɪram menmen weinɪm. Te hɪrak kewis nɪkik kɪrak kakɪt menmen mɪrak yaaim maain haai kakwetɪwekem metike hɪm yaaim God ketpim me menmen mamnen. Hɪrak kewisɪk kakɪt menmen im kentar hɪrak nɪnpɪmaak nɪkik kɪrak kewetɪwek menmen mei kike hɪrak kaam.

* **12:6** Rev 3:19 * **12:7** Diu 8:5; 2Sml 7:14 * **12:11** Je 3:17-18 * **12:12** Ais 35:3 * **12:13** Pro 4:26 * **12:14** Sam 34:14; Ro 12:18 * **12:15** Ap 8:23 * **12:16** Jen 25:33-34

17 *Yi yertei maain h̄irak hanhan p̄ike kak̄it menmen m̄irak te God kenip Jekop kekreh̄ir k̄irak h̄irak kep̄irek ketp̄iwek kar ik: “Ti taau.” Iso k̄ik̄it kit̄iwekhi yap̄irwe te God kenipek ap te keweik̄in han mewek au.

Haiu meit h̄im yaaim me God haiu mamno wit Saion

18 *N̄ipaa w̄i yi yin̄in yises h̄im me God yi ap ȳir menmen yemtewem yar ke m̄it n̄ipaa ne Isrel n̄irem nemtewem. H̄ir nan m̄iniu (o neiȳip) niuk m̄irak Sainai, h̄iram si iuwe merh̄ihe mau paan m̄irak, h̄ir n̄ir nap̄i toto enum m̄iwap̄in wit mar ke w̄itaan toto, yuwerep man, 19 *h̄ir nemtau m̄it̄ik hak keit m̄iniu (o neiȳip) ketenwo taur. Epei au, h̄ir nemtau M̄it̄ik luwe keit ein kat̄ip h̄im iuwe enum. M̄it miyap̄ir ne Isrel h̄ir nemtau h̄im enum me M̄it̄ik luwe eik kat̄ip keit m̄iniu (o neiȳip), h̄ir nep̄irp̄ir n̄itehi Moses nat̄ip nar ik: “Haiu m̄inapen mamtau h̄im menmen meiyam im au em̄it!”

20 *H̄ir n̄inapen nemtau h̄im meiyam God ketporem nentar h̄irak kat̄ip kar ik: “Keim̄in m̄it̄ik o m̄ite, n̄ikerek o samiyak h̄ir nan̄inen nan̄irp̄ nanitet m̄iniu (o neiȳip), m̄it han nan̄it nan nanw̄irem neiȳim nan̄nep m̄it̄ik kaki o samiyak mami.” 21 *M̄it en n̄ir menmen im te h̄ir n̄inaain nep̄irp̄ir. Moses h̄irekes kat̄ip kar ik: “Hi hep̄irp̄ir w̄isenum hentar hi h̄inaain.”

22 *Te yi m̄it kerek yi yises h̄im me God in, yi ap yan m̄iniu (o neiȳip) mar im au. Yi h̄im̄in ki epei kan m̄iniu niuk m̄irak Saion kerek wit iuwe ke God kewi. God h̄irak kaku kak̄it tipmain tipmain enum eik. Yi h̄im̄in ki epei kan wit Jerusalem, h̄irak keit wit ke God kerek m̄it ensel yap̄irwe h̄ir han yaaik nererik nau en. 23 *Yi h̄im̄in ki epei kan ketike n̄ikerek yap̄irwe ne God kerek nan̄it menmen yaaim m̄irak yi yererik han yaaik yepu. God kewis niuk mi metike niuk m̄ir mau t̄iwei m̄irak h̄irak kertei yi neim̄in yi m̄it miyap̄ir n̄irak. Yi h̄im̄in ki epei kan k̄ir God kerek h̄irak naanm̄ipre m̄it yap̄irwe, h̄irak maain skelim haiu m̄it metike m̄it kerek n̄ipaa God kat̄ip h̄ir m̄it yaain h̄ir netikerek nau wit k̄irak. 24 *Yi h̄im̄in ki epei kan kau ketike J̄isas kerek kerp n̄im̄in ke God ketike haiu m̄it, h̄irak ketpai h̄im ham yaaim haiu mewenh̄i mamisesim h̄irak kekepai haiu metike God haiu mau han kiut̄ip. H̄irak n̄ipaa kaa hemkre m̄irak mewen. Menmen im h̄iram meteiknāi menmen n̄ipaa m̄it̄ik pris k̄irakem. H̄irak keit menmen m̄ire map̄ik kemt̄it mekre hemkre me bulmakau o meme k̄iwaaiyem mentar ȳink ke m̄it ein te God kat̄ip h̄ir ȳink k̄ir yaaik. Mar im hemkre me J̄isas mesak menmen enum mekre han kaiu te h̄irak k̄ire yaaik. Hemkre m̄irak ap mar ke hemkre me Ebel n̄ipaa h̄irak kaa au. H̄iram yaaim min̄in em. God k̄ir hemkre me Ebel h̄iram menipek han enuk k̄ir̄iak m̄it̄ik Ken menmen enum. Hemkre me J̄isas au. God k̄irem te h̄iram menipek h̄irak hanhan keriuwai haiu m̄it, h̄irak kesak menmen enum mekre han kaiu.

Haiu naanempre h̄iras te haiu emises God werek werek

25 *Yi naanempre h̄iras te yi ap eiweik̄in sip eiwet h̄im Krāis ketpiyem au em̄it! N̄ipaa God kerp m̄iniu (o neiȳip) Sainai kat̄ip m̄it miyap̄ir h̄im m̄irak. M̄it han en neweik̄in sip newet̄iwekem h̄ir ap te n̄ir̄ir nat̄ip̄in ne menmen enum God kerekyorem au. Haiu mamnop̄in mamkeip̄in menmen enum mamwep mam̄rkeik̄ te haiu emweik̄in sip emwet h̄im me h̄irak m̄it̄ik kerek kekiuwe wit ke God ketpai menmen? Taau. 26 *N̄ipaa God keit m̄iniu (o neiȳip) Sainai h̄irak kat̄ip keriuwe h̄im m̄irak t̄i k̄itan̄ik te

* 12:17 Jen 27:30-40 * 12:18 Eks 19:16-20; Diu 4:11-12 * 12:19 Eks 20:18-21; Diu 5:22-27

* 12:20 Eks 19:12-13 * 12:21 Diu 9:19 * 12:22 Ga 4:26; Rev 5:11 * 12:23 Lu 10:20

* 12:24 Hi 8:6, 10:22; 1Pi 1:2; Jen 4:10 * 12:25 Hi 2:1-3, 10:28-29 * 12:26 Eks 19:18; Sam 68:8;

in ek h̄rak kat̄p h̄m iuwe kar ik: “Hi tewen p̄ke etan̄k t̄i eteipim. T̄i wein̄k kerekek au. Hi tewen etan̄k t̄i ketike nepni h̄ram mam̄iwaank.”
 27 H̄m im h̄ram mat̄p “meteipim,” te h̄ram meteiknai menmen im: N̄paa God k̄riak t̄i te maain h̄rak kaktan̄k menmen im te h̄ram yap̄rwe h̄rak kakiwaankem mam̄it. Menmen ap me t̄i ap mamtan̄k, God kakiwaankem au. H̄ram mam̄u mam̄it.

28 Haiu han yaaik emu em̄ntar menmen im God kakwetayiem kak̄it wit kerek h̄rak naanm̄ipre menmen yap̄rwe, wit kerek m̄it̄ik hak ap te kaktan̄kem au. Te haiu mamwen̄ipi God niuk m̄rak luwe mam̄riak menmen yaaim h̄rak hanhan haiu m̄riakem. 29 *Haiu em̄riak menmen mar im mam̄ntar God k̄riu h̄rak k̄re si tat̄im menmen te God kakiwaank menmen yap̄rwe kerek h̄rak ap han yaaik keriuwerem au.

13

Haiu han tewen̄in n̄aiu yinan

1 *Te yi wen han tewen̄in ni yinan ne Krai. 2 *Yi han ekitet eikaap m̄it han ne wit hak nan eyintar n̄paa m̄it han n̄riakem marim. H̄r nep̄itari m̄it̄ik̄it et h̄r nekepik̄it h̄rak̄it m̄it̄ik̄it et h̄r nekepik̄it h̄rak̄it m̄it̄ik̄it ensel te wit ke God, te yi yep̄itari h̄r nan̄nen nanu winak ki. 3 *Yi han etwen̄in eikaap m̄it miyap̄r kerek nau nekre winak enuk ke gavman nar ke yi yekreh̄r k̄r. Yi han etwen̄in eikaap m̄it miyap̄r h̄r m̄it han enun newaanki nar ke yi yekreh̄r k̄r. 4 *Yi han ekitet menmen me yi yayitan̄ h̄ram menmen yaaim. Yi m̄it miyap̄r ap eiri m̄it miyap̄r han his eiwen̄nem au em̄it eyintar God skelim m̄it miyap̄r kerek n̄riak enum mar im.

5 *Yi ap hemkre mamnepam eiriuwe pewek mei yi eit̄iwem yap̄rwe au em̄it! Yi han yaaik eiyu eiriwe menmen yi yeten̄nem eyintar h̄m me God mau t̄iwei mat̄ip mar im:

“Hi God ap h̄naip̄isi au, hi ap eweik̄in sip ewetiyem au. Hi ekepi naanmamri me menmen.” 6 *God kat̄p menmen im haiu mertei h̄rak kau ketikewai, te haiu yap̄rwe niut̄ip niut̄ip mat̄ip mar im:
 “M̄it̄ik luwe God kekepa te hi ap anapen menmen enum m̄it h̄r nan-rekyewem au.”

Haiu emises menmen mam̄r ke n̄paa m̄it n̄aiu iuwe n̄riakem

7 *Yi han ekitet m̄it n̄paa h̄r nin̄in naanm̄ipri netpi h̄m yaaim me God. Yi han ekitet menmen h̄r n̄riakem markeik te h̄r nises h̄m me God h̄r naa te yi yayises menmen mam̄r ke h̄r n̄riakem. 8 Yi yises h̄m me Krai n̄paa yi yemtewem yentar Jisas Krai h̄rak n̄paa ere in ere maain h̄rak ap te kakweik̄in kakre menmen ham. H̄rak kaku kak̄it h̄rak ap te kak̄itpai h̄m ham au. H̄ram mam̄u mam̄it. 9 *Yi ap eiwis m̄it han nanri han ki eiriuwe h̄m ham h̄m ham m̄r kerek n̄paa yi ap yemtewem te yi eiweik̄in sip eiwet h̄m yaaim me God au em̄it! Menmen yaaim God kerekuyiem h̄ram mam̄kepai han k̄riu te haiu emisesik werek werek. H̄m ham m̄it netpiyem neriuwes̄is menmen te yi ap eiȳim em̄it, h̄ram menmen wein̄m. H̄ram ap mamkaap m̄it miyap̄r kerek nisesim te h̄r nanises God werek werek au.

* 12:29 Diu 4:24, 9:3; Ais 33:14 * 13:1 Jo 13:34 * 13:2 Ro 12:13; 1Pi 4:9; Jen 18:1-8, 19:1-3
 * 13:3 Mt 25:36; Hi 10:34 * 13:4 Ga 5:19, 21; Ef 5:5 * 13:5 1Ti 6:8; Diu 31:6, 8; Jos 1:5 * 13:6
 Sam 118:6 * 13:7 1Ko 4:16; Hi 6:12 * 13:9 Ef 4:14; Ro 14:17

Menmen yaaim yi eir-iakem te God han yaaik kakriuwere

¹⁰ Mít kerek nises hím me Moses hír nenep samiyak newisím mentar kínaan me nan mít nenewek alta. Maain hír naam menmen im te híram mamkepi hír nanu werek. Jisas Kraís kewepwar hírekes hírak kaa kewet God yínk kírak te hírak kekepai haiu mít miyapír kerek mises hím mírak. Te mít in kerek wen nises hím me Moses, hír ap yaain te hírak kakíkepi taau. ¹¹ *Hír ap yaain te hírak kakíkepi kentar hírak ap kóre samiyak mít newepwarem newet God em te maain hír naním au. Hírak kóre menmen mítík iuwe hetpris keit hemkre me samiyak ham hír mít pris han epei namíp hírak keiyím ken kekre haau hír nehimítanem me God te hírak kewisím mau kínaan te híram mamwapín menmen enum mít níriakem. Nepei au, hírak keit samiyak yínk kewet hír mít pris han em hír neiyím nanínó nanísiyem nanít pín eik. Menmen Jisas kíriakem híram marim. ¹² *Hírak kaa keit pín eik mít ne Isrel ap newis hemkre mírak mewen te mamísak menmen enum me haiu mít yapírwe míriakem te haiu mamre yaain. Hírak kaa keit pín eik kentar hírak kekrehír ke samiyak hírak kewepwar hírekes kewet God yínk kírak. ¹³ *Haiu emweikín sip emwet mít kerek nises hím me Moses haiu emises hím me Kraís mentar mít kerek nises hím mírak neweikín sip newet Kraís hír nepírek ken hír nakíp kaa. Mít nanrekeyei enum mar ke nípaa hír níriak Kraís em naníntar haiu misesik te haiu han ekitet híram menmen weiním. ¹⁴ *Haiu emweikín sip emwet menmen mít kerek nises hím me Moses hír níriakem. Haiu emnawírem emíntar haiu mít ap wit kiutípen kaku kakít te haiu mamu mameitai tipmain tipmain enum eik au. Haiu mamerír wit yaaik kaiu maain God kakímaak haiu mamwik. ¹⁵ *Te haiu hekrit hekrit han yaaik emu emwenípi niuk me God emíntar menmen Kraís kíriakem, menmen im haiu míriakem meriuwe hím maiu haiu mewepyapír niuk mírak matíp mít han em, híram míre samiyak yaaim haiu mewepwarem mewet God em. ¹⁶ *Hekrit hekrit yi han ekitet skelim menmen mi yaaim eikaapan eiriuwere. Menmen im yi yírakem híram yaaim míre samiyak mít newepwarem newet God em, híram menipek han yaaik keriuweri.

¹⁷ *Yi eiyímtau hím me mít ni naanmípri yi eiyisesim. Hír naanmípri nankepi nar ke mít kerek maain God kakíri kakitorhi me hír naanmípri hímín ki werek werek, o au en, te hír nenmak hír ap naanmípri. Yi eiyises hím mír te hír han yaaik nanríak menmen, o au en, yi eiweikín sip eiwetír, hír han enuk nanríak menmen mír hír ap te nankepi yi mít eiyises Kraís werek werek au.

Yi eiyitehi God kakíkepai haiu mít

¹⁸ *Yi wen eiyitehi God ekíkepai emíntar haiu mertei mekre han kaiu haiu ap yínk enuk meriuwe menmen haiu míriakem. Hekrit hekrit haiu mare mamríak menmen yaaim keremem. ¹⁹ Hi hitehi yi mít hím iuwe te yi eiyitehi God ekíkepa te hi píke anen eri waswas.

²⁰ *God kerek hírak kenipai haiu mít mekiyan mau meit, hírak kíkiak Jisas píke kekrit kau, hírak kehímítanek hírak Mítík Iuwe naanmíprai haiu mít kar ke mítík naanmíre sipsip. God kehímítanek hírak Mítík Iuwe naanmíprai kentar nípaa hírak kaa hemkre mírak mewen. Hemkre mírak mewen menip hím me God yaaim kerek nípaa hírak katíp haiu mamwenhi

* **13:11** Lev 16:27 * **13:12** Mt 21:39; Jo 19:17 * **13:13** Hi 11:26, 12:2; Mt 7:13-14 * **13:14** Hi 11:10, 16, 12:22 * **13:15** 2Kro 29:31; Sam 50:14, 23; Hos 14:2 * **13:16** Fl 4:18 * **13:17** Esi 3:17; 1Te 5:12 * **13:18** Ap 24:16; 2Ko 1:12 * **13:20** Sek 9:11; Ais 55:3; Jer 32:40; Esi 37:26; 1Pi 2:25

mamisesim. Hım im mamu mamıt mamırek tipmain tipmain enum eik. Hırak ap te kakweikın han kırak au. God hırak yaaik kırıak menmen mar im te hırak werek kakıkepi. ²¹ Hi hanhan God kakweti menmen yaaim kakıkepi te yi eiyises menmen hırak hanhan yi eiyisesim. Hi hanhan menmen im mentar menmen Jisas Krais kırıakem te God kakrıak menmen, hırak hanhan kakırıakem mamıkre han kiau. Haiu hanhan Krais kakıt niuk iuwe te mıt nanwenıpi niuk mırak tipmain tipmain enum eik.

Mıtık katıp hım ham yınam

²² Hi hitihi hım iuwe te yi eiyımtau hım mai kike im hi nepei hewisım hıram mamkepi yi einakın tokim eiyu. Hi ap ewis tıwei nokık au. Tıwei ik hırak yınak. ²³ Hi hanhan yi yertei kiau yınak yaaik Timoti, mıt enun nesiupanek hırak kınaaiwır wınak kır enuk ke gavman ken witeik. Hırak kaknen wit kai ik waswas te wı hi anen ari hi atıwekhis hawır waunen wauri.

²⁴ Yi eitıp mıt ni ein hır naanmıpri hır netike mıt miyapır yapırwe nises hım me God en, yi eiyıtpor hır yaain. Mıt ni yinan in ne Itali kerek nises hım me God netpi, yi yaain.

²⁵ Hi hanhan God kakrekyi menmen yaaim.

Mepır keremem

Tɪwei Jems Kewisɪk Menmen me tɪwei ik

Jems katɪp mɪt gude 1:1

Neimɪn ap nertei menmen me God, ehɪr nanitɪwekhiyem 1:2-8

Hɪm me mɪt netenen menmen yapɪrwe, enetike mɪt han menmen auri 1:9-11

Hɪm me menmen mamri han kaiu emamitaipɪn haiu maminɪnem 1:12-18

Hɪm haiu memtewem haiu emisesim 1:19-27

Haiu han ekitet mɪt yapɪrwe hɪr nɪpɪran 2:1-13

Hɪm me mɪt ap nɪrɪak menmen yaaim, ehɪr ap nises God werek werek 2:14-26

Haiu mɪt naanempre menmen haiu metpim 3:1-18

Hɪm me mɪt ne weiwɪk me God enetike menmen enum me tɪ 4:1-5:6

Jems katɪp mɪt hɪm mɪkaru 5:7-20

1 *Hi Jems hi hɪrɪak menmen me God ketike Mɪtɪk Iuwe Jisas Kraiss, hi wok mɪtɪk kɪrɪkɪt. Hi hesiuwe tɪwei ik ken yi mɪt ne weiwɪk me Isrel yises God yi yewep yerer wit wit.

Menmen mari han kaiu mekepai haiu emises God werek werek

2 *Nai yinan, me wɪ menmen enum me tɪ mamnen mamri han ki, yi ap han enuk au. 3 *Yi han yaaik eiyu eiyɪntar yi yertei menmen yi yisesim mamkepi yi eiyinɪn menmen enum im me tɪ te yi han tokik eiyu yi eiyises God werek werek. 4 Yi han tokik eiyu keriyen au. Yi eiwis menmen im mekre han ki mamkepi te yi eiyu werek eiyɪr ke mɪt iuwe yi eiyises menmen yapɪrwe me God werek werek.

Mɪt ap nertei menmen werek werek hɪr enitehi God kakɪkepi

5 *Neimɪn ne yi mɪt yi ap yertei werek werek mekam yaaim, mekam enum, yi eiyitehi God kakɪkepi kakɪnterim te hɪrak kakɪkepi yi eiyɪrteiyem werek werek. Yi eiyitehi God kakɪkepi eiyɪntar menmen im. God kepwetai haiu mɪt menmen mɪrak yapɪrwe weinɪm hɪrak ap kenai kakɪntar haiu emitɪwekhi kakɪkepai au. Hɪrak han yaaik. 6 *Mɪt nitehi God me menmen, hɪr han ekitet God kakɪkepi kakrekoyorem. Hɪr han ekitet God kakɪkepi au, hɪr nɪre wan sɪr nɪme metɪtwem mekrit mewen heriyai heriyai, hɪr ap nertei God kakɪkepi me menmen o au. 7 Mɪt narik hɪr ap han ekitet hɪrak God kakɪkepi kakrekoyor menmen au 8 kakɪntar hɪr han kitet menmen miutɪp miutɪp werek werek wen au.

Hɪm me mɪt netenen menmen, mɪt au nau weinɪn

9 *Neimɪn ne nau yinan netenen menmen au, hɪr han yaaik enu enɪntar God kakɪkepi kaktorhis nanɪno wit kɪrak. 10 *Neimɪn ne nau yinan netenen menmen yapɪrwe, maain hɪrak God kewis menmen enum mewaankem, hɪr han yaaik enu enɪntar menmen mɪr iuwe au. Hɪr han yaaik enɪntar God kakɪkepi kaktorhis hɪr keriyen nanɪno wit kɪrak. Maain hɪr nanɪnaaiwɪr menmen mɪr hɪr nani nanɪr ke timen mamu wɪ mei kike hɪram mami. 11 Timen mewep, mesiupan, wepni kan tɪpar men hɪram meweiwei maa meket. Mar im me wɪ mɪt netenen menmen yapɪrwe nɪrɪak menmen

* 1:1 Ga 1:19; Ap 15:23; 1Pi 1:1 * 1:2 Ro 5:3-5 * 1:3 1Pi 1:7 * 1:5 Pro 2:3-6 * 1:6 Mk 11:24 * 1:9 Je 2:5 * 1:10 Ais 40:6-7; 1Pi 1:24

nisesim, h̄r n̄re timen h̄r nani. Te haiu ap han ekitet menmen haiu metenenim mamkepai haiu mamu werek. Au, God kerekek.

Yi naanemp̄re h̄ras me menmen enum mamri han ki

¹²* Neim̄n h̄r nanu han tokik ke menmen enum mamnen mam̄waanki, h̄r han yaaik en̄ntar h̄r nanin̄n menmen enum te God kakrek̄yor han k̄r k̄re h̄rekes nantikerek nanu. N̄paa God kat̄p̄ neim̄n han tewen̄na, h̄r nantikewa nanu tipmain tipmain enum eik. ¹³ Me w̄i ham menmen mamri han ke m̄tik̄ te h̄rak k̄riak̄ enum, h̄rak ap kakt̄p̄, “God kari han kai hi h̄riak̄ enum.” Menmen im au em̄t! God ap te kakri han ke m̄t̄ h̄r nanriak̄ enum au. Menmen ap te mari God han k̄rak̄ h̄rak̄ k̄riak̄ enum taau. ¹⁴* Menmen enum m̄t̄ niut̄p̄ niut̄p̄ hanhanem, h̄ram mari han k̄r h̄r n̄riak̄ enum mar ke m̄t̄ nemt̄n̄ menmen mau t̄rpe mari miyak man mekrerem. ¹⁵ Menmen im enum h̄ram m̄re nu hap̄n̄ n̄kim̄ m̄k̄n̄ men t̄i. Maain h̄ram m̄wo ere iuwe h̄ram menep̄ m̄t̄ m̄waanki. M̄t̄ h̄r hanhan menmen enum h̄r n̄riak̄em̄ h̄ram m̄re hap̄n̄ n̄kim̄ mat̄n̄ yap̄r̄we. Menmen enum mekre han k̄r mamno ere iuwe mam̄n̄pi nani nan̄no si.

¹⁶ Nai yinan yaain, yi ap eiwis menmen enum im mamit̄p̄n̄ yi han kitet h̄ram me God au. ¹⁷* Menmen yaaim yap̄r̄we h̄rak God kerekek kesiuwerem haiu m̄t̄ met̄wem. God h̄rak̄ k̄riak̄ w̄ep̄ni, wenke, h̄r. H̄ram men m̄riak̄ h̄m̄n̄ m̄re yinam, nokim̄ o mam̄re w̄itaan te God keweik̄n̄ kar ek au. H̄rak̄ kepu k̄p̄rak̄ kerekek k̄riak̄ yaaim keremem, enum au. ¹⁸* H̄rak̄ kises han k̄rak̄ h̄rak̄ kerek̄yei haiu n̄kerek̄ n̄rak̄ mentar h̄m̄ yaaim m̄rak̄ h̄rak̄ epei kewep̄aiyap̄rem̄ haiu mentewem. Haiu m̄re h̄naana n̄kim̄ ham min̄n̄ mekiute, maain ham mamkaru. Haiu m̄t̄ in̄ min̄n̄ mises God me m̄t̄ nerer wit wit, maain h̄r m̄t̄ han enisesim.

Menmen yaai yi eiȳmtewem yi eiyisesim

¹⁹* Nai yinan yaain, yi eiȳr̄tei menmen im. Yi m̄t̄ niut̄p̄ niut̄p̄ n̄k̄p̄ emnep waswas yi eiȳmt̄au menmen. Te maain yi eiȳtp̄im̄ te yi ap han enuk eiriuwe m̄t̄ yi eineri waswas au em̄t! ²⁰ Menmen mar im ap te mamkaap̄ m̄t̄ nanises menmen yaaim God hanhan haiu emisesim emteik̄n̄ m̄t̄ han em au. ²¹* Te yi einaaiw̄r̄ menmen enum mau han ki mam̄rekyi yi eiyises menmen enum. Yi hanhan eiyises h̄m̄ yaaim n̄paa God kewis̄m̄ mekre han ki. Te h̄ram mamkaap̄ h̄m̄n̄ ki kaktike God yi eiyu werek werek.

²²* Yi ap eimip̄n̄ h̄ras! Yi han kitet yi eiȳmt̄au h̄m̄ me God te ap eiyisesim au, h̄ram mamkepi. Taauye! Yi eiȳmt̄au h̄m̄ m̄rak̄ yayisesim te h̄ram mamkepi. ²³ M̄t̄ kerek̄ nemtau h̄m̄ me God keremem te h̄r ap nisesim au, h̄r n̄re m̄tik̄ k̄r h̄m̄n̄ k̄rak̄ kek̄re t̄par. ²⁴ H̄rak̄ ken, waswas h̄rak̄ han kaa menmen enum mau ninaana m̄rak̄. Marim̄ m̄t̄ kerek̄ nemtau h̄m̄ me God keremem ap nisesim au, te h̄r nar ke m̄tik̄ eik. H̄r ap newis̄ h̄m̄ me God mamkepi h̄r n̄naaiw̄r̄ menmen enum te h̄r nanises menmen yaaim. ²⁵* M̄t̄ kerek̄ nekine h̄m̄ yaaim me God m̄t̄ newis̄m̄ mau t̄wei h̄r nar ke m̄tik̄ k̄r ninaana m̄rak̄ mekre t̄par, h̄ram mamkepi nan̄naaiw̄r̄ menmen enum. H̄r han kitetim ap han kaa rem au, h̄r nisesim te God kakrek̄yor menmen yaaim.

²⁶* M̄t̄ kerek̄ han kitet h̄r yaain nises God werek werek, te h̄r nat̄p̄

* 1:12 2Ti 4:8 * 1:14 Ro 7:7-10 * 1:17 Mt 7:11 * 1:18 Jo 1:13 * 1:19 Ekl 7:9 * 1:21 Kl 3:8; 1Pi 2:1 * 1:22 Mt 7:26; Ro 2:13 * 1:25 Ro 8:2; Je 2:12; Jo 13:17 * 1:26 Sam 34:13, 141:3

enum, h̄ir nemip̄n h̄iras nises God werek werek au. H̄ir nisesik wein̄ik.
 27 God Haai han kitet menmen im mamin̄n mamkaap m̄it te h̄ir nanisesik
 werek werek. H̄iram menmen im: M̄it h̄ir naanempre miyap̄ir o n̄ikerek
 kerek m̄it n̄ir h̄ir epei naa n̄inaiw̄iri. Menmen im metike h̄ir n̄inaaiw̄ir
 menmen enum m̄it ne t̄i nisesim, te h̄iram mam̄waank han k̄ir mar ke
 heinut mewen menmen te m̄it nan̄im au h̄iram mewaankem.

2

Haiu hanhan m̄it miyap̄ir yap̄irwe m̄ip̄iran

1 *Nai yinan, yi eipises M̄it̄k Iuwe kaiu Jisas Krai h̄irak Yaaik Iuwe,
 te yi ap eir̄iak m̄it han menmen yaaim en̄itar h̄ir netenen menmen
 mei yap̄irwe, m̄it han netenen menmen yap̄irwe au, yi eirekyor enum.
 Menmen im au em̄it! Yi eirekyor menmen yaaim m̄ip̄iram. 2 M̄it̄k hak
 niuk iuwe h̄irak kerem̄nk sak n̄ik̄n, o hore haam, h̄irak kaknen kaktike
 m̄it̄k hak enuk ketenen menmen au, h̄irak̄it tatnen w̄inak ke God yi yewik,
 3 te yi eit̄ip h̄irak yaaik niuk m̄irak iuwe h̄irak eknen eku yeno eku niu,
 te yi eit̄ip h̄irak enuk wein̄ik h̄irak eku t̄i wein̄ik, 4 yi yir̄iak enum. Yi
 enun yenke yi h̄iras yises han ki enum. 5 *Nai yinan yaaian, yi eiȳmtau
 menmen im. God h̄irak kehimit̄an m̄it ap netenen menmen yap̄irwe au
 te h̄ir enisesik entenen menmen yap̄irwe m̄irak. H̄irak epei kat̄ip neim̄n
 han tewen̄nek h̄irak kaktor̄h̄is h̄ir nantikerek nanu werek werek. 6 Te yi
 yir̄iak m̄it netenen menmen au h̄ir ȳnk enuk nentar yi yerekyor enum.
 Neim̄n h̄ir neriwaank nari yi m̄it eino m̄it iuwe ne gavman nemtau m̄it h̄ir
 nesiuwe h̄im nerekyi enum a? H̄ir m̄it netenen menmen yap̄irwe keriyen!
 7 H̄ir m̄it in keriyen nat̄ip enum me niuk me Krai n̄ipaa m̄it n̄ikri nekine
 niuk m̄irak. Te yi yenmak yir̄iak m̄it netenen menmen yap̄irwe yerekyor
 yaaim a? Au em̄it!

8 *Yi eiyises h̄im n̄ipaa God kewis̄im kar ik: “Yi han tewen̄n m̄it nar ke
 yi han tewen̄n h̄iras,” te yi yir̄iak yaaian. 9 *Au, yi yewep m̄it yi hanhan
 neiyen, neiyen au, te yi yir̄iak enum. H̄im yaaian me God meteik̄n yi enun
 yewen̄n h̄im m̄irak. 10 *M̄it kerek newen̄n h̄im mei me God miut̄ip, h̄ir
 nar ke m̄it newen̄n h̄im m̄irak yap̄irwe. God skelim m̄it in kak̄nterim
 h̄irak kak̄n̄ip. 11 *H̄irak God kat̄ip h̄im im, “Yi m̄it yetike miyap̄ir ap
 eiyiryanhis eiwen̄nem au em̄it!” H̄irak kerek kat̄ip h̄im ham mar im:
 “Yi m̄it ap einep m̄it han nani au em̄it!” Yi yetike miyap̄ir ap eiriyenhis
 eiwen̄nem au, te yi yire yenep m̄it̄k kaki, te yi epei yewen̄n h̄im me God.
 Te h̄irak skelim yi m̄it kakiwep kak̄nterim. 12 *Te yi eit̄ip yaaian eir̄iak
 menmen yaaian eiȳntar maain God han kakitet o skelim yi m̄it kakriuwe
 h̄im n̄ipaa h̄irak kewet haiu m̄it em te haiu emnaaiw̄ir menmen enum.
 13 *Neim̄n nises h̄im me God h̄ir ap han tewen̄n m̄it han nerekyor yaaian
 au, te maain God skelim yi m̄it h̄irak ap hanhan kakriuw̄i yi m̄it au. Neim̄n
 h̄ir han tewen̄n m̄it nanrekyor yaaian, maain me w̄i God skelim m̄it, h̄ir
 nanu werek.

*M̄it̄k kat̄ip h̄irak kises h̄im me God te ap k̄kaap m̄it han, h̄irak ap kisesik
 taau*

14 *Nai yinan, m̄it̄k kat̄ip kar ik: “Hi hises h̄im me God,” te menmen
 h̄irak k̄r̄iakem keteik̄naiyem au, im em mamkepik mam̄rkeik? Menmen

* 2:1 Ap 10:34; Je 2:9 * 2:5 1Ko 1:26-28 * 2:8 Mt 19:19; Ga 5:14 * 2:9 Diu 1:17 * 2:10
 Mt 5:19 * 2:11 Eks 20:13-14; Ro 13:9 * 2:12 Ga 6:2; Je 1:25; 1Pi 2:16 * 2:13 Mt 5:7, 18:32-35
 * 2:14 Mt 7:21

im h̄rak kisesim h̄ram ap mamkepik te h̄rak kaktike God tatu taau! 15-16 *M̄it o miyap̄r h̄r nises God te h̄r netenen menmen yap̄rwe mamkepi h̄r nanu werek au, m̄it̄ik kiut̄ip kekre n̄m̄in ke yi m̄it ketenen menmen yap̄rwe h̄rak kak̄ipor kak̄ir ik, “Yi eiyu werek werek eiȳineit̄in klos, o menmen te yi eiyu werek,” h̄rak ap kak̄ikepi kakwet̄ir menmen au, n̄men h̄rak kare kisesim ap mamkepik taau! 17 Te menmen me God m̄it h̄r nisesim h̄ram mar im. M̄it̄ik kare kises h̄m m̄rak, h̄rak ap k̄r̄iak menmen k̄kaap m̄it miyap̄r han, menmen me God h̄rak kisesim h̄ram wein̄im.

18 *M̄it̄ik hak h̄rak kakt̄ip, “M̄it̄ik hak kises h̄m me God, te hak eik h̄rak k̄r̄iak menmen yaaim te God kakt̄ip h̄rak̄it wik yaaik̄it.” M̄it̄ik ap k̄r̄iak menmen yaaim au te h̄rak keteikno h̄rak kises God ak̄r̄keik? Taauye! Hi eteik̄n̄iw̄ek hi hises God werek werek heriuwe menmen yaaim hi h̄r̄iakem.

19 *Yi m̄it kerek yi yat̄ip yi han kitet God h̄rak kiut̄ipen kepu, yi han kitet werek. Te h̄ram menmen wein̄im. Herwe h̄ram mertei God kerekek kepu h̄ram mep̄r̄p̄r. Te yi han ekitet h̄ram mamkepi h̄ram mamisesik a? Taauye! 20 Yi yetaritari m̄it! Hi tewen eteikni yi yat̄ip yi yises h̄m me God te yi ȳr̄iak menmen yaaim au, h̄ram mamkepi eiyu eit̄ike God taau! Yi han ekitet menmen im.

21 *N̄ipaa maam kaiu Ebrahim keit n̄ikan k̄rak Aisak, h̄rak keiȳik ken kewis̄ik kentar k̄naam me nan te h̄rak kak̄ik̄ip si tat̄ik h̄rak kakwepwarek kakwet God ek. H̄rak k̄r̄iak menmen yaaim im keteik̄n̄ h̄rak hanhan kakises h̄m me God. Te God kat̄ip h̄rak yaaik kisesik werek werek. 22 *Yi yertei? Menmen h̄rak kisesim mekepik te h̄rak k̄r̄iak menmen yaaim.

Menmen h̄rak k̄r̄iakem meteik̄n̄ h̄rak kises God werek werek. 23 *H̄m n̄ipaa God ketpim h̄ram epei man. H̄ram mat̄ip, “M̄it̄ik Ebrahim h̄rak kentau h̄m m̄rak kisesim te God kat̄ip h̄rak yaaik kisesik werek werek. Te God kat̄ip h̄rak Ebrahim h̄rak k̄rak yinak kenterim.” 24 T̄is, yi eiȳr̄tei God h̄rak kat̄ip m̄it̄ik h̄rak yaaik kisesik werek werek kentar h̄rak kisesik k̄r̄iak menmen yaaim. H̄rak kat̄ip h̄rak yaaik kentar h̄rak kisesik wein̄ik taau! 25 *N̄ipaa w̄i ham m̄ite Rehep h̄re wari m̄it̄ik̄it wik Josua h̄rak keriuwetet ten, h̄re naan̄iprewek̄it weriuwetet teke yayiwe hak p̄ike ten. H̄re w̄r̄iak yaaim te God kat̄ip h̄re yaaip wisesik werek werek. 26 M̄it̄ik h̄rak kises God, h̄rak k̄r̄iak menmen yaaim au, menmen h̄rak kisesim h̄ram wein̄im. H̄ram m̄re m̄it̄ik hak h̄rak kaa, h̄m̄in epei ken k̄naaiw̄r̄ ȳnk k̄rak kerekek, h̄rak k̄p̄waa.

3

Haiu m̄it naanempre h̄ras me menmen haiu metpim

1 *Nai yinan, yi yap̄rwe ap eire m̄it h̄r nin̄in newepyap̄r h̄m me God eiȳntar yi yertei maain God h̄rak skelim haiu m̄it haiu min̄in mewepyap̄r h̄m m̄rak te h̄rak kak̄n̄nai iuwe, m̄it han kerek h̄r wein̄in en, au kak̄n̄ni kike. 2 Haiu m̄it yap̄rwe ap han kitet menmen werek werek au, haiu m̄r̄iak menmen enum yap̄rwe. M̄it̄ik kerek h̄rak ap kat̄ip enum au, h̄rak m̄it̄ik yaaik h̄rak kertei kewen han k̄rak naanempre h̄rekes werek werek.

3 Haiu mewis waai mari hos h̄m k̄ram te h̄ram mises han kaiu. Haiu mari waai ken p̄nak eik, hos h̄ram meweik̄n̄ h̄remes misesim. 4 Yi han ekitet sip me wan eik. H̄ram wisenum n̄me met̄it̄iwem mem̄in̄p meiȳm men

* 2:15-16 1Jo 3:17 * 2:18 Ga 5:6 * 2:19 Mt 8:29 * 2:21 Jen 22:9-12 * 2:22 Hi 11:17-18

* 2:23 Jen 15:6; Ro 4:3, 9, 22; 2Kro 20:7; Ais 4:18 * 2:25 Jos 2:4, 15, 6:25; Hi 11:31 * 3:1 Lu

te mît neweikîn paan mîram neriuwe paap mau nîmîn hîram mamises han kîr. Hîr nîriakem nar ke nu mekiuwe mani mît neweikîn paan mîram mamno nein mît hanhani. ⁵ Te nin kerekek hîrak kike kîre waai ke hos o paap kike kau sip. Nin kekere hîm hîrak menmen kike te hîrak kekrit menmen iuwe kinîn yînk kau.

Si yeunek kike hîrak si tatîk yaank iuwe. ^{6*} Nin hîrak enuk kîre si yeunek. Hîrak kau nîmîn kekere paan kiau hîrak kises menmen enum me tî kerekyei haiu mît enun. Hîrak kîre si tatîm menmen yapîrwe, nin hîrak kises menmen enum em Seten hîrak kîkîam kewaank menmen yapîrwe me mît.

^{7-8*} Mît epei nehîs newenîn miyak o hore, manpen metike menmen mekre wan. Te mît hîr ap naanempre nin kîr kaktîp menmen enum taau. Nin hîrak ap kau keit au. Hîrak kîre miyak enuk ke niu keriyaam ken in ken ein. Hîrak enuk kîre manpen yehes enum, hîrak kewaank hîmîn ke haiu mît. ^{9*} Haiu mît meriuwe nin kiau mewenîpi God te meriuwe nin kiutîpen kerekek haiu matîp hîm enum me mît kerek nîpaa God hîrak kerekyei mît yapîrwe haiu mîre hîrekes. ¹⁰ Me hîm kiutîp kerekek haiu mît matîp hîm yaaim, hîm enum. Nai yînan, menmen haiu mîriakem mar im au enum emî! ¹¹ Hîram tîpar mînin metike tîpar yaaim mîniu mehînhîn mamîke hei kiutîpen mamîrkeik? Taauye! ¹² Nu hamis ap kakri kaku hînaan taau! Hînaan ap kakri kaku hamis taau. Mar im tîpar yaaim mîniu mehînhîn mamîke hei me tîpar mînin taau! Te haiu mît ap mamtîp hîm yaaim hîm enum au emî! Hîm yaaim keremem meke hîm maiu mamnen.

God kekepai haiu mertei menmen mîrak yaaim

¹³ Keimîn ke yi mît hîrak kinîn kertei menmen yaaim menmen enum? Mîtîk kar ik hîrak ekteiknai menmen hîrak kerteiyem ekriuwe menmen hîrak kîriakem. Hîrak ap kises menmen hanhan hîrekes au. Hîrak kises menmen me han tewenîn mît, im metike menmen me han kitet God. ¹⁴ Yi hemkre menepam yentar menmen me mît han o yi han enuk yeriuwe mît han, yi han kifet yi yaain yi yinîn mît han, te yi ap han kitet God kaktîp yi yaain yi yertei menmen werek werek au. Yi han kitet menmen mar im te yi yemipîn. Hîm me God katîp yi enun. ^{15*} Menmen im hîram ap me God au. Hîram me mît ne tî keremem. Seten hîrak kinîn kîriakem te hîr mît ne tî hîr nisesik nîriakem. ¹⁶ Yi hemkre menepam yentar menmen me mît han o yi han enuk yeriuwe mît han, yi han kitet yi yaain yi yinîn mît han, te yi hîras yenehan yi eiriak menmen enum yapîrwe. ¹⁷ Te mît hîr nises han kîr yaaik God hîrak kewetîrem, hîr ninîn nîriak menmen yaaim mîre mani nemnok enuk. Namîn au. Hîr ninîn nîriak im metike menmen im. Hîr nankiyan nanu nanî, hîr nanîmtau hîm me mît han neweiknor han, hîr han tewenîn mît nankepi, hîr nanriak menmen yaaim keremem. Hîr nanriak mît yapîrwe menmen yaaim mîpîram, hîr ap mît ne hîm pînak hîm pînak au. ^{18*} Mît kerek hîr nankaapan nankiyan nanu nanî keriyen hîr te nanîr ke mît hîr namîr nu yehes. Neimîn nanriak menmen im hîr nenip mît hîr hanhan nises menmen yaaim mîr. Menmen im hîram mîre nu yehes mewo.

4

Mît nises menmen enum me tî ik hîr nîre nepan ne God

* **3:6** Mt 12:36-37, 15:11, 18-19 * **3:7-8** Ro 3:13 * **3:9** 1Ko 11:7 * **3:15** Je 1:5, 17 * **3:18** Mt 5:9; Ais 32:17; Hi 12:11

1 *Mekam h̄iram h̄ir o as me menmen h̄iram mekekyi han ki menipi yi yat̄ip enum yi yenehan yenehan a? Han ki kekrit kises han k̄irak te yi yenehan yenehan. 2 Yi hanhan menmen yi eit̄iwem au, te yi hanhan einep m̄it te yi eit̄iwem. Yi hemkre menepam eiriuwe menmen eit̄iwem taau, te yi yetpim yenehan yenehan. Yi ap te eyit̄ menmen eyīntar yi ap eyitehi God em. 3 Maain yi eyitehi God menmen, yi ap eit̄iwem au eyīntar han ki enuk. Yi hanhan yayit̄ menmen te yi eyises han ki yi eir̄iak enum eiriuwere. 4 *Yi m̄it miyap̄ir enun yi yeweik̄in sip yewet God. Menmen im h̄iram mar ke m̄ite w̄inaaiw̄ir m̄it̄ik k̄ire, h̄ire w̄etike m̄it̄ik hak nariyanhis nenenem. Yi hanhan menmen enum me t̄i ik e, yi ȳire m̄it nepan ne God. Yi eyīrtei menmen im o au a? Neim̄in h̄ir hanhan menmen me t̄i h̄ir n̄ire m̄it nepan ne God. 5 *Yi han kitet h̄im me God m̄it newis̄im mau t̄iwei h̄iram mat̄ip wein̄im marim? H̄iram mat̄ip, “H̄im̄in k̄iau God kewis̄ik kekre ȳink k̄iau h̄irak hemkre menepam hanhan menmen w̄isenum.”

6 *Te God h̄irak iuwe kak̄ikepai mamin̄in menmen im mekre han k̄iau. H̄im m̄irak mau t̄iwei mat̄ip mar ik: “God h̄irak keweik̄in sip kewet m̄it kerek han kitet h̄ir iuwe nin̄in m̄it, te h̄irak kak̄ikaap m̄it h̄ir ap hanhan h̄iras, h̄ir nat̄ip, ‘Hi m̄it̄ik wein̄ik God kerekek h̄irak luwe.’ ” 7 *Te yi m̄it ap hanhan h̄iras yi eyises God. Seten kakri han ki yi eyiu han tokik eiweik̄in sip eiwet menmen enum te h̄irak kak̄naiw̄iri kakno. 8 *Yi hanhan God yi ȳisesik te h̄irak kaknen menep naanmampri. Yi m̄it enun yi yat̄ip h̄im p̄inak h̄im p̄inak yi eiweik̄in sip eiwet menmen enum yi han yaaik eyiu eyīr ke m̄it nankemyet his prar prar mam̄it. 9 Yi m̄it yi eyīnwesis au. Yi eik̄it. Yi ap te han yaaik eyiu au. Yi ȳink enuk kerekek, han etwen̄in menmen enum te ȳir̄iakem. 10 *Yi m̄it ȳink enuk te yi yewep̄ap̄ir yi enum me ninaan me God h̄irak kakrekyi yaaim yi eyiu werek werek.

Haiu ap emkan naiu yinan

11 Nai yinan, yi ap eit̄ipan enum eyisesan au em̄it! Keim̄in kat̄ip enum kesiuwe h̄im k̄irak yinak, h̄irak keweik̄in sip kewet h̄im iuwe me God. Menmen im h̄irak k̄ir̄iakem h̄iram mar ke h̄irak kat̄ip h̄im m̄irak min̄in h̄im lo me God te h̄irak kekreh̄ir ke God. Ti keim̄in ti h̄ir̄iak menmen mar im ti ap hises h̄im me God au, ti at̄ip h̄im mit min̄in m̄irak. 12 *God kerekek h̄irak kewis̄ h̄im iuwe mau t̄iwei. H̄irak kerekek kaksiuwe h̄im mamno haiu m̄it, h̄irak kak̄ikepai o au en, h̄irak kakwep mami mamno si. Ti han kitet ti God te ti hesiuwe h̄im mamno kit yinak a? Taauye! Ti m̄it̄ik wein̄ik kerekek.

Yi han ekitet menmen God hanhan yi eir̄iakem

13 *N̄ik̄ip emnep yi eyīmtewek. Yi m̄it kerek yi yat̄ip, “Petepin o teipmen haiu mamno in o mamno ein mamu tito miut̄ipen mam̄isiuwe menmen iuwe mam̄it pewek mamrerim.” 14 *Yi yat̄ip yar ke m̄it h̄ir nertei mekam maain mamnen te yi yep̄itari teipmen mekam mamnen taau! Yi yepu ȳire nap̄i. H̄irak k̄iwap̄in t̄i kike, maain kakwen kakno. Yi yayu kike, maain yi yayi yaire nap̄i ik ek. 15 *Yi ap eit̄ip em̄ir em au. Yi eit̄ip em̄ir im. Yi eit̄ip, “God h̄irak hanhan haiu mamu mam̄it, haiu mamr̄iak im o em.” 16 Te yi m̄it wen yat̄ip han kitet yi h̄iras epei ȳir̄iak menmen, God kak̄ikepi au. Yi yat̄ip

* 4:1 Ro 7:23; 1Pi 2:11 * 4:4 Ro 8:7; 1Jo 2:15 * 4:5 Eks 20:3, 5 * 4:6 Pro 3:34; Mt 23:12; 1Pi 5:5 * 4:7 Ef 6:12; 1Pi 5:8-9 * 4:8 Sek 1:3; Mal 3:7; Ais 1:16 * 4:10 Jop 5:11; 1Pi 5:6 * 4:12 Ro 2:1, 14,4 * 4:13 Lu 12:18-20 * 4:14 Pro 27:1; Sam 39:5, 11 * 4:15 Ap 18:21

han kitet marim, h̄ram enum. Yi ap yewis God ketpi menmen yi eiyisesim au. ¹⁷*T̄is, m̄it kerek h̄r nertei mekam yaaim, h̄r ap nisesim au, h̄r n̄riak enum.

5

H̄rak Jems kene m̄it h̄r netenen menmen yap̄rwe

¹*Yi m̄it kerek yetenen menmen yap̄rwe, n̄k̄ip emnep eiȳmtau. Yi einep̄p eik̄it me menmen enum mamnen mamriwaank. ²*Menmen mi, yurik henyē mi h̄ram min̄n heinut mewenem, mesik yipep meremir̄ miyak pat̄n. ³Tekei, suwau mi n̄i menterim te h̄ram mamwep. N̄i mentar pewek winak meteikni yi ap ȳkaap m̄it yewet̄rem au. Yi ȳsaw̄nem mekre winak. Menmen im maain h̄ra mam̄waank h̄m̄n ki mamre si tat̄ik ȳnk ki. Yi epei yetenen winak pewek menmen yap̄rwe yaaim ȳsaw̄nem meit me w̄i menep Jisas h̄rak p̄ke kaknen. Menmen im h̄ram ap yaaim au. ⁴*Yi eiȳmtau! M̄it h̄r n̄riak ni nam̄r menmen mewim, te yi yetenen pewek m̄r yi ȳsaw̄nem yemip̄n yewet̄rem au. Menmen enum im metuē h̄m̄ me m̄it h̄r neket menmen mi mau ni, h̄r nat̄ip me menmen enum yi ȳriakem, h̄ram epei men n̄k̄ip me God h̄rak iuwe h̄rak kemtewem. ⁵*Yi epei yau werek werek in ek yaam menmen yap̄rwe, yi yises han ki ke menmen yap̄rwe. Menmen im enum yi yisesim, h̄ram mar ke m̄it newet sak menmen maam maam ere iuwe, maain h̄r nanm̄p. Mar im w̄i epei man menep te God kaksuwe menmen enum mamiwep yi yayi yaȳr ke m̄it h̄r nenep sak h̄ram mami. God kakriak menmen im kak̄ntar menmen enum yi yisesim. ⁶Yi epei yewepyap̄r m̄it yaain yan̄p naa, te h̄r ap n̄kaap h̄ras nar ik h̄r nat̄n mesik nerp.

Yi eiyu han tokik eimer̄r M̄it̄k Iuwe Jisas kaknen

⁷*Nai yinan, yi han tokik eiyu me menmen enum mamnen mamiwep me w̄i yi yemer̄r M̄it̄k Iuwe kaknen. Yi han ekitet im e. M̄it̄k kam̄r ni, h̄rak kemeriȳwem h̄ram mamri mamine n̄kim. H̄rak han tokik kau kemeriȳwem ere maain wepni yaaik ketike haw̄i h̄tan epei man, h̄ram mamri. ⁸*Yi eire m̄it̄k kam̄r ni, yi han tokik eiyu me menmen enum mamnen mamiwep me w̄i yi eimer̄r M̄it̄k Iuwe eiȳntar h̄rak menep p̄ke kaknen. ⁹*Nai yinan, yi ap einēhan eit̄pan enum em̄it eiȳntar God kerek kertei menmen yap̄rwe k̄iri, menep h̄rak p̄ke kaknen. ¹⁰Nai yinan yi han ekitet m̄it profet n̄paa God keriuweti newepyap̄r nat̄ip h̄m̄ m̄rak. H̄r m̄it nerekyor enum te h̄r han tokik nat̄n mesik nerp. Haiu emises menmen h̄r n̄riakem. ¹¹*Haiu mat̄ip h̄r m̄it h̄r yaain nentar h̄r han tokik nau neit. Yi nepei yertei m̄it̄k Jop h̄rak n̄paa han tokik kau keit kises God ke menmen enum epei man mewaankē te God h̄rak kerek̄ȳwēk yaaim kentar God hanhan haiu m̄it yap̄rwe te h̄rak han tewen̄nai. Te haiu han tokik emu me menmen enum mamnen mamwep.

Haiu ap mamt̄ip m̄it h̄m̄ “Tru Antap”

¹²*Nai yinan, menmen im h̄ram min̄n te hi hetpiyem mar im, yi ȳriak menmen me m̄it yi ap eit̄ip “Tru Antap” au em̄it! Yi eit̄ip, “O, hi h̄riakem,” h̄ram werek o yi eit̄ip, “Au, hi h̄napen,” h̄ram werek. H̄m̄ ham em̄it te

* 4:17 Lu 12:47 * 5:1 Lu 6:24 * 5:2 Mt 6:19 * 5:4 Diu 24:14-15; Mal 3:5 * 5:5 Lu 16:25; Jer 12:3, 25:34 * 5:7 Lu 21:19; Diu 11:14; Jer 5:24; Joe 2:23 * 5:8 Ro 13:11-12; Hi 10:25; 1Pi 4:7 * 5:9 Mt 24:33 * 5:11 Eks 34:6; Sam 103:8, 111:4 * 5:12 Mt 5:34-37

yi ap eiriak God han enuk kakirwi. Mitik yaaik kitehi God menmen hirak kakimtwem.

Mitik yaaik kitehi God menmen, hirak kakimtwem kakikepik

¹³ *Neimin ne yi mit menmen enum mewaanki, yi eiyitehi God em. Neimin ne yi mit yi han yaaik, yi eiyine henye me eiwenipi God eiriuw-
 erem. ¹⁴ *Neimin ne yi mit yi yinap, yi einine mit iuwe ninin naanmipre
 menmen me God te hir naninen nanitehi God ke yi mit hir nanwen hiwer
 maminteri nankine niuk me Mitik Iuwe. ¹⁵ *Hir nitehi God me yi mit,
 hir han kitet hirak kakikepi, te Mitik Iuwe kakikepi kakikekyi yi yayikrit
 manpenun yayu. Yi yirak menmen enum te God kakisak menmen enum yi
 yirakem mamno. ¹⁶ Te yi mit eiwepyapiran menmen enum yi yirakem,
 yi eiyitehiyan God te hirak kakikepi te yi eiyikrit eiyu. Mitik kises God
 werak werak, hirak kitehi God menmen, hirak God kakimtwem kakikepik
 me menmen. ¹⁷ *Ilaisa hirak nipaa hirak mitik kepik ke haiu mit, hirak
 kitehi God iuwe te hawi ap kaknen au. Hawi ap kan me tito wikak im
 metike wenke hispinak kiutip (6). ¹⁸ *Epei au, hirak pike kitehi God te hirak
 kesiuwe hawi kan tik kewet tipar menmen te hiram mowo. Te haiu mit
 emitehi God menmen iuwe hirak kakimtwem kakikepai kakir ek.

*Keimin kinaaiwir God kises han kirak, haiu pike emtwekhis pike kaknen
 kakises God*

¹⁹ *Nai yinan, keimin ke yi mit hirak kaknawir him yaaim me God,
 mitik hak kaktiwekhis eknen, ²⁰ *hirak han ekitet menmen im. Keimin
 hirak kakithis mitik hirak kinaaiwir him yaaim me God hirak kaknen,
 hirak kakikaap himin kirak ap te kaki, hirak kakirak God hirak kakisaak
 menmen enum nipaa mitik kinawirek hirak kirakem.

Mepir keremem

Tiwei Pita Kewisik - 1

Menmen me tiwei ik

Pita katip mıt ne sios gude 1:1-2

Hım me God Haai kaktaihis mamno wit kırak 1:3-12

Pita katip mıt hır ap nanwis menmen enum emamıwaank menmen yaaim in ek hır nisesim 1:13-2:10

Hım me menmen mıt ne weiwik me God nanisesim eme wı menmen enum mamnen mamıwaanki 2:11-4:19

Hım me menmen mıt ne sios hır nanisesim 5:1-11

Pita katip mıt hım mıkaru 5:12-14

¹*Hi Pita nıpaası Jisas Kraisi keriuweta hi hen hewepyapır hım mırak, hi hewis tiwei ik ken yi mıt. Nıpaası mıt han nepıri yi yınaaiwir Jerusalem yi yen yau provins Pontas, provins Galesia, provins Kapadosia, provins Esia metike provins Bitinia. Yi yar ke mıtık keke wit hak kan ketikewi kaku kike, maain hırak pıke kakno wit kırak eik. Mar im yi yau tı in me wı kike te maain yi yayi yi yaino yayu wit ki yaaik eik God kewik. ²*God Haai kehımıteni yi mıt nırak yentar hırak nıpaası kerteiri han kitet kerekyi han ki yaaik prar prar yıre tıpar nemnok. Hırak kırıkak menmen im keriuwe God Hımın Yaaik te yi yises hım me Jisas Kraisi, hemkre mırak merekyi yi yaain. Hi hanhan God han yaaik kırak kaku kaktikewi te yi eiyu werek werek. Hi hanhan menmen im han yaim mamıtikewi wısenum.

Maain haiu mamıtikewi God haiu mamıt menmen yaaim

³*Haiu emwenıpi niuk me God hırak Haai ke Mıtık Iuwe kaiu Jisas Kraisi. Haiu emwenıpiyek mamıtar hırak han tewenınai wısenum kerekyi haiu han kaiu yaaik keriuwe Jisas Kraisi nıpaası hırak kaa te God kırıkak kekrit kepu. ⁴*Te in ek haiu memerır menmen mamkaap hımın kaiu God kakwetayem. Hırak naanmıpraiyem meit wit kırak, menmen mamıwaankem au. Hıram yaaim prar prar, hıram mamı werek werek tipmain tipmain enum eik. ⁵*Menmen im hıram me yi mıt kerek yi han kitet God naanmıpri kentar hırak wısenuk ere yi yayıt menmen God kemerır kakwepyapırem me wı maain Jisas pıke kaknen tı.

⁶*Yi han yaaik eiyu eiyıtar menmen im God kakrekıyem te in ek me wı kike yi han enuk kike yeriuwe menmen ham enum mamnen mamrıwaank.

⁷*Menmen im mamnen te God kakır han ki kakırtei yi yisesik yeriuwe han ki karkeik. Mıt hır newır gol mekre si ere meweikın mıre tıpar, hır neit menmen enum mewim mamno te gol keremem mepu. Mar im God kewis menmen enum mamnen mamrıwaank te hıram mampar menmen enum mekre han kaiu mamno ere menmen yaaim mekre han kaiu, haiu mamıses God werek werek. Menmen yaaim mekre han ki minın gol. Maain gol mamıwaank mamıt te menmen mekre han ki au. Maain Jisas Kraisi pıke kaknen kakwepyapır hırekes, yi eiyıt niuk iuwe, God kaktıp yi yaain, hırak kakweti menmen mırak yaaim iuwe. ⁸*Yi ap yır Jisas Kraisi wen au, te yi han tewenınek. In ek yi ap yırek wen au, te yi yisesik yepu han yaaik wısenuk. Yi han yaaik wısenuk ⁹*hım ap te mamwepyapır werek werek

* **1:1** Je 1:1 * **1:2** Ro 8:29; 2Te 2:13; Hi 12:24 * **1:3** 2Ko 1:3 * **1:4** Kl 1:12 * **1:5** Jo 10:28, 17:11 * **1:6** 1Pi 5:10; Je 1:2 * **1:7** Jop 23:10; Pro 17:3; Ais 48:10; Sek 13:9; Mal 3:3; Je 1:3 * **1:8** Jo 20:29; 2Ko 5:7 * **1:9** Ro 6:22

menmen mekre han ki. Yi han yaaik eiyɨntar menmen im: Yi yises God te hɨrak kaktihis, maain yi eiyu eitikerek.

¹⁰*Me menmen im nɨpaa mɨt profet hɨr han kitet yapɨrwe nanɨrtei menmen werek werek hɨr newepypɨrem me menmen im God kakrekuyiem kakwetiye. ¹¹*Hɨmɨn Yaaik ke Krai kekreri kewepypɨr menmen enum mamɨwaank Krai te maain hɨrak kakɨt niuk iuwe. Hɨr profet han kitetim nitehiyan nar ik: “Maain wɨ mamɨrkeim hɨrak kaknen? Mekam mamnen me wɨ im?” ¹²*Nɨpaa God epei keteiknor menmen hɨr newepypɨrem hɨram ap mamkepi au. Hɨm im maain mamkaap yi mɨt keriyen me menmen im mɨt kerek newepypɨr hɨm yaaim me God hɨr netpiyem. In ek God Haai kesiuwe God Hɨmɨn Yaaik kan kɨkaap mɨt in te hɨr netpi hɨm im yaaim. Mɨt ensel hɨr mɨt God keriuweti nɨrak menmen mɨrak. Nɨpaa hɨr hanhan nertei menmen im me Krai, te hɨr au. God ketpor au hɨrak kepakɨnem.

Yi mɨt eirɨak menmen yaaim eiyu han yaaik prar prar

¹³Te yi han ekitet eiyu naanempre hɨras. Yi han ekitet iuwe menmen yaaim God kakwetiye wɨ maain Jisas Krai pɨke kaknen kakwepypɨr hɨrekes. ¹⁴*Yi yises God yɨre nɨkerek yaain nises hɨm me miye haai. In ek yi ap han ekitet menmen enum mar ke nɨpaa yi yetari God yi hanhan yɨrɨakem au. Em emɨt! ¹⁵Te yi yɨre God hɨrak kari han ki yi eiyɨt menmen mɨrak yaaim. Hɨrak kepu han yaaik prar prar te yi yaipau han yaaik prar prar me menmen yapɨrwe yi yɨrɨakem. ¹⁶*Yi eirɨakem eiyɨntar God kewis hɨm mau tɨwei matɨp mar im: “Yi han yaaik prar prar eiyu eiyɨntar hi God hi han yaaik prar prar.”

God ketaihis keriuwe menmen iuwe

¹⁷*Hɨrak God skelim haiu mɨt yapɨrwe mɨpiran me menmen haiu mamɨrɨakem. Te yi mɨt kerek yi yenewek “Haai,” yi yetikerek yewepnak, yi naanempre hɨras me menmen yi yɨrɨakem. Me wɨ kike yi yau tɨ ik e, yi ap einip God han enuk kakɨrwi. ¹⁸*Yi eirɨak menmen im hi hetpiyem eiyɨntar yi yertei God epei ketihis me menmen enum weinɨm nɨpaa yi yisesim, yi yetenenim me nɨpaa maamrer ein nɨrɨakem neteikniyem. God ap kaktihis keriuwe winak pewek hɨram mamɨwaank au. ¹⁹*Hɨrak ketihis keriuwe hemkre yaaim me Krai. Krai hɨrak kɨre miyak sipsip wikes teknei makɨp au, yɨnk hɨrak yaaik prar prar keit kar ke hɨm me God Moses kewisim hɨram metpim. ²⁰*Nɨpaa God kewis tɨ wen au, hɨrak kehimɨtan Krai kaknen te hɨrak kemerɨr ere wɨ mɨkaru im e, hɨrak kakwepypɨr hɨrekes kakɨkepi. ²¹*Te yi yises God yentar Krai. Hɨrak kaa te God kɨkɨak kekrit kepu, hɨrak kewisɨwek niuk iuwe te yi yisesik yemerɨr hɨrak maain kaktihis yi yayu yaitikerek.

Yi han tewenɨn ni yinan

²²*Yi epei yɨrɨak han ki yaaik prar prar yeriuwe hɨm yaaim me God yi yisesim, te yi yemipɨn ni yinan au. Yi han tewenɨni. Yi han etwenɨnan iuwe eiriuwe han ki yaaik prar prar. ²³*God kerekyi yi yaain yeriuwe hɨm mɨrak

* **1:10** Mt 13:16-17 * **1:11** Sam 22; Ais 53; Lu 24:26-27 * **1:12** Ef 3:10 * **1:14** Ro 12:2; Ef 2:3; 4:17-18 * **1:16** Lev 11:44-45; Mt 5:48 * **1:17** Mt 6:9; Ro 2:11; 2Ti 4:14; Rev 2:23 * **1:18** 1Ko 6:20 * **1:19** Ap 20:28; Hi 9:12-14; 1Pi 1:2 * **1:20** Ap 2:23; Ef 1:4 * **1:21** Jo 14:6; Ro 4:24, 5:1-2, 10:9 * **1:22** Jo 13:34; Ro 12:10 * **1:23** Jo 1:13; Hi 4:12

mamu tipmain tipmain enum eik yi yisesim. Hım mırak mamıwaank au, te yi hımın ki ap mamıwaank au. Yi yıre nıkerek ne Mıtık Iuwe ap te kaki au. ²⁴*Hım im yaaim mentar hım me God mau tıwei matıp:

“Mıt yapırwe hır nıre yenkis, niuk iuwe mır hıram mıre timen. Maain mar ke yenkis meweiwei mami, timen mamnep mamno tı mamısine mamıt, te niuk iuwe me mıt ne tı au mamıt. ²⁵Te hım yaaim me Mıtık Iuwe hıram mamu tipmain tipmain enum eik.” Hım im hıram hım keremem nıpaa haiu epei metpiyem.

2

Mıtık Iuwe hırak kıre teinık mıtık kınan wınak

¹*Yi eiyıpır menmen enum mekre han ki, hım me memipın, eitıp hım weise tıpar, hemkre menepam me menmen, yesiuwe hım an. Menmen mar im emıt! ²*Yi yıre nıkerek hemkre tuk hanhan nım, yi hanhan hım yaaim me God te yi eire iuwe eiyırtei menmen me God werék werék. Yi hanhan hım yaaim eiyisesim, ³*eiyıntar yi epei yertei Mıtık Iuwe hırak yaaik nepei kekepi kesak menmen enum yi yırıkem.

⁴*Yi eiyises Jisas menep menep. Hırak kıre teinık yaaik mıt ne tı nınapen nepırek, te God han kitet hırak yaaik kehımıtane kime wınak kerıuwerek. Hırak kesak menmen enum haiu mırıkem, hıram mıre hırak kime wınak ke God. ⁵*Yi mıt yi yıre teinık yaaik te God kaktıhis kakrekıyi yi yıre wınak kırak, yi yen niutıp yıre weiwık miutıp mırak. Yi eire mıt pris. Nıpaa hır nenep samıyak newısım mentar nan nesıyem newepwarem newet God em. Mar im menmen yaaim yapırwe yi yırıkem hıram me God yi eiwet God hıras yetıke menmen yaaim yi eırıkem te God hanhanem kakıntar menmen yaaim Jisas Krais epei kerekıyem hırak kesak menmen enum mı.

⁶*Hım me God mau mekre tıwei matıp mar im:

“Yi eiyımtewem. Hi ehımıtan teinık mıtık hewisık keıt wit Saion kerp nımın kınan wınak. Neımın nanısesık hır ap yınk enuk nanrıuwerek au.” Krais hırak teinık mıtık kınan wınak, hırak kakıkepi kaktörıs. ⁷*Yi mıt kerek yi yises Krais, yi han kitet hırak yaaik iuwe. Te neımın au, hım me God matıp mar im:

“Hırak kıre teinık mıt newep wınak hır natıp hırak enuk. Au, God katıp hırak yaaik iuwe.” (Hırak kıre teinık mıtık kerp nımın kınan wınak sıup.) ⁸*Mıt kerek hır ap nısesık au neweıkın sip newetıwek, Krais hırak kıre nan kenıp mıt nar ek nankenpetıp mınwık te hır nanınkewın nanıwaank hıras. Hım me God mau tıwei matıp me menmen im. Hıram matıp mar ik:

“Ik ek hırak nan te mıt nankenpetıp mamınwık nanınkewın.”

Haiu mıt miyapır ne weiwık miutıp me God

⁹*Te yi yar ik au. Yi ne weiwık miutıp nıpaa God kehımıtani, yi yıre mıt pris nırak kerek newenıpi niuk mırak iuwe. Yi yıre mıt miyapır yırık menmen me God keremem. Yi yıre mıt miyapır nırak te yi eiwepyapır menmen yaaim iuwe hırak kırıkem. Hırak kerekıyi te yi yeweıkın sip me menmen enum mıre wıtaan toto, yi yises hım mırak yaaim hıram mıre

* 1:24 Ais 40:6-8; Je 1:10-11 * 2:1 Ef 4:22; Je 1:21 * 2:2 Mt 18:3; 1Ko 3:2 * 2:3 Sam 34:8

* 2:4 Sam 118:22; Mt 21:42; Ais 28:16 * 2:5 Ef 2:21-22; Eks 19:6; Ais 61:6; Rev 1:6; Ro 12:1 * 2:6

Ais 28:16; Ro 9:33; Ef 2:20 * 2:7 Mt 21:42 * 2:8 Ais 8:14; Ro 9:33 * 2:9 Ais 43:20-21, 9:2; 1Pi

2:5; Ta 2:14; Ap 26:18; Ef 5:8

wepni k̄r. ¹⁰*Yi n̄paa m̄t wein̄n te in ek yi ne weiw̄k me God. Yi n̄paa God ap kekepi au, te in ek h̄rak kekepi w̄senum.

Haiu emu em̄re m̄t miyap̄r ne God em̄riak menmen m̄rak

¹¹*Nai yinan yaain, yi ne t̄ ik au. Yi yau in me w̄ kike keremem. Te hi etpi h̄m manp, yi einaaiw̄r menmen enum mekre han ki au em̄t! Menmen im hekrit hekrit mari han ki te yi yisesim ȳr̄iak enum. ¹²*Yi yau yetike m̄t han h̄r ap nises God au. Te yi eiyises menmen yaaim yap̄rwe yi eir̄iakem keremem. Te m̄t enun h̄r n̄nsiuwe h̄m nant̄p̄r yi enun, maain w̄ God p̄ike kaknen skelim m̄t, h̄r nanwen̄pi niuk m̄rak nan̄ntar menmen yaaim yi ȳr̄iakem.

¹³*Yi eiyises h̄m me m̄t iuwe h̄r naanm̄pri eiȳntar yi yises M̄tik Iuwe God. Yi eiyises m̄tik iuwe ke gavman o ¹⁴m̄tik h̄rak keriuweti nan̄nen naanmamri. H̄r nenep m̄t n̄r̄iak enum te h̄r newen̄pi m̄t h̄r n̄r̄iak yaaim. ¹⁵*Yi eir̄iak menmen im eiȳntar God hanhan yi yair̄iak m̄t enun h̄m enum m̄r mami mamriuwe menmen yaaim yi ȳr̄iakem. ¹⁶*Yi m̄t yepu yar ke m̄t n̄naaiw̄r w̄nak enuk menmen enum me t̄ meteneni au. Te yi ap yair̄iak enum eiȳntar yi yepu yar ik au em̄t! Yi ȳre m̄t ne God yi ȳr̄iak menmen m̄rak te yi eir̄iak menmen yaaim keremem. Menmen enum au em̄t! ¹⁷*Yi eiwen̄pi niuk me m̄t yap̄rwe, yi han eten̄n ni yinan, yi einaain einip God ȳnk enuk ek̄rwi, yi eiwen̄pi niuk me m̄tik iuwe ke gavman kerek naanm̄pri me menmen.

Haiu emises Kraiss me menmen h̄rak k̄r̄iakem

¹⁸*Yi m̄t kerek ȳr̄iak menmen me m̄t uwe ni, yi eiȳmtau h̄m m̄r yi eiyisesim te yi ap einipi h̄r ȳnk enuk han enuk enriuiwi. M̄t han h̄r hanhani o h̄r han au enun naniwep, yi eir̄iakem eiȳr̄ ik. ¹⁹M̄tik hak iuwe kakiwep kak̄ntar yi yises h̄m me God, yi ap p̄ike eik̄p emrerim au em̄t! Yi eir̄iak menmen im hi hetpiyem te God han yaaik kak̄rwi. ²⁰*Yi eir̄iak enum te m̄t iuwe h̄r naniyep te yi ein̄p emrerim au, h̄ram menmen wein̄m. Te yi eir̄iak menmen yaaim, m̄t iuwe h̄r naniwep yi ein̄p emrerim au, God kakrek̄yi yaaim eiȳnterim. ²¹*God h̄rak keh̄m̄teni te yi eiyises menmen hi hetpiyem. Yi eiyisesim eiȳntar n̄paa Kraiss kaa kenter̄i, te h̄rak k̄re h̄m̄n yaaik yi eiyisesim eiȳr̄ ke m̄tik kitet sak h̄m̄n. ²²*Kraiss k̄r̄iak enum au, h̄rak ap kewen̄n h̄m kat̄p menmen enum au. ²³*Me w̄ n̄paa m̄t h̄r netp̄iw̄k enum me nerekȳw̄ek ȳnk enuk, h̄rak ap kener̄i keriuwe h̄m enum au. M̄t h̄r nak̄p, h̄rak ap kener̄i kan̄p au. H̄rak kat̄p au. H̄rak kat̄n mesik kerp keit. H̄rak han kitet God h̄rak maain skelim m̄t werek kakn̄p nanrerik. ²⁴*H̄rak h̄rekes kaa kentar nu tentarak̄it ke menmen enum haiu m̄r̄iakem te haiu m̄t mamnaaiw̄r menmen me t̄ enum te h̄ram ap mamri han k̄au. H̄ram mar ke m̄tik kaki, h̄m̄n k̄rak kaknaaiw̄r ȳnk k̄rak te h̄rak ap p̄ike kakr̄iak menmen meiyam au. Te haiu mamu mamises menmen yaaim me God. H̄rak kaa te kak̄ikepai haiu mamu werek. ²⁵*Yi n̄paa ȳre miyak sipsip ȳnaaiw̄r yayiwe yeit yaank yi yetaritari te in ek yi epei yan yises Kraiss, h̄rak naanm̄pri h̄m̄n ki kar ke m̄tik naanm̄pre sipsip.

* **2:10** Ro 9:25; Hos 2:23 * **2:11** Sam 39:12; Ga 5:17, 24; Je 4:1 * **2:12** Mt 5:16; Lu 19:44 * **2:13** Ro 13:1-7; Ta 3:1 * **2:15** 1Pi 3:16 * **2:16** Ga 5:13 * **2:17** Ro 12:10; Pro 24:21; Mt 22:21 * **2:18** Ef 6:5 * **2:20** 1Pi 3:14, 17, 4:14 * **2:21** Mt 16:24; Jo 13:15 * **2:22** Ais 53:9; Jo 8:46 * **2:23** Ais 53:7; 1Pi 3:9 * **2:24** Hi 9:28; Ro 6:2, 11; Ais 53:5 * **2:25** Ais 53:6; Esi 34:5-6; Mt 9:36; Jo 10:14

3

Mit netike miyapir neitan, hir enises menmen im

¹*Yi miyapir yi eiyises him me mikan ni te hir han en ap nises him me God, te yi eiri han kir eiriuwe menmen yaaim yi yirakem te hir enisesik. Yi ap eitip him au. ²Hir enir yi miyapir yirak yaaim yemtau him mir te hir enweikin han enises him me God. ³*Yi ap eises hiras eiriuwe wipe yehes, winak, pewek pitau keremem te mit natip yi yaain, au emit!
⁴Menmen mekre han ki me yi yau werek werek yemtau him, hiram mire wipe yehes o pitau mau yink. Menmen mekre han mamwaank mamir ke wipe yehes o pitau au. Te God hanhan menmen yaaim marim mekre han ki. ⁵Marim, nipaa ein miyapir yaain hir nemerir menmen nipaa God ketpim kakwetirem. Hir nesese hiras nar ik. Hir nemtau him me mikan nir hir nisesim. ⁶*Sera hire wirak menmen mar ik. Hire wemtau him me Abraham mitik hire, hire wisesim, hire watip, "Ti mitik kai iuwe." Maain yi eirak yaaim eiyises God, yi einaain au, te yi miyapir keriyen yi eire nikerik ne Sera.
⁷*Mar im, yi mit epei yeit miyapir yi yau yetikeri yertei hir ap manpenun nar ke yi te yi naanipror werek werek yentar yi yetikeri yayit menmen yaaim maain God kakwetiyeem. Yi eirak yaaim mar im te menmen enum ap meiyepet menmen yi yitehi God em kakwetiyeem.

Yi mit miyapir eikiyan eiyu eiyises menmen yaaim im

⁸Hi hetpi him kike keremem me menmen im. Yi yapirwe eiyu han kiutip hanhanan. Yi han etweninan, eirakan yaaim, yi han ekitet yi yipiran.
⁹*Mit hir nerekyi enum, yi ap pike eirekyor enum emrerim au emit! Hir netpi enum newen henye, yi ap pike eirekyorem emrerim au emit! Yi eiyitehi God hirak kakrekoyor yaaim eiyintar God epei kehimiteni yi eiyit menmen yaaim mirak. ¹⁰*Yi eirakem eiyintar him me God mau tiwei matip mar im:
 "Mit kerek hir hanhan nanu ti ik werek werek me tito yapirwe, hir eninaaiwir menmen enum me netpim newenin him. ¹¹Hir enweikin sip enwet menmen enum, hir enriak menmen yaaim. Hir hanhan nantike mit enkiyan enu enit. ¹²Hir enriak menmen im enintar God hirak kir mit hir han kir yaaik, hirak hekrit hekrit kemtau menmen hir nitwekhiyeem hirak kakikepi. Te hirak keweikin sip kewet mit enun nises menmen enum, hirak kakrekoyor enum mamrerim."

Mit neraiwaank nentar menmen yaaim haiu misesim

¹³Yi hanhan eirak menmen yaaim yi han kitet mit hir nanrekyi menmen enum a? Taau! ¹⁴*Yi eirak menmen yaaim te mit nerekyi enum, yi han yaaik eiyu. Yi ap einapen mit han ekitetim au. ¹⁵Yi hanhan Kraisi hirak ekinin eku han ki, hirak iuwe. Hekrit hekrit yi han etwenin mit kerek hir nitih i yinmak yi yises menmen me God mekre han ki, te yi eitporem han emikpep au. Yi einaain eirak God yink enuk ekirwi. ¹⁶*Han ki hirak yaaik keriuwe menmen yi yirakem te maain mit hir neswi him me menmen yaaim yi yirakem yentar yi yises Kraisi, hir yink enuk me menmen enum hir netpiyeem. ¹⁷*Mit hir nerekyi enum me menmen enum yi yirakem,

* 3:1 Ta 2:5; Mt 5:16; Ef 5:22 * 3:3 1Ti 2:9 * 3:6 Jen 18:12 * 3:7 Ef 5:25 * 3:9 Mt 5:44;
 1Te 5:15; 1Pi 2:23 * 3:10 Sam 34:12-16 * 3:14 Mt 5:10; 1Pi 2:20, 4:14; Ais 8:12-13 * 3:16 1Pi
 2:12 * 3:17 1Pi 2:20

h̄iram enum em̄it! Te God h̄irak kewis m̄it h̄ir nerekyi enum me menmen yaaim yi ȳir̄akem, h̄iram werek yi eiwisi nanrekyiyem.

Krais kaa kak̄isak menmen enum haiu m̄ir̄akem

18 *Menmen im h̄iram werek mentar n̄ipaa Krais k̄ir̄iak yaaim te m̄it enun nak̄ip h̄irak kaa kentar menmen enum maiu. H̄irak yaaik kaa miut̄ip keremen ke haiu m̄it enum te h̄irak kaktaihis, haiu mamnen God. H̄irak m̄it̄ik h̄irak kaa, te h̄im̄in k̄irak kau keit. 19 Keriuwe h̄im̄in k̄irak, Krais ken wit enuk m̄it epei naa h̄im̄in k̄ir kewik, h̄irak kewepyap̄ir h̄im̄ m̄irak. 20 *God kemer̄ror nisesik te h̄ir ap nises h̄im̄ m̄irak me w̄i n̄ipaa Noa kime sip iuwe au. Me w̄i im h̄ir m̄it miyap̄ir h̄isp̄inak wikak (8) keriyen God kekepi te h̄ir ap naa nentar t̄ipar m̄iniu au. 21 *T̄ipar im h̄iram m̄ire h̄im̄in o piksa me m̄it h̄ir n̄ik̄iri neriuwe t̄ipar. In ek t̄ipar im mekepi ap mekemyet̄iti hap̄ik mau ȳink ki au. H̄iram me m̄it h̄ir nitehi God kesak menmen enum m̄ir h̄irak kakrekyor han k̄ir yaaik, nentar Jisas Krais kaa p̄ike kekrit kepu. 22 *H̄irak Krais epei ken wit ke God h̄irak kau menep his yaaim me God kerek h̄irak keh̄im̄tan m̄it iuwe nanwim. M̄it ensel, herwe enum, h̄im̄in yap̄irwe, h̄irak Krais kin̄nem naanm̄iprewem.

4

Yi eiyises han ke God me menmen yi ȳir̄akem

1 *Krais h̄irak k̄ire m̄it̄ik h̄irak kaa te yi han ekitet eiȳir ke n̄ipaa h̄irak han kitet menmen. Krais kewis m̄it enun h̄ir nak̄ip newaankek. M̄it h̄ir naniwep nanriwaank nan̄ntar yi yises h̄im̄ me God, menmen im h̄iram werek mentar m̄it kerek h̄ir ȳink k̄ir kenen (o meiyewor) m̄it newaanki, menmen im mamkepi nan̄naaiw̄ir menmen enum n̄ipaa h̄ir n̄ir̄akem.

2 *In ek yi ap eiyises han ki ke menmen yi yau t̄i ik yi ȳir̄akem au em̄it! Yi eiyises God han k̄irak kerekek. 3 *W̄i n̄ipaa haiu mises menmen enum yap̄irwe m̄it ne t̄i h̄ir n̄ir̄akem. H̄iram mar im: Haiu mises menmen enum haiu hanhanem iuwe. Haiu mariyanhis mewen̄nem, haiu maam t̄ipar si enum ere metaritari, haiu maam menmen iuwe, te haiu men w̄inak ke m̄it haiu maam t̄ipar si enum keremem, haiu meweik̄in sip mewet h̄im̄ me God, haiu mewen̄ipi niuk me t̄ipir. 4 In ek m̄it han h̄ir wen nises menmen enum im, han k̄ir kekrit te yi yetikeri yisesim au. H̄ir nat̄ip enum nenipi ȳink enuk yi yetikeri yisesim meiyam au. 5 *Te w̄i maain God skelim m̄it nepu, nantike m̄it n̄ipaa naa, m̄it in h̄ir enwepyap̄ir nenmak h̄ir n̄ir̄iak menmen enum mar im te maain h̄irak God kak̄iwaanki. 6 *H̄irak Krais kewepyap̄ir h̄im̄ m̄irak yaaim men m̄it n̄ipaa God kan̄ip h̄ir naa, nar ke God n̄ipaa kat̄ip m̄it yap̄irwe maain h̄ir nani. Krais kewepyap̄ir h̄im̄ te m̄it kerek epei naa h̄ir nemtau h̄im̄ m̄irak nanisesim, maain h̄ir nantike God nanu nan̄it.

Yi naanm̄ipre menmen yaaim God kewetiyem

7 *Epei menep te menmen o t̄i haiu mewik h̄iram mam̄iwaank mam̄it, te yi han ekitet werek werek naanempre h̄iras me menmen yi ȳir̄akem te yi yitehi God menmen werek werek. 8 *Menmen im min̄in menmen yap̄irwe yi yisesim: Yi han etwen̄nan eiȳntar menmen im mamkepi yi ap han kitet menmen enum m̄it nerekyiyem. 9 *Yi naanempre ni yinan nan nau

* 3:18 Ro 6:10; Ef 2:18 * 3:20 Jen 7:7, 23 * 3:21 Hi 10:22 * 3:22 Mt 22:44; Ef 1:20-21

* 4:1 Ro 6:2, 7 * 4:2 1Jo 2:16 * 4:3 Ef 2:2-3 * 4:5 Ap 10:42 * 4:6 Ro 8:10; 1Ko 5:5

* 4:7 Ro 13:11-12; 1Ko 10:11; 1Jo 2:18 * 4:8 1Pi 1:22; Je 5:20 * 4:9 Hi 13:2

netikewi me menmen o yeno, o menmen meiyam te yi ap han em+kep au em+! ¹⁰ Menmen yaaim God kekepi yi eir+akem, h+ram mamkaap m+it te yi eire m+it yaain naanm+pre menmen ham God kewetiye. H+ram mar im: M+it han ne yi m+it ¹¹ kerek h+ir nat+ip m+it h+im me God, h+ir enwepyap+ir h+im me God keremem. M+it kerek h+ir n+ri+ak menmen n+kaap m+it neriwerem, h+ir en+ri+akem en+ir ke m+it God kekepi h+ir n+ri+akem. Te m+it nanwen+pi niuk me God nentar menmen Jisas Krai kerek+iyem. Hi hanhan m+it nanwen+pi niuk m+irak h+irak iuwe, h+irak naanm+pre m+it ne t+ik netike menmen yap+irwe tipmain tipmain enum eik. Yi ap han kekrit eiy+ntar menmen enum mamiwep mar ke menmen n+pa menep Krai.

Menmen enum mamnen mamraiwaank mam+ir ke menmen mewaank Krai

¹² *Nai yinan yaain, yi ap han kekrit eiriuwe menmen enum maain mamnen yi m+it mamn+ni han ki te yi yises God werék werék o au. Yi ap han ekite h+ram menmen enum ham epei min+in man au. N+pa menmen im menep Krai. ¹³ *Yi ap eih+in+h+in au. Menmen enum nepei mepnen miwep mar ke h+ram menep Krai. Yi han yaaik eiyu eiy+ntar maain Krai p+ike kaknen kakwepyap+ir h+rekes, yi han yaaik iuwe eiriuwerek.

¹⁴ *M+it h+ir net+pi enum neni nentar yi yises Krai, yi han yaaik eiyu eiy+ntar H+im+n Yaaik Iuwe ke God kau kekleri. (M+it enun h+ir net+wek enum te yi yewen+pi niuk m+irak.) ¹⁵ Yi ap eir+ak menmen enum te m+it ne gavman naniwep me menmen enum yi y+ri+akem mar im: Me yi yenep m+it nani o yi yekint+ip menmen, o yi y+ri+ak m+it han enum enum o m+it+k hak ke yi m+it h+irak hanhan h+rekes iuwe naanm+pre m+it han netike menmen m+ir.

Menmen mar im au em+! ¹⁶ *M+it+k kerek m+it enun nank+ip nan+ntar h+irak kises h+im me God, h+irak ap y+nk enuk au em+! H+irak ekwen+pi niuk me God ek+ntar h+irak kisesik.

¹⁷ *W+ epei mamnen God h+irak skelim m+it. H+irak kin+n skelim m+it nises h+im m+irak. H+irak kin+n skelim haiu m+it te maain mekam mamnen m+it h+ir neweik+n sip newet h+im yaaim me God? H+ir nan+waank nan+it. ¹⁸ *H+im me God mau t+wei mat+ip,

“M+it nises h+im me God, h+ram menmen enum mamnen mam+waanki menep te mamri han kir te h+ir ap nanises God werék werék au. Menmen im mamnen m+it kerek nises h+im me God, te mekam mamnen m+it kerek n+ri+ak enum neweik+n sip newet God? H+ir nan+waank nan+it.”

¹⁹ *Te m+it kerek menmen enum man+ip mewaanki nentar God hanhani, h+ir en+ri+ak menmen yaaim han em+kep au. H+ir han kitet God. H+irak n+pa kir+ak haiu m+it yap+irwe te h+irak kak+kepi naanemprai kentar h+irak kakises h+im n+pa h+irak ketpim.

5

Yi m+it iuwe naanempre m+it miyap+ir ne weiw+ik me God

¹ *Te hi hat+ip yi m+it han ne yi m+it miyap+ir ne weiw+ik me God yi yin+n naanempre m+it. Hi het+pi h+im manp. Hi h+pre yi m+it, haiu m+it iuwe, hi n+pa h+ir Krai h+irak kaa. Hi het+kerék haw+ir waw+it menmen yaaim iuwe maain w+ God kakwepyap+irem. ² *Hi het+pi h+im manp: Yi naanempre

* **4:12** 1Pi 1:6-7 * **4:13** Ap 5:41; Ro 8:17; 2Ti 2:12; Je 1:2 * **4:14** Sam 89:50-51; 1Pi 2:20 * **4:16** Ap 11:26; Fl 1:20 * **4:17** Jer 25:29; 2Te 1:8 * **4:18** Pro 11:31; Lu 23:31 * **4:19** Sam 31:5 * **5:1** Ro 8:17 * **5:2** Jo 21:15-17; Ap 20:28; Fm 14; Ta 1:11

mít miyapír ne God neit wit ki, hír n're sipsip n'arak. Yi naanempror werek werek eiyír ke God hanhan yi eiriakem. Yi ap eiriakem eiyíntar mít netpiyem keremem au. Yi eiriakem eiyíntar yi hanhanem. Yi ap eiriakem te yi eiyít pewek yapírwe emrerim au. Yi eiriakem eiyíntar yi hanhan eiriakem. ^{3*}Yi ap eiriakem eiyíntar yi hanhan eiyínin mít miyapír neit wit ki te yi eiyítpor hír enriak menmen au emít! Menmen yi yírakem h'ram m're h'imín mamteikín mít miyapír ein menmen yaaim hír enisesim. ^{4*}Maain wí Jisas Kraiss h'arak k'ire Mítik luwe kinín naanm'prai haiu mít haiu m're sipsip n'arak, maain h'arak kakwepyapír h'rekes, yi eitikerek eiyít menmen yaaim mamíwaank au. H'ram mamu mamít tipmain tipmain enum eik.

Haiu mamímtau h'im me mít h'ir ninín naanm'prai haiu mít

^{5*}Mar im hi hatíp yi pipep h'im manp: Yi eiyímtau h'im me mít kerek h'ir iuwe naanm'pri yi eiyisesi. Yi yapírwe eiyímtau h'im me yi h'iras eiyíntar h'im me God mau tíwei matíp, "God keweikín sip kewet mít h'ir han kitet h'iras iuwe, te h'arak k'ikaap mít h'ir nau werek werek nemtau h'im nisesim, h'arak kakrek'yor yaaim." ^{6*}H'im me God ketpim, te yi han kitet God h'arak iuwe yi eiyímtau h'im m'arak eiyisesim te maain wí kerek h'arak k'imat h'arak kakrek'yi yaain, yi eire iuwe. ^{7*}Menmen enum mamri han ki yi han ekitetim, yi eitíp God em eiyíntar h'arak hanhani kak'ikepi naanm'pri.

^{8*}Yi han ekitet werek werek naanempre h'iras. H'arak kepan ki Seten h'arak k'ire hiwaak kepno in kepno ein k'isawín kewenaan mítik hak kak'ik'ip kak'waankek, h'arak k'inkatín mít kerek h'arak kaknipi h'ir enweikín sip enwet God naníwaank h'iras. ^{9*}Yi han tokik eiyu eiweikín sip eiwet Seten eiriuwe h'im yaaim me God yi yisesim. Yi eiriak menmen im eiyíntar yi yertei mít nises God nerer wit wit, menmen enum mewaanki nar ke h'ram mewaank yi mít. Te menmen im mamkepi yi han tokik eiyu. ^{10*}Te maain wí meiyam menmen mamriwaank epei au, God h'arak Haai ke menmen yaaim, h'arak kehím'teni yi eiyít menmen yaaim m'arak mamu tipmain tipmain enum eik eiriuwe Kraiss, God h'rekes kakrek'yi yi yaain kakrek'yi han tokik kak'ikepi. ¹¹Hi hanhan God h'arak kinín naanm'pre menmen yapírwe tipmain tipmain enum eik.

Hi Pita hetpi h'im mei yinam kike

¹²Mítik Sailas hi han kitet h'arak kaiu yinak yaaik, h'arak kekepa kewis tíwei yinak ik ek. Hi hetpi h'im manp, hi h'rekes heriuwe tíwei ik ek hi heteikni h'im yi yisesim h'ram menmen yaaim me God. Yi han tokik eiyu eiyisesim.

^{13*}Ni yinan neit wit Babilon, God kehím'teni h'ir n'arak, h'ir natíp, "Yi yaain." Mak h'arak k'ire n'ikan kai h'arak ketikewa hawír wises God, h'arak katíp, "Yi yaain". ^{14*}Me wí yi eirerik eiyír ni yinan eitípan yi yaain yi yapírwe ein yeiyewewan. Hi hanhan yi mít miyapír ne Kraiss yi eiyu werek werek.

Mepír keremem

* 5:3 2Ko 1:24; Fl 3:17; Ta 2:7 * 5:4 Hi 13:20; 1Ko 9:25 * 5:5 Ef 5:21; Je 4:6; Pro 3:34; Mt 23:12
 * 5:6 Je 4:10 * 5:7 Sam 55:22; Mt 6:25-30 * 5:8 1Te 5:6 * 5:9 Ef 6:11-13; Je 4:7 * 5:10
 1Te 2:12; 1Pi 1:6 * 5:13 2Ti 4:11 * 5:14 1Ko 16:20

Tiwei Pita Kewisik - 2 Menmen me tiwei ik

Pita katip mıt ne sios gude 1:1-2

God kehimıtenai haiu nırak 1:3-21

Hım me menmen enum me mıt tisa enemitaıpın hım me God 2:1-22

Hım me wı maain Mıtık kau luwe ehırak kaknen 3:1-18

¹ Hi Saimon Pita, hi hırak menmen me Jisas Kraıs, hırak kehimıtena hi aposel kırak hewepyapır hım mırak. Hi kerekek hesiuwe tiwei ik ken yi mıt keriyen yi yetike haiu mıt aposel haiu mises hım yaaim iuwe hıram mekepai mıpıram. Hıram mekepai mentar God ketike Jisas Kraıs kesak menmen enum maiu, tenipai haiu mıt yaain. Marım hırakit tekepai tetaihis mıpıran.

² *Hi hanhan God ketike Jisas Kraıs tatrekyi menmen yaaim te yi han yaaik eiyu, yi eiyu werek werek wısenum eiyıntar yi yertei God ketike Mıtık luwe kau Jisas Kraıs werek werek.

God kehimıtenai haiu nırak

³ *God hırak wısenuk epei kewetai menmen yapırwe me mamkepai haiu mamisesik werek werek. Haiu mamisesik werek werek mamıtar hırak kekepai haiu merteyek kerek nıpaı kehimıtenai haiu mamtikerek mamıt menmen mırak yaaim iuwe te haiu yaain mamır ke hırak yaaik. ⁴ Marım hırak epei kewetai menmen yaaim iuwe mırak nıpaı hırak ketpım kakwetai haiu mıt em. Te yi mıt eiriuwe menmen hırak epei kewetiyem, yi eirır einaaiwır menmen enum mıt ne tı hır nırakem te yi yayıt menmen mırak yaaim yi eire God.

⁵ Me menmen marım yi epei yetıwem yi hanhan eirıak menmen yaaim, hıram mamkaap hım yaaim me God mekre han ki nıpaı yi yisesim. Menmen yaaim yi yırakem hıram mamkepi yi eiyırtei menmen me God werek werek. ⁶ *Menmen yi eiyırteiyem werek werek hıram mamkepi yi naanmamre hıras eiwenın han ki. Yi eiwenın han ki hıram mamkepi yi han tokik eiyu me menmen yapırwe mamnen. Yi eiwenıpi niuk me God hıram mamkepi yi han tokik eiyu. ⁷ Yi eiwenıpi niuk me God hıram mamkepi yi hanhan ni yinan. Yi hanhan ni yinan, hıram mamkepi yi han tewenın mıt miyapır yapırwe.

⁸ Menmen marım mamıkre han ki te hıram mamnen iuwe mamkepi te yi eiyu weinım au. Yi yayırtei Mıtık luwe kau Jisas Kraıs werek werek yi eiyisesik iuwe. ⁹ Mıt kerek menmen marım mekre han kır au, hır nekre han kır nar ke mıt ap nır ein ein au. Hır nanamır toto. Mıt nar ik han kaa nıpaı God kesak menmen enum hır nırakem te in ek hır nau han yaaik prar prar.

¹⁰ Te nai yinan, God epei kenıni kehimıteni yi nırak te yi eikıak han ki eirıak menmen yaaim. Yi eirıak menmen yaaim te hıram mamkepi yi eiyırtei God maain kaktihs. Yi eirıak menmen im te yi eiyu eitikerek eiyıt wit kırak. ¹¹ Yi eiyises menmen marım hıram mıre God kıkaisiu weipır te yi eino wit ke Mıtık luwe Kraıs kerek kinın naanmıpre mıt, hırak nıpaı kaa te kekepi kaktihs yi eiyu eitikerek tipmain tipmain enum eik.

¹² *Yi yertei menmen hi epei hetpım yi yau han tokik yeriuwe hım me God nıpaı yi yemtewem yi yisesim. Te hi hekrit hekrit hanhan hıkıak han

ki yi han ekitetim. ¹³ *Hi han kitet h̄ram yaaim te hi wen hepu h̄re m̄t̄ik ik e, hi p̄ke etpiyem h̄k̄iak han ki te yi han ekitetim. ¹⁴ *Hi hertei menep hi hahi har ke Jisas Kraiſ M̄t̄ik Iuwe kiau n̄paa ketpo. ¹⁵ Te hi hewis t̄wei ik te maain hi hahi h̄rak hekrit hekrit kak̄kepi yi han ekitet menmen im n̄paa hi hetpiyem.

Haiu m̄t̄ epei m̄r Jisas Kraiſ menmen m̄rak iuwe

¹⁶ *Me w̄i n̄paa haiu mewepyap̄r h̄m me Jisas Kraiſ, haiu metpi h̄rak iuwe, h̄rak p̄ke kaknen, haiu ap mises t̄pit̄im o wit t̄pir me h̄m wein̄m au. Haiu epei m̄r menmen m̄rak iuwe. ¹⁷ N̄paa God Haai kewen̄pi niuk me Jisas kewet̄wek niuk iuwe keriuwe h̄m, haiu m̄t̄ aposel memtau h̄rak ketp̄wek kar ik: “M̄t̄ik ik h̄rak N̄kan kai yaaik hi hanhanek.” ¹⁸ Haiu h̄ras memtau h̄m im meke wit ke God man mentar haiu metikerek merp m̄niu (o neiȳp) kerek God kan kewik.

¹⁹ Haiu han ekitet iuwe h̄m me n̄paa m̄t̄ profet h̄r nat̄ip h̄m me Kraiſ h̄r newepyap̄rem, mentar menmen n̄paa haiu m̄rem. Te yi m̄t̄ eiyises h̄m im, yi eir̄iak yaaim. H̄m me God m̄t̄ profet net̄pim h̄ram m̄re si m̄r meit wit toto ere menep wanewik saur k̄r keteiknai menep kaksiupan. H̄m m̄t̄ profet n̄paa net̄pim h̄ram m̄re si me w̄itaan mekepai haiu mises h̄m me God werek werek ere Jisas Kraiſ kan. H̄rak k̄re wepi kewep kan kekepai. ²⁰ Te yi eiyin̄ eiȳrteſ menmen im. Haiu m̄t̄ ap mises han kiau mewepyap̄r menmen me h̄m n̄paa m̄t̄ profet net̄pim au. ²¹ *H̄m im hi hetpiyem h̄ram yaaim mentar n̄paa h̄r m̄t̄ profet ap nises han k̄r newis h̄m mau t̄wei au. God H̄m̄n̄ Yaaik kerekek k̄k̄iak han ke m̄t̄ ein te h̄r nat̄ip h̄m God ketporem, h̄r newis̄m mau t̄wei.

2

Menmen enum m̄t̄ enun net̄pi h̄m me memip̄n h̄r n̄riakem

¹ *N̄paa m̄t̄ profet enun ne nemip̄n nau nekre m̄t̄ ne Isrel. M̄t̄ nar ik nan̄nen nanu nantikewi, h̄r nanr̄i h̄m enum me nemip̄n nan̄waank m̄t̄ miyap̄r han ne weiw̄ik me God. H̄r nanweik̄n sip nanwet M̄t̄ik Iuwe Kraiſ n̄paa h̄rak kaa, te kak̄kepi kaktorhis te h̄rak kak̄waanki waswas. ² M̄t̄ yap̄rwe nanises menmen m̄r enum te h̄ram mam̄waanki. H̄r nat̄ip m̄t̄ miyap̄r h̄r nariyanhis newen̄nem h̄ram werek. Maain m̄t̄ han nant̄ip enum me h̄m yaaim me God nan̄ntar menmen im enum m̄t̄ enun nar ik n̄riakem. ³ *H̄r hanhan neriuwe h̄m me nemip̄n h̄r nanr̄i pewek mi. Me n̄paa ein God kemer̄r w̄i maain h̄rak skelim m̄t̄ nar ik. God kerek kak̄riak menmen enum me mam̄waanki, h̄rak k̄iwaai au. H̄rak kemer̄r w̄i keremem mamnen h̄rak kak̄waanki keriyen. Menmen im n̄paa God k̄riakem meteiknai h̄rak k̄iwaai au h̄rak kak̄waank m̄t̄ enun.

⁴ *God ap kewis m̄t̄ n̄rak ensel h̄r n̄riak enum h̄r nepu netikerek au. H̄rak kep̄ri keriuweti nen wit enuk ke kewaank m̄t̄ h̄r nepu nekre hei enum nemer̄r w̄i God skelim m̄t̄ ne t̄i. ⁵ *N̄paa God ap kewis m̄t̄ enun n̄paa nau t̄i h̄r nepu au. H̄rak kan̄p kenepi keriuwe wan k̄niu t̄par man̄p. H̄rak m̄t̄ik Noa kerek kewepyap̄r m̄t̄ enises menmen yaaim, h̄rak ketike m̄t̄ miyap̄r hisp̄nak wik (7) keriyen God ap kan̄p au. ⁶ *God epei kenep m̄t̄ miyap̄r ne wit Sodom ketike Gomora, h̄rak kesiri netike wit h̄r newi. Menmen im m̄re h̄m̄n̄ o piksa meteik̄n m̄t̄ kerek n̄karu

* 1:13 2Pi 3:1 * 1:14 2Ko 5:1; Jo 21:18-19 * 1:16 Mt 17:1-5 * 1:21 2Ti 3:16; 1Pi 1:11 * 2:1 Mt 24:11; Ju 4 * 2:3 Ro 16:18; 1Te 2:5 * 2:4 Ju 6 * 2:5 Jen 6:11-8:19; 2Pi 3:6 * 2:6 Jen 19:24; Ju 7

nises menmen enum mekam mamnen mamnꝑ. ⁷* God epei keithis mꝑtꝑk Lot hꝑrak mꝑtꝑk yaaik han enuk keriuwe menmen enum me neiyewewan nꝑrꝑran mꝑt enun neweikꝑn sip newet menmen yaaim hꝑr nꝑrꝑrakem. ⁸ Hꝑrak mꝑtꝑk yaaik Lot hꝑrak kau ketikeri hekrit hꝑrak kꝑr menmen enum mꝑt nꝑrꝑrakem, hꝑrak kentau menmen enum hꝑr netpim, te hꝑrak han enuk iuwe keriuwe menmen enum mꝑr. ⁹* Menmen im meteiknai God kertei kꝑkaap mꝑt yaain ketorhis me menmen enum mamnen, hꝑrak han kaa mꝑt enun te hꝑr ap nanꝑnaaiwꝑr menmen enum mamꝑwaanki me wꝑ hꝑrak skelim mꝑt taau! ¹⁰* Hꝑrak kertei iuwe ap te han kaa kakꝑwaank mꝑt kerek hꝑr nises han kꝑr me nꝑrꝑran neiyewewan, hꝑr nꝑnan yipꝑr newꝑrek me menmen iuwe me God. Mꝑt profet enun nemipꝑn hꝑr enun han tokik nises han kꝑr kerekek, hꝑr ap nꝑnaain natꝑp enum me mꝑt ensel au. ¹¹* Mꝑt ensel ne God hꝑr enun manpenun ninꝑn mꝑt enun in te hꝑr ap natꝑp enum nesiuwe hꝑm me ninaan me God au.

¹²* Te mꝑt in en hꝑr enun nar ke miyak han aum te mꝑt namꝑ mami. Hꝑr mꝑt enun weise han auri hꝑr natꝑp enum me menmen hꝑr nepꝑtariyem. Maain God kaknꝑ nanꝑr ke miyak me yaank mꝑt namꝑ. ¹³* Menmen mamriwaank mentar menmen enum hꝑr nꝑrꝑrakem. Hꝑr han kitet netikwi naam hꝑram menmen yaaim menipi tu iuwe keremem, hꝑr nꝑre wikes mau yꝑnk ke yi mꝑt neriwaank, hꝑr han yaaik nises menmen mꝑr me nemipꝑn. ¹⁴ Hꝑr nꝑpꝑr miyapꝑr hꝑr hanhan nanwaai nantikeri te hꝑr han kꝑr kenke kenteri ap te nanweikꝑn sip newetꝑrem au. Hꝑr nari han ke mꝑt miyapꝑr te hꝑr nises menmen enum. Hꝑr han kitet yapꝑrwe hꝑr nanri pewek o menmen me mꝑt miyapꝑr hꝑr nises hꝑm mꝑr mamꝑrkeik. God kakꝑwaank mꝑt han narik. ¹⁵* Hꝑr neweikꝑn sip newet hꝑm yaaim, hꝑr nises menmen enum nar ke mꝑt nꝑnaaiwꝑr yayiwe yaaim, hꝑr netaritari neit yaank. Hꝑr nises menmen nꝑpaa mꝑtꝑk niuk mꝑrak Belam nikan ke Beo hꝑrak kꝑrꝑrakem. Hꝑrak hanhan pewek mꝑt han nanwetꝑwekem me menmen enum hꝑrak kꝑrꝑrakem. ¹⁶* Te donki kꝑrak (hꝑrak kꝑre hos) kerekek ketaritari ap han kewik, hꝑrak katꝑp keriuwe hꝑm ke mꝑtꝑk kenerek kewenek me menmen enum merekirꝑwek han. ¹⁷* Mꝑt in hꝑr enun ap nankaap mꝑt nar ke hei tipar epei au menke. Hꝑr nises hꝑm ham hꝑm ham heriyai heriyai nar ke napꝑ yuwerep metiwem. God epei kehꝑmꝑtenor wit hak enuk kꝑre wit enum toto.

¹⁸* Hꝑr natꝑp hꝑm iuwe weinꝑm, hꝑr nari han ke mꝑt neriuwe menmen enum han ke mꝑt hanhan nanisesim. Hꝑr pꝑke nari mꝑt kerek nempei nꝑnaaiwꝑr menmen enum im mꝑt han enun wen nisesim han kꝑr kenke kenterim. ¹⁹* Mꝑt enun hꝑr natꝑp hꝑram werék te mꝑt yapꝑrwe enises han kꝑr. Te hꝑr hꝑras menmen enum merekiror han kꝑr te hꝑr ap enises hꝑm yaaim taau. Mekam mari han ke mꝑtꝑk te han kꝑrak kenke kenterim, hꝑrak ap kakinꝑnem kaknaiwꝑrem taau. Hꝑram maminꝑnek. ²⁰* Mꝑt hꝑr epei nꝑnaaiwꝑr menmen enum me tꝑ mꝑt nꝑrꝑrakem nentar hꝑr epei nertei menmen yaaim nisesim me Jisas Kraiss, nꝑpaa kaa te kesak menmen enum me haiu mꝑt kaktaihis, te hꝑr pꝑke nanises menmen eim enum han kꝑr kenke kenterim, hꝑr nanꝑwaank wisenum minꝑn menmen enum mamꝑr ke nꝑpaa hꝑr nꝑrꝑrakem. ²¹* Hꝑram yaaim te nꝑpaa hꝑr ap nemtau hꝑm me God mꝑt netporem te hꝑr epei nemtewem nisesim, te maain hꝑr neweikꝑn sip newetꝑwem pꝑke nanises menmen enum. Maain God kakꝑwaanki wisenum. ²²* Menmen marim

* 2:7 Jen 19:1-16 * 2:9 1Ko 10:13; Ju 6 * 2:10 Ju 7-8, 16 * 2:11 Ju 9 * 2:12 Ju 10 * 2:13 Ju 12 * 2:15 Nam 22:7; Ju 11; Rev 2:14 * 2:16 Nam 22:28-35 * 2:17 Ju 12-13 * 2:18 Ju 16 * 2:19 Jo 8:34 * 2:20 Mt 12:45 * 2:21 Lu 12:47-48 * 2:22 Pro 26:11

epei man mar ke h̄im yaain n̄ipaa profet netpim mar im: “Nepere kenik̄in menmen, te h̄irak p̄ike ken kaam menmen epei kenik̄inem. Sak kerek n̄ipaa m̄it epei n̄ik̄irek, h̄irak p̄ike ken kewen toni.” H̄im im meteiknai m̄it in n̄ipaa nises h̄im me God te in ek h̄ir neweik̄in sip newet̄iwek.

3

Haiu m̄it mertei Jisas Krais p̄ike kaknen

¹*Nai yinan yaain, hi hewis t̄iwei hak ik kises ke n̄ipaa hi nepei heswiyek. Me t̄iwei ik hi h̄ik̄iak han ki yaaik te yi han kitet ²*h̄im n̄ipaa m̄it yaain profet h̄ir newepyap̄irem, h̄im im metike h̄im me M̄it̄ik Iuwe kerek n̄ipaa kaa p̄ike kekrit ketpai kaktaihis, h̄irak ketpiyem keriuwe h̄im haiu m̄it aposel ni haiu metpiyem. ³*Yi eiȳrtei menmen im emin̄n. Me w̄i menep Jisas p̄ike kaknen, m̄it han enun nitetnaan h̄ir nan̄inen nanises han k̄ir wein̄ik. ⁴*H̄ir nemip̄in nant̄ip nan̄ir ik: “N̄ipaa Jisas kat̄ip h̄irak p̄ike kaknen, te h̄irak keik a? N̄ipaa h̄im maamrer netpim me t̄i im mam̄iwaank ap man au, te h̄ir epei naa. Me w̄i n̄ipaa enum eik God k̄ir̄iak t̄i ik ere in menmen mepu mep̄ir kerekek mepeit. Menmen h̄ir netpim ap te mamnen au. H̄ir nemip̄in.” ⁵*Te h̄ir n̄inapen han kitet menmen im. N̄ipaa God kat̄ip te nepni metike t̄i mau meit. God k̄ir̄iak t̄i me t̄ipar ke wan h̄irak haw̄i k̄ikaap t̄i kepu kepeit. ⁶*God kat̄ip kenip t̄ipar m̄iniu m̄iwap̄in t̄i ik ek, menmen mau t̄i maa meit. ⁷Nepni metike t̄i ik e kerek in ek h̄iram mepu, h̄im me God metenenim ere maain me w̄i God skelim m̄it enun neweik̄in sip newet̄iwek, h̄irak kak̄isiyem. ⁸*Nai yinan yaain yi ap han kaa menmen miut̄ipen im e. God ap han kitet w̄i mar ke haiu m̄it han kitetim, au. H̄irak han kitet w̄i miut̄ip h̄iram m̄ire tito yap̄irwe. ⁹*M̄it̄ik iuwe kaiu h̄irak ap k̄ir̄iak menmen waswas kak̄iwaank t̄i kak̄ir n̄ipaa h̄irak kat̄ip h̄irak kak̄riakem k̄ire m̄it han h̄ir han kitet h̄irak kak̄riakem au. H̄irak kemer̄ir haiu m̄it yap̄irwe mamweik̄in sip mamwet menmen enum mamisesik kentar h̄irak k̄inapen m̄it̄ik kiut̄ip kerekek kaki kak̄ikre si enum au. H̄irak hanhan m̄it niut̄ip niut̄ip nanweik̄in sip nanwet menmen enum h̄ir nanisesik.

T̄i ketike nepni h̄iram mam̄iwaank mam̄it

¹⁰*W̄i M̄it̄ik Iuwe kaknen kakweyap̄ir h̄irekes, h̄iram mamnen mam̄ir ke m̄it̄ik h̄irak kekint̄ip menmen me m̄it̄ik hak. M̄it nep̄itari w̄i maain h̄irak kaknen te h̄ir ap nemeriȳwek au. W̄i h̄irak kaknen nepni mampupu mam̄iwaank mam̄it, menmen yap̄irwe me t̄i metike menmen yap̄irwe m̄it n̄ir̄iakem h̄iram si tat̄im mamweik̄in mamre t̄ipar wein̄im au mam̄it p̄ike mamweik̄in mamre n̄ime. ¹¹Menmen yap̄irwe me t̄i si tat̄im mam̄iwaank mam̄it te yi eire mekam a? Yi han yaaik prar prar eiyu eiyises menmen me God, ¹²*eir̄iak menmen te mamkaap w̄i mamnen waswas. W̄i ik M̄it̄ik Iuwe p̄ike kaknen nepni si tat̄im mam̄iwaank, saur metike h̄ir h̄iram si tat̄im mamweik̄in mamre t̄ipar mam̄it p̄ike mamweik̄in mamre n̄ime. ¹³*God epei kat̄ip h̄irak kak̄riak nepni ham mamtike t̄i ham te haiu memeriȳwem. M̄it nan̄riak menmen enum me n̄ipaa au, enr̄iak menmen yaain in keremem.

* 3:1 2Pi 1:13 * 3:2 Ju 17 * 3:3 1Ti 4:1; Ju 18 * 3:4 Ais 5:19; Esi 12:22; Mt 24:48 * 3:5
 Jen 1:6-9 * 3:6 Jen 7:11-21; 2Pi 2:5 * 3:8 Sam 90:4 * 3:9 Hab 2:3; 1Ti 2:4 * 3:10 1Te 5:2;
 Mt 24:29, 35 * 3:12 Ais 34:4 * 3:13 Ais 65:17, 66:22; Rev 21:1, 27

Haiu naanmampre hiras emimerir Mitik Iuwe pike kaknen

¹⁴ Nai yinan yaain yi wen eimerir menmen im mamnen te yi han yaaik prar prar eiyu ap eirirak menmen enum au, te God han kitet yi yaain yi eitikerek eiyu han kiutip. ¹⁵ *Yi han ekitet Mitik Iuwe kiau kaknen waswas skelim mit au, hirak keteiknai hirak kinapen haiu mamawaank au. Hirak hanhan kakikepai kaktaihis. Kaiu yinak yaaik Pol hirak keriuwe him yaaim God kewetiwekem hirak epei kewisi twei me menmen im. ¹⁶ Me wi Pol kewis twei katip me wi Mitik Iuwe pike kaknen, hirak kewis menmen mar kerek hi epei hetpiyem. Him ham mau twei mirak hiram haiu ap merteiyem werek werek au. Te mit han enun netaritari neweikin him me Pol, hir newisesik neriwerem nar ke hir neweikin him ham me God nipaa mit profet newisim mau twei newisesik neriwerem te hir mit enun nanawaank hiras nanriwerem.

¹⁷ *Nai yinan yaain, in ek yi yerteiyem. Yi naanempre hiras te maain yi ap eiyises menmen enum me mit neweikin sip newet God hir nisesim, te yi ap einaaiwir him yaaim me God. Hiram mekepi mar ke teinik mikaap winak minanek. ¹⁸ *Yi eiyu werek te Mitik Iuwe kiau Jisas Krai nipaa kaa kakikepai kaktaihis, hirak han yaaik kakriui iuwe kakreyi yaain. In ek yi yerteiyek kike, maain yi eiyirteiyek wisenuk. Hi hanhan hirak kakit niuk iuwe in ere tipmain tipmain enum eik.

Mepir keremem

* 3:15 Ro 2:4; 2Pi 3:9

* 3:17 Mk 13:5, 33; 1Ko 10:12

* 3:18 Ju 25

Tiwei Jon Kewisik - 1

Menmen me tiwei ik

Jon katip mit menmen hirak epei kirem, emenmen hirak epei kementewem
1:1-4

Haiu mamises menmen me God hiram mire esi merhihe 1:5-2:29

Him me nikerek ne God netike enikerek ne Seten 3:1-24

Menmen me him yaaim metike him enum 4:1-6

God hanhan haiu mit te haiu hanhanan 4:7-21

Haiu mit kerek mises him me God haiu emaminin menmen enum me ti
5:1-21

Him mamkepai haiu mamu tipmain tipmain enum eik

¹ *Nipaa enum eik mitik hirak kire him kerek kakikepai haiu mamu tipmain tipmain enum eik, hirak kepu. Krai hirak Haai ke him ik. Haiu in ek epei memtau him mirak, haiu hiras mirek meteninwekhis. ² **Me wi God kewepyapir Krai, haiu mirek. Hirak kekepai te haiu mit miyapir emu tipmain tipmain enum eik. Haiu epei mirek haiu mewepyapirek metpiyek. Nipaa hirak kau ketike Haai kirak ere hirak keriuwetek kan ti hirak kewepyapirek. ³ Menmen haiu mirek haiu metpiyem, te yi yaitikewei haiu mamtike God mamu han kiutip mamir ke haiu hiras epei metike God Haai ketike Nikan kirak Jisas Krai haiu mau han kiutip. ⁴ *Haiu mewisi tiwei ik te yi eiyirtei menmen im werek werek, yi eitikewei haiu emu han yaaik wisenuk.

Haiu emises menmen yaaim me God

⁵ *Krai ketpei him im te haiu metpiyem. God hirak kire wepni. Hirak ap kire witaan au. ⁶ *Haiu matip haiu metike God mau han kiutip, te haiu miriak menmen enum, hiram mar ke mitik keke ti ke witaan toto. Haiu mipin ap te mises him yaaim me God mar ke mitik kerek keke ti ke wepni au. ⁷ *Te haiu miriak menmen yaaim mar ke God kiriakem, haiu hiras mau han kiutip, hemkre me Nikan kirak Jisas nipaa mewen hiram mamisak menmen enum maiu yapirwe mamno, haiu han kau yaaik prar prar. ⁸ *Te haiu matip haiu miriak menmen enum au, haiu mipin hiras him yaaim me God mau mekre han kau au. ⁹ Haiu mewepyapir menmen enum haiu miriakem, God hirak yaaik kakises menmen nipaa ketpaiyem, hirak katip kakisak menmen enum haiu miriakem, te haiu han kau yaaik prar prar. ¹⁰ Haiu matip haiu ap miriak menmen enum au, hiram mar ke haiu matip God hirak kempin. Haiu matip haiu miriak menmen enum au, him yaaim mirak mau mekre han kau au.

2

Krais hirak kau yaaik kekepai

¹ *Nai yinan yaain, yi yire nikerek nai, hi hewisi him im te yi ap eiriak menmen enum au. Keimin ke haiu mit hirak kirak menmen enum, Jisas Krai hirak mitik yaaik hirak kakikepak. Hirak kau ketike God, hirak

* 1:1 Jo 1:1-2, 4; 1Jo 2:13-14 * 1:2 Jo 1:14 * 1:2 Jo 1:14 * 1:4 Jo 16:24 * 1:5 1Ti 6:16;

Je 1:17 * 1:6 1Jo 2:4; Jo 3:21 * 1:7 Ais 2:5; Hi 9:14; Rev 1:5, 7:14 * 1:8 Sam 32:5; Pro 28:13

* 2:1 Hi 7:25, 9:24

kitiwekhi ke mitik ik. ²*Jisas kewet God hirekes hirak kaa kentar nu tentarakit kewenin Haai kirak han te hirak han enuk keriuwai me menmen enum haiu miriakem au. ³Haiu mises him mirak te haiu merteyek werek werek, haiu nrak. ⁴*Mitik kiutip katip kar ik: "Hi hertei God werek werek hi kirak," te hirak ap kises him mirak au, te mitik ik kemipin. Him me God ap mau mekre han kirak au. ⁵*Keimin kises him me God, hirak hanhanek wisenuk. Mar im haiu mertei haiu mises God werek werek. ⁶*Keimin katip hirak kises God te hirak ekriak menmen emir ke nipaa Krai kiriakem.

Keimin hanhan nrak yinan, hirak kises him me God

⁷*Nai yinan yaain, him im hi hewisiyem hram me petepin kerekek au. Me nipaa ein hram mepu. Him im nipaa yi yin yises God yi yemtewem. ⁸*Au, him im hi hewisiyem hirak Krai kiriakem, in ek hram mewep wisenum. Nipaa Krai kiriakem te in ek yi yisesim. Him im matip mar ik: Haiu hanhanan naiu yinan. Menmen enum hram mire mitik keke ti ke witaan, hram mau han kaiu, te hram mamno mamit. Menmen yaaim mar ke mitik keke ti ke wepni hram mekrehir miram. ⁹*Keimin katip hirak kises him me God te hirak han enuk keriuwe kirak yinak, hirak ap kises him me God au. Hirak kire mitik hak ap kenke si au kitet yayiwe ke witaan kepno. ¹⁰*Keimin hanhan kirak yinak, hirak kises him me God. Hirak kire mitik kitet yayiwe ke wepni hirak kir yayiwe werek werek ap te kakikenpet tip mamnikwinkakinkewin au. ¹¹*Keimin han enuk keriuwe kirak yinak, hirak kertei menmen me God au. Hirak kises menmen enum kar ke mitik kitet yayiwe ke witaan. Witaan wi mekrewek nanamir (o naan) te hirak ketari yayiwe hirak kitetim. ¹²*Nikerek nai, hi hewisi tiwei ik hentar menmen enum yi yiririkem God epei kesakem. Hirak kesakem kentar menmen yaaim nipaa Jisas kiriakem. ¹³*Hi hewis tiwei ke yi haairer hentar yi yertei hirak keimin kepu nipaa ere in. Hi hewis tiwei ke yi pipep hentar him me God mau han ki yi yin Seten. ¹⁴*Nikerek nai hi hewisi tiwei ik hentar yi yertei God Haai. Hi hewis tiwei ke yi haairer hentar yi yertei hirak God kerek kepu nipaa ere in. Hi hewis tiwei ke yi pipep hentar yi manpenun yeit, him me God mau han ki yi yin Seten.

Yi ap hanhan menmen enum me ti

¹⁵*Yi ap hanhan eiyises menmen enum mit nririkem o menmen enum me ti au emit! Keimin hanhan menmen enum me ti, hirak ap hanhan God Haai au. ¹⁶*Menmen me ti hram mar im: Menmen enum me ti mit hir hanhanem nanisesim, menmen mit nrem hir hemkre menepam neriuwerem, mit han kitet hiras netenen menmen yapirwe ninin mit han. Menmen im hram ap menmen me God au. Hram menmen me ti keremem. ¹⁷*Menmen me ti metike menmen enum me hemkre menepam meriuwerem mamno mamwaank mamit, te neimin nririkem menmen God hanhan hir nanisesim, hir nanu nanit tipmain tipmain enum eik.

Mit nepan ne Krai newepyapir hiras

* 2:2 1Jo 4:10, 14; Jo 1:29, 11:52; Kl 1:20 * 2:4 1Jo 1:6, 8 * 2:5 Jo 14:21, 23; 1Jo 4:12, 17, 5:3
 * 2:6 Jo 13:15 * 2:7 2Jo 5:6; 1Jo 2:24, 3:11 * 2:8 Jo 1:9, 13:34; Ro 13:12 * 2:9 1Jo 3:10, 15, 4:20 * 2:10 Ro 14:13; Jo 11:9 * 2:11 Jo 11:10; 12:35 * 2:12 1Ko 6:11 * 2:13 1Jo 1:1; Jo 1:1
 * 2:15 Ro 8:7; Je 4:4 * 2:16 Ro 13:14; 1Pi 2:11 * 2:17 1Ko 7:31; Mt 7:21

18 *Nikerek nai yaain, wi epei man menep te m̄tik enuk kepan k̄napen Krai h̄rak kaknen. M̄t yap̄rwe nepan ne Krai epei newepyap̄r h̄ras te haiu mertei wi epei man menep. 19 *M̄t han ne m̄t in n̄paa nau netike haiu m̄t ne weiw̄ik me God. Te in ek h̄r n̄nainw̄rai nen nentar h̄r ap nises h̄m me God au. H̄r n̄paa nises h̄m m̄rak werek te h̄r wen netikewei mepu in. H̄r epei n̄nainw̄rei nen te haiu mertei h̄r ap nises God nar ke haiu m̄t in misesik au. H̄r nemip̄n. 20 *God kesiuwe H̄m̄n k̄rak Yaaik kan kekre han ki te yi yap̄rwe yertei h̄m m̄rak werek werek. 21 Hi hewisi t̄wei ik hentar yi ap yertei h̄m yaaim me God au. Hi hewisiyek hentar yi yertei h̄m m̄rak yaaim. Keim̄n ap kises h̄m m̄rak h̄rak kemip̄n. 22 *H̄rak keim̄n? H̄rak m̄tik kerek kat̄p Jisas h̄rak ap M̄tik Krai n̄paa God keh̄m̄tanek au. M̄tik ik h̄rak kepan ke Krai kerek. H̄rak keweik̄n sip kewet God Haai ketike N̄kan k̄rak. 23 *M̄t kerek nat̄p Jisas h̄rak ap N̄kan ke God au, God Haai kau ketikeri au. M̄t han kerek nat̄p Jisas h̄rak N̄kan ke God, God Haai kau ketikeri.

God H̄m̄n Yaaik keteiknai h̄m yaaim

24 Te yi wen eiyises menmen yi n̄paa yemtewem h̄ram em̄kre han ki. H̄ram mekre han ki te God Haai ketike N̄kan k̄rak h̄rak̄t tatpau tatp̄tikewi. 25 *N̄paa Krai kat̄p kakises h̄m im: H̄rak kak̄kepai haiu mamu mam̄t tipmain tipmain enum eik. 26 Hi epei hewisi t̄wei ik hetpi me m̄t h̄r nepak̄n Jisas h̄r enun nemip̄n nanri han ki. 27 *N̄paa h̄rak keweti H̄m̄n k̄rak Yaaik kau han ki te yi ap eiȳthis m̄t han h̄r nanteikni mekam yaaim o mekam enum au. God H̄m̄n Yaaik h̄rekes kerek kakteikni menmen yap̄rwe. H̄m m̄rak yaaik kemip̄n au. Menmen H̄m̄n k̄rak Yaaik keteikniyem, yi eiyisesim te yi eiyises Krai. 28 *Te in ek, nikerek nai, yi eiyisesik te maain wi h̄rak kaknen kakwepyap̄r h̄rekes, haiu ap ȳnk enuk mamneik̄ mamno mamsaw̄n au. Haiu mam̄p̄ ninaan m̄rak. 29 *Yi epei yertei God h̄rak m̄tik yaaik, te neim̄n n̄riak menmen yaaim, yi yertei h̄r nikerek ne God.

3

In ek haiu nikerek ne God

1 *Yi eiȳmtau. God Haai hanhanai w̄senum, te h̄rak kenewai haiu nikerek n̄rak. H̄m im yaaim. Haiu nikerek n̄rak. M̄t nises menmen me t̄ h̄r n̄paa ere in ap nertei God au. Markeik te h̄r netari menmen haiu misesim au. 2 *Nai yinan yaain, in ek haiu epei m̄re nikerek ne God. Maain h̄rak Jisas kaknen haiu mamweik̄n his mam̄r ke h̄rak mam̄ntar haiu mam̄rek. Te in ek haiu metari maain menmen im mamre mekam au. 3 M̄t neim̄n h̄r nemer̄r menmen im mamnen, h̄r hekrit hekrit ap n̄riak menmen enum te h̄r han yaaik prar prar nanu nan̄r ke Krai h̄rak kepu. 4 Neim̄n h̄r n̄riak menmen enum, h̄r neweik̄n sip newet h̄m me God. H̄m im h̄ram yaaim mentar menmen enum h̄ram meremir h̄m me God. 5 *Yi yertei Krai epei kan kesak menmen enum haiu m̄riakem. Menmen enum mekre han k̄rak au. 6 *Te neim̄n nises Krai, h̄rak kau kekre han

* 2:18 1Pi 4:7; Mt 24:5, 24; 2Jo 7 * 2:19 Ap 20:30; 1Ko 11:19 * 2:20 1Ko 2:15; 1Jo 2:27 * 2:22 1Jo 4:3; 2Jo 7 * 2:23 Jo 5:23, 15:23; 1Jo 4:15, 5:1; 2Jo 9 * 2:25 Jo 3:15, 6:40 * 2:27 Jo 14:26, 16:13 * 2:28 1Jo 3:2, 4:17 * 2:29 1Jo 3:7, 10 * 3:1 Jo 1:12-13, 16:3 * 3:2 2Ko 3:18; Fl 3:21 * 3:5 2Ko 5:21; 1Pi 2:22-24; 1Jo 2:2 * 3:6 Ro 6:1-2, 14

kir te hir ap nriak enum au. Neimn nriak enum hekrit hekrit hir netari Krai, hir nisesik au. ⁷ *Nai yinan yi naanempre hiras. Yi ap eiwis mit han hir nanmitipin au emit! Keimn hirak kiriak menmen yaaim hirak yaaik kire Krai. ⁸ *Keimn kiriak menmen enum hirak kises han ke Seten. Hirak kises han ke Seten kentar nipaau ere in Seten kiriak enum. Nikan ke God Jisas kan kewepapir hirekes te hirak kakawaank menmen enum Seten kiriakem. ⁹ *Neimn hir nikerek ne God, hir wen nriak menmen enum yapirwe au. Menmen iuwe me God mekre han kir. God hirak Haai kir te hir ap nanriak menmen enum taau. Hir nikerek ne God te hir wen nanriak menmen enum au emit! ¹⁰ Mar im haiu mertei neimn nikerek ne God, neimn au hir nikerek ne Seten. Neimn nriak menmen enum, hir ap nikerek ne God au. Neimn ap hanhan nri yinan, hir ap nikerek ne God au.

Yi hanhan ni yinan

¹¹ *Him im hi hetpiyem hiram menmen nipaau yi yin n yises God yi yemtewem. Hiram im: Yi hanhanan. ¹² *Haiu ap han enuk mamriuwe nau yinan mamir ke mitik niuk mirak Ken au. Hirak ke Seten hirak kenep nikik kirak kaa. Kenmak te hirak kakip? Hirak kakip kentar menmen hirak kiriakem hiram enum, menmen nikik kirak kiriakem hiram yaaim. Hirak han enuk keriuwerek te hirak kakip. ¹³ *Nai yinan, yi ap han hekrit eiyntar mit ap nises God hir han enuk neriuwi au emit! ¹⁴ *Haiu hanhan nau yinan te haiu mertei han kaiu kaa keit me menmen enum me ti. Han kaiu kekrit kepu me menmen me God. Neimn ap hanhan nri yinan, han kir wen kises menmen enum me ti. ¹⁵ *Keimn han enuk keriuwe kirak yinak, hirak kire mitik enuk kenepep mit. Yi yertei mitik kar ik han kirak ap kises menmen me God, hirak ap te kaku kaktikerek tipmain tipmain enum eik au. ¹⁶ *Nipaau Jisas kaa kentirai haiu mit. Mar im hirak keteiknai hirak han teweninai. Te haiu emises menmen Jisas kiriakem. Haiu han etwenin nau yinan, haiu ap te mnaain mami mamkepi au. Haiu mamkepi keriyen. ¹⁷ *Keimn kau ti ik keit menmen yapirwe te hirak kertei kirak yinak kepu weinik, hirak kewen han kirak kakikepik ap kakwetiwek menmen, kenmak te mitik ik hirak katip hirak hanhan God kises him mirak? Taauye! ¹⁸ *Nai yinan, haiu ap emtip weinim haiu hanhan mit keriyen au. Haiu emkepi emteiknor haiu hanhani iuwe.

Mit nises him me God ap yink enuk nanirp ninaan mirak

¹⁹ Haiu mamkepi mamir im te haiu mertei haiu mises him yaaim me God. Han kaiu ketpai haiu enun me menmen te haiu ap yink enuk me ninaan me God au. Menmen mar ik God hirak ²⁰ Iuwe enuk kin n han kaiu kertei menmen yapirwe. Hirak kertei haiu misesik werek werek te haiu enun au emit! ²¹ *Nai yinan yaain haiu han kaiu ap ketpai haiu enun au, haiu merp ninaan me God haiu han tokik mamirp mamit. ²² Haiu mitehi God me menmen, hirak kakwetaiyem mentar haiu mises him mirak, haiu miriak menmen yaaim hirak hanhan haiu miriakem. ²³ *Nipaau God ketpai him im. Haiu emises him me Nikan kirak Jisas Krai, haiu hanhanan. ²⁴ *Keimn

* 3:7 1Jo 2:29 * 3:8 Jo 8:44 * 3:9 1Jo 5:18 * 3:11 Jo 13:34 * 3:12 Jen 4:8 * 3:13 Mt 5:11-12; Jo 15:18-19 * 3:14 Jo 5:24; 1Jo 2:11 * 3:15 Mt 5:21-22; Rev 21:8 * 3:16 Jo 13:1; Ga 1:4; 1Te 2:8 * 3:17 Diu 15:7 * 3:18 Je 2:15-16 * 3:21 Hi 4:16 * 3:23 Jo 6:29, 13:34 * 3:24 Ro 8:9; 1Jo 4:13

kises h̄im me God kerekek, h̄irak ketike God tau han kiut̄ip. God H̄im̄in Yaaik k̄irak kerek h̄irak kewetaiyek, h̄irak keteiknai God Haai kau kekre han kaiu.

4

God H̄im̄in Yaaik ketike h̄im̄in enum memip̄in

¹ *Nai yinan, m̄it yap̄irwe newep̄yap̄ir h̄im enum me memip̄in h̄ir epei nen nerer wit wit. Yi ap eiȳim̄tau h̄im me m̄it yap̄irwe h̄ir nat̄ip God H̄im̄in Yaaik kau ketikeri au. Yi han ekitet werek h̄im yap̄irwe m̄it net̄pim te yi eiȳir̄tei h̄im m̄ir h̄iram me herwe o h̄iram me God. H̄im me m̄it in h̄iram me herwe te yi eiweik̄in sip eiwet̄iwem. ² *Mar ik yi eiȳir̄tei God H̄im̄in Yaaik kau ketikewi. Keim̄in kat̄ip God keriuwet Jisas Krai h̄irak kan keweik̄in̄his k̄ire m̄it̄ik, h̄irak God H̄im̄in Yaaik kau ketikerek. ³ *Keim̄in ap kat̄ip ke Jisas kar ik, “herwe kau ketikerek,” h̄irak ap ke God au. Herwe (o t̄ip̄ir) h̄irak ke m̄it̄ik kepan ke Krai. Yi epei yem̄tau maain h̄irak kaknen. In ek menmen m̄irak enum epei man. ⁴ *Nai yinan yaain, yi ne God te yi epei yin̄ni yentar h̄irak iuwe kerek kekre han ki h̄irak kin̄in h̄irak kerek kekre han ke m̄it ne ti enun nemip̄in. ⁵ *M̄it enun nemip̄in h̄ir ne God au. H̄ir ne ti keriyen. Menmen h̄ir net̄pim h̄iram me ti te m̄it ne ti nem̄tewem nisesim. ⁶ *Te haiu m̄it ne God. Neim̄in nertei God h̄ir nem̄tau h̄im maiu. Neim̄in au, h̄ir nem̄tau h̄im maiu au. Em̄ir im haiu mertei God H̄im̄in Yaaik kat̄ip m̄it h̄im yaaim, haiu mertei herwe au mat̄ip m̄it h̄im enum me memip̄in.

God h̄irekes Haai ke han tewen̄nai haiu m̄it

⁷ *Yi nai yinan, haiu hanhanan. Menmen im me haiu hanhanan h̄iram menmen me God keremem. Keim̄in hanhan n̄irak yinan, h̄irak n̄ikan ke God, h̄irak kerteiyek werek. ⁸ *Keim̄in han tewen̄in n̄irak yinan au, h̄irak ap kertei God kentar h̄irak God h̄irekes h̄irak Haai ke han tewen̄in m̄it. ⁹ *God h̄irak keteiknai h̄irak hanhanai kar ik: H̄irak kesiuwe N̄ikan k̄irak kiut̄ip kerekek h̄irak kan kekepai te haiu mamu werek werek. ¹⁰ *Menmen me han tewen̄in̄em h̄iram mar im. Haiu han tewen̄in God im em ap min̄in meteik̄in m̄it em au. God kin̄in hanhanai kesiuwe N̄ikan k̄irak te h̄irak kesak menmen enum haiu m̄ir̄akem, menmen im meteik̄in m̄it menmen me han tewen̄in. ¹¹ *Yi nai yinan, menmen mar im God keteiknai h̄irak han tewen̄nai, te haiu hanhanan. ¹² *Haiu ap n̄ipaa m̄it̄ik keyiak k̄ir God au. Haiu hanhanan te God kau kekre han kaiu haiu han tewen̄inek werek werek. Haiu mertei h̄irak han tewen̄nai. ¹³ *Haiu mertei haiu metike God haiu mau han kiut̄ip mentar h̄irak n̄ipaa kewetai H̄im̄in k̄irak Yaaik ketikewai kepu. ¹⁴ *Haiu epei m̄ir Jisas te haiu mewep̄yap̄ir h̄im im: God Haai kesiuwe N̄ikan k̄irak te h̄irak kak̄ik̄aap m̄it miyap̄ir niut̄ip niut̄ip me ti ik e, kakremir menmen enum h̄ir n̄ir̄akem. ¹⁵ *Keim̄in kat̄ip Jisas h̄irak N̄ikan ke God, h̄irak ketike God tau han kiut̄ip. ¹⁶ *God h̄irekes Haai ke han tewen̄in, te haiu mertei h̄irak han tewen̄nai. M̄it̄ik kerek han tewen̄in m̄it, h̄irak ketike God tepu han kiut̄ip. ¹⁷ *Haiu mertei God hanhan haiu han tewen̄in m̄it werek werek. Haiu m̄ir̄akem te maain w̄i God

* 4:1 Mt 7:15; 1Jo 2:18; 2Jo 7; 1Te 5:21 * 4:2 1Ko 12:3 * 4:3 2Jo 7; 1Jo 2:18 * 4:4 1Jo 5:4-5; Mt 12:29 * 4:5 Jo 15:19 * 4:6 Jo 8:47 * 4:7 1Jo 2:29 * 4:8 1Jo 4:16 * 4:9 Jo 3:16 * 4:10 Ro 5:8-10; 1Jo 2:2 * 4:11 Mt 18:33 * 4:12 Jo 1:18; 1Jo 2:5-6 * 4:13 2Ko 1:22; 1Jo 3:24 * 4:14 Jo 3:17 * 4:15 1Jo 5:5 * 4:16 1Jo 4:8 * 4:17 1Jo 2:28

skelim m̄it, haiu ap m̄inein̄k au. Menmen haiu m̄iriakem in, h̄iram m̄ire menmen n̄ipaa Krai k̄iriakem. ¹⁸ Keim̄in kertei God han tewen̄nek, h̄irak ap k̄inein̄k au. Keim̄in han tewen̄in God werek werek h̄irak ap k̄inaain menmen au. M̄it̄ik k̄inaain kenmak? H̄irak k̄inaain kentar h̄irak God kak̄iwaankek me menmen enum n̄ipaa h̄irak k̄iriakem. Keim̄in k̄inaain God, h̄irak han tewen̄in God ketike m̄it̄ werek werek au. ¹⁹ Haiu han tewen̄in God ketike m̄it̄ mentar n̄ipaa enum eik God kin̄in han tewen̄inai, haiu m̄ikaru han tewen̄in naiu yinan. ²⁰ M̄it̄ik hak kat̄ip kar ik: “Hi han tewen̄in God,” te h̄irak han enuk keriuwe k̄irak yinak, h̄irak m̄it̄ik enuk kewen̄in h̄im. Haiu m̄it̄ ap m̄ir God au. Keim̄in k̄ir k̄irak yinak te h̄irak ap han tewen̄inek au, kak̄irkeik te h̄irak han tewen̄in God kerek h̄irak ap k̄irek wen au? H̄irak han enuk keriuwe k̄irak yinak, h̄irak han tewen̄in God taauye! ²¹ *H̄im im haiu metpiyem meke h̄im me Krai man. H̄iram mar im: Keim̄in han tewen̄in God h̄irak han tewen̄in k̄irak yinak.

5

M̄it̄ nises h̄im me God nanin̄in menmen enum me t̄i

¹ *Neim̄in han kitet Jisas h̄irak m̄it̄ik God keh̄im̄itane k̄ak̄i kaap haiu m̄it, h̄ir n̄ire n̄ikerek ne God. Neim̄in han tewen̄in God Haai, h̄ir han tewen̄in N̄ikan k̄irak. ² Haiu han tewen̄in God haiu mises h̄im m̄irak te haiu mertei haiu han tewen̄in n̄ikerek n̄irak. ³ *Haiu mses h̄im me God te haiu han tewen̄inek. Haiu han tewen̄inek te h̄im m̄irak h̄iram menipai han enuk au. ⁴ *Haiu han enuk au mentar haiu n̄ikerek ne God te haiu mamin̄in menmen enum me t̄i. Mam̄irkeik te haiu mamin̄in menmen enum me t̄i? Haiu mises h̄im me God h̄irak kekepai haiu mamin̄inem. ⁵ *Neim̄in nanin̄in menmen enum me t̄i? M̄it̄ kerek han kitet Jisas h̄irak N̄ikan ke God kerekek h̄ir keriyen nanin̄in menmen enum me t̄i.

God kewepyap̄ir menmen me Krai werek werek

⁶ *Haiu mertei Jisas h̄irak N̄ikan ke God kentar n̄ipaa God keteiknaiyek me w̄i m̄it̄ik Jon ketenen Jisas k̄ik̄irek keriuwe t̄ipar. H̄irak p̄ike keteiknaiyek me w̄i Jisas kaa hemkre m̄irak mewen. God H̄im̄in Yaai k̄irak Haai ke h̄im yaaim. H̄irak kemip̄in au. H̄irak kat̄ip Jisas h̄irak N̄ikan ke God. ⁷⁻⁸ *Menmen wikak meteiknaiyek. God H̄im̄in Yaai keteiknaiyek. Menmen m̄it̄ik Jon k̄iriakem w̄i kerek n̄ipaa h̄irak ketenen Jisas k̄ik̄irek keriuwe t̄ipar h̄iram meteiknaiyek. Im metike haiu han tewen̄in w̄i Jisas kaa hemkre m̄irak mewen. Menmen wikak im meteiknai menmen miut̄ip me Jisas. H̄iram mat̄ip Jisas h̄irak N̄ikan ke God. ⁹ *Haiu memtau h̄im m̄it̄ netpayem haiu misesim. Haiu memtau h̄im me m̄it̄ te haiu mam̄imtau h̄im God ketpayem me N̄ikan k̄irak mentar h̄im m̄irak min̄in h̄im me m̄it̄. ¹⁰ *Te neim̄in nises h̄im me God h̄ir nertei nekre han k̄ir h̄im me God h̄iram yaaim. N̄ipaa God ketpim me Jisas kar ik: “H̄irak N̄ikan kai.” Neim̄in ap nises h̄im me God h̄ir ap nemtau h̄im n̄ipaa God ketpim me N̄ikan k̄irak. M̄it̄ in nat̄ip God kemip̄in. ¹¹ God ketpai h̄im im e. H̄irak epei kekepei haiu mamu tipmain tipmain enum eik. H̄irak kekepei keriuwet N̄ikan k̄irak kan kaa kentar nu tentarak̄it kesak menmen enum haiu m̄iriakem. ¹² *Keim̄in ketike Jisas tau han kiut̄ip, h̄irak kaku tipmain tipmain enum eik. Keim̄in au, ap te kaku kaktikerek au.

* 4:21 Mt 5:44-45; Mk 12:29-31 * 5:1 1Jo 4:15 * 5:3 Jo 14:15, 23-24; 2Jo 6; Mt 11:30 * 5:4 Jo 16:33 * 5:5 Ro 8:37; 1Jo 4:4 * 5:6 Jo 1:29-34; 1Jo 1:7 * 5:7-8 Jo 15:26 * 5:9 Jo 5:32-37, 8:18 * 5:10 Ga 4:6 * 5:12 Jo 3:36

Haiu emirtei haiu mamu tipmain tipmain enum eik

13 *Hi hewisi tıwei ik te yi mıt kerek yises Nıkan ke God yi eiyırtei yi yayu tipmain tipmain enum eik. 14 *Haiu ap yınk enuk te haiu mitehi God me menmen mentar menmen im. Haiu mertei haiu mitıwekhi me menmen mises han kırak, hırak kakımtau hım maiu. 15 Haiu mertei hırak kakımtau menmen haiu mitıwekhiyem, te haiu mertei hırak kakweteiyem. 16 *Keimın kır kırak yınak kırık menmen enum ap te mamrıak hırekes kaki, hırak ekitehi God te hırak kakıkepek te hırak kaku werek werek. Menmen ham mıtık kırıkem hıram mamrıakek kaki. Keimın kakrıakem hırak kaki, te yi ap eiyitehi God ke mıtık ik au emıt! 17 Menmen enum yapırwe mıt nırıkem meremir hım me God. Te menmen enum im hır nırıkem hıram mamnip God han enuk waswas te hırak kakriuwet mıt nanıno si waswas au. 18 *Haiu mertei keimın hırak Nıkan ke God hırak kırık menmen enum yapırwe au. God Nıkan kırak hırak naanmıpre mıtık kar ik te Seten kakrekyıwek enum au. 19 *Haiu mertei haiu ne God te mıt han yapırwe nau ti Seten naanmıpror hır nises hım mırak. 20 *Haiu mertei Nıkan ke God epei kan kekepei te haiu mertei God kiutıp en kerekek. Ap keiyak au. Haiu metike God kiutıp en kerekek, haiu mau han kiutıp en kerekek kepu hırak kekepai, haiu mamu tipmain tipmain enum eik. 21 *Nai yinan, yi eiweikın sip eiwet tıpir.

Mepır keremem

* 5:13 Jo 20:31 * 5:14 Jo 14:13, 16:23; 1Jo 3:21-22 * 5:16 Mt 12:31 * 5:18 1Jo 3:9; Jo 17:15
 * 5:19 1Jo 4:6 * 5:20 Jo 17:3 * 5:21 1Ko 10:14

T̄wei Jon Kewis̄k - 2

Menmen me t̄wei ik

Jon kat̄p gude 1:1-3

Yi eiyises menmen me han tewen̄n m̄t 1:4-6

Yi naanempre h̄iras me h̄im eenum me memip̄n 1:7-11

Jon kat̄p h̄im m̄karu 1:12-13

1 *Hi m̄t̄ik iuwe ke m̄t̄ ne weiw̄k me God, hi hewis t̄wei ik ken ti m̄te n̄paa God kehimit̄enut ti n̄ki p̄rak. Te ti kerep̄p au. Ti hetike n̄kerek nit. Hi han tewen̄ni iuwe. Hi kerekek au. Hi hetike m̄t̄ miyap̄r keriyen nises h̄im me God. 2 Haiu han tewen̄ni mentar h̄im yaa'im me God mau mekre han kaiu, mamu mamtikewai tipmain tipmain enum eik. 3 Hi hanhan God Haai ketike N̄kan k̄rak Jisas Krai's h̄irak̄t han yaaik k̄rak̄t kaku kaktikewai. H̄irak̄t han tewen̄nai te haiu mamu werek werek, mentar haiu mises h̄im yaa'im m̄rak haiu han tewen̄nan.

Haiu hanhan m̄t

4 *Hi hemtau n̄kerek nit han h̄ir nises h̄im me God mar ke n̄paa h̄irak God ketpaiyem, te hi han yaaik iuwe. 5 *Te in ek m̄te yaaip̄ hi p̄ike hetput, "Haiu m̄t hanhanan." H̄im im me petepin au. N̄paa ein h̄iram mepu haiu memtewem me w̄ haiu m̄t min̄n mises h̄im me God. 6 *Haiu hanhan God te haiu emises h̄im m̄rak. N̄paa h̄im im h̄irak ketpaiyem h̄iram im: Haiu hanhanan.

Haiu emises h̄im me Krai's

7 *M̄t yap̄rwe epei newep nerer wit memip̄n m̄t miyap̄r. H̄ir nepak̄n Jisas h̄irak keit ȳnk kar ke haiu m̄t keriyen h̄irak kan t̄ ik. M̄t nar ik h̄ir enun newisesik, h̄ir nepan ne Krai's. 8 Yi naanempre h̄iras te yi ap eiyises menmen yar ke h̄ir nisesim, te yi eiȳwaank m̄nmen yaa'im God kewis̄m mekre han ki. Yi eir̄ak menmen im te maain yi eiȳt menmen yaa'im yap̄rwe God kakwetiye'm. 9 *Neiȳn newis h̄im ham mekre n̄m̄n me h̄im me Krai's, God ap kau ketikeri au. Neim̄n nises h̄im im keremem me Krai's, h̄irak God Haai ketike N̄kan k̄rak tatu tatkit̄eri. 10 *Neiȳn nan̄nen ap nises h̄im me Krai's mar im au, h̄ir nises h̄im ham, yi ap eiȳtpor nan̄nen nan̄kre w̄nak ki au. Yi ap eiȳtpor: "God kak̄kepi yi eiyu werek werek." Menmen im au em̄t! 11 Keiȳn kakt̄p m̄t̄ik enuk kar ik: "Ti ehu werek werek," h̄irak k̄ire wariyak̄t k̄rak ke menmen enum m̄t̄ik ik h̄irak kak̄rakem.

H̄im ham h̄iram m̄karu

12 *Hi hanhan hetpi menmen yap̄rwe te hi h̄inapen hewis̄m mau t̄wei ik au. Hi hanhan anen ari te haiu em̄t̄pan menmen haiu emu han yaaik. 13 N̄kerek ne heiyu iuwe pit h̄ir nesiuwe h̄im netpi "Yi yaain."

Mep̄r keremem

* 1:1 1Pi 5:1; 3Jo 1 * 1:4 3Jo 3 * 1:5 1Jo 2:7, 3:11 * 1:6 1Jo 5:3 * 1:7 1Jo 4:1-3 * 1:9
1Jo 2:23 * 1:10 Ef 5:11; 2Te 3:6 * 1:12 3Jo 13-14

Tíwei Jon Kewisik - 3

Menmen me tíwei ik

Jon katip mítik Gaias gude 1:1-4

Jon kewenipi Gaias me menmen eyaaim hirak kiriakem 1:5-8

Jon kene mítik Daiotrefis 1:9-10

Jon kewenipi Demitrias me menmen eyaaim hirak kiriakem 1:11-12

Jon katip him mikaru 1:13-15

¹ *Hi mítik iuwe ke mít ne weiwik me God, hi hewis tíwei ik ken ti Gaias. Hi han tewenit iuwe. ² Ti kai yaaik hi hanhan God kakikepit te ti ehu werek werek me menmen ti hirakem. Hi hanhan ti yink kit kaku werek kar ke himin kit kepu werek werek, ti hises God. ³ *Hi hertei menmen ti hisesim hentar nai yinan han nan netpo ti hises him me Kraiss werek werek. Hekrit hekrit ti hises menmen yaaim mar ik. ⁴ Menmen ham ti hirakem hiram menipa hi han yaaik. Ti hises God werek werek te menmen im menipa hi han yaaik wisenuk.

Mit natip Gaias hirak yaaik kiriak menmen yaaim

⁵ Ti kai yaaik, ti hirak menmen yaaim me God. Ti naanmipre mít nerer wit wit kerek newepyapir him me God. Ti hetari ninaan mir te ti epei hekepi. ⁶ *Naiu yinan han hir pike nan in natip haiu mít in ne weiwik me God hir netpai ti epei hekepi. Hi hanhan ti wen ekepi ewetir menmen me wi hir nanen te hir naneno nanrer wit wit nanwepyapir him me God. Menmen mar im ti erekyorem mamnip God han yaaik. ⁷ *Hir nanaaiwir wit kir ik nen newepyapir him me Kraiss te hir ap nari nanmen miutip me mít hir nises him me God au. ⁸ Te haiu hiras emkepi naanempror te haiu mantikeri mamriak menmen miutip me him me God.

Him me Daiotrefis ketike Demitrias

⁹ Hi hewis him mau tíwei hesiuwerek ken mít ein ne weiwik me God. Te Daiotrefis hirak hanhan kakinin mít naanmamri. Hirak ap kentaui him mai kisesim au. ¹⁰ Maain hi anen arit, hi ewepyapir menmen hirak kiriakem. Hirak kesiuwe him weinim katip haiu mít in enum. Te im keremem au. Hirak ap kari naiu yinan han newepyapir him me God kewisi nen winak kirak au. Te mít han hir hanhan nanwisi nanikre winak kir, hirak keweni. Hirak keweni keriyen au, hirak kepri nenpin nekeipin winak mít nererik newenipi God neitak.

Demitrias kiriak menmen yaaim keremem

¹¹ *Kai yinak ti eriak menmen enum ehesisim au emit! Ti eriak menmen yaaim ehesisim keremem. Keimin kiriak menmen yaaim kisesim, hirak mítik ke God. Keimin au, hirak au. ¹² *Mít yapirwe in hir natip Demitrias hirak yaaik. Him hirak kewpyapirem hirekes kisesim. Haiu mít in matip hirak yaaik. Ti hertei menmen haiu metpiyem hiram yaaim.

Him ham hiram mikaru

¹³ *Hi hanhan etput him yapirwe te hi hinapen ewisim mau tíwei ik au. ¹⁴ In ek hi anen arit te hawir watipakit menmen. ¹⁵ Hi hanhan ti ehu werek

werek. Nit yinan in netput nar ik: “Ti yaaik.” Ti atip nau yinan ein “Hir yaain.”

Mepir keremem

T̄iwei Jut Kewis̄k Menmen me t̄iwei ik

Jut kat̄ip m̄it ne weiw̄k me God gude 1:1-2

H̄im me menmen enum m̄it enun enemitetp̄in h̄ir nisesim 1:3-13

Maain God kak̄iwaank m̄it enun ekerek h̄ir nemitetp̄in 1:14-16

Jut kat̄ip m̄it h̄ir nenesis h̄im eme God werek werek 1:17-23

Jut kitehi God naanmampre m̄it 1:24-25

1 *Hi Jut, hi h̄ir̄iak menmen me Jisas Kraiss, hi n̄ikik ke m̄it̄ik niuk m̄irak Jems. Hi hewis t̄iwei ik hesiuwerek ken yi m̄it n̄ipaa God kehimiteni yi yisesik, h̄irak han tewen̄ini, Jisas Kraiss h̄irak naanm̄ipri. 2 *Hi hanhan God h̄irak kakrekyi yaaim, han tewen̄ini, yi eiyu werek werek wisenum.

M̄it neweikin sip newet h̄im yaaim me God h̄ir n̄ir̄iak enum mar im

3 *Nai yinan yaain, hi hanhan hewis t̄iwei hesiuwerek ke menmen yaaim God h̄irak kerekyeyem kaktaihis, te hi han kitet hetpi menmen ham hetpi h̄im manp. Yi han tokik eiyu eiyises h̄im yaaim n̄ipaa God kewet haiu m̄it nisesik, h̄irak keweteyem miut̄ip. 4 *Hi hewisiyem hentar m̄it han n̄isaw̄in menmen h̄ir nisesim mekre han k̄ir nan nau netikewi nekre w̄inak ke yi yewen̄ipi niuk me God yekrerek. N̄ipaa h̄im me God m̄it newisim mau t̄iwei mat̄ip m̄it nar ik God kak̄iwaanki. M̄it nar ik neweikin sip newet God neweikin h̄im m̄irak yaaim mamkepi, h̄ir n̄ir̄iak enum neriuwerem h̄ir nises menmen enum me neiyewewan. H̄ir neweikin sip newet Jisas Kraiss, h̄irak kerekek naanm̄iprai h̄irak kaiu Iuwe. 5 *Yi epei yertei werek h̄im yaaim me God h̄ir m̄it nepei netpiyem te hi hanhan p̄ike ekekyi han ki heriuwe h̄im im. N̄ipaa M̄it̄ik Iuwe kari m̄it ne weiw̄k me Isrel neit wit Isip, ketorhis ker̄i ken. Te maain, h̄irak kenep m̄it han h̄ir nisesik au. 6 *N̄ipaa m̄it ensel han h̄ir ap nises menmen werek God epei kehimitenorem au. H̄ir n̄inaaiw̄ir menmen God kehimitenorem metike wit h̄ir newik, te God kewisi naanm̄ipror nekre wit enuk toto n̄ire m̄it enun nekre w̄inak enuk ke gavman, h̄ir nemer̄ir w̄i God skelim m̄it. 7 *Hi h̄ik̄iak han ki hetpi h̄im me m̄it ne wit Sodom, wit Gomora netike m̄it ne wit kike meweikin wit iuwe. H̄ir enun n̄ire m̄it enun in ek h̄ir nau netikewi. H̄ir n̄iwaai netike m̄it han, miyap̄ir au, te menmen enum im merekiror han. God kewaanki ker̄iuwe si enum mar ke si enum mamu tipmain tipmain enum eik. Menmen im em God kerekyorem h̄iram m̄ire h̄im̄in meteiknai mekam maain mamnen mamnep m̄it enun. 8 *M̄it enun nau netikewi nekre w̄inak yi yewen̄ipi God yekrerek, h̄ir n̄ir̄iak enum nar ke m̄it enun ne wit Sodom. M̄it in nentar menmen h̄ir n̄ityak n̄irem, h̄ir n̄ir̄iak enum me neiyewewan, h̄ir neweikin sip newet God kerek naanm̄ipri, h̄ir nat̄ip netaw̄in m̄it ensel ne wit ke God. Te ensel kerek nin̄in m̄it in h̄ir ap n̄ir̄iak menmen mar im au. 9 *N̄ipaa Maikel h̄irak m̄it̄ik ensel iuwe kin̄in, h̄irak ketike Seten tat̄ipak̄it tenehak̄it keim̄in kak̄it ȳink ke Moses h̄irak kaa. Maikel kertei h̄irak ap yaaik te h̄irak kene Seten kesiuwe h̄im enum au. H̄irak kerekek kat̄ip kar ik: “M̄it̄ik Iuwe God kaknit me h̄im mit enum.” 10 *Te m̄it enun nau netikewi nekre

* 1:1 Mt 13:55 * 1:2 2Pi 1:2 * 1:3 1Ti 1:18 * 1:4 Ga 2:4; 2Pi 2:1 * 1:5 2Pi 1:12; Eks 12:51; 1Ko 10:5 * 1:6 2Pi 2:4, 9 * 1:7 Jen 19:1-25; 2Pi 2:6, 10 * 1:8 2Pi 2:10 * 1:9 Dan 10:13, 21, 12:1; Rev 12:7; 2Pi 2:11; Sek 3:2 * 1:10 2Pi 2:12

winak yi yewenipi niuk me God yekrerek, hir natip enum me menmen hir nepitariyem. Me menmen hir nerteiyem nisesim nar ke miyak hir neke yaank nises han kir nriakem, menmen im hir mit nriakem nisesim hiram mamawaanki. ¹¹ *Hir nanawaank hiras. Hir nises menmen enum mitik Ken nipaa kiriakem, hirak han tewenin God o mit au. Mit in neweikin han kir nises menmen enum nipaa mitik Belam kisesim kemipin mit ne Isrel keriuwerem te hir nises menmen enum. Hirak kiriak menmen ik kentar hirak hanhan kakit pewek. Hir nanawaank hiras nentar hir nriak enum nar ke nipaa Kora kiriakem me wi hirak kare kakikrehir ke mitik Moses, hirak katip kakininek te God au kakip kaa. ¹² *Mit in nemipin hir nire nan misawin mekre wan te sip mamnen mamnep nan te hiram mamwep. Mit nar ik netikewi yaam menmen me han tewenin nipaa Krai kaa, hir ap nneini yi yaineri au. Hir naanmipre hiras keriyen. Hir nises him ham him ham hir nar ke napi hawi kewi au te nime metitwewek meriuwetek kakno. Mit hir enun ap nankaap mit nar ke nu mari nikim au me wi maain mit nertei hiram mamri. Hir mit nire nu epei kaa, mit han nwaai hine newepew puk mirak nentar hiram ap mari mekepi au. ¹³ *Mit in nemipin hir nire mani sir iuwe. Menmen enum hir nriakem hiram mire tiwerpek me mani sir mit nirem. Mit hir neweikin sip newet him yaaim me God te hir nire hir mau nepni mnaaiwir kerek epei mewiyen, hiram menep men han han. God kehimitan wit kire wit toto enum ke mit in te hir enu enit tipmain tipmain enum eik.

God kakrekoyor enum me menmen enum hir mit nisesim

¹⁴ *Nipaa enum eik mitik niuk mirak Inok hirak Adam nepenyek kirak, hirak kewis him mau tiwei katip kar ik: “Yi eiyimtwem. Mitik Iuwe kaknen kaktike mit nriak yaain ensel, ¹⁵ hir naninen skelim mit nanwepyapir menmen enum hir nriakem nanwepyapir him enum nipaa hir netpim men God.” ¹⁶ *Mit in nemipin hir netpepan nemipinan han enuk neriuwe menmen epei man. Hir nises han kir keriyen. Hir natip him iuwe newenipi hiras natip hir yaain, hir nemitetpin nanri han ke mit han te hir enit menmen mir hir hanhanem.

Yi han tokik eiyu eiyises him yaaim me God

¹⁷ *Te yi mit au. Yi wen han ekitet menmen nipaa mit aposel kerek Jisas Krai kehimiteni hir newepypir him mirak haiu epei metpi hiram mamnen. ¹⁸ *Hir netpi wi maain menep Jisas pike kaknen, mit han naninwesis nanitetnaan mit kerek hir nises him me God, hir nanises han kir enuk. ¹⁹ *Mit in keriyen hir nanwep haiu mit miyapir ne weiwik me God maminke hasinaiu. Hir nanises menmen mit ne ti hir hanhanem. God Himin Yaai kaku han kir au. ²⁰ *Te yi nai yinan yi eikaapan hiras eiyises him yaaim iuwe me God in ek yi yisesim. Yi yitehi God menmen, yi yewis God Himin Yaai kirak kakikepi. ²¹ Yi eiyises God werewek werewek te hirak kakteikni hirak han tewenini. Yi yemerir wi maain Mitik Iuwe kaiu Jisas Krai pike kaknen kakrekoyi yaaim te yi yayu yaitikerek tipmain tipmain enum eik. ²² Yi han tewein yikaap mit kerek nises God te mit han nari han kir nanises menmen enum. ²³ *Yi yekepi yari mit han kir te hir enaaiwir menmen enum eiyir ke mitik hirak kekin menmen yaaim minatin mekre

* **1:11** Jen 4:3-8; 1Jo 3:12; 2Pi 2:15; Nam 31:16; Nam 16:1-35 * **1:12** 2Pi 2:13, 17; Esi 34:8 * **1:13** Ais 57:20; 2Pi 2:17 * **1:14** Jen 5:21-24; Diu 33:2; Mt 25:31 * **1:16** 2Pi 2:10, 18 * **1:17** 2Pi 3:2 * **1:18** 2Pi 3:3 * **1:19** 1Ko 2:14 * **1:20** Kl 2:7; 1Te 5:11 * **1:23** Emo 4:11; Sek 3:2; Rev 3:4

si waswas. Mít han yi han tewenini yekepi yari han kír te hír enaaiwír menmen enum, yi naanempre híras te menmen enum hír nisesim ap te mamri han ki yi eiyisesim au emít!

Jut kewenipi niuk me God

²⁴ *Hi hanhan God hírak Iuwe te kakíkepi yi ap eiyises menmen enum, hírak iuwe te kakwisi yi han yaaik prar prar einen eiyírp ninaan mírak me wí hírak skelim mít te yi yínk enuk eiyu au. Yi han yaaik iuwe eiyu.

²⁵ *Hi hanhan haiu mewenipi niuk me God hírak kiutíp kerekek epei kekepai ketaihis keriuwe menmen yaaim nípaa Mítík Iuwe kaiu Jisas Kraís kerekyeyem. Hi hanhan hírak kakre Mítík Iuwe kaku, hírak naanmípre menmen, hírak yaaik kinín menmen yapírwe, niuk mírak iuwe. Nípaa enum eik hírak kepu karik. Nípaa ein ere in ek ere maain tipmain tipmain enum eik, hírak kákpaú kákpar ik.

Mepír keremem

* 1:24 Fl 1:10; 2Pi 3:14; 1Te 5:23

* 1:25 Ro 16:27; 2Pi 3:18

Menmen Jon Kityak Kirem - Revelesen

Menmen me tiwei ik

Jon katip mit ne sios gude 1:1-8

Jon kinin kityak kir menmen, ehirak kewis him men sios mar 7 1:9-3:22

Him me tiwei ketike tirhin mar 7 4:1-8:1

Him me taur mar 7 8:2-11:19

Him me kirin ketike miyak wik 12:1-13:18

Menmen ham Jon kityak kirem 14:1-15:8

Sar mar 7 menmen mekrerem emeteiknai God han enuk 16:1-21

God kewaank wit Babilon, miyak enuk wik etetike Seten 17:1-20:10

Him me God skelim mit yapirwe 20:11-15

Him me nupela nepni, metike ti, metike ewit hak Jerusalem 21:1-22:5

Him me Jisas pike kaknen 22:6-17

Jon katip mit him mkaru 22:17-21

Him me tiwei ik

¹*Tiwei ik hirak ke him nipaa misawin meit, te in ek God kewepyapirem katip Jisas Kraiss em. Hirak kewepyapirem ketp>wekem te Jisas kakteikin mit kerek nisesik kakteiknorem kakitpor menmen te menep mamnen. Kraiss hirak keriuwet mitik ensel kiutip kewepyapirem ketpo hi Jon em, hi hirak menmen me Mitik luwe Jisas Kraiss. ²Hi Jon hi hewis menmen yapirwe hi epei hirem. Hi hetpi him manp hi hemipin au. Him im hiram him God ketpim mekite him Jisas Kraiss hirak keriuwet mitik ensel kirak kan kewepyapirem ketpewem.

³*Mitik kerek hirak kakikine him im mamno nikip me mit miyapir ne God, hirak han yaaik kaku. Mit miyapir kerek hir nemtau him im kerek God kewepyapirem maain hiram mamnen, hir enisesim werek werek, hir han yaaik nanu. Hir han yaaik nanu nanintar w menep te menmen im mamnen.

Jon kewis tiwei ik ken mit nises God neit wit hispinak wik (7)

⁴*Hi Jon hi hewis tiwei ik ken yi mit miyapir han yi ne weiwik me God yi yeit wit hispinak wik(7) me provins Esia. Hi hanhan God kerek nipaa kepu ere in kepu maain kakpau, hirak kakrekya yaaim yi eiyu werek werek. Himin hispinak wik (7) yaain nerp ninaan mtrak menep yeno hirak kewim naanmirai haiu mit hir nanrekya yaaim yi eiyu werek werek. Hi hanhan hir nantike Jisas Kraiss hir nanrekya yaaim yi eiyu werek werek.

⁵*Kraiss hirak kewepyapir werek werek him me God. Hirak Mitik ik kerek kaa God kinin kirkak hirak kekrit kau keit. Hirak Mitik luwe kakinin naanmamre mit iuwe kerek kerek naanmamre mit nanu ti. Hirak hanhan keriuwai, hirak kesak menmen enum mekre han kau kentar hirak kaa hemkre mtrak mewen. ⁶*Hirak kenipai haiu mit haiu mire mit iuwe ne weiwik mtrak, haiu mit niutip niutip haiu mitehi God kakikaap mit mamir ke pris nanrakem te haiu mamtrak menmen me Haai kirak God. Hi hanhan Jisas Kraiss kakit niuk iuwe, hirak naanmipre mit, hirak kakre iuwe tipmain tipmain enum eik.

⁷*Yi eiyimtwem! Hirak Kraiss kaknen kakrau napi. Mit miyapir

* 1:1 Dan 2:28-29; Rev 1:19, 22:6 * 1:3 Rev 22:7, 10 * 1:4 Eks 3:14-15; Rev 3:1, 4:5, 8, 5:6, 11:17, 16:5 * 1:5 Jo 18:37; Rev 3:14, 17:14; Kl 1:18; Sam 89:27; 1Jo 1:7, 4:10 * 1:6 1Pi 2:5, 9; Rev 5:10, 20:6 * 1:7 Mt 24:30; Jo 19:34-37

yapirwe maain nanirek nanriuwe nanamir kir. Hir nantike mit ne Isrel kerek maamrer nir nipaa hir nakip nau hirepit mirak, hir nanirek, te hir yapirwe nau ti nankitek nanintar hir nanineinik kakriyei nanino ninaan me God. Hi hanhan menmen im mamnen. Hi hetpi werék.

8 *⁸“Hi God kerekek hi hiriak menmen yapirwe te menmen yapirwe mamwenipi niuk mai.” God iuwe naanmpre menmen yapirwe kerek nipaa kepu ere in kepu maain karpau, hirak katip menmen im.

Jon kepu kityak kir Krajs

9 *⁹Hi Jon hi ki yinak. Hi etikewi haiu mit ne Jisas. Hi etikewi mit han neraiwaank te haiu mises menmen me God haiu minakin tokim emisesik. Hir mit ne Gavman nepira newisa hi heit winak enuk heit wit wan kimaak keketik niuk mirak Patmos, hentar hi ewepypir him me God hi hatip mit hi hises menmen nipaa Jisas hirak ketpim. ¹⁰ Me wi Sande hiram wi me Mitik Iuwe, God Himin Yaai kan kentar han kai te hi hepu hityak hi hemtau him ke mitik keit sip kai hirak katip him iuwe kewen ken yanimin kire tukin. ¹¹ Hi hemtau mitik eik katip kar ik: “Ti ewis menmen yapirwe ti ehirem hiram mamu twei. Epei au, ti esiuwerek kakno mit miyapir ne weiwik me God hir nises him mirak hir nau neit wit hispinak wik (7) im e: Wit Efesas, wit Smena, wit Pegamam, wit Taiataira, wit Sadis, wit Filadelfia mekite wit Leodisia.”

¹² Hi heweikin ehir keimin kerek ketpo him. Hi heweikin epei au, hi hir gol miwapin lam hispinak wik (7) hiram mau. ¹³ *¹³ Kekre ninin ke lam me gol keiyak kerp keweikin kire mitik. Hirak kamir laplap iuwe nokim ere miwapin hit mirak; Hirak kakir let me gol hiram meweikin hirepit mau han pank kirak. ¹⁴ *¹⁴ Maat kirak ketike paan kirak hirak hike kire nap o hore hike yiwau. Nanamir kirak kerhhe kire si te hirak kakir menmen yapirwe mekre han ke haiu mit. ¹⁵ *¹⁵ Hit mirak mire ain mit newisim mekre si maain metir hir nesesim ere hiram mir. Hi hemtau him kirak hirak katip him iuwe kewen ke yanimin kar ke hitik siurik mire. ¹⁶ *¹⁶ Hirak ketenen hir mar hispinak wik (7) mekre his yaaim mirak. Menmen mire hine me his katin ken pinak ken pinak metpaan moke him kirak. Ninaan mirak hiram mir mar ke wepni kir kau nininiuwe ek.

¹⁷ *¹⁷Hi hirek, hi henkewin menep hit mirak har ke mitik epei kaa. Te hirak kewis his yaaim mirak mentera hirak ketpo kar ik: “Ti ap anapen. Hi mitik kerek nipaa menmen ap mepu, au hi hepu, hi maain apau. Hi Jisas kerekek. ¹⁸ Hi kerekek hi hepu. Nipaa mit neiyep hi haa te in ek ti hira. Hi ahu tipmain tipmain enum eik. Hi kerekek hi iuwe te hi enip mit miyapir kerek naa hir nanino si o au en, hir nanino wit ke God nanu werék. ¹⁹ *¹⁹Te ti ewis menmen mamu twei maain ti ahirem. Menmen in ek mepu metike menmen maain mamnen. ²⁰ *²⁰Hir mar hispinak wik (7) ti hirem mau his yaaim mai hiram metike lam gol mar hispinak wik (7), hiram mire tok piksa im. Hir hiram mire mit iuwe hir naanmpre mit miyapir ne weiwik me God nau wit hispinak wik (7). Lam gol hiram mire mit miyapir ne God nau neit wit hispinak wik (7).

* **1:8** Rev 4:8, 15:3, 21:6, 22:13 * **1:9** Rev 6:9 * **1:13** Dan 7:13, 10:5 * **1:14** Dan 7:9, 10:6;
Rev 2:18, 19:12 * **1:15** Rev 14:2 * **1:16** Rev 1:20, 2:12, 16, 19:15, 21; Hi 4:12 * **1:17** Ais 44:6,
48:12; Rev 2:8, 22:13 * **1:19** Rev 1:1 * **1:20** Rev 2:1, 3:1

2

Jisas katip h̄im men m̄it miyap̄ir ne God nau neit wit Efesas

1 *^{*}“Ti ewis h̄im meiyam im mamno m̄it̄ik iuwe kerek naanm̄ipre m̄it miyap̄ir ne sios o weiw̄ik me God nau neit wit Efesas. Ti ewis h̄im im:

“H̄im im h̄iram h̄im me hi M̄it̄ik Iuwe kerek hi hetenen h̄ir mar hisp̄inak wik (7) mau mekre his yaaim mai. Hi heke t̄i hepno in hepno ein hitet n̄im̄in ke yi m̄it miyap̄ir ne God yap̄irwe ne provins Esia yi ȳire lam gol mar hisp̄inak wik (7). Hi etpi h̄im im.

2 *^{*}“Hi hertei menmen yi ȳiriakem. Hi hertei menmen enum epei man yi m̄it te yi ȳinak̄in tokim yis̄isa yewepyap̄ir menmen mai yi ȳiriakem yap̄irwe. Hi hertei yi ȳinapen m̄it enun kerek h̄ir netpi nar ik: ‘H̄iau m̄it h̄iau aposel m̄ire m̄it han!’ Yi epei yemtau menmen h̄ir netpim, menmen h̄ir n̄iriakem, te yi epei han kitet m̄it in te yi yertei h̄ir ap m̄it aposel au. H̄ir m̄it enun nemip̄in. 3 Menmen enum epei man menep yi m̄it mentar yi yises h̄im mai. Yi ap ȳinapen menmen im te yi yeweik̄in sip yeweto au. Yi ȳinak̄in tokim yi wen eiyises h̄im mai. 4 Te hi han enuk heruwi hentar menmen im. N̄ipaa yi yin̄in yises h̄im mai, yi hanhan yeriuiwa w̄isenum, te in ek au kike. 5 *^{*}Yi han ekitet n̄ipaa yi hanhan yeriuiwa w̄isenum te in ek yi p̄ike hanhan yeriuiwa yar ke n̄ipaa yi yisesim. Yi ȳire m̄it h̄ir nau niu h̄ir nenke nen t̄i heik. Yi p̄ike eiyises menmen yaaim n̄ipaa yi yin̄in yisesim, o au en, hi p̄ike anen eiwep eriwaank. Menmen in h̄iram mar ke hi enen enke lam mi me wit h̄iram mewi hi eiȳim eno. 6 *^{*}Te menmen miut̄ip yaaim hi han yaaik yi yisesim h̄iram im. Yi ȳinapen menmen enum m̄it kerek nises h̄im me Nikolas h̄ir n̄iriakem.

7 *^{*}“Yi eiȳimtau han ekitet werek menmen God H̄im̄in Yaaik ketpim men yi m̄it miyap̄ir yap̄irwe ne weiw̄ik me God. Yi m̄it miyap̄ir kerek yis̄isa werek werek ere yi yayi yi hekrit hekrit eiȳin̄in menmen enum mamnen mamri han ki te maain God kawisi yi eiyu ni m̄irak yi yayim n̄ikim me nu kerek kak̄ikaap h̄im̄in ki te yi m̄it yayu yayit̄ tipmain tipmain enum eik.

Jisas katip h̄im men m̄it nises h̄im me God nau neit wit Smena

8 *^{*}“Ti ewis h̄im im mamno m̄it̄ik iuwe kerek naanm̄ipre m̄it miyap̄ir ne sios o weiw̄ik me God nau neit wit Smena. Ti ewis h̄im im mar ik: “H̄im im h̄iram h̄im me hi m̄it̄ik kerek n̄ipaa menmen ap mepu wen au hi hep̄u, maain hi apau. Hi kerekek n̄ipaa m̄it neiyep hi haa, hi p̄ike hekrit hau.

9 *^{*}“Hi hertei yi m̄it enun ap yetenen menmen yap̄irwe au, m̄it nerekyi enum yentar yi yises h̄im mai (te yi yetenen menmen yap̄irwe yaaim me God.) Hi hertei h̄im enum m̄it netpiyem. H̄ir natip̄ h̄ir ne weiw̄ik me Isrel, te h̄ir keriyen God kehimīteni h̄ir n̄irak te h̄ir ap nisesik au. H̄ir nererik nau winak k̄ir nekine h̄im me Moses, te h̄ir ap nises God au. Seten kari han k̄ir h̄ir m̄it n̄irak. 10 *^{*}Yi ap ȳinapen menmen enum m̄it menep nanrekyiyem. Eiȳimtewem! Seten kakri han ke m̄it te h̄ir nantihis m̄it han ne yi m̄it nanw̄iri yaino winak enuk, te h̄ir nan̄in̄in han ki yi yayis̄isa werek werek o au. H̄ir nanriwaank me w̄i hiswiyen (10). Yi eiyis̄isa werek werek te m̄it naniwep yi yayi, te maain hi ewisi yi yayu yaitikewa tipmain tipmain enum eik.

11 *^{*}“Yi eiȳimtewem han ekitet werek werek menmen God H̄im̄in Yaaik h̄irak ketpim me yi m̄it miyap̄ir ne weiw̄ik me God. Yi m̄it miyap̄ir kerek

* 2:1 Rev 1:16, 20 * 2:2 Rev 2:19, 3:1, 8, 15; 1Jo 4:1 * 2:5 Rev 2:16, 22, 3:3, 19 * 2:6 Sam 139:21 * 2:7 Jen 2:9; Rev 22:2, 14, 19 * 2:8 Rev 1:17 * 2:9 Je 2:5; 2Ko 11:14-15; Rev 3:9 * 2:10 Mt 10:28; 2Ti 4:8; Je 1:12; Rev 3:11 * 2:11 Rev 20:14, 21:8

hekrít hekrít eiyin+n menmen enum mamri han ki, maain menmen enum me si tatiknen m̄it ap te mamiwep yi m̄it yaain narik au. Yi eiyu werek werek.

Jisas katip h̄im men m̄it nises h̄im me God nau neit wit Pegamam

12 * “Ti ewis h̄im im mamno m̄itik iuwe kerek naanm̄ipre m̄it miyap̄ir ne sios o weiw̄ik me God nau neit wit Pegamam. Ti ewis h̄im im mar ik: “H̄im im h̄iram h̄im me hi m̄itik kerek hi hetenen h̄ine ke his kat̄in keke p̄inak keke p̄inak h̄irak t̄iknuk enuk.

13 * “Hi hertei wit kerek yi yewi h̄irak wit enuk kerek Seten kan kin+n naanm̄ipre m̄it. Yi yap̄irwe yi yises h̄im mai werek werek. Me w̄i m̄it enun nenep m̄itik kai yaaik Antipaa kerek h̄irak kewepyap̄ir h̄im mai katip m̄it em, h̄ir nakip keit wit yi yewi, h̄irak wit kerek Seten kan kin+n naanm̄ipre m̄it. Yi ap yeweik̄in sip yeweto au, yi wen eiyis̄isa. 14 * Yi yaain te hi han enuk heriuwi me menmen ham im e. M̄it han ne yi m̄it yeit Pegamam h̄ir nises menmen me Belam. N̄ipaa enum eik h̄irak keteik̄in m̄itik Belek karkeik te h̄irak kakri han ke m̄it ne Isrel te h̄ir n̄ir̄ak menmen enum. H̄ir naam menmen m̄it newepwarem newet t̄ipir em, h̄ir netike miyap̄ir h̄ir nariyanhis newen̄inem. 15 Mar im yi yewis m̄it enun narik h̄ir nau n̄im̄in ke yi m̄it. H̄ir nises h̄im enum m̄it ne Nikolas h̄ir netpiyem. 16 * Yi eiweik̄in sip eiwet m̄it enun nises h̄im me Nikolas h̄irak ketpim yi eip̄iri en̄inop̄in, o au en, hi enen waswas anep m̄it in nises h̄im enum. Hi atip h̄im meke h̄im kai mamnen mamriwaank mam̄ir ke h̄ine ke his kaknep m̄it h̄ir nani.

17 * “Yi eiȳimtau han ekitet werek menmen God H̄im+n Yaaik h̄irak ketpim men yi m̄it miyap̄ir ne weiw̄ik me God.

“Yi m̄it kerek yayin+n menmen enum mamri han ki maain hi eweti menmen yaaim ham m̄ire menmen mana m̄isaw̄in meit wit kai. Hi eweti niut̄ip niut̄ip menmen im metike nan m̄ire hike h̄iram meteik̄ni hi hanhani. Niuk ham yaaim mamwik m̄it han ap te nan̄ir̄tei niuk m̄iram au. M̄itik kerek h̄irak kak̄it nan, h̄irak kerekek kak̄irteiyem.

Jisas katip h̄im men m̄it nises h̄im me God nau neit wit Taiataira

18 * “Ti ewis h̄im im mamno m̄itik iuwe kerek naanm̄ipre m̄it miyap̄ir ne sios o weiw̄ik me God nau neit wit Taiataira. Ti ewis h̄im matip mar ik:

“H̄im im h̄iram h̄im me hi N̄ikan ke God. Hi nanam̄ir kai k̄ir kar ke si merh̄the te hi h̄ir menmen yap̄irwe mekre han ke m̄it, h̄it mai tokim h̄iram yaaim mar ke kapa yaaik hike enuk.

19 “Hi hertei menmen yi ȳir̄iakem. Hi hertei yi hanhan yeriuwe m̄it han. Hi hertei yi yises h̄im mai werek werek, ȳir̄iak menmen yaaim, yi ȳinak̄in tokim me menmen enum epei man o menmen enum m̄it nerekiyem. Hi hertei menmen in ek yi ȳir̄iakem h̄iram yaaim iuwe min̄in menmen yaaim n̄ipaa yi yin̄in yis̄isa yi ȳir̄iakem. 20 * Menmen yi ȳir̄iakem h̄iram yaaim te hi han enuk heriuwi me menmen miut̄ip im. Yi wen yewis m̄ite enu eip̄ h̄ire w̄ire m̄ite hap enu niuk m̄ire Jesebel, h̄ire wewisesik watip h̄ire w̄ire profet, h̄ire wen wau wetikeri. H̄ire watip h̄ire profet te h̄ire wari han ke m̄it weriuwe h̄im h̄ire wetpim. H̄ire watip wenip m̄it miyap̄ir han kerek nises h̄im mai, h̄ir n̄ir̄iak enum nariyanhis newen̄inem, h̄ir naam menmen m̄it h̄ir epei newepwarem newet t̄ipir em. 21 Hi h̄imat w̄i ham te h̄ire weweik̄in sip wewet menmen enum im, te h̄ire au w̄inapen. 22 H̄ire

* 2:12 Ais 49:2; Rev 1:16 * 2:13 Rev 3:8 * 2:14 Nam 25:1-2, 31:16; 2Pi 2:15 * 2:16 Rev 1:16, 3:11, 22:7, 12, 20 * 2:17 Jo 6:48-50; Ais 62:2; Rev 3:12, 19:12 * 2:18 Rev 1:14-15 * 2:20 1Kin 16:31; 2Kin 9:22; Rev 2:14

au wɪnapen weweikɪn sip wetikeri nɪɾɪak menmen enum hɪr nisesim te maain hi anip mɪte ip wetike mɪt miyapɪr han hɪr nises hɪm mɪre, hi anipi hɪr nanɪnap nanɪwaank hɪr han enuk wɪsenum. ²³ *Hi anep nɪkerek nɪre hɪr nani nanɪnektɪn (o wɪtenun) te yi mɪt miyapɪr ne weiwɪk miutɪp me God yerer wit wit yi yayɪrteɪ hi kerek hi herteɪ menmen mekre han ke yi mɪt te hi arekyi menmen yaaim o enum mamrer menmen enum yi yɪɾɪakem.

²⁴ *Te yi mɪt han yeit Taiataira, yi ap yises hɪm mɪre enum au. Yi ap yises menmen im mɪt nekinaam hɪram menmen iuwe te hɪram menmen enum me Seten hɪram mɪsawɪn meit mɪre henye enum. Hi ap hetpi hi hanhan yi eirɪak menmen ham mamtike menmen in ek yi yɪɾɪakem. Hi hɪnapen yi han enuk eiriwerem. Au, hi hetpi hɪm im: ²⁵ *Yi wen eiyises hɪm yaaim im kerek in ek yi yisesim ere hi pɪke anen aweypyapɪr hɪrekes. ²⁶ *Yi mɪt miyapɪr kerek hekrit hekrit yi eiyɪnɪn menmen enum mamnen mamri han ki yi mɪt in hi eweti menmen mai iuwe te yi yayinɪn naanmamre mɪt nanrer wit wit. ²⁷ *Menmen hi ehimɪteni yi eirɪakem hɪram mamɪr ke menmen Haai kai kehɪmɪtenewem hi wen hɪpɪɾɪakem. Yi mɪt yayinɪn naanmamre mɪt hɪr nanɪkrehɪr ki naninɪni au. Yi eiyɪnɪni eiwaanki eiyɪr ke mɪtik hɪrak ketenen paap yoki keiyɪk kaknep mɪn hɪrak kerepɪr kike kike. ²⁸ *Hi ewisi yi eirɪak menmen im metike hi eweti saaur me nepni. ²⁹ Yi eiyɪmtau han ekitet werek werek menmen God Hɪmɪn Yaaik hɪrak ketpim men yi mɪt miyapɪr ne weiwɪk me God.

3

Jisas katɪp hɪm men mɪt miyapɪr ne weiwɪk me God nau neit wit Sadis

¹ *Ti ewis hɪm im mamno mɪtik iuwe kerek naanmɪpre mɪt miyapɪr ne sios o weiwɪk me God nau neit wit Sadis. Ti ewis hɪm matɪp mar ik:

“Hɪm im hɪram hɪm me hi kerek hɪmɪn yaaik mar hispɪnak wik (7) me God mewa, hi naanmɪpre hɪr mar hispɪnak wik (7) hɪr nɪre mɪt iuwe naanmɪpre yi mɪt ne weiwɪk me God. Hi hetpi hɪm im. Hi herteɪ mɪt yapɪrwe hɪr han kitet yi yɪɾɪak menmen yaaim yi yisisa werek werek te yi au. Yi yɪre mɪt epei naa. Yi yɪɾɪak menmen mai au. ² Yi eiyɪkrit han ekitet menmen werek werek. Menmen me hɪm me God yi wen yisesim, yi einakɪn tokim eiyisesim werek werek. Menmen mekre han ki yi yisesim hɪram mar ke mɪtik menep te kaki. Hɪrak ap kakɪak menmen werek werek au. Hi hetpiyem hentar hi ap hɪr menmen miutɪp me menmen yapɪrwe yi yɪɾɪakem te God kai kaktɪp hɪram yaaim werek werek au. ³ *Yi han ekitet kerek nɪpaa yi yinɪn yemtau hɪm mau yaaim, yi hanhan yisesim werek werek. In ek yi eiweikɪn sip eiwet menmen enum, yi eiyises hɪm yaaim mar ke nɪpaa yi yisesim, o au en, hi hɪre mɪtik enuk kekintɪp menmen, hi ap etpi wɪ kerek hi anen. Hi anen erekyi yi mɪt miyapɪr en menmen enum ehɪwaanki. ⁴ *Te mɪt han ne yi mɪt yeit wit Sadis yi ap yɪɾɪak menmen enum au. Yi yaain yɪre klos kere mɪt nerɪuwetem ap hapɪk mewim au. Yi mɪt yar ik maain yi yayitikewa haiu mamriuwet menmen yaaim mɪre hike mamu mamɪt. Maain yi eirɪak menmen im eiyɪntar yi mɪt yaain yises hɪm me God werek werek. ⁵ *Yi mɪt miyapɪr kerek hekrit hekrit yi eiyɪnɪn menmen enum mamnen mamri han ki te God kakwisi yi eiriuwet klos mɪre hike. Hi ap ahɪsak niuk mi mau tɪwei meit wit ke God matɪp mɪt miyapɪr kerek hɪr

* 2:23 Sam 7:9; Jer 11:20, 17:10; 2Ti 4:14; Rev 20:12-13 * 2:25 Rev 3:11 * 2:26 Sam 2:8-9

* 2:27 Rev 12:5 * 2:28 Rev 22:16 * 3:1 Rev 1:4, 16, 2:2 * 3:3 Rev 2:5; 1Te 5:2 * 3:4 Ju

23 * 3:5 Rev 7:9; Lu 10:20; Mt 10:32

nisesik au. Maain hi eh̄t niuk mi at̄p God Haai kaktike m̄t n̄rak ensel har ik: ‘M̄t in h̄r m̄t nises h̄m mai h̄r m̄t nai.’

⁶ “Yi m̄t eiȳmtewem han ekitet werek werek menmen God H̄m̄n Yaaik ketpim men yi m̄t miyap̄r ne weiw̄k me God.

Jisas kat̄p h̄m men m̄t miyap̄r ne weiw̄k me God nau neit wit Filadelfia

⁷ * “Ti ewis h̄m im mamno m̄tik iuwe kerek naanm̄pre m̄t miyap̄r ne weiw̄k me God nau neit wit Filadelfia. Ti ewis h̄m mat̄p mar ik:

“H̄m im h̄ram h̄m me hi kerek hi M̄tik yaaik God kehimītena hi k̄rak hi Haai ke menmen yaaim. Hi hetenen ki mekre his mai hi hat̄p neim̄n h̄r nan̄no n̄m̄n ke wit Jerusalem hak har ke n̄paa h̄rak m̄tik iuwe King Devit ketenenim kat̄p neim̄n nan̄no n̄m̄n wit Jerusalem h̄rak kewik. Ki im emkaīsui weip̄r ke wit yaaik Jerusalem hak keit wit ke God. Hi ekaīsui weip̄r m̄t ap te h̄r naniyepetek au. Hi aīyepetek te m̄t han ap te nankaīsuiwek taau. Hi kerekek hi hetpi h̄m mai im:

⁸ * “Hi hertei menmen yi ȳr̄akem. Yi eiȳmtewem. Hi hari han ke m̄tik h̄rak kar ke hi epei enke weip̄r te yi m̄t eino eirer wit wit eiwepyap̄r h̄m me God. M̄t han ap te naniyepet weip̄r nanweni yi eir̄ak menmen im. Hi hertei yi ap yetenen menmen mai iuwe au, kike keremem, te yi yises h̄m mai werek. Yi ap yepak̄n yi yis̄isa au. Yi yewepyap̄rem ⁹ *Yi eiȳmtewem! Yi yertei m̄t h̄r nererik nau w̄nak nekine h̄m me Moses. H̄r nat̄p h̄r keriyen God kehimīteni h̄r n̄rak nentar h̄r ne weiw̄k me Isrel, h̄r nises God werek werek. H̄r au, Seten kari han k̄r h̄r m̄t n̄rak. H̄r nises menmen enum me Seten. Maain hi anep m̄t in h̄r nan̄nen nanwen nin̄p nanu menep h̄t mi nant̄p hi hanhan heriuwi yi m̄t yi keriyen nai. H̄r m̄t en au. ¹⁰ *Maain w̄ enum mamnen te God skelim m̄t miyap̄r ne t̄i te h̄r enweik̄n sip enwet menmen enum h̄r enisesik. Me w̄ im, hi naanm̄pri me menmen im yi yayu werek yaȳntar yi epei yises h̄m mai hi n̄paa hetpiyem. N̄paa hi hetpi har ik: “M̄t nanrekyi enum yi einak̄n tokim eyis̄isa werek werek. ¹¹ *Hi p̄ke anen waswas. Yi wen eiȳises menmen werek werek in yi yisesim te m̄t han kerek nis̄isa werek werek h̄r ap nan̄kreh̄r ke yi m̄t nan̄t menmen yaaim hi awetīyem te yi yaitikewa haiu mamu mam̄t wit ke God. ¹² *M̄t miyap̄r kerek hekrit hekrit h̄r nanin̄n menmen enum mamri han k̄r, maain hi arekyor h̄r nanu nan̄t w̄nak ke God nan̄r ke tein̄k m̄tik h̄rak ketenen pak, h̄r m̄t nanu w̄nak yaaik God kewik ap te nan̄naiw̄rek taau. Maain hi awis niuk me God kai ketike niuk me wit ke God kaiu emu ȳnk k̄r. Wit ke God kaiu h̄rak Jerusalem hak kerek maain kak̄kiuwe wit ke God kaknen. Hi awis niuk mai yaaim ham emu ȳnk k̄r. Menmen im meteik̄n yi m̄t nai.

¹³ “Yi m̄t eiȳmtau han ekitet werek werek menmen God H̄m̄n Yaaik ketpim men yi m̄t miyap̄r ne weiw̄k me God.

Jisas kat̄p h̄m men m̄t miyap̄r ne weiw̄k miut̄p me God nau neit wit Leodisia

¹⁴ * “Ti ewis h̄m im mamno m̄tik iuwe kerek naanm̄pre m̄t miyap̄r ne sios o weiw̄k me God nau neit wit Leodisia. Ti ewis h̄m mat̄p mar ik: “H̄m im h̄ram h̄m me hi kerek Haai ke h̄m yaaim. Hi hewepyap̄r werek werek h̄m yaaim me God. Hi kerekek hi h̄r̄iak menmen yap̄rwe

* **3:7** Ais 22:22 * **3:8** Rev 2:2; 1Ko 16:9 * **3:9** Rev 2:9; Ais 45:14; Ais 49:23, 60:14 * **3:10** Lu 21:19; 2Ti 2:12 * **3:11** Rev 2:10, 16 * **3:12** Rev 14:1, 21:2, 22:4; Esi 48:35; Ais 62:2, 65:15
* **3:14** Rev 1:5, 19:11; Kl 1:15

me t̄ metike nepni kerek n̄paa God hanhan h̄iram mam̄krit mamnen. Hi kerekek hi hetpi h̄im mai im:

15-16 **“Hi hertei menmen yi ȳriakem, h̄iram ap enum au te h̄iram ap yaaam au yi yau ke n̄m̄n. Hi hanhan yi eyiys̄isa werek werek, o au en, yi eiweik̄in sip eiweto, te maain yi eiweik̄in han eyiys̄isa werek werek. Yi han kitet yi yis̄isa werek werek, te yi auye! Yi yau ke n̄m̄n te yi enun yar ke t̄par sisi kike mekre sar m̄waa i wepni (o yanm) te hi eneini enikni eiyoke h̄im kai yaino t̄. 17 *Hi eneini hentar menmen im. Yi yekre han ki han kitet yarik. Yi yat̄ip, “Haiu m̄t metenen pewek mei yap̄rwe haiu mam̄r terwe ȳwir mas mentar menmen iuwe haiu meriuwe his maiu haiu m̄riakem. Haiu mau werek werek.” Te yi ap yertei han ki enuk kau werek werek au, te m̄t h̄r nertei h̄r hanhan neriuwi. Yi han ki ap yetenen menmen mai yaaam yap̄rwe. Yi yekre han ki yi yar ke m̄t enun h̄r nepu wein̄m ap netenen menmen au. Nanam̄r mi h̄iram ap m̄r werek werek au, yi yar ke m̄t nanam̄r toto, yi ȳre m̄t klos au, h̄r nepu ȳnk wein̄k. Yi yau enum yar ik yekre han ki te yi yep̄tariyem. 18 *Hi hetpi h̄im manp. Yi einaaiw̄r pewek mi yi eimen te hi eweti menmen mai yaaam h̄iram yaaam min̄n pewek mamkaap han ki. Yi eyīt menmen im te han ki kaku werek werek. Yi eyīt menmen mai yaaam h̄iram m̄re klos yaaam m̄re hike kerek eiwap̄n han ki yi eiriuwetam h̄iram meteik̄in han ki h̄rak yaaik prar prar. Yi eyīt menmen mai yaaam h̄iram m̄re nekip m̄t newis̄im mekre nanam̄r te yi p̄ke eȳr menmen mai werek werek. 19 *Yi m̄t miyap̄r kerek hi han han heriuwi hi eni aiwep. Te yi einak̄in tokim eiweik̄in sip eiwet menmen enum eyiys̄isa werek werek te hi aiwep au. 20 *Yi eyīra. Hi herp weip̄r ke han ki eket teruk har ke m̄tik kerp weip̄r ke w̄nak ke m̄tik hak h̄rak keket teruk. M̄t kerek h̄r nemtau h̄im mai h̄r nan̄nen nankaisiu weip̄r ke han k̄r hi ano n̄m̄n atikeri, haiu mam̄r han kiut̄p mam̄r ke m̄t h̄r nekian nau naam menmen. 21 *M̄t kerek h̄r nises h̄im mai nan̄in̄n menmen enum nar ke n̄paa hi hises h̄im me Haai kai God, hi hin̄n menmen enum, maain hi ewisi h̄r nanu yeno nantikewa nan̄t niuk iuwe naanmamre m̄t, nar ke n̄paa God Haai kai kewisa hi etikerek wau yeno m̄rak. 22 Yi m̄t miyap̄r eyīmtau han ekitet menmen God H̄im̄n Yaai ketpim men yi m̄t miyap̄r ne weiw̄k me God.*

4

M̄t neit wit ke God h̄r newen̄pi niuk m̄rak

1 *Jisas ketpo h̄im men m̄t iuwe naanm̄pre m̄t miyap̄r ne sios o weiw̄k me God nerer wit wit epei au, hi herenaan h̄r weip̄r ke wit ke God kewep h̄rak k̄hi. Hi hemtau m̄tik ketpo h̄im kar ke n̄paa hi hin̄n hemtau h̄im k̄rak iuwe ketpo k̄re m̄tik ketenwo taur kewen ken yan̄m̄n. H̄rak ketpo kar ik: “Ti eniu enen in hi ateiknut menmen maain mamnen.” 2 *H̄rak ketpo menmen epei au, God H̄im̄n Yaai ketenen h̄im̄n kai te hi h̄r yeno yaaam kerek m̄t iuwe nin̄n naanm̄pre menmen yap̄rwe h̄r newi. Hi h̄r yeno kiut̄p, hi h̄r m̄tik hak kewik. 3 *Hi h̄r ninaan m̄rak h̄iram m̄r mar ke nan yaaam jasp̄a kekete nan m̄re ȳwir konilian. Hi h̄ip̄r menmen m̄re manpen kewep h̄im h̄iram meweiik̄in yeno me m̄tik iuwe. Menmen im

* 3:15-16 Rev 2:2; Ro 12:11 * 3:17 Hos 12:8; 1Ko 4:8; Lu 12:21; Je 2:5 * 3:18 Ais 55:1; Rev 3:5, 4:4, 16:15 * 3:19 1Ko 11:32; Rev 2:5 * 3:20 Jo 14:23; 1Jo 2:24 * 3:21 Mt 19:28 * 4:1 Rev 1:1, 10 * 4:2 Sam 47:8; Ais 6:1; Esi 1:26; Rev 19:4 * 4:3 Esi 1:28

mîr mar ke nan yaaim emeral hîram yinamîn. ⁴ *Hi hîr 24 yeno meweikîn yeno me mîtik iuwe. Yeno im hîram yeno kerek mît iuwe ninîn naanmîpre mît miyapîr hîr newim. Hîr 24 mît iuwe hîr nau yeno im. Hîr neriuwet klos mîre gol mau paan kîr meteikîn hîr mît iuwe. ⁵ *Menmen mîre nepni mewenîn moke yeno kiutîp ik men in men ein, mekite hîm mîram matîp mesikeyaanmi. Hi hîr si mar hispînak wik (7) hîram mîr meit yeno mîrak. Si im hîram Hîmîn Yaaik mar hispînak wik (7) me God. ⁶ *Menep yeno im, menmen iuwe mîre wan eik mepu. Hîram nemnok enum mîre glas.

Hi hîr menmen im nepi au, hi hîr menmen tekyaaît (4) hîram mepu. Hîram meweikîn yeno me mîtik iuwe men pînak men pînak men yinak men yinak. Menmen im tekyaaît (4) hîram mepu, nanamîr yapîrwe mau mitet ninaan mîr, mau men yak mîr. ⁷ Menmen ik kerek kepu hîrak kinîn kau menep hîrak ninaan mîrak mîre pusi ke yaank wîsenuk kinîn sak, niuk mîrak laion. Menmen ik kerek kepu, hîrak kisesik keit yinak ik, hîrak ninaan mîrak hîram mîre bulmakau neniuk. Menmen keiyak kepu yinak eik, hîrak ninaan mîrak mar ke mîtik. Menmen mîkaru meit sip, hîrak ninaan mîrak mar ke hore hîm keniuwe kau niu. ⁸ *Menmen im tekyaaît (4) mepu, hîram miutîp yapîr mar hispînak kiutîp (6) mewi. Nanamîr yapîrwe mau merer yînk kîr, han kînkîk yapîr keit nîmîn. Wîtaan wanewik hîr ap nekintîp au. Hîr natîp nar ik: “Mîtik Iuwe God mîram wîsenuk hîrak yaaik yaaik ap kîre menmen ham au, hîrak kinîn menmen yapîrwe. Nîpaa hîrak kepu ere in hîrak kepu, maain hîrak kâkpau.”

⁹ *Menmen tekyaaît (4) im hîram mepu, hîr nine henye newenîpi niuk me God Iuwe kerek kau yeno ke mîtik iuwe. Hîrak kaku tipmain tipmain enum eik. Hîr nine henye natîp hîrak iuwe, hîr natîp hîrak yaaik. ¹⁰ *Menmen tekyaaît (4) kerek hîram mepu hîram mine henye, te hîr mît iuwe in nar 24 hîr newen ninîp nîwaaî tî menep ninaan me God kerek kau yeno mîrak. Hîr newenîpi niuk mîrak hîrak God kerek kaku tipmain tipmain enum eik. Hîr newîr hat gol mîr mîwaaî menep yeno mîrak neteikîn hîrak iuwe kewetîr menmen mîrak iuwe te hîr ninîn naanmîpre mît miyapîr han. Hîr nîwaaî en hîr nine henye natîp nar ik: ¹¹ “Ti Mîtik Iuwe kâiu ti God. Ti Yaaik te haiu yapîrwe mamwenîpi niuk mit, haiu matîp ti Yaaik, haiu hanhan ti ahinîn naanemprai ehîntar ti epei hîrak menmen yapîrwe me tî metike nepni. Ti kerekek hanhan hîram mepu te ti epei hîrakem.”

5

Jon kîr tîwei nîpaa God keiyepetek

¹ *Hi hîr mîtik kerek kau yeno me mîtik iuwe, hîrak kentenen tîwei nokik kekere his yaaim mîrak. Hîr epei newis hîm mau ke pînak ke pînak. Hîr epei newis tîrhin mar hispînak wik (7) neiyepetek, hîr newisyaan mewim te mît weinîn han ap te nankaisiu tîwei ik nanîwaaî au. ² Hi hîr menmen im epei au, hi hîr mîtik ensel wîsenuk. Hîrak katîp hîm iuwe kitehi kar ik: “Keimîn yaaik hîrak kakwep tîrhin te kakînke tîwei ik?” ³ Hîrak katîp epei au, hîr nen nerer wit me wit ke God, wit mît ne tî newi o wit kerek mît nîpaa naa hîmîn kîr kewi, te hîr ap nînapîn mîtik kei kiutîp hîrak yaaik te kakwep tîrhin kakînke tîwei ik. ⁴ Hi hîkît yapîrwe hentar hîr ap nînapîn mîtik kei hak hîrak yaaik te kakwep tîrhin kakînke tîwei kakîr menmen

* **4:4** Ais 24:23; Rev 3:18; 6:11 * **4:5** Rev 1:4, 8:5, 11:19, 16:18; Esi 1:13 * **4:6** Esi 1:5-10, 22; 10:14 * **4:8** Ais 6:2-3; Esi 1:18, 10:12; Rev 1:4-8 * **4:9** Rev 19:4; Dan 4:34, 6:26, 12:7 * **4:10** Rev 5:1, 7, 13, 6:16, 7:10, 15, 19:4, 21:5 * **5:1** Rev 4:2, 10; Esi 2:9-10; Ais 29:11

mekrerek. ⁵ *Hi h̄k̄it te m̄t̄ik iuwe kiut̄ip kan kewena ketpo kar ik: “Ti ap ek̄it. Ti ah̄r m̄t̄ik yaaik ik e kerek kin̄n naanm̄pre m̄t̄ miyap̄r yap̄rwe. H̄rak nepenyek iuwe ke Devit ke weiw̄k miut̄ip niuk m̄ram Juda. H̄rak epei kin̄n menmen enum te h̄rak yaaik kakwep t̄rhin kak̄inke t̄wei ik e.”

Jon kir m̄t̄ik h̄rak ke God

⁶ *H̄rak ketpo epei au, hi h̄r sak mau ȳnk ke M̄t̄ik keweik̄n k̄re Sipsip h̄rak kehimit̄an m̄t̄ik ik h̄rak kaa kesak menmen enum me haiu m̄t̄, h̄rak kerp menep yeno me M̄t̄ik Iuwe. Menmen tekyaāit kerek h̄ram mepu, h̄ram metike m̄t̄ iuwe nar 24 m̄t̄ h̄r neweik̄n̄wek. Hi h̄r kom m̄re kom me bulmakau mar hisp̄nak wik (7) mau paan k̄rak meteik̄n h̄rak M̄t̄ik Iuwe naanm̄pre menmen yap̄rwe. Hi h̄r nanam̄r mar ke hisp̄nak wik (7) mau paan k̄rak. Nanam̄r im h̄ram mehim̄tan h̄m̄n yaaik hisp̄nak wik (7) kerek God keriuweti nen nerer wit wit m̄t̄ ne t̄i newi. ⁷ *M̄t̄ik keweik̄n k̄re Sipsip h̄rak ken keit t̄wei kek̄re his yaaim me M̄t̄ik Iuwe kerek kau yeno me m̄t̄ik iuwe king. ⁸ *H̄rak ken kak̄it t̄wei, m̄t̄ iuwe nar 24 h̄r netike menmen tekyaāit kerek h̄ram mepu, h̄r yap̄rwe newen nin̄ip menep M̄t̄ik keweik̄n k̄re Sipsip ik. H̄r niut̄ip niut̄ip netenen menmen me henye m̄re gita mek̄ite dīs me gol meriuwe menmen m̄re paura m̄n̄n yaaim mekrerek ere mau h̄m. Menmen im h̄ram mehim̄tan h̄m yap̄rwe m̄t̄ miyap̄r kerek nises h̄m me God h̄r nitehi God em. ⁹ *H̄r nine henye yaaim n̄paa m̄t̄ ninaam au. H̄r nat̄ip nar ik: “Ti yaaik te ti ah̄t t̄wei ik awep t̄rhin meiyepetek. Ti yaaik ar̄akem antar n̄paa m̄t̄ nitep ti haa, te ti heriuwe hemkre mit mewen ti p̄ke heithis m̄t̄ miyap̄r h̄r ne God. Ti heithis m̄t̄ miyap̄r ne weiw̄k yap̄rwe, m̄t̄ miyap̄r nat̄ip h̄m ham yap̄rwe, m̄t̄ miyap̄r ȳnk m̄r ham ham, h̄r ne weiw̄k yap̄rwe nau nerer wit wit me t̄i. ¹⁰ *Ti epei atorhis h̄r n̄re weiw̄k miut̄ip, h̄r n̄re m̄t̄ pris ne God h̄r niut̄ip n̄r̄ak menmen m̄rak nit̄iwekhi h̄rak kak̄ikaap m̄t̄. Maain h̄r naanmamre m̄t̄ miyap̄r nanu t̄i.”

M̄t̄ newen̄ipi niuk me M̄t̄ik keweik̄n k̄re Sipsip

¹¹⁻¹² **H̄r nine henye epei au, hi h̄waaināan h̄r ensel enun yap̄rwe yap̄rwe. H̄r neweik̄n̄ yeno iuwe me God mek̄ite menmen tekyaāit kerek mepu, h̄ram mek̄ite m̄t̄ iuwe nar 24. H̄r neweik̄n̄or, hi hemtau h̄r nine henye nat̄ip h̄m iuwe nar ik: “Sipsip ik kehimit̄an M̄t̄ik kerek n̄paa m̄t̄ nak̄ip, h̄rak yaaik. H̄rak yaaik kak̄it menmen iuwe te kak̄in̄n naanmamre m̄t̄ miyap̄r netike menmen yap̄rwe. H̄rak kak̄it manmen yaaim yap̄rwe, h̄rak kak̄ir̄te menmen yap̄rwe. M̄t̄ miyap̄r yap̄rwe nant̄ip h̄rak yaaik haiu hanhan h̄r nanwen̄ipi niuk m̄rak, h̄r nat̄ip h̄rak iuwe keit menmen yaaim me God.” ¹³ *Hi hemtau menmen h̄r netpim epei au, hi hemtau menmen yap̄rwe meit wit ke God, mau meit t̄i metike menmen yap̄rwe mekre wan mek̄ite menmen yap̄rwe meit wit kerek m̄t̄ naa h̄m̄n k̄r k̄wiyen. Hi hemtau menmen yap̄rwe h̄r netpim nat̄ip nar ik: “God h̄rak kau yeno iuwe m̄rak, h̄rak kek̄ite M̄t̄ik h̄rak k̄re Sipsip. H̄rak̄it teit menmen iuwe naanm̄pre menmen yap̄rwe. Haiu yap̄rwe mat̄ip h̄rak̄it yaaik̄it, haiu mewen̄ipi niuk m̄rak̄it, haiu mat̄ip h̄rak̄it iuwe teit menmen yaaim iuwe.” ¹⁴ Menmen yap̄rwe h̄ram mat̄ip epei au, menmen tekyaāit (4) kerek mepu h̄ram mat̄ip mar im: “Menmen im

* 5:5 Jen 49:9; Ais 11:1, 10; Rev 22:16 * 5:6 Jo 1:36; Rev 1:4, 5:12, 13:8; Sek 4:10 * 5:7 Rev

4:2, 10 * 5:8 Rev 8:3-4, 14:2, 15:2; Sam 141:2 * 5:9 Sam 33:3, 40:3, 96:1, 98:1, 144:9; Rev 14:3

* 5:10 Eks 19:6; Ais 61:6; Rev 1:6, 20:6, 22:5 * 5:11-12 Dan 7:10; Hi 12:22 * 5:11-12 Rev 5:6;

1Kro 29:11 * 5:13 Rev 4:2, 10

yaaim.” Epei au, m̄t iuwe nar 24 h̄r newen nin̄p n̄waai t̄i newen̄pi niuk m̄rak̄t.

6

M̄t̄ik keweik̄n k̄ire Sipsip h̄rak kewep t̄rhin mau t̄wei

1 *H̄r nine heny newen̄piyet epei au, hi h̄r M̄t̄ik keweik̄n k̄ire Sipsip kehimit̄an m̄t̄ik n̄paa kaa kesak menmen enum maiu h̄rak keit t̄wei t̄rhin hisp̄nak wik (7) mewik, h̄rak kewep hak. H̄rak kewep hak, h̄rak kiut̄p ke menmen tekyaāit (4) kerek h̄ram mepu h̄rak kat̄p h̄m iuwe k̄ire nepni mewen̄in, h̄rak kat̄p kar ik: “Ti enen!” 2 *H̄rak kat̄p epei au, hi h̄r hos hak ke hike kiut̄p kan. M̄t̄ik keit wit ke God kau sip k̄rak h̄rak ketenen h̄ne ke yipo henmik. H̄r m̄t̄ en newet̄wek menmen mar ke hore haam h̄rak kew̄rem mekiuwe sip kentar h̄rak m̄t̄ik enuk iuwe kakno kakin̄n m̄t̄ kakn̄p. 3 H̄rak epei ken, hi h̄r M̄t̄ik keweik̄n k̄ire Sipsip kewep t̄rhin hak (namba 2) kau t̄wei ik. H̄rak kewep t̄rhin hak kau t̄wei ik, hi hemtau menmen hak ke menmen kerek h̄ram mepu, h̄rak kat̄p kar ik: “Ti enen!” 4 H̄ra kat̄p epei au, hos hak epei kan h̄rak k̄ire nin̄k. M̄t̄ik hak keit wit ke God h̄rak kau sip k̄rak. H̄r newet̄wek menmen iuwe te h̄rak kakn̄p m̄t̄ nau nan̄nepan h̄r nan̄nep h̄ras nani. H̄r newet̄wek h̄ne iuwe te h̄rak ken. 5 H̄rak ken epei au, hi h̄r M̄t̄ik keweik̄n k̄ire Sipsip kewep t̄rhin hak (namba 3) kau t̄wei ik. H̄rak kewep t̄rhin hak kau t̄wei ik, hi hemtau menmen ham me menmen kerek mepu h̄rak kat̄p kar ik: “Ti enen!” H̄rak kat̄p epei au, hi h̄r hos k̄ire n̄p̄ak kan. M̄t̄ik hak keit wit kerek God kewik, h̄rak ketenen skel mekre his m̄rak. 6 H̄rak ketenen skel mekre his m̄rak, hi hemtau h̄m n̄m̄n ke menmen tekyaāit (4) kerek mepu, h̄rak kat̄p kar ik: “M̄t̄ nansiuwe rais m̄re hike mekre wa hesnu kiut̄p kerekek nan̄t pewek me wok me w̄i miut̄p mererim. M̄t̄ nansiuwe rais m̄re braunp̄ela mekre wa hesnu wikak keremem, te h̄r nan̄t pewek me wok w̄i miut̄p mererim. Te ti ap eh̄waank wel mekite t̄par wain.” H̄rak ket̄p̄wekem epei au, h̄rak m̄t̄ik kau hos h̄rak k̄inat̄n ken t̄i kakriakem kakisesim.

7 H̄rak kat̄p epei au, hi h̄r M̄t̄ik keweik̄n k̄ire Sipsip kewep t̄rhin hak (namba 4) kau t̄wei ik. H̄rak kewep t̄rhin (namba 4) kau t̄wei ik, hi hemtau menmen ham me menmen tekyaāit (4) kerek h̄ram mepu, h̄rak kiut̄p kat̄p: “Ti enen!” 8 *H̄rak kat̄p epei au, te hi h̄r hos hak k̄ire kono kan. M̄t̄ik hak keit wit ke God kau sip k̄rak niuk m̄rak “M̄t̄ nani.” M̄t̄ik hak niuk m̄rak “Si enum tat̄n m̄t̄” h̄rak kau hos kisesik. H̄r netpor h̄ram yaaim te h̄rak̄t tatno tatnep m̄t̄ miyap̄r niut̄p niut̄p nerer wit wit. H̄rak̄t tat̄nkeri nar ke weiw̄ik tekyaāit nerer wit wit te h̄rak̄t tatnep m̄t̄ miyap̄r ne weiw̄ik miut̄p nerer wit wit, h̄r nani. H̄rak̄t tat̄n̄p tat̄r ik: Han nan̄nepan nani, han nan̄nap nani, han n̄np̄ mam̄n nani, han miyak enum me yaank mam̄n̄p h̄r nani. H̄r netp̄wek̄t nepei au, h̄rak̄t ten t̄ntat̄n ten t̄i t̄riakem tisesim. 9 H̄rak̄t epei ten, m̄t̄ik keweik̄n k̄ire sipsip kewep t̄rhin hak (namba 5) kau t̄wei. H̄rak kewep t̄rhin epei au, hi h̄r h̄m̄n ke m̄t̄ m̄n̄k k̄inaan kerek m̄t̄ newepwar menmen newet̄ God em. N̄paa m̄t̄ in h̄r nat̄p m̄t̄ miyap̄r h̄m me God, te h̄r m̄t̄ enun nan̄p naa. H̄r naa n̄re sipsip m̄t̄ nan̄p, te h̄r nan nau nin̄k k̄inaan im e.

10 *H̄r nin̄k neit k̄inaan, h̄r n̄nap nat̄p, “M̄t̄ik Iuwe God, ti yaaik, ti Haai ke h̄m yaaim. Ewaai meruri te ti skelim m̄t̄ nau t̄i an̄p nan̄ntar h̄r

* 6:1 Rev 5:1, 4:6 * 6:2 Sek 1:8, 6:1-6 * 6:8 Jer 15:1-3; Esi 5:12, 17, 14:21, 33:27 * 6:10 Rev 16:7; Diu 32:43; Sam 79:10

nipaa newep haiu maa?" ¹¹ *Hir natip epei au, God katip hir nanit laplap mire hike nentar han kir hirak prar prar. Hir nepei netiwem, hirak ketpor kar ik: "Yi wen eimerir wi meiyam ere maain mit enun naninep ni yinan nantike mit han nisisa nar ke nipaa yi hiras yisisa hir niwep. Maain hir naninep mit kerek hi hehimiteni te hi skelim mit enum in anip."

¹² *Hirak katip epei au, Mitik keweikin kire Sipsip kewep tirhin hak (namba 6) kau tiwei ik. Hirak kewepim epei au, hi hir ti kitanik wisenum. Hi hir wepni (o yanm) keweikin kire nipak kar ke wa yirak meket mesine miwaai ti. Wenke kewis pakin te hirak kire hemkre. ¹³ *Hir yapirwe mau nepni menke men ti mire hinaan herpek menepep miwaai ti wi kerek yuwerep miniu man menepepim. ¹⁴ *Hir yapirwe mau nepni menke men ti epei au, hi hir nepni hremes mewen men misawin mire miyapir hir newen hause nesenekim men niutip. Miniu (o neiyip) yapirwe kiutip kiutip kenke kiwaai ti mire meri mewen. Wit wan kimaam keketim hiram yapirwe mewenin mekre tipar. ¹⁵ *Menmen im epei man, te hi hir mit iuwe ninin naanmpre mit nau ti, hir netike mit iuwe gavman, mit iuwe ne ami, mit iuwe netenen pewek iuwe, mit han niuk mir iuwe, hir mit yapirwe nirak menmen ap neit pewek mererim, hir mit han au nau werek werek. Hir yapirwe nirir nen nisawin. Han nisawin nekre miniu (o neiyip) o han iuwe me ti, han nisawin ninik nan iuwe me miniu (o neiyip). ¹⁶ *Hir nisawin neit ein hir hanhan nitehi nan metike miniu hir natip nar ik: "Haiu hanhan yi yayinke eiwep haiu mami te yi eisonai te haiu ap mamir ninaan me God kerek kau yeno mirak iuwe, hirak ketike Mitik keweikin kire Sipsip kerek han enuk keruiwai kakwep. ¹⁷ *Wi enum epei man te God skelim haiu mit kakintar menmen enum haiu mit miriakem. Neimin hir nepu hir naanmampre hiras ne mitikit wiketeret kerek hirakit han enuk tatni?" Taau!"

7

Mit ne Isrel nar 144,000 hir ensel ne God newis mak mau maat kir

¹ *Maain hi hir mitikit ensel tekyait (4) terp teweikin ti mit newim. Hirakit terp tewen nime te hiram ap miniu meit wit o wan au. Hiram ap miniu menep nu memenep tiwei au. ² Hi hiret epei au, hi hir ensel hak ke God kerek kepu, hirak keke wit wepni kokai kan, hirak ketenen mak ke God kekre his mirak. Hirak kinap kenine him iuwe katip ensel tekyait (4) kerek God ketpiwekit hirakit tatiwaanik ti mit newik kekite wan. ³ *Hirak ketpiwekit kar ik: "Yi ap yayiwaanik ti o wan o nu mau ti ere haiu ensel in haiu mamwis mak me God mamu maat ke mit miyapir kerek nises him me God meteikin hir nirak te menmen mamawaanki au. Maain yi yayiwaanik menmen." ⁴ *Hirak katip epei au, hi hemtau hir newis mak me God mau maat ke mit miyapir. Hir netpo hir newis mak me God mau maat ke mit miyapir ne Isrel nar ke 144,000 mit. ⁵ Hir ne weiwik miutip me Juda 12,000 neit mak. Hir ne weiwik miutip me Ruben 12,000 neit mak. Hir ne weiwik miutip me Gat 12,000 neit mak. ⁶ Hir ne weiwik miutip me Asa 12,000 mit neit mak. Hir ne weiwik miutip me Naptalai 12,000 mit neit mak. Hir ne weiwik miutip me Manasa 12,000 mit neit mak. ⁷ Hir ne weiwik miutip me

* **6:11** Rev 3:4-5, 7:9, 13, 19:14 * **6:12** Mt 24:29; Ap 2:20; Rev 8:12 * **6:13** Ais 34:4 * **6:14** Rev 16:20 * **6:15** Ais 2:10, 19, 21 * **6:16** Lu 23:30; Rev 4:2, 10 * **6:17** Joe 2:11; Nea 1:6; Mal 3:2 * **7:1** Jer 49:36; Dan 7:2 * **7:3** Esi 9:4, 6; Rev 9:4 * **7:4** Rev 14:1, 3

Simion 12,000 mıt neit mak. Hır ne weiwık miutıp me Livai 12,000 mıt neit mak. Hır ne weiwık miutıp me Isaka 12,000 mıt neit mak. ⁸ Hır ne weiwık miutıp me Sebyulan 12,000 mıt neit mak. Hır ne weiwık me Josep 12,000 mıt neit mak. Hır ne weiwık miutıp me Bensamin 12,000 mıt neit mak. Hır mıt yapırwe in e hır neit mak me God mewi.

Mıt miyapır yapırwe newenipi niuk me God

⁹ *Maain, hi hır mıt miyapır yapırwe te hi ap hewenhisi au. Hır nerer wit wit, yınk mır ham ham, hır ne weiwık ham ham yapırwe, hır natıp hım ham hım ham yapırwe. Hır nerp ninaan me Mıtık İuwe kau yeno mırak ketike Mıtık keweikın kire Sipsip. Mıt miyapır in hır namır laplap nokim mıre hike, hır netenen wapnake mekre his mır meteikın hır ninın menmen enum. ¹⁰ *Hır netenen wapnake mekre his mır, hır nınap natıp hım iuwe, “God kiau kerek kau yeno mırak, hırak ketike Mıtık kerek keweikın kire Sipsip hırakıt epei tekepı pıke tetaihis haiu mepu werek werek.” ¹¹ Mıt yapırwe ensel nerp neweikın yeno me Mıtık İuwe ketike menmen tekyaaıt kerek hıram mepu, metike mıt iuwe nar 24. Ensel hır newen ninıp nıwaai tı menep yeno im newenipi niuk me God. ¹² *Hır natıp nar ik: “Haiu matıp werek. Haiu han yaaik iuwe mamriuwe God kiau. Haiu matıp me menmen yaaim mırak. Hırak kerekek kertei menmen werek werek, haiu matıp hırak yaaik. Hırak niuk mırak iuwe, hırak mıtık enuk manp enuk kının menmen yapırwe. Haiu hanhan menmen yapırwe hıram mamwenipi niuk mırak tipmain tipmain enum eik.”

Mıt ninaaiwır menmen enum nıpa manıp neit ti te hır nepu werek

¹³ *Mıtık iuwe kiutıp nımın ke mıt iuwe nar ke 24 hırak kan kitauhi kar ik: “Ti hertei mıt ein kerek namır laplap mıre hike? Hır nei ne nein? Hır neke nein nan?” ¹⁴ *Hi hewenhi hetpıwek har ik: “Ti kerekek ti herteiri. Hi au.” Hırak katıp, “Mıt miyapır in hır mıt enun nepan hır nerekyor enum nanıp naa. Hır nises hım me God werek werek, te menmen im hıram mar ke hır nekemyet laplap mır meriuwe hemkre me Mıtık keweikın kire Sipsip te laplap mır hıram mıre hike enum meit meteikın han kır hırak yaaik prar prar. ¹⁵ *Hır wen nises hım me God mıt nanıp naa, te hır in ek hır nerp ninaan me God kau yeno mırak, hır wıtaan wanewik hır nırak menmen mırak neit wınak kırak yaaik neit nımın en. Hırak God kerek kau yeno mırak hırak naanmampror. ¹⁶ *Maain hır ap nınpi mamın meiyam o hanhan nanım tıpar meiyam nanu enum nanır ik ek au. Wepni (o yanm) ap kaknıp o sıwaan ap mamnıp au. ¹⁷ *Hır nanu werek nanıtar Mıtık keweikın kire Sipsip kerek kerp nımın me yeno me God, hırak naanmamror kire mıtık naanempre sipsip. Hırak keriyei kerı kakno wit kerek hıtık tıpar mıwaai mekrerem. Mar im hırak naanmamre mıt miyapır hır hekrit hekrit hır han yaaik nanu nanıt menmen yaaim. God kaksıunen wan tıpar mau nanamır kır te maain hır ap pıke nankıt meiyam au.”

8

Mıtık keweikın kire Sipsip kewep tırhin hispınak wik (7) mau tıwei

* 7:9 Rev 5:9, 6:11 * 7:10 Rev 12:10 * 7:12 Rev 5:12, 11:17 * 7:13 Rev 7:9 * 7:14 Mt 24:21 * 7:15 Rev 3:12 * 7:16 Ais 49:10 * 7:17 Rev 5:6, 21:4; Jo 10:11; Sam 23:2; Ais 25:8

1 *Hi hîr menmen im epei au, hi hîr Mîtik keweikîn kîre Sipsip pîke kewep tîrhin namba 7. Hîrak kewep tîrhin ik kau tîwei, maain kike, menmen yapîrwe meit wit ke God kekintîp wîre wîre meit. 2 Menmen mekintîp wîre wîre meit ere werek, hi hîr ensel hispînak wik (7) kerek nerp nînaan me God. Hîr nari taur hispînak wik (7) netenenim, maain hîr netenwim nîram. 3 *Hîr neit taur hispînak wik (7) nepei au, hi hîr ensel hak kan kerp menep kînaan alta ketenen menmen mîre mîn hîram me gol. Mîn im hîram menmen me metenen waniu (o win) maain hîr si tatîm, si tîwekre mîram hîram mînîn yaaim. Hîrak keit waniu (o win) yapîrwe, te hîrak kakîsiyem mamriuwe hîm kerek nîpaa mît nises God hîr nitîwekhi menmen meriuwerem. Hîrak kakîsiyem kakîntar kînaan merp menep yeno God kewim te hîrak han yaaik keriuwerem. 4 *Hîrak kesiyem, si tîwekre mîram, metike hîm nîpaa mît nises God hîr nitîwekhi menmen meriuwerem, hîram mîniu menep nînaan me God me his me ensel keit nînaan mîrak. 5 *Si tîwekre mîniu men, ensel keit si mau kînaan kewisîm mekre mîn me gol, keteikîn in ek God kemtau menmen mît nînik kînaan nitîwekhiyem hîrak kaknep mît kakriuwere, hîrak keyîm kewîrem men tî. Hîrak kewîrem men tî mît newik, hîram nepni mewenîn mîr mîre si, si men in men ein, menmen iuwe mepupu mekre nepni, tî kîtanîk enuk.

Ensel tekyaaît (4) te ensel hispînak wik (7) tetenwo taur mîrakît.

6 Hîrak ensel kewîr mîn mîre gol men tî, ensel nar hispînak wik (7) kerek netenen taur, hîr newis taur mau hîm kîr nantenwewim. 7 *Hîrak ensel kiutîp ketenwo taur kîrak te hawî kîre ais ketike si hemkre mekrerem hîram men tî. Ham miutîp merer wit wit me ham wikak merer wit wit me tî, hîram si taam te nu pînam metike yenkis mewim hîram si taam ere mesi. 8 *Menmen im man nepei au, hîrak ensel hak (namba 2) hîrak ketenwo taur kîrak te mîtik ensel hak kewîr menmen mîre mîniu (o neiyîp) hîram metnen mîre si men mîripe wan. Ham miutîp me ham wikak me wan hîram meweikîn mîre hemkre. 9 Menmen yapîrwe mepu mekre wan kerek si mîripe wan im meweikîn mîre hemkre, hîram yapîrwe maa. Sip yapîrwe menterer wan kerek si mîripe wan hîram mewaank meit. 10 Nepei au, hîrak ensel hak (namba 3) ketenwo taur kîrak, te hi hîr menmen mîre hîr mau nepni hîram metnen mîre wapnake hîram mînatîn meke nepni mîripe mani metike hîtik. 11 *Ham miutîp me wikak me mani yapîrwe merer wit wit hîram meweikîn mîre tîpar enum menip mît miyapîr nani mererik nin mîre tiuwe hîrîp. Mît miyapîr yapîrwe naa nentar hîr naam tîpar enum im. 12 *Hîr naam tîpar enum epei au, hi hîr ensel hak (namba) ketenwo taur kîrak. Hîrak ketenwewik te ham miutîp me wikak me wepni, wenke, hîr, hîram ap mîr au. Wepni (o yanm) ap kîr mei miutîp me wî kerek hîrak kîr kau tî ik au. Wenke ke wîtaan ketike hîr hîram mises menmen me wepni kîrakem ap mîr mei miutîp me wîtaan. 13 *Hi hîr menmen im epei au, hi hîr hore hîm keniuwe kau niu te hi han kitet har ik: “Menmen enum mamnen.” Hîrak keniuwe kau niu hi hemtewek katîp hîm iuwe kar ik: “Menmen enum menmen enum menmen enum mamnen mît miyapîr ne tî mamîwaanki me wî mîtikît ensel hîrakît wikak tatenwo taur mîrakît mîkaru.”

* 8:1 Hab 2:20 * 8:3 Rev 5:8, 9:13; Eks 30:1-3 * 8:4 Rev 5:8 * 8:5 Lev 16:12; Eks 19:16-19; Rev 4:5, 11:19, 16:18 * 8:7 Eks 9:23-26; Esi 38:22; Joe 2:30 * 8:8 Eks 7:20-21 * 8:11 Jer 9:15
* 8:12 Rev 6:12-13 * 8:13 Rev 9:12, 11:14

9

Ensel hak (namba 5) ketenwo taur kirak

1 *Hore h̄im keniuwe ken epei au, hi hemtau ensel hak (namba 5) ketenwo taur kirak. H̄irak ketenwewik, hi h̄ir saur hak k̄inat̄in keke nepni kan t̄i. H̄irak kehimit̄an m̄it̄ik ensel hak. God kewet̄iwek ki me weip̄ir h̄iram m̄iwap̄in hei enuk kesikekre te h̄ir m̄it̄ ap te nanmunaan nan̄ir t̄i n̄im̄in ein au. 2 *H̄irak k̄ikaisiu weip̄ir ke hei enuk ik, si t̄iwekre iuwe m̄ire m̄it̄ nesi ni h̄iram m̄niuw mekre hei man ere m̄iwap̄in wepni ketike nepni h̄iram toto. 3 *Nepni h̄iram toto, hi h̄ir weise meke si t̄iwekre menetnen man t̄i. God kew̄ik̄in̄his em h̄iram menep m̄it̄ mar ke mispenepnam (o n̄ik̄in̄p̄in̄epnam). 4 *God epei ketpor kar ik: “Yi ap yayīm̄ yenkis o nu t̄iwei menmen yap̄irwe mewo mau t̄i te yi yayīwaankem au em̄it̄! Yi einep m̄it̄ kerek mak me God ap mau maat k̄ir, yi ein̄p̄ keriyen. 5 Yi einep m̄it̄ in eiyiwaanki me wenke hisp̄inak (5) keremem te yi ap ein̄p̄ nani au em̄it̄!” Weise im menep m̄it̄ te ȳnk̄ k̄ir kenen (o meiyewor) mar ke henik man̄ip̄ m̄inwo. 6 *Me w̄i weise mau t̄i, m̄it̄ miyap̄ir yap̄irwe hanhan iuwe te nani, te God kaknipi ap nani taau. 7-8 **Hi h̄ir weise im h̄iram menmen mau ȳnk̄ m̄ir m̄ire hos m̄it̄ h̄ir new̄ir menmen n̄iwap̄in̄em nan̄ino nantike m̄it̄ han nan̄in̄epan. Hi h̄ir menmen m̄ire hat me gol mau paan k̄ir. Ninaan m̄ir m̄ire ninaan me m̄it̄, paan m̄ir nokim m̄ire paan ke miyap̄ir. Mekre h̄im m̄ir hi h̄ir yehes m̄ir h̄iram iuwe mar ke sak n̄ik̄in. 9 *Hi h̄ir menmen m̄ire nopen kike m̄iwap̄in han pank m̄iram. Yap̄ir m̄iram mat̄ip̄ meniuwe mar ke hore haam yap̄irwe meniuwe mariyaam yap̄ir mat̄ip̄. 10 Hi h̄ir ponik k̄ir k̄ire ponik ke mispenepnam (o n̄ik̄in̄p̄in̄epnam) n̄ik̄in̄ kewik̄ h̄ir nenep m̄it̄ neriuerem. H̄iram menep m̄it̄ ere wenke hisp̄inak (5) meriuwe ponik k̄ir meriuwet̄ nap m̄inwi. 11 M̄it̄ik̄ iuwe kin̄in̄ naanmamre weise enum im h̄irak m̄it̄ik̄ iuw̄e kerek naanm̄ip̄re hei enuk kerek kesikekre te h̄ir m̄it̄ ap nan̄ir t̄i n̄im̄in ein au. Niuk m̄irak me h̄im me Isrel “Abadon.” Niuk m̄irak me h̄im Grik, h̄iram “Apolyon” o “M̄it̄ik̄ enuk kewaank menmen.”

12 *Menmen enum im miut̄ip̄ mewaank m̄it̄ h̄iram nepei au. Yi eiȳrek! Hi h̄ir menmen enum wik m̄ik̄aru epei mamnen kerek hore h̄im n̄ipaa ketpim h̄iram mamnen.

Ensel hak (namba 6) ketenwo taur kirak

13 *Hi h̄ir menmen im epei au, hi hemtau ensel (namba 6) ketenwo taur kirak. Epei au, hi hemtau h̄im me m̄it̄ik̄ kat̄ip̄ n̄im̄in ke kom tekyaāit̄ (4) kau kent̄ar k̄inaan me gol kerek ensel n̄iman si menmen m̄in̄in̄ yaaim newet̄ God em. 14 *H̄irak kat̄ip̄ ensel hak (namba 6) kerek ketenwo taur, h̄irak ketp̄iwek kar ik: “Ti esiupan ensel tekyaāit̄ (4) enuk̄it̄ kerek God n̄ipaa kesenkik̄it̄ h̄irak̄it̄ tau teit̄ mani iuwe Yufret̄is. Ti esiupanet̄ h̄irak̄it̄ tato.” 15 *H̄irak ken kesipanet̄ h̄irak̄it̄ ten tehimit̄an h̄ir m̄it̄ miyap̄ir yap̄irwe nau t̄i nar weiw̄ik̄ wikak nerer wit̄ wit̄, maain h̄irak̄it̄ tat̄nep m̄it̄ miyap̄ir ne weiw̄ik̄ miut̄ip̄ nerer wit̄ wit̄. N̄ipaa God kehimit̄enik̄it̄ h̄irak̄it̄ tau teit̄ temer̄ir wenke ik, w̄i im me tito im te h̄irak̄it̄ tatriak menmen im. 16 H̄ir ensel h̄ir nin̄in̄, m̄it̄ n̄iriak̄ menmen m̄ir h̄ir nau hos nisesi. Hi hemtau m̄it̄ik̄ hak kat̄ip̄ h̄ir yap̄irwe n̄ire 200 milion m̄it̄. 17 Hi wen h̄ityak̄ h̄ir

* 9:1 Rev 20:1 * 9:2 Jen 19:28; Joe 2:2, 10; Eks 19:18 * 9:3 Eks 10:12, 15 * 9:4 Rev 7:3

* 9:6 Jop 3:21; Jer 8:3; Rev 6:16 * 9:7-8 Joe 2:4 * 9:7-8 Joe 1:6 * 9:9 Joe 2:5 * 9:12 Rev

8:13 * 9:13 Rev 8:3 * 9:14 Rev 16:12 * 9:15 Rev 8:7-12

mít netike hos m̄r. H̄ram marim: Mít han in netike hos h̄r neriuwet ain m̄re nin̄m mau han pank, han neriuwet ain m̄re yinam̄n, han m̄re kono. Hos paan k̄r h̄rak k̄re pusi ke yaank laion h̄rak w̄senuk kin̄n sak niuk m̄rak laion. ¹⁸ Si t̄wekre metike si, si me nan sulfa meke h̄m m̄r man. Marim h̄r nenep mít miyap̄r yap̄rwe ne weiw̄k miut̄p nerer wit wit n̄paa h̄r nehim̄tenor. ¹⁹ H̄ram nenep mít meriuwe h̄m k̄ram keremem au. H̄ram nenep mít meriuwe h̄m ketike ponik k̄ram. Ponik h̄ram m̄re manpen (o yenmik) paan kewim te h̄r nenep mít neriuwe menmen im h̄r naa n̄eit.

²⁰ *H̄r nenep mít miyap̄r yap̄rwe meriuwe menmen m̄r enum te mít miyap̄r wen nau t̄i ap neweik̄n sip newet menmen enum, nises h̄m me God au. H̄r ap neweik̄n sip newet t̄ipir, tein̄k ninaan me nu h̄r nimaam me gol o silva o nan au. Menmen im h̄r newen̄pi niuk m̄r h̄ram ap m̄rak menmen kike au. H̄ram ap mam̄r menmen o memtau menmen o mekrit men in men ein taau. ²¹ H̄r ap neweik̄n sip newet menmen enum me t̄ipir au, h̄r ap neweik̄n sip newet menmen enum me h̄r nenep mít naa, menmen me nasi o nari miyap̄r his newenem n̄r̄ran, o nekint̄p menmen. Au, h̄r wen nisesim nau n̄eit.

10

Ensel kewet Jon t̄wei h̄rak ket̄wek kaak

¹ Menmen im epei man, hi h̄r ensel hak w̄senuk keke wit ke God kan. Nap̄i m̄wap̄nek mar ke klos mít neriuwetem m̄wap̄n ȳnk k̄r, manpen (o yenmik) kewep h̄m kau paan k̄rak kau niu, n̄inaan m̄rak m̄r m̄re wepni, h̄t m̄rak merh̄e mar ke si. ² H̄rak ketenen buk hak kike kekre his m̄rak h̄rak kewep (o keyi) k̄waai. H̄rak kewis h̄t yaaim mentar wan, h̄t henkik merp t̄i, ³ h̄rak in ek k̄nap ken̄ne h̄m iuwe, h̄m kewen ken yan̄m̄n. H̄rak ken̄ne h̄m iuwe te nepni mewen̄n mar ke hisp̄nak wik (7) mat̄p h̄m. ⁴ *H̄ram mat̄p epei au, hi hare ewis menmen im mamu t̄wei, te hi hemtau h̄m me mit̄k hak meke wit ke God man h̄rak ketpo kar ik: “H̄m me nepni mewen̄n h̄ram metpim ti ap ewis̄m mau t̄wei kit em̄t! Ti hisaw̄nem ap ewep̄yap̄rem em̄t!”

⁵ *H̄rak kat̄p epei au, hi h̄r ensel kerek n̄paa kerp kentar wan metike t̄i, h̄rak k̄k̄iam his yaaim m̄rak men niu. ⁶ *H̄rak k̄k̄iam his yaaim m̄rak men niu, h̄rak kat̄p kar ik: “Hi hat̄p werek hekre h̄r ke God kerek n̄paa k̄riak nepni, t̄i ketike wan, menmen yap̄rwe mewim, h̄rak kerek kaku tipmain t̄ipmain enum eik. Hi hat̄p haiu ap mamer̄r w̄ meiyam mamnen au. ⁷ *Maain yi yaȳmtau ensel hak kar ke hisp̄nak wik (7) h̄rak kaktentwo taur k̄rak, menmen God k̄rakem k̄saw̄nem h̄ram epei au mesi. N̄paa God kat̄p mít n̄rak profet menmen im h̄r newis̄m mau t̄wei. Te h̄ram mamnen mar ke n̄paa h̄rak ketpor.”

⁸ M̄t̄ik ensel ik kat̄p epei au, m̄t̄ik keit wit ke God n̄paa ketpo menmen, h̄rak p̄ike ketpo h̄m ketpo kar ik: “Ti eno eh̄t buk kewep (o keyi) k̄waai his yaaim me m̄t̄ik ensel kerek kerp wan metike t̄i.” ⁹ *H̄rak kat̄p epei au, hi hen h̄r m̄t̄ik ensel hi hetp̄iw̄k har ik: “Ti eweto buk kewep (o keyi) k̄waai his mit̄.” H̄rak kewenhi ketpo kar ik: “Ti et̄iw̄k eh̄k. Ti eh̄k h̄rak yaaik kat̄n h̄m, te maain mekre tu kit h̄rak enuk h̄m sisi.” ¹⁰ H̄rak ketpo

* **9:20** Rev 16:9, 11; Ais 2:8, 20; 1Ko 10:19-20; Sam 115:4-7, 135:15-17; Dan 5:23 * **10:4** Dan 8:26,

12:4, 9 * **10:5** Diu 32:40; Dan 12:7 * **10:6** Nia 9:6; Sam 146:6 * **10:7** Dan 9:6, 10; Emo 3:7

* **10:9** Esi 2:8, 3:1-3

epei au, hi heit buk ik ke his me mitik ensel hi haak. Hi haak h̄rak yaaik kat̄n h̄m k̄ire h̄naaan, te maain hi haak henekt̄n, h̄rak kek̄re tu kai enuk h̄m sisi kent̄ar h̄m enum mekr̄erek maain mamnen mamnep mit̄. ¹¹ Hi haak henekt̄n, mit̄ik ketpo kar ik: “Buk ik ti nepei haak h̄rak kak̄īkepit te ti p̄ike at̄ip awepyap̄ir h̄m me God me menmen yap̄irwe mamnen mit̄ miyap̄ir k̄erek nat̄ip h̄m ham h̄m ham nerer wit wit, ȳnk k̄ir hak hak, h̄r netike mit̄ iuwe n̄r naanm̄ip̄ror.”

11

H̄m me mit̄ik̄it wiketeret ten t̄i tewepyap̄ir h̄m me God

¹ *H̄rak ketpo epei au, h̄r neweto hennik netpo nar ik: “Ti eno en̄n mak ke w̄nak iuwe ke God keit t̄i ketike k̄inaan mit̄ newep̄ar menmen newet God menmen menterim. Epei au, ti newehis mit̄ miyap̄ir k̄erek newen̄pi niuk me God neitai. ² *Te ti ap en̄n mak ke n̄wa h̄ram meit witeik meweik̄n w̄nak iuwe ke God au ek̄it! Ti ap en̄n mak ke n̄wa im mentar God kakwis mit̄ ap ne weiw̄ik me Isrel h̄r nan̄nen wit Jerusalem me 42 wenke h̄r naanmamre mit̄ nanu en, h̄r nan̄waank menmen meitai. ³ Hi God awet mit̄ik̄it wik tai menmen mai iuwe te h̄rak̄it tatno tatwepyap̄ir h̄m mai. H̄rak̄it tatm̄r laplap m̄re bek rais tat̄teik̄n mit̄ h̄rak̄it ȳnk enuk teriuwe menmen enum m̄r te h̄rak̄it tatu tatwepyap̄ir h̄m mai me tito wikak wenke hisp̄nak kiut̄ip (o 42 wenke).

⁴ *Mit̄ik̄it wik it h̄rak̄it t̄ire nu Oliv wik tetike lam wik kerek n̄paa mit̄ik̄ profet Sekaraia ketpim, terp t̄i t̄r̄iak menmen te Mit̄ik̄ Iuwe God kerek kin̄n naanm̄pre mit̄ nau t̄i h̄rak̄ k̄iret. ⁵ *Mit̄ han h̄r hanhan nan̄ks̄ip, si mam̄ke h̄m k̄irak̄it si tat̄n mit̄ enun in. Neim̄n h̄r nan̄ks̄ip h̄r nani nanriuwe si enum im. ⁶ *Hi awis̄ik̄it h̄ram yaaim me h̄rak̄it tatnip nepni te haw̄i ap kaknen me w̄i h̄rak̄it terp t̄i tewepyap̄ir h̄m m̄rak̄it. H̄rak̄it iuwe te h̄rak̄it tertei teweik̄n̄his t̄ipar h̄ram m̄re hemkre, o tat̄waank mit̄ miyap̄ir ne t̄i h̄r nan̄nap nanriuwe menmen enum. W̄i h̄rak̄it hanhan tatr̄akem, h̄rak̄it tatr̄akem.

⁷ *Maain mit̄ik̄it wiketeret h̄rak̄it tat̄ip̄ h̄m m̄rak̄it tatwepyap̄irem epei au, t̄ip̄ir enuk keweik̄n k̄ire miyak h̄rak kakniu kakoke hei enuk kesikekre, h̄rak kakniu kaknen kaktikeret tatnepak̄it kakin̄net kak̄ks̄ip tati. ⁸ *H̄rak kakin̄net kak̄ks̄ip tati, herwe ȳnk m̄rak̄it mamwaai yayiwe ke wit Jerusalem. Haiu mat̄ip tok piksa haiu menewem wit Sodom o Isip mentar wit im mit̄ newi h̄r mit̄ enun nepan ne God. H̄rak wit kerek Mit̄ik̄ Iuwe k̄ir mit̄ newenkekik kau nu tentarak̄it. ⁹ Mit̄ miyap̄ir han nat̄ip h̄m ham h̄m ham nerer wit wit kerek mit̄ nau t̄i, h̄r nan̄r herwe ȳnk m̄rak̄it me w̄i wikak metike w̄i ham p̄nam kike. H̄r ap nanwis mit̄ nanwis̄ik̄it tat̄kre hei au nentar h̄r han enuk neriweret h̄r hanhan nanrekȳwek̄it enum. ¹⁰ Mit̄ miyap̄ir yap̄irwe nau t̄i h̄r han yaaik nan̄ntar h̄rak̄it tati. H̄r han yaaik te h̄r nan̄r̄re nanwetan menmen nan̄ntar mit̄ik̄it profet wiketeret h̄rak̄it tewaank mit̄ miyap̄ir nau t̄i terekyor enum h̄rak̄it taa.

¹¹ *H̄rak̄it tatwaai me w̄i wikak metike w̄i ham p̄nam kike, God kaks̄iwe nap mamnen mam̄kr̄eret te h̄rak̄it p̄ike tat̄krit tat̄ip̄. H̄rak̄it p̄ike tat̄krit tat̄ip̄, mit̄ miyap̄ir kerek nan̄ret h̄r nan̄ip̄r̄p̄ir

* **11:1** Esi 40:3; Sek 2:1-2 * **11:2** Lu 21:24; Rev 12:6, 13:5 * **11:4** Sek 4:3, 11-14 * **11:5** 2Sml 22:9; 2Kin 1:10; Sam 97:3; Jer 5:14 * **11:6** 1Kin 17:1; Eks 7:17-20; 1Sml 4:8 * **11:7** Dan 7:21; Rev 12:17, 13:1, 7, 17:8 * **11:8** Lu 13:34 * **11:11** Esi 37:5, 10

wisenum. ¹² *Hir nanipirpir wisenum hir nanimtau him me mitik keit wit ke God hīrak kaktip kakir ik: “Yi wiketeret yi einiu einen in.” Hīrak kakitpīwekit mit enun nepan nīrakit naniret tatniū tatikre napī tatno wit ke God. ¹³ *Hīrakit tatno wit ke God, waswas ti kaktanik wisenuk, pīnak kiutip ke wit kiutip hir nenke pīnam mar hiswiyen (10), hīrak kakwep te mit miyapir nanir ke 7,000 nani nanit ein. Mit han wen nanu wit Jerusalem hir nanipirpir wisenum nanwenipi niuk me God kerek kau wit kīrak iuwe.

¹⁴ *Menmen im mamnen te menmen enum namba 2 hīram mamisi. Yi eiyimtau. Maa in kike menmen enum namba 3 mamnen.”

Ensel hak (namba 7) hīrak ketenwo taur kīrak

¹⁵ *Hīrak ketpo menmen im epei au, hi hemtau ensel hak (namba 7) ketenwo taur kīrak. Hīrak ketenwo taur kīrak, hi hemtau him me ensel neit wit ke God hir nīnap natip: “Mit miyapir nerer wit wit nau ti, in ek Mitik Iuwe kaiu ketike Mitik Krai kerek hīrak kehimitanek ken kīkaap mit ne ti hīrakit tatinin naanmamre mit miyapir yapirwe. Hīrak kaku kakit tipmain tipmain enum eik naanmamri.” ¹⁶ *Hir natip epei au, mit iuwe nar 24 kerek nau yeno me mit iuwe menep ninaan me God, hir newen ninip nīwaai newis maat ken ti newenipiyek. ¹⁷ *Hir newenipiyek natip nar ik: “Haiu matip haiu han yaaik merwit. Ti God kaiu mitik iuwe. Nīpaa ti hepu ere in ti hepu. Haiu han yaaik mentar ti epei heit menmen mit iuwe naanmipre mit miyapir heriuwerem.

¹⁸ *Mit nerer wit wit hir epei han enuk nerwit nentar in ek ti han enuk heriuwi (o herweri). Wī epei man te ti skelim mit miyapir kerek nīpaa naa. Wī in ti ewet mit kerek nīrak menmen mit netike mit profet netike mit miyapir kerek newenipi niuk mit nises him mit, ti ewetir menmen. Hir mit niuk iuwe, hir au wein, ti ewetir menmen mit yaain. Wī epei man te ti ehīwaank mit miyapir kerek newaank mit miyapir nau ti.”

¹⁹ *Hir natip epei au, hi hir winak iuwe ke God keit wit kīrak kewep kīhi kerp keit te hi hir bokis kontrak kehimitan him God nīpaa kewet mit ne Isrel em, hīrak keit nīmīn kīwaai yaain. Hi hir bokis keit nīmīn kīwaai yaain, hi hir nepni mewenīn hemtewem hīram mewenīn, hi hir ti kītanik, hawī yuwerep mīre ais man ti.

12

Him me mīte wetike kīrin enuk

¹ Menmen im epei man, hi hir menmen wisenum meit nepni. Hi hir menmen mīre mīte. Hīre weriuwet klos mīrius mīre wepni mau yīnk kīre. Wenke kau kīnik hīt mīre, hīre wewis hir mar hiswiyen wik (12) mīre hat kerek mit iuwe hir nemun, hīre wemun mau paan kīre. ² *Hīre wepītu tu hīmīr ketnīnīwe weteiknen wawine nīkan te hīre wenepīp. ³ *Hi hir menmen im epei au, hi hir menmen ham wisenum meit nepni mīre kīrin. Hīrak yīnk kīrak kīre ninīk, hīrak paan kīrak kar hispīnak wik (7), kom mar hiswiyen (10) mewim. Hīrak kewis hat me mit iuwe mar hispīnak wik (7) mau paan mīrak im. ⁴ *Hīrak kīwaai ponik kīrak keiyīk kari hir

* **11:12** 2Kin 2:11 * **11:13** Rev 8:5, 16:18 * **11:14** Rev 9:12 * **11:15** Eks 15:18; Sam 10:16;

Dan 2:44; Oba 21 * **11:16** Rev 4:4, 10 * **11:17** Rev 1:4, 8, 15:3 * **11:18** Sam 2:1, 46:6, 115:13;

Ro 2:5; Rev 10:7, 19:5, 20:11-13 * **11:19** Rev 8:5, 15:5, 16:21; Hi 9:4 * **12:2** Mai 4:10 * **12:3**

Dan 7:7 * **12:4** Dan 8:10

ham miutip me pnam wikak mau nepni. Hiram lain miram mar wik mepu nepni, miutip au hirak keriyaaam keiyim ken ti. Hirak kerp menep ninaan me mite wepitu kemerawe hire wawine nikan. Hirak kemerawe wawine nikan te hirak kakikip kakik. ⁵ *Maain hire sip newenep hire wine nikan hirak kakinin naanmamre mit miyapir yapirwe nerer wit wit naanmamror werek werek wisenum. Hire wine nikan epei au, kirin kakikip kakik au. Hir mit ensel ne God netiwekhis neiyik nen yeno kerek God kewim. ⁶ *Mite ip au wirir wen yaank weinik ap mit newik au, wit kerek God nipaa epei kenipek his yaaim te hire wawu werek wawit en. Hir mit ensel narak naanmamrewe me tito wikak metike wenke hispinak kiutip (o 42 wenke).

⁷ *Hi hir menmen im epei au, mit ensel neit wit ke God hir nenepan. Maikel ketike mit ensel nises him mirak hir netike kirin ketike mit ensel enun narak hir yapirwe nenepan. ⁸ Hir yapirwe nenepan te kirin ketike ensel enun narak ap ninini au. Maikel ketike ensel narak ninini te hir ap newisi nanu nanit wit ke God me wi meiyam au. ⁹ *Hir nepir kirin ketike ensel narak ninaaiwir wit ke God. Kirin, hirak manpen (o yennik) ke nipaa enum eik kepu, mit newewek Seten, hirak kepno menep ninaan me God kesiuwe him katip God haiu mit enun. Hirak mitik enuk kewises mit miyapir nerer wit wit nau ti. Hir ensel yaain ne God nepirek ketike mit ensel narak enun, hir newerek ketikeri nen ti.

¹⁰ *Hir newerek ketikeri nen ti, hi hemtau him ke mitik keit wit ke God. Hirak katip kar ik: "In ek God kau hirak ketahis hirak kinin menmen yapirwe keriuwe menmen mirak iuwe. Mitik kerek hirak kehimitanek kan ti kikaap mit hirak keit menmen iuwe me God, hirak Mitik Iuwe. Hirak Mitik Iuwe kentar mit ensel epei nepir mitik enuk kerek witaan wanewik hirak kepnen menep ninaan me God kesiuwe him katip God mit nau yinan nau ti kerek nises him mirak hir enun. ¹¹ Nau yinan hir epei nininek neriuwe hemkre me Krais hirak kire Sipsip kerek nipaa hemkre mewen men ti. Him God kerek hir netpin newepyapirem hiram mekepi te hir nininek. Hir ap ninaain nani te hir hanhan nanu ti au. Hir newis mit enun nanip naa nentar hir nises God him mirak. ¹² *Te yi mit yeit wit ke God yetike menmen yapirwe yi han yaaik eiyu. Te yi mit miyapir yetike menmen yapirwe me ti yi naanmamre hiras. Seten epei kakikiuwe kaknen ti han enuk wisenuk kakriwaan kakintar hirak kertei wi epei man menep te God kakimaankek kakwerek kakikre si."

¹³ Kirin kertei hir nepirek, hirak ken ti, hirak kekrit koyei mite kerek nipaa wine nikan hirak. ¹⁴ *Hirak koyei mite ip te kaaup au. Hir mit ensel newetawe yapir mei me hore him te hire weiyim weniuwe wen yaank weinik mit ap newi au, hire waunaaiwir kirin enuk ek hire wen wawu wawit yanin. Hire wawu wawit en tito wikak metike hawi hitan kiutip (o 42 wenke), hir naanmamprewe me menmen. ¹⁵ Hire wirir weniuwe wen, kirin kewep him kirak, tipar wisenum mire mani mekiuwerek men. Tipar mekiuwerek men misis mite ip e, te sir miram mamnanep meiyip mamno hire wawi. ¹⁶ Sir miram mamnanep meiyip mamno, ti hirak kekepiye kewep te tipar mekiuwerek men niman kerek nipaa kirin keniknem meke him kirak minanep meiyip men. ¹⁷ *Ti kekepiye kewep te tipar men niman kerek nipaa kirin keniknem, hirak kirin han enuk

* 12:5 Ais 7:14; 66:7; Sam 2:9; Rev 19:15 * 12:6 Rev 11:2-3 * 12:7 Ju 9 * 12:9 Lu 10:18, 22:31; Jen 3:1, 14; Rev 20:2 * 12:10 Jop 1:11; Sek 3:1 * 12:12 Ais 44:23, 49:13 * 12:14 Dan 7:25, 12:7 * 12:17 Rev 11:7, 14:12

wisenuk keriuwe mite ip, te h̄rak k̄naw̄irep k̄r̄r ken kaknep n̄kerek han h̄re n̄paa winen. N̄kerek in h̄r m̄t miyap̄r kerek nises h̄m me God h̄r nat̄ip newepyap̄r h̄r nises h̄m me Jisas. ¹⁸ K̄rin ken kerp تنهاان ke wan.

13

Miyak wiketeret tewepyap̄r h̄rekses

¹ *K̄rin kerp تنهاان me wan eik, hi h̄r m̄t̄k keweik̄n k̄re miyak wisenuk hak k̄niu keke wan kan. H̄rak kom m̄rak mar hiswiyen (10) mepu, paan mar hisp̄nak wik (7) mewik. Hat me m̄t iuwe mar hiswiyen (10) mau kom m̄rak, niuk enum mau paan m̄rak mar hisp̄nak wik (7). Niuk im h̄ram h̄m enum metaw̄in God. ² *Miyak wisenuk kerek hi h̄rek keke wan kan, h̄rak ȳnk k̄rak k̄re pusi ke yaank niuk m̄rak lepat, h̄t m̄rak m̄re miyak enuk kin̄n sak niuk m̄rak bea, h̄m k̄rak k̄re pusi ke yaank kin̄n sak niuk m̄rak laion. K̄rin kewet̄wek menmen m̄rak iuwe, h̄rak kewis̄k h̄rak naanmamre m̄t miyap̄r nerer wit wit nau t̄i, h̄rak kin̄n menmen yap̄rwe mau t̄i. ³ *Hi h̄r paan kiut̄ip ke miyak wisenuk n̄paa menmen mak̄ip wisenuk te h̄rak kaki. Au, h̄ram mekiwo h̄rak kepu werék. M̄t miyap̄r yap̄rwe n̄r sak mau paan k̄rak h̄r nep̄r̄p̄r nat̄ip h̄rak iuwe te h̄r nisesik nemtau h̄m m̄rak. ⁴ M̄t miyap̄r newen̄pi k̄ri nentar h̄rak kewet̄ miyak wisenuk menmen m̄rak iuwe te kakin̄n menmen yap̄rwe mau t̄i. H̄r newen̄pi miyak kektikerek nentar h̄r han kitet h̄rak iuwe. H̄r nat̄ip nar ik: “Keim̄n h̄rak iuwe k̄re miyak enuk ik e? Keim̄n h̄rak iuwe te kakin̄nek kaktikerek tatnepak̄t? Taauye!”

⁵ *God kewis̄k miyak enuk ik kat̄ip h̄m enum h̄rak ketaw̄in God. H̄rak kewis̄k h̄rak kin̄n naanmamre menmen yap̄rwe mau t̄i me tito wikak metike haw̄i h̄tan keyiak. ⁶ God kewis̄k te h̄rak kewep h̄m k̄rak kat̄ip enum h̄rak ketaw̄in God, wit ke God ketike h̄r yap̄rwe kerek nau wit k̄rak. ⁷ *God kewis̄k h̄rak ketike m̄t miyap̄r kerek nises h̄m me God h̄r nenepan te h̄rak kin̄ni. H̄rak keit menmen iuwe te h̄rak kin̄n naanm̄pre m̄t miyap̄r nat̄ip h̄m ham h̄m ham, ȳnk k̄r ham ham h̄r ne weiwik yap̄rwe nerer wit wit. ⁸ *M̄t miyap̄r yap̄rwe nau t̄i nerer wit wit nanwen̄pi niuk me miyak enuk wisenuk. Te m̄t miyap̄r kerek n̄paa God ap k̄r̄fak t̄i ketike nepni wen au, h̄rak kewis̄k niuk m̄r mau t̄wei m̄rak kehimit̄eni h̄r nanu nantikerek, h̄r ap newen̄pi niuk me miyak ik au. T̄wei ik h̄rak t̄wei ke M̄t̄k keweik̄n k̄re Sipsip n̄paa m̄t nak̄ip h̄rak kaa.

⁹ Yi eiȳmtau menmen mai! Neim̄n h̄r nemtau h̄m im h̄r han ekitetim werék werék! ¹⁰ *M̄t kerek God kehimit̄eni m̄t han h̄r nanwisi nekre w̄nak enuk, h̄r nan̄no nan̄kre w̄nak enuk. M̄t han kerek God kehimit̄eni m̄t han h̄r nanwaai h̄ne me his nan̄n̄p, maain h̄r nanwaai h̄ne me his nan̄n̄p nani keriyen. M̄t miyap̄r kerek nises h̄m me God h̄r nan̄nak̄n tokim nanises God werék werék nan̄ntar menmen enum im mamnen.”

¹¹ Menmen im epei man, hi h̄r t̄i kewep, miyak wisenuk hak k̄niu t̄i kan niu ein. Miyak ik kom m̄rak wik mau paan k̄rak, h̄ram m̄re kom me sipsip te h̄rak kat̄ip enum kar ke k̄rin kat̄ip. ¹² Miyak wisenuk kerek kises keyiak kin̄n kan, h̄rak keit menmen m̄rak iuwe kekreh̄r k̄rak

* **13:1** Rev 12:3, 17:3, 7-12 * **13:2** Dan 7:4-6 * **13:3** Rev 17:8 * **13:5** Dan 7:8, 25, 11:36; Rev 11:2 * **13:7** Rev 11:7 * **13:8** Sam 69:28; Rev 3:5, 5:6, 17:8, 20:12, 15, 21:27 * **13:10** Jer 15:2, 43:11; Mt 26:52; Rev 14:12

kekepik kenip m̄t miyap̄r nau nerer wit wit newen̄pi niuk me miyak kerek n̄paa menmen menep paan k̄rak ketnen te kaki, au h̄ram mekiwo h̄rak kepu werek. ¹³ *Miyak kerek kin̄iu t̄i kan, h̄rak k̄r̄ak menmen iuwe m̄t n̄r̄iakem n̄paa taau. H̄rak k̄r̄ak menmen ham ham yap̄rwe, h̄rak kari si meke nepni man t̄i te h̄r m̄t miyap̄r nerp en n̄rek h̄rak k̄r̄ak menmen im. ¹⁴ *H̄rak kewises m̄t miyap̄r yap̄rwe nan nerer wit wit keriuwe menmen iuwe miyak wisenuk kewis̄ik h̄rak k̄r̄iakem menep ninaan m̄rak. H̄rak kewis̄isorek ketpor kari han k̄r keriuwerek te h̄r nime nu ninaan mewim mar ke ȳnk ke miyak kerek h̄ne kenep paan k̄rak metnen kaki au h̄ram mekiwo, h̄rak kepu kepeit.

¹⁵ *Miyak kin̄in kan kewis̄ miyak kerek kisesik h̄rak k̄k̄iak nu m̄re ȳnk ke miyak kin̄in kan. H̄rak kekrit kepu kari nap. Ȳnk ik h̄rak kekrit kepu kari nap h̄rak kat̄ip k̄re m̄t̄ik. M̄t miyap̄r kerek n̄napen newen̄pi niuk m̄rak, h̄rak kakn̄ipi h̄r nani.

¹⁶ H̄rak k̄r̄ak menmen ik ketike menmen hak enuk. H̄rak kenip m̄t miyap̄r yap̄rwe niuk m̄r iuwe, niuk wein̄im, m̄t kerek netenen pewek yap̄rwe, m̄t han au h̄r nepu wein̄in, m̄t n̄r̄iak menmen neit pewek mererim, m̄t han au n̄r̄iak menmen me m̄t iuwe naanm̄pri n̄r̄iakem wein̄in. H̄rak kenipi h̄r enwisyaaan mak emu his yaaim o emu maat k̄r.

¹⁷ *M̄t miyap̄r kerek h̄r ap newisyaaan mak me miyak enuk o namba m̄rak mau his yaaim o maat k̄r, h̄r ap te nansiuwe menmen m̄r nan̄t pewek mamrerim o nan̄no nanw̄r pewek nan̄t menmen taau. ¹⁸ Haiu han ekitet menmen im werek werek. M̄t miyap̄r kerek nertei menmen werek werek, h̄r nanwenhis namba me miyak enuk. Namba im h̄ram niuk me m̄t̄ik. Namba im m̄rak h̄ram mar 666.

14

M̄t nar ke 144,000 nine henye

¹ *Hi h̄r menmen im epei au, hi h̄r M̄t̄ik keweik̄n k̄re Sipsip h̄rak kerp wit Jerusalem, niuk m̄rak ham m̄niu (o neiȳp) Saion. H̄rak ketike 144,000 m̄t miyap̄r kerek niuk m̄rak metike niuk me Haai k̄rak God mau maat k̄r, h̄r nerp ein. ² *Hi epei h̄ri nerp ein, hi hemtau menmen meke nepni man. H̄ram mat̄ip h̄m iuwe m̄re h̄t̄ik siurik me s̄rs̄r men t̄i o m̄re nepni mewen̄in. Menmen hi hemtewem h̄ram m̄re m̄t h̄r n̄ram gita m̄r. ³ *H̄r m̄t yap̄rwe nar ke 144,000 h̄r nerp menep yeno kerek M̄t̄ik Iuwe God kewik. H̄r nerp ein nine henye hak yaaik menep menmen tekyaāit (4) h̄ram mepu h̄ram metike m̄t iuwe nar 24. M̄t han nertei nine henye im au. H̄r m̄t miyap̄r keriyen n̄paa God ketorhis ne m̄t nau t̄i. ⁴ *M̄t miyap̄r in h̄r yaain n̄re m̄te ap w̄iwaai wetike m̄t̄ik wen au, h̄r nises God werek werek. H̄r yaain n̄re m̄t ap nari miyap̄r his newenem n̄r̄iran au, h̄r ap newen̄pi niuk me t̄ipir enum o miyak enuk au. God kerekek. ⁵ *H̄r m̄t miyap̄r yaain. H̄r ap nat̄ip h̄m newisesik mei me w̄i h̄r nau t̄i au.

M̄t̄ik̄it ensel wikak tat̄ip h̄m m̄rak̄it

⁶ Hi h̄r menmen im epei au, hi h̄r m̄t̄ik ensel hak keniuwe keke niu kan. God epei keriuwetek kan t̄i kakwepyap̄r h̄m yaaim m̄rak mamu mam̄t

* **13:13** Mt 24:24; 2Te 2:9-10 * **13:14** Rev 19:20; Diu 13:1-4 * **13:15** Dan 3:4-6 * **13:17** Rev 14:9, 11, 16:2, 19-20, 20:4 * **14:1** Rev 3:12, 7:3-4 * **14:2** Esi 1:24, 43:2; Rev 1:15, 19:6 * **14:3** Sam 149:1; Ais 42:10; Rev 5:9, 7:4 * **14:4** Ef 5:27 * **14:5** Sam 32:2; Sef 3:13

tipmain tipmain enum eik. H̄irak kan kakt̄ip h̄im im mamno m̄it miyap̄ir h̄ir ȳnk hak hak, h̄ir nat̄ip h̄im ham, h̄im ham, h̄ir ne weiw̄k yap̄irwe nau nerer wit wit. 7* H̄irak k̄inap kat̄ip kar ik: “Yi einain God eiyises h̄im m̄rak eiwen̄ipi niuk m̄rak eiȳntar w̄i epei man te God kak̄inke m̄it miyap̄ir nau t̄i. Yi eiwen̄ipi niuk me M̄it̄ik Iuwe God kerek kewis t̄i ketike nepni, wan metike mani, h̄it̄ik, heipun. Yi eiwen̄ipi keiyak au ek̄it! 8* Hi h̄irek epei kan ken, hi h̄ir m̄it̄ik ensel hak kisesik k̄inap kat̄ip kar ik: “Eiȳmtewek! Wit iuwe niuk m̄rak Babilon epei kewaank. M̄it miyap̄ir nau wit Babilon h̄ir epei nari han ke m̄it miyap̄ir nau nerer wit wit h̄ir nisesi n̄ir̄ak menmen enum newen̄ipi niuk me t̄ipir, neweik̄in sip newet God. M̄it nau Babilon h̄ir n̄ire m̄ite h̄ire wetenen kap wain mekrerem, h̄ire wari han ke m̄it te h̄ir nan̄im te h̄ir nanwaai nantikerep.”

9-10** Ensel ik epei kan ken, hi h̄ir ensel hak k̄ikaru kekiuwe kan k̄inap kat̄ip kar ik: “M̄it miyap̄ir kerek h̄ir newen̄ipi niuk me miyak enuk o nu m̄ire ȳnk ke miyak w̄isenuk o h̄ir neit mak mau his m̄ir o maat k̄ir, h̄ir nan̄im t̄ipar wain enum h̄im sisi mekre kap me God. Wain im h̄iram mehimit̄an menmen enum God kak̄r̄ak m̄it em kak̄intar h̄ir nenipek han enuk w̄isenum. M̄it narik God kak̄wisi nan̄ikre si metnen metike nan salfa m̄ikap si, h̄ir ȳnk k̄ir kaknen (o mamiyewor) w̄isenuk te ensel yaain netike M̄it̄ik keweik̄in k̄ire Sipsip h̄ir nan̄irp nan̄iri h̄ir nan̄ikre si. 11* Si t̄iwekre me si kerek m̄ir̄ak ȳnk k̄ir kaknen (o mamiyewor), h̄iram mamno niu tipmain tipmain enum eik. M̄it miyap̄ir kerek newen̄ipi miyak enuk ketike ȳnk kar ke ȳnk ke miyak enuk o m̄it neit mak m̄ir̄ak mau his m̄ir o maat k̄ir, si im mam̄ip ȳnk k̄ir kaknen (o mamiyewor) te si im h̄iram ap mami w̄itaan o wanewik̄ au, mamu mam̄it te h̄ir m̄it miyap̄ir nanu werek werek au.”

12* Menmen enum me miyak enuk mamnen te m̄it miyap̄ir nises h̄im me God o nises h̄im me Jisas werek werek, h̄ir nan̄inak̄in tokim nan̄irp.

13* H̄irak kat̄ip epei au, hi hemtau h̄im me m̄it̄ik ensel keit wit ke God kat̄ip kar ik:

“Ti ewis menmen im mau t̄iwei: M̄it miyap̄ir kerek nises M̄it̄ik Iuwe God, h̄ir nani in ere maain te h̄ir han yaaik enu.” God H̄im̄in Yaaik kat̄ip, “H̄im im h̄iram yaaim. H̄ir nani nan̄inaaiw̄ir menmen h̄ir epei n̄ir̄akem, h̄ir nanu yain yain. H̄ir nanu yaain yaain nan̄intar menmen n̄ipaa h̄ir n̄ir̄akem h̄iram mamnen mamtikeri.”

Ensel neithis m̄it miyap̄ir neriyei neri nan God

14* H̄irak kat̄ip epei au, hi h̄ir nap̄i k̄ire h̄ike kau nepni. Hi h̄ir nap̄i k̄ire h̄ike kau nepni, m̄it̄ik k̄ire Kraisi h̄irak kewik̄ h̄irak kekun hat gol ke m̄it iuwe kau paan k̄irak. H̄irak ketenen h̄ine ke his t̄iknuk enuk. 15* Hi h̄irek epei au, m̄it̄ik ensel hak ketpaan keke w̄inak iuwe ke God kan ken̄ine m̄it̄ik kerek kau nap̄i ketp̄iw̄ek h̄im iuwe kar ik: “Ti eh̄it h̄ine ke his kit ewaaiyek eremir menmen. Wi epei man menmen mau t̄i h̄iram epei maa te ti eremir.” 16 H̄irak kat̄ip epei au, m̄it̄ik kau nepni h̄irak k̄iwaai h̄ine ke his k̄irak. H̄irak k̄iwaai h̄ine k̄irak keremir menmen yap̄irwe mau t̄i.

17 H̄irak keremir menmen mau t̄i, m̄it̄ik ensel hak keke w̄inak iuwe ke God ketpaan kan, k̄ire m̄it̄ik kau nepni h̄irak ketenen h̄ine ke his t̄iknuk

* 14:7 Rev 10:6 * 14:8 Ais 21:9; Rev 17:2, 18:2, 3; Jer 51:7, 8 * 14:9-10 Rev 13:12-17 * 14:9-10 Sam 75:8, 11:6; Ais 51:17, 22; Jer 25:15; Rev 15:7, 16:19, 19:20, 20:10, 21:8; Jen 19:24; Esi 38:22

* 14:11 Ais 34:10; Rev 13:12-17 * 14:12 Rev 13:10, 12:17 * 14:13 1Ko 15:58; Hi 4:10 * 14:14

Dan 7:13 * 14:15 Joe 3:13; Mt 13:39-40

enuk. ¹⁸ Hirak kan witeik, ensel hak kerek naanm

```
pre si, hirak kinaaiwir kinaa kerek mit newepwar menmen newet God em. Hirak kinaaiwir kinaa kenine ensel ketenen hine ke his tiknuk enuk ketp>wek him iuwe kar ik: "Ti ewaai hine kit eremirir waai wain nikim mram mau ti entar nikim hram epei mewinki." 19 Hirak katip epei au, ensel ketenen hine ke his kirak kawaaiyek keremirir nikim hram mewinki. Hirak keremirir hram mewinki, hirak ketiwem keiyim ken kewirem mekre sar te hir mit ensel neit henkip (o henpik) nesessim tpar mamno. Sar im hram tok piksa mehimitan God han enuk hirak kaknep mit nau ti. 20 Hir neses nikim im mekre sar meit menpin me wit. Hir nesessim, hemkre meke sar hei kirak men mire mani kinu men yanimin mar ke 320 kilomita. Hram men mau niu mar ke waai mau teruk me hos.
```

15

Ensel nar ke hispinak wik (7) netenen menmen enum mar hispinak wik (7).

¹ *Hi hir menmen me hemkre epei au, hi hir menmen ham iuwe meit wit ke God. Hi hir mit ensel nar hispinak wik (7) naninep mit. Menmen im enum mamno ti mamnep mit te maain God han enuk epei au, menmen enum epei au mesi. ² *Hi hir mit ensel epei au, hi hir menmen mire wan hirak kire glas si merithe mekrekek. Hi hir wan metike mit miyapir kerek epei netike miyak enuk, nu mire yink mirak ketike namba me niuk mirak, hir netikeri hir nenepan, te mit miyapir ninini nentar hir ap newenipi niuk mir. Hir nerp menep wan hir netenen gita kerek God kewtirem. ³ *Hir netenen gita hir nine henye nipa Moses mitik kerek kirak menmen me God hirak kewisim metike him me Mitik keweikin kire Sipsip. Hir nine henye natip nar ik:

"God kiau iuwe ti Mitik Eruk Manpenuk, menmen ti hriakem hram yaaim iuwe.

Ti kerek naanempire haiu mit metike menmen yapirwe nipa ein ere in ere maain, ti hriak menmen yaaim hram werek werek. ⁴ *Neimin hir ap nanwenipi niuk mit a?

Au, hir yapirwe naninen nanwenipi niuk mit. Hir nanwenipi niuk mit ti kiau iuwe, nantip ti Mitik Eruk Manpenuk nanintar ti kiutipen ti kerekek wetpen enuk heit.

Te mit miyapir nerer wit wit naninen nanwenipi niuk mit nanintar hir yapirwe nir menmen yaaim ti herekyorem."

⁵ *Hir nine henye epei au, hi hir haau iuwe mit nehimitanem hram me God keit ninin ke winak kirak khi kerp yaain, hi hir haau God kewim.

⁶ *Hi hir haau God kewim, te hi hir ensel nar hispinak wik (7) kerek netenen menmen enum mar hispinak wik (7) hir neke winak ke God netpaan nen. Hir namir klos hram mirius mire hike mir himin. Ni mire gol meweikin han pank kir. ⁷ *Hir epei nen witeik, te menmen miutip me menmen tekyait (4) kerek mepu yeno me God, hirak kewetir min mar hispinak wik (7). God kerek kaku tipmain tipmain enum eik, hirak wen han enuk te han enuk mirak meweikin his mire tpar mawaai mekre min im. ⁸ *Hram mire tpar mawaai mekre min im, si tiwekre me menmen iuwe me God metike

* **14:19** Ais 63:3, Kra 1:15; Rev 19:15 * **15:1** Lev 26:21; Rev 15:6-7 * **15:2** Rev 4:6, 5:8 * **15:3** Eks 15:1; Rev 11:17, 16:7; Sam 92:5; 139:14, 145:17 * **15:4** Jer 10:6-7; Sam 86:9 * **15:5** Eks 38:21 * **15:6** Rev 15:1 * **15:7** Rev 14:10 * **15:8** 1Kin 8:10-11; Ais 6:4; Esi 44:4

menmen mīrak merhīhe hīram mīwapīn wīnak ke God keit nīmīn. Hīram mīwapīn wīnak ke God, keiyak kiutīp keit wit ke God ap te kakno nīmīn en ere menmen enum mar hispīnak wīk (7) eim kerek ensel nar hispīnak wīk (7) hīr netenenim hīram epei au mesi.

16

Mit ensel neit menmen enum mekre mīn neiyīm nen newīrem mamno tī

¹ *Si tiwekre mīwapīn wīnak ke God, hi hemtau hīm me mītik hak kekrerek katīp hīm iuwe kar ik: “Yi eiyīt mīn kerek menmen enum me han enuk me God meweikīn his mīre tīpar mekrerem, yi eiyīm eino eiwenem emno tī.” ² *Hīrak katīp epei au, hīrak mītik ensel kiutīp kinīn keit mīn mīrak keiyīm ken kewīr menmen enum mekrerem men tī. Hīram men tī menep mīt miyapīr kerek newenēpi niuk me miyak enuk ketike teinīk mīt nesipaak mīre yīnk kīrak, hīr newīs mak mau yīnk kīr. Hīram menep yīnk kīr ketnen hīrak kenen (o meiyewor).

³ *Menmen im epei menep mīt, hi hīr ensel hak (namba 2) kisesik ken kewen menmen enum mekre mīn hīram men wan iuwe. Men wan iuwe meweikīn mīre herwe hemkrik te menmen yapīrwe mau mekre wan maa.

⁴ *Menmen yapīrwe mau mekre wan maa, hi hīr mītik ensel hak (namba 3) hīrak kan kewen menmen enum mekre mīn mīrak men mani metike hītik, hīram meweikīn mīre hemkre. ⁵ *Hīram meweikīn mīre hemkre, hi hemtau mītik ensel kerek naanmīpre mani metike hītik hīrak katīp kar ik: “God ti kerekek ti yaaik. Nīpaa ere in ti hepu hepeit. Menmen enum ti hīriakem hewaank tīpar hīram meteikīn ti yaaik. ⁶ *Ti yaaik hentar nīpaa hīr mīt nau tī nenep mīt miyapīr kerek nises hīm mīt netike mīt profet nit hemkre mīr mewen. Te in ek ti heweikīn tīpar mīre hemkre hīr nanīm ti enīp enrerim me menmen nīpaa hīr nīriakem.” ⁷ *Hīrak katīp epei au, hi hemtau hīm ke mītik hak kerp kīnaan kerek ensel newepwar menmen newet God em, hīrak katīp kar ik: “Mītik Iuwe God ti enuk manpenuk. Menmen enum ti erekyorem enīp enrerim me menmen enum nīpaa hīr nīriakem, hīram yaaim.”

⁸ Hīrak katīp epei au, hi hīr mītik ensel hak (namba 4) hīrak kewen menmen enum mekre mīn kīrak men wepni. Men wepni te hīram si taak mīt miyapīr yīnk kīr. ⁹ *Hīrak si taak yīnk kīr hīr nene God netpīwek enum me menmen im manīp nentar God hīrak kari menmen im man menep mīt. Hīr nīnapen neweikīn sip newet menmen enum hīr nisesim, hīr ap newenēpi niuk me God hīrak luwe. Au, hīr nenerek wen nises han kīr enuk.

¹⁰ *Menmen im epei man hi hīr mītik ensel hak (namba 5) kewen menmen enum meke mīn kīrak men yeno kerek miyak enuk kewim, te menmen mīre wītaan toto mīwapīn ti merer wit wit kerek miyak enuk hīrak naanmīpre mīt miyapīr. Wītaan toto mīwapīn tī merer wit wit te mīt miyapīr nīnakīn nin kīr nentar yīnk kīr kenen (o meiyewor). ¹¹ *Hīr nīnakīn nin kīr te hīr han kitet menmen enum mau yīnk kīr te hīr nene God neriuwerem. Hīr ap neweikīn sip newet menmen enum au. Hīr nises han kīr.

* **16:1** Ais 66:6; Rev 16:17; Sam 69:24; Jer 10:25; Esi 22:31; Sef 3:8 * **16:2** Eks 9:10; Diu 28:35; Rev 13:12-17 * **16:3** Eks 7:17-21 * **16:4** Sam 78:44 * **16:5** Rev 1:4; Sam 119:137 * **16:6** Sam 79:3; Ais 49:26 * **16:7** Rev 15:3, 19:2; Sam 19:9 * **16:9** Rev 9:20-21, 16:21 * **16:10** Eks 10:22; Ais 8:22 * **16:11** Rev 9:20-21, 16:12; Ais 11:15; Jer 50:38

12 Menmen im epei au, hi h̄r m̄t̄k ensel hak (namba 6) kan kewen menmen enum mekre m̄n k̄rak men mani iuwe Yufretis. H̄ram men mani Yufretis, h̄rak kenke keweik̄n k̄re yayiwe te m̄t̄ iuwe naanm̄pre m̄t̄ miyap̄r nau t̄ kerek wepni kewep kn h̄r neke mani wi k̄rak nan̄nen. 13 Mani Yufretis kenke epei au, hi h̄r h̄m̄n enum w̄kak h̄ram meweik̄n m̄re pato o minaap. H̄ram metpaan meke h̄m̄ ke k̄rin, miyak enuk tetike miyak enuk keiyak niuk m̄rak profet enuk kewisesik. 14 *H̄m̄n im h̄ram me herwe kerek h̄ram m̄rak menmen yaaim mirakel n̄paa m̄t̄ n̄rem au. H̄m̄n w̄kak im men m̄t̄ iuwe nin̄n naanm̄pre m̄t̄ nerer wit wit nau t̄, h̄ram mari han k̄r te h̄r nererik nantike God nan̄nepan me w̄ h̄rak God kerek h̄rak Iuwe Manpenuk kehim̄tan m̄t̄ h̄r nantikerek nan̄nepan.

15 **“Hi Jisas hi etpi! Hi anen waswas me w̄ yi yep̄tariyem yar ke m̄t̄k enuk kek̄nt̄p menmen. M̄t̄ kerek h̄r naanmamre werek werek menmen maain mamnen, h̄r han yaaik nanu. H̄r ap ȳnk enuk me menmen im namnen mamre m̄t̄ kerek klos au h̄r ne puk wein̄k nen witeik.”*

16 *H̄m̄n enum w̄kak meithis m̄t̄ iuwe nin̄n naanm̄pre m̄t̄ miyap̄r nau t̄, h̄r nan nererik neit wit niuk m̄rak me h̄m̄ Hibru h̄ram Amagedon.

17 *H̄r nererik epei au, hi h̄r m̄t̄k ensel hak (namba 7) kewen menmen enum mekre m̄n k̄rak men m̄re n̄me. Epei au, m̄t̄k keke w̄n̄tak iuwe ke God menep yeno me m̄t̄k iuwe, h̄rak ket̄p h̄m̄ iuwe kar ik: “Menmen God k̄rakem kenep m̄t̄ keriuwerem h̄ram epei au meit.” 18 *H̄rak kat̄p epei au, hi h̄r nepni mewen̄n mari winen men ein men ein, h̄ram mew̄n̄n w̄senum t̄ k̄tan̄k w̄senum. N̄paa God k̄rak t̄ ere in ap t̄ k̄tan̄k karik au. Ti k̄tan̄k h̄ram min̄n t̄ me n̄paa ein. 19 *T̄ k̄tan̄k w̄senum te wit iuwe Babilon kewep p̄nak ere w̄kak, wit iuwe me wit yap̄rwe mewaank. God ap han kaa menmen enum m̄t̄ ne Babilon n̄rakem te h̄rak han enuk kan̄p keriuwe menmen im, h̄rak kewaanki k̄re m̄t̄ h̄r naam t̄par si enum w̄senum m̄n̄n h̄r n̄nap. 20 *T̄ k̄tan̄k w̄senum te m̄niu (o neiȳp) iuwe metike t̄ wit wan kimaak keketik, h̄ram yap̄rwe mewep menke. M̄niu (o neiȳp) mewep menke m̄waai, wit wan kimaak keketik mewep m̄nat̄n men m̄saw̄n mekre wan meit n̄m̄n. 21 *Menmen im wen mepnen, hi h̄r ais iuwe m̄re nan h̄ram n̄menum m̄re 50 kilogram h̄ram meke nepni man menep m̄t̄ miyap̄r nerer wit wit nau t̄, h̄ram mewaanki. M̄t̄ miyap̄r nene God nentar ais enum im kerek man̄p h̄ram menmen enum enum.

17

H̄m̄ me m̄te enu wari m̄t̄ his wewenem

1 *Menmen im man menep m̄t̄ epei au, ensel kiut̄p ke m̄t̄k̄it ensel tar ke hisp̄nak wik (7) kerek tetenen m̄n mar hisp̄nak wik (7), h̄rak kan ketpo kar ik: “Ti etikewa euno hi ateiknut menmen enum God kak̄rak m̄te enu wari m̄t̄ his wewen̄nem. H̄re wehim̄tan wit iuwe k̄pwaai menep mani yap̄rwe. 2 *M̄t̄ iuwe kerek nin̄n naanm̄pre m̄t̄ miyap̄r nerer wit wit nau t̄, h̄r netike m̄te ip h̄r neiyewewan. H̄re wenip m̄t̄ miyap̄r yap̄rwe nau t̄ h̄r n̄re m̄t̄ epei naam t̄par si enum h̄r nentaritari. H̄re wenipi narik

* 16:14 1Te 5:2; Rev 19:6, 15, 19 * 16:15 Rev 3:3, 18 * 16:16 Het 5:19; Sek 12:11 * 16:17 Rev 16:1 * 16:18 Rev 8:5 * 16:19 Rev 14:8, 10 * 16:20 Rev 6:14 * 16:21 Eks 9:24; Rev 11:19, 16:9, 11 * 17:1 Jer 51:12-13; Rev 17:15 * 17:2 Ais 23:17; Rev 14:8

neriuwe menmen hire wari han kir keriuwerem (te hir newenipi niuk me tipir enum).”

3 *Hirak ketpo epei au, hirak ketauhis himin kai, hawir wen wiun wit weinik mit auri en. Hawir wiun en, hi hir mite piutip wau miyak wisenuk kire yiwir. Niuk yapirwe mau yink kirak te hiram niuk enum matip enum metawin God. Paan mar hispinak wik (7) mewik, kom mar hiswiyen (10) mau menterim. 4 *Mite hire weriuwet klos mire weni, klos mire ninim, hire weseweriuwe menmen yaaim me gol o pewek o wipe yehes. Hire wetenen kap me gol mekre his mire wauri han ke mit han weriuwerem. Menmen enum menip God han enuk metike menmen enum hire wriakem me wari mit his wewenem hiram miwaai mekre kap mire hiram meweikin mire tipar. 5 *Hi hir niuk mau maat kire hiram tok piksa hiram matip mar im: “Mite ip e hire wehimitan wit Babilon iuwe. Hire miye pe miyapir yapirwe nari mit his neweninem. Hire miye pe menmen enum yapirwe mit miyapir nerer wit wit nau ti hir nriakem.” 6 *Hi hirep hire wetaritari wire mitik kaam tipar si enum wentar hire waam hemkre me mit miyapir kerek nises him me God ketike him me Jisas kerek newepyapir hir nisesik te mit nanip hir naa. Hi hirep te hi han kai kekrit hi han kitet har ik: “Hire peimn?”

7 *Hi wen han kitet mite ip, te mitik ensel ketpo kar ik: “Ti henmak te ti han kitet mite ip e yapirwe? Hi etput ewepyapir mite ip wetike miyak kerek hirak paan hispinak wik (7) kom mar hiswiyen (10), mite ip wau sip kirak, hir neimin. 8 *Miyak enuk ti epei hirek, hirak nipaa kepu ti te in ek au, hirak kinaiwerek. Hiram menep te hirak kakitpaan kakike hei enuk kesikekre, hirak kakno kakiwaank kaki kikirerek. Mit miyapir nau ti kerek God ap kewis niuk mir mau tiwei mirak nipaa wi hirak ap kirak ti metike nepni wen au, mit miyapir in hir nanirek hir han kekrit. Hir han kekrit nentar miyak ik nipaa kepu ti te in ek au. Maain hirak pike kaku te hir nanirek nanipirpir.

9 “Mit kerek nertei menmen werek werek hir han ekitet menmen im. Paan mirak mar hispinak wik (7) hiram wit iuwe kiutip mit nimaak kau miniu (o neiyip) mar hispinak wik (7). Mite ip wau sip kirak hire wau weit wit iuwe eik. 10 Paan hispinak wik (7) im hiram mehimitan wit iuwe kiutip ketike mit iuwe hispinak wik (7) naanmipre mit miyapir nau ti. Mit iuwe hispinak (7) hir epei nen naa. Kiutip hirak wen kepu, keiyak ap kan naanmamre mit wen au. Maain hirak kaknen hirak kaku kike keremem. 11 Miyak enuk nipaa kepu ti te in ek au, hirak mitik iuwe hak ke hir nar hispinak wik (8) hirak ketike mit han en nar ke hispinak wik (7) hir ninin naanmamre mit miyapir nau ti. Maain hirak kakno kakiwaank kaki.

12 * “Kom mar hiswiyen (10) ti epei hirem, hiram mehimitan mit iuwe nar hiswiyen (10). Hir ap hire mit iuwe wen au, te maain hir nanit menmen iuwe nantike miyak enuk te hir naninin naanmamre mit miyapir nanu ti me wi mei kike. 13 Mit nar hiswiyen (10) hir nau han kiutip te hir nanwet miyak enuk menmen mir iuwe te hirak kakikrehir kir naanmamre menmen mir. 14 *Hir mit nar hiswiyen (10) nantike Mitik keweikin kire Sipsip hir naninapan te hirak kaktike mit kerek hirak kari han kir keninor hir nises him mirak, hir naninin mit enun in. Hir naninini nanintar hirak kerek Mitik Iuwe kerek God kewetiwek menmen mirak iuwe kinin mit

* 17:3 Rev 13:1 * 17:4 Esi 28:13, 16; Rev 18:16; Jer 51:7 * 17:5 Rev 14:8 * 17:6 Rev 18:24, 19:2 * 17:7 Rev 13:1 * 17:8 Rev 11:7, 13:8; Dan 12:1 * 17:12 Dan 7:24 * 17:14 1Ti 6:15

iuwe yapirwe nerer wit wit, hirak naanmamre mit iuwe kerek naanmpre mit miyapir han.”

15 *Mitik ensel ik hirak wen ketpo kar ik: “Mani tipar kerek ti hir mite enu wari mit his weweninem hire wau menep in, hiram mehimitan mit miyapir natip him ham ham ham, yink kir hak hak, hir ne weiwik yapirwe nau nerer wit wit. 16 *Kom mar hiswiyen(10) mehimitan mit nipa ti hiri netike miyak enuk hir han enuk ninapen mite enu ip kerek wari mit his wewenorem. Hir naninen nanri menmen mire yapirwe te hir nanwir mite wawi puk weinik wawu wawit. Epei au, hir nanip nanik yink kire. Hir nanik yink te hir nanman si menmen mei kike wen mepu. 17 Hir nanriak menmen enum im nanitar God kakri han kir te hir ap nertei hir nanises han kirak. Hir nepitari hir nanises han kirak hir nanu han kiutip hir nanwis miyak enuk naanmamror ere him nipa God ketpim hiram mamnen. 18 Mite kerek ti epei hirep hire wehimitan wit iuwe kerek naanmpre mit iuwe nau ti nerer wit wit.”

18

God kewaank wit iuwe Babilon

1 Maain hi hir mitik ensel hak keke wit ke God kan. God epei ketpwek menmen mirak iuwe te menmen mewik merhihe mir wisenum men ti.

2 *Hirak kan kinap katip him iuwe kar ik:

“Mite kerek wehimitan wit iuwe Babilon God kewaankep.

Hire epei waa. In ek herwe, himin enum, tipir metike hore ham ham enum yapirwe menmen enum hiram man mewik.

3 *Menmen im epei man mentar mit miyapir nerer wit wit epei newenipi niuk me tipir.

Hiram mar ke hir netikerep niran, hir naam tipar si enum mire.

Hiram mar ke hir mit iuwe nerer wit wit nipa netikerep.

Mit nerer wit wit kerek nesiuwe menmen neit pewek yapirwe nentar hire hanhan weit menmen yapirwe te hire wau werek werek wises han kire enuk.”

4 *Hirak katip epei au, hi hemtau him ke mitik hak keit wit ke God hirak katip kar ik:

“Yi mit miyapir nai. Yi eino eikeipin mite enu eip e.

Yi ap eikiterep eirak menmen enum au emit! Hi hinapen ap eiyuwep eitikerep au.

5 *Hi ehipe entar menmen enum yapirwe hire wiriakem.

Menmen enum mire hiram yapirwe mire tiu mite wenipaam, te God epei kirem ap han kaa rem.”

6 *Hi pike hemtau hirak katip mit han kar ik: “Yi pike eirekyiwe menmen enum mamir ke hire nipa wiriak mit miyapir han em.

Te menmen miutip hire wiriakem yi eirekyiwerem wik.

Hire nipa weweti tipar si enum miutip yi yaam, te in ek yi eiwetawe tipar si enum wik hire wawim.

7 *Nipa hire niuk mire hiram iuwe hire wises han kire wau werek werek. Te in ek yi eirekyiwe enum ere yink kire kakwo kakir ke nipa hire wises han kire wau werek werek.

* 17:15 Ais 8:7; Jer 47:2 * 17:16 Rev 18:8 * 18:2 Rev 14:8; Ais 13:21, 34:11; Jer 50:39 * 18:3

Rev 14:8 * 18:4 Ais 48:20; Jer 50:8, 51:6, 45; 2Ko 6:17 * 18:5 Jen 18:20-21; Jer 51:9 * 18:6

Sam 137:8; Jer 50:15, 29; 2Te 1:6 * 18:7 Ais 47:7-9

Yi eirekyiwerem mamir im eyintar hire nipaa watip hirehes war ik: 'Hi hau in hi mite iuwe hinin mit miyapir yapirwe. Hi ap hire mite kerek mitik kire kaa kinaiwirep au. Hi ap te han enuk ekit eriuwe menmen taau.'

8 *Hire watip enum warik te menmen enum im mamnip ep me wi miutip keremem.

Hire waunap, hire waukit, hire ninpi mami, mit han nanisi yink kire kekresi.

Menmen im enum mamnep wit Babilon mentar mitik iuwe God kerek kakinke mit miyapir newik, hirak manpenuk wisenuk kakises han kirak kakriakem."

9 *Maain mit iuwe kerek ninin naanmipre mit miyapir nerer wit wit hir nanir si tiwekre me yink kire si taak. Nipaa hir netikerep hir nises han kir hir nau werek werek, te in ek hir nanirp te hir han enuk nankitep. 10 *Hir nanirp yanimin nanintar hir ninaain si menmen enum maaup. Hir nanirp nankit nantip nanir ik: "Haai o! Menmen im menep wit Babilon hiram enum. Ti wit iuwe niuk mit wisenum te waswas menmen enum yi mit miyapir en yi yiriakem God kerawaank kenterim."

11 *Mit nerer wit wit kerek nesiuwe menmen kago mir nanit pewek mererim neit wit Babilon, hir nanirek nepei kewaank, hir nankitek nanintar hir mit newik ap nanit menmen mir au. Hir epei newaank.

12 *Menmen kago mir hiram im: Gol, silva, nan mrius yaaim, bis me pewek iuwe, laplap yaaim mire hike, laplap mei mire ninim metike yinamin metnenam, laplap slika. Nu ham ham hiram miutip miutip meit yaank minin yaaim metike menmen yapirwe mit nesipaam me miyak elefan nikin miram o nu yaaim me pewek nan iuwe, o ain, o bras, o nan yaaik kewir mutmut. 13 Hir neit nu meruk yink miram metike nekip, siyak me niu, semi, yeirep, kono, miyak wipink, meruk o mir kerek mit nesiyem hiram minin yaaim, tipar wain metike gris, plaua metike rais, bulmakau, sipsip, hos metike karis, hiram metike mit miyapir hir niriak menmen me mit ap neit pewek mererim au. 14 Hir mit nerp en natip nar ik: "Nipaa ti mite nihan enu wirau hanhan menmen yapirwe, te in ek ti enu he mite. Menmen yaaim mit newir pewek yapirwe nantiwem metike menmen yaaim ti heses heriuwerem, hiram epei men. Hiram ap pike mamnen te ti etiwem taau."

15 *Mit kerek nesiuwe menmen mir neit pewek mererim, hir nanirp yanimin naninapen menmen mamnip mamir ke hiram menep wit Babilon te hir nankitep. 16 *Hir nankitep nantip nanir ik: "Ke miye o! Nipaa wit ik Babilon hirak yaaik kire mite kerek wamir laplap hike metike laplap ham mire ninim metike yinamin metnenam. Ti heses heriuwe gol, nan yaaim metike bis me pewek iuwe. 17 *Te in ek wasenum menmen yaaim yapirwe epei mewaank."

Mit kerek ninin naanmipre sip, hir nantike mit boskru kerek niriak menmen me sip, hir nantike mit nau sip o neit nan me menmen hir netiwem mekre wan newet mit em, hir yapirwe nanirp yanimin nanir wit Babilon. 18 *Hir nanirp yanimin nanir wit Babilon si taak hir nantip him iuwe nanir ik: "Ap wit kei yaaik kar ke ik e nipaa ere in taau." 19 Hir nanwen toni nankitek nantip nanir ik: "Hiau mamkit han tewenin wit

* 18:8 Rev 17:16; Jer 50:34 * 18:9 Rev 17:2; Esi 27:30-35 * 18:10 Esi 26:17; Dan 4:30 * 18:11 Esi 27:36 * 18:12 Esi 27:12-13, 22 * 18:15 Esi 27:31, 36 * 18:16 Rev 17:4 * 18:17 Esi 27:27-29 * 18:18 Esi 27:32

iuwe ik e mamɨntar mɨt nerer wit wit kerek neriuwet sip mɨr man in, hɨr neit pewek yapɨrwe meriuwe menmen hɨr nesiwerem man in. Te in ek wasenum wit yaaik ik kewaank.”

20 * “Yi mɨt kerek yi yau wit ke God, yi han yaaik eiyu. Yi mɨt kerek God kehimiṭeni yi yɨrɨak menmen mɨrak o yi profet yi yewepyapɨr hɨm mɨrak o yi mɨt miyapɨr kerek yi yises hɨm me God, yi han yaaik eiyu! God epei kɨrɨak wit Babilon enum kakrer menmen enum nɨpaa hɨr nerekyiyem.”

21 * Hɨr natɨp epei au, hi hɨr mɨtik ensel wɨsenuk ken kekin nan wɨsenuk kewis pakɨn kɨre heipun. Hɨrak kekinɨk keiyɨk ken kewɨrek kekre wan kesikekre hɨrak katɨp kar ik: “Mar ke hi hewɨr nan ik ken kekre wan kesikre, te God kakɨwaank wit Babilon. Maain wit eik hɨrak pɨke kakɨkrit kaku taauye. 22 * Mɨt kerek nɨram gita nine henye o netenwo taur o nɨram heurek, hɨr maain ap nanɨnen nanɨrakem au. Mɨt kerek nɨrak menmen ham ham ap pɨke nanɨnen nanu wit Babilon au. Mɨt ap pɨke nemtau nan iuwe kakwen rais haas mɨram meit wit Babilon taau. 23 * Mɨt ap pɨke nanɨksiu si keiyak nanɨt wit Babilon taau. Mɨt ap pɨke nanɨmtau hɨm me mɨtik o mɨte hɨr nanɨtan. Mɨt kerek nan nesiuwe menmen kago mɨr, hɨr mɨt iuwe ne tɨ nerer wit wit. Yi mɨt ne wit Babilon, yi epei yari han ke mɨt miyapɨr nerer wit wit yeriuwe menmen enum me memipɨn yi yɨrɨakem.”

24 * God kewaank wit Babilon kerek kehimiṭan wit iuwe yapɨrwe kentar hɨr nenep profet ne God netike mɨt miyapɨr nises hɨm mɨrak hemkre mɨr mewen mɨwaai tɨ. Hemkre mɨr metike hemkre me mɨt miyapɨr yapɨrwe ne tɨ hɨr mɨt nɨpaa nanɨp naa.

19

Mɨt miyapɨr neit wit ke God han yaaik nentar God kewaank wit Babilon

1 Maain hi hemtau menmen mɨre mɨt miyapɨr yapɨrwe neit wit ke God hɨr natɨp hɨm iuwe nar ik: “Haiu emwenɨpi niuk me God kaiu. Hɨrak kerekek epei ketaihɨs. Hɨrak niuk mɨrak iuwe hɨrak manpenuk wɨsenuk. 2 * God skelim mɨt nises menmen yaaim. Hɨrak epei skelim mɨte enu kerek wari mɨt hɨs wewenɨnem. Hɨre wewaank mɨt miyapɨr ne tɨ yapɨrwe weriuwe menmen enum hɨre wɨrɨakem. God kaaup kerer menmen enum nɨpaa hɨre wɨrɨak mɨt miyapɨr kerek nises hɨm mɨrak. Hɨre wanɨp naa.” 3 * Hɨr pɨke natɨp neteipim nar ik: “Haiu emwenɨpi niuk me God. Si tɨwekre me wit Babilon hɨram mamno niu tipmain tipmain enum eik.” 4 * Hɨr natɨp epei au, mɨt iuwe nar 24 kerek nau yeno me mɨt iuwe, hɨr netike menmen tekyaaɨt (4) kerek mepu hɨr newen ninɨp nitehɨr nau tɨ menep ninaan me God kerek kau yeno kɨrak. Hɨr natɨp nar ik: “Hɨram hɨm yaaim haiu emwenɨpi niuk mɨrak.” 5 * Hɨr natɨp epei au, hi hemtau hɨm ke mɨtik hak kerp kɨrapɨt yeno me God hɨrak katɨp hɨm iuwe kar ik: “Yi mɨt miyapɨr niuk iuwe o niuk weinɨm kerek yises hɨm me God yi hanhanek. Yi eiwenɨpi niuk mɨrak.”

Mɨtik keweikin kɨre Sipsip keit mɨte, te hɨr yapɨrwe nererik naam menmen

6 * Hɨrak katɨp epei au, hi hemtau mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr nererik natɨp hɨm iuwe nar ke mani sɨr menep o nepni mewenɨn. Hɨr natɨp hɨm iuwe nar

* 18:20 Ais 44:23; Diu 32:43; Jer 51:48 * 18:21 Jer 51:63-64; Esi 26:21 * 18:22 Ais 24:8; Esi 26:13 * 18:23 Jer 7:34, 16:9, 25:10; Ais 47:9 * 18:24 Jer 51:49; Mt 23:35; Rev 17:6 * 19:2 Rev 6:10, 16:7 * 19:3 Rev 14:11 * 19:4 Rev 4:2, 10 * 19:5 Sam 22:23, 134:1, 135:1; Rev 11:18
* 19:6 Rev 11:15, 14:2, 15:3

ik: “Haiu emwenipi niuk me God. Hirak kerekek Manpenuk Wisenuk hirak kinin naanmipre menmen yapirwe. 7* Haiu han yaaik emu emwenipi niuk mirak mamintar Mitik keweikin kire Sipsip kakit mite pirak hir nanitan. Hire epei wemani menmen mire. 8* Hir mit ensel newetawe laplap yaaim mire hike hapik mewim au te hire waumir.” (Laplap yaaim mire hike hiram menmen yaaim kerek mit miyapir nises him me God hir nriakem.)

9* Hir natip epei au, mitik ensel kerek kerp ketikewa hirak ketpo kar ik: “Ti ewis menmen im. Mit miyapir kerek God keninor naninen nanim menmen me Mitik keweikin kire Sipsip kakit mite pirak, hir han yaaik nanu.” Hirak wen ketpo, “Him im hiram him me God hirekes.” 10* Hi hemtau menmen hirak ketpo, te hi ewen ninip hitehir ewenipi niuk mirak. Hirak kewena ketpo kar ik: “Ti ap ewenipi niuk mai au emit! God kerekek. Hi hirak menmen me God har ke ti etike nit yinan kerek yises him me Jisas wewepyapir him mirak yatip mit em. Menmen Jisas kewepyapirem, hiram menmen mikaap mit profet natip newepyapir him me God.”

Him me mitik kau hos kire hike

11* Hirak ensel ketpo menmen epei au, hi hir weipir ke wit ke God kenke, hos hike kerp en. Mitik kau sip kirak hir nenewek niuk mirak “Mitik kerek naanmipre menmen mirak werék werék.” Hirak ketike mit hir naninapan, hirak 12* skelim mit, hirak kises menmen yaaim kirakem keremem. Nanamir kirak hirak kir kire si keteikin mit hirak kertei menmen mekre han kir. Hat yapirwe me mit iuwe hiram mau paan kirak. Niuk mirak ham mau maat kirak te mit neiyap ap nerteiyem au. Hirak kirak kerekek. 13* Hirak kamir laplap nokim kerek nipaa hir newermaam mekre hemkre. Hir ne wit ke God nenewek niuk mirak “Him me God.” 14* Mit yapirwe ne ami ne wit ke God hir nisesik nau hos mire hike yapirwe namir laplap yaaim mire hike hapik mewim au. 15* Hi hir hine ke his nokik tiknuuk enuk koke him mirak kan. Hirak kaknep mit miyapir nerer wit wit kakriuwere. Epei au, hirak kakinin naanmamror wisenum te mit han ap nanikrehir kirak taau. Hirak taau. Hirak naanmamror kakir ke mitik ketenen paap keyik naanmipre bulmakau. Hirak kakinin mit yapirwe kakawaank mit kerek ap nises God kakir ke mitik keit henpik (o henkip) keyim kekpep yiwir kekre sar kehimitan God hirak han enuk keriuweri. 16* Him ham mau laplap mirak, mau hit naap kirak matip him miutip marik: “Mitik ik hirak kinin naanmipre mit iuwe kerek naanmipre mit miyapir yapirwe nau ti.”

Hirak Mitik Iuwe kinin mit iuwe yapirwe.

17* Hi hirek epei au, hi hir mitik ensel hak kerp ninin ke wepni kenine hore yapirwe kerek menuwe mau niu, keninewem keriuwe him iuwe hirak katip kar ik: “Yi hore yi yainen eikiyan eiyit niutip yi eiyim menmen God kakrimaniyem. 18 Yi einen eiyim naan me mit yapirwe. Mit iuwe ninin naanmipre ami, mit iuwe ne ami kerek nises han kir, hir netike mit weinin nekepi nenapan, mit iuwe, mit weinin, mit nepu werék, mit han nriak menmen me mit iuwe naanmipri. Hir naan kir ketike naan me hos metike mit newim, menmen yapirwe.”

* 19:7 Rev 21:2 * 19:8 Ais 61:10 * 19:9 Mt 22:2-3 * 19:10 Ap 10:25-26; Rev 22:8-9 * 19:11 Rev 1:5, 6;2; Sam 96:13; Ais 11:4 * 19:12 Rev 1:14, 2:17 * 19:13 Ais 63:1-3; Jo 1:1, 14 * 19:15 Rev 1:16, 4:8, 12:5, 14:19-20, 21:22 * 19:16 Rev 17:14 * 19:17 Esi 39:17-20

19 **Hirak katip epei au, hi hir mitik keweikin kire miyak enuk ketike profet enuk kewenin him menmen kerek kiriak menmen yapirwe nipaa mit nirem au kikaap miyak wisenuk keriuwerem. Hirak kikaap miyak enuk keriuwerem kari mit miyapir han kir te hir neit mak mirak mau yink kir, hir newenipi nu hir nimaak nar ke miyak enuk. 20 *Hirakit wen tepu te hir netiwekithis newiret ten tekre hei iuwe mire wan si metnen meriuwe nan sulfa mekrerek. 21 *Te mit han kerek netikeri nenepan, Mitik Iuwe kerek kau hos, hine keke him kirak kan kanip kenepi. Hirak kan kanip kenepi, hore man maak yink kir ere tu iuwe.

20

Seten kau kekre hei 1,000 tito

1 *Hi hir hore maak yink kir epei au, hi hir mitik ensel hak kekiuwe wit ke God kan. Hirak kekiuwe wit ke God kan ketenen ki metike sen ain wisenum. Ki hiram me mikaisiu weipir ke hei enuk wisenuk kesikekre. 2-3 **Hirak kan keithis kirin kerek niuk mirak ham mar im: “Manpen (o yenmik) ke nipaa, hirak Seten, hirak mitik enuk kerp menep ninaan me God kesiuwai him.” Hirak mitik ensel ketiwekhis kininek kesenekik keriuwe sen ain kewirek ken kekre hei. Kewirek ken kekre hei kesikekre, hirak keiyepet weipir kehuruwek hit tokim me tito 1,000. Hirak kehuruwek hit tokim te Seten ap kakno ein ein kakri mit miyapir han kir kakwisisorek ere 1,000 tito hiram epei au, 1,000 tito hiram epei au, maain hirak kaknaipisek kakno ein ein me wike. 4 *Epei au, hi hir yeno me mit iuwe. Mit han newim. God kewisi hir skelim mit. Hi hiri netike himin ke mit miyapir kerek mit nerekir teruk kir kewen keket kentar hir ap newenipi niuk me miyak enuk o menmen hir nesipaam mau his o maat kir au. God kikian hir nekrit nau, hir nantike Kraisi hir naninin naanmampre mit miyapir me 1,000 tito. 5 Mit han ap nises God nipaa epei naa, hir ap pike nanikrit in au. Maain 1,000 tito hiram epei mamnen, hir pike nanikrit. Im em hiram namba wan taim God kikian mit miyapir nipaa naa te hir pike nekrit nepu. 6 *Mit miyapir kerek God kinin kikian te hir nekrit nau, hir mit yaain, hir han yaaik nanu. Hir han yaaik nanu nanantar hir ap pike nani nanteipim nanino nanikre si au. Hir nanre mit pris kerek newepwar menmen nanwet God kaktike Kraisi em, hir nantike Kraisi naninin naanmampre menmen me 1,000 tito.

God kewaank Seten hirak kewirek kekre si enum

7 Maain 1,000 tito hiram epei au, mitik ensel hirak mikaisiu weipir ke hei kesikekre kesiupan sen ain kaknaaiwir Seten kakno. 8 *Hirak kakno kakwenin him mit miyapir yapirwe ne ti nerer wit wit, naninen wit iuwe Gok ketike Megok. Hirak kakweninor him te hir naninen nanrerik nantike mit han naninepan. Mit ne ami narak hir nanre تنهاا ke wan hir yapirwe. 9 *Hir nanike ti nanino yanimin nanweikin wit Jerusalem kerek mit miyapir ne God nanwik, wit kerek God hanhanek. Hir nanweiknor naninip te si maminke mamke wit ke God mamnen si tatn mit ne ami in. 10 *Si tatn mit ne ami in, te God kakithis Seten kakwirek kakno hei o wan si metnen mekrerek meriuwe nan salfa. Hirak kakno hei o wan si metnen

* 19:19 Esi 27:30-34 * 19:19 Sam 2:2 * 19:20 Rev 13:12-17, 20:10, 15; Ais 30:33 * 19:21 Rev 19:17-18 * 20:1 Rev 9:1 * 20:2-3 Rev 12:9 * 20:2-3 Ju 6 * 20:4 Dan 7:9, 22, 27; 1Ko 6:2; Rev 13:17 * 20:6 Rev 1:6 * 20:8 Esi 38:2, 9, 15-16 * 20:9 2Kin 1:10; Esi 39:6 * 20:10 Jen 19:24; Sam 11:6; Rev 19:20; 21:8

mekrerek kerek miyak enuk ketike profet enuk kewisesik tewiyen. Hirakit tatu tatit en yink kirakit kaknen (o kakises) tipmain tipmain enum eik.

God skelim mit miyapir yapirwe

11 Menmen im epei man, hi hir yeno me mitik iuwe kire hike, mitik iuwe kewik. Ti ketike nepni mirir mekeipin ninaan mirak ap minmatin wit keyak te hiram misawin mau meit en au. (Te hiram meweikin mire nap). 12 *Hiram meweikin mire napi epei au, hi hir mit miyapir niuk mir iuwe, mit miyapir au weinin kerek nipaa naa. Hir nan nerp menep ninaan ke mitik kau yeno mirak, mit ensel nan nenke twei ham miwaai en. Epei au, hir neit twei kiutip hak, kerek niuk me mit kerek nises him me God nanu nantikerek mewik. God skelim mit in nipaa naa keriuwe menmen hirak kirem mekre twei im me menmen hir nriakem. 13 *God kikian mit miyapir kerek naa nekre wan netike mit miyapir kerek epei naa nerer wit wit hir nerp menep ninaan mirak, hirak skelim mit miyapir me menmen hir nriakem nau ti. 14 *Epei au, God keit menmen menip mit nani metike wit kerek himin ke mit naa miwaai en, hirak kewirem men mekre hei o wan si metnen mekrerem hiram nepei au mau meit. Hei si metnen mekrerem hiram enum mar ke mit hir pike nani. 15 *Mit miyapir kerek God ap kir niuk mir mekre twei ik kerek ketpwek niuk me mit miyapir hir nanu nantikerek, hirak kewiri nekre hei wan si metnen mekrerek.

21

Jon kir ti ketike nepni meiyam man mekrehir me ti ketike nepni nipaa mepu

1 *God kewiri nekre hei si metnen mekrerek epei au, hi hir ti keyak ketike nepni meiyam mepu mekrehir ke ti keyak ketike nepni meiyam nipaa mepu. Hiram metike wan epei au mesi. 2 *Epei au, hi hir wit kerek God kehimitanek hirak wit kirak. Hirak wit Jerusalem keyak kekrehir ke wit Jerusalem ke nipaa. Hirak keit wit ke God kinaiwirek kekiuwe kan. God kemaniyek yaaik kire mite wesewetike mitik nanitan. 3 *Hi epei hirek, hi hemtau him ke mitik keit yeno me mitik iuwe hirak katip karik: "Eiyimtwem! God winak kirak kau nimin ke mit miyapir te hirak kaku kaktikeri. Hir nanu nanre mit narak, hirak kaku kaktikeri kakre God kir. 4 *God kaknip mit miyapir en han yaaik nanu. Hir ap pike nani o han enuk o nankit o yink kir kaknen au. Menmen im me nipaa ein hiram epei au."

5 *Mitik kerek kau yeno me mitik iuwe ketpo karik: "Ti emtewek. Hi anip menmen yaaim mamikrehir me menmen nipaa." Hirak wen ketpo, "Ti ewis menmen im hi nepei hetputem emu twei entar menmen hi hetpi yi mit em hiram yaaim." 6 *Hirak katip, "Menmen im hiram nepei au. Hi mitik kerek nipaa menmen ap mepu au, hi hepu, maain hi apau. Hi hirak menmen yapirwe te menmen yapirwe mit miyapir kerek hanhan nanim tipar hi awetirem weinin tipar mai mamkepi hir nanu nanit tipmain tipmain enum eik. 7 *Yi mit kerek yi yises him mai werek ere yi yayi, yi wen yirak menmen mai yaaim yinin menmen enum mamri han ki enuk,

* **20:12** Dan 7:9-10; Mt 25:31-46; Rev 13:8; Ap 17:31; 2Ko 5:10 * **20:13** Ro 2:6; 1Pi 1:17; Rev 2:23, 22:12 * **20:14** 1Ko 15:26, 55 * **20:15** Mt 25:41; Rev 13:8, 19:20 * **21:1** 2Pi 3:13 * **21:2** Ais 52:1, 61:10; Hi 11:16, 12:22; Rev 3:12 * **21:3** 2Kro 6:18; Sek 2:10; 2Ko 6:16 * **21:4** Rev 7:17; Ais 35:10, 65:19 * **21:5** Rev 4:2, 10; 2Ko 5:17 * **21:6** Rev 1:8, 17, 22:17; Jo 7:37; Sam 36:9 * **21:7** 2Sml 7:14

yi m̄it in hi aweti menmen im yap̄rwe hi etpiyem. Hi are God ki, yi eire n̄ikerek nai.

⁸ *Te m̄it kerek h̄r n̄ipaa nis̄isa hi God, in ek au n̄inapen nentar m̄it nan̄ip nentar h̄r nis̄isa, h̄r netike m̄it neweik̄n sip newet God, m̄it kerek n̄rīak menmen enum enum, m̄it kerek nenep m̄it han h̄r nani, m̄it kerek nari miyap̄r his newen̄nem, m̄it kerek n̄rīak nasi, m̄it kerek newepwar menmen newet t̄ipir em, h̄r nantike m̄it enun newisesik, h̄r yap̄rwe nan̄ino hei iuwe m̄ire wan si metnen meriuwe nan salfa mekrerek. Menmen im h̄ram enum m̄ire m̄it h̄r p̄ike nani nan̄ikrerem.”

H̄im ke wit Jerusalem hak yaaik

⁹ *Hi hemtau h̄im im nepei au, m̄it̄ik ensel kiut̄ip ke ensel nar hisp̄nak wik (7) kerek netenen m̄in mar hisp̄nak wik (7) menmen enum menep m̄it mekrerem, h̄rak m̄it̄ik ensel ik kan menep ketpo kar ik: “Ti enen etikewa hi ateiknut m̄ite yaaip kerek h̄ire wautike M̄it̄ik keweik̄n k̄ire Sipsip h̄r nan̄itan. ¹⁰ *H̄rak ketpo epei au, h̄rak ketauhis h̄im̄in kai haw̄ir wen werp m̄in̄tu (o neiȳip) wisenuk. Haw̄ir werp en, h̄rak keteikno wit Jerusalem, wit God kehimit̄anek h̄rak k̄rak keke wit ke God kekiuwe kan. ¹¹ *H̄rak k̄r keriuwe menmen yaaim me God, h̄rak k̄ire nan yaaim niuk m̄irak jasper kerek m̄it new̄ir pewek yap̄rwe net̄iwem, nan kerek h̄r newis̄im mau wepni h̄ram m̄ir wisenum mar ke glas. ¹² *N̄iwa h̄rak keweik̄n wit h̄rak nokik ken niu, weip̄r hiswiyen wik (12) mewik, m̄it ensel niut̄ip niut̄ip nerp nersisem naanm̄ipre weip̄r. Niuk me weiw̄ik hiswiyen wik (12) me Isrel mau weip̄r im. ¹³ Wit wepni kokai kan weip̄r wikak tewik. Wit wepni kewen ken weip̄r tar wikak tewik. Wit ken niu in weip̄r tar wikak tewik. Wit ken m̄in in weip̄r tar wikak tewik. ¹⁴ H̄r nime n̄iwa im mentar nan iuwe mar hiswiyen wik (12). Niuk me m̄it aposel nar hiswiyen wik (12) ne M̄it̄ik keweik̄n k̄ire Sipsip niuk m̄ir mau nan im.

¹⁵ *M̄it̄ik ensel kerek ketpo menmen ketenen si me gol kakn̄in mak ke wit iuwe ik e, ketike weip̄r m̄irak, n̄iwa m̄irak. ¹⁶ Wit ik e h̄rak nokik yinak ik yinak ke wit h̄ram m̄ip̄ram. Ensel ik k̄in̄in mak ke wit keriuwe si m̄irak. Wit h̄rak nokik m̄irak h̄ram mar 2400 kilomita. Wit kau niu k̄rak ketike nokik k̄rak h̄rak yaaik k̄ip̄rak. ¹⁷ H̄rak k̄in̄in mak ke wit epei au, h̄rak k̄in̄in mak ke n̄iwa kau niu k̄rak keriuwe si m̄ire m̄it n̄in̄in mak neriuwerem, te h̄rak k̄irem h̄ram m̄ire 65 mita.

¹⁸ God kime n̄iwa keweik̄n wit ik, h̄rak kimaak me nan jasper. Wit h̄irekes God kimaak me gol h̄ram m̄ir m̄ire t̄ipar mar ke mani kat̄in nemnok. ¹⁹ *Nan iuwe kerek God kime n̄iwa menterim h̄ram marim. Nan namba 1 h̄rak jasper. Nan hak (namba 2) h̄rak sapaia k̄ire yinam̄in. Nan hak (namba 3) h̄rak nan hike niuk m̄irak agat. Nan hak (namba 4) h̄rak k̄ire yinam̄in niuk m̄irak emeral. ²⁰ Nan hak (namba 5) h̄rak nan k̄ire hike ketike nin̄ik niuk m̄irak sadonikis. Nan hak (namba 6) h̄ram nan k̄ire nin̄ik niuk m̄irak konilian. Nan hak (namba 7) h̄rak k̄ire kono niuk m̄irak krisolait. Nan hak (namba 8) h̄rak k̄ire yinam̄in niuk m̄irak beril. Nan hak (namba 9) h̄rak k̄ire kono niuk m̄irak topas. Nan hak (namba 10) h̄rak k̄ire yinam̄in ketike k̄ire kono niuk m̄irak krisopres. Nan hak (namba 11) h̄rak k̄ire yinam̄in niuk m̄irak haiasin. Nan hak (namba 12) h̄rak k̄ire nin̄ik niuk m̄irak ametis. ²¹ Ya weip̄r ke n̄iwa mar hiswiyen wik (12) God kimaam me bis me nan iuwe. Ya weip̄r miut̄ip miut̄ip h̄ram me klansel

* **21:8** Hi 10:38-39; Mt 25:41; Rev 19:20, 21:27, 22:15
21:2 * **21:11** Ais 60:1-2, 19 * **21:12** Esi 48:30-35

* **21:9** Rev 15:1
* **21:15** Rev 11:1

* **21:10** Esi 40:2; Rev
* **21:19** Ais 54:11-12

me bis miutꝑ miutꝑ wisenuk kerekek. Yayiwe kerekir wit iuwe ik hꝑrak ke gol mꝑr yaaim mꝑre mani katꝑn nemnok.

22 * Hi ap hꝑr wꝑnak iuwe kiutꝑ ke God keit wit iuwe keteikꝑn mꝑt God kau ketikeri eik e au. Mꝑtik iuwe God hꝑrekes kerek manpenuk wisenuk hꝑrak ketike Mꝑtik keweikꝑn kꝑre Sipsip hꝑrakꝑt tepu wit ik te mꝑt miyapꝑr nꝑret tepu. Te hꝑr ap nime wꝑnak neteikꝑn hꝑrakꝑt tepu wꝑtikeri au. 23 * Wepni o wenke ap te mamꝑr mamꝑt wit ik e taau. Menmen iuwe me God merhꝑthe mꝑre si, menmen iuwe me Mꝑtik keweikꝑn kꝑre Sipsip mamꝑr te hꝑram mamꝑr mamnep wit mamꝑkrehꝑr ke wepni te hꝑr mꝑt nanꝑr ein ein. 24 * Mꝑt miyapꝑr nerer wit wit hꝑr nanꝑnen nanꝑr menmen iuwe mꝑrakꝑt mꝑr menep wit, te hꝑr nanitet yayiwe nanꝑno in nanꝑno ein. Mꝑt iuwe ninꝑn naanmꝑpre mꝑt miyapꝑr nau tꝑ hꝑr nanꝑt pewek mꝑre yapꝑrwe neiyꝑm nanꝑnen wit ik. 25 * Hꝑr ap te naniyepet weipꝑr me nꝑwa mamꝑt in nanꝑntar wit ap toto mamtai au. Wepni kerekek. 26 Menmen mꝑt hꝑr nesese neriuwerem metike pewek mꝑr, hꝑr mꝑt nerer wit wit nau tꝑ neiyꝑm nanꝑnen nanwisim mamꝑt witeik. 27 * Te menmen enum o mꝑt miyapꝑr kerek nꝑrak menmen enum o newisesik nanꝑno nꝑmꝑn wit ik e au. Mꝑt miyapꝑr kerek Mꝑtik keweikꝑn kꝑre Sipsip kewis niuk mꝑr mꝑwaai mekre tꝑwei kerek mehimitan mꝑt miyapꝑr nanu nantike God, hꝑr keriyen nanꝑno nanꝑkre wit ik e.

22

Hꝑm me nu metike tꝑpar mamkaap mꝑt miyapꝑr nanu werek

1 * Hi hꝑr wit yaaik nepei au, mꝑtik ensel keteikno mani kerek tꝑpar mꝑrak mꝑkaap mꝑt miyapꝑr hꝑr nanu werek. Tꝑpar im meke yeno kerek Mꝑtik luwe God kewim metike yeno Mꝑtik keweikꝑn kꝑre Sipsip kewim. 2 * Tꝑpar im hꝑram nemnok hꝑram mekiuwe wi mꝑram mitet yayiwe ke nꝑmꝑn. Nꝑ kerek mꝑkaap mꝑt miyapꝑr nanu nanꝑt hꝑram merp menep mani kekiuweri, ham merp pꝑnak, ham merp pꝑnak. Hꝑram mari mine nꝑkim me wenke kiutꝑ wenke kiutꝑ, tꝑwei mꝑram hꝑram mꝑkaap mꝑt miyapꝑr nerer wit wit nꝑpa hꝑr nꝑnap te hꝑr nanre yaain. 3 Menmen yapꝑrwe kerek nꝑpa mewaank tꝑ God kakꝑrakem nepei au meit kakꝑntar hꝑrak ketike Mꝑtik keweikꝑn kꝑre Sipsip hꝑrakꝑt tatu wit ik naanmamre mꝑt, te hꝑr nanwenꝑpi niuk mꝑrak. 4 * Mꝑt hꝑr nanꝑr ninaan mꝑrak, hꝑrak kakwis niuk mꝑrak mamu maat kꝑr. 5 * Wꝑtaan ap te pꝑke mamnen taau. Mꝑt ap nanꝑt si te nanꝑr yayiwe o wepni kau nepni kꝑr au. Mꝑtik luwe God hꝑrak kaku kakrehꝑr ke wepni kakꝑr te mꝑt nises hꝑm mꝑrak hꝑr nanu nanꝑre mꝑt iuwe tipmain tipmain enum eik.

Jisas pꝑke kaknen waswas

6 * Mꝑtik ensel hꝑrak ketpo kar ik: “Hꝑm im yapꝑrwe ti hewisim hꝑram yaaim maain mamnen. Mꝑtik luwe God kerek hꝑrak epei kꝑrak mꝑt profet hꝑmꝑn kꝑr kekrit te hꝑr newepyapꝑr hꝑm mꝑrak, hꝑrak epei keriuwet mꝑt ensel nꝑrak te hꝑr nan newepyapꝑr natꝑ mꝑt nises hꝑm mꝑrak menmen te menep mamnen.” 7 * Jisas ketpi kar ik: “Yi eiyꝑmtau! Menep te hi pꝑke anen. Mꝑt miyapꝑr kerek nanꝑmtau hꝑm mau tꝑwei im nanisesim, hꝑr han yaaik nanu.”

* 21:22 Rev 15:3 * 21:23 Ais 60:19-20; Rev 22:5 * 21:24 Ais 60:3, 5 * 21:25 Ais 60:11; Sek 14:7; Rev 22:5 * 21:27 Ais 52:1; 1Ko 6:9-10; Rev 13:8, 21:8 * 22:1 Esi 47:1; Joe 3:18; Sek 14:8 * 22:2 Jen 2:9; Esi 47:12; Rev 22:14, 19 * 22:4 Sam 42:2; Mt 5:8; Rev 3:12 * 22:5 Rev 5:10, 20:6, 21:23, 25; Dan 7:18, 27 * 22:6 Rev 1:1 * 22:7 Rev 1:3, 2:16

8 *Hi Jon kerekek hi h̄r menmen im hi hemtau h̄m m̄ram. Hi h̄r menmen im, hemtewem nepei au, hi hewen nin̄p h̄waai h̄t me m̄tik ensel kerek keteikno menmen im. 9 Te h̄rak ketpo kar ik: “Ti ap h̄riak menmen im au em̄t! Hi h̄riak menmen me God har ke yi m̄t yetike m̄t nit yinan h̄r profet h̄r netike m̄t yap̄rwe kerek nemtau h̄m mau t̄wei im nanisesim. Te ti ap ewenaun̄pi au em̄t! Ti ewen̄pi God kerekek.” 10 H̄rak wen ketpo kar ik: “Ti ap epak̄n h̄m me God mekre t̄wei im au em̄t, entar w̄i epei man menep te menmen im mamnen. 11 *Menmen im menep te mamnen. Te m̄t kerek n̄riak enum h̄r wen nan̄riakem. M̄t kere han kitet enum enum, h̄r wen han ekitetim. M̄t kerek n̄riak menmen yaaim h̄r wen en̄riakem. M̄t kerek h̄r yaain wen enu an̄rek.”

12 * “Yi eiȳmtewek! Menep te hi Jisas hi p̄ike anen. Hi anen etenen menmen yaaim me m̄t miyap̄r yap̄rwe te hi awet̄rem me menmen n̄paa ein ere in h̄r n̄riakem. 13 *Hi kerekek hi hin̄n, maain te hi p̄ike ekaru. N̄paa hi hin̄n h̄riak menmen te maain hi p̄ike ariakem yaaim.

14 * “M̄t miyap̄r kerek nises h̄m me God h̄r n̄re m̄t epei nekemyet laplap m̄r h̄ram p̄ike yaaim. M̄t miyap̄r narik h̄r han yaaik nanu nan̄ntar God kakwisi h̄r nan̄no nanitet ya weip̄r ke wit nan̄no n̄m̄n nan̄m n̄kim me nu kerek m̄kaap m̄t miyap̄r nanu werek werek nanu nan̄t. 15 *Te m̄t enun nises han k̄r enuk, h̄r nantike m̄t kerek nari si new̄r p̄ikoker n̄riak nasi, o m̄t nari miyap̄r his newen̄nem, m̄t kerek nenep m̄t han nani, m̄t kerek newepwar menmen newet t̄pir em, o m̄t kerek newen̄n h̄m nises h̄m m̄r h̄ras, m̄t miyap̄r nar ik h̄r ap te nan̄no nanitet ya weip̄r ke wit iuwe au. H̄r enu en̄t witeik. 16 *Hi Jisas kerekek hi epei heriuwet m̄tik ensel kai h̄rak kan kewepyap̄r h̄m im men yi m̄t ne weiw̄ik miut̄p me God yerer wit wit. Hi kerekek hi ke weiw̄ik me Devit, hi nepenyek k̄rak hi h̄re saaur kau nepni k̄r w̄senum ere wanewik.”

17 * “God H̄m̄n Yaaik ketike m̄t miyap̄r nises h̄m me hi M̄tik keweik̄n h̄re Sipsip h̄r nat̄p nar ik: ‘Ti enen!’ M̄t miyap̄r kerek nan̄mtau h̄m im h̄r ent̄p, ‘Ti enen.’ M̄t miyap̄r kerek h̄m niu enuk (o h̄r mar kewenk̄kor h̄m), h̄r eninen en̄m t̄par m̄kaap m̄t miyap̄r h̄r nanu werek werek nanu nan̄t. H̄r nanw̄r pewek nan̄t t̄par im nan̄m au. H̄r nan̄m wein̄m.

18 *Hi Jon hi hetpi yi m̄t miyap̄r yap̄rwe kerek yaȳmtau h̄m me God me menmen mamnen mau t̄wei im, hi hetpi h̄m manp har ik: “M̄t han kerek nanwis h̄m ham mamu mamtike h̄m im mau t̄wei, te God kakn̄p kakriuwe menmen enum h̄rak kenep m̄t keriuwerem hi epei hewis̄m mau t̄wei im. 19 *M̄t han h̄r nan̄sak h̄m ham mau t̄wei kerek hi hewis̄m te God kakri menmen m̄r mau nu m̄kaap m̄t h̄r nanu werek werek nanu nan̄t, h̄rak kakwisi nanu w̄t k̄rak yaaik taau.”

20 *M̄tik kerek kewepyap̄r h̄m im h̄rak kat̄p kar ik: “O, hi Jisas hi anen waswas.”

M̄tik luwe Jisas haiu mewenhi mat̄p mar ik: “Ti enen waswas.”

21 Hi Jon hanhan M̄tik luwe kaiu Jisas Krais h̄rak kak̄riak yi m̄t miyap̄r kerek yises h̄m m̄rak kakrekyi menmen yaaim.

* 22:8 Rev 1:3, 10:4 * 22:11 Dan 12:10 * 22:12 Rev 2:16, 23; Ais 40:10; 2Ko 11:15 * 22:13 Rev 1:8, 17, 21:6 * 22:14 Rev 22:2 * 22:15 Rev 21:27 * 22:16 Ro 1:3; Rev 2:28; 5:5; Nam 24:17 * 22:17 Rev 21:6 * 22:18 Diu 4:2, 12:32; Rev 15:1 * 22:19 Rev 22:2 * 22:20 Rev 3:11

Mepir keremem

HIM METEIKNAI MENMEN ME LISTA IM EM

God kewis him m̄rak mamkepai. Haiu han enuk o haiu hanhan mam̄rtei menmen, haiu mamkinaam, te h̄ram mamkepai haiu mam̄rtei menmen me God. Haiu hanhan mam̄rtei me menmen mau t̄wei me God, te haiu han kitet, “Haiu mam̄rkeik haiu mamnap̄nem? Haiu m̄napen mamkine buk Matyu ere Revelesen te haiu mamnap̄nem taau!” Haiu han kitet menmen mar im, haiu mam̄r lista im h̄ram mamkepai. Haiu emin̄n han ekitet menmen haiu hanhan mam̄rteiyem, te haiu mam̄r het tok me lista im em. Haiu mam̄r het tok me lista ere haiu m̄nap̄n menmen haiu hanhanem, haiu mam̄r buk, sapta metike ves m̄ram mau m̄n̄k het tok. Haiu mam̄r ves im h̄ram mam̄tpai me menmen h̄m me God metpim me menmen me het tok im em.

HIM ME JISAS WI HIRAK KAU TI

Maamrer ne Jisas*	
Matyu 1.1-17	Luk 3.23-38

Maria wina Jisas-H̄m me Krismas	
Luk 1.26-38	Matyu 2.1-23
Matyu 1.18-25	Luk 2.40
Luk 2.1-38	

Jon k̄k̄r Jisas	
Matyu 3.13-17	Luk 3.21-22
Mak 1.9-11	Jon 1.29-34

Jisas keweik̄nhis k̄re God	
Matyu 17.1-9	Lu 9.28-36
Mk 9.2-9	

Judas kewepyap̄r Jisas	
Matyu 26.14-16; 26.47-57	Luk 22.47-54
Mak 14.10-11; 14.43-53	Jon 18.2-13

Pita kiune kat̄p h̄rak ap kises Jisas	
Matyu 26.69-75	Luk 22.54-62
Mak 14.66-72	Jon 18.15-18; 18.25-27

Mit newepyapir Jisas te hirak kaki-Him me Ista	
Matyu 26.57-68; 27.1-2	Luk 23.1-25
Matyu 27.11-31	Jon 18.19-24
Matyu 14.53-65; 15.1-20	Jon 18.28-40; 19.1-16
Luk 22.63-71	

Mit newenkek Jisas hirak kaa-Him me ista	
Matyu 27.32-56	Luk 23.26-49
Mak 15.21-41	Jon 19.17-37

Mit newis Jisas kekrek han ke miniu-Him me Ista	
Matyu 27.57-66	Luk 23.50-56
Mak 15.42-47	Jon 19.38-42

Jisas pike kekrit mit nirek-Him me Ista	
Matyu 28.1-20	Jon 20.1-31; 21.1-23
Mak 16.1-18	Aposel 1.3-8
Luk 24.1-49	

Jisas pike ken wit ke God (Heven)	
Mak 16.19	Aposel 1.9-11
Luk 24.50-51	

MIT NE WEIWK ME GOD NANISES MENMEN YAAIM MAR IM

Mit neweik'in sip newet menmen enum	
Matyu 3.2-12; 4.17, 9.17	Aposel 2.37-40; 3.19-20
Matyu 12.31-32; 12.41	Aposel 5.31; 8.22
Matyu 21.32	Aposel 17.30; 20.21; 26.20
Mak 1.4; 1.14-15	2 Korin 7.10
Mak 3.28-29; 6.12	2 Pita 3.9
Luk 3.3; 3.8-14; 13.3-5	Revelesen 2.5; 2.21-22; 3.19
Luk 15.1-32; 24.47	Revelesen 9.20-21; 16.9

Komunion	
Matyu 26.26-29	Luk 22.15-20
Mak 14.22-25	1 Korin 10.16-21; 11.20-34

Markeik h̄im me God mamkepai	
Matyu 4.4; 7.24-27	1 Korin 10:11; 15.1-4
Matyu 22.29	Galesia 3.22
Luk 8.21; 11.28	Efesus 5.26; 6.17
Jon 5.39; 6.63; 6.38	Kolosi 3.16
Jon 8.31-32; 12.48	1 Timoti 4.16
Jon 14.21; 15.3; 15.7	2 Timoti 3.15-17
Jon 17.17; 20.29	Hibru 2.2-4; 4.12
Aposel 2.38; 10.43	Jems 1.18; 1.21
Aposel 17.11; 20.32	1 Pita 1.23; 2.2
Rom 1.16; 10.17; 15.4	1 Jon 5.13
Rom 16.25	

N̄kerek nan̄mtau h̄im me miye haairer n̄r	
Matyu 15.3-6	Kolosi 3.20-21
Luk 2.48-51	1 Pita 5.5
Efesus 6.1-4	

Read the New Testament daily

January

date	Scripture
1	Matyu 1:1-2:12
2	Matyu 2:13-3:6
3	Matyu 3:7-4:11
4	Matyu 4:12-25
5	Matyu 5:1-26
6	Matyu 5:27-48
7	Matyu 6:1-24
8	Matyu 6:25-7:14
9	Matyu 7:15-29
10	Matyu 8:1-17
11	Matyu 8:18-34
12	Matyu 9:1-17
13	Matyu 9:18-38
14	Matyu 10:1-23
15	Matyu 10:24-11:6
16	Matyu 11:7-30
17	Matyu 12:1-21
18	Matyu 12:22-45
19	Matyu 12:46-13:23
20	Matyu 13:24-46
21	Matyu 13:47-14:12
22	Matyu 14:13-36
23	Matyu 15:1-28
24	Matyu 15:29-16:12
25	Matyu 16:13-17:9
26	Matyu 17:10-27
27	Matyu 18:1-22
28	Matyu 18:23-19:12
29	Matyu 19:13-30
30	Matyu 20:1-28
31	Matyu 20:29-21:22

February

date	Scripture
1	Matyu 21:23-46
2	Matyu 22:1-33
3	Matyu 22:34-23:12
4	Matyu 23:13-39
5	Matyu 24:1-28
6	Matyu 24:29-51
7	Matyu 25:1-30
8	Matyu 25:31-26:13
9	Matyu 26:14-46
10	Matyu 26:47-68
11	Matyu 26:69-27:14
12	Matyu 27:15-31
13	Matyu 27:32-66
14	Matyu 28:1-20
15	Mak 1:1-28
16	Mak 1:29-2:12
17	Mak 2:13-3:6
18	Mak 3:7-30
19	Mak 3:31-4:25
20	Mak 4:26-5:20
21	Mak 5:21-43
22	Mak 6:1-29
23	Mak 6:30-56
24	Mak 7:1-23
25	Mak 7:24-8:10
26	Mak 8:11-9:1
27	Mak 9:2-29
28	Mak 9:30-10:12

date	Scripture
1	Mak 10:13-31
2	Mak 10:32-52
3	Mak 11:1-26
4	Mak 11:27-12:17
5	Mak 12:18-37
6	Mak 12:38-13:13
7	Mak 13:14-37
8	Mak 14:1-21
9	Mak 14:22-52
10	Mak 14:53-72
11	Mak 15:1-47
12	Mak 16:1-20
13	Luk 1:1-25
14	Luk 1:26-56
15	Luk 1:57-80
16	Luk 2:1-35
17	Luk 2:36-52
18	Luk 3:1-22
19	Luk 3:23-38
20	Luk 4:1-30
21	Luk 4:31-5:11
22	Luk 5:12-28
23	Luk 5:29-6:11
24	Luk 6:12-38
25	Luk 6:39-7:10
26	Luk 7:11-35
27	Luk 7:36-8:3
28	Luk 8:4-21
29	Luk 8:22-39
30	Luk 8:40-9:6
31	Luk 9:7-27

date	Scripture
1	Luk 9:28-50
2	Luk 9:51-10:12
3	Luk 10:13-37
4	Luk 10:38-11:13
5	Luk 11:14-36
6	Luk 11:37-12:7
7	Luk 12:8-34
8	Luk 12:35-59
9	Luk 13:1-21
10	Luk 13:22-14:6
11	Luk 14:7-35
12	Luk 15:1-32
13	Luk 16:1-18
14	Luk 16:19-17:10
15	Luk 17:11-37
16	Luk 18:1-17
17	Luk 18:18-43
18	Luk 19:1-27
19	Luk 19:28-48
20	Luk 20:1-26
21	Luk 20:27-47
22	Luk 21:1-28
23	Luk 21:29-22:13
24	Luk 22:14-34
25	Luk 22:35-53
26	Luk 22:54-23:12
27	Luk 23:13-43
28	Luk 23:44-24:12
29	Luk 24:13-53
30	Jon 1:1-28

date	Scripture
1	Jon 1:29-51
2	Jon 2:1-25
3	Jon 3:1-21
4	Jon 3:22-4:3
5	Jon 4:4-42
6	Jon 4:43-54
7	Jon 5:1-23
8	Jon 5:24-47
9	Jon 6:1-21
10	Jon 6:22-40
11	Jon 6:41-71
12	Jon 7:1-29
13	Jon 7:30-52
14	Jon 7:53-8:20
15	Jon 8:21-30
16	Jon 8:31-59
17	Jon 9:1-41
18	Jon 10:1-21
19	Jon 10:22-42
20	Jon 11:1-53
21	Jon 11:54-12:19
22	Jon 12:20-50
23	Jon 13:1-30
24	Jon 13:31-14:14
25	Jon 14:15-31
26	Jon 15:1-27
27	Jon 16:1-33
28	Jon 17:1-26
29	Jon 18:1-24
30	Jon 18:25-19:22
31	Jon 19:23-42

date	Scripture
1	Jon 20:1-31
2	Jon 21:1-25
3	Aposel 1:1-26
4	Aposel 2:1-47
5	Aposel 3:1-26
6	Aposel 4:1-37
7	Aposel 5:1-42
8	Aposel 6:1-15
9	Aposel 7:1-29
10	Aposel 7:30-50
11	Aposel 7:51-8:13
12	Aposel 8:14-40
13	Aposel 9:1-25
14	Aposel 9:26-43
15	Aposel 10:1-33
16	Aposel 10:34-48
17	Aposel 11:1-30
18	Aposel 12:1-23
19	Aposel 12:24-13:12
20	Aposel 13:13-41
21	Aposel 13:42-14:7
22	Aposel 14:8-28
23	Aposel 15:1-35
24	Aposel 15:36-16:15
25	Aposel 16:16-40
26	Aposel 17:1-34
27	Aposel 18:1-21
28	Aposel 18:22-19:12
29	Aposel 19:13-41
30	Aposel 20:1-38

date	Scripture
1	Aposel 21:1-16
2	Aposel 21:17-36
3	Aposel 21:37-22:16
4	Aposel 22:17-23:10
5	Aposel 23:11-35
6	Aposel 24:1-27
7	Aposel 25:1-27
8	Aposel 26:1-32
9	Aposel 27:1-20
10	Aposel 27:21-44
11	Aposel 28:1-31
12	Rom 1:1-17
13	Rom 1:18-32
14	Rom 2:1-24
15	Rom 2:25-3:8
16	Rom 3:9-31
17	Rom 4:1-12
18	Rom 4:13-5:5
19	Rom 5:6-21
20	Rom 6:1-23
21	Rom 7:1-14
22	Rom 7:15-8:6
23	Rom 8:7-21
24	Rom 8:22-39
25	Rom 9:1-21
26	Rom 9:22-10:13
27	Rom 10:14-11:12
28	Rom 11:13-36
29	Rom 12:1-21
30	Rom 13:1-14
31	Rom 14:1-23

date	Scripture
1	Rom 15:1-21
2	Rom 15:22-16:7
3	Rom 16:8-27
4	1 Korin 1:1-17
5	1 Korin 1:18-2:5
6	1 Korin 2:6-3:4
7	1 Korin 3:5-23
8	1 Korin 4:1-21
9	1 Korin 5:1-13
10	1 Korin 6:1-20
11	1 Korin 7:1-24
12	1 Korin 7:25-40
13	1 Korin 8:1-13
14	1 Korin 9:1-18
15	1 Korin 9:19-10:13
16	1 Korin 10:14-11:1
17	1 Korin 11:2-16
18	1 Korin 11:17-34
19	1 Korin 12:1-26
20	1 Korin 12:27-13:13
21	1 Korin 14:1-17
22	1 Korin 14:18-40
23	1 Korin 15:1-28
24	1 Korin 15:29-58
25	1 Korin 16:1-24
26	2 Korin 1:1-11
27	2 Korin 1:12-2:11
28	2 Korin 2:12-17
29	2 Korin 3:1-18
30	2 Korin 4:1-12
31	2 Korin 4:13-5:10

date	Scripture
1	2 Korin 5:11-21
2	2 Korin 6:1-13
3	2 Korin 6:14-7:7
4	2 Korin 7:8-16
5	2 Korin 8:1-15
6	2 Korin 8:16-24
7	2 Korin 9:1-15
8	2 Korin 10:1-18
9	2 Korin 11:1-15
10	2 Korin 11:16-33
11	2 Korin 12:1-10
12	2 Korin 12:11-21
13	2 Korin 13:1-14
14	Galesia 1:1-24
15	Galesia 2:1-16
16	Galesia 2:17-3:9
17	Galesia 3:10-22
18	Galesia 3:23-4:20
19	Galesia 4:21-5:12
20	Galesia 5:13-26
21	Galesia 6:1-18
22	Efesus 1:1-23
23	Efesus 2:1-22
24	Efesus 3:1-21
25	Efesus 4:1-16
26	Efesus 4:17-5:2
27	Efesus 5:3-33
28	Efesus 6:1-24
29	Filipai 1:1-26
30	Filipai 1:27-2:18

date	Scripture
1	Filipai 2:19-3:6
2	Filipai 3:7-4:1
3	Filipai 4:2-23
4	Kolosi 1:1-20
5	Kolosi 1:21-2:7
6	Kolosi 2:8-23
7	Kolosi 3:1-17
8	Kolosi 3:18-4:18
9	1 Tesalonaika 1:1-2:9
10	1 Tesalonaika 2:10-3:13
11	1 Tesalonaika 4:1-5:3
12	1 Tesalonaika 5:4-28
13	2 Tesalonaika 1:1-12
14	2 Tesalonaika 2:1-17
15	2 Tesalonaika 3:1-18
16	1 Timoti 1:1-20
17	1 Timoti 2:1-15
18	1 Timoti 3:1-16
19	1 Timoti 4:1-16
20	1 Timoti 5:1-25
21	1 Timoti 6:1-21
22	2 Timoti 1:1-18
23	2 Timoti 2:1-21
24	2 Timoti 2:22-3:17
25	2 Timoti 4:1-22
26	Taitas 1:1-16
27	Taitas 2:1-14
28	Taitas 2:15-3:15
29	Failimon 1:1-25
30	Hibru 1:1-14
31	Hibru 2:1-18

date	Scripture
1	Hibru 3:1-19
2	Hibru 4:1-13
3	Hibru 4:14-5:14
4	Hibru 6:1-20
5	Hibru 7:1-19
6	Hibru 7:20-28
7	Hibru 8:1-13
8	Hibru 9:1-10
9	Hibru 9:11-28
10	Hibru 10:1-18
11	Hibru 10:19-39
12	Hibru 11:1-16
13	Hibru 11:17-31
14	Hibru 11:32-12:13
15	Hibru 12:14-29
16	Hibru 13:1-25
17	Jems 1:1-18
18	Jems 1:19-2:17
19	Jems 2:18-3:18
20	Jems 4:1-17
21	Jems 5:1-20
22	1 Pita 1:1-12
23	1 Pita 1:13-2:10
24	1 Pita 2:11-3:7
25	1 Pita 3:8-4:6
26	1 Pita 4:7-5:14
27	2 Pita 1:1-21
28	2 Pita 2:1-22
29	2 Pita 3:1-18
30	1 Jon 1:1-10

date	Scripture
1	1 Jon 2:1-17
2	1 Jon 2:18-3:2
3	1 Jon 3:3-24
4	1 Jon 4:1-21
5	1 Jon 5:1-21
6	2 Jon 1:1-13
7	3 Jon 1:1-14
8	Jut 1:1-25
9	Revelesen 1:1-20
10	Revelesen 2:1-17
11	Revelesen 2:18-3:6
12	Revelesen 3:7-22
13	Revelesen 4:1-11
14	Revelesen 5:1-14
15	Revelesen 6:1-17
16	Revelesen 7:1-17
17	Revelesen 8:1-13
18	Revelesen 9:1-21
19	Revelesen 10:1-11
20	Revelesen 11:1-19
21	Revelesen 12:1-18
22	Revelesen 13:1-18
23	Revelesen 14:1-20
24	Revelesen 15:1-8
25	Revelesen 16:1-21
26	Revelesen 17:1-18
27	Revelesen 18:1-24
28	Revelesen 19:1-21
29	Revelesen 20:1-15
30	Revelesen 21:1-27
31	Revelesen 22:1-21

Hîm Meteiknai Menmen Me Lista Im Em

God kewis hîm mîrak mamkepai. Haiu han enuk o haiu hanhan mamîrtei menmen, haiu mamkinaam, te hîram mamkepai haiu mamîrtei menmen me God. Haiu hanhan mamîrtei me menmen mau tîwei me God, te haiu han kitet, "Haiu mamîrkeik haiu mamnapînem? Haiu mînapen mamkine buk Matyu ere Revelesen te haiu mamnapînem taau!" Haiu han kitet menmen mar im, haiu mamîr lista im hîram mamkepai. Haiu emînîn han ekitet menmen haiu hanhan mamîrteiyem, te haiu mamîr het tok me lista im em. Haiu mamîr het tok me lista ere haiu mînapîn menmen haiu hanhanem, haiu mamîr buk, sapta metike ves mîram mau mînîk het tok. Haiu mamîr ves im hîram mamîtpai me menmen hîm me God metpim me menmen me het tok im em.

HÎM ME JISAS WI HIRAK KAU TI

Maamrer ne Jisas Matyu 1:1-17; Luk 3:23-38

Maria wina Jisas-Hîm me Krîsmas Luk 1:26-38; Matyu 2:1-23; Matyu 1:18-25; Luk 2:40; Luk 2:1-38

Jon kîkîr Jisas Matyu 3:13-17; Luk 3:21-22; Mak 1:9-11; Jon 1:29-34

Jisas keweikînhîs kîre God Matyu 17:1-9; Luk 9:28-36; Mak 9:2-9

Judas kewepyapîr Jisas Matyu 26:14-16; 26:47-57; Luk 22:47-54; Mak 14:10-11; 14:43-53; Jon 18:2-13

Pita kiune katîp hîrak ap kises Jisas Matyu 26:69-75; Luk 22:54-62; Mak 14:66-72; Jon 18:15-18; 18:25-27

Mît newepyapîr Jisas te hîrak kaki-Hîm me Ista Matyu 26:57-68; 27:1-2; Luk 23:1-25; Matyu 27:11-31; Jon 18:19-24; Matyu 15:1-20; Jon 18:28-40; 19:1-16; Luk 22:63-71

Mît newenkek Jisas hîrak kaa-Hîm me ista Matyu 27:32-56; Luk 23:26-49; Mak 15:21-41; Jon 19:17-37

Mît newîs Jisas kekre han ke mîniû-Hîm me Ista Matyu 27:57-66; Luk 23:50-56; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42

Jisas pîke kekrit mît nîrek-Hîm me Ista Matyu 28:1-20; Jon 20:1-31; 21:1-23; Mak 16:1-18; Aposel 1:3-8; Luk 24:1-49

Jisas pîke ken wit ke God (Heven) Mak 16:19; Aposel 1:9-11; Luk 24:50-51

MÎT NE WEIWIK ME GOD NANISES MENMEN YAAIM MAR IM

Mît neweikîn sip newet menmen enum Matyu 3:2-12; 4:17; 9:17; Aposel 2:37-40; 3:19-20; Matyu 12:31-32; 12:41; Aposel 5:31; 8:22; Matyu 21:32; Aposel 17:30; 20:21; 26:20; Mak 1:4; 1:14-15; 2 Korin 7:10; Mak 3:28-29; 6:12; 2 Pita 3:9; Luk 3:3; 3:8-14; 13:3-5; Revelesen 2:5; 2:21-22; 3:19; Luk 15:1-32; 24:47; Revelesen 9:20-21; 16:9

Komunion Matyu 26:26-29; Luk 22:15-20; Mak 14:22-25; 1 Korin 10:16-21; 11:20-34

Markeik hîm me God mamkepai Matyu 4:4; 7:24-27; 1 Korin 10:11; 15:1-4; Matyu 22:29; Galesia 3:22; Luk 8:21; 11:28; Efesas 5:26; 6:17; Jon 5:39; 6:63; 6:38; Kolosi 3:16; Jon 8:31-32; 12:48; 1 Timoti 4:16; Jon 14:21; 15:3; 15:7; 2 Timoti 3:15-17; Jon 17:17; 20:29; Hibru 2:2-4; 4:12; Aposel 2:38; 10:43; Jems 1:18; 1:21; Aposel 17:11; 20:32; 1 Pita 1:23; 2:2; Rom 1:16; 10:17; 15:4; 1 Jon 5:13; Rom 16:25

Nîkerek nanîmtau hîm me miye haairer nîr Matyu 15:3-6; Kolosi 3:20-21; Luk 2:48-51; 1 Pita 5:5; Efesas 6:1-4